PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES

1965

(FEBRUARY- MARCH- APRIL SESSION)

VOL. I NO. 9-17

(PART II)

DATED :-

4th March, 1965 (Morning Sitting)

4th March, 1965 (Afternoon Sitting)

5th March, 1965

8th March, 1965

9th March, 1965

10th March, 1965

11th March, 1965 (Morning Sitting)

11th March, 1965(Afternoon Sitting)

12th March, 1965

...

PUNJAB VIDHAN SABHA
DEBATES

4th March, 1965

(MORNING SITTING)

Vol. I—No. 9

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, the 4th March, 1965

Punjab Vidhan Sabha Secretariat, Chandigarh

Price : Rs. 5.05

ERRATA

TO

Punjab Vidhan Sabha Debates Vol. I, No. 9, dated the 4th March, 1965.

(*Morning Sitting*)

Read	*For*	*Page*	*Line*
1965	1964	(9) 4	Heading (Right)
question	questions	(9) 6	10
मैं	में	(9) 10	15
मन्त्री	कन्त्री	(9) 11	9
No please	No. please.	(9) 13	31
he	the	(9) 14	10 from below
Water-supply	Wate s-upply	(9) 34	8 —do—
ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਤ	ਮਸ਼ਕਲਾਤ	(9) 1	16 —do—
ਮਹਿਸੂਸ	ਮਹਿਸਸ	(9) 51	3 —do—
ਜਿਨ੍ਹਾਂ.	ਨ੍ਹਾਂ	(9) 57	8
सलंघ	सांगा	(9) 58	19
unabated	unahated	(9) 61	17
ਦੀ	ਦ	(9) 64	9
पंडित रामधारी गौड़	पंडित रामधारी गोड	(9) 75	7
सवाल	साल	(9) 81	5
the	ihe	Appendix	Last

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, the 4th March, 1965

(MORNING SITTING)

The Sabha met in the Assembly Chamber, Vidhan Bhawan, Sector 1, Chandigarh at 9.30 a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

*SUPPLEMENTARIES TO STARRED QUESTIONS

*Starred Question No. 6837

Mr. Speaker : Sardar Gurcharan Singh was to ask supplementaries on starred Question No. 6837.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਕੰਸਰਨਡ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਦਰਯਾਫਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੋਗਾ ਸੈਂਟਰਲ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਜੋ ਚੋਰੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ 2 ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੀ ਇਸ ਲਈ ਤੇ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹਮਜ਼ੁਲਫ ਸੀ ?

Education and Local Government Minister : Unfortunately, the Home Minister who has got the pad in regard to this question is not here at the moment. So we will get this information to the hon. Member. Or if agreed this question may be taken up when the Home Minister is present in the House.

Mr. Speaker : We will take up supplementaries on this question when the Home Minister comes.

Starred Question No. 7319

Now we will take up the next question (No.** 7319) on the agenda. The Education Ministe r was to make his observations in answer to this question.

Minister for Education and Local Government (Shri Prabodh Chandra) : Mr. Speaker, there is no industrial unit of the name and style of 'Adarsh Factory' at Batala getting quota of pig iron and/or other controlled raw

**Note* :—Starred Question No. 6837 alongwith its answer appears in P. V. S. Debates Vol. I No. 6 dated the 22nd March, 1965.

***Note* :— Started Question No. 7319 alongwith its answer appears in P.V.S. Debates Vol. I No. 8 dated the 3rd March, 1965. (Afternoon Sitting)

[Minister for Education and Local Government]

materials. There is, however, an industrial unit under the name and style of 'Adarsh Industries' Batala and similar information in respect of this unit had been asked for by Shri Mohan Lal in an Unstarred Question No. 1748 during the last Assembly Session. So, Sir, these are the details—

(a) Yes. A statement giving the requisite information from 1954 onward is as follows. Information prior to 1954 is available from the record.

(b) **1954**

1954	One Shri Gupta (initials not legible from the record)	Partner.
1955	Dev Raj Teji	Partner.
1956	Prabodh Chandar	Proprietor.
1957	Ved Parkash	Manager.
1958	Ved Parkash	Manager.
	Dev Raj Teji	Partner.
1959	Dev Raj Kad and	Partner.
	Dev Raj Teji	Partner.
1960	Dev Raj Teji and Hem Raj	Partner.
1961	Dev Raj Teji and Hem Raj	Partner Lessees
1962	Pawan Kumar	Managing Proprietor
	I. B. Mehta	Manager.
1963	Sant Ram	Managing Partner.
	Dev Brat Verma	Lessees
1964	Dev Brat Verma	

(c) The only information available is as given against (b) above

The various quotas were issued in favour of M/s Adarsh Industries, Batala, enlisted as quota holders and not in name of any individual person.

(d) Yes.

The quota remained suspended due to non-working of the factory for some period up to October, 1956 and from April to October, 1962, on a request from M/s Adarsh Industries, Batala, to the effect, that the factory could not work, as there was accumulation of finished goods on account of slump in the market.

STATEMENT SHOWING ALLOCATIONS OF QUOTA TO M/S ADARSH INDUSTRIES, BATALA.

Period	Allocation of steel	Allocation of Pig Iron	Allocation of Hard Coke.
1954	120 tons	Not available	They drew supplies of Hard Coke and Steam Coal through the Northern India Engg. Association, Batala according to their assessment which was previously 162 maunds hard coke and 27 maunds of steam coal per month. The allocation for the following two periods is as under :—
1955	Nil	Not available	
1956	39 tons	66 tons	
1957	62 tons	36 tons	
1958-59	24 tons	22 tons	
1959-60	25·400 tons	44 tons	
1960-61	24.890 M. T.	*Not available	(i) January-June'64 37 M. T.
1961-62	14.560 M. T.	-do-	(ii) July-December'64 40 M.T,
1962-63	1.040 M. T.	† —	
1963-64	6.864 M. T.	79 M. T.	
1964-65	Nil	94 M. T.	

*There was no distribution control during April' 60 to December' 62.

†The quota remained suspended from 27th April, 1962 to 15th October, 1962, as explained in para (d) of reply on pre page.

श्री बलरामजी दास टंडन : इसको तो टेबल के ऊपर रख देना चाहिए । इस तरह से हाउस का वक्त खराब होता है ।

मन्त्री : मैंने पूरा स्टेटमेंट सप्लाई कर दिया है । जिनका ज़िक्र मैंने किया, यह वह इंडस्ट्रीज़ हैं जो बटाले की 10–15 लोएस्ट फैक्ट्रीज़ में से हैं । टौप फैक्टरीज़ वह हैं, जिनमें मोहन लाल जी इंटरैस्टिड हैं ।

श्री अध्यक्ष : आपने कहा कि कापी सप्लाई कर दी है लेकिन यहां पर अभी तक कोई कापी नहीं आई । (The hon. Minister has stated that he has supplied the copy of statement but it does not appear to have reached this secretariat.)

मन्त्री : मैंने पढ़ कर जो बताया वह सारे का सारा स्टेटमेंट है। अगर आप इजाज़त दें तो मैं अर्ज़ कर दूं कि मैंने रिफ्यूज़ी लैंड 24,600 रुपए में लिया था। उसका रुपया कुछ तो मैंने अदा कर दिया इंस्टालमेण्ट के ज़रिए, मगर 6 हज़ार अभी गवर्नमेंट को देना है। इस पर मैंने 70 हजार रुपया लगाया। 15 हज़ार रिहैबिलिटेशन डिपार्टमेंट से लिया। अभी पूरी तरह से सैटअप भी नहीं कर पाया था कि मैं चीफ पार्लियामेंट्री सैक्रेटरी बन गया। 1955 के एंड में मैंने चीफ पार्लियामेंट्रीशिप से इस्तीफा दिया और 8 महीने तक मैंने उस फैक्टरी का चार्ज लिया। लेकिन उस 8 महीने में इतना भी कोटा नहीं मिला जो छोटी से छोटी इंडस्ट्री को मिलता है।

Mr. Speaker : I have compared the allotment made to Adarsh Industries.

Shri Mohan Lal : Sir, I have not been supplied a copy of the statement which the hon. Minister says that he has. Therefore, I would not be in a position to put supplementaries comprehensively and would request to allow supplementaries on some other day.

Mr. Speaker : Copies of the statement have not been supplied to the Vidhan Sabha Secretariat for being passed on to Shri Mohan Lal.

Minister : Any time convenient to Shri Mohan Lal, he can put supplementaries on this question. Almost similar information in Unstarred Question No. 1748 was asked for by Shri Mohan Lal in the last Session of the Assembly.

Shri Mohan Lal : Mr. Speaker, I would like to submit that even information in answer to the unstarred questiona sked by me, to which a reference has been made by the hon. Minister and which appeared in the list of unstarred questions for 21st September, 1964, has not been supplied to me and the hon. Minister was pleased to state just now that they have supplied to me some statement or information. I have not so far got any information. Therefore, I would request that a copy of the statement be supplied to me so that I may be able to ask supplementaries and till then the supplementaries on this question be postponed.

श्री अध्यक्ष : जिस अनस्टार्ड क्वैश्चन का ज़िक्र किया उसकी कापी हमारे पास नहीं आई। और इसके मुतल्लिक चीफ पार्लियामेंट्री सैक्रेटरी ने लिखा है कि यह रिप्लाई इस सैशन में नहीं दी जा सकती। (I have not received any copy of the reply to that unstarred question which has been referred to. In this connection the Chief Parliamentary Secretary has written that this reply can not be supplied during this session.)

मन्त्री : मैंने डायरेक्टर आफ इंडस्ट्रीज़ से कहा है कि यह कापी जल्दी मिल जानी चाहिए और यह एक या दो दिन में ही इससे कंसर्नड सारी इन्फरमेशन जो मेरे पास स्टेटमेंट में है, सप्लाई कर दी जाएगी। वैसे मैंने पढ़ कर इसलिये सुनाया है कि वह अगर सप्लीमेंट्री करना चाहें तो कर सकते हैं।

and information is being supplied in a day or so and he can put supplementaries after the receipt thereof.

Mr. Speaker : Since the hon. Member, Shri Mohan Lal has not got a copy of the statement in reply to this question, supplementaries will be allowed on a later date.

Comrade Ram Piara : I want to put a sort of a supplementary question today.

Mr. Speaker : Yes, the hon. Member can ask his supplementary question.

कामरेड राम प्यारा : क्या होम मिनिस्टर या ऐजुकेशन मिनिस्टर यह फरमायेंगे कि पिछले 7-8 साल में कोई भी शिकायत इस इंडस्ट्री के खिलाफ आई ?

मन्त्री : इस फैक्टरी के खिलाफ पिछले 10 साल में, जब पंडित मोहनलाल होम मिनिस्टर थे, किसी किस्म की, कोई शिकायत नहीं आई ।

श्री अध्यक्ष : शाम की सिटिंग में इस पर सप्लीमेंट्रीज़ होंगे । (More supplementaries will be asked in the evening sitting of the House.)

STARRED QUESTION NO. *6837

Mr. Speaker : The hon. Home Minister has requested that the other question (No. 6837) on which supplementaries were to be asked today, be taken up in the second sitting today. So we will take up that question in the after-noon sitting today.

सरदार लच्छमन सिंह गिल : स्पीकर साहिब, इस सवाल पर सप्लीमेंट्रीज़ आज आफटरनून सिटिंग की बजाए सोमवार को रख लें; मैंने आज जाना है।

श्री अध्यक्ष : बिजनेस एडवाइजरी कमेटी ने फैसला किया था कि आज सैकंड सिटिंग होगी, इसलिए यह सवाल आज आ जाएं।

(The Business Advisory Committee decided to hold a second sitting of the House to-day, so let the supplementaries on this question be asked in the second sitting today.)

सरदार लच्छमन सिंह गिल : सोमवार को रख लें ।

Mr. Speaker : Alright.

श्री बलरामजी दास टंडन : आज सैकंड सिटिंग भी है और होम मिनिस्टर साहिब भी आ गए हैं। इसलिये यह सवाल आज सैकंड सिटिंग में ही रख लें।

Mr. Speaker : What is the sense of the House? Should the supplementaries on this question be taken up today in the afternoon or on Monday.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਟਿਊਜ਼ਡੇ ਨੂੰ ਲੈ ਲਓ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਅੱਜ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਟੇਕ ਅਪ ਕਰ ਲਉ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਵਾਲ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਜ ਹੀ ਲੈ ਲਓ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਵਾਲ ਤੇ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀਜ਼ ਅੱਜ ਸੈਕੰਡ ਸਿਟਿੰਗ ਵਿਚ ਹੋਣਗੇ । (Since this question stands in the name of Sardar Gurcharan Singh and he says that it be taken up to-day, so the supplementaries on this questions may be asked in the second sitting today.)

Government Girls High School, Jandiala, District. Amritsar

***6930. Shri Balramji Das Tandon :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether the attention of the Government has been drawn towards the desirability of shifting the Government Girls High School, Jandiala, district Amritsar, from its present building; if so, the action , if any, taken in the matter ?

Shri Prabodh Chandra : Yes. The matter is being looked into by the Government.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि मामला कब से ज़ेरे गौर है? अभी तक इसका फैसला न होने के क्या कारण हैं ?

मन्त्री : तकरीबन दो महीने हुए अमृतसर में मुझे एक डैपुटेशन मिला। उन्होंने कहा कि जंडियाला में जिस बिल्डिंग में यह स्कूल है वह शहर से बाहर है। जब लड़कियां स्कूल आती हैं और वापिस जाती हैं तो रास्ते में कुछ अनडिज़ायरेबल ऐलीमेंट फ़िज़ा को खराब करता है, इसलिये इस स्कूल को शहर में लाएं । जिस बिल्डिंग में यह स्कूल पहले था वह इसके काबिल नहीं थी । उसके मालिक ने वहां कुछ और कमरे बनवा दिए हैं। अब यह सवाल ज़ेरे गौर है कि हम उसे कितनी ज़ल्दी शिफ्ट कर सकते हैं। जब उस बिल्डिंग के मालिक को पता लगा कि हमारा शिफ्ट करने का इरादा है तो उन्होंने नोटिस दे दिया कि गवर्नमेंट इसे खाली कर ही नहीं सकती ।

श्री बलरामजी दास टंडन: क्या कानूनी अड़चन के कारण यह सारे का सारा मामला रुका हुआ है या सरकार पर वे व्यक्ति कोई ऐसा दबाव डाल रहे हैं?

मन्त्री : किसी किस्म का कोई दबाव नहीं है, बल्कि मैंने दो तीन रिमाईंडर्ज़ दिए हैं कि एडवोकेट जनरल की राय लेकर पहली बिल्डिंग के किराये का फौरन हिसाब किया जाए और दूसरी अच्छी बिल्डिंग में इस गवर्नमेंट स्कूल को शिफ्ट किया जाए।

STARRED QUESTION NO. 6931

श्री अध्यक्ष; प्रबोध चंद्र जी, अगर आपके पास इस सवाल का जवाब है तो पढ़ दें, मेरे पास तो अभी पहुंचा नहीं और न ही इस की एक्स्टेंशन के लिए एपलाई किया है ।
(The hon. Minister for Education and Local Government may please read out the reply if he is in possession of the same. I have not so far received a copy of the same nor the Government has applied for its extension.)

ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਮੰਤਰੀ : ਜਨਾਬ, ਇਸ ਦੀ ਫਾਈਲ ਮੈਂ ਕਲ ਐਪਰੂਵ ਕਰ ਕੇ ਭੇਜੀ ਹੈ; ਮਗਰ ਇਹ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਆਈ । ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮੈਂ ਕਲ ਦੇ ਦਿਆਂਗਾ ।

Mr. Speaker : Should we take up this question tomorrow ?

ਮੰਤਰੀ : ਹਾਂ ਜੀ ।

Pay Allowed to Superannuated Re-employed Teachers in the State

***7029. Shri Rup Singh Phul** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) The initial pay allowed to the superannuated JV/JT/SV teachers re-employed in the Education Department in the State;

(b) the initial pay actually being paid to the re-employed teachers referred to in part (a) above; separately in different districts in the State;

(c) the reasons for the difference between the pay allowed and the one actually being paid to the teachers referred to above ?

Shri Prabodh Chandra : (a) (i) *Teachers Governed Under Pension Rules*. Substantive pay drawn immediately before retirement or the maximum of the grade of post against which appointed , which ever is less; pension being held in abeyance.

(ii) **Teachers Governed Under C. P. F. Rules.**—Substantive pay drawn immediately before retirement or the maximum of the grade of post against which appointed, whichever is less.

(b) A statement is laid on the Table of the House.

(c) In some districts initial pay was allowed by the officers and clarification was sought. Now a uniform policy has been enforced.

STATEMENT

Pay actually being paid to re-employed teachers.

(i) No superannuated teacher is working at present in the following districts :—

Ludhiana.

Ferozepur.

* N. B. Starred Question No, 6931 and answar thereto appears in the P.V.S. Debates Vol. 1 No. 11 Dated 5-3-1965.

[Minister for Education and Local Government]

(ii) In the following districts substantive pay last drawn or the maximum of the grade of the post against which the teacher re-employed whichever is less, is being paid Pension has been held in abeyance :—

Kangra

Kulu

Lahaul and Spiti

Jullundur

Kapurthala

Mahendragarh

Sangrur

Bhatinda

Simla

Gurdaspur

(iii) In the following districts the practice was to pay Rs 60 per. mensem plus usual allowances. The arrears because of under payment are being drawn after fixing the pay of individual teachers. Now they are receiving salaries admissible to them under the rules:—

Amritsar

Hoshiarpur

Gurgaon

Karnal

Hissar

Ambala

Rohtak

Patiala

श्री रूप सिंह फूल : मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है जैसा कि स्टेटमेंट में दिया है कि आइटम नं० (ii) में एक काईटेरिया पर तनखाह दी गई है और आईटम नं० (iii) में किसी और काइटेरिया के मुताबिक दी जा रही है, इसका क्या कारण है ?

मन्त्री : पहले डिस्ट्रिक्ट एजुकेशन आफिसर्ज ने अपने इनिशिएटिव पर प्रोविज़नल पे फिक्स कर दी थी । अब यूनीफार्म पे स्केल्ज़ सारे सूबे में लागू कर दिए गए हैं और डिस्पैरिटी खत्म कर दी गई है ।

Shri Rup Singh Phul : In reply to part (c) of the question it has been stated that in some districts initial pay was allowed by the officers and clarification was sought. May I know the time when the clarification was sought and when it was made and the time by which this uniform policy was adopted ?

Minister : I cannot give the exact date and the day. But when this matter was brought to the notice of the Government we immediately made enquiries and on the receipt of the clarification a uniform pay scale has been fixed for all the teachers.

Shri Rup Singh Phul : May I know the time by which the arrears of the teachers who were paid much less than what they deserved would be cleared ?

मन्त्री : जनाब, 13-2-65 को फिर एक इंस्ट्रक्शन दी गई है कि फौरन इँतजाम करके जितना उनका बैलैंस है दे दिया जाए।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਿਦਿਆ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦਸਣਗੇ ਕੀ ਟੀਚਰਜ਼ ਨੂੰ ਰੀਇੰਮਪਲਾਏ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ when the teachers are surplus in the State ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੇਰਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਟੀਚਰਜ਼ ਦੀ ਕੰਮੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੀਐਂਪਲਾਏ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

Head Masters, Masters, and Teachers, etc., in Government Schools

***7031. Shri Rup Singh Phul :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state the number of Headmasters/Headmistresses and Masters/Mistresses/Teachers/Teachresses and retired Teachers/Teachresses separately working in Government Schools in the State at present together with the number of those among them belonging to the Scheduled Castes ?

Shri Prabodh Chandra : A statement giving the requisite information is laid on the Table of the House.

Statement showing the number of Headmasters/Headmistresses, Master/Mistresses/Teachers and retired Teachers working in Government Schools in the State.

(a) **Numbers of the Persons other than retired hands.**

Category	Total number inculsive of Scheduled Castes.	No. of Scheduled Castes.
Headmasters	727	3
Headmistresses	210	—
Masters	6,765	104
Mistresses	2,475	27
Teachers (Men)	41,185	1659
Teachers (Women)	16,127	333

[Education and Local Government Minister]

(b) November of retired teachers who have been re-employed.

Teachers (Men)	..	466	8
Teachers (Women)	..	27	—

Shri Rup Singh Phul : From the statement it is evident that very meagre representation has been given to the members of the Scheduled Castes. May I know the reasons for that ?

मन्त्री : गवर्नमेंट की तरफ से आफिसर्ज़ को इंस्ट्रक्शन्ज़ जारी की हुई हैं मगर हरिजन टीचर्ज़ मिलते ही नहीं ताकि उन्हें लगा दिया जाए। गवर्नमेंट की जो पालिसी है उस पर पूरी तरह चलने की कोशिश करते हैं लेकिन बावजूद इसके टीचर्ज़ नहीं मिलते ।

Shri Rup Singh Phul : May I know how long will it take for the Government to make up the deficiency in order to make it compatible with the reservation provided?

मंत्री : यह तो मैं श्री रूप सिंह फूल से कहूंगा कि वह वह कोशिश करें। हरिजन भाइयों के लिए, तालीम के लिए जो टीचर्ज़ चाहिएं उनके लिए कोशिश करें, और जब वह मिल जाएं तो हम उनको रख लेंगे ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਕੀ ਵਿਦਿਆ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਜੋ ਡਾਇਰੈਕਟ ਰਿਕਰੂਟਮੈਂਟ ਹੋਈ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਵਾਸਤੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਕਰੂਟਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ; ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਲੈਣ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦਿਆਂਗਾ । ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਹੈ ਕਿ 19% ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ provided the teachers of requisite qualifications are available.

श्री रूप सिंह फूल : क्या जहां तक शैड्यूल्ड कास्ट्स का ताल्लुक है उनके लिये क्वालीफिकेशन्ज़ की लिमिट कम कर दी जाएगी ?

मन्त्री : हमारी एजूकेशन का स्टैंडर्ड पहले ही काफी नीचे चला गया है। इस तरफ गवर्नमेंट कोई रिसक नहीं लेना चाहती कि एक जाति को जगह देने के लिए अपने स्टैंडर्ड को नीचा कर दे।

श्रीमती सरला देवी : क्या एजूकेशन मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि जितनी रिज़र्वेशन उन्होंने शैड्यूल्ड कास्ट्स के लिये रखी है अगर वह और बढ़ा दी जाए तो शैड्यूल्ड कास्ट्स टीचर्ज़ स्कूलों के लिये अच्छे मिल सकते हैं ? जो शैड्यूल्ड कास्ट्स पढ़े-लिखे बच्चे मिलते नहीं हैं तो यह रिजर्वेशन और बढ़ा सकते हैं ताकि बच्चे अपनी कमी पूरी कर सकें ।

मन्त्री : बच्चे तो काफी मिल जाते हैं लेकिन वे मैरिट वाले बच्चे नहीं मिलते। जैसा मैंने पहले भी कहा है गवर्नमेंट का कोई इरादा नहीं कि अपने एजूकेशनल स्टैंडर्ड को, जो पहले ही लो है, एक जाति को जगह देने के लिये और लो कर दे।

कामरेड राम प्यारा : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि एजुकेशन का स्टैंडर्ड पहले ही काफी लो हो चुका है इसलिये सरकार अब हरिजनों की कमी को पूरा करने के लिये और रिस्क नहीं लेना चाहती। मैं पूछना चाहता हूँ कि आया हरिजनों के अलावा दूसरी जातियों की वजह से भी यह स्टैंडर्ड है या नहीं और उसको रोकने के लिये क्या किया जा रहा है ?

मन्त्री : पहले इसके लिए पनिशमैंट फारमूला बनाया गया था जिसे अब बदल कर कोई दूसरा फारमूला ढूंढ़ रहे हैं। इसके अलावा यह किया जा रहा है कि टीचर्ज़ को प्रेरणा दी जाए कि वह तालीम की तरफ ज्यादा ध्यान दें, इन्स्पैक्शन सिस्टम ज्यादा स्ट्रिक्ट किया है और पे ग्रेड्ज़ भी कुछ बढ़ाए हैं ताकि बैटर कुआलीफाइड आदमी तालीम के महकमा की तरफ आएं। आज तक यह होता है कि टीचर्ज़ के लो पेड होने की वजह से बैटर कुआलीफाइड लोग प्राईवेट सैक्टर में जहां पैसे ज्यादा मिलते हैं चले जाते हैं या आई.ए.एस., आई.पी.एस. में चले जाते हैं, जो बाकी रह जाते हैं वह तालीम की तरफ आते हैं। अब हमने ग्रेड्ज़ कुछ बैटर कर दिये हैं इसलिये उम्मीद है कि अच्छी काबलियत के लोग महकमा तालीम की तरफ आएंगे।

श्रीमती सरला देवी : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि वह एजुकेशन का स्टैंडर्ड जो पहले ही लो हो चुका है और लो नहीं करना चाहते। मैं पूछना चाहती हूँ कि आपने जो सिंगल टीचर स्कूल बनाए हैं जहां एक एक टीचर के पास 90/90 बच्चे पढ़ते हैं क्या इससे स्टैंडर्ड लो होता है या बढ़ता है ?

मन्त्री : इसमें शक नहीं कि कई स्कूलों में टीचर स्टूडैंट रेशो जो हमने मैक्सीमम फिक्स की है 1:50 की उस से बढ़ गई है लेकिन टीचर्ज़ की कमी होने की वजह से, माली मुशिकलात होने की वजह से ज्यादा टीचर नहीं रख सके। अब कोशिश कर रहे हैं कि ज्यूं ज्यूं टीचर मिलते जाते हैं और माली हालात बेहतर होते जाते हैं इस रेशो को जो 1:50 की है मेनटेन किया जाएगा।

श्री रूप सिंह फूल : मैं पूछना चाहता हूँ कि अगर और कुछ नहीं तो क्या मास्टर भरती करने के लिए शैडूल्ड कास्टस के लिए combination of subjects में ही कुछ रिलेकसेशन कर दी जाएगी ?

मन्त्री : वह तमाम शर्तें जिनका मैरिट को नीचा ले जाने का असर नहीं पड़ता है उन पर गौर करने के लिये तैयार हैं।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਪਰੋਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਲਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਰਖੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨ ਟੀਚਰ ਹੈਡ ਮਾਸਟਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਇਸਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

मन्त्री : मैं इस वक्त तो नहीं बता सकता नोटिस दें तो पता कर लूंगा।

कामरेड राम प्यारा : वज़ीर साहिव ने एजुकेशन के स्टैंडर्ड को लो होने से चैक करने के लिए सरकार की पालिसी बताई है। ठीक है वह अच्छी है। लेकिन मैं यह पूछना चाहता हूँ कि यह देखने के लिए कि सरकार की उस पालीसी पर अमल भी होता है या नहीं उन्होंने कोई मशीनरी भी सैटअप की है?

मन्त्री : मैंने अर्ज़ किया है कि ग्रेड लो होने की वजह से जो स्टैंडर्ड आफ कैंडीडेट्स है वह आगे की तरफ नहीं हो रहा है। लेकिन जो मैयर्ज़ हम ले रहे हैं As a result of that we are expecting that standard of teaching in Schools and Colleges will go up.

श्री अमर सिंह : वज़ीर साहिब ने फरमाया है कि टीचर्ज़ की कमी है इस लिए टीचर स्टूडैंट रेशो ज्यादा है। मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या वह जे. बी. टी. के दाखले वक्त हरिजनों के मिडल और मैट्रिक थर्ड डिवीज़न स्टूडेंटस लेने का प्रबंध करने को तैयार हैं ?

मन्त्री : 40 स्टूडैंस की क्लास होती है और 6 डी. पी. आई. और मिनिस्टर रख सकता है। हमने यह रियायत दी है कि उन 6 से अगर कम नम्बर वाले भी हरिजन हों तो रख सकते हैं।

FELLOWS NOMINATED TO THE SENATE OF PANJAB UNIVERSITY

*7269. **Chaudhri Devi Lal :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the number of Fellows nominated to the Senate of the Panjab University for the current term on the advice of the Government;

(b) the number of the Fellows referred to in part (a) above who belong to the districts of Hissar, Rohtak, Karnal, Gurgaon and Mohindergarh separately ?

Shri Prabodh Chandra : (a) There is no provision in the Panjab University Act, 1947, for nomination of Fellows by the Chancellor on the advice of the State Government. The Chancellor (Governor, Punjab), however, in the exercise of the powers vested in him under section 13 (I) (j) of this Act, nominated 29 Fellows to the Senate of the Panjab University for the current term.

(b)	Hissar	..	2	
	Rothak	..	1	
	Karnal	..	1	(nomination by official designation)
	Gurgaon	..	Nil	
	Mohindergarh	..	Nil	

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I know from the Education Minister whether the Chancellor while appointing these Fellows consulted the State Government or there was a recommendation from the State Government in this respect ?

Education and Local Government Minister : Sir, as I submitted yesterday the Chancellor, according to the Act, nominates the Fellows on the recommendation of the Vice-Chancellor. The State Government does not come in. It is not obligatory on the Governor to get the advice of the Government. Two or three years back when the Government wanted to thrust its view on Shri Gadgil (the then Governor) he vehemently opposed it and opposed any changes in the University Act whereby it would become obligatory on the Governor to get the advice of the Education Minister or the Chief Minister while nominating the Fellows to the Senate.

Chaudhri Hardwari Lal : Does the Education Minister deny that the practice of the Chancellor consulting the Government in these matters of nomination has obtained in the State so far ? If it has obtained, does he say that this practice was deviated from for the first time this year ?

मन्त्री : पास्ट में क्या था उसके बारे तो इस वक्त मैं कुछ कह नहीं सकता लेकिन थोड़ा बहुत जो कुछ रिकार्ड मैंने देखा है उससे यह पता चला है कि जब श्री गाडगिल साहिब गवर्नर होते थे तो उन्होंने पूरी तरह से इस बात को रिजिस्ट किया था कि वह गवर्नमेंट की मर्जी के मुताबिक ही नामज़दगी करें और गवर्नमेंट मजबूर हो गई कि वह उनको फ्री हैंड दें कि वह जिसे चाहें नामज़द करें ।

चौधरी देवी लाल : क्या मैं पूछ सकता हूँ कि गवर्नर साहिब को यह सारे नाम याद रहते हैं कि कोई कौन है और कहां का रहने वाला है ?

Mr. Speaker : No. please. This is not a supplementary.

चौधरी देवी लाल : मैं अर्ज करता हूँ कि कम से कम मैं उन्हें 15 दफा मिला हूँ लेकिन जब भी मिलता हूँ तो कहते हैं कि कहीं आपको देखा है। जब मेरे जैसे लम्बे तड़ंगे आदमी की उनको ऐसी पहचान है तो क्या वह इन लोगों को याद रखते हैं कि किसे रखना है ?

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, यह इन्स्टीट्यूशन ही पिंगलवाड़ा बन गई है.................. (शोर)

श्री अध्यक्ष : आप किसी और शक्ल में पूछें but nothing should be asked about the Governor : (The hon. Member may ask in the question in some other form. He should not ask anything about the Governor.)

Chaudhri Hardwari Lal : On a point of order, Sir. Some of us put questions. Answers to those questions do not come forth or come in a vague form . It would certainly be much better from the point of view of economy of the time of the House that you give the Member, who puts supplementary question, another chance immediately thereafter. Otherwise, the whole thing is forgotton and the question has to be repeated again and we do not get any information at all. For example I put....

Mr. Speaker : I will take that into consideration.

Sardar Gurnam Singh : May I know from the Education Minister whether this time the Chancellor while nominating 29 Fellows to the Senate consulted the Education Minister or the Punjab Governmant ?

Minister : Sir, in this connection, I would submit that he (the Governor) had invited me to tea one day and casually referred to me just a few names. The complete list was taken to the Governor by the Vice-Chancellor and they discussed it. He (the Governor) casually mentioned some names to me and I gave my opinion on those names. So far as the finalisation is concerned, it is the Governor who finalised the whole list. I gave my view about a few names and not about the whole list.

10.00 a. m.

Sardar Gurnam Singh : Did the hon. Education Minister see the entire list submitted by the Vice-Chancellor to the Chancellor ?

Minister : Sir, I did not see the whole of the list. I saw some of the names from the list. The Governor asked my views about certain individuals and I gave my views to the Governor. But so far as the finalization of the list is concerned, it is the Governor, who did it.

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, my question was if the practice of the Chancellor consulting the Government has obtained so far. I do not dispute at all the statement made by the hon. Minister for Education and Local Government that there is no provision obliging the Chancellor to consult the Government. What I want to know is whether the practice of consulting the Government by the Chancellor has obtained so far ?

Minister : I am sorry, I have not been able to convince the hon. Member. When the Government tried to force certain names on the Governor the vehemently resisted the effort of the Government. From that I can presume that it has not been the practice for the Governor to consult the Government.

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, will the hon. Minister for Education and Local Government verify from his Department whether this practice did obtain in the past or not? He does not seem to know this and it is not unnatural that he does not. He can explain the position in the afternoon sitting of the House after ascertaining the correct position from the Department. It is rather important. The information given by him does not satisfy the House.

Mr. Speaker : The hon. Member should now resume his seat.

Minister : I can categorically say that the previous Governor, Mr. Gadgil, resisted the effort of the Government to force their names on him. He never consulted the Government so far as I can presume from the record that I have seen. It was his prerogative and his right to nominate the Fellows. He might have consulted my predecessor over a cup of tea. But there is no such record to show that he consulted the Chief Minister or the Government.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, may I ask the hon. Minister for Education and Local Government if the Vice-Chancellor consulted the Government in this behalf ?

Minister : No.

Sardar Gurnam Singh : May I know from the hon. Minister for Education and Local Government the object of retaining these nominations ?

Minister : It is in accordance with the provisions of the Punjab University Act.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Will the hon. Minister for Education and Local Government kindly state if there are some minimum qualifications prescribed for the nomination of such Members ?

Minister : They are expected to know something about the Education.

चौधरी देवी लाल : क्या मंत्री महोदय कृपया बताएंगे कि पंजाब यूनिवर्सिटी की सैनेट में 29 फैलोज़ नौमीनेट हुए हैं उनमें हरियाणा प्रान्त के 4 ही क्यों नामज़द किये गए? इतने कम नामज़द करने के क्या कारण हैं ? नौमीनेट करने के लिये क्या क्वालीफिकेशन रखी गई है और क्राइटीरिया क्या है ?

मन्त्री : जनाबे आली बात यह है कि फार्चूनेटली या अनफार्चूनेटली इनकी नौमीनेशन इस प्रकार से होती है । इनमें मैडीकल कालिज का प्रिंसिपल, इंजीनियरिंग कालिज का प्रिंसिपल, हिसार लाइव स्टाक फ़ार्म का प्रिंसिपल आदि 7, 8 आते हैं । फिर इस बार हिमाचल प्रदेश से 3 व्यक्ति नौमीनेट करने पड़े हैं। अगर पिछली बार का आजकल की नौमीनेशन का मुकाबला किया जाए तो पता चलेगा कि पहले की निसबत सिखों और हरियाणा वालों को ज्यादा सीट्स मिली हैं। पहले सिखों के लिये 4 सीट्स थीं और अब 6 सीट्स हैं ।

ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਡਾਕਟਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ : ਕੀ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ 29 ਨਾਮਜ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਲੇਡੀਜ਼ ਨਾਮੀਨੇਟ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ?

मंत्री : जहां तक मुझे इल्म है, मिस भान को नामजद किया गया । युनिवर्सिटी की सैनेट के फैलो नामजद करते वक्त किसी कम्युनिटी का ख्याल नहीं रखा जाता है । वहां पर तो काबलियत और इंस्टीच्यूशन का ख्याल रखा जाता है ।

Chaudhri Hardwari Lal : Mr. Speaker, Sir, I categorically state that the practice of the Chancellor consulting the Government has obtained so far. But the hon. Minister for Education and Local Government says that he was consulted informally. Is he prepared to disclose the names about whom he was consulted ?

Minister : Sir, I was consulted informally in confidence. I seek the protection of the Chair.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या मंत्री महोदय कृपया बतायेंगे कि नौमीनेशन के समय चांसलर किन बातों का ख्याल रखते हैं ? हरियाणा वालों को या किसी अन्य कम्युनिटी को कितनी सीटें देनी हैं इस बारे में भी ख्याल रखा जाता है। क्या क्वालीफिकेशन्ज को सामने रखा जाता है ?

मन्त्री : मैंने कल भी अर्ज़ किया था कि किसी कम्युनिटी के आधार पर नौमीनेशन नहीं की जाती है। मैं हाउस को यकीन दिलाता हूँ कि जो बातें हाउस में पूछी गई थीं उनको सोचा नहीं गया था हाउस में कहा गया कि किसी रिजन को इम्पार्टेंस दी गई है । मैं अगली बार कोशिश करूंगा कि रिज़न्ज़ का भी ख्याल रखा जाए । Government is the least concerned. अगर आनरेबल मेम्बर इन छोटी बातों से खुश हो सकते हैं तो I will do it.

Sardar Gurnam Singh : Is it not a fact that the object of nomination is to give adequate representation to those interests which are not represented through elections ?

Minister : According to Registrar, Punjab University, nominations by the Chancellor are not made on the communal and regional considerations, but keeping in view the requirements of the various faculties of the University. These nominations are made to give place to those educational, technical and academic interests which are not otherwise represented on the Senate through election. The position of Governors as Chancellors of the Universities came up for discussion at the Conference of Chief Ministers held with the Union Home Minister in New Delhi on the 24th June, 1964. The question was whether in his capacity as Chancellor the Governor was bound to consult the Cabinet by virtue of Article 163 (1) of the Constitution or whether he could act in his own independent judgement. Referring to the Attorney General's opinion , the Union Home Minister remarked that in their capacity as Chancellors, the Governors could not be said to act on the aid and advice of the Council of Ministers.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, while replying to the supplementaries, the hon. Education Minister has stated just now that the Government have nothing to do with nominations and that it was the sweet will of the Governor to make these nominations. He has now also stated that, in future, he will give consideration to this matter. May I know, Sir, whether it will be for the Government or the sweet will of the Governor to make such nominations ?

मन्त्री : मैंने कहा है कि अगर मेरा बस चले तो ऐसे कर दूं। मैंने यह नहीं कहा कि कर दूंगा। यह बाद में नाराज़गी करेंगे ....

Chaudhri Hardwari Lal : The Education Minister has said that nominations are resorted to in order to secure representation for certain academic interests. I want to know, Sir, what academic interests have been represented through the nomination of Lala Jagat Narain and Mr. Virendra of Jullundur ?

Minister : I say, I do not take the responsibility for all these nominations. I know that Lala Jagat Narain is the Ex-Education Minister and so is Shri Gurbachan Singh Bajwa. अब जो रोहतक हिसार के हैं वे कम नहीं हैं पहले से ज्यादा हैं अब तीन हो गए हैं।

श्री अमर सिंह : मिनिस्टर साहिब ने जवाब देते वक्त बताया है कि इतने हरयाणा के ले लिये हैं, सिखों के भी ले लिये हैं। मैं पूछना चाहता हूँ कि हरिजन न तो सिखों में आते हैं और न ही हरियाणा में आते हैं तो कितने हरिजन उन्होंने फैलो नामीनेट किये हैं? अगर हरिजन कम हैं तो क्यों कम हैं?

मन्त्री : श्री चांद राम जी का नाम है, वह हरिजन हैं। यह भी इसी मिनिस्टरी के वक्त में हुआ है लेकिन यह भी उन्होंने किया है मैंने नहीं किया।

कामरेड बाबू सिंघ मासटर : ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਹਰਿਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਟ੍ਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਅੰਡਰ ਮੈਟ੍ਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਬੈਕਵਰਡ ਏਰੀਆਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ? (ਹਾਸਾ)

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, यह भी कोई बात है, **अनपढ़ों** को भी representation मिलनी ही चाहिये (हंसी).

डाक्टर बलदेव प्रकाश : मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि उनको इस वास्ते रखा गया है चूंकि वह ऐक्स ऐजुकेशन मिनिस्टर थे। तो मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या वजह है कि रीसेंट ऐक्स ऐजुकेशन मिनिस्टर को तो नहीं लिया गया और इतने पुराने ऐजुकेशन मिनिस्टर को ले लिया गया ?

मन्त्री : उनको दास कमिश्न की वजह से नहीं लिया गया था।

पंडित मोहन लाल दत्त : स्पीकर साहिब, देवियों की तरफ से भी, हरियाना वालों की तरफ से भी और शैड्यूल्ड कास्ट्स की तरफ से प्रतिनिधित्व का मुतालबा किया जा रहा है तो मैं मिनिस्टर साहिब से पूछना चाहता हूँ कि क्या हिली एरियाज़ का भी कुछ ध्यान रखा गया है ?

(**शोर** : चौधरी देवी लाल जी बोलना चाहते थे।)

श्री अध्यक्ष : सीरियसली पूछें। (The hon. Member may please put the point seriously).

चौधरी देवी लाल : मैं सीरियसली ही प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर उठाना चाहता हूँ इसमें हिन्दू और सिख का सवाल नहीं है । हरियाना का रकबा पंजाबी रिजन से ज्यादा है । हमारे इतने जरूरी सवाल को छोटे छोटे सवाल उठा कर दबाने की कोशिश की जा रही है, क्या ऐसे किया जा सकता है ?

श्री ग्रध्यक्ष : मैं किसी मैम्बर को सवाल पूछने से डीबार नहीं कर सकता । (I cannot debar any hon. Member from asking a supplementary question.)

चौधरी देवी लाल : हमारा सप्लीमेंटरी क्वैस्चन सीरियस है। हमारा रकबा पंजाबी रीजन से ज्यादा है। (शोर)

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : ग्रापने ग्रभी कहा है कि मैं किसी मैम्बर को पूछने से डीबार नहीं कर सकता लेकिन जिस रीजन के मैम्बर ने सवाल पूछा है उसे सप्लीमेंटरी पूछने की इजाजत होनी चाहिए।

श्री ग्रध्यक्ष : मैंने इजाज़त दी है। (I have already permitted him).

श्री बनवारी लाल : जनाब मेरा प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर यह है कि वज़ीर साहिब ने कहा है कि इसमें रिज़र्वेशन का कोई सवाल नहीं है। मैं पूछता हूँ कि जब हर जगह पर हरिजनों की रिज़र्वेशन होती है तो इस जगह पर क्यों नहीं रखी जाती ।.......

श्री ग्रध्यक्ष : यह प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर नहीं है। यह तो सप्लीमेंटरी है। (This is not a point of order. It is a supplementary question.) Next question please.

श्री बनवारी लाल : ग्रापने मेरे प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर पर रूलिंग नहीं दिया ।

श्री ग्रध्यक्ष : यह प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर नहीं है। मैं इसकी इजाज़त नहीं देता ग्राप बैठ जाइये । (It is not a point of order . I do not allow it. The hon. Member should resume his seat).

RENEWAL OF TERM OF VICE-CHANCELLORS OF DIFFERENT UNIVERSITIES IN THE STATE

*7051. **Chaudhri Devi Lal :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the part which Government plays in the appointment of Vice-Chancellors of various Universities in the State;

(b) whether the terms of the present Vice-Chancellors of Punjab Universtity, the Punjabi University and the Kurukshetra University have been renewed ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Under the provisions of the Punjab and Kurukshetra University Acts, the appointment of Vice-Chancellors is made by the Chan cellor (Governor of Punjab) himself; whereas the appointment of Vice-Chancellor, Punjabi University is made by the Chancellor on the advice of State Government.

(b) The term of the present Vice-Chancellor, Kurukshetra University which expires on 6th April. 1965 has been renewed for a period of three years with effect from 7th April, 1965. The question regarding the renewal of terms of the present Vice-Chancellors of Punjab and Punjabi Universities or appointment of new ones will be considered at the appropriate time as their term expires on the 30th June, 1965 and 29th April, 1965, respectively.

For the information of the House, I should like to say that so far as the Punjabi University is concerned, Government have recommended the name of Shri K. S. Narang , Registrar, Punjab University, as the Vice-Chancellor for the Punjabi University.

Chaudhri Darshan Singh : Sir, I would suggest that in the matter of allowing supplementaries, there should be reservation for the Members of Scheduled Castes.

चौधरी देवी लाल : अभी चंद दिन हुए हरयाणा की डीवैल्पमेंट के लिये एक कमेटी मुकर्रर की गई है। उसके सामने यह भी सवाल आ सकता था लेकिन उससे एक या दो रोज़ पहले कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी के वाईस चांसलर की टर्म को रीन्यू कर दिया गया है, क्या इसका कारण शिक्षा मन्त्री जी बतायेंगे ?

मन्त्री : जहां तक पंजाब यूनिवर्सिटी और कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी में नामज़दगी का ताल्लुक है उसमें पंजाब गवर्नमेंट का डायरेक्ट या इन-डायरेक्ट कोई ताल्लुक नहीं है।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਵਿਦਿਆ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਿਜ਼ੀਕਲ ਫਿਟਨੈਸ ਦਾ ਵੀ ਖ਼ਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

मन्त्री : ज़रूर रखा जाता है। वरना जहां तक काबलियत का ताल्लुक है भाई जोध सिंह जी बहुत काबल हैं और हमारी यह ख़ाहिश थी कि अगर हो सके तो उनको वहां पर ऐक्सटैनशन देते । मगर यह ख्याल करके कि उस यूनिवर्सिटी की बढ़ती हुई जिम्मेदारियों के पेशे नज़र उनकी सेहत इजाज़त नहीं देती, इसलिए एक नौजवान को रिकमैंड किया गया है । सो सेहत का ज़रूर ख्याल रखा जाता है।

Chaudhri Hardwari Lal : Is it correct that even as regards the Punjab University and the Kurukshetra University, the practice so far has been that the Chancellor consults the Government in the matter of appointment of Vice-Chancellor ?

मन्त्री : मैंने जो कुछ कहा है बिल्कुल फैक्टस की बिना पर कहा है। जहां तक कुरुक्षेत्र युनिवर्सिटी के वाईस चान्सलर की नामीनेशन का ताल्लुक है, वह गवर्नर साहिब ने

(शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री)
ही की है। हमने कोई रिकमैंडेशन नहीं की । पंजाब यूनिवर्सिटी का वाईस-चांसलर भी गवर्नर साहिब मुकर्रर करते हैं।

Sardar Gurnam Singh : The hon. Minister has stated that in the case of Panjab University and Kurukshetra University, it is the Chancellor who appoints the Vice-Chancellor whereas in the case of Punjabi University the Vice-Chancellor is appointed in consultation with the Punjab Government. May I know the cause of this discrimination in the matter of appointment of Vice-Chancellors of these Universities and is the Government prepared to amend the relevant Act with a view to removing this discrimination ?

मन्त्री : यह जो कुछ किया गया है तीनों यूनिवर्सिटीज़ के जो ऐक्टस् हैं उनके मातहत जो ताकत और अख्तियारात हैं उनकी बिना पर किया गया है। जहां तक मेरे फाज़िल दोस्त के ख्यालात और जज़बात का ताल्लुक है, वह मैं चीफ मिनिस्टर साहिब से अर्ज़ कर दूंगा कि उनकी इस बारे में क्या राए है।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Is it a fact that several complaints of nepotism, favouritism and corruption have been made against the Vice-Chancellor of the Kurukshetra University, to the Government and an enquiry is being made therein ?

मन्त्री : अगर इस के बारे में मेरे फाज़िल दोस्त न पूछें तो अच्छा है क्योंकि इस इवान के एक मैम्बर भी वाईस-चान्सलर रहे हैं और अब भी एक और हैं। मैं चाहूँगा कि अगर इसकी बजाय मुझ से अकेले में पूछ लें तो मैं उनको बता दूंगा। मैं मुनासिब नहीं समझता कि यहां पर कुछ कह दूं और बाद में किसी को कोई गिला हो कि ऐसी बात कह दी जिससे कोई परेशानी हो।

चौधरी देवी लाल : सवाल तो मौजूदा वाईस-चान्सलर के बारे में पूछा गया है, साबका वाईस-चान्सलर के बारे में नहीं पूछा गया । मैं यह जानना चाहता हूँ कि जब इस किस्म के ख्यालात का इज़हार किया गया था तो क्या वजह है कि उसकी टर्म को ऐक्सटैंड कर दिया गया ? गवर्नर साहिब को क्या पता कि उनके बारे में किस किस्म के ख्यालात पाए जाते हैं। क्या उनके पास कोई शिकायत गई है या नहीं ?

मन्त्री : मौजूदा वाईस-चान्सलर के बारे में मेरे पास कोई शिकायत नहीं आई । हां, इस तरह की चिट्ठियां आई हैं कि हरियाणा से यह वाईस चान्सलर लिया जाना चाहिए । लेकिन जहां तक मौजूदा वाईस-चान्सलर, जिनको नामज़द किया गया है, के कान्डक्ट का सम्बन्ध है, उसके बारे में मेरे पास कोई शिकायत नहीं आई और न ही उनके खिलाफ कोई इन्क्वायरी हो रही है।

Chaudhri Hardwari Lal : Mr. Speaker, the hon. Minister has insinuated that one of the Members of this House had been the Vice-Chancellor of the Kurukshetra University, and such questions should not be pressed. I am the Member who was the Vice-Chancellor. It is not proper for me

to go into the contents of the supplementary put by Pandit Charanji Lal Sharma. But will the hon. Minister please elaborate his insinuations ?

मन्त्री : जनाब, पंडित चिरंजीलाल जी ने प्रैजेंट का लफ्ज़ इस्तेमाल नहीं किया था। उन्होंने कहा था कि क्या कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी के वाईस चान्सलर के बारे में कोई शिकायत है ? तो चौधरी हरद्वारीलाल जी से मैं कहूँगा कि प्रैजेंट के बारे में मैंने कह दिया है कि कोई शिकायत नहीं है और न ही कोई इन्क्वायरी हो रही है। पास्ट के बारे में पूछा नहीं इसलिये उसका सवाल ही पैदा नहीं होता ।

Chaudhri Chand Ram : May I know when the term of the Vice-Chancellor of the Kurukshetra University expires ?

श्री अध्यक्ष : आपने शायद जवाब नहीं सुना । इन्होंने उसमें बता दिया था कि उनकी टर्म कब ऐक्सपायर होती है। (The hon. Member has not, perhaps, heard the main reply. He has told therein as to when his term expires).

श्री बाबू दयाल शर्मा : शिक्षा मन्त्री महोदय ने अभी-अभी एक सपलीमैंटरी सवाल के जवाब में बताया है कि गवर्नर इन वाईस-चान्सलरों को डाइरैक्टली एप्वायंट कर देता है। क्या वह यह बताने की कृपा करेंगे कि इस सम्बन्ध में वह चीफ मिनिस्टर साहिब से या ऐजूकेशन मिनिस्टर साहिब से सलाह मशविरा भी नहीं करते ?

(कोई जवाब नहीं दिया गया)

श्री बाबू दयाल शर्मा: आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर............

श्री अध्यक्ष : नहीं, अब आप बैठ जाइए। पहिले आपका सप्लीमेंटरी था और अब आप प्वायंट आफ आर्डर पर खड़े होगए हैं। (No, he should resume his seat. First he put a supplementary question and now he has risen on a point of order).

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : The hon. Minister has earlier stated that some petition or request had been received by the Government in regard to the present Vice-Chancellor. May I know if that request or petition or protest of the Haryana people was forwarded to the Chancellor ?

Minister : Yes, I brought the feeling of my friends from Haryana to the notice of the Chancellor.

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the hon. Minister for Education if the Chancellor consulted the Government or whether there is any correspondence between the Chancellor and the Government about the extension in the term of the present Vice-Chancellor of the Kurukshetra University ?

Minister ; The reply is categorical 'no'.

श्री बलराम जी दास टंडन : क्या शिक्षा मन्त्री महोदय बतायेंगे कि वहां के मौजूदा वाईस-चान्सलर के बारे में कोई इनऐफीशैंसी की शिकायत उनके नोटिस में आई है?

मन्त्री : इस सिलसिले में मैंने पहिले ही अर्ज़ कर दिया है कि न तो इनएफीशैंसी के बारे में कोई शिकायत ही आई है और न ही उनके खिलाफ कोई इन्क्वायरी हो रही है।

Sardar Gurdarshan Singh : The hon. Education Minister has stated that the appointment of the Vice-Chancellor of the Punjabi University is made by the Government whereas the Vice-Chancellors of the Panjab University and the Kurukshetra University are appointed by the Chancellor. Is the Government prepared to bring all the three Universities at par in regard to this matter ?

मन्त्री : जनाब, इसी तरह के ख्यालात का इज़हार जस्टिस गुरनाम सिंह जी ने भी किया है और उसके जवाब में मैंने अर्ज़ किया है कि मैं उन के जज़बात को चीफ मिनिस्टर साहिब के नोटिस में ले आऊंगा that there is a desire on the part of the hon. Members to bring this matter at par in respect of all these Universities.

चौधरी देवी लाल : चौधरी चान्दराम जी ने पूछा है कि कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी के वाईस-चान्सलर की टर्म कब रिन्यू हो गई । इसी तरह का सवाल मैंने भी पूछा था कि जब एक कमेटी जिसके मैम्बर चौधरी चांदराम जी भी हैं, इसी लिये बनाई गई है कि वह इस बात को देखे कि हरियाना की ग्रीवैंसिज़ क्या हैं तो उससे दो दिन पहिले ही उनकी टर्म रिन्यू कर दी गई ? दूसरे मैं यह जानना चाहता हूँ कि शिकायत तो न सही क्या हमारे ऐजूकेशन मिनिस्टर साहिब के नोटिस में इस किस्म की बातें नहीं आईं कि कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी का वाईस-चान्सलर हरियाना का होना चाहिए? क्या वह यह बतायेंगे कि क्या वजह है कि उन पर गौर नहीं किया गया और हरियाना का आदमी लगाने की बजाय उन्हीं की टर्म को रिन्यु कर दिया गया है?

मन्त्री : इसका जवाब तो मैंने दे दिया है कि जहां तक एपायंटमेंट का ताल्लुक है, वह मेरे अख्तियार में नहीं था मगर जहां तक हरियाना प्रान्त के लोगों के जज़बात का ताल्लुक है............

श्री बलरामजी दास टंडन : हरियाना प्रान्त कौन है ?

मन्त्री : मेरा मतलब जहां तक हरियाना एरिया का ताल्लुक है, वहां के दोस्तों के जज़बात का जिक्र इनफारमली गवर्नर साहिब से किया था ।

Mr. Speaker : Question hour is over now.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Will supplementaries be allowed tomorrow ?

Sardar Gurnam Singh : That will be better.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45.

ABOLITION OF HOUSE TAX IN JULLUNDUR CITY

***7058. Chaudhri Darshan Singh :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether Government have received a copy of the resolution passed by the Municipal Committee, Jullundur City for the abolition of House Tax, if so, the details of the action taken thereon ?

Shri Prabodh Chandra : Yes. The proposal was rejected as it was not considered to be in the interests of the Committee.

REPRESENTATIONS AGAINST OFFICE BEARERS OF MUNICIPAL COMMITTEE, LADWA, DISTRICT KARNAL.

***7126. Sardar Piara Singh :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) whether the Divisional Inspector, Local Fund, two or three months ago received from some M.L.A. of Karnal any representations against the office-bearers of Municipal Committee, Ladwa;

(b) if the reply to part (a) above be in affirmative, the action taken on the said representations ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes.

(b) A report from the Deputy Commissioner, Karnal has been asked for.

WEIGHING SCALE PURCHASED BY MUNICIPAL COMMITTEE, LADWA, DISTRICT KARNAL.

***7158. Sardar Piara Singh :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether the Government received any representation from the public in July, 1964, regarding the scandal in the purchase of a big weighing-machine by the Municipal Committee Ladwa, district Karnal; if so, the action taken thereon ?

Shri Prabodh Chandra : Yes. The complaint was enquired into by the Additional District Magistrate, Karnal and the allegation was not substantiated.

GRATUITY SCHEME FOR MUNICIPAL EMPLOYEES

***7276. Shri Om Parkash Agnihotri :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to make the introduction of the Gratuity Scheme compulsory in the Municipal Committees for the benefit of Municipal employees ?

Shri Prabodh Chandra : No.

POST-GRADUATE MEDICAL RESEARCH INSTITUTE, CHANDIGARH

*7222. **Dr. Baldev Prakash :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether Government has taken any decision regarding handing over the Post-Graduate Medical Research Institute, Chandigarh to the Centre, if so, the details thereof ?

Shri Prabodh Chandra : No. The matter is still under consideration.

ASSISTANT DIRECTOR, AYURVEDIC DISPENSARIES.

*7233. **Dr. Baldev Prakash :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether it is a fact that the Assistant Director of Ayurvedic Dispensaries is not a Bachelor of Ayurvedic Medicines as required under the rules;, if so, the reasons for retaining him in service ?

Shri Prabodh Chandra : The post of Assistant Director Ayurveda is lying vacant. It will be filled shortly. There is, however, an Assistant Director, Unani who holds the qualifications prescribed for his post.

PAY SCALE OF AYURVEDIC DISPENSERS

*7234. **Dr. Baldev Parkash :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state:—

(a) the present pay scale of Ayurvedic Dispensers in the State and whether Government is considering any proposal to revise it;

(b) whether there is any difference in the pay scales of trained dais (Nurses) in the Allopathic and the Ayurvedic dispensaries possessing the same qualifications; if so, the reasons therefor?

Shri Prabodh Chandra : (a) The present pay scale of the Ayurvedic Dispensers is Rs 39½—1—49½. There is, however, a proposal for revision of this scale.

(b) No, Sir.

CIVIL HOSPITALS IN PHAGWARA

*7278. **Shri Om Parkash Agnihotri :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) whether Government have received any representations from the General Mazdoor Council, Phagwara to stop the practice of charging ten paisas from the students and children in the Hospitals in the State, if so, the action if any, taken thereon so far;

(b) whether an X-ray Plant is likely to be installed in the Civil Hospital Phagwara, if so, when;

(c) whether it is a fact that the post of a Lady Doctor in Civil Ladies Hospital, Phagwara has been lying vacant for the

last many months, if so, the approximate time by which one is likely to be posted there ?

Shri Prabodh Chandra : (a) No, Sir.

(b) It is likely to be installed during the current financial year.

(c) The post of Lady Doctor has been lying vacant since 1st October, 1964. It is not possible to provide a substitute immediately as there is an acute shortage of doctors in the State. However, efforts will be made to provide a Lady Doctor during the coming general transfers.

TENANTS SETTLED ON SURPLUS LAND IN VILLAGE DHODHA P. S. LADWA, DISTRICT KARNAL

***7124. Sardar Piara Singh**: Will the Minister for Revenue be pleased to state whether some tenants were settled on surplus land in village Dhodha, Police Station Ladwa, Tehsil Thanesar, District Karnal, in the year 1962 and uprooted in the year 1964 from there ? If so, the reasons for uprooting them ?

Sardar Harinder Singh Major : (i) Yes.

(ii) In order to rectify the mistake , the land allotted to the tenants in Thanesar Tehsil was cancelled though its possession is still with them. Action to allot them alternate land in Karnal Tehsil is, however, being taken.

FREE RATIONS DISTRIBUTED IN FLOOD AFFECTED AREAS DURING AND AFTER JULY, 1964

***6913. Chaudhri Hardwari Lal :** Will the Minister for Revenue be pleased to state —

(a) the criteria adopted for the distribution of free rations in areas affected by floods in the State during and after July, 1964;

(b) whether any representations have been received by the Government against the criteria adopted by the Government. If so, the details thereof and the action taken thereon ?

Sardar Harinder Singh Major: (a) Free ration of *atta* or the equivalent in cash at the rate of 75 paise per head per day was given for a month to "Needy families" in "Marooned"and "Very badly affected villages". "Marooned", "Very badly affected" villages and "Needy families" are defined as under:—

1. (a) **Marooned and very badly affected villages :** One to which the following conditions apply ;

(i) The abadi is completely surrounded by water.
(ii) More than 50% of its cultivated area is under water and
(iii) There is no prospect of the water being drained off to enable Rabi sowing.

(b) **Marooned but not so badly affected:—**

(i) The abadi is completely surrounded by water;

[Revenue Minister]

(ii) Less than 50% of cultivated area is under water; and

(iii) There is no prospect of the water being drained off in time for Rabi sowing.

(c) **Very Badly affected villages:—**

(i) Flood water had entered the abadi and caused damage to houses etc.

(ii) Flood water is still standing in more than 50% of the cultivated areas; and

(iii) There is no prospect of the flooded area being drained off in time for Rabi sowing.

2. **Needy Families:—**

(a) **Needy family owning land:**

(i) The family is dependent on agriculture only; and

(ii) More than 75%of its land is under water and there is no prospect of Rabi sowing.

(b) **Landless Needy Family :**

(i) The family owns no land.

(ii) No employment is available to any member because of flood conditions.

(b) Yes, a representation was received from Shri Hardwari Lal, M.L.A. to this effect. A copy of the representation alongwith a copy of reply sent by Government is placed on the table of the House.

Copy of the Letter

Hardwari Lal
23 MLA Flats,
Chandigarh.

Member,
Punjab Vidhan Sabha
Dated, 25th Nov., 1964.

Subject:—Free Ration.

Dear Shri Fletcher,

Government has sanctioned free ration at the rate of 75 nP. per head per day for certain flood affected villages. I, however, find that the criteria for the assessment of claims in this connection, is not what it should be. You weigh the claim not in the light of the loss suffered by a cultivator in the matter of last Kharif but in the light of the area sown by him for Rabi. This, obviously, is wrong, because his current need for help arises from the destruction of the last Kharif. I hope you will be able to persuade the Government to revise the basis of the grant.

You have seen village Nimana in Jhajjar Tehsil. I am enclosing an application from some land owners of that village. They had no Kharif. As to Rabi, they have, out of utter necessity or in a spirit of gamble, brought under cultivation some kind of *Thali*. Unfortunately for them the local Officers do not regard this village, on this account, indigent enough to claim

free ration. I am sure, the whole thing is very inequitous and I hope you will do something about it.

With kind regards,

Yours sincerely,

Sd/-(Hardwari Lal)

Mr. A. L. Fletcher, I. C. S.,
Financial Commissioner, Revenue,
Punjab, Chandigarh.

---

*बखिदमत चौधरी हरद्वारी लाल एम. एल. ए. पंजाब

श्रीमान् जी

निवेदन है कि हमारे गांव में फ्लड आया हुआ है। गवर्नमेंट ने अब जो ग्रांट 12 आने फी कस रोज़ाना के हिसाब मिलती है इसमें हमारा गांव निकाल दिया है। जबकि गांव का सारा रकबा ज़ेरे आब है और अब हल में पानी हुआ है । न सावनी की फसल हुई है और न अब कोई हाड़ी वगैरा बोई गई है। बराए मेहरबानी गांव को 12 आने वाली ग्रांट में शामल कर दिया जावे और ग्रांट जल्द दी जावे । गांव में एक थली है जिसको लोग मजबूरन काश्त में ले आए हैं, —अगरचे वह ज़मीन बिल्कुल बेकार है ।

निवेदक

बाशिंदगान मौज़ा निमाना, तहसील झज्जर ।

A. L. Fletcher, I.C.S.

D. O. No. ER-IV-64/15864
Chandigarh-4, dated the 16th December, 1964.

My dear

Please refer to your letter dated the 25th November, 1964.

2. According to Government instructions, free ration of *atta* or the equivalent in cash, at the rate of 75 paise per head per day, is to be given to 'Needy families' in 'Maroonad' and 'very badly affected' villages only, which have been defined as follows :—

(1) *Needy families.*

(a) **Needy family owning land.**

(i) The family is dependent on agriculture only.

(ii) More than 75% of its land is under water and there is no prospect of Rabi sowing.

---

* N.B. Urdu Version placed in library.

[Revenue Minister]

(b) Landless Needy family.

(i) The family owns no land.

(ii) No employment is available to any member because of flood conditions.

2. (a) **Marooned and very badly affected villages:**—One to which the following conditions apply :—

(i) The *abadi* is completely surrounded by water.

(ii) More than 50% of its cultivated area is under water.

(iii) There is no prospect of the water being drained off to enable rabi sowing.

(B) Marooned but not so badly affected.

(i) The *abadi* is completely surrounded by water.

(ii) Less than 50% of cultivated area is under water.

(iii) There is no prospect of the water being drained off in time for rabi sowing,

(C) Very badly affected village.

(i) Flood water had entered the abadi and caused damage to houses etc.

(ii) Flood water is still standing in more than 50% of the cultivated area.

(iii) There is no prospect of the flooded area being drained off in time for rabi sowing.

Thus, free ration of *atta* or the equivalent in cash can be given only in those villages where there is no prospect of Rabi sowing and there was damage to Kharif, 1964 crops. This relief, therefore, cannot be allowed in villages where Rabi sowing is possible though there was damage to Kharif, 1964 crops. Such villages have, however, been given relief in other forms, such as grants for temporary shelter, purchase of food and house repair, supply of fodder at subsidized rates, remission of land revenue and abiana, remission of electricity charges and taccavi loans for seed and fodder, etc. Liberalisation of the conditions applicable to this particular relief will mean the provision of considerable additional funds, which is not possible.

With kind regards,

Yours sincerely,
Sd/-
(A. L. FLETCHER).

Shri Hardwari Lal, M. L. A.,
23, M. L. A. Flat,
Chandigarh.

WORKERS RETRENCHED FROM BHAKRA DAM ADMINISTRATION.

***6997. Shri Om Parkash Agnihotri :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state the total number of skilled, semi-skilled and un-skilled workers retrenched by the Bhakra Dam Administration during the year 1964?

Chaudhri Rizaq Ram : 374 workmen were retrenched by the Bhakra Dam Administration during the year 1964 as per details given below :—

Supervisory Staff	.. 82
Skilled Staff	.. 290
Semi-skilled staff	.. 2
Un-skilled staff	.. —
Total	.. 374

CHANNELIZING OF RIVER SUTLEJ

***7680. Sardar Hari Singh :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state —

(a) whether it is fact that the work of channelizing the Sutlej River has been stopped, if so, the reasons therefor ;

(b) whether it is also a fact that a number of divisions and Circles have, as a result of the said stoppage of work, been immobilized and the staff working therein has not been paid their dues for months ;

(c) the approximate date by which the work referred to in part (a) is likely to be resumed ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes. Adequate funds are not available and the work has been completed in important reaches.

(b) No.

(c) The date cannot be indicated at this stage.

VILLAGES AFFECTED BY FLOODS IN BAGHA PURANA AREA OF MOGA, DISTRICT FEROZEPORE

*7038. **Comrade Didar Singh** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state —

(a) the total number of villages affected by the recent floods in the Bagha Purana area of Moga, district Ferozepore;

(b) the details of the steps taken or proposed to be taken to protect these villages from floods in future ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Eight.

(b) The area will be served by Langiana Drain and Lanfiana Drain No. II, when they are completed .

ELECTRICITY DUTY DUE FROM DELHI ELECTRIC SUPPLY UNDERTAKING.

*7062. **Chaudhri Darshan Singh** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state :—

(a) the total amount of electricity duty due from the Delhi Electric Supply Undertakings up-to-date and the amount so far paid by them ;

(b) whether the said undertaking make full and final payment for power supplied to it or it always remain in arrears ;

(c) the total loss, if any, so far suffered by the State Government on account of non-payment of Duty or payment of Duty at a lower rate by the said undertaking ;

(d) whether Government has made any representation for upward revision of the rates of duty, if so, with what result ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Rs, 82,41,037 levied from April, 1962, to December. 1964 but not paid.

(b) Yes, except for electricity duty.

(c) Rs. 82,41,037.

(d) The issue is under consideration

SUPPLY OF ELECTRICITY TO OTHER STATES.

*7069. **Shri Balramji Das Tandon** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state —

(a) the cost price, per unit of the electricity produced by Punjab State Electricity Board ;

(b) the rate at which electricity is being supplied by the Board to the Fertilizer Factory, Nangal, the Delhi State, the Rajasthan Government, the Himachal and Jammu and Kashmir Governments separately ;

(c) the rate at which electricity is being supplied to the Amritsar and Simla Municipal Committees ;

(d) whether Government is aware of the rates of electricity which are being charged by the Delhi Electric Supply Undertaking and the Jammu and Kashmir Government from their respective consumers, if so, the details thereof ?

Chaudhri Rizaq Ram :

(a) Uhl River Scheme .. 1.40 Paisa

Bhakra Nangal Project .. 1.49 Paisa.

(b) & (c). A statement is laid on the Table of the House.

(d) The information is not available.

STATEMENT

(b) (i) Fertilizer Factory, Nangal — 2·9 pies per unit, subject to the minimum payment based on 90% load factor, adjustable at the close of every year

(ii) Delhi and Rajasthan — As per standard schedule of Rates for common pool Supply *viz* :—

Demand charge @ Rs. 5·00 KVA per month

Plus

Energy charge @ —

2·81 paisa per Kwh for the first 500,000 Kwh/month.

2·66 paisa per Kwh for the next 1,500,000 Kwh/month.

2·50 paisa per Kwh for all above 2,000,000 Kwh/month.

Subject to an overall maximum of 5 paisa per Kwh.

(iv) **Himachal Pradesh**

(i) For supplies given from Grid points of Ganguwal, Solan and Jutog :—

As per rates mentioned against Delhi/Rajasthan, above.

(ii) For supplies given from points other than Grid Sub-Stations, including Joginder Nagar from where 500 Kws are given free of charge, under old Mandi Darbar Agreement of 1925, as per standard schedule of rates for supplies to distributing Licensees *viz*. :—

Demand charge @ Rs 5·50 per KVA per month.

[Public Works and welfare Minister]

Plus

Energy charge,

4·38 paisa per Kwh for the first 10,000 Kwh/month.

4·06 paisa per Kwh for the next 20,000 Kwh/month.

3·75 paisa per Kwh for the all above 30,000 Kwh/month.

Subject to an overall maximum of 7·81 paisa per Kwh.

(v) **Jammu and Kashmir**

(i) For supply from Pathankot :—

As per standard schedule of rates for non-participating States

Demand charge @ Rs 5·00 per KVA per month

Plus

Energy charges,

3·50 paisa per unit for the first 500,000 Kwh/month.

3·25 paisa per unit for the next 1,500,000 Kwh/month.

3·00 paisa per unit for the all above 2,00,0000 kWh/month.

(ii) From II kV Sub-station at Dhar Kalan for Basohli Town :—

At rates as per item (ii) under Himachal Pradesh above.

(c) The Amritsar and Simla Municipal Committees are being charged as per standard schedule of Grid Supply rates for distribution licensees—as given against item (ii) under Himachal Pradesh, above.

UNMETERED POWER SUPPLY TO AGRICULTURAL TUBEWELLS IN THE STATE.

*7154. **Comrade Didar Singh** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state ;—

(a) whether any decision has been taken to give unmetered power supply to agricultural tubewells in the State ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the number of such tubewells in the State at present and the approximate loss likely to be caused to the Electricity Board as a result of the implementation of the said decision ?

Chaudhri Rizaq Ram ; (a) No.

(b) Does not arise.

SETTING UP COLONY/COLONIES BY PUNJAB STATE ELECTRICITY BOARD FOR ITS EMPLOYEES

***7151. Comrade Didar Singh :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state :—

(a) whether the Punjab State Electricity Board has acquired any land for setting up a colony/colonies for its employees at Patiala or elsewhere in the State ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the phased programme for the construction of the said colony/colonies ?

Chaudhri Rizaq Ram ; (a) Yes.

(b) Phased programme depends upon the availability of funds.

CONSTRUCTION OF JIND-JAJWAN ROAD, ETC.

***7052. Chaudhri Devi Lal :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state —

(a) the date on which the construction of the following roads was sanctioned :—

(i) Jind to Jajwan, (ii) Uchana to Sainthli and, (iii) Jind to Safidon;

(b) whether the announcement regarding the construction of these roads were made by him in the Jind Constituency on the spot during December, 1964 ;

(c) whether the construction work on the roads referred to in para (a) above has started; if not, the time by which it is likely to start ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Not sanctioned so far.

(b) No.

(c) The question does not arise.

SCARCITY OF DRINKING-WATER IN BLOCKS IN HILL AREAS

***7307. Thakur Mehar Singh :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether Government is considering any proposal for removing the scarcity of drinking-water in the blocks of the Hill Areas of the State; if so, the names of the blocks and

[**Thakur Mehar Singh**]

the villages where such schemes are likely to be enforced and within how much time ?

Shri Prabodh Chandra : (Minister for Education and Local Government) Yes, Sir. Annexure 'A' containing the schemes that have been administratively approved and Annexure 'B' containing schemes for acceptance by the Panchayats are laid on the Table of the House. The schemes can, however, be taken subject to availability of funds.

ANNEXURE 'A'

Showing Water-supply Schemes of Hilly Areas Blocks which stand administratively approved by the Sanitary Board, Punjab, but could not be taken in hand for want of funds for execution under the III Five-Year Plan

District	Name of Scheme	Estimated cost
1	2	3
Kangra.	1. Providing Water-Supply scheme in village Saliana, tehsil Kulu ...	0·31
	2. Providing Water-supply Scheme in village Barnot, tehsil Kulu ...	0·07
	3. Providing Water-supply Scheme in Basti Nangian, village Manali, tehsil Kulu, ..	0·08
	4. Providing Water-supply Scheme in village Rewar, tehsil Kulu ...	0·09
	5. Providing Water-supply Scheme in village Badoh, tehsil Kulu ...	0·09
	6. Providing Water-supply Scheme in village Bhulaiani, tehsil Kulu ...	0·13
	7. Providing Water-supply Scheme in village Nanan, tehsil Kulu ...	0·44
	8. Providing Water-supply Scheme in village Bashing, tehsil Kulu ...	0·16
	9. Providing Water-supply Scheme in village Barbai, tehsil Kulu ..	0·09
	10. Providing Waters-upply Scheme in villages Bhunter and adjoining villages in tehsil Kulu ...	1·48
	11. Providing Water-supply Scheme in villages Kilhi Bhowana and Makle, tehsil Palampur ...	4·15
	12. Providing Water-supply Scheme in group of villages Paprola, tehsil Palampur ...	1·62
	13. Providing Water-supply Scheme for Logwalti and Bomsom Area in tehsil Hamirpur ...	22·80

1	2	3
Kangra—concld.	14. Providing Water-supply Scheme in villages Sapanu, Nadi, Dal Tot Rani Talnoo in Tehsil and District Kangra	1·53
Hoshiarpur	15. Providing Water-supply in villages Manowal, Nangal Kalan, Nangal Khurd and Lalehri in Tehsil Una.	2·22
	16. Providing Water-supply Scheme in villages Kukar Suho Majhot in Kandi Area	4·39
	17. Providing Watersupply Scheme in villages Badehra Kangar, Dharampur Samnal and Haroli, Tehsil Una	8.04
Ambala	18. Providing Water-supply Schemes in villages Sabilpur, Tehsil Naraingarh	0·10
	19. Providing Water-supply Scheme in village Doodgarh, Tehsil Naraingarh	0.29

ANNEXURE 'B'

(a) Showing Water-Supply Schemes (Rural prepared by the Public Health Engineering, Deptt. and forwarded to the Panchayat Deptt. for Hill Areas (Blocks) in the State, for obtaining acceptance of the Panchayats concerned and arranging administrative approval of the Sanitary Board Punjab, under the National Water supply and Sanitation Programme (Rural).

District, in the Block of of Hill Areas	Name of Scheme	*Amount* Rs. in lacs
1	2	3
Simla (Whole Distt.)	1. Providing Water-supply Scheme for villages Ambota, Taksal and Jhaggar in Tehsil Kandaghat ..	0.23
	2. Providing Water-supply Scheme for village Nagar Thurl, Tehsil Kandaghat	0.11
Kangra (Whole District)	3. Providing Water-supply Scheme in village Bhattu, tehsil Palampur ..	0.35
	4. Providing Water-supply Scheme in village Manza Bir, Tikka Chogan, tehsil Palampur	0.73
	5. Providing Water-supply Scheme in village Halta (Panchayat) Tikka Panthekar, tehsil Palampur ..	0.25

[Minister for Educetion and Local Government]

1	2	3
Kangra—contd	6. Providing Water-supply Scheme in village Salloh in tehsil Palampur ..	0.94
	7. Providing Water-supply Scheme to Tikkas Chautaumi, Bandu Bharivala, Gohar, Admn and Kandhowal of Solina Village, tehsil, Palampur ..	0.52
	8. Providing Water-supply Scheme in village Baggonal, Post Office Roison, tehsil Kulu ..	0.27
	9. Providing Water-supply Scheme in village Deol and Tikas of Kamartago and Phatar in tehsil Palampur ..	0.72
	10. Providing Water-supply Scheme in village Rajehr, tehsil Palampur ..	0.17
	11. Providing Water-supply Scheme in village Ghugar, tehsil Palampur ..	0.58
	12. Providing Water-supply Scheme in village Rajaura, Kalauli and Mabhgarh, tehsil Kulu ..	0.67
	13. Providing Water-supply Scheme in village Jagat Sukh, tehsil Kulu ..	0.26
	14. Providing Water-supply Scheme in villages Goggal, Panpari, Dehra, Naura, tehsil Palampur ..	3.18
	15. Providing Water-supply Scheme in village Bhiru and other villages in tehsil Kulu ..	0.45
	16. Extension of Water-supply Scheme for villages Majhoti, Kothara, Karyal, Chichrwal, Manyal, Guluwala, Juggar, Tikkas Cheru, Keslu, Chandigra and Kathar, tehsil Palampur ..	2.28
	17. Extension of Water-supply Schemes in villages Timber, Darang, Tamber Nigar, Manjdora, Bhowana, Kilhi, Dagoh and Bujapur. ..	11.49
	18. Extension of Water-supply Schemes in village Darang,tehsil Palampur ..	0.75
	19. Extension Water-supply Schemes in villages Badhal, Jhor Behin, etc. tehsil Dehra Gopipur	4.56
	20. Extension of Water-supply Scheme in villages Dargoh, Shikari, Gohi, Pukehri, Devdhar and Charan in tehsil Kulu ..	0.58
	21. Extension of piped Water-supply to village Dehra Gopipur ..	1.62
	22. Extension of group of village Tappa Dhar Chumukha in tehsil Hamirpur ..	2.58
	23. Extension of Water-supply Scheme in village Judhar in Barrot valley near Joginder Nagar	0.13

1	2	3
Kangra—*contd.*	24. Extension of Water-supply Scheme in village Khain Malhan in Barrot valley near Joginder Nagar ..	0.20
	25. Extension of Water-supply Scheme to village Palong in Barrot valley near Joginder Nagar	0.38
	26. Extension of Water-supply Scheme to village Lawaj and Roheroo in Barrot valley near Joginder Nagar. ..	0.23
	27. Extension of Water-supply Scheme in village Tarmarh in Barrot velley near Joginder Nagar	0.24
	28. Extension of Water-supply Scheme in village Undreli Malhan in Barrot valley near Joginder Nagar ..	0.21
	29. Extension of Water-supply Scheme in village Swarkhas in Barrot valley near Joginder Nagar ..	0.23
	30. Extension of Water-supply Scheme in village Sherna in Barrot velley near Joginder Nagar	0.25
	31. Augmentation of Water-supply in Bhundla group of villages in tehsil Palampur ..	0.32
	32. Providing Water-supply Scheme in villages Jagar Upper and Lower Laihuani Rogli Chepur, Tapa Hero and Batiara in tehsil Hamirpur ..	0.64
	33. Providing Water-supply Scheme in villages Upper Khera and Tika Bankund in tehsil Palampur	0.90
	34. Providing Water-supply Scheme in villages Pragpur, tehsil Dehra ..	4.10
	35. Providing Water-supply Scheme in village Dulepura in tehsil Dehra ..	1.82
	36. Providing Water-supply Scheme in village Kandi Dhalaroo group of villages in tehsil Kangra ..	2.52
	37. Providing Water-supply Scheme in Tikkar group of villages in tehsil Palampur ..	2.59
	38. Providing pumping arrangement for Water-supply Scheme of villages Kharoti Rakkar, Naloh, Rahkan, Naloti etc. tehsil Dehra Gopipur ..	0.50
	39. Providing installing duplicate pumping set of Water-supply Scheme to village Chadhiar in tehsil Palampur ..	0.35
	40. Providing installing duplicate pumping set of Water-supply Scheme to village Jindaur and Gider, Block Kulu, tehsil Kulu ..	0.13

1	2	3
Kangra—*concld.*	41. Providing installing duplicate pumping set of Water-supply Scheme to villages Bajauri and Para in tehsil Hamirpur ..	0.20
	42. Providing installing duplicate pumping set of Water-supply Scheme to villages Didri and Sahanur, tehsil and Block Kulu ..	0.14
	43. Providing installing duplicate pumping set of Water-supply Scheme to village Chari in tehsil Kangra ..	2.68
	44. Providing installing duplicate pumping set of Water-supply Scheme to village Tika Dharan of Darang Panchayat in tehsil Palampur	0.75
Gurdaspur (Block Dharkalan)	45. Providing Water-supply in villages Dhunera, Langera, Maroch in Dharkalan Block ..	2.17
Hoshiarpur containing Blocks	46. Providing Water-supply in villages Badali, Barari etc. in tehsil Una ..	0.90
1. Hoshiarpur 2. Ambala 3. Anandpore Sahib	47. Providing Water-supply in village Miani, tehsil Dasuya ..	0.39
4. Bhangal 5. Dasuya 6. Gagret 7. Hoshiarpur II	48. Providing Water-supply in village Shahbazpur (Bhaddi) group of villages in Kandi Area Block Balachaur ..	1.90
8. Hajipur 9. Mahilpur 10. Nurpur Bedi 11. Saroya	49. Providing Water-supply in villages Mallewal, Pogawal Torowal, and Katwara etc. (Malewal Poliwal) group of villages in Block Balachaur	16.56
12. Una 13. Balachaur	50. Providing Water-supply in villages Pandgoha Bassi, Ishpur, Badsali and Saloh in tehsil Una	9.70
	51. Providing and Installing 2 additional Tube-wells at Lajpat Rai Head Works Bit Ilaqa Water-supply Scheme district Hoshiarpur	0.30
	52. Providing Water-supply Scheme in villages Nighi, Bagowal, Mohan Majra, Tindowal etc. (Noghi group) in Kandi Area Block Balachaur. ..	3.64
	53. Providing Water-supply Scheme in villages Mawa Kahalan, Bhadar Kali etc., tehsil Una.	0.51
	54. Providing Water-supply Scheme in village Khad, tehsil Una. ..	1.30
	55. Providing Water-supply Scheme in villages Ambota and Singhanai etc. (Gagret and Ambota Block group of villages). ..	5.36
	56. Providing Water-supply Scheme for village Datarpur Block Halipur. ..	2.74
Ambala covering blocks	57. Providing Water-supply Scheme to village Mani Majra. ..	2.48
1. Rupar 2. Majri 3. Nalagarh 4. Mani Majra	58. Providing Water-supply Scheme to village Bhanada, Masoli and Jandu, tehsil Nalagarh.	0.18

1	2	3
5. Raipur Rai (at Naraingarh) 6. Naraingarh (at Sadhaura) 7. Bilaspur 8. Chhichrauli	59. Providing Water-supply Scheme to group of villages Pahaur Droli, Kattli and Damroh in tehsil Nalagarh	2.44
	60. Providing Water-supply Scheme in villages Bhatian, Dharg, Nichli and Dhang Uprali etc., in tehsil Nalagarh ..	3.99
	61. Providing Water-supply Scheme for Chanohri group of villages tehsil Nalagarh ..	0.46
	62. Providing Water-supply Scheme to group of villages Bhatani, tehsil Nalagarh ..	0.57
	63. Providing Water-supply Scheme for Gallen-wala group of villages tehsil Nalagarh ..	1.53
	64. Providing Water-supply Scheme to villages Goel and Naranghar tehsil Nalagarh ..	0.12
	65. Providing Water-supply Scheme to Jogan group of villages, tehsil Nalagarh ..	0.67
	66. Providing Water-supply Scheme in Rural Area for Jhonar group of villages, tehsil Nalagarh ..	0.36
	67. Providing Water-supply Scheme in village Kotla, tehsil Nalagarh ..	0.04
	68. Providing Water-supply Scheme in villages Mugal Majra, Rampur and Mianpur in tehsil Naraingarh ..	0.70
	69. Providing Water-supply Scheme in villages Ismail pur, Slempur and Sultanpur, tehsil Naraingarh ..	0.63
	70. Providing Water-supply Scheme in villages Ferozepur and Chacki Majra in tehsil Naraingarh ..	0.48
	71. Providing Water-supply Scheme in village Daca in tehsil Naraingarh ..	0.52
	72. Providing Waterrsupply Scheme in villages Mizapur Ratauli an d Islam Nagarin, tehsil Naraingarh ..	0.87
	73. Providing Water-supply Scheme in village Kotla towar and Bijauli in tehsil Naraingarh	0.63
	74. Providing Water-supply Scheme in villages Khilanwali and Baghot in Block Chhachhrauli	0.72
	75. Providing Water-supply Scheme in villages Tilra and Jhau Wala in tehsil Naraingarh	0.61
	76. Providing Water-supply Scheme in villages Hamidpur and Shaspur in tehsil Naraingarh	0.72
	77. Providing Water-supply Scheme for villages Bhangera, Bhangeri and Musafat Khurd in Chhachhrauli Block	0.65
	78. Providing Water-supply Scheme for villages Singhauli, Nawangoar, Bhaliwala, Nanheri tehsil Naraingarh ..	0.64

OUTBREAK OF FIRES IN SUTLEJ CIRCLE

***7302. Thakur Mehar Singh :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state the number of times the fires broke out in Sutlej Circle of the Forests Department in the past five years, range-wise and the amount of loss sustained by Government each year as a result thereof?

Chaudhri Rizaq Ram : A statement is laid on the Table of the House.

(Minister for Public Works and Welfare)

Statement showing number of fires range-wise in Sutlej Circle and the amount of loss sustained by Government during the last five years

Division	Range	1960-61		1961-62		1962-63		1963-64		1964-65	
		No. of fires	Amount of loss Rs.	No. of fires	Amount of loss Rs.	No. of fires	Amount of loss Rs.	No. of fires	Amount of loss Rs.	No. of fires	Amount of loss Rs.
HOSHIARPUR FOREST DIVISION											
Hoshiarpur	Hoshiarpur	4	460·00	8	5080·00	13	9500·00	16	1,920·00	5	305·00
	Garhshankar	—	—	1	37·00	4	432·50	—	—	2	4,150·00
	Dasuya	—	—	14	5175·00	12	2,457·00	15	3,025·00	26	24,705·00
	Una	—	—	—	—	—	—	3	79·00	4	225·00
	Bharwain	2	400·00	—	—	3	1,700·00	2	*5330·00	—	—
RUPAR FOREST DIVISION											
Rupar	Nalagarh	6	775·00	3	80·00	—	—	—	—	—	—
	Kharar	2	3105·00	1	490·00	—	—	—	—	—	—
	Ramshahar	2	20·00	2	120·00	1	75·00	2	480·00	2	400·00
	Rupar	—	—	—	—	1	200·00	—	—	1	—
	Kohu	—	—	—	—	1	50·00	2	—	1	200·0

					BEAS FOREST DIVISION						
Beas	Hamirpur	5	—	1	35·00	14	9,195·00	4	375·00	3	745·00
	Dadasiba	3	9145·00	1	50·00	1	5,000·00	8	5,905·00	1	398·00
	Barsar	4	8060·00	1	250·00	1	—	—	—	—	—
	Lunkhar	—	—	—	—	6	400·00	7	1,319·00	—	—
	Nadaun	—	—	—	—	5	1,415·00	—	—	—	—
					CHANDIGARH FOREST DIVISION						
Chandigarh	Kharar	—	—	—	—	3	39·00	5	2,000·00	2	1,175·00
	Morni	—	—	—	—	3	—	1	—	5	10·00
	Pinjore	—	—	—	—	4	—	4	—	5	10200·00
	Chandigarh	—	—	—	—	1	80·00	—	—	—	—
					SIMLA FOREST DIVISION						
Simla Hills	Pinjore	3	2000	—	—	—	—	—	—	—	—
	Subathu	2	300·00	—	—	—	—	—	—	2	—
	Barog	10	46,500·00	5	12,370·00	10	7,350·00	5	625·00	9	1,250·00
	Chail	7	200·00	—	—	2	—	—	—	2	200·00
	Taradevi	—	—	—	—	—	—	1	400·00	—	—

*Out of a loss of Rs. 5,330·00, Rs. 5,300·00 pertained to the contractors to whom the Resin blazes were sold.

SETTING UP HARIJAN WELFARE COMMISSION IN THE STATE

***7027. Shri Rup Singh Phul :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether Government is considering any proposal to set up a Harijan Welfare Commission, in the State, if so, the proposed number and names of its members;

(b) the time by which the said Commission is likely to be set up;

(c) the details of its functions and terms of reference ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) The State Government are considering the question of appointment of an Evaluation Committee so as to evaluate the implementation of schemes of the Welfare Department.

(b) and (c) It is not possible to give any further details at this stage.

OFFICIALS ABOVE 55 YEARS OF AGE IN HARIJANS WELFARE DEPARTMENT

***7696. Shri Hira Lal :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state:—

(a) the number and names of the officials working in the Harijan Welfare Department who are at present, above 55 years of age together with the posts held by them at present;

(b) whether all the officials in the said department have been allowed to continue in service after reaching the age of 55; if not, the names of those who were not allowed to do so;

(c) whether any of the officials referred to above are continuing in service without proper sanction, if so, on what grounds and the reasons for which the said officials have not been retired ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Five. Sarvshri Tek Singh, RWO, S.C. Malhotra, DWO, Krishan Gopal, DWO, Sadhu Singh, TWO and Jaswant Singh, Supdt. Director's Office;

(b) Yes; either by specific orders or by implication;

(c) No.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

OLD AGE PENSIONS

2282. Pandit Mohan Lal Datta : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the number of persons to whom Old age pensions have been sanctioned in the State so far;

(b) the total amount of money given as old age pension to the persons in the State, district-wise, in the year 1964-65;

(c) the names and number of persons who have been sanctioned Old Age pensions in the Gagret and Amb Blocks of Hoshiarpur district respectively ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) 3,907.

(b) Rs. 3,21,434.70 up to 31-12-1964. Districtwise details of pensions paid are not readily available;

(c) Block-wise particulars of pensioners are not readily availabele. The number of pensioners belonging to Hoshiarpur district is 486.

ATTACK ON A TEACHER OF GOVERNMENT PRIMARY SCHOOL, KOTHI MALLIAN IN BLOCK MOGA—I.

2288. Comrade Gurbaksh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether it is a fact that a teacher of Government Primary School, Kothi Mallian, in Block Moga-I was attacked by some persons in the month of November, 1964;

(b) whether it is also a fact that a deputation of the Government Teachers' Union, Ferozepore, waited upon the Deputy Superintendent of Police, Moga and complained to him about the said attack;

(c) whether it is further a fact that the President, Government Teachers' Union , Ferozepore, met the District Education Officer, Ferozepore and handed over to him a representation in this connection;

(d) whether it is also a fact that the said teacher is compelled to take long leave due to fear of dire consequences; and

(e) the details of the action, if any, so far taken in this matter.

Shri Prabodh Chandra : (a) As per Police report he was not assaulted.

(b) The teacher met the Deputy Superintendent of Police Moga and some other persons might have accompanied him.

(c) Yes.

(d) No. The teacher proceeded on leave of his own accord because of his strained relations with the villagers.

(e) The matter was enquired into by the Deputy District Education Officer, Ferozepore. The teacher was transferred to Government Primary School, Bodiwala Kharak Singh, in December, 1964.

CLERKS OF THE OFFICE OF DISTRICT EDUCATION OFFICER, FEROZEPORE

2315. Comrade Gurbaksh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the Superintendent of the office of the District Education Officer, Ferozepore, caught red-handed any clerks of that office taking bribe from teachers/teachresses during 1964-65; if so, the total number and names of such clerks;

(b) whether the said Superintendent brought such cases to the notice of the District Education Officer; if so, the details of the action taken by the District Education Officer in the matter; if no action has been taken, the reasons therefor ?

Shri Prabodh Chandra : (a) No.

(b) Question does not arise.

QUESTIONS OF PRIVILEGE

Mr. Speaker : There is a privilege motion by Shri Ajit Kumar which reads—

> "that I was kept under un-lawful detention by the Punjab Police on 28th January, 1965 at Jagraon, district Ludhiana on the occasion of the celebrations of Late Lala Lajpat Rai birthday centenary when the Prime Minister was to pass from that place. I was detained for more than four hours and was forced to stand under their watch. The police party encircled me and did not allow me to move to any place. This action of police is a violation of the privileges of a member of this House. I want that action is taken against the police for the breach of privilege of the member of this House and this matter be referred to the Committee of Privileges of this House."

To ascertain the facts I wrote to the Police Department and they have sent their own version. Though this allegation is denied by the Police but since it is a serious allegation I refer this motion to the Privileges Committee for investigation and report (*Thumping from the Opposition*). The Committee will also go into the question whether the allegation that he was unlawfully detained, if proved, amounts to a breach of privilege or not.

श्री अध्यक्ष : एक और प्रीविलेज मोशन है श्री टण्डन की जिसमें कहा गया है कि इलेक्ट्रीसिटी बोर्ड की स्टेटमेंट आफ एकाऊंट्स फरवरी के महीने में आनी चाहिए थी वह नहीं आई । (There is another question privilege sought to be raised by Shri Balramji Das Tandon. He has stated therein that the State Electricity Board has failed to submit its statement of accounts in the month of February as is required under the Act).

According to Section 61 of the Electricity Act the only requirement is that the Electricity Board should submit the financial statement in the month of February of each year to the State Government and then it is

for the Government to lay it on the table of the House as soon as possible. We received the statement yesterday and it will be laid on the Table tomorrow. I do not know whether it was received by the Government in February or not ? It seems a technical matter and only three or four days have passed after February. I do not give consent to the motion.

श्री बलरामजी दास टण्डन : स्पीकर साहब, यह बात एक दफा इस हाउस में पहले भी आ चुकी है कि बोर्ड वालों ने यह स्टेटमेंट वक्त पर नहीं भेजी थी और यहां इस बात को बड़ा सीरियसली लिया गया था। एक्ट में प्रीवीज़न है कि बोर्ड को यह स्टेटमेंट फरवरी के अन्दर यहां भेजनी चाहिए लेकिन यह यहां हाउस में रखी नहीं जाती। उस वक्त गवर्नमेंट की तरफ से इस बात की एशोरेंस दी गई थी कि इस दफा जाने दें आगे के लिये यह हमेशा फरवरी के महीने में हाउस के सामने आ जाया करेगी —

श्री अध्यक्ष : आप सेक्शन 61 को पढ़ लें तो इस बारे में जो पोज़ीशन है वह आपको कलियर हो जाएगी। इसमें यह दिया हुआ है कि बोर्ड ने गवर्नमेंट के पास फरवरी में भेजनी है और आज सिर्फ चार मार्च हुई है और गवर्नमेंट ने यहां तीन मार्च को भेज दी थी। (The factual position will become clear to the hon. Member if he reads Section 61 of the Act. It islaid down therein that the State Electricity Board is required to submit its statement of accounts to the Govenrment in the month of February. Today is 4th of March, and the Government had sent it to this Secretariat on the 3rd March).

श्री बलरामजी दास टंडन : जनाब, यह तो फरवरी में हाउस में लेकर जानी चाहिए थी।

Mr. Speaker : I have gone through the relevant section and would request the hon. Member also to go through it. Section 61(1) of the Act says—

> "In February of each year the Board shall submit to the State Government a statement in the prescribed form of the estimated capital and revenue receipts and expenditure for the ensuing year."

Now I draw the attention of the hon. Member to sub-section (3) of this Section which says—

> "The State Government shall as soon as may be after the receipt of the said statement cause it to be laid on the Table of the House...."

श्री बलरामजीदास टण्डन : स्पीकर साहिब, सवाल यह है कि गवर्नमेंट ने यहां कब भेजी है। जब गवर्नमेंट के पास आई थी तो इसे यहां उसी वक्त इस हाउस में ले करनी चाहिए थी। इन्होंने पहले अपर हाउस में ले की, मैं इस चीज़ को टच नहीं करता ताकि दोनों हाउसों के दर्मियान झगड़ा न हो। मैं तो यह चाहता हूँ कि जब यह इनके पास फरवरी में आई थी दो इन्होंने इसे क्यों उसी महीने में ले नहीं किया इसके लिये यह अपनी एक्सप्लेनेशन दें।

लोक कार्य मन्त्री : स्पीकर साहब, अगर यही बात मुझसे शान्ति से पूछ लेते तो मैं समझता हूँ कि इसमें कोई बुरी बात न होती। बात यह है कि यह स्टेटमेंट हमारे पास फरवरी के आखीर में यानी 27 या 28 फरवरी के करीब बोर्ड की तरफ से आई थी और हमने पहले इसे अपर हाउस में रख दिया था और अब इस हाउस में रख दिया है। तो मैं नहीं समझता कि इसमें भी कोई बुरी बात हो गई है।

चौधरी नेतराम : [* * * *]

श्री अध्यक्ष : चौधरी नेतराम जी आप बैठिए। यह मुनासिब नहीं है कि इस तरीका से आप बग़ैर इजाज़त के बोलने लग जाएं। कल भी आपने इसी तरीका से किया था। आप बग़ैर इजाज़त के नाजायज़ तौर पर अपनी बात यहां कहने की कोशिश करते हैं। मैंने पहले भी यहां डाइरेक्शन दी थी कि जो एडजर्नमेंट मोशन एडमिट न होगी वह यहां इस हाउस में नहीं आएगी और अगर कोई मैम्बर समझता है कि वह आनी चाहिए वह बजाए यहां कहने के मुझे मेरे चैम्बर में मिल कर बात कर ले। इसलिये चौधरी नेतराम जी यही मुनासिब होगा कि जो डायरैक्शन्ज़ हैं, कवायद हैं या कनवैनशन्ज़ हैं उन पर अमल करें और हाउस के अन्दर इस तरह से बोलने की कोशिश न करें। Whatever the hon. Member, Chaudhri Net Ram, has said about his motion will not form part of the proceedings.

(The hon. Member Chaudhri Net Ram is requested to resume his seat. It is not proper that he should start speaking like this without obtaining permission of the Chair. Yesterday also, he adopted this method to express his point . In fact the hon. Member tries to have his say here improperly without seeking permission of the Chair. On a previous occasion also, I had directed that no adjourned motion would be taken up here unless it had been admitted and that if any hon. Member thinks differently regarding its admissibility then, he can see me in my chamber and try to convince me about it. So, I would request Chaudhri Net Ram to try to follow all such directions, rules and conventions of the House and avoid speaking like this. Whatever the hon. Member, Chaudhri Net Ram, has said about his motion will not form part of the proceedings).

चौधरी नेतराम: स्पीकर साहब, मैं अपनी जानकारी के लिये यह आपसे पूछना चाहता हूँ कि क्या आपने यह कोई कायदा बना रखा है कि जो प्रस्ताव आप मन्जूर न करें उसे यहां पेश नहीं किया जा सकता ?

श्री अध्यक्ष : आप उसे हाउस में नहीं ला सकते। आप अगर चाहें तो मुझे मेरे चैम्बर में मिल सकते हैं। (The hon. Member cannot discuss that here. He can see me in my Chamber about it if he so desires.)

Note— *Expunged as ordered by the Chair

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री :स्पीकर साहब, अगर आप इजाज़त दें तो मैं एक स्टेटमेंट पढ़ लूं जिसके लिये कल मैंने वायदा किया था। यह मैडीकल कालेज के बारे में है जिसके लिये आप ने फरमाया था......

श्री अध्यक्ष : बेहतर होगा अगर आप इसे आज शाम की सिटिंग में पढ़ लें।

(It would be better, if the Hon, Minister makes his statement in the 2nd sitting instead of doing so now.)

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : अगर कल के लिए इजाज़त दे दें तो वह मुझे ज्यादा अच्छा सूट करेगी ।

श्री अध्यक्ष : चलो कल पढ़ लेना। (Then let it be on tomorrow.)

THE PUNJAB APPROPRIATION BILL, 1965

Mr Speaker : Now we take up the Punjab Appropriation Bill, 1965.

Education And Local Government Minister (Shri Prabodh Chandra): Sir I beg to introduce the Punjab Appropriation Bill, 1965.

Educntion and Local Government Minister: Sir, I beg to move—

That the Punjab Appropriation Bill be taken into consideration at once.

Mr Speaker: Motion Moved—

That the Punjab Appropriation Bill be taken into consideration at once.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਐਪਰੋਪਰੀਏਸ਼ਨ ਬਿਲ ਕਹਿਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜੇਕਰ ਮਿਸਅਪਰੋਪਰੀਏਸ਼ਨ ਬਿਲ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੌਜ਼ੂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 54 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਮੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਮੇਨ ਬਜਟ ਦੀਆਂ ਡਿਮਾਂਡਜ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਜਾ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦਾਹੜੀ ਨਾਲੋਂ ਮੁਛਾਂ ਵੱਧ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਬੁਰੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬੁਰੀਆਂ ਲਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

ਫਿਰ ਇਸ ਵਿਚ ਮੰਗੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਐਸਟੀਮੇਟ ਦੇ ਸਫਾ ਨੰਬਰ 2 ਤੇ ਡੀਮਾਂਡ ਨੰਬਰ ਇਕ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ ਜੀਪਾਂ ਤੇ 78,150 ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇਸ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਛਾਪੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈ ਗਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਪੈਸ਼ਲ ਮੁਕੈਂਡਾਂ ਲਈ ਇਹ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਸਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 1962 ਵਿਚ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਥੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਲੱਗੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਜੀਪਾਂ

(ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ)

ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਸੀ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜੀਪਾਂ ਬੀ. ਡੀ. ਓਜ਼ ਪਾਸ ਸਨ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਿਦ-ਡਰਾ ਕਰ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਜੀਪਾਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਵੱਡੇ ਅੱਡੇ ਤੇ ਬਾਰਸ਼ ਤੇ ਧੁਪ ਨਾਲ ਖੁਲ੍ਹੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪਈਆਂ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ । ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਜੀਪਾਂ ਇਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਜੀਪਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੀਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 78,150 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 5 ਜੀਪਾਂ ਖਰੀਦ ਤੇ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਜੀਪਾਂ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਕੇ ਖਾਹਮਖਾਹ ਦਾ ਪਬਲਿਕ ਐਕਸਚੈਕਰ ਤੇ ਬੋਝ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਜੀਪਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਪਹਿਲੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਉਹ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਔਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਵੀਆਂ ਜੀਪਾਂ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਨੇ।

At page 6 of the Supplementary Estimates under the demand No. 3, it has been stated :—

> "Decretal amount payable to Shri Balbir Singh, Naib-Tehsildar, consequent upon the orders passed by the Sub-Judge, Ist Class Patiala against the State Rs. 20,320 (Charged) (non-recurring)".

ਇਹ 20,320 ਰੁਪਿਆਂ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਹੋਈ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਪੁਰੇ ਦਾ ਨਾਇਬ-ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ 1950-51 ਵਿਚ ਪੈਪਸੂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਇਨਕਵਾਇਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੁਝ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਛੇੜੀ ਮਗਰ ਹੁਣ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਮਗਰੋਂ, ਦੋ-ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਹੋਏ ਉਸ ਨੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ 22-8-64 ਨੂੰ ਹੋਇਆ । ਪਤਾ ਇਹ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਫਤਰ ਵਿਚੋਂ ਕੇਸ ਦੀ ਫਾਈਲ ਹੀ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਤਸੀਲਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਚੁਪ ਰਹੇ ਅਤੇ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਲਿਆ ਫਾਈਲ ਗੁੰਮ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 3 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਮੰਗ ਲਏ, ਬਾਕੀ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਮੰਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੰਨਕਵਾਇਰੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸਫਾਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ । ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚੋਂ ਫਾਈਲ ਨਾ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਰਕਮ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਰਿਕਾਰਡ ਦਾ ਗੁੰਮ ਹੋਣਾ ਕਿੰਨੀ ਭੈੜੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਜੁਰਮ ਸੀ, ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ ਮਗਰ ਐਸਾ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਗਈ ਕਿ ਫਾਈਲ ਕਿਸ ਨੇ ਗੁੰਮ ਕੀਤੀ। ਅਗਰ ਇਸ ਦੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚਲ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਦਫਤਰ ਦਾ ਉਸ ਨਾਇਬ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਹਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਜੁਰਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ.........

ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਾਸਨ ਮੰਤਰੀ : ਕਿਥੇ ਦੀ ਫਾਈਲ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਰਾਜਪੁਰੇ ਦਾ ਕੇਸ ਹੈ, ਸਫਾ 6 ਤੇ ਹੈ। ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੇ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਰਿਕਮੈਂਡੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਅਜਿਹਾ ਕੇਸ ਸੀ ਤਾਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਲਾ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਕੇਸ ਫਾਈਟ ਹੀ ਨਾ ਕਰਦਾ ਜਿਸ ਤੇ ਰੁਪਿਆ ਤੇ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ। ਫਾਈਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਗ਼ਲਤ ਸੀ ਜਾਂ ਠੀਕ ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਲੀਗਲ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਡਿਫੈਕਟਿਵ ਹੈ ਅਤੇ ਵਕਤ ਸਿਰ ਮਸ਼ਵਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।

ਪਹਿਲਾਂ ਨੋਟਿਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਨੋਟਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿਉ ਅਤੇ ਜਦ ਡਿਗਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਹੁਣ ਅਪੀਲ ਨਾ ਕਰੋ। ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਡਿਗਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਗਰ ਤਫਸੀਲਾਂ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ 99 ਫੀਸਦੀ ਕੇਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪੱਖ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਗਰ ਵਕਤ ਸਿਰ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਡਿਗਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਕਈ ਵੇਰ ਬਿਨਾ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ ਹੀ ਕੁਝ ਵਕੀਲਾਂ ਨੂੰ ਫੇਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਐਮਪਲਾਏ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਫੀਸਾਂ ਤੇ। ਕੇਸ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਸਾਹਿਬ ਵਕਤ ਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾ ਹੋਏ। ਇਕ ਕੇਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਪਰ ਵਕਤ ਮੰਗਿਆ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਾਸਟ ਪਾ ਦਿੱਤੀ, ਕੇਸ ਤਾਂ ਮਗਰੋਂ ਜਿਤ ਲਿਆ ਪਰ ਕਾਸਟ ਪੈ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਕੀਲ ਸਾਹਿਬ ਵਕਤ ਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਲੀਗਲ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੂੰ ਗੀਅਰ ਅਪ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਨੋਟਿਸ ਇਗਨੋਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਜਦ ਡਿਗਰੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਪੀਲ ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦਿੱਤਾ।

ਫਿਰ ਡਿਮਾਂਡ ਨੰਬਰ 9 ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁੜਗਾਉਂ ਵਿਚ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਦੇ ਦਫਤਰ ਲਈ ਇਕ ਕੋਠੀ ਖਰੀਦਣੀ ਹੈ 61,500/- ਰੁਪਏ ਦੀ। ਠੀਕ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰ ਸਰਕਾਰੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿਚ ਹੋਣ। ਮਗਰ ਕਿਸੇ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੀ. ਡਬਲਿਊ. ਡੀ. ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਨਾਰਮਜ਼ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਪਾਉਣ। ਮਗਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਫਾਰਮੈਲੇਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤੇ ਹੀ ਅਗਰ ਇਕ ਕੋਠੀ 61,500।—ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਨਾਵਾਜਿਬ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਹ ਕੋਠੀ 1943/- ਵਿਚ ਬਣੀ ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਅਗਰ ਪੂਰਾ ਹਿਸਾਬ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮੁਲ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਫਿਰ ਇਸ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਡਿਮਾਂਡਜ਼ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਜਟ ਹੁਣ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਰਖਦੇ, ਐਡੀ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਦੀ ਕਾਹਲ ਸੀ। ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਮਾਲਕ ਮਕਾਨ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਐਡਵੋਕੇਟ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਕਿਰਾਇਆ ਅਦਾ ਕਰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਵਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਹੀ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਰਕਮ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਡਿਮਾਂਡਜ਼ ਵਿਚ ਰਖੀ ਹੈ।

ਫਿਰ ਡੀਮਾਂਡ 14 ਹੈ, ਸਫ਼ਾ 40 ਤੇ 'ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ, ਨੈਵੀਗੇਸ਼ਨ, ਐਂਬੈਂਕਮੈਂਟ ਅਤੇ ਡ੍ਰੇਨੇਜ' ਬਾਰੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਇਹ ਕੰਮ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਅਨਫੋਰਸੀਨ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਫਲਡ ਦੀ ਡੀਬੇਟ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਰੀਜ਼ੈਂਟਮੈਂਟ ਨਾ ਸ਼ੋ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਡਰੇਨਜ਼ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹੜ੍ਹ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਲਾਇੰਤਹਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਰੀਲੀਫ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦਾ

(ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ)

ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਮਕਾਨ ਢਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਫਸਲਾਂ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਸ਼ੂ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦਵਾਈਆਂ, ਬੀਜ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਤਕਾਵੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਖਰਚ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਸੁਤਾ ਰਹਿੰਦਾ । ਹਾਲਾਂਕਿ ਹੜ੍ਹ ਸਤੰਬਰ ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਨਵਰੀ ਅਤੇ ਫਰਵਰੀ ਤਕ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਇਹ ਕੀਮਤੀ ਮਹੀਨੇ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਾਰਚ, ਅਪਰੈਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਈ, ਜੂਨ ਵਿਚ ਫਿਰ ਹੜ੍ਹ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਦੋਂ ਤਾਈਂ ਇਹ ਟੈਂਡਰ ਹੀ ਮੰਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਜਾਂ ਮਿਟੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਜ਼ਰਮੈਂਟਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਾਂਧਲੀ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਦੇਰ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੁਛੋ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਿਨਾਂਸ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੇ ਰੁਪਏ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ, ਜੇਕਰ ਡਿਫੀਕਲਟੀ ਜੈਨੁਅਨ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਲਡਜ਼ ਹਰ ਸਾਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਤਾਂ ਕੀ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਵੀ ਬਣਾ ਲਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਹਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ। ਜੋ ਪਲਾਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਐਲੋਕੇਸ਼ਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਕਮਾਂ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕੰਮ ਸਾਧਾਰਣ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰਕਮਾਂ ਨੂੰ ਰਖ ਕੇ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਇਸ ਲਈ ਤਾਂ ਐਮਰਜੰਸੀ ਬੇਸਿਜ਼ ਤੇ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਟੈਕਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਖੂਹ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ। ਵਕਤ ਸਿਰ ਕੰਮ ਨੂੰ ਹਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਆਖਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਧਾਂਧਲੀ ਮਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀਆਂ ਖੂਬੀਆਂ ਦਾ ਕੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਲਡਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਿੰਨੀ ਗ਼ਲਤ ਅਲਾਇਨਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਤੁਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਅਨਪੜ੍ਹ ਅਤੇ ਨਾਨ-ਟੈਕਨੀਕਲ ਆਦਮੀ ਵੀ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਅਲਾਇਨਮੈਂਟ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਲ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਣੀ ਹੇਠਾਂ ਵਲ ਹੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਫਲ ਹੀ ਨੀਵੇਂ ਪਾਸੇ ਵਲ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੈਚਰਲ ਫਲੋ ਦੇ ਉਲਟ ਅਲਾਈਨਮੈਂਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲਾ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਸੁਖਛਾਰ ਨਾਲੇ ਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਗ਼ਲਤ ਅਲਾਈਨਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਵੇਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਫਿਡਾ ਡਰੇਨ ਉੱਚੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਾਲਾ ਨੀਵਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹੜ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਜਾਏ ਇਸ ਨਾਲੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਡਰੇਨ ਵਿਚ ਜਾਵੇ ਡਰੇਨ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਾਵਜੂਦ ਬਾਰ ਬਾਰ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਣ ਦੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੁਨਾਸਿਬ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਅਲਾਇਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਚੇਂਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਅਲਾਇਨਮੈਂਟ ਚੇਂਜ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਅੱਜ ਤਕ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਨਾਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਹੀ ਪੈਟਰਨ ਤੇ ਨਾਲਿਆਂ ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਤਾਂ ਅਧਾ ਮੀਲ ਤਕ ਨਾਲਾ ਖੋਦ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਫਿਰ ਵਿਚ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਪਈ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਅਜੇ ਖੁਦਾਈ ਹੋਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ

ਖੁਦਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪਹਿਲਾਂ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਕਾਸ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲਭਦੀ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਥੇ ਲਿੰਕ ਡਰੇਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲਿੰਕ ਡਰੇਨਾਂ ਨੂੰ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਲੈਵਲ ਤੇ ਹੀ ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਖੁਦਾਈ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਜ਼ੇਰਆਬ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਉਜੜ ਗਈਆਂ ਬੜੇ ਬੜੇ ਪਲਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਐਗਜ਼ੀਕਿਊਸ਼ਨ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਜੋ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿੰਕ ਡਰੇਨਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕੀਆਂ ਤਾਂ ਇਸ ਸਕੀਮ ਵਿਚ ਕੀ ਨੁਕਸ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਕੀਮ ਹੀ ਗ਼ਲਤ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਮਹਿਕਮਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਏ। ਲੋਕਲ ਲੈਵਲ ਤੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਜ਼ਮੀਨ ਜੇਕਰ ਰੀਕੁਈਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੋਕਲ ਆਦਮੀ ਉਸ ਫੋਰਸ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿ ਮਹਿਕਮਾ ਆਪ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਆਂ ਪਾਸ ਵੀ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਫੰਡਜ਼ ਨਹੀਂ ਲੋਕਲ ਅਫਸਰਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਟੈਂਟੇਟਿਵ ਫੈਸਲਾ ਇਹ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਿੰਕ ਡਰੇਨਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਕਮਾ ਆਪ ਪੁਟੇ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਗ਼ਲਤ ਅਲਾਇਨਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰੇ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਅਲਾਈਨਮੈਂਟ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਨਵੀਆਂ ਡਰੇਨਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਅਲਾਈਨਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਕਾਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਲਛੀਆਂ ਡਰੇਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਉੱਚੇ ਨਹੀਂ। ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਹ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਹਰ ਸਾਲ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਜੇਕਰ ਬਾਹਰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਹੜ੍ਹ ਨਾ ਆਉਣ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਡਰੇਨ ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਹੋਣ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਜ਼ੇਰਆਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੇ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਲੈਵਲ ਕੁਆਰਡੀਨੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਡਰੇਨ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਉੱਚੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਮਹਿਸਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਅਫਸਰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਵਾਬ ਦੇਹ ਹੋਣਾ । ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਕਲੀਫਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

(ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ)

ਡਰੇਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੈਂ ਪੁਲਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪੁਲਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ। ਪਿਛਲੇ ਹੜਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਅਜੇ ਤਕ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਨਵੰਬਰ, ਦਸੰਬਰ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਖੜਾ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਡੰਗਰ ਅਤੇ ਹਲ ਲੈ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਕਰ ਪਾਣੀ ਬਹੁਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਈ ਮੀਲ ਉਪਰ ਜਾ ਕੇ ਥੋੜਾ ਪਾਣੀ ਵੇਖ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਦ ਅਫਸਰਾਂ ਤੋਂ ਦਰਿਆਫਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਪੁਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਰਕਮ ਪ੍ਰੋਵਾਇਡ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਪੁਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦੂਜੀਆ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹਲ ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਬਾਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੰਮ ਵਕਤ ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾਂ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਫ਼ਿਰ ਇਹ ਮਕੰਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪ ਪਾਸੋਂ ਖਿਮਾ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।

श्री रूप लाल महता (पलवल): डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आपका मशकूर हूँ कि आप ने मुझे बोलने का समय दिया है। आज एप्रोप्रियशन बिल हाऊस के सामने हैं और सप्लीमेंटरी एसटीमेटस पर काफी बहस हो चुकी है। लेकिन मैं समझता हूँ कि जो सप्लीमेंटरी डिमांड्ज़ मांगी गई हैं इनमें हमारे इलाके के साथ बेइनसाफी की गई है और मतभेद रखा गया है।

जहां तक इरिगेशन विभाग का तअल्लुक है गोंची डरेन ने हमारे इलाके में आफत खड़ी कर रखी है। जहां फलड पर 2 करोड़ 37 लाख रुपया खर्च किया गया है लेकिन अफसोस की बात है कि गोंची डरेन के किनारों को ऊंचा करने के लिए और इसे डीपन और वाइडन करने के लिये कोई प्रोविज़न नहीं किया गया। इसने इस बर्ष भी कितनी तबाही की है। इसका सब को इल्म है कि 416 गांव ज़ेर आब हो गए और हज़ारों एकड़ फसलें तबाह और बरबाद हो गई। जो मेन डरेन थी वह लिन्क डरेन का पानी नहीं ले पाती थी। यह रांग अलाइनमेंट की वजह से हुआ। डरेन बनाने वालों की मेहरबानी का नतीजा था। गांवों से लोग बाहर सिरकियों में गुज़ारा करते थे।

11.00 a.m.

डिप्टी स्पीकर साहिबा, हमारे इलाके में इस डरेन की बजह से हर साल तबाही आती है मगर इस तबाही का कोई इलाज नहीं किया जाता। अगर हम कहते हैं कि हम तबाह हो गए हैं तो यह यह कहकर टाल देते हैं कि the matter is being looked into. गुड़गांव कैनाल की स्कीम ऐसे बदबख्त ज़माने से शुरू की जा चुकी है कि आज अगर शुरू भी की तो अगले दिन स्कीम बनती डराप हो गई। पिछले दिनों यह स्कीम इसलिये डराप कर दी गई थी क्योंकि ऐमरजैंसी आ गई थी। ऐमरजैंसी के बाद भी बड़ी देर यह स्कीम डराप्ड पड़ी रही। बड़ी मुशकिल से इसके लिये काम चालू करवाया गया मगर आज फिर यह कहते हैं जैसा कि मुझे पता लगा है यह स्कीम डराप कर दी गई है। कहते हैं कि इसके लिये अब फंडज़ ही नहीं हैं। इसके वजह यह है कि बहुत सी ऐसी स्कीम्ज़ बनाई जाती हैं जो बेमायनी होती हैं। जो जायज़ स्कीमें होती हैं वह चंद एक के इन्टरैस्ट को सामने रख कर या तो डराप कर दी जाती हैं या उनको सही वक्त पर सही काम के लिये ग्रांट नहीं दी जाती। इस तरह

से जो भी खर्च होता है वह सारे का सारा ज़ाया जाता है। मैंने गुड़गांव ज़िले के मुताल्लिक एक बार नहीं बल्कि बार बार रिपीट किया है कि इस ज़िले की इमदाद फौरी की जाये । पिछले सैशन में भी मैंने बड़े ज़ोरदार इलफाज़ में कहा था कि हमारी तरफ तवज्जो दो। हमारा बहुत ही ज्यादा नुकसान हो रहा है, मगर कोई तवज्जो नहीं दी गई । मुताल्लिका मंत्री को भी लिखा, इसके इलावा चीफ मिनिस्टर साहिब को भी लिखा मगर किसी ने कोई परवाह नहीं की। इस साल भी जो स्कीमज़ के लिये फंडज़ अलाट किये गये हैं उन सब में हमारे इलाके की गोंची डरेन के लिये कोई फंड्ज़ की अलाटमेंट नहीं है। आज सरकार बड़े अच्छे अच्छे काम कर रही है नई नई रिफार्म की स्कीमज़ लाई जा रही हैं मगर आज मुझे यह बात कहने में ज़रा भर भी इनकार नहीं कि जो भी आज स्कीम्ज़ बनाई जाती हैं इनमें गुड़गांव के इलाके के साथ स्टैप-मदरली ट्रीटमेंट किया जाता है। पिछले साल मैंने प्राईम मिनिस्टर साहिब और सी. एम. साहिव को भी एक चिट्ठी लिखी थी मगर सब काम फेल हो गया । लगातार 18 महीने तक जो काम चालू था वह बंद रहा । गुड़गांव ज़िले की एक मिसाल बन गई है। अब तो इस शुरू की हुई स्कीम को इन्हें मुकम्मल कर देना चाहिए। पता नहीं कैसे कैसे इन स्कीम्ज़ पर फंड्ज़ अलाट करता है जो कई जगह तो बिलकुल बेकार चला जाता है और कई जगह बार बार डिमांड करने पर प्रोवीज़न ही नहीं की जाती । फलडज़ के कारण हमारा इलाका बिलकुल तबाह हो गया है। जो मज़दूर नहर का बांध वगैरा लगाने के लिये लगाए जाते हैं वह भी फ्लडज़ के कारण छोड़ कर चले जाते हैं। इसका नतीजा यह होता है कि हमारे इलाके में कभी तो काम नहीं चलता अगर चलता भी है तो फिर मज़दूर छोड़ छाड़ कर चले जाते हैं। यह तकलीफ हमारे आज से नहीं पिछले 10 साल से देखने में आ रही है। मगर इसका कोई इलाज इस सरकार से नहीं हो सका है । गुड़गांव जिले में 416 के करीब ऐसे गांव हैं जो किसी-ना-किसी तरीका से सैलाब में आये रहते हैं। जब सैलाब ज़दा लोगों की इन्होंने किसी तरह से इमदाद करनी भी होती है तो यह सरकारी आदमी जाते हैं और भीक मंगों की तरह 5 रुपये दूध के लिये या कुछ जावरों के लिये भूसा बांटते फिरते रहते हैं। अगर एक दफा भी सरकार गोंची डरेन को ठीक तरह से चालू करा दे तो सारी की सारी तकलीफें दूर हो सकती हैं। यह बात मैंने पिछले बजट सेशन के अन्दर भी कही थी, आज फिर कह देना चाहता हूँ। वह यह की ज़हरना और गुरवानी में यू. पी. की हथियारबन्द पुलिस रात को दो बजे इन गांव में दाखल हुई । लोगों ने समझा कि यह हमारी ज़मीन का कब्ज़ा लेने आये हैं वह इन पर टूट पड़े । इन्होंने दो पुलिस के सिपाही, एक घोड़ी, एक पिस्तौल और दो इनकी बंदूकें पकड़ लीं और इनको पंजाब के थाने आगे ले जाकर खड़े कर दिया । उन्होंने वहां पर यही बताया कि हम तो दफा 325 के मुलज़मों को यहां पर पकड़ने आये थे असल बात यह है कि दरिया की डाईवर्शन के कारण 14 ऐसे गांव हैं जिनकी ज़मीन यू.पी. में चली जायेगी और यह गांव पंजाब के जिला गुड़गांव में हैं। इस ज़मीन की गिरदावरी इन गांव के बाशिंदों के नाम है मगर इसकी पैदावार को यह हाथ तक नहीं लगा सकते । इस ज़मीन के मुताल्लिक एक कानफ्रेंस भी हुई थी, इसमें श्री चांदराम जी भी गए थे । मैं अर्ज़ करूँ कि यह मसला उस वक्त तक हल नहीं हो सकता जब

[श्री रूप लाल महता]

तक कि बांध लगा कर इस डाइवर्शन को रोका न जाये । मैं आपका ध्यान इस तरफ दिला रहा था कि जो फंड्ज़ रखे जाते हैं वह यह देख कर नहीं कि इसका किसी को लाभ है या नहीं बल्कि इसलिये रखे जाते हैं क्योंकि इन्होंने चंद एक को खुश करना होता है । जो काम होता है इसमें भी ऐसे ही ध्यान दिया जाता है। कहीं रेतली ज़मीन पर ही बांध लगा दिया कहीं पूरा मसाला ना डाला जिसका नतीजा यह होता है कि बांध टूट जाता है । इसलिये मैं अपने इलाके के मुताल्लिक यही अर्ज़ करूंगा कि अगर मेरे इलाके में बाकायदा और पक्का प्रबंध करना है तो इरीगेशन डिपार्टमेंट को चाहिए कि वह इस इलाके के लिये ज्यादा से ज्यादा फंड्ज़ ऐलोकेट करें ताकि जो भी काम बने उस पर दुबारा सरकार को गौर करने की ज़रूरत ना पड़े । इसके इलावा गोंची डरेन के किनारों को ऊंचा करने के लिये भी इस सरकार को फंड्ज़ अलाट करने चाहिए। गुड़गांव कैनाल को भी इस सरकार को जल्द से जल्द मुकम्मल करना चाहिए। हम अपने इलाके में जब जाते हैं तो लोग कहते हैं कि आप हमारी नुमायंदगी किस ढंग से करते हैं जब आप हमारे लिये कुछ करा भी नहीं सकते । यहां पर हमें पार्टी डिसिप्लन को मानते हुए सरकार की नीति का समर्थन करना पड़ता है। मगर जब कोई भी स्कीम हमारे इलाके की आती है तो वह डराप कर दी जाती है।

उपाध्यक्षा: महता जी आपकी बात को कोई भी नहीं सुन रहा ।

(No body is paying attention to the demand of Hon'ble Member)

श्री रूपालाल महता: यह तो गवर्नमेंट का फर्ज़ है माने या न, मुझे तो कहना ही है । अबानी गांव, अब दो महीने रह गये हैं, बरसात में सारा पानी में आ जायेगा । हर साल ऐसा होता है मगर उस गांव को बचाने के लिये इस सरकार के पास कोई भी फंड्ज़ नहीं हैं। कोई प्रोवीज़न आयंदा के लिये भी नहीं है। जो भी ज़रूरी स्कीमज़ बनती हैं कोई नया इन्स्टीच्यूट, कोई डीवैलपमेंट की स्कीम इसके लिये इस सरकार ने कोइ प्रोवीज़न नहीं किया । सड़कों के लिये भी कोई प्रोवीज़न नहीं है। इसलिये यह बात मुझे बड़े ही अफसोस से कहनी पड़ती है कि आज एक बैकवर्ड डिस्ट्रिक्ट के लिये भी कोई प्रोवीज़न नहीं है। यह कभी डीवैल्पमेंटके लिये कमेटियां बनाते हैं और कभी हरिजनों की डीवैल्पमेंट के लिये कमेटियां बनाते हैं मगर यह कमेटियां दलीलों से या बातों से शायद इनका घर भर दें मगर अमली काम कोई नहीं कर पायेंगी। इस लिये मैं कहूँगा कि टैक्नीकल आदमियों का सरवे किया जाये और जिन स्कीम्ज़ का प्रैक्टीकली कोई लाभ हो, पैसा खर्च किया जाये, जो माहरीन सुझाव दें वह किया जाये। इस तरह कुछ नहीं होगा । कभी कह दिया जाता है कि गुड़गांव नहर बंद कर दी जाये और कभी कुछ कहते हैं। फिर जहां तक बिजली का ताल्लुक है, मैं डिप्टी स्पीकर साहबा बताना चाहता हूँ कि हमारे इलाके में वह भी नहीं दी जा रही है। महकमे वाले कहते हैं कि हमारे पास खम्बे नहीं हैं, मटीरियल नहीं है, रुपया नहीं है और न ही कोई

पलवल में कंस्ट्रक्शन डिवीजन है। फिर है क्या ? हमारे यहां एक गांव में 11 ट्यूब-वैल्ज़ हैं जो डीज़ल से चलते हैं, मैंने मांग की कि उन्हें बिजली से चलने वाला बनाया जाए मगर उन्हें बिजली से चलने के योग्य नहीं बनाया गया ।

इधर तो खर्च का यह हाल है कि कुछ भी पैसा नहीं खर्च कर सकते, मगर, दूसरी ओर ऐसी भी समझदारी यह सरकार करती है कि नजफ़गढ़ झील जो 49 मील लम्बी बनानी थी जिसकी चौड़ाई 100 फुट और ऊंचाई भी 100 फुट बनानी थी उस पर 15 करोड़ रुपया लगाने थे । और जिस का नतीजा यह होना था कि सारा ज़िला ही दो हिस्सों में बंट जाता । इस तरह करोड़ों रुपये की नुक्सान वाली स्कीमें यह सरकार बना लेती है।

हमारे ज़िले के अन्दर इन्होंने ऐसी ड्रेनें बनाई हैं जिनसे तबाही हुई है और जिनसे 400 गांवों में पानी भर जाता है। इसलिये मेरी यह प्रार्थना है कि इसके लिये एक्स-पर्टस की कमेटी बनाएं जो ठीक तरीके से ड्रेनें बना सके।

अंत में डिप्टी स्पीकर साहबा मैं शिक्षा सम्बन्धी बात करके खत्म करूँगा । हमारे यहां शिक्षा की दृष्टि से लोग बहुत पिछड़े हुए हैं। मैं समझता हूँ कि शिक्षा मंत्री हमारे यहां के स्कूलों के लिये सप्लीमेंट्री डिमांडज़ में कुछ न कुछ अवश्य करेंगे ।

गुड़गांव इंडस्ट्री डिस्ट्रिक्ट के लिहाज से तो कुछ हुआ ही नहीं है। सिवाए फरीदाबाद के वह भी शायद रिफ्यूजियों को बसाने की दृष्टि से। इसके बैक्वार्ड रहने की वजह यह रही है कि अंग्रेज़ों ने इस इलाके को पीछे रखा क्योंकि इसने जंगे-आज़ादी में भाग लिया था । मगर आज़ादी मिलने के बाद भी वही हालत है, यह बड़े दुःख की बात है । अगर देखा जाए तो सर्विसिज़ में, पालिटिक्स में, निर्माण कार्य में, खेतीबाड़ी में, बिजली में, गर्ज़ सभी दृष्टि से यह इलाका इस सरकार ने पीछे रखा हुआ है। यहां सड़कें भी बहुत कम हैं। इन सब पर गौर किया जाना चाहिए और जिस इलाके ने पंजाब से कटना स्वीकार नहीं किया उसकी तरक्की का ख्याल अवश्य रखा जाना चाहिए । जो गुड़गांव कैनाल है उसे अवश्य ही ठीक करना चाहिए । डिप्टी स्पीकर साहिबा अंत में आपका बहुत शुक्रिया ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : (ਧੂਰੀ ਐਸ. ਸੀ) ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਐਪ੍ਰੋਪ੍ਰਿਏਸ਼ਨ ਬਿਲ ਸਾਡੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਜਨਰਲ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਮੰਗੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਾਲ ਅਟੈਂਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਲਿਆਂਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਧੂਰੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਅੱਜ ਤਕ ਉਥੇ ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਜਨਰਲ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦਾ। ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਕਲਾਸ ਸੈਕੰਡ ਲਾਇਆ ਵੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਇਕ

[ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ]

ਯਾ ਦੋ ਵਾਰੀ ਉਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰਾ 40 ਬੈਡਜ਼ ਦਾ ਹਸਪਤਾਲ ਹੈ, ਮਗਰ ਨਾ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ, ਨਾ ਦਵਾਈਆਂ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਬੈਡ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਜਨਾਬ! ਇਹ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਨਰਲ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਕਿ 1,200 ਜਾਂ 1,300 ਟਿਊਬ-ਵੈਲਜ਼ ਆਪਰੇਟਰਜ਼ ਦੀ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਬਾਰੇ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕੇ ਕਿ ਆਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਕਲਾਸ ਫੋਰਥ ਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਥਰਡ ਦੀਆਂ। ਜਦ ਫੋਰਥ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਹ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਥਰਡ ਕਲਾਸ ਦੇ ਇੰਮਪਲਾਈ ਹਨ ਔਰ ਜਦ ਥਰਡ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਥਰਡ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ।

ਜਿਹੜੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਇਕ ਮਾਸਟਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਬੀ. ਏ., ਬੀ. ਟੀ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁਤੇ ਨੇ ਕੱਟ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ 29 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਪਟਿਆਲਾ ਹਾਸਪੀਟਲ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ। ਰਾਤ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਬਜੇ ਸਨ। ਡਿਊਟੀ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਮਰੀਜ਼ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਾਉ ਇਹ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਰਵਈਆ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਗਿਆ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਮਰੀਜ਼ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲਾ ਹਸਪਤਾਲ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ।

ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਕੁਝ ਸਰਕਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਥੇ ਸਿਰਫ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਨਰਲ ਐਡਮਿਨਸਟਰਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਪੈਸਾ ਮੰਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਫਲਡ ਅਫੈਕਟਿਡ ਏਰੀਆ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਲਾ ਸੰਗਰੂਰ ਦੀ ਕੋਈ ਸੜਕ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਹੋਈ। ਉਹ ਫਲਡ ਅਫੈਕਟਿਡ ਏਰੀਆ ਹੈ। ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੋ ਮੀਲ ਵੀ ਸੜਕ ਦਾ ਟੋਟਾ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ। ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਡੈਮੇਜਡ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਹਲਕਾ ਧੂਰੀ ਵਿਚ ਦੋ ਸੜਕਾਂ ਹਨ ਉਥੇ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਰੋੜੇ ਸੁਟੇ ਸਨ। ਧੂਰੀ ਤੋਂ ਲੱਡਾ ਤੇ ਬਾਲੀਆਂ, ਧੂਰੀ-ਬਾਗੜੀਆ ਤਕ ਸੜਕ ਫਲਡ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਧੂਰੀ ਮਿਲ ਹੈ, ਗੰਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਗੰਨਾ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਹਟ ਗਏ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਗੰਨਾ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸੜਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਿੰਨ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਲਈ ਮੰਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦੇਣੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਘੱਟ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਗਵਰਨਰ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਬਜਟ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸਦਾ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹਕਦਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ। ਜਿਹੜੇ ਹਕਦਾਰ ਹਨ ਉਹ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਫਲਾਨੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 1956 ਤੋਂ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦੀ 1956 ਤੋਂ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 1953 ਤੋਂ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਪਾਈਆਂ

ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਕੇਸ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਠੀਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਡੇਢ ਬਿਘਾ ਜ਼ਮੀਨ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਫਲਾਣੇ ਥਾਂ ਹੈ, ਲੈ ਲਓ, ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਈ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਬਿੱਘੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਕ, ਇਕ, ਦੋ, ਦੋ ਬਿਘੇ ਚਾਰ, ਚਾਰ, ਪੰਜ, ਪੰਜ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 25, 25, 30, 30 ਬਿਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਬਣਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਓ। ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਵਿਚ ਲੋ ਇਨਕਮ ਗਰੁਪ ਹਾਊਸਿੰਗ ਲਈ ਰਕਮ ਮੰਗੀ ਗਈ ਹੈ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਉਹ ਲੋਕ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਤਕ ਹੈ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣੇ ਹਨ, ਕਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸਤੰਬਰ, 1963 ਵਿਚ ਦਰਖਾਸਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਕਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ, ਉਹ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਕਸ਼ਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਐਸ. ਡੀ. ਓ. ਕੋਲ ਜਾ। ਉਹ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਓਵਰਸੀਅਰ ਕੋਲ ਜਾ, ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੇ ਓਵਰਸੀਅਰ ਕੋਲ ਚਲਾ ਜਾ। ਅਜੇ ਤਕ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਪਲਾਟ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਪੋਰਟ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬਹੁਤ ਕੇਸ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਹੈ ਜਾਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਟੀਚਰਾਂ ਦੇ ਵੈਲਫੇਅਰ ਫੰਡ ਵਾਸਤੇ 25,000 ਰੁਪਿਆ ਮੰਗਿਆ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟੀਚਰਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਟੀਚਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਕੇ, ਲੜ ਕੇ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਗੱਲ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਭਲਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਭੁਲੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਟੰਟ ਕਹਾਂਗਾ ਜੋ ਐਡਲਟ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਰਕਮ ਮੰਗੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੈ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣਗੇ। ਇਕ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਉਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਇਨਚਾਰਜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਓ। ਇਸ ਲਈ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਲਏ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗਰੂਰ ਵੀ ਲਿਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਕਿਸ ਨੇ ਸੀ ? ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਕਾਲਿਜ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਪੜ੍ਹੇਗਾ ? ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਕੂਲ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਦੇ ਟੀਚਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਲਾਉਂਸ ਦਿਓ। ਉਹ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਟੰਟ ਬਾਜ਼ੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਖੈਰ ਖੁਆਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾ ਦਿਓ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਲਾ ਦਿਓ। ਜਿਸ ਦੀ ਫੇਵਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜੀਪ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾ ਆ। ਇਹ ਸਟੰਟ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ? ਇਸ ਲਈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਮੰਗੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਨੀਤੀ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਜਟ ਬਨਾਉਣ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ

[ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ]

ਸੋਚਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਸੋਚ ਕੇ ਹੀ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਐਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਥਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ।

श्री मोहन लाल (बटाला) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, इस एप्रोप्रियेशन बिल में बड़ी भारी रक्म 55 करोड़ रुपये के करीब रखी गई है और इस लिये मैम्बर साहिबान ने कुछ तशवीश का इज़हार किया है। इतनी भारी रक्म होने की बात में मैं जाना नहीं चाहता । यह ठीक है कि 55 करोड़ रुपये की रक्म सप्लीमैंटरी डिमांड्ज़ के ज़रिए हाउस के सामने आई, यह वाक्या एक हैरानगी पैदा करता है । इतना बजट तो आज से 10 साल पहिले हमारी स्टेट गवर्नमेंट का सारा भी नहीं हुआ करता था और शायद इसी लिए हमारे सोशलिस्ट पार्टी के वाहिद मैम्बर यह बहस कर रहे थे कि सरकार को क्या हक है तीन-तीन बजट एक-एक साल में पेश करने का । वैसे तो यह सप्लीमेंटरी डिमांड्ज़ हैं और उन्होंने शायद यह समझा कि 55 करोड़ रुपये की रक्म कोई बजट होता है । इसलिये उन्होंने ऐसा एतराज़ किया होगा । जब सप्लीमेंटरी डिमांड्ज़ में बहस चल रही थी तो फाइनांस मिनिस्टर साहिब ने इसकी व्याख्या में जवाब दिया था, इसलिये मैं इस तफसील में नहीं जाना चाहता । लेकिन चौधरी नेतराम जी और दूसरे साथियों ने जिन्होंने एतराज़ उठाया उनकी वाकफियत के लिये अगर मैं लाईट मूड में बात कह दूं तो शायद अनुचित न होगा । पंजाबी की एक मिसल मशहूर है कि "सांगा भर गाहां की ते सांगा भर पिशां की" हमारे फाईनांस मिनिस्टर साहिब मालवे के जाट हैं। सरदार कपूर सिंह के ज़रिए इतनी बड़ी रक्म सप्लीमेंटरी डिमांड्ज़ में आ जाये तो यह उनकी खुलदिली और मज़बूती का सबूत है ।

मैं इसमें से छोटी सी आईटम और छोटी सी रक्म के बारे में कहना चाहता हूँ। डिप्टी स्पीकर साहिबा, इसमें 23 लाख रुपये की एक रक्म रखी गई है, एक मांग की गई है जिसका सम्बन्ध है फेयर प्राईस शाप्स से। मैं इस एप्रोप्रिएशन बिल के सम्बन्ध में थोड़ा कुछ ही कहने का हकदार हूँगा इसलिये इस सम्बन्ध में प्रार्थना करना चाहता हूँ कि फेयर प्राईस शाप्स एक खास मकसद रख कर खोली गई—प्राईसिज़ को चैक करने के लिये, कंट्रोल करने के लिये एक ज़रिया था जो कि सरकार ने सोचा था। आज क्या वह फेयर प्राईस शाप्स कामयाबी के साथ चल रही हैं ? लोगों को और मुझे भी इसमें शक है कि जो सरकार का मकसद था वह पूरा हुआ दिखाई नहीं देता । मेरी इत्तलाह के मुताबिक फेयर प्राईस शाप्स की हालत अच्छी नहीं है, वह कामयाब नहीं हुई हैं और जगह की तो बात छोड़िए चंडीगढ़ में भी काफी अर्सा तक ऐसे मौके आए कि सरकार लोगों को इन फेयर प्राईस शाप्स के ज़रिये रोज़मर्रा की चीज़ें नहीं दे सकी है। मैं बाकी चीज़ों को छोड़ कर मोटी बात ही करता हूँ कि यह फेयर प्राईस शाप्स लोगों को आटा अथवा गंदम भी नहीं दे सकीं । लगातार कई कई हफ्ते तक लोग आटे या गंदम के लिये इन्तज़ार करते रहे और शाप्स के चक्कर काटते रहे लेकिन उन्हें आटा और

गंदम नहीं मिले। यह हालत तो थी सिर्फ आटे और गंदम की। बाकी चीज़ों की कहानी ही अलग है।

इस बात को अब मैं यहीं छोड़ कर आपकी तवज्जुह एक और बात की तरफ ले जाना चाहता हूँ। यह हमारी खुशकिस्मती है कि हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब के पास खुद यह महकमा है और यह भी खुशकिस्मती की बात है कि वह इस बात की काफी वाकफियत और एहसास रखते हैं कि बढ़ती हुई कीमतों का और रोजमर्रा की ज़रूरियाते जिन्दगी के मुनासिब कीमतों पर न मिलने की वजह से कौम की ज़िन्दगी पर क्या असर होता है। उनको यह भी पता है कि कौन से ज़राए हैं जिनसे बढ़ती हुई कीमतों को रोका जा सकता है और काबू में लाया जा सकता है। उन्होंने पिछले साल के बजट सैशन के दौरान चन्द एक तकरीरें की थीं जिनका मैं यहां पर हवाला देना मुनासिब समझता हूँ। यह मेरे पास विधान सभा की 20 फरवरी, 1964 की डिबेट है जिसमें उनकी स्पीच रिपोर्टिड है। उन्होंनें दुसरे मुल्कों का हवाला देते हुए कहा था--

> "बाहर के कंट्रीज़ इंग्लैंड और जर्मनी ने इस सिलसिले में एक बड़ा भारी कदम उठाया है, उन्होंने सब तरह के छोटे छोटे मुलाज़िमों, वर्करों को इकट्ठा करके बड़े बड़े सेंट्रल स्टोर्ज़ खोले हैं, कुआप्रेटिव स्टोर्ज़ खोले हैं और माल की सप्लाई होती है। अगर आज पंजाब के अन्दर भी इस तरह से स्टोर खोल दिये जाएं तो मैं यह बात दावे से कह सकता हूँ कि पंजाब के अन्दर 24 घंटे के अन्दर यह जो प्राईसिज़ की फलक-चुएशन है बंद की जा सकती है।"

मैं आपके सामने उनकी पिछले साल की स्पीचिज इस लिए कोट कर रहा हूँ कि आपको पता लग सके कि उन्हें इस संबंध में कितनी दिलचस्पी और वाकफियत है। कीमतों के बारे में वह जानते हैं कि इनको किस तरह से रोका जा सकता है। तो पिछले साल उन्होंने महसूस किया था कि अगर दूसरे मुल्कों की तरह यहां पर भी स्टोर खोले जाएं तो 24 घंटे के अन्दर अन्दर इन कीमतों की फलकचुएशन को बंद किया जा सकता है। उनके यह विचार सामने रखते हुए मैं आज यह तशवीश महसूस करता हूँ और लोग भी महसूस करते हैं कि उनको आज 8 महीने हो गए इस पद को संभाले हुए लेकिन आप और लोग देख रहे हैं कि उस वक्त से आज तक कितनी कीमतें बढ़ी हैं या घटी हैं, अथवा कितनी फलकचुएशन बन्द हुई है और फेयर प्राइस शाप्स के ज़रिए जो कदम उनके ख्याल के मुताबिक उठाए गए हैं उनका क्या असर हो रहा है। उनका क्या असर हुआ और हुआ भी या नहीं यह तो मैं बाद में अर्ज़ करूँगा लेकिन इससे पहले आपकी इजाज़त से मैं उनकी एक आध स्पीच का और हवाला देना ज़रूरी समझता हूँ। वैसे तो बड़ी लम्बी लम्बी स्पीचिज़ हैं लेकिन मैं मुख्तसर में ही पढ़ूंगा। यह उनकी 2 मार्च 1964 की स्पीच है जो उन्होंने फूड और प्राइसिज़ के संबंध में की थी। वह कहते हैं --

> "मगर यह असलियत है और मैं जालन्धर के बारे में कह सकता हूँ कि वहां पर हाहाकार मचा हुआ है। लोगों की कितारें की कितारें

[श्री मोहन लाल]

लगी रहती हैं.................... यह हालात काबले बरदाश्त नहीं । हम किसी को मुंह दिखाने के काबिल नहीं जबकि इस तरह का आटा सप्लाई किया जाता हो..........आज यह हमारी मांग है इस हकूमत से कि इस तरह से लोगों के साथ मज़ाक नहीं होना चाहिए.........लोगों की जिन्दगियों से नहीं खेलना चाहिए ....दूसरी बात, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं यह कहना चाहता हूँ कि जो गंदम आम सप्लाई की जा रही है वह निहायत बदबूदार है.............."

एक और स्पीच है जिसे कोट करके मैं आगे फिर आज के हालात आपके सामने रखूंगा। यह भी उनकी 20 फरवरी, 1964 की तकरीर है जिसमें उन्होंने जालन्धर का हवाला देते हुए कहा :

"..............जालन्धर की बात बताता हूँ तीन तीन दिन से वहां किसी जगह किसी डिपो पर आटा नहीं मिला । लोगों में हाहाकार मची हुई है । मैं पंजाब गवर्नमेंट से यह पूछना चाहता हूँ कि आप इस तरह से लोगों के साथ मज़ाक क्यों कर रहे हैं.............."

ऐसे ही और जज़बात डिप्टी स्पीकर साहिबा उन्हों ने रखे थे और इसी स्पीच में उन्होंने कुछ सुझाव भी दिए थे कि:

"..............जहां तक डिपुओं का संबंध है मेरी अर्ज़ यह है कि जहां मुख्तलिफ शहरों के अन्दर राशन कार्ड मुकर्रर किए हुए हैं वहां पर कम से कम ऐसे कार्डों के ऊपर एक बोरी ज्यादा दी जाए और अगर 5 सौ कार्ड हों तो पांच बोरियां दी जाएं ताकि हर एक आदमी को राशन का आटा मिल सके.............."

यह थी उनकी अपनी स्पीच । इनका मैंने इस लिए हवाला दिया है क्योंकि एक तो प्राइसिज़ को कंट्रोल करने के संबंध में वह काफी वाकफियत रखते थे दूसरे इसलिये कि वह जानते हैं कि प्राइसिज़ बढ़ें और फिर लोगों को गंदम आटा और दूसरी रोज़ की ज़रूरियातें ज़िन्दगी न मिलें तो उसका रीएक्शन लोगों पर और लोगों के नुमाइंदों पर क्या होता है। उनका अपना रीएक्शन इस संबंध में पिछले साल यह था जो मैंने पढ़ा है। लोगों का और लोगों के नुमाइंदों का रीएक्शन क्या होता है यही मैं आपके सामने रखना चाहता हूँ। पीछे के अगर हालात की तरफ आप देखें तो आपको पता लगेगा कि लोगों के, लोगों के नुमाइंदों के, दूसरी संस्थाओं के, कांग्रेस पार्टी और दूसरी पार्टीज़ के इस बारे में रीएक्शन्ज़ क्या थे, इस वक्त मैं वक्त थोड़ा होने की वजह से थोड़े से हालात और रीएक्शन्ज़ आपके सामने रख सकूंगा और मैं उम्मीद करता हूँ कि चूंकि यह मसला बहुत अहम है हम आपसे मांग करेंगे और हमें करनी भी चाहिए कि फूड और प्राइसिज़ के ऊपर विचार करने के लिए अगर अलग एक या दो दिन रख दिए जाएं तो मुनासिब होगा । हम बजट की डिस्कशन के दौरान इस मस्ले से इन्साफ नहीं कर

सकेंगे । इस ख्याल के पेशे नज़र मैं मुख्तसर में ही चन्द बातें आप से कह सकूंगा। यह मेरे पास 12 फरवरी की अम्बाला के मुतल्लिक ट्रिब्यून की रिपोर्ट है:

'COMMODITY PRICES START RISING AGAIN

The 'crash' in prices is deceptive and an upward trend is already in evidence in the local markets. There is little consolation in the fact that the prevailing prices are lower than the 'peaks' as these are still very much above the 'normal level'. The prices of wheat which had declined from Rs. 75 to Rs. 64 per quintal, have again risen to Rs. 68 due to reduced arrival in the market. The prevailing price is Rs. 15/- per quintal higher than the normal price...."

इस रिपोर्ट के मुताबिक 15 रुपये प्रति क्वंटिल अब भी कीमतें बढ़ी हैं? डिप्टी स्पीकर साहिबा, आपकी इजाज़त से 3 जनवरी, 1965 की ट्रिब्यून की रिपोर्ट सदन में पढ़ रहा हूँ। उसमें लिखा है कि—

"Ambala : Hundreds of people have to return disappointed from the depots every day. The fair price shops are unable to meet fully the requirements of the card-holders registered with them. The rush on the depots continues unahated....Meanwhile, the arrivals of indigenous wheat in the local market are very nominal. The prices range between Rs. 28.50 and Rs. 30.50 per 40 Kg. Atta sells between Rs. 30.00 and Rs. 32.00 per 40kg....."

पंजाब में बहुत स्थानों पर बहुत सारे डिपुओं में काफी अर्से से आटा नहीं मिल रहा है। मेरे पास बहुत सी ऐसी रिपोर्टें मौजूद हैं लेकिन समय की कमी होने के कारण मैं वह सब हाउस में बयान नहीं कर सकता हूँ। लुध्याना, रोहतक, जालन्धर, गुड़गांव, पठानकोट आदि जगहों से इसी प्रकार की रिपोर्टस हैं। यह प्रताप अखबार की खबर है और 1-1-1965 को छपी थी:

"मोरिंडा में आटा 83 पैसे किलो। नंगल में आटे की नाकाफी सप्लाई। जालंधर 31 दिसम्बर, जालन्धर में डिपुओं में अमरीकन गन्दम के आटे की बदस्तूर शदीद किल्लत पाई जाती है और डिपुओं में लोगों की तवील कतारें देखने में आती हैं। हकाम अनाज की किल्लत को दूर करने में नाकाम हुए हैं। वह मांग के मुताबिक आटा सप्लाई नहीं कर सकते हैं। इसका नतीजा यह होता है कि एक एक डिपु में सैंकड़ों लोग आटा हासिल किए बगैर मायूस वापस जाते हैं। बाज डिपुओं में रोज़ाना आटा भी सप्लाई नहीं किया जाता। जालन्धर छावनी में बाज चकियों पर देसी गन्दम के नाम पर अमरीकन गन्दम फरोख्त की जा रही है। इस अमरीकन गन्दम का आटा बदबूदार होता है। गवर्नमेंट के कोआप्रेटिव स्टोरों पर भी जो आटा फरोख्त किया जाता है उसकी क्वालिटी अच्छी नहीं होती। दरीं असना गन्दम और मक्की के आटे के निर्खों में कोई कमी वाक्या नहीं हो रही।"

डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप जानती हैं कि सरकार ने पहली जनवरी, 1965 को आटे की कीमत बढ़ा दी। इन्होंने 44 पैसे से बढ़ा कर 55 नए पैसे प्रति किलो कीमत

[श्री मोहन लाल]

मुकर्रर कर दी । खैर इसी तरह से प्रताप अखबार की 26 दिसम्बर की रिपोर्ट है। इसमें कई जगहों का चिक्र किया गया है :

"पंजाब के मुख्तलिफ शहरों और कस्बों में आटे की बदस्तूर किल्लत पाई जाती है । डिपुओं पर आटे की सप्लाई न तसल्लीबख्श है । बाज मकामात पर कई कई रोज़ तक आटा नहीं आता जिसकी वजह से लोग परेशान हैं। गन्दम के निर्खों में अजाफा का भी रुहजान पाया जाता है। मक्की के आटे के भाग में हसब तवक्को की कमी वाजेह नहीं हुई ।"

इस प्रकार की कई जगहों पर ऐसी बातें हुई। "अमरीकन गन्दम नाकस । लोगों में भारी हाहाकार प्राईसिज़ बढ़ती जा रही हैं । आटे की किल्लत । इससे लोगों में बहुत परेशानी हो रही है। लोगों को आटा प्राप्त करने के लिये बहुत लम्बी कतारों में खड़ा होना पड़ा। जमुना नगर में आटे की हाहाकार, अम्बाला शहर में डिपुओं में भारी रश ।"

इस प्रकार की बहुत सी रिपोर्टस हैं। मैं सरकार का ध्यान इस तरफ दिलाना चाहता हूँ कि पिछले सितम्बर सैशन में मैंने और अन्य कई आनरेबल मैंबरों ने आटे और गन्दम की महंगाई के बारे में सरकार का ध्यान दिलाया था। इसका कोई हल ढूंढा जाए। मैंने उस वक्त कहा था कि सितम्बर में आटे की इतनी कीमतें बढ़ गई हैं तो जनवरी, फरवरी और मार्च में क्या हाल होगा। उस वक्त हाउस के हर कोने से आवाज़ उठी थी कि सरकार को इस बारे में अभी ही कदम उठाने चाहिए ताकि कीमतें बढ़ने से रुक सकें । हमने उस वक्त कहा था कि सरकार को कीमतें रोकने के लिये हर मुमकिन कोशिश करनी चाहिए । परन्तु आज लोगों में इस बारे में हाहाकार मची हुई है। इस हाहाकार को रोकने के लिये सरकार ने क्या कदम उठाए हैं, वह इस हाउस में वाजेह करें—ताकि मैंबरों को और लोगों को तसल्ली हो सके ।

Deputy Speaker : Kindly wind up now.

श्री मोहन लाल : जब आप मुझे कहेंगी, मैं उसी वक्त वांइड अप कर दूंगा। मैं अर्ज कर रहा था कि पंजाब में चीजों की इतनी कीमतें बढ़ी जिसकी मिसाल नहीं मिलती है। मैं इस वक्त दूसरी चीज़ों के बारे में नहीं जाना चाहता। इस बारे में शायद दूसरे मैम्बर भी अपनी राए कहें । इस का कारण क्या है ? लोग जानना चाहेंगे। मैं इतना ज़रूर कहूँगा कि जब मुख्य मन्त्री पहली सरकार को खाद और कीमतों के बारे में स्टेटमेंट देने के लिये मजबूर करते रहे तो इन्हें भी मैम्बरों की ख्वाहिश को और लोगों के विचारों को मुख्य रखते हुए इस बारे में स्टेटमेंट अवश्य देना चाहिए जिस से सारी पोजीशन वाजेह हो सके।

चीज़ों की कीमतें काबू में क्यों नहीं रहीं जबकि व्हीट जोन भी मुकर्रर थे । कीमतें ज्यादा बढ़ने के क्यों हालात पैदा हुए। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं एक और बात

सरकार के ध्यान में दिला कर अपनी स्पीच खत्म कर दूंगा । एक ऐसी रिपोर्ट प्रकाशित हुई थी । मैंने खुद वह रिपोर्ट पढ़ी । मैं इस बात की जिम्मेदारी नहीं लेता कि वह रिपोर्ट गलत है या सही है। मैं इसके बारे में ज्यादा नहीं जानता लेकिन इस रिपोर्ट के प्रकाशित होने से हर एक दिल में शक पैदा हुआ होगा । यह रिपोर्ट ट्रिब्यून की 31 दिसम्बर की है। मैं पढ़ देता हूँ:

Tribune dated 31st December, 1964

"'HUNGER TAKES TWO LIVES"

Gurgaon : December 30 (FOC). The son died of hunger . The father unable to arrange a funeral, committeed suide. This happened in Rewari on Saturday, according to a report reaching here.

The youngman, who had not eaten for a number of days, had become, too weak to move. His aged father went out to beg some food for the boy but was disappointed. On his return, he found his son dead.

The poor old man had no money to pay for the cremation of his son's body. After the body had laid there for a whole day, the old man sprinkled kerosene on his clothes and set fire to them.

The police later cremated the body of the boy and sent that of his father for postmortem."

मैं फिर कहना चाहता हूँ कि इस रिपोर्ट के बारे में कुछ नहीं कहना चाहता हूँ कि यह सही या गलत है । अगर इसमें सदाकत है कि भूख की वजह से गरीब मरे हैं। गन्दम और आटा के न मिलने के कारण यह वाकियात हुए हैं तो सरकार को इस बारे में संजीदगी से सोचना चाहिए । वह इसके बारे में खुद नतीजा निकालें कि क्या करना चाहिए । इस वक्त समय के अभाव के कारण अधिक बयान नहीं कर सकता हूँ लेकिन इतना ज़रूर कहना चाहता हूँ कि फूड प्राइसिज का मामला बहुत ही गम्भीर है । इस पर बहस करने के लिये एक अलैहदा दिन मुकर्रर किया जाए ताकि इस मसले को संजीदगी से सोच सकें ।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आपका शुक्रिया अदा करता हुँ कि आपने मुझे बोलने के लिये वक्त दिया ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ (ਸਮਾਣਾ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਾਡੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਪੰਡਤ ਮੋਹਣ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਬਜਟ ਤੇ ਕੁਝ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਬਜਟ ਪਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੰਡਤ ਜੀ ਲਿਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਐਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਸਟੇਮੈਟੀਕਲੀ ਕੰਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਰੁਪਿਆ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਵਰਨਾ ਐਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਟਾ ਵੀ ਉਸੇ ਅਮਰੀਕਨ ਕਣਕ ਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ—

ਨਾ ਮਹਿਕੂਮ ਬਦਲੇ, ਨਾ ਹੁੱਕਾਮ ਬਦਲੇ ।
ਨਹੀਂ ਨਕਸ਼ ਬਦਲੇ, ਨਹੀਂ ਨਾਮ ਬਦਲੇ ।

ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਜੱਟ ਹਨ। ਉਹ ਵੀ ਕੋਈ ਜੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਲ ਵੀ ਨਾ ਫੜਨਾ ਆਵੇ ? ਜੱਟ ਦੇ ਘਰ ਜੰਮਣ ਨਾਲ ਜੱਟ ਨਹੀਂ

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ]

ਬਣ ਜਾਂਦਾ। ਜੇ ਕਰ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਖੇਤੀ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਹੜ ਆਏ ਹਨ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਖਬਰ ਲੈਂਦੇ। ਮੇਰੀ ਕਾਨਸਟੀਚਿਊਐਂਸੀ ਦੇ 138 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ 132 ਵਿਚ ਹੜ ਆਏ ਹਨ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਧੇਲਾ ਰੀਲੀਫ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਤਕਰੀਬਨ 1,60 ਲਖ ਰੁਪਏ ਵਿਚੋਂ 80, 80 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਦੋਨੋਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਲਈ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਤਾਂ 18 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ 80,90 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਰੁਕਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਥੇ ਸਟਾਫ ਲਈ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਕੋਈ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਲ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵਿਦਿਆ ਮੰਤਰੀ ਦ ਤਵਜੋ ਦਿਵਾਈ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਡਿਸਕ੍ਰਿਮੀਨੇਸ਼ਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਕਹਿਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖੇ। ਲੋਕ ਕਿਧਰੇ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਂ ਸਭਾ ਦਾ ਦਫਤਰ ਹੀ ਨਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪੈਣ। ਮਦਰਾਸ ਵਿਚ ਵੇਖੋ ਲੋਕ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਬੋਰਡ ਮਿਟਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਜਨਸੰਘ ਵਾਲੇ ਅਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਬੋਰਡ ਮਿਟਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਮਿਟਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਲਿਆਈਏ ? ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਥੇ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹਰੀਜਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੀ ਮਦ ਹੇਠਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਹੋਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਲਮ ਹੈ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਤੋਂ ਅਜਿਹੀ ਮਿਲੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਰਿਫੀਊਜੀਆਂ ਨੇ ਅਲਾਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਵਾਈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਬਹੁਤ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਲੱਰ ਵਾਲੀ, ਬਰਾਨੀ ਅਤੇ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ 17 ਹਰੀਜਨ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਵਲੋਂ ਕਾਲ-ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ 2 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਮੰਗਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਖਰਚ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। 3 ਕਰੋੜ 86 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਟੈਕਸ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਵਸੂਲ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ 1 ਕਰੋੜ 14 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਕੇ ਵਸੂਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰਾ 5 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਬਣਦਾ ਸੀ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਸੀ ਕਿ 5 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਹੋਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿਧਰੋਂ ਰੁਪਿਆ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਜਿਵੇਂ ਹਾਊਸ ਦੇ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਕਹਿਣਗੇ, ਸੁਝਾਵ ਦੇਣਗੇ, ਖਰਚ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਸਰਕਾਰ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਰ ਨਾ ਖਰਚ ਕਰੇ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਚੌਧਰੀ ਰਿਜ਼ਕ ਰਾਮ ਹੋਰੀਂ ਮਿਲ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣਗੇ। ਪਰ ਨਾ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣੀ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ 2,03 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਹੁਤ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੀ। ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਦੋ ਮੁੰਡੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ

ਸੀ ਕਿ ਬੋਲੀ ਦਿਉ 5 ਹਜ਼ਾਰ, 6 ਹਜ਼ਾਰ। ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਕੁਝ ਵਧੋ, ਜੇਕਰ ਲੈਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਲਉ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਉ। ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਸੀ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦੇ ਵਕਤ ਜਿਹੜਾ ਰਵਈਆ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸੀ ਉਹ ਮੈਂ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਾਂ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਸਾਡਾ ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਕੈਬਨਿਟ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਐਨਾ ਰੁਪਿਆ ਭੰਗ ਦੇ ਭਾੜੇ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਸ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਸਾਂ ਕਿ ਮਕਾਨ ਬਣਾਵਾਂਗੇ, ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਾਵਾਂਗੇ ਜਿਵੇਂ ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਭੱਠੇ ਲਾਉਣੇ ਸਨ। ਪੀਣ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸੀ ਪਰ ਸਾਡੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਤੇ ਪਾਣੀ ਫਿਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਾਮਰੇਡ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀ ਦਿੰਦੀ। ਜਿਹੜਾ ਐਲਾਨ ਇਕ ਵਾਰ ਕਰਨ ਉਸ ਉਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ 2 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 3 ਲਖ ਹੋਰ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੀਲਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਹੜੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾ ਲਈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਗ਼ਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰੇੜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਹ ਰੁਪੈ ਦਿੱਤੇ ਸਨ (ਵਿਘਨ) ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਨੇ ਵੱਡੀ ਲੰਮੀ ਜੀਭ ਕੱਡ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਟੈਕਸ ਨਾ ਲਗਾਉ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਦਸ਼ਾਤ ਦਰੁਸਤ ਹੀ ਨਿਕਲੇ ਹਨ। ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਫਲੱਡਜ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕਾਂਸਟੀਚੂਐਂਸੀ ਵਿਚ ਇਕ ਇੰਚ ਲੰਮੀ ਵੀ ਡ੍ਰੇਨ ਨਹੀਂ ਖੋਦੀ ਗਈ। ਜੇ ਕਰ ਕੁਝ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਂ ਰੋਹਤਕ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਖਰਚ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬਾਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੁਛਦਾ। ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕੀਂ ਮਦਰਾਸ ਵਿਚ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਵੀ ਮਰੀਏ ? ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਨਾ ਭੜਕਾਉ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਿਆਸਤਾਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਪਛੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਜਿੰਨਾ ਰੁਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੋਟਰਾਂ ਖਰੀਦਣ ਤੇ, ਮਹਿਲ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਅਤੇ ਰਾਣੀਆਂ ਖਰੀਦਣ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰ ਛੱਡਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਹੁਣ ਤੁਸਾਂ ਹਰਿਆਣੇ ਵਾਸਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਖੁਦ ਤਸਲੀਮ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਬੈਕਵਰਡ ਹੈ, ਉਸ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਮਹੂਰੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਫੇਰ ਤੁਹਾਡੇ ਔਰ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਖਿਦ ਹੋ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜੇ ਸੀ। ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਰ ਹੋਇਆ ਹੁਣ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬਾਕੀ ਬੈਠੇ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਇਥੇ ਆਇਆ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਵੀ ਖੂਜੇ ਵਿਚ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ। ਕਲ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿਘ ਜੀ ਇਥੇ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ ਸਪੀਚ

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ]

ਪੜ੍ਹਦੇ ਗਏ, ਹਰੀਜਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਲਫ਼ਜ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਕਲ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਪੀਚ ਹੋਈ—ਗੁੰਬਦ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਸ਼ਿਮਲੇ ਤਕ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਲਫ਼ਜ਼ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਸੋ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ, ਉਸ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਾ ਕਰੋ ਜਿਸ ਦਾ ਤੁਹਾਡੀ ਕੈਬਨਿਟ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੰਤਰੀ ਨਹੀਂ। ਜੈ ਹਿੰਦ।

12.00 noon

पंडित मोहन लाल दत्त (अम्ब) : उपाध्यक्ष महोदया, इन सप्लीमेंटरी डिमांड्स के अन्दर दो-तीन मद्दें हैं जिन पर विशेष रूप से मैं अपने विचार प्रकट करना चाहता हूँ। एक आम मसला है फ्लड्ज़ का। इस सम्बन्ध में कोई मज़ीद काम करने के लिये कोई डेढ़ करोड़ रुपये की और रकम की मांग की गई है। यह तो उचित ही है क्योंकि फ्लड्ज़ के कारण पंजाब के अन्दर बहुत भारी तबाही आई है। ज़रूरी है कि इस तरफ ध्यान दिया जाए लेकिन मेरा गिला यह है कि इस सूबा के अन्दर एक इलाका ऐसा है जिसमें फ्लड्ज़ बड़े कदीम से चले आते हैं। मेरा इशारा सब-मॉनटेनस एरिया खास तौर से तहसील ऊना की तरफ है। मुझे अफसोस से कहना पड़ता है कि उसकी तरफ पिछली सरकार से भी बड़ी मुजरमाना गफलत रही है और यह जो नया मन्त्रिमंडल आया है यह भी इस सम्बन्ध में उस इलाके को नज़र अन्दाज़ कर रहा है। मुझे तो यह भी कहने में झिझक नहीं है कि राजनैतिक स्वार्थों के अधीन ही यह सारा निर्माण और विकास का काम चलता है।

उपाध्यक्षा : कभी कभी आप भी इन सुविधाओं में काबू आ जाते हैं। (Sometimes the hon. Member is also over powered by these facilities).

पंडित मोहन लाल दत्त : नहीं, उपाध्यक्ष महोदया, मैं तो कभी नहीं आता। तो मैं यह कह रहा था कि जहां जहां पर किसी वज़ीर का कोई पुलिटिकल बेस है, जहां जहां से उन्होंने गद्दी हासिल करनी है वहां वहां का ही वह ध्यान रखते हैं और जहां से इनको कुछ मदद हासिल नहीं होने वाली उन इलाकों को बिल्कुल नज़र अन्दाज़ किया जाता है।

तो, उपाध्यक्ष महोदया, मैं यह कहने जा रहा था कि यह जो चोओं से बरबादी का मसला है, यह बहुत भयानक मसला है। मैं आपको बिल्कुल फेक्ट्स बताता हूँ। अकेले जिला होशियारपुर में चोओं, नदी नालों और सवां नदी के तहत चार लाख एकड़ ज़मीन आई हुई है। इसके अलावा 68,000 एकड़ जमीन ऐसी है जो इन फ्लड्ज़ की वजह से एफैक्टिड है। यह गवर्नमेंट की अपनी रिपोर्ट है। इतने एरिया में पानी बहने की वजह से वह ज़मीन ज़ेरे काश्त नहीं आ रही। सरदार दरबारा सिंह यहां पर मौजूद हैं। वह फूड प्रोडक्शन, ऐग्रीकल्चर और डिवैल्पमैंट के मिनिस्टर हैं। मैं गवर्नमेंट से और खास तौर पर उनसे यह पूछना चाहता हूँ कि जब इतना भारी रकबा चोओं में तुगयानी की वजह से पानी के नीचे आया हुआ है, नाकारा पड़ा है तो इस अहम मसले की तरफ आप ध्यान क्यों नहीं देते ? मैं कोई यह मांग नहीं करता कि इस सम्बन्ध में कोई बहुत भारी रकम दो। सरकार की अपनी रिपोर्ट के अनुसार

तहसील ऊना के अन्दर तीन चार सौ के दरम्यान चो हैं। यह जो महकमा बना——इरिगेशन रिसर्च इन्स्टीच्यूट, जिसका काम फ्लड्ज़ और ड्रेनेज के सिलसिले में योजनाएं तैयार करना है मैंने इसके डाइरैक्टर साहिब की खिदमत में अर्ज़ की कि इस इलाके का सर्वे करो। मैंने उससे कहा कि अगर तीन चार सौ चोओं की बाबत एकदम से कुछ नहीं किया जा सकता तो कम अज़ कम पांच चार स्कीमें तो ज़रूरी तौर पर अभी हाथ में ले लें ताकि कुछ तो काम शुरू हो। इस सम्बन्ध में मैं यह निवेदन करता हूँ कि उन्होंने तो पांच छः खड्डों के सिलसिले में स्कीमें तैयार करके भेजीं। मगर आपने उधर फ्लड कंट्रोल बोर्ड की कोई टैक्निकल कमेटी बनाई हुई है। उनसे मिलने पर मुझे मालूम हुआ कि उन्होंने जो स्कीमें बना कर भेजी थीं उनको उस टैक्निकल कमेटी ने स्वीकार नहीं किया। पता नहीं टैक्निकल कमेटी में किस तरह के मैंबर हैं। वह सही हालत को तो जानते हैं नहीं और जो सही हालत को जानते हैं उनकी बात को माना नहीं जाता। अजीब बात है। उन्होंने वहां जाकर तो देखा नहीं कि किस कदर बरबादी वहां हो रही है मगर यह बैठे बैठे उन स्कीमों को अस्वीकार कर दिया। इसको भी छोड़ दीजिये, वह नहीं माने।

फिर मैंने इस बात की तरफ तवज्जो दिलाई कि वहां पर एक खड ऐसी है जिसमें फ्लड्ज़ की वजह से कई घर, जिसमें हरिजनों के भी घर आते हैं, बह जायेंगे अगर रेनी सीज़न से पहिले आपने वहां पर स्पर्ज़ न लगाए। मैंने उनसे अर्ज़ किया कि गोन्दपुर बनेडा चो है। उपाध्यक्ष महोदया, आप अन्दाजा लगाएं कि कितना भेदभाव इन बातों में रखा जाता है और किस तरह की काबलियत इन लोगों में है। सच मानिए, यह जो नई मिनिस्टरी आई है इसके लिये मेरे दिल में बड़ी श्रद्धा है। इन पर मुझे बड़ी आशाएं थीं, लोगों को बहुत आशाएं थीं। लेकिन हमारी सभी आशाओं पर पानी फिर गया है। छोटी छोटी बातों पर भी इनकी तरफ से कोई ध्यान नहीं दिया जाता। यह भी सच है कि इनके अन्दर इतना राजनैतिक संघर्ष चल रहा है, लड़ाई चल रही है इनकी आपस में कि यह बेचारे इन बातों की तरफ ध्यान ही कैसे दें। मुझे इस सम्बन्ध में इकबाल का एक शेअर याद आ गया है। है तो वह मदरसों के बारे में लेकिन उसे मैं इन पर लागू करता हूँ। वह इस तरह से कि:

पुर है इफ्कार से इन वजीरों की ज़मीर,
खूब ओ नाखूब की इस दौर में है किसको तमीज़।

इनको सयासी फिकरों ने घेरा हुआ है। रोज़ इनके आपसी झगड़े चलते हैं, देहली दौड़ते हैं, मीटिंगें होती हैं,। ऐसी सूरते हालात में इनकी भी मजबूरियां हैं इसलिये मैं इस तरह से इन पर भी गिला कैसे करूँ, नहीं करता। लेकिन जब हकूमत में बैठे हुए हैं तो क्या इनका फर्ज़ नहीं है कि आखिर कुछ अहम मसायल पर तो यह फौरी तवज्जो दें ? तीन साल से मैं इस सदन में चिल्ला रहा हूँ कि यह एक बड़ा गम्भीर मसला है, इसकी तरफ ध्यान दिया जाए। प्लेन्ज़ में तो आप कहते हैं कि ज़मीन ज़ेरे आब है, मगर यहां पर तो ज़मीन पानी में बह रही है, खत्म हो रही है। धीरे-धीरे रेगिस्तान बनती जा रही है। तो मैं डाइरैक्टर साहिब से अर्ज़ किया कि वहां पर

[**पंडित मोहन लाल दत्त**]
बहुत गरीब ग्राबादी है, ग्राप उन गरीबों की झौंपड़ियों को तो पानी में बहने से बचाइए। उन्होंने कहा कि पैसा तो हमारे पास है नहीं, कहीं इधर उधर से हेराफेरी करके निकालेंगे उसके लिये पैसा मगर ग्राप वहां पर पत्थर इकट्ठे करा लो ग्रौर जाल मैं लगवा दूंगा ग्रौर वहां पर इस तरह से एक दो स्पर्ज़ लगा दिये जाएंगे ग्रौर ग्राबादी को बाढ़ से बचा लिया जाएगा । वहां पर हमने गरीबों को, हरिजनों को प्रेरणा क़रके इस बात के लिये तैयार किया । वहां पर पत्थर इकट्ठे किये गए मगर इन्तज़ार करते करते यह वक्त ग्रा गया, वहां पर कोई नहीं ग्राया ग्रौर इसका नतीजा यह हुग्रा है कि कितने ही वहां पर मकान पानी में बह गए ग्रौर कितनी ही ज़मीन बह गई है । हमारे जो नए सिंचाई मंत्री साहिब हैं, यानी चौधरी साहिब, इनकी खिदमत में मैंने ग्रर्ज़ किया था कि ज़रा देखें तो सही कि वहां पर कितनी बरबादी उस पानी से हो रही है। कभी दौरा उधर का भी कर लें, सिर्फ पक्की सड़कों पर ही ग्रपनी कारें न घुमाते रहा करें कभी वहां उस पहाड़ी इलाके का भी दौरा कर लें। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं इस बारे में काफी चिल्लाया हूँ लेकिन ग्रभी तक इस तरफ इनका ध्यान नहीं गया । मैं इनसे कहता हूँ कि ग्रब जो डेढ़ करोड़ रुपये की रकम का बजट पेश किया गया है इसमें से हमारी इस स्कीम के लिये क्या थोड़ी सी रकम भी नहीं निकाली जा सकती । मैं समझता हूँ सिर्फ चार-पांच हज़ार से ही यह काम पूरा हो सकता है।

गृह तथा विकास मन्त्री : पंडित जी, चार हजार तो मैं दे दूंगा।

पंडित मोहनलाल दत्त : बड़ी कृपा है ग्रापकी जो ग्रापने यह रकम देने का वायदा किया है। उपाध्यक्ष महोदया, मैं ग्रापके द्वारा सरदार साहब की तवज्जुह इस बात की तरफ दिलाना चाहता हूँ कि हमारे इलाके में चोग्रों से जो बरबादी हो रही है उसका कोई हिसाब ग्राप नहीं लगा सकते। इन चोग्रों में दो चो ऐसे हैं जिन पर ग्रगर स्माल डैम लगा दिये जाएं तो तीन प्रकार से फायदा हो सकता है। एक तो उनसे जो वहां बरबादी होती है उसको रोका जा सकता है, दूसरा वहां जो इस तरह से पानी रोका जाएगा उससे ज़मीन को सैराब किया जा सकेगा ग्रौर तीसरा उन चोग्रों में दो चो तो ऐसे हैं ग्रगर उन पर डैम लगा दिए जाएं तो वहां इतना पानी इकट्ठा किया जा सकता है जहां से पावर प्रोड्यूस की जा सकती है । उन दो चोग्रों का सर्वे भी हो चुका है लेकिन ग्राज तक वहां डैम लगाने के लिये कोई कार्यवाही नहीं की गई । ग्रगर वहां डैम लगा दिये जाएं ग्रौर डैम भी स्माल डैम लगाए जाएं तो काम बन सकता है, इस तरह से डैम लगा कर जो हमारे इलाके में वाटर पोटैन्शल है इससे पूरा पूरा फायदा उठाया जा सकता है । लेकिन यह डैम न लगा कर बजाए उस वाटर पोटैंशल का फायदा उठाने के उन चोग्रों से हमारे इलाके को नुकसान पहुंच रहा है । ग्रगर वहां डैम लगा कर उस वाटर पोटैनशल का फायदा उठाने की कोशिश की जाये तो वहां पर बहुत ज्यादा पैदावार हो सकती है ग्रौर हमारा जो इस वक्त डिफिसिट एरिया है उसे सरप्लस किया जा सकता है । इस वक्त वह पानी जो हमारे इलाके को बरबाद कर रहा है उसको ग्रगर काबू में लाकर ग्रच्छे मकासद के लिये इस्तेमाल किया जाए तो वही पानी

फायदेमन्द साबत हो सकता है। वह पानी इरीगेशन परपजिज़ के लिये इस्तेमाल किया जा सकता है और उससे पावर जेनरेट की जा सकती है। इस बारे में उपाध्यक्ष महोदया, मैं काफी देर से चिल्ला रहा हूँ लेकिन आज तक इस तरफ कोई ध्यान नहीं दिया गया। मैं आपके द्वारा सरकार को बता देना चाहता हूँ कि अगर अब भी इस तरफ ध्यान न दिया गया तो हमें मजबूर होकर इसके लिये भूख हड़ताल करनी पड़ेगी।

फिर इन सप्लीमेंटरी एस्टीमेट्स में रिपेयर आफ टियूबवेल्ज़ के लिये भी रकम मांगी गई है। इस सम्बन्ध में मैं निवेदन करूँगा कि मेरी प्रार्थना पर चौधरी रणवीर सिंह जी ने, जो पिछले मंत्री मण्डल में इस महकमा के मंत्री थे, वहां पर एक्सपलोरेटरी ट्यूबवेल्ज़ के लिये सर्वे कराया था क्योंकि मैंने उनसे कहा था कि जिस तरह से आप जगाधरी और दूसरे इलाकों में एक्सपलोरेटरी टयूबवेल्ज़ लगाते हैं तो क्या वजह है कि आप हमारे इलाके में क्यों नहीं लगवाते जहां पर सिंचाई के और साधन कम हैं और वहां टियूबवेल्ज़ लगाये जा सकते हैं क्योंकि वहां पर एक दो बड़े ज़मींदारों ने लगवाए हैं जोकि कामयाब हुए हैं। और फिर हमारे इलाके में बड़े ज़मीदार तो बहुत कम हैं, क्योंकि वहां पर स्माल लैण्ड होल्डिंग्ज़ है। तो उन के हुकम पर एक्सपलोरेटरी ट्यूबवेल का एक डिवीज़न करनाल से वहां पर काम करने आ गया और उन्होंने इस काम के लिये 13 स्पाट्स भी वहां पर सिलेक्ट कर लिये थे और 13 टरायल बोर करने का उन्होंने अपना प्रोग्राम बना लिया। लेकिन बदकिस्मती से 8 या 9 महीने हो गए हैं वहां पर काम अभी शुरू नहीं किया जा सका हालांकि उसकी रिपोर्ट भी भेज दी गई थी। अब कहा जाता है कि वहां पर बोर करने के लिये रोटरी प्रोगरेशन रिग काम कर सकती है और उस किस्म की एक ही रिग यहां थी जोकि गवर्नमेंट आफ इण्डिया की है और वह आज कल राजस्थान में गई हुई है क्योंकि गवर्नमेंट आफ इण्डिया की चीज़ तो सारी स्टेट्स ले सकती है। पता नहीं कि वह रिग जो पिछले साल से वहां गई हुई है कब तक वहां से वापस मिलेगी। उपाध्यक्ष महोदया, हमारा इलाका ऐसा है जहां किसान छोटे हैं और हमारी होल्डिंग्ज़ अनइकनामिक हैं और वहां पानी की कमी है क्योंकि पानी ही खुशहाली की बुनियाद होती है और वहां पर पानी का पोटैनशल तो मौजूद है अगर सरकार इतना ही नहीं करती कि उस पानी को वहां बांध बांध कर लोगों को वह पानी सिंचाई के लिये दे।

उपाध्यक्षा : आप और कितना समय लेंगे ? (How much more time will the hon. Member take ?)

पंडित मोहन लाल दत्त : इन सप्लीमेंटरी एस्टीमेट्स में एक मद एडल्ट लिटरेसी की भी है। एडल्ट इलिटरेसी का जो मसला है यह सारे देश में एक बहुत बड़ा मसला है जिसकी तरफ सरकार का ध्यान इस बार गया है। हमारे इलाके में अब स्कूल तो काफी खुल गए हैं लेकिन जो पहले अनपढ़ रह गए हुए हैं वह बहुत हैं। उनकी अनपढ़ता को दूर करने के लिये यह स्कीम तो बहुत अच्छी है लेकिन इसमें भी हमारे इलाके को नज़रअन्दाज कर दिया गया है। इसलिये हमारे इलाके में भी अनपढ़ता को दूर करने के लिये एडल्ट लिटरेसी सैंटर खोले जाने चाहिएं। इसकी वजह से हमारे राज्य में एक

[**पंडित मोहन लाल दत्त**]

खराबी है क्योंकि यहां लोग बहुत अनपढ़ हैं और उनमें सूझबूझ पैदा नहीं हो सकी। सूझबूझ पैदा करने के लिए सही एजुकेशन होनी चाहिए। अगर जनता को सही एजूकेशन मिले तो जनता बेदार होती है और यह बेदारी यहां बहुत जरूरी है क्योंकि इसकी गैरहाजरी में यहां लोग ठीक ढंग से वोट नहीं देते।

इतना कहकर मैं आपका धन्यवाद करता हूँ जो आपने मुझे बोलने के लिये समय दिया है।

श्री जगन्नाथ (तोशाम) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, इन के सप्लीमेंटरी एस्टीमेट्स पर मैं एक बार इस हाउस में पहले बोल चुका हूँ और आज इन के एप्रोप्रिएशन बिल पर बोलने के लिये खड़ा हुआ हूँ। मैंने देखा है कि जब यह गवर्नमेंट यहां कोई चीज़ लाती है तो जिस शक्ल में यह उसे लाती है उसी शक्ल में यह उसे पास करवा लेती है यानी जिस तरह से वह चीज़ इन के सैक्रेटेरियेट से चलती है जैसा इनके अफसर इनको वह तैयार करके दे देते हैं वैसी ही शक्ल में यह यहां से पास करवा लेती है। यह सब मेजारेटी के बल पर करवा लेती है जिसमें हमारा कोई बस नहीं चलता। अगर, डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह चीज़ मेरे बस में होती तो मैं इनको इन सप्लीमेंटरी एस्टीमेट्स के लिए एक पैसा भी न देता और अगर मेरा बस ज़रा ज्यादा चलता तो मैं इनका इतना बुरा हाल करता जो यह याद रखते। लेकिन डिप्टी स्पीकर साहिबा, इनके हाथ में मेजारेटी है। कहा जाता है जहां बेवकूफी बहुत बढ़ जाए वहां मेजारेटी हो जाती है और जो ऐसी गवर्नमेंट होगी वह आम लोगों के बारे में सोच ही नहीं सकती। यही वजह है कि इस साल इस गवर्नमेंट को सोचने की फ़ुरसत हीं नहो मिली। पहले नेहरू जी का देहान्त हो गया तो महीना दो म्हीने तक सरकार सोच नहीं सकी कि पंजाब की जनता के साथ क्या कुछ हो रहा है। बाद में सरदार प्रताप सिंह कैरों को गोली से उड़ा दिया गया। बहुत बुरा हुआ मगर सरकार अब तक यह सोच नहीं सकी कि क्या किया जाए। सरदार दरबारा सिंह जी बैठे हैं मगर मैं इनको बताना चाहता हूँ कि इनके नज़दीक कैरों साहिब की मौत और एक आम दिहाती की मौत में कितना फर्क है। मैंने पिछले सैशन में इनसे कहा था कि तोशाम के एक बी. डी. ओ. ने हमारे एक सरपंच को इतना हैरास किया कि उस बेचारे ने आत्महत्या कर ली। मगर बावजूद इससे बार बार मिलने के और दरखास्त करने के कि कम से कम ऐसे शख्श को वहां से ट्रांस्फर ही कर दो, कुछ नहीं किया गया। ऐन्क्वायरी तक नहीं की गई। कैरों साहिब मर गये तो सारे हिन्दुस्तान की कांग्रेस हकूमत ने शोर मचा दिया मगर वह सरपंच मरा ही नहीं इनके अफसर ने मार दिया तो बात तक नहीं सुनी। मैं कहता हूँ कि अगर इसी तरह से हालात चलते रहे तो जनता चुप नहीं बैठ सकती वह इस भेद-भाव रखने वाली सरकार से बदला लेगी। रशिया के अन्दर गुस्से में आई हुई जनता ने तीन करोड़ को खत्म कर दिया, फ्रांस में भी उनको चुन चुन कर मारा। यह नतीजा निकलता है भेद भाव का।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह जो बी. डी. ओज. का महकमा है यह तो वैसा ही महकमा है जैसा कि अंग्रेज़ों के टाइम में सरकारी एजेंट ज़ैलदारों और लम्बड़दारों का

महकमा हुआ करता था। जितनी करप्शन इस महकमा में है उतनी और किसी महकमा में नहीं है। पंजाब में वक्त वक्त पर कभी कोई महकमा और कभी कोई महकमा करप्शन के लिहाज़ से आगे होता है। चौधरी रणबीर सिंह जी के वक्त में इरीगेशन का महकमा इस लिहाज से आगे बढ़ा हुआ था, मगर अब वह महकमा आगे है। इनकी जो प्लैन्ज़ बनती हैं उनके मुताल्लिक इनको कुछ नहीं पता होता। जब सरदार दरबारा सिंह जी पी. डब्ल्यू. डी. के मन्त्री थे तो मैंने इनसे कहा कि हमारे इलाके में जो रीलीफ सड़कें बन रही हैं वहां पर मिट्टी तो डाल दी जायगी मगर जब तक वह पक्की नहीं की जातीं उनसे कोई फायदा नहीं होगा। हमारा रेतीला इलाका है, सब काम खराब हो जायगा। मगर इन्होंने रोड़ी डालकर छोड़ दी। वहां से एक आध ट्रैक्टर निकला, कुछ और लोग निकले तो वहां पर पहले जैसी हालत हो गई सारा काम बेकार गया। पक्का करा देते तो पैसा भी खराब न जाता और सड़कें भी बन जातीं। इनकी प्लैनिंग डिफैक्टिव है। यह काम पूरा नहीं करते। हम जो काम करते हैं पूरा करते हैं। हमने अपने ज़िम्मे कैरों वज़ारत को हटाने का काम लिया तो हटा भी दिया मगर इनसे छोटी छोटी सड़कें नहीं बनीं (हंसी)। उन दिनों तो सरदार दरबारा सिंह जी हमारे वज़ीर कहलाते थे। यह तो आपोज़ीशन के साथ थे मगर अब दूसरी तरफ हो गए हैं। लोगों का कहना है कि प्रैक्टिकल तौर पर सरदार दरबारा सिंह ही चीफ मिनिस्टर हैं..........(गृह तथा विकास मन्त्री: मुझे माफ करो।) (हंसी) डिप्टी स्पीकर साहिबा, हमारे इलाके में कुछ हलके इतने बैकवर्ड हैं कि वहां पर हस्पताल भी नहीं हैं। भिवानी की तहसील में 15--15 मील के एरिया में हस्पताल नहीं है। पांच दस मील में कोई अगर डिसपैंसरी हो भी तो वहां पर डाक्टर नहीं मिलेगा, डाक्टर होगा तो दवाई नहीं मिलेगी यानी इन सारी चीजों का कम्बीनेशन तो मिलेगा नहीं। डिप्टी स्पीकर साहिबा, अगर आप कभी उस तरफ का दौरा करें तो आपको मालूम हो जायगा कि वहां पर कितनी दिक्कत है। औरतों को तो बहुत ही दिक्कत होती है। बच्चा होने पर हर साल वहां पर 15-20 औरतें मर जाती हैं, वहां पर डाक्टर तो एक तरफ, ऐक्सपर्ट दाई नहीं मिलती। इसकी सारी जिम्मेदारी सरकार की है। वहां पर कम से कम चार-पांच मील के एरिया में एक हस्पताल होना चाहिए।

उपाध्यक्षा: आपकी स्पीच जो छोटी होती है वह बहुत अच्छी होती है। (The hon. Member's speeeh which is a short one is very good.)

श्री जगन्नाथ: बहुत अच्छा जी। यह बात मैं बैकवर्ड एरियाज़ के मुताल्लिक कह रहा हूँ। प्रबोध जी ने स्टेटमेंट दे दिया कि बैकवर्ड एरियाज़ में सब से ज्यादा स्कूल देंगे, उन लोगों को आगे लाएंगे, औरतों को आगे लायेंगे मगर इस साल के अन्दर किसी स्कूल को अपग्रेड करने की बात नहीं है। कहते हैं हमने पैसा बचाया है। अगर इसी तरह से पैसा बचाना है तो सारे काम बन्द कर दो। 15-20 मील के एरिया में भी हाई स्कूल नहीं है। चौधरी देवीलाल जी कहते हैं कि हरियाणा के साथ डिस्क्रिमीनेशन करते हैं और यह कहते हैं कि नहीं ऐसी बात नहीं है। मगर सचाई आपको ज़ाहिर

[**श्री जगन्नाथ**]

हो जायेगी । अगर आप जी. टी. रोड के साथ साथ देखते चलें । चंडीगढ़ लुध्याना को जाएं तो ढाई सौ आबादी के गांव में आप हाई स्कूल देखेंगे मगर हमारे इलाके में दो-दो हज़ार घर के गांवों को भी हाई स्कूल नहीं दिया गया । डिप्टी स्पीकर साहिबा उस इलाके में एक गांव है मालोटी, दो हज़ार घर हैं। वहां पर, अंग्रेज़ों के टाइम में वहां पर हवाई अड्डा भी था वहां पर कोई हाई स्कूल नहीं है। इसी तरह के और भी बड़-बड़े गांव हैं जहां पर हाई स्कूल नहीं हैं। हमारा डेज़र्ट एरिया है। वह गरीब बेचारे इधर उधर से चंदे इकट्ठे करके स्कूल बनाते हैं मगर यह उनको कभी अपग्रेड नहीं करते। सरदार दरबारा सिंह जी ने पंडित मोहन लाल जी को चार हज़ार रुपया दे दिया मगर उस हमारे बैकवर्ड इलाके में कोई वज़ीर भी कुछ नहीं देता, या तो अपने हल्के को देते हैं या फिर बार्डर एरिया को दे देते हैं। एक बात मैं उस इलाके की वाटर सप्लाई के बारे में कहता हूं । मैं समझता हूँ कि जहां पर पीने के लिये पानी नहीं है, वहां पर सब से पहले दिया जाना चाहिए। मैं खेतों के लिये पानी नहीं मांगता बल्कि पीने के पानी की बात करता हूँ। औरतों को पांच-पांच और दस-दस के टोले बना कर दो-दो घड़े लेकर बहुत दूर तक पानी जो मीठा हो लेने जाना पड़ता है। अगर किसी के एक ही औरत हो और उसका दूसरी औरतों से झगड़ा हो जाए जोकि औरतों का हो जाता है तो वह औरत पानी नहीं ला सकती । इसलिये उस इलाके में औरतों में सब से ज्यादा कोआप्रेशन है । सारा दिन उन का पानी लाने में ही जाता है और कोई काम नहीं कर सकतीं । इन की जो वाटर सप्लाई है वह 15 सालों में सिर्फ पांच गांवों में पहुंची है। मैं यह चाहता हूँ कि वहां वाटर सप्लाई की स्कीम लागू हो जाए ताकि औरतों का भी और मर्दों का भी पीछा दूर से पीने का पानी लाने से छूट जाए।

चौधरी रणबीर सिंह (कलानौर) : उपाध्यक्षा महोदया, पिछले साल सन् 1964 में बाढ़ों से काफी नुक्सान हुआ हमारे प्रदेश का भी और मेरे इलाके का भी। और इस बात को सामने रखने की आवश्यकता थी कि बाढ़ों से जिन लोगों को तकलीफ होती हो उन्हें किस तरह की इमदाद देनी चाहिए। पहले के तरीके में और इस साल के तरीके में तबदीली की गई । और मैं इस तरह की तबदीली के खिलाफ नहीं हूँ। अब यह तरीका रखा गया है कि बाढ़-ग्रस्त इलाकों के अन्दर सड़कें बनाई जायें । मुझे इस बात की खुशी हुई कि हमारे लोक कार्य तथा कल्याण मंत्री ने पंजाब के जिन 15 ज़िलों में बाढ़ आई वहां पर 4 लाख तीस हजार रुपये की रकम सड़कें बनाने के काम के लिये रखी है । इस पर मैं उन्हें मुबारिकबाद देता हूँ । उपाध्यक्षा महोदया, यह बात सही है कि जिन इलाकों को बाढ़ों से नुकसान हुआ उनमें से एक क्षेत्र से ही हमारे मन्त्री महोदय सदस्य चुन कर आए हैं। हमारे इलाके में सड़कों के लिये कोई रकम नहीं रखी गई है। हमारे हलका में भी बाढ़ आया और नुकसान हुआ था लेकिन जो सड़कें बनाने की योजना बनाई गई है इस पर लाखों करोड़ों रुपया खर्च होने की व्यवस्था है। जितना रुपया इस साल में रखा गया है उसमें से 1 लाख 25 हज़ार रुपया अकेले राई क्षेत्र में ही खर्च किया जाएगा । इसी तरह से सोनीपत तहसील के अन्दर इस क्षेत्र के

इलावा जो पैसा रखा गया है वह 78 हजार रुपया है। कुल मिला कर 4 लाख 90 हज़ार रुपया बनता है जिसमें से 2 लाख 30 हज़ार रुपया अकेली सोनीपत तहसील के उन इलाकों के ऊपर खर्च होगा जिनका बाढ़ में नुकसान हुआ है। बाढ़ से हमारी जो नैशनल हाई-वे है इसको भी नुक्सान हुआ है लेकिन आज तक इसकी मुरम्मत नहीं हो पाई। अगर इस सड़क की मुरम्मत हुई होती तो हिन्दुस्तान के सियासी इतिहास में जो दुर्घटना हुई है वह न होती। यह कहा जा सकता है कि वह हत्यारे हुश्यिार थे डरपोक थे या बहादुर थे और दूसरी जगह पर भी जाकर हत्या कर सकते थे लेकिन यह बात ठीक है कि नेशनल हाई-वे को आज तक दरुस्त नहीं किया गया। यह भी हत्या का एक कारण बना और यह बात सराहनीय नहीं है।

बहुत से दोस्त हैं जिनके इलाका में पानी आया लेकिन पानी आकर बह गया। मगर रोहतक ज़िला में झज्जर, रोहतक और गोहाना तहसीलों में पानी खड़ा है और वहां पर सड़कें बनाने के लिये कोई पैसा नहीं रखा गया। पैसा वहां पर खर्च किया गया जहां पर पानी आया और आकर बह गया। अगर इसी तरह से हमारे वित्त मन्त्री ने पैसा का बटवारा करना था तो आपके हलका में पैसा ज्यादा देना चाहिए था क्योंकि वहां पर पानी आया और चला गया। वह इलाके जिनमें दरिया बहते हैं उनको इस हिसाब से पैसा ज्यादा मिलना चाहिए। लेकिन अफसोस की बात है कि पैसा इस तरह से नहीं दिया गया। अगर आप इज़ाजत दें तो इसमें से पढ़ दूं कि कौन-कौन सी सड़कें हैं जो राई क्षेत्र में हैं जिन्हें बनाने की योजना बनाई गई है। नारा से राठना स्टेशन तक जो सड़क है वह राई के हलका में है। दूसरी सड़क बहादुरगढ़ से कुन्डल तक है और कुन्डल भी राई के हलका में है। इसी तरह से कुन्डली से जाठीकलां तक जो सड़क है यह भी राई के हलका में है। इस पर 20 हज़ार रुपया का खर्च है। फिर खेवड़े से बरोली है यह इलाका मुझे ठीक पता नहीं कि पहले राई के हलका में था या अब है 23, हज़ार की रकम इसके लिये रखी गई है। फिर जठेरी भी राई में है जिसके ऊपर 5,000 रुपया खर्च किया गया है। इसी तरह बड खालसा की सड़क भी राई क्षेत्र में है और माननीय सदस्य का अपना गांव है इस पर भी 5,000 रुपया का खर्च मनजूर किया गया है। दीपालपुर की जो अप्रोच रोड है वह भी मुझे मालूम नहीं कि पहल राई के हलका में था या अब है पर 25 हज़ार का खर्च है। इसी तरह से और भी बहुत सी सड़कें हैं जो ऐसे गांव में से गुज़रती हैं जहां पर बाढ़ नहीं आई। जिनके बारे में यह देखने की आवश्यकता होगी कि उन गांव में कभी बाढ़ आई थी। तो इस तरह से किसी एक व्यक्ति के हलका में रुपया सड़कों के लिये रखा जाए जहां के बारे में यह कहा जाए कि हमारा हलका बाढ़ का शिकार हुआ था तो फिर पिछले इतिहास की बिना पर ही बाकी के इलाकों को भी रुपया मिलना चाहिए। हमारा इलाका भी बाढ़ का शिकार होता रहा है लेकिन इस इलाके को एक फूटी कौड़ी नहीं दी गई।

इसके इलावा मैं एक और बात कहूँ, हमारे वित्त मन्त्री हाऊस में बैठे हैं, कि बाढ़ से तबाह हुए लोगों को मदद देने के लिये पोस्ट वार रीकन्स्ट्रक्शन फन्डज़ से 25 लाख

की रकम ले ली गई है । यह पता नहीं चल सका कि यह किस तरीके से ली गई है। कर्जा लिया गया है या किसी और तरह से इसको खत्म कर दिया गया है। अगर बाढ़ के रिलीफ के तौर पर कोई रकम उन इलाकों में सड़क बनाने के लिये खर्च करनी ही थी तो झज्जर तहसील के अन्दर सड़कें बनाने पर खर्च की जाती । यह भी फौजियों का इलाका था लेकिन वहां पर सड़कें बनाने का काम शुरू नहीं किया गया। उनके फंड से पैसा दूसरे कामों के लिए ले लिया गया है । यह रकम फौजी भाइयों के खानदानों को मदद दे करके बसाने के लिये रखी गई थी । इसको बाढ़ग्रस्त इलाकों की मदद के लिये नहीं खर्चना चाहिए था यह कोई सही तरीका नहीं है बजट बनाने का इन्होंने 129 करोड़ का बजट 1965-66 साल के लिये तैयार किया है तो मुझे खुशी होगी अगर यह 25 लाख की रकम जो पोस्ट वार रीकन्स्ट्रकशन फंड से 1964-65 में ली गई है बाढ़ से तबाह हुए इलाके में जहां कि फौजी भाइयों के परिवार रहते हैं, के लिये खर्च की गई या फिर इसको वापस जमा करवा दिया जाए उसी फन्ड में। मुझे मालूम नहीं इसकी क्या पोजीशन है। मैं आशा रखता हूँ कि इस पर माननीय वित्त मंत्री रोशनी डालेंगे।

इसके अलावा एक डिमांड है जिसके अन्दर यह लिखा गया है कि नहर के महकमें में काम बढ़ गया है इस लिय 17 लाख रुपया तनखाह ज्यादा देने की आवश्यकता है। उपाध्यक्षा महोदया आपको याद होगा कि अखबार में खबर छपी थी कि प्रताप सिंह कैरों की सरकार का एक और फैसला रद कर दिया गया है। और कुछ और एस० ई० बना दिये हैं और इस सरकार का यह फैसला ज्यादा अफसर पैदा करने से लागू किया गया। यह सरकार तो लोगों को फायदा पहुंचाने में विश्वास रखती है तो इस से क्या फायदा होने वाला है।

मैं जानता हूँ कि पिछले साल लगभग साढ़े आठ करोड़ रुपया बाढ़ों को रोकने के लिये खर्च किया गया था लेकिन अब भी मसला हल नहीं हुआ, इस पर और कितनी रकम खर्च होनी है । इसलिये यह अच्छा होता कि 17 लाख की जो रकम है इससे उस इलाके में जहां फौजी भाइयों के परिवार रहते हैं और जहां पर आज भी पानी खड़ा है खर्च किया जाता । (घंटी)

डिप्टी स्पीकर साहिबा जैसे कि आपने मुझे आज्ञा दी मैं उतना ही समय लूंगा । वैसे इस विषय पर एक तजरुबे की बिना पर मैं इस पर बहुत कुछ बोल सकता हूँ। लेकिन मैं ज्यादा समय लेना नहीं चाहता । इस के अलावा मैं अर्ज कर रहा था कि हमारे कायदे कानून में भी कुछ तबदीली आ गई है। सुपरिनटैंडिंग इंजीनियर के पास बड़े कम काम जाते हैं। ऊपर वाले अफसरों के पास भी इतने काम की भरमार नहीं है। इस बात पर मुख्य मंत्रियों की कान्फ्रेंस में वित्त मंत्री ने जोर दिया कि तनखाहों पर जो खर्च होता है वह हमें घटाना चाहिए । मेरा अपना विचार भी यही है कि हम इन खर्चों को कम कर सकते हैं। इसमें बचत की गुंजायश है। मैं जब मंत्री था उस वक्त मेरा विचार था कि 25-30 लाख रुपया आसानी से बचाया जा सकता है । मैंने इस

के मुताल्लिक अपना विचार एक फाईल पर भी दिया था। हमारी तनखाहों के पैसे को बचा कर हमें दूसरे कामों पर लगाना चाहिए । जो भाई आज काम कर रहे हैं इनमें से बहुत से भाई इधर उधर भेजे जा सकते हैं। इस तरह बचत की जा सकती है। मगर इन्होंने ने आज कोई अच्छा तरीका इख्तयार नहीं किया । बजाये इसके यह कुछ बचाते यह 17 लाख और लेना चाहते हैं। इन इलफ़ाज़ के साथ मैं आपको वधाई देता हूँ ।

पंडित राम धारी गोड (गोहाना) : डिप्टी स्पीकर साहिबा आज हम सप्लीमेंटरी डिमांड पर बहस कर रहे हैं जिसमें 47,48,21,000 रुपये की डिमांड की गई है। अगर यह रकम ठीक ढंग से बांटी जाये और तमाम लोगों का ख्याल रखा जाये तो बहुत फायदा हो सकता है। मैं आपके द्वारा यह बात बता देना चाहता हूँ कि गोहाना के इलाके में 10 साल से फ्लड्ज़ आते हैं मगर आज तक इनका कोई इंतजाम नहीं हो सका । इसकी वजह से सड़कें भी जगह जगह पर टूट गई हैं। लोगों को रोज़गार नहीं मिलता और लोग बेकार हो गये हैं। इनके लिये ज़रूरी है कि रोजगार दिया जाये। यह इलाका बैकवर्ड इलाका है, हमारे पास जो पैसा है यह जनता का पैसा है, इसलिये जहां पर भी इसकी ज्यादा ज़रूरत है हमारा फर्ज है कि हम इस पर ज्यादा खर्च करें । जहां ज्यादा जलद दरकार हो वहां पहले लगाये । जितना भी पैसा इस सप्लीमेंटरी डिमांड में हमने लगाया है हम इसको ज़रूरत की जगह पर खर्च करें । गोहाना में 1964–65 के अंदर जो स्कीम्ज़ थीं वह अब 1965–66 में बनाई जायेंगी इसलिये मेरी अर्ज़ यह है कि जो पैसा १९64–65 के लिये मनज़ूर हुआ था वह अब सारे का सारा ज़ाया हो जायेगा । इस हाउस में यह बात बार बार कही जाती है कि गोहाने का इलाका बैकवर्ड है, इसलिये इसको भी वही फैसिलिटीज़ मिलनी चाहिएं जोकि एक बैकवर्ड इलाके को दी जाती हैं। यह बात ज़ाहिर है कि कोई भी डिवैल्पमैंट का काम हो इस इलाके का बिलकुल भी ध्यान नहीं रखा गया । इस इलाके में एक भी कालेज नहीं जहां पर कि बच्चे ऊंची शिक्षा ले सकें। झज्जर में तो कालिज है मगर गोहाना में ऐसा कोई कालेज नहीं है। फ्लड की वजह से हमारे इलाके के हालात बड़े कमज़ोर हो गये हैं। आप ही बतायें कि 100–150 रुपये में वह कैसे अपने बच्चों को तालीम दे सकते हैं। जैसे सरकार रोड्ज़ के ऊपर 80 या 90,000 के करीब रुपया लगा रही है हम चाहते हैं कि यह सरकार अगर इस इलाके में एक कालेज खोलने के लिये 2 लाख रुपया और लगा दे तो इसमें क्या फर्क पड़ सकता है । हमारे इलाके के इर्द गिर्द सोनीपत झज्जर और रोहतक में तो कालेज हैं मगर गोहाना में ऐसा एक भी कालेज नहीं है। सरकार को इस तरफ ध्यान देना चाहिए। जो पैसा ड्रेन्ज़ के लिये मनज़ूर किया गया अगर यह सही तौर पर लगाया जाये तो इससे बहुत फायदा हो सकता है, मगर यह रुपया ठीक ढंग से खर्च नहीं हो रहा । कई दफा काम नहीं ठीक होता और कई दफा अलाईनमेंट चेंज हो जाती है। जिस काम के लिये पैसा हो वह नहीं दिया जाता । इस लिये यह बात कहनी पड़ती है कि फ्लड्ज़ के लिये जो रकम खर्च हो वह ज़ाया जाती है, हमें इसका ख्याल करना चाहिए। इसके

अलावा ड्रेनज़ के खोदने का जो काम है बरसात के कुछ अर्सा पहले होता है मगर अभी आधा काम ही होता है कि बरसात शुरू हो जाती है और पानी आ जाता है । अगर 1 लाख रुपया इस काम के लिये मनज़ूर हो और 50,000 का काम किया हो. तो 1 लाख ही चार्ज किया जाता है । सरकार के रुपया को हमें इस तरह से नाजायज़ तौर पर इस्तेमाल नहीं करना चाहिए । इस पैसे का जायज़ इस्तेमाल किया जाना चाहिए । इसके इलावा जो बातें हैं, जब बजट पर डिसकशन होगी मैं फिर आपको अर्ज करूँगा । इसमें तो चंद खास आइटम्ज़ हैं जिन पर मैं और ज्यादा बोलना नहीं चाहता । मैं तो इसी बात पर ज़ोर दूंगा कि जो फ्लड्ज़ ज़दा इलाके हैं हमें उनका पूरा ख्याल रखना चाहिए । उन इलाकों में जो भी डिवैल्पमेंट की स्कीमज़ है हमें उन पर समय से पहले गौर करना चाहिए । इन अलफाज़ के साथ मैं आपको शुक्रिया अदा करता हूँ कि आपने मुझे बोलने का मौका दिया ।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम (ऊना) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, आज जो एप्रेप्रियशन बिल हमारे हाउस के सामने रखा गया है यह एक बड़ी भारी रकम का है । इसमें फ्लड्ज़ के कंट्रोल के लिये और ड्रेनेज़ के लिये काफी रकम रखी गई है । लेकिन बदकिस्मती से हमारी ऊना तहसील को जो कि पिछड़ी हुई है, उसको इगनोर किया गया है ।

हमारे हलके में एक स्वां नदी है । जो 40 मील लम्बी है, और 3 मील चौड़ी है, उसकी वजह से जो बाढ़ आती है उससे हमारा इलाका तबाह हो जाता है । सरकार ने इसमें आने वाली बाढ़ को रोकने के लिये कोई स्कीम नहीं बनाई है । यह मांग बहुत दिनों से की जा रही है कि उस नदी को चैनालाइज़ किया जाए लेकिन सरकार ने इस ओर कोई ध्यान नहीं दिया । जो किया जाना चाहिए वह तो नहीं किया हां कहीं पर स्पर लगा दिये हैं, कहीं कोई रोक लगा दी है, जिसके लिये बहुत ही कलील रकम रखी गई है । इस स्वां नदी को चैनालाइज़ किया जाना चाहिए ।

इस नदी से एक ड्रेन भी निकल सकती है जिससे नूरपुर का इलाका सैराब हो सकता है । इसकी ओर भी सरकार ध्यान दे । जहां तक लिफ्ट इरीगेशन स्कीम का तालुक है, मैं समझता हूँ कि इसमें हमारे इलाके को पीछे छोड़ दिया गया है । हमारे यहां कोई 12–14 गांव हैं, जो बिलकुल बारानी हैं । अगर लिफ्ट इरीगेशन से पनी वहां तक लाया जाए तो काफी ज़मीन पैदावार के लिये निकल सकती है ।

पिछले दिनों चौधरी रणबीर सिंह हमारे यहां तशरीफ ले गये थे तब वहां के लोग इनको मिले थे और उन्होंने दरखास्त की थी कि नंगल डैम से कीटपुर तक नहर के ज़रिए पानी ले जाया जाय तो लोगों को पानी मिल सकता है और बहुत सा इलाका सैराब हो सकता है । उन्होंने वह नहर भी देखी थी जो राजस्थान और बीकानेर को पानी देती है । और उसके बारे में तजवीज़ करके एश्योरैंस भी दिलाई थी कि वह कुछ न कुछ करेंगे । लेकिन बाद में फिर किसी ने ध्यान नहीं दिया । मैं यहां पर आपके

ज़रिए वज़ीर साहब से प्रार्थना करना चाहता हूँ कि नंगल डैम से हमें लिफ्ट इरीगेशन की स्कीम के तहत पानी मिल सकता है। इनके लिये मैंने मिनिस्टर साहब को कहा था और कुछ गांवों के बारे में खास तौर से उनका ध्यान दिलाया था कि इनको लिफट स्कीम से पानी मिल सकता है तो उन्होंने वायदा भी किया था और उन्होंने हुकम भी कर दिया था लेकिन महकमें वालों को मिला तो क्या देखा कि उन्होंने कुओं से पानी देने के लिये सर्वे करना शुरू किया है। अजीब बात है। कहां तो लिफ्ट इरीगेशन की स्कीम कहां कुओं पर आ गए। मुझे हैरानी होती है कि नंगल डैम से खाद फैक्टरी तक जहां भट्ठे लगे हुए हैं उनको तो पानी दिया जा सकता है लेकिन गांवों में पैदावार के लिये पानी नहीं दिया जा सकता? (घंटी) जो डैम हमारे इतने नज़दीक है अगर लिफ्ट स्कीम से पानी न दिया जाए तो हमें उसका कोई फायदा नहीं है।

उपाध्यक्षा : कृपया समाप्त कीजिए । (The hon. Member may please wind up now.)

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : अच्छा जी। मैं यही फिर दुहराना चाहता हूँ कि लिफ्ट स्कीम के तहत कांगड़े का ज़िक्र तो किया गया मगर हमारे तहसील ऊना का कोई ज़िक्र नहीं है। इससे क्या समझा जाए? यही न, कि न तो हम पहाड़ी इलाके में आते हैं और न मैदानी इलाके में ही आते हैं। इसलिये मेरी पुरज़ोर इस बात की दरखास्त है कि सरकार हमारे इलाके को या तो मैदानी इलाके में रखे या फिर पहाड़ी इलाके में रखे लेकिन इस तरह से कहीं का न रखने से हमारे इलाके के लोगों को बहुत नुकसान होता है। (घंटी)

एक बात कहके बैठ जाऊंगा। आनन्दपुर साहब एक मुतबर्रक जगह है। जहां पर देश भर के यात्री आते हैं और फिर नैनादेवी को जाते हैं लेकिन उन्हें बहुत चक्कर काट कर जाना पड़ता है। इसलिये यह प्रार्थना है कि आनंदपुर साहब और नैनादेवी के बीच में जो नदी है, उस पर पुल बना दिया जाना चाहिए जिससे लोगों को आराम हो सकता है। अन्त में उपाध्यक्षा महोदया आपका शुक्रिया।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ (ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜੋ ਸਪਲੀ-ਮੈਂਟਰੀ ਡੀਮਾਂਡਜ਼ ਦੀ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਪਰਵਾਨਗੀ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਪੈਸਾ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਬੜਾ ਨਾਕਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਫਸਰ ਬੜੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਜੋ ਬੀ. ਡੀ. ਓ. ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਉਥੇ ਇਕ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ $62\frac{1}{2}$ ਮਣ ਫਸਲ ਜਾਅਲੀ ਕਟਵਾਈ। ਜੋ ਇਨਕੁਆਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਜਾਅਲੀ ਹੈ। ਇਕ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦੀ $62\frac{1}{2}$ ਮਣ ਸਬੰਧੀ ਬੋਗਸ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਬੀ ਡੀ. ਓ. ਦਾ ਕੰਮ ਸਦਾ ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਤੋਂ ਹੈ। ਥੋੜਾ ਚਿਰ ਹੋਇਆ ਆਪ ਨੇ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਇਕ ਕੇਸ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਬੀ ਡੀ ਓ ਅਤੇ ਇਕ ਦੋ ਆਦਮੀ ਹੋਰ ਤੇ ਦੋ ਲੜਕੀਆਂ ਕਾਰ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੋਂ ਦੋ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ]

ਬੋਤਲਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਖਰੀਦੀਆਂ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਬੋਗਸ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰੋ। ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਕਲੰਕ ਐਸਾ ਅਫਸਰ ਨਾ ਲਾਓ। ਮੈਂ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਤਾਲੀਮ ਲਈ ਬੜਾ ਪੈਸਾ ਮੰਗਿਆ। ਉਥੋਂ ਦਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਅਫਸਰ ਬਹੁਤ ਕੁਰੱਪਟ ਹੈ। ਜੋ ਲੋਕ ਲਿਖ ਕੇ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਲਫਾਫੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਪੈਸੇ ਨਾ ਦੇਣ ਉਨਾ ਚਿਰ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜਦੋਂ 50, ਜਾਂ 60 ਰੁਪਏ ਰਖ ਦੇਣ ਫੌਰਨ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਧਾਂਦਲੀ ਮਚਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੀ ਗੋਰਮਿੰਟ ਇਹ ਪੈਸਾ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਰਹੂਮ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿਘ ਕੈਰੋਂ ਵੀ ਏਥੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਡੀਂਗ ਮਾਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਰਜਿਸ-ਟਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ। ਪਰ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਇਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਗਰੀਬ ਰਜਿਸਟਰੀ ਕਰਾਉਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਜਬਰਨ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗਰੀਬ ਅਨਪੜ੍ਹ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਦੇ ਅਗੇ ਪੈਸੇ ਰਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਰਸੀਦ ਕਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਵੀਂ ਮਨਿਸਟਰੀ ਨੂੰ ਪਿਛਲੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਦੂਰ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਬੇਸ਼ਕ ਕਿਸੇ ਮਦ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਰੁਪਿਆ ਰਖ ਕੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈ ਲਿਆ ਕਰਨ। ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਧਕਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਅਸੀਂ ਅਸੂ ਕਤਕ ਵਿਚ ਬਾਸਮਤੀ ਲਈ ਪਾਣੀ ਮੰਗਿਆ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਪਿਛਲੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਨੇ ਓਥੇ ਪਾਣੀ ਛਡਿਆ। ਨਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹਫਤਾ ਹਫਤਾ ਪਾਣੀ ਰਿਹਾ। ਬੜੇ ਅਛੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਾਸਮਤੀ ਪਕਵਾਈ ਅਤੇ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਐਤਕੀ ਇਥੇ ਬੜੀ ਡੀਂਗ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੜੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਐਤਕੀ ਉਥੋਂ ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਹਾਲਤ ਨਹੀਂ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਦੋ ਫਸਲਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਲਖਾਂ ਰਪਏ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਥੇ ਵੀ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ। ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਨਾਲ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੂਬਾ ਐਨੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਅਨਾਜ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸਾਡੀ ਗੋਰਮਿੰਟ ਦਾ ਸਾਥ ਹੋਵੇ। ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਮਦਦ ਦੇਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਟਿਊਬਵੈਲ ਦੇ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਲਈ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਧਕੇ ਖਾਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਟਿਊਬਵੈਲ ਦਾ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਿਥੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਆਪਣੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਮੁਲਕ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਜੇ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਜਾਓ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਫੰਡ ਨਹੀਂ, ਲਾਈਨਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਐਨਾ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਬਜਟ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਖਾਦ ਦੀ ਕੀਮਤ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਲਵੇ। ਇਸ ਦੀ ਅਧੀ ਕੀਮਤ ਗਰਾਂਟ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਖਾਦ ਦੇ ਸਕੇ ਅਤੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਤਰਕੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦਿਤੇ ਜਾਣ, ਨਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। ਟਰੈਕਟਰ ਵਗੈਰਾ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਹੈ ਉਸ ਸਬੰਧੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ। (ਘੰਟੀ)। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਖਰਚ

ਹੈ ਇਹ ਸਾਰਾ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪ ਤੋਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ।

मुख्य मन्त्री (श्री राम किशन) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं बहुत ज्यादा वक्त नहीं लेना चाहता, इस एप्रोप्रिएशन बिल के सम्बन्ध में सरदार कपूर सिंह जी सारी बातों का जवाब देंगे । मैं सिर्फ 5 या 7 मिनट आपकी इजाजत से लेना चाहता हूं । हमारे साबका होम मिनिस्टर और साबका सिविल सप्लाई के मिनिस्टर पंडित मोहन लाल जी ने यहां कुछ फूड के सिलसिले में बातें कही हैं। मैं वैसे शायद उसके सिलसिले में नोटिस न लेता लेकिन डिप्टी स्पीकर साहिबा, जैसा कि आपको मालूम है, उन्होंने कुछ मेरी तकरीरों का हवाला दिया ।

उपाध्यक्षा : पढ़ पढ़ कर सुनायी हैं। (The hon. Member have even read his speeches.)

मुख्य मन्त्री : मैंने जो भी तकरीरें की हैं बतौर एक एम. एल. ए. के बड़ी ज़िम्मेदारी से तकरीरें की हैं और बतौर चीफ मिनिस्टर के ज़िम्मेदारी से जवाब देना चाहता हूँ । डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं जानता हूँ कि नवम्बर, दिसम्बर और जनवरी के महीनों में पंजाब में कुछ फूड की प्राईसिज़ बढ़ी हैं और सिर्फ पंजाब में नहीं सारे हिन्दुस्तान में बढ़ी थीं । जहां अक्तूबर के महीने के आखिर में पंजाब में कोई तीन हज़ार पांच सौ पांच के करीब फेयर प्राईस शाप्स थीं हमने फौरन इस बात का नोटिस लिया, डिप्टी स्पीकर साहिबा, आज यहां 6 हज़ार 21 फेयर प्राईस शाप्स हैं जिसमें से कोई 28 35 रूरल एरिया में हैं और 3186 अरबन एरिया में हैं। डिप्टी स्पीकर साहिबा, सिर्फ यही नहीं बल्कि मैं तो आपके ज़रिये यह बात कहने के लिये तैयार हूँ कि तमाम इज़ला में हम ने डिप्टी कमिश्नर्ज़ को इस बात की हिदायत दे दी कि जहां जहां भी और ज़रूरी हों ज्यादा से ज्यादा फेयर प्राईस शाप्स खोली जायें। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आपकी खिदमत में यह अर्ज़ कर देना चाहता हूँ कि 1963-64 में अक्तूबर महीने से लेकर जनवरी 1964 तक जब पंडित मोहन लाल जी सिविल सप्लाई मिनिस्टर थे, मैं इस बात को भी जानता हूँ कि उस वक्त गवर्नमेंट की जो प्रोपोज़ल थी उसकी ज़िम्मेदारी में मैं भी हिस्सेदार हूँ, मैं इनकार नहीं करता, हमें इस बात से इनकार नहीं करना चाहिए कि अक्तूबर, नवम्बर और दिसम्बर, 1963 की प्राइसिज को देखें तो आपको पता चलेगा कि जगराओं और मोगा की मार्किट में 63 रुपये से 66 रुपये तक और एक वक्त 70 और 71 रुपये पर क्विन्टल गंदम चली गई थी । यह वह वक्त था पंजाब गवर्नमेंट के स्टोरज में 70 हज़ार टन इम्पोरटिड व्हीट पड़ा था और पंजाब गवर्नमेंट के पास कंटरी व्हिट हज़ारों टन में पड़ा था । पिछले साल आन दी फलोर आफ दी हाउस एक स्टेटमेंट दिया । अगर उस स्टेटमेंट को आप देखें तो उससे यह पता चलता है कि हमें ही जब यह मुशकिलात पेश आईं तब हमारे पास स्टोर में गंदम नहीं थी। मई के महीने से पहले 32 हजार टन हमारा माहवार कोटा था। 32 हजार टन के मुकाबले में सिर्फ 5,000 टन अक्तूबर-नवम्बर में रह गया जब यह सारी सूरते हालात पैदा हुई। हमने गवर्नमेंट आफ इंडिया के साथ पूरी कोशिश की तो दिसम्बर और जनवरी

[मुख्य मंत्री]
में यहां यह सितम्बर और अक्तूबर में 11 हजार टन अनाज मिलता था, 25,000 से लेकर 35,000 टन तक हमको दिया ।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, यही नहीं हमने अपने दो अफसर स्पेशली इस काम के लिये बम्बई कांडला की पोटस और देहली में लगाए ताकि जितना ज्यादा से ज्यादा और जल्दी से जल्दी वह अनाज ला सकें, लाएं और इस काम के लिये इतनी दौड़ धूप की कि रोज़ाना सात वैगन्ज़ रेलवे की अनाज लाने के लिये चलती थी। मैं अर्ज़ करता हूँ कि जहां तक फूड और प्राइसिज़ का सवाल है आप सारे हिन्दुस्तान के नकशे की तरफ निगाह मारें और पंजाब की तरफ देखें कि उनके मुकाबले में हमारी क्या हालत है । मैं ही खुद आपके सामने सारे हिन्दुस्तान का नकशा पेश करता हूँ कि फूड और प्राइसिज़ की क्या पोज़ीशन है । जहां तक गंदम का संबंध है इसकी कीमत आज पंजाब में 61 रुपये फी कुविंटल लेकिन इस के मुकाबले में यू.पी. में 95 रुपये 78 पैसे, वैस्ट बंगाल में भी इसी तरह का भाव है, बिहार में 105 रुपये, दिल्ली में इस वक्त 68 रुपये है हालांकि वह हमारी फूड ज़ोन के अन्दर है। और राजस्थान जो फूडग्रेन्ज़ का घर माना जाता है वहां 64 रुपये और महाराष्ट्र में 158 रुपये फी कविंटल का भाव है। फिर आप ग्राम को लें । इसका भाव पंजाब में 64 रुपये, यू.पी. में 64 रुपये, वैस्ट बंगाल में 115, रुपए बिहार में 108 रुपए, देहली में 89 रुपये और महाराष्ट्र में 165 रुपए फी कविंटल है। इसी तरह जहां तक बारले का संबंध है इसका निर्ख पंजाब में 54 रुपए, यू.पी. में 73 रुपए, वैस्ट बंगाल में 73 रुपए और देहली में 65 रुपये है। इसके साथ साथ आप राईस को देखें । इसका भाव हमारे हां 61 रुपये, यू.पी. में 75 रुपये, वैस्ट बंगाल 80 रुपये, बिहार 79 रुपए और देहली में 79 रुपये फी कविंटल है। इसी तरह मेज़, जवार, बाजरा के रेट्स मैं आपके सामने पेश कर सकता हूँ लेकिन मैं आपका ज्यादा वक्त नहीं लेना चाहता । आप देख सकते हैं कि हमारी क्या पुज़ीशन है और बाकी कहां खड़े हैं । फिर मैं आप से अर्ज करता हूँ कि हमने पूरी कोशिश की कि ज्यादा से ज्यादा गंदम मार्किट में लाएं । इसके लिये हमने बड़े ज़मींदारों को एप्रोच किया और मुझे खुशी होती है आपको यह बताने में कि मेरी अपील पर हमारी खाहिश के मुताबिक फिरोज़पुर, हिसार, संगरूर और लुध्याना के ज़मींदारों ने 35 हजार टन गंदम पंजाब की मार्किट्स में रीज़नेबल रेट्स के ऊपर दी (चीयर्ज़) । फिर आप देखें कि जिस वक्त मुख्तलिफ जगहों पर यह गंदम और आटा 30 रुपये मन बिक रही थी हमने कंट्री व्हीट चंडीगढ़ और दूसरी मुख्तलिफ जगहों पर 22 रुपये 50 पैसे फी मन पर दी । मैं मानता हूँ कि महिंगाई हुई है और मैं इसे डिफैंड नहीं करता । हमारा फर्ज़ था कि हम इसे रोकें और हमने इसे रोकने के लिये पूरी कोशिश की है । इस महिंगाई को रोकने के लिये पहला सवाल तो यह है कि पंजाब में और देश में ज्यादा से ज्यादा फूड प्रोडक्शन होनी चाहिए ताकि डिमांड और सप्लाई साथ साथ चले । इस प्रोडक्शन को बढ़ाने के लिये हमने कोशिश की है। लेकिन यहां पर कहा गया है कि हमने इसके लिये स्ट्रैप्स नहीं लिये हैं । फिर यह भी कहा गया है कि इस फूड के

मसले को डिस्कस करने के लिये अलैहदा से एक या दो दिन मुकर्रर करने चाहिएं। मैं इस बात के लिये तैयार हूँ कि आप चाहें एक दिन रखें, दो दिन रखें या तीन दिन भी रखें हम फूड के सवाल को पूरी तरह से फेस करने के लिये तैयार हैं (चीयर्ज़) जहां तक एग्रीकल्चरल प्रोडक्शन के लिये ट्यूब-वैल्ज़, इरीगेशन और दूसरी इससे संबंधित चीज़ों का साल है हम उसे पूरी ज़िम्मेदारी के साथ फेस करने के लिए तैयार हैं (चीयर्ज़), आखिर गुस्सा किस बात का था? मैंने जनवरी, 1964 में उस वक्त के होम मिनिस्टर को तार भेजा और चिट्ठी भी लिखी कि वहां जालन्धर में जो डिपो वाले हैं वह लोगों को गंदी गंदम दे रहे हैं और मेरा बतौर एक एम. एल. ए. के जोकि उस जगह की नुमांइंदगी करता था ऐसा करना फर्ज था कि लोगों की तकालीफ सरकार के नोटिस में लाऊं। इसके अलावा वहां से एक डैपूटेशन भी आया जिसने यह सारी चीज़ उनको पेश की लेकिन उसकी तरफ कोई ध्यान नहीं दिया गया। मार्च के महीने में जब बजट सैशन हुआ तो मैंने बतौर एक एम. एल. ए. के कहा कि अगर और कुछ नहीं तो कम से कम मेरी बतौर एक फार्मर मिनिस्टर के और एक ऐम. ऐल. ऐ. के कुछ तो पुज़ीशन है इसलिये अगर और कुछ नहीं कर सकते थे तो कम से कम मेरी तार और चिट्ठी तो ऐकनालज करनी चाहिए थी। आप वहां की जांच करते या न करते, फेयर प्राईस शाप खोलते या न खोलते लेकिन इतनी उमीद तो मैं रख सकता था कि मेरी तार और चिट्ठी को एकनालज किया जाता लेकिन नहीं किया गया। लेकिन वह एक ज़माना था जब ऐसा करना मुनासिब नहीं समझा जाता था। उस वक्त जो डिबेट हुआ उसमें बहुत से लोगों ने अपने अलाकों के फूड के हालात यहां पर रखे थे और उसी के मुताबिक मैंने रखे थे अपने अलाके के। इसमें गुस्सा वाली बात कौन सी थी। आज आप देखें कि पंजाब में जितनी भी फेयर प्राइस शाप्स हैं उनमें एक एक के अन्दर बढ़िया अच्छा आटा मिलता है और अच्छी गंदम मिलती है। फिर भी अगर कहीं किसी को कोई शिकायत हो तो उसे दूर करने के लिये तैयार हैं। इसी तरह से कुआप्रेटिव कन्ज़यूमर स्टोर्ज़ में हो रहा है। आप वहां जालन्धर में जा कर देखें कि कितना शानदार वह स्टोर काम कर रहा है जिसके डायरैक्टरज़ दूसरे हैं, वहां के एम. एल. एज़ हैं और सरकार नहीं है। फिर मैं अर्ज़ करता हूँ कि पंजाब में हमारी लेबर एडवाइज़री कमेटी ने यह तै. किया था कि जिस किसी फैक्टरी में 300 या इस से ज्यादा आदमी काम करते हैं वहां पर फेयर प्राइस शाप्स खोली जानी चाहिएं लेकिन इस पर किसी ने अमल नहीं किया है। हमने इस पर पूरी तरह से अमल किया है। आज पंजाब में 63 ऐसे शहर हैं जहां ऐसी फैक्टरियां हैं जिनमें से 53 में यह शाप्स चल रही हैं और बाकी जगहों पर भी हम जोर दे रहे हैं। फरीदाबाद में हम जोर दे रहे हैं कि वह भी जल्दी से जल्दी इन्हें खोलें। हम इसे नजर अंदाज़ नहीं कर रहे हैं। आगे के लिये मैंने कल भी कहा था कि बजट में हमने 9 करोड़ रुपया रखा है जिससे एक लाख 50 हज़ार टन गंदम खरीदेंगे (चीयर्ज़) इसके साथ ही कुआप्रेटिव डिपार्टमेंट के ज़रिये 50 हजार टन गंदम और खरीदेंगे जो सिर्फ सरकारी मुलाज़मीन के लिए रखेंगे। यही नहीं फिर जो यह सैंट्रल फूड कारपोरेशन ऐक्ट पास किया गया है उसकी धारा 4 के मुताबिक मुख्तलिफ स्टेटस में भी फूड कारपोरेशन कायम हो सकती हैं। हम भी इस पर गौर कर रहे हैं और गवर्नमेंट आफ

[मुख्य मंत्री]

इण्डिया मे हमें विश्वास दिलाया है कि इस काम के लिये वह हमारी 12 करोड़ रुपए तक मदद कर सकते हैं (चीयर्ज़) यही नहीं हमें कुछ बैंकस ने भी इस संबंध में माली मदद देने का यकीन दिलाया है और एक बैंक ने कहा है कि वह 5 करोड़ रूपये तक गंदम खरीदने के लिये हमें दे सकते हैं। 20 हजार टन अनाज का स्टाक हम चारे के लिये भी रख रहे हैं। प्राइसिज़ मुकर्रर करने के संबंध में इस महीने की 9 तारीख से जो गवर्नमेंट आफ इण्डिया एग्रीकल्चरल प्राइस कमीशन बिठाया है उसके लिये हमारे नुमाइंदे वहां बातचीत के लिये जा रहे हैं ताकि आगे के लिये कीमतें मुकर्रर हों। हमारी जो कास्ट आफ प्रोडक्शन कमेटी बैठी थी उसकी रिपोर्ट भी आजकल शाया होने वाली है। मैं पूरी जिम्मेदारी के साथ कहना चाहता हूँ कि हम आने वाले दिनों में अनाज का बफर स्टाक भी कायम करेंगे । हमें उमीद है कि हमारे किसान भाइयों की मेहनत की वजह से एक बड़ी भारी बम्पर क्राप हमारे पास आ रही है । उन्होंने फिर यहां कहा कि इम्पोर्टिड गंदम की कीमत बढ़ा दी गई है । मैं उन्हें बताना चाहता हूँ कि यह हमने नहीं किया है बल्कि यह गवर्नमेंट आफ इण्डिया ने ऐसा किया है और सारे हिन्दुस्तान के लिये ही यह कीमतें बढ़ाई हैं हमारे लिये ही नहीं और राइस की भी बढ़ाई हैं। फिर भी मैंने गवर्नमेंट आफ इण्डिया को लिखा है कि आपको यह कीमत बढ़ानी नहीं चाहिए थी लेकिन अगर बढ़ाई है तो मैंने लिखा कि वह जितने पैसे हैं हमें दो ताकि हम उससे अपने किसानों को सबसिडाइज़ कर सकें जिससे प्रोडक्शन बढ़ सके (चीयर्ज़)। मैं यह सारी चीज़ें आपसे इसलिये अर्ज़ कर रहा हूँ ताकि आप यह न समझें कि हम किसी बात से गाफिल हैं। हमने काफी स्टैप्स इन सब बातों की तरफ लिये हैं, ले रहे हैं और लेते रहेंगे । मैं जानता हूँ कि आज जितनें भाव हैं उन से आम गरीब आदमी तंग हैं और यह कम होने चाहिएं। हम इसकी तरफ पूरी कोशिश करेंगे फिर ज़िक्र किया गया कि गुड़गांव के ज़िलों में एक आदमी की भूख से डैथ हो गई। हमने उस चीज़ की पूरी जांच कराई थी और हमें पता लगा है कि वह आदमी कई साल से टी. बी. का मरीज़ था और टी. बी. से मरा भूख से नहीं मरा है । भूख से कोई नहीं मरा है मैं यह बात कह सकता हूँ। अगर फिर भी शक हो और उनके पास कोई इस बात का सबूत हो तो वह हमें बताएं हम बाकायदा जुडीशल इन्कवारी कराने के लिए तैयार हैं और उसमें पंडित मोहनलाल जी को एसोशिएट करने के लिये तैयार हैं (चीयर्ज़) मैं इस बात से घबराता नहीं हूँ । मैं घबराऊं तब अगर मेरे दिल में कोई मैल हो । डिप्टी स्पीकर साहिबा जब हमारे मन, नीयत और इरादे साफ हैं और उसके मुताबिक हर प्राबलम टैकल करना चाहते हैं तो हमें किसी बात को फेस करने में घबराहट नहीं है। तो मैं अर्ज करता हूँ कि फूड की कीमतें हमारे हिन्दुस्तान में बढ़ी हैं और गवर्नमेंट आफ इण्डिया उनकी रोक थाम के लिये कोशिश कर रही है। हम भी करेंगे। यही बातें, डिप्टी स्पीकर साहिबा, आपकी वसातत से अर्ज़ करनी थीं और अब मैं बैठता हूँ । धन्यवाद । (चीयर्ज़)

ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ (ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਡੀਮਾਂਡਜ਼ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਕੋਲੋਂ 94 ਕਰੋੜ ਰੁ:ਏ ਦੀ

ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਲਗਭਗ $11\frac{1}{4}$ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕੇਵਲ ਫੂਡ ਅਤੇ ਫੂਡ ਗਰੇਨਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਇਸਜ਼ ਰੋਕਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਰੇ, ਫਲਡਜ਼ ਦੇ ਰੋਕਣ ਦੇ ਬਾਰੇ, ਸਟੇਟ ਟਰੇਡਿੰਗ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। 7 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਡਾਇਰੈਕਟਲੀ ਜਾਂ ਇਨਡਾਇਰੈਕਟਲੀ ਫੂਡ ਸਿਚੂਏਸ਼ਨ ਜਾਂ ਫੂਡ ਪ੍ਰਾਇਸਜ਼ ਦੇ ਬਾਰੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਫੂਡ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਉੱਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ; ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਪਰੋਡਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਮਿਲ ਸਕੇ । ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਾਟਰ ਲਾਗਿੰਗ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੇਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਖਰਾਬ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਰੀਕਲੇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ 6 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋ ਸਕੇ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਫੂਡ ਗਰੇਨਜ਼ ਦੀ ਵਧਦੀ ਹੋਈ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਾਫੀ ਡੀਟੇਲਜ਼ ਵਿਚ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

(ਤਾੜੀਆਂ)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਐਂਟਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਚੌਧਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿਘ ਡਰੇਨੇਜ਼ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਡਰੇਨਜ਼ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜੋ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੋਸਟਾਂ ਕਰੀਏਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਕਾਨੋਮੀ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੋਸਟਾਂ ਕਰੀਏਟ ਕੀਤੀਆਂ। ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਲਈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੋਸਟਾਂ ਕਰੀਏਟ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਫਲਡਜ਼ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਾਫੀ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੋਰ ਸਟਾਫ ਕਰੀਏਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਸਟਾਫ ਵਾਜਿਬ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰੁਪਿਆ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਭੀ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਮੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਪਗਰੇਡਿੰਗ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖ਼ਿਆਲ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖੇ। 1,34 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਕੇਵਲ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਪਗਰੇਡਿਗ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਬਲਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਟੈਕਨੀਕਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਲਈ ਮੰਗੀ ਗਈ ਹੈ। 10 ਲਖ ਰੁਪਏ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲਈ ਗਰਾਂਟ ਇਨ ਏਡ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਆਫ ਇਂਡਿਆ ਕੁਰੂਕਸੇਤਰ ਵਿਚ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰੇਗੀ । ਉਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪਰਸੈਂਟੇਜ਼ ਪਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰੇਗੀ । ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕੋਲੋਂ ਰੁਪਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਟੇਟ ਗੌਰਮਿਟ

[ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ]

ਨੇ 10 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਦਿਤਾ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਾਲਿਜ ਦੇ ਚਾਲੂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹਰਿਆਨਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਕੁਝ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਮਾਊਂਟ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲਈ ਜਿੰਨੀ ਅਮਾਊਂਟ ਬਜਟ ਵਿਚ ਰਖੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਅਮਾਊਂਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਤ ਲਈ ਬਿਆਨ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਕੋਈ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਫੇਰ ਵੀ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਲਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲਈ ਜਿਨੀ ਰਕਮ ਬਜਟ ਵਿਚ ਰਖੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਡਿਪਟੀ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸੋਚ ਰਹੀ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ .ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਰਕਮ ਰਖੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਹਰੀਜਨ ਕਰਜ਼ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰੀਵਾਲਵਿੰਗ ਫੰਡ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ 5 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਕਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਰੁਪਿਆ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਇਕਠਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਇਸ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕਣ।

ਹਰ ਸਾਲ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਰੁਪਿਆ ਉਸ ਫੰਡ ਵਿਚ ਜਮਾ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਘਾਟਾ ਨਾ ਪਵੇ ਅਤੇ ਰਕਮ ਵਧਦੀ ਹੀ ਰਹੇ। ਜੇਕਰ ਹਰੀਜਨ ਇਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿ ਦੇਣ ਕਿ ਇਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਇਕ ਪਰਮਾਨੈਂਟ ਫੰਡ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਉਸ ਰਕਮ ਨੂੰ ਵਰਤ ਲਿਆ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਸ ਰਕਮ ਦਾ ਸੂਦ ਵੀ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਫੰਡ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ। (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸੁਝਾਅ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਣ ਦੀ ਹਰ ਮੁਮਕਿਨ ਕੁਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਰੁਪਿਆ ਅਛੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਹੁਣ ਗਿਲੋਟੀਨ ਅਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । (Now the guillotine is applied)

***Deputy Speaker**: Question is—

That the Punjab Appropriation Bill be taken into consideration at once.

The motion was carried

***Deputy Speaker**: Question is—

That Clause 2 stand part of the Bill.

The motion was carried

*Done in Punjabi.

CLAUSE 3

***Deputy Speaker**: Question is—

That Clause 3 stand part of the Bill.

The motion was carried.

SCHEDULE

***Deputy Speaker**: Question is—

That Schedule stand part of the Bill.

The motion was carried.

CLAUSE 1

***Deputy Speaker**: Question is—

That Clause I stand part of the Bill.

The motion was carried.

TITLE

***Deputy Speaker**: Question is—

That Title be the Title of the Bill.

The motion was carried.

***Deputy Speaker**: Question is—

That the Punjab Appropriation Bill be passed.

The motion was carried.

***Deputy Speaker**: The House stands adjourned till 3.00 p.m. today.

(*The Sabha then adjourned for the second sitting till 3 p.m. the same day*).

---

*Done in Punjabi.

1366—200—4-3-1933—C.P. and S. Pb., Patiola·

APPENDIX

to

Punjab Vidhan Sabha Debates Vol. I, No. 9
dated the 4th March, 1965 (Morning Sitting),

The answer to Assembly Question No. 7275 appearing in the list of Starred Questions to be asked at a meeting of the Punjab Vidhan Sabha to be held on the 4th March, 1965, is not ready. The information is still awaited from the field. This information is sent to the Speaker who is requested to extend the time for answering the question under proviso (ii) to Rule 41 of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly.

This question may be included in the list of questions for any date after the 25th March, 1965.

Sd/-Public Works and Welfare Minister, Punjab.

To

The Speaker,
Punjab Vidhan Sabha, Chandigarh.

U.O. No. 2297-IW (3)-64, dated 3rd March 1965

Subject :—Unstarred Assembly Question No. 2287 asked by Pandit Mohan Lal Datta, M. L. A., regarding surplus area with landowners in Una Tehsil.

The answer to Assembly Question No. 2287 appearing in the list of Unstarred Questions on the 4th March, 1965 in the name of Pandit Mohan Lal Datta, M.L.A. is not ready. The reply will be submitted as soon as the relevant information has been collected.

Sd/-Revenue Minister, Punjab.

To

The Secretary,
Punjab Vidhan Sabha, Chandigarh.

U.O.No. 2129-ARII (IV) 65, dated ihe 3rd March, 1965.

Punjab Vidhan Sabha Debates

4th March, 1965

(Afternoon Sitting)

Vol.I No. 10

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, the 4th March, 1965

Price : Rs. 7.00 Paise.

ERRATA

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I—NO. 10, DATED THE 4TH MARCH, 1965 (AFTERNOON SITTING)

Read	*For*	*Page*	*Line*
urgent	urg nt	(10)2	15
अब	ब	(10)3	3 from below
रुकावट	रुका ट	(10)10	27
का बैड	क बड	(10)10	27
प्रोड्यूस	फोड्यूस	(10)13	14
Home	Hom	(10)40	1
Assistants	Assisants	(10)42	26
Department	Departmentf	(10)44	9 from below
Commissioners	Commissioner	(10)49	37
Minister	Minis er	(10)50	1
therefor	therefar	(10)69	2
Minister	M nister	(10)74	14
in	n	(10)74	7 from below
RESUMPTION	RCSUMPTION	(10)94	5
Justice	Justie	(10)96	12
speak	speake	(10)103	22
श्री बलरामजी दास टंडन	श्री दबलरामजो दास टंडन	(10)110	7
ਉਲੰਘਣਾ	ਉਲਘਣਾ	(10)119	1
to	do	(10)125	2
ऐजीटेशनों	एजोटेशनों	(10)127	4 from below
वजूहात	बजहात	(10)130	last
प्वायंट	वायंट	(10)134	17
want	vant	(10)138	15 from below
your	y ur	(10)138	14 from below

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, the 4th March, 1965

(Afternoon Sitting)

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Vidhan, Bhawan, Sector 1, Chandigarh at 3.00 p.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

*supplementary to Starred Question No. 6837

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਹੋਮ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਆਇਆ ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀਆਂ ਪਾਵਰਜ਼ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਉਤੇ ਲਗਾ ਲਵੇ ?

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਟਾਪ ਗੈਪ ਅਰੇਂਜਮੈਂਟ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨ ਇਸ ਸਵਾਲ ਉਤੇ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀਜ਼ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਹੋਮ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਕ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਣਗੇ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਪੜ੍ਹ ਦੇਣ ਤਾਂ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀਜ਼ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾ ਬਚ ਜਾਏਗਾ।

Mr. Speaker, : Are you ready with the statement, Sardar Darbara Singh ?

Minister : Yes, Sir I rise to make a statement.

Shri Iqbal Singh is the permanent cashier of the Central Co-operative Bank, Moga. He was sanctioned casual leave from 11th June, 1962 to 23rd June, 1962. Shri Jagjit Singh Arora s/o Shri Sukram Singh of village Panj-Grain Khurd, Police Station Bagha Purana, was entrusted with the duties of the cashier by the Managing Director of the Bank. Under the Service Rules for the employees of the Central Financing Institutions framed by the Registrar, the Managing Director is competent to sanction leave. As the Managing Director is competent to sanction leave he can make such leave arrangements as he deems expedient. A cashier is required to furnish the following security :—

(i) Rs. 2,000 in cash

(ii) Rs. 2,000 worth immovable property or F. guarantee

(iii) plus personal security of Rs. 2,000

*Note: Starred Question No. 6837 alongwith its reply appears in the P.V.S. Debates, Vol. 1, No. 6, dated the 2nd March, 1965.

[Home and Development Minister]

Obviously a clerk who is appointed for a few days as cashier can neither furnish such huge amount as security immediately nor the Managing Director in this case insisted. He had, however, already furnished a cash security of Rs. 1,000 as a Clerk.

2. Shri Jagjit Singh took over as cashier on 9th September, 1962. On 16th June, 1962, the closing balance was Rs. 75,209.05. The Manager counted the said cash physically on the cashier's counter. The cash was then placed in the safe by the acting cashier alone as the Manager also handed over his key of the safe to Shri Jagjit Singh which he should not have done. Shri Jagjit Singh embezzled Rs. 68,500. Next day was Sunday and on Monday i.e. 18th June, 1962, the absence of Shri Jagjit Singh aroused suspicion. The Station House Officer Police was asked to register a case on 18th June, 1962 but later declined to do so unless the specific amount of cash embezzled is mentioned. On 20th February, 1962, an urg nt meeting of the Board was called and with their unanimous decision the Godrej safe was broken in the presence of S.D.O., Moga, Assistant Registrar Banking, Assistant Registrar, Moga, Managing Director and few other Directors. The cash in safe was found less by Rs. 68,500. Then the case was got registered with the Police on 21st June, 1962 against the cashier Shri Jagjit Singh only. The Manager was charge-sheeted on 26th April, 1963.

3. A Sub-committee consisting of the following was constituted to fix responsibility for the embezzlement in the Board's meeting, dated 25th June, 1962.

1. Sub-Divisional Officer (Civil), Moga
2. Assistant Registrar (Banking)
3. Assistant Registrar, Moga
4. Managing Director
5. S. Kirpal Singh, Director of the Bank.

The Sub-committee submitted its report to the Board on 2nd August, 1963. The sub-committee's decision is as follows:—

> "On going through the report and charge-sheet referred to above and considering other circumstances, the sub-committee is of the opinion that it is a case of theft committed by Shri Jagjit Singh acting cashier due to the gross negligence and carelessness of the Manager in discharge of his duties".

The Board decided in its meeting dated 10th August, 1963 that—

1. The Manager be warned for negligence.
2. His annual increment be stopped till decision of the Court.
3. Rs. 180 already drawn by him as increment be got refunded.

The Registrar,—*vide* his inspection dated 25th March, 1963 has desired that in addition to the stoppage of increment of the Manager, all the amount spent on publicity in connection with embezzlement be recovered from the Manager and he should be asked to deposit Rs. 5,000 for the purpose of reward announced by the Bank. However, the Board in its meeting dated 23rd May, 1964 did not agree with the Registrar's proposal. The Assistant Registrar, Moga gave a dissenting note which the Board did not forward

to the Government for decision. However, on a reference from Assistant Registrar, Moga, the case has been taken up by the Department and further action will be taken.

Moreover, I want to assure the Members and the House through you, Sir that I have asked my d partment to take necessary action at the earliest possible date that may be in a week's time. They will issue notices to the Managing Committee and others under the Act and suitable action will be taken against those found responsible.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ, ਸਾਹਿਬ, ਅਗਰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਸਬਮਿਸ਼ਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁਦਾ ਹਾਂ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਬਿਆਨ ਨਾ ਦਿਓ, ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਪੁਛ ਲਓ। (The hon. Member should not make any statement. He may put a supplementary.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਹੋਮ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਾਲੇਜ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਔਰ ਮੈਨੇਜਰ ਨੇ ਇਸ ਕੈਸ਼ੀਅਰ ਨੂੰ ਐਪੁਆਇੰਟ ਕੀਤਾ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ 4,000 ਰਪਏ ਦੀ ਸਿਕਿਉਰਿਟੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ—ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਕੈਸ਼ ਦੀ ਅਤੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਦੀ । ਇਹ ਸਿਕਿਉਰਿਟੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਆਰਡਰ ਵੀ ਇਨ ਕੰਨਾਈਵੈਂਸ ਵਿਦ ਮੈਨੇਜਰ ਔਰ ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹੋਇਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤਫਤੀਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਓ ਤਾਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਕੇਸ ਨਿਕਲ ਆਵੇ ।

ਮੰਤਰੀ : ਜੈਸਾ ਕਿ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਖਸ਼ ਕਲਰਕ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੈਸ਼ੀਅਰ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਦੋ ਚਾਬੀਆਂ ਸਨ ; ਇਕ ਮੈਨੇਜਰ ਪਾਸ ਔਰ ਇਕ ਕੈਸ਼ੀਅਰ ਪਾਸ । ਮੈਨੇਜਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚਾਬੀ ਕੈਸ਼ੀਅਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਔਰ ਉਸ ਨੇ ਨੈਗਲੀਜੈਂਸ ਅਤੇ ਕੇਅਰਲੈਸਨੈਸ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਇਕ ਗਲ ਹੈ । ਦੂਜੀ ਇਹ ਕਿ ਅਗਰ ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਨੈਗਲੀਜੈਂਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੈਸ਼ੀਅਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਉਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਕੀ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ; ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਚੂੰਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੋਮ ਮਿਨਿਸਟਰ ਵੀ ਹੋ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ 68,000 ਰੁਪੈ ਦੇ ਕਰੀਬ ਦਾ ਗਬਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਐਜ਼ ਹੋਮ ਮਿਨਿਸਟਰ ਕੀ ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕਿ ਉਸ ਮੈਨੇਜਰ ਔਰ ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਤਫਤੀਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੋ ?

ਮੰਤਰੀ : ਪੁਲਿਸ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਬਿਨਾ ਉਤੇ ਜੋ ਐਕਸ਼ਨ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮਾਰਫ਼ਤ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या होम मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि जो वहां का मैनेजिंग डाइरैक्टर है, क्योंकि उसके पिछले चीफ मिनिस्टर साहिब के साथ ताल्लुकात थे, इसलिए इन्फलुएंशल होने के कारण उसका इंटैरोगेशन नहीं हो सका और अब भी उसके साथ वैसे का वैसी रियायत हो रही है जो उसको इंटैरोगेशन में शामिल नहीं किया गया ?

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦਾ ਹਮਜ਼ੁਲਫ਼ ਹੈ ।

ਮੰਤਰੀ : ਪਿਛਲੇ ਵਾਕਿਆਤ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੋ ਮੁਨਾਸਬ ਕਦਮ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ keeping in view the sentiments expressed by certain Members and also taking into account the legal aspect of the case these will be taken.

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ 68,000 ਰੁਪੈ ਦੇ ਗ਼ਬਨ ਬਾਰੇ ਪਰਚਾ ਦਰਜ ਹੋਇਆਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ । May I know from the Hon. Minister for Co-operation whether the property of that clerk had been attached or not during the last three years ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ । ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਹੋਵੇ ਹੀ ਨਾ ।

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : The Hon. Home Minister has just now read out from the statement that the acting cashier absented himself on Monday, the 18th June, 1962, and that that absence aroused suspicion against him. May I know from the Hon. Minister what were the reasons which gave rise to this suspicion that he had embezzled the money ?

मंत्री : जिस वक्त उन के नोटिस में आया कि कैशियर हाज़र ही नहीं हुआ हालांकि वह छुट्टी पर नहीं था तो उन को इस पर शक पैदा हो गया । हो सकता है कि उन को पैसों की ज़रूरत पड़ गई हो । तो इस पर उन्हों ने मैनेजर से दूसरी चाबी के बारे में पूछा कि वह कहां है तो उस ने कहा कि वह कैशियर को दी गई थी । तो इस पर उन का शक और भी पक्का हो गया और इस पर उन्हों ने यह मैथड एडाप्ट किया कि एस. डी. ओ., मोघा के सामने सेफ के ताले तोड़ कर कैश को देखा गया । इस तरह से डाऊट एराइज़ होना लाज़मी था ।

श्री फतह चंद विज : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि क्या यह सत्य है कि यह जो टैम्परेरी तौर पर कैशियर लगाया गया था वह पहले इस बैंक की इस ब्रांच में नहीं था और किसी दूसरी जगह पर बतौर क्लर्क लगा हुआ था और जब पहला कैशियर छुट्टी पर जाने लगा तो उस को खास तौर पर यहां ला कर कैशियर के काम पर लगा दिया गया था ?

मंत्री : नहीं; यह ठीक नहीं है । वह पहले भी इसी ब्रांच में ही काम कर रहा था लेकिन बतौर एक क्लर्क के काम कर रहा था और उस को टैम्परेरी तौर पर कैशियर लगा दिया गया था ताकि जब तक पहला कैशियर छुट्टी से वापस नहीं आ जाता वह वहां काम करता रहे और उस के आने पर अपनी जगह पर चला जाए ।

श्री मंगल सेन : क्या गृह मंत्री साहिब बताएंगे कि जैसा कि पहले पूछा गया है कि वह मैनेजर हमारे पहले मुख्य मंत्री साहिब का हमजुल्फ था तो मैं जानना चाहता हूं कि हमजुल्फ से क्या मुराद है क्योंकि हमजुल्फ दो किस्म के होते हैं एक पुराने एक नए । तो मैं पूछना चाहता हूं कि क्या उस मैनेजर की किसी बड़ी प्रर्सनैलिटी के साथ

रिश्तेदारी होने के कारण ही उस ने जो गबन किया है उस के खिलाफ कोई ऐकशन नहीं लिया गया ?

मंत्री : रिश्तेदारी का इस केस से क्या ताल्लुक है ?

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਟੇਟ-ਮੈਂਟ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾ ਕੈਸ਼ੀਅਰ ਸੀ ਉਹ 11 ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 23 ਤਾਰੀਖ ਤੱਕ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਛੁੱਟੀ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਦੂਜਾ ਕੈਸ਼ੀਅਰ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਿਨਾਂ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਉਸ ਤੇ ਮੈਨੇਜਰ ਕੋਲ ਇਤਨਾ ਇਤਬਾਰ ਜਮ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਚਾਬੀ ਵੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਸੀ ? ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਮੈਨੇਜਰ ਨੂੰ ਵੀ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੈਂ ਜਿਹੜੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਐਸ਼ੋਰ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਪਾਸੀਬਲ ਤਰੀਕਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਕੇਸ ਨਿਕਲ ਸਕੇ ਔਰ ਇਸ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਕੇ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਤੇ ਵੀ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਲੀਗਲ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਣੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ 68,500 ਰੁਪਏ ਦਾ ਗ਼ਬਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਕਿਸ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਗ਼ਬਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਕਾਮਰਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪਾਲੀਵਾਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਗ਼ਬਨ ਸਮਝ ਕੇ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਈਟੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਵਸੂਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ.........

Mr. Speaker: Next question please. (*Interruptions and noise*)

EXEMPTION OF PROPERTIES ATTACHED TO GURDWARAS IN THE ERSTWHILE PUNJAB AREAS FROM THE CEILING OF 30 STANDARD ACRES

***7313. Sardar Jagjit Singh Gogoani** : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the lands attached to the Gurdwaras in the erstwhile Pepsu area are exempted from the provision of the Pepsu Tenancy and Agricultural Lands Act, 1955, relating to 30 Standard Acres ;

(b) whether there is any proposal under the consideration of the Government to so amend the Punjab Security of Land Tenures Act, 1953, as to exempt the properties attached to Gurdwaras in erstwhile Punjab areas also from the ceiling of 30 Standard Acres;

(c) if the reply to part (b) above be in the affirmative, the time by which the Punjab Act is likely to be amended; if in the negative the reasons for the difference between the two areas ?

Sardar Harinder Singh Major : (a) Yes.

(b) Yes.

The proposal is under consideration of the Government and will be finalised as early as possible.

[Minister for Revenue]

(c) The proposal is under consideration of Government and will be finalised as early as possible.

Bridge on Zira Drain at Zira-Makhu Road, District Ferozepore

*7331. **Sardar Jagjit Singh Gogoani :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether a high level bridge was sanctioned to be constructed on the Zira Drain in Ferozepore District at the point where it crosses the Zira-Makhu road ;

(b) whether the said bridge is expected to be completed before the coming rainy season ;

(c) whether Government is aware of the fact that in case the said bridge is not completed before the rains there is a danger of a Harijan Basti inhabited by about 500 persons being washed away ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes.

(b) No.

(c) Water may affect the Basti in periods of excessive rain.

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, will the hon. Minister for Public Works and Welfare kindly indicate the date on which the construction was started ?

मन्त्री : कनस्ट्रकशन तो अभी स्टार्ट ही नहीं हुई । फण्डज़ न होने की वजह से इस काम को सस्पैण्ड कर दिया गया है ।

Canals in Hissar District

*7508. **Chaudhri Tek Ram :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether all the canals in Hissar District are supplying the scheduled quantity of water at their respective tails; if not, the reasons therefor ;

(b) the total number of canals in the said district which remained dry at their tails after November, 1964 ;

(c) whether it is a fact that the crops sown on the areas commanded by the canals referred to in part (b) above have been damaged and water-charges assessed in full when there was no supply of water; if so, the reasons for this assessment ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) A statement is laid on the Table of the House.

(b) Three in December, 1964, four in January, 1965 and one in February, 1965.

(c) Does not arise at this stage. Remission will be granted under rules when failure of crops takes place.

STATEMENT

All the channels generally get scheduled quantity of water at their respective tails except the following :—

Channel	System
(i) Sunder Sorkhi Link	Western Jumna Canal system
(ii) Talu Sub Minor	
(iii) Umra Minor	
(iv) Dang Minor	
(v) Gujrani Minor	
(vi) Bapora Minor	

(vii) Dewa distributary
(viii) Chaudhry Minor
(ix) Kabir Minor
(x) Kheri distributary
(xi) Kutiana distributary
(xii) Sheranwali distributary
} Bhakra Canal system

The channels mentioned at S. No. (i) and (ii) above get short supply due to excessive drawing of outlets in head reaches. The channel at S. No. (iii) was opened only this year and its regime has not been attained as yet. The channels at S. No. (iv) to (vi) have not received full supply discharge at head due to heavy weed growth and of berm growth.

In case of channels at S. No. (vii) to (xii) of Bhakra Canal system, the reasons for shortage of supplies at their tails is that they traverse over a long distance through sandy reaches where the absorption losses are high. Some of these are also very long and adequate supply do not reach the tail of the channels during the rotational turn of 7 days because of heavy absorption losses *en route.*

चौधरी टेक राम : क्या सिंचाई मन्त्री बताएंगे कि जब सुन्दर सरोखी लिंक में लोगों को पूरा पानी नहीं मिलता तो सरकार उन से पूरे रेट पर आबयाना चार्ज करने की कैसे हकदार है ?

लोक कर्म मन्त्री : सरकार उन से पूरे रेट पर आबयाना चार्ज नहीं करती । जितना पानी स्पलाई किया जाता है उसी के हिसाब से उस पर चार्ज करते हैं।

Shri Jagan Nath : सटेटमैंट में दिया गिया है कि—

"All the channels generally get scheduled quantity of water at their respective tails except the following :—

Talu Sub-Minor
Umra Minor
Dang Minor
Gujrani Minor
Bapora Minor
} Western Jamuna Canal System

यह जितने माइनर हैं इन की आखरी टेल पर पानी नहीं मिलता और भिवानी में यह आखरी टाइम पर जाते हैं और वहां बराबर पूरा पानी नहीं मिलता इस के कारण क्या हैं ?

मन्त्री : इस के कई काजिज़ हैं एक तो यह कारण है कि हिसार ज़िला के जो माइनर हैं कुछ तो इन की लम्बाई ज्यादा है जिस करके आखर तक कम पानी पहुंचता है, दूसरा कारण यह है कि यह एरिया सैण्डी है जिस वजह से बहुत सारा पानी रास्ते में ज़मीन जज़ब कर लेती है और आखीर में बहुत कम पानी पहुंच पाता है । यह जो सिरसा ब्रांच से जो पानी दिया जाता है उस के वजुहात हैं लेकिन जो नहरें वहां भाखड़ा नहर से निकल कर जाती हैं उन में रेत बहुत जाती है जिस वजह से वहां पूरा पानी पहुंचने में रुकावट पैदा होती है और उन नहरों को इसी वजह से बार बार साफ करना पड़ता है। इस का एक कारण और भी है और वह यह है कि वहां कई अन आथोराइज़ड आऊट लेटस बने हुए हैं जिन के बारे में सरकार अब स्टैप्स ले रही है ।

चौधरी टेक राम : सवाल के जवाब में मिनिस्टर साहब नें अभी बताया है कि पूरी जांच करने के बाद नहरों से जिन लोगों को पूरा पानी नहीं मिला उन को उस

[चौधरी टेक राम]

के लिए मुआवज़ा अदा किया जाएगा । तो मैं मन्त्री महोदय से पूछना चाहता हूँ कि पिछले साल मुआवज़े के लिए कितनी दरखास्तें आई हैं और कब से आई हैं और इस वक्त तक कितना मुआवज़ा दिया गया है ?

मन्त्री : मैं ने मुआवज़े के लिए नहीं कहा मैं ने तो रिमिशन के लिए कहा है। जो फसलें पानी न मिलने की वजह से खराब हो जाती हैं उन के लिए सरकार आबयाने में रिमिशन देती है । अगर पानी पूरा न दिया गया होगा तो आबयाना वसूल नहीं किया जाएगा ।

चौधरी देवी लाल : इन्होंने तीन वजुहात बताई हैं जिन की वजह से हिसार ज़िले में पानी कम है। एक तो यह कि वह लम्बी ज्यादा हैं, दूसरी यह कि उन की कपैसिटी कम है और तीसरा एक जाला आ गया है । यह ज़िला लम्बा है तो नहरें तो लम्बी ही होंगी मैं पूछना चाहता हूं कि उन की कपैसिटी कम क्यों है, अमृतसर और हिसार ज़िलों में वाटर अलाउंस क्या है ताकि पता चल सके कि वहां पर पानी की कमी क्यों हैं और वहां पर बाई रोटेशन नहरें क्यों चलती हैं ?

मन्त्री : डिस्ट्रिब्यूटरीज़ की लम्बाई तो वहां पर ज्यादा होगी ही, एरिया ज्यादा है कुछ आदमियों का भी हिसाब है । (हंसी) पानी की पोज़ीशन यह है कि इस सारी बात को बड़े गौर के साथ देखा गया है कि किस तरह से पानी बढ़ाया जा सकता है । और वजुहात के अलावा एक वजह यह भी है कि भाखड़ा रैज़रवायर में जितना पानी जमा होना था वह इस साल तक नहीं हो सका। उम्मीद है कि इस को अगले साल पूरा कर दिया जायगा । तो चूंकि वहां पर ही पानी कम था इस लिए वहां पर भी पानी की कमी रही। इस के अलावा यह भी देख रहे हैं कि सिरसा ब्रांच की कपैसिटी बढ़ जाए । इसी तरह से बरवाला ब्रांच , जमना फीडर नरवाना ब्रांच वगैरह के सारे सिस्टम को देख रहे हैं । इन सब पर कोई 10–12 करोड़ रुपया खर्च होगा जितना रुपया मिलता जायेगा उस के मुताबिक काम होता जायेगा । जहां तक वाटर अलाउंस का सवाल है वह वहां पर 2.75 है और टेल पर 2.4 होता है.......

चौधरी देवी लाल : कब से है ? किस तारीख से है ?

मंत्री : अब है । तारीख फिर पूछ लेना । इसी साल बढ़ा है और भी बढ़ा रहे हैं । मैं खुद कुछ माइनर्ज़ पर गया हूं और उन को देखा है । 22, 22 मील लम्बाई है । हैड पर छोटे छोटे माइनर निकाले हुए हैं, इस लिये पानी की कमी पड़ती है। कोशिश की है कि जहां कमी हो वहां पर दूसरी तरफ से पानी ले-कर पानी दें । मैं यह बताऊं कि इन सारे डिफैक्टस के बावजूद इस दफा इन एरियाज़ में कोई एक लाख एकड़ ज्यादा रक्बे में आबपाशी हुई है ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਆਬਪਾਸ਼ੀ ਮੰਤ੍ਰੀ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 8 ਨਹਿਰਾਂ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਡਰਾਈ ਰਹੀਆਂ, ਕਰਾਪਸ ਡੈਮੇਜ ਹੋਈਆਂ :

May I know from the hon. Minister whether the Government is considering to give compensation to the Zamindars for the damage done to the crops due to the non-supply of water ?

मन्त्री : कम्पनसेशन की बात नहीं है । अगर क्राप्स पानी की कमी की वजह से डैमेज हो जायेंगी तो कायदे के मुताबिक रिमिशिन दिया जायेगा, कम्पनसेशन का अगर कायदा हुआ तो देख लेंगे ।

चौधरी देवी लाल : मैं ने कल हरियाणा से डिस्क्रिमीनेशन के बारे अपनी स्पीच में जो कहा था उस का जवाब चीफ मिनिस्टर साहिब ने नहीं दिया। मैं ने पूछा था कि हिसार में वाटर अलाउंस क्या है और अमृतसर में क्या है और हमारे हां पानी की कपैसिटी कम क्यों है ?

मन्त्री: डिस्ट्रिक्ट अमृतसर में मुख्तलिफ जगह पर मुख्तलिफ वाटर अलाउंस है, एक नहीं है । सारी फिगर्ज़ याद नहीं हैं मगर इतना है कि उधर का वाटर अलाउंस हिसार ज़िले सें ज्यादा है ।

सरदार कुलबीर सिंह : क्या मन्त्री महोदय बताने की कृपा करेंगे कि जो पुलीटीकल सफरर्ज़ उधर पिछले दो साल से आबाद हैं उन को यह शिकायत चली आ रही है कि उन को रोटेशन के हिसाब से जितना पानी हिस्से आता है अफसर उतना पानी उन्हें नहीं दे रहे ?

मन्त्री : मैं वहां पर मौके पर गया था उस कालोनी में। बालक माइनर की टेल पर यह शिकायत थी कि टेल पर पानी कम पहुंचता है । टेल पर एक फुल गेज होना चाहिए अब एक इंच चल रहा है ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਸਰਹੰਦ ਕੈਨਾਲ ਦਾ ਵਾਟਰ ਅਲਾਉਂਸ 2.5 ਹੈ ਪਰ ਦੂਜੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਬੈਟਰਮੈਂਟ ਲੈਵੀ ਕਿਉਂ ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ?

मंत्री : इस के लिये नोटिस दें ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਪਹਿਲਾ ਪਾਰਟ ਬਿਲਕੁਲ ਰੈਲੇਵੈਂਟ ਹੈ........

मन्त्री : यह सवाल सरहन्द नहर के बारे नहीं है, नोटिस दें ।

चौधरी देवी लाल: मैं ने जो सवाल पूछा था वह पालिसी से ताल्लुक रखता है। मैं ने पूछा कि अब से पहले हिसार में वाटर अलाउंस क्या था और अमृतसर में क्या था। यह तो मिनिस्टर को पता होना ही चाहिए । इस का स्पैसिफिक जवाब दें ?

मन्त्री : हिसार ज़िले में पहले वाटर अलाउंस 1.9 था अब 2.75 कर दिया गया है मगर टेल पर यह 2.4 है ।

श्री जगन्नाथ : स्पीकर साहिब, इस मिनिस्ट्री को 9वां महीना लग रहा है। (हंसी) जो उमीद थी वह पूरी नहीं हुई। मैं इन से पूछना चाहता हूं कि दांग वगैरह जो माइनर्ज़ हैं जिन को यह देख कर आए हैं और मैं तो वहां रहता ही हूं, में पानी नहीं आता मगर मालिया फिर भी लिया जाता है। ऐसा क्यों है ?

मन्त्री : नौ महीने के अन्दर तो कुछ नहीं पता लगता थोड़ा और ठहरें। (हंसी)

डा: मंगल सैन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर। एक माननीय सदस्य ने नौ महीने की बात कही है। यह क्या मामला है ? (हंसी)

श्री अध्यक्ष : आप डाक्टर हैं। (The hon. Member is himself a Doctor).

Canals-giving short supplies of water in Hissar District

***7509. Chaudhri Tek Ram :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether it is a fact that he visited the different canals areas of Hissar District in the month of November, 1964;

(b) if the reply to part (a) be in the affirmative, the names of the canals, which he noticed were giving short supplies of water ;

(c) the measures, if any, adopted to ensure that the said canals give full supplies, in future ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes.

(b) (i) Tail of Balak Minor in 2nd Bharka Main Line Circle.

(ii) Gujrani Minor in W.J.C. West Circle.

(c) There were minor defects in the Balak Minor which have since been rectified. Berm cutting of Mithathal Feeder, the parent channel of Gujrani Minor, is also being done to maintain authorised supply up to the tail of the Gujrani Minor.

चौधरी टेक राम : क्या मन्त्री महोदय बताने की कृपा करेंगे कि सरकार ने इन क पहले क्यों सफाई नहीं करवाई ?

लोक कार्य मंत्री : मैं ने अर्ज़ किया है कि यह जो माईनर्ज़ हैं यह सैंडी एरिया से गुज़रते हैं तो रेत आ जाती है। उसे साफ कराते हैं मगर फिर सफाई की ज़रूरत पड़ती है। फिर जैसा कि मैं ने कहा है कि भाखड़ा कैनाल के पानी में एक किस्म का जाला पैदा हो गया है जिस से रूकावट रही। यह एक नई किस्म का बड है और रिसर्च की जा रही है कि इस का क्या इलाज किया जा सकता है जिस से यह रूकावट दूर हो सके।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : क्या सिंचाई मन्त्री बताएंगे कि यह जाला इस साल ही शुरू हुआ है, पहले नहीं था ?

मन्त्री : यह इस साल ही शुरु हुआ है।

Outlets in Sunder Branch on the Western Jumna Canal

***7510. Chaudhri Tek Ram :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the total number of outlets existing at present in the Sunder Branch of the Western Jumna Canal ;

(b) whether all the outlets referred to above provide proper supply of water for irrigation according to percentage; if not, the reasons therefor and the number of those with discharge below the percentage ;

(c) whether all the outlets on the said canal have been reinstalled at 2.04 ; if not, the reasons therefor ;

(d) whether Government intend to reinstall the outlets referred to in part (c) above; if so, when ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) 58.

(b) Yes.

(c) and (d) Only 2. No. outlets have been reinstalled with increased water allownace at 2.4 Cs. per 100 acres C.C.A. The remaining outlets though not remodelled are drawing more water due to raising of water level in the Branch, and these outlets will be adjusted/re-installed with increased water allowance at 2.4 Cs. during the year, 1965-66.

चौधरी टेक राम : मिनिस्टर साहिब ने पहले सवाल के जवाब में यह बताया है कि शार्ट सप्लाई है और दूसरे सवाल के जवाब में बताया है कि प्राप: सप्लाई है तो इन दोनों में से कौन सी बात ठीक है ?

मन्त्री : जिन जिन माइनर्ज़ की स्पलाई शार्ट थी उन के बारे में मैं ने लिस्ट दे दी है और जिनकी नहीं थी उन के बारे में भी बता दिया है। यही दोनों में डिफरेंस था।

ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੋਘਿਆਂ ਦੇ ਅਗੇ ਬਰੇਤੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਂਣੀ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੋਘਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਤੇ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ ?

मन्त्री : अगर कहीं रेत इकट्ठी हो गई हो तो नारमल हालात में सफाई करवाई जाती है। जहां तक आऊटलेट को शिफट करने का सम्बन्ध है इस के लिये एक प्रोसीजर है, दरखास्त आती है फिर लोगों की सुनवाई होती है फिर आर्डर पास किया जाता है और वह आर्डर अपीलेबल है और और किसी तरीका से इस को शिफट नहीं किया जा सकता।

ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਇੰਨੇ ਲੰਬੇ ਪਰੋਸੀਜਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਰਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੈ।

मन्त्री : हम इस के सम्बन्ध में रूलज़ में तरमीम कर रहे हैं ताकि इस प्रोसीजर को कम कर दिया जाए ताकि थोड़े अरसे में फैसला किया जा सके।

Supply of Electricity to villages situated in Backward Ilaqa Bet in Una Block, District Hoshiarpur

***7333. Shri Surinder Nath Gautam :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether the Government is aware of the fact that the Lajpat Rai Water Works (Telliwala) situated at the foot of Illaqa Bet in Una Block, District Hoshiarpur has been electrified

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether there is any proposal under the consideration of the Government to provide electricity for domestic purposes and for Cottage Industries to all the villages of the said illaqa, from the said point on priority basis ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes.

(b) No.

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि इस इलाके की बैकवर्डनेस को और हिल्ली एरिया का धयान रखते हुए उन चालीस पचास गावों को प्रायरटी बेसिज़ पर बिजली देने का प्रबन्ध करेंगे जिन गांवों को वाटर वर्कस द्वारा पानी दिया जाता है ?

लोक कर्म मन्त्री: इस में जहां पर बैकवर्ड एरिया का सवाल है इस का ख्याल तो रखा जाता है लेकिन फण्डज़ को देखना भी ज़रूरी होता है। हम प्राइरटी ऐगरेरियन प्रोडक्शन के बेसिज़ पर देना चाहते हैं।

श्री मंगल सैन : मन्त्री महोदय ने इस सवाल के एक पार्ट का जवाब दिया है "यैस" और दूसरे पार्ट का जवाब दिया है "नो" तो क्या सरकार काटेज इण्डस्ट्री और डोमैस्टक प्रपज़ के लिये बिजली देने का प्रबन्ध नहीं करना चाहती. क्या यह चीजें देश के विकास और निर्माण से सम्बन्ध नहीं रखतीं ?

मन्त्री : देश के विकास और निर्माण का काम सरकार कर रही है और जिस तरह से पैसा आ रहा है उसी तरह से प्रोग्राम चालू कर दिया गया है। हम एगरेरियन प्रपज़ के लिए प्रायरटी देना चाहते हैं ताकि देश की प्रोडक्शन को बढ़ाया जा सके।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਕੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਇਲੈਕਟ੍ਰਸਿਟੀ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਇਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣ ਲਈ ਖਰਚ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਫਲੋਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ।

मन्त्री : जहां तक फण्डज़ का सवाल है हमने गवर्नमेंट आफ इन्डिया से मांगे हैं। एल. आई. सी. से भी कर्ज लेने की कोशिश की जा रही है। किसी कर्ज़ा को फलोट करने की कोई तजवीज़ सरकार की नहीं ।

श्री मंगल सेन : क्या इस से यह समझा जाए कि पंजाब सरकार का दिवाला निकल गया है ।

मन्त्री : ऐसा ख्याल करना गलती है।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਪਾਲੀਸੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪਛੜੇ ਇਲਾਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਹਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਇਰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਇਰਟੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ?

मन्त्री : हमने बिजली को एग्रीकलचर प्रोडकशन के साथ टाई कर दिया है जहां पर किसान को प्रोडकशन बढ़ाने के लिए बिजली की ज़रूरत हो वहां पर पहिले बिजली देना चाहते हैं ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Will the hon. Minister for Irrigation and Power kindly state if it is the State Government that is asking for loan from the Life Insurance Corporation or the State Electricity Board is asking for loan from that Corporation ?

मन्त्री : इस के लिए स्टेट गवर्नमेंट को गारंटी देनी पड़ती है।

———

Electrification of villages situated at less than a Kilo meter from the Electric Lines

*7368. **Shrimati Om Prabha Jain :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to electrify all these villages in the State which are situated at less than a Kilo meter from the existing electric lines; if so, the approximate time by which it is expected to be implemented ?

Chaudhri Rizaq Ram : No.

श्रीमती श्रोम प्रभा जैन : इस सवाल में यह पूछा गया है कि बिजली की लाईन से एक मील के अंदर अंदर जो एरिया आता है आया उस को कवर करने का सरकार का कोई इरादा है या कि नहीं ? इस के अलावा जो बजट स्पीच में कहा गया था कि 1 हज़ार विलेजिज़ को इलैकट्रीफाई किया जायेगा . . . .

लोक कर्म मन्त्री : एक मील के एरिया को कवर करने की ऐसी कोई सकीम नहीं है। मगर जहां इलैकट्रिसिटी देने से एग्रीकल्चरल फरोड्यूस को अगर किसी तरह का फायदा होता है तो उन विलेजिज को जो कम्पैकट ब्लाकस की शकल में इलैक्ट्रीफाई होना चाहेंगे उन्हें ज़रूर किया जायेगा।

श्रीमती श्रोम प्रभा जैन : क्या फ्लड अफैकटिड एरियाज़ के लिये सरकार का टियूबवैलज़ लगाने के लिये बिजली देने का इरादा है ?

मन्त्री : फ्लड अफैकटिड एरियाज़ के लिये सरकार शैलो टयूबवैल्ज़ के लिये बिजली देगी।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : ऐसी जगह पर जहां कि चारों तरफ गांव से बिजली के खंबे हों मगर एक गांव रह गया हो तो क्या सरकार उस गांव को बिजली देगी ?

मन्त्री : इस के लिये अगर आप कोई केस मेरे नोटिस में लायेंगे तो ज़रूर गौर किया जायेगा।

Pandit Chiranji Lal Sharma: My question is simple. I want to ask the Hon. Minister if the Government would give priority to such villages which had been neglected by the out going Government and which have been surrounded by the electrified villages ?

मन्त्री : जो प्रटीकुलरज़ मैं ने बयान किये हैं अगर उस में आते होंगे तो इस पर ज़रूर गौर किया जायेगा।

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਗੱਲ ਦਸਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਟਿਊਬਵੈਲ ਲਗਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਇਕ ਖੰਬਾ ਵੀ ਨਾ ਲਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਟਿਊਬਵੈਲ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੇਵੇਗੀ ?

मन्त्री : उस की युटीलिटी के मुताबिक बिजली दी जायेगी।

श्रीमती श्रोम प्रभा जैन : सरकार का इरादा यह है कि जो प्रोजैकटस ऐगरीकलचर से ताल्लुक रखते हैं वहां पर बिजली दी जायेगी। मैं यह पूछना चाहती हूं कि जो नान इरीगेटिड एरियाज़ हैं क्या उन को टाप प्रायरटी दी जायेगी ?

मन्त्री : प्रायरटी का सवाल नहीं। फंडज़ का सवाल है। अगर फंड्ज़ होंगे और बिजली लगने से परोडकशन के लिये पंपस इस्तेमाल होते होंगे तो ज़रूर बिजली दी जायेगी।

चौधरी देवी लाल : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि सैंकड़ों ट्यूबवैलज़ रानयां से सरसा तक और फिर सरसा से रतिया तक लगे हुए हैं क्या इन को बिजली देने के लिये सरकार ने कोई फैसला किया है ?

मन्त्री : मेरी खुद राये है कि ट्यूबवैल्ज़ से काम हो सकता है। 12-13,000 ट्यूब वैलज़ को बिजली दे कर इस वक्त तक इनर्जाईज़ किये जा चुके हैं। अभी 2-3,000 एपलीकेशंन्ज़ और पड़ी हुई हैं, इन में से उन को प्रायरटी दी जायेगी जिन की टैस्ट रिपोर्ट आ गई है और मीटर लगे हुए हैं।

श्री फतेह चन्द विज : मेरे एक सवाल के जवाब में बताया गया है कि जिन को 1964-65 में बिजली देनी थी उन के लिये प्रोग्राम बनाया गया था। मैं यह पूछना चाहता हूं कि आया 1965-66 के लिये भी किसी को बिजली देने का प्रोग्राम बनाया गया है ?

मन्त्री : ऐसा कोई प्रोग्राम नहीं है। यह तो कुछ सरकल के विलेजिज़ को इलैकट्रिफाई किया जाना है in consultation with the Director Agriculture and others.

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਆਬਪਾਸ਼ੀ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦਸਣਗੇ ਕਿ 31 ਮਾਰਚ, 1965 ਤਕ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ?

मन्त्री : इरादा तो 5,000 तक था मगर अब यह ख्याल है कि 6,000 तक बिजली के कुनैकशन्ज दिये जायेंगे।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੰਪੈਕਟ ਏਰੀਆ ਵਿਲੇਜਿਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੋਗਾ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਨਿਹਾਲਾ ਪਿੰਡ ਹੈ ਕੀ ਐਸੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

मुख्य मन्त्री : मैं मैम्बरान की वाकफियत के लिये बिजली देने के मुतअल्लिक यह बता देना चाहता हूं कि हम इस तकलीफ को पूरी तरह से महसूस करते हैं कि लोग कितने खाहशमंद हैं। मगर जैसा कि चौधरी रिज़क राम जी ने कहा कि कंपैक्ट एरिया के बलौकस से ज़्यादा से ज़्यादा ट्यूब वैलज़ लगाये जायेंगे। जैसा कि मद्रास में है। पलैनिंग कमिशन भी इस बात पर गौर कर रहा है कि इंटैंसिव एरिया और कंपैकट एरिया में ज़्यादा से ज़्यादा कुनैकशन दिये जायें ताकि ज़्यादा से ज़्यादा हमारी प्रोडकशन बढ़े। (Interruption by Shri Jagan Nath) पौंग डैम से जो बिजली मिलेगी उस से हम हर साल 1,000 गांव को बिजली देंगे।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਐਸੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਥੇ ਬਿਲਕੁਲ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੇੜੇ 1-2 ਟਿਊਬਵੈਲ ਹਨ ?

ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਣੀ : ਜਿਹੜੇ ਵਾਟਰ ਲਾਗਡ ਏਰੀਆਜ਼ ਹਨ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

लोक-कर्म तथा कल्याण मन्त्री : इस बात के लिये हम ने सैंटरल सरकार से कहा है कि उन को जल्द से जल्द शैलो टिचूब वैलज़ लगा कर देने का इंतज़ाम किया जाये।

पंडित मोहन लाल दत्त : यह बात मैं वज़ीर साहिब से दरयाफत करना चाहता हूं कि नंगल और भाखड़ा के लिये इस सरकार ने तीन साल हुए एक सकीम बिजली देने के लिये बनाई थी। यह वह जगह है जहां से सारे पंजाब को और बाहर बिजली जाती है। यह सकीम कब तक कंपलीट हो जायेगी ?

सिंचाई मन्त्री: अगर कोई स्कीम मंजूर हो जाए तो उसे 10 साल के अन्दर पूरा कर दिया जाता है।

चौधरी दर्शन सिंह : मैं वज़ीर साहब से यह दर्याफ्त करना चाहता हूं कि जिहड़ा स्टेट इलैक्ट्रोसिटी बोर्ड का चीफ इंजीनियर है . . . . .

श्री अध्यक्ष : किधर चले गए ? (The hon. Member has gone off the point.)

श्री बलरामजीदास टंडन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर। मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि क्या कोई मैम्बर अपना प्रश्न रखते हुए कई भाषाओं का एक साथ प्रयोग करते हुए शब्द कह सकता है ? एक ही साथ कई गियर लगा सकता है ?

श्री अध्यक्ष : आप भी बोलते हुए गियर शब्द इस्तेमाल कर गए। (The hon. Member has also used the word 'gear'.)

Bhawanigarh-Chhitanwala Road, District Sangrur

***7575. Sardar Pritam Singh Sahoke (Put by Chaudhri Darshan Singh) :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the construction of Bhawanigarh-Chhitanwala Road, District Sangrur, was included in the Second Five-Year Plan by the erstwhile Government of Pepsu and it was scheduled to be completed by 1961-62 ;

(b) whether any funds were provided for the said road in the first instance; if so the progress achieved so far in the construction of the said road ;

(c) whether Government received any representation from the people of the illaqa regarding the said Road on 22nd January, 1965; if so, the contents thereof together with the details of the action taken thereon be laid on the Table of the House ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) No.

(b) No ; not even in the budget for 1956-57 of erstwhile Pepsu Government.

(c) Yes. Construction of the road and provision of necessary funds during 1965-66 has been urged. The demand made is being examined for inclusion in the IV or subsequent plan depending upon the availability of funds.

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤਿਆਂ 10 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ no fund has been provided, which fact is correct?

ਮੰਤਰੀ : ਜ਼ਮੀਨ ਬਾਰੇ ਸੇਪੇਰੇਟ ਨੋਟਿਸ ਦਿਓ ।

ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਸੰਗਰੂਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ 1/2 ਮੀਲ ਵੀ ਸੜਕ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

(Interruption by Chaudhri Devi Lal)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਜੱਦ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਸੈਕੰਡ ਫਾਈਵ ਯੀਅਰ ਪਲੈਨ ਵਿਚ ਇਹ ਰੋਡ ਇਨਕਲੂਡ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਇਨਕਲੂਡ ਕੀਤਿਆਂ ਕੰਪੇਨਸੇਸ਼ਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ?

मन्त्री : यह रोड किसी प्लैन में शामिल नहीं हुई ।

चौधरी देवी लाल : क्या वज़ीर साहब इस बात का उत्तर देंगे कि कोई सड़क बजट में आ जाए तो क्या बाद में सरकार को बदलने का हक है ?

मन्त्री : है ।

Settlement of Harijan Families on Banks of Rivers to raise Orchards

***7388. Sardar Gian Singh Rarewala** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the Kairon Ministry had formulated plans to settle 30 thousand Harijan families on the banks of rivers to raise orchards; if so, the progress made so far towards the implementation of those schemes ;

(b) whether there are any other such like schemes formulated by the present Government; if so, the details thereof ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) and (b) No.

ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕੀਤਾਂ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਆਰਚਰਡ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਐਕੁਆਇਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕਮਿਟਮੈਂਟ ਹੈ ?

लोक-कार्य मन्त्री : साबिका चीफ मिनिस्टर के और हरिजनों के दरम्यान ऐसी बात चीत हुई थी । मगर बाद में डिफीकल्टी हुई । अब भी बात चल रही है, मगर बहुत टैंटेटिव स्टेज पर है । यह सोचा गया था, कमिटमैंट कोई नहीं ।

Mr. Speaker : Question hour is now over. More supplementaries on this question can be asked tomorrow.

श्री मंगल सैन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । स्पीकर साहिब, मैं आप का रूलिंग चाहता हूं कि जो हरिजनों के बारे में एश्योरैंसिज दी गई हैं वे पूरी नहीं की गई; वे जल्दी पूरी होनी चाहिएं । वे कब पूरी होंगी ?

श्री अध्यक्ष : वे कमेटी आफ एश्योरैंस करेगी । (Those will be pursued by the Committee on Government Assurances.)

श्री मंगल सैन : यह मामला रैफर होना चाहिए । कैरों साहिब ने हरिजनों को झांसा दिया है ।

श्री अध्यक्ष : आप ने अपना प्वायंट आफ आर्डर कह लिया। (The hon. Member has raised his point of order).

श्रीमती ओम प्रभा जैन : मेरा इंपार्टेंट क्वैस्चन आता आता रह गया है ; अगर हाउस की इजाज़त हो और आप को एतराज़ नहीं हो तो पूछ लूं।

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45.

Revision/Fixation of Minimum wages in Industries

***7490. Shri Sagar Ram Gupta :** Will the Minister for Public Works and Welfare with reference to the reply to Starred Question No. 6537, included in the list of Question for 3rd October, 1964, be pleased to state—

(a) whether the Government propose to revise the minimum wages in respect of industries in which minimum wages were fixed or revised five years or more ago ; if so, when, if not, the reasons therefor ;

(b) whether there is any proposal under the consideration of the Government to revise suitably the minimum wages fixed in several industries in view of the big rise in prices, if so, the details of the proposal and, if not, the reasons therefor ;

(c) the names of new industries in which minimum wages have been fixed after the reply to the said question was given and of those in which minimum wages are proposed to be fixed in the near future ?

Chaudhri Rizaq Ram : Reply is placed on the table of the House.

(a) Yes. The Government have decided to revise the Minimum rates of wages in respect of Scheduled employment in which minimum wages were fixed/revised three years or more ago.

(b) Yes. the decision, referred to above has been taken in view of big rise in prices. This decision effects the following 14 Industries/Employments—

(1) Shawl Weaving Establishments in Power Loom ;
(2) Contractors establishment of Forest Department.
(3) Tanneries and Leather Manufacturing establishments.
(4) Rice Mills, Flour Mills and Dal Mills.
(5) Local Authority (Local Bodies).
(6) Agriculture (Part II of the Schedule).
(7) Shawl Weaving on Hand Loom Establishments.
(8) On the Construction or maintenance of Roads or (i) Buildings Operations ; and (ii) Stone Breaking or Stone Crushing in the Punjab.
(9) Ayurvedic and Unani Pharmacies.
(10) Cinema Industry.
(11) Oil Mills.
(12) Motor Transport.
(13) Tea Plantations.

[Minister for Public Works and Welfare]

(14) Agricultural Implements, Machine Tools and Central Engineering including cycle and Electric Goods Industry.

The Advisory Committee constituted for employment in respect of item 14 above has since submitted its recommendations which are under consideration of Government. Advisory Committees are proposed to be constituted in respect of employments 1 to 13 above.

(c) Minimum wages are proposed to be fixed in the near future in respect of the following four employments :—

(1) Ferrous Metal Rolling and Re-Rolling Mills.
(2) Employment in the following categories of shops and Commercial Establishments.—
 (i) Grocers and Karyana Merchants.
 (ii) General Merchants.
 (iii) Cloth Merchants.
 (iv) Commission Agents, Bankers/or Grain Dealers.
 (v) Furniture dealers or manufacturers.
 (vi) Hotels, restaurants or Tea Stalls.
 (vii) Halwais.
(3) Potteries and Ceramics.
(4) Chemical and Distilling Industries.

T.A./D.A. paid to Ministers who attended the Durgapur Session

***7414. Shrimati Prasanni Devi :** Will the Chief Minister be pleased to state whether Government paid any T.A. or D.A. to the Ministers who attended the Congress Session held at Durgapur this year ; if so, to whom and how much ?

Shri Ram Kishan : No, Madam.

I.A.S. Cadre in the State

***7366. Shrimati Om Prabha Jain :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of promotion quota posts in the I.A.S. cadre of Punjab ;

(b) the number of persons working against the said posts including the persons who are in the select list of the Punjab Civil Service and working against the I.A.S. cadre ;

(c) whether the Government intend to revert the persons who are working against the posts which are in excess of the authorised quota posts ;

(d) if the reply to part (c) above be in the negative, whether it is a fact that the Government intend to stop further promotions of officers from the State Civil Service till the persons referred to in part (c) above are absorbed against the promotion quota post ;

(e) whether he is aware of the fact that promotions in excess of the authorised quota prematurely give the benefit of ante-date seniority to the detriment of the direct recruits ?

Shri Ram Kishan : (a) Twenty-eight.

(b) Twenty-eight.

(c) As already 28 persons are working against an equal No. of promotion posts in the State IAS cadre, the question of reversion does not arise.

(d) Promotion of State Civil Service Officers to the I.A.S. is made only to the extent meant for them, as provided in the I.A.S. (Recruitment) Rules, 1954.

(e) The seniority of officers appointed to the I.A.S. is regulated in accordance with the provisions contained in the I.A.S. (Regulation of Senority) Rules, 1954.

Persons injurred in Road Accident near Ganaur District Rohtak

***7367. Shrimati Om Prabha Jain :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the Chief Secretary, along with his staff, while going to Delhi from Chandigarh on official visit met with a road accident near Ganaur in District Rohtak about two years ago ;

(b) whether any damages were claimed by the persons who suffered in the said accident ; if so, a list of damages claimed by each one of them, item-wise, be laid on the Table of the House ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes.

(b) The requsite information is laid on the Table of the House.

STATEMENT

Out of the four persons involved in the accident only one, namely, Shri Jarnail Singh, P.A., claimed damages amounting to Rs 3,000. However, they gave details for Rs 2,690, which are reproduced below :—

	Rs
Rail fare (including rickshaw/scooter rickshaw charges for three persons from Chandigarh to Delhi, wife, brother-in-law and nephew reached Delhi on the 11th morning ..	24.00
Rail fare for one person from Faridkot to Delhi (including rickshaw charges) ..	10.00
Lodging for 3 persons from 11th January, 1963 to 18th January, 1963 at Delhi ..	80.00
Rail fare for two persons from Delhi to Chandigarh on 18/19th January, 1963 ..	12.00
Food for 4 persons (including self at Rs 5 each for 8 days (11th January, 1963 to 18th January, 1963) ..	160.00
Ambulance charges from Rly. Station to Hospital at Chandigarh on 19th January, 1963 ..	7.00
Ambulance charges from Hospital (Sector 16) to House (Sector 19)	2.00
Rickshaw charges 19th January, 1963 to 9th February, 1963 (wife had to make three trips daily to give breakfast, lunch and dinner) at Rs 1.50 nP per trip, i.e., Rs 4.50 per day for 22 days ..	99.00
Extra charges for food for three persons from 19th January, 1963 to 1st March, 1963 at Rs 3 each for 41 days ..	369.00
Bus fare (including rickshaw charges) from Moga to Chandigarh and back for 7 persons (who came to see) ..	60.00

[Chief Minister]

		Rs
Extra charges on account of food for 7 persons for three days at Rs 3 each per day	..	63.00
Diet for self from 19th January, 1963 to 31st March, 1963 at Rs 7 per day for 77 days	..	539.00
Diet for self from 1st April, 1963 for at least 6 months at Rs 5 per day (Nourshing diet was required to maintain health)	..	900.00
New Spectacles	..	25.00
Tution fee for my son and three daughters (as I was on the sick bed I could not attend to the education of my children although their examinations were close at hand ; and I had to engage a private tuitor at Rs 30 per month for three months	..	90.00
Expenditure to be incurred on the performance of Akhand Path Ceremoney (my wife had made a voew that She would visit Harmandir Sahib (Amritsar) for the perfromance of 'Akhand Path' in gratitude to the Almighty for sparing my life)	..	250.00
Total	..	2,690.00

(2) Before a final decision on the above mentioned claim could be taken, the official filed a suit against the Government with the Motor Accidents Calims Tribunal, which was dismissed as withdrawn. Thereafter, the claim referred to in para (1) above was reconsidered but the same was rejected.

Termination of Services of Rural Publicity Supervisors Etc.

*7350. **Bakshi Partap Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) The number and names of Rural Publicity Supervisors, Organisers and Workers, District-wise, whose serivces were terminated in December, 1964 and the reasons therefor ;

(b) Whether Government have received any representation from the legislators of Kangra District requesting the Government to reconsider the cases of the officials referred to in part (a) above ; if so, the action taken thereon ?

Shri Ram Kishan : (a) A statement containing the requisite information is laid on the table of the House.

The retrenchment came about as a sequal to the reorganisation of the Field Publicity Wing of the Public Relations Department which was prececed by a critical evaluation of the work of field staff.

(b) Yes ; a reply has also been sent individually to all the Legislators.

Name of Class III Employees Retrenched

District	Serial No.	Name	Designation
Hissar ..	1	Shri Yadvindra Singh ..	Supervisor
	2	Shri Sukhwant Singh ..	Do
	3	Shrimati Raj Josh ..	Do
	4	Shri Pat Ram Verma ..	Organiser
	5	Shrimati Jai Devi ..	R.P.W.

District	Serial No.	Name	Designation
	6	Shri Krishan Datt	.. R.P.W.
	7	Shri Jassa Ram	.. Do
	8	Shri Phool Singh	.. Do
	9	Shri Des Raj	.. Do
	10	Shri Mangal Sain	.. Do
	11	Shri Sundar Dass	.. Do
	12	Shri Ram Lal	.. Do
	13	Shri Girdhari Lal	.. Do
Rohtak ..	1	Shri Dyal Chand	.. Supervisor
	2	Shri B.R. Wadhera	.. Do
	3	Shrimati Gulab Kaur	.. Do
	4	Shri Devinder Singh	.. Organiser
	5	Shri Chander Bhan	.. R.P.W.
	6	Shri Ram Singh	.. Do
	7	Shri Sobha Ram	.. Do
	8	Shri Siri Ram	.. Do
	9	Shri Daya Kishan	.. Do
	10	Shri Yad Ram	.. Do
	11	Shri Ram Narain	.. Do
	12	Shri Mange Ram	.. Do
	13	Shri Munshi Ram	.. Do
	14	Shri Partap Singh	.. Do
Gurgaon ..	1	Shri Mohinder Singh	.. Supervisor
	2	Shri Om Parkash	.. Do
	3	Shri Hari Ram Arya	.. Do
	4	Shri Govind Ram	.. Organiser
	5	Shri Jagdish Sharma	.. Do
	6	Shrimati Tara Devi	.. Do
	7	Shri Dharam Paul Singh	.. R.P.W.
	8	Shri Krishan Chander	.. Do
	9	Shri Ram Chander	.. Do
	10	Shri Kundan Lal	.. Do
	11	Shri Abdul Majid	.. Do
Karnal ..	1	Shri Hira Nand Swami	.. Supervisor
	2	Shrimati Daya Kumari	.. Do
	3	Shri Krishan Murari	.. Organiser
	4	Shri Sohan Singh Parwana	.. Do
	5	Shri Randhir Singh	.. R.P.W.
	6	Shri Bahu Ram	.. Do
	7	Shri Chater Singh	... Do
	8	Shri Pal Ram	.. Do
	9	Shri Uttam Chand	... Do
	10	Shri Nishan Singh	... Do
	11	Shri Siri Dutt Sanehi	.. Do
	12	Shri Parma Nand	.. Do
	13	Shri Ram Kishan	.. Do
Ambala ..	1	Shri Ravinder Singh	.. Supervisor
	2	Shri Arjan Singh	.. Organiser
	3	Shrimati Krishna Devi	.. Do
	4	Shrimati Abnash Kaur	.. Do
	5	Shri Imam Din	.. R.P.W.
	6	Shrimati Asa Malik	.. Do
	7	Shri Kirori Shah	.. Do
	8	Shrimati Kunti Devi	.. Do
	9	Shri Asa Singh	.. Do
	10	Shri Mehtab Singh	.. Do
	11	Shri Qammar-ud-din	.. Do

[Chief Minister]

District	Serial No.	Name	Designation
	12	Shri Sohan Singh	R.P.W.
	13	Shri Gian Singh	Do
Simla	1	Shri Yash Ram Bhardwaj	Do
	2	Shrimati Satya Devi	Do
Kangra	1	Shri S.D. Qammar	Supervisor
	2	Shri Shiv Dev Singh	Organiser
	3	Shri C.R. Prem	Do
	4	Shri Amar Singh	Do
	5	Shri Gurdip Singh	Do
	6	Shrimati Shakuntla Klair	Do
	7	Shrimati Janki Devi	Do
	8	Shri Vijay Sharma	R.P.W.
	9	Shri Gopal Singh	Do
	10	Shri Chander Seikher	Do
	11	Shri Bharat Singh	Do
	12	Shri Chuni Lal	Do
	13	Shri Lachhi Ram Verma	Do
	14	Shri Amar Chand Goswami	Do
	15	Shri Jagdish Singh	Do
	16	Shri Khimi Ram	Do
	17	Shri Tulsi Ram	Do
	18	Shri Lachi Ram Sharma	Do
	19	Shri Durga Dass	Do
	20	Shri Lachman Singh	Do
Hoshiarpur	1	Shri Kans Raj Gohar	Supervisor
	2	Shri Kushi Ram Shukla	Organiser
	3	Shri Sukhdev Mitter	Do
	4	Shri Baldev Singh	R.P.W.
	5	Shri Arjan Dass	Do
	6	Shri Hazara Singh	Do
	7	Shri Gandhi Ram	Do
	8	Shri Karam Singh	Do
	9	Shri Chint Ram	Do
	10	Shri Charan Dass	Do
	11	Shri Jiwan Singh Teh	Do
	12	Shri Parmeshwari Dass	Do
	13	Shri Faqir Chand	Do
Jullundur	1	Shri Ram Nath Azad	Supervisor
	2	Shri Sant Kumar Juneja	Do
	3	Shri Om Parkash	Organiser
	4	Shrimati Shanti Devi	Do
	5	Shrimati Hardep Kaur	Do
	6	Shri Jawand Singh	R.P.W.
	7	Shri Kartar Singh	Do
	8	Shri Darsan Singh	Do
	9	Shri Chanan Ram	Do
	10	Shri Joginder Singh	Do
	11	Shrimati Jasbir Kaur	Do
	12	Shri Gurcharan Singh	Do
	13	Shri Jangli Dass	Do
	14	Shri Gian Chand	Do
	15	Shri Raminder Singh	Do
	16	Shri Bhim Sain	Do
	17	Shari Daulat Ram	Do

District	Serial No.	Name	Designation
Ferozepore	1	Shri Harbhajan Singh ..	Supervisor
	2	Shri Swaran Singh ..	Do
	3	Shri Amar Singh Nasad ..	Do
	4	Shri Narinder Kumar Beri ..	Organiser
	5	Shri Vijay Kumar ..	Do
	6	Shri Bhola Singh ..	R.P.W.
	7	Shri Ram Chand ..	Do
	8	Shri Mohinder Singh ..	Do
	9	Shri Gurbachan Singh ..	Do
	10	Shri Devid Gazi ..	Do
	11	Shri Sardara Singh ..	Do
	12	Shrimati Avtar Kaur ..	Do
	13	Shri Wassan Singh ..	Do
Ludhiana ..	1	Shrimati Joginder Kaur ..	Supervisor
	2	Shri Karnail Singh ..	Organiser
	3	Shri Ram Singh ..	Do
	4	Shri Bal Kishan Moudgil ..	Do
	5	Shri Randhir Singh ..	Worker
	6	Shri Naginder Singh ..	Do
	7	Shri Inder Singh ..	Do
	8	Shri Mohinder Singh ..	Do
	9	Shri Ajaib Singh ..	Do
	10	Shrimati Sharan Kaur ..	Do
	11	Shri Mulkh Raj Sharma ..	Do
	12	Shri Hazara Singh ..	Do
	13	Shri Kehar Singh ..	Do
Amritsar ..	1	Shri Gian Chand ..	Supervisor
	2	Shri Chatter Singh ..	Do
	3	Shri Puran Singh ..	Do
	4	Shri Parshotam Dass ..	Do
	5	Shrimati Gurdarshan Kaur ..	Do
	6	Shrimati Gurmit Kaur ..	Do
	7	Shri Swarn Singh ..	Organiser
	8	Shrimati Abnash Kaur ..	Do
	9	Shrimati Sukesh Kapoor ..	Do
	10	Shri Wasan Singh ..	R.P.W.
	11	Shri Gurnam Singh ..	Do
	12	Shri Jagir Singh ..	Do
	13	Shri Karnail Singh ..	Do
	14	Shri Barkat Ram ..	Do
	15	Shri Shingara Singh ..	Do
	16	Shri Dharam Singh	Do
	17	Shri Ajit Singh ..	Do
	18	Shri Arjan Singh ..	Do
	19	Shri Kesho Dass Parwana ..	Do
	20	Shri Kaka Singh ..	Do
	21	Shri Anoop Singh ..	Do
	22	Shri Kehar Singh ..	Do
	23	Shri Banta Singh ..	Do
	24	Shri Puran Singh ..	Do
	25	Shrimati Gurdas Kaur ..	Do
	26	Shri Sucha Singh Safri ..	Do
	27	Shri Atma Singh ..	Do
	28	Shri Kartar Singh ..	Do
	29	Shri Chet Singh ..	Do
	30	Shri Vir Singh ..	Do

[Chief Minister]

District	Serial No.	Name	Designation
Gurdaspur ..	1	Shri Sat Paul ..	Supervisor
	2	Shri Parlok Singh ..	Do
	3	Shrimati Sarla Prasher ..	Do
	4	Shrimati Swadesh Seikhri ..	Organiser
	5	Shrimati Indra Mohani ..	Do
	6	Shrimati Lal Devi ..	R.P.W.
	7	Shri Devi Sharn Sharma ..	Do
	8	Shri Arjan Singh ..	Do
	9	Shri Ram Murti ..	Do
	10	Shri Gulzar Singh ..	Do
	11	Shri Baldev Raj ..	Do
	12	Shri Jagat Ram ..	Do
	13	Shri Piara Singh ..	Do
	14	Shri Chhaju Ram ..	Do
	15	Shri Phagu Ram ..	Do
Patiala ..	1	Shri Harpal Singh Bedi ..	Supervisor
	2	Shri Gurcharan Singh ..	Organiser
	3	Shri Janak Singh ..	Worker
	4	Shri Dalip Singh ..	Do
	5	Shri Pala Singh Pal ..	Do
	6	Shri Babu Ram ..	Do
	7	Shrimati Partap Kaur ..	Do
	8	Shrimati Kartar Kaur ..	Do
Kapurthala ..	1	Shri Mohinder Singh ..	Supervisor
	2	Shri Pritam Kharbanda ..	Organiser
	3	Shri Piara Singh ..	Worker
	4	Shri Bhagat Ram ..	Do
	5	Shrimati Vidya Vati ..	Do
	6	Shrimati Prem Kumari Sondhi ..	Do
	7	Shri Inder Singh ..	Do
	8	Shri Harbans Singh ..	Do
Sangrur ..	1	Shri Hari Singh ..	Supervisor
	2	Shri Tulsi Ram ..	Organiser
	3	Shrimati Kusam Lata Bedi ..	Do
	4	Shrimati Padma Bindal ..	Worker
	5	Shri Bhagat Ram ..	Do
	6	Shri Virsa Singh ..	Do
	7	Shri Munshi Ram ..	Do
	8	Shri Rameshwar Sharma ..	Do
	9	Shri Chet Ram ..	Do
	10	Shri Gurbax Singh ..	Do
	11	Shri Banarsi Dass ..	Do
	12	Shri Ram Sarup ..	Do
Narnaul ..	1	Shri R. D. Joshi ..	Organiser
	2	Shri Udmi Ram ..	Worker
	3	Shrimati Shanti Devi ..	Do
Bhatinda ..	1	Shrimati Gurdial Kaur ..	Supervisor
	2	Shri Natha Singh ..	Organiser
	3	Shri Raj Singh ..	Worker
	4	Shri Bhag Singh ..	Do
	5	Shrimati Surjit Kaur ..	Do
	6	Shri Darshan Singh ..	Do

Termination of services of Field Publicity Personnel of the Public Relations Department

*7351. **Bakshi Partap Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) Whether the Government is aware of the fact that with the termination of the services of a large number of the Field Publicity Personnel of the Public Relations Department, Punjab, the field work of the said Department in the rural areas, especially in the far-flung Hilly and border areas of the State where other channels of communicating information to the public are inadequate, has come almost to a standstill;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative whether Government intends to create new Publicity cadres for carrying on the publicity work at the District level and below; if so, the details of such proposals and the time by which they are likely to be implemented ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes, to some extent.

(b) Posts of Field Publicity Assistants/Information Assistants have been provided at district level under the new set-up. Recruitment to these posts will be made very shortly.

Functions held by the Director, Public Relations Department

*7416. **Shrimati Prasanni Devi :** Will the Chief Minister be pleased to state the functions organised by the Director, Public Relations, Punjab, in Chandigarh during the period from July, 1964 to December, 1964, with the names of the Chief Guests and the expenditure incurred on each such function ?

Shri Ram Kishan : The reply is laid on the Table of the House.

During the period from July, 1964 to December, 1964, the following four functions were arranged in Chandigarh by the Public Relations Department:—

Functions	Date	Chief Guests	Expenditure
			Rs
1. Exhibition and Meeting "We and the Himalays"	7-12-1964	Chief Minister, Punjab	304.00
2. Goa Martyrs Day ..	19-12-1964	Prof. R.L. Sehgal, F/o Capt. Sehgal Martyr of Goa	395.00
3. Variety programme in honour of delegates to the Housing Ministers Conference	29-12-1964	Union Minister for Housing	1,100.00
4. Drama Show "Maan Puttar" arranged for M.L.As. and M.L.Cs. of Punjab	30-9-1964	Chief Minister, Punjab	140.00
Total Expenditure		..	1,939.00

Establishment of a Paper Mill and Cement Factory in District Kangra

*7293. **Shri Amar Nath Sharma** : Will the Chief Minister be pleased to state the latest position in regard to the proposal for establishing a Paper Mill and a Cement Factory in district Kangra with the names of places where these are likely to be located ?

Shri Ram Kishan : The requisite information is laid on the Table of the House.

Paper Mills

M/s Shree Gopal Paper Mills, who hold licence for setting up a Newsprint Mill in this State have completed feasibility survey for the project with the help of their foreign collaborators, M/s Abitibi Power and Paper Co. Ltd. of Canada. Matters relating to the supply of soft wood to them at a negotiated rate were recently discussed with them and necessary details are being worked out. The licensees had provisionally selected Talwara for the location of the project but according to their latest decision, it will be located near Nangal.

Cement Factory

2. M/s Surrendra Overseas Private Limited who were granted industrial licence by the Government of India for the establishment of a Cement Manufacturing Factory at Samloti in Kangra District have surrendered the same. The possibility of finding another suitable party for implementing the project or taking it up in the public sector is being examined.

Industrialisation of Nangal and certain areas in tehsil Una, district Hoshiarpur

*7332. **Shri Surrender Nath Gautam** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any schemes have so far been formulated or proposed to be formulated by the Government for the industrialisation of Nangal and its adjoining areas in the near future ; if so, the details therof ;

(b) the names of places in Una Tehsil, district Hoshiarpur, where Industrial Estates, Rural Training Centres and Industrial Centres are proposed to be established during the Third Five-Year Plan and Fourth Five-Year Plan period and the details thereof ?

Shri Ram Kishan : The information is laid on the Table of the House.

(a) Yes, One Urban Industrial Estate is to be set up at Nangal during the Third Five Year Plan. Necessary constructional work will be put in hand during the year, 1965-66.

(b) One Rural Industrial Estate is to be set up and the constructional work is in progress.

Proposals for the Fourth Five-Year Plan have not yet been finalised.

Rice Hullers in Kangra District

*7291 **Shri Amar Nath Sharma**: Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the total number of Rice Hullers in district Kangra at present together with the number of licensed and unlicensed hullers among them and the date on which each of these started working ;

(b) whether any action has been or is proposed to be taken by the Government against the said unlicensed Rice Hullers; if so, the details thereof;

(c) whether Government is considering any proposal to give more licenses for Rice Hullers in the said district; if not, the reasons therefor?

Shri Ram Kishan: A statement containing the required information is laid on the table of the House.

(a) Total number of licensed hullers .. 143

Unlicensed hullers .. Nil

Serial No.	Name of the Party	Date of issue of license
1	2	3
1	Shri Tabiat Singh Pathania	.. 20-10-59
2	Shri Shiv Saran Dass	.. 26-10-59
3	Shri Ajit Singh	.. 5-11-59
4	Shri Pran Krishan Mehra	.. 12-11-59
5	Shri Purar Chand Gupta	.. 16-11-59
6	Shri Bansi Lal	.. 16-11-59
7	Shrimati Rukmani Devi	.. 16-11-69
8	Shri Partap Chand Kaistha	.. 25-11-59
9	Shri Duni Chand Captain	.. 25-11-59
10	Shri Amin Chand	.. 25-11-59
11	Shri Behari Lal Bhawani	.. 11-12-59
12	Shri Churu Ram Mahajan	.. 21-12-59
13	Shri Chuni Lal	.. 25-12-59
14	Shri Karam Chand Bidhi Singh	.. 4-1-60

[Chief Minister]

Serial No.	Name of the Party	Date of issue of licence
1	2	3
15	Shri Ram Chand	.. 7-1-60
16	Shri Damodar Dass	.. 7-1-60
17	Shri Narotam Singh	.. 22-1-60
18	Shri Sant Ram-Dalip Chand	.. 22-1-60
19	Shri Som Datt-Khazana Ram	.. 12-1-60
20	Shri Ujagar Mal Soni	.. 27-1-60
21	Shri Beli Ram-Dhani Ram	.. 27-1-60
22	Shri Karam Chand	.. 27-1-60
23	Shri Ram Lal Mehta	.. 27-1-60
24	Shri Mangat Ram-Kishore Chand	.. 2-2-60
25	Shri Basant Singh	.. 2-2-60
26	Shri Dulo Ram	.. 12-2-60
27	Shri Daya Ram	.. 12-2-60
28	Shri Rikhi Ram	.. 16-2-60
29	Shri Rajinder Paul and Bros.	.. 19-2-60
30	Shri Bhagat Ram	.. 28-2-60
31	Shri Ram Singh	.. 8-3-60
32	ShriJamna Dasss-Jaishi Ram	.. 8-3-60
33	Shri Om Parkash	.. 8-3-60
34	Shri Munshi Ram	.. 16-3-60
35	Shri Parkash Chand Bhatnagar	.. 18-3-60
36	Shri Ram Singh	.. 18-3-60
37	Shrimati Runko Devi	.. 8-11-60
38	Shri Karam Chand	.. 10-11-60
39	Shri Nuku Ram	.. 29-12-60
40	Shri Shiv Dal-Shiv Ditta Mal	.. 28-4-61
41	Shri Tulsi Ram	.. 22-5-61
42	Shrimati Chittra Devi	.. 28-9-61

Serial No.	Name of the Party	Date of issue of licence
1	2	3
43	Shri Vasu Dev	
44	Mistri Bishan Dass ..	27-2-62
45	Shri Mehar Chand ..	2-2-63
46	Shri Bairu Ram ..	5-12-63
47	Shrimati Vidya Devi ..	5-12-63
48	Shri Nanak Chand ..	6-5-64
49	Shri Dhani Ram Ram Nath ..	8-2-60
50	Shri Ujjagar Singh ..	12-2-60
51	Shri Sunder Singh ..	28-2-60
52	Shri Tulsi Ram ..	29-2-60
54	Shri Rattan Chand ..	8-3-60
55	Shri Kanshi Ram ..	23-3-60
56	Shri Nikka Ram ..	28-10-60
57	Shri Tara Chand Ganga Ram ..	3-3-60
58	Shr Jai Shankar ..	31-3-61
59	Shri Ganga Ram ..	24-4-61
60	Shri Narain Dass ..	28-4-61
61	Shri Jagdish Chand ..	27-5-61
62	Shri Kailash Gir ..	31-10-61
63	Shri Khazan Singh ..	18-8-61
64	Shri Kirpa Ram Nagina Ram ..	14-12-61
65	Shri Balwani Singh ..	28-10-59
66	Shri Shanti Parkash Sant Ram ..	6-2-62
67	Shri Jaidev Singh	29-10-69
68	Shri Vir Singh Adda ..	2-12-59
69	Shri Gian Chand ..	11-12-59
70	Shri Daya Shankar ..	22-12-69
71	Shri Lalu Ram Balu Ram ..	21-12-59
72	Shri Paras Ram Balu Ram ..	8-1-60

[Chief Minister]

Serial No.	Name of the Party	Date of issue of licence
1	2	3
73	Shr Megh Raj Sharma	.. 12-1-60
74	Shri Khushi Ram, Ram Parshad	.. 13-1-60
75	Shri Raghunath Singh Vidha Sagar	.. 27-160
76	Shri Mukand Lal Dev Dutt	.. 8-2-60
77	Shri Bakshi Ram Ram Sarup	.. 8-2-60
78	Shri Ram Sarup Mahajan	.. 27-10-60
79	Shri Jagat Ram Om Parkash	.. 15-11-60
80	Shri Mansa Ram	.. 18-2-61
81	Shri Bhagat Ram Sharma	.. 4-1-60
82	Shri Inder Singh	.. 18-2-61
83	Shri Dhani Ram	.. 22-5-61
84	Shri Bal Krishan	.. 22-5-61
85	Shri Chand Singh Lahri	.. 24-10-62
86	Shri Bir Singh Pathania	.. 7-7-64
87	Shri Nir Singh	.. 27-10-59
88	Shri Mangat Ram	.. 22-12-59
89	Shri Mehtab Singh	.. 11-12-59
90	Shri Mansa Ram	.. 21-12-59
91	Shri Manager Bandla Tea Estate	.. 21-12-59
92	Shri Madan Singh Parmar	.. 22-12-59
93	Shri Kirpa Ram Sud	.. 25-12-59
94	Shri Dulo Ram Sud	.. 25-12-59
95	Shri Sohan Lal	.. 25-12-59
96	Shri Kirpal Singh Lal Singh	.. 25-12-59
97	Shri Gopal Chander	.. 27-1-60
98	Shri Jagan Nath	.. 7-1-60
99	Shri Sarup Narain	.. 8-1-60
100	Shri Beli Ram	.. 27-1-60

Serial No.	Name of the party	Date of issue of licence
1	2	3
101	Shri Amar Singh Thakar ..	22-1-60
102	Shri Khushal Chand Katoch ..	2-2-60
103	Shri Jagan Nath Omkar Chand ..	8-2-60
104	Shri Ishwar Dass Awasti ..	8-2-60
105	Shri Fateh Singh ..	12-2-60
106	Shri Sarb Dyal and Sons ..	16-2-60
107	Shri Nand Lal Paras Ram ..	16-2-60
108	Shri Mohar Singh ..	16-2-60
109	Shri Mangat Ram ..	16-2-60
110	Hav. Sita Ram ..	17-2-60
111	Shri Nandu Ram ..	29-5-60
112	Shri Gian Chand ..	24-5-60
113	Shri Dalip Singh ..	23-8-60
114	Shri Ramji Lal Mehta ..	24-8-60
115	Shri Amar Singh Rice Mill ..	20-9-60
116	Shri Mani Ram Dhani Ram ..	4-11-60
117	Shri Suresh Kumar ..	19-12-60
118	Shri Soonka Ram ..	3-3-60
119	Shri Ishwar Dass Sud ..	4-4-61
120	Shri Hari Ram Chaudhri ..	9-6-61
121	Shri Lakshmir Chand Katoch ..	13-2-62
122	Shri Lachman Singh Bhagat Singh ...	28-9-61
123	Shri Bijay Singh Gularia ...	7-7-61
124	Shri Madan Lal Sarup Chand ...	7-1-60
125	Shri Hari Singh ..	8-1-60
126	Shri Brij Lal Mangwal ..	11-1-60
127	Shri Bansi Lal Sat Paul ..	8-2-60
128	Shri Dhani Ram Balu Ram ..	16-2-60

[Chief Minister]

Serial No.	Name of the party	Date of issue of licence
1	2	3
129	Shri Hans Raj Jugal Kisihore	.. 16-2-60
130	Shri Hira Lal Munshi Ram	.. 27-10-60
131	Shri Munshi Ram	.. 15-11-60
132	Shri Kishore Chand Sud	.. 20-12-60
133	Shri Bhallada Ram	.. 17-4-61
134	Shri Chuhru Ram Sharma	.. 28-4-61
135	Shri Chhagan Ram Sud	.. 27-7-61
136	The Balahra Co-operative Agricultural Service Society	.. 5-5-61
137	Shri Parshotam Chand Takral	.. 6-11-59
138	Shri Sher Singh	.. 26-10-59
139	Shri Chaina Ram Sukh Ram	.. 5-2-62
140	Shri Rup Chand Kamla	.. 11-4-61
141	Shri Ujjagar Singh	.. 3-12-59
142	Shri Ram Nath Sharotri	.. 28-3-60
143	Smt. Lila Devi and Sita Devi	.. 1-12-64

(b) Action is taken in accordance with the law as and when the running of an unlicensed rice mill comes to the notice of the Government.

(c) The Government have decided to issue new licences for rice mills at all places in the State including Kangra District to the Co-operative Societies only on the merits of individual cases. The Punjab Khadi and Village Industries Board is also taking necessary steps to develop hand-ponding industry in Kangra District.

Opening Cheap Grains stores in the State

***7491. Shri Sagar Ram Gupta** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of the Government to open cheap grain stores (on the pattern of those which exist in the Railway administration) for the purposes of supplying subsidised basic necessities of life to its employees in the State, if so, the details thereof and the time by which it is likely to be implemented ;

(b) if the reply to part (a) above be in the negative, the details of other steps taken or being taken by the Government to compensate its employees on account of a large rise in prices during the last over one year ?

Shri Ram Kishan : (a) No.

(b) The requisite information is laid on the table of the House.

DETAILS OF CONCESSIONS GRANTED TO GOVERNMENT EMPLOYEES

1. Enhancement of Emoluments of class III Government Employees

Additional Dearness Allowance has been allowed from 1st January, 1965 to Class III employees (excluding Police Personnel whose pay-scales were revised recently on the recommendations of Police Commission) at the rate of Rs 15 per mensem for those who are drawing a pay between Rs 101 and Rs 300 and at the rate of Rs 10 per mensem for those getting a pay of Rs 100 or less.

2. Enhancement of emoluments of class IV Government Employees

With a view to ameliorate the lot of Class IV Government employees, their emoluments were raised with effect from 1st July, 1964 to Rs 75 per mensem while those of Sweepers were raised to Rs 90 per mensem. These have been further raised to Rs 82.50 per mensem and Rs 97.50 per mensem, respectively, with effect from 1st January, 1965.

3. Restoration of Chandigarh Compensatory Allowance/Delhi Compensatory Allowance

The rate of Chandigarh Compensatoy Allowance was enhanced with effect from 1st July, 1964 from 7½ per cent to 12½ per cent for Class III/IV Government employees and Delhi Compensatory Allowance was also restored in full for Punjab State employees stationed at Delhi.

4. Family Pension Scheme

With a view to provide security to the families of the deceased Government employees the Punjab Government have introduced with effect from 1st July, 1964 "The Family Pension Scheme" according to which the families of Government employees will receive a minimum pension of Rs 25 per mensem and a maximum of Rs 150 per mensem.

5. *Ad hoc* increase in pension

An *ad hoc* increase was sanctioned from 1st July, 1964 to the Punjab Government pensioners drawing pensions up to Rs 60 per mensem at the following rates:—

Amount of pension	*Rate of increase*
(i) Pensions up to Rs 30 per mensem	Rs 7.50 per mensem
(ii) Pensions above Rs 30 but not above Rs 60 per mensem	Rs 5.00 (with marginal adjustments)

[Chief Minister]

STATEMENT

6. Daily Allowance/Travelling Allowance

The rate of Daily Allowance/Travelling Allowance of all categories of Government employees have been liberalised with effect from 1st January, 1965.

7. Merger of Dearness Allowance

The Dearness Allowance given to all employees heretofore has been merged into Pay with effect from 1st January, 1965.

8. Wheat Loan

Interest-free wheat loan equal to two months pay with a maximum of Rs 200 has been allowed to all Government employees drawing pay up to Rs 500. This is recoverable in 8 monthly instalments.

9. House Rent Allowance

House Rent Allowance has been sanctioned for all employees who have not been provided Government accommodation and are stationed at Chandigarh and other towns in the State in the following manner:—

(a)	House Rent allowance to all employees stationed at Chandigarh and other cities with a population of one lac or above. ..	7½ per cent of the pay of employees
(b)	House Rent allowance to all employees at places with a population below one lac but above 25,000. ..	5 per cent of the pay of employees

Cheap grain stores for private employees

*7492. **Shri Sagar Ram Gupta** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of the Government to make it compulsory for employers in the State employing ten or more workers to open cheap grain stores (on the pattern of those which exist in the Railway Administration) so as to supply the basic necessities of life to their employees at subsidised rates, if so, the details thereof and the time by which it is likely to be implemented ;

(b) if the reply to part (a) above be in the negative, the details of other measures, if any, taken or proposed to be taken to mitigate the hardship caused to the said employees on account of large rise in prices during the last over one year ?

Shri Ram Kishan : (a) No.

(b) All industrial undertakings in the State employing 300 or more workers have been enjoined upon to open fair price shops/Consumers' Cooperative Stores for supplying essential commodities and other articles

of day to day use to its workers on no profit no loss basis. 56 out of 63 such Industrial undertakings have so far opened these shops/stores and the remaining ones are being persuaded to do so soon.

Income derived by the District Board, Ferozepore, from the Jiwan Das High School, Zira

*7335. **Sardar Jagjit Singh Gogoani** : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) the total income derived by the District Board, Ferozepore, from the property attached to Jiwan Dass High School, Zira, before the said school was taken over by Government from the Board;

(b) the total amount spent by the Board on the School itself during the said period ;

(c) if the amount referred to in part (a) above be in excess of the amount mentioned in part (b) the authority with which the balance amount is lying and the manner in which it is proposed to be utilized ?

Sardar Darbara Singh : (a) Rs 54,000 (Rs fifty-four thousand only). During ten years prior to provincializaion, i.e., from the year 1948-49 to the year 1957-58.

(b) Rs 3,02,256.37 (Rs three lakh two thousand two hundred fifty-six and thrity seven paise only) for the same period as in (a) above.

(c) The question does not arise.

Grants given out of the discretionary funds by the Ministers

*7415. **Shrimati Prasanni Devi** : Will the Minister for Home and Development be pleased to state the amounts, if any, given by each of the Minister, between July and December, 1964, out of his discretionary fund, along with the name of place for which and the date on which the same were given ?

Sardar Darbara Singh : The statement I (for present Ministry) and Statement II (for last Ministry) about the amount sanctioned finally is laid on the table of the House.

Statement I of discretionary grants given by the present Ministers from July, 1964 to December 1964

Serial No.	Name of Minister	Place	Amount	Date of sanction
1	2	3	4	5
			Rs	
1	Shri Ram Kishan ..	1. Ferozepur	10,000	5-10-64
		2. Chandigarh [for Bhangra Party at Hyderabad and Andhra Pradesh]	1,800	31-10-64
		3. Yamuna Nagar, district Ambala	2,500	4-11-64
		4. Ambala (for Troops at Leh)	5,000	4-11-64

Serial No.	Name of Minister	Place	Amount	Date of sanction
1	2	3	4	5
			Rs	
1—*concld*		5. Dhalpur Maidan, Kulu	501	11-12-64
		6. Singhpura, tehsil Kharar	1,000	11-12-64
		7. Jullundur City	2,500	11-12-64
		8. Santokhpura, district Jullundur	3,000	11-12-64
		9. Bhatinda	1,000	15-12-64
		10. Jullundur	5,000	28-12-64
		11. Patiala	2,500	22-12-64
		12. Jullundur	5,000	21-12-64
		13. Tauni Devi, district Kangra	2,000	15-12-64
		Total ..	41,801	
2	Shri Darbara Singh ..	1. Dharamgarh, tehsil Rajpura	2,000	2-7-64
		2. Daya, district Hissar	2,000	2-7-64
		3. Dodha Hoor, tehsil Malerkotla	500	2-7-64
		4. Daban, tehsil Nawanshahar	2,000	2-7-64
		5. Bhungarni, tehsil Hoshiarpur	3,000	2-7-64
		6. Hissar	2,000	14-9-64
		7. Pwadra, tehsil Phillaur	2,000	18-9-64
		8. Ferozepur	1,000	3-10-64
		9. Peshawar Cantt Nagar, tehsil Phillaur	3,000	30-10-64
		10. Talwan, district Jullundur	2,000	30-10-64
		11. Rajasansi, district Amritsar	3,000	6-11-64
		12. Danewal, Jhurar, Ghumara-Khera, Kingra, Punoon Khera (5 villages) in tehsil Mukatsar, each Rs 500	2,500	26-11-64

Serial No.	Name of Minister	Place	Amount	Date of sanction
1	2	3	4	5
			Rs	
2—*concld*		13. Dosanjh Kalan, district Jullundur	3,000	24-12-64
		14. Rewari, district Gurgaon	2,000	22-12-64
		15. Bah Khushala, district Hoshiarpur	500	24-12-64
		16. Gurgaon	500	22-12-64
		17. Ajraunda, district Gurgaon	2,500	22-11-64
		Total ..	32,500	
3	Shri Prabodh Chandra ..	1. Amritsar	500	14-9-64
		2. Ferozepur	1,000	7-10-64
		3. Batala, district Gurdaspur	500	10-11-64
		4. Rajasansi, district Amritsar	3,000	7-10-64
		5. Butana, district Rohtak	1,100	5-12-64
		Total ..	6,100	
4	Shri Kapoor Singh ..	1. Jullundur City	3,000	26-8-64
		2. Moga, district Ferozepur	500	18-9-64
		3. Kotla, tehsil Samrala	1,000	31-10-64
		4. Ferozepur	1,000	17-11-64
		5. Sarabha, district Ludhiana	1,500	20-11-64
		6. Nihalawas, district Mohindergarh	1,000	25-11-64
		7. Gurdaspur	500	3-12-64
		8. Hissar	500	21-12-64
		9. Hissar	500	21-12-64
		10. Simla	1,000	22-12-64
		11. Ambala	1,500	31-12-64
		12. Ambala City	1,000	31-12-64
		Total ...	13,000	

[Minister for Home and Development]

Serial No.	Name of Minister	Place	Amount	Date of sanction
1	2	3	4	5
			Rs	
5	Shri Harinder Singh	.. 1. Rajasansi, district Amritsar	1,500	13-8-64
		2. Jhanjoty, district Amritsar	1,500	13-8-64
		3. Nangal Tola, district Amritsar	1,500	13-8-64
		4. Chainpur, district Amritsar	1,500	13-8-64
		5. Kanwen, district Amritsar	2,500	14-8-64
		6. Harsa Chhina (Wichla Qila), district Amritsar	3,000	14-8-64
		7. Sufian, district Amritsar	1,000	15-9-64
		8. Bagga, district Amritsar	3,000	17/21-9-64
		9. Ferozepur	1,000	16-10-64
		10. Ghar, district Kangra	1,000	16-10-64
		11. Bhainswal, district Rohtak	5,000	31-10-64
		12. Jhorar, district Ferozepur	500	28-10-64
		Total ..	23,000	
6	Shri Rizk Ram	.. 1. Sonepat, district Rohtak	11,000	14-9-64
		2. Baroda, tehsil Gohana	2,000	5-9-64
		3. Sisana, district Rohtak	1,000	16-9-64
		4. Chandigarh	5,000	10-9-64
		5. Rohtak	5,000	16-9-64
		6. Fatehpur, district Rohtak	1,000	18-9-64
		7. Rajasansi, district Amritsar	3,000	28-9-64
		8. Ferozepur	1,000	26-9-64
		9. Ranila, district Rohtak	1,500	23-12-64
		Total ..	30,500	

Serial No.	Name of Minister	Place	Amount	Date of sanction
1	2	3	4	5
			Rs	
7	Shri Sunder Singh, Deputy Minister	1. Dhobra, district Gurdaspur	2,000	27-8-64
		2. Jalbera, district Ambala	250	27-8-64
		3. Patiala	250	10-9-64
		4. Bhoa, district Gurdaspur	2,000	18-9-64
		5. Ferozepur	1,000	7-10-64
		6. Omedpur, district Ludhiana	1,000	31-10-64
		7. Gidderbaha, district Ferozepur	1,000	31-10-64
		8. Bas Bitori, district Gurgaon	1,0[illegible]00	1-10-64
		9. Chandigarh, district Ambala	1,000	17-11-64
		10. Chuhar Chak, district [illegible]urdaspur	2,000	17-11-64
		11. Rohtak	500	17-11-64
		12. Kiri [illegible]hurd, district Gurdaspur	1,000	21-11-64
		13. Gau Karan, district Rohtak	500	21-11-64
		14. Madhmadhvi, district Mohindergarh	1,000	1-12-64
		15. Santaur, district Mohindergarh	1,000	1-12-64
		16. Makrana, district Mohindergarh	1,000	1-12-64
		17. Panjawar, district Hoshiarpur	500	1-12-64
		18. Maichana, district Gurgaon	1,000	4-12-64
		19. Rehan, district Kangra	1,000	4-12-64
		20 Maighian, district Gurdaspur	2, 00	7-12-64
		21. Rajthal, district Hissar	1,000	18-12-64
		22. Talu, district Hissar	1,000	18-12-64
		23. Chandigarh, district Ambala	200	18-12-64
		Total ..	23,200	

[Minister for Home and Development]

Statement II of discretionary grants given by the Ministers in July, 1964

Serial No.	Name of the former Minister	Name of the place	Amount	Date of sanction
1	2	3	4	5
			Rs	
1	Shri Ranbir Singh ..	1. Matindu, district Rohtak	2,000	1-7-64
		2. Purkhas, tehsil Sonepat, district Rohtak	500	4-7-64
		Total ..	2,500	
2	Shri Ram Saran Chand Mittal	1. Faridabad, district Gurgaon	1,250	6-7-64
		2. Partal, tehsil Mohindergarh	750	2-7-64
		3. Faridabad, district Gurgaon	2,000	2-7-64
		4. Maksuspur, tehsil Narnaul	700	2-7-64
		5. Narnaul, district Mohindergarh	5,000	2-7-64
		6. Charkhi Dadri, district Mohindergarh	3,300	2-7-64
		7. Chhitroli, tehsil Mohindergarh	750	2-7-64
		Total ..	13,750	
3	Shri Gurbanta Singh ..	1. Nagra, district Jullundur	2,000	1-7-64
		2. Bridge over distributary between Korali and Nijran, district Jullundur	1,000	1-7-64
		3. Singh, district Jullundur	1,000	1-7-64
		4. Paharapina, district Jullundur (Near Kartarpur)	1,000	1-7-64
		5. Partappura, district Jullundur	1,000	1-7-64
		6. Chhitroli, district Mohindergarh	1,000	1-7-64
		Total ..	7,000	

Incentive to encourage Farmers to step up Production

*7389. **Sardar Gian Singh Rarewala** : Will the Minister for Home and Development be pleased to state —

(a) whether Government contemplate giving any incentives other than the fixation of prices of foodgrains to encourage farmers in the State to step up production; if so, the nature and form of these incentives ;

(b) the steps so far taken to promote mechanised farming in the State ?

Sardar Darbara Singh : (a) *Part.*—Yes.

Part II.—The following incentives have already been provided :—

(1) 25 per cent subsidy on diesel engines for irrigation, up to a maximum of Rs 750.
(2) Subsidy on insecticides has been raised from 25 per cent to 50 per cent all over the State.
(3) A sum of Rs 2 lakhs has been provided for the year 1964-65 for loans for the purchase of wheat threshers and provision of 25 per cent subsidy for its purchase. This facility is only available on Small Threshers, costing less than Rs 700 subject to a maximum of Rs 150 per thresher.
(4) Provision of subsidy at 25 per cent of the cost of phosphatic fertilizers has been extended to potassic fertilizers also.
(5) Duty on all agricultural electric connections has been abolished.
(6) Provision of loans for the purchase of seed has been made.
(7) Improved seed is being supplied to landless cultivators on personal security, instead of existing system of seed taccavi against land security.

(b) Steps taken to promote mechanised farming in the State :—

(1) Provision of 25 per cent subsidy on diesel engines for irrigation.
(2) Provision of 25 per cent subsidy has been made to enable the farmers to purchase wheat threshers. A sum of Rs 2 lakhs will be loaned for this purpose.
(3) To encourage the farmers to take to the mechanised farming, the duty on all agricultural connections has been abolished.
(4) A provision of 11.20 lakhs has been made for the purchase of tractors during the current financial year.
(5) Provision of Rs 72,17,000.00 and Rs 26,82,400.00 has been made for tube-wells and pumping sets, respectively, during the current financial year.

Export of Cattle from the Punjab

*7292. **Shri Amar Nath Sharma** : Will the Minister for Home and Development be pleased to state —

(a) whether there is any ban (total or partial) on the export of milch cattle from the State ; if so, the details thereof ;

(b) the details of the cattle exported from the Punjab to the other States during the years 1961-62 and 1962-63 ;

[Shri Amar Nath Sharma]

(c) whether Government is considering any proposal for enforcing some check on the export of cattle to ensure retention of sufficient cattle wealth in the State; if so, the time by which it is expected to be implemented ?

Sardar Darbara Singh : (a) No.

(b) No actual data about the cattle exported from the Punjab during the years 1961-62 and 1962-63 is available. However, nearly 60 to 70 thousand superior milch cattle are exported annually.

(c) Yes. In order to regulate the export of milch cattle the Punjab Cattle Preservation Bill, 1964, was introduced in the Punjab Vidhan Sabha, during the last Budget Session. It was, however, referred to the Regional Committees for consideration.

Representatioms from Punjab Livestock Assistants Union

***7343. Sardar Pritam Singh Sahoke :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state —

(a) whether Government received any representations from the Punjab Livestock Assistants Union of the Animal Husbandry Department, Punjab, in the months of August, 1964 and January, 1965; if so, the contents thereof be laid on the table of the House ;

(b) the details of the action taken or proposed to be taken on the representations mentioned in part (a) above ;

(c) whether Government has formulated any proposals to revise the pay-scales, T. A. and D. A. of the Livestock Assisants and provide them with residential accommodation or grant house-rent in lieu thereof in view of the high cost of living these days; if so, the details thereof ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes ; copies of the representations are laid on the table of the House.

(b) A statement is laid on the table of the House.

(c) No, except general increase in D. A. and house-rent sanctioned recently by Government. As regards details, copies of Government orders are laid on the table of the House.

No. 68, dated the 28th August, 1964

Resolution No. 1

To

Shri Harinder Singh,
Minister for Revenue, Punjab,
Chandigarh.

Subject .—Revision of Pay-scale of Livestock Assistants of the Animal Husbandry Department.

Sir,

We, the members of the Livestock Assistants Union (Regd.), Punjab, request the Punjab Government that in the present scale of pay after ten (10) years service a Stock Assistant will draw the maximum of his grade i.e., Rs 125. This will have psychological effects on his efficiency and zeal in discharge of his duties, as such in these days of dearness when the civil life is facing economical crises and a low-paid employee is hardly making

both ends meet and further it is impossible for him to provide good food and better education for his children (the National Wealth) with the meagre pay.

Hence in view of the facts noted above it is prayed that our pay-scale be revised from Rs 75—5—100/5—125 to Rs 100—8—140/10—250.

Resolution No. 2

Subject.—Confirmation of Livestock Assistants.

Sir,

We, the members of the Punjab Livestock Assistants Union (Regd.), beg to state as under :—

It is understood that out of the total 600 posts (approx.) of Livestock Assistants, there are 123 permanent posts on which 123 candidates have been confirmed. Moreover, there are about 450 veterinary hospitals and P.O.L.D'.S. in the State. According to the policy of the Government one Stock Assistant is to be provided for each hospital or dispensary, but there are 123 posts which have so far been confirmed and the case of confirmation of Stock Assistants has not been taken up for the last ten years.

According to the decision of Government continued posts are generally made permanent after a lapse of three years.

We, therefore, request your honour to approach the Punjab Government in order to get the temporary posts converted into permanent ones so that the maximum number of temporary hands be confirmed without further delay.

Resolution No. 3

Subject.—T.A. of the Stock Assistants.

Sir,

We, the members of the Punjab Livestock Assistants Union, Registered, request to your kind honour that the duties of Livestock Assistants are mostly touring, i.e., they remain on tour for about 24 days in a month in order to control contiguous diseases among livestock and also to attend to their development operations.

Previously when our pay-scale was Rs 30—1—40—2—60, we were granted a fixed T. A. of Rs 12½ per mensem. Now our present pay-scale is Rs 75—5—125

We, therefore, request that either we should be given T.A. at tour rates of the present amount of fixed T.A. (granted previously at Rs 12.50) be increased to Rs 45 per mensem.

Resolution No. 4

Subject.—Provision of residential houses to Livestock Assistants and Milk Recorders.

Sir,

We, the members of the Punjab Livestock Assistants Union (Regd.), submit as under for your favourable action in the matter please :—

That Livestock Assistants and Milk Recorders who are financially weak have not been provided residential houses by the department, like Vety. Compounders and Vety. Assistant Surgeons, whereas they are performing the duties 24 hours in the various schemes, as key village scheme, Poultry Farm, Progeny Testing Scheme, Government Livestock Farm Hissar, Sheep and Wool scheme.

That personnel of above categories have to work for 24 hours for a major portion of a month which is a very hard duty on tour, which your honour will admit.

That the personnel of the above noted categories be provided with residential houses, as to others, or they may be allowed to draw 10 per cent of their monthly emoluments as house-rent.

That the above concession prayed will put a new life to these categories to work more hard.

[Home and Development Minister]

We hope that you will be kind enough to accede to the above request for the welfare of the above personnel.

Resolution No. 5

Subject.—Request for sanction of compensatory allowance.

Sir,

We, the members of the Punjab Livestock Assistants Union (Regd.), submit as under for favourable orders in the matter please :—

That Livestock Assistants working under the scheme Rinderpest Eradication are not in receipt of compensatory allowance at present, whereas Stock Assistants working under key village scheme are getting Rs 20 per month C.A. Apart this the department has recently sanctioned compensatory allowance to Veterinary Assistants, Surgeons. That is a step-motherly treatment has been meted out to Stock Assistants, by depriving them from the compensatory allowance.

In view of the above it is humbly prayed that C.A. Rs 20 per month may be granted to them, may be working under the either schemes ,e.. Poultry, Sheep & Wool Government Livestock Farm, Hissar, Mass castration scheme, astray cattle scheme.

Secondly it is also prayed that transfer of Livestock Assistans may kindly be made as per seniority.

Resolution No. 6

Subject.—Selection grade to Livestock Assistants in the Animal Husbandry Deptt.

Sir,

We, the members of the Punjab Live stock Assistants Union (Regd.) hereby beg to state the following few lines for your kind and favourable consideration:—

That the pay-scales of the Livestock Assistants in the Animal Husbandry Deptt. have so far been kept at par with those of Dispensers in the Health Department. But according to Punjab Government letter No. 7322-FRII-58/14353, dated 24-9-58, the Dispensers in the Health Department have been allowed 15 per cent of the posts in the selection grade of Rs.150—10—200 with effect from 1st October, 1958, where as we the Livestock Assistants have only been allowed 10 per cent of the posts in the selection grade. In this connection we may humbly bring to your kind notice that the duties of the Livestock Assistants are more hard and useful than those of the Dispensers. We therefore, request your honour to kindly look into the matter personally and to take steps to eliminate the difference of 5 per cent (15 per cent— 10 per cent) for promotion to selection posts.

Resolution No. 7

Subject.—Training Course of Livestock Assistants in the Animal Husbandry Department, Punjab.

Sir,

We, the members of the Punjab Livestock Assistants Union (Regd.), here by beg to state that the period for the training course for Live stock Assistants in the Animal Husbandry Departmentf Punjab, is at present, for one year. Due to this short period it is diffcult to undergo such training in details when the country is being uplifted and different kinds of developments are being made. It is not understood why this aspect of technical hands (Livestock Assistant trained) is being ignored. For more develop ment in the country, trained livestock Assistants are equally essential. The period for training, which is being followed this day is too meagre. Its term may be extended to two years so that we may be able to learn the technicality of the department in details and prove more useful to the State.

We hope that our above request will be acceded to without any delay.

Resolution No. 8

Subject.—Higher grade of pay for Livestock Assistants.

Sir,

We, the members of the Punjab Livestock Assistants Union (Regd.), submit as under for favourable action in the matter please —

That in our free India every body has right to rise but we the Livestock Assistants of the Department only have no chance to rise during the service, however efficient and willing workers may be as well. So we the Stock Assistants request the higher authorities of the Punjab Government and as well as of the Department that to meet the requirements of our **secret constitution** and in future all the posts of Higher Grade, i.e., Rs. 100—10—300 be served and filled in amongst Stock Assistants to give incentive to the workers please.

An immediate and favourable response to the above is humbly prayed.

Resolution No. 9

Subject .—Scheme Allowance to Live stock Assistants in Progeny Testing Scheme, Hissar, in Animal Husbandry Department.

Sir,

We, the members of the Punjab Livestock Assistants Union (Regd.), beg to state the following few lines for your kind and favourable consideration:—

That the Livestock Assistants who are working under the Progeny Testing Scheme, Hissar, in the Animal Husbandry Department are not receiving Scheme Allowance at present, whereas Stock Assistants who are working under Key Village Scheme are getting Rs 25 P.M. Scheme Allowance. There is no difference in the duties of Livestock Assistants who are working in Progeny Testing Scheme and Key Village Scheme.

That is step-motherly treatment has been meted out to Livestock Assistants who are working in Progeny Testing Scheme by depriving them from the Scheme Allowance.

In view of the above it is humbly prayed that scheme allowance Rs 20 per month may be granted to them who are working under Progeny Testing Scheme, Hissar.

Thanking you for favourable response.

Yours faithfully,

Dated 28-8-64

(Sd)..,
General Secretary,
Punjab Livestock Assistants Union (Regd.),
C/o Key Village Unit, V. & P. O. Dhurkot
Via Tapa Mandi, District Sangrur.

No· 193 dated the 8th January, 1965

To

The Chief Minister, Punjab Government,
Chandigarh.

Sir,

The meeting of the Executive Committee of the Punjab Livestock Assistants Union of the Animal Husbandry Department held at Ludhiana on 27th December, 1964. request the Punjab Government that the Livestock Assistants are the backbone of the Animal Husbandry Department. They are working in all Development Schemes. Their five demands out of nine may be taken under intention as earliest.

[Home and Development Minister]

1. Revision of Pay scale of Livestock Assistants of the Animal Husbandry Department

This meeting of the Executive Committee of the Punjab Livestock Assistants Union request the Punjab Government that:—

(1) That in the present sale of pay after ten years service a Livestock Assistant will draw the maximum pay, i. e., Rs 125 per mensem only. This will have psychological effect on his efficiency and zeal in discharge of his duties. As such in these days of dearness, when the civil life is facing economical crises and a low-paid employee is hardly making both ends meet and further it is impossible for him to provide good food and better education for his children with the meagre pay.

(2) (a) That the candidates with Matric academic qualification are selected for appointment as Livestock Assistants and they are sent to undergo training course for one year at Punjab College of Veterinary Science and Animal Husbandary, Hissar, on their own expenses. Whereas the Sanitory Inspectors of Health Department get training for nine months only after Matric They are getting the grades of Rs 80—5—110/5—150/7—206 with a fixed T.A. of Rs 37½ per mensem. Even on entry in service Livestock Assistants have to perform much hard of duties, such as vaccination, castration, insemination (to improve the breedings of animals) and other Multipurpose Department activities and also to work in the Hospital. As such the scale of pay of Livestock Assistants should be higher than their scale.

(b) Even the Junior Clerks who are simple Matric with no technical qualification to get the maximum pay of their grade Rs 175 per mensem.

(3) The Vaterinary Assistant Surgeon has been getting his starting pay of scale equal to the ending scale of pay of the Livestock Assistant. Since 7th April, 1964, as when the pay scale of the Veterinary Assistant Surgeon was Rs 100—10—300, the scale of pay of Livestock Assistants was Rs 55—3—70/4—90/5—120 and when the scale of pay of V. A. S. was Rs 150—10—200/15—380 the scale of pay of LiveStock Assistants was Rs 75—5—100/5—125, now the Punjab Government has raised the scale of pay of Veterinary Assistant Surgeon from Rs 150—10—200/15—380 to Rs 210—15—320/16—400 when a Livestock Assistant is getting the scale of pay Rs 75—5—100/5—125 that is a step-motherly treatment is being donewith the LiveStock Assistants.

Hence in view of the facts noted above it is requested that pay-scale of Livestock Assistant from Rs 75—5—100/5—125 to Rs 100—8—140/10—250 may be revised.

2. Provision of residential houses to Livestock Assistants or 10 per cent House-rent.

The meeting of the Executive Committee of the Punjab Livestock Assistants Union request the Punjab Government that :—

(1) Only about ten per cent of the strength of the Livestock Assistants are working in Hospitals in all over the Punjab. Where they are to remain on tour in the villages for 24 days in a month and are to stay at the Headquarter at night. They perform the hard duties in the villages as vaccination, castration and first-aid help. But the Veterinary Assistant Surgeon, and Veterinary Compounders who work only in the Hospital are provided with free quarters or are paid house-rent in lieu thereof.

(2) About 90 per cent strength of the Livestock Assistants are working in various schemes where they remain at the centre premises for 24 hours as in key village scheme, progeny testing scheme, cattle development scheme, sheep and wool scheme and Government Livestock Farm, Hissar.

In view of the above it is stated that the maximum strength of the Livestock Assistants are working in such schemes where they are to remain for 24 hours in the centre premises and the minimum strength who are working only in Hospitals in all over the Punjab are to stay at night at the Head quarter.

So, it is requested that the Livestock Assistants may be provided with free quarters or may be paid house-rent to them.

3. T. A. to Livestock Assistants

This meeting of the Executive Committee of the Punjab Livestock Assistants Union request the Punjab Government that :—

(1) The duties of the Livestock Assistants, who are working in Hospitals are touring. They remain on tour for about 24 days in a month in order to control contagious diseases, castration and first-aid help amongst Livestock and also to attend their development operations.

(2) Previously when the pay-scale of Livestock Assistants was Rs 30—1—40/2—60 the Livestock Assistants were granted a fixed T. A. of Rs 12½ per mensem now the pay-scale Rs 75—5—100/5—125 but they are getting the old fixed T. A. of Rs 12½ per mensem.

(3) (a) The candidates with Matric academic qualifications are selected for appointment as Livestock Assistants and they are sent to undergo training course for one year at Punjab College of Veterinary Science and Animal Husbandry, Hissar, on their own expenses, whereas the Sanitary Inspectors of Health Department get training for 9 months only after Matric. The Sanitary Inspectors are getting Rs 37½ per mensem fixed T. A.

(b) Even on entry in service the Livestock Assistants have to perform much harder duties as vaccination castrations. and first-aid help amongst Livestock in the villages than that of Sanitary Inspectors as such the fixed T. A. of Livestock Assistants should be higher than their fixed T. A.

(4) About 10 per cent strength of Livestock Assistants are working only at such place where they are in need of fixed T. A. but the 90 per cent strength of Livestock Assistants are working in such schemes where they are not in need of fixed T. A.

Hence in view of the facts noted above it is requested that to the little strength of Livestock Assistants may be granted Rs 45 per mensem fixed Travelling Allowance.

4. Compensatory Allowance to the Livestock Assistants working under Progeny Testing Scheme, Hissar

This meeting of the Executive Committee of the Livestock Assistants Union request the Punjab Government as well as the Head of the Department of the Animal Husbandry Department, Punjab, that :—

The Livestock Assistants who are working in the Progeny Testing Scheme are not receiving compensatory allowance (A.I. Allowance) at present whereas Livestock Assistants working in key village scheme are getting Rs 20 per mensem compensatory allowance (A.I. Allowance). Duties of the Livestock Assistants are similar in Key Village Scheme and Progeny Testing Scheme, and both schemes are working for the improvement of breedings of cattle by the method of artificial insemination. In this way step-motherly treatment is being done with the Livestock Assistants who are working in the Progeny Testing Scheme.

In view of the above it is humbly prayed that the compensatory allowance (A.I. Allowance) may be granted to the Livestock Assistants who are working under the Progeny Testing Scheme, Hissar.

[Home and Development Minister]

5. Compensatory Allowance to the Livestock Assistants working under Rinderpest Eradication aud Mass Castration Scheme, Punjab

This meeting of the Executive Committee of the Punjab Livestock Assistants Union request the Punjab Government as well as the Director of Animal Husbandry, Punjab, that the Livestock Assistants are not receiving any compensatory allowance who are workingunder Rinderpest Eradication and Mass Castration Scheme where the Vetrinary Assistant Surgeons are receiving Rs 20 per mensem who are working under Rinderpest Eradication Scheme.

The Veterinary Assistant Surgeons go on tour on Government vehicles and do not do any work with their own hands. They only do the propaganda, but the Livestock Assistants go on tour on bicycles and in hilly area on foot, they vaccinate the animals and castrate the calves and scrub bulls, with their own hands. In this way the duties of the Livestock Assistants are much harder than that of Veterinary Assistant Surgeons under both schemes.

So it is prayed that the compensatory allowance to the Live stock Assistants working under Rinderpest Eradication and Mass Castration Scheme may be granted Rs 25 per mensem.

Thanking you much in anticipation.

Yours faithfully,

(Sd.) NARANJAN SINGH 'MANN',
General Secretary,
Punjab Livestock Assistants Union, C/o A.I. Centre,
Dhanaula (District Sangrur).

Details of the action taken/proposed to be taken on the representations of the Punjab Live stock Assistants Union

In brevity the following are the demands of the Livestock Assistants' Union :—

(1) Revision of pay-scales of the Livestock Assistants.

(2) Confirmation of Livestock Assistants.

(3) Enhancement of the T.A. to Livestock Assistants.

(4) Provision of residential houses to Livestock Assistants and Milk Recorders

(5) Request for sanctioning compensatory allowance.

(6) Selection grade to the Livestock Assistants in the Animal Husbandry Department.

(7) Training course of Livestock Assistants in the Animal Husbandry Department.

(8) Higher grade of pay for Livestock Assistants.

(9) Scheme allowance to Livestock Assistants in the Progeny Testing Scheme, Hissar.

The action taken/proposed to be taken on each of th above items is given below aderiatum:—

(1) The holders of the posts of Livestock Assistants are generally Matriculate with one year's professional training. In view of the qualifcations prescribed for the posts, there is hardly any justification to revise the pay scale of these posts. The present scales of the post is Rs 75—5—100 5—125, whereas the Livestock Assistants' Union has demanded its revision to Rs 100—8—140/10—250—.

(2) At present there are only 123 permanent posts of the Livestock Assistants against which an equal number of officials have been confirmed. The matter regarding the conversion of other temporary posts into permanent ones is under the consideration of Government.

(3) The matter regarding the enhancement of fixed T.A. to Livestock Assistants from Rs 12.50 P. to Rs 20 per mensem is under consideration of Government.

(4) Since the Livestock Assistants are not to remain at the premises of the hospitals, there is no justification for providing residential accommodation at Government expense.

(5) At present only Livestock Assistants working under the Key Village Scheme are being paid compensatory allowance at the rate of Rs 20 per mensem. These livestock Assistants were/are granted compensatory allowance, keeping in view the special nature of duties attached to the posts as envisaged in the All-India Key Village Model Scheme. There appears no justification for the grant of compensatory allowance to the remaining Stock Assistants working in the Animal Husbandry Department, who are required to do the normal duties.

(6) Government have already sanctioned the selection grade posts at the rate of 10 per cent of permanent cadre of the Livestock Assistants. There appears no justification to enhance the percentage. The percentage for selection grade posts in other cadres is also 10.

(7) The question regarding extending the period of training from one year to two years is for the Registrar, Punjab Agricultural University, which is an autonomous body, as the Livestock Assistants classes are being run at the Veterinary College, Hissar, under the administrative control of the University.

(8) There are no such posts carrying the scale of Rs 100—10—300 in the Animal Husbandry Department. Hence the question of filling up of the said posts from amongst the Livestock Assistants does not arise.

(9) The matter is under the consideration of Government.

No. 1312-3FRI-65/1511

From

The Secretary to Government, Punjab,
Finance Department.

To

All Heads of Departments, Registrar, High Court, Commissioner of Divisions, District and Sessions Judges and the Deputy Commissioners in the Punjab.

Dated Chandigarh, the 18th February, 1965.

Subject—Relief to Government employees in the employ of the State Government.

Sir,

I am directed to state that Punjab Government have had under consideration for some time past the question of affording some relief to Punjab Government employees and it has been decided as under :—

Treatment of Dearness Allowance as pay for certain purposes

It has been decided that the remaining 50 per cent of the dearness allowance should be treated as 'Pay' for the purposes already specified in Punjab Government Finance Department letter No. 1556-FRI58/8580, dated the 27th May, 1958.

[Home and Development Minis er]

It has been further decided that the entire Dearness Allowance shall also be treated as 'Dearness Pay' even for those Government employees who are in receipt of pay exceeding Rs 750, but not exceeding 1,000 including those officers whose pay, plus Dearness Pay does not exceed Rs 1,100 in all for the purposes specified in Punjab Government, Finance Department letter referred to above.

Dearness Allowance

Further Dearness Allowance (to be termed is such) is hereby sanctioned to Government Employees indicated below :—

Basic Pay Range		*Rate for Additional D.A.*
Below Rs 51	..	Rs 7.50 per mensem
Rs 51 to Rs 100	..	Rs 10.00 per mensem
Rs 101 to Rs 300	..	Rs 15 per mensem (with marginal adjustment upto Rs 315)

Remarks

. This concession of Dearness Allowance would not be admissible to the police personnel whose pay-scales were revised on the basis of the recommendations of the Police Commission.

2. After taking into consideration the above concession, of the emoluments (Pay and Dearness Pay and Dearness Allowance) of the Class III Employees are less than Rs 97.50 per mensem the rate of Dearness Allowance should be enhanced in such a manner so as to ensure that the total emoluments are not less than Rs 97.50 per mensem.

3. This concession will also be admissible to work-charged/contingent |paid employees.

Chandigarh Compensatory Allowance

As a result of treatment of the remaining 50 per cent Dearness Allowance as 'Pay', the Chandigarh Compensatory Allowance will henceforth be payable to all Government employees stationed at Chandigarh drawing pay upto Rs 370 per mensem (inclusive of Dearness Pay) with marginal adjustments in the case of those drawing pay upto Rs 400 per mensem (inclusive of Dearness Pay) will draw only an amount of Rs 16.25 as Chandigarh Compensatory Allowance.

These orders will take effect from 1st January, 1965.

Yours faithfully,

H. K. JAIN,
DEPUTY SECRETARY TO GOVERNMENT, PUNJAB (D)(ii),
for Secretary to Government, Punjab,
Finance Department.

FROM
Shri K. S. Narang, I.A.S.,
Secretary to Government, Punjab,
Finance Department.

To

All Heads of Departments, Commissioners of Divisions, Deputy Commissioners and District and Sessions Judges in the Punjab, and the Registrar, Punjab High Court.

Dated Chandigarh, the 20th February, 1965

Subject.—Grant of House-rent Allowance to Government Employees.

Sir,

I am directed to address you on the subject noted above and to say that the question of the grant of House Rent Allowance to the State Government employees, not provided

with Government accommodation, has been engaging the attention of Government. To mitigate the hardship of the Government servants in this behalf, the Governor. of Punjab is pleased to sanction house-rent allowance at the following rates to all the State Government employees stationed in the localities mentioned below:—

(i) *First Class Cities*

Chandigarh, Amritsar, Ludhiana, Jullundur, Patiala and Ambala	7½ per cent of pay subject to minimum of Rs 5 per mensem

(ii) *Second Class Cities*

Bhiwani, Hissar, Rohtak, Karnal, Panipat, Hoshiarpur, Yamunanagar, Bhatinda, Batala, Hansi, Sirsa, Sonepat, Rewari, Faridabad Township, Kaithal, Jagadhri, Simla, Jagraon, Ferozepore Moga, Fazilka, Abohar, Muktsar, Pathankot, Gurdaspur, Nabha, Malerkotla, Phagwara, Nangal Township, Gurgaon, Palwal, Faridkot, Kotkapura and Sangrur	5 per cent of Pay

(iii) *Delhi*

Pay up to Rs 54 ..	Rs 7.00 per mensem
Pay exceeding Rs 54, but not exceeding Rs 100 ..	Rs 10.00 per mensem
Pay exceeding Rs 100, but not exceeding Rs 200 ..	Rs 15.00 per mensem
Pay exceeding Rs 200 ..	7½ per cent of pay

Definitions

2. *For the purpose of these orders*

(a) The term 'pay' shall include—

(i) In the case of a re-employed pensioner, in addition to the emoluments mentioned in Clause (ii) below, the amount of pension (before commutation) plus the pension equivalent of gratuity as originally sanctioned but excluding such portion of the pension as may be held in abeyance in the course of his re-employment ;

(ii) In the case of others, pay as defined in rule 2.44 of the Punjab Civil Services Rules, Volume I, Part I, and dearness pay ;

(b) 'Accommodation for the purposes of claiming house-rent allowance' means an unfurnished house not provided by the Government.

(c) 'Controlling Officer' means the officer who draws the pay and allowances of the non-gazetted Government servant.

(d) 'Family' means a Government servant's wife, children and step children residing with him and wholly dependent upon him. If the Government servant is a woman her 'Family' will include her husband also.

(e) "Rent" means rent paid for any unfurnished accommodation and such taxes as a tenant does not normally have to pay i. e. house tax, ground tax and property tax. The water and electricity charges will, as usual be the responsibility of the Government servant concerned and will not be taken into consideration.

3(a) The limits of the locality in which these orders apply shall be those of the names municipality or corporation and include such of the sub-urban municipalities. Notified Areas or Contonments as are contiguous to the named municipality or Corporation and such other areas as the State Government may from time to time notify.

[Home and Development Minister]

(b) The eligibility for the allowance shall be determined with reference to the place of duty of the individual concerned.

(c) At Chandigarh, the limits of the locality shall be the qualified limits of the City.

4. Further, the grant of the House-rent allowance will be subject to the following conditions :—

(i) The House-rent Allowance shall not be admissible to a Government servant who is in occupation of accommodation provided by the Government, or who refuses accommodation without the approval of the competent authority. Government servants who are, at present, sharing commodation, in the Government built houses will be granted House Rent Allowance at the rate mentioned in Para I above provided they vacate the said premises, under intimation to the House Allotment Committee through proper channel.

(ii) Those Government servants who are eligible for Government accommodation will cease to get House-rent Allowance when Government accommodation is allotted to them.

(iii) Government servant will give a certificate in the form attached to this letter to indicate that the sum actually spent by him as house-rent is not less than 10 per cent of his pay plus the amount of house rent allowance paid to him in accordance with the scale laid down in para (i) above.

Example.—A Government servant residing at Chandigarh in receipt of pay at the rate of Rs 800 per mensem is paying rent at the rate of Rs 135 per mensem for the private accommodation hired by him. He will meet the expenditure on rent to the extent of Rs 80 per mensem i. e., 10 per cent of his pay from his own pocket, and will be reimbursed the rest of the amount i. e., Rs 55 per mensem as it falls short of Rs 60 at the rate of 7½ per cent of pay.

The Government servant will also certify that no portion of accommodation for which the rent is assessed and claimed is sublet.

(iv) The allowance is admissible to married as well as unmarried Government servants and the grant during leave, temporary transfer and joining time will be regulated by the relevant provision in the Punjab Civil Services Rules, Volume I, Part I. The allowance will also be admissible during absence from headquarters on tour.

(v) If both the husband and his wife are Government servants, the house-rent allowance will be payable to only one of them. Where more than one member of the family is an employee of the State Government and is occupying the same accommodation only the head of the family will be entitled to draw house-rent allowance.

5. In the case of a Government servant living in a house owned by him, the rent of the house shall be the one as assessed in the property tax register of the Excise and Taxation Department or in its absence, the one assessed in the relevant municipal records. In the case of Chandigarh, such rent shall however, be assessed by an officer of P. W. D., B. & R. Branch or Capital Project Administration not below the rank of an Executive Engineer. The Controlling Officer, in the case of a non-gazetted officer, or if the officer is himself the Head of Department, the concerned Administrative Department of Government will determine the amount to be taken as rent paid in each case.

The Head of Department may, however, delegate his powers in this behalf to any officer of the Department concerned. A copy of the delegations order may be endorsed to the Accountant-General, Punjab, and the Finance Department.

6. The Controlling Officer will be requested to record the following certificate on the bills every month :—

"CERTIFICATE"

"Certified that House-rent Allowance claimed in this bill is in accordance with the rates and conditions laid down in the Punjab Government Finance Department's letter No..
dated..................................

In the case of gazetted officers, similar certificate will be attached to the bills duly signed by themselves.

7. For minimising chances of fraudulant drawal of House-rent Allowance, it has been decided to carry out a periodical check of the rent receipts of all the Goverment employees (except Class IV employees) at regular intervals. The Controlling Officers, will, therefore, have to undertake half-yearly checks of the receipts in the months of January and July each year and record certificate in the following form on the bills pertaining to these months after having verified the claims for the preceding six months on the basis of the actual rent receipts :—

"Certified that the certificates as prescribed by the Punjab Government Finance Department's letter No.——————FCW-65/————, dated——————————————196 , have been obtained and placed in the record of this office."

In case of gazetted officers, the bills of the months of January and July each year in which House-rent Allowance is claimed should be verified by the Controlling Officers after having verified the claims with reference to the rent receipts.

8. A Government servant entitled to House-rent Allowance in lieu of rent free quarters will not be eligible for any House-rent Allowance under these orders but will continue to draw allowances in accordance with the existing orders.

9. Various certificates proposed to be signed by a Government servant are annexed to this letter.

10. The House-rent Allowance is payable with effect from 1st January, 1965 i.e., in respect of the salary for the month of January, 1965 paid on 1st February, 1965. The expenditure may be debited to a new primary unit of appropriation "House Rent Allowance", which may be opened for the purpose.

11. The orders issued with the Finance Department letter No. 5827-FCW-64/1251, dated 1st December, 1964, read with letter No. 507-FCW-65/525, dated 23rd January, 1965 and letter No. 8449-5FCW-64/11083, dated 25th November, 1964, are hereby cancelled.

(Sd.) . . .,

Financial Adviser and Deputy Secretary(I),
for Secretary to Government, Punjab,
Finance Department.

Copy of Endorsement No. 956-FCW-65/1549, of even date from the same officer.

A copy is forwarded to the Accountant-General, Punjab, Simla, for information.

Copy of Endorsement No. 956-FCW-65/1550, of even date from the same officer.

A copy is forwarded to the Secretary to Government, Punjab, Capital Project Administration for information and necessary action.

2. It is requested that the work of assessment of the rental value of the houses in terms of para 5 above may be entrusted to the Executive Engineer as prescribed therein. It may kindly be ensured that there is no delay at any level so that the Government servants are not put to any hardship. Since the houses at Chandigarh, specially those with an area of 5 marlas, 7½ marlas and 10 marlas conform to the standard design of the Capital Project Administration, efforts should be made to evolve a formula for the purpose of assessment.

[Home and Development Minister]

Copy of U. O. No. 956-FCW-65, of even date from the same officer, addressed (1) All Financial Commissioners, Punjab and (2) All Administrative Secretaries to Government, Punjab.

A copy is forwarded to All Financial Commissioners, Punjab and all Administrative Secretaries to Government, Punjab, for information.

Copy of U. O. No. 956-FCW-65, of even date from the same officer, addressed to (1) The Secretary to Chief Minister ; (2) The Secretaries/Private Secretaries to other Ministers and (3) The Personal Assistant to Chief Parliamentary Secretary.

A copy is forwarded to the Secretary to Chief Minister, Secretaries/Private Secretaries to other Ministers, P. A. to Chief Parliamentary Secretary for the information of Chief Minister, Ministers, Deputy Minister and Chief Parliamentary Secretary

CERTIFICATES

(1) I certify that I have not been provided with any Government accommodation not I have refused any such accommodation during the period in respect of which house-rent allowance is claimed.

(2) I further certify that I have paid Rs——————as rent for the month(s) of ——————1965——————for house No. ——————Street—————— Sector——————and that no portion of accommodation for which house-rent allowance is claimed was sublet and that the rent paid was exclusive of water and electricity charges.

I certify that I am residing in a house owned by me/my wife/my husband and that no portion of accommodation for which rent is claimed was sub-let.

(3) I certify that I am not sharing any accommodation for which House-rent Allowance has already been claimed.

(Score out the certificate not applicable).

Fertilizer in the State

***7505. Shri Babu Dayal Sharma :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state whether Government is aware of the fact that there is shortage of fertilizer in the State, if so, the steps taken to remove it ?

Sardar Darbara Singh: Yes. There is overall shortage of Fertilizers in the country. Government of India have been approached to increase allocation of Fertilizers for this State.

Service Co-operatives

***7390. Sardar Gian Singh Rarewala:** Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) the total number of Service Co-operatives formed in the State since 1959 ;

(b) the kind of services being rendered by the said Co-operatives ;

(c) the type of equipment provided by these Co-operatives to the farmers in the State ?

Sardar Darbara Singh : (a), (b) and (c) The requisite information is laid on the table of the House.

(a) The total number of Service Co-operatives formed in State since 1959 upto 30th June, 1964, the end of the last Co-operative Year, stood at 16,876.

(b) The kind of services being rendered by the said Co-operatives are given below :—

(i) Supply of short-term and medium-term credit to their members.
(ii) Mobilisation of thrift and saving.
(iii) Supply of seeds, fertilizers and insecticides, etc.
(iv) Supply of consumer goods such as Sugar, Atta, Kerosene Oil, etc.
(v) Supply of Agricultural Implements and other light Machinery.
(vi) Marketing of agricultural produce and provision of storage.
(vii) Linking of credit with Marketing.

(c) The type of equipment provided by these Co-operatives to the farmers in the State—

Agricultural implements, spray pumps, etc. etc.

Starting Middle Classes in certain Upgraded Schools in District Kangra

*7352. **Bakshi Partap Singh :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether it is a fact that during the year 1964-65 the Government Primary School, Mohral and the Government Primary School, Chakmoh, in district Kangra were upgraded to the Middle Standard ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, whether middle classes have started functioning in the said schools and the necessary staff posted there, if not, the reasons therefor ?

Shri Prabodh Chandra: (a) Yes, subject to the condition that additional accommodation required to house the upgraded classes would be made available by the Panchayat.

(b) No, as the said condition has not been fulfilled by the local community.

Supply of Drinking-water for the Partap Nagar Colony, Nangal

*7342. **Shri Surinder Nath Gautam :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the total amount sanctioned for the supply of drinking water to the Oustee Colony, Partap Nagar, Nangal, situated outside the jurisdiction of the Notified Area Committee, Nangal in Anandpur Sahib Block, district Hoshiarpur ;

(b) whether it is a fact that certain preliminaries in connection with the implementation of the said scheme have been completed, but the scheme has not yet been implemented, if so, the reasons therefor and the time by which it is likely to be completed/implemented ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Rs 2,59,303.

[Education and Local Government Minister]

(b) The work can be taken up after land for construction of water-works has been acquired. This being a scheme based on the filtration of canal water, it is necessary that land for construction of water works is acquired before the work is taken in hand. Notifications under sections 4 and 6 of the Land Acquisition Act have been issued for acquisition of land.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Bus/Truck Accidents in the State

2269. Shri Amar Singh : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) the number of cases of bus and truck accidents reported in the State during the period 1962-63, 1963-64, and 1964-65 (todate) year-wise and district-wise.

(b) the details of loss of life or property caused by the said accidents ;

(c) the steps taken by the Government to prevent such accidents in future ?

Sardar Darbara Singh : (a) The requisite information is given in the attached Statement.

(b) The time and labour involved in collecting the information will not be commensurate with the benefits sought to be derived by the Hon'ble Member.

The reply can be furnished regarding any specific case, if called.

(c) All possible measures are being taken to reduce the number of traffic accidents. These measures include daily patrolling in congested areas, frequent hold ups to check traffic defaults, educating public in the observance of elementary rules of the road through lectures, posters and placards, and vigorous investigation and pervi of cases in Courts.

Statement showing Bus—Truck Accidents reported in the State during the period 1962-63, 1963-64, and 1964-65 (to-date) year-wise and District-wise

Serial No.	District		*Number of Bus/Truck Accidents*		
			1962-63	1963-64	1964-65 to-date
1	Hissar	..	1	3	..
2	Rohtak	..	54	32	26
3	Gurgaon	..	77	82	85
4	Karnal	..	66	59	74
5	Ambala	..	80	75	69

Serial No.	District		Number of Bus/Truck Accidents		
			1962-63	1963-64	1964-65 to-date
6	Simla	..	13	24	22
7	Kangra	..	28	30	32
8	Hoshiarpur	..	30	29	30
9	Jullundur	..	54	41	52
10	Ludhiana	..	24	32	26
11	Ferozepur	..	34	34	72
12	Amritsar	..	34	33	46
13	Gurdaspur	..	26	13	8
14	Patiala	..	31	42	23
15	Sangrur	..	20	19	19
16	Bhatinda	..	12	15	13
17	Narnaul	..	7	9	10
18	Kapurthala	..	11	9	6
19	Keylong	..	..	..	..
20	Kulu	..	..	..	4
	Total	..	602	581	564

Status of District Welfare Officers for Scheduled Castes and Backward Classes

2270. Shri Amar Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether the District Heads of the Welfare Department for the Scheduled Castes and Backward Classes enjoy a status equal to that of the District Heads of other Government Departments if not, the steps taken by the Government to confer on them an equal status ?

Chaudhri Rizaq Ram : No. The proposal for the reorganisation of the Welfare of Scheduled Castes and Backward Classes Department is under the active consideration of Government.

State Trading in Foodgrains

2271. Shri Amar Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—
(a) whether the Government has considered any plan for State Trading in wheat and other foodgrains, if so, the details thereof;
(b) whether any correspondence has passed between the Union Government a d the State Government in this connection, if so, copies thereof be laid on the Table of the House along with the details of the final decision, if any, taken in the matter ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes. It has been decided by the Punjab Government to purchase 1.50 lac tonnes of country wheat and ten thousand tonnes of rice during the next harvest season to build up a State reserve for release to consumers at reasonable prices dring the later part of the year 1965-66. Besides, rice is already being purchased by the State Government under the Levy Scheme. Under this scheme, rice miller/dealer is required to deliver 2/3rd of the rice milled or got milled by him to the Government.

(b) No.

Setting up an Iron Plant at Hissar

2272. Shri Amar Singh : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of the Government to set up an Iron Plant at Hissar, if so, when and the approximate date by which the same is likely to start functioning ?

Shri Ram Kishan : The Punjab Government have decided to set up a Pig Iron Plant on Delhi-Hissar-Sulemanki Road, near village Satrod Khurd, at a distance of 5½ miles from Hissar City. The Plant is expected to go into production by the middle of the year 1967.

Opening of Middle School at Badala, district Hissar

2273. Shri Amar Singh : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether it is a fact that three Ministers have laid the foundation stones of the Middle School, Badala, in Hissar District during the period from 1960 to 1964 but the school in question has not so far been approved by the Government, if so, the reasons therefor and the steps taken by the Government in this connection ?

Shri Prabodh Chandra : No. The foundation stone was only laid by Pandit Mohan Lal, former Education and Home Minister on 6th May, 1964. The upgrading of the School is under consideration.

Evacuee Land auctioned among Harijans in the State

2274. Shri Amar Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state the total acreage of evacuee land so far auctioned among Harijans in the State, district-wise during the period from 1964 to-date and the steps taken by the Government to auction the rest of the land among Harijans ?

Sardar Harinder Singh Major : A statement, showing district-wise details of the evacuee land sold to Harijans in auctions from 1st January, 1964 to 31st January, 1965, is placed on the table of the House. The remaining areas except a few categories, are being sold to Harijans in restricted auctions.

Statement showing District-wise details of Surplus Rural Evacuee Land purchased in auction by the Harijans from 1st January, 1964 to 31st January, 1965

Serial No.	Name of the District		Cultivated in S.A.	Banjar in O.A.	Ghair-mumkin in O.A.
1	Amritsar	..	844	913	190
2	Ambala	..	1,094	638	642
3	Bhatinda	..	1,027	..	1
4	Ferozepur	..	3,218	1,171	130
5	Gurdaspur	..	330	344	484
6	Gurgaon	..	425	246	227
7	Hoshiarpur	..	531	1,333	242
8	Hissar	..	1,027	127	10
9	Jullundur	..	1,452	832	670
10	Kapurthala	..	1,096	916	117
11	Karnal	..	711	377	140
12	Kangra	..	24	78	19
13	Ludhiana	..	875	1,231	96
14	Patiala	..	345	146	17
15	Rohtak	..	318	143	338
16	Sangrur	..	380	266	20
17	Simla	..	Nil	Nil	Nil
18	Mohindergarh	..	Figures included in Hissar District		
	Total	..	13,697	8,761	3,343

Surplus Area in Hissar District

2275. Shri Amar Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) the total area of land found surplus so far under the Punjab Security of Land Tenures Act, 1953, tehsilwise, in Hissar District ;

(b) the total number of tenants eligible to be settled on the area referred to in para (a) above ;

[**Shri Amar Singh**]

(c) the total number of tenants who have so far been settled on the said surplus area, and the total area allotted to them ;

(d) whether any area of surplus land is still available in the said district, tehsilwise, if so, how much and the number of tenants yet to be settled thereon ?

Sardar Harinder Singh Major : (a), (b), (c) and (d). The information is given below in the statement:

STATEMENT

Name of tehsil	Area declared surplus up to end of January, 1965		The total No. of tenants eligible to be settled on the surplus area	The total No. of tenants settled on the surplus area	The total area allotted to the tenants up to the end of January, 1965		Surplus area available for resettlement after deducting the area under Stay-Orders		No. of tenants who are yet to be settled
	(a)		(b)	(c)(i)	(c)(ii)		(d) (i)		(d)(ii)
	S.A.	U.			S.A.	U.	S.A.	U.	
Sirsa ..	41,170	11	9,976	5,372	10,780	00	15,245	6½	4,604
Fatehabad	14,267	13¼	5,330	4,648	8,579	10¼	1,775	1	682
Hissar ..	12;639	2	4,495	3,670	6,901	00	3,706	00	825
Hansi ..	14,445	1½	2,483	2,128	6,023	00	7,822	1½	355
Bhiwani ..	2,236	7¾	1,295	1,291	2,179	3	57	4¾	4¾
Total ..	84,759	4	23,579	17,109	34,462	13¼	28,605	13¾	6,470

Note.—S.A. Standard Acres and U—Unit.

X-Ray Plant in Civil Hospital, Hansi in Hissar District

2276. Shri Amar Singh : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of the Government to provide an X-Ray Plant in the Civil Hospital, Hansi in Hissar District, if so, when and the steps taken by the Government in this connection ?

Shri Prabodh Chandra : No, Sir.

Transfers of Teachers/Teachresses of Block Education Circle, Dharamkot No. I in District Ferozepore

2277. **Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the number and names of teachers/teachresses of Block Education Circle, Dharamkot No. I in the Ferozepore District transferred during the period from 1st August, 1964 to 31st August, 1964 stating the names of places from and to which they were transferred with the reasons for transfer in each case ;

(b) the designation of the officer under whose orders the said teachers/teachresses were transferred ;

(c) the date when the last pay certificates of such teachers/teachresses were issued to the District Education Officer, Ferozepur and also the dates of their receipt in each case by the said officers; and

(d) the date when the said teachers/teachresses were paid their salaries for the month of September, 1964, and the reasons, if any, for the delay ?

Shri Prabodh Chandra : (a)

Serial No.	Names of the Teachers and the Schools from which transferred	Names of the Schools to which transferred	Reasons of transfer
1	2	3	4
1	Shri Sukhdev Singh, Teacher, Government Primary School, Indergarh	Government Middle School, Jalalabad East	On administrative grounds
2	Shri Sarwan Singh, Teacher, Government Primary School, Nusserewala	Government Middle School, Vakilanwala	On administrative grounds
3	Smt. Harjinder Kaur, Teacher, Government Primary School, Nusserewala	Government Middle School, Jalalabad East	On administrative grounds

[Education and Local Government Minister]

(b) By the District Education Officer, Ferozepore but with the prior approval of the Director of Public Instruction, Punjab.

(c)—

Name of the Teacher		Date of issue of the last pay certificate	Date of receipt of the last pay certificate by the District Education Officer, Ferozepore
1		2	3
Shri Sukhdev Singh	..	26th September, 1964	4th October, 1964
Shri Sarwan Singh	..	16th October, 1964	20th October, 1964
Smt. Harjinder Kaur	..	4th November, 1964	10th November, 1964

(d)—

Name of the Teacher		Date on which salary for the month of September, 1964 was paid	Reasons for delay, if any
1		2	3
Shri Sukhdev Singh	..	2nd February, 1965	The cause of delay is under investigation
Shri Sarwan Singh	..	Not paid so far ..	
Shrimati Harjinder Kaur		She remained on extra-ordinary leave during the month of September, 1964 and as such is not entitled to any salary for that period	

J. B. T. Teachers in the State

2278. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the total number at present of J.B.T. Teachers in the Government institutions working in the State district-wise ;

(b) the total number of those who are confirmed district-wise ;

(c) the number of the said J.B.T. Teachers with service of one year or more to their credit who have not been confirmed as yet and the reasons for the same ?

Shri Prabodh Chandra : (a), (b) and (c). The requisite information is laid on the Table of the House.

The reasons for non-confirmation are :—

(i) Non-availability of permanent posts.

(ii) Non-verification of character and antecedents by Police authorities.

(iii) Non-completion of Annual Confidential Reports.

(iv) Unsatisfactory record of service and poor results.

STATEMENT

District	No. of J.B.T. Teachers working in the State District-wise	No. of J.B.T. Teachers confirmed	No. of J.B.T. Teachers having more than one year service but have not been confirmed
1	2	3	4
Jullundur ..	3,154	2,057	1,011
Ferozepur ..	3,320	2,407	692
Kangra ..	1,312	325	987
Hoshiarpur ..	3,538	1,768	1,268
Kapurthala ..	982	403	377
Amritsar ..	3,795	2,923	872
Ludhiana ..	2,974	1,752	1,208
Gurdaspur ..	2,828	1,818	486
Ambala ..	2,711	2,020	691
Rohtak ..	3,987	2,252	1,393
Hissar ..	2,690	1,675	327
Gurgaon ..	2,849	1,638	1,211
Simla ..	176	169	7
Patiala ..	2,357	1,673	684
Bhatinda ..	2,089	1,020	718
Sangrur ..	2,980	2,679	186
Mohindergarh ..	885	790	95

Note.—The information pertaining to the Districts of Karnal, Lahaul and Spiti and Kulu is not readily available and will be supplied later on.

Masters/Mistresses in the State

2279. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) the total number at present of Masters/Mistresses working in the Government institutions in ths State district-wise ;

(b) the total number of masters/mistresses referred to above who are confirmed, district-wise ;

(c) the number of masters/mistresses referred to above with service of one year or more to their credit who have not been confirmed as yet and the reasons for the same ?

Shri Prabodh Chandra :

District		(a)	(b)	(c)
Patiala	..	445	119	326
Sangrur	..	339	146	102
Bhatinda	..	336	86	87
Ambala	..	719	258	333
Hissar	..	384	274	96
Gurgaon	..	386	238	148
Rohtak	..	586	218	314
Simla	..	87	53	34
Jullundur	..	443	157	230
Amritsar	..	546	319	227
Ferozepore	..	594	426	113
Gurdaspur	..	415	225	122
Hoshiarpur	..	530	35	92
Ludhiana	..	566	220	183
Kapurthala	..	218	178	40
Mohindergarh Karnal Kangra Kulu and Lahaul and Spiti	Information in respect of these Districts is being collected and will be supplied later on			

(c) The reasons for non-confirmation are :—

(i) Non-availability of permanent posts.

(ii) Non-verification of character and antecedents by Police authorities.

(iii) Non-completion of Annual Confidential Reports.

(iv) Unsatisfactory record of service and poor results.

Government Circular for treating game period as an optional period

2280. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) whether it is a fact that the Education Department issued a circular in June, 1964, for treating the last game period in the schools as an optional period ;

(b) the date from which the instructions contained in the circular referred to in part (a) above were implemented in the Ferozepore District together with the reasons for the delay, if any, in their implementation ;

(c) whether any representations were received by the District Education Officer, Ferozepore, from various Teachers organisations in the district against the non-implementation of the said instructions, if so, their number and their copies be laid on the Table of the House ;

(d) the details of the action taken by the District Education Officer on the representation referred to in part (c) above, if no, action taken , the reasons for the same ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes. The circular was issued on 4th June, 1964.

(b) The District Education Officer, Ferozepore circulated these instructions on 24th June, 1964 . The instructions are being implemented. There has been some delay, but the cause is being inquired into.

(c) One representation against the Government High School, Kishanpura was received against non-implementation of the instructions. A copy thereof is laid on the Table of the House.

(d) Explanation of the Headmaster was called for and he stated that he had asked some teachers to attend to the weak students or supervise games during the last period. However, the Headmaster was instructed by the District Education Officer, to implement the instructions.

"TRUE COPY.

To

BIPAN BEHARI LAL, P.E.S.,
District Education Officer,
Ferozepore.

No. 702, dated 4th January, 1965

Subject.—Defiance of D.P.I's circular.

Respected Sir,

I had brought to your kind notice through a registered letter the matter regarding the above mentioned subject.

Both circulars regarding school timings have been received by the Headmaster, Government High School, Kishanpura,-*vide* receipt No. 1253, dated 13th July, 1964 and 20(D), dated 1st January, 1965, respectively.

It is a matter of great regret that our school is still being closed at 4.45 p.m. Such persons not only defy the D.P.I. Circulars but also they defame the Department.

I again request your goodself to take severe action against the anti-teacher and anti-Department actions of the said Headmaster.

Hoping an early response.

Yours faithfully,
BHAG SINGH,
President.
G.T.U., H.Q. Kishanpura."

The 6th January, 1965.

Upgrading of Schools

2281. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal: Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state the number and **names** of Government Primary Schools and Middle Schools upgraded or proposed to be upgraded to the Middle Standard/ High Standard/Higher Secondary Standard district-wise in ths State during the years 1964-65 and 1965-66 ?

Shri Prabodh Chandra: (a) A statement showing the names of Government Primary and Middle Schools upgraded to the Middle and High Standard during the year 1964-65 is laid on the Table of the House.

(b) The question of upgrading schools to the Middle Standard and High Standard during the year 1965-66 is under consideration.

Names and number of Primary Schools upgraded to Middle Standard during the year 1964-65

Serial No.	Name of the School
	AMRITSAR DISTRICT
1	Government Primary School, Bhura Kunha
2	Government Primary School, Voin Poin
	BHATINDA DISTRICT
3	Government Primary School, Kutiwala
	GURDASPUR DISTRICT
4	Government Primary School, Behrampur
	HOSHIARPUR DISTRICT
5	Government Primary School, Sarhala Khurd
6	Government Primary School, Mallewal
	KANGRA DISTRICT
7	Government Primary School, Kauna
8	Government Primary School, Chakmoh
9	Government Primary School, Mohral
	KARNAL DISTRICT
10	Government Primary School, Arnauli
	KAPURTHALA DISTRICT
11	Government Primary School, Nurpur Lubana
	MOHINDERGARH DISTRICT
12	Government Primary School, Khaspur
	ROHTAK DISTRICT
13	Government Primary School, Peepli Khera
14	Government Primary School, Chiri
15	Government Primary School, Ajaib
	SANGRUR DISTIICT
16	Government Primary School, Malar

NAMES AND NUMBER OF MIDDLE SCHOOLS UPGRADED TO HIGH STANDARD DURING 1964-65

Serial No.	Name of the School
	HISSAR DISTRICT
1	Government Middle School, Bahal
2	Government Middle School, Balsmand
	KARNAL DISTRICT
3	Governmnt Middle School, Padha
	MOHINDERGARH DISTRICT
4	Government Middle School, Bachhod
	SIMLA DISTRICT
5	Government Middle School, Dharampur

Arrears of pay/T.A. of teachers of Provincialised Schools in Ferozepore District

2283. **Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) total amount of arrears of pay/T.A. still payable to provincialised teachers/teacheresses/masters/mistresses of Ferozepore District for the period when they were working under the District Board, Ferozepore ;

(b) the reasons for which the amounts of arrears have not so far been paid to the teachers etc. referred to in para (a) above and the steps being taken to expedite the payments to them ?

Shri Prabodh Chandra : (a) (i) Arrears of pay.—*Rs* 29,530.85.

(ii) Arrears of T.A.—*Nil.*

(b) The arrears claims were not entertained by the District Board, Ferozepore, for the following reasons : —

(i) A few bills were incomplete for want of original appointment orders and joining reports of o icials concerned.

(ii) Necessary verification or documents were required from the Block Education Officers/Schools where claimants had been working.

In order to ensure speedy disposal of the arrears claims, the District Education Officer has been instructed to take immediate action on the following lines:—

(1) All the relevant record including the arrears claim bills prepared by his office should be handed over immediately to the concerned Local Body for payment.

(2) The claims which are under correspondence with the Block Education Officers or Educational Institutions for completion of papers should be pursued vigorously and through personal contacts at the time of the monthly meetings or during the course of tours.

(3) One of the Deputy Education Officers should be made exclusively responsible for processing of these claims and follo -up action thereon. He should also be entruste with the responsibility of contacting the Local Bodies concerned for clearing these arrears at the earliest.

(4) He may also see the Deputy Commissioner and use his good offices in getting active co-operation from the Local Body concerned .

(5) He may utilise the services of the Teachers / Association for getting the papers completed from the Teachers so that movement of claims becomes quicker.

Arrears of Pay/T.A. of certain teachers in district Ferozepore

2284. **Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) the total amount still payable to the teachers/ teachresses / masters/ mistresses as pay/ T.A. upto date fter the provincialisation of the schools in Ferozepore District ;

(b) the reasons for which the said amounts were not paid in time, and the action being taken to expedite the payments ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Pay.—*Rs* 59,672.80.

T.A.—*Rs* 8,000.00.

[Minister for Education and Local Government]

(b) (i) The pays could not be disbursed in time as the cases of the officials regarding their leave, award of regular grades, award of promotions and fixation of pay, etc. were decided late. Steps are being taken to liquidate the pending claims. Most of the bills are under correspondence with the Accountant-General, Punjab, being time-barred.

(ii) T.A. claims relate to Panchayat elections held in 1960 and 1963-64. The claims could not be paid in time for want of T.A. allotment. Now the T.A. allotment has been made the claims being time-barred, have been referred to the Accountant-General, Punjab, for pre audit. Payment will be made as soon as they are preaudited by the Accountant-General, Punjab.

Missing service books of certain teachers in Ferozepore District

2285. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) the total number of service books, if any, of the teachers/ teachresses / masters/mistresses working in the Ferozepore District which are missing at present ;

(b) the names of the teachers/teachresses /masters/ mistresses whose service books are missing and the period since when these are missing in each case ;

(c) the causes of the loss of the said service books and the names of the official responsible for the same ;

(d) the details of the attempts so far made for being made to trace out the lost service books ;

(e) whether any steps have been taken to reconstruct the service books of the teachers etc. referred to in part (b) above ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Seven.

(b)

	Name of the official		*Period since when service book is missing*
1	Shri Gurbakhsh Singh	..	Prior to May, 1963
2	Shri Pritam Singh	..	Ditto
3	Shri Manjit Singh	..	Ditto
4	Shri Satnam Singh	..	Ditto
5	Shri Jat Ram Dass	..	Ditto
6	Shri Khazan Chand	..	Ditto
7	Shri Bikram Singh	..	Ditto

(c) The matter is being looked into.

(d) All service books and old record have been checked up. Enquiries have also been made from various offices regarding the whereabouts of the missing service books.

(e) Yes.

Selection grade given to Classical and Vernacular Teachers in Ferozepore District

2286. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) the number and names of classical and vernacular teachers/ teachresses of Ferozepore District who were given the selection grade in the month of November, 1964 ;

(b) whether the said teachers/teachresses have been paid their salaries according to the revised selection grade, if not, the reasons therefar

Shri Prabodh Chandra : (a) None.

(b) Question does not arise.

Surplus area in village Shamgarh, tehsil Karnal

2289. Comrade Ram Piara : Will the Ministser for Revenue be pleased to state —

(a) the names of landowners who owned more than thirty standard acres of land in villages Shamgarh Chaupari and Mumda Khera in tahsil Karnal in the year 1952 (ii) together with the total acreage in possession of each ;

(b) the date when the work in regard to the assessment of surplus areas in the said villages was started , (ii) and date when it was completed (iii) together with the area of land declared surplus in the case of each landowner ;

(c) whether any land from any of the said landowners was purchased by the Government for the establishment of an Agricultural Farm or for any other purpose, if so, the area thereof and the date of its purchase ;

(d) whether any of the landowners referred to in part (a) above own or owned land in any other villages of district Karnal, if so, the names of the villages and the area of land owned by each in each such village ;

(e) whether at the time of making assessment of the surplus area, the lands owned by the land owners in villages mentioned in parts (a) and (b) were taken into account, if so, the details thereof ;

(f) whether any area in excess of the permissible limit has been left with any of the said landowners for gardens, if so, how much ;

(g) whether any officer of the Revenue Department at any time verified the date or approximate time when the garden or orchard was planted, if so, his designation together with the approximate period/time when it was verified ;

(h) whether he is aware of the fact that the garden /orchard was planted in village Shamgarh, tehsil Karnal long after the date when enteries of garden etc. were made in the revenue records if so, the reasons there for together with the date of its Ist entry, as garden in the revenue records ?

Sardar Harinder Singh Major : (a) to (h) A statement is enclosed.

[Minister for Revenue]

STATEMENT

Serial No.	Names of the land-owners who owned more then 30 Std. acres, in 1952.	Area in possession of each. (in S. As)	Date of starting/ Date of completion of assessment of surplus area work	Area declared surplus. (in S.As)	Whether any land purchased by Govt. if so, the area and date of its purchase	Whether any landowner owned land in any other villages, if so, the names of the villages and the area owned by each village.	Whether areas mentioned in parts (a) and (d) was taken into account while making assessment of surplus area and details thereof.	Whether area in execess of permissible limit has been left with any landowner for gardens, if so, how much	Whether any Officer verified the date when the garden or orchard was planted his designation and the time of verification	Whether the orcherd was planted long after the date when entries were made in revenue record, if so, reasons therefor and date of first entry in Revenue Records
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	(a) (i)	(a) (ii)	(b) (i)/ B(ii)	(b) (iii)	c	d	e	f	g	h
1	Shri. Gurrinder Singh, s/o Gurbaksh Singh, V. Shamgarh.	V. Shamgarh —128-9½	9-12-1960 / 4-8-1962	71-00	No	Yes : SA-U V. Laliani—1-13½ V. Dodwa—4-15½	Yes : the area mentioned in reply to (a) &(d) was taken into account.	Yes : 4-10½ Standard Acres.	Yes ; N. T. Agrarian, Karnal, on 25-1-63	Necessary entry regarding existance of garden is recorded in the Revenue Record from Kharif 1957.

2.	Shri Gurjit Singh, s/o Gurrinder Singh of Shamgarh.	V. Sham-garh—54-10½ V. Chopari-90-½ V. Munda Khera—96-1½ 240-12	9-12-1960 9-7-1962	67-12¾	No	No		The entire area owned by the land owner was taken into account.	Yes ; 1-10½ Std. Acres.	Yes; N.T agrarian, Karnal on 7-5-1963	Necessary entry regarding existence of garden is recorded in the revenue record from Rabi, 1958
3.	Shri. Sukhjit Singh, s/o Gurrinder Singh of Shamgarh.	V. Sham-garh—54-6¼ V. Chopari-90-½ 144-6¾	9-12-1960 1-4-1963	68-10½	SA-U Yes ; 25-2 for Agr. See Farm, on 28-3-58	No		Ditto	No	..	
4.	Shri Daljit Singh, s/o Gurrinder Singh of Shamgarh.	V. Sham-garh—64-9 V. Chopari-90-5½ 154-14½	9-12-1960 9-7-1962	80-7½	No		No	Ditto	No	..	
5.	Shri Surat Singh s/o Jot Ram of Shamgarh.	V. Sham-37-6½	20-7-1959 14-6-1960	4-1	No	No		Ditto	No	..	

Complaint gainst General Assistant to D.C., Karnal

2290. Comrade Ram Piara: Will the Chief Minister with reference to the reply to Unstarred Question No. 1740 printed in the list of unstarred questions for 18th September, 1964 be pleased to state —

(a) whether the reports of the local officers referred to in part (c) of the said reply have been received, if so, copies of the same be laid on the table of the house ;

(b) the names and designation of the authority who held the enquiry ;

(c) whether any action has been taken on the reports of the enquiry officers, if so, what, if not the reasons therefor;

(d) whether the complainants were advised or summoned to substantiate the allegations, if so, the dates when each of them was called and by whom, if not, called or invited, the reasons therefor ;

(e) whether it is a fact that some officers including the Sessions Judge had reported against the said G.A. to the Government, if so, the details of the action taken and a copy of his report, if it is in public interest, be laid on the table of the house ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes. It is not in public interest to lay these replies on the table of the house.

(b) Shri R.C. Kapila, D.C., Karnal.

(c) The reports of the D.C. were duly considered by Government and the complaints against the officer were filed.

(d) (i) Shri Waryam Singh who was summoned by the D.C., Karnal for 29th August, 1964 appeared on the same date.

(ii) Shri R.K. Datt was summoned by the D.C., Karnal through a registered communication but the notice was received back undelivered.

(iii) Shri Amrit Lal Thakar, Advocate was not summoned by the D.C., Karnal as the sites for *Takhatposhes* which fell vacant in Kachahri Compound were allotted in consultation and with full agreement of the President, Local Bar Association.

(e) Yes. The complaint was filed on the basis of the reports of the D.C., Karnal and the Commissioner, Ambala Division. It is not in public interest to lay the reports of the D.C./Commissioner on the table of the House.

Contracts of repair etc. of Typewriters in Government Departments

2291. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Public Works and Welfare with reference to the reply to unstarred question No. 1724 printed in the list of Unstarred Questions for 15th September, 1964, be pleased to state —

(a) whether it is the normal policy of the Government, not to disclose the information on the plea that the same is not in public interest as stated in parts (b) & (c) of the said reply, if so, the basis on which the Government has formulated the policy;

(b) whether it is the policy of the Government to issue circulars to the department concerned or to all the Government Departments giving the names of the black-listed firms so that none of the Government offices may give any work to them;

(c) the checks, if any, provided to insure that a firm black-listed by one department located at a particular places does not get contracts/orders from Government offices located at the same place or other places ;

(d) whether Government has at any time considered the desirablity of publishing in the official gazette the names of those firms which on account of their malpractices have been black-listed, if so, when and with what result.

Chaudhri Rizaq Ram : (a) According to the standardised code prescribed by the Government of India, black-listing orders should be issued as secret documents. It is the policy of the Government not to disclose information on secret documents.

(b) & (c) To all Government Departments marked "Secret".

(d) Question does not arise.

Press Colony at Chandigarh

2292. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of the Government to set up a Press Colony at Chandigarh; if so, the price at which plots in the proposed Colony will be allotted ;

(b) whether any sites are also proposed to be allotted to the Printing Presses now functioning in the Capital ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes. The plots would be allotted in the proposed colony at the rate of Rs. 20 per sq. yard.

(b) There is no such proposal to allot sites in this colony to the Printing Presses now functioning in the capital.

Enquiry into the causes of the Death of Professor Ved Parkash Kalia in Civil Hospital, Patiala

2293. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether any inquiry has been ordered by him into the causes of the death of Professor Ved Parkash Kalia in the Civil Hospital, Patiala ;

[Comrade Shamsher Singh Josh]

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the name of the enquiry officer and the time by which the enquiry is expected to be completed ;

(c) if the enquiry has since been completed, the result thereof ?

Shri Prabodh Chandra : (a) No. However a report was called for from the Chief Medical Officer, Jullundur.

(b) the Question does not arise.

(c) The report of Dr. Nirmal Parkash, Chief Medical Officer, Jullundur was received and examined. The officers have been asked to be more careful.

Development facilities in small and under developed towns in the State

2294. **Comrade Shamsher Singh Josh** : Will the Home and Development M nister be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of the Government to treat small and undeveloped towns of the State as Rural Area for development purposes ; if so, the details of the facilities proposed to be given to them for development ;

(b) whether it is proposed to open 'Urban Extension Blocks' in such towns ?

Sardar Darbara Singh : (a) No.

(b) Does not arise.

Land Acquired for afforestation in Ambala District

2295. **Comrade Shamsher Singh Josh** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether any new areas of land have been acquired for afforestation n the Ambala District, if so, the names of villages where the land has been acquired and the area acquired in each case ;

(b) whether any cultivable lands or lands being cultivated have also been acquired, if so, the reasons therefor ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes. A statement showing particulars of new areas of land acquired for afforestation is enclosed.

(b) An area measuring 444.45 acres as per details given in column of the enclosed statement has been acquired. The cultivated land along with the uncultivated land falling in the catchment area of Sukhna Lake had to be acquired for the execution of soil conservation and other improvement works in Sukhna Cho and for raising of green belt around the Capital.

Statement showing the particulars of the new areas acquired for afforestation in the Ambala District

Serial No.	Name of Forest Division	Name of village	Area in acres	Cultivated area in acres	Uncultivated area in acres
1	2	3	4	5	6
1	Rupar ..	1. Himmatpur ..	181	..	181
		2. Sunana ..	111	..	111
		3. Dargahsha ..	421	..	421
		4. Bagwali ..	208	..	208
		5. Fatehpur ..	871	..	871
		6. Jhandian ..	627	..	627
		7. Bari ..	422	..	422
		8. Kakaut ..	16	..	16
		9. Sahu Majra ..	227	..	227
		10. Bholon Kalewal ..	30	..	30
		11. Khalidpur ..	38	..	38
		12. Sarari ..	11	..	11
		13. Bhugalan ..	461	..	461
		14. Nawrangpur ..	1,052	..	1,052
		15. Majri ..	30	..	30
		16. Harnampur ..	110	..	110
		Total ..	4,816.00	..	4,816.00
2	Chandigarh	1. Manakpur Khol Gama ..	346.45	38.39	308.06
		2. Kuranwala (Nepli) ..	461.00	59.00	402.00
		3. Dhamala (Baroliwala) ..	198.94	27.13	171.81
		4. Darra Khurani ..	557.82	37.88	519.94
		5. Khuda Alisher ..	108.00	..	108.00
		6. Suketri ..	2,452.07	141.38	2,310.69
		7. Kansal ..	2,155.81	126.25	2,029.56
		8. Manimajra ..	41.40	..	41.40
		9. Darya ..	15.92	1.80	14.12
		10. Hallomajra ..	238.20	6.46	231.74
		11. Behlana ..	53.46	..	53.46
		12. Raipur Khurd ..	77.84	5.99	71.85
		13. Bhabat ..	15.14	..	15.14
		14. Raipur Kalan ..	1.74	0.17	1.57
		Total ..	6,723.79	444.45	6,279.34
		Grand Total ..	11,539.79	444.45	11,095.34

Chanalizing of River Sutlej

2296. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether it is a fact that the work of channelising the Sutlej River carried on by the Drainage Department has

[Comrade Shamsher Singh Josh]

been stopped for lack of funds, if so, the reasons for which the funds are not available for the purpose and the time by which the work is likely to be resumed thereon ?

Chaudhri Rizaq Ram : Third Plan allocation for studying flood control schemes has been exceeded. It cannot be indicated at this stage as to when the work will be started.

Arrears of Passenger Tax against Sandhu Bus Service Transport Company, Amritsar

2297. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state—

(a) the total amount of arrears of Passenger Tax due from the Sandhu Bus Service, a Transport Company of Amritsar at the time of the resignation of the Kairon Ministry ;

(b) Whether any buses of the said company have been attached with a view to realise the said arrears ; if so, the number of buses so attached ;

(c) whether any amount even after the said attachment is due from the said company, if so, the details thereof ?

Sardar Kapoor Singh : (a) Rs. 2,34,182.72 Paise.

(b) Part (I) Yes.

Part (II). Two buses PNA 3575 and PNA 4581.

(c) Part (I). Yes.

Part (II). The whole amount as mentioned in (a) above, due to the stay orders passed by the civil courts.

Stream Lining of Transport Department

2298. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government to stream-line the Transport Department and to improve its technical service ; if so, the details thereof ;

(b) whether there is any scheme to replace the old vehicles with the Punjab Roadways, if so, the details thereof ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes. The following measures have been/are being adopted in this behalf—

(i) Steps are already being taken to provide adequate Workshop facilities at all the main depots and sub-depots for efficient maintenance of fleet.

(ii) Vehicles with poor operational efficiency are being replaced.

(iii) More suitable vehicles namely, Leylands have been introduced at Gurgaon and Mercedez Benz at Pathankot.

(iv) Technical personnel is being trained for more efficient handing of fleet.

(v) Inspection of vehicles have been tightened to avoid detailment of any defective vehicles on the road.

(b) Yes. 102 vehicles will be replaced before March, 1965.

Memorandum from State Transport Workers Federation and others

2299. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether the Chief Minister has received from the State Transport Workers Federation and any other Trade Union a

memorandum opposing the reported proposal of the Labour Department to abolish the office of the Conciliation Officer at Jullundur and transfer the four districts under his jurisdiction to the jurisdiction of the Conciliation Officer at Ludhiana, if so, the action taken by the Government on the memorandum ;

(b) if no action has been taken yet, the time by which it is likely to be taken ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) A memorandum has been received by the Chief Minister, Punjab, from the Motor Transport Workers Federation, Jullundur, a copy of which was received by the Labour Commissioner, Punjab on the 16th February, 1965.

As it was received very recently, no action has been taken so far.

(b) The matter is already under the consideration of State Government and the demand of the Motor Transport Workers Federation, Jullundur will be kept in view at the time of final decision.

Intensification of Family Planning Programme in the State

2300. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether the Government has decided to intensify the Family Planning Programme in the State ; if so, the details of the steps proposed to be taken in this behalf ?

Shri Prabodh Chandra : The requisite information is contained in Annexure I & II.

ANNEXURE I

The following steps have been taken to intensify the Family Planning Programme in the state—

(a) To deal with the work of the Family Planning Programme in the State an officer of the rank of the Deputy Director, Health Services has been appointed who will be assisted by two Assistant Directors one in Family Planning Programme and the other in Family Planning Training.

(b) Under the re-organised pattern of Family Planning Programme six districts have been covered during the year 1964-65. This Programme will be extended in seven districts during the year 1965-66 and the remaining districts will be covered in the Fourth Five-Year Plan.

(c) A target of vasectomies operations have been fixed year-wise and ultimate object is 6 vasectomies per thousand of population. To expedite this all the Chief Medical Officers and other District Administrative Officers and Officers in Primary Health Centres are holding vesectomies-seminars-cum-camps.

(d) For the training and practical demonstration in Family Planning to the people in villages, Family Planning Orientation Seminars and camps are being held in villages in large numbers.

(e) A State Family Planning Conference was held in January, 1965. The implementation on recommendations of the different groups is already under way.

(f) Publicity is being organised with the collaboration of Director, Public Relations. Staff recommended under the re-organised Pattern is already in a position except in the training centre where two posts of officer-in-charge of the Training Centre and Statistician are still vacant. Efforts are being made to fill up these vacancies.

[Minister for Education and Local Government]

(g) Implementation/promotion of Planning Programme has specifically been made the responsibility of the Deputy Commissioners, who will be supervising/ assessing the Progress made in the Districts in regard to Family Planning Programme ;

(h) the staff of the Development Department has been actively associated in the Family Planning Programme and duties to be performed by them have been assigned to them ;

(i) Rs. 2 are given to the convassers for vasectomy operation per case to the person other than Government employees ;

(j) 6 days special leave is granted to the Government employees for undergoing vasectomy/tubeligation operation ;

(k) A remuneration of Rs. 10 per case is given to the persons undergoing sterilization for drugs, and meeting expenditure in connection with meals and transport etc.

ANNEXURE II

The following steps have been proposed to be taken to intensify the family Planning Programme in the State—

(a) Re-organised pattern approved by the Government of India has been implemented in the Punjab State under phased programme. Six districts have been covered during the year 1964-65 (Ambala, Jullundur, Karnal, Ludhiana, Patiala and Kapurthala) and seven more districts will be covered during the year 1965-66. Under this scheme every Block will have rural Family Planning unit and 3 additional sub-centres of Primary Health Centre will be opened besides the existing 3 Sub-centres attached to Primary Health Centre. In cities which cover more than 50 thousand population a Urban Family Planning Unit will be opened.

(b) Annual target of 40 thousand vesectomies and tubeligation operations were fixed from June, 1964. Against this target 29,487 operations were performed up to January, 1965. This target has also been raised to 80 thousand during the year 1965. All Medical and Health Institutions are holding Family Planning clinics on every Wednesday and Saturday afternoon. All the Chief Medical Officers and Principal Medical Officers in the State have been directed to supply the contraceptives to all the Medical and Health including Ayurvedic Dispensaries functioning under their respective control for the distribution to the people.

(c) For the training and practical demonstration in family Planning to the people in villages, Family Planning Orientation-Seminars and camps are being held in villages in large numbers. In these seminars great stress is given to the masses to adopt Family Planning Programme. Moreover, Family Planning Extension Educators at the Block level have also been sanctioned for 40 Blocks and 121 such posts will also be sanctioned during the year 1965-66. People are also being approached through Press, literature and Radio talks in regional languages. Health staff approaches people in villages individually and address Block meetings who in turn propagate this idea.

(d) A State Family Planning Conference was held in January, 1965. The implementation on recommendations of the different groups is already under way. (Copy enclosed).

(e) Intra-Utrine Contraceptives Device Programme has been started for a small way. Supplies of the same are not available in abundance for the State as yet. We have been given about 350 Intra Utrine contraceptives Device (Lippes loops) only by the Ford Foundation. Vigorous efforts are being made for more supply

(f) Publicity is being organised with the Director, Public Relations. Staff recommended under the re-organised pattern is already in place, except in the training centre where two posts of office-in-Charge of the Training Centre and Statistician are still vacant due to non-availability of technical hands. However, efforts are being taken to fill up these vacancies. Audio visual aids are being supplied to all the centres and sub-centres.

SYNDICATE STUDY GROUP NO. I

Extension Education Techniques for Family Planning Programme with special reference to the role of Development, Education, Social Welfare Departments

The intent of extension education techniques is not only to heighten awareness of the need to plan and limit the size of the families but also to distribute responsibility among the masses, their immediate leaders at the local level, voluntary organisations, Panchayati Raj Institutions and in fact, all organs of the community operating as the grass-roots. The Syndicate discussed : (i) How best to propagate the ideas of small size family norms by involving the entire community ? (ii) How to select, motive and train formal and informal leaders at all levels (iii) What should be the organisation and forms for educative dramas, skits, kirtans and various other media of mass communication ? (iv) How to motivate and charge functionaries of various Government Departments operating in the field both to practise and propagate Family Planning ?

RECOMMENDATIONS

(i) Extension education techniques may be evolved on the basis of educational diagnosis including an appraisal of the resources of the community, recognition of the community leaders and groups interested in Family Planning Programme, study of local beliefs and practices, and cultural, social, religious and other motivational factors which may influence the acceptance of Family Planning Programme.

(ii) Cinema houses may be required to devote at least a part of the time out of the time allotted by the Government for screening shots released by the Films Division to the showing of feature films on Family Planning.

(iii) It may be arranged with broadcasting media like the Vividh Bharti and the Ceylon Radio etc. to combine the message of Family Planning with the broadcasts for mass entertainment.

(iv) The fairs attracting masses in huge numbers, cattlefairs and grain-market should be taken advantage of for arranging discourses, skits, dramas, film shows and small exhibitions for promoting Family Planning.

(v) Dramas and skits written by competent persons adapted to local tastes, conditions and customs and enacted as far as possible by local talent will go a long way in motivating and educating the people particularly in the rural areas.

(vi) Group discussions should become the concomitants of film shows and skits.

(vii) Booklets or pamphlets duty illustrated, wherever feasible, containing all the essential information approved by technical experts in the field should be got printed in the regional languages and distributed free of cost to all the villagers.

(viii) It is necessary to mobilise the co-operation of social, cultural and religious as well as voluntary organisations and institutions. The Community opinion leaders both formal as well as informal should be motivated individually to play an effective role in planning, organising and conducting group meetings.

(ix) The individual should be motivated by explaining to him the economic and other benefits contributing to the welfare of the family.

(x) Extension education should cover not only the married persons but also all persons of marriageable age.

(xi) The State Legislatures should be requested to have two hour long discussions in each Session on Family Planning as an all party programme. In addition, there should be quarterly meetings at the district level of the M.Ps., M.L.As., M.L.Cs., Chairman Zila Parishad, Chairmen, Panchayat Samitis, Presidents of Municipal Committees

[Minister for Education and Local Government]

and Chairmen of other local bodies to review the progress of family Planning programme in the Districts.

(xii) In all Government Offices there should be a counter for distribution of contraceptives to Government employees when the office closes.

(xiii) The school teachers should emphasize the advantage of late marriages, small size families, proper nutritional practices through parent-teacher's associations.

(xiv) School teachers should not be appointed as Depot Holders except where mature teachers interested in this programme and enjoying influence with the local people are forth-coming.

(xv) The teachers should be oriented for propagating Family Planning Programmes in the course of pre-service training.

(xvi) The text books meant for mature students at the appropriate level should contain a chapter explaining the advantage of having small size, happy healthy and well-nourished families in contrast to unplanned and large families.

(xvii) The planning forums in the colleges should hold camps in rural are as and explain to the people the implications of population growth. This will have the advantage of motivating simultaneously the potential parents themselves.

(xviii) Family Planning education should be carried out through adult literacy centres also under the supervision of S.E., P.Os.

(xix) District Education Officers should motivate teachers in favour of small size families so that they can set personal example to the rest of the community.

(xx) To give suitable orientation to functionaries involved in extension services under various development programmes instructions on family Planning should form an inseparable part of the syllabus of training for such personnel. The staff already in position should be put through a carefully designed series of refresher courses on this subject.

(xxi) The Block Development Officers should co-ordinate all efforts for tackling this problem in the areas under their jurisdiction. The Medical Officers Incharge of the Primary Health Centres would be their Principal Advisers.

(xxii) All the agencies which have to contribute to the success of the programme including those whose roles have been specifically mentioned should be associated with planning the total programme and determining distribution of specific responsibility.

(xxiii) Targets should be allotted according to the geographical units and not functionary-wise. Some sort of recognition and incentives may be given to the units which have shown outstanding results in the successful implementation of the programme.

(xxiv) Village Level Workers, while devising farm plans for individual farmers should include family planning as an essential aspect.

(xxv) The Commissioner for Agricultural Production and Rural Development should be made responsible for the successful and effective fulfilment of roles assigned to the functionaries of the Agriculture and Development Departments in Family Planning Extension Education. The Deputy Commissioners at their monthly meetings held to review the progress of the compaign for agriculrural production should also review in quantitative terms the progress of Family Planning Programme in their districts.

(xxvi) The Labour Department should ensure that regular as well as piece-rate industrial workers undergoing vasectomy operations get the same facilities and concessions as are afforded to Government employees.

SYNDICATE STUDY GROUP No. II

Social and Cultural factors affecting the acceptance of the Family Planning Programme

The objective of this Syndicate study was to Pin-point the various social and cultural factors that HELP or HINDER the acceptance of Family Planning Programme.

a particular community there could be three broad groups as far as the knowledge of Family Planning Programme and its acceptance is concerned.

Group.—1. Consisting of people who resist family Planning movement.

Group .—2. Those who accept the philosophy of Family Planning but for one or the other reason don't practise it at all or consistently.

Group.—3. Those who accept and practise Family Planning.

Individual experience and Family Planning Attitude Surveys reveal that in our population 60 to 70 per cent belonged to the second Group meaning thereby that there is awareness among people but action is lagging behind.

Both the people as well as the propagators of Family Planning had Socio-cultural barriers which inhibited the movement. The following socio-cultural attributes were high lighted as offering resistance to Family Planning :—

(i) Fatalistic attitude-children thought as gift of God.

(ii) Children thought as an economic asset.

(iii) Fear of death among children.

(iv) Keen-desire to have a son for socio-religious reasons.

(v) Ignorance.

All these are deep rooted behaviours and attitudes which would yield to only dedicated and sincere efforts to educate the masses.

Important barriers for the group which accept but don't practise family planning are as under :—

IGNORANCE OF KNOWLEDGE

(a) about spacing pregnancy through contraceptives ;

(b) about stopping pregnancy i.e. surgical methods ;

(c) regarding availability of facilities ;

(d) of correct use of contraceptives ;

(e) about sex education.

EMOTIONAL BARRIERS BOTH INHERENT OR ACQUIRED

(a) Lack of adequate motivation.

(b) Apathy.

(c) Fear of operation itself and its effects on potency.

(d) Immense desire to have sons.

(e) Fear and feeling or reduction of sexual pleasure with the use of contraceptives.

ENVIRONMENTAL

(i) Poor housing conditions.

(ii) Large size families.

These pose the problem of effective storage and timely use of contraceptives.

SOCIAL BARRIERS

(a) Lack of proper communication and harmony between husband and wife.

[Minister for Education and Local Government]

(b) Old peoples resistance to the Family Planning Movement.

(c) Sex being tabooed.

(d) Lack of recreational facilities.

(e) Group rejection.

(f) Sexual relations in the fields.

(g) Marriage customs and morals e.g., polyandry, polygamy and leverite system of marriage.

All these barriers need to be tackled by intensive educational techniques both by mass and individual approach to create in the community—

(a) a desire to have small families.

(b) an atmosphere of group acceptance, and

(c) knowledge of the availability and use of family planning methods.

There is urgent need to impart social, moral and sex education to the school children, parents ad population at large by effectively evolved techniques.

The following positive factors promote family planning :—

(1) Improvement in general economic status.
(2) Educational facilities especially to women.
(3) Greater social exposure to the urban areas military factories, etc.
(4) Late age of marriage.
(5) Harmonious marriages.
(6) Better communication.
(7) Higher living costs.
(8) Facilities and their availability.

To explore their fostering potential more studies are needed.

Important barriers implinging on the service givers and the propogators of Family Planning include—

(1) Inadequate knowledge.
(2) Lack of motivation in the working staff.
(3) General apathetic attitude.
(4) Lack of sincere zeal and zest to work and face the odds.
(5) Poor social status to family planning as a vocation.
(6) Immaturity of workers.
(7) Unmarried female workers especially in the rural areas.

Proper selection techniques and training should held break these barriers.

There is need for wider operational research in different parts with high acceptance, low acceptance and resistance to family planning, to highlight the reasons thereof for wider application.

There are innumerable individual, familial and communal socio-cultural aspects of this human problem which should be tackled by humane methods of Education, Persuation and Motivation and not legislation.

SYNDICATE STUDY GROUP No. III

Population Growth vis a vis economic progress

If the present trend of population growth continues, India's population will be about 719 million by 1981 as against 356 million in 1951, that is, as much population will be added in 30 years 1951—81 as had growth in thousands of years till 1951. If that happens, not only will the increased numbers have neutralised the accomplishments of the developmental

programmes, but also new shortages will arise frustrating all hopes for any reasonable level of living. As the death rate is likely to continue to decline further, additional and more vigorous efforts are essential to lower the fertility rate appreciably so as to ensure a substantial decline in the rate of natural increase.

RECOMMENDATIONS

(i) The following measures for reducing birth rate are recommended in order of importance :—

(a) Vasectomy operations.

(b) Use of mechanical contraceptives.

(c) Use of oral contraceptives.

(ii) Vasectomy operations would provide the most effective measure of Family Planning particularly in the rural areas.

(iii) No one method should be introduced to the exclusion of others.

(iv) Induced abortion cannot be recommended as a measure under the programme, but the present legal ban on abortion should be relaxed subject to specified conditions e.g., abortion should be allowed only after three children and only if the husband undergoes vasectomy.

(v) Raising of the age of marriage was a very large and distinct problem and the time and effort that would be required for dealing with it would be too great to justify its being treated as part of the family planning campaign.

(vi) All government officers in all departments should, while on tours, take every opportunity of impressing upon the people the urgent need of family planning.

(vii) While the family planning programme must be pursued vigorously it was at the same time essential to strive hard to increase production in agriculture as well as industry to the maximum.

(viii) A small research organisation should be set up as an integral part of the overall family planning organisation to (a) study the attitudes of people belonging to different religious and economic groups towards family planning (b) evaluate periodically the degree of success of the population control programme and (c) find the acceptability of various measures of population control among different groups of people in different areas of the country.

SYNDICATE STUDY GROUP NO. IV

Conventional Contraceptives Acceptability and used supply and distribution

OBJECTIVES

1. To understand relationship of acceptability, use and effectiveness of various contraceptives.

2. To understand role of contraceptive in achieving the long-range objective of family planning to reduce the birth rate.

3. To make the supply and distribution of contraceptives physically and Psychologically easy to obtain in rural and urban areas.

4. To consider failure of contraceptives and reasons responsible for this and how to avoid them.

RECOMMENDATIONS

(i) Conventional contraceptive methods include withdrawal, condom, foam tablets, diaphragm and jelly, jelly alone, cream alone viginal foam.

[Minister for Education and Local Government]

(ii) Other methods from the point of view of acceptance and practical use are sterilization and intra-uterine devices. The use of oral contraceptive at present is not considered feasible for general application.

(iii) The use of diaphragm and jelly method seems now to be limited only to large towns.

(iv) In ra-uterine devices can meet with the same acceptance and success as vasectomy toperations provided that their use is popularised with drive.

(v) Increased acceptability and use of contraceptives can make up for decreased effectiveness to a certain extent. Therefore, the aim should be not only to introduce 100 per cent effective contraceptives but also to enlarge the coverage.

(vi) The knowledge should be disseminated that—

(a) Use of any contraceptive is better than no contraceptive at all.

(b) Any two contraceptives, condom and foam tablets diaphragm and jelly, condom and jelly, etc. used together are better than any one contraceptive used alone.

(c) The effectiveness of any contraceptive depends upon the care and regularity with which it is used.

(vii) Contraceptives should be distributed free both in urban and rural areas. After the Fourth Five-Year Plan, however, gradual introduction of token price may be considered.

(viii)To prevent flow of contraceptis from free supply to trade the possibility of giving subsidy as necessary to trade should be considered. Moreover, to ensure uniformity both in the hospital and in the depot subsidized contraceptives could be given uniform lebelling.

(ix) In each village depot holders should be carefully selected and trained. They may include V.L.Ws., Panchayat Members, Hakims, Shop-Keepers, dias, etc, They should be given some sort of incentive for doing this work.

(x) Mechanical device like slot mechines from which contraceptives can be easily obtained should be installed in centres, factories, etc., where a large number of people work.

(xi) To create a climate in favour of small size families, Family Welfare Committees/ Groups should be formed at all levels. In case of industry they should include both representatives of the employers and employees. The composition of such Committees/ Groups should steer clear of political considerations i.e., unions having different opinions should be persuaded to speak on the same platform and join such Committees.

SYNDICATE STUDY GROUP NO. V

INTRA-UTERINE DEVICES AND ORAL CONTRACEPTION AS A FIELD PROGRAMME

Objective

The objective of this syndicate Study broadly was to consider how far we could take advantage of two recent additions to the armamenterium of anti-fertility agents i.e., the oral contraceptive tablets and intra-uterine devices. The discussions centred around the following: —

(a) on the basis of results obtained so far are we to consider launching a large scale programme of introducing intra-uterine contraceptive devices in our population ?

(b) How far will this method of contraception be acceptable to our people ?

(c) Should para-medical personnel be allowed to introduce these intra-uterine devices-either now or later ?

(d) Manufacture of intra-uterine devices.

(e) Training of doctors to introduce intra-uterine loops.

(f) The role of oral contraceptive tablets in our family Planining Programme and whether they would be effective and acceptable to our people.

(g) On the basis of data obtained so far in other countries, essentially regarding side effects, should we at the present time confine ourselves only to limited clinical trials or should these drugs be used as widely as possible.

Data on the use of Intra-uterine contraceptives devices (Lippies Loop and Margulis Spiral) throughout the worked which had been recently presented at the Conference in New York were discussed. Data on the experience with the use of these devices in India were reported. The same findings had been reported at the Indian Council of Medical Research meeting at Aurangabad earlier this month. The following conclusions were arrived at this Syndicate meeting: —

(i) It was felt that the Intra-uterine device had been demonstrated to be safe effective and acceptable :

(ii) It was decided that the Lippies Loop was the device of choice for further use in India since the incidence of expulsion, side effects, removals and pregnancy rate were significantly more with the spiral type of device.

(iii) The need is so great and immediate that it was strongly felt that manufacture of the device in India should be undertaken at once.

(iv) There was unanimity of opinion that only doctors should introduce the device and supervise the follow up.

(v) A Programme of training doctors in introducing the device shoulde be established atonce and training centres be set up throughout the country. Loops are already being introduced in the Department of Obstetrics and Gynaecology at the Post Graduate Medical Institute, Chandigarh which could be one of such centres.

(vi) A vigorous programme should Immediately be intiated to motivate our people so that they would accept this method of contraception.

(vii) The oral contraceptives were discussed and the experimental and clinical data presented. It was felt that at the present time the anovulatory steriods should be investigated further and that this be done only at specialised centres initiated under the auspices of Indian Council of Medical Research. Data as regards side effects and acceptability in our country are not such as to warrant a general use of these drugs throughout the country. If it is ever to be used it should be provided free or subsidised by Government.

(viii) The intra-uterine contraceptive device (Lippies Loop) Offers an immediate answer to our urgent problem of population control and its introduction should be implemented as rapidly and widely as possible. As compared to other mechanical and chemical devices it has the highest success rate. It is cheap, it is reversible, highly acceptable and all that it needs is initial motivation and a few minutes of the doctor's time.

SYNDICATE STUDY GROUP No. VI

Vosectomy camps Organisation and suggestion for Improvement

Vesectomy/tubectomy operations provide an effective method for limiting the size of the family.

RECOMMENDATIONS

(i) To find out the vulnerable groups of parents with three or more children, the survey records of the vaccinators, Lady Health Visitors and Social Workers should be utulized.

(ii) The Health Services should form the spearhead of the organization but Block and Development, Panchayat and Social Welfare Departments must be associated and trained in the subject.

[Minister for Education and Local Government]

(iii) Tried workers of the Red-cross Family Planning Centres having human approach aptitude and dedication for the calling should be absorbed in the Health Department.

(iv) The workers should have Family Planning Education and training through regular refresher courses at extension Education Centres.

(v) No Family Planning workers should have more than three children.

(vi) Medical practitioners, I.M.A. members, vaids, Hakims, Dais, Voluntary Organizations and local bodies should be associated with this campaign.

(vii) District Family Planning Committees should be re-vitalized and include representatives of all Departments. These committees should review progress of Family Planning work in the District once a month.

(viii) The Chief Secretary should issue instructions to all Deputy Commissioners to promote Family Planning Programme in their respective districts.

(ix) Target for 1965-66 should be fixed at 3 vasectomies per thousand population so that normal health activities are not dislocated due to paucity of doctors and health staff.

(x) Legislative compulsion for vasectomising people is not considered feasible. Even lepers and mentally deranged cases should be exposed to intensive motivation. Monetary incentive will provide sufficient inducement in their case.

(xi) Stress should be laid on the fact that all persons willing to undergo operations at camps or hospitals should be offered courtesy and all facilities on priority basis. They may be detained in medical institutions if necessary and every effort should be made to avoid complications.

(xii) Instructions to the patients in printed forms in local languages should be given and also be explained orally. Semenal tests be arranged at peripheral hospitals and camps. Contraceptives for operated cases shoud continue to be given free. Post-Vasectomy leave specially to Government employees should be extendable up to three weeks for the period of hospitalization in complicated cases. C.M.Os. should take personal interest in the treatment of cases of post-operative complications. It should be the aim of all concerned to send home every case operated fully satisfied.

(xiii) For promoting vasectomy campaign in urban areas, Municipal Committees should establish their own family planning organization and propoganda and motivation of Public should be under taken. The existing municipal health staff should be brought into this work. The Medical Officers of the E.S.I. dispensaries and the penal doctors at Amritsar, Jullundur, Ludhiana, Ambala and Jamnanagar should be actively involved in vasectomy campaign.

(xiv) The following incentives should be given —

(a) Rs. 10 per case may be allowed to be spent at Vasectomy camp for medicines and transport etc. Some advance money should be given to every C.M.O. for expenses in his district through the Red-Cross Society.

(b) Every case to be operated should be given Rs. 10 on *ad hoc* basis for incidental personal expenses.

(c) The present scheme of incentive and cash awards to Medical Officers and other staff should be abolished. instead, medals and cups should be given as prizes and tokens of appreciation. Those prizes etc, should also be given to outstanding public workers and officials of other Departments.

(d) Convassors should be paid Rs. 2 per case without any distinct on whether he is a Government employee or a voluntary worker.

SYNDICATE STUDY GROUP No. VII

Training

1. Any training programme must take into account —

(a) the available facilities to impart the training particularly with reference to the interest, the attitude and a spirit of dedication in the teachers.

(b) the basic level of education, the background, the maturity and motivation of the trainees.

2. Training programme should be organized according to the following suggestions

(a) The duration of the training should be commensurate with the needs of the Programme, the magnitude of the problem and the urgency with which the programme is to be implemented.

(b) Close collaboration should be sought from sister institutions including medical colleges and the relevant faculties of the University.

(c) Provision should be made for a field demonstration area which should be developed urgently to facilitate practical training.

(d) Adequate numbers of training field instructors should be made available for adequate training in the various phases of the programme activities.

(e) The standard and medium of instruction should vary with the basic level of education of the trainees. It may be more realistic to use the regional language as the medium of instruction since this will be the means of communication between the workers and the community.

3. The District and Block Extension Educators have a key role to play in the Family Planning Programme. The State Government should therefore, devote special attention to their training. All District Extension Educators should also be got trained at the National Institutes as soon as possible.

4. The training of District Extension Educators, Block Extension Educators, Auxiliary Nurse, Midwives, Basic Health Workers, Block Medical Officers and Sister Tutors should be arranged according to the following scheme —

(a) the block and district extension educators should be trained together.

(b) the duration of training is to be 10 weeks for both.

(c) the curriculum suggested by the Central Government is generally acceptable.

However, in framing the actual training programme it should be more practice-orientated. The block extension educators should receive the training for the purpose of supervision and field practice in relation to the FamilyPlanning Programme. On the other hand the training programme of the district extension officers should have more emphasis on training and supervision. The stress in training should be on tools of the trade more than on the theoretical aspects.

(d) the training should be carried out in Chandigarh and in Patiala where adequate facilities and resources should be made available.

5. The training of Basic Health Workers and Auxiliary Nurse Midwives may be arranged along the lines suggested by the Central Government and the following further points may be kept in view —

basic health workers would be trained at one primary health centre in each district. The period of training should be 10 days.

more emphasis in the training of the basic health workers should be laid on providing practice in extension education procedures.

[Minister for Education and Local Government]

the training for auxiliary nurse midwives should be carried out in each district on the same lines as the basic health workers.

6. Instructions on Family Planning should be included in the basic training of the nursing personnel.

7. Short-term training courses in Family Planning should be organized for doctors posted in Primary Health Centres through mobile training teams.

8. It is of fundamental importance to provide the basic facilities and resources needed at different training centres.

Enquiry against the Chairman of Panchayat Samiti

2301. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether it is a fact that Government ordered an enquiry into the irregularities committed by the Chairmen of previous Panchayat Samitis during the period they continued to hold office even after the expiry of their term of three years ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative whether the said enquiry has been held and completed, if not, the reasons therefor ;

(c) the result of the enquiry, if completed, in the case of each such Chairman together with the details of the action proposed to be taken in the matter ?

Sardar Darbara Singh : (a) No.

(b) and (c) Does not arise.

Setting up of a new Fertilizer Factory in the State

2302. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it has been decided to set up a new Fertilizer Factory in the State ; if so, the name of the place where it is proposed to be located and the time by which it is likely to be set up ;

(b) whether the said factory is proposed to be set up in the private sector or in the public sector,

Shri Ram Kishan : (a) Yes. Applications of two parties have been recommended to the Government of India for the grant of industrial licence for the manufacture of superphosphates.

One of the factories is proposed to be located at Ludhiana or Bhatinda and the other at Shahbad, Markanda as an expansion of the existing unit. Information about time-schedule can be given only if and when necessary licence is granted to them.

(b) In the private sector.

Sugar Mills in the Co-operative Sector in the State

2303. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether it is a fact that some of the Co-operative Sugar Mills in the State have not declared any dividend for the last five years and that even the share certificates have not been issued by them to the share-holders ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the reasons therefor and the names of such Mills.

Sardar Darbara Singh : (a) *Part 1st.*—Yes.

Part II—Share certificates have been issued by all the Co-operative Sugar Mills to their share holders in almost all cases where shares subscribed by them have been paid up in full.

(b) According to stipulation contained in Mortgage Deeds executed by the Bhogpur, Rohtak, Panipat, Morinda and Batala Co-operative Sugar Mills with the Industrial Finance Corporation wherefrom heavy loans were/have been raised for setting up of these mills, no dividend can be paid so long as the loans advanced by the Corporation remain outstanding. None of the mills except Panipat Co-operative Sugar Mills has liquidated the entire loan as yet.

Revision of Electricity Rates for the Consumers

2304. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether any consultation has taken place between the State Government and the State Electricity Board for the revision of electricity rates for the consumers ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the details of the decision, if any, taken in the matter ;

(c) if no decision has so far been taken, the approximate time by which it is likely to be taken ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes.

(b) The matter is under consideration.

(c) In due course.

Publication of Cheap Guide Books

2305. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether Government is aware of the fact that cheap guides have been published and are on sale in the State ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, whether there is any proposal under the consideration of the Government to black-list the publishers of such books, if so, the time by which it is likely to be done ;

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes.

(b) The matter has been taken up with the Punjab University and is still under examination.

Setting up of Panchayat Raj Financial Corporation

2306. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether Government had decided to set up a Panchayati Raj Financial Corporation for giving financial assistance to the Panchayati Raj Institutions in the state ;

(b) if reply to part (a) above be in the affirmative, the details of the constitution of the said Corporation and the time within which it is likely to be constituted ?

Sardar Darbara Singh : (a) No.

(b) Does not arise.

Recommendations made by the State Advisory Board on Languages

2307. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether any new recommendations have recently been made by the State Advisory Board on Languages to the State Government regarding the selection of books of other Indian Languages for translation into Punjabi ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the details of the said recommendations and the action, if any, so far taken thereon ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes.

(b) The Board recommended that the Sub-Committee consisting of Dr. Bhai Jodh Singh, Dr. I. N. Madan, Shri Prithvi Singh Azad, Prof. Gurbachan Singh Talib, the Directors of Hindi and Punjabi Departments and the Director-General, Languages, Punjab, be constituted to review the selection of books and assigning of works under the Development Schemes of both the Directorates and that the recommendations of this Sub-Committee be considered as the recommendations of the Board. So far as the selection of books of other Indian Languages for translation into Punjabi is concerned, the recommendations of the Sub-Committee are as under :—

Name of the Book	*Recommendations of the Sub-Committee*
(i) One Act Plays of Hindi ..	Selection would be made by the Hindi Directorate *in gratis* collaboration with Dr. I. N. Madan.
(ii) Alaind by Albruni (Urdu) ..	Translation into Punjabi approved.
(iii) Urdu Tanqid (Urdu) ..	Ditto
(iv) Mazamin—Sir Sayyad Ahmad Khan (Urdu)	Ditto
(v) Works of Shri Maithli Sharan Gupt, Nirala, and Mahadevi Verma (Hindi)	Selected works would be taken up for translation into Punjabi

The Board further recommended that the Languages Department should not undertake the translation/transliteration/publication of religious books and that the Department should devote itself to the production of works of research and creative nature, which on account of their high cost of production, could not otherwise be taken up by any Private Organisation.

Construction of Culvert near village Rangilpur on Kurali-Rupar Road

2308. Comrade Shamsher Singh Josh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether it has been decided to construct culvert on the Bhakra Canal Bridge near village Rangilpur on Kurali-Rupar Road ; if so, the time within which it is likely to be constructed ?

Chaudhri Rizaq Ram : Yes. A bridge is proposed to be constructed near village Rangilpur on Kurali-Rupar Road during the next financial year.

Digging of Bandi Mahal Drain and Kotla Drain in the Jurisdiction of S.D.O., Rupar Head Works

2309. **Comrade Shamsher Singh Josh** : Will the Public Works and Welfare Minister be pleased to state—

(a) whether there was any proposal under the consideration of Government to dig Bande Mahal Drain and Kotla Drain in the jurisdiction of S.D.O., Rupar Head Works, to save the surrounding villages from flood waters, if so, the reasons why these drains have not so far been dug and the approximate time by which these are likely to be dug ;

(b) if the proposal referred to in part (a) above has been dropped, the reasons therefor ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) No.

(b) Question does not arise.

Municipal Committee, Kurali

2310. **Comrade Shamsher Singh Josh** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether any complaints for disqualifying some members of the Municipal Committee, Kurali, are at present pending with the Government ; if so, since when and the reason for not taking any action thereon so far ;

(b) the time which the Government is likely to take to decide the said matter ?

Shri Praboda Chandra : (a) and (b) A list containing the requisite information is enclosed.

List showing the details of complaints against members of Municipal Committee, Kurali, at present pending with the Government.

Serial No.	Details of the complaint with date of its receipt	Action taken by the Government	Time by which the matter will be decided
1	2	3	4
1	Complaint, dated 9th January, 1962, from Shri Harbhajan Singh, son of Kalyan Singh, Congress Worker ,Kurali, against Shri Khushi Ram, Member, M. C., Kurali	The complaint was forwarded to the Deputy Commissioner, Ambala, for report. The final report of the Deputy Commissioner is awaited	The matter will be decided on receipt of the Deputy Commissioner's report which is expected shortly
2	Complaint, dated 4th December, 1963, from Shri Rajinder Singh, President, Municipal Committee, Kurali, against Shri Khushi Ram, Member, M. C., Kurali	A report in the matter was called for from the S.D.O. (C), Kharar. The report o S.D.O. (C.) was received in December, 1964. As the report did not contain complete informationi n respect of one particular allegation, the same was returned to the S.D.O. (C.) for reporting complete facts	Action will be finalized on receipt of a complete report from the S.D.O. (C.), Kharar

[Minister for Education and Local Government]

Serial No.	Details of the complaint, with date of its receipt	Action taken by Government	Time by which the matter will be decided
1	2	3	4
3	Complaint, dated 8th September, 1964, from Shri Chanan Singh, son of Bhagwan Singh, Ramdasia Harijan, Railway Road, Kurali, against certain members of M.C., Kurali	The Deputy Commissioner, Ambala, was asked to get the matter enquired into	Enquiry report has been received and is under examination

Old Age Pensions granted in the State

2311. Sardar Kulbir Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the total number of applications for Old Age Pensions received so far by the Government since the inception of this scheme in the State, year-wise and district-wise ;

(b) the number of applications accepted by the Government together with the number of persons actually receiving such pensions districtwise ;

(c) the number of such cases still lying pending year-wise and district-wise ;

(d) the reasons for the delay, if any, in taking decisions on the said applications alongwith the steps taken to eliminate the delay in the future ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) , (b) and (c) Since the Old Age Pension Scheme was started from the 1st January, 1964, requisite information for the year, 1964, i.e., upto 31st December, 1964, is given below :—

Name of the district	No. of Appl. received (a)	No. of applications (b)		(c) No. of Appls. pending
		Accepted	Actually receiving pension	
Ambala ...	1,275	490	Actual payment in December, 1964 to 3,334 persons. 118 have died and payment of 97 was withheld for want of A.P. Rs. or due to the fact that the pensioners were not traceable to the Postal authorities to deliver money orders	554
Karnal ...	494	139		214
Rohtak ...	1,242	241		875
Hissar ..	244	74		123
Gurgaon ..	867	308		383
Simla ..	14	..		12
Patiala ...	809	230		356

Name of the district	No. of Appl- received (a)	No. of applications (b) Accepted	Actually receiving pension	(c) No. of Appls. pending
Sangrur ..	522	124	Actual payment in December, 1964 to 3,333 persons. 118 have died and payment of 97 was withheld for want of A. P. Rs. or due to the fact that the pensioners were not traceable to the Postal authorities to deliver money orders	308
Mohindargarh	153	26		113
Kapurthala ..	428	84		320
Bhatinda ..	285	26		238
Jullundur ...	1,217	351		731
Amritsar ..	1,478	309		864
Ludhiana ...	725	238		347
Ferozepur ..	1,082	269		616
Kangra ..	658	80		481
Kulu ...	59	17		41
Hoshiarpur ..	1,255	432		707
Gurdaspur ..	461	111		295
Mandi ...	1	..		..
Delhi ..	4	...		..
Total ..	1,3273	3549		7,578

Besides 225 cases have been rejected and 1921 are under process of completion.

(d) The number of applications received is very high. Each case has to be properly scrutinized which takes time. Moreover, the applications are sanctioned according to availability of funds.

PRESENTATION OF REPORT OF THE COMMITTEE OF PRIVILEGES

Shrimati Dr. Parkash Kaur (Chairman, Committee of Privileges) : Sir, I beg to present the Reports of the Committee of Privileges on the questions of privileges regarding —

4.00 p. m.

(1) the publication of editorial comments in the issue of the Daily Pradeep, Jullundur, dated the 10th April, 1963, under the caption 'Punjab Assembly Ke Nazar Battu':

(2) allegad attempts made to frighten Chaudhri Tek Ram, M. L. A., into joining the Congress party ; and

[Shrimati Dr. Parkash Kaur]

(3) the publication of wrong version of speech of Pandit Mohan Lal, M. L. A., in the Daily 'Pratap' Jullundur, dated the 23rd September, 1964 .

RESOLUTION REGARDNG ABOLITION OF THE PUNJAB LEGISLATIVE COUNCIL (RCSUMPTION OF DISCUSSION)

Mr. Speaker : The House will now proceed with the discussion of non-official resolution regarding the abolition of the Punj b Legislative Council. The hon. Member Principal Rala Ram was in possession of the House when it adjourned last . He may please resume his speech.

प्रिंसिपल रला राम (मुकेरियां) : अध्यक्ष महोदय, मैं यह कह रहा था कि इंग्लिस्तान में जहां दो हाउस हैं वहां 19 वीं सदी में यह सवाल पैदा हुआ कि हाउस आफ लार्डज़ की कोई ज़रूरत नहीं। उस वक्त के प्राईम मिनिस्टर ,जो बड़े से बड़े माने जाते हैं, गलेडस्टन ने यह कहा था :

"If the House of Lords says ditto to what the House of Commons says, then it is unnecessary and if it comes into clash with the House of Commons, then it is undersirable."

लेकिन वहां भी यह सिद्धांत माना गया । वहां भी सोच विचार के बाद दूसरे मेम्बरों का यह विचार है कि हाउस आफ लार्डज़ रहना चाहिए। इस लिये हम इस की पैरवी करते हैं क्योंकि यह बात माननी ही चाहिए । इंग्लिस्तान जो है वह एक तरह से मदर आफ पार्लिया-मेंट्स है। इस लिए जब यू. के. में दो चेम्बर्ज़ हैं तो यहां भी एतराज़ नहीं होना चाहिए। यह ठीक है कि उस की पावर्ज़ में फर्क है, मसलन अप्पर चैम्बर में मनी बिल इनिशिएट नहीं हो सकता । उन की भी पावर्ज़ लिमिटिड हैं। इस डिस्कशन में कहा गया कि ऐसे अप्पर चैम्बर की क्या ज़रूरत है जिस की पावर्ज़ लिमिटड हैं। अध्यक्ष महोदय, मैं यह कहना चाहता हूं कि जब दो चेम्बर्ज हों और उन को बिल्कुल ऐट पार रखा जाए तो इस से कांस्टीटयूशनल वर्किंग में कई खराबियां पैदा हो सकती हैं। इस लिए दुनिया के सब मुलकों के अंदर इस बात पर भी ग़ौर हुआ और इंग्लिस्तान में भी बीसवीं सदी में कुछ ऐसी लैजिस्लेशन आई जिस के ज़रिए से हाउस आफ कामन्ज़ को सुप्रीम कर दिया गया। हमारे विधान में भी विधान सभा अप्पर चेम्बर (विधान परिषद) से ज्यादा सत्ता रखती है और रखनी भी चाहिए। (Deputy Speaker in the Chair) विधान बनाने वालों ने ऐसी स्थिति को सामने रखा कि अगर कनफ्लिक्ट हो जाए, ऐसी लेजिस्लेशन हो जो विधान सभा पास कर दे और अप्पर हाउस टरन डाउन कर दे तो विधान में यह प्रोवीज़न है कि अगर विधान सभा उसे दो दफा पास कर दे तो वह चालू हो जाएगा। यह नेक नीयती और अकलमंदी का तरीका है कि कनफ्लिक्ट को भयानक रूप अख्तियार नहीं करना चाहिए । जहां तक इस बात का ताल्लुक है कि उन की पावर्ज़ लिमिटिड हैं मैं यह समझता हूं कि यह कोई बुराई नहीं है क्योंकि विधान सभा या लोक-सभा अप्पर हाउस के मुकाबले में अधिक रिप्रेजनैंटेव है, इस लिए अगर उस की ताकतें ज्यादा रखी गई हैं तो यह बिल्कुल वाजिब है। मैं यह समझता हूं कि यह

ऐसी बात नहीं है कि इस बिना पर हम कहें कि अगर अप्पर चैम्बर की ताकतें विधान सभा की निस्बत कम हैं तो उस की ज़रूरत ही नहीं । मैं यह समझता हूं कि यह दलील कोई वज़न नहीं रखती । क्योंकि विधान सभा रिप्रैज़ेंटेटिव है इस लिए कुदरती तौर पर इसकी पावर्ज़ विधान परिषद की निसबत ज्यादा होनी चाहिएं । यह भी कहा गया कि अपर हाउस कोई कामे और फुलस्टाप की गलती को ठीक करता है तो इस की क्या आवश्यकता है । यह समालोचना सिर्फ किसी हद तक ठीक है । अगर आप इतना अच्छा काम करते हैं, कि जो विधेयक आप पास करते हैं वह आप अच्छी शकल में पास करके ऊपर भेजते हैं अगर उस में कोई तबदीली नहीं होती तो इसका श्रेय, यश आप को है कि आप अपना काम अच्छी तरह से करते हैं कि वहां कोई तबदीली करने की ज़रूरत नहीं रहती । जो बिल उधर इनिशिएट होता है हम भी तो तकरीबन उसी शक्ल में ही उसे पास करते हैं । तो यह तो म्युचुअल चीज़ है । एक दूसरे पर कोई दोष लगाने वाली बात नहीं । विधान में अप्पर चैम्बर का प्रोवीज़न इस लिये किया गया ताकि हेस्टी लैजिस्लेशन चैक हो । उसी रूप में यह अगर किसी वक्त भी कशमकश, कनफ्लिक्ट और टकराव को पैदा करता है तो उस की रोक थाम के लिये अपर चेम्बर ज़रूरी है । अगर उनका ऐसा फैसला नहीं आता तो हमारी खुशकिस्मती की बात है । लेकिन यह प्रोवीज़न ड्राफ्ट करने वाले लैजिस्लेटर्ज़ की अकलमन्दी का सबूत है कि अगर ऐसी कंटिजैंसी एराईज़ हो जाए तो हमारे विधान में वह इंतज़ाम होना चाहिए कि हेस्टी लैजिस्लेशन रुके । तो इस का आदर्श तो पूरी डिस्कशन है ताकि एक जगह जो गलती रह गई है वह गलती दूसरी जगह निकाली जा सके । मैं यह समझता हूं कि अगर कोई ऐसी सिचुएशन कनफ्लिक्ट की नहीं आती तो यह दोनों हाउसिज़ के क्रैडिट की, यश की बात है । इस पर हमें एतराज नहीं होना चाहिए । लेकिन अगर कोई ऐसी बात आए तो विधान में प्रोविज़न है । और मैं यह समझता हूं कि अप्पर हाउस होना चाहिए । दुनिया के दूसरे देशों में इस सम्बन्ध में कोई एतराज़ नहीं है । उपाध्यक्षा महोदया, यह बात तकरीबन ठीक है । चंद एक छोटे देशों को छोड़ कर, एक आध बड़े देश को छोड़ कर आप यह देखेंगे कि वहां दोनों हाउसिज़ हैं । डैमोक्रेसी के लिहाज़ से आप जानती हैं कि यू. के. और यू. एस. ए दो बड़े देश हैं । वहां दोनों हाउसिज़ फंक्शन करते हैं । जो देश डैमोक्रैटिक नहीं भी हैं, थोड़े बहुत टोटैलिटेरियन हैं, जैसे यू. एस. एस. आर. वहां भी दो हाउसिज़ फंक्शन करते हैं । इस लिये उपाध्यक्षा महोदया, यह जो रैज़ोल्यूशन पेश किया गया है कि विधान सभा सिफारिश करती है कि अप्पर चैम्बर को अबालिश कर दिया जाए, मैं इस का विरोध करता हूं । कांस्टीटयूशनल नुक्ता निगाह से, देश हित के नुक्तानिगाह से मैं यह समझता हूं कि अप्पर चैंम्बर का होना सारे देश के लिये बड़े हित की और फायदे की बात है । अप्पर चैम्बर अबालिश नहीं होना चाहिए । इस के अंदर हमारा सब का कल्याण है । आप का धन्यवाद ।

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक (सोनीपत) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह प्रस्ताव जो सरदार गुरचरन सिंह ने इस अप्पर हाउस को अबालिश करनेके लिये यहां पेश किया है मैं उस के सम्बन्ध के प्रबन्ध के सम्बन्ध के ऊपर (हंसी) कुछ अर्ज़ करना चाहता हूं और अपने ख्यालात रखना चाहता हूं । आज जो हमारे देश के हालात हैं उन के पेशेनज़र मैं यह समझता हूं

[चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक]

कि कोई दानिशमंद और ज़ीहोश आदमी इस अप्पर हाउस की इन्स्टीटयूशन को जायज़ करार नहीं दे सकता है और जस्टीफाई नहीं कर सकता है। एक तरफ तो आज हमारे देश के यह हालात हो रहे हैं कि लोग भूख और अफलास से मर रहे हैं, रोटी और कपड़े के लिये तड़प रहे हैं लेकिन दूसरी तरफ हमारी यह हकूमत जो जनता की हकूमत होने का दम भरती है बड़ी बेरहमी से गरीब जनता की खून पसीने की कमाई को ऐसी इन्स्टीटयूशन को खड़ी कर के लुटा रही है। मैं समझता हूं कि इस से बुरी बात दुनिया की तारीख में नहीं मिल सकती है। मैं तो यह समझता हूं कि यह भाई जैसा कि प्रिन्सिपल साहिब और दूसरे भाई ने जो अप्पर हाउस के हक में हैं, विधान के उन प्रोवीज़न्ज़ की गल्त तौर पर आड़ ले कर बात करते हैं। वह उन प्रोवीज़न्ज़ की आड़ ले कर यह बात कहते हैं। The very basis of the provisions of the Constitution is not in consonance with the broad principal of equity of justie and good conscience.

डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि जिस वक्त यह विधान बनाया गया और इसे बनाने के लिए जो लोग इकट्ठे हुए उन्होंने इस बात को बिल्कुल नज़र अंदाज़ कर दिया कि हमारे देश के हालात क्या हैं और जिन देशों की वह नकल करने जा रहे हैं उन के मुकाबले में हमारे देश में कितनी गुरबत, भूख और नंग है और हमारे देश के कितने लोग शाम को भूखे सोते हैं और पहनने के लिये कपड़ा तक हासिल नहीं कर सकते हैं। लेकिन यह दोस्त तो चीख चीख कर डैमोक्रेसी की दुहाई देते हैं। लेकिन मैं समझता हूं कि इन हालात को नज़र अंदाज़ कर के डैमोक्रेसी के नाम पर इतनी रंगरलियां मनाना लोगों के साथ सरासर धोखा है। सब जानते हैं कि हमारे देश के अन्दर लोगों में सेवा भाव की रवायत थी। लोग सेवा समितियां, यतीमखाने, पिंगलवाड़े और गऊशालाएं वगैरा कायम करते थे क्योंकि वह सच्चे मानों में सेवा भाव रखते थे। लेकिन इन हुकमरान पार्टी के देश भक्त सपूतों ने लोगों में से तो वह सेवा भाव खत्म कर दिया और खुद उस की जिम्मेदारी अपने ऊपर ले ली और पता नहीं इन्होंने कितने ही कला केन्द्र और नारीनिकेतन खोलने की ज़िम्मेदारी अपने ऊपर ले ली। और खुदा जाने इन केंद्रों और निकेतनों के नाम पर क्या क्या करते हैं। जब इन इन्स्टीटयूशन्ज़ की अजारादारी इन्होंने अपने हाथ ले ली तो कुदरती बात थी कि उस का असर लैजिस्लेटर्ज़ पर भी पड़ना था। यह जो अप्पर हाउस के मैम्बरान हैं मैं ज़ाती तौर पर उन की पूरी इज्ज़त करता हूं लेकिन जिस वक्त मैं अप्पर हाउस की तरफ देखता हूं तो मुगल बादशाहों के राज का नक्शा सामने आ जाता है। जो मुगल बादशाहों के ठाठ हम कभी तारीख में पढ़ते थे वह इस अपर हाउस को देख कर हू बहू आंखों के सामने आ जाते हैं। मुगल बादशाह भी जब किसी पर खुश होते थे या किसी से रिशता करना होता था तो उस के इवज़ में लोगों को वज़ीफे और जागीरें देते थे और न जाने किस किस तरह उन्हें खुश करते थे। इसी तरह हमारे यह जो मुगल बादशाह हैं या उन के मुतबन्ने हैं डैमोक्रेसी के नाम पर

विधान के प्रोवीजन्ज के नाम पर जिस किसी पर खुश होते हैं उसे अपर हाउस का मैम्बर बना देते हैं। कोई भी अपना चहेता लूला लंगड़ा अपाहिज इन्हें मिलता है उसे अप्पर हाउस का मैम्बर बना देते हैं। अगर इनका कोई आदमी बाहर इलैक्टोरेट को फेस नहीं कर सकता तो उसे अप्पर हाउस का मैम्बर बना देते हैं। यह सीधे तरीके से नहीं कान पकड़ते बल्कि इस तरह के हेर फेर से पहले अप्पर हाउस का मैम्बर उस के बाद वज़ारत की गद्दी पर ला बिठाते हैं। मैं कहता हूं कि अगर उन को अप्पर हाउस का मैम्बर और वज़ीर न बनाया जाए तो दूसरे दिन ही शमशान भूमि की राह पकड़ें लेकिन वज़ीर बन कर उन के बुढ़ापे में उन्हें जवानी आ जाती है और उमर तवील हो जाती है (हंसी) हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब जिस वक्त खड़े होते हैं तो बड़ी ऊंची २ आवाज़ में डैमोक्रेटिक रवायात कायम करने की दुहाई देते हैं। मैं उन से अर्ज़ करना चाहता हूं कि अगर वह वाकई डैमोक्रेटिक रवायात कायम करने के इतने कायल हैं तो फिर उन्हें खुले दिल से इस प्रस्ताव की हिमायत करनी चाहिए वरना उनके डैमोक्रेटिक रवायात कायम करने के दावे डैमोक्रेसी के साथ धोखा हैं और लोगों के साथ फ्राड होगा। पंडित जी बड़े शरीफ आदमी हैं मैं उनकी इज्ज़त करता हूं लेकिन वह बार बार कोट करते हैं कि ग्रेट ब्रिटेन में यह है अमरीका में यह है और वहां भी अप्पर हाउस हैं। मैं उन से पूछना चाहता हूं कि क्या कभी उन्होंने यह देखने की भी कोशिश की है कि हमारे और उनके हालात में कितना फर्क है। उनके हालात और अपने हालात आप सब जानते हैं, मैं तफसील में नहीं जाता लेकिन मैं यह पूछना चाहता हूं कि क्या इंगलैंड और अमरीका की डैमोक्रेटिक रवायात सिर्फ अप्पर हाउस पर ही लागू होती हैं या आप के यह डैमोक्रेटिक असूल और कहीं एप्लाई होते हैं। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि इस हाउस के अन्दर मैं आपोज़ीशन की बात नहीं करता खुद इन की पार्टी के मैम्बरान ने और न सिर्फ मैम्बरान ने बल्कि पी. सी. सी. के प्रेज़ीडैंट पंडित भगवत दयाल ने इन पर इस मिनिस्टरी पर तरह तरह के अलज़ाम लगाए हैं और इस मिनिस्टरी को अनबैलैंस्ड और इम्मेच्योर कहा है।

मैं मुख्य मन्त्री से अर्ज़ करता हूं कि अगर आप डैमोक्रेटिक असूलों को आबज़र्व करना चाहते हैं तो उन्हें एक मिनट के लिये चीफ मिनिस्टर नहीं रहना चाहिए। इन्हें मिनिस्ट्री शीघ्र ही भंग कर देनी चाहिए क्योंकि पंजाब प्रदेश कांग्रेस के प्रधान ने इन के विरुद्ध एलीगेशन्ज़ लगाए हैं। उन्होंने इस मिनिस्ट्री को अनबैलैंस्ड कहा है। इन डैमोक्रेटिक ट्रेडीशन्ज को मुख्य रखते हुए एक दम अस्तीफा दे देना चाहिये। मैं अप्पर हाउस को सफेद हाथी तो नहीं कहूंगा लेकिन इस से जनता पर भारी बोझ पड़ रहा है। इसी की तरफ तो सरकार कुछ सोचती नहीं है। हमारी सरकार डैमोक्रेसी का नाम लेकर अप्पर हाउस तो रखना चाहता है लेकिन उन असूलों पर स्वयं चलना नहीं चाहती है। यह कुर्सी बावले कुत्ते जैसी होती है। जब कोई इस पर चिपक जाता है तो उस को छोड़ना नहीं चाहता है। यह हमें अमरीका और इंगलैंड की मिसालें देते हैं। लेकिन उन के असूलों को कभी भी अपनाते नहीं हैं। अगर वहां पर प्राइम मिनिस्टर या किसी अन्य मिनिस्टर के विरुद्ध ऐलीगेशन लगाया जाता है तो वह एक मिनट के लिए आफिस होल्ड नहीं करना चाहते हैं। वह डैमोक्रेसी की ट्रेडीशन्ज़ पर कायम रहना

[चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक]

चाहते हैं। लेकिन यहां पर क्या हो रहा है यह तो हर एक को पता है। मैं समझता हूं कि यहां पर डैमोक्रेटिक असूलों का बुरी तरह से खून किया जा रहा है। मैं भूतपूर्व चीफ़ मिनिस्टर के बारे में कुछ नहीं कहना चाहता हूं। लेकिन उड़ीसा में जो कुछ पटनायक और बीरेन मित्र ने किया वह सब को मालूम है। यहां पर भूतपूर्व मुख्य मन्त्री को कांग्रेस के सारे मैम्बर और विशेषकर पंजाब प्रदेश कांग्रेस के प्रधान काहबा कहते रहे। इन को खुदावन्द और सब कुछ कहते रहे। डिप्टी स्पीकर साहिबा, पंजाब प्रदेश कांग्रेस के प्रधान ने कहा कि Das Commission or no Das Commission Kairon is our Leader. मैं समझता हूं कि रूलिंग पार्टी का जो कुछ अच्छा लगता है, वैसा ही करते हैं। वह अपनी जमीर को धोखा दे सकते हैं लेकिन हमें और पंजाब की जनता को क्यों धोखा दे रहे हैं? महात्मा गांधी और स्वर्गीय जवाहर लाल नेहरू ने क्विट इंडिया मूवमैंट का नारा लगाया था। वह कहते थे कि अंग्रेज हिन्दुस्तान से भारी मात्रा में धन और माल इंगलैंड में पहुंचा रहे हैं और वहां पर जा कर हमारे धन से ही ऐश्वर्य मना रहे हैं। इस लिए यहां से क्विट करने का नारा लगाया था। लेकिन यह इस चीज़ का लाभ उठा रहे हैं। यह अब ऐश्वर्य मना रहे हैं। इन्होंने यहां पर लूट खसूट करनी शुरू कर दी है। इन्होंने अप्पर हाउस का इंस्टीच्यूशन कायम करके अपने नवाबज़ादों को वज़ीफे दे दिये हैं। यह वज़ीफे उन लोगों को दिये हैं जिन्हें कोई काम नहीं मिलता है। किसी पर खुश हो कर उस को अप्पर हाउस का मेम्बर बना दिया जाता है। हाउस के सब मैम्बर जानते हैं कि अप्पर हाउस वाले इस सदन के साथ पूरी तरह सहमत रहते है, वह कौमा और फुल स्टाफ तक डिटो कर जाते हैं। तो इन हालात में इस इंस्टीच्यूशन को रखना कहां तक जायज है। यहां पर कहा जाता है कि इंगलैंड और अमरीका में भी अप्पर हाउसिज़ हैं, इसलिये यहां पर भी रखा जाए। क्या यह अच्छी आर्गुमैंट है। अगर इस को रिटेन करने के लिये कोई ठोस आर्गूमैंट्स पेश किए जाते तो हम मान सकते हैं। यह तो ट्रेडीशन के सिवाए कोई दलील नहीं देते हैं।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, आखिर में एक बात कह कर मैं बैठ जाऊंगा। सरकार अपने आप को डैमोक्रेटिक असूलों पर चलने का दावा करती है। जब राज्यपाल महोदय अप्पर हाउस के लिए नामीनेशन करते हैं तो कहते हैं कि टैक्नीकल हैंड्ज और आर्टिस्ट्स लिए जाएंगे। इस के साथ ही साथ लिटरेरी टेस्ट के आदमी लिए जाएंगे। मैं भी दो तीन साल से यहां पर देख रहा हूं कि अप्पर हाउस के लिए किस तरह से नौमीनेशन्ज की जा रही है। अगर टैक्नीकल हैंडज को देखा जाए तो मैं समझता हूं, उस को पेशेनजर और मद्देनजर रखते हुए जो भी नामजद किये जाते हैं वह टैक्नीकल हैंड्ज नहीं है। वह तो सिर्फ मशीनरी को ही उठा सकते हैं और इस से ज्यादा कुछ नहीं कर सकते हैं। हाली हल ही चला सकता है वह टैक्नीकल होना कैसे क्लेम कर सकता है। मैं किसी का नाम नहीं लेना चाहता हूं। मेरी आदत नहीं है कि मैं किसी की बुराई करने लग जाऊं। मगर इतना ज़रूर पूछना चाहता हूं कि यह कहते हैं कि लिटरेरी टेस्ट के नामजद करेंगे तो क्या यहां पर इन्होंने लिटरेरी टेस्ट वाले-टैगोर जैसी काबलियत रखने

वाले नामजद किये हैं ? इन्होंने यहां पर मठ बिठा दिये हैं। यहां पर कहा जाता है कि आर्टिस्ट नामजद किए जाएंगे। तो मैं इन से पूछना चाहता हूं कि यहां पर कौन सुमन कल्याणपुरी बिठा दी है। मैं समझता हूं कि यहां पर अपने लोगों को ही वज़ीफा देने के लिये नामजद किया जाता है। मैं चीफ़ मिनिस्टर से अर्ज़ करना चाहता हूं कि डैमोक्रेटिक असूलों को आबज़र्व करते हुए और ट्रैडीशन्ज़ को कायम रखते हुए, इस प्रदेश के अन्दर, वह इस ओर ध्यान दें और अप्पर हाउस को अबालिश कर दिया जाए। सरकार को पंजाब की जनता के जज़बात का एहतराम करना चाहिए। पंजाब की जनता के ऊपर इस अप्पर हाउस का बोझ खत्म कर देना चाहिए। मैं सरदार गुरचरण सिंह के प्रस्ताव की पुर ज़ोर हिमायत करता हूं। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप का शुक्रिया अदा करता हूं कि आप ने मुझे बोलने के लिये समय दिया।

मुख्य मन्त्री (श्री राम किशन) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, सरदार गुरचरण सिंह ने सदन में जो प्रस्ताव पेश किया उस पर काफी लम्बी चौड़ी तकरीरें हुईं। मैं तो इस रैज़ोल्यूशन की मुखालफत करने के लिए खड़ा हुआ हूं। अभी मेरे दोस्त चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक ने भी डैमोक्रेटिक असूलों का अपनी स्पीच में ज़िक्र किया है। चौधरी देवी लाल और दूसरे दोस्तों ने भी अपने विचार यहां पर प्रकट किये। मैंने उन को काफी गौर से सुना। उन्होंने कहा कि यहां पर डैमोक्रेसी का गला घोंटा जा रहा है, गलत आदमियों को लिया गया, और इस तरह की बातें उन्होंने की। उन्होंने यह भी कहा कि इनडायरैक्टली इलैक्शन्ज़ करने अच्छे नहीं हैं। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं उन के ख्यालात की बहुत कदर करता अगर उन के भाषणों के अन्दर अच्छे आर्गूमेंट्स होते।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप को मालूम है कि हिन्दुस्तान के विधान के मुताबिक अप्पर हाउस को बनाया गया। उसी के मुताबिक स्टेट में दो चैम्बर्ज बनाए गए।

हमारी कान्स्टीच्यूशन को बनाने वाली कान्स्टीचुएंट असैम्बली थी जो कि इन डायरेक्ट इलैक्शन के ज़रिये इलैक्ट हो कर आई थी। उन लोगों ने हिन्दोस्तान का संविधान बनाया था। चौधरी देवी लाल जी ने कहा है कि कांग्रेस वालों ने पैसे खर्च कर के उस में अपने आदमी दाखिल कर दिये और उस पर कबज़ा कर लिया। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप के ज़रिये हाउस को बताना चाहता हूं कि जब हिन्दोस्तान की कान्स्टीच्यूशन बनाई गई थी तो उस की ड्राफ्टिंग कमेटी के कौन कौन मेम्बर थे। उन में से कितने कांग्रेस के आदमी थे। उस में हिन्दोस्तान का बैस्ट टैलैंट रखा गया था, उस में बैस्ट लायर्ज़ रखे गये थे। उस में वे लोग रखे गये थे जिन्होंने ब्रिटिश गवर्नमेंट के अंदर अपनी खिदमात, अपनी एडवोकेसी और लीगल ल्यूमनरी के ज़रिये बहुत कुछ कर के दिखाया था। वे लोग इस ड्राफ्टिंग कमेटी के मैम्बर थे। जिन्होंने यूनानीमसली इस सैकंड चैम्बर को कायम करने के लिए राए दी थी। न सिर्फ हिन्दोस्तान में ही बल्कि कौंसिल आफ स्टेट के........

श्री बलरामजी दास टंडन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर,। डिप्टी स्पीकर साहिबा, जिस विधान के बारे में चीफ मिनिस्टर साहिब कह रहे हैं उसी के मुताबिक तो कई एक स्टेट्स में एक ही चैम्बर कायम करने का फैसला किया गया था।

मुख्य मन्त्री : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरा मतलब यह है कि हमारे हिन्दोस्तान की पहली ड्राफ्ट कान्स्टीच्यूशन की धारा 148 के मातहत यह तय किया गया था कि यह बात सारी स्टेट्स पर छोड़ दी कि अगर कोई चाहे तो अप्पर चैम्बर कायम कर ले और अगर न चाहे तो अप्पर चैम्बर न कायम करे। लेकिन बाद में बहस मुबाहसे के बाद कान्स्टीच्यूएंट असैम्बली ने यह तह किया था कि ऐसा नहीं होना चाहिये। चुनांचि आज कल की कान्स्टीच्यूशन की धारा 169 के मुताबिक यह तय हुआ कि किस किस स्टेट के अंदर अप्पर चैम्बर होना आवश्यक है। उस के मुताबिक न सिर्फ पंजाब में ही अप्पर चैम्बर कायम किया गया है बल्कि आन्ध्र प्रदेश, बिहार, मध्य प्रदेश, मद्रास, महाराष्ट्र, मैसूर, उत्तर प्रदेश और वैस्ट बंगाल में भी अप्पर चैम्बर कायम किये गये हैं। ड्राफ्टिंग कमेटी के चेयरमैन थे डाक्टर बी. आर. अम्बेदकर। वह कितने कांग्रेस के मैम्बर थे, लेकिन हिन्दुस्तान के बैस्ट लाइयर थे, बैस्ट दिमाग थे जिन्होंने कान्स्टीच्यूशन को टच किया था। दूसरे थे गोपाला स्वामी आयंगार, तीसरे अल्लादी कृष्णा स्वामी आइयर जो कि सिर्फ हिन्दुस्तान ही के नहीं, तमाम दुनिया के अंदर कान्स्टीच्यूशन के माहिर माने जाते थे। चौथे श्री के. एम. मुनशी, पांचवें सय्यद मुहम्मद सदुल्ला, श्री एन. माधव राओ और सातवें थे श्री डी. पी. खैतान। यह थे वे बैस्ट लाइयर और बैस्ट दिमाग हिन्दुस्तान का जिन्होंने कान्स्टीच्यूशन को बनाया था। कान्स्टीच्युएंट असैम्बली में हर एक पार्टी के मैम्बर रखे गये थे। डाक्टर श्यामा प्रसाद मुकर्जी, सरदार हुकम सिंह भी थे। मतलब यह है कि उस में सोशलिस्ट पार्टी के मैम्बर थे, कम्युनिस्ट पार्टी के मैम्बर थे और स्वतन्त्र पार्टी के भी मैम्बर थे। यह सब लोग उस वक्त कांग्रेस में नहीं थे। इन सब लोगों ने मिल कर इस बात को तय किया था कि किस किस राज्य के अंदर दूसरा चैम्बर होना चाहिए। आज उसी के मुताबिक कान्स्टीच्यूशन की धारा 169 में यह प्रोवाइड किया गया है। अगर हम किसी स्टेट में से दूसरे चैम्बर को उड़ाना चाहें तो हम केवल उस की सिफारिश कर सकते हैं और सिफारिश करने के लिये हाउस की मैजारिटी होनी चाहिये। हाउस की दो बटा तीन मैजारिटी होनी चाहिये। हम सिफारिश कर के ऊपर पार्लियामैंट में भेज सकते हैं क्योंकि इस के लिये कान्स्टीच्यूशन में अमैंडमैंट करनी होगी। लेकिन यहां पर तो काम अच्छी तरह से चल रहा है। हिन्दोस्तान के दूसरे सूबों में भी जहां जहां पर दूसरा चैम्बर है काम अच्छे तरीके से चल रहा है। हमारे राज्य में भी अच्छा सिलसिला चल रहा है। जिस भावना के मातहत उस वक्त अप्पर चैम्बर कायम किया गया था वह स्पिरिट अब भी मौजूद है। मेरे मित्र चौधरी देवी लाल जी ने इंगलैंड का रेफ्रैंस दिया था। उन्होंने फ्रांस की भी मिसाल दी थी। जहां तक इंगलैंड का ताल्लुक है मैं समझता हूं कि वहां की अगर कोई अथारिटी हो सकती है तो सर विन्सटन चर्चिल से बढ़ कर और कोई अथारिटी नहीं हो सकती। सर चर्चिल के अल्फाज़ हैं :

"The United States, the Swiss, the Dutch, the Belgians, the French, even in their latest constitutions, have a Second Chamber. Eire has created its own Senate. Our Dominions, the most democratic countries in the world, all have, with the exception of Queensland, I am reminded, sought and preserved two Chamber Government—what clever people would call bicameral Government. All feel that between the chance vote of an election on universal suffrage and the permanent alteration of the whole slowly built structure of the State and nation there ought to be some

modifying process. Show me a powerful, successful free democratic constitution of a great sovereign State which has adopted the principle of single Chamber Government".

यह अल्फाज़ हैं चर्चिल के। उन्होंने कहा था कि वर्ल्ड के अंदर कोई ऐसी स्टेट, कोई ऐसा कन्ट्री बताइये जिस के अंदर सैकंड चैम्बर नहीं है। बल्कि अगर हम सोशलिस्ट कंट्रीज़ को छोड़ कर............ (शोर, बहुत शोर)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : On a point of order Madam· ਮੈਂ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੀਫ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਬਾਦ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਤੇ ਬਹਿਸ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਬਾਦ ਡੀਬੇਟ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (The hon. Member should know the debate concludes after the reply by the Chief Minister.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : On a point of order, Madam. ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲਣ ਵਾਸਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜੇ ਕਲੋਯਰ ਮੋਸ਼ਨ ਮੂਵ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਰੇਜ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਜਾਂ ਮੈਨੂੰ ਗਾਈਡ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। (Is the hon. Member raising a point of order or guiding me ?)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਹੈ ਗਾਈਡੈਂਸ ਸਮਝ ਲਓ

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਪਿਛਲੇ ਨਾਨ ਆਫੀਸ਼ਿਅਲ ਡੇ ਤੇ ਵੀ ਇਸੇ ਹੀ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। (This Resolution was under discussion on the last non-official day too.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਹੁਣ ਕੋਈ ਬਹਿਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। (There will be no discussion after the reply of the Chief Minister.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਨਾਨ ਆਫਿਸ਼ਿਅਲ ਡੇ ਹੈ, Closure motion move ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖ਼ਸ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਤੁਸੀਂ ਫਤਵਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ.........

Deputy Speaker: The hon. Member should withdraw the word "Fatwa".

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖ਼ਸ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਜੀ, ਪਰ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਮੂਵਰ ਨੇ ਤਾਂ ਅਜੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਬੋਲਣਾ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਉਗੇ ?

चौधरी राम सरूप : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं यह दरखास्त करना चाहता हूं कि बहस को अगर जारी रखा जाए तो न तो गवर्नमेंट को कोई एतराज हो सकता है और न घर वालों को। तो फिर कौन सी आफत आई हुई है कि इस को अभी खत्म किया जाए ? अभी तो मेम्बर साहिबान बोलना चाहते हैं। (विघ्न)

उपाध्यक्षा : चौधरी राम सरूप जी, आप कृपा करके बैठ जाइए। आखिर हरेक चीज़ की कोई लिमिट होती है। उस दिन पूरा दिन इस पर बहस होती रही। आज भी डेढ़ घंटे से ज़यादा हो गया है। और भी नान-आफिशल रैज़ोल्यूशन आज के एजंडा पर हैं। (The hon. Member Chaudhri Ram Sarup may please take his seat. After all, there is a limit to everything. This resolution remained under discussion for the whole day last time and even today it has been discussed for one and a half hour. There are other non-official resolutions also on the Agenda.)

बाबू बचन सिंह : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम......

उपाध्यक्षा : बाबू जी, आप ने तो प्वायंट आफ आर्डर रेज़ न करने की कसम खाई थी (Baboo ji, you had taken a vow not to raise a point of order.)

बाबू बचन सिंह : वह तो प्राइवेट गुफतगू थी। तो मैडम मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि कुछ मैम्बर साहिबान की इन्टैनशन आप तक पहुंच चुकी है कि वह बोलना चाहते हैं और वह इन्टैनशन आप के पास इन राइटिंग पहुंच चुकी है। इस लिये जब तक वह मैम्बर, जिन्होंने बोलने की खाहिश जाहिर की है, अपना राईट वेव आफ नह करते तब तक कैसे आप बहस को क्लोज़ कर सकती हैं ? इस के इलावा जब तक क्लोज़र मूव न हो तब तक कैसे आप बहस को क्लोज़ कर सकती हैं। इस पर मैं आप का रूलिंग चाहता हूं।

उपाध्यक्षा : बाबू जी, आप पुराने पार्लियामैंटेरियन हैं। अगर आप की तरफ से एक नोट आ गया तो पता नहीं दूसरी तरफ से भी दस आदमी और बोलने वाले होंगे। तो यह कोई क्राइटेरियन नहीं कि चूंकि कुछ आदमियों की चिट आ गई तो बहस ज़रूर जारी रहेगी। आखिर हर चीज़ की कोई लिमिट होती है। दूसरे रैजोल्यूशन भी तो लेने हैं (The hon. Member is an old parliamentarian. If a note for allowing certain hon. Members from his side is received, it is possible that there may be ten hon. members from the other side who may like to speak. It is no criterion to continue discussion on the basis of such demands. After all, there is a limit to every thing. The other resolution have also to be taken up.)

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਉਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਲੋਜ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮੂਵਰ ਆਫ ਦੀ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ? (ਵਿਘਨ) (ਸ਼ੋਰ)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਜੋ 70 ਸਾਲ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ (ਸ਼ੋਰ)

चौधरी राम सरूप : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम। डिप्टी स्पीकर साहिबा, आम तौर पर पार्लियमैंट्री प्रैक्टिस के मुताबिक यह ज़रूरी है कि जिस वक्त चीफ मिनिस्टर यानी लीडर आफ दी हाऊस बोलने के लिये खड़ा हो तो चेयर उन को इजाज़त दे दे। लेकिन यह बात लीडर आफ दी हाउस को सोचनी चाहिये कि आखिर क्या एमरजैंसी आ गई कि जब बोलने वाले और मैम्बर मौजूद हां तो वह उठ खड़े हों। उन को खड़ा नहीं होना चाहिये। और फिर यह एक नान आफिशल दिन है। यह कोई गवर्नमेंट बिजनेस तो है नहीं कि जिस की जल्दी पड़ी है।

उपाध्यक्षा : आप को मालूम है कि चीफ मिनिस्टर साहिब के बोलने के बाद मूवर आफ दी रैज़ोल्यूशन का राइट आफ रिप्लाई कहीं नहीं गया। (The hon. Members know that after the hon. Chief Minister the mover of the resolution has the right of reply.)

चौधरी राम सरूप : मूवर के बोलने का ही सवाल नहीं। यहां पर तो और भी दूसरे मैम्बर बोलने के लिये वक्त लेना चाहते हैं। आप को भी आखिर प्रोसीजर, रूल्ज़ और रैगूलेशन के मुताबिक चलना चाहिये।

उपाध्यक्षा : क्या आप का यह मतलब है कि मैं लीडर आफ दी हाऊस को बोलने की इजाज़त न देती ? (Does the hon. Member mean to say that I should not have allowed the leader of the House to speake.)

चौधरी राम सरूप : उन के बाद उन दूसरे मैम्बरों को भी बोलने की इजाज़त मिलनी चाहिये जो बहस में हिस्सा लेना चाहते हैं। (विघ्न)।

उपाध्यक्षा : अगर यही आप की इच्छा है तो मुझे कौनसी जल्दी पड़ी है खत्म करने की। जब तक आप बोलना चाहें बोल लेना। अब आप किसी तरह की कोई इन्ट्रप्शन न करें। (If that is the desire of the hon. Members then there is no hurry for me to bring the discussion to a close. They may continue the discussion as long as they want. Now there should be no interruptions.)

मुख्य मन्त्री : तो डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं अर्ज़ कर रहा था कि मैं ने मिस्टर चर्चल के ख्यालात का हवाला दिया। (interruption) मूवर आफ दी रैज़ोल्यूशन है उस को पूरा हक है कि मेरे बोलने के बाद अगर वह चाहें तो अपनी तरफ से जवाब या आर्गुमैंट पेश कर सकते हैं। डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह बात भी आप पर मुनहसर है कि अगर आप चाहें तो और दूसरे मैम्बर साहिबान को भी बोलने की इजाज़त दे सकते हैं। इस में कोई

[मुख्य मन्त्री]

बात नहीं। मैं ने जब यह देखा कि बहुत से मैम्बर बोल चुके हैं और उसके बाद कोई बोलने वाला नहीं, कोई नहीं उठा तो मैं उठ खड़ा हुआ था।

बाबू बचन सिंह : बोलने वाले थे। यह आप गलत ब्यानी कर रहे हैं।

मुख्य मन्त्री : तो, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं मिस्टर चर्चल का हवाला दे रहा था। यह मैं ने इस लिये दिया कि वहां इंगलैंड का सवाल उठाया गया था। इंगलैंड की हिस्टरी में एक वाक्या हुआ है कि हाऊस आफ लार्ड्ज़ ने एक अमैंडमैंट की थी और फिर उसे हाऊस आफ कामन्ज़ ने मंजूर किया था। सैकंड चैम्बर इस बात की निशानी है। इस तरह से यह एक रिवाईज़िंग चैम्बर है। इस चैम्बर के अन्दर सीजण्ड, ऐक्सपीरिएंसड आदमी होते हैं। हां, सब से बड़ा एतराज़ डिले का हो सकता है। लेकिन जहां तक डिले का सम्बन्ध है, सैकंड चैम्बर मनी मैटर्ज़ को डिसकस नहीं कर सकता। इसलिये डिलेज़ तो उसके अन्दर आती ही नहीं।

मेरे एक दोस्त ने फ्रांस का ज़िक्र किया था। डिप्टी स्पीकर साहिबा, जब कांस्टीच्यूएंट असैम्बली में इस प्रस्ताव पर बहस हो रही थी कि सैकंड चैम्बर होना चाहिये या नहीं होना चाहिये तो उस वक्त डाक्टर बी. आर. अम्बेदकर ने 6 जनवरी, 1948 को फ्रांस के बारे में ज़िक्र करते हुए कुछ कहा था जो कि मैं आप की मार्फत हाऊस के नोटिस में लाना चाहता हूं। उन्होंने कहा था :—

> "I do not think the views of those who are opposed to the Second Chambers can better put them in the words of Abbe Seiyes. His criticism was two fold. He said that if the Upper House agreed with the lower one, then it was superfluous. If it did not agree with the Lower House, it was a mischievous body and we ought not to entertain it. The first part of the critisicism of Able Seiyes is undoubtedly valid, because it is so obvious. But nobody has so far agreed with the second part of the criticism of Abbe Seiyes. Even the French nation has not accepted that view, they too have consistently maintained the principle of having a second Chamber".

यह उन्होंने फ्रांस की बाबत कहा था। वैस्टर्न कन्टरीज़ के अन्दर ही नहीं....

बाबू बचन सिंह : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम। हम यहां पर एक स्टेट के सैकंड चैम्बर की बाबत बहस कर रहे हैं। चीफ मिनिस्टर साहिब एक यूनीटरी गवर्नमैंट के मुताल्लिक बात कर रहे हैं जिसका फैडरल गवर्नमैंट के साथ कोई सम्बन्ध नहीं। यह गैर मुताल्लिक बातें कह रहे हैं। आप इन को रोकें।

उपाध्यक्षा : गैर मुताल्लिका बातें तो कई बार आप भी कर जाते हैं। सब कर जाते हैं। मैं बार बार इस तरह की इन्ट्रप्शन्ज़ को पसन्द नहीं करती। (Even the hon. Member himself sometimes indulges in irrelevant things. What to talk of this. almost all do like that. However I do not like such interruptions).

बाबू बचन सिंह : जब मैं कोई गैर मुताल्लिका बात कहूं तो आप मुझे भी रोकें और अब इन को भी रोकें।

उपाध्यक्षा : यह अच्छी पोजीशन नहीं कि इस तरह से बार बार इन्ट्रप्ट किया जाए (It is not good to interrupt like this time and again.)

बाबू बचन सिंह : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं ने कोई इन्ट्रप्ट नहीं किया। मैं तो प्वायंट आफ आर्डर पर खड़ा हुआ था कि यह जिस युनीटरी गवर्नमैण्ट की बात कर रहे हैं यह गैर मुताल्लिका है, आप इन को रोकें। (विघ्न)।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਜੋ 70 ਸਾਲ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ (ਸ਼ੋਰ)

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਇਧਰੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਰੇਫਰੈਂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਸੀਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

श्री बलराम जी दास टंडन : हम इस तरह की रिफ्लैक्शन को कभी टालरेट नहीं कर सकते। इन्होंने आप की बाबत कहा है कि.......

उपाध्यक्षा : किस ने क्या कहा है (Who has said and what ?)

बलरामजीदास टंडन : सरदार हरचन्द सिंह ने कहा है कि 70 साल की उम्र हो गई है इसलिये इस तरह की रूलिंग्ज़ देती है। यह कोई तरीका नहीं है।

उपाध्यक्षा : इस तरह से बातें करने की मैम्बर साहिबान की आदत ही हो गई है। जिस वक्त मैं ने अपना असली रूप दिखाया तो उस वक्त आप को पता लगेगा। मैं आप सब के लिये सोच रहीं हूं। (विघ्न) (It has become a habit with the hon. Members to talk like that. They will realize when I come to my own and become strict. I am thinking out a way to deal with them) (interruptions).

श्री जगन्नाथ : मैडम, आप जरा बता तो दें कि वह विक्राल रूप कौन सा है आप का।

Deputy Speaker : Order, order, Please take your seat.

मुख्य मन्त्री: तो डिप्टी स्पीकर साहिबा, जैसा कि मैं अर्ज़ कर रहा था कि वैस्टर्न वर्ल्ड के अन्दर जितने भी राष्ट्र और देश हैं जो डैमोक्रेसी में और अपनी कान्स्टीच्यूशन में यकीन रखते हैं सिवाये टर्की और बल्गारिया के उन सब के अन्दर दो दो चैम्बर हैं। हमारे कान्स्टीच्यूशनलिस्ट्स इन तमाम चीज़ों को देख कर कि हेस्टी लैजिस्लेशन को रोका जाए और हर मामले पर पूरी तरह से गौर किया जाये अपनी कान्स्टीच्यूशन में भी दो हाऊसिज़ की प्रोवीजन की लेकिन उन्होंने डिले को रोकने के लिये यह प्रोवीज़न साथ कर दी कि जो सैकण्ड चैम्बर हो वह मनी मैटरज़ को डील नहीं कर सकेगा। यहां जितनी भी चीज़ें कही गई हैं उन सब पर पूरी तरह से विचार इन्होंने किया था। दुनिया के जितने भी बड़े भारी कान्स्टीच्यूशनलिस्ट्स हुए हैं वह सारे के सारे सैकण्ड चैम्बर के हक में राये देते रहे हैं। दुनिया के बहुत बड़े माने हुए कान्स्टीच्यूशनलिस्ट्स सर हैनरी मैन ने इस बारे में कहा है कि इस से और ज्यादा बैटर कोई तरीका हो नहीं सकता डैमोक्रेसी

[मुख्य मन्त्री]

को चलाने के लिये कि दो चैम्बर हों ताकि हर मसले पर हर बात पर अच्छी तरह से विचार हो सके क्योंकि सैकण्ड चैम्बर में सीज़ेंड, एक्सपीरिस्येंड और वैल बैलेंस्ड ब्रेन के आदमी आएंगे। फिर डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह बात भी नहीं है कि हमारे यहां जो अपर हाऊस की तशकील होती है वह कोई नामीनेशन के जरिये होती है। हमारे अपर हाऊस के 56 मैम्बरों में से एक-तिहाई तो लोकल बाडीज़ के ज़रिये चुन कर आते हैं यानी उन को ब्लाक समितीज़ और ज़िला परिषदों के मैम्बर चुनते हैं और म्युनिसपैलिटीज़ के रैप्रीजैन्टेटिवज़ चुन कर भेजते हैं। इस तरह से रूरल एरियाज़ और नगरों के दोनों तरफ के नुमायंदे आ जाते हैं। और यह दोनों तरह के ख्यालात रखने वालों के वोटों से चुन कर आते हैं। फिर कुछ ग्रेजुएट्स, यानी पढ़े लिखे और सुलझे हुए आदमियों की तरफ से चुन कर आते हैं और कुछ टीचर्ज़ के ज़रिये चुन कर आते हैं। फिर कुछ को यह असैम्बली चुन कर भेजती है। इस के अलावा हमारी कन्स्टीच्यूशन में यह बात भी रखी गई है कि इस दूसरे चैम्बर में उन आदमियों को भी भेजा जाये जिन को लिटरेचर, साइंस और आर्ट में काफी तजरुबा हासिल हो, इस लिये उन को नामीनेशन के ज़रिए लिया जाता है। डिप्टी स्पीकर साहिबा, जैसा कि आप को मालूम है कि हिन्दुस्तान की जो पार्लियामैण्ट है और उस का जो अपर चैम्बर है उस में नामीनेशन के ज़रिये ऐसे ऐसे आदमियों को लिया जाता है जिन में डाक्टर ज़ाकिर हुसैन, राजकुमारी अमृत कौर और श्री गोपाला स्वामी आयंगर जैसे मानी हुई काबलियत के आदमी शामिल हैं। इसी तरह से हमारे पंजाब के अप्पर हाऊस में हमारे पहले फाइनांस मिनिस्टर सरदार उज्जल सिंह और दूसरे आदमी आते रहे हैं। इस लिये, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं समझता हूं कि जिस तरह से हमारे हिंदुस्तान की पार्लियामैण्ट में और दूसरी स्टेट लैजिस्लेचर्ज़ में दूसरे चैम्बर मौजूद हैं। इसी तरह से यहां भी दूसरा चैम्बर ज़रूरी रहना चाहिये और जब बाकी सारी स्टेट्स समझेंगी कि इन की ज़रूरत नहीं है तो हम भी बाकी सारे हिन्दुस्तान की स्टेटस के साथ मिल कर स बात पर गौर कर सकते हैं कि आया हिन्दुस्तान के अन्दर जहां जहां दूसरे चैम्बर बने हुए हैं उनको रहने देना चाहिये या हटा देना चाहिये। फिर, डिप्टी स्पीकर साहिबा, हमारे दूसरे चैम्बर में आप की तरह भले आदमी और नेक आदमी हैं और हमारी सारे के सारे कन्स्टीच्यूशनलिस्टस सैकण्ड चैम्बर के हक में हुए हैं। इस के बाद, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं यह भी अर्ज़ करना चाहता हूं कि दुनिया में सैकण्ड चैम्बर का पहले पहल किस तरह से ख्याल पैदा हुआ। इस बारे में मैं एक मिसाल पेश करना चाहता हूं। अमेरिका में जो कनस्टीच्यूशन है वह बैस्ट कन्सिडर की गई है तो जब वहां कन्स्टीच्यूशन बन रही थी तो वहां जार्ज वाशिंगटन प्रैज़ीडैंट थे जिन्होंने उस देश को आजादी दिलाई थी और थामस जाफरसन वहां के पहले वार प्रैज़ीडैंट थे। उन दोनों में उस बारे में इख्तलाफ राय हो गया था। थामस जाफरसन चाहते थे कि वहां सैकण्ड चैम्बर बनाया जाए लेकिन जार्ज वाशिंगटन इस चीज़ के खिलाफ थे। एक दिन जब वह आपस में बात कर रहे थे और चाये पर इकट्ठे हुए थे तो उनके दरम्यान जो बात हुई वह मैं आप के

नोटिस में लाना चाहता हूं ताकि आप को पता लगे कि सैकण्ड चैम्बर की वहां तश्कील किस तरह से हुई। उन की हिस्टरी के अन्दर आता है जो मैं आप को पढ़ कर सुनाना चाहता हूं। इस में लिखा है—

" 'There is a tradition', he writes 'that Thomas Jafferson some two years later upon his return from France was protesting to Washington against establishment of two Houses in the Legislature".

यह उस वक्त की बात है जब अमेरिका में आजादी मिलने के बाद कन्स्टीच्यूशन चल रही थी। यह 1780-81 की बात है। इस में आगे लिखा है —

"The incident occurred at breakfast table and Washington asked. Why did you pour that coffee into your saucer '.

तो उन्होंने पूछा कि आप सासर में काफी क्यों डाल रहे हैं। तो उसने जवाब दिया —

" To cool it' replied Jafferson. 'Even so' said Washington.' we pour legislation into the senatorial saucer to cool it.'."

उन्होंने कहा कि मैं यह जो सैनेट बना रहा हूं यह इसी लिये बना रहा हूं ताकि इस के ज़रिये इस को कूल किया जाये। (तालियां) तो मैं बता रहा था कि किन हालात के अन्दर दूसरे चैम्बर की तश्कील हुई थी। आप सारी बातों को अच्छी तरह से देखें कि कोई भी बात अच्छी तरह से गरमी के अन्दर, बिटरनैस के माहौल में और जज़बात के अन्दर आकर ठीक तरह से सोची नहीं जा सकती। आप देखें कि किस तरह से दूसरे कंट्रीज़ में यह चीज़ें हुई हैं।

"....Second Chamber is often formed to provide representation for interests which could not adequately be provided for the Lower House".

उसके बाद उस ने अपनी किताब में यह लफ्ज़ लिखे जिन का ज़िक्र मैं ने हाऊस में किया है। डिप्टी स्पीकर साहिबा, यहीं पर बस नहीं। हमारे देश के जो कानस्टीच्यूशनलिस्ट हुए हैं यानी श्री गोपाल स्वामी आयंगर और श्री कृष्णा स्वामी उन की इस बारे में क्या राये थी वह मैं हाऊस के सामने रखना चाहता हूं.... (श्री जगन्नाथ : महात्मा गांधी की इस बारे में क्या राये थी वह भी बता दें)।

Deputy Speaker : Order please.

मुख्य मंत्री : मैं अर्ज़ कर रहा था कि मेरे भाई चौधरी देवी लाल ने हमारे सैकण्ड चैम्बर में दो तीन भाइयों का ज़िक्र किया और कहा कि किस तरह के आदमी वहां पर भेजे जाते हैं। मैं उन भाइयों के बारे में कुछ कहना नहीं चाहता लेकिन इतना जरूर कह देना चाहता हूं कि वाकिआत यह हैं कि जिन दो भाइयों का उन्होंने ज़िक्र किया है उन को सैकण्ड चैम्बर का टिकट दिलाने वाले यहीं चौधरी देवी लाल खुद थे। यही उन के वहां पर चुने जाने के जिम्मेदार हैं। (विघ्न)

इस सिलसिले में मैं यह भी अर्ज़ कर देना चाहता हूं कि जितनी भी फैडरल स्टेट्स हैं और उनके जो लोअर हाऊस हैं उन की तश्कील टैरिटोरियल और पापूलेशन के बेसिज़ पर होती है इस लिये ज़रूरी समझा गया है कि सैकण्ड चैम्बर बना कर उन में कुछ ऐसे आदमी भेजे जायें जो तजरुबाकार हों और अपने तजरुबे के बेसिज़ पर कुछ कण्टरीब्यूट

[मुख्य मन्त्री]

कर सकें । इस के मुताबिक मिस्टर गोपाला स्वामी आयंगर ने कन्स्टीचुएंट असैम्बली में कहा था :—

> "....The need for a second Chamber has been felt practically all over the world wherever there are federations of any importance."

Our Constitution, therefore, could not dispense with the Second Chamber.

यह मैं ने जवाब दिया है उस बात का जो बाबू बचन सिंह जी ने कही थी कि फ्रांस में यूनीटरी गवर्नमैण्ट है । इस लिये मैं ने अर्ज किया है कि यूनीटरी गवर्नमैन्ट्स में भी और फैड्रल गवर्नमैन्ट्स में भी सैकण्ड चैम्बर आये हैं । मैं आप की मारफत, डिप्टी स्पीकर साहिबा, हाऊस से अर्ज करना चाहता हूं कि जितने भी वैस्टर्न कंटरीज में सैकण्ड चैम्बर हैं और जितनी भी वहां प्राब्लम्ज थी उन सब का हमारे फरेमर्ज आफ दी कंस्टीच्यूशन ने अच्छी तरह से गौर किया था और इसी वजह से उन्होंने हेस्टी लैजिस्लेशन को रोकने के लिये सैकण्ड चैम्बर की प्रोवीजन की थी और डिले को रोकने के लिये यह कर दिया था कि सैकण्ड चैम्बर मनी मैटर्ज की डील नहीं कर सकेंगे । बाकी जितने भी लैजिशलेशन मइयरज होते हैं वह विधान सभा से होकर दूसरी बाडी में जाते हैं ताकि वहां जो इण्टलेक्चूअल्ज हैं, टैलेंटिड और बड़ी बड़ी क्वालीफिकेशन्ज वाले आदमी हैं वह उन पर अच्छी तरह से विचार कर सकें । डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं यह बात कहकर इस हाऊस के मैम्बरान की कोई हत्तक नहीं करता हूं लेकिन अर्ज कर रहा हूं कि सैकण्ड चैम्बर में आम तौर पर ऐसे भाई जाते हैं जो चुनाव नहीं लड़ना चाहते लेकिन उन्हें तजरुबा हासल होता है, और उनके अन्दर टैलेण्ट होता है । इन अल्फाज से मैं यह समझता हूं कि अप्पर चैम्बर का होना अजहद जरूरी है ताकि पूरी तरह से ठंडे दिल से उस पर डिबेट होकर और पूरी तरह से डिग्नीफाइड डिबेट होकर वह इम्पार्टेंट इशूज पास हों ताकि अगर कहीं पर जल्दी से कोई गल्ती हो जाती है तो उस को वह चैम्बर दूर कर दे । उस चैम्बर का कम्पलीमैण्टरी फंक्शन है । आज तो अपर चैम्बर नान-कन्ट्रोवर्शियल हो गये हैं । इन बातों को देखते हुए मैं मैम्बर साहिबान से दरखास्त करूंगा कि वह इस रैजोल्यूशन की पूरी तरह से मुखालिफत करें । आज सारी जगह पर यह अप्पर चैम्बर बड़े अच्छे तरीके से चल रहे हैं । और उन के एक्स्पीरियेंस से पूरी तरह फायदा उठाया जा रहा है । मैं ने अमरीकन सैनेट का थोड़ा सा आपके सामने जिक्र किया है और कण्ट्री के बैस्ट स्टेटस्मैन के ऐक्सपीरियंस का जिस तरह से फायदा उठाया जा रहा है उस का भी जिक्र किया । अप्पर चैम्बर में पंडित गोविन्द बल्लभ पंत, श्री छागला और श्रीमती इन्द्रा गांधी भी रहे हैं और उस के जरिये आए हैं । दूसरी स्टेट्स के अन्दर भी बहुत बढ़िया ऐलीमैण्ट आता रहा है जिस का पूरा पूरा फायदा उठाया जाता है । मैं अपनी कंस्टीचुएंट असैम्बली की डिबेट पढ़ रहा था, उस में एक जगह पर लिखा हुआ है :—

5.00 P.M.

> "....All legislative measures may receive a second consideration by a body, different in character from the parliamentary representative assembly and, if possible, superior or supplementary in intellectual qualification......"

मैं अपने दोस्तों की यह बात मानता हूं कि कन्स्टीच्यूशन में जो इस के पीछे जज़बा है, स्पिरिट है उस की धाराओं के मुताबिक ही उन भाइयों की नौमीनेशन होनी चाहिये जो लिटरेरी

हों, साइंस और आर्ट के अन्दर माहर हों ताकि वह अच्छी तरह से कन्ट्रीब्यूशन कर सकें। इस से मैं पूरी तरह से मुतफिक हूं। सैकण्ड चैम्बर का एक इम्पार्टैंट फंक्शन है इस के मुताल्लिक श्री गोपालास्वामी आयंगर ने कहा है :

"......the most that we can expect the second chamber to do is perhaps to hold dignified debates on important issues and to delay legislation which might be the outcome of the passion of the movement......".

उसके बाद उन्होंने कहा कि हम इस पर रोकथाम लगाते हैं। वहां पर इम्पार्टैंट क्वैस्चन पर बहस होती है। इम्पार्टैंट चीजों पर पूरी तरह से गौर हो पाता है। इस लिये, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आशा रखता हूं कि सारा हाऊस इस बात पर मुतफिक होगा कि सैकण्ड चैम्बर कायम रहने चाहिएं। मैं ने आपके सामने बड़े बड़े लोगों के लफ्ज़ रखे। इस बारे में जैनिंग्ज़ ने जो लफ्ज़ कहे हैं पार्लियामैण्ट के मुताल्लिक वह आप के सामने रखता हूं :

"......as the Members of Legislative Council have 'no constituents to placate, no meetings to address, and often, no speeches to make, they can devote more time to the less spectacular but often useful technical functions of legislative control."

The Legislative Council provides a place for persons whose counsel is useful to the State but who do not wish to involve themselves in party politics."

इस के मुताल्लिक उन्होंने कहा है कि इस में ऐसे भाई हों जो पार्टी पालिटिक्स में न हों इस रोशनी में इस को देखें कि इस चैम्बर का काम रिवाइज़िंग चैम्बर का है, यह हेस्टी लैजिस्लेशन को रोकता है और जो इन्टरवल होता है उस में पब्लिक को अपनी ओपीनियन देने का मौका मिलता है। फिर जो फाइनल पावर है वह असैम्बली के पास है, कौंसिल के पास नहीं है। आम तौर पर कौंसिल में डिबेट के वक्त एक होमली एटमासफियर होता है। हमारे बहुत लायक लोगों ने सोच समझ कर जो प्रोवीजन भारत के सेक्रिड कंस्टीट्यूशन में किया था उस की स्पिरिट को कायम रखा जा सके। अगर किसी वक्त ऐसा मौका आया कि दूसरे राज्यों में यह तय किया कि उन के ही जो अप्पर चैम्बर हैं उन की जरूरत नहीं है तो हम भी इस पर फिर विचार कर सकते हैं। आप जानते हैं कि हिन्दोस्तान में डैमोक्रेसी बिल्कुल शुरू ही हुई है और इस को हम ने मजबूत करना है। उस चैम्बर में जो टीचर्ज़ के नुमायंदे आते हैं और लोकल आथारेटीज़ के नुमायंदे आते हैं वह सहीतौर पर पब्लिक के इलैक्टिड नुमायंदे होते हैं, वह देहात और शहरों से इलैक्ट हो कर आये हैं, उन को इलैक्ट करके किसी तरह से डैमोक्रेसी को ज़िबह नहीं किया गया। उनके ऐक्सपीरियेंस से फायदा उठाना है, किसी तरह का लालच नहीं दिया गया, फ़ेब और धोके की भी कोई बात नहीं है। जहां तक खर्च का सवाल है कि बहुत खर्च किया जा रहा है तो इसपर सरकार का छः लाख तो मैं आशा रुपया सालाना खर्च आता है मगर उस से राज्य को बहुत फायदा भी होता है। (विघ्न)। तो मैं आशा करता हूं कि यह जो प्रस्ताव है सारा हाऊस इस को युनानीमसली रिजैक्ट करेगा। (तालियां)।

श्री बलरामजी दास टंडन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम। डिप्टी स्पीकर साहिबा, चीफ मिनिस्टर साहिब ने 1953 के अन्दर अपर हाऊस को तोड़ने के लिये कहा था।

उपाध्यक्षा : आप उन से मिल कर बात कर लें। (The hon. Member can talk to him.)

श्री बलरामजी दास टंडन : जो मैम्बर इस हाऊस में एक राय प्रकट कर चुका है तो क्या वह उस के खिलाफ हाऊस में ही राये प्रकट कर सकता है, (विघ्न) या यह कुर्सी की वजह से है कि जो इस पर आता है उस के विचार बदल जाते हैं ?

उपाध्यक्षा : विचार बदल सकते हैं (Views can change)

श्री दबलराम जी दास टंडन : ख्याल बदले हैं या यह कुर्सी ही ऐसी है ? (विघ्न) :

Deputy Speaker Please take your seat.

श्री बलराम जी दास टंडन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर मैडम। जब यह मिनिस्टर नहीं बने थे और इस हाऊस पर आनरेबल मैम्बर थे तो सन् 1953 में इन्होंने अप्पर हाऊस को तोड़ने के लिए कहा था। और कहा था कि अपर हाऊस को अबालिश कर दिया जाए तो क्या चीफ मिनिस्टर की गद्दी में ही कोई ऐसी बात है कि इस में बैठते ही राए बदल जाती है।

चौधरी राम सरूप (साम्पला) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मुझे चीफ मिनिस्टर का बड़ा एहत्राम है और अच्छा नहीं कि उनकी किसी तकरीर पर रिफलैक्ट करूं लेकिन अफसोस की बात है कि जो तकरीर आज उन्होंने की हैं वह असल प्वायंट के नजदीक तक की भी नहीं थी। सवाल तो यह था कि पंजाब में अप्पर हाऊस को अबालिश किया जाये और क्या यहां पर दूसरा चैम्बर होना चाहिए या नहीं। लेकिन इस को छोड़कर इन्होंने यह तकरीर कर दी कि दूसरे मुल्कों में क्या होता है और हिन्दुस्तान में दूसरी स्टेटों में दूसरा चैम्बर है इस लिये यहां पर भी होना चाहिए। सवाल तो यह है कि एक आदमी भूखा है और वह दो वक्त रोटी मांगता है और उसकी तसल्ली के लिए यह तकरीर शुरू कर दी कि तुम सुबह सब से पहले बैड टी लिया करो फिर ब्रैक फास्ट और फिर लन्च। शाम को चाये और फिर रात को डिनर। (हंसी) रोटी तो खाने को मिलती नहीं और यह कहते हैं कि फलां फलां लुआज़मात खाओ। मुझे अफसोस है। आज पंजाब का बजट साढ़े तीन करोड़ के डिफिसिट का है और कोई अकलमन्द आदमी इस तरह की बात को सोच तक नहीं सकता। कहां जाता है कि जितनी चादर देखो उतने पैर फैलाओ लेकिन यहां पर तो यह हालत है कि इनके पास अंगोछा तक नहीं। तो नंगा आदमी अगर इस तरह के खर्च के बारे में कुछ न करे तो अफसोस होता है।

सब से पहले जिस वक्त नई कान्स्टीच्यूशन बनी, 1935 का एक्ट पास हुआ तो लाहौर में हमारी जो लैजिस्लेटिव कौंसिल थी उसके सामने यह सवाल आया था कि पंजाब के अन्दर दूसरा चैम्बर होना चाहिए या नहीं। यह उस वक्त की बात है जब कि पंजाब आज की तरह खुदमुखतार नहीं था, अंग्रेज़ का साया हमारे देश पर था। तब भी कौंसिल में खुददार आदमी थे और इस सवाल पर सब ने युनानीमसली यह कहा था कि पंजाब का

सूबा इस लायक नहीं कि हम पर दूसरा चैम्बर थोपा जाए। उस वक्त का पंजाब आज से कहीं ज्यादा खुशहाल था।

चीफ मिनिस्टर साहिब ने जो दलयाल दी हैं मैं उनका कायल नहीं। दूसरा चैम्बर राजस्थान में नहीं, आसाम में नहीं और गुजरात में नहीं। और अगर इनको इस बात का गिला है कि इन राज्यों के अप्पर हाऊस क्यों नहीं है तो हमारे पड़ोसी सूबे को सलाह दे दें कि हम तो अयाशी में पड़े हुए हैं तुम भी इस में मुबतला हो जाओ। वहां के हालात का तकाजा है कि अप्पर हाऊस का खर्च वह नहीं चुका सके। चीफ मिनिस्टर जब इधर बैठते थे तो उनके ख्यालात और थे अब, बहुत ऊंचे चले गए हैं। ख्यालात का ऊंचा ले जाना इन्हें मुबारिक हो लेकिन इन के साथी जो ख्यालात रखते हैं उनकी भी तरजमानी इन्हें करनी चाहिए।

आज सूबे की क्या हालत है। बजट खसारे का है और कर्ज़ा हर साल बढ़ता जा रहा है। सैंटर कर्ज़ा देता है और हम ले रहे हैं। दोष कर्ज़ देने वाले का नहीं, कर्ज़ लेने वाले का माना जाता है। क्योंकि वह कभी खुददार नहीं बन सकता। जिस से कर्ज़ लेता है उसकी तरफ हर वक्त देखता है। इस लिए मैं गुज़ारिश करूंगा कि सूबे के डिफिसिट हालात को सामने रखा जाये और इस बात का ध्यान रखा जाये कि हर आदमी को दो रोटी कैसे मिल सके। इस लिए यह ख्याल करना चाहिये कि कोई अच्छी बात जो आपोजीशन की तरफ से आई है वह हुबुलवतनी की बात है और इसे मान लेना चाहिए।

फिर यह दलील दी गई कि इस के बारे में 80 फीसदी मैम्बरान सिफारिश करें। तो आप जितनी भी तकरीरें इस हाऊस में इस के बारे में की गई हैं उनको देख लें। हर एक ने कोई न कोई नुक्ता ही निकला है और गवर्नमैण्ट को खुश करने के लिए कह दिया है कि इस प्रस्ताव की मुखालफित करता हूं। हर अच्छा आदमी इसी तरह से सोचता है कि अपर हाऊस की ज़रूरत नहीं। इस लिए सब मैम्बर जो बोले हैं इसी बात के हक में हैं कि अपर हाऊस को हटा दिया जाये। वह जानते हैं कि आज पंजाब की क्या हालत है और इन हालात में यह सोचा भी नहीं जा सकता कि अपर हाऊस को कायम रखा जाए।

मैं चीफ मिनिस्टर साहिब से दरखास्त करूंगा कि वह तो कामरेड हैं और कामरेड में लोगों की भलाई का जज़बा होता है और वह तो खुद भी जानते हैं कि लोग दबे हुए हैं और पंजाब पर पहले ही बहुत कर्ज़ा है इस लिए मुल्क की खातिर और गरीब आदमी के मुफाद की खातिर अपर हाऊस को अबालिश कर दिया जाये। मैं इतना कह कर आपका धन्यबाद करता हूं।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਪਰਸਨਲ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ ਤੇ ਉਠਿਆ ਹਾਂ। ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਜੀ ਨੇ ਪਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੱਤਰ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ਹੋ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਪਰ ਮੈਂ ਗਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਹੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿਘ

[ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ]
ਹੋਰਾਂ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ 70 ਸਾਲ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਚੁਪ ਰਹੋ । [* * *]
(ਵਿਘਨ) (ਸ਼ੋਰ)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਪਰਸਨਲ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਕ ਹੈ ।(If any hon. Member wants to give personal explanation he has the right to do so ?)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਬਿਆਨੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਛ ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਆਪ ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਖਾਨ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁਛ ਲਉ ਕਿ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੋ ਕੁਝ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਬੀਲੀਵ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। (I believe on what the hon. Member says.)

कामरेड राम प्यारा (करनाल) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, जो रैज़ोल्यूशन इस हाऊस में अप्पर हाऊस को अबालिश करने का पेश हुआ है इस पर काफी चर्चा हुई है। मैं भी इस को अबालिश करने के हक में हूं, इस को कायम नहीं रखना चाहिए । मेरी बेनती यह है कि जैसे हालात बदलते हैं इन्सान का सोचना भी बदल जाता है । चेंज्ड सरकमस्टान्सिज़ में हालात को बदलना पड़ता है । हमारी कान्स्टीट्यूशन का हवाला दिया गया है। उस वक्त कान्स्टीचूएंट असैम्बली जो बनी थी वह इनडायरैक्ट इलैक्शन के ज़रिए बनी थी और हमारे संविधान में कई दफा अमैन्डमैन्टस हुई हैं। यह नहीं कि उस में त्रुटियां थीं बल्कि आने वाले हालात ने मजबूर कर दिया और अमैन्डमैन्ट लानी पड़ी। जिस वक्त राजे महाराजे थे तो इनकी रियासतों को मिलाया गया और उन्हें पैनशन दी गई और अब यह मांग की गई कि यह तो सफेद हाथी रख लिये गये हैं इन के वज़ीफों को बन्द कर दिया जाए ताकि मुल्क को फायदा हो। (प्रशंसा) मेरा अर्ज़ करने का मतलब यह है कि जितना रुपया आज हम अप्पर हाउस के ऊपर खर्च कर रहे हैं उस के मुताबिक अगर हमें किसी तरह की भी युटिलिटी मिलती तो इस में कोई हर्ज़ की बात ना थी , अगर कोई ऐसी बात होती जो हमारे मुल्क के फायदे में जाने वाली होती तो हम इस को ज़रूर रख लेते इसमें कोई हर्ज़ नहीं था । जब से यह असैम्बली बनी है इस ने बेशुमार बिल पास किये हैं । बड़ी मुशिकल से बहुत ही कम बिल होंगे जो अपर हाउस ने वापस किये होंगे । जहां तक मौजूदा असैम्बली का ताल्लुक है जो 1962 से बनी है , मेरा ख्याल है तीन चार बिल ऐसे हैं जिन्हें कौंसिल ने अपनी राय का इज़हार करने के बाद वापस किया है । जहां तक 1957 से 1962 तक का ताल्लुक है मैं उस वक्त भी इस हाउस का मैम्बर था, मैं कह सकता हूं कि उस वक्त भी 3/4 से ज़्यादा बिल वापस नहीं आए । एक आध मैंबर की रिक्वैस्ट पर अगर कोई बिल उन की एडवाइस के साथ हमारे पास आया हो तो यह जुदा बात है मगर

*Expunged as ordered by the Chair.

इस के मुकाबले जो हम इस पर खर्च करते हैं वह कहीं ज्यादा है । इस लिये हालात के मुताबिक ही चलना पड़ेगा । डिप्टी स्पीकर साहिबा, इस के लिए अंग्रेज़ी में एक फिकरा है कि It is very easy to die for a cause but it is very difficult to live for a cause. अंग्रेज़ की हकूमत में मरने से ही देश की हकूमत को फायदा था मगर आज जब कि आज़ादी मिल गई है इस काज़ के लिये ज़िंदा रहना ही एक बहुत बड़ा काम है । अपर हाउस इस लिये बनाया गया था कि इस से मुलक को कोई फायदा पहुंचेगा । जैसा कि चीफ मिनिस्टर साहिब ने कहा कि वहां पर एक्स्ट्रा कैलीबर के आदमी होते हैं इंटैलीजैंशिया आफ हाई कैलीबर होते हैं इस लिये उन को राय देने के लिए अपर हाउस में लाया जाता है । इस लिये भी लाया जाता है कि उनका काम बहुत ज़्यादा होता है और मासिज़ के साथ उन का बड़ा कंटेक्ट नहीं होता है, उन की एक एक्सपर्ट उपीनियन होती है जिस को सीक करने के लिए अपर हाउस में लाया जाता है । मगर गुस्ताखी मुआफ, मेरी नाक्स राये में हम ने पुलिटीकल अगराज़ को सामने रख कर अपनी पावर का मिसयूज़ किया है । हम ने कौंसलज़ में ऐसे ऐसे नुमायंदे भेजें हैं जिन को एजेंडा तक पढ़ना नहीं आता आप इन से क्या राए एक्सपैक्ट कर सकते हैं । यह इसलिये एक्स्पलायटेशन और मिसयूज़ आफ पुलिटिकल पावर की जाती है ताकि एक ही आदमी के हाथ में ही हकूमत रहे । यह पार्टी-इन-पावर के धड़े के आदमी होते हैं इसलिये उनको ही यहां लाया जाता है जो पार्टी इन पावर के ही आदमी हों । मैरिट के लिहाज से यह नहीं आते । अगर ऐसा हो तो जो एडवाइस हम चाहते हैं वह हमें दे सकें । मगर ऐसा नहीं होता । यह हमारे अपने तजरुबे की बात है कि आज तक हम ने जितने भी बिल पास करके भेजे उन में से 2/4 से ज्यादा इन की राये से वापस नहीं हुये । इस हाउस ने बहुत से बिलों को अपनी राये से अमैंड किया मगर अपर हाउस ने किसी तरह की कोई भी तकलीफ किसी अमैंडमैंट लाने की नहीं की । जहां तक इस हाउस के आदर्श का ताल्लुक है मैं इस को एप्रीशियेट करता हूं लेकिन आज यह चीज़ "ऊंची दुकान और फीका पकवान" वाले मुहावरे की तरह बन कर रह गई है । आज अगर कोई अच्छी बात होती तो हमारी सभा के मैंबर सरदार गुरचरण सिंह और दीगर मैंबरान इस के खिलाफ बोलने की जुर्रत ना करते । आज यह बात साफ हो गई है कि स्टेट का टैक्सों से कमाया गया रुपया पैसा मिसयूज़ होता है और वह भी चंद इने गिने आदमियों के लिये चंद इंडीविजुल्ज़ के लिये । इस लिये मैं समझता हूं कि अगर हम ने इन आइडियल्ज़ को कायम रखना है तो हमें इस की इम्पलीमैंटेशन पर भी ध्यान रखना होगा । आज जब हम ने अमीर और गरीब के दरम्यान सोशेलिज़म का नारा लगाया है तो इस पर अमल करने के लिये भी तैयार रहना होगा । पिछली पांच साला सकीम में यह बात ज़ाहर करने की कोशिश की गई है कि हमारी इन्कम-पर कैपिटा बढ़ी है । मगर दर असल यह बढ़ी नहीं, घटी है । इस की वजह यह है कि जो दौलत चंद इंडिविजुअलज़ के हाथ में आई हम ने उन की दौलत को इकट्ठा करके तमाम के ऊपर फैला दिया और कहा कि हमारी इन्कम परकैपिटा बढ़ गई है । जिस

[कामरेड राम प्यारा]

रकम पर इस महंगाई बढ़ जाने के बाद एकचुअली गुज़ारा करते हैं अगर उस को देखा जाए तो देखेंगे कि इनकम पर-कैपिटा बढ़ी नहीं बल्कि घटी है। आज हिंदुस्तान में महज़ 28 फर्म्ज़ ऐसी हैं जिन के पास हिंदुस्तान की 70 प्रतिशत इंडस्ट्री है। अगर पंजाब को ही लिया जाये तो चंद आदमी इने गिने हैं जिन के पास बहुत बड़ा सरमाया है। एक ही आदमी है जिसे 50 के करीब इम्पोर्ट के लाइसैंस मिले हैं। क्या यह सभी कुछ सोशलिस्टिक पैटर्न के नाम पर ही किया जाता है। अगर अपर हाउस कोई मुफीद मशवरा देता हो तो हमें उस का फायदा ज़रूर उठाना चाहिए मगर असल बात जो है वह इस चीज़ के बिल्कुल ही उलट है। अगर इस हाउस में ऐसे शख्स आते जिन से हमें अच्छी एडवाइस मिलती तो मुझे सब से ज्यादा खुशी होती; अगर कोई ऐसी बात वह करते होते जिस से इस स्टेट को फायदा होता मुझे इस से भी बहुत खुशी होती। मगर जब मैं इन मैम्बरान की तरफ निगाह उठा कर देखता हूं तो वह सब वही हैं जो अंग्रेज के वक्त में आज़ादी के मुखालफ थे। हमेशां उन के खिलाफ गवाहियां देते थे जो आज़ादी की लड़ाई लड़ते थे, हम ने आज़ादी इस लिए हासिल नहीं की कि रिऐक्शनरी ऐलीमेंट को आगे लायें। अप्पर हाउस का तो तभी कोई फायदा था। अगर ऐसा ऐलीमेंट आगे आता जिस की एडवाइस से इस देश का कोई फायदा होता मगर आज मैं देखता हूं कि असल वाक्यात बिल्कुल इस मुद्दा के बरअक्स हैं। इस के लिये मैं सरकार से यह अर्ज़ करूंगा कि वह हर सैशन के बिल निकलवाये और देखे किस किस पर उन की एडवाइस हमें मिली है। अगर बगैर किसी एडवाइस के ही वापस आ गये हों तो इस के लिये हमें सोचना होगा। चीफ मिनिस्टर साहिब बेशक पार्टी इन गवर्नमैंट के कहने पर इस हाउस के रखने के हक में हों मगर राये आमा को सामने रखते हुए जो काम आज तक किया गया उस से ज़ाहर होता है कि सरकार का पैसा इस हाउस के लिये मिसयूज़ हुआ। मुझे देखना यह है कि अगर यह राय अपर हाउस वालों को पहुंचाई जाए तो अप्पर हाउस वालों को कुछ न कुछ अहसास ज़रूर होगा और उनके ऊपर इस बात का असर होगा।

चीफ मिनिस्टर साहब ने बोलते हुए कहा कि इनडायरैक्ट इलैक्शन इसलिए रखा गया है कि जिसके कारण बड़ी बड़ी हाई परसनैलेटीज़ की हमें सर्विसिज़ प्राप्त होती हैं। मुझे खुशी है इस बात की, जैसा कि उन्हीं ने कहा, मगर पिछले साल यहां जिस तरह से इनडायरैक्ट इलैक्शन हुई उस में पैसों का इस्तेमाल हुआ और वोटों को खरीदा गया। और मुझे मजबूर हो कर हाउस में कहना पड़ा— Unfortunately, we have become a saleable commodity. I would say that it has become an institution of corruption or has led to corruption, which we must avoid. If we do not, I am sure, our moral standards will go down to the lowest ebb. जो इनडायरैक्ट इलैक्शन की बात है यह उस वक्त के लिए थी जब माहात्मा गांधी के द्वारा फूकी हुई रूह देश के लोगों में काम करती थी और लोगों का एक डैफिनिट मौरल था। लेकिन आज

स्थिति हो गई है ? एक कमीशन बैठता है यानी दास कमीशन बैठता है और उस में कई लोग कंडेम होते हैं जिसकी बिना मौरेलिटी से गिरना बताया गया । तो आज महात्मा जी के द्वारा जो इखलाक का खज़ाना मिला था वह शैटर हो गया । मौरल वैल्यूज़ खत्म हो गई हैं । एक बार मौलाना आज़ाद से किसी ने पूछा कि मौलाना साहिब, आप बतलाइए आपके चेहरे पर रौनक क्यों कम है ? तो उन्हों ने जवाब दिया कि मैं यह सोच रहा हूं कि आज जिधर देखो उधर करप्शन ही करप्शन दिखाई दे रही है । हमें तो अब अपने ऊपर भी शक होने लग गया । आज इस बात की जरूरत है कि हम अपने मौरल को ऊंचा करें और हमारे हाई आइडियल्ज़ हमें इस बात की प्रेरणा देते हैं ।

आज की जो स्थिति है, उसको देखते हुए मैं यही समझ पा रहा हूं कि ऐसी स्थिति में अपर हाउस को उड़ा देना ही अच्छा है । अगर हमें सरकार इस बात के लिए आश्वासन दे कि वह सही तौर पर इंटेलेक्चुअल्ज़ को और हाई स्टैंडर्ड के लोगों को लाएगी तो हम और इन्तजार किए लेते हैं लेकिन ऐसी उमीद गवर्नमैंट से नही है । मैं जानता हूं कि अगर आज भी गवर्नमैंट यह चाहे कि अनडिज़ायरेबल एलीमेंट को कर्ब करना है, कुरप्शन को कर्ब करना है तो स्टेट की हालत अच्छी हो सकती है । इन अल्फ़ाज़ के साथ मैं गवर्नमेंट को कहना चाहता हूं कि जो राय मैंने दी है, उस पर गौर करें ।

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ (ਨਾਗੋਕੇ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਅਧਿਕ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਤੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲੀ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਿਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੇਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੌਂਸਲ ਜਾਂ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਉੜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ।

ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਆਖੀਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਚੰਗੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਮਗਰ ਮੇਰਾ ਤਜਰਬਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਔਰ ਇਸ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਸਜੈਸ਼ਨ ਜਾਂ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ; ਨਾਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਟੀਸਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ, ਨਾ ਹੀ ਬਦਲਿਆ । ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਤਾਂ ਮਹਿਜ਼ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਕਰੱਪਸ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਹਾਊਸਿਜ਼ ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਸੀ............

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜੇ ਆਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਬਿਲ ਦੀ ਸਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਮੁਖਾਲੰਫਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ । ਔਰ ਇਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪੇਸ਼

[ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ]
ਕੀਤਾ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਦਾ ਰਹਿਣਾ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦੀ ਸਪਿਰਿਟ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ

ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਤੇ 6 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਵਿਗੜਗੂੰ ਹਨ ਔਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਥੋਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਅੱਜ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਟੇਟਾਂ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਰ ਹਾਊਸਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਜੋ ਲੀਡਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ । ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਸਟੇਬਲ ਨਹੀਂ । ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖੂਨ ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਉਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਨਾਵਾਜਿਬ ਗਲ ਹੈ (ਵਿਘਨ) । ਅਸੀਂ ਅਤੇ ਟਰੇਜ਼ਰੀ ਬੈਂਚਿਜ਼ ਨੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸਪੋਰਟ ਕਰਨ । ਮੈਂ ਪੁਛਾਂਗਾ ਕਿ ਉਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ । ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਜਾਬ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਜਾਂ ਪਜਾਬ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਗਾਉ ਨਹੀਂ । ਕੀ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ, ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਐਸ਼ ਕਰਨ ? ਇਸ ਵਕਤ ਹਿੰਦਸਤਾਨ ਵਿਚ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਹਨ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਐਧਰ ਬੋਲੋ ।(The hon. Member may please address the Chair)

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਉਹ ਓਧਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਪੰਜਾਬ ਟੈਕਸ ਦੇਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹਨ । ਕੱਲ੍ਹ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਟੀਚਰਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਆਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਰੁਪਿਆ ਨਹੀਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਟੀਚਰਾਂ ਨੇ ਨੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਿਲਡ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਅਸਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਕਰੇਗਾ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ। ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਘਰ ਹੈ । ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੋਟਲਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਫਲੈਟਾਂ ਵਿਚ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਬਿਠਾਉਣਾ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਵਿਚ ਐਸੀ ਦਿਸ਼ਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹਾਂ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਕਲੰਕ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਉਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤੇਗੀ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਓਹੀ ਰਸਤਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ । ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਡਵਾਂ ਅਤੇ ਕੈਰੂਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਪਾਂਡੂ ਕੈਰੂਆਂ ਤੋਂ ਜਿਤ ਗਏ । ਜੋ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿੱਤਿਆ ਉਹ ਭੀਲਾਂ ਦੇ ਖੜਗਸੈਨ ਨੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੈ ਲਿਆ । ਇਹ ਨਵੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਬਣੀ ਸੀ, ਭੀਲਾਂ ਦੇ ਖੜਗਸੈਨ ਦੇ ਰਾਜ ਵਾਂਗੂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਕਾਫਲਾ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਉਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਇਹ ਬੜੀ ਕਮੀ ਹੈ । (ਘੰਟੀ) ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕੋਆਪਰੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹਾਂ । ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦਾ ਅੱਡਾ ਹੈ । ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਲੜ ਭਿੜ ਕੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ

ਹੈ ਕਿ ਕੌਮ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖਿਲਾਫ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਅੱਡਾ ਨਾਂ ਬਣਾਏ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਭਲੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਅਸੀਂ ਬਗੈਰ ਪੈਸੇ ਤੋਂ ਤਹਾਡੇ ਵਕੀਲ ਹਾਂ। ਜੇ ਇਹ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦਾ ਅੱਡਾ ਰਖੋਗੇ, ਜੋ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਖਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਤਹਾਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨਗੇ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਡੈਮੋਕਰੈਸੀ ਦੇ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਦੇ ਬੜੇ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਮਤਾ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਨੇ ਤਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਲਈ, ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦੀ ਸਪਿਰਿਟ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਇਹ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਤਹਾਨੂੰ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਰਿਕਮੈਂਡ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਾਊਸ ਤੋੜ ਦਿਓ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ (ਫੂਲ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹੁਤ ਸੱਜਣ ਬੋਲ ਚੁਕੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਿਲ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਕੋਈ ਕੌਮੇ ਜਾਂ ਫੁਲ ਸਟਾਪ ਦੀ ਕਮੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਲੈਂਡ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰਮੀਮਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਤੋਂ ਸਾਡੀ ਅਯੋਗਤਾ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਆਏ ਸਾਲ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਹੁਣੇ ਹੀ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਜ਼ ਐਂਡ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਜ਼ ਐਕਟ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਉਸ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰਮੀਮਾਂ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ । ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬਿਲ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਉਹ ਇਥੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਕਸਦ ਬਿਲ ਤੇ ਕੰਪਰੀਹੈਂਸਿਵ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ । ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਉਸ ਵਿਚ ਕਾਮੇ ਜ ਫੁਲ ਸਟਾਪ ਦੀ ਤਰਮੀਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਲੈਂਡ ਰਿਫਾਰਮਜ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜੋ ਟੇਨੈਂਸੀ ਐਕਟ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ 140 ਵਾਰ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟ ਹੋਈ ਹੈ । ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਬਿਲ ਅਸੀਂ ਸਭ ਦੇਖ ਚੁਕੇ ਹਾਂ । ਕਦੇ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਚਾਂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਲੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਬਿਲ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਨੇ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ । ਜਿਹੜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਨਹੀਂ ਓਥੇ ਵੀ ਕੰਮ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ । ਅਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਂਪੀਏ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਡਾਕਟਰ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਾਸਟਰ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਦੋ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਾਂ ਨੇ ਮਰਨ ਵਰਤ ਰਖੇ ਸਨ । ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨੇ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਹੋਰ ਇੰਪਲਾਈਜ਼ ਤੰਗ ਹਨ । ਕਈ ਲੋਕ ਭੁਖ ਦੇ ਦੁਖ ਕਰਕੇ ਖੁਦਕਸ਼ੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖੂਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ । ਅਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਨਿਸਟਰੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੇ 6 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਖਰਚ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਅਸੀਂ ਸੈਂਟਰ ਨੂੰ ਰਿਕਮੈਂਡ ਕਰੀਏ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ 154 ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਅਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ, ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਉੜਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅਗਲੀ ਖੋਟ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਜਦ ਖੇਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਰਲਾ ਖੋਟ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਹੈ । ਜਦ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕੋਈ ਬਿਲ ਪਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਜਾਂ ਦਿੱਲੀ ਪਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਦੀ ਅਸੈਂਟ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ । ਦੂਜੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਨਹੀਂ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਸਾਡੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਰਗੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਸਾਡੇ ਚੀਫ

[ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ]

ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਬਾਰੇ ਇਕ ਵੀ ਲਫਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਚੋਣਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਓਦੋਂ ਕੈਬਿਨਟ ਦੇ ਮਨਿਸਟਰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਔਰ ਸਾਡੇ ਪੂਜਣਯੋਗ ਮੋਹਤਰਿਮ ਨਹਿਰੂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੰਪਾਰਟੈਂਸ ਨੂੰ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵੀ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਫੋਟੋ ਲਟਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਲਕਿਨ ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਜਾਰਜ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਅਤੇ ਚਰਚਲ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, 'ਦੇਸੀ ਟੱਟੂ ਖੁਰਾਸਾਨੀ ਦੌਲੱਤੇ' (ਹਾਸਾ)। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਨਕਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ, ਪਰ ਸਾਡੀ ਅਵਾਮ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ। ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦੇ ਬੜੇ ਰਾਗ ਅਲਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਆਪ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਟੀਚਰਾਂ ਦਾ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਬਿਲਕੁਲ ਪੁਰਅਮਨ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਸੀ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ 5 ਆਦਮੀਆਂ ਤੋਂ ਵਧ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਲਾਊਡਸਪੀਕਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਫਲੈਟਸ ਦੇ ਕੋਲ ਖੇਲਾਂ ਹੋਈਆਂ, ਰਸ ਹੋਈਆਂ। ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਸੈਂਕੜ ਆਦਮੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇੰਡਾਇਰੈਕਟ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਕਈ ਠੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਬਲੌਕ ਸਮਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇੰਡਾਇਰੈਕਟ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੁਅਦਬਾਨਾ ਬੇਨਤੀ, ਇਲਤਮਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਬਾਮੌਕਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਵਾਮ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਹੈ। ਅਜ ਇੰਪਲਾਈਜ਼ ਭੁਖੇ ਮਰਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਐਸੇ ਗਰੀਬ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਪੜਾ ਤੇ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ, ਗੁੱਲੀ ਨਹੀਂ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਅਜ ਤਕ ਹਰੀਜਨ ਭਰਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਰਿਪਬਲੀਕਨ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਤੰਗ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਤਨੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ 6 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰੀਵੀ ਪਰਸਿਜ਼ ਵੀ ਦੇਣੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਜ਼ਨਤਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਫਲਾਣੀ ਸੜਕ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਫਲਾਣੀ ਡਰੇਨ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਡਰੇਨ ਤੇ ਪੁਲੀ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਫੰਡਜ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਐਨਾ ਪੈਸਾ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਹਾਊਸ ਤੇ ਜੋ ਉਪਰ ਬੈਠਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਪੈਸਾ ਪਰੀਵੀ ਪਰਸਿਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਵੇਸਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਇਨਾਂ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਸੈਂਟਰ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ਿ ਕਰੋ ਕਿ ਇਸ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਨੂ ਤੋੜ ਕੇ ਅਤੇ ਪਰੀਵੀ ਪਰਸਿਜ਼ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਤੇ ਬੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਨੇਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕਰਕੇ ਜੋ ਪੈਸਾ ਬਚਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦੀ ਬੜੀ ਦੁਹਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਦੋ ਦੋ ਦਫਾ ਵੋਟ ਕਰਨ ਦਾ ਹਕ ਦੇ ਕੇ

ਖੁਦ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਉਲਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਹੋਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਵੇਖੋ ਕਿ ਇਸ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਵਿਚ ਇਸ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਬੀ. ਡੀ. ਓਜ਼, ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਇਨਸਪਕਟਰਾਂ ਵਗੈਰਾ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦਾ ਹੱਕ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਤਾਣਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਵਜ਼ੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਲਗ ਕੇ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਹਰ ਗੱਲ ਵਿਚ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਰਾਜ ਵਿਚ ਵੋਟ ਦਾ ਹਕ ਦੇਣਾ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਹੈ ? ਇਥੇ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਬ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨਡਾਇਰੈਕਟ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਤੇ ਬਲਾਕ ਸਮਤੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਤਨੇ ਨੁਕਸ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਇੰਨਡਾਇਰੈਕਟ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਵੀ ਇੰਡਾਇਰੈਕਟ ਚੋਣ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਨਾਲ ਬੜੀ ਬਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਬਚਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ । ਇਸ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਗ਼ਰੀਬ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ, ਟੀਚਰਾਂ ਤੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਕਿਤਨੇ ਦੁਖ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਮੌਲਾਨਾ ਆਜ਼ਾਦ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਟੀਚਰਜ਼ ਤੇ ਪਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬੜੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟੀਚਰਜ਼ ਕੌਮ ਦੇ ਰਹਿਨਮਾ ਹਨ ਅਤੇ ਨੇਸ਼ਨ ਬਿਲਡਰਜ਼ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਜਦ ਉਹ ਰੋਟੀ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਟੇਮਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਮਰਨ ਬਰਤ ਰਖਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਕਰਾਰ ਨੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਰੀਲੀਫ ਵੀ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਣਬੀਰ ਢਿੱਲੋਂ ਨੂੰ ਵਿਕਟਮਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਗਲ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਟੀਚਰ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਆਖਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦਾ ਇਹ ਖ਼ੂਨ ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਕਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਪੈਸਾ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸੈਂਟਰ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਜਾਵੇ ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕਿਰਤੀ (ਜਲੰਧਰ ਛਾਉਣੀ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜੋ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਉੜਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਕਰੜਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਜੇਕਰ ਇਹ ਗੱਲ ਕੋਈ ਬਾਹਰਲਾ ਆਦਮੀ ਪਬਲਿਕ ਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਦਿਆਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਜ਼ਨ ਹੁੰਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਗਲ ਉਹ ਆਦਮੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਖੁਦ ਚੁਣ ਹੋਕੇ ਆਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਘਟਾ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਕਿਉਂਕਿ ਖਰਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਖਰਚ ਦਾ ਰੌਲਾ ਪਾਕੇ ਤੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਦੇ ਕੇ ਗੁਮਰਾਹਕੁਨ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਤੋੜ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਆਪਣੇ ਲਈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਸੀਟ ਵਧਾ

[ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕਿਰਤੀ]
ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ...........

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਸੀਟ ਤਾਂ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਵਧਦੀ ਘਟਦੀ ਹੈ। (ਸ਼ੋਰ)

ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕਿਰਤੀ : ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਰਚ ਘਟਾਣ ਦੀ ਇਤਨੀ ਫਿਕਰ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਸਾਡੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਹੀ ਉੜਾ ਦਿਉ ਅਤੇ ਡਿਕਟੇਟਰੀ ਰਾਜ ਕਰ ਦਿਉ ਤਾਕਿ ਖਰਚ ਘਟ ਜਾਵੇ। ਦਰਅਸਲ ਖਰਚ ਦਾ ਤਾਂ ਬਹਾਨਾ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਨੇਕ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਬਿਲ ਵੀ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਹੀ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਤਨੀ ਬੋਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਗੱਡੀ ਦਸ ਮੀਲ ਬਗੈਰ ਬਰੇਕਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਚਲਦੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਰੇਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਗੱਡੀ ਨਾਲੋਂ ਬਰੇਕਾਂ ਹੀ ਲਾਹ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ? ਜੇਕਰ ਬਰੇਕ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਡੀ ਨੂੰ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਕੇ ਦਰੁਸਤ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਰੇਕਾਂ ਹੀ ਲਾਹ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਅਕਲਮੰਦੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਤੁਹਾਡਾ ਮਤਲਬ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਗਡੀਆਂ, ਮੋਟਰਾਂ, ਸਾਈਕਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬਰੇਕਾਂ ਲਾਹ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਫਿਰ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਹੀ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਹੁੰਦੇ ਫਿਰਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹੁਣ ਪੁੱਠਾ ਗੇੜਾ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਖੂਹ ਦੀਆਂ ਟਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਠਾ ਗੇੜਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਸੈਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਪੁੱਠਾ ਗੇੜਾ ਦੇ ਕੇ ਖਰਾਬ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਹਟਾ ਦਿਉ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਹਟਾ ਦਿਉ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਉ ਤਾਕਿ ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਬਰੇਕ ਲਾ ਸਕਣ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੌਂਸਲ ਵਿਚ 8 ਮੈਂਬਰ ਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਨਾਮੀਨੇਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਚੋਣ ਨਾਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਥੇ ਪੁੱਠਾ ਗੇੜਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟੀਚਰਜ਼ ਦੇ ਜੋ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਇਲੈਕਟ ਹੋਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਰੈਜੁਏਟਸ ਦੇ ਜੋ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਇਲੈਕਟ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੀ ਜਸਟੀ-ਫਿਕੇਸ਼ਨ ਹੈ, ਸਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਬੋਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੀ ਕਰੀਂ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਬਕੇ ਤੋਂ, ਜੋ ਇਲੈਕਟ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੂਝ ਬੂਝ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਮਨ ਮਾਸਿਜ਼ ਵਲੋਂ ਜੋ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਸੂਝ ਬੂਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਇਹ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਇਹ ਆਪ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ.........

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਮਾਸਿਜ਼ ਨੂੰ ਸੂਝ ਬੂਝ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਨਤਾ ਪਾਸ ਫਿਰ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ? (The hon. Member is saying that the masses have no commonsense. It is not proper. Has he not to approach the masses again.)

ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕਿਰਤੀ : ਸੂਝ ਬੂਝ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਉਧਰ ਬੈਠੇ ਹਨ ਇਹ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪਿਲਾ ਕੇ, ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜਿਤ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੂਝ ਬੂਝ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਖ਼ੁਦ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਨਾਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਇਥੇ ਭੇਜਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਉਥੇ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੈ ਆਂਦੇ ਜਾਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਸਾਈਕਲ ਦੀਆਂ ਬ੍ਰੇਕਾਂ ਤੋੜ ਦਿਉ, ਮੋਟਰ ਦੀਆਂ ਬ੍ਰੇਕਾਂ ਤੋੜ ਦਿਉ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਲ੍ਹ ਕਰ ਦਿਉ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗੱਡੀ ਅਗੇ ਜਾਣ ਦਿਉ। ਅਜਿਹੇ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨਾ ਲਿਆਇਆ ਕਰੋ ਜਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪਿਛਾਂਹ ਖਿੱਚੂ ਹੋਣ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

6-00 P.M

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਫ਼ੀਰੋਜ਼ਪੁਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਡਾਕਟਰ ਇਕਬਾਲ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਿਅਰ ਹੈ :

ਬੰਦਾਏ ਹੁੱਰ ਕੇ ਮਸ਼ਾਹਿਦਾਤ ਹੈਂ ਕਿਆ ਕਿਆ,
ਤੇਰੀ ਨਿਗਾਹ ਗੁਲਾਮਾਨਾ ਹੋ ਤੋ ਕਿਆ ਕਹੀਏ।

ਗਲ ਹੈ ਇਹ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਏ, ਕਾਂਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਬਣ ਗਈ ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਗੁਲਾਮਾਨਾ ਹੀ ਰਹੀ। ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਅਸੀਂ ਮਾਰਦੇ ਰਹੇ। ਅਸੀਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਕਾਂਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਨਕਲ ਮਾਰ ਲਈਏ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਕਾਂਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਨਕਲ ਮਾਰ ਲਈਏ ਜਾਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੋਰ ਕਿਧਰੋਂ ਪਕੜ ਲਈਏ। ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਆਪਣੀ ਉਰਿਜਨੈਲਿਟੀ ਸਾਡੀ ਕਾਂਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੀ। 1833-34 ਵਿਚ ਲਾਰਡ ਮੈਕਾਲੇ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਇਜ ਕਰਦੇ ਵੇਲੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਥੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਇਜ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਆਂ ਦਾ ਤਰਜ਼ੇ ਤਮੱਦਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਢੰਗ ਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਗੇ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਫਿਲਾਸਫੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਗੇ। ਜਿਸਮਾਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ ਪਰ ਜ਼ਹਿਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਪੱਕੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਜੇਕਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਤਾਂ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਅਸਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਲੋਕ ਰਾਣਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਣਗੇ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਲੋਕੀ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਦੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਟ੍ਰਡੀਸ਼ਨਜ਼ ਅਤੇ ਕਲਚਰ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗੀ। ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਇਜ ਕਰ ਦਿਉ ਤਾਂ ਲੋਕ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੋਕਲ ਸੈਲਫ ਗੌਰਮਿਟ ਕਾਇਮ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਕਾਇਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ। ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਲੋਕ ਇਨਕਲਾਬ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁਣਗੇ ਸਗੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਲਓ ਕਿ ਉਹ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਹੈ। 18 ਸਾਲ ਸਾਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਸਾਡੇ ਸੋਚਣ ਦਾ ਢੰਗ ਅਜੇ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਂਚੇ ਵਿਚ ਢਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

[ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]

ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ? ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜ਼ਮਾਨਾ ਬਦਲਿਆ ਤਾਂ ਤਾਕਤ ਕਾਮਨਰਜ਼ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਵੀ ਆਈ, ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈਆਂ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਉਥੇ ਫਿਊਡਲ ਲਾਰਡਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੂਸਰੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਲਾਰਡਜ਼ ਸਨ ਉਹ ਕਾਮਨਰਜ਼ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪਾਵਰ ਦੇ ਨਾਲ ਚਿਮਟੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਲਿਹਾਜ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਊਸ ਆਫ ਲਾਰਡਜ਼ ਯਾਨੀ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਤਬਕਾ ਆਪਣੇ ਹਥੋਂ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪਾਵਰ ਨਹੀਂ ਛਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਰਾਣੇ ਕਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਅਜਿਹੇ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਗੜਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਦੋਵਾਂ ਹਾਊਸਾਂ ਵਿਚ ਕਾਨਫਲਿਕਟ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਜ ਹਾਊਸ ਆਫ ਲਾਰਡਜ਼ ਪਾਵਰਲੈਸ ਸੰਸਥਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਨਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਹਾਊਸ ਆਫ ਲਾਰਡਜ਼ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਨੂੰ ਕਢ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਨਕਲ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਾਂਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਕਲ ਮਾਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਸਮਝੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਾਂਸਟੀਚੂਐਂਟ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਗਵਰਨਰ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵੀ ਡਾਇਰੈਕਟ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਲੈਜਿਸਲੇਚਰਜ਼ ਵੀ ਡਾਇਰੈਕਟ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨਡਾਇਰਕਟ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰ੍ਹਤਰੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਹ ਪੁਆਇੰਟ ਵੀ ਜ਼ੇਰ ਬਹਿਸ ਆਇਆ ਕਿ ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸਟੇਟਸ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਕੋਲ ਪਾਵਰਜ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਕਰ ਇਥੇ ਵੀ ਉਹੋ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਗਵਰਨਰ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਟ ਐਟੀਚਿਊਡ ਲੈ ਲਵੇ ਫਿਰ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣੇਗੀ, ਜੇਕਰ ਡਾਇਰੈਕਟ ਵੋਟ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਕੰਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। । ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦ੍ਰ ਬੋਸ ਵਰਗਾ ਆਦਮੀ ਪਾਵਰ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਨਡਾਇਰੈਕਟ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਨਾਲ ਇਹ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਾ ਅਜਿਹੇ ਲਾਰਡਜ਼ ਹਨ, ਨਾ ਅਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਕਾਮਨ ਆਦਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਪ੍ਰਾਈਟਰ ਕਲਾਸਾਂ ਨੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਸਮਝਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਨੂੰ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਅਵਾਮੀ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਡੀਲੇ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਲੋਅਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪਾਸ ਹੋਵੇ, ਫਿਰ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਕੁਝ ਨੁਕਸ ਕਢ ਦੇਣ ਤਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਫਿਰ ਲੋਅਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ, ਫਿਰ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜਾਣ ਅਤੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਇਹੋ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਚਲਦੀ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਤਾਂ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਡਿਲੇ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹੋਰ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਰੀਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਿਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸੀਲੈਕਟ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਭੇਜ

ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਠੰਡਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰਮੀ ਉਸ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ। ਫਿਰ ਰਾਏਆਮਾ ਲਈ ਬਿਲ ਵਗੈਰਾ ਮੁਸ਼ਤਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਡੀਲੇਇੰਗ ਟੈਕਟਿਕਸ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਸਾਲ ਲੰਘਾ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਉਥੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਨੀਆਂ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਾਂ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਪੁਛੋ ਤਾਂ ਕੁਝ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਥੇ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਸ ਦਰ ਅਮੈਂਡਮੈਂਟਸ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਿਉ ਉਥੇ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ—

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਂਸਟੀਚੁਐਂਟ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੋਸੀਡਿੰਗਜ਼ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਭੀ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਜ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਐਕਸਟਰੈਕਟਸ ਪੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਨੋਟ ਕਰਕੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਲੈ ਆਏ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਹੀਆਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹਨ, ਉਹ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1688 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ 17 ਵੀਂ, 18 ਵੀਂ ਅਤੇ 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦੱਸੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੈਡਰਲ ਲੈਜਿਸਲੇਚਰਜ਼ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸੈਂਟਰ ਲਈ ਮੌਜ਼ੂੰ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਟੇਟਸ ਲਈ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਬਿਨਾ ਫੁਲ ਸਟਾਪ ਅਤੇ ਕੌਮੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਬਾਈ-ਕੈਮਰਲ ਜਾਂ ਯੂਨੀਕੈਮਰਲ ਸਿਸਟਮਜ਼ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਦਿਕੱਤ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। (ਵਿਘਨ)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਰੀਟਾਇਰਿਮੈਂਟ ਦਾ ਵਕਤ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਨਤਾ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਚੁਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸਹੀ ਰਿਪਰੈਜ਼ੈਂਟੇਟਿਵ ਨਹੀਂ ਕਹਿਲਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਟ੍ਰੇਯਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਐਕਸਪਰਟ ਲੋਕ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਚੋਣਾਂ ਲੜਕੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਐਕਸਪਰਟ ਭੇਜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਹੜੀ ਆਊਟ ਸਟੈਂਡਿੰਗ ਕੈਪੇਬਿਲਟੀ ਸ਼ੋ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਤਜਰਬਾ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕੋਈ ਯੂਟਿਲਟੀ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਯੂਜ਼ਲੈਸ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਦੀਆਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਵਕਤ ਪਾਰਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਿਆਸੀ ਕੁੱਰਪਸ਼ਨ ਦਾ ਖਾੜਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਦੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦਾ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਪਾਰਟੀਜ਼ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਘੰਟੀ) ਜਿਹੜੇ

[ਸਰਦਾਰ ਕਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]
ਲੋਕ ਪਬਲਿਕ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਤਾੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਲਾਈਫ ਮੇਂਨਟੇਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਨਾਮੀਨੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪਰ ਹਾਓਸ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੈਫਰੈਂਸ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਦਾ ਭੱਠਾ ਬਿਠਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ 19 ਆਦਮੀ ਹਾਰ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨਡਾਇਰੈਕਟ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. 4, 5 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਾਲ ਖਰੀਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

Deputy Speaker : Rajya Sabha is not under discussion.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ: ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਰਾਜ ਸਭਾ ਨੂੰ ਡਿਸਕਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਬਲਕਿ ਇਨਡਾਇਰੈਕਟ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਨਡਾਇਰੈਕਟ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਕਾਇਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਨੋਂ ਹਾਊਸਿਜ਼ ਲਈ ਚੰਗੇ ਲੀਡਰ ਨਹੀ ਮਿਲਦੇ। ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਮੁਲਕ ਚੀਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਛੇ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਲੀਡਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੇ ਇਸ ਲਈ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਕੋਈ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਗਰ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਅਲਗ ਸੈਕਰੀਟੇਰਿਏਟ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਟਾਫ ਦਾ ਖਰਚਾ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮੰਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਟੇਲੈਂਟਿਡ ਆਦਮੀ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲੋਅਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਕੇ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਨ।

Deputy Speaker : Please finish the speech now.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ: ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪ ਦਾ ਸੁਕਰੀਆ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹਾਂ।

Shri Nihal Singh : Madam, I beg to move—

That the question be now put. [*Interruptions*]

उपाध्यक्षा : जब आनरेबल मैम्बर ने क्वैस्चन पुट कर दिया है तो, I must get votes (when the hon. Member has moved the closure, I must put it to vote.)

कुछ आवाजें : अभी तक बहुत से मैम्बर बोलना चाहते हैं। इस लिए अब क्वैस्चन पुट न किया जाए। (शोर)

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : डिप्टी स्पीकर साहिबा, अभी बहुत से मेम्बर इस प्रस्ताव पर बोलना चाहते हैं। इस लिए क्वैस्चन पुट न किया जाए। (शोर) (विघ्न)

Deputy Speaker : No Interruptions, please. Please take your seat.

Sardar Ranjit Singh Nainewala: ...

बाबू बचन सिंह : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम। आप ने रणजीत सिंह नैनेवाला को काल अपौन कर दिया है तो आप कैसे क्वैस्चन पुट कर सकती हैं।

Deputy Speaker : The Opposition Members are not giving co-operation do me. I have already called upon Sardar Ranjit Singh Nainewala and I stick to it.

बाबू बचन सिंह : आप हमारे उपर गलत एलीगेशन लगा रहे हैं। हम आप को पूरी कोआप्रेशन देते हैं।

Deputy Speaker : I see that many Opposition Members rise at a time. This is not the co-operation.

बाबू बचन सिंह: डिप्टी स्पीकर साहिबा, हम आप को पूरी कोआप्रेशन दे रहे हैं। आप ने हमारे ऊपर गल्त एलीगेशन लगाई है ।

Deputy Speaker : I have already called upon Sardar Ranjit Singh Nainewala. Let him speak.

सरदार रणजीत सिंह (महल कलां) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं सरदार गुरचरण सिंह के द्वारा पेश किए गए प्रस्ताव को मुखाल्फित करने के लिए खड़ा हुआ हूं । इस के बारे में आपोज़ीशन के बहुत से मैम्बरों के भाषण सुने । मुझे तो उनकी कोई दलील अच्छी नहीं लगी । उन्होंने सिर्फ इतना ही कहा कि इस इंस्टीच्यूशन पर 6 लाख रुपए खर्च किए जा रहे हैं, यह बहुत ही ज्यादा है और आम जनता पर बोझ पड़ रहा है । इस लिए इस अपर हाउस को समाप्त कर दिया जाए । डिप्टी स्पीकर साहिबा, डैमोक्रेसी में हकूमत पार्टी सिस्टम पर चलती है । उस पार्टी सिस्टम में जिस की मजारिटी होती है, उस को गवर्नमेंट बनाने के लिए कहा जाता है । उस की लीडरशिप को मज़बूत करने के लिए दो हाउसिज़ की बहुत ही ज़रूरत है । हमें मालूम है कि फ्रांस में जहां पर कम्युनिल बेसिज़ पर एजीटेशन होती रहती हैं, वहां पर दो हाउस की बहुत ज़रूरत है । यहां पर दो हाउस होने के कारण पिछली लीडरशिप भी मज़बूत थी और आज का लीडर भी मज़बूत है । इस लिए, दो हाउसिज़ का होना बहुत ही ज़रूरी है । बड़े बड़े मुल्कों में दो हाउस हैं । इस के लिए दूसरा कारण यह है कि संविधान के अनुसार हमें टेलेंटिड आदमियों की बहुत ही ज़रूरत है । जिस तरह कि बड़े बड़े ऐज़ूकेशनिस्ट्स हैं, डाक्टर और फिलास्फर हैं और आर्टिस्ट्स हैं । इस किस्म के हाई कैलेबर के आदमियों से हम कानून बनाने में, बिल्ज़ के अन्दर, रैज़ोल्यूशंज़ के अन्दर बहुत फायदा उठा सकते हैं । इस किस्म के टेलैंटिड आदमी इलैक्शन के झगड़ों में नहीं पड़ना चाहते तो उन के लिए इस सैकेंड चेम्बर को बनाया गया है और यहां पर वह गवर्नर साहिब की तरफ से नामीनेट हो कर आते हैं । सी तरह से बड़े बड़े मुल्कों में भी टेलैंटिड आदमियों से फायदा उठाया

[सरदार रणजीत सिंह]

जाता है । हमारे सूबे में यह कोई नई बात नहीं है । यह अलग बात है कि जो नामीनेशंज़ होती हैं वह ठीक ढंग से हों या न हों.........

कामरेड भान सिंह भौरा : आन एप्वायंट आफ इन्फरमेशन । आप ने बताया है कि यहां पर फिलास्फर भी लिये जाते हैं । क्या नैनेवाला साहिब बताएंगे कि हमारी लैजिस्लेटिव कौंसिल में कौन कौन से फिलासफर हैं ?

सरदार रणजीत सिंह : भौरा साहिब, मैं आप की पार्टी को हरा कर आया हू ।

उपाध्यक्षा : ज़रुरी नहीं कि आप उन की हर बात का जवाब दें । कुछ बातों को इग्नोर करना पड़ता है । (It is not essential that the hon. Member should reply to every point that has been raised. Certain things have to be ignored.)

सरदार रणजीत सिंह: तो, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरे कहने का मतलब यह है कि जो गवर्नर साहिब को नामीनेशन करने का अख्तियार दिया है वह इसलिए दिया गया है कि जो इन्ट्रैस्ट्स हमारे यहां इस सभा में इलैक्शन के ज़रिए नहीं आ सकते या नहीं आना चाहते और उन का लैजिस्लेचर के अन्दर होना ज़रूरी है, गवर्नर साहिब उन को नामीनेट कर सकें । इसके अलावा आप को मालूम है कि महात्मा गान्धी भी कहा करते थे कि हमारे देश की 80 फीसदी आबादी गांव के ऊपर निर्भर करती है । हमारे देश की रीढ़ की हड्डी गांव वाले ही हैं । आज बड़ी खुशी की बात है कि हमारे गांव के अन्दर पंचायत सिस्टम कायम है, वहां पर लोकल बाडीज़ भी कायम है । उन लोकल बाडीज़ के इन्ट्रैस्ट्स को सेफ करने के लिए भी हमारे अपर हाउस में कोई 17 के करीब मेम्बर आते हैं । वह ब्लाक समितियों के द्वारा, ज़िला परिषदों के द्वारा और म्यूनिसिपल कमेटियों के मेम्बरों के द्वारा चुनकर आते हैं और इस तरह से वह सूबे के अन्दर अपने अदारों के इन्ट्रैस्ट्स को सेफगार्ड करते हैं । इतना ही नहीं, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरा छः साल का कौंसिल का तजरुबा है । मैंने वहां पर देखा कि लोकल बाडीज़ से सम्बन्ध रखने वाले जितने भी बिल वहां पर आया करते थे लोकल बाडीज़ के नुमाइन्दे उन बिलों पर खूब अच्छी तरह से सोच विचार करके पास किया करते थे । इसी तरह से टीचर्ज़ और ग्रैजुएट्स के जितने भी नुमाइन्दे हैं वह अपने अपने इन्ट्रैस्ट्स को वहां पर भली प्रकार से वाच किया करते हैं । कहने का मतलब यह है कि अपने से सम्बन्ध रखने वाले कानूनों और मतों के अन्दर जिस अच्छी तरह से वह स्पैशल इन्ट्रैस्ट्स के लोग अमैंडमैंट्स ला सकते हैं उस तरह से दूसरे नहीं ला सकते ।

इस के अलावा कौंसिल को बनाने का मतलब यह भी था कि वहां पर जो भी लेजिस्लेशन जाए वह आला किस्म की बनकर आए । अगर पार्टी व्हिप न हो तो मैं समझता हूं कि जो काम इस वक्त वह कर रहे हैं उस से भी अच्छी और ज्यादा

कन्ट्रीब्यूशन कर सकते हैं । मुझे यह कहने में कोई झिझक नहीं कि कई बार लोअर हाऊस में से हेस्टी लैजिस्लेशन हो कर चली जाती है और ऊपर वहां पर जा कर कई तरह की गलतियां निकाली जाती हैं । जब मैं वहां कौंसिल में था तो मैं जानता हूं कि कई ऐसे बिल आए जिन में गलतियां थीं लेकिन वज़ीर साहिब ने यह कह दिया कि क्योंकि लोअर हाऊस उठ गया है, सिने डाई एडजर्न हो गया है इसलिए आप इन को इसी तरह से पास कर दें और अगर ज़रुरत महसूस हुई तो अगले सैशन में अमैंडिंग बिल ले आएंगे । डिप्टी स्पीकर साहिब, हमने देखा कि उस वक्त कौंसिल ने जिन जिन अमैंडमैंट्स को लाने की कोशिश की अगले सैशन के अन्दर उन्हीं अमैंडमैंट्स के साथ बिल इन्ट्रोड्यूस किए गए । इस के अलावा कौंसिल में कई बिलों के सिलसिले में हाउस के अन्दर एडवोकेट जेनरल को भी बुलाया गया ।

मेम्बर साहिबान की तरफ से छ: लाख के बारे में कहा गया कि इस हाउस को एबालिश करके छ: लाख रुपया बचाया जा सकता है । मैं समझता हूं कि हमारा बहुत बड़ा बजट है और उस के अन्दर छ: लाख एक मामूली सी रक्म है । लेकिन कौंसिल को रखने का जो फायदा है वह छ: लाख रुपए से कहीं ज्यादा है । उस के सामने छ: लाख रुपया कोई चीज़ नहीं है । इतना ही नहीं , हमारी जो कौंसिल है वह एक किस्म का लिंक है बिटवीन दा प्रैज़ेंट एंड पास्ट क्योंकि एक तिहाई मेम्बर रिटायर हो जाते हैं और जो दो तिहाई मेम्बर रहते हैं उन का बड़ा तजरुबा होता है और जो एक तिहाई दुबारा इलैक्ट होकर आते हैं वह उन के तजरुबे से फायदा उठाते हैं और दोनों किस्म के विचारों का बहुत सुन्दर मेल वहां पर रहता है । वह एक दूसरे के ऐक्सपीरिएंस से फायदा उठाते हैं । यह मेरे अपने तजरुबे की बात है ।

अगर अपर हाउस की ज़रूरत न होती तो दुनियां में जितने बड़े बड़े मुल्क हैं जहां पर बहुत पहले से डैमाक्रेसी कायम है, जैसे यू.के., यू.ऐस.ए. और यहां तक कि रूस वह क्यों अपने देशों में दो चैम्बर रखते ? वह जानते हैं कि कई दफा ऐसी लैजिसलेशन आ जाती है जिसे अपर हाउस में पीसफुल एटमसफियर के अन्दर वह लोग अपने तजरुबे से अच्छी शक्ल दे देते हैं और बड़ी अच्छी अच्छी अमैंडमैंटस करके बिल्ज़ को वापिस लोअर हाउस को भेज देते हैं ताकि असेम्बली वाले मेम्बर उन पर दुबारा गौर कर लें ।

इसलिए इन अल्फाज़ के साथ मैं यह समझता हूं कि छ: लाख रुपए वाला एतराज़ कोई वज़नदार इतराज नहीं है । हमारी स्टेट ऐसी स्टेट है जहां के लोग ठंडे भी हैं और गर्म भी हैं । बड़ी बड़ी एजीटेशंज़ यहां पर हो जाती हैं । इस तरह की एजोटेशनों को रोकने के लिए , हमारी गवर्नमैंट को मज़बूत बनाने के लिए और लैजिस्लेशन को अच्छी शक्ल देने के लिए अपर हाउस की अशद ज़रूरत है । इसलिए मैं सरदार गुरचरन सिंह जी के प्रस्ताव की इन अल्फाज़ के साथ सख्त मुखालिफत करता हूं ।

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : (सफीदो) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप का निहायत शुक्रिया कि आप ने मुझे भी बोलने के लिए टाईम दिया । आज हाउस के सामने यह मता है कि अपर हाउस को एबालिश किया जाए या न किया जाए। अपर हाउस किस तरह से कन्स्टीच्यूट होता है ? कुछ लोकल बाडीज व असेम्बली के नुमाइन्दे आते हैं, कुछ नामीनेशनज़ होती हैं, कुछ ग्रेजुएट और कुछ टीचर्ज़ की कान्स्टीचुएंसियों में से मैम्बर आते हैं । डिप्टी स्पीकर साहिबा, दरअसल जहां जहां भी बाई कैमरल लैजिस्लेचर है वहां पर अपर हाउस इसलिए बनाया जाता है ताकि वहां पर बैस्ट टैलेंटिड आदमी हों, फिलास्फर हों और इस तरह से कोई हाई कैलेबर के आदमी वहां पर आएं । लेकिन हमारे सूबे में यह अपर हाउस सयासी कुरप्शन का अड्डा बना हुआ है । जो आदमी पब्लिक में हार जाते हैं या जिन को पार्टी इन पावर प्रोवाईड करना चाहती है बगैर किसी कुरबानी के उन को वहां पर लाकर खड़ा कर दिया जाता है । जैसे कुछ वहां पर एम. एल. सी थे उन को यहां पर भेज दिया गया है ।

बाबू बचन सिंह : वह नालायक ही थे।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : वह नालायक ही होंगे । तो इस तरह से अपर हाउस को इनडाइरैक्ट इलैक्शन से खड़ा किया जाता है ।एक तरह से वह रिश्वतखोरी का अड्डा बना हुआ है । आप देखें कि चाहे लोकल बाडीज़ के मैम्बर हों या म्युनिसिपल कमेटी के हों टीचर हों या ग्रेजुएट वह सभी लोग इस लोअर हाउस की जब इलैक्शन होती है तो उसमें वोट देते हैं । फिर उनके लिए अलग अलग कान्स्टीच्यूइनसीज़ बना कर एक तरह से डबल वोटिंग का हक दिया गया है । यह कोई अच्छा रिवाज नहीं है ।

फिर जहां पर युनीकैमरल सिस्टम है वहां आप को पता है कि आसानी से बिल पास हो जाते हैं । अच्छी काबलियत की बहसें होती हैं । हमने देखा है कि इन तीन साल में, जब से मैं यहां हूं, अपर हाउस में जितने भी बिल गए हैं वैसे के वैसे ही पास करके उन्होंने हमें वापिस भेजे दिए हैं । उन में एक कौमा या फुलस्टाप तक की भी उन्होंने तब्दीली नहीं की । वह बिल हो, या कोई और लैजिस्लेशन हो वैसे की वैसी वापिस भेज दी हैं । इस से किसी तरह की एफीशैंसी नहीं आती बल्कि कानून बनने में देरी ही होती है ।

(इस समय गृह मन्त्री के पास कुछ माननीय सदस्य बैठे हुए बातें कर रहे थे)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ । ਉਹ ਏਥੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਜੁਦਾ ਅਸੈਂਬਲੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਥੇ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

उपाध्यक्षा : चान्द राम जो, आप अपनी सीट पर चले जाइए। (The hon. member, Chaudhri Chand Ram may please go to his seat.)

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप देखें कि उस हाउस के अन्दर बहिनें भी किस कैलीबर की हैं । जो वहां पर बहिनें नामीनेट की गई हैं, वह हैं :

श्रीमती इला रानी
श्रीमती सबिता बहिन
श्रीमती स्नेह लता

यानि ऐसी ली गई हैं जिनका पब्लिक लाइफ के अन्दर कोई काम नहीं है ।

उपाध्यक्षा : आप कृपा करके उन का नाम न लें । रैज़ोल्यूशन के प्रिंसिपल्ज पर ही बोलें । (The hon. Member need not mention their names. Let him discuss the principles of the resolution.)

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं समझता हूं कि वह तो शिंगार हाउस बना हुआ है । दिल्ली के रहने वाली हैं और यहां उस हाउस में उन्हें जगह दी हुई है ....

उपाध्यक्षा : आप किसी का नाम ले कर कुछ न कहें । इस तरह से नाम लेना ठीक नहीं होता। (The hon. Member should not mention any body's name. It is not proper.)

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : डिप्टी स्पीकर साहिबा, हैरानी की बात तो यह है कि न तो उन्होंने कोई समाज सेवा का ही काम किया है और न ही उन की कोई सोशल सर्विस ही है और न ही वह घर पर रोटी पका सकती हैं, दिल्ली के अन्दर रहती हैं और पंजाब को बिलांग नहीं करतीं, पता नहीं उनको कांग्रेस पार्टी ने किस सिफारिश पर टिकट दे कर वहां भेजा है ?

उपाध्यक्षा : मैं तो सब जानती हूं । (I know everything.)

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : आप तो तजुरबेकार हैं, आप की देश सेवा भी बहुत है और आप तो बूढ़ी हैं और समझदार हैं ....

उपाध्यक्षा : क्या लफज़ आप ने कहा है ? इसे वापस लो । (What word has the hon. Member said ? He should wihdraw it.)

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : मैंने बूढ़ी कहा है और मेरे यह कहने का मतलब है कि आप को पार्लियामेंटरी तजरुबा बहुत हासल है । इस के सिवाए और कुछ मेरा मतलब आप के बारे में नहीं । फिर भी मैं इसे वापस लेता हूं । असल बात यह है कि जो इन की पार्टी के इलेक्शन में हार जाता है और जिसे पी०सी०सी० में या ए०आई०सी०सी० में यह कोई जगह नहीं दे सकते उसे यह यहां इस हाउस का टिकट दे देते हैं । अपर हाउस में हमारे विधान के मुताबिक फिलासफर जाने चाहिएं अच्छे फारमर्ज जाने चाहिएं , अच्छे टैकनीशियन्ज भेजने चाहिए और इन्टलेक्चूअलज भेजे जाने चाहिएं और अपर हाउस बनाने की असल भावना भी यही थी लेकिन

[चौधरी इन्दर सिंह मलिक]

आप देखें वहां किस तरह के आदमियों को भेजा जाता है। ऐसे आदमियों को वहां इन को पार्टी भेजती है जो न तो कोई सुझाव ही दे सकते हैं और न ही कोई तरमीम ही कर सकते हैं। कांग्रेस ने इस अपर हाउस का यह हाल कर दिया है कि इस को किसी किस्म की कोई कनट्रीब्यूशन ही नहीं होती। यह तो एक किस्म का एक कुरप्शन का अड्डा बना हुआ है। दूसरी बात यह है कि ब्लाक समितियों और ज़िला परिषदों के मेम्बरान और म्यूनिसिपल कमेटियों के मेम्बरान को इस अपर हाउस के मेम्बर चुन कर भेजने का जो हक दिया गया है या इस असेम्बली की तरफ से चुन कर जो मेंबर उस हाउस में आ जाते हैं यह बहुत गलत तरीका है। इस से कुरप्शन चलती है। हम ने देखा है कि पांच पांच, दस दस हज़ार रुपए में एक एक वोट के लिए यहां के मेम्बरान बिके हैं और हमारे सामने पैसे ले कर लोगों ने वोट दिए हैं।

उपाध्यक्षा : आप अच्छे गवाह हैं जो आप ने मौके पर पकड़वाए नहीं। (What a good witness the hon. Member is, that he failed to get them apprehended.)

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : डिप्टी स्पीकर साहिबा, हम कैसे पकड़वा सकते थे? उन के सौदे तो उन की कोठियों पर होते थे। मेरे कहने का मतलब यह है कि जब ऐसे कैलीबर के आदमी उस हाउस के मेम्बर हों तो उन से पंजाब के लोगों को क्या फायदा हो सकता है जिन पर उस हाउस का सालाना 6 लाख का बोझा पड़ रहा है। बिल्कुल यही हाल हिन्दी रिजनल कमेटी और पंजाबी रिजनल कमेटी का है, कोइ लाभ जनता को उनसे नहीं हो रहा। इसी पर ही बस नहीं, जब से यहां कामरेड की वज़ारत आई है इन्होंने तो हर महकमे के लिए एडवाइजरी कमेटियां बनानी शुरु कर दी हैं। पता नहीं कि कितनी एडवाइज़री कमेटियां यह अब तक बना चुके हैं। हर तीसरे दिन कोइ न कोई नई कमेटी बन जाती है। पता नहीं कि क्या सरदार दरबारा सिंह इन को कोई सलाह नहीं देते या यह इन से लेते नहीं। मैं समझता हूं कि इन कमेटियों से कोई फायदा होने वाला नहीं। कोई भी मसला हो उस पर एक न एक डिसीज़न हो जाना चाहिए। लेकिन यह तो डिसिज़न कोई ले नहीं सकते और एक एडवाइज़री कमेटी बना कर उस के हवाले कर देते हैं।

तो मैं अर्ज़ कर रहा था कि ब्लाक समितियों और ज़िला परिषदों के मेंम्बरों को अपर हाउस के मेम्बर चुनने का हक नहीं होना चाहिए। यह तरीका बड़ा गलत है। हम ने देखा है कि उन के वोट हासल करने के लिए उन लोगों को शराब पिलाई जाती है और पैसे दे कर उनके वोट लिए जाते हैं। जब किसी आदमी को पता हो कि थोड़ी सी वोटें लेकर वह अपर हाउस का मेम्बर बन सकता है तो वह, डिप्टी स्पीकर साहिबा, 10 या 12 हज़ार रुपए खर्च करने से झिझकता नहीं।

इन वजहात की बिना पर अपर हाउस फौरन एबालिश कर देना चाहिए।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਮੁਰਿੰਡਾ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਔਰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਦਿਲਾਈ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ 1953 ਵਿਚ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਉਹ 1953 ਵਿਚ ਖੁਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਮੰਨ ਲਉ। ਅਸਲੀ ਨੀਤੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਕਹੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਮੰਨ ਲਵੇ। ਪਰ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਤਾਂ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ 1953 ਵਿਚ ਖੁਦ ਸਹਿਮਤ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਹੁਣ ਵੀ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਸਰਵ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਮਤੇ ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਤਾਂ ਇਕ ਰੀਵਾਈਜ਼ਿੰਗ ਚੈਂਬਰ ਹੈ ਔਰ ਜਿਹੜਾ ਆਖਰੀ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੂੰ ਹੀ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਰੀਵਾਈਜ਼ਿੰਗ ਚੈਂਬਰ ਹੀ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਸਪੋਰਟ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਫਰਾਂਸ ਔਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਔਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਥੇ ਸੈਕੰਡ ਚੈਂਬਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਥੇ ਸੈਕੰਡ ਚੈਂਬਰ ਵਿਚ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਇਥੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਪਾਲਿਟਿਕਸ ਤੋਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਬੜੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਥੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਥੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਇਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੋਟ ਲੈ ਕੇ ਆ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਔਰ ਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਨਾ ਤਜਰਬਾ ਰਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਐਕਸਪਰਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਇਕ ਕੰਮ ਵਿਚ ਬੜੇ ਐਕਸਪਰਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਮੈਨ ਆਫ ਲੈਟਰਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਫਲਾਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਐਕਸਪਰਟ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਥੇ ਉਹ ਆਦਮੀ ਐਕਸਪਰਟ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਤੇਲ ਮਾਲਸ਼ ਵਿਚ ਐਕਸਪਰਟ ਹੋਣ। ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਟਿਕਟ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਐਕਸਪਰਟ ਹੋਣ ਤੇਲ ਮਾਲਸ਼ ਵਿਚ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਈ ? (How is Congress Party connected with this debate ?)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰਾ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ ਹੈ ਔਰ ਇਥੇ ਕਿਉਂਕਿ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਕਾਂਗਰਸ ਹੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੈਨੇਵਾਲੀਆ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲੇ ਉਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਐਕਸਪਰਟ ਹਨ। (ਹਾਸਾ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਤੇ ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਡੈਮੋਕਰੈਸੀ ਵਿਚ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਰੂਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਔਰ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਨੇ ਹੀ ਰੂਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਰਿਜਨਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਸ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਦ ਉਹ ਇਥੇ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ? ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਐਬਾਲਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਥੇ ਇਨਡਾਇਰੈਕਟ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਮੈਂ ਵੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਭਦਰਪੁਰਸ਼ ਮੈਂਬਰ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਵਲੋਂ, ਭਾਵੇਂ ਟੀਚਰਜ਼ ਵਲੋਂ ਜਾਂ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟਸ ਵਲੋਂ, ਉਹੀ ਬੰਦੇ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹੋਣ। ਕੋਈ ਦਸੌਂਧੀ ਰਾਮ ਵਰਗਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। (ਵਿਘਨ)

ਦੂਜੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਧਾਨ ਨੇ ਊਚ ਨੀਚ ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਹੈ .....

Shri Babu Dayal Sharma: Madam, question be now put.

उपाध्यक्षा : इन को बैठ लेने दें। (Let him finish his speech.)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ: ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਉ।

ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਊਂਚ ਨੀਚ ਦਾ ਭੇਦ ਨਾ ਰਹੇ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਉਪਰਲੇ ਅਤੇ ਨਿਚਲੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਭੇਦ ਉਸ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ, ਅਨਕਾਂਸਟੀ-ਟਿਊਸ਼ਨਲ ਤੇ ਅਨਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਸਰਵ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

CLOSURE MOTION

Shri Babu Dayal Sharma : I beg to move.

That the question be now put.

Voices from Opposition : No, no.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: ਅਸੀਂ ਬੋਲਣਾ ਹੈ........

उपाध्यक्षा : हाउस के सामने क्वैस्चन पुट हो गया है, मुझे राए लेनी पड़ेगी। (शोर) (The motion has come before the House and I will have to put it to vote.) *(Noise)*

Voices from Opposition : No, no. *(Noise.)*

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: ਹਾਲੇ ਪੁਟ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। *(Interruptions)*

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਆਏ ਹੋ......*(Interruption)* ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤੇ ਕਾਫੀ ਬਹਿਸ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। (Because the hon. Member has just come to the Chamber .... *(Interruptions)* It is not proper. This has already been discussed a lot.) *(Thumping and noise from Treasury Benches.)*

Voices from Opposition : No, no.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿਘ ਗਿੱਲ : ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਉ। ਸਾਡਾ ਇਹ ਧਰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰੀਏ ਪਰ ਸਾਡੀ ਗਲ ਸੁਣ ਲਓ। ਕੀ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਬੋਲਦੇ ਬੋਲਦੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸਿਵਾਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਦੇ ? ਮੈਂ ਅਦਬ ਨਾਲ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਤੇ ਬੋਲਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਇਨਸਿਸਟ ਨਾ ਕਰੋ। ਦੋ ਦਿਨ ਬਹਿਸ ਚਲ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰੋ। (Please do not insist. The discussion has already been going on for two days. Now it should be finished.) (*Noise*)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ........

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਬਾਬੂ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਕਰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। (The hon. Member Baboo Bachan Singh had said that he would never raise any point of order.)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ। ਕੀ ਸਾਡੇ ਰੂਲਜ਼ ਐਂਡ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਸਿਰਫ ਇਤਨੇ ਹੀ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਰੇਜ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : I seek your help. ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਬੂ ਦਿਆਲ ਜੀ ਨੇ ਕਲੋਯਰ ਮੋਸ਼ਨ ਮੂਵ ਕੀਤੀ ਹੈ———((*Interruptions*) (I seek your help. Has anything been left over ? The hon. Member Shri Babu Dayal Sharma has moved the Closure Motion.) (*Interruptions.*)

Voices from Opposition : No, no,

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ: ਹਾਲੇ ਤਕ ਕਲੋਯਰ ਮੋਸ਼ਨ ਪੁਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ......... (*Interruption*) ਤੁਸੀਂ ਰਿਕਾਰਡ ਦੇਖ ਲਉ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਪੁਰਾਣੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟੇਰੀਅਨ ਹੋ, ਇਨਸਿਸਟ ਨਾ ਕਰੋ... (*Interruptions*) (The hon. Member being an old parliamentarian should not insist). (*Interruptions.*)

Deputy Speaker : Question is—

That the question be now put.

Those for the motion please say Ayes.

(*Voices from the Treasury Benches : Ayes*)

Those against the motion please say 'Noes'.

(*Voices from the Opposition Benches : Noes*)

Deputy Speaker : I think Ayes have, Ayes have it .

(*Voices from the Opposition Benches : Noes have it*)

(**ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ**: ਅਸੀਂ ਰੈਗੂਲਰ ਡਿਵੀਯਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।)

(*Division Bells*)

उपाध्यक्षा : श्री बाबू दयाल की जो क्लोयर मोशन है जो उसके हक्क में हैं वह हां कहें ।

जो इसके खिलाफ हैं वह न कहें ।

[Deputy Speaker]

(Those who are in favour of the closure motion moved by Shri Babu Dayal, please say 'yes)'.

(Those against please say 'no.')

Ayes have it.

Voices No please. We want a regular division.

Deputy Speaker : No please.

Voices from Opposition Benches - No Madam. We want a regular division.

उपाध्यक्षा : जो इस मोशन के हक में हैं वह मेहरबानी करके अपनी सीटों पर खड़े हो जाएं । (Those who are in favour of the motion may please rise in their places.)

(*Some hon. Members rose in their seats.*)

जो इस के खिलाफ हैं वह मेहरबानी करके अपनी सीटों में खड़े हो जाएं । (Those who are against may please rise in their places.)

(*Interruptions*)

चौधरी राम सरूप : प्रानए वायंट आफ आर्डर, मैडम । मैं आपकी तवज्जुह इस बात की तरफ दिलाना चाहता हूं कि पंजाब में एक तरफ तो यह कहते हैं कि पैसा नहीं है और दूसरी तरफ यह इस राए के हैं कि अपर हाउस रहना चाहिए । इस लिए आप बाकायदा लाबी डिवीज़न कराएं ताकि पता लग सके कि कौन कौन से इस बात के हक में हैं और कौन खिलाफ कि अपर हाउस को कायम रखा जाए ।

उपाध्यक्षा : आप प्वायंट आफ आर्डर पर खड़े होकर स्पीच नहीं कर सकते । (The hon. Member cannot make a speech while rising on a point of order.)

चौधरी राम सरूप : जनाब, डिवीजन मांगने का हमारा हक है । आप इस बात से इग्नोर नहीं कर सकतीं ।

उपाध्यक्षा : आप मेरी बात तो सुनें कि मैं क्या कह रही हूं । (Please listen to what I am saying).

चौधरी राम सरूप : आप क्या कह रही हैं । ? (विघ्न)

उपाध्यक्षा : चौधरी साहिब, मैं कह रही हूं कि इस स्टेज पर आप इनसिस्ट न करें। जब रैगूलर मोशन इस रैज़ोलियूशन के बारे में हाउस के सामने आएगी तो डिवीजन मांग लेना । (I would request the hon. Member, Chaudhri Ram Sarup, not to insist for a regular division at this stage. He can claim such a division on the regular motion regarding the resolution when it comes before the House.)

बाबू बचन सिंह : हम तो रेगूलर डिवीज़न चाहते हैं ।

चौधरी राम सरूप : जनाब, हम तो इसी बात पर डिवीजन चाहते हैं ।

(विघ्न)

उपाध्यक्षा : आप, चौधरी साहिब, ज़रा शांति के साथ सुनें । इस रेज़ोल्यूशन पर आज दो दिन हो गए हैं, बहस चल रही है । और रूल्ज के मुताबिक कोई रैजोल्यूशन (नान-अफीशल) दो दिन से आगे नहीं चल सकता । पिछले नान-अफीशल डे पर भी इस पर बहस हुई और आज भी सारा दिन । और मेरा ख्याल है कि शायद ही कोई मैम्बर अपोज़ीशन की तरफ का रह गया होगा जो इस पर न बोला हो । दो दिन के आगे बहस नहीं चल सकती । (I would request the hon. Member Chaudhri Ram Sarup to listen to me patiently. The discussion on this resolution has been going on for two days. According to the Rules a non-official resolution cannot be discussed for more than two days. This resolution was discussed on the last non-official day and today as well. And I think there would be hardly any hon. Member of the opposition who has not expressed his views on this resolution. The discussion on the same resolution cannot be taken beyond two days.)

बाबू बचन सिंह : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम । पिछले आटम सैशन में कामरेड मक्खन सिंह तसिका का रेजोल्यूशन दो दिन तक रहा । इसी तरह से फ़ूल साहिब का रजोल्यूशन 4 दिन तक चलता रहा, यह सोशलिज़म के बारे में था; तो हम अब यह कैसे मानें कि 2 दिन से आगे कोई रेजोल्यूशन चल नहीं सकता ।

उपाध्यक्षा : इस बात का फैसला रूलज़ कमेटी में हुआ था और हाउस ने उसे एप्रूव किया । इस लिए इन रूलज के खिलाफ जाना मेरी ताक्त से बाहर है । (It was decided in the Rules Committee, and was approved by the House. I cannot go beyond the rules.)

बाबू बचन सिंह : मैडम, टाईम तो खत्म हो चला है ।

EXTENSION OF TIME

उपाध्यक्षा : मैं हाउस को 15 मिनट के लिए एक्सटेंड करती हूं और इस कारवाई को खत्म करना चाहती हूं । (I extend the sitting of the House by fifteen minutes. I want to finish the business before the House.)

सरदार लछमन सिंह गिल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम । आप हाउस की मनजूरी के बाद ही हाउस की सिटिंग को एक्सटेंड कर सकती हैं अभी तो इस बात पर हाउस ने मन्जूरी नहीं दी ।

उपाध्यक्षा : आप चेयर की हर बात को चैलंज करते हैं यह मुनासिब नहीं । चेयर को पावर है कि वह हाउस की सिटिंग को एक्सटेंड कर दे । और इसी लिए मैंने हाउस की सिटिंग को एक्सटेंड कर दिया है । (विघन) (It is not proper on the part of the hon. Member

[Deputy Speaker]

to challenge the authority and the Ruling of the Chair every time. The Chair has got the power to extend the sitting of the House and accordingly I have done it (*Interruption*)

Deputy Speaker : Question is —

That the question be now put.

The Assembly then divided.

Ayes 49
Noes 12

Ayes (Total No. 49)

1. Abdul Ghaffar Khan, Khan
2. Amar Nath, Shri
3. Babu Dayal, Shri
4. Bal Krishan, Shri
5. Balwant Singh, Sardar
6. Banwari Lal, Shri
7. Benarsi Dass Gupta, Shri
8. Bhag Singh, Sardar
9. Brish Bhan, Shri
10. Chandi Ram, Shri
11. Chand Ram, Shri
12. Darshan Singh, Sardar
13. Darbara Singh, Sardar
14. Dasondhi Ram, Shri
15. Dilbagh Singh, Sardar
16. Gulab Singh, Sardar
17. Gurmit Singh 'Mit', Sardar
18. Gurbanta Singh, Sardar
19. Gurdial Singh Dhillon, Sardar
20. Harcharan Singh, Sardar
21. Harchand Singh, Sardar
22. Hari Ram, Shri
23. Jagat Ram, Shri
24. Jai Inder Singh, Sardar
25. Karam Singh 'Kirti', Sardar
26. Lakhi Singh, Sardar
27. Mehar Singh, Shri
28. Mohan Lal, Shri
29. Narain Singh, Sardar (Shahbazpuri)
30. Nihal Singh, Shri (Mohindergarh)
31. Niranjan Singh 'Talib', Sardar
32. Om Prabha Jain, Shrimati
33. Parkash Kaur, Shrimati
34. Partap Singh, Bakshi
35. Prem Singh 'Prem', Sardar
36. Rala Ram, Principal
37. Ram Dhari Gaur, Shri (Gohana)
38. Ram Kishan, Shri
39. Ram Pal Singh, Shri
40. Ram Saran Chand Mittal, Shri

41. Ranjit Singh Nanewala, Sardar
42. Ranbir Singh, Shri
43. Roop Lal, Shri
44. Sunder Singh, Chaudhri
45. Surinder Nath Gautam, Shri
46. Yusuf Zaman Begum, Shrimati
47. Umrao Singh, Sardar
48. Sohan Singh, Sardar
49. Sampuran Singh, Sardar

Noes (Total No. 12)

1. Ajaib Singh, Sardar
2. Bachan Singh, Babu.
3. Bhan Singh, Shri
4. Gurmej Singh, Sardar (Fetehgarh)
5. Gurcharan Singh, Sardar
6. Hardit Singh, Sardar
7. Inder Singh, Shri
8. Jagir Singh, Sardar
9. Kulbir Singh, Shri
10. Lachhman Singh, Sardar
11. Ram Sarup, Shri
12. Sat Dev, Shri

(*The Motion was declared carried*)

चौधरी राम सरूप : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम . . .

सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों : चौधरी राम सरूप के बाद मैं अपना प्वायंट आर्डर करूंगा ।

चौधरी राम सरूप : जिस वक्त घंटी बज रही हो और कुछ कहा जाए वह हाउस की कार्रवाई नहीं समझी जाती । 15 मिंट के लिए तभी हाउस बढ़ता अगर आप वह मव करते कि इतनी देर के लिए हाउस बढ़ाया जाए ।

उपाध्यक्षा : चौधरी राम सरूप जी, मैंने आप का प्वायंट आफ आर्डर सुन लिया है, आप तशरीफ रखिए । (I have heard the point of order raised by the hon. Member, Chaudhri Ram Sarup. He may please resume his seat.)

सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों : हाउस तभी एकस्टेंड होगा अगर विदिन टाईम हाउस का टाईम एक्सटेंड करने की मांग की जाए । अगर हाउस की प्रोसीडिंगज़ खत्म न हों तो आटोमैटीकली हाउस का टाईम एक्सटेंड समझा जाता है । (*Interruption by Shri Mohan Lal*) मैडम, यह आप से मुझे लड़ाना चाहते हैं । आप इन के पीछे न लगें ।

उपाध्यक्षा : मैं किसी के पीछे नहीं लगती आप ही पीछे लगते हैं ।
(I never follow any body. It is the hon. Member who does so.)

बाबू बचन सिंह : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, मैडम । मेरा प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, मैडम, यह है कि जिस दिन बिज़नैस एडवायजरी कमेटी की रिपोर्ट ग्राई थी उस दिन भी हम ने इस बात के खिलाफ जबर्दस्त प्रोटैस्ट किया था कि हम इतना ग्रर्सा नहीं बैठ सकते । ग्राज भी हम $9\frac{1}{2}$ बजे से बैठे हुए हैं ग्रौर ग्रब 7 से कुछ मिनट उपर हो गए हैं । ग्रभी मूवर ने रिपलाई देना है, वह चाहे 2 घंटे बोलें या 4 घंटे बोलें । He has every right to speak for as long as he can.

उपाध्यक्षा : यह कोई प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर नहीं है । ग्राप ने स्पीच करनी शुरू कर दी है । ग्राप हाउस की कार्रवाई ठीक ढंग से चलने नहीं दे रहे । मैं ने ठीक 7-15 पर हाउस को ऐडजर्न कर देना है । (This is no point of order. The hon. Member has started making a speech. He is not allowing the proceedings of the House to be conducted properly. I shall adjourn the House exactly at 7-15 p.m.)

बाबू बचन सिंह : मैडम, ग्राप मेरी बात तो पहले सुन लें ।

उपाध्यक्षा : बाबू बचन सिंह जी; यह बात मुझे ग्रच्छी तरह से याद है कि 1951 में ग्राप ने रात के 12 वजे तक हाउस बैठाया था । मैं डरती नहीं; ग्राज मैं फिर बैठने को तैयार हूं । (Baboo Bachan Singh Ji, I quite remember that in 1951 you kept the House working till mid-night. I am not afraid of it. Even today I am prepared to sit till that hour.)

बाबू बचन सिंह : मैडम, पेशतर इस के कि ग्राप कोई रूलिंग दें ग्राप मेरी बात तो सुनिए ।

Deputy Speaker : I don't want to hear anything. Please take your seat.

बाबू बचन सिंह : मैडम, मैं ग्रपनी बात सुनाकर ही बैठूंगा । ग्रगर ग्राप मेरी बात नहीं सुनेंगे तो इस के लिए मुझे इनसिस्ट करना होगा ।

उपाध्यक्षा : बाबू बचन सिंह जी, मुझे बड़े ग्रदब से ग्रौर बड़े ग्रफसोस से कहना पड़ता है कि ग्राप इतने पुराने पार्लियामेंटरीयन हैं, मगर ग्राप ने हाउस की कार्रवाई रोकने की तो सौगंद ही खा ली है । मैं ग्राप से फिर दरखास्त करती हूं कि ग्राप हाउस की कार्रवाई को खत्म होने दें । ग्रगर ग्राप इनसिस्ट करेंगे तो मैं रात भर के लिए बैठने को तैयार हूं । (Addressing Babu Bachan Singh) (I have to say with due respect and regret that despite his being an old parliamentarian, the hon. Member appears to have a vow not to permit the proceedings of the House being carried on smoothly. I again request him to let the proceedings be completed without interruption. I am ready to sit even for the whole of the night if he still insists.)

बाबू बचन सिंह : अगर आप ज़्यादा करेंगे , मैडम, हम हाउस को चलने नहीं देंगे । हम इस किस्म की कार्रवाई कभी भी बरदाश्त नहीं करेंगे ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: ਮੈਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਆਪ ਨੂੰ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਾਰਟ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਹੋ, ਇਤਨੇ ਇਮੋਸ਼ਨਲ ਨਾ ਹੋਵੋ।

उपाध्यक्षा : सरदार गुरचरण सिंह, मैं आपको राईट आफ रिप्लाई के लिए काल अपान करती हूं , अगर कुछ कहना है तो कहिए । (I call the hon. Member Sardar Gurcharan Singh to exercise his right of reply. He may do so if he likes.)

सरदार गुरचरण सिंह : ज़रूर कहना है जी ।

बाबू बचन सिंह : आप हमारे राईट को सलब नहीं कर सकते । आपको सुनना होगा । (विघन)

उपाध्यक्षा : मुझे यह कहना पड़ेगा कि आप हाउस से बाहर जाएं । (I shall have to ask the hon. Member to withdraw from the House.)

बाबू बचन सिंह : मैं नहीं जाऊंगा । आप मार्शल भेज के उठवाएं ।

RESOLUTION RE ABOLITION OF THE PUNJAB LEGISLATIVE COUNCIL (RESUMPTION OF DISCUSSION)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (ਮੋਗਾ): ਜਨਾਬ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਅਬਾਲਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ 2 ਦਿਨ ਡਿਸਕਸ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਮੈਂ ਮੂਵ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਤੇ ਟ੍ਰੈਜ਼ਰੀ ਬੈਂਚਿਜ਼ ਵਲੋਂ ਬੜੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਹੋਈਆਂ ਔਰ ਸੀ. ਐਮ. ਸਾਹਿਬ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਔਰ ਕਦੀ ਕਦੀ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਬੋਲੇ ਔਰ ਉਹ ਬੋਲਦਿਆਂ ਅਮਰੀਕਾ, ਫ੍ਰਾਂਸ, ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਔਰ ਬੜੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ.........

ਸ੍ਰੀ ਮੋਹਨ ਲਾਲ: ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਫਿਰ ਆਉ। (ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਇਹ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵੇਖਦਿਆਂ ਅਪਰ ਹਾਊਸ ਦਾ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਬੋਝ ਹੈ।

चौधरी राम सरूप : उपाध्यक्षा महोदया, टाईम अप हो गया ।

उपाध्यक्षा : टाईम के लिए आप फिक्र न कीजिए । घड़ी हमारे पास भी है । यह आप क्या कर रहे हैं ? इतने पुराने और बुज़ुर्ग मैम्बर हो कर क्या आप हमारे साथ मुकाबिला कर रहे हैं ? (The hon. Member should not worry about the time. I have also got the watch. What is the hon. Member doing despite his being an old Parliamentarian and a 'bazurg' he is still challenging the Chair ?)

चौधरी राम सरूप : हम हर तरह से आप के ताबेदार हैं। लेकिन यह नहीं हो सकता कि आप अपनी हर चीज अलहदा रखें।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ . . . .

(The hon. Member was still in possession of the House, when it adjourned).

उपाध्यक्षा : सदन कल $9\frac{1}{2}$ बजे मिलेगा।

(The House stands adjourned till 9.30 a. m. to-morrow.)

(The Sabha then adjourned till 9.30 a.m. on Friday, the 5th March, 1965.

4369 PIV.S.—366—2-7-65—C., P. & S'., Pb., Chandigarh

Appendix to P. V. S.—Debates, Volume I. No. 10, dated the 4th March, 1965 (afternoon sitting)

Credit and other facilities for Agricultural Production in the State

2314. Sardar Kulbir Singh : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) the steps, if any, being envisaged for the speedy disbursement of credit to the agricultural producers in the State to ensure greater food production ;

(b) the details of the measures adopted to distribute seeds, agricultural implements, fertilizers, agricultural machinery and provide electric connections to the tillers speedily to enable them to carry out agricultural operations ;

(c) the progress so far made in the implementation of the Crop Insurance Scheme along with the results achieved so far ?

Sardar Darbara Singh : (a), (b) and (c) A note giving the required information is as follows.

Note

Credit and other facilities for Agricultural Producers in the State.

(a) The credit to the farmer is being advanced under different Acts, by the Departments of Revenue, Development and Panchayats, Co-operative and Agriculture, for increasing food production.

The Department of Agriculture is advancing loans for the purchase of fertilizer, seeds, agricultural machinery, minor irrigation works, setting up of gardens, soil conservation works etc. The large Chunk of short term loan is for the purchase of fertilizer. The District Agricultural Officer, the Block Development Officer, Inspector Co-operative and Agriculture, Tehsildar and Naib-Tehsildar etc., are the permit issuing authorities. Now the Village Level Workers and Compost Inspectors have also been vested with these powers, so that it is within easy reach of the farmer.

The Department has given credit for the purchase of improved seeds for the first time. The Block Development Officers and Agriculture Inspectors are empowered to issue seed loan.

(b) The Department has adopted a number of measures for increasing agricultural production—

(i) *Seeds*.—The seed multiplication and distribution programme has been vastly expanded. The seeds distributed during the current year as compared to the last year are given below :—

Crop	*Seed Distributed* (000 *mds*)	
	1963-64	1964-65
Wheat ..	70	250
Rice ..	4	18
Bajra ..	1	2.5
Gram ..	15	80
Cotton ..	60	120

The Department has supplied the seed in sealed bags, after properly grading and levelling it.

The short-term credit for the purchase of improved Wheat Seed was introduced for the first time. This facility will be extended for the purchase of other seeds.

(ii) *Agricultural Implements.*—The Department supplies improved implements which are manufactured at the Government workshop and approved Departmental fabricators.

The farmers are given subsidy to the extent of 50 percent on the purchase of improved agricultural implements.

(iii) *Fertilizer.*—The number of depot/sub-depots has been raised to 30 in Package Blocks and 20 in non-Package areas.

The subsidy of 25 per cent has been extended to the potastic fertilizer also.

(iv) *Agricultural machinery.*—The Government advances loans for the purchase of Tractors, power Threshers and machinery for minor irrigation works. A sum of Rs 1.10 lacs was spent during the year for the purchase of tractors.

The Government gives subsidy to the extent of 25 per cent on the purchase of power Thrashers. It has also allowed a subsidy to a maximum of Rs 750 on the purchase of Diesel Oil engine for minor irrigation works.

(v) *Electric connection.*—The State Government have already advanced a loan of Rs 1,00,00,000 to the State Electricity Board for expediting Rural Electrification.

(c) *Crop Insurance.*—The Punjab Government have decided to run a compulsory all-risk crop insurance on a pilot -basis in the following six blocks.—

Nawanshahar	.. (Jullundur)
Moga I	.. (Ferozepur)
Kot Kapura	.. (Bhatinda)
Hissar I	.. (Hissar)
Sunam	.. (Sangrur)
Sonepat	.. (Rohtak)

The crops to be ensured are Wheat, Gram, Cotton and Sugarcane. Only two crops i.e., one Kharif and one Rabi would be insured in a block.

The Scheme will be actually operated in the field as soon as the Crop Insurance Act is passed by the Parliament. At present a Skeleton staff appointed in the scheme is busy in collecting the basic data for working out the schedules of premium and indemnities.

4969 PLC—2-7-65—C., P. and S. Pb. Cnandigarh.

'C" 1965

Published under the authority of the Punjab Vidhan Sabha and printed by the Controller, Printing and Stationery, Punjab, Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

5th March, 1965

Vol I--No. 11

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Friday, the 5th March, 1965

Price : Rs. 4.90 Paise

ERRATA

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I, NO. 11,

DATED THE 5TH MARCH, 1965.

Read	*For*	*Page*	*Line*
School	Schoi	(11)7	Sr. No. 8
Kaithal	Kaithat	(11)8	Sr. No. 5
रजिस्टर	जिस्टर	(11)21	4 from below
मंत्री	मत्रा	(11)21	2 from below
ਦਾ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ	ਦਸਵਾਲਹੁਦਾ	(11)25	4
whether	wh ther	(11)27	20
will	wi l	(11)27	25
appointment	appoint	(11)45	19
vice	vices	(11)45	last but one
withhold	withheld	(11)46	6 and 10
ਕੁਲ	ਕਲ	(11)54	23
ਮੁਗਲ	ਮਗਲ	(11)54	6 from below
ਆਪ	ਆ	(11)56	2
ਜਨ	ਸਜਨ	(11)56	2
ਪ੍ਰਾਵਿਨਸ਼ਲ ਅਟਾਨੋਮੀ	ਪ੍ਰਾਵਿਸ਼ਿਅਲ ਆਟੋਰਨੀ	(11)57	last but one
ਅਟਾਨੋਮੀ	ਅਟੋਰਨਮੀ	(11)58	7
3512	35/2	(11)58	17
General	Genfral	(11)59	Heading
ਫਰਟਿਲਾਈਜ਼ਰ	ਫਰਟਿਲਾਈਰ	(11)59	3
ਰੀਫਾਰਮਜ਼	ਰੀਫਾਰਮਰਜ਼	(11)59	15 from below
ਪੁਲਿਸ	ਪਲਿਸ	(11)60	9 from below

Read	*For*	*Page*	*Line*
ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ	ਸਿਫਾਰਾਸ਼	(11)60	7 from below
ਚੰਗੇ	ਚਗੇ	(11)63	2
rupees	rupe s	(11)63	21
had	and	(11)65	19 from below
gutts	qutts	(11)65	16 from below
करने	रकने	(11)68	2
डिफैक्ट्स	डिफक्ट्स	(11)70	15
तंग	ंग	(11)70	21
ऐमरजैंसी	एरजैंसी	(11)70	4 from below
हैं	ह	(11)77	14 from below
श्री	श्र	(11)78	1
ਪਾਰਟੀ	ਪਾਂਰੁਟੀ	(11)82	4 from below
ਮੱਘੇ	ਮਘੇ	(11)100	2
at	1	Appendix (ii)	6

PUNJAB VIDHAN SABHA

Friday, the 5th March, 1965

The Sabha met in the Vidhan Bhawan Sector, 1, Chandigarh, at 9-30 a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS
SUPPLEMENTARIES TO S. Q NO. 7388

ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ : ਪਾਰਟ (b) ਦਾ ਜਵਾਬ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'No' ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਕੀ ਮੈਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਿਵਰ ਬੈਡ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਰੀਕਲੇਮ ਕਰਕੇ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

लोक कार्य मन्त्री : रिवर बेड्ज़ की ज़मीन एक्वायर तो कर रहे हैं लेकिन हरिजनों के लिए एक्वायर नहीं की है ।

सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला : क्या वजीर साहिब बताएंगे कि जो ज़मीनें आप रिक्लेम कर रहे हैं उन की युटिलाईजेशन किस तरह करनी है ?

मन्त्री : अभी तक सरकार अपने लैवल पर ही ज़मीनें रिक्लेम कर रही हैं । और हम ने एक कारपोरेशन भी इस काम के लिए कायम की हुई है । उस को यह सारा काम दिया हुआ है ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਰਿਕਲੇਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮੀਨਲ ਕੀਮਤ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ ?

मन्त्री : इस के बारे में सलाह मशवरा कर लेंगे ।

श्री ओमप्रकाश अग्निहोत्री : क्या सरकार ने यह फैसला किया है कि जो ज़मीन रिक्लेम की गई है उस में से 1500 एकड़ बिरला बरादर्ज़ को दी जाएगी ?

मन्त्री : सैंटर की तरफ से चिट्ठी तो आई थी लेकिन अभी तक तो पालिसी डिसाईड नहीं की कि किस को देनी है ।

श्री जगन्नाथ : क्या मन्त्री साहिब के नोटिस में यह बात है कि 23 मार्च, 1964 को पंडित नेहरू ने कैरों साहिब को एक चिट्ठी लिखी थी कि पंजाब के अन्दर हरिजनों की आर्थिक हालत ठीक नहीं है और उस की बिना पर कैरों साहिब ने यह सकीम बनाई थी ?

मन्त्री : चिट्ठी का तो मुझे पता नहीं लेकिन मैं इतना कह सकता हूं कि दूसरी स्टेटस के मुकाबले में हमारे सूबे में हरिजनों की हालत बहुत अच्छी है ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਮਨਿਸਟਰ ਜਾਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਕਿਸੇ ਗਲ ਦਾ ਇਲਾਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਡਿਸੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ?

Note—Starred question No, 7388 alongwith its reply appears in P.V.S. Debates Vol. I No. 10, dated 4th March, 1965 (after-noon sitting)

मंत्री : उन्होंने डिसीज़न तो कोई नहीं लिया था । उन्होंने मशवरा दिया था ।

Sardar Gurnam Singh : Will the Government consider the advisability of allotting an economic unit to the Harijans when allotting land to them ?

मन्त्री : अगर सारे जमींदार जैसे कि मैंने पिछले सेशन में भी कहा था कि अपनी सारी ज़मीन दे दें तो हम हरिजनो को इकनामिक होल्डिंग देने के लिए तैयार होंगे।

लैफटीनैंट भाग सिंघ : की वज़ीर साहिब दसण दी किरपा करनगे कि कोई ऐसी रीकलेम कीती होई ज़मीन किसे नूं दित्ती है जां नहीं, जे दिती है तां उस दी कीमत की लई है ?

मन्त्री : अभी तक सारी ज़मीन सरकार के कबज़े में ही है । सरकार उस को अपने लैवल पर ही काश्त करवा रही है ।

चौधरी अमर सिंह : क्या मैं जान सकता हूं कि इन ज़मीनों के बारे में 1967 तक कोई फैसला होने की सम्भावना है या उस से पहले होगा ?

मन्त्री : टाइम तो मैं नहीं बता सकता मगर आप लोगों के सलाह मशवरे से सारी चीज़ को फाईनेलाईज करेंगे । हमारा देर करने का इरादा नहीं है ।

बाबू अजीत कुमार : सपीकर साहिब, साबका मुख मंतरी लेट सरदार प्रताप सिंघ ने कैटेगोरीकली इह गल कही सी कि जितनी वी लैंड रिकलेम कीती जा रही है उह दो दो जां तिंन तिंन एकड़ करके हरीजनां नूं दित्ती जावेगी अते नाल मैंसां दितीआं जाणगीआं। की वज़ीर साहिब दसणगे कि सरकार उन्हां ऐशोरैंसिज़ तों बैक आउट कर रही है कि नहीं ?

मंत्री : आप नोटिस दें, मैं पता कर लूंगा, अगर एशोरेंस दी हुई होगी तो हम बैक आउट नही करेंगे ।

श्री मंगल सैन : मैं जानना चाहता हूं कि जब साबका मुख्य मन्त्री ने यह बात कही थी कि जो दरिया के पास वाली जमीनें हैं वह रिक्लेम करके, हरिजनों को बागात लगाने के लिए और पोलटरी खोलने के लिए दी जाएंगी । तो क्या वजह है कि अब तक आप उस बात पर अमल दरामद क्यों नहीं कर पाए ?

मन्त्री : जो रिवर बेड्ज के पास वाली जमीनें हैं उनकी कीमत काफी है । उन को एक्वायर करने के लिए काफी फंड्ज़ की जरूरत है जो कि हमारे पास नहीं है । फंड्ज़ एवेलेबल होंगे तो एक्वायर करेंगे । उस के बाद सोचेंगे कि किस को देनी है । सरकार को आप से कम एंग्जाइटी नहीं है ।

श्री मंगल सैन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर सर । स्पीकर साहिब, इस मामला पर मैं आपकी रूलिंग चाहता हूं कि इस हाउस में अगर सरकार एक बार अपनी पालीसी का एलान कर दे और उसके बाद उस पर अमल न करे तो ऐसी सूरत में आप इस का क्या इलाज कर सकते हैं और हमें क्या करना चाहिए ?

Mr. Speaker : The only remedy for it is that such matters should be looked into by the Assurance Committee

श्री मंगल सेन : तो फिर आप इसे एशोरेंस कमेटी को रैफर कर दें ।

Mr. Speaker : I am not to refer. Every commitment is referred to the Assurances Committee.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਪਿਛਲੀ ਦਫਾ ਜਦੋਂ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਾਹਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਆਂਗੇ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕਵਾਇਰ ਕਰਕੇ ਰੀਕਲੇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ?

मंत्री: यह वायदा एवैक्वी प्रापरटी के बारे में था और उन पर हम पाबंद हैं ।

श्री जगन्नाथ : क्या वजीर साहिब बताएंगे कि जिस तरह शास्त्री गवर्नमेंट, नेहरू जी ने जितने वायदे किए थे उनको पूरी तरह पूरा कर रही है क्या आप भी सरदार प्रताप सिंह कैरों की तरफ से दी गई एशुरेंसिज को पूरा कर रहे हैं या नहीं ।

मन्त्री : जितनी अच्छी बातें उस गवर्नमेंट ने की हैं उनको हम पूरा कर रहे हैं और न सिर्फ पूरा कर रहे हैं बल्कि उस से भी बढ़ चढ़ कर उन कामों को कर रहे हैं ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੀਆਂ ਉਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੰਗੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਕੋਈ ਮਾੜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ? (ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: ਜੇ ਮਾੜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਦਾਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਕੋਲ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦੇ।

श्रीमती सरला देवी : जो मुजारे पांच एकड़ वाले मालिकों की जमीनें काश्त करते थे उन से वह जमीनें छुड़ा कर उन्हें दूसरी जगह खड्डों में दी जा रहीं हैं जहां से कि उन गरीबों को कोई आमदनी नहीं है । हमारे नूरपुर तहसील में ऐसा किया गया है । मैं पुछना चाहती हूं कि क्या सरकार उस बात को सोचने के लिए तैयार है कि वहां की बजाए उनको दूसरी जगह जमीनें दी जाएं ।

मन्त्री : इस से तो यह सवाल पैदा नहीं होता है ।

J. B. T. Classes

***6931. Shri Balramji Dass Tandon** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(i) the total number of J. B. T. Classes allowed by the Government in the State, district-wise together with the names of

[Shri Balramji Dass Tandan]

the Institutions in which these have been allowed and the number of students allowed in each Institution ;

(b) the criteria followed for allowing such classes in an institution ;

(c) the total number of male and female students in such classes in each Institution at present ?

Shri Prabodh Chandra : (a) A statement giving the requisite information is laid on the Table of the House. Each unit consists of 40 pupil-teachers. More seats can be allowed by D.P.I. up to six and further by Government to meet the local requirements. Additional seats allowed have been indicated in the said statement.

(b) The following criteria was followed while alloting J.B.T. Units :—

(i) Need of the area.

(ii) Facilities available in the Particular Institution.

(c) Information is being collected from the field and will be furnished on receipt.

Statement showing the total number of J. B. T. Classes district-wise in the State.

Serial No.	Name of the district		No. of Units	
1	Ambala	..	21	
2	Rohtak	..	32	
3	Gurgaon	..	22	
4	Karnal	..	21	
5	Hissar	..	18	
6	Simla	..	3	3
7	Bhatinda	..	21	
8	Ludhiana	..	19	
9	Sangrur	..	22	
10	Patiala	..	15	
11	Mohindergarh	..	10	
12	Amritsar	..	15	
13	Ferozepur	..	16	
14	Gurdaspur	..	17	
15	Hoshiarpur	..	24	
16	Jullundur	..	18	
17	Kangra	..	19	
18	Kulu	..	2	
19	Kapurthala	..	9	
	Grand total :	..	324	

Allotment of J. B. T. Units for Session 1964

Serial No.	Name of the institution	No. of Unit Men	Women	Total	Additional Seats allowed
1	2	3	4	5	6
	Ambala District				
	Government institutions—				
1	Government Basic Training School, Naraingarh ..	2	..	2	..
2	Government High School, Mullana ...	½	½	1	...
3	Government Girls High School, Nalagarh ..	...	1	1	4
4	Government Basic Training Centre, Chandigarh ..	½	½	1	6
5	Government Girls High School, Naraingarh ..	..	1	1	...
6	Government High School, Nalagarh ..	1	...	1	..
7	Government Basic Training College, Chandigarh ..	...	2	2	12
8	Government Girls High School, Yamunanagar ..	..	1	1	6
	Total ..	4	6	10	28
	Private-Managed Institutions				
9	S. L. Training College, Ambala City ...	1	1	2	12
10	Dev Samaj College, Ambala City ...	...	2	2	12
11	Charistian High and Basic Training School, Kharar	1	...	1	..
12	Khalsa Girls High School, Morinda ...	...	1	1	...
13	Arya Kanya Vidyala, Kharar ...	...	2	2	6
14	Khalsa Higher Secondary School, Kurali ...	1	...	1	...
15	Adarash Jain Kanya Pathshala, Sadhaura ...	...	1	1	6
16	S. D. Kanya Mahavidyala, Ambala ...	...	1	1	6
	Total ...	3	8	11	
	Grand Total ...	7	14	21	
	ROHTAK DISTRICT				
	Government Institutions				
1	Government Janta College, Dujana ...	2	...	2	...
2	Government High School, Farmana ...	1	...	1	...
3	Government Girls, " School, Jhajjar ...	...	1	1	3
4	Government High School, Chhara ...	2	...	2	...

[Education and Local Government Minister]

Serial No.	Name of the Institution	No. of Unit		Total	Additional seats allowed
		Men	Women		
1	2	3	4	5	6
	Government Institution—concld **Rothak District—concld**				
5	Government Girls High School, Gohana	..	1	1	6
6	Government High School, Beri	1	..	1	..
7	Government High School, Pajlugarhi	1	..	1	6
8	Government High School, Ladian	1	..	1	..
9	Government Girls Higher Secondary School, Bahadurgarh	..	2	2	12
10	Government High School, Lakhan Majra	1	..	1	6
11	Government Girls Higher Secondary School, Rohtak	..	1	1	6
12	G. H. S. Kosli	½	½	1	..
	Total	9½	5½	15	
	Private Institutions				
13	C. R. College of Education, Rohtak	1	1	2	12
14	Kanya Gurukul Khanpur Kalan	..	2	2	2
15	D. A. V. High School, Hassangarh	2	..	2	..
16	Arya National High School, Mohana	1	..	1	..
17	Janta Higher Secondary School, Butana	2	..	2	12
18	G. B. High School, Rohtak	2	..	2	..
19	Vaish High School, Rohtak	1	..	1	..
20	S. M. High School, Sonepat	2	..	2	..
21	Haryana Public High School, Gohana	2	..	2	6
22	D. A. V. High School, Maokhra	1	..	1	..
	Total	14	3	17	
	Grand Total	23½	8½	32	
	GURGAON DISTRICT				
1	Government Basic Training School for Women, Gurgaon	..	2	2	12
2	Government Basic Training School, Faridabad Township	1	1	2	12

1	2	3	4	5	6
3	Government High School, Palwal ..	1	..	1	6
4	Government Girls Higher Secondary School, Palwal	...	1	1	6
5	Government High School, Pataudi ..	1	..	1	6
6	Government High School, Hodal ..	1	..	1	6
7	Government High School, Nagina ..	1	..	1	6
8	Government High Schol, Hathin ..	1	..	1	6
9	Government High School, Kund ..	1	..	1	6
10	Government High School, Bahin ..	1	..	1	6
	Total ..	8	4	12	
	PRIVATELY-MANAGED INSTITUTIONS				
11	Teacher Training College, Rewari ..	2	..	2	12
12	B. L. High School, Khol ..	1	..	1	1
13	M. D. High School, Faridabad	1	1	2	12
14	B. B. Ashram Pampura, Rewari ..	..	1	1	6
15	Rashtriya Girls High School, Rewari ..	..	1	1	6
16	Hindu High School, Nuh ..	1	..	1	6
17	Brayns Meo High School, Nuh ..	1	..	1	6
18	Sarvodya High School, Patli ..	1	..	1	3
	Total ..	7	3	10	
	Grand Total ..	15	7	22	
	DISTRICT KARNAL				
	GOVERNMENT INSTITUTIONS				
1	Government Normal School, Karnal ..	2	..	2	..
2	Government Girls Higher Secondary and Basic Training School, Karnal ..	1	1	1	6
3	Government Girls J.B.T. Centre, Pundri ..	..	1	1	..

Education and Local Government Minister]

1	2	3	4	5	6
4	Government High School, Ladwa ..	½	½	1	4
5	Government Girls Higher Secondary School, Kaithat ..	..	1	1	5
6	Government Higher Secondary School, Kaithal ..	1	..	1	6
7	Government High School, Gharaunda ..	½	½	1	..
8	Government Higher Secondary School, Shahbad ..	½	½	1	..
9	Government High School, Taraori ..	½	½	1	..
10	Government High School, Assand ..	1	..	1	..
11	Government High Schol, Naguran ..	1	..	1	..
12	Government High School, Padla ..	1	..	1	..
13	Government High School, Pehowa ..	1	..	1	..
14	Government High School, Karora ..	1	..	1	..
	Total ..	10	5	15	
	PRIVATE INSTITUTIONS				
15	Daya Nand Training School for Women, Karnal..	..	1	1	6
16	L. I. B. Higher Secondary School, Panipat ..	1	..	1	..
17	Mata Harkaur Arya Girls High School, Model Town, Panipat	..	1	1	..
18	Gandhi Memorial High School, Naraina ..	1	..	1	..
19	Janta High School, Kaul ..	1	..	1	..
20	A. S. High School, Pundri ..	1	..	1	..
	Total ..	4	2	6	
	Grand Total ..	14	7	21	

1	2	3	4	5	6
	HISSAR DISTRICT				
	GOVERNMENT INSTITUTIONS				
1	Government Basic Training School, Pabra ..	2	..	2	..
2	Government Girls Higher Secondary School, Hissar ..		1	1	6
3	Government Girls Higher Secondary School, Bhiwanik	..	1	1	..
4	Government High School, Podhan ..	1	..	1	..
5	Government Girls Higher Secondary School, Sirsa	..	1	1	6
6	Government Girls High School, Fatehabad ..	..	1	1	..
7	Government High School, Narnaud ..	1	..	1	..
8	Government J.B.T. Centre, Jamalpur Sheikhan	1	..	1	..
9	Government J.B.T. School, Bal Masand ..	1	..	1	..
10	Government J.B.T. Centre, Pakhi Shahpur ..	1	..	1	3
11	Government High School, Dhaowali ..	1	..	1	..
12	Government High School, Chonala ..	1	..	1	..
13	Government High School, Dhanana ..	1	..	1	..
14	Government Girls High School, Hansi ..	..	1	1	6
	Total ..	10	5	15	
	PRIVATE INSTITUTIONS				
15	Jat High School, Hissar ..	2	..	2	..
16	Vaish Higher Secondary School, Bhiwani ..	1	..	1	..
	Total	3	..	3	..
	Grand Total ..	13	5	18	

[Education and Local Government Minister]

Serial No.	Name of the Institution	No. of Unit Men	Women	Total	Additional seats allowed
1	2	3	4	5	6
	DISTRICT BHATINDA				
1	Government Basic Training School, Faridkot	2	..	2	..
2	Government Basic Training School for Women, Faridkot ..	..	2	2	12
3	Government High School, Baja Khana ..	½	½	1	..
4	Government Girls High School, Budhlada ..	..	1	1	7
5	Government High School, Mandi Phool ..	1	..	1	..
6	Government Girls High School, Phul ..	..	1	1	..
7	Government Girls High School, Mansa ..	..	1	1	..
8	Government High School, Jhunir ..	1	..	1	..
9	Government High School, Khara ..	1	..	1	..
10	Government High School, Wander Jatana ..	½	½	1	..
11	Government High School, Shikhi	½	½	1	..
	Total ..	6½	6½	13	
	PRIVATELY-MANAGED INSTITUTIONS				
12	S.B. Bhai Pheru Khalsa High School, Faridkot ..	1	..	1	..
13	Moti Ram S. D. Kanya Maha Vidyala, Bhatinda ..	..	1	1	..
14	S.D. Higher Secondary School, Bhatinda ..	1	..	1	..
15	M.H.P. Higher Secondary School, Bhatinda ..	1	..	1	..
16	Dev Samaj Girls High School, Mandi Phul ..	..	1	1	..
17	S.D. Girls High School, Mandi Phul ..	..	1	1	..
18	Gandhi High School, Mansa ..	1	..	1	..
19	Khalsa High School, Mansa ..	1	..	1	..
	Total ..	5	3	8	
	Grand Total ..	11½	9½	21	

Serial No.	Name of the Institution		No. of Unit			Additional seats allowed
			Men	Women	Total	
1	2		3	4	5	6
	DISTRICT LUDHIANA					
	GOVERNMENT INSTITUTIONS					
1	Government Basic Training School, Jagraon	..	1	1	2	12
2	Government Girls Hish School, Samrala	..	..	1	1	6
3	Government Girls High School, Narangwal	..	..	1	1	..
4	Government Girls Hich School, Raikot	..	..	1	1	6
5	Government High School, Kila Raipur	..	1	..	1	6
6	Government Girls Higher Secondary School, Khanna	..	..	1	1	10
7	Government High School, Payal	..	1	..	1	6
8	Government High School, Jarg	..	1	..	1	6
9	Government High School, Doraha	..	½	½	1	6
	Total	..	4½	5½	10	
	PRIVATELY-MANAGED INSTITUTIONS					
10	Basic Training College for Women, Sidhwan Khurd		..	2	2	12
11	Sargodha Girls High School, Ludhiana	..	..	2	2	6
12	Khalsa Girls High School	..	..	1	1	..
13	Malwa Training College, Ludhiana	..	½	½	1	6
14	Khalsa High School, Jaspalon	..	1	..	1	..
15	Khalsa Training College, Guru Sar Sudhar	..	1	..	1	..
16	Khalsa High School, Gur-Sar Sudhar	..	1	..	1	..
	Total	..	3½	5½	9	
	GRAND TOTAL	..	8	11	19	
	DISTRICT FEROZEPORE					
	GOVERNMENT INSTITUTIONS					
1	Government Junior Basic Training School, Jalalabad West	..	1	1	2	15
2	Government Junior Basic Training School, Phullanwala	..	1	..	1	..
3	Government High School, Fazilka	..	1	..	1	5

[Education and Local Government Minister]

1	2	3	4	5	6
4	Government Girls High School, Fazilka	..	1	1	5
5	Government Girls High School, Patto Hira Singh	..	1	1	4
6	Government High School, Muktsar	1	..	1	3
7	Government Girls Higher Secondary School, Abohar	..	1	1	6
8	Government Basic Training Centre, Dhudeke	..	1	1	Nil
9	Government Higher Secondary School, Guruhar Sahai	1	..	1	Nil
	Total	5	5	10	
	PRIVATELY-MANAGED INSTITUTIONS				
10	Sikh Kanya Mahavidyala, Ferozepore	..	1	1	4
11	Dev Samaj College for Women, Ferozepore	..	2	2	12
12	Village Teachers Training School, Moga	1	1	2	8
13	Malwa Khalsa High School, Ferozepore	1	..	1	2
	Total	2	4	6	..
	GRAND TOTAL	7	9	16	
	DISTRICT SIMLA				
	GOVERNMENT INSTITUTIONS				
1	Government Training College for Women, Simla	..	1	1	..
2	Government Higher Secondary School, Kandaghat	1	..	1	..
3	Government J.B.T. Centre, Kasauli	..	1	1	..
	Total	1	2	3	..
	PRIVATE INSTITUTIONS		Nil		
	GRAND TOTAL	1	2	3	
	SANGRUR DISTRICT				
	GOVERNMENT INSTITUTIONS				
	J.B.T.				
1	Government School, Khunga Kothi	2	..	2	..
2	Government Girls High School, Jind	..	1	1	..

Serial No.	Name of the Institution	No. of Unit			Additional seats allowed
		Men	Women	Total	
1	2	3	4	5	6
3	Government High School, Malerkotla ..	1	..	1	..
4	Government Girls Higher Secondary School, Sangrur ..	..	1	1	1
5	Government Girls High School, Sunam ..	..	1	1	..
6	Government Girls High School, Munak ..	..	1	1	..
7	Government High School, Sukhpur Moran ..	1	..	1	..
8	Government High School, Dhanudha Kalan ..	½	½	1	..
9	Government High School, Balu ..	1	..	1	..
10	Government High School, Kalayat ..	1	..	1	..
11	Government High School, Safidon ..	1	..	1	..
12	Government Girls High School, Dhuri ..	..	1	1	2
13	Government High School, Lehra Gaga ..	½	½	1	1
14	Government High School, Bhadaur ..	1	..	1	..
	Total ..	9	6	15	
	PRIVATE INSTITUTIONS				
1	M.G.M.N. Higher Secondary School, Ahmedgarh	2	..	2	..
2	Jain Muni Kanya Mahavidyala, Ahmedgarh ..	..	1	1	..
3	Jat High School, Jind ..	1	..	1	..
4	Akal Higher Secondary School, Mastuana ..	1	..	1	..
5	Khalsa High School, Bakhatgarh ..	1	..	1	4
6	S.S. Jain Girls Higher Secondary School, Malerkotla ..	..	1	1	..
	Total ..	5	2	7	
	GRAND TOTAL ..	14	8	22	
	DISTRICT PATIALA				
	GOVERNMENT INSTITUTIONS				
1	Government J.B.T. Institution, Nabha ..	2	..	2	..
2	State College of Education, Patiala ..	½	1½	2	..
3	Government Girls High School, Gobindgarh ..	1	1	1	7

[Education and Local Government Minister]

Serial No.	Name of the Institution	No. of Unit			Additional seats allowed
		Men	Women	Total	
1	2	3	4	5	6
4	Government High School, Nand Purkasho ..	1	..	1	7
5	Government High School, Bassi Pathana ..	½	½	1	9
6	Government High School, Samana ..	1	..	1	4
	Total ..	5	3	2	
	PRIVATELY-MANAGED INSTITUTIONS				
7	Arya Girls High School, Nabha ..	..	1	1	..
8	Union High School, Rajpura ..	1	..	1	6
9	Jain Girls High School, Dehra Bassi ..	..	1	1	..
10	A.P.S.D. Girls Higher Secondary School, Patiala	..	1	1	..
11	Mohindra Kanya Vidyala, Patiala ..	..	1	1	..
12	Sewa Girls Samiti Hindu High School, Patiala ..	..	1	1	..
13	S. D. Girls High School, Nabha ..	..	1	1	..
	Total ..	1	6	7	
	GRAND TOTAL ..	6	9	15	
	MOHINDERGARH DISTRICT				
	GOVERNMENT INSTITUTIONS				
1	Government High School, Mohindergarh ..	1	..	1	..
2	Government Girls Higher Secondary School, Mohindergarh ..	..	1	1	..
3	Government High School, Gokapur ..	1	..	1	..
4	Government High School, Narnaul ..	1	..	1	..
5	Government Girls Higher Secondary School, Narnaul	..	1	1	..
6	Government Higher Secondary School, Dadri ..	1	..	1	..
7	Government High School, Kanina ..	1	..	1	..
8	Government Girls Higher Secondary School, Dadri	..	1	1	..
	Total ..	5	3	8	
	PRIVATELY-MANAGED INSTITUTIONS				
9	S. D. Higher Secondary and J.B.T. Institution, Narnaul ..	2	..	2	
	Total ..	2	..	2	
	GRAND TOTAL ..	7	3	10	

1	2	3	4	5	6
	DISTRICT AMRITSAR				
	Government Institutions				
1	Government Basic Training School, Sarhali ..	2	..	2	12
2	Government High School, Sathiala ..	1	..	1	2
3	Government High School, Patti ..	1	..	1	..
4	Government High School, Khalra ..	1	..	1	6
5	Government High School, Bhanggli ..	..	1	1	6
6	Government Girls High School, Kairon ..	..	1	1	..
7	Government Girls Higher Secondary School, The Mall, Amritsar ..	..	1	1	6
8	Government Girls High School, Rayya ..	..	1	1	6
9	Government Girls High School, Ajnala ..	..	1	1	6
10	Government Girls High School, Jandiala Guru ..	..	1	1	13
11	Government Girls Higher Secondary School, Patti	..	1	1	6
	Total ..	5	7	12	..
	Privately managed Institutions				
12	Guru Arjan Dev Khalsa High School, Tarn Taran	1	..	1	6
13	S.I.S. Trust High School, Verka ..	1	..	1	..
14	S.D. Higher Secondary School, Amritsar ..	1	..	1	6
	Total ..	3	..	3	..
	Grand Total ..	8	7	15	..
	DISTRICT GURDASPUR				
	Government Institutions				
1	Government Normal High School, Gurdaspur ..	..	2	2	2
2	Governmdnt Basic Training Centre, Tughalwala	½	½	1	6
3	Government High School, Dalhousie ..	½	½	1	..

[Education and Local Government Minister]

1	2	3	4	5	6
4	Government High School, Dera Baba Nanak ..	1	..	1	..
5	Government Girls High School, Dera Baba Nanak	..	1	1	2
6	Government High School, Kahnuwan ..	1	..	1	2
7	Government Girls High School, Batala ..	..	1	1	3
8	Government High School, Harpur Dhandori ..	1	..	1	..
9	Government High School, Narot Jaimal Singh ..	1	..	1	..
10	Government Basic Training Centre, Behrampur	1	1	2	12
11	Government Girls High School, Siri Hargobindpur	..	1	1	5
12	Government High School, Siri Hargobindpur ..	1	..	1	..
13	Government High School, Bhanguri ..	1	..	1	..
	Total ..	8	7	15	..
	Privately managed Institutions				
14	S.D. High School, Fatehgarh Churian ..	1	..	1	..
15	S.D. School, Geeta Bhavan, Gurdaspur ..	..	1	1	5
	Total ..	1	1	2	..
	Grand Total ..	9	8	17	..
	DISTRICT HOSHIARPUR				
	Government Institutions				
1	Government Basic Training School, Dholbaha ..	2	..	2	..
2	Government Girls Higher Secondary School, Hoshiarpur	..	1	1	6
3	Government Girls High School, Nangal Township	..	1	1	3
4	Government Girls High School, Dasuya ..	..	1	1	4
5	Government Girls High School, Mahilpur ..	..	1	1	4
6	Government Basic Training Centre, Mubarikpur	½	½	1	..
7	Government Higher Secondary School, Tulwara ..	1	..	1	3

1	2	3	4	5	6
8	Government Higher Secondary School, Garhshankar	1	..	1	6
9	Government High School, Tanda-Urmar ..	1	..	1	6
10	Government Girls High School, Bedal ..	..	1	1	..
11	Government J.B.T. Centre, Khunkhu Kalan ..	2	..	2	..
	Total ..	7½	5½	13	..
	Privately managed Institutions				
12	D.A.V. High School, Una ..	1	..	1	..
13	Rajput High School, Binjon ..	1	..	1	6
14	Guru Gobind Sahib Khalsa High School, Maini ..	1	1	2	6
15	D.A.V. High School, Gardiwala ..	1	..	1	5
16	D.A.V. High School, Balachaur ..	1	..	1	..
17	D.A.V. High School, Bassi Kalan ..	1	..	1	..
18	Okara Putri Pathshala, Gardiwala ..	..	1	1	..
19	S.D. Higher Secondary School, Basdhera ..	1	..	1	..
20	Khalsa Co-educational High School, Baddon ..	1	..	1	4
21	S.D. High School, Anandpur Sahib ..	1	..	1	..
	Total ..	9	2	11	..
	Grand Total ..	16½	7½	24	..

DISTRICT JULLUNDUR

Government Institutions

1	2	3	4	5	6
1	Government Basic Training School, Naura ..	..	2	2	4
2	Government High School, Shankar ..	..	1	1	..
3	Government High School, Samrai Jandiala ..	1	..	1	..
4	Government Girls High School, Nakodar ..	..	1	1	..
5	Government Girls High School, Khurdpur ..	..	1	1	..
6	Government Girls High School, Banga ..	..	1	1	..

[Education and Local Government Minister]

1	2	3	4	5	6
7	Government High School, Pahon	1	..	1	..
8	Government High School, Daroli Kalan	1	..	1	..
9	Government High School, Nur Mahal	1	..	1	..
	Total	4	6	10	..
	Private Institutions				
10	M.G.M. Basic Training College, Jullundur	..	2	2	20
11	S.D. High School, Shankar	1	..	1	..
12	Shri Guru Ravi Dass High School, Jullundur	..	1	10	..
13	Khalsa High School, Purka Kalan	1	..	1	..
14	Khalsa High School, Nangal Ambia	1	..	1	..
15	Gandhi Vanita Ashram, Jullundur	..	1	1	..
16	Public High School, Lambra	1	..	1	..
	Total	4	4	8	..
	Grand Total	8	10	18	—
	DISTRICT KANGRA				
	Government Institutions				
1	Government Basic Training School, Hamirpur	2	..	2	..
2	Government Basic Training School, Dharamsala	..	2	2	12
3	Government Girls High School, Prapur	..	1	1	..
4	Government Higher Secondary School, Sujanpur Tira	½	½	1	6
5	Government Girls High School, Nurpur	..	1	1	..
6	Government Higher Secondary School, Rajpur	1	..	1	..
7	Government High School, Pakkar	1	..	1	..
8	Government Girls High School, Chudhiab	..	1	1	..
9	Government Girls High School, Nadaun	..	1	1	..

1	2	3	4	5	6
10	Government Girls High School, Bani ..	½	½	1	..
11	Government Basic Training College, Dharamshala	1	..	1	1
12	Government Girls High School, Hamirpur ..	..	1	1	..
	Total ..	6	8	14	..
	Privately managed Institutions				
13	S.D. Teachers Training School, Baijnath ..	2	..	2	..
14	S.M.R. High School, Indora ..	1	..	1	5
15	Sood A.S. Higher Secondary School, Gali ..	2	..	2	..
	Total ..	5	..	5	..
	Grand Total ..	11	8	19	..
	DISTRICT KULU				
	Government Institutions				
1	Government Basic Training School, Kulu ..	1	1	2	..
	Total ..	1	1	2	..
	DISTRICT KAPURTHALA				
	Government Institutions				
1	Government Janta College, Sheikhpur ..	2	..	2	..
2	Government Girls Higher Secondary School, Sanghian ..	..	1	1	..
	Total ..	2	1	3	..
	Privately managed Institutions				
3	Mont. Basic Training School, Kapurthala ..	..	2	2	20
4	Ramgarhia Training College, Phagwara ..	1	1	2	7
5	M.D.S.D. Higher Secondary School, Kapurthala	½	½	1	..
6	S.D. Higher Secondary School, Sultanpur Lodhi	1	..	1	..
	Total ..	2½	3½	6	..
	Grand Total ..	4½	4½	9	..

श्री बलरामजी दास टण्डन : वजीर साहिब ने फरमाया है कि जे०बी०टी० के एक यूनिट के लिए डी०पी०आई० 6 सीटें ज्यादा कर सकता है और कुछ गवर्नमेंट भी कर सकती है । क्या वजीर साहिब बताएंगे कि किस लिमिट तक गवर्नमेंट ऐसा कर सकती है ?

मन्त्री : वैसे एक यूनिट में कहीं 50 से ज्यादा सीटें नहीं हैं ।

श्री बलराम जी दास टण्डन : क्या वजीर साहिब बताएंगे कि जिन यूनिटों के अन्दर 50 से ज्यादा हैं वह किस बेसिज पर अलाउ किए हैं ?

मन्त्री : जहां तक मुझे इल्म है मेरे नोटिस में यह बात नहीं आई है कि कहीं 50 से ज्यादा हैं । अगर कहीं ज्यादा भी किए गए हैं तो इस लिए ही कि बहुत मैम्बर साहिबान आ कर कहते हैं कि यह बड़ा ही deserving केस है इसे कर दो । मैं इतनी छोटी सी बात के लिए किसी मैम्बर को न नहीं करता कि अगर इसी तरह से उनको खुशी हो सकती है तो ठीक है ।

श्री बलरामजी दास टण्डन: क्या वजीर साहिब बताएंगे कि यह इस तरह से सीटों को बढ़ाने के लिए कब तक आखरी डेट रखी हुई है और किस टाईम लिमिट के बाद उसके अन्दर ऐक्सटैनशन नहीं की जाती है ?

मन्त्री : मेरा ख्याल है कि यह टाईम लिमिट 15 जनवरी तक थी लेकिन जैसा कि मैंने अर्ज किया है कि ऐसी छोटी सी बात में जब कोई मैम्बर साहिब इन्ट्रेस्टिड हों और अगर कोई ऐसा deserving केस आ जाए तो मैं कहता हूं कि compassionate grounds पर एक आध सीट और बढ़ा दी जाए ।

Cases registered against sons of former Chief Minister

***7209. Shri Jagan Nath :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) the number of cases registered by the police in the State against Sarvshri Surrinder Singh and Gurinder Singh Kairon, sons of the former Chief Minister, S. Partap Singh Kairon, since the new Ministry took charge ;

(b) the details of the offence for which each of the said cases has been registered and the latest position of each case ?

Sardar Darbara Singh : (a) 19 cases.

(b) The information asked for is given in the 'Annexure' which is laid on the Table of the House.

'ANNEXURE'

A. In the following case challan has been prepared and put in court for trial :—

1. FIR No. 269, dated 19th December, 1964, under Section 186/382/363, IPC, police station 'A' Division, Amritsar.

B. In the following cases the accused were arrested and after finalization of the investigation challan will be put in court as soon as possible :—

(1) FIR No. 232, dated 27th October, 1964, under Section 7, Essential Commodities Act, police station 'A' Division, Amritsar.

(2) FIR No. 495, dated 27th October, 1964, under Section 7, Essential Commodities Act, police station Sadar, Amritsar.

(3) FIR No. 131, dated 3rd August, 1964, under Section 7, Essential Commodities Act, police station Sadar, Ambala.

(4) FIR No. 149, dated 19th November, 1964 under Section 406/420, IPC, police station Jind, district Sangrur

C. In the following mentioned case cancellation report has been sent :

(1) FIR No. 111, dated 23rd September, 1964, under Section 411, IPC, police station Civil Lines, Patiala.

D. The following are the cases in which in the course of investigations further records and witnesses are being examined to ascertain true facts :—

(1) FIR No. 193, dated 22nd August, 1964, under Section 5(2)47, Prevention of Corruption Act, 120-B, IPC, police station 'A' Division, Amritsar.

(2) FIR No. 254, dated 20th November, 1964, under Section 7, Essential Commodities Act, police station Sadar, Amritsar.

(3) FIR No. 101, dated 28th October, 1964, under Section 6 of East Punjab Control of Bricks Supplies Act, 1949, police station Faridabad, district Gurgaon.

(4) FIR No. 102, dated 28th October 1964 under section 420, 477-A IPC, police station, Faridabad, district Gurgaon.

(5) FIR No. 103, dated 28th October, 1964, under Section 7, Essential Commodities Act, 1956, police station, Faridabad, district Gurgaon.

(6) FIR No. 488, dated 22nd August, 1964, under Section 6 5(2) 47, Prevention of Corruption Act, and 120-B, IPC, police station, Chandigarh.

(7) FIR No. 489, dated 22nd August, 1964 under Section 5(2) 47, Prevention of Corruption Act, and 120-B, IPC, police station, Chandigarh.

(8) FIR No. 37, dated 18th August, 1964, under Section 5(2)47, Prevention of Corruption Act and 408/420, IPC, police station Chamkaur Sahib, district Ambala.

(9) FIR No. 655, dated 28th December, 1964, under Section 342/384, IPC, police station, Chandigarh.

(10) FIR No. 207, dated 22nd September, 1964, under Section 342/347/384/323, IPC, police station 'A' Division, Amritsar.

(11) FIR No. 656, dated 28th October, 1964, under Section 364, IPC, police station, Chandigarh.

(12) FIR No. 581, dated 8-10-1964 under section 420 IPC, Police Station, Chandigarh.

(13) FIR No. 2, dated 5th January, 1965 under section 406/420 IPC, Police Station Civil Lines, Amritsar.

In the cases at serial Nos. 10, 11, 12 and 13, the investigation is complete and the final action will be taken shortly after getting legal opinion.

श्री जगन्नाथ : स्पीकर साहिब, वजीर साहिब ने बताया है कि 19 केसिज रजिस्टर हुए हैं। मैं पूछना चाहता हूं कि क्या गवर्नमेंट इन 19 केसिज़ को या इन में से कुछ केसों को वापस कर रही है ?

गृह तथा विकास मंत्री : इन केसिज़ की इन्वैस्टीगेशन हो रही है और इनको इस वक्त वापस लेने का क्या सवाल है ।

श्री मंगल सेन : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि 21 फरवरी को जो सरदार सुरेन्द्र सिंह कैरों और गुरेन्द्र सिंह कैरों ने अपने किए हुए गुनाहों का पश्चाताप करते हुए यह ऐलान किया था कि वह अपने परम पूज्य पिता जी के साथ मिल कर पावर्ज का दुरुपयोग करके सम्पत्ति इकट्टी की हुई है वापस कर देंगे उस पर सरकार विचार कर रही है कि उस सम्पति को वापस ले लिया जाए ?

Mr. Speaker : It does not arise out of this question.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Will the Home Minister kindly state the nature of the 19 cases that have been registered and the section under which these offences have been committed ?

मन्त्री : यह जो अनैक्शर दिया है इस में नेचर, सैक्शन, तारीख वगैरा सब कुछ दिया हुआ हैं।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਕੋਈ ਪਰਾਈਵੇਟ ਅਫੇਅਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਕਾਮਰੇਡ ਜੀ ਨੇ as Chief Minister ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸਾਰੀ ਪਰਾਪਰਟੀ ਦੀ ਤਫਸੀਲ ਦੇਣ। ਤੋਂ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਕਿ ਇਹ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਫਿਰ ਉਸ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈਣਾ ਇਸ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਵੇਗਾ ?

(No reply)

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : क्या वजीर साहिब बताएंगे कि कितने केसों की इनवैस्टीगेशन हो चुकी है और कितने की हो रही है ?

मन्त्री : यह सारे केस अभी अंडर इन्वैस्टीगेशन है, फाइनलाईज नहीं हुई हैं।

श्री बलराम जी दास टण्डन : क्या वजीर साहिब बताएंगे कि यह जो अखबारात में आया है कि उन्होंने जायदाद दे देने का ऐलान किया है और गवर्नमेंट ने उन से उस जायदाद की तफसील मंगाई है ताकि वह ली जा सके और फिर यह भी छपा है कि फिर यह केसिज खत्म कर दिए जाएंगे इसके बारे में जानना चाहता हूं कि क्या यह गवर्नमेंट ने इस किसम की पालिसी बना ली है कि जो भी कोई आदमी जिसो अपनी जायदाद शेडी डीलज के साथ पैदा की हो अगर उसे वह सरकार को वापस कर दे तो उसके गुनाहों को मुआफ कर दिया जाएगा ?

श्री अध्यक्ष : वह तो जवाब आ गया है कि केस वापस नहीं ले रहे हैं। (The hon. Minister has already replied that the cases are not being withdrawn.)

मन्त्री : अगर कोई जबरदस्ती दे दे तो लेने के लिए तैयार हैं। (हंसी)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜੋ ਪਰਾਪਰਟੀ ਉਹ ਵਾਪਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਧਰ ਉਧਰ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

Mr. Speaker : It does not arise.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਇਸ ਲਈ ਲਿੰਗਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਫਾਈਲਾਂ ਆਵੇਲੇਬਲ ਨਹੀਂ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਕੁਝ ਕੇਸ ਤਾਂ ਫਾਈਨਾਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਬਾਰੇ ਰਿਕਾਰਡ ਤਲਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

Chaudhri Darshan Singh : Sir, out of the 19 cases in only one case the challan has been put up in the court while in the remaining 18 cases which were mostly registered in the month of August, 1964, it has been stated that the challans will be put up in the court after finalisation of the investigation. May I know from the hon. Home Minister the reasons for the delay in the finalisation of investigation in these cases ?

मन्त्री : माननीय सदस्य स्वयं वकील हैं । उन्हें पता है कि केसिज में कितना वक्त लगता है ।

श्री जगन्नाथ : मन्त्री महोदय ने जवाब में बताया है कि 19 केसिज कैरों फैमिली के विरुद्ध चल रहे हैं और उन में 10, 11, 12 तथा 13 केसिज में इन्वैस्टीगेशन्ज़ कम्पलीट हुई हैं और बाकी अभी तक इन्कम्पलीट हैं । मैं मन्त्री महोदय से पूछना चाहता हूं कि इस की क्या वजह है ?

मन्त्री : मैं माननीय सदस्य की जानकारी के लिए अर्ज करना चाहता हूं कि इन 4 केसिज के बारे में लिखा है कि :

> "In the following cases, accused were arrested and after finalisation of the investigation challans will be put in the courts as soon as possible".

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੈਰੋਂ ਜਾਂ ਗੁਰਿੰਦਰ ਕੈਰੋਂ ਦੇ ਅਗੇਂਸਟ ਕੇਸਿਸ ਪੋਸਟਪੋਨ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਕੇਸਿਸ ਦੇ ਪੋਸਟਪੋਨ ਦੀ ਡੇਟ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

ਮੰਤਰੀ : ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕਲੀਅਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਪੋਸਟਪੋਨ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕੋਰਟ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੋਸਟਪੋਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ?

Pandit Chiranji Lal Sharma : The Home Minister just now while replying to a supplementary question put by Chaudhri Darshan Singh was pleased to say that 'he happens to be an Advocate and, therefore, he should know it'. Will he kindly state whether under the law any period of limitation or time limit is fixed for putting up a challan in the court because he is Home Minister and is certainly more than a lawyer ?

लोक कार्य तथा सिंचाई मंत्री : आनरेबल मैम्बर साहिब स्वयं एडवोकेट हैं । उनको भी इल्म है कि केसिज में कितना टाईम लगता है ।

श्री फतेह चन्द विज : क्या मन्त्री महोदय कृपया बताएंगे कि केसिज की इन्वैस्टीगेशन कुछ फाईलें मिलने के कारण नहीं हुई और क्या अब सम्बन्धित डिपार्टमेंट्स केसिज की इन्वैस्टीगेशन के लिए जल्दी ही फाईलें स्पेयर कर देंगे ।

गृह तथा विकास मन्त्री : मैं समझता हूं कि माननीय सदस्य को इतना फिकर नहीं करना चाहिए क्योंकि सरकार पहले ही इस काम में कोई कोताही नहीं कर रही है ।

बाबू बचन सिंह : एक तरफ तो सरकार डैमोक्रेटिक असूलों का नारा लगाती है और दूसरी तरफ टीका आदमी को देख कर लगाया जा रहा है । क्या सरकार कैटेगेरिकली इशोरेंस देने के लिए तैयार है कि केसिज में छोटे और बड़े का इम्तयाज नहीं रखा जाएगा ?

लोक कार्य मन्त्री : यहां पर सोशलिज्म लाने के कारण ही ज्यूडिश्री को ऐग्जैक्टिव से अलैहदा किया गया । कांग्रेस और सरकार सोशलिजम लाने में कोशिश कर रही है । हां कुछ देर हो जाती है लेकिन बाबू बचन सिंह जैसे भी सोशलिजम के हामी होते हुए भी कांग्रेस पार्टी को छोड़ गए हैं, अच्छा नहीं किया । (हंसी)

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ: ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ, ਸਰਦਾਰ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਲਹਿਦਾ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਜਿਸਟਰਡ ਕੇਸਿਜ਼ ਅਗੇਂਸਟ ਕੈਰੋਂ ਫੈਮਿਲੀ ਤੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋਈ ਸੀ ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ?

श्री मंगल सैन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । **अभी अभी** सप्लीमेंटरी **का जवाब** देते हुए सिंचाई तथा विद्युत **मन्त्री** नें **फरमाया** कि **बाबू बचन सिंह जैसे सोशलिज्म के हामी** भी **कांग्रेस** को **छोड़ गए हैं,** इस लिए सरकार को **सोशलिज्म** को लाने में देरी हो रही है क्या अब राए बहादुर जानकी दास, श्री कर्म चन्द थापर और महारानी पटियाला सोशलिस्ट बन गए हैं ? इस के बारे में मैं आप की रूलिंग चाहता हूं ।

Mr. Speaker : This is no point of order.

श्री जगन् नाथ : क्या मन्त्री महोदय कृपया बताएंगे कि कैरों फैमिली के विरुद्ध जितने केसिज हैं क्या उन में कोई एम० एल० ए० भी इन्वाल्वड है ?

गृह तथा विकास मन्त्री : इस सवाल से यह सप्लीमेंटरी सवाल पैदा नहीं होता है ।

Mr. Speaker: Does it refer to any hon. M.L.A. also ?

ਮੰਤਰੀ: ਆਈਟਮ 13 ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ F.I.R. No. 2, dated 5-1-65, under section 406/420, I.P.C., P.S. Civil Lines, Amritsar ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਡੀਟੇਲਜ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ।

Sardar Lachhman Singh Gill : We want to know the fact from the Government. ਕੀ ਉਸ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਜੋਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ: ਸੈਪਰੇਟ ਨੋਟਿਸ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੀ ਅਰੈਸਟ ਦੇ ਆਰਡਰ ਇਸ਼ੂ ਹੋ ਗਏ ਲੇਕਿਨ ਚੀਫ

ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਰਨਾਲ ਤੋਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੀ ਉਪੀਨਿਅਨ ਲੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਭੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਮੰਤਰੀ : ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਰਨਾਲ ਤੋਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਨ ਦਸਵ੍ਹਾਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ। ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਡਾਕੂਮੈਂਟ ਨੂੰ ਮੇਜ਼ ਉਤੇ ਰਖਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਗਲ ਹੈ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸੀਕਰਿਟ ਡਾਕੂਮੈਂਟ ਹਾਊਸ ਦੇ ਟੇਬਲ ਉਤੇ ਮੈਂਬਰ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker: Has the hon. Member read the ruling given by the hon. Speaker of the Lok Sabha ? If not, he may consult me in my Chamber before laying any papers on the Table of the House.

Sardar Lachhman Singh Gill : I will lay it on the Table of the House if the Government is in a position to deny it.

Mr. Speaker : In the light of that ruling you have to consult me before laying any document on the Table.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਫਾਇਲ ਉਤੇ ਅਸ. ਪੀ. ਦੀ ਫਾਈਂਡਿੰਗਜ਼ ਹਨ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਜੈਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਰੈਸਟ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਫਾਇਲ ਉਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਰਨਾਲ ਤੋਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਲਾ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾ ਲੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਦ ਤਕ ਉਸ ਨੂੰ ਅਰੈਸਟ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

Mr. Speaker: This is no point of order, please take your seat.

Comrade Ram Chandra : On a point of Order, Sir. My point of Order is whether any hon. Member can make a statement on the basis of a secret document before placing that on the Table of the House.

10.00 a.m.

Mr. Speaker : I have not allowed that point of Order. I have not allowed that hon. Member to make a statement.

श्री मंगल सैन : क्या होम मिनिस्टर साहिब अपनी फाईल को गौर से देखने के बाद इस बात का जवाब देगें कि जो केस दसवें नम्बर पर है उस में इस हाउस के मैम्बर सरदार जय इन्दर सिंह का नाम शामिल है जिस की जांच पड़ताल करनी है ?

गृह मन्त्री : जो इतलाह मैंने दी है अगर इस से मजीद इत्तलाह की जरूरत है तो मैं सैपेरेट नोटिस चाहता हूं ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕੀ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲਿਜ ਵਿਚ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਜੈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?

मन्त्री : बिना फाईल देखे मैं भला इस बात का जवाब कैसे दे सकता हूं ।

बाबू बचन सिंह : क्या होम मिनिस्टर साहिब इस बात का वादा करने के लिए तैयार हैं कि इस हाउस में इस बात के बारे में अगली सिटिंग में कोई स्टेटमेंट देंगे ।

मन्त्री : कोई खास बात हो तो और बात है लेकिन इस से ज्यादा इस के बारे में और क्या बताना है ।

STARRED QUESTION No. 7219

श्री अध्यक्ष : अगला सवाल । श्री रूप लाल महता । (Next question please. Shri Rup Lal Mehta.)

श्री बाबू दयाल शर्मा : आन हिज बीहाफ 7219 (शोर)

श्री अध्यक्ष : क्या आप के पास रिटन अथारिटी है । (शोर) (विघ्न) (Has the hon. Member got written authority from him ?)

श्री बाबू दयाल शर्मा : मुझे उन्होंने जबानी कहा हुआ है । (शोर)

आवाजें : नहीं जी नहीं । (शोर)

Mr. Speaker : Please take your seat. Have you got written authority from him?

श्री बाबू दयाल शर्मा : मेरा जबानी कहना ही काफी है मुझे जबानी कह कर गए हैं । (शोर) (विघ्न) जब मैं कह रहा हूं तो क्या मेरा एतबार नहीं है ?

आवाजें : नहीं तुम्हारा एतबार नहीं है ।

Mr. Speaker : Please take your seat. कल एक मैम्बर ने यह कहा था कि मेरे पास रिटन अथारिटी है तो उन को सवाल करने की इजाजत दे दी गई । लेकिन अभी तक उन्होंने दफतर में रिटन अथारिटी नहीं भेजी । इस लिए आईंदा जब तक रिटन अथारिटी नहीं आया करेगी उस वक्त तक सवाल करने की इजाजत नहीं दी जाया करेगी । (Please take your seat. Yesterday an hon. Member said that he had written authority and he was allowed to put the question. But he has not sent the same to the office so far. In future unless the written authority is received no hon. Member will be allowed to put a question.)

Complaint against Inspector-General of Police, Punjab

*7336. **Comrade Ram Piara :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether the Chief Minister received any complaint/communication under the Heading "I.G. Police, Punjab" from any Legislator of Karnal District during the month of October, 1964, containing allegations against the present I.G. of Police Punjab, if so, the name of the Legislator and a copy of the said letter/communication be laid on the Table of the House;

(b) whether any enquiry into the contents of said letter/communication has been conducted ; if so, when, by whom and with what result ;

(c) whether any information has been sought by the Union Government from the State Government in this connection ; if so, the details thereof ;

(d) whether any reply was given by the Chief Minister to the Legislator mentioned in part (a) above in response to the said communication; if so, when; if not, the reasons therefor;

(e) whether the complainant (Legislator) was called upon to substantiate the allegations contained in the communication mentioned in part (a) ; if so, when, if not, the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh: (a) Yes. From Comrade Ram Piara, M.L.A. It will not be in the public interest to lay a copy of communication on the Table of the House.

(b) The Chief Minister and the Home Minister had looked into the matter personally and satisfied themselves.

(c) Yes, it was duly supplied. It is not in the public interest to disclose the details thereof.

(d) No. As a similar complaint of Shri Ram Piara had come to the Chief Minister through the Union Government and a reply was sent there by the Chief Minister. No further reply was sent to Shri Ram Piara.

(e) No. On account of (d) above.

श्री बाबू दयाल शर्मा : जनाब आप ने पहले कुएसचन के बारे में अपना रूलिंग नहीं दिया । मैंने अर्ज़ की है कि मैं रिटन अथारिटी देने के लिए तैयार हूं ।

श्री अध्यक्ष : आप बैठ जाइए । जब तक आप रिटन अथारिटी नहीं देंगे उस वक्त तक इजाजत नहीं मिलेगी । (शोर) (विघ्न) (The hon. Member should take his seat. Unless he produces the written authority he would not be permitted to put the question.)

कामरेड राम प्यारा : क्या होम मिनिस्टर बताने की कृपा करेंगे कि आई० जी० साहिब ने जो सेनेटरी इक्विपमेंट इम्पोर्ट किया उस की कस्टम ड्यूटी इम्पोर्ट करते वक्त ही दे दी या कि पंजाब गवर्नमेंट के कहने पर उस से तीन साल बाद दी ?

Sardar Gurnam Singh : On a point of Order, Sir. I have to point out that in this case a full statement was made by the hon. Chief Minister explaining everything.

Sardar Prem Singh 'Prem' : On a point of Order, Sir. In view of the fact that a copy has not been laid on the Table of the House by the hon. Home and Development Minister, does any supplementary question that certain things were imported or not imported arise ?

Mr. Speaker : It is for the hon. Minister concerned to claim that privilege.

Sardar Prem Singh 'Prem' : The supplementary question does not arise.

Mr. Speaker : It is for the Government to claim the privilege.

गृह तथा विकास मन्त्री : मुझे सिर्फ हाउस को आप की मार्फत यह याद करवाना है कि जब चीफ मिनिस्टर साहिब ने स्टटमेंट दी थी तो उस वक्त यह सवाल ज़ेरे बहस था । उस स्टेटमेंट के बाद मैं मैम्बर साहिब से यह अर्ज करूंगा कि शायद इस में कुछ निकल न पाए इस लिए इस को ज्यादा तराशने की कोशिश न करें । आप किसी को डीफेम तो कर सकते हैं लेकिन इस में से शायद निकले कुछ न । मैं समझता हूं कि जो आदमी हाउस में हाजर नहीं है उस को अपने को एक्सप्लेन करने का मौका नहीं है । चीफ मिनिस्टर साहिब ने काफी कुछ बता दिया था इस लिए मैं समझता हूं कि यह पब्लिक इंट्रैस्ट में नहीं है कि इस सवाल को आगे और ज्यादा बढ़ाया जाए ।

कामरेड राम प्यारा : क्या होम मिनिस्टर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि जिस कम्यूनिकेशन को हाउस की टेबल पर इस लिए नहीं रखना चाहते कि वह पब्लिक इंट्रैस्ट में नहीं है, चीफ मिनिस्टर साहिब की स्टेटमेंट के बाद लिखा गया और स्टेटमेंट को कहा गया कि ठीक नहीं है । यह केस प्रूव हो चुका है कि जो माल इम्पोर्ट

किया गया उस पर कस्टम ड्यूटी नहीं दी गई जो कि इम्पोर्ट करते वक्त देनी चाहिए थी वह तीन साल बाद दी गई आया उस के लिए पंजाब गवर्नमेंट ने हुक्म दिया है या कि नहीं ?

मन्त्री : मैं इतना अर्ज करना चाहता हूं कि अगर उन्होंने मजीद वाकफियत लेनी है और केस को मेरे साथ डिस्कस करना है तो बेशक कर लें मैं बिल्कुल तैयार हूं लेकिन अब इल्तजा है कि यह मुनासिब नहीं है कि हाउस में ऐसी बात जेरे बहस लाएं ।

Mr. Speaker : In view of this the hon. Member may meat the hon. Minister.

कामरेड राम प्यारा : वह तो मैं कर लूंगा । उस कम्यूनिकेशन का फिक्रा यह था—

"The Inspector-General of Police is the Head of the Prosecuting Agency and he is not behaving properly. How can we expect others to perform their duties properly and honestly ?"

इस लिए मैं समझता हूं कि मेरा कुएसचन इस प्वायंट में से राईज होता है । जो स्टेटमैंट चीफ मिनिस्टर साहिब ने दी थी उस पर नुक्ता चीनी कर के (शोर) उन्होंने फरमाया था कि पच्चास रुपए के गिफट लाने की इजाजत है . . .

Mr. Speaker : Please put a supplementary question. Do not make repetition.

कामरेड राम प्यारा : अच्छा जी, क्या होम मिनिस्टर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि जब यह इजाज़त है कि 50 रुपये का गिफ्ट आ सकता है और 75 रुपये का. . . .

ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਤਕਰੀਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਕੁਐਸਚਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ?

Mr. Speaker: The hon. Member Comrade Ram Piara may please put specific question.

कामरेड राम प्यारा : जब इजाज़त पच्चास रुपए की है और 75 से ज्यादा नहीं हो सकता तो मैं होम मिनिस्टर साहिब से यह जानना चाहता हूं कि क्या वजह है कि उन को बहुत ज्यादा इम्पोर्ट करने की इजाज़त दी गई और उसके ऊपर कोई कस्टम ड्यूटी चार्ज नहीं की गई ?

Mr. Speaker : You will agree that the Customs Department is under the Government of India. It is, therefore, not within the competence of the Punjab Government to realise the customs duty.

Comrade Ram Piara : Another supplementary, Sir.

Mr. Speaker : You had promised not to put any more supplementary. Please do not go back on your promise.

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, यूनियन गवर्नमैंट ने इन से पूछा और.........

श्री बाबू दयाल शर्मा : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर सर । मेरा प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर यह है कि क्या ग्रब कोई कायदा ही ऐसा बन गया है कि ग्रापोज़ीशन को ज्यादा से ज्यादा रियायत दी जाए और हमें कम से कम ।

श्री ग्रध्यक्ष : यह ठीक बात है कि उन की कुछ रियायत करनी ही पड़ती है । (It is true that some concession has to be given to them.)

Comrade Ram Piara : Supplementary, Sir.

Mr. Speaker : Please put your supplementary in a very short form. That will be the last supplementary.

कामरेड राम प्यारा : होम मिनिस्टर साहिब ने इस बात का शैल्टर लिया है कि यह पब्लिक इन्ट्रैस्ट में नहीं है । दर ग्रसल पब्लिक इन्ट्रैस्ट तो यह है कि यह बताया जाए कि कितना कुछ समगल हुग्रा है और किस ने किया है । यह लोगों के सामने ग्राना चाहिए । क्या होम मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि ग्राई.जी. के इन्ट्रैस्ट को मद्देनज़र रखकर इसे पब्लिक इन्ट्रैस्ट बनाया जा रहा है ?

Chaudhri Hardwari Lal : Mr. Speaker, I feel greatly alarmed by the dangerous theory laid down by the Hon. Home Minister. He said that we should not pursue this matter on the floor of the House....

Mr. Speaker : No, the Home Minister simply made a request to the hon. Member to this effect.

Chaudhri Hardwari Lal : Do you accept that ?

Mr. Speaker : No. This was just a request made to the House by the Home Minister. I am allowing the supplementaries.

Chaudhri Hardwari Lal : Sir, the Home Minister had sought to lay down a general theory that we should not discuss officers who are not present in the House. As a matter of fact, the officers can never be present in the House.

Mr. Speaker : I did not agree with this.

Chaudhri Hardwari Lal : Thank you, Sir. That is what I wanted to know.

Communication from a Legislator regarding Cancellation of Warrants of a Notorious Smuggler

*7476. **Comrade Ram Piara** : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether the Home Minister himself or the Chief Minister received any communications from any Legislator during the month of January, 1965 regarding the 'Cancellation of Warrants of a Notorious Smuggler', if so, a copy thereof be laid on the Table of the House ;

(b) whether any enquiry into contents of the said communication has been held ; if so, by whom, if not, the reasons therefor ;

(c) whether it is a fact that the warrants against some smugglers/smugglers of Amritsar were cancelled by the Government at any time during the period from 1st August, 1964 to date, if so, the names of those smugglers/alleged smugglers together with the reasons for the cancellation of these warrants ;

(d) the designation of the authority under whose orders the warrants against the smuggler/smugglers were cancelled together with the details of the instructions, if any, issued by the Government/the Minister concerned to the authority which cancelled the warrants ;

(e) whether any communication has been received by the Government from the Union Government in this connection ; if so, the details thereof ;

(f) whether any reply was sent to the Legislator in reply to the communication mentioned in part (a) above, if so, by whom, if not, the reasons therefor ;

(g) if any reply has been sent, a copy thereof be laid on the Table of the House ;

(h) whether it is a fact that the Home Secretary to the Government sometime withdrew his original letter directing cancellation of the said warrants from the District Authorities of Amritsar, if so, the reasons for sending it in the first instance and then withdrawing it ;

(i) whether after the withdrawal of the letter referred to in part (h) above, the warrants still remain cancelled or they are operative ?

Sardar Darbara Singh : (a) No.

(b) Does not arise.

(c) Yes. Their names are :—

(1) Shri Swarne Shah.

(2) Shri Ajit Singh.

[Home and Development Minister]

(3) Shri Kabul Singh.
(4) Shri Harpal Singh.
(5) Shri Naranjan Singh.

In the case of Serial No. 1 the Government cancelled the detention order on its own. In the other four cases at Serial No. 2—5 the detention orders were cancelled on technical grounds in accordance with the ruling of the Supreme Court given in a similar other case.

(d) The State Government. As the detention orders were cancelled by Government the question of issuing any further instructions to any subordinate authority did not arise.

(e) No.

(f & g) Does not arise.

(h) Yes. The letter had to be withdrawn under advice of L.R.

(i) The detention order referred to in part (a) above remained cancelled, but the smugglers in question have since been detained under separate detention orders issued subsequently by the District Magistrate, Amritsar.

Comrade Ram Piara : The Home Minister has replied to part (h) of the Question :

"Yes. The letter had to be withdrawn under the advice of L.R."

तो क्या होम मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि उस लैटर से पहिले ऐल.आर. से ऐडवाईस ली गई थी या नहीं और अगर नहीं ली गई थी तो क्यों नहीं ली गई थी ?

गृह तथा विकास मंत्री : यह साफ बात है कि ऐल. आर. से ऐडवाईस बाद में ली गई थी ।

कामरेड राम प्यारा: क्या होम मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि जब उन्होंने ऐल.आर. से ऐडवाईस ली उस वक्त किसी तरफ से कोई चिट्ठी पहुंची, कामरेड राम प्यारा ऐम. ऐल. ए. से कोई चिट्ठी पहुंची, या सैंट्रल गवर्नमैंट की तरफ से कोई कम्युनिकेशन आई ? जब समगलर रिहा हो गए थे तो ऐल.आर. की राए की क्यों ज़रूरत पड़ी ।

मन्त्री : इस वक्त तो मैं नहीं कह सकता कि चिट्ठी आई या नहीं आई । आई होगी तो अच्छी बात है कि एल.आर. से एडवाईस लेलें ।

कामरेड राम प्यारा : मैं होम मिनिस्टर साहिब की याद ताज़ा कराना चाहता हूं कि पहिले सवाल के जवाब में आप ने बताया कि कोई कम्युनिकेशन नहीं मिली । मैंने फरवरी के महीने में चीफ मनिस्टर और होम मनिस्टर दोनों को चिट्ठी लिखी, डाकखाने की रसीदें मेरे पास हैं । 21-2-65 को चीफ मनिस्टर साहिब का जवाब आया—

"Thank you very much for your letter........"

Mr. Speaker : You need not read the entire letter. Only a reference to it is enough.

Comrade Ram Piara : That has been acknowledged by the Chief Minister He has stated that he has written to his colleague, the Home Minister.

Mr. Speaker : Please put a specific supplementary.

कामरेड राम प्यारा : क्या होम मनिस्टर साहिब बताएंगे कि वह चिट्ठी इन के पास पहुंची या नहीं ।

मन्त्री : अर्ज़ यह है कि मैं अपने दफ्तर में फिर सर्च कर लूंगा । अगर चीफ मनिस्टर साहिब ने रिपलाई भेजी है तो इस "नो" को यहां से खारिज कर देंगे। यह कोई बड़ी बात नहीं है ।

श्री मंगल सैन : स्पीकर साहिब होम मनिस्टर साहिब ने इस सवाल का जवाब टुकड़ों में दिया है । क्या आप कम्पैक्ट तौर पर यह बताएंगे कि स्वर्ण सिंह नाम का समगलर कौन है, कैसे पकड़ा गया और क्यों छोड़ा गया ।

श्री अध्यक्ष : आप ने सवाल को शायद देखा नहीं । सवाल भी टुकड़ों में किया गया था । (He has not perhaps seen the question. It was also in parts.)

श्री मंगल सैन : मैं यह जानना चाहता हूं कि अन्दरूनी बात क्या है ।

श्री अध्यक्ष : वह तो आपस में बात करके पता कर लीजिए । (विघ्न) (For that he may see the Minister separately.)

कामरेड राम प्यारा : क्या आपने दफतर में पड़ताल करने के बाद किसी उस मुतल्लिका आफिशियल या अफसर के खिलाफ ऐक्शन लेंगे जिसने उस कम्युनिकेशन की, जिसकी बाकायदा तौर पर रसीद हो, इत्तलाह होम मिनिस्टर साहिब को न दी और जिस की वजह से उन्होंने यहां पर गलत जवाब बनाकर दिया ।

मन्त्री : अगर किसी ने इन्टैन्शनली विदहोल्ड किया होगा तो डैफिनेटली ऐक्शन लिया जाएगा ।

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या होम मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि इन समगलरों को कब पकड़ा गया, कब छोड़ा गया और फिर से क्यों एरैस्ट किया गया ?

मन्त्री : बात यह है कि कुछ को तो सुप्रीमकोर्ट ने टैक्निकल ग्राउंड्ज़ पर इसलिए रिहा कर दिया कि फलां अफसर का आर्डर चाहिए था, फलां का नहीं था । उन को एक आध दिन के बाद गिरफ्तार कर लिया गया । यह कोई ऐसी चीज़ नहीं । दो दो तीन तीन चार चार दिन का फर्क है । जब उन के रिहाई के आर्डर हुए उन के दो तीन चार दिन बाद फिर फौरी तौर पर उन को गिरफ्तार कर लिया गया । इस से ज्यादा फर्क नहीं है ।

पंडित चरंजी लाल शर्मा : क्या होम मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि जो समगलर्ज़ पकड़े गए थे उन की हिस्टरी शीट्स भी खोली गईं या नहीं ?

मन्त्री : हिस्टरी शीट्स तो होती ही है। ऐसी कोई बात नहीं।

ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਡਾਕਟਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ : ਕੀ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਮਗਲਰਜ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਸਮਗਲਰ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਲਾਕ ਸਮਤੀ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਣਨ ਲਈ ਪੈਰੋਲ ਉਤੇ ਛਡਿਆ ਗਿਆ ?

ਮੰਤਰੀ: ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਪੈਰੋਲ ਉਤੇ ਛਡਿਆ ਗਿਆ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਲਗ ਨੋਟਿਸ ਦਿਓ।

श्री जगन्नाथ : होम मिनिस्टर साहिब ने जवाब में बताया है कि सारे समगलर ज़िला अमृतसर के हैं ज़िला अमृतसर में कुछ बातें ऐसी होती हैं। क्या वह बताएंगे कि उन के अन्दर किसी ऐम.ऐल.ए. का नाम भी है ?

Mr. Speaker : Please do not make a fishing enquiry.

कामरेड राम प्यारा : होम मिनिस्टर साहिब ने फरमाया कि कुछ सुप्रीमकोर्ट की जजमैंट्स थीं जिन की वजह से उन को छोड़ दिया गया और दुबारा पकड़ लिया गया। क्या वह बताने की कृपा करेंगे कि सुप्रीम कोर्ट की फाइंडिंग्ज़ के बाद गवर्नमैंट ने सूओ मोटो छोड़ दिया या गवर्नमैंट को कोई रिप्रिज़ैंटेशन आई कि सुप्रीम कोर्ट की फाइंडिंग्ज़ के पेशे नज़र उन को छोड़ दिया जाए ?

Mr. Speaker : They have to release them legally, otherwise the Government will be guilty of contempt of court.

कामरेड राम प्यारा : वह तो और किसी केस में फाइंडिंग्ज़ आई थीं। इसलिए मैं यह पूछना चाहता हूं—

In view of the findings of the Supreme Court in some other case, did the Government release them *suo moto* or on the representation of the smugglers who were behind the bars?

मंत्री : अर्ज़ यह है कि इस वक्त तो मैं यह बता नहीं सकता। यह पता करके ही बताया जा सकता है कि सूओ मोटो किया था या किसी रिप्रिज़ैंटेशन पर।

In part (c) of the reply, I have stated that so far as cases 2 to 5 are concerned, detention orders were cancelled on technical grounds in accordance with the ruling of the Supreme Court in a similar case.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Will the hon. Home Minister kindly state if all the smugglers in our State belong the Amritsar District or to any other part of the State as well ?

श्री अध्यक्ष : यह राज़ ही रहने दें तो बेहतर होगा। (It would be better if it is allowed to remain a secret.)

मंत्री : यह ठीक ही है।

[श्री बलराम जी दास टण्डन की ओर से विघ्न]

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Speaker, I put a question to be answered by the Home Minister, but Mr. Tandon has got up to say something. So Sir, is my question to be answered by Shri Tandon or the Home Minister or is it that 'चोर की दाहड़ी में तिन्का ?'

मंत्री : मैं ने सवाल का जवाब पहले दे दिया है कि यह ठीक है कि वह सारे के सारे ज़िला अमृतसर के हैं।

Chaudhri Darshan Singh : There is a smuggler who is the Chairman of a Block Samiti. May I know if the Government is considering to remove him from the Chairmanship on this account as he is detained being a smuggler.

मंत्री : ब्लाक समिति का मैम्बर हो, ज़िला परिषद् का मेम्बर हो चाहे एम.एल.ए. ही क्यों न हो।

Law must take its own course. (*Thumping from the Treasury Benches.*)

Enquiry against Sardar Ranjit Singh, regarding Lands in village Hemu Majra, sub-tehsil Guhla, district Karnal

***7477. Comrade Ram Piara** : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether he or the Chief Minister received any request/communication from any Legislator of Karnal District during the month of January, 1965 on the subject of registration of case against Shri Ranjit Singh, son of Gajjan Singh regarding lands in village Hemu Majra, sub-tehsil Guhla, district Karnal, if so, a copy of the same be laid on the Table of the House ;

(b) whether he or the Chief Minister has sent any reply to the said Legislator, if so, a copy of the reply so sent be laid on the Table of the House ;

(c) whether any enquiry has been held into the allegations contained in the above-mentioned communication, if so, by whom and a copy of the enquiry report, if submitted, be laid on the Table of the House ;

(d) whether any action has so far been taken in the matter, if so, what, if not, the reasons therefor ;

(e) whether the revenue records and other connected papers have been examined/taken into custody by the police, if so, when, if not, the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh : A complaint dated 13th January, 1965 by the questioner was made to the Home Minister, Punjab, who acknowledged it in his letter No. 1864/H, dated the 18th February, 1965. The subject-matter of the complaint is being investigated. A copy of the complaint is placed on the table of the House. The relevant revenue record has been taken into custody and is under examination.

Phone No. 172,
L/309, Model Town,
Karnal.
29th/30th December, 1964

Ram Piara , Comrade

To

Shri B.S. Grewal, I.A.S.,
Financial Commissioner, Rehabilitation,
Punjab, Chandigarh.

Subject.—Evacuee land in village Hemu Majra, sub-tehsil Guhla, and Shri Ranjit Singh, son of Shri Gajjan Singh,—*vide* mutation No. 9, Had Bast No. 110.

Dear Sir,

It has been brought to my notice that evacuee lands measuring 1,094 kanal, 16 marlas stands transferred in the name of Shri Ranjit Singh, son of S. Gajjan Singh, in village Hemu Majra in sub-tehsil Guhla, district Karnal,—*vide* mutation No. 9, Had Bast No. 110, and this transfer amounts to fraud as there has neither been any auction nor the allotment of this land. I do not know how far this information is correct, but I presume that there must be something wrong because it is alleged that original mutation is untraceable and the patwari part is partly torn out. If this is a fact then mind becomes suspicious and so I am to urge upon you to kindly advise the Department to look into the matter without any loss of time.

The transfer is alleged to have been effected in 1947, after partition and at that time it could only be effected through the Rehabilitation Department.

It is a big piece of land and approximately values at from Rs 50,000 to 1,00,000 rupees.

If the information revealed to me is correct, then it is a big fraud and should be unearthed forthwith, with a firm hand by deputing a strong officer.

[Home and Development Minister]

Hoping to be favoured with reply at your earliest convenience and oblige.

Thanking you.

Yours faithfully,
(Sd.) RAM PIARA, M.L.A.

Copy to—

Major Harinder Singh, Revenue Minister, Punjab.

कामरेड राम प्यारा : क्या होम मिनिस्टर साहिब बताएंगे, जो उन्हों ने फर्माया है कि तमाम रेलेवेंट रेवेनियू रिकार्ड कस्टडी में ले लिए गए हैं, क्या वह पुलिस ने अपने कब्ज़े में कर लिए हैं या कि रिहैबीलीटेशन डिपार्टमेंट वालों ने अपने कब्ज़े में ले लिए हैं ?

गृह तथा विकास मंत्री : यह तो ठीक ठीक कहा नहीं जा सकता कि यह रिकार्ड किस डिपार्टमेंट की कस्टडी में है, लेकिन इतना ज़रूर बता सकता हूं कि वह कस्टडी में ले लिए गए हैं।

कामरेड राम प्यारा : क्या होम मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि सरदार रंजीत सिंह पिसर सरदार गज्जन सिंह ने जो 1,200 रुपए दे कर 100 एकड़ ज़मीन अपने नाम तबदील करा ली थी , क्या उस ज़मीन के मुतअल्लिका रिकार्ड भी कस्टडी में ले लिए गए हैं या वह गुम हो गए हैं और डिपार्टमेंट वालों को मिल नहीं रहे ?

मन्त्री : इस के लिए अलग सवाल पूछें तो इस का पता करके जवाब दे दिया जाएगा।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : क्या मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि इस केस का फैसला करने से पहले क्या वह वरबली कामरेड राम प्यारा की सुन लेंगे या इस फैसला करने के लिए उन की यह दरखास्त ही काफी समझते हैं ?

मन्त्री : अगर मैम्बर साहब को सुनना ज़रूरी समझा गया तो हम इन से पूछ लेंगे और अगर यह ज़रूरी समझतें हों तो यह हम से इस बारे में बात कर लेंगे । दोनों बातें हो सकती हैं । इस में कोई मुश्किल बात नहीं ।

कामरेड राम प्यारा : कम्पलेंट की जो कापी मेज़ पर रखी गई है जिस का सब्जेक्ट-मैटर यह है —

"Evacuee land in village Hemu Majra, sub-tehsil Guhla, purchased by Sardar Ranjit Singh, son of Gajjan Singh,—*vide* mutation No. 9, Had Bast No. 110"

तो मैं मिनिस्टर साहिब से पूछना चाहता हूं कि क्या यह हकीकत है कि इस मियूटेशन नम्बर 9 हदबस्त नम्बर 110 का जो रिकार्ड है वह अभी मिल ही नहीं रहा ?

Minister : Relevant mutation register, Ros Namcha, Jama Bandi and Khasra Girdawari have been taken into possession.

श्री मंगल सैन : क्या मिनिस्टर साहिब फाइल देख कर इस बात पर रोशनी डालेंगे कि यह जो सरदार रंजीत सिंह पिसर सरदार गज्जन सिंह का इस सवाल में ज़िक्र किया गया है क्या यह वही सरदार रंजीत सिंह नहीं है जो डी.आई.जी. पुलिस है और सरदार सुरेंद्र सिंह कैरों के हम ज़ुल्फ हैं ?

मन्त्री : जी हां यह वही हैं ।

कामरेड राम प्यारा: मिनिस्टर साहब ने जो यह फरमाया है कि मुतल्लिका रिकार्ड कस्टडी में ले लिया गया है, यह बहुत अच्छी बात है। मैं यह पूछना चाहता हूं कि जो रिकार्ड कस्टडी में ले लिया गया है क्या उस में उस ज़मीन का रिकार्ड भी शामिल है जो सरदार रंजीत सिंह ने 1,200 रुपए में ले ली है या वह रिकार्ड गुम है ?

मन्त्री : यह तफसील की बात है। अगर आप इस बारे में भी पूछना चाहते हैं तो इस के लिए अलग नोटिस दे दें मैं जल्दी से जल्दी इस की डिटेल्ज़ कुलैक्ट करवा लूंगा। इस सवाल के जवाब में मैं ने यह भी बताया है कि other relevant material is being collected.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : क्या मिनिस्टर साहिब बतलाएंगे कि यह ज़मीन किस तरह से ट्रांसफर हुई है, क्या यह गिफट की गई, सेल हुई है या और किस तरह से हुई है, किस शक्ल में हुई है ? अगर 1,200 रुपए में 100 एकड़ ज़मीन सेल हुई है तो हमें हाउस के मेम्बरों को भी इसी तरह से फायदा उठाना चाहिए। (हंसी)

मंत्री : अगर यह सारी डिटेल्ज़ चाहिएं तो मैं पूछ कर बता सकता हूं। असल सवाल तो यह है कि यह जो ज़मीन की ट्रांसफर हुई है वह गलत हुई है या सही हुई है इस के बारे में इनवेस्टीगेशन कराने के लिए सवाल किया गया है और इनवस्टीगेशन हो रही है और जो इस के मुतालिका रिकार्ड है वह इकट्ठा हो रहा है।

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of order, Mr. Speaker. Sir, the hon. Home Minister while replying to supplementaries has been very cautious—I should not say clever—to give evasive replies. The replies that have been given are, "Give notice, give notice, so on and so forth." Why are these evasive replies being given particularly when such serious allegations have been made ? Is it not proper that the Hon. Ministers be asked to come prepared to answer all the supplementaries asked here.

Minister : I refute it, Sir, and I am quite prepared to answer any supplementaries. But if the material has to be collected or is not available at present, it is my duty to say that it will be given later.

Chaudhri Hardwari Lal : Mr. Speaker, the Hon. Home Minister has stated that all the relevant records have been taken into custody, and Comrade Ram Piara's question is whether the mutations which relate to the transfer in question and is also a part of the record has been taken in possession ?

Mr. Speaker : With regard to that specific question he says that he requires a separate notice.

Chaudhri Hardwari Lal : After all you are there, Mr. Speaker, to tell them whether or not a separate notice is required. If you cannot compel the Government to give certain information, certainly you can pronounce your opinion in that regard.

Mr. Speaker : It is very much desirable that the hon. Ministers should come prepared after anticipating all sorts of relevant supplementaries.

Sardar Gurnam Singh : May I know from the Hon. Home Minister the exact nature of allegations made by the writer and further if they are based on his personal knowledge or otherwise ?

Mr. Speaker : Question Hour is now over. More supplementaries on this question can be asked at the next sitting.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE UNDER RULE 45

Supply of Woollen Uniforms to Police Personnel in the State

*7659. **Sardar Gurmit Singh :** Will the Minister for Home and Development with reference to the reply to Starred Question No. 6090 included in the list of questions for 24th September, 1964 be pleased to state whether the proposal to supply woollen uniforms to the Police Force has since been finalized, if so, the details thereof, if not, the time by which it is likely to be finalized and implemented.

Sardar Darbara Singh : No. The proposal is still under consideration of the State Government. It is not possible at this stage to indicate the time by which it will be finalized, but efforts are being made to finalize it as early as possible.

Implementation of Recommendations of the Police Commission

*7660. **Sardar Gurmit Singh :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state that—

(a) whether the Government intends to implement the recommendations of the Police Commission regarding the separation of the Prosecution branch from the Police and also the revision of pay-scales of the Prosecution staff ; if so, the time by which it is expected to be done ;

(b) whether the Government also intends to set up a new Directorate of Prosecution or it will be kept under the Legal Remembrancer ?

Sardar Darbara Singh : (a) & (b) The recommendations of the Police Commission are under consideration of the State Government, and efforts are being made to finalise these as early as possible.

Abolition of Posts of B.D.Os. in the State

*211. **Shri Jagan Nath :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government to abolish the posts of Block Development Officers in the State ; if so, the reasons therefor ;

(b) whether the Government is aware of any statement of the Prime Minister of India that jeeps would be withdrawn from the Block Development Officers ;

(c) if the answer to part (b) be in the affirmative, whether it is proposed to withdraw the jeeps from the Block Development Officers in the State ; if so, when ?

Sardar Darbara Singh : (a) No please.

(b) Yes.

(c) Part (i)—The Government of India have proposed that jeep should be used in a manner that there is no misutilisation.

Part (ii)—The proposal is under examination.

Upgrading of Certain schools in Hansi Sub-Division

*7172. **Shri Amar Singh :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether it is a fact that the District Inspector of Schools or the District Education Officer, Hissar has recommended the upgrading of the schools in villages Kharak Punia, Jamawari, Puthi, Badala, Bhadawar and Bhan bhori of Hansi Sub-Division in Hissar District. If so, the action, if any, so far taken in this direction ?

Shri Prabodh Chandra : Yes, except in case of the school at village Bhanbhori. Recommendations are under examination.

Government College, Narnaul

*7200. **Shri Ram Saran Chand Mittal :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the names of the Science subjects and the classes upto which they are being taught in the Government College, Narnaul.

(b) the total number of students studying in each Science class in the said college.

Shri Prabodh Chandra : A statement giving the requisite information is laid on the Table of the House .

Statement

(a)(i) Science subjects taught at Government College, Narnaul—Physics, Chemistry and Biology.

(ii) Class upto which taught :—

Pre-University—Physics, Chemistry, Biology.

Pre-Medical—Physics, Chemistry, Biology.

Pre-Engineering—Physics, Chemistry.

B.Sc., Part I, II & III—Physics, Chemistry.

(b) The total number of students studying in each Science Class at Government College, Narnaul, is given below :—

Class		Number of students reading		
		Chemistry	Physics	Biology
Pre-University (Medical)	..	8	8	8
Pre-University (Non-Medical)	..	31	31	...
Pre-Engineering	..	19	19	..
Pre-Medical	..	8	8	8
B.Sc., Part I	..	10	10	..
B.Sc., Part II	..	19	19	...
B.Sc., Part III	...	11	11	...
Total	...	106	106	16

Hostel for Government College, Narnaul

***7201. Shri Ram Saran Chand Mital :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the number of Government Colleges in Mahendergarh District and the places where they are located ;

(b) whether it is a fact that the Government College, Narnaul has at present no hostel building of its own and that a Dharamsala Sarai (Inn) is being used as a hostel; if so, the name of the person /authority who looks after the students putting up there ;

(c) the name of the owner of the said Dharamsala the monthly rent therefor and the name of the person to whom the rent is being paid ;

(d) whether it is a fact that in the Budget for 1962-63 a provision was made for the construction of a hostel for the said college ;

(e) when the said hostel is likely to be constructed ;

(f) whether it is also a fact that hostels have been constructed for other Government institutions in the State after the declaration of Emergency, if so, where and when;

(g) whether the building of the Government College, Narnaul itself is sill incomplete, if so, the time by which it is expected to be completed ?

Shri Prabodh Chandra : (a) One at Narnaul.

(b) Yes. A Lecturer is working as Hostel Superintendent.

(c) Owners are Shri Beni Madho Dalmia and some other persons. The monthly rent amounting to Rs 49.50 Paise is being paid to Shri Beni Madho.

(d) Yes, but the provision was surrendered due to National Emergency.

(e) During the Fourth Five-Year Plan subject to the availability of funds.

(f) Yes. The following works have been under taken after declaration of Emergency and are in progress :—

(i) Hostel for Home Science College, Chandigarh.

(ii) A general Hostel for 150 students at Chandigarh.

(iii) 2nd storey of hostel building in Government College for Women, Chandigarh.

(g) Yes. It will be completed in the Fourth Five-Year Plan subject to the availability of funds.

Government Girls Middle, High, Higher Secondary Schools in tehsil Narnaul

***7202. Shri Ram Saran Chand Mital :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the number of Government Middle, High and Higher Secondary Schools meant exclusively for girls in tehsil Narnaul with the names of the places where they are located, and the number of students on rolls in each at present ;

(b) the number of girls reading in the middle, high and higher secondary classes of Government institutions where there is co-education in the said Tehsil ;

(c) the population of Narnaul Tehsil ;

(d) the number of girls-students on rolls at present in the Government girls High (or Higher Secondary) Schools, Narnaul, class-wise (if there are more than one section in any class, section-wise).

(e) the total number of rooms in the school referred to in part (d) above for accommodating the students ;

(f) whether any hostel is attached to the said school to accommodate students coming from outside, if not, the arrangement, if any, made to provide residential accommodation to such girl-students ;

(g) whether any play ground is attached to the said school, if none, the arrangements, if any, made for sports, games and drill for the girls ;

(h) whether A.C.C., N.C.C., or any other kind of military training is imparted to the students of the school referred to in part (d) above, if so, the number of girls receiving such training instruction, if no such training is imparted the reasons for the same ;

(i) whether any science subject is taught in the said school, if so, the names of such subjects together with the number of science students, class-wise ;

(j) whether laboratory work is done in the building of the girls school itself, if not the reasons therefor ; and the approximate date when this is likely to be done in its own building ;

(k) the steps Government propose to take to provide an adequate building with a hostel, play grounds and up-to-date science laboratory at the district headquarters of Mahendragrah District,

(l) the steps Government propose to take to provide middle, high or higher secondary schools exclusively for girls in the other parts of the said Tehsil (e.g. Nangal Chaudhry, Ateli, etc.,) or to spread otherwise female education in this area ?

Shri Parbodh Chandra : (a—l). The reply is laid on the Table of the House.

(a) *Middle Schools*	*High Schools*	*Higher Secondary Schools*
Nil	Nil	One at Narnaul

Enrolment of the Higher Secondary School, Narnaul .. 922

(b) No co-educational school exists in Narnaul Tehsil.

(c) 195,105.

(d)

I		II			III		IV		V		VI		VII		
A	B	A	B	C	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	C
54	54	37	40	39	58	58	44	44	47	47	56	56	38	41	26

VIII		IX	X	XI	Total
A	B				
39	43	50	35	16	922

[Education and Local Government Minister]

(e) Four.

(f) Yes.

(g) No. The courtyard of the school building is used for games and drill purposes.

(h) No. The reasons for the non-introduction of A.C.C. and N.C.C. Units are –

(i) Want of field for practical training.

(ii) Non-availability of trained personnel.

(i) Yes. Physics, Chemistry and Biology. 7 students in 9th class and 6 students in 10th Class.

(j) Yes.

(k) The question of purchasing an evacuee property at Narnaul is under consideration.

(l) The claim of the deserving schools will be considered on merits for purposes of upgrading.

Stoppage of Punishments of Teachers on the Basis of Results

***7265. Sardar Kultar Singh :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) whether it is a fact that the Education department has stopped awarding punishments, such as withholding of increments, etc., to the teachers on the basis of results, if so, a copy of the orders issued in this behalf be laid on the Table ;

(b) whether it is a fact that in spite of the Government orders, the punishments have been awarded in several districts on the basis of the results of 1963-64 ;

(c) the number of Teachers who have been thus punished ;

(d) the action taken or proposed to be taken against the officers who awarded punishments referred to in part (b) in contravention of Government orders mentioned in part (a) above ?

Shri Prabodh Chandra : (a) No, but the awarding of punishments on the basis of poor results has been held in abeyance. A copy of the order is laid on the Table of the House.

(b) No.

(c) & (d) The question does not arise.

From

The Director of Public Instruction, Punjab,
Chandigarh.

To

(1) All the Circle/District Education Officers in the State ;

(2) All the Principals of Government Training Colleges (for Men and Women) in the State.

Memo No. 14/19-63-Co(3).
Dated Chandigarh, the 30th September, 1964.

Subject.—Punishment on the basis of poor results for the year, 1962-63 and onwards.

Reference this office Memo No. 14/19-63/Co(3), dated the 6th September, 1963, on the above-noted subject.

2. The norms for punishing teaching personnel on the basis of poor results during the year, 1962-63 and onwards are under review of the Department. It is likely to take some time before a final decision is taken.

3. In order, therefore, that there may be uniform action at all levels and there may not be any ambiguity it is desired that action against the teaching personnel for poor results during 1962-63 and onwards should be suspended.

4. It is, however, intimated that this decision will not apply to the poor results shown by them during 1961-62.

(Sd.) ROSHAN LAL VERMA,

Deputy Director, School Administration,
for Director of Public Instruction, Punjab.

Post of Professor/Lecturer in Political Science Filled up in Government College for Men, Chandigarh

***7528. Rao Nihal Singh :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) whether any post of Professor/Lecturer of Political Science was filled up in the Government College for Men at Chandigarh, during the last six months ; if so, the name of the person appointed to the said post along with his qualifications and teaching experience ; if he has no teaching experience, the reasons for appointing him, and the action, if any, proposed to be taken to replace him by an experienced hand ;

(b) whether any recommendations were called for from the Employment Officer, Employment Exchange, Chandigarh, for the post referred to in part (a) above ; if so, the names of the persons so recommended by the said Officer together with the qualifications and teaching experience of each ;

(c) whether the said post has been filled up on a three months basis or on a regular basis ;

(d) the name of the Officer who interviewed the candidates and the name of the Officer who made the appointment.

Shri Prabodh Chandra : The requisite reply is laid on the Table of the House.

(a) Yes, Shri Chander Shekhar, M.A. (Political Science, 2nd Division) with no teaching experience. Out of those recommended by the Employment Exchange, he was adjudged to be the most suitable candidate by the Interview Committee, being a 2nd Class M.A. in Political Science with Sociology and Public Administration as his optional Papers. There was no other candidate qualified to teach all these subjects. Moreover, teaching experience is not an essential qualifications, but a desirable one, for a temporary posting. The question of filling up this post on a regular basis is already under the consideration of Government.

(b) Yes. Candidates recommended by the Employment Officer, Employment Exchange, Chandigarh, together with their qualifications and teaching experience are mentioned below :—

Serial No.	Name of applicant	Particulars of applicant's qualification, experience, etc.
1	2	3
1	Shri Chandra Shekhar Sharma ..	M.A., Political Science, II
2	Shri Surinder Kumar ..	M.A., Political Science, 1

[Education and Local Government Minister]

Serial No.	Name of applicant	particulars of applicant, qualification, Exp. etc.
1	2	3
3	Shri Ranbir Singh	.. M.A., Political Seience. II
4	Mrs. Kaura Mahindra	.. M.A., Political Science, II, B.Ed., worked as teacher from 16th June, 1960 to July, 1964
5	Shrimati Harsimran Malik	.. M.A., Political Science, II
6	Mrs. Krishana Kumari	.. Ditto
7	Shri Harbans Lal	.. M.A., Public Administration, working as Research Investigator from 18th May, 1964 to-date
8	Shri Surjan Dass	.. M.A., Public Administration, II
9	Shri Mohan Lal	.. M.A., Public Administration, II
10	Shrimati Indu Mahajan	.. M.A., Public Administration, II
11	Shri Pritpal Singh	.. Ditto
12	Shri Suresh Kumar Malik	.. Ditto
13	Shri Raj Kumar	.. Ditto
14	Shri Daljit Singh	.. Ditto
15	Shri Jatinder Kumar	.. M.A., Sociology, II
16	Shri Haridesh Kumar	.. Ditto
17	Shri Chamba Ram Jindal	.. M.A., Sociology, II Research Investigator from July, 1963, to October, 1963
18	Shrimati Narinder Kaur	.. M.A., Sociology I
19	Shri Ujagar Singh	.. M.A., Sociology II
20	Shri Surindera Datt	.. Ditto
21	Shri Tarsem Singh	.. Ditto
22	Miss Kanta Gupta	.. Ditto
23	Shrimati Asha Walia	.. M.A., Sociology, II, worked as teacher from 8th October, 1963, to-date
24	Shri Gurdeep Singh	.. M.A., Sociology, II
25	Shri Surinder Mohan	.. Ditto
26	Shri Devinder Kumar	.. M.A., Sociology, II
27	Mrs. Adarsh Kumari	.. Ditto
28	Shrimati Aruna Kumari	.. M.A., Sociology, II, B.Ed.—worked as Teacher from 3rd September, 1962 to 2nd December, 1962 and 8th December, 1962 to 20th April, 1963

Serial No.	Name of applicant	particulars of applicant, qualification, Exp. etc.
1	2	3
29	Shrimati Santosh Sarang	.. M.A., Sociology II, B.Ed.—worked as Misterss from 6th November, 1963 to 30th March, 1964
30	Shrimati Sunjiwan	.. M.A., Sociology, I
31	Shrimati Suneila Malik	.. M.A., Sociology, II

Out of these candidates, only eight candidates mentioned at Serial Nos. 1, 3, 5, 7, 18, 23, 25 and 31 turned up for interview.

(c) The post has been filled up temporary as a Stop-gap arrangement on six month basis.

(d) The candidates were interviewed by a Committee consisting of :—

(i) Shri A. S. Bhatia, P.E.S., II, Head of the Department of Sociology, Public Administration and Political Science ;

(ii) Shri P. D. Shastri, P.E.S., II, Head of Department of English ; and

(iii) Shri K.C. Khanna, Lecturer in Sociology, Public Administration and Political Science.

The appoint was ma e by Dr. Goverdhan Lal, Principal, Government College, Chandigarh.

Complaint from Vice-President, Municipal Committee, Dhariwal, regarding Misappropriation of Municipal Cement, Bricks

***7321. Shri Mohan Lal :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) whether it is a fact that Shri Raj Kumar, Vice President, Municipal Committee, Dhariwal, district Gurdaspur, made a complaint to the Chief Minister orally and in writing, about mis-appropriation of Municipal cement, bricks and other material, by a Municipal Commissioner-cum-Municipal Engineer or any other person, in the month of September, 1964 ;

(b) whether it is also a fact that eight Legislators made a similar complaint in writing to the Chief Minister with a demand for enquiry into the mis-appropriation alleged in part (a) above ;

(c) if the replies to parts (a) and (b) above be in the affirmative whether any enquiry was made into the allegations mentioned in the said complaints ; if so, with what result ?

Shri Prabodh Chandra : (a) & (b) Yes.

(c) (') Yes. The report of Enquiry Officer is under examination of the Chief Minister.

Election of President and Vice-President, Municipal Committee, Gurdaspur

***7322. Shri Mohan Lal :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) whether the Municipal Committee, Gurdaspur, constituted after the recent elections, has elected its President and Vices President ; if so, when in each case ;

[Shri Mohan Lal]

(b) whether the election of the President of the said committee has been gazetted, if not, the reasons therefor ;

(c) whether it is a fact that telegraphic instructions were issued from the Secretariat Headquarters at Chandigarh to the Commissioner, Jullundur Division, to withheld the Gazette Notification regarding this election ; if so, the reasons therefor ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes, on 11th December, 1964.

(b) *Part I* Yes, *Part II* does not arise.

(c) The Commissioner, Jullundur Division, was advised to withheld approval regarding the person elected as President of the Committee till further orders because Government wanted to obtain a factual report in respect of a representation submitted to them by a number of Municipal Commissioners to the effect that the newly elected President was illite rate and as such was, not competent to perform functions of his office efficiently. On receipt of the report, the matter was re-examined and as a result the same was gazetted.

Government Dispensaries without Doctors in Gurgaon District

***7217. Shri Roop Lal Mehta :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state :

(a) the number of Government dispensaries without doctors in Gurgaon District at present ;

(b) whether the Government is aware of the fact that Mohna dispensary in the said district is without a doctor since long ; if so, the time by which one is likely to be posted there ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Seven.

(b) Yes. Efforts will be made to post a doctor there during general transfer, i.e., in March-April, 1965, or as soon as a qualified person becomes available.

Levy of Sales Tax at source of production

***7092. Chaudhri Net Ram :** Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of the Government to impose the Sales Tax at one stage only, i.e., at source ; if so, the time by which it is likely to be implemented ?

Sardar Kapoor Singh : Yes, Sir, the question of levying sales tax at first stage of sale of certain selected commodities on an experimental basis is under consideration of the Government. This may be implemented as soon as necessary enabling powers for the purpose are provided through the amendment of the Punjab General Sales Tax Act, 1948.

Speech made by Education Minister in a function held in Arya Higher Secondary School, Ludhiana

***7323. Shri Mohan Lal :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether the speech made by Shri Prabodh Chandra, Education Minister, while presiding over a meeting in the Arya Higher Secondary School, Ludhiana on or about 8th November, 1964 as reported in the Press on 9th November, 1964 in which he stated that no work is possible today without payment of bribe and that officials from the Chaprasi to the high officers are all corrupt, has come to his notice,

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the steps taken by the Government to eliminate this evil ?

Shri Ram Kishan : (a) The Education Minister in his speech delivered in the Arya Higher Secondary School, Ludhiana, had only referred to a general impression prevailing in the Public that no work can be done without offering bribe and that the officials from top to bottom are suspected to be corrupt. These were not his personal views.

(b) Question does not arise.

Strike in the Industrial Training Institute, Hissar

***7093. Chaudhri Net Ram :** Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) whether it is a fact that the trainees of the Industrial Training Institute, Hissar, went on a strike in December, 1964 ;

(b) if the reply to part (a) be in the affirmative, the reasons for the said strike, and the details of the demands of the trainees ;

(c) whether it is a fact that one of the reasons for the said strike was the non-payment of the Scholarships to the trainees for a number of months ;

(d) if the answer to part (c) be in the affirmative, the arrangements made by the Government for the regular monthly payment of scholarships to the trainees in future?

Shri Ram Kishan : (a) Yes.

(b) The causes of the strike were misbehaviour of the Foreman Instructor, non-payment of stipends and insufficient supply of raw material. The major demand was for the provision of adequate medical facilities, playground and cultural facilities.

(c) Yes.

(d) The Principal of the Institute has been directed to ensure regular payment of stipends to the trainees in future.

Industrial Development of Hissar District

***7174. Shri Amar Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state the steps so far taken or proposed to be taken by the Government for the Industrial Development of Hissar District ; tehsil-wise ?

Shri Ram Kishan : The requisite information is laid on the Table of the House.

The programme of industrial development is planned for the district as a whole and not tehsilwise. As such, the steps so far taken or proposed to be taken for the industrial development of Hissar District as a whole are given below :—

(1) One Rural Artisan Training Centre, three Rural Industrial Development Centres, eight Service-cum-Common Facility Workshops and two Shoe and Leather Goods Demonstration Parties are functioning in the District under the programme of rural industrialisation. Two more Rural Industrial Development Centres are proposed to be established during the next financial year. Besides, a sum of Rs 8,500 has been provided to the blocks to train rural artisans in the Common Facility Workshops/Rural Industrial Development Centres, in 8 blocks, during the year, 1964-65.

(2) A pig Iron Plant with daily capacity of 300 tons of Foundry Grade Pig Iron is being set up near Hissar.

[Chief Minister]

(3) A spinning mill is proposed to be established in the Co-operative Sector Uklana with minimum 51 per cent participation in share capital by the State Government.

(4) One Handloom Textile Development Centre and a Calendaring plant are also functioning in the District. One Hide Flaying and Carcass utilisation Centre is being set up. Besides, grants for the construction of model flaying platforms have been given to Panchayat Samitis.

(5) Eight industrial licences for the establishment of industries in the large-scale sector in Hissar District have been issued by the Government of India.

(6) Two Quality Marking Centres and one Common Facility Centre are proposed to be set up to cater to Engineering Handloom Industry.

(7) An Urban Industrial Estate and a development Colony and three Rural Industrial Estates are being established in the District.

(8) Financial assistance by way of loans amounting to Rs 2,11,900 was given during the year, 1963-64. A large sum of Rs 2,57,000 has been earmarked for the current financial year, for this purpose.

(9) With the technical guidance provided by the Department new units in chemical and allied industries are coming up in the District.

Setting up Industrial Estate (Rural) at Palwal

*7223. **Shri Roop Lal Mehta :** Will the Chief Minister with reference to the reply to Starred Question No. 6376 included in the list of questions for 18th September, 1964, be pleased to state whether the construction work on the Rural Industrial Estate, Palwal, has since started; if not, the reasons thereof and the time by which it is likely to be started ?

Shri Ram Kishan : Not yet Sir, because of certain procedural formalities which have since been completed. The construction work will be started during the current financial year.

R. T. A., Ambala

*7212. **Shri Jagan Nath** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number and names of the members of the R.T.A., Ambala, at present together with their educational qualifications ;
(b) the criteria followed in appointing the members of the said Authority ;
(c) the name of the authority who makes the appointment of the members of the above mentioned authority ?

Shri Ram Kishan : (a), (b) and (c) : A statement is laid on the Table of the House.

STATEMENT

(a) (i) The number of official members including the Chairman is 3 and that of non-official members is 2

(ii) Their names and educational qualifications are as under :—

Names	Educational Qualifications
Official Members—	
(1) Shri A. N. Kashyap, I.A.S. Commissioner, Ambala Division	.. B.A. (Cantab) Bar-at-law

Name	Educational Qualifications
(2) Shri Ujagar Singh, Deputy Transport Controller (Admn), Punjab ..	B.A.
(3) Maj. Harpal Singh, I.P.S., Deputy Transport Controller (O) Punjab ..	Matric/Senior Cambridge, Senior Detective Officers Course, Scotland Yard, England Gazetted Officers Course P.T.S., Phillaur, Senior Police Officers Advance Course in Central Police Training College, Mount Abu
Non-official Members—	
(1) Shri Babu Dayal, M.L.A. ..	Higher Proficiency, studied up to F. Sc. Matriculation 1st Class
(2) Shri Balwant Rai Tayal, Ex-M.L.A. ..	Matriculate

(b) Members are appointed in accordance with the principles laid down in sub-section (2) of section 44 of the Motor Vehicles Act, 1939, read with the rule 4.1 of the Punjab Motor Vehicles Rules, 1940.

(c) State Government.

@

†

The Civil Aviation or Gliding Club, Chandigarh

***7658. Sardar Niranjan Singh Talib :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any case of defalcation in the funds of the Civil Aviation or Gliding Club, Chandigarh, has come to the notice of the Government, if so, the steps, if any, taken to recover the amount so defalcated ;

(b) the name of the officer/official who handled the funds or operated the accounts of the said club, when the said defalcation took place ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes. A report has been lodged with the local police. The matter is still under investigation.

(b) Shri Ram Singh Charak the then Chief Gliding Instructor-cum-Secretary of the Gliding Club.

Wheat and Gram exported to other States

***7704. Sardar Kultar Singh :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total tonnage of wheat and gram, exported from the Punjab to other States, separately, during the period from January, 1964 to-date ;

(b) the rates at which the wheat and gram referred to in part (a) above were purchased and the rates at which these were sold to the other States ?

@*Note*—Starred Question No. 7656 alongwith its reply appears in the Appendix to this Debate.

†Interim reply to Starred Qutstion No. 7657 appears in the Appendix to this Debate.

Shri Ram Kishan : A statement containing the required information is laid on the Table of the House.

STATEMENT

(a) The following quantities were exported from the Punjab on Government accounts :—

Wheat	.. 52,284 tonnes
Gram	.. 500 tonnes

Wheat	Average purchase cost per quintal	Sale price per quintal F.O.R. station of despatch
	Rs	Rs
(i) Acquired wheat superior exported from trader's godowns ..	47.60	50.50
(ii) Acquired wheat superior exported from State godowns ..	47.60	54.00
(iii) Tendered wheat superior exported from trader's godowns ..	58.50	59.50
(iv) Acquired wheat Dara exported from traders godowns	44.47	47.12
Gram ..	70.60	71.60

Imported Wheat received in the State

***7705. Sardar Kultar Singh :** Will the Chief Minister be pleased to State the total tonnage of imported wheat received in the State during the period from January, 1964, to-date stating the rates at which it was purchased and sold, respectively ?

Shri Ram Kishan : A statement containing the required information is laid on the Table of the House.

The total tonnage of imported wheat received in the State during the period from January, 1964, to-date along with the rates at which it was purchased and sold, respectively, are :—

(i) 4,37,592 tonnes from January, 1964 to January, 1965.

(ii) Purchase rates of imported wheat—

From 1st January, 1964 to 31st December, 1964 Rs 37.51 per quintal

From 1st January, 1965, onwards .. Rs 48.00 per quintal

(iii) P. R. issue rates of imported wheat charged from the various agencies

From 1st January, 1964 to 31st December, 1964

(i) Roller Flour Mills .. Rs 37.67 per quintal

(ii)	Depot-holders (direct from the railway station/trucks)	Rs 38.70 per quintal
(iii)	Chakkis except Chandigarh ..	Rs 40.20 per quintal
(iv)	Chakkis at Chandigarh and Goverment Fair Price Shops	Rs 38.53 per quintal
(v)	Government Departments, Jails and Hospitals	Rs 40.76 per quintal
	From 1st January, 1965 onwards	
(i)	Roller Flour Mills ..	Rs 48.16 per quintal
(ii)	Depot-holders (direct from the railway station)	Rs 49.20 per quintal
(iii)	Chakkis (except Chandigarh) ..	Rs 50.70 per quintal
(iv)	Chakkis at Chandigarh and Government Fair Price Shops	Rs 49.00 per quintal
(v)	Government Departments, Jails, Hospitals, etc.	Rs 51.25 per quintal

---

FOURTH REPORTOF THE BUSINESS ADVISORY COMMITTEE

Mr. Speaker : I have to report the time table fixed by the Business Advisory Committee in their Fourth Report in regard to various Demands for Grants, etc. The recommendations made by the Committee in their meeting held on the 4th March, 1965, are as follows—

(i) that Thursday falling on the 11th and 25th March, 1965, be utilised for the transaction of official business, namely, the Voting of Demands for Grants, instead of non-official business which may instead be transacted on some other days in April, 1965 ;

(ii) that instead of seven days, as already notified in the programme, eight days may be allotted for the Voting of Demands for Grants ;

(iii) that the daily programme in the Vidhan Sabha may be observed with effect from the 10th to the 30th March, 1965, as follows :—

Wednesday, the 10th March ..	General Discussion of Budget
Thursday, the 11th March ..	General Discussion of Budget
Friday, the 12th March ..	Voting of Demands for Grants
Saturday, the 13th March ..	Off-day
Sunday, the 14th March ..	Holiday
Monday, the 15th March ..	Voting of Demands for Grants
Tuesday, the 16th March ..	Voting of Demands for Grants
Wednesday, the 17th March ..	Off-day

[Mr. Speaker]

Thursday, the 18th March ..	Off-day
Friday, the 19th March	Off-day
Saturday, the 20th March ..	Off-day
Sunday, the 21st March, ..	Holiday
Monday, the 22nd March ..	Off-day
Tuesday, the 23rd March	Off-day
Wednesday, the 24th March ..	Voting of Demands for Grants
Thursday, the 25th March ..	Voting of Demands for Grants
Friday, the 26th March ..	Voting of Demands for Grants
Saturday, the 27th March ..	Ditto
Sunday, the 28th March	Holiday
Monday, the 29th March	Voting of Demands for Grants
Tuesday, the 30th March (Morning) ..	Appropriation Bill on the Budget Estimates, 1965-66 ; and

(iv) that the Demands for Grants relating to the following items will be discussed in the Vidhan Sabha for the period mentioned against each on the days set apart for the Voting of Demands for Grants :—

General Administration and Police ..	Two days
Agriculture ..	One day
Irrigation and Power ..	One day
Education ..	Two days
Industries ..	One day
Local Bodies and all the remaining Demands	One day

Chief Parliamentary Secretary (Shri Ram Partap Garg) : Sir, I beg to move—

That this House agrees with the recommendations contained in the Fourth Report of the Business Advisory Committee.

Mr. Speaker : Motion moved—

That this House agrees with the recommendations contained in the Fourth Report of the Business Advisory Committee.

Mr Speaker : Question is—

That this House agrees with the recommendations contained in the Fourth Report of the Business Advisory Committee.

The motion was carried.

PAPERS LAID ON THE TABLE

Chief Parliamentary Secretary (Shri Ram Partap Garg) : Sir, I beg to lay on the Table—

The Annual Financial Statement (Budget Estimates) for the year 1965-66 and the Supplementary Budget Estimates for the year, 1964-65, of the Punjab State Electricity Board, as required under Section 61(3) of the Electricity (Supply) Act, 1948.

STATEMENT BY THE EDUCATION AND LOCAL GOVERNMENT MINISTER *re.* ADMISSION OF CANDIDATES TO MEDICAL COLLEGES IN THE PUNJAB STATE

Education and Local Government Minister (Shri Prabodh Chandra) : Sir, I rise to make a statement in reply to Call Attention Motion No. 10.

Prior to 1963 admissions in the Punjab Medical Colleges were restricted to men and women candidates belonging to the Punjab State only. However, the National Integration Council in its meeting held in New Delhi in 1962 recommended to all the State Governments that admissions in the State Medical Colleges should not be denied to the nationals of India on the basis of caste, creed or place of birth. The Central Council of Health,—*vide* their resolution No. 13-A(4) passed in the meeting held at Madras in November, 1963, also recommended that domicile restrictions on admission of candidates to Medical Colleges in the Indian Union should be abolished. The Punjab Government threw open admissions to the M.B.B.S. course to the bona fide nationals of the Indian Union with effect from the academic session, 1963. But merit was the sole criterion for selection. At the same time to ensure reciprocal facilities being made available to the Punjabi students the Government of India were requested to impress upon other State Governments the desirability of implementing the recommendations of the National Integration Council as well as the resolution of the Central Council of Health.

2. At the time of throwing admissions open to the nationals of the Indian Union it was anticipated that not more than 10 per cent seats would be lost to students domiciled in Punjab. The experience of 1964 admissions shows that only 7 per cent of the seats were filled in by candidates who were not residents of Punjab. Out of 400 admissions only 28 candidates were from outside the State. And even out of them serveral are in reality Punjabis settled in other States. Moreover, to become eligible for admission in Punjab Medical Colleges a candidate must secure at least 50 per cent marks in compulsory science subjects and pre-medical/P.Sc. (Medical) examination. Admissions are made strictly according to merit. The lowest percentage of marks obtained by a student admitted in 1964 was 58 whereas in several other States candidates securing as low as 45 per cent marks were admitted. The interests of Punjabi students seeking admission to Medical Colleges have not been adversely affected because normally all the students belonging to States other than Punjab getting marks above the minimum prescribed percentage are able to get admissions within the parent State and very few possessing the requisite merit like to move out of the

[Minister for Education and Local Goverenment]
State on grounds of economy and environment. Thus out siders with comparatively low merit only compete with Punjabi students and get rejected due to their low marks.

3. By throwing admissions in the State Medical Colleges open to the nationals of the Indian Union, Punjab Government has given a lead in promoting the cause of national integration. It is true that other State Governments have not so far reciprocated the gesture and taken up the lead given by the Punjab State but that does not mean that it is not a worthy cause or that the policy is wrong.

Mr. Speaker : In future before the Government makes any statement in reply to Call Attention Motions, etc., a copy of such statement must be sent to our office.

Now we proceed with the next item on the Agenda, namely, the General Discussion on the Budget.

GENERAL DISCUSSION OF THE BUDGET FOR THE YEAR 1965-66

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ (ਰੋਪੜ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਸੰਨ 1965-66 ਦੇ ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਗਰੁਪ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਕੁਝ ਉਘੜਵੇਂ ਪਖ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਡੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕੁਲ ਆਮਦਨੀ 255.32 ਕਰੋੜ ਤੇ ਕੁਲ ਖਰਚ 258.50 ਕਰੋੜ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ $3\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਖੱਪਾ ਰਹੇਗਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹੀਨੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਨੂੰ ਜਾਂ 6-7 ਮਹੀਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਸਭਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਜਲਾਸ ਅਗੇ ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਦੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਖਪੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਉਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਖਪੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਅਨੁਮਾਨਤ ਰਕਮਾਂ ਨੂੰ ਕਟ ਕੇ ਤੇ ਜਾਂ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲਾ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਰੀਲੀਫ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਇਹ ਆਸ ਲਾਉਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਦਲਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੀਲੀਫ ਦੇਵੇਗੀ ਇਸ ਤੋਂ ਮਾਯੂਸ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਸੋਚਣ ਲਗ ਪਈ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ 5—7 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ $3\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਟੈਕਸ ਹੋਰ ਲਗ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਵੀ ਹਦ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਇਤਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਟੈਕਸ ਹੋਣ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਇਥੇ ਲਗੇ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਕ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਟ੍ਰੈਵਲਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਬਰਨੀਅਰ ਸੀ, ਨੇ ਮੁਗਲਾਂ ਵਲੋਂ ਲਾਏ ਟੈਕਸਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਸਫਰਨਾਮੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਮੁਗਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'to extract oil from sand' ਯਾਨੀ ਜਿਵੇਂ ਰੇਤੇ ਵਿਚੋਂ ਤੇਲ ਕਢ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਲ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਟੈਕਸਾਂ ਬਾਰੇ ਬਰਨੀਅਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਫਰਨਾਮੇ ਵਿਚ ਲਿਖੀ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸੂਬਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸੂਬਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਾਇਐਸਟ ਟੈਕਸਿਜ਼ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਤੇ ਇੰਨਾਂ ਭਾਰ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਪਾਈ

ਵੀ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਵੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜੇਕਰ ਇਕ ਪਾਈ ਵੀ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰੇਤ ਵਿਚੋਂ ਤੇਲ ਕਢਣ ਦੀ ਗਲ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ। ਲੋਕ ਔਖੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਰ-ਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਜਮਹੂਰੀ ਘੋਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਤਕੜੀ ਲਹਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕੀਏ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਬੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਜਨ ਅੰਦੋਲਨ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ। ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕਰੇ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਹੀ ਕੇਵਲ ਡਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਡਟ ਕੇ ਨਵੇਂ ਹਰ ਟੈਕਸ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਜੋ ਅਨੁਮਾਨ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਸਾਲ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਇਸੇ ਸਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਰ ਸਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਘਾਟੇ ਦੇ ਬਜਟ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਬਜਟ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੈਡ ਬਜਟਿੰਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੁਨੀਮ ਜੇਕਰ ਆਪਣੇ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਆਮਦਨ ਘੱਟ ਅਤੇ ਖਰਚ ਵਧ ਵਿਖਾਂਦਾ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਨੀਮ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਰੱਖੇ। ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਹਰ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਹਰ ਸਾਲ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਹ ਸਰਪਲਸ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ 1964—65 ਦਾ ਬਜਟ ਹੀ ਲੈ ਲਉ। ਇਸ ਵਿਚ 26 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਸੀ। ਇਹ ਬਜਟ ਡਾਕਟਰ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦਾ ਖਾਤਾ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ 6 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਦਾ ਰੈਵੇਨਿਯੂ ਸਰਪਲਸ ਡੀਕਲੇਅਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਛਲਾ ਸਾਲ ਵੇਖੋ। ਸੰਨ 1963—64 ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਬਜਟ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ 10 ਕਰੋੜ 24 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰਾ ਘਾਟਾ ਹਟ ਗਿਆ ਅਤੇ 3 ਕਰੋੜ 61 ਲਖ ਦਾ ਸਰਪਲਸ ਬਣ ਗਿਆ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ 15 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਖ ਵਖ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਏ ਗਏ। ਇਸ ਸਾਲ ਵੀ ਜੋ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਦਾ ਘਾਟਾ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਸਾਲ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤਕ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਕੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਮਦਾਂ ਕਟ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਅਤੇ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾਣ ਤੋਂ ਡਰ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕਈ ਮਦਾਂ ਨੂੰ ਘਟ ਕਰਨ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਫਿਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਦਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਘਟਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜੰਤਾ ਦੇ ਹਿਤ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਛਾਂਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਨ 1964—65 ਦੇ ਬਜਟ ਦੇ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1 ਕਰੋੜ 60 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਖਰਚਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਤਫਸੀਲ ਸੁਣੋ। 12 ਲਖ ਮੈਡੀਕਲ ਤੋਂ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰੀ ਇਮਦਾਦ ਦੇਣ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ 12 ਲਖ ਬਚਾਇਆ ਹੈ। ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਨ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ 10 ਲਖ ਦੀ ਬਚਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਅਨਤ ਵਿਚ 48 ਲਖ ਦੀ ਬਚਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ 28 ਲਖ ਦੀ ਬਚਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਜੋ ਰਕਮਾਂ ਖਰਚ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 8 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਚਤ ਕੀਤ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 1 ਕਰੋੜ 60 ਲਖ ਰੁਪਏ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਦੀ ਬਚਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉ ਕਿ ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਸਜਨ ਸਮੂਹ ਦੀਆਂ ਹਿਤ ਦੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਨੂੰ ਕਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਸਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਰ ਸਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮੁਚੀ ਤੀਸਰੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦਾ ਇਹ ਆਖਰੀ ਸਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ 231 ਕਰੋੜ ਦੀ ਰਕਮ ਖਰਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਬਾਦ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਕੇ 246 ਕਰੋੜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਖਰਚ ਨੂੰ 15 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਇਸ ਦੀਆਂ ਵਖ ਵਖ ਮਦਾਂ ਵਿਚ 9 ਕਰੋੜ 61 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਛਾਂਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਈ ਮਦਾਂ ਕਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇੰਡਸਟਰੀ ਲਈ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਨਿਸਚਤ ਰਕਮ ਤੋਂ 2 ਕਰੋੜ 9 ਲਖ ਰੁਪਏ ਘਟ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਫਿਰ ਜਿੰਨੇ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਦੇ ਭਰਾ ਹਨ; ਜ਼ਰਈ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸਣ ਲਈ ਜੋ ਸਕੀਮ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਇਸ ਵਿਚ ਤੀਸਰੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ-ਪਲਾਨ ਵਿਚ 1 ਕਰੋੜ ਦੀ ਕਟ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦੀ ਗਲ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਬੜੀਆਂ ਡੀਂਗਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਇਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅੰਗ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਭਰਿਆ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿਚ 1 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਟ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੈਡਿਊਲ ਕਾਸਟ ਭਰਾਵਾਂ ਲਈ ਜੋ ਸਕੀਮਾਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 6 ਲਖ ਦੀ ਕਟ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਰੌਲਾ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ 44 ਲਖ ਦੀ ਕਟ ਹੈ, ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਵਿਚ 1 ਕਰੋੜ ਅਤੇ ਸਹਿਕਾਰਤਾ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿਚ 1 ਕਰੋੜ 53 ਲਖ ਦੀ ਕਟ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਊਸਿੰਗ ਸਕੀਮ ਵਿਚ 1 ਕਰੋੜ 42 ਲਖ ਦੀ ਕਟ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਹੇਠਾਂ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਪਾਸ ਪੰਜ ਪੰਜ ਸੌ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਮੰਗੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਅਤੇ ਲੋ ਇਨਕਮ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿਤੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ 1 ਕਰੋੜ 42 ਲਖ ਦੀ ਕਟ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਟੈਕਨੀਕਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਸ ਮਦ ਵਿਚ ਵੀ 1 ਕਰੋੜ 40 ਲਖ ਦੀ ਕਟੌਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 9 ਕਰੋੜ 61 ਲਖ ਦੀ ਰਕਮ ਵਖ ਵਖ ਮਦਾਂ ਚੋਂ ਤੀਸਰੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਕਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਘਾਟਾ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਕੇ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਜਨ ਹਿਤ ਮਦਾਂ ਨੂੰ ਕਟ ਕਰਕੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਜੋ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਆਖਰ ਸਾਲ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਸਰਪਲਸ ਦਾ ਬਜਟ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਪਖਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਗਲਤ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਪਖ ਤੋਂ ਵੀ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਕਲਿਆਣ ਅਤੇ ਜਨ ਹਿਤ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਮਦਾਂ ਤੇ ਕਟ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਗਲਤ ਹਨ। ਲੋਕ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਜੋ ਬਜਟ ਨਵੇਂ ਵਜ਼ੀਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵਿਜ਼ਨ ਕੋਈ ਰੋਸ਼ਨੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲੇਗੀ ਪਰ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕੋਈ ਗਲ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦਾ ਡਰ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਇਸ ਬਜਟ ਵਲ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਕਰਿਟਿਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਰ ਗਲ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰੀ ਜਾਈਏ। ਜੋ ਗਲਾਂ ਐਪ੍ਰੀਸ਼ੀਏਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਐਰੀਸ਼ੀਏਟ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਕੁਝ ਜੇਲ ਵਾਰਡਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਨਹਿਰ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਵਧਾਈਆਂ। ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਰੀਲੀਫ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਜੇ ਪਰਸੋਂ ਹੀ 75 ਹਜ਼ਾਰ ਟੀਚਰਾਂ ਨੂੰ ਅਸ਼ੋਅਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਲਬਿਆਂ ਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਗੌਰ ਕਰਾਂਗੇ; ਪਰ ਕਿਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਕਰਨਗੇ? ਹੋਰ ਕਿਥੋਂ ਇਹ ਹਮਦਰਦੀ ਲਿਆਉਣਗੇ, ਇਹ ਪੋਜੀਸ਼ਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲਿਈਅਰ ਕਰਨ।

ਜਿਹੜਾ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇੰਪਲਾਈਜ਼ ਨੂੰ ਰੀਲੀਫ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਬੜਾ ਭਾਰਾਂ ਰਿਲੀਫ ਨਹੀ ਹੈ। ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਦਫਾ ਅਲਾਉਂਸ ਵਧਾ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇੰਪਲਾਈਜ਼ ਨੂੰ ਰਿਲੀਫ ਦੇਣਾ ਚਾਹੋਂ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਰਿਲੀਫ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇੰਪਲਾਈਜ਼ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਦਿਉ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਇੰਪਲਾਈਜ਼ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਗ੍ਰੇਡਜ਼ ਹਨ ਉਹ 20 ਸਾਲ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਦਫਾ ਇਹ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਇਕ ਪੇ ਕਮੀਸ਼ਨ ਬਿਠਾਉ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਔਰ ਗ੍ਰੇਡ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਕੇ ਸਕੇਲ ਰਿਵਾਇਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰੇ ਲੇਕਿਨ ਹਾਲੇ ਤਾਈਂ ਕੋਈ ਕਮੀਸ਼ਨ ਮੁਕਰੱਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੌਰਥ ਵਿਤ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸੂਬਾ ਸਰਹਦੀ ਸੂਬਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਰਖ ਰਖਾਈ ਲਈ, ਹੜ੍ਹਾਂ ਔਰ ਸੇਮ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ, ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਾਂਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਮਦ 275 ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਮਦਾਦ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੋ ਕਰੋੜ 25 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਹਰ ਸਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮਗਰ ਜਦ ਤੀਜਾ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬੈਠਾ ਤਾਂ ਇਹ ਇਮਦਾਦ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਹੁਣ ਚੌਥਾ ਵਿੱਤ ਕਮੀਸ਼ਨ ਬੈਠਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਇਹ ਤੈ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਸਟੇਟ ਨੂੰ ਕਿਤਨੀ ਇਮਦਾਦ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਫੇਰ ਮੰਗ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਜੋਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਹੈ ਔਰ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਉਸਰਿਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਦਾ ਸੂਦ 26 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੂਦ ਨਹੀਂ ਲਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇ ਉਨੇ ਚਿਰ ਦਾ ਸੂਦ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਹ ਉਸਰਦਾ ਰਿਹਾ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਕਾਫੀ ਰਿਲੀਫ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਮੰਗ ਹੈ ਔਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੈਂਟਰ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਸੂਦ ਖਤਮ ਕਰਾਏ।

[Deputy Speaker in the Chair]

ਮੈਂ ਇਕ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਇਕ ਮੰਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਾਨਕਰੈਂਟ ਲਿਸਟ ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ? ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸਟੇਟ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਮਗਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਕਾਨਕਰੈਂਟ ਸਬਜੈਕਟ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਮੰਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਵਿੰਸ਼ਿਅਲ ਆਟੋਨਮੀ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰਾਇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਧਾਨ-

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]
ਸਭਾ ਨੂੰ ਕਾਨਫੀਡੈਂਸ ਵਿਚ ਲੈਂਦੀ, ਫੇਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਮਗਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਇ ਦੇ ਕੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰਾਵਿੰਸ਼ਿਅਲ ਅਟਾਨਮੀ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਉਪੀਨੀਅਨ ਰਿਵਾਈਜ਼ ਕਰੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਹੀ ਰੌਲਾ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਵੇਰੇ ਵੀ ਤੇ ਸ਼ਾਮੀ ਵੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦਿੱਲੀ ਦੌੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਸਬਜੈਕਟ ਵੀ ਸੈਂਟਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਅਟੌਰਨਮੀ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਇਹ ਮੁਕਾ ਦੇਣਗੇ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਫੂਡ ਪ੍ਰਾਈਸਿਜ਼ ਦੀ ਗਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸਦੇ ਹਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਫੇਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਨ 1963 ਵਿਚ ਸੂਚਕ ਅੰਕ 132.5 ਸੀ। ਉਹੋ ਹੀ 1964 ਵਿਚ 147.5 ਹੋ ਗਿਆ। ਔਰ ਅੱਜ ਉਹੋ ਹੀ ਸੂਚਕ ਅੰਕ 166 ਤਾਂਈਂ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ ਕੀ ਇਹ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਾਅਹਲੀਅਤ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੇ ਕੰਪਲੇਸੈਂਟ ਰਹੀ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਈਸਿਜ਼ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀਆਂ।

They lacked foresight. They lacked insight and they have no vision to understand the gravity of the problem.
ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਚੀਜ਼ਾ ਇਹ ਲੈਕ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਉਠਾਉਣਾ ਪਿਆ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਫੇਅਰ ਪ੍ਰਾਈਸ ਸ਼ਾਪਸ ਦਾ ਤਅਲੁੱਕ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਜਿਹੜੀ ਪਹਿਲੀ ਸਰਕਾਰ ਸੀ ਉਸਨੇ 7 ਹਜ਼ਾਰ ਫੇਅਰ ਪ੍ਰਾਈਸ ਸ਼ਾਪਸ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਸਨ; ਇਸਨੇ 35/2 ਫੇਅਰ ਪ੍ਰਾਈਸ ਸ਼ਾਪਸ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਹੁਣ ਬਜਟ ਦੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਇਹ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 6 ਹਜ਼ਾਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਮਗਰ ਮੈਂ ਇਹ ਪੁੱਛਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਸਟੇਟ ਟਰੇਡਿੰਗ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਵਾਜ਼ੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਪਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੈ ? ਕੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਜਨਤਾ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਔਰ ਪੈਸਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ , ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗੱਲ ਆਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਚੰਗਾ ਕਦਮ ਹੈ। ਔਰ ਟਿਯੂਬਵੈਲਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਇਲੈਕਟਰਿਸਿਟੀ ਡਿਯੂਟੀ ਹਟਾਈ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਡੀਜ਼ਲ ਤੋਂ ਟਿਯੂਬਵੈਲ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ 25 ਫੀ ਸਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹਨ, ਮਗਰ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਫਲੱਡ ਅਤੇ ਸੇਮ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ਇਹ ਹੜ੍ਹ ਤੇ ਸੇਮ ਸਾਡੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਤਪਦਿਕ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਵਾਂਗ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 150 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਔਰ ਵਾਟਰ ਲੌਗਿੰਗ ਨਾਲ 34 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹਰ ਸਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੇ ਔਰ ਵਾਟਰ ਲੌਗਿੰਗ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਔਰ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਵਾਰ ਫੁਟਿੰਗ ਤੇ ਕੋਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਹੜ ਆਏ ਤਾਂ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਮਗਰ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਡ੍ਰੇਨੇਜ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹੀ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੱਟਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਡ੍ਰੇਨਿਜ਼ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਫੇਰ ਜਦ ਹੜ੍ਹ ਆਉਣਗੇ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਏਗਾ ? ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਲਗਾ ਦੇਣਗੇ, ਔਰ ਉਹ ਵੀ ਰੁਲ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਡ੍ਰੇਨੇਜ਼ ਦੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਪੰਜਾਬ

ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾਂ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਸਸਤੇ ਤੋਂ ਸਸਤਾ ਫਰਟਿਲਾਈਜ਼ਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧ ਸਕੇ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖਾਦ ਤੀ ਡੀਮਾਂਡ ਤਦ ਹੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਮਹਿਜ਼ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਕੋਈ ਖਾਦ ਦਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖੇ। ਅਜ ਨੰਗਲ ਫਰਟਿਲਾਈਰ ਫੈਕਟਰੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਦਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿ 1,47,00,000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਮੁਨਾਫਾ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੈਂਟਰਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਿਕੁਐਸਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਫੈਕਟਰੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਫੈਕਟਰੀ ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੇਗੀ ਉਥੇ ਇਹ ਇਕ ਸੋਰਸ ਆਫ ਰੈਵਿਨਿਯੂ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ 3 ਲੱਖ ਟਨ ਖਾਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਵੀ ਖਾਦ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਸਿੰਚਾਈ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕਹਿ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਿੰਚਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨ ਦੇਵੇ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਮ ਤੋਂ ਕਮ 40% ਐਸਾ ਰਕਬਾ ਅਨਇਰੀਗੇਟਿਡ ਪਿਆ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅੰਕੜੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਵੀ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਹੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ 11, 11, 767 ਏਕੜ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 1,01,000 ਏਕੜ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੀ 10,10,767 ਏਕੜ ਧਰਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਧਰਤੀ ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਅਜ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਏ ਗਏ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਐਸਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਓ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਨਹਿਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਉਥੇ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਲਈ ਸਿੰਚਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਅਤੇ ਅੰਬਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਸਕੀਮ ਵੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਫੇਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਇਹ ਸਕੀਮ ਹਟਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਰੀਫਾਰਮਰਜ਼ ਲਈ ਸਿੰਚਾਈ ਦੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸਾਧਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਅਨਾਜ ਦੀ ਸ਼ਾਰਟੇਜ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕੇ।

ਬੈਟਰਮੈਂਟ ਲੈਵੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤਿਆਂ ਵੀ ਅੱਜ 4 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਵੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਮੁਆਮਲਾ ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਕਿਉਂ ਖੱਟੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਤੀ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਟੈਕਸਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਹਰ ਸਾਲ ਜਦੋਂ ਵੀ ਨਵਾਂ ਬਜਟ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 1960-61 ਵਿਚ 33,23,000 ਰੁਪਏ ਦੇ ਟੈਕਸਿਜ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸੀ, 1965-66 ਵਿਚ ਇਹ ਟੈਕਸ 64,63,000 ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਯਾਨੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਦੁਗਣੀ ਰਕਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉ, ਇਹ ਦੁਗਣੀ ਰਕਮ ਮਹਿਜ਼ 5 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੈ। ਫੇਰ ਵੱਡੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਤੇ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਟੈਕਸ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਟੈਕਸ ਆਨ ਦੀ ਕਮੋਡਿਟੀਜ਼ ਐਂਡ ਸਰਵਿਸ। ਇਹ ਉਹ ਟੈਕਸ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਆਮ ਜਨਤਾ ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ — ਦੂਸਰਾ ਟੈਕਸ ਹੈ ਟੈਕਸ ਆਨ ਇਨਕਮ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਐਂਡ ਕੈਪੀਟਲ। ਇਹ ਉਹ ਟੈਕਸ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਅਸੂਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦੋਨਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਇਕੋ ਤਨਾਸਬ ਨਾਲ ਟੈਕਸ ਲਗਦਾ ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਜਨਤਾ ਤੇ ਜਿਹੜਾ 21,02,000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਟੈਕਸ ਸੀ ਇਹ 5 ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚ 45,40,000 ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਟੈਕਸ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਤੇ ਸੀ ਉਹ 8 ਕਰੋੜ ਤੋਂ 13 ਕਰੋੜ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੋਨੇ ਧੜਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਜੋ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬੜੋਤੀ ਤਨਾਸਬ ਦੇਖੋ ਕਿ ਆਮ ਜਨਤਾ ਤੇ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਦੁਗਣੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਟੈਕਸ ਵਧਿਆ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਸਰਮਾਏ ਦਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅੱਧੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜ਼ਾਫਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਅੱਜ 17 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਹ ਆਮਦਨ ਮਹਿਜ਼ 14 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ, 1956-57 ਵਿਚ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਦੀ ਆਮਦਨ ਜੇ ਦੇਖੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ 4. 65, 000 ਰੁਪਏ ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਟੈਕਸ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਖੁਦ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੇ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਤੇ ਇਕ ਭਾਰੀ ਜਹਾਦ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ 17 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਲੋਕਾ ਤੋਂ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਰਾਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਕੁਲ ਟਕਸਾਂ ਦਾ 25 % ਹਿੱਸਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਵਸੂਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਰਸਤਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਇਹ ਕੋਈ ਚੰਗੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਤਾਂ **there is last straw which breaks the camels back''** ਇਸ ਦੀ ਉਹ ਹਾਲਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਠ ਤੇ ਆਖਰੀ ਤਿਣਕਾ ਹੁਣ ਇਸ ਦੀ ਪਿੱਠ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦੇਵੇਗਾ ਜਨਤਾ ਹੁਣ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਬੋਝਾ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਇਹ ਹਾਲਾਤ ਐਸੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸੋਚਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਰੀਸੋਰਸਿਜ਼ ਅਤੇ ਰੀਟਰੈਂਚਮੈਂਟ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਸੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਜੀਦਾ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟੇਰੀਅਨ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਬਕ ਵਜ਼ੀਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰੀ ਲਾਲ ਗੁਪਤਾ ਵਰਗੇ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਲਏ ਗਏ ਸਨ। ਕਿਉਂ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੀਟਰੈਚਮੈਂਟ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ 17 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਪੱਖੀ ਪਾਲਿਸੀ ਤੇ ਹੀ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਜਟ ਤੇ ਜੇ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰੋ ਜਿਹੜੇ ਦਬਾਊ ਮਹਿਕਮੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਐਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਖਰਚ ਵੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਰਚਾ ਘਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਤੇ 1956—57 ਵਿਚ 4 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ, 1964-65 ਵਿਚ ਇਹ 15,13,00,000 ਰੁਪਏ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਇਹ 16,58,00,000 ਰੁਪਏ ਹੈ। ਅਜੇ ਵੀ ਵਕਤ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਜੋ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਮੰਨ ਲਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਤਕਰੀਬਨ 2, 3 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਚਤ ਇਸ ਖਰਚੇ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ 100 ਕਤਲ ਦੇ ਕੇਸ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ 50 ਕੇਸ ਤਾਂ ਅਨਟਰੇਸਡ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਵਰਗੇ ਦਾ ਕੇਸ ਅਨਟਰੇਸਡ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਖੁਸ਼ਬਖਤ ਰਾਏ ਦਾ ਕੇਸ ਅਨਟਰੇਸਡ ਹੈ, ਮੇਲਾ ਰਾਮ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਕੁਟ ਕੁਟ ਕੇ ਮਾਰ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਟਾਲ ਮਟੋਲ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਨੀਤੀ ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ। ਜਿਹੜੇ ਜਨਤਾ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਦੂਸਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਦਾ ਖਰਚ ਦਬਾਉ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਰੂਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਜੋ 100 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਬਜਟ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ 95% ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਕਢਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਏਥੇ 100 ਕਰੋੜ ਵਿਚੋਂ 88 ਕਰੋੜ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 10,12 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਅੰਡਰ ਟੇਕਿੰਗ ਤੋਂ ਉਗਰਾਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਬਜਟ 1,44,00,000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਐਕਸ ਟੈਨਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ 5 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਸਕੋਪ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਤਕ ਫੈਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿਲਾਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਵੀ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿੱਲਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ 5 ਸਹਿਕਾਰਤਾ ਵਿਚ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਸਰਮਾਇਆ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ? ਡੀ. ਡੀ. ਪੁਰੀ ਵਰਗੇ ਇਕੋ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਇਕ ਇਕ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਿੱਸੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ? ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਹੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਫੂਡਗਰੇਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

11-00 a. m.

ਦੂਸਰੀ ਅਹਿਮ ਇੰਡਸਟਰੀ ਸ਼ੂਗਰ ਦੀ ਹੈ। ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ 8 ਸ਼ੂਗਰ ਮਿਲਾਂ ਹਨ ਔਰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿਲ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਬਜਟ ਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜ ਸਹਿਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਕਾਫੀ ਖੰਡ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੰਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਧੱਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੁੱਟ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਇਕ ਮਣ ਗੰਨੇ ਦੀ ਜੇਕਰ ਘਰ ਦੇਸੀ ਖੰਡ ਬਣਾਏ ਤਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਛੇ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਸੈਂਟਰ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਗੰਨੇ ਦਾ ਭਾਉ ਦੋ ਰੁਪਏ ਮਣ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਮਣ ਦੀ ਲੁਟ ਸ਼ੂਗਰ ਮੈਗਨਿਟਸ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਭਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹ ਦੇ ਦਿਉ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਗੰਨਾ ਦੇ ਦੇਵੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸੰਨ 1955 ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ੂਗਰਕੇਨ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਨੋਟੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਔਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੰਨੇ ਦੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਗੰਨਾਂ ਮਿਲ ਦੇ ਨਿਸਚਿਤ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਬਰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 75 ਫੀ ਸਦੀ ਗੰਨਾਂ ਮਿਲ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਪਏਗਾ ਔਰ ਬਾਕੀ 25 ਫੀਸਦੀ ਗੰਨਾ ਜਿਹੜਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਉਹ ਕਰਸ਼ਰ ਲਾ ਕੇ ਪੀੜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਖੰਡ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਅਜ਼ਾਜ਼ਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਨਾਲ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਰੀਜ਼ੈਂਟਮੈਂਟ ਫੈਲੀ ਰਹੀ ਔਰ ਫਗਵਾੜੇ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਗੰਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਰੋਪੜ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਨੂੰ ਗੰਨਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਭੋਗਪੁਰ ਮਿਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੰਨਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਔਰ ਉਹ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤੋਂ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੇਨਗਰੋਅਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਨਸੈਂਟਿੱਵ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚੀਨੀ ਦੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉ ਕਿ ਉਹ ਘਟੋ ਘਟ 3 ਰੁਪਏ ਮਣ

[ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼]

ਗੰਨੇ ਦਾ ਭਾਉ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕੀਮਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ ਲੇਕਿਨ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਤਾਂ ਇਨਸਾਫ ਹੋ ਹੀ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ੋਰਾਜਬਰੀ ਕੱਰਨ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਪੰਜ ਏਕੜ ਗੰਨਾ ਬੀਜਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਏਕੜ ਦੀ ਦੇਸੀ ਖੰਡ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਅਜਾਜ਼ਤ ਹੋਣੀ ਜਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਹੋ ਸਕਣ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ੂਗਰ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਹੋਰ ਲਗ ਸਕਣਗੇ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਯੂ. ਪੀ. ਸ਼ੂਗਰਕੇਨ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੈ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਦੂਸਰੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੈ ਔਰ ਬਿਹਾਰ ਤੀਸਰੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਯੂ. ਪੀ. ਦੇ ਵਿਚ 88 ਮਿਲਾਂ ਹਨ ਔਰ ਬਿਹਾਰ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਗੰਨੇ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਤੀਸਰੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ 34 ਮਿਲਾਂ ਹਨ ਮਗਰ ਪੰਜਾਬ ਜਿਹੜਾ ਦੂਸਰੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 8 ਹੀ ਮਿਲਾਂ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸ਼ੂਗਰ ਦੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਹਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਮਿਲਾਂ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੇ ਔਰ ਏਥੋਂ ਦੀ ਸਨਅਤ ਨੂੰ ਵਧਾਏ। ਲੇਕਿਨ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਗੰਨੇ ਦੀ ਕੁਆਲਟੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇੰਪਰੂਵ ਕਰਨ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਆਲਟੀ ਅਤੇ ਗੰਨੇ ਦਾ ਝਾੜ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਵਿਚ । ਜਿਹੜਾ ਹਵਾਈ ਦਾ ਟਾਪੂ ਹੈ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਏਕੜ ਦੇ ਵਿਚ 62 ਟਨ ਗੰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਵਾ ਦੇ ਵਿਚ 56 ਟਨ ਫੀ ਏਕੜ, ਫਾਰਮੂਸਾ ਦੇ ਵਿਚ 28 ਟਨ ਫੀ ਏਕੜ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 10 ਟਨ ਫੀ ਏਕੜ ਗੰਨਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉ ਕਿੰਨਾ ਫਰਕ ਹੈ ਯੀਲਡ ਦਾ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਅਲਹਿਦਾ ਸ਼ੂਗਰਕੇਨ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਬਣਾਉ ਔਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਲਈ ਕੋਈ ਠੋਸ ਇਕਦਾਮਾਤ ਉਠਾਉ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ੂਗਰਕੇਨ ਸੈਸ ਸਿਰਫ ਡੇਢ ਆਨਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਕੈਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਡੀ. ਡੀ. ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਯੂ. ਪੀ. ਦੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਆਨੇ। ਇਹ ਰਕਮ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਖਰਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਏਥੇ ਵੀ 3 ਆਨੇ ਸ਼ੂਗਰਕੇਨ ਸੈਸ ਲਾਵੇ ਤਾਕਿ ਸ਼ੂਗਰਕੇਨ ਗਰੋਅਰਜ਼ ਦੀ ਮਦਦ ਹੋ ਸਕੇ।

ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਸਕੈਂਡਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਲੋਕ ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਦੀਆਂ ਬਸਾਂ ਤੇ ਬੈਠਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਠਾਨਕੋਟ ਅਤੇ ਗੁੜਗਾਵਾਂ ਦੇ ਡਿਪੂ ਤਾਂ ਬੰਦ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਸਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਖੜਾਕਾ ਇਤਨਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਬੈਠ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਟਰੀਮਲਾਈਨ ਕਰਨ ਲਈ ਥੋੜੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਬਸਾਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਦੀਆਂ ਬਸਾਂ ਉਤਨਾ ਮਾਈਲੇਜ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀਆਂ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਚਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਲ 1179 ਬਸਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਅਗਰ ਕੁਲ ਮਾਈਲੇਜ ਚਲਣ ਤਾਂ 38 ਲਖ ਮੀਲ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਚਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਵਿਚ 4 ਲਖ ਮੀਲ ਬਰੇਕੇਜ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਔਰ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਪੰਜ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਘਾਟਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਜੇ ਸਾਲ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਾਈਏ ਤਾਂ 60 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਕਰਕੇ

ਹੀ ਘਾਟਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਡੀਪਾਰਮੈਂਟ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਸਕੈਂਡਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇਂ ਨੂੰ ਸਟੀਮਲਾਈਨ ਕਰੇ ਔਰ ਚਗੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੇ। ਬਸ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਤਾ ਹੈ।

Captain Rattan Singh (Garhshankar) : Madam, I would like to congratulate the Government and the Finance Minister for presenting a really good budget.

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਕੈਪਟਨ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਹੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਚ ਬੋਲੋ : **(The hon. member can speak Punjabi very well. I would therefore request him to make his speech in Punjabi).**

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰੀ ਮਜਬੂਰੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜਿਹੜੀ ਸਪੀਚ ਰੀਪੋਰਟ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨ ਆਉਂਦੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਚ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

So, Madam, the budget is good in really two aspects. One is that no new taxes have been imposed and at the same time the Government has not reduced any expenses on developmental works. I would have appreciated if my hon. Friend, Mr. Josh, had also pointed out this fact in his speech. I know certain reductions have been made. But those reductions have been made with a view to helping the Government Servants, which our Finance Minister told us, was to the order of 5.5 crore rupe s. Now this is not a small help or not a small relief. I wish we could give more relief to the Government servants. But the financial situation that we face is difficult. However, I appreciate this step of the Government. We also know that every year we face flood threats and a lot of money is spent. But that money is not enough to give real relief to the flood affected areas and the people. What is really good in the budget is that it has taken a practical view of the agricultural requirements. Under this head certain new schemes-scheme to subsidize diesel engines, scheme to give subsidy for pesticides and insecticides, scheme to float a Land Development Corporation, scheme to float a Poultry Development Corporation, etc.—which had been awaiting approval have been approved. All these things are really moves on the right direction. But, Madam, I may point out to the Government that none of the above good steps would achieve results if they are not properly implemented. It is the implementation of the schemes that has failed us in the past and I would like to warn the Government that if they do not pay attention to this aspect then the hope of having a good budget for a prosperous and developing Punjab will not be realised. What are the breaks that do not allow us to achieve our objectives ? Punjab has everything but we face a personnel problem. We necessary read the developmental activities of very advanced countries and we copy them without having the real trained people to man those adventures. The Land Development Corporation is being floated with Rs 50 lakhs or a little more as the capital. But who is going to run it ? The members are, if I am not mistaken, the Finance Secretary, the Commissioner for Development, the Secretary Agriculture and people who have already been over-worked with other full time work. Those who are already over-burdened cannot give the

[Capt. Rattan Singh]
attention that is required to run this organisation. If we have to run such a organisations independently we must make them such that they are manned by whole-time and experienced officers. Whenever there is a Committee, wherever there is work to be done Mr. Fletcher, Mr. Grewal and a few other senior officers are entrusted with the work without realizing the human shortcoming that there is a limit beyond which a man cannot work. Nobody realises with how many committees and commissions all these senior officers have been burdened and the result is that we do not get the results which we want. I would suggest to the Government through you, Madam, that these senior officers should not be over burdened with work. They should just guide, educate and train the junior officers who are coming up to handle these jobs. Our difficulty has been and still is that many inexperienced people although brilliant and intelligent otherwise, may be, I admit, have been entrusted with the responsibilities for which they have not been trained. You know, Madam, that a Deputy Commissioner in the past had 15 years of administrative experience but today an I.A.S. officer becomes a Deputy Commissioner practically after 2½ years work. After all man is man. He has not changed during the last 15 years. He may have read so many books but it is the experience that matters and that is missing. We should provide that. I know our young officers are very enthusiastic. But this is not enough. Madam, it is very unfortunate that our Government has not been able to realise the difference between a mule and a horse. We entrust work to the officers without knowing what their experience is, and whether they will be able to deliver the goods or not and the result is that a lot of money is wasted and the officers learn at the cost of the State exchequer. This should not be done.

Madam, the Land Development Corporation is going to be a failure (I do not wish it to be a failure) because it is going to be manned by officers who will not be able to devote even one-tenth of the time that is required.

Coming to the Poultry Development Corporation, Madam, Punjab, a year ago, was having this industry in every village but the cost of feed and lack of marketing facilities have ruined this industry. It has already been ruined and now we are floating a Corporation to supply feed and also to provide marketing facilities. But, Madam, people who have lost money and have suffered in this trade are not going to be now lured into making another new experience which may also be a failure. I would, therefore, humbly submit that whatever you are going to do, whatever the Government is going to do they must plan it and plan it ahead and must have whole-time officers who could be answerable to the people. You should not appoint an officer who is going to retire after 6 months because in that case he will not be answerable either to the people or to the Government or the State as a whole. The Government, I am sure, will look into these things.

I would like to congratulate the Finance Minister who is a colourful personality for he has provided Rs 10 lakhs for film industry. I know the film industry of India is practically controlled by Punjabis in Bombay and it is a good step to encourage them and to start an industry in this State.

Coming to the agricultual research and agricultural sciences, Madam, so far Punjab has been increasing its agricultural production by increasing acreage under different crops but now we have reached that limit. The limit is there already. Water-logging has already taken lakhs of acres out of agriculture. In order to achieve maximum production now, we will have to

adopt scientific methods of production and they are going to be costly. The Agriculture Department has been depleted. What is the position of a District Agriculture Officer ? He is not a class I officer. The District Education Officer and other officers in the district are class I officers but the District Agriculture Officer is a class II officer. This is not fair. He cannot function properly. He is to meet the other officers and whether we like it or not the 'class business' is there in our blood.

Therefore, if you want to increase Agricultural production then you will have to give a better place to District Agriculture Officers and the Agriculture Inspectors. They are scientists and the Agriculture University has rightly given them good grades but the Agriculture Inspectors employed by the Government are not in the same grade. I am sure the Home Minister will look into this matter and find a solution.

Madam, we in Punjab can boast of a very good scientist—Dr. Attwal. He has been able to evolve a new hybrid variety of Bajra and today I can assure the House through you, Madam, that a new variety of wheat is in the offing and that variety of wheat will be able to yield anything between 60 to 70 maunds per acre. I have seen that variety and if we are able to evolve it, I am sure the food problem of this country can be solved in a very short time. But what are we doing about that scientist ? We are not honouring him. (interruptions), Madam, that scientist has not been awarded any prize. You have got President's award for Musicians, you have got President's award for Artists, and actors, you have got President's awards for so many other achievements but you have no award for giving to Agriculture Scientists. That variety of Bajra has been released throughout the country and everybody has admitted its superiority . The Indian Council of Agricultural Research has also approved it and I am sure the Punjab which can boast of such a scientist should have honoured him. If they have not honoured him so far, I would request them to honour him because this will encourage other scientists in this field.

Now coming to Forests—the honourable Minister Shri Rizak Ram is sitting here—I would submit that in the whole Budget Speech delivered by the Finance Minister very little mention has been made of Forests. What he stated was that according to the norms required by the Government of India, Punjab and very little area under Forests. Now I would request the Minister concerned not to be satisfied by the schemes that have already been put forward here. It requires imagination, it requires boldness, it requires qutts but boldness and gutts are not found in the officers now. Formerly we were told that these officers were afraid of Sardar Partap Singh Kairon. Today what are they afraid of ? This Secretariat, this huge imposing building, what does it house. It houses frightened officers who are not prepared to take risks, who are not prepared to pass orders. These officers who are supposed to be living, I would say, if you pardon me, they are dead. This Das Commission has frightened them. Madam, this Das Commission was against Sardar Partap Singh Kairon and not the officers. We must give the officers this assurance that mistakes are committed by men and honest mistakes would be condoned. Only mistakes committed with *mal afide* intentions would be punished. I would request the House through you, Madam to remember that these officers are the pillars of the administration. They have to move forward, they have to take initiative, they have to bring results and unless these officers have this assurance that they will be backed by this Government and by the people they will not take initiative.

[Capt. Rattan Singh]

Madam, I was telling you about the Forests Department. They have not taken any initiative. So many crores of rupees we have provided for flood relief but the real solution of the flood problem lies with the Shiwalik hills. Unless we are able to stop cultivation in the Shiwalik hills and have forests and grass there instead, we will not be able to stop the floods. It is by afforestation alone that you will be able to stop the flood menace and to reclaim many thousands of acres of land. The pattern should be the same which we have started in the hilly areas by starting the intensive horticulture plans. (Bells).

Madam, so far I have not said anything about my constituency. I would take this opportunity to say a few words about my constituency. There is not a single Government Girls' High School in my constituency and there is only one Government Higher Secondary School in the whole of the constituency. I would request the Education Minister to look into this matter. To my leader the Chief Minister who is very keen to provide drinking water facilities, I would say that drinking water facilities do not exist in my constituency. I have seen people, my sisters, my uncles spending hours in getting a pitcher of water. This hardship cannot be removed unless we make provisions for providing drinking water. My constituency is in backward hilly area and all the money that is provided is spent in Kangra and other places. We do not get anything and in the new budget, I am sure, the maximum I can get is one school, It is not enough.

Coming to electricity I would like to say that we have always been boasting that we produce a lot of power but where does this power go ? Most of this power goes to Nangal Fertilizer Factory and the price which the factory pays does not even cover the cost. Similary all the consumers in Delhi are getting cheaper electricity than us. Although the cost of transmission lines is borne by the Punjab Government. I can understand that we get loans from them but we pay interest to them. They are not prepared to write off that interest. It has been mentioned in the Budget speech by the Finance Minister that they have already given electricity to other States leaving Punjab. This is something which should be guarded against. Power generated in Punjab should be given first to Punjab and then to the rest of the country. Whatever we need we should be given first and then to other parts of the country. Power is produced in Hoshiarpur District but it is being given to Amritsar and Hissar Districts. The kV. lines, no doubt, pass through the villages of Hoshiarpur District but unfortunately they have not been electrified. Mr. Ranbir Singh while replying to a question in the Budget Session of 1964, stated that 50 per cent of the powers produced was given to Hoshiarpur District but that 50 per cent of the power is and was being consumed by the Fertilizers Factory alone.

I would not take more time of the House. I would say only one thing that this House should recommend to Government that they must fight their case with the Fourth Finance Commission. Punjab is spending a lot of money on the Border Roads and on Maintaining P. A. P. We are not spending this money for Punjab only but for the whole of the country. These expenses should rightly be charged to Government of India, and the several loans which we have got for these purposes should not be refunded to the Government of India.

If the Government of India is going to treat us step-motherly, then we will have to think in different terms. Madam, Deputy Speaker, I am looking at your face. I would request you not to frown at me (*laughter*). I obey your orders and resume my seat. Thank you, Madam.

पंडित मोहन लाल दत्त (अम्ब) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, जब मैं बजट की इस किताब को देखता हूं तो इस में कमज़ोर तबके की राहत के लिये, उन के प्रति न्याय करने के सम्बन्ध में या पिछड़े हुए इलाकों के उत्थान के बारे में मुझे ज़रा भी ऐसा मालूम नहीं देता कि उन को कुछ राहत मिली है या कि उन के उत्थान के लिये कुछ किया गया है । गवर्नमेंट सोशलिज़म का बबांगे बुलंद दावा करती है । कांग्रेस के सैशन में रैज़ोल्यूशन पास होते हैं । कांग्रेस के पिछले सैशन में फिर उन्होंने तसलीम किया कि अपने औबजैक्टिव के सिलसिले में हम ने कोई ठोस कदम नहीं उठाया । अब आइंदा बड़े अच्छे कदम उठाएंगे । मगर मुझे यह देख कर बड़ा दुख हुआ है कि बजट में तो सोशलिज़म की झलक भी दिखाई नहीं देती । डिप्टी स्पीकर साहिबा, मुल्क में इस समय दो अहम मसले हैं । एक तो ज़मीन की पैदावार को बढ़ाने का है और दूसरा सोशल जस्टिस यानी सामाजिक न्याय का । यह दोनों चीज़ें काम्पलीमेंटरी हैं एक दूसरे के साथ सम्बन्ध रखती हैं । एग्रीकल्चरल प्रोडक्शन उस वक्त तक हरगिज़ नहीं बढ़ सकती जब तक कि जो लोग ज़मीन को जोतने वाले हैं, ज़मीन उन के हवाले नहीं की जाती । ज़मीन से पैदावार को बढ़ाने के लिये बड़ा इम्पार्टेंट फैक्टर है सैक्योरिटी आफ लैंड टैन्योर । इस इम्पार्टेंट फैक्टर को हमारी कांग्रेस की वज़ारत बिलकुल नज़र अंदाज़ कर देती है । हर सैशन में यह बात उठाई जाती है कि लैंड टू दी टिलर, ज़मीन काश्त करने वाले को दी जानी चाहिये । इस सही असूल को अमली जामा पहनाने के लिये रत्ती भर भी कोशिश नहीं की जा रही । पिछली बार यहां पर लैंड रीफार्म्ज़ के मसले पर फुल डीबेट हुआ । मुझे खुशी होती है कि नये माल मन्त्री जो कि एक बड़े जागीरदार हैं उन्हों ने बड़ी इमानदारी से आन दी फलोर आफ दी हाउस पिछले आटम सैशन में यह बात मानी । मैं उन की तकरीरों में से कुछ अधूरे से फिक्रे पढ़ कर सुनाना चाहता हूं । उन की पंजाबी की तकरीर थी कि यह जो कानून हम ने लैंड रेवेन्यू के बारे में बनाए हैं :

> "अगर इस कानून नू डीफाइन कराओन दे बारे किसे चंगे तों चंगे वकील कोलों चोखी फीस देके पंजाब दे लैंड लैजिस्लेशन बारे पता कीता जावे तां मैं समझदा हां कि ओ इस दा ठीक जवाब नहीं दे सकेगा । बल्कि ओ कहेगा कि इस दा जवाब खुदा भी नहीं दे सकदा ।"

फिर कहते हैं : "अगर मेरे कोलों कोई एज़ ए रेवेन्यू मिनिस्टर पता करे तां मैं कहांगा कि पहलां मैंनू केसी इशनान करन देवो उस दे बाद समझण दा यत्न करांगा तां दस सकांगा ।"

यह बात माल मन्त्री ने बड़ी इमानदारी के साथ तस्लीम की है कि लैंड टेन्योर के सम्बन्ध में हमारी गलती रही है जो ऐसे कानून बनाए हैं । यह अधूरे कानून हैं, बड़े कम्पलेक्स हैं, किसी को समझ नहीं आते । मुज़ारे लोग या छोटे मालिक क्या पाएंगे जब कि वकीलों को नहीं समझ लगती, अफसरों को समझ नहीं लगती और बड़े बड़े अफसरों को समझ नहीं लगती । उन्होंने वादा किया था कि हम सोच रहे हैं कि इस बारे में कोई कमेटी स्थापित करें जो कि कोई सही नया कानून बनाए जिस को हर आदमी समझ सके, बल्कि पहली खामियों को भी दूर कर सके । मुझे अफसोस के साथ कहना पड़ता है कि आज तक इस बारे में बिल्कुल कोई कदम नहीं उठाया गया । न कोई कमेटी बनाई गई है और न ही इस सैशन में कोई कानून लाया गया है, त्रुटियों को दूर करने के

[पंडित मोहन लाल दत्त]

लिये, खामियों को दूर रकने के लिये और सही लैजिस्लेशन बनाने के लिये कोई यत्न नहीं किया गया । मैं यूनियन फूड मिनिस्टर के भाषण का हवाला देना चाहता हूं । उन्होंने भी महसूस किया है कि ऐग्रीकल्चरल प्रोड्यूस उस वक्त तक नहीं बढ़ सकती जब तक कि हमारा लैंड टेन्योर सिस्टम दुरुस्त नहीं होता । उन की स्पीच 8 अक्तूबर, 1964 को ट्रिब्यून में छपी थी :

Mr. Subramaniam, Union Minister for Food and Agriculture, while inaugurating the Annual Meeting of the Key Personnel of the Intensive Agricultural Programme said—

"Another important factor, Mr. Subramaniam said, was land tenure. Having referred to the criticism made in various quarters of an American team's study-report on the land tenure system in the country he said, it was not good to brush aside the opinions expressed by the foreign experts. Their opinions, more or less, had reflected what was happening in many parts of the country. Our social and rural set up is such that landlords are having control over farmers and are able to exploit them.....''

हमारे लैंड टन्योर एक्ट के बारे में यह यूनियन मिनिस्टरी के फूड मिनिस्टर फरमा रहे हैं । उन्होंने अमरीकन स्टडी टीम का हवाला दिया कि जो रिपोर्ट उन्होंने दी है उस को हम ब्रशएसाईड नहीं कर सकते। यह अमरीकन टीम पंजाब में आई और जो पेकेज प्रोग्राम के ज़िले हैं उन का उन्होंने दौरा किया । खास तौर पर लुधियाना के बारे में वे लिखते हैं :

"......Mr. Ladejinsky, who headed a team of experts on tenurial conditions in the Package Programme Districts, has said that the failure of land laws in Punjab is not due, as elsewhere, to the lack of tools for enforcement but to basic flaws in the conception of the Act itself. A land reform programme which seeks the improvement of tenancy conditions by aiming to evict about 3,00,000 tenants and settling them on new holdings is highly illogical........"

वह बहुत भारी ऐक्सपर्ट हैं । अमरीका के अन्दर इस सम्बन्ध में उन्होंने बड़ी कामयाबी के साथ तजरुबे किए हैं और अपने देश में ज़रई पैदावार को बढ़ाया है । उन की यह राए है । उसको पूरे तौर पर वुक्अत दी जानी चाहिए। इतना ही नहीं। जैसा कि मैंने अभी अभी ज़िक्र किया श्री सुब्रामनियम जी ने भी फरमाया कि हमारा यह सिस्टम ही गलत है और इस की बाबत हमें गम्भीरता के साथ सोचना चाहिए । पंजाब की हकूमत भी इस बात को मानती है । वज़ीर साहिब ने खुद माना है कि डिफैक्ट्स हैं मगर अफसोस की बात है कि उन को दूर करने के लिए कोई ठोस कदम नहीं उठाए जा रहे । इस सम्बन्ध में, उपाध्यक्षा, मैं कुछ और रिपोर्टस का भी हवाला देना चाहता हूं। पैनल आफ लैंड रिफार्म्ज़ जो एक कमेटी बनाई गई थी उसकी रिपोर्ट को आप देखें। .....

एक आवाज़ : यह बहुत पुरानी बात है।

पंडित मोहन लाल दत्त : कहां पुरानी बात है? रीसैंट बात है । सन् 1955 में पलैनिंग कमिशन ने एक पैनल आन लैंड रिफार्म्ज़ बनाया था । उन्होंने सब जगहों का दौरा किया, देखा, हालात का जायज़ा लिया और रिपोर्ट लिखी । आखिर आप सन् 1955 की बात कहते हैं तो उस वक्त और अब की हालत में आपने क्या फर्क लाने की कोशिश की है? हालात तब से भी बदतर हो रहे हैं । हां, तो उन्होंने अपनी रिपोर्ट में लिखा है :

Tenancy Reforms

"In recent years, most of the States have enacted measures for the regulation of tenancies and for conferment of rights on the tenants. The landlords consequently became anxious to gettheir lands back from tenants free of all encumbrances. This has resulted in large scale ejectments in recent years which, in many cases, have taken the form of voluntary surrenders. Efforts for regulation of landlord tenant relationship have thus failed and it is necessary that this relationship should be terminated forthwith by the State interposing itself between the tenant and the landlord."

इस के बावजूद कि इस प्रकार की रिपोर्टस की जाती हैं, खुद सरकार इस बात को मानती है मगर हैरानगी होती है कि इस दिशा में बिल्कुल किसी तरह के कदम नहीं उठाए जाते । इसका क्या नतीजा निकला है ? हर तरफ इनसिक्योरिटी है । मालिकों को कुछ नहीं पता कि उन के राइट्स क्या हैं । मुज़ारे जो ज़मीन पर काश्त करते हैं उन को अपने हकूक का पता नहीं । बेदखली की तलवार हर वक्त उन के सिर पर लटकती रहती है । इन हालात में वह किस तरह से एन्टरप्राईज़ कर सकते हैं ? किस तरह से मन लगा कर ज़मीन पर काश्त कर सकते हैं ? मैं समझता हूं कि बावजूद हमारे पास रिसोर्सिज़ होने के पैदावार की जो कमी है उसकी सब से बड़ी वजह यह है कि मालिकान और मुज़ारों में इनसिक्योरिटी फैली हुई है । इतने हमारे पास आबपाशी के साधन हैं, इतनी ज़मीन है, करोड़ों रुपए का फरटेलाईज़र हर साल दिया जाता है और कई करोड़ रुपया ज़रई सुधारों के कामों पर खर्च होता है लेकिन फिर भी तरक्की क्या है ? स्टैगनेंट है । हम आगे नहीं बढ़ रहे हैं । कारण यही है कि हमने अभी तक भी लैंड टेन्योर सिस्टम को सही असूलों पर खड़ा नहीं किया और टेनैंट्स के साथ बेइन्साफी चल रही है । इस सम्बन्ध में, उपाध्यक्ष महोदया, मैं आप के द्वारा एक बड़ी हैरत अन्गेज़ बात हाउस के सामने रखना चाहता हूं । यहां पर सरपलस एरिया का एक बड़ा भारी ढोंग रचा हुआ है । कहते हैं कि जो छोटे मालिकों के मुज़ारे बेदखल किए जाएंगे उन को उन सरपलस ज़मीनों पर आबाद किया जाएगा जो कि कानून के तहत बड़े बड़े जागीरदारों और ज़मींदारों से हासिल की जाएंगी । इसतरह से एक बड़ा भारी सब्ज़ बाग खड़ा किया गया था । मगर उसपर अमल क्या हुआ ? डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैंने पिछले अजलास में एक सवाल पूछा था । उस का नम्बर 6057 था । उस के जवाब में बेदखल शुदा मुज़ारों की तादाद तहसील ऊना की बाबत चालीस हज़ार बताई गई । जब मैंने यह पूछा कि उन को कहां पर रिसैटल किया जाएगा तो बताया गया कि तहसील ऊना में, हुशियारपुर और कांगड़ा के पास तो कोई सरपलस ज़मीन नहीं है क्योंकि वहां पर छोटे छोटे मालिकों की तादाद बहुत है इसलिए जो इजैक्टिड और इजक्टेबल टीनैंट्स हैं उन को फिरोज़पुर के ज़िला में बसा दिया जाएगा जहां पर कि सरपलस ज़मीन काफी है । हमने सोचा कि चलो, यहां पर तो ज़मीन नहीं इसलिए फिरोज़पुर में ही जाकर वह बेचारे मुज़ारे बस जाएंगे । लेकिन हैरानगी की बात है कि उस के बाद उस सम्बन्ध में कोई योजना नहीं बनाई गई । यह नहीं देखा गया कि कितनी ज़मीन सरपलस है और कितने टैनैंट्स को वहां पर बसाना है । इस के बाद इसी सैशन में मैंने सवाल नम्बर 6761 में पूछा था कि :

"Whether the Government is considering any proposal to resettle the large number of tenants of Una Tehsil in other districts for want of availability of sufficient surplus land in Una Tehsil ; if so, the names of the places, if any, where the land has been earmarked for this purpose ?"

[पंडित मोहन लाल दत्त]

यह बड़ा स्पष्ट सवाल था कि जिसका जवाब दिया, "नो" । यानि पहले तो यह जवाब दिया गया था कि चूंकि यहां पर सरपलस एरिया नहीं है इसलिए इन को वहां फिरोजपुर की सरपलस जमीन पर बसा दिया जाएगा और अब जवाब में यह कहते हैं कि हम इन को कहीं पर भी नहीं बिठाएंगे। तो यह हालत है इस सरकार की कि किस तरह से यह चल रही है । कितना इनडिसिज़न है इसमें । कोई योजना नहीं, कोई नीति नहीं । कोई बात साफ तौर पर कहते ही नहीं । कभी एक बात कहते हैं, कभी दूसरी बात कह दी जाती है । जाहिर है कि यह लैंडलार्ड रिडन मिनिस्टरी है, बड़े बड़े मालिकों और ज़मींदारों का इन पर ग़ुलबा है और वह गरीब मुज़ारों के साथ, जिन में हरिजनों की भी बहुत भारी तादाद है, इन्साफ करने के लिए तैयार नहीं हैं । तो यह हालत है ।

इसी के साथ मैं एग्रीकलचरल प्रोडक्शन के सम्बन्ध में भी निवेदन करना चाहता हूं । पंजाब के अन्दर कुछ एरियाज़ ऐसे हैं जिन को उन्होंने बिल्कुल नज़र अन्दाज़ कर दिया हुआ है । हमारी तहसील ऊना में इतना वाटर पोटैंशल है कि जिसका कोई हिसाब नहीं । उसको मुनासिब तरीक़े से हारनस करके ज्यादा से ज्यादा फायादा उठाया जा सकता है। प्रोडक्शन के बारे बेसिक चीज़ यह है कि हम नेचुरल ऐडवांटेजिज़ को किस तरह से इस्तेमाल करते हैं। जहां पर हमारा यह फर्ज़ है कि इस रास्ते में जो नेचुरल डिफक्ट्स हैं उन को दूर करना है वहां यह भी जरूरी है कि हमें जो नैचुरल ऐडवांटेजिज दस्तयाब हैं उन से पूरा पूरा फायदा उठाया जाए । एक तरफ हमारे पास दरिया, चोओं और सवां नदी का पानी है और दूसरी तरफ बारानी ज़मीन पड़ी है । अकलमन्दी की बात यह है कि उस पानी को उठा कर, लिफट करके, जो प्लेन्ज़ को बरबाद करता है, हज़ारों एकड़ जमीन को दिया जा सकता है और उस कीमती ज़मीन को खेती-बाड़ी के काबिल बनाया जा सकता है । यह साधारण सी बात है । यहां पर चिल्ला चिल्ला कर तंग आ गए हैं, लोग चिल्ला चिल्ला कर मर जाते हैं मगर कोई सुनने वाला नहीं । अगर सुनते हैं तो उस पर अमल नहीं होता । उपाध्यक्ष महोदया, एक बात इन्होंने ज़रूर की कि अब कोई एक दो साल से सरवे का काम शुरू किया । तीस के करीब माईनर इरीगेशन की स्कीमें बनी हैं ।

मगर जब उन्हें अमली जामा पहनाने के लिए कहा जाता है तो कभी कहते हैं कि हमारे पास अभी फण्ड्ज़ नहीं हैं, कभी कहते हैं कि वहां पर बिजली नहीं जा सकती और कभी कोइ और बहाना बना लेते हैं । मैं इस सम्बन्ध में

12-00

अपने सिंचाई मन्त्री जी से नम्र निवेदन करन चाहता हूं कि हमारा जो वाटर पोटेन्शल है अगर इस को ठीक प्रकार से टैप करने की कोशिश की जाए तो हमारे जो डिफिसेट एरियाज़ हैं: they can be converted into self-sufficient regions. अगर पानी बारानी ज़मीनों को दिया जाए तो वहां पर बड़ी प्रोडक्शन बढ़ सकती है। मगर बात क्या है ? बात यह है कि जब हम पूछते हैं तो पता चलता है कि कभी हमारी स्कीमें एफ. सी के दफ्तर में और कभी किसी दूसरे दफ्तर में लटकती फिरती होती हैं । असल बात यह है कि स्पिरिट आफ ऐरजैंसी से काम नहीं किया जाता और इन में डाइनेमिज़म नहीं है और इस का नतीजा यह है कि हम बाहर से अनाज इम्पोर्ट कर रहे हैं लेकिन हमारी माइनर इरीगेशन स्कीमों के बारे में कोताही है और इतनी लापरवाही है जो मैं समझ भी नहीं सकता कि क्यों यह सरकार इन चीज़ों

को पूरी अहमीयत नहीं देती और हमारी मुश्किलात का एहसास नहीं करती । हम बार बार चिल्लाते हैं और अगर इरीगेशन वाले कुछ करने लगते हैं तो उस में इलेक्ट्रिसिटी वाले अड़चने डाल देते हैं और नतीजा यह होता है कि वह स्कीमें वहीं की वहीं धरी पड़ी रहती हैं । बड़ी मुश्किल से एक गग्रेट-अम्ब इलेक्ट्रिसिटी स्कीम पिछले चीफ मिनिस्टर से मंजूर कराई थी जिस से 40 गांव को बिजली मिलनी थी और एक गांव में वह उद्घाटन भी कर आए थे लेकिन फिर वहां कोई गया ही नहीं । डिप्टी स्पीकर साहिबा, बड़ी अजीब बात है कि जो करने वाली बातें हैं वह तो यह करते नहीं और जो नहीं करने वाली होती हैं उन्हें यह कर देते हैं । मैं ने कल भी कहा था कि जिन लोगों के हाथ में हकूमत होती है यानी जो वज़ीर होते हैं उन के हाथ में ही सारी पावर होती है और वह आम तौर पर प्लेनज़ के रहने वाले होते हैं, कोई रोहतक का होता है तो कोई और किसी जगह का और यह हमारी बातों की तरफ ध्यान ही नहीं देते ।

एक बात मैं प्रोडक्शन के बारे में कहना चाहता हूं । आपने जो एग्रीकल्चरल प्रोडक्शन को बढ़ाने के लिए मशीनरी सैट अप की हुई है उस के बारे में अर्ज़ करता हूं । आप ने डिस्ट्रिक्ट फूड प्रोडक्शन कमेटियां बनाई हुई हैं । वह बिल्कुल बोगस हैं और कोई काम नहीं करतीं यह मेरा तजरुबा है कि एक दिन में डिप्टी कमिश्नर ने 20, 20 मीटिंग्ज़ रखी हुई होती हैं और मुश्किल से इस काम पर एक आध घण्टा सर्फ किया जाता है और उस वक्त में कोई ठोस काम नहीं हो सकता और न ही कोई सीरियसली गौर ही किया जाता है । आप ने बताया है कि ब्लाक में बी. डी. ओ. सिर्फ एग्रीकल्चर प्रोडक्शन का ही काम करता है और उस को और कोई काम नहीं करना होता । यह गलत बात है । इस बारे में मिस्टर शिवा रमन जो एग्रीकल्चर प्रोडक्शन के बारे में प्लेनिंग के काम में माने हुए व्यक्ति हैं वह फरमाते हैं कि बी. डी. ओज़. को इतने काम करने होते हैं कि जिन का कोई हिसाब नहीं, फैमिली प्लैनिंग का काम उन्हें करना होता है । समाल सेविंग सकीम का काम करना होता है ।

According to him, "if the progress in the country as a whole was not impressive, it was because of a very large number of programmes which distract the attention of the Extension staff and dilute their efforts on essentials....

उपाध्यक्षा : अब आप समाप्त कर लें । (The hon. Member should please wind up now.)

पन्डित मोहन लाल दत्त : डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह जो प्रोडक्शन प्रोग्राम है मैं इस की तरफ सरकार का ध्यान दिलाना चाहता हूं और बताना चाहता हूं कि इस बारे में न तो कुछ डिस्ट्रिक्ट लैवल पर होता है और न ही ब्लाक लैवल पर कुछ हो रहा है । मैं तो यह सोच कर बड़ा हैरान होता हूं कि इन हालात में देश का क्या बनेगा । अनाज के बगैर हमारे लोग भूखे मर रहे हैं और देश को अनाज बाहर से मंगवाना पड़ता है हम चाहते हैं कि हम सेल्फ-स्पोर्टिंग हो जाएं । हमारे पास ज़मीन बहुत है और पानी का पोटेन्शल भी बहुत है लेकिन इस का प्रापर यूज़ करने में सरकार लोगों की ज़रा भी मदद नहीं कर रही । फिर न ही यह टेनैंटस का टेन्योर ही ठीक कर सकी है और बेचारे टेनैन्टस पर बेदखली की तलवार अब भी लटक रही है । यह सारे हालात देख कर, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मुझे एक शेयर याद आता है—

खुदावन्दा तेरे यह सादा दिल बन्दे किधर जाएं,
कि सुलतानी भी अयारी है और दरवेशी भी अयारी है ।

श्री यशपाल (जालन्धर शहर, दक्षिण पश्चिम) : डिप्टी स्पीकर महोदया, इस वर्ष का जो बजट हमारे वित्त मन्त्री महोदय ने पेश किया है, उस की सब से बड़ी खूबी यह है कि पंजाब सरकार ने ज़्यादा से ज़्यादा लोगों को खुश करने की कोशिश की है, बल्कि मैं यह कहूंगा कि इन पिछले सात आठ महीनों में जिस किसी ने कोई मांग पेश की है, इस सरकार ने उसे इस बजट में पूरा करने की कोशिश की है । दो तीन किस्म की मांगें गवर्नमेंट एम्प्लाईज़ ने इस अर्से में सरकार के सामने पेश कीं और उन को पूरा कराने के लिए उन्होंने दो चार रोज़ एजीटेशन भी की । इस सरकार ने उन की बहुत सी बातें मान लीं । इसी तरह से नहरी पटवारियों ने कहा कि उन के ग्रेड माल के पटवारियों के बराबर होने चाहिएं, जेल के वार्डरों ने कहा कि उन की तनखाहें पुलिस कान्स्टेबलों के बराबर होनी चाहिएं, उन की बात भी इस सरकार ने मान ली है और इस के लिए इस बजट में प्रोवीज़न कर दी है हालांकि इस की वजह से बजट में खर्च ज़्यादा हो गया है और आमदनी कम जिस को गवर्नमेंट ने इसी तरह से रहने दिया है । फिर इसी तरह से टीचर्ज़ ने भी कुछ मुतालबे पेश किए हैं और दो सदस्यों ने भूख हड़ताल भी की, उन से भी पंजाब सरकार ने वादा किया है कि उन की मांगों पर यह हमदरदाना गौर करेगी । तो इस नुक्तानिगाह से मैं समझता हूं कि पंजाब सरकार का यह बजट सभी लोगों की खाहिशात को पूरा करने की कोशिश है, और जो बजट लोगों की ज़रूरतों को पूरा करने की कोशिश करे उस का स्वागत करना ही चाहिए । इस लिए मैं इस बजट की सिर्फ सराहना ही नहीं करता बल्कि चीफ मिनिस्टर साहिब को मुबारकबाद देता हूं कि उन्होंने घाटा होने के बावजूद भी टैक्स लगाने की बात नहीं सोची और कहा है कि दो तीन महीनों के बाद इस बारे में गौर कर लिया जाएगा । यह एक अलग बात है । इस लिहाज़ से भी मैं इस बजट को अच्छा ही कह सकता हूं । डिप्टी स्पीकर महोदया, सिर्फ इतना ही नहीं, इस का एक अच्छा पहलू यह भी है कि इस में एग्रीकल्चरिस्ट्स को और किसानों को नई या पुरानी सहूलतें देने का भी ज़िक्र किया गया है। जो इस में उन को सहूलतें दी गई हैं मैं उन सब को पढ़ कर यहां दोहराना नहीं चाहता, सिर्फ इतना कहना चाहता हूं कि इन के द्वारा यह कोशिश की गई है कि किसी तरह से हमारे देश में, जो अनाज की कमी है, इस को पूरा किया जा सके ताकि हमारे देश को दूसरे देशों का मोहताज बन कर न रहना पड़े । यह कम अच्छी बात नहीं कि किसानों को सहूलतें दी जाएं ताकि वह ज्यादा अनाज पैदा करने के लिए लगातार कोशिश करते जाएं । यह भी एक अच्छी ही बात है । तो मजमूई तौर पर यह बजट अच्छा ही है, जिस को इस सदन में जिस ने देखा है इस का स्वागत ही किया है ? आपोज़ीशन वालों ने भी इस का स्वागत किया है । आपोज़ीशन के लीडर सरदार गुरनाम सिंह जी ने भी कहा है कि यह पहले बजटों से अच्छा बजट है । लेकिन सवाल सिर्फ यही नहीं कि लोगों को इस के अन्दर कोई बुराई नज़र आई कि नहीं बल्कि कुछ बुनियादी सवाल हैं जिन की तरफ मैं आप का ध्यान दिलाना चाहता हूं ।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, सवाल है हमारे देश के आर्थिक ढांचे का । इस से इनकार नहीं किया जा सकता कि पिछले साल डेढ़ साल से कीमतें लगातार बढ़ती चली जा रही हैं । बावजूद काफी कोशिश के भी सरकार अभी तक कीमतों पर कन्ट्रोल नहीं कर सकी । इन को नीचे नहीं ला सकी बल्कि यह बढ़ती जा रही हैं और इन के काबू में नहीं हैं । यही वजह है कि जो सरकारी कर्मचारी या दूसरे कम आमदनी वाले लोग हैं वह मुतालिबा करते हैं कि उन की तनखाहें

बढ़ाई जाएं । पंजाब सरकार के कर्मचारियों ने काफी ज़ोरदार शब्दों में अपनी मांगें रखीं और पंजाब की सरकार ने उन को माना भी । अब इस सिलसिले में मेरी राय कुछ और है । यह ठीक है सरकार के फैसले से कर्मचारी सन्तुष्ट हैं, सरकार भी खुश है कि उस ने लोगों को राज़ी कर लिया, बेचैनी को रोक लिया । मगर सवाल है कि क्या यह मसला का हल है ? सरकार ने करीब साढ़े पांच करोड़ का बोझ अपने सिर लिया है, मगर इस से यह मसला तो हल नहीं होता । सरकारी कर्मचारी तो शायद मेरी बात से सहमत न हों (विघ्न) उन को शिकायत यह नहीं थी कि उन की तनखाह कम हो गई है, नहीं, तनखाह तो उतनी ही है, मगर उन को शिकायत यह है कि उनकी आमदनी से अब खर्च पूरा नहीं होता, उन के घरेलू बजट का बैलेंस बिगड़ गया है आमदनी उतनी ही रही है, खर्च बढ़ गया है । तो इस समस्या का यह हल नहीं है कि उन की आमदनी बढ़ा दें क्योंकि इस से कीमतें और बढ़ेंगी जैसा कि हम ने पिछले कई सालों में देखा है कि जहां भी केन्द्रीय सरकार ने अथवा किसी राज्य सरकार ने अपने कर्मचारियों की तनखाह को बढ़ा कर महंगाई का मुकाबला करने की कोशिश की है तो उन की समस्या का समाधान न हो सका बल्कि समस्या और उलझ गई । फिर अगर सरकारी कर्मचारियों की तनखाहें बढ़ती हैं तो लोकल बाडीज़ के कर्मचारी, प्राइवेट फर्मों के कर्मचारी भी इस का मुतालबा करते हैं । तब इस को नाजायज़ नहीं कहा जा सकता । जब एक बात हम एक तरफ तसलीम कर लेते हैं तो दूसरी तरफ भी माननी ही पड़ती है । किसी न किसी तरह से या तो सरकार को मनवाना पड़ता है या मानना पड़ता है । अब अगर हर जगह पर तनखाहें बढ़ जाएं, वेजिज़ बढ़ जाएं तो कास्ट आफ प्रोडक्शन भी बढ़ जाती है, चीज़ें महंगी हो जाती हैं और मतलब यह होगा कि कर्मचारी फिर मुतालिबा करेंगे कि उन की तनखाहें फिर बढ़ाई जाएं । इस लिये मैं कहता हूं कि सरकार ने अपने कर्मचारियों के भत्ते बढ़ा कर वैसा ही काम किया है जैसा कि अगर किसी को आर्ज़ी तौर पर दर्द से छुटकारा दिलाना हो तो मार्फिया का इन्जैक्शन लगा दिया जाए । दर्द तो महसूस न हुआ, मगर मर्ज़ दूर नहीं हुआ, मर्ज तब दूर होगा जब उस कारण का इलाज करें, जिस की वजह से वह दर्द है । कोशिश यह होनी चाहिए कि किसी तरह से महंगाई को रोका जाए या कीमतों को नीचे लाया जाए । अगर मैं सरकारी कर्मचारियों की जगह पर होता तो मेरा मुतालिबा यह होता कि हम ज्यादा तनखाह नहीं लेना चाहते, हमारी मांग तो यह है कि जब हमारे ग्रेड्ज़ मुकर्रर किये गए थे, उस वक्त जो मार्किट प्राइस थी उस पर चीज़ें दी जाएं । यह बुनियादी चीज़ है और जब तक इसकी तरफ ईमानदारी के साथ, जुरअत के साथ, दलेरी के साथ ध्यान नहीं देंगे तब तक यह मसला हल नहीं होगा । आज सरकार ने साढ़े पांच करोड़ रुपये का बोझ डाला है तो कल को 10 और फिर 15 करोड़ रुपये का बोझ डालना पड़ेगा । असल में यह तरीका ही गलत है । मैं अर्ज़ करता हूं कि अगर वाकई आप महंगाई का मुकाबला करना चाहते हैं तो मेहरबानी कर के सारी की सारी चीज़ों की कीमतें मुकर्रर करिये । यह कोई इलाज नहीं है कि आप कीमतें मुकर्रर न करें और तनखाहें बढ़ाते चले जाएं । इस बारे में दिलचस्प पोज़ीशन यह है कि बार बार कहा जाता है कि लोग मुनाफाखोरी न करें, अनाज का स्टाक न करें, होर्डिंग न करें, कानून और आर्डीनैंस भी जारी होते हैं, मगर आज तक किसी ने मुनाफे की हद मुकर्रर नहीं की कि कितना मुनाफा होना चाहिये । मैं यह बात केवल अनाज के बारे में ही नहीं कहता, बल्कि जितनी भी ज़रूरियाते ज़िन्दगी हैं उन में से हर एक चीज़ की कीमत मुकर्रर की जानी चाहिए । इस तरह से अगर आप ने कोई, मुनाफे

[श्री यशपाल]
की हद मुकर्रर कर रखी हो तो आप शिकायत कर सकते हैं कि तुम ने इस मुनाफे की हद का उल्लंघन किया है और यह जुर्म है । मगर बिना ऐसी हद मुकर्रर किये आप किसी को कुछ नहीं कह सकते । यही वजह है कि पिछली जुलाई में जो अनाज की कीमतें बढ़नी शुरू हुईं तो बढ़ती ही चली गईं और आज तक उन को रोका नहीं जा सका । हालांकि पिछली जुलाई में पंजाब सरकार ने एलान किया था कि हम जल्दी ही अनाज की ज़्यादा से ज़्यादा कीमतें मुकर्रर कर देंगे । सारा साल बीत चला है, नया साल आने वाला है, अप्रैल में नई फसल भी आ जायगी जिस की वजह से पोज़ीशन बिल्कुल बदल जायगी । अगर जुलाई में कीमतें मुकर्रर कर दी जातीं तो क्राइसिज़ पैदा न होता और न तो लोगों को और न ही पंजाब सरकार को परेशानी का सामना करना पड़ता जैसा कि कभी दिल्ली भागो, उन की मिन्नत करो, तरला करो या शास्त्री जी से यह कहने भागो कि कहीं वहीट जोनज़ न टूट जायें वगैरह । कुदरती तौर पर यह बात न करनी पड़ती, पंजाब सरकार ने इस का वादा जुलाई में किया था मगर समझ नहीं आती कि इस कांग्रेस सरकार ने, जिसे कि हाई कमांड का डायरैक्टिव था—जुलाई में आल इंडिया कांग्रेस कमेटी ने यह रैज़ोल्यूशन पास किया था कि जहां आप कम से कम रिम्युनरेटिव कीमतें मुकर्रर करें तो ज़्यादा से ज़्यादा कीमतें भी मुकर्रर कर दें—क्यों ऐसा नहीं किया, जिस की वजह से वह संकट पैदा हुआ कि जिस की मिसाल नहीं मिलती । इस सम्बन्ध में यह बात कहना चाहता हूं कि जब मैं कीमतें मुकर्रर करने की बात कहता हूं तो सिर्फ अनाज की ही कीमतें मुकर्रर करने की बात नहीं कहता बल्कि सारी नैसैसिटीज़ आफ लाइफ की कीमतें मुकर्रर करने को कहता हूं । कुछ लोग कहते हैं कि अगर आप गंदम की कीमत मुकर्रर कर देंगे तो किसान गंदम न बीज कर कैश क्राप्स बीजेंगे । लेकिन अगर हम इस का वन वे ट्रैफिक नहीं रहने देंगे तो ऐसा नहीं होगा । यह कुदरती है कि आप किसी के मन से ज़्यादा कमाने का लोभ नहीं निकाल सकते और निकालना भी नहीं चाहिए मगर रैस्ट्रिक्ट कर सकते हैं, संयम के दो किनारों में बांधने की कोशिश कर सकते हैं । अनाज के साथ साथ कैश क्राप्स की भी कम से कम और अधिक से अधिक कीमतें मुकर्रर कर दी जाएं किसी को यह इजाज़त नहीं होनी चाहिये कि जो पहले गंदम बीजता था वह कैश क्राप्स की तरफ चला जाए । बुनियादी बात यह है कि जो हमारा आर्थिक ढांचा है, उसको बेहतर किया जाए। जिस के शरीर में दर्द हो उस को मार्फिया का इंजैक्शन देने से या एस्परीन की गोली खिला देने से ही मसला हल नहीं हो जाता । डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं पंजाब सरकार से निवेदन करना चाहता हूं कि उन की खाहिश है, इस ने कोशिश की है कि बेचैनी ज़्यादा न हो, लोगों में इतमीनान हो जाए इस लिये पटवारियों की बात मान ली, जेल वार्डरों की बात मान ली । मैं इस पर एतराज़ नहीं करता, मगर यह मसले का हल नहीं है, कतई तौर पर नहीं है ।

(Sardar Gurnam Singh, a member of the Panel of Chairmen in the Chair)

इसी तरीका से चलते रहे तो सारे मुल्क के अन्दर इनफलेशन हो जाएगी । और यह असल बीमारी का इलाज नहीं । यह सवाल किसी की क्रिटेसिज़म का नहीं, किसी की नुक्ताचीनी का नहीं । लेकिन जब तक इसका मुस्तकिल और पक्का हल न करें बात बनेगी नहीं । इस बात को सामने रखते हुए पिछली बार जब असेम्बली में मैंने सोशलिज़्म के संबंध में प्रस्ताव रखा था तो इन बातों का जिक्र किया था ; आज भी करता हूं कि अपने देश के इकनामिक स्ट्रक्चर को

इकनामिक ढांचे को ऐसा बनाना ज़रूरी है ताकि कुछ लोगों की तरफ से मुनाफाखोरी की गुन्जाइश न रहे । इस के लिए यह ज़रूरी है कि एग्रीकलचर प्रोडक्शन और इन्डस्ट्रीअल प्रोडक्शन में मुनाफा की हद मुकर्रर कर दी जाए । पिछले अजलास में मैंने सोशलिज़म के सम्बंध में रेज़ोल्यूशन पेश करते हुए चार बातें मांगी थीं । मैं ने यह मुतालबा किया था कि—

"With a view to establish Socialism in the Society, this Assembly recommends to Government to take immediate steps so as to provide—

(a) necessities of life at reasonable prices ;

(b) free education up to the highest level ;

(c) free medical aid ;

(d) means of employment for all in the State.

This Assembly further recommends to Government to place before it by the 31st of March, 1965 at the latest, a detailed plan indicating the time by which the above-mentioned facilities could be provided and the sources from which the expenditure to be incurred there would be met."

जब मैं ने यह रैज़ोल्यूशन हाऊस के सामने रखा तो हमारे मौजूदा चीफ मिनिस्टर ने जो उस वक्त चीफ मिनिस्टर नहीं थे इन अल्फाज़ में इसकी ताइद की थी, उन्होंने यह कहा था——

"जो प्रस्ताव कांग्रेस पार्टी के ऐतिहासिक अधिवेशन में इस भारत की आर्थिक रूप रेखा बनाने के लिए पास किया था और जिसकी एक हलकी सी झलकी मेरे दोस्त श्री यश जी ने अपने प्रस्ताव के जरिये इस हाऊस में पेश की है उसकी मैं ताईद करता हूं।"

इस के साथ ही उन्होंने चन्द और सजैशन्ज़ के साथ अमेन्डमेंट्स दी थीं और चार और बातों का मुतालबा किया था, वह ये हैं :

"(e) drinking water to all the rural areas in the State ;

(f) for slum clearance and top priority to Housing Programme ;

(g) for the formulation of the Fourth Plan of the State in such a way that poverty, disease and ignorance are eliminated at the end of the said plan period ;

(h) for the removal of disparity in income from top to bottom and between pay-scale of low and high services in the State ;

(i) for the revision of the tax structure of the State so that poor man gets immediate relief."

जहां तक पहली बात का ज़िकर है :

"....to make available all the necessities of life at reasonable prices.

इस के बारे में मैं मौजूदा चीफ मिनिस्टर का स्पीच को कोट करना चाहता हूं कि उस वक्त इन्हों ने अपनी स्पीच में इस के बारे में क्या कहा कि जब प्राईसिज़ फल्कचूएट करें तो क्या करना चाहिए——

"बाहर के कंट्रीज़ इंगलैंड और जर्मनी ने इस सिलसिले में एक बड़ा भारी कदम उठाया है । उन्हों ने सब तरह के छोटे छोटे मुलाज़िमों को, वर्करों को इकट्ठा करके बड़े बड़े सैंटरल स्टोर्ज़ खोले हैं, कुआपरेटिव स्टोर्ज़ खोले हैं और माल की सप्लाई होती है । अगर आज पंजाब के

[श्री यशपाल]
अन्दर भी इस तरह से स्टोर खोल दिये जायें तो मैं यह बात दावे से कह सकता हूं कि पंजाब के अन्दर 24 घंटे के अन्दर यह जो प्राईसिज़ की फलकचुएशन है बन्द की जा सकती है ।"

तो आज 24 घण्टे की बजाए 8 महीने हो गए हैं लेकिन प्राईसिज़ की फलकचुएशन को कन्ट्रोल नहीं किया जा सका ।

आगे चल कर उन्होंने यह कहा कि —

"जब यह हालत हो, तो डिप्टी स्पीकर साहिबा, इस सारी हालत को बदलने के लिये यह ज़रूरी है कि अगर ज़रूरी हो तो इस देश की कांस्टीच्यूशन को बदलो, इस देश के लाज़ को तबदील करो । अगर ड्रास्टिक स्टैप्स उठाने हैं तो उठाओ । यह सारी चीज़ें बेसिक डैमोक्रेटिक ढंग से कब तक बर्दाश्त करेंगे ।"

चेयरमैन साहिब, मैं यह निवेदन करना चाहता हूं कि महंगाई को रोकने का एक ही तरीका है कि लोगों की ज़रूरियात को चीज़ें मुनासिब कीमत पर उन्हें मुहैय्या की जायें। मेरी राय में तनखाह बढ़ाने से और भत्ता बढ़ा देने से यह मसला हल नहीं हो सकता। यह मसला तब ही हल हो सकेगा अगर चीज़ों की कम से कम और ज़्यादा से ज़्यादा कीमतें मुकर्रर कर दी जायें और इस बात का ख्याल रख कर कि प्रोड्यूसर को उसकी मेहनत का इवज़ाना मिल सके। वह यह न समझे कि उसकी मेहनत व्यर्थ गई। उस की प्रोड्यूस की कीमत मुकर्रर हो जाय । लेकिन पंजाब सरकार ने इन 8 महीनों में इस तरफ कोई ठोस कदम नहीं उठाए। ठीक है बजट पेश किया गया है और लोगों ने स्वागत किया है कि इसमें कोई नया टैक्स नहीं लगाया गया। लेकिन यह बजट हमारे राज्य के आर्थिक ढांचे को मज़बूत नहीं करता।

यहां पर सोशलिज़्म का सवाल शुरू हो गया है और जब पिछली बार मैं ने इस के बारे में रैज़ोल्यूशन इस हाउस में पेश किया था तो कामरेड राम किशन ने उस का पुरज़ोर समर्थन किया था। और अब तो उनकी अपनी हकूमत है। मैं भी उसी कांग्रेस में हूं और अब तो मौका मिला है कि शासन को चलायें और मैं उम्मीद करता हूं कि वह सोशलिज़्म को कायम करने के लिये ठोस कदम उठायेंगे । मैं फिर इन की स्पीच का हवाला देता हूं कि उस वक्त इनके विचार क्या थे, उन्होंने कहा था :—

"बड़े बड़े देशों की इन्कवायरी कमेटियों ने वैल्थ की इक्युमुलेशन के बारे में पड़ताल की है। हमारे देश में भी वैल्थ की कंसैन्ट्रेशन के बारे में पड़ताल की गई है और बताया गया है कि एसे 10 हाऊसिज़ आफ दी कन्ट्री हैं जिन्होंने 85 प्रतिशत मैनुफैक्चरिंग पावर के ऊपर अपना तसल्लत जमाया हुआ है ।"

उन्होंने यह भी फरमाया था कि :—

"आज देश के अन्दर 10 कैपिटलिस्ट्स के हाथ में सारी वैल्थ है। सरकार की आमदनी भी कैपिटलिस्ट की आमदनी है ।"

असल प्राब्लम भी यही है और इस हालत की तबदीली जब तक नहीं होगी, सोशलिज़्म नहीं आ सकता जब तक एक्युमूलेशन आफ वैल्थ है और इस को डीसैंट्रैलाइज़

नहीं किया जाता, यह प्राब्लम कैसे हल हो सकता है ? और इस बारे में इस बजट में कोई चीज़ नजर नहीं आती।

एक बात का उन्होंने और ज़िक्र किया था :—

"....For the revision of the tax structure of the State so that the poor man gets immediate relief."

इस के बारे में यह सरकार यकीनी तौर पर मुबारिकबाद की मुस्तहिक है कि इन्हों ने मरला टैक्स की उग्राही को सस्पैन्ड कर दिया है, रजिस्ट्रेशन फीस को कम कर दिया है और दूसरे टैक्सों को कम करने का विचार किया जा रहा है, लेकिन सारे टैक्स स्ट्रक्चर को बदलने के लिये इस सरकार ने कोई ठोस कदम नहीं उठाया। आपको याद होगा कि जब पिछली हकूमत में श्री आर. एस. सी. मित्तल, एक्साइज़ और टैक्सेशन के मिनिस्टर थे, तो उन्होंने कहा था कि टैक्स स्ट्रक्चर को रैशनेलाइज़ करने के लिये एक कमेटी बनाई जायेगी, जो इस सम्बन्ध में विचार करेगी। आज अगर हकूमत बदल गई है तो इस में कोई बात नहीं, काम तो होना ही चाहिये। लेकिन इस संबंध में कोई कदम नहीं उठाया गया और जब तक इस स्ट्रक्चर को ठीक न किया जाये, हम सोशलिज़्म लाने की क्या उम्मीद कर सकते हैं।

मेरे रैज़ोल्यूशन में इस बात की मांग की गई थी कि 31 मार्च, 1965, तक इस संबंध में पूरी प्लान तैयार करके हाऊस में पेश की जाये कि हम इस तरीका से सोशलिज़्म को इस सूबे में कायम कर रहे हैं। लेकिन अफसोस की बात है कि इस के बारे में कोई ठोस कदम नहीं उठाया गया। इस लिये मैं अदब से और ज़ोर से मांग करता हूं कि जिस रैज़ोल्यूशन पर चार दिन तक डिसकशन होती रही इस के बारे में हर एक का अपना दृष्टिकोण हो सकता है, लेकिन किसी को भी बुनयादी तौर पर इखतलाफ नहीं था। फिर इस पर अमल करने में कोई हर्ज नहीं। यह जो मेरा रैज़ोल्यूशन था इस के बारे में हमारे मौजूदा होम मिनिस्टर साहिब के अल्फाज़ हैं :—

"मैं कोई कंट्रोवर्शिल बात नहीं करना चाहता। मैं चाहता हूं कि यह रैज़ोल्यूशन बहुत ही अहम है। इस लिये इस पर डिटेल में डिसकशन होनी चाहिये। प्वायंट आफ आर्डर में वक्त ज़ाया नहीं करना चाहिये।"

तो मेरी अर्ज़ यह है कि जिस रैज़ोल्यूशन का चीफ मिनिस्टर ने समर्थन किया हो, होम मिनिस्टर ने उसे अहम माना हो और सारे हाऊस की उसको स्पोर्ट हो और फिर जो रैज़ोल्यूशन हमारे कांग्रेस के सिद्धांतों के अनुकूल हो, उसे क्यों न कबूल किया जाये। मैं जानता हूं कि 31 मार्च की तारीख तो नज़दीक आ गई है इस लिये इस के मुताबिक प्लान तैयार करना तो शायद सरकार के लिये मुश्किल होगा लेकिन अगले साल तक ही इस के बारे में प्लान बना दिया जाये ताकि हम लोगों को कह सकें कि हम सोशलिज़्म की तरफ सन्तोषजनक ढंग से बढ़ रहे हैं। सारे टैक्स स्ट्रक्चर को और आर्थिक ढांचे को रैशनेलाइज़ करने की ज़रूरत है और इस की तरफ सरकार को कदम उठाने चाहिएं। सेल्ज़ टैक्स के मुतअल्लिक सरकार ने जो नीति अपनाई है इस के लिये मैं सरकार को बधाई देना चाहता हूं। तंदूर, ढाबा, होटल और रैस्टोरैन्ट वालों की आमदन पहले ही बड़ी मामूली थी

[श्री यशपाल]

इस के अलावा यह लोग अपनी आमदन का हिसाब-किताब भी नहीं रख सकते थे। इन की यह मांग बड़ी देर की थी कि इन को इस टैक्स से छूट दी जाये । इस के अलावा लोगों को बहुत परेशानी होती थी, इस बात का सही अन्दाज़ा लगाने के लिये कि टैक्स जो चार्ज करना है वह कैसे हो और यह बात उन लोगों के लिये एक समस्या थी कि यह फैसला कैसे हो कि यह तंदूर है, ढाबा है, होटल है या रैस्टोरैन्ट है। जब सेल्ज़ टैक्स लगा था तो लोगों ने इस विचार से इस का स्वागत किया था कि चलो, बोझ चाहे बर्दाश्त करना पड़ेगा, लेकिन सरकार की आमदनी तो बढ़ जायेगी। मगर उन्होंने इस बात की तरफ कोई ध्यान नहीं दिया था कि अगर डिफ्रेंट रेट्स पर तंदूर, ढाबा, होटल और रैस्टोरैन्ट पर टैक्स लगाया जायेगा तो इन की डैफीनीशन कैसे होगी। टैक्स की पेमैन्ट के मौका पर भी सब से बड़ी अड़चन यह होती है कि इस बात की डैफीनीशन कैसे हो कि यह तंदूर है, ढाबा है, होटल है या रैस्टोरैन्ट। खाने पर टैक्स लगाना वैसे भी नामुनासिब है क्योंकि बिल की पेमैन्ट के वक्त जो टैक्स के रूप में 3-4 पैसे उस पर फालतु देने पड़ते हैं वह बहुत अखरते हैं। तंदूर और ढाबे की बजाये यदि आप होटल या रैस्टोरैन्ट में खाना खायें, तो टैक्स और भी ज़्यादा बन जाता है। दो चार दोस्तों के साथ जब खाने पर भी सेल्ज़ टैक्स अदा करना पड़े तो यह एक बहुत ही नामुनासिब सी बात होगी। इसके अलावा जब वह किसी खास शरह से टैक्स चार्ज करेगा वह इस में एक शर्म सी महसूस करेगा। हो सकता है कि इस बात को स्पष्ट करने के लिये तकरार हो जाये कि यह जनाब ढाबा नहीं, रैस्टोरैन्ट है। अब जिन छोटे छोटे रैस्टोरैंट्स की इनकम सालाना 25 या 30 हज़ार से ऊपर नहीं जाती उन पर सेल्ज़ टैक्स वसूल नहीं किया जाता मगर यह फैसला हो कैसे कि इसकी आमदन कितनी है? क्या उसे फिर हिसाब-किताब के झमेले में नहीं फंसना पड़ेगा? हिसाब-किताब से वही तो वह छूट चाहता है। कई दफा एक ही कैटेगरी के रैस्टोरैंट्स के अन्दर होता ऐसा है कि परिवार के चन्द आदमी इकट्ठे मिल कर काम करते हैं। आप किस तरह फैसला करेंगे कि यह ढाबा है या रैस्टोरैन्ट? शुरू से यही तो झगड़ा है। ढाबा और रैस्टोरैन्ट में तमीज़ करना कठिन है। पहले फैसला हुआ कि जिन के चूल्हे, पतीले दुकान से बाहिर होते हैं वह ढाबे, बाकी के रैस्टोरैन्ट्स। तब सभी ने अपने बाहिर एक एक चूल्हा बनवाया उस पर एक एक पतीला रख लिया। अब आप ढाबे, तंदूर के लिये तो लाईसैन्स फीस रखना चाहते हैं लेकिन रैस्टोरैन्ट के लिये टैक्स। ऐसे हालात में भी इस बात की तमीज़ भला कोई कैसे करेगा कि ढाबा कौनसा है और रैस्टोरैन्ट कौनसा है। जब सरकार ने फैसला यह किया कि इन पर सेल्ज़ टैक्स न लगे सिर्फ लाईसैन्स फी ही लगे तो मेरा सुझाव है कि रैस्टोरैन्ट पर लाईसैन्स फी लगा दी जाये। लाईसैन्स फी की वसूली के लिये 3 कैटेगरीज़ बना दी जायें जिसमें ढाबा और तंदूर एक में, दूसरी में होटल और तीसरी में रैस्टोरैन्ट आते हैं। इस से सरकार की आमदनी में कमी नहीं होती। टैक्स की चोरी रुक जायेगी और सब से बढ़कर ढाबे, तन्दूर और रैस्टोरैन्ट वाले परेशानी से बच जायेंगे। सरकार ने जब एक अच्छा फैसला किया है तो उसका संबंधित व्यक्तियों को पूरा फायदा पहुंचना चाहिये। इसलिये मैं अर्ज़ करूंगा कि पंजाब सरकार इस पर दोनों तरफ से गौर करे और मेरा सुझाव मान ले।

सेल्ज़ टैक्स की वसूली के मुतअल्लिक भी मैं एक बात अर्ज़ कर देना चाहता हूं। वह यह कि सरकार और व्यापारियों के दरमियान काफी कशमकश स बड़ी देर से जारी है। सरकार और व्यापारियों की आपस में मीटिंग्ज़ भी हुई हैं। व्यापारियों ने पंजाब सरकार की बात को बुनयादी तौर पर मान भी लिया है। मगर सरकार और व्यापारियों के संबंध आपस में बिगड़ते ही जाते हैं। व्यापारियों में सभी किस्म के लोग आ जाते हैं, एक छोटा दूकानदार जो अपना गुज़ारा बड़ी मुश्किल से करता है वह भी एक व्यापारी है। जब व्यापारियों से टैक्स की वसूली का सवाल पैदा होता है तो सरकार कहती है कि यह टैक्स नहीं देते। व्यापारी कहते हैं कि हम तो टैक्स देते हैं मगर हमें टैक्स देने वालों की बजाये चोर समझा जाता है। हमारे साथ टैक्स कुलैक्टिंग अथारेटी अच्छा स्लूक नहीं करती। हमें मुजरिम समझा जाता है। गांव का रैविन्यू नंबरदार इकट्ठा करके देते हैं। यह एक छोटी सी रक्म होती है मगर इस के लिये उन लोगों को पंजोत्रा दिया जाता है। एक एक दुकानदार और व्यापारी 15--20 और 30 हजार तक हर साल टैक्स इकट्ठा करके देत हैं मगर इस काम के लिये कोई कमीशन देना तो दरकिनार जब वह टैक्स भरने जाते हैं तो कितनी ही देर तक ऐकसाइज़ और टैक्सेशन डिपार्टमैन्ट के आगे इन को इंतजार करना पड़ता है। कई दफा तो अपमानित होकर इन को घर वापिस आना पड़ता है। यही कारण है कि इन लोगों के और सरकार के सम्बन्ध दिन बदिन बिगड़ते जाते हैं। इस का सीधा सा हल यह है कि सेल्ज़ टैक्स पहले मरहले पर लगा दिया जाये। जो चीज़ें पंजाब में बनती हैं उनके तो सोर्स पर ही टैक्स लग सकता है। जो चीज़ें बाहिर से आती हैं उन पर इम्पोर्ट के वक्त टैक्स लग सकता है या फिर यह सारा टैक्स होलसेल के व्यापारियों से लिया जा सकता है उस सूरत में उसका नाम सेल्ज़ टैक्स की बजाये परचेज़ टैक्स हो जायेगा लेकिन सरकार और व्यापारी बड़े झंझट से बच जायेंगे और इस से सरकार की आमदनी भी बढ़ जायगी। इसके अलावा यह रोज़ रोज़ की टैक्स इवीज़न क झगड़ भी खत्म हो जायेगा। एक दूसरे को चोर कहने का सिलसिला बन्द हो जायेगा। अपने आप ही सारे सवाल ठीक हो जायेंगे। इस के साथ ही एक बुनयादी ग़ल्ती के मुतअल्लिक भी मैं आप का ध्यान दिलाना चाहता हूं। जो लोग टैक्स लगाते हैं उन के पास ही टैक्सिज़ के झगड़ों की अपीलें सुनने को जाती हैं। यह एक बड़ी अजीब बात है कि वही टैक्स लगाये और वही अपील भी सुने। मैं समझता हूं कि टैक्स लगाने वाले और होने चाहियें, और अपील सुनने वाले और होने चाहिएं।

जिस तरह इस सरकार ने ज्यूडीशियरी और ऐग्ज़ैक्टिव दोनों को अलहदा करके नेक कदम उठाया है और परिणामस्वरूप नेक नामी प्राप्त की है उसी तरह से अगर यह सरकार असैसिंग अथोरिटी को और अपीलैट अथारेटी को अलग अलग कर दे तो बहुत सराहनीय कदम होगा। आजकल टैक्स लगाने के मामले में देखने में यह आया है कि बड़ी धांधली होती है। अगर कोई पार्टी वक्त पर न पहुंच पाये तो उसके ऊपर ऐक्सपार्टी टैक्स लगा दिया जाता है। यही नहीं कि सिर्फ टैक्स ही लगा दिया जाये, बल्कि उसके ऊपर पैनाल्टी भी लगा दी जाती है जो हर हालत में पार्टी को भरनी पड़ती है। बग़ैर पेमैन्ट किये

[श्री यशपाल]

पार्टी का छुटकारा नहीं हो सकता । चाहे वह व्यक्ति बाद में अपील करे और फैसला चाहे उस के हक में ही हो जाये मगर उसे उस वक्त फौरन ही टैक्स अदा करना पड़ता है और पैनाल्टी करनी पड़ती है । इसलिये मेरी गुजारिश यह है कि अपीलेट अथारिटी अलग हो जाये तो यह सिलसिला बन्द हो जायेगा । (घंटी)

ठीक है, टाइम थोड़ा है और आपने समाप्त करने के लिये कहा है, लेकिन मैं सिर्फ एक बात ज़रूर कहूंगा । उसके बाद में खत्म कर दूंगा । और वह बात है, सरदार प्रताप सिंह कैरों के कत्ल के सम्बन्ध में । इस सिलसिले में सदन में बहुत कुछ कहा गया है । और हमारे सी. एम. साहिब ने भी गवर्नर महोदय के भाषण पर हुई बहस का जवाब देते हुए अपने ख्यालात का इज़हार किया है । लेकिन उनके अतिरिक्त और लोगों ने कई तरह की बातें की हैं । और यहां तक कहा है कि अगर सरदार प्रताप सिंह के कत्ल का पता नहीं लगा या सुराग नहीं लगा तो यह कौनसी बड़ी बात है क्योंकि पहले भी बहुत से कत्ल हुए हैं और सुराग नहीं लग सका । कहीं किसी इंस्पैक्टर के कत्ल का ज़िक्र किया, कहीं किसी टीचर और इसी तरह के किसी आदमी का ज़िक्र किया और कहा कि इन कत्लों में भी कातिलों का सुराग नहीं लग सका । यही नहीं दूसरे मुल्कों में हुए कत्लों का भी ज़िक्र किया गया और कहा गया कि फलां जगह सुराग नहीं मिला और कातिलों का कोई पता नहीं लग सका तो सरदार प्रताप सिंह कैरों का भी अगर इतनी जल्दी पता नहीं लगा तो कोई बड़ी बात नहीं है । मैं समझता हूं कि इस तरह के रिफ्रैंस देना बिल्कुल गलत है । क्योंकि मैं सरदार प्रताप सिंह के कत्ल को साधारण कत्ल नहीं समझता । उनके कत्ल में और साधारण कत्ल में बड़ा भारी अन्तर है । जैसे किसी व्यक्ति की अहमियत में फर्क होता है, किसी की अहमियत कम होती है, किसी की ज़्यादा होती है उसी तरह से यह कत्ल बहुत अहम शख्सियत का कत्ल है । इसे आप साधारण कत्ल की कोटी में रखना चाहते हैं । मैं समझता हूं कि हिन्दुस्तान की मौजूदा हिस्ट्री में यह अपने किस्म का पहला वाक्या है । इस तरह का पहले कभी नहीं हुआ । इतने प्लैन्ड तरीके से कभी कोई मर्डर नहीं किया गया । पहले बड़ी अच्छी तरह से प्लैनिंग हुई और इतनी माइन्यूटली प्लैनिंग की गई कि मर्डर्ज़ को सरदार प्रताप सिंह की प्रत्येक गति-विधि का पता था और वह प्लैनिंग बड़ी सफलता से ऐग्ज़ीक्यूट भी की गई । और हमारी सरकार को उसका न पहले पता चला और न बाद में पता चला । कितने अफसोस की बात है । और फिर उसे साधारण मर्डर समझा जाता है । अगर यह साधारण मर्डर होता तो प्रैज़ीडैंट आफ इंडिया से लेकर नीचे तक इसका ज़िक्र न होता और न इतना खतरा बताया गया होता । हमारे स्पीकर साहिब ने भी यह कहा है कि इस कत्ल के बाद ऐसा मालूम होता है कि इस देश की डैमोक्रेसी को बहुत भारी खतरा है । लेकिन इस सरकार की तरफ से यह कहा जाये कि अगर कातिलों को तलाश करने या सुराग लगाने में देर हो गई तो कोई बात नहीं है । मुझे तो ऐसा मालूम होता है कि सरकार ने यह कह कर इस बात का एतराफ़ किया है कि आगे भी यह सुराग नहीं लगा सकेगी । और इसी लिये अभी से यह डिफैन्स तैयार किया जा रहा है कि **अगर**

सुराग न भी लग सके तो कोई बात नहीं। (*Deputy Speaker in the Chair.*) जिस तरह से कि पहले होने वाले तमाम कत्लों का पता नहीं लग सका तो इस कत्ल का भी अगर न लग सके तो इनके लिये कोई बात ही न हो। मैं, जनाब, समझता हूं कि इस सरकार ने जो तरीका अपनाया है, वह बहुत घिनौना तरीका है और जो ज़हनीयत काम कर रही है, वह बड़ी डिफीटेस्ट ज़हनीयत है। सरदार प्रताप सिंह से किसी को इख्तलाफ हो सकता है, शिकायत हो सकती है, शिकवा हो सकता है, कई लोग उनसे परेशान हो सकते हैं लेकिन इससे किसी को इन्कार नहीं हो सकता कि इस तरह से जो कत्ल हुआ है वह अत्यंत निन्दनीय है, और ऐसे कत्ल होते रहें और सरकार उसका नोटिस न ले और कहे कि ऐसे तो कत्ल होते ही रहते हैं। कभी कत्ल का सुराग मिल जाता है, और कभी सुराग नहीं मिलता। मैं समझता हूं कि अगर यही हाल रहा, तो हमारे सारे प्रदेश की व्यवस्था और शान्ति की बुनियाद ही खत्म हो जायेगी। यह कहते हैं कि इस कत्ल की कोई विशेष अहमियत नहीं। मैं कहता हूं कि अगर इस कत्ल से खोफ न फैला होता तो खुद मिनिस्टरों ने अपने इर्द-गिर्द चारों तरफ गार्दें क्यों बढ़ा लीं? जब इंस्पैक्टर्ज़ के कत्ल हुए और टीचर्ज़ का कत्ल हुआ तब तो गारदें नहीं बढ़ी। आप को इस कत्ल की अहमियत को तस्लीम करना चाहिये और स्पष्ट शब्दों में कहना चाहिये कि जो लोग इस मसले पर तरह तरह की बेबुनियाद बातें करते हैं, वह किसी का भला नहीं कर रहे। हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब ने और होम मिनिस्टर साहिब ने बड़े नपे तुले अल्फाज़ में बातें कहीं, उनसे स्टेट के लोगों पर अच्छा असर पड़ा। मैं समझता हूं कि उन से सबको सबक लेना चाहिये। आज प्रताप सिंह के मर जाने के बाद भी इतना असर है लोगों पर कि जितना कोई और किसी जिंदा आदमी का भी नहीं है। इसलिये भी उनके कत्ल की अहमियत को समझना चाहिये। उनके चीफ मिनिस्टर पद से हट जाने के बाद जगह जगह से उनकी तस्वीरें हटा दीं, या गिरा दीं यह सब क्या है? क्या यह डैमोक्रेसी है? क्या यह हमें फैसिज्म की ओर ले जाने वाली बात नहीं है? यह डिक्टेटरशिप की ओर ले जाने वाला कदम नहीं है? कितनी विचित्र बात है। इस तरह से किसी देश की डैमोक्रेसी की हिस्ट्री में नहीं हुआ है जो आप यहां कायम करने जा रहे हैं कितावों मे से तस्वीरें हटा दी और स्टेडियम से नाम हटवा दिये, ऐसा दुनिया के किसी जम्हूरी मुल्क में नहीं हुआ। और यह सब किसी ऐसे गैर जिम्मेदार आदमी की तरफ से नहीं, बल्कि ज़िम्मेदार मिनिस्टर की तरफ से हुआ। मर्डर होने के बाद चीफ मिनिस्टर साहिब ने कहा था कि राई में जो प्रताप स्टेडियम है, जिसका नाम उड़ा दिया गया था, उसका नाम बहाल कर दिया जाये। लेकिन एजूकेशन मिनिस्टर कहते हैं कि उनका नाम हटा दिया जाये। इस तरह से जो माहौल पैदा करने की कोशिश पंजाब में की जा रही है, मैं समझता हूं कि इससे काफी लोगों को परेशानी हुई है। और अभी तक लोग अपने आप को रिकनसाइल नहीं कर सके हैं। कितने अफसोस की बात है कि हिन्दुस्तान के हाईवे नम्बर एक पर कत्ल हो, और कत्ल का मुकाम हिन्दुस्तान की कैपिटल के पास हो, और फिर दिन के 12 बजे भरी दोपहरी में, थाने के पास और गांव के नज़दीक जहां पर कितने ही लेबरर्ज़ काम कर रहे हों, उस मुकाम पर कत्ल हो और कातिल बड़े

[श्री यशपाल]

आराम से वहां से रवाना हो जाएं। यह सिर्फ दुःख की ही बात नहीं है पंजाब के माथे पर एक ऐसा कलंक का दाग लगा है जो धुल नहीं सकता। लेकिन हां, अगर कातिलों को पकड़ लिया जाये और बेहूदा बातें बन्द कर दी जायें तो लोगों को कुछ तसल्ली हो सकती है। (घंटी) मैं जनाब आप की घंटी का एहतराम करता हूं और सिर्फ यही अर्ज़ करता हूं कि सरदार प्रताप सिंह के कत्ल से स्टेट की जो कानूनी व्यवस्था डोल गई है उसको कायम करने के लिये, पूरी कोशिश करनी चाहिये और अगर इन से नहीं होती है तो यह कह दें कि सैंटर वाले संभाल लें।

एक बात और कह के बैठ जाऊंगा कि अगर आप इस स्टेट को वैलफेयर स्टेट बनाना चाहते हैं और चाहते हैं कि वैल्थ चन्द आदमियों के हाथों में ऐक्यम्यूलेटिड न हो और पावर कंसैंट्रेटिड न हो तो जो मैं ने पिछले साल सोशलिज़्म के सम्बन्ध में रैज़ोल्यूशन इस हाऊस में पेश किया था और जिसकी सब ने ताईद की थी मेहरबानी करके उसकी तरफ कदम उठाया जाये।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ (ਸਿਧਵਾਂਬੇਟ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਬਜਟ ਇਥੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਬਜਟ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਲਈ ਹੋਰ ਵੀ ਸਰਾਹਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਵਜੂਦ ਘਾਟਾ ਹੋਣ ਦੇ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ।

ਮੈਂ ਇਸ ਬਜਟ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਔਰ ਮਾਲੂਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੀਸਰੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਸੀ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਥੋੜਾ -ਥੋੜਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਔਰ ਹੁਣ ਜੋ ਰੁਪਿਆ ਬੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ $2\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਬਚਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਫੈਕਟ ਇਹ ਹੋਵੇ, ਔਰ ਕਿਹਾ ਇਹ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਰਹੀ ਤਾਂ ਇਹ ਮਜ਼ਹਿਕਾ ਖੇਜ਼ ਗੱਲ ਹੈ......ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਸਤੀ ਸ਼ੋਹਰਤ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਏਥੇ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਦਸਾਂਗਾ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਿਸ ਵਿਚ ਬੜਾ ਰੌਲਾ ਸੀ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣਦੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਸਾਬਕਾ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਵਰਡਿਕਟ ਆਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰੀ ਛਡਣੀ ਪਈ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਕਿਸ ਨੂੰ ਲੀਡਰ ਚੁਣਿਆ ਜਾਵੇ ਮਗਰ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਲੀਡਰ ਜਲਦੀ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਹੁਣ ਤਾਂ ਬੜੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਮਗਰ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਬੜੇ ਲਛੇਦਾਰ ਲੈਕਚਰ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਖੈਰ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਤੂੜੀ ਬੁੱਸੀ ਹੋਈ ਪਈ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖੁਾਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਸੰਢਾ ਕਿਤੋਂ ਭੁਖਾ ਆ ਗਿਆ ਉਸ ਨੇ ਖਾ ਲਈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬੁੱਸੀ ਹੋਈ ਤੂੜੀ ਦਾ ਵੀ ਕਲਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਢੇ ਦੀ ਵੀ ਭੁਖ ਮਿਟ ਗਈ। ਬਿਲਕੁਲ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਇਹੋ ਗੱਲ ਹੈ। ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਬਤੌਰ ਪਾਰਟੀ ਲੀਡਰ ਵੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਟਰੀ ਜਿਸ ਦਾ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅਜ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਜ ਹੈ ਆਪਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਫਟੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ

ਇਹ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਡਾਊਨਫਾਲ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੂਤ ਪਟਾਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਬਲਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਲੈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਅਪਗਰੇਡ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਖੀ ਅਤੇ ਏਸ ਸਾਲ ਵੀ ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਅਪਗਰੇਡ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਦੀ ਵਜ਼ਾਹ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ ਇਹ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਹੈਡ ਮਿਸਟਰੈਸ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੇ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਫਿਊਚਰ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮਾਂ ਬਣ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਵੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਉਹ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨਿਕਲ ਆਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਫੰਡਜ਼ ਤੇ ਕਟ ਲਾ ਦਿਆਂਗਾ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਹੈਡਮਿਸਟਰੈਸ ਦੀ ਬਦਲੀ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੇ ਕੀਤੀ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਬਦਲੀ ਰੋਕ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਔਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਬੇੜਾ ਗਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਰਹੀ ਤਾਂ ਸੂਬਾ ਕਿਧਰ ਨੂੰ ਜਾਏਗਾ। ਏਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਸਤੀ ਸ਼ੋਹਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਟੇਬਲ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਕਤ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਮਦਾਰੀ ਸੀ ਔਰ ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਚਾਉਂਦਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਹੈਡਜ਼ ਆਫ ਦੀ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟਸ ਅਤੇ ਪਰਾਈਵੇਟ ਸੈਕਟਰੀ ਹਨ ਉਹ ਮਦਾਰੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਔਰ ਜਨਤਾ ਦੀ ਨਕੇਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮਨਿਸਟਰ ਜਾਇਜ਼ ਦਖਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਪਰਸਨਲ ਸਰਕਾਰ ਸੀ ਮਗਰ ਹੁਣ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਜਾਂ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਸਿਰਫ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਬਣੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਲੀਸੀ ਡਿਕਲੇਅਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਕੰਮ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕੋਆਪਰੇਸ਼ਨ ਲਵਾਂਗੇ ਔਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰੇ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਰੀਜੀਮ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਭੈੜੇ ਅਫਸਰ ਸਨ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਸਮਗਲਰ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿਆਂਗੇ। ਲੇਕਿਨ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਮਗਲਰਾਂ ਅਤੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਥੈਲੀਆਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਰੋਟੀਆਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚਾਹਾਂ ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਮੈਂਬਰ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਬਦਨਾਮ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹਟੇ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ 5—10 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਪਰਸਨਲ ਫੰਡ ਰਖਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਕਿ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਵਾ ਪਿਆ ਕੇ ਆਪਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ

[ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ]

ਰੱਖ ਸਕੇ। ਅਜ ਵੀ ਉਹ ਬਦਮਾਸ਼ ਅਤੇ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਈ ਦਫਾ ਗ਼ਬਨ ਦੇ ਕੇਸ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਏ ਸਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਚੱਕਰ ਕਢਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

Quorum

Sardar Prem Singh Prem : Madam, there seems to be no quorum in the House.

Deputy Speaker : Thank you.

(At this stage Division bells were sounded and there was quorum in the House).

GENERAL DISCUSSION OF THE BUDGET FOR THE YEAR 1965-66 (Resumption)

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਗਰੀਬ ਮਜ਼ਦੂਰ ਔਰ ਆਮ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਰੋਵੀਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਗ ਇੰਡਸਟਰੀ, ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਅਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੈਂਟਨਮਾ ਪਾਜਾਮਾ ਜਿਸ ਦਾ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਜੇ ਥਾਪਰਾਂ ਅਤੇ ਸੋਨੀਆਂ ਵਰਗੇ ਕਰੋੜ ਪਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਠਜੋੜ ਕਰਦੀ ਫਿਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਜਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੀ ਆਸ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਕੀ ਗਲ ਸੋਚਣੀ ਹੈ? ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਇੰਟਰਫੀਅਰ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਲੇਕਿਨ ਮੌਜੂਦਾ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਜੋ ਇੰਟਰਫੀਅਰੈਂਸਿਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣੇ ਮਿਊਂਨਿਸਪਲ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਅਤੇ ਰੀਪਬਲੀਕਨ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਜਲਸੇ ਦੇ ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਰੀਪਬਲੀਕਨ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ 506 ਦਾ ਪਰਚਾ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ ਔਰ ਰੀਪਬਲੀਕਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ 506 ਦਾ ਪਰਚਾ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਵਾਇਆ। ਐਸ. ਪੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕੇਸ ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਗ਼ਲਤ ਹੈ ਔਰ ਰੀਪਬਲੀਕਨ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕੇਸ ਸਹੀ ਹੈ। ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਦੇ ਵੀ ਹੁਣ ਤਕ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਦਫਾ 82 ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਲਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਐਸ. ਐਚ. ਓ. ਨੇ ਗਲਤ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਕਰੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਨੇ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਐਸ. ਪੀ. ਕਰੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਐਸ. ਪੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਕੇ ਅਸਲੀਅਤ ਦਸੀ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਅਰੈਸਟ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਨੱਠੇ। ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਸ ਨੂੰ ਕੋਲਡ ਸਟੋਰੇਜ ਦੇ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਕੋਲਡ ਸਟੋਰੇਜ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ?

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਲਾ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਹੈ ਜੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਡੇਹਲੋਂ ਇਕ ਬਲਾਕ ਸਮਿਤੀ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਗ਼ਬਨ ਦੇ ਦੋ ਕੇਸ ਸਾਬਤ ਹੋਏ। ਏਥੋਂ ਵੀ ਇੰਸਟਰਕਸ਼ਨਜ਼ ਗਈਆਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਰਜਿਸਟਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ........

1.00 P.M.

ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ ਉਸਦੀ ਇਨਕੁਆਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਗਬਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਜ 8 ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਨਾਮਨਿਹਾਦ ਲੀਡਰ ਹੈ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਐਮ. ਪੀ. ਜੋ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਲੀਡਰ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਉਹ ਆਦਮੀ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਗਬਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਬਚਾਉਣ

ਲਈ ਉਹ ਇਥੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਮਿਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਐਸੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਓ ਤਾਕਿ ਬਲਾਕ ਸਮਤੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋ ਜਾਣ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਕਿਥੋਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ? (Where from all these news come to the hon. Member ?)

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ: ਇਹ ਗਲਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬੀਤਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਬਾਲਾ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਜੋ ਐਨਾ ਜ਼ੁਲਮ ਰਿਪਬਲਿਕਨ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਹੋਇਆ ਹੈ—ਉਹ ਜਿਸ ਨੇ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ—ਉਹ ਇਕ ਕਾਂਗਰਸੀ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਅਧੋਇਆ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜੋ ਥਾਣਾ ਮੁਲਾਣਾ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਰਗੜਿਆ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਵਲੋਂ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ੀਲਡ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਥੇ ਪਿੰਡ ਅਧੋਇਆ ਵਿਚ ਇਕ ਪਰੇਮੂ ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਛ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਜਿਸਦਾ ਸੇਲ ਡੀਡ ਤੇ ਇੰਤਕਾਲ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ। 24 ਜੂਨ ਨੂੰ ਉਹ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਆਪਣੇ ਨਾਲ 10—12 ਆਦਮੀ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਪਸਤੌਲ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਔਰਤ, ਬਚਿਆਂ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਜਦੋਂ ਕੇਸ ਦੋਰਜ ਕਰਾਉਣ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕੇਸ ਵੀ ਰਜਿਸਟਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਆਖਰ ਦਫਾ 506 ਤਹਿਤ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੂੰ ਕੇਸ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਵਲੋਂ ਉਸਨੂੰ ਸਮਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਉਸਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਆਈ. ਜੀ. ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਉਥੋਂ ਆਦਮੀ ਆਏ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤਿਲਕ ਰਾਜ ਥਾਣੇਦਾਰ ਉਸ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਦਫਾ 107/151 ਵਿਚ ਫਸਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖੈਰ, ਇਨਾਂ ਨੇ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਦਿਤਾ ਲੇਕਿਨ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੋ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਉਸ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ ਪਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਫਾ 107/151 ਹੇਠ ਅੰਦਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਮੌਕੇ ਤੇ ਜੋ ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਤਕ ਨਹੀਂ ਲਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਸਾਹਿਬ ਬਾਰਸੂਖ ਹਨ। ਆਖਰ 3 ਦਿਨ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾਤ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਉਸ ਗਰੀਬ ਦੇ ਮਕਾਨ ਦੀ ਛਤ ਤੇ 28-12-1964 ਨੂੰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਛਤ ਨੂੰ ਪੁਟ ਕੇ ਉਸਦੀ ਝੌਂਪੜੀ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੈਂ ਹੀ ਆਪ ਅੱਗ ਲਾਈ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਵਰਨਾ ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ਤੇਰੇ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਣ ਦੀ। ਕਿਤਨੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਆਦਮੀ ਮਰ ਕੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਦਿਹਾੜੀ ਕਰਕੇ ਇਕ ਦੋ ਰੁਪਏ ਕਮਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਅੱਗ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਉਲਟਾ ਉਸਤੇ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕੇਸ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਉਥੋਂ ਉਸਨੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਭੇਜੀਆਂ ਲੇਕਿਨ ਕੋਈ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ....

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਵਾਈਂਡ ਅਪ ਕਰੋ। (The hon. member may now please wind up.)

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ: ਬਸ ਜੀ, ਇਕ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ 30-12-1964 ਨੂੰ ਉਸ ਐਸ. ਐਚ. ਓ. ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਰਪਟ ਦਰਜ

[ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ]

ਕਰਾਈ ਸੀ ਬਰੱਟ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਬਾਲੇ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫੂਨ ਕਰਾਏ ਕਿ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਥੋਂ ਕੋਈ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਕ ਹੈਡ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਉਥੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਬੁਲਾ ਕੇ ਫਿਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੋ ਦਿਨ ਤਕ ਕੋਈ ਜ਼ਮਾਨਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੇਸ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਖਤਮ ਕਰਾਂ ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਦੋ ਕੇਸ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਨੇ ਕਿਤਨੀ ਧਾਂਧਲੀ ਮਚਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਅੰਬਾਲਾ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿੰਡ ਅਲਾਉਲਪੁਰ ਹੈ। ਉਥੇ ਇਸ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਨੇ ਆਪਣੇ 70 ਸਾਲਾ ਬਾਪ ਦੇ ਨਾਮ 70 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਕਰਾ ਲਈ ਜੋ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਸੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੇ ਉਪਰ ਅਪਰੋਚ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਨਜਾਇਜ਼ ਅਲਾਟ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹ ਅਲਾਟ-ਮੈਂਟ ਤਾਂ ਕੈਂਸਲ ਕਰ ਦਿਤੀ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਨੇ ਕੋਈ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਦਰਖਤ ਜੋ ਉਸ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸੀ ਸਾਰਾ ਕੱਟ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਦਰਖਤ ਕਿਥੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋੜ ਕੇ ਆਬਾਦ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਉਪਰ ਇਹ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਮ ਪਰਕਾਸ਼ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹਰ ਫਸਲ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਬਟਾਈ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਾਲਕ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬਟਾਈ ਕਿਸ ਹਕ ਨਾਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ? ਫਿਰ ਇਕ ਨੂਹਣੀ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਵੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਕਾਫੀ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਗਰੀਬੂ ਨਾਮ ਦਾ ਆਦਮੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਇਸੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਨੇ ਅਗਵਾ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਢਾਈ ਸਾਲ ਤਕ ਉਸਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਇਹ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਤੇ ਮਾਸਟਰ ਗੁਰਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਕਹਿੰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਖੈਰ, ਉਹ ਜੋ ਐਬਡਕਸ਼ਨ ਕੇਸ ਸੀ ਉਸਦੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮੁੜ ਮੁੜਾਈ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਸੁਲਾਹ ਸਫਾਈ ਹੋ ਗਈ। ਅਗੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਹਰੀਜਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਮਨਿਸਟਰ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਇਹ ਕੇਸ ਲਿਆਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੀ ਉਥੇ ਵੈਲਫੇਅਰ ਅਫਸਰ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵੈਲਫੇਅਰ ਫੰਡ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਚੂੰਕਿ ਉਹ ਆਦਮੀ ਰਿਪਬਲਿਕਨ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਤਅੱਲੁਕ ਰਖਦਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਐਮ. ਐਲ. ਏ ਸਾਹਿਬ ਇਥੇ ਆਏ ਅਤੇ ਮਿਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਹੁਕਮ ਕਰਾ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਆਦਮੀ ਲੈਂਡ ਬੈਨੀਫਿਸ਼ਰੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਉਸ ਲਿਸਟ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਕਢ ਵੀ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਗਰੀਬ ਨੇ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ 7,600 ਰੁਪਏ ਦੀ ਐਵੇਂਕੁਈ ਲੈਂਡ ਲੈ ਲਈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਮਦਦ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿਸੇ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਜਮਾਂ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਬਾਰੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਵੈਲਫੇਅਰ ਅਫਸਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਢਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇਵੇਗੀ। ਹੁਣ ਹਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਡੀ. ਸੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੇ ਪੈਸੇ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਸਬਸਿਡੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਲੈਂਡ ਬੈਨੀਫਿਸ਼ਰੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਜੋ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਇੰਟਰਫੀਰੈਂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਇਹ ਹਾਲ ਅਜ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕਈ ਕੇਸ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸੇ ਮਨਿਸਟਰੀ ਵਲੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਇੰਟਰਫੀਅਰੈਂਸ ਕੀਤੀ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕੀਤਾ

ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਬੈਠੇ ਹਨ: ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰੂਲਜ਼ ਮੁਤਾਬਕ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਜੋ ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਵਿਚ ਹੋਵੇਂ ਅਤੇ ਬਾ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਹੋਵੇ ਉਹ ਵੈਲਫੇਅਰ ਫੰਡ ਵਿਚੋਂ ਗਰਾਂਟ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ ਲੇਕਿਨ ਇਸੇ ਐਮ. ਅਲ. ਏ. ਦਾ ਭਾਈ ਜੋ ਜਗਾਧਰੀ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਗੱਤਾ ਮਿਲ ਵਿਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਿਲ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੈ ਅਤੇ ਸੌ ਡੇਢ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਤਨਖਾਹ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਔਰ ਨਾ ਉਹ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਫੰਡ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅੰਬਾਲਾ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਐਡਹਾਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੂੰ ਬੈਨੀਫਿਟ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਲੇਕਿਨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਦੇ ਭਾਈ ਨੂੰ, ਜੋ ਮਿਲ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੈ, ਲੈਂਡ ਬੈਨੀਫਿਸ਼ਰੀ ਸਿਲੈਕਟ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਇਕ ਐਮ. ਐਲ. ਸੀ. ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ 506 ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੇਸ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਸਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਗਿਰਫਤਾਰ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਹ ਲੁਧਿਆਣੇ ਨੂੰ ਬੀਲਾਂਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਮਨਿਸਟਰੀ ਦਾ ਹੱਥ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਕੋਲੋਂ ਅਰੈਸਟ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਆਰਡਰ ਲਏ ਹਨ, ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਨਾਲਿਜ ਵਿਚ ਭੀ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਕੁਝ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲੇ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਗੱਲ ਭੁਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਇੰਟਰੈਸਟ ਦੇ ਅਗੇ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਜਾਰਿਟੀ ਹੈ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਨ। ਜਦੋ ਕਾਂਗਰਸ ਹਾਈ ਕਮਾਂਡ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੈਕ ਉਤੇ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਡਰ ਹੈ। ਜਦੋ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨਾਂ ਹੋਈਆਂ, ਉਸ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਤਸ਼ਦੱਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਬੇਰਹਿਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਖੈਰਖਾਹ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) ਕੁਝ ਦੋਸਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੇ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਅਗਰ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਪੇਟ ਦੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੇਟ ਵਧ ਗਿਆ। (ਵਿਘਨ) (ਸ਼ੋਰ)

Deputy Speaker: Please withdraw these words.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ: ਅੱਛਾ ਜੀ, ਮੈਂ ਲਫਜ਼ ਵਿਦਡਰਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਹੈ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰਸ਼ਿਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਜਾਲੰਧਰ ਆ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸ਼ਿਪ ਲੁਧਿਆਣੇ ਕਦ ਆਵੇਗੀ। (ਹਾਸਾ) ਰੀਪਬਲਿਕਨ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਐਕਸੇਪਟਿਡ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਇਮਪਲੀਮੈਂਟ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਲਗਭਗ 4½ ਲੱਖ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਪੀਸਫੁਲ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਰਹੀ, ਲੇਕਿਨ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਨਾਉਂ ਖੱਟ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕੀਤਾ। ਨਿਹੱਥੇ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹੀਆਂ ਉਤੇ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਲਾਠੀ ਚਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਨਿਹੱਥੇ ਲੇਡੀਜ਼ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹੀਆਂ ਉਤੇ ਮੈਨ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਲਾਠੀ ਚਾਰਜ ਕੀਤੀ। ਲੇਡੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਗੋਦੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬੱਚੇ ਖੋਹ ਕੇ ਸੁੱਟੇ ਗਏ। (ਵਿਘਨ)

Home and Development Minister : I would request the Member to prepare a case. I am ready to take action against any officer who has done it. But on the face of it what he says I object to it. It is altogether a wrong and an exaggerated picture.

उपाध्यक्षा : अब आप इस बारे में लिख कर दे दें (The hon. Member may give this in writing.)

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਗੱਲ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕ੍ਰਿਟੀਸਾਈਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਇਨਕੁਆਰੀ ਕਰਾ ਲਵੇ। ਅਗਰ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਸਾਬਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰੋਪੋਜ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਮੈਂ ਭੁਗਤਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।

Deputy Speaker: Wind up now please.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਅਥਾਰਿਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਇਨਸਟਰਕਸ਼ਨਜ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹੀਆਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭੀ ਪੁਲੀਸ ਅਥਾਰਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹੀਆਂ ਨਾਲ ਤਸ਼ੱਦਦ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਇਥੇ ਫੂਡ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸੀ ਤਾਂ ਪੁਲੀਸ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪਰਸਨਲੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਇਆ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਭੀ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਜਾਲੰਧਰ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹੀ ਬੀਮਾਰ ਪੈ ਗਿਆ। ਜੇਲ੍ਹ ਅਥਾਰਟੀਜ਼ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਭੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਪਰ ਕੁਝ ਨਾ ਬਣਿਆ। ਉਹ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਅਤੇ ਹੈਲਥ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਰ ਗਿਆ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਇਨਕਆਇਰੀ ਕਰਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਪੋਰਟ ਆਉਣ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਮੌਤ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਵਜ੍ਹਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹੀਆਂ ਉਤੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਘਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਜਾਲੰਧਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਜੇਲ੍ਹ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਤਿਆ-ਗ੍ਰਹੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਆਫੀਨਾਮੇ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਰਿਹਾ ਕੀਤਾ ਤਾਕਿ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰਥ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੋਬਾਰਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜਾਂ ਦੋਬਾਰਾ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਅਰੈਸਟ ਆਫਰਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰਦਾਤ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਪਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ, ਜੇਲ੍ਹ ਨੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਆਫੀਨਾਮੇ ਲਿਖਵਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ।

(ਘੰਟੀ)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭੰਗੜਾ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ $1\frac{1}{2}$ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਆਪਣੇ ਡਿਸਕਰੀਸ਼ਨਰੀ ਫੰਡ ਵਿਚੋਂ ਦਿਤਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਘੰਟੀ) ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੀਰਪੁਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ 1 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ 2 ਗ਼ਬਨ ਦੇ ਕੇਸ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਕੁਰੱਪਟ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਰੁਪਿਆ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮਾ ਲੜ ਸਕੇ। ਇਹ ਗਲਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ।

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਰਾਏਪੁਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਕੂਰ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਜਟ ਉਤੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਲਈ ਵਕਤ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਦਾ ਬਜਟ ਪਿਛਲੇ ਬਜਟਾਂ ਦੀ ਨਿਸਬਤ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਕਮੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਲੋਕ-ਭਲਾਈ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਤੀਜੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਪਲੈਨ ਦਾ ਆਖਰੀ ਸਾਲ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਪਲੈਨ ਦੇ ਖਰਚਾਂ ਵਿਚ ਕਟੌਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਅਗਰ ਕਟੌਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਸੋਸ਼ਲ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਦੇ ਐਲੋਕੇਸ਼ਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਅਤੇ ਡਰੇਨੇਜ਼ ਸਕੀਮਾਂ ਉਤੇ ਕਾਫੀ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾਂ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਵਾਧੂ ਹੀ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਭੀ ਘਟ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਲਈ 8,73 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਰਕਮ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ 10,70 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਵੇਂ ਖੂਹ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਖਰਚ ਦਾ 1/4 ਹਿਸਾ ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੰਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪੰਪਿੰਗ ਸੈਟਸ ਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਦੇ ਇੰਜਨਾਂ ਉਤੇ 25 ਫੀ ਸਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਬਸਿਡੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣਗੇ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਸਾਲ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਰਜ਼ੇ ਫਾਈਨੈਂਸ਼ਲ ਸਾਲ ਦੇ ਆਖੀਰ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ 80 ਜਾਂ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕੇਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਲੋਨ ਫਾਈਨੈਂਸ਼ਲ ਸਾਲ ਦੇ ਫਰਵਰੀ ਜਾਂ ਮਾਰਚ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਡਿਸਬਰਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾ ਕਿ ਅਮਾਊਂਟ ਲੈਪਸ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਕਿਸਾਨ ਇਕ ਸਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰੇ ਫਿਰ ਟਿਊਬਵੈਲ ਜਾਂ ਖੂਹ ਲਾਵੇ ਅਤੇ ਤਾਂ ਸਬਸਿਡੀ ਦਾ ਹਕਦਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਪਾਲਿਸੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਬਦਲਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਖੁਲ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਆਪਣੇ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਟਿਊਬਵੈਲ ਜਾਂ ਪੰਪਿੰਗ ਸੈਟ ਲਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਬਸਿਡੀ ਦਾ ਹਕਦਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ।

ਮੈਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਵਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸ ਵਧਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਫੂਡ ਕ੍ਰਾਈਸਿਜ਼ ਦਾ ਮਸਲਾ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਅਸੀਂ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਫਰਟੇਲਾਈਜ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ਾਰਟੇਜ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਾਸ ਉਦਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲੇ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਫਰਟੇਲਾਈਜ਼ਰ ਪਾਈ ਜਾਏ ਪਰ ਹੁਣ ਫਰਟੇਲਾਈਜ਼ਰ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੰਮਪਰੂਵਡ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟਸ ਲਈ ਨੀਲੋਖੇੜੀ ਵਿਚ ਇਕ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਖੋਲ੍ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਥੇ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟਸ ਐਨੇ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਡੀਮਾਂਡ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਿਸਾਨ ਜਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਇੰਪਰੂਵਡ

[ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਇੰਪਲੀਮੈਂਟਸ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਖਰੀਦ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਬਸਿਡੀ ਦਾ ਹਕਦਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਾਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇੰਪਰੂਵਡ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟਸ ਲਈ ਗਰਾਂਟ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਜਿਹੜਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰੋਵਾਈਡ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪ੍ਰੋਵਾਈਡ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਗੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਰਬੜ ਦੇ ਟਾਇਰ ਲਗਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਬਸਿਡੀ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲਕੜ ਦੇ ਪੱਹੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਗੱਡਿਆਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਾਰ ਨਹੀਂ ਢੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇਕਰ ਲਕੜ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਰਬੜ ਦੇ ਟਾਇਰ ਲਗਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਦੁਗਣਾ ਤਿਗਣਾ ਭਾਰ ਚੁਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸਬਸਿਡੀ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਲਕੜ ਦਿਆਂ ਪਹੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਨਵੇਂ ਰਬੜ ਦੇ ਟਾਇਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਹੀਏ ਲਗ ਜਾਣ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰਾਈਸ ਲਾਇਨਿ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬੜਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ, ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪ੍ਰਾਈਸ ਲਾਈਨ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ। ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦ ਨੇ ਹੋਰਡਰਜ਼ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਇਸੈਨਸ਼ਲ ਕਮਾਡੀਟੀਜ਼ ਐਕਟ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਰੀ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੇਸ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਜੋ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਹੁਣੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰਡਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਮਰੀ ਟ੍ਰਾਇਲ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਫੈਕਟਿਵ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਦਬਾਅ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਟੈਕਸ ਇਵੇਯਨ ਅਤੇ ਬਲੈਕ ਮਾਰਕਿਟ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਆਉਂਦੇ। ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਨੇ ਵੀ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਇਵੇਡ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਟੈਕਸ ਦੀ ਇਵੇਯਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਜਿਸ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਏ ਗਏ। ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਟ੍ਰੇਡਰਜ਼ ਤਬਕਾ ਹੈ ਇਹ ਵੋਕਲ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਮਹਿਕਮੇ ਤਕ ਰਸਾਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਰੌਲਾ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਨਤਾ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਟੈਕਸ ਇਵੇਡਰਜ਼ ਉਤੇ ਜਿਹੜੀ ਸਖਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੈਵੀਨਿਊ ਦਾ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਟੈਕਸ ਇਵੇਯਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬੜੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਕੇਵਲ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਹੀ ਬਲਕਿ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਧਿਆਨ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਪੈਸੰਜਰ ਟੈਕਸ ਦੀ ਇਵੇਯਨ ਵਲ ਵੀ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਸਾਂ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਉਥੇ ਪੈਸੇਂਜਰ ਟੈਕਸ ਦੀ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਇਵੇਯਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਤੁਰਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੇਸ਼ਨੇਲਾਈਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। 50:50 ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਬੰਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਟ੍ਰਾਂਸਪਰਟ ਵਿਚ 50 : 50 ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟਰਜ਼ ਕੋਲੋਂ ਛੋਟੇ ਰੂਟ ਲੈਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਮੇ ਰੂਟ ਦੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੈਸੇਂਜਰ ਟੈਕਸ ਦੀ ਇਵੇਯਨ ਰੋਕਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਹੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨੇਲਾਈਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟਰਜ਼ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ

ਉਠਾਂਉਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰੱਪਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਆਪ ਵੀ ਕੁਰੱਪਟ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤੁਰਤ ਹੀ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨੇਲਾਈਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੈਵੀਨਿਊ ਵੀ ਵਧੇਗਾ ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ ਸਿਕਿਉਰਿਟੀ ਵੀ ਆਵੇਗੀ। ਪੈਪਸੂ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਇਹ ਟੀਚਾ ਮਿਥਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੀ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੀ ਨੈਸ਼ਨੇਲਾਈਜ਼ੇ-ਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਇਨੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪੈਪਸੂ ਮਰਜ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਉਹ ਟੀਚਾ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਤਕੜੇ ਤਕੜੇ ਆਦਮੀ ਨੈਸ਼ਨੇਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਟਿਆਲਾ ਸਰਹੰਦ ਇਕ ਨਵੀਂ ਸੜਕ ਬਣਾਉਣੀ ਸੀ। ਬਾਦ ਵਿਚ ਪੀ. ਡਬਲਯ. ਡੀ. ਨੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੇਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸੜਕ ਪੱਕੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਬਸਾਂ ਦੇ ਚਲਣ ਵਾਸਤੇ ਫਿਟ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਉਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਬਸਾਂ ਚਲਣੀਆਂ ਸਨ। ਹੋਇਆ ਕੀ ਕਿ ਇਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਪੀ. ਡਬਲਿਊ. ਡੀ. ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤਕ ਤਾਂ ਉਹ ਸੜਕ ਹੀ ਮੁਕੰਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤੀ। ਹੁਣ ਸੜਕ ਨੂੰ ਕੰਪਲੀਟ ਹੋਇਆਂ ਦੋ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਉਸ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. ਡੀ. ਨੂੰ ਸੜਕ ਦੀ ਫਿਟਨੈਸ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਨਹੀਂ ਦੇਣ ਦਿਤਾ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਬਸਾਂ ਤੋਂ ਪਟਿਆਲੇ ਤਾਰੀਖਾਂ ਭੁਗਤਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 16 ਮੀਲ ਦਾ ਵਲ ਮਾਰ ਕੇ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਸੀ ਪਟਿਆਲੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਸਬ-ਡੀਵੀਯਨ ਹੈ। ਬਸੀ ਦੇ ਲੋਕੀ 16 ਮੀਲ ਦਾ ਚੱਕਰ ਪਾਕੇ ਪਟਿਆਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬਸਾਂ ਚਲਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਫਾਈਨੇਲਾਈਜ਼ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪੀਲ ਵੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਲਦੀ ਬਸ ਚਲਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਸੰਮਿਤੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਭੇਜੇ ਹਨ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਰੂਟ ਤੇ ਬਸ ਨਹੀਂ ਚਲਾਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਰੋੜਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਤੁਰਤ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਕ ਮਸਲਾ 1956 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਬਣਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੈ ਪੈਪਸੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਇੰਟੈਗਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਰੇ। ਮਰਜਰ ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਵੀ ਇੰਟੈਗਰੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ। ਕਈ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਅਪੀਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦ ਕੋਲ ਅਪੀਲਾਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦ ਦੀ ਐਪੀਲੇਟ ਅਥਾਰਿਟੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇੰਨਟੈਗਰੇਸ਼ਨ ਲਿਸਟਾਂ ਠੀਕ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਭੇਜੀਆਂ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਆਖਰ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਜਲਦੀ ਅਮਲ ਨਾ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਲੱਖਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕੌਣ ਹੋਵੇਗਾ ? ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਫਾਈਨੈਂਸ਼ਲ ਅਤੇ ਲੀਗਲ ਇੰਪਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਫੈਸਲੇ ਐਪੀਲੇਟ ਅਥਾਰਿਟੀ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਰਤ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹਾਰਟ ਬਰਨਿੰਗ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਾਈਨੈਂਸ਼ਲ ਤੇ ਲੀਗਲ ਇੰਪਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਦੋ ਗਲਾਂ ਹੋਰ ਕਹਿਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਹਕਮ ਮੰਨਾਂਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੋ ਮਸਲੇ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਹਨ, ਇਕ ਤਾਂ ਹੈ ਵਾਟਰ ਲਾਗਿੰਗ ਦੂਜਾ ਹੈ ਪੇਪਰ ਲਾਗਿੰਗ ਜੋ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅੰਬਾਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਦੋ ਮਸਲੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ। ਵਾਟਰ ਲਾਗਿੰਗ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦਾ

[ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਸਵਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰੇ ਫੰਡ ਪ੍ਰੋਵਾਈਡ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਚਾਹੇ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚ ਕਰ ਦੇਈਏ ਪਰ ਵਾਟਰ ਲਾਗਿੰਗ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਰੁਪਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਡ੍ਰੇਨੇਜ ਅਤੇ ਵਾਟਰਲਾਗਿੰਗ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਰੁਪਿਆ ਹੈ।

ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟਿਵ ਰੀਫਾਰਮਜ਼ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਮੀਸ਼ਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਆਪ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੜੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਸਨ। ਹਣ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਹਨ। ਅਜ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਰਵੱਈਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀ। ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਦਲੇਰ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਆਦਮੀ ਜਾਂ ਇਹ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਮਨਮਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ। ਹਿੰਦਸਤਾਨ ਦੇ ਸਾਬਕ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਉਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਨ। ਸੰਨ 1962 ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਉਹ ਰੀਪੋਰਟ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਾਂ ਉਸ ਉਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਹੋ ਹਾਲ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟਿਵ ਰੀਫਾਰਮਜ਼ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਸਲੇ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਮੀਸ਼ਨਾਂ ਔਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨਾਲ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਧੇ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਔਰ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਇਨਐਫੀਸੈਂਸੀ ਆ ਗਈ ਹੈ ਔਰ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਅੰਬਾਰ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਸਿਧੇ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਦਮ ਚੁਕੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਵਾਟਰ ਲਾਗਿੰਗ ਔਰ ਪੇਪਰ ਲਾਗਿੰਗ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਕਦਮ ਚੁਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਵਿਚ ਦੇਰ ਕਰਨਾ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨਦਿਹ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗਾ। (ਘੰਟੀ)

ਬਸ ਜੀ, ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਕਹਿ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ। ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦੇ ਬੜੇ ਖੈਰਖਾਹ ਹਨ। ਬੜੇ ਮੁਦਈ ਹਨ ਅਤੇ ਅਗੇ ਜੋ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਵਿਚ ਤਰਕੀ ਹੋਈ ਜਾਂ ਇਸ ਸਿਸਟਮ ਨੇ ਸਾਹ ਲਿਆ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਦਕੇ ਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਕਾਰਨਾ ਕਰਕੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰਜ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਅਖਤਿਆਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਸਨ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਖੋਹ ਲਏ ਗਏ। ਹੁਣ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਹ ਅਖਤਿਆਰ ਬਹਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਫਸਰ ਇਸ ਗਲ ਉਤੇ ਅੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਾਂ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਵਕਤ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿਉ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਅਖਤਿਆਰ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਖੋਹ ਲਏ ਗਏ ਸਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਕਤ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀਆਂ ਔਰ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਕੀ ਵੁਕਅਤ ਹੈ? ਅਜ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਆਵੇ ਤਾਂ ਬਜਾਇ ਇਸਦੇ ਕਿ ਉਸ ਉਤੇ ਤੁਸੀਂ ਜਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫਸਰ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣ, ਉਹ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਗੇ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੇਠੀ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਸਮਿਤੀ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਉਤੇ ਵੀ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਕਰਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਸਮਿਤੀਆਂ

ਦੇ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਟੇਟਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਅਖਤਿਆਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਖੋਹੇ ਗਏ ਸਨ ਉਹ ਬਹਾਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆਂ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸੁਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲੇ ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਯਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਬੜਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਉਤੇ ਹੀ ਇਕ ਰੈਜ਼ੋਲੀਊਸ਼ਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਤਕ ਜ਼ੇਰੇ ਬਹਿਸ ਰਿਹਾ। ਕਾਫੀ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਪਰ ਬਣਿਆ ਬਣਾਇਆ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਗਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਸੰਨ 1936 ਵਿਚ ਲਖਨਊ ਵਿਖੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜੋ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਈ ਉਸ ਸਬੰਧੀ ਸ਼ੌਕਤ ਥਾਨਵੀ ਨੇ ਇਕ ਆਰਟੀਕਲ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਆਰਟੀਕਲ ਦਾ ਇਥੇ ਜਿਆਦਾ ਤਫਸੀਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਆਖਰੀ ਗਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਵਾਜ਼ਦ ਅਲੀ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਜਮਾਨੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਕ ਮਸਲਾ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਲਈ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕੌਣ ਕਰੇ। ਕੋਈ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਫਲਾਂ ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ ਕਰਨ, ਕੋਈ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਫਲਾਂ ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ ਵਡੇ ਨਵਾਬ ਨੇ ਉਹ ਕਰਨ। ਉਥੇ ਪਹਿਲੇ ਆਪ, ਪਹਿਲੇ ਆਪ ਵਾਲੀ ਗਲ ਛਿੜ ਪਈ। ਇਸ ਉਤੇ ਇਕ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲੈ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਉਤੇ ਫੇਰ ਬਹਿਸ ਚਲ ਪਈ। ਇਕ ਨੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਤੁਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲੈ ਲਉ, ਦੂਜਾ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪਹਿਲੇ ਤੁਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਉ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਇਸ ਪਹਿਲੇ ਆਪ, ਪਹਿਲੇ ਆਪ ਦੇ ਰੌਲੇ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਮਾਮਲਾ ਖਟੇ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਹੀ ਗਲ ਇਥੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਬਹਿਸ ਵੀ ਹੋਂਦੀ ਰਹੀ, ਪਰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ ਖ਼ੁਦ ਯਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਅਜ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਿਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਦਸ ਬੜੇ ਵਡੇ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਹਾਊਸਿਜ਼ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੌਲਤ ਇੱਕਠੀ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਡੀਸੈਂਟਰੇਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਆਫ ਵੈਲਥ ਸੀ ਪਰ ਇਥੇ ਗਲ ਹੀ ਉਲਟੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਜਾਇ ਡੀਸੈਂਟਰੇ-ਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਦੌਲਤ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਖਿਰ ਸਟੇਟਸ ਵਿਚ ਵੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਪਾਰਟੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸੈਂਟਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਹਰ ਜਗਾਹ ਉਤੇ ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਤੌਰ ਉਤੇ ਕਦਮ ਚੁਕਣ ਦੀ ਆਖਿਰ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਇਕੋ ਟੀਚਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ? ਪਰ ਇਥੇ ਗਲ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੈਂਟਰ ਸਟੇਟ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਹਨ ਉਹ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਬਸ ਉਹੀ ਪਹਿਲੇ ਆਪ, ਪਹਿਲੇ ਆਪ ਵਾਲੀ ਬਹਿਸ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਨਿਕਲਣਾ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਪਰਨਾਲਾ ਉਥੇ ਦਾ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ।

ਤੇ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜਾ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਢੰਡੋਰਾ ਪਿਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ ਉਹ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਵਧਣਾ ਹੈ। ਆਖਿਰ ਕੀਮਤਾ ਕਿਉਂ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ? ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਪਲੈਨਿੰਗ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੀ ਡੀਫੈਕਟਿਵ ਪਲੈਨਿੰਗ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਫਾਲਤੂ ਨੋਟ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਅਗੇ ਹੀ

[ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]

ਪੈਸਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਹੋਰ ਜਿਆਦਾ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਾਲ ਟਾਕਸ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸਮਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਹੋਣਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਹਾਲਾਤ ਬਦ ਤੋਂ ਬਦਤਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣਗੇ। ਹੁਣ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ? ਇਸ ਇਨਫਲੇਸ਼ਨ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਮਰ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਯੁਟਿਲਿਟੀ ਗੁਡਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਹ 9 ਫੀ ਸਦੀ ਵਧੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨ 40 ਫੀ ਸਦੀ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਦੋਨੋਂ ਚੀਜਾਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀਆਂ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਮਹਿੰਗਾਈ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ ਡੈਫਿਸਿਟ ਫਾਈਨੈਨਸਿੰਗ ਵੀ ਹੈ। ਜਿਤਨੀਆਂ ਵੀ ਪਲੈਨਜ਼ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਘਟ ਫਾਈਨੈਨਸਿੰਗ ਤੇ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸਟੇਟਸ ਦੀ ਬਜਟਿੰਗ ਉਤੇ ਵੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚ $3\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਘਾਟਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ $17\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਬਗੈਰ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਦੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਸੋ ਇਹ ਚੀਜ ਵੀ ਇਨਫਲੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵਜਾਹ ਹੈ। ਦਰ ਅਸਲ ਕਿੱਸਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਬਜਟ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਹੀ ਜਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਲੇਕਿਨ ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਘਾਟੇ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਬਜਟ ਸਰਪਲਸ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਜਦੋਂ ਰੀਵਾਈਜ਼ਡ ਫਿਗਰਜ਼ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਐਸਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਇਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਅਪਣੇ ਕੋਲ ਕਾਫੀ ਪੈਸਾ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਿਸ ਵਕਤ ਚਾਹੇ ਖਰਚ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾਏ ਜਾ ਸਕਣ। ਜਦ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਅਨਸਟੈਬਿਲਿਟੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਆਦਮੀ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹ ਗਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਕਿਧਰੋਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਸੱਟ ਪੈਣੀ ਹੈ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਜਟ ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਵਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਇਕ ਤਲਵਾਰ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਕੋਈ $5\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਤਕਸੀਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਘਾਟਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕੈਸੀ ਹੈ ? ਉਧਰ ਕਿਤਨੇ ਫੀ ਸਦੀ ਪ੍ਰਾਈਸ ਇੰਡੈਕਸ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ? ਪ੍ਰਾਈਸ ਇੰਡੈਕਸ ਦੀ ਇਨਕਰੀਜ਼ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਦੇਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾਂ ਬਣਾਈ ਹੈ ? ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਬਾਰੇ ਤਨਖਾਹਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਸਵਾਲ ਉਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਕ "ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ" ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਪੱਖ ਉਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਰੇਡ ਤੈ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦਾ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਉਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਹਾਲਤ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਗੜ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪਰ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਬੰਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਲਡ ਸਟੋਰੇਜ ਵਿਚ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਤੁਸਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਜਾਏ ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰੇ, ਨਵੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਏ, ਉਸੇ ਦਾਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਫਾਰਸ਼ਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜ ਕਿਹਾ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਇੰਟੈਗਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਕਿਤਨੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕੋ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਕੋ ਜਿੰਨਾ, ਇਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਕੋ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮਹਿਗਾਈ ਅਲਾਊਂਸ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ? ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਨਫੀਰੀਆਰਿਟੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਆ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੇ ਦੋ ਮੁਲਕ ਹਨ, ਇਕ ਸੈਂਟਰ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਸਟੇਟ ਦਾ। ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਟੈਗਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਰੋੜਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਨਾ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਸਤਾਹ ਤੇ ਤਸੱਵਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਇੰਟੈਗਰੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇੰਟੈਗਰੇਸ਼ਨ ਕਿਸ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕੋਗੇ ?

ਫਿਰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਹੁਣੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਰਡਰਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਟਿਊਬਵੈਲ ਉਪਰੇਟਰਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਨਹਿਰੀ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਟੀਚਰਜ਼ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਣ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਔਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਔਰ ਕਲਾਸ ਫੋਰ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਰਫਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਐਪਲਾਈਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਜਲੂਸ ਕਢੇ, ਜਲਸੇ ਕੀਤੇ ਔਰ ਨਾਅਰੇ ਲਾਏ, ਤਦ ਜਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨੀਆਂ। ਫਿਰ ਕੀ ਇਹ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਟੀਚਰਜ਼ ਨੇ ਵੀ, ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਜਲਸੇ ਕੀਤੇ, ਜਲੂਸ ਕਢੇ ਔਰ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਔਰ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਗਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਪੂੰਜਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਰਡਰਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾਣ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਐਟੀਚਿਊਡ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਰਡਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਜੇਕਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਤੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੇ ਗਰੇਡ ਵਧਾ ਦਿੱਤੇ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਰਡਰਾਂ ਦੇ ਗਰੇਡ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਵਧਾਏ ਸਨ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਰੇਡ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੇ ਗਰੇਡ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਧਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹਿਰ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਔਰ ਮਾਲ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਜੇ ਪਹਿਲੇ ਮਾਲ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨੇ ਗਰੇਡ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਰੇਡ ਨਾ ਵਧਾਏ ਗਏ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ, ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਰੇਡ ਤਾਂ ਵਧਾ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਨਹਿਰ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਗਰੇਡ ਨਾ ਵਧਾਏ। ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਰੇਡ ਵੀ ਮਾਲ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਗਰੇਡ ਵਧਾਉਣ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ ਵਧਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ ? ਪਹਿਲੇ ਇਹ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗਰੇਡ ਵਧਾਉਣੇ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਲ ਨਰਸਾਂ ਤੇ ਫੀਮੇਲ ਨਰਸਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਹੈ। ਮੇਲ ਨਰਸਾਂ ਦਾ ਦੂਜੀਆਂ ਨਰਸਾਂ ਨਾਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘੱਟ ਗਰੇਡ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਲ ਨਰਸਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਦ ਡਿਊਟੀ ਵੀ ਉਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਸਖਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਕਿਤੇ ਫਲੱਡ ਆ ਜਾਣ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਔਰ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਨਰਸ ਨੂੰ ਭੇਜਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਮੇਲ ਨਰਸ ਨੂੰ ਹੀ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ

[ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਔਖ ਸੌਖ ਸਹਿ ਲਵੇਗਾ, ਔਰਤ ਨਹੀਂ ਸਹਿ ਸਕੇਗੀ' ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਲ ਨਰਸ ਨੂੰ ਹੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਔਖੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘੱਟ ਗਰੇਡ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਕੀ ਜਸਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਹੈ ? ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਕਿਹਾ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਗਰੇਡ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਸ ਬਜਟ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਇਕ ਗੱਲ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਨੂੰ ਰੈਸ਼ਨੇਲਾਈਜ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਸਾਡੀ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਦਾ ਰੇਟ ਵੱਧ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਦੀਆਂ ਸਟੇਟਸ ਵਿਚ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਵਿਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਨਾਲ ਦੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਦਾ ਖਰਚ ਘੱਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਉਹ ਸਸਤੀਆਂ ਵਿਕਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਔਰ ਨਾਲ ਦੀਆਂ ਸਟੇਟਸ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰੇਟ ਨਾ ਰਖ ਕੇ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰੈਕਟਰ ਅਸੈਸੀਨੇਸ਼ਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ———

(ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਬੈਠੇ)।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : आन ऐ प्वायंट, आफ आर्डर, मैडम। क्या चौधरी सुन्दर सिंह की डिप्टी मिनिस्टर से प्रोमोशन हो गई है और वह चीफ मिनिस्टर हो गए हैं जो यह उन की सीट पर बैठे हैं ?

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਹਾਡੀ ਦੁਆ ਨਾਲ ਇਹ ਹੋ ਹੀ ਜਾਣਗੇ। (With your good wishes he may become Chief Minister some day.)

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਖਰਾਂ ਉਤੇ ਇਥੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਆਬਲੀਗੇਟਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਥੇ ਆਕੇ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ?

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੇਰੀ ਰੂਲਿੰਗ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਇਥੇ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਬਾਕੀ ਦੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਥੋਂ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿਣਾ ਮੈਂ ਹਾਉਸ ਦੀ ਡਿਸਰਿਸਪੈਕਟ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ। (My ruling is quite clear that not only the Finance Minister but also the other Ministers should sit here during the discussion. I am further of the view that their absence from the House is tantamount to disrespect of the House.)

श्री बाबू दयाल शर्मा : कुछ मन्त्री कौंसिल में बैठे हैं क्योंकि वहां पर भी सैशन चल रहा है।

उपाध्यक्षा : उन में से कुछ को यहां पर भी बैठना चाहिये (But out of them some should be present here.)

ਸਰਦਾਰ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਥੇ ਕੋਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(मैम्बरों की गिनती की गई)

उपाध्यक्षा : कोरम पूरा है । आप बोलिये जी । (The House is in quorum.The hon. Member Sardar Kulbir Singh may please continue his speech.)

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਈਟਮਜ਼ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਗੁਆਂਢੀ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਜੇ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਘੱਟ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਇਥੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਲਗਾਈ ਰਖਾਂਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ ਔਰ ਉਹ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵਿਕ ਸਕਣ ਗੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਥੇ ਸੇਲਜ ਟੈਕਸ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਸਸਤੀਆਂ ਹੋਣ ਗੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਸੇਲ ਟੈਕਸ ਨਾ ਲਗਾਣ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਤੋਂ 17 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਮਦਨੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਐਟ ਸੋਰਸ ਲਗਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧਾ ਲਏ ਤਾਂ ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਬਚਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਦੂਜਾ ਇਸ ਨੂੰ ਉਹ ਟੈਕਸ ਲਗਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਮਦਨੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਅਮਲਾ ਫੈਲਾ ਰਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਕੁਲ ਆਮਦਨ ਇਕ ਕਰੋੜ 34 ਲਖ ਰੁਪਏ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਇਕ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਤੋਂ 38 ਜਾਂ 39 ਲਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੈਕਟ ਕਰਨ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਟੈਕਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ : ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿਓ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤਹਿਸੀਲ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ 17 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਤਕਾਵੀ ਲੋਨਜ਼ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਈ ਐਸੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਨਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈ ਲਏ ਹੋਏ ਨੇ ਔਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਦਮੀ ਲਭਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਉਥੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਉਹ ਆਦਮੀ ਵੀ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਲਭਦੇ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਥਹੁ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ। ਕਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਪਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦੇ ਰੁਪਏ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ ਔਰ ਇਹ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। (ਘੰਟੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼) ਥੋੜਾ ਟਾਈਮ ਹੋਰ ਦੇ ਦਿਉ।

ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮਸਲੇ ਵੱਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਵਜੋਂ ਦਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਸਫਰਰਜ਼ ਨੂੰ ਹਿਸਾਰ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਈ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਪਾਣੀ ਵਾਰਾ ਬੰਦੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਕ ਬਣਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਜੋ ਅਫਸਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ]
ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮਿਲ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਥੋੜੀ ਥੋੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਪਾਣੀ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ। ਬਹੁਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਅਗਰ ਪਾਣੀ ਕੁਝ ਘੱਟ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਬਾਗਾਤ ਲਈ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਗਾਤ ਲਈ ਵੀ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਮਕਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ, ਸਕੂਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਲਈ। ਜੇ ਅਫਸਰ ਫੀ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਸਫਰਰਜ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਅਫਸੋਸਨਾਕ ਗਲ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਜੇ ਕਿਤੇ ਰਸਤਾ ਕਢਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਢਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਸ਼੍ਰੀ ਲਧਾ ਰਾਮ ਦੇ ਕੇਸ ਵਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ 'ਸਵਰਾਜ' ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਸਨ। ਇਕ ਵਿਧਰੋ ਪੂਰਨ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1910 ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਧਾਰਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਸ-ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ। ਇਹ 30 ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਕੇ ਅੰਡੇਮਾਨ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇੱਧਰ ਆਏ ਤਾਂ ਜਿਥੇ ਵੀ ਗਏ ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਤਿਰਸਕਾਰ ਭਰੇ ਚਿਹਰੇਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੂ. ਪੀ. ਸੈਕਰੇਟੇਰੀਏਟ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਭੈੜੇ ਸਲੂਕ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਮੈਂ ਕੇਸ ਦਸਿਆ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਉਥੇ ਦੇ ਚੀਫ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਕੇਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁਜ਼ੁਰਗੀ ਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਏਰਾਦਾ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮੰਗਣਾ 'ਪਰੰਤੂ ਸ਼੍ਰੀ ਬਨਾਰਸੀ ਦਾਸ ਚਤੁਰਵੇਦੀ ਨੇ ਮਾਮਲਾ ਉਠਾ ਦੀਆਂ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੇਰੇ ਲੀਏ ਮਾਮੂਲੀ ਸੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰ ਦੀ। ਇਸ ਪੈਨਸ਼ਨ ਕਾ ਕਿਆ ਪਰੀਨਾਮ ਹੂਆਂ, ਵਹਿ ਭੀ ਸੁਣ ਲੀਜੀਏ। ਇਹ ਪੈਨਸ਼ਨ ਬੀਚ ਮੇਂ ਕਈ ਵਰਸ਼ ਤਕ ਬੰਦ ਭੀ ਰਹੀ। ਅੰਤਤਾ ਸ਼੍ਰੀ ਚਤੁਰਵੇਦੀ ਨੇ ਪੁਨਰ ਯੇਹ ਮਾਮਲਾ ਉਠਾਇਆ ਤੋਂ ਪੁਨਰ ਜਾਰੀ ਹੁਈ। ਪਰੰਤੂ ਵੋਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਾ ਅਨੁਮਾਨ ਇਸੀ ਬਾਤ ਸੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੁਲਾਈ, ਅਗਸਤ ਔਰ ਸਤੰਬਰ, 1964 ਕੀ ਛਮਾਹੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸੇ ਚਲੀ ਔਰ ਮਾਰਚ ਮੇਂ ਹੀ ਗਾਇਬ ਹੋ ਗਈ। ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਪੂਛਤਾਛ ਮੇਂ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ ਔਰ ਆਖਰ ਫਾਕਾਕਸ਼ੀ ਕੀ ਨੌਬਤ ਆ ਗਈ। ਅਬ ਯੇਹ ਫਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਮਰ ਗਿਆ ਤੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕਫਨ ਭੀ ਨਸੀਬ ਨਾ ਹੋ''।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਸ ਤੋਂ ਬੁਰੀ ਗਲ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਬਸ ਕਰੋ। (Nothing can be worse than that. The hon. Member may, however, resume his seat now.)

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਮਿਨਟ ਹੋਰ ਦਿਉ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਕੇਸ ਹੈ ਸ਼੍ਰੀ ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਨੂੰ ਚਿਠੀ ਲਿਖੀ ਸੀ ਅਜ ਤੋਂ 6 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਹੁਣ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਪਬਲਿਕ ਰੀਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਰੀਟ੍ਰੈਂਚਮੈਂਟਸ ਰੋਈਆਂ, ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਰੀਟ੍ਰੈਂਚ ਹੋ ਗਏ। ਹੁਣ ਨਾ ਪੈਨਸ਼ਨ, ਨਾ ਨੌਕਰੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਸੀਲਾ। ਇਹ ਉਹ ਲੋਕ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੱਦੀਆਂ ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਹੁਣ ਬਸ ਕਰੋ, ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਬੋਲਣਾ ਹੈ। (The hon. Member should now resume his seat, others also want to speak.)

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਜੀ। ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਵਕਤ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹੋਕੇ : (ਲਹਿਰਾ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਟਾਈਮ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਬਜਟ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਇਕ ਤਾਂ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਫੱਲਡ ਕੰਟਰੋਲ ਲਈ ਜੋ ਰਕਮਾਂ ਰਖੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਜੇ ਇਹ ਦੋ ਮਸਲੇ ਹਲ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਾ ਰਹੇ। ਇਥੇ ਹਰ ਸਾਲ ਫੱਲਡ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਸੂਬੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਥੂਰ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਵਗੈਰਾ ਲਗਾਏ ਹਨ। ਮਗਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਜ ਚਮਕਦਾਰ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਰਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਨਮਕ ਬਾਹਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਦ ਤਕ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਸੇਮ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਸੰਗਰੂਰ ਬਾਰੇ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਲੱਡ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੋਹਤਕ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸੇਮ ਨਾਲੀਆਂ ਖੋਦਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ 10—12 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮਤਵਾਤਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਤਬਾਹ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਜੋ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਜੋ ਸੀਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਫਸਲ ਤੋਂ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਾਉਣੀ ਦੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤੇ ਭਾਰੀ ਫਲੱਡ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਫਸਲ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰੀਜਨ ਸੀਰੀ ਦੀ ਫਸਲ ਵੀ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਿਨਬਦਿਨ ਗਿਰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਫਸਲ ਪੱਲੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਉਧਾਰ ਕੋਈ ਦਿੰਦਾ ਨਹੀਂ। ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਦਾਣੇ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪਰ ਉਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹਨ ਇਕ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ। ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਡੁਬ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਬਾਰਸ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਇਲਾਕਾ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਕਹਾਵਤ ਯਾਦ ਆ ਗਈ। ਕਿਸੇ ਜ਼ਨਾਨੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਧੀਆਂ ਸਨ। ਇਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਵੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਨੇ ਮੱਕੀ ਬੀਜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜੇ ਬਦਲ ਆਵੇ ਤਾਂ ਆਵੀ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਮਰਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਆਵੀ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਜੇ ਬਦਲ ਉਡ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਦੂਸਰੀ ਕੁੜੀ ਦੀ ਮੱਕੀ ਸੁਕਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਟਾਂਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜਾਂ ਭਾਂਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ। ਇਹੀ ਹਾਲ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਹੈ। ਬਾਰਿਸ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਰਵਾਣੇ ਸਾਈਡ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਇਲਾਕਾ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਦੇ 30 ਪਿੰਡ ਜੋ ਬਾਂਗਰ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਥੁੜ ਹੈ

[ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹੋਕੇ]

ਪਰ ਦੂਜੇ ਮਘੋ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਕਢਣ ਦੀ ਲੋੜ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਸੇਮ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਵਰਨਾ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਤੇ ਜੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨਾ ਹੋਈ, ਮਹਿੰਗਾਈ ਨਹੀਂ ਰੁਕਣੀ, ਸੇਮ ਨਾਲੀਆਂ ਬਣਾਏ ਬਿਨਾਂ ਉਥੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੇਮ ਨਾਲੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। (The hon. Member was still in possession of the House.)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਦਨ ਸੋਮਵਾਰ ਦੋ ਵਜੇ ਮਿਲੇਗਾ। (The House stand adjourned till 2 p.m. on Monday)

(The Sabha then adjourned till 2 p.m. on Monday the 8th March, 1965

4370 P.V.S.—383—10-7-65—C.P. & S., Pb., Chandigarh.

APPENDIX

TO

P.V.S. DEBATES, VOL. I—No. 11, DATED THE 5TH MARCH, 1965.

Civil Aviation Department

*7656. **Sardar Niranjan Singh Talib** : Will the Chief Minister be pleased to state the extent of progress, if any, made by the Civil Aviation Department, Punjab, during the last six months or so ?

Shri Ram Kishan : A statement is laid on the table of the House.

STATEMENT

1. (a) Patiala Aviation Club			*Flying hours lodged from April, 1964 to February, 1965* 3717.19
(b) Amritsar Aviation Club Amritsar	Do		1018.54
(c) Northern India Flying Club, Jullundur	Do		1461.36
	Total		6197.08
2. Total number of candidates who have done flying beyond solo stage			
(a) Air Force	..		142
(b) Air Force Officers	..		3
(c) Civilians	..		28
3. N.C.C. Cadets (Air experience)	..		78
4. Total number of candidates who got Student Pilot Licence	..		85
5. (a) Total number of candidates who got Private Pilot Licence	..		2
(b) Total number of candidates who are under training of Private Pilot Licence	..		13
6. (i) Gliding Launches by the Patiala Aviation Club from December, 1964 to February, 1965	..		871
(ii) Gliding Instructors (under training)	..		2

First Gliding Wing of the Patiala Aviation Club, Patiala, started functioning from the 1st week of December, 1964, and it has done 871 launches within 12

weeks. One winch and two gliders were added to the fleet during the last six months.

7. At Hissar, all the technical staff including the Instructor, Incharge and Engineer Incharge have since been recruited and flying training since started.

8. All necessary arrangements for complete overhaul of Pushpaks were made at Patiala. Four Certificates of Airworthiness of Pushpaks belonging to the Punjab Government have already been done and the remaining aircraft are under the process of major overhaul. Most of the buildings at Patiala have already been completed. Pucca runway and other buildings are nearing completion. Runway at Ludhiana is also under construction.

9. All the essentialities for starting gliding at Amritsar have also been completed. The gliding training will be started very soon,

---

The answer to Assembly Starred Question No. 7657 appearing in the list of questions for 5th March. 1965, in the name of S. Niranjan Singh Talib, M.L.A., is not ready. This intimation is sent to the Speaker who is requested to extend the time for answering that question under proviso (2) of rule 41 (ii) of the Rules of Procedure and Conduct of Business in the Punjab Legislative Assembly, 1950. This question may be included in the list of questions of any date after 25th March, 1965.

(Sd) . . .,
Chief Minister, Punjab.

To

The Secretary,

Punjab Vidhan Sabha, Chandigarh.

U.O. No. 1165-7HT-65./dated the 3rd March, 1965.

Punjab Vidhan Sabha Debates

8th March, 1965

Vol. I–No. 12

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Monday the 8th March, 1965

Price : Rs. 4.90 Paise

ERRATA

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES VOL. I, NO 12, DATED THE 8TH MARCH, 1965.

Read	*For*	*Page*	*Line*
separate	seprate	(12)1	18
Commissioner	Comnissioner	(12)2	2
in	n	(12)2	2
जायेगी	जाये ी	(12)6	33
ऐस्टीमेट	ऐस्टामेट	(12)8	22
pleased	pleasec	(12)10	36
covered	covred	(12)13	last but one
a	ai	(12)16	37
Public	Pubic	(12)21	9 from below
Police	Polce	(12)24	3 from below
From	FroB	(12)28	17
though	thoruugh	(12)28	27
thorough	through	(12)28	28
asked	sked	(12)36	9 from below
one	on	(12)38	11 from below
note	not	(12)38	10 from below
months	month	(12)43	3
and the quantity	an the qualtity	(12)50	7
and	a d	(12)50	9
GOVERNOR	G VERNOR	(12)50	12
Treasury	Treasure	(12)50	23
ਨੋ	ਨਾ	(12)52	5

Read	*For*	*Page*	*Line*
ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ	ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਗਿੱਲ	(12)54	15
ਪੰਜਾਬ	ਪਜਾਬ	(12)55	26
ਵਖਰੇ	ਵਖਰ	(12)61	2
प्रोडक्शन	प्रो कशन	(12)65	2
पब्लिक	पिब्लक	(12)65	3
इण्डस्ट्री	इ डण्डस्टरी	(12)65	14
मंहगाई	महँगाई	(12)65	last
अटैस्टिड	अटैसिंटग	(12)67	8
ਭਗਤ ਗੁਰਦਾਸ ਹੰਸ	ਭਗਤ ਗੁਰਦਾਸ ਹੰਸ	(12)74	26
available	availablc	(12)87	7 from below
ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ	ਲੈਫਟੀਨੈਂਚ	(12)92	1
ਸਰਵਿਸ	ਸਰਿਵਿਸ	(12)98	15
ਲੇਕਿਨ	ਲਕਿਨ	(12)101	1
ਫੇਰ	ਫਰ	(12)101	3
ਹਾਈ	ਹਾਇ	(12)101	8 from below
एक	क	(12)102	11 from below
टाईम	ट ईम	(12)106	15
हालत	हा त	(12)106	9 from below
इश्तहार	इ तहार	(12)107	12
ਡਿਪਟੀ	ਡਪਿਟੀ	(12)109	7
(12)110	112)110	(12)110	sub heading
Ferozepur	Frozepur	Appendix	13

PUNJAB VIDHAN SABHA

Monday, the 8th March, 1965

The Sabha met in the Vidhan Bhawan, Sector 1, *Chandigarh, at* 2.00 *P.M. of the Clock. Mr. Speaker* (*Shri Harbans Lal*) *in the Chair.*

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Supplementaries to Starred Question No. 7477

Mr. Speaker : Supplementary questions on Starred Question No. 7477 please.

Sardar Gurnam Singh : May I know from the Government whether is it a fact or not that the land in question was purchased by Sardar Ranjit Singh from a muslim through a registered deed and was confirmed by the Custodian of the Evacuee Property ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਨ ਆਫ ਸਰਦਾਰ ਗਜਨ ਸਿੰਘ ਆਫ ਵਿਲੇਜ ਰਵਾਨ ਖੇੜਾ, ਤਸੀਲ ਕੈਥਲ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦ ਅਸ਼ਰਫ ਖਾਨ, ਸਨ ਆਫ ਮਹੰਮਦ ਅਕਬਰ ਖਾਨ ਅਤੇ ਮੁਸਮਾਤ ਜ਼ੀਨਤ ਬੇਗਮ, ਡਾਟਰ ਆਫ ਜ਼ਹੂਰਉਦਦੀਨ ਤੋਂ ਖਰੀਦੀ ਸੀ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਨਫਾਰਮੇਸ਼ਨ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਰਜਿਸਟਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਜ਼ਬਾਨੀ ਇੰਤਕਾਲ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

कामरेड राम प्यारा : रैवेन्यू मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि ज़बानी इन्तकाल कराया गया है तो क्या वैन्डी और वेन्डर इस इन्तकाल के वक्त हाज़र थे ?

Minister : I requite seprate notice to answer this question.

Sardar Gurnam Singh : May I know from the Government if it is a fact that the Government took away the land from Sardar Ranjit Singh under the Land Utilisation Act and he has filed a civil suit against the Punjab Government and that is still pending ?

Minister : I am not aware of that.

कामरेड राम प्यारा : क्या रैवेन्यू मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि जैसा कि सरदार गुरनाम सिंह ने रंजीत सिंह की मदद करने के लिए कहा...... (विघ्न)

Sardar Gurnam Singh : Sir, I object to it. He thinks that he is the only person to look after public interest.

Mr. Speaker : Please, please......

Comrade Ram Piara : I withdraw, Sir.

जनाब जब कोई केस कोर्ट में जाता है तो कुलेक्टर एक रिटन स्टेटमेंट फाइल करता है तो मैं यह जानना चाहता हूं कि जो रिटन स्टेटमेंट फाइल हुआ वह सारे का सारा रंजीत सिंह की मर्जी के मुताबिक त्यार करवाया गया था ?

Minister : I have already said that I am not aware of the fact whether Shri Ranjit Singh has filed a suit against the Government or not. Therefore, in my humble opinion, the second part does not arise.

कामरेड राम प्यारा : रैवेन्यू मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि इन्क्वायरी हो रही है तो मैं यह जानना चाहता हूं कि इन्क्वायरी कौन कर रहा है और वह किस स्टेज पर है ?

***Note*:** Starred Questions No. 7477 alongwith its reply appear in P.V.S. Debate Vol. I No. 11 Dated 5-3-1965.

Minister : Enquiry is being conducted by Mr. J. M. Tandon, Chief Settlement Commissioner and that is in its preliminary stage.

कामरेड राम प्यारा : इन्होंने फरमाया है कि पेपर कस्टडी में चले गए हैं तो मैं यह जानना चाहता हूं कि कागज़ किस के हाथ में चले गए हैं ? I want to know from the Revenue Minister as to under whose examination are those papers at present ?

Minister : The following papers were taken into possession by Shri Raj Kishan, Assistant Registrar, Land Claims, on 22nd January, 1965, from the Patwari concerned—

(1) Roznamcha Waquati (containing Rupat No. 24, dated 26th September, 1947).
(2) Mutation Register (containing Mutation No. 9).
(3) Jamabandi of V. Hemu Majra for the year 1943-44.
(4) Khasra Girdawari for the year 1944 to 1950.

कामरेड राम प्यारा : रेवेन्यू मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि रजिस्टर ले लिए गए हैं और उन्होंने यह भी फरमाया है कि मूटेशन रजिस्टर भी लिया गया है तो क्या वह बताएंगे कि जौनसा रजिस्टर कब्जे में किया गया है उस में जहां पर रंजीत सिंह के नाम का अन्दराज है न०: 10 वह जगह फटी हुई है और नाम ही नहीं ?

मन्त्री : यह मैं ऐसे कैसे बता दूं जब तक कि खुद उस रजिस्टर को ना देखूं।

कामरेड राम प्यारा : क्या हाऊस को यह अशोयर किया जा सकता है कि अगर कोई ऐसी बात हो तो ऐक्शन लिया जाएगा ?

मन्त्री : मैं ने पहले ही कह दिया है कि इन्क्वायरी हो रही है।

Action taken on Das Commission Report

***7714. Comrade Ram Chandra :** Will the Chief Minister be pleased to lay on the Table of the House a statement showing the action taken by the Government in connection with the follow-up action on the Das Commission Report ?

Shri Ram Kishan : As the hon. Member knows, Ch. Hardwari Lal, M.L.A., has given notice of a motion asking for discussion about the follow-up action on the Das Commission Report. The Hon'ble Speaker has allotted two days for this discussion. I will then be making a detailed statement on the floor of the House about this matter.

Officers indicted in Das Commission Report

***7715. Comrade Ram Chandra :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names and designations of the officers indicted by the Das Commission in its report ;
(b) a statement showing the details of special increments, accelerated promotions or special allowances, etc., received by each of the said officers during the eight years of Kairon Chief Ministership be laid on the Table ?

Shri Ram Kishan : (a) The Das Commission Report is a published document.

(b) Necessary information is being collected.

Industrial Estates at Kangra

***7741. Shrimati Sarla Devi :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a fact that an Industrial Estate has been set up in Kangra; if so, the number of sheds allotted therein to the Industrial concerns along with their names ;

(b) the details of the facilities which have been provided to the said concerns by the Government so far; if no facility has been given, the reasons therefor?

Shri Ram Kishan : (a) Yes. Seventeen sheds have been allotted. A list of the allottees is laid on the table of the House.

(b) (i) Water-supply ;

(ii) Electric connection ;

(iii) Raw material as far as possible.

Names and addresses of the firms who have been allotted sheds in Industrial Estate, Kangra

1. Shri S. D. Puri, Prem Lodge, Dharamsala.
2. Shri Amar Singh, Prop., Amar Engg. Industries, Chari Road, Dharamsala.
3. M/s Sita Ram-Babu Ram. C/o Bharat Hill General Industries, Kaithal Mandi.
4. The Dhigiam Iron and Steel Marketing Co-operative Industrial Society, Ltd., Kangra.
5. M/s Bharat Chemical Corporation, A-2/3, Model Town, Delhi.
6. Shri Anup Singh, son of Shri Gobind Sahay, Kotwali Bazar, Dharamsala.
7. Shri Amrit Lal Chaudhry, C/o Shri Som Parkash, Advocate, Kaithal Mandi.
8. Shri Roshan Lal Sohni, Prop. Pran General Stores, Palampur.
9. Shri Radhe Sham of M/s Lekhi Ram-Radhe Shyam, Dharamsala.
10. M/s Valley View Industries, Kangra.
11. M/s Narain Industries, C/o Gurbux Rai-Gohnu Ram, P.O. Tonni Devi, Tehsil Hoshiarpur,
12. M/s Ashoka Industries, Industrial Estate, Kangra.
13. Shri Sewa Dass, C/o M/s Telu Ram, Lekh Ram, Kaithal.
14. M/s Telu Ram-Lekh Ram, Kaithal.
15. Bharat Electrical Corporation, C/o B-3, Industrial Eatate, Kangra.
16. Lakshmi Auto Industries, C/o Shri Mohan Lal, Saddar Bazar, Gurdaspur.
17. Industrial and Agricultural Private Ltd., Kangra.

श्रीमती सरला देवी : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि जो उन्होंने प्लाटमेंट की है उसमें कांगड़ा के भी लोग हैं या सारे ही बाहर के लोग हैं ।

मुख्य मन्त्री : मैं ने जो लिस्ट हाऊस की मेज़ पर रखी है उस में से साफ ज़ाहर है कि बहुत सारे कांगड़ा ज़िला के ही हैं ।

Pilot Industrial Project Schemes in Kangra

***7742. Shrimati Sarla Devi :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether any Pilot Industrial Project Schemes are being implemented in the Kangra District; if so, the names of the areas selected for the purpose ;

(b) the number of the Schemes mentioned above with their names and the area of operation of each ;

(c) the details of facilities provided by the Government to make these Schemes a success, if no facilities are provided the reasons thereof ?

Shri Ram Krishan : (a) Yes Sir, Palampur Project Area comprising four blocks of Dehra Gopipur Baijnath, Kangra and Panjrukhi.

(b) One, as described in reply to part (a).

(c) A statement giving the information asked for is laid on the table of the House.

For intensive development of rural industries in the Palampur Project in Kangra District, a number of facilities have been given and these include training of artisans, grant of stipends to trainees, provision of Common Service Facility by setting up Common Facility Centres, and grant of loans and subsidies for Small Industries. Their details are given below :—

Serial No.	Name of the Scheme
1	Two Common Facility Centres for Sericulture, one each in Kangsa and Dehra Gopipur blocks.
2	Three Poultry Extension Wings one each at Baijnath, Dehra Gopipur and Kangra.
3	Training Centres in Agricultural Implements, Blacksmithy and Sheet Metal Works at Baijnath.
4	Training Centre for Shoe Making at Jawalamukhi.
5	Training Centre in Glazed Pottery at Andretta in Palampur Block.
6	Training Centre for Carpentry at Kangra.
7	Fifteen day's training/course in Poultry Keeping.

श्रीमती सरला देवी : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि जो पाइलेट इन्डस्ट्रियल प्राजेक्ट कांगड़ा में लगाया जा रहा है क्या इस में काम करने वाले कांगड़ा के लोगों को सटेनलैस स्टील और दूसरी चीज़ों के कोटे दिये जाएंगे ताकि जो काम वह करना चाहें कर सकें जैसे फौंडरी लगाना आदि ?

मुख्य मन्त्री : इस के बारे में उन्हें हर तरह की मुमकिन इमदाद दी जाएगी और हम गवर्नमेंट आफ इण्डिया से इस बात पर ज़ोर दे रहे हैं कि ना सिरफ प्राजेक्ट के लिए कोटा दिया जाए बल्कि इम्पोर्ट लाइसंस भी दिए जाए। इस के बारे में पंजाब सरकार ने सैंटर की सरकार से सिफारिश की है।

पंडत मोहन लाल दत्त : जैसा कि चीफ मिनिस्टर साहिब ने अभी अभी कहा, क्या यह अमर वाका नहीं है कि पहाड़ी इलाकों के लिये, इन प्राजैक्टस का कोई हिसा नहीं मिलता ।

मुख्य मन्त्री : यह गवर्नमेंट आफ इंडिया की सकीम के तहत और प्लैनिंग कमिशन की सिफारशात पर खोले गये हैं ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਹਿੱਲੀ ਏਰੀਆ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਏਰੀਆਜ਼ ਦੀ ਨਿਸਬਤ ਫਸਿਲਿਟੀਜ਼ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ?

Chief Minister : I have already stated in the reply that the following facilities have been provided—

"training of artisans, grant of stipends to trainees, provision of Common Service Facility by setting up Common Facility Centres, and grant of loans and subsidies for Small Industries".

श्रीमती सरला देवी : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतायेंगे जैसा उन्होंने कहा है कि पालमपुर और डेरा गोपीपुर में प्राजैक्टस बनाये गये हैं कि हमीरपुर के लिये भी कोई ऐसा प्राजैक्ट बनाने का गवर्नमैंट के पास कोई प्रोवीजन है ? यह एक फौजी तहसील है ।

मुख्य मन्त्री : मैं ने अर्ज किया है कि पलैनिंग कमिशन की पालीसी के मुताबक यह प्राजैक्टस बनाये गये हैं । यह तो सैंट्रली स्पोंसर्ड सकीम हैं ।

श्रीमती सरला देवी : जैसा कि चीफ मिनिस्टर साहिब ने कहा कि यह तो सैंट्रली स्पोंसर्ड सकीम है क्या यह बलाक्स पंजाब सरकार की सलाह से नहीं बनाये गये ?

मुख्य मन्त्री : पंजाब सरकार की रिकुमेंडेशन्ज़ पर यह गवर्नमेंट आफ इंडिया ने मन्जूर किये हैं ।

Land Acquired for the New Capital of the State

***7778. Sardar Prem Singh Prem :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the farthest limits upto which provisions of the Punjab New Capital (Periphery) Control Act, 1952, extend beyond the land acquired for the Chandigarh Capital ;

(b) the names of the Municipal Towns situated within the said distance ?

Shri Ram Krishan : (a) Ten miles ;

(b) Kharar, Kalka, Dera Bassi and Banur.

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਐਸੇ ਮਿਉਂਸੀਪਲ ਟਾਊਨਜ਼ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਕੈਪੀਟਲ ਪੈਰੀਫੇਰੀ ਕੰਟਰੋਲ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਆਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨਕਸ਼ੇ ਬਣਾ ਕੇ ਮਿਉਂਸੀਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾਲ ਮਕਾਨ ਬਣਾਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗਿਰਾ ਦੇਣ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਦਿਤੇ ਗਏ । ਜੇ ਐਸਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਹੜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਕੰਮ ਚਲਣਾ ਹੈ, ਮਿਉਨਸਪੈਲਟੀ ਦਾ ਜਾਂ ਪੈਰੀਫੇਰੀ Act ਦਾ ।

मुख्य मत्री : जो जो एग्ज़ेपशन इस एक्ट के ज़रिये दी गई है उस को छोड़ कर बाकी सब जगह यह पैरीफ़ेरी एक्ट लागू है ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਖਰੜ ਪੈਰੀਫੇਰੀ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਥੇ ਮਿਉਂਸੀਪਲ ਕਮੇਟੀ ਕਾਇਮ ਹੈ । ਪੈਰੀਫੇਰੀ ਐਕਟ 10 ਮੀਲ ਦੇ ਏਰੀਏ ਵਿਚ ਹੈ ....

मुख्य मंत्री : खरड़ भी इसके अंदर आता है ।

Starred Question No. 7405

Mr. Speaker : Next Question (No. 7405) is by Sardar Gian Singh Rarewala.

Sardar Gian Singh Rarewala : Sir, I do not want to put it.

Starred Question No. 7395

Mr. Speaker : Next Question (No. 7395) is also by Sardar Gian Singh Rarewala.

Sardar Gian Singh Rarewala : Sir, I do not want to put this Question also.

Land in Tehsil Rajpura taken on Lease by the Army Authorities

***7519. Sardar Prem Singh Prem** : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether any land in villages Dhapper, Ber Majra, Isapur, Jangirpur, and Ambala in Rajpura Tehsil has been taken on lease for setting up an Amunition Depot by the Army authorities ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, whether any compensation or rent has been paid to the owners of the said land ;

(c) whether any arrangement for the rehabilitation of those persons who have been ousted from their land in the villages mentioned in (a) above and whose only avocation of life is agriculture have been made by the Government, if so, the details thereof ?

Shri Ram Kishan (Chief Minister) : (a) Yes.

(b) Out of the compensation totalling Rs 1,94,359.15 a sum of Rs 1,44,359.15 has been paid, leaving a balance of Rs 50,000.00, which still remains to be disbursed.

(c) No.

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਪੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

मुख्य मंत्री : यह केस डिसबर्समेंट प्रासेस के अंदर है । इस की जल्दी से जल्दी पेमेंट हो जायेगी ।

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਮੇਰੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਪਾਰਟ 'ਸੀ' ਵਿਚ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਊਸਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਰੀਹੈਬਲੀਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ? ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਕੋ ਇਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਲੈਂਡ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਰੀਆ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਕੀ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੀਹੈਬਲੀਟੇਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੈ ?

मुख्य मंत्री : ऐसे oustees के लिए गवर्नमेंट ने कोई स्कीम नहीं बनाई ।

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ army ਪਾਸ ਕੋਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕਵਾਇਰ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ।

मुख्य मंत्री : यह केस आर्मी के साथ तालुक रखता है । पंजाब सरकार से नहीं ।

ਸਰਦਾਰ ਲਸਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: ਕੀ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਲੈਂਡ ਹੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਕੋਈ ਖਾਲੀ ਪਈ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ।

मुख्य मंत्री : आरमी का काम सब से ज्यादा जरूरी ऐमरजैंसी में समझा जाता है।

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ: ਕੀ ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਕਿ ਤੋਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬਲ ਕਾਸ਼ਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕੇ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ?

मुख्य मंत्री: अगर आप कोई ऐसी तजवीज मेरे नोटिस में लाएंगे तो मैं ज़रूर उस पर ध्यान दूंगा।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼: ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਬਦਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

मुख्य मंत्री : वह ज़मीन ऐक्वायर नहीं हुई बल्कि लीज़ पर दी गई है।

Starred Question No. 7520

Mr. Speaker : The next question (No.7520) is also by Sardar Prem Singh Prem. Before this question is allowed to be put, I would request the hon. Member to meet me in my Chamber because I think that it would be better if it is not put.

Sardar Prem Singh Prem : Sir, you may treat this question as withdrawn.

Mr. Speaker : All right.

Properties attached to Gurdwaras of Moti Bagh, Patiala and Fateh Garh Sahib, District Patiala

***7750. Sardar Jagjit Singh Gogoani :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether Government is considering any proposal to notify the properties attached to the Gurdwaras of Moti Bagh, Patiala and Fatehgarh Tehsil, district Patiala ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the time within which the said properties are likely to be notified, if in the negative, the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes.

(b) Both the cases are being examined in the light of the recent decision of the Punjab High Court in a similar case and the necessary notifications will be issued as early as possible.

Pilot Project in Una Block, District Hoshiarpur

***7522. Shri Surinder Nath Gautam :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state whether the Pilot Projects for utilising rural manpower, construction of link roads and culverts for increasing Agricultural production and development of Horticulture, started by the Development Department in the Una Block, district Hoshiarpur have made any progress ; if so, the details of the progress so far made and the total expenditure incurred on each such schemes ?

Sardar Darbara Singh : Yes. With regard to expenditure and progress in respect of Pilot Project schemes of Una Block, a statement is laid on the Table of the House.

Statement

Serial No.	Name of Scheme	Total expenditure incurred	Progress made
		Rs	
(i)	Construction of Kalsehra-asdehra approach roads	5,489.74	Technical approval of the estimates of the road is yet awaited from S.D.O., Panchayati Raj Circle, Hoshiarpur. Expenditure of Rs 5,489.74 has been incurred towards the stocking of stones for the construction of the road
(ii)	Construction of culverts	..	The estimates of culverts on Tehda-Rasta road are being prepared for tachnical approval of the S.D.O., Panchayati Raj Circle, Hoshiarpur.
(iii)	Horticulture	..	..

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : क्या होम मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि जैसा इन्होंने कहा है कि पथ्थर के सटाक करने के लिये सरकार ने 5,489.74 रुपया खर्च किया है मगर इस के बाद ऐसी क्या दिक्कत आई कि काम होना बिल्कुल बन्द हो गया ?

ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ: ਸਾਰਾ ਸਟਾਕ ਉਥੇ ਪਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਮਜ਼ੀਦ ਕੋਈ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਲੈਣੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਦੇ ਦਿਆਂਗਾ।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : क्या वज़ीर साहिब बतलाएंगे कि यह जो स्टाक किया गया है, यह बगैर ऐस्टामेट मंज़ूर किये हुए कर लिया गया है ।

ਮੰਤਰੀ : ਮੈਨੇ ਜੋ ਰਕਮ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਉਹ ਟੋਟਲ ਐਕਸਪੈਂਡੀਚਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਨਕਰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਸਟੋਨ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : जो रकम मंज़ूर की गई है, वह किस तारीख को की गई है

ਮੰਤਰੀ : ਤ੍ਰੀਕ ਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ, ਤਾ ਪਤਾ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ।

Cinema Operator in Block Una, district Hoshiarpur

***7779. Shri Surinder Nath Gautam :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) the date of appointment of the present Cinema Operator at the Cinema Machine in Block Una, district Hoshiarpur ;

(b) the total number of Cinema shows so far held during the stay of the said Operator in the said Block ;

(c) the total amount paid to the said Cinema Operator to date ;

(d) whether the said Operator, remained under suspension, in so, for what period and the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh : (a) 8th March, 1961.

(b) Seventy-seven.

(c) Rs 6,598.00 nP. approximately (Rs Six thousand, five hundred and ninety-eight, approximately).

(d) Yes. He remained under suspension from 26th October, 1962 to 11th December, 1963, on account of his arrest for an offence under section 294 Indian Penal Code.

Study of Modren Methods of Rice and Wheat Cultivation

***7393. Sardar Gian Singh Rarewala :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether Government has taken any decision to send a team of experts, headed by a Minister, to Japan and Yugoslavia to study the modren methods of rice and wheat cultivation ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the names of the experts and the Minister so selected ;

(c) the criteria governing the said selection ;

(d) the total expenditure estimated to be incurred by the State Government on the said team ?

Sardar Darbara Singh : (a) No.

(b), (c) and (d) Do not arise.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Family Allowance for Communist Detenus

2316. Comrade Hardit Singh Bhathal : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) the total number of Communist Detenus who applied to the State Government during the period from 1st January, 1965 to date for family allowance ;

(b) the number of such applicants who have been given the said allowance so far ?

Sardar Darbara Singh :

(a) Twenty.

(b) Cases are under consideration of the Government.

Mutation sanctioned by the Tehsildar, Garhshankar, district Hoshiarpur

2317. Shri Amar Singh : Will the Minister for Revenue be pleased to state—

(a) whether any mutation was sanctioned and necessary entry made in the relevant register or registers by the Tehsildar, Garhshankar, regarding the transfer of landed property of the widow of late Sardar Jagat Singh of village Ghamour, tehsil Garhshankar, district Hoshiarpur, during the year 1962 or 1963, if so, in whose name ;

(b) a copy of the document on the basis of which the said mutation was sanctioned and necessary entry made in the Register be laid on the Table of the House ;

(c) whether it is a fact that legal heir to the property referred to in part (a) above asked for a copy of the mutation or application, if any, received by the Naib-Tehsildar concerned in connection therewith and it was not supplied to him, if so, the reasons therefor ;

(d) whether it is also a fact that the said legal heir subsequently applied for the cancellation of the said mutation, if so, the details of the action taken thereon ?

Sardar Harinder Singh Major : (a) A mutation has been entered only in the name of Shri Pirthi Singh ; but being a contested one it has not been sanctioned.

[Minister for Revenue]

(b) The document (an unregistered will) is in the possession of said Shri Pirthi Singh. Thus, its copy cannot be placed on the Table of the House.

(c) One Shri Beant Singh asked for a copy of the document. It being in the possession of the third party, its copy could not be supplied.

(d) Since the mutation has been held to be a contested one, the matter is being enquired into by the S.D.O. (Civil), Garhshankar, and Shri Beant Singh has also been summoned on the date fixed.

Communist Detenus

2321. **Comrade Hardit Singh Bhatal :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of Communist Detenus kept in 'C' Class since 1st January, 1965 ;

(b) whether Government has received any representation from all or any of the said detenus, requesting for a better class in the jails, if so, the steps Government propose to take in this respect ?

Shri Ram Kishan : (a) Eight.

(b) Government have received representations from three of the said detenus and these are under consideration of the Government.

Comrades Dharam Singh Kasni and Satya Mandan of Mahendragarh District

*2322. **Comrade Hardit Singh Bhatal;** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the class in which Comrade Dharam Singh Kasni and Satya Mandan of Mahendragarh district have been placed in the jail ;

(b) whether the said detenus do not fulfil any of the conditions, educational or otherwise laid down in the Rules for a better class ?

Shri Ram Kishan : (a) 'B' class provisionally.

(b) Does not arise.

Comrade Harkishan Singh Surjeet

2323. **Comrade Hardit Singh Bhathal :** Will the Chief Minister be pleasec to state whether Government intends to transfer Com. Harkishan Singh, Surjeet, Secretary of the Punjab Unit of the Communist Party of India to any of the Jails situated in the State ?

Shri Ram Kishan : In response to a communication from the Kerala State Government, under whose order Shri Harikishan Singh Surjeet was detained, this State Government have agreed to Shri Surjeet's transfer to a jail in the Punjab State.

Construction of Bridges over Indri Escape

2324. **Comrade Ram Piara :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the material for the construction of bridges over the Indri Escape at points Rasulpur Khurd, Rasulpur Kalan, Chhapra Khera Jagir and Ganjo Garhi has been lying at site since long, if so, the reasons for not starting the construction work ;

(b) whether any communication from any Legislator of Karnal district was received by him during the month of December, 1964 or later on, regarding any of the bridges mentioned in part (a) above, if so, a copy thereof be laid on the Table of the House ;

(c) whether any reply has been sent by him to the said Legislator ; if so, a copy thereof be laid on the Table of the House ;

(d) whether it is also a fact that funds for one of the three bridges mentioned in part (a) above were voted in 1962-63; if so, the reasons for the delay in starting the construction thereon;

(e) whether any amount for the construction of any of the bridges referred to in part (a) above has been contributed by the local people, if so, how much and the reasons for not starting construction work on that bridge ;

(f) whether Government realize the difficulties of the local people who have approached them a number of times, if so, the reasons for the delay in removing those difficulties ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes, some construction material was purchased during the year 1962-63 and collected during May, 1964 at the sites of the proposed bridges at R.D. 104500 (Chhapra Khera Jagir) and at R.D. 108250 (Rasulpur Khurd and Rasulpur Kalan) but none at village Ganjo Garhi. The construction work was not started as funds could not be arranged.

(b) Yes, copy attached.

(c) No. The matter is under scrutiny.

(d) A sum of Rs 30,000 was allotted during 1962-63 for the construction of the bridge at R.D. 108250 of Indri Escape. As there was no sanctioned estimate, the work could not be started.

(e) Yes. Rs 12,000 were contributed by the people for the construction of the bridge at R.D. 104500 only. The work could not be started as this amount was only a small part of the total amount recoverable from the beneficiaries.

(f) Yes, the tenders for construction of the bridges at R.D. 104500 and 108250 were called for by the Executive Engineer Karnal in April, 1964 and were approved by the Superintending Engineer, Western Jumna Canal (East) Circle in May, 1964.

A sum of Rs 4,40,000 has been provided in the Schedule of new expenditure for 1965-66 under head EE-99-Capital (Plan) Western Jumna Canal Remodelling Project for remodelling Indri Escape and the work on these bridges will be taken up on the availability of funds and on receipt of the balance contribution from the beneficiaries in respect of Bridge at R.D. 104,500.

" Copy of letter No. Nil, dated the 14th December, 1964 from Comrade Ram Piara, M.L.A. L/309/Model Town, Karnal to Ch. Rizaq Ram, Public Works Department and Irrigation Minister, Chandigarh.

Subject.—Bridge over Indri escape between Rasulpur Khurd and Rasulpur Kalan in Tehsil Karnal.

I would like to draw your attention towards Rs 30,000 which were voted in 1962-63 Budget for the construction of the above Bridge.

As you know that many sanctioned works are not either started or completed in Hindi Region and this could not be started.

[Minister for Public Works and Welfare]

I took up this matter in the Vidhan Sabha about the indifference of the Government and then came the lame excuse of availability of funds.

I addressed a letter to the I.P.M. on 4th March, 1963 and received a reply from him *vide* D.O. No. 700 IPM-63 but the date is not there. I presume that the same must be in March as the word March, 1963 is there and by slip of pen remained undated.

In this letter he has advised the Chief Engineer to utilize the full amount of Rs 30,000 and I think that the same has been utilised as a part of the material is on the site.

The bridge since then remains unstarted. The bridge is badly needed and particularly in the days of floods.

It is high time to start the same. I contacted the Xen, Irrigation, Karnal who informed me that he received orders from the Superintending Engineer or Chief, not to start the work till further orders. Just possible that the order might be either due to funds or due to party politics.

Hence I am to request you to please order further construction of the same and oblige.

Hoping to be favoured with a line in reply and oblige.

District WholeSale Co-operative Society, Karnal

2325. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether the Registrar, Co-operative Societies, Punjab, received any communication from any Legislator of Karnal district on the subject of "District Whole Sale Co-operative Society, Karnal affairs" during the month of December, 1964 ; if so, a copy thereof together with a copy of the reply, if sent, be laid on the Table of the House ;

(b) whether any enquiry into the contents of the said communication has been ordered; if so, by whom, and the name of enquiry officer, together with the details of action, if any, taken so far or proposed to be taken in the matter ;

(c) whether any notice to any individual or Society or group of persons has so far been issued ; if so, for how much amount, in what connection and to whom;

(d) whether any amount has so far been recovered from any of those mentioned in part (c) above to whom notices were issued ; if so, how much, when and from whom ;

(e) whether it is a fact that a sum of Rs 1,900 of the said Society has been utilised by M/s Karam Singh and Co. or by any other firm ; if so, for how much period, under whose orders and under what rules ;

(f) whether the irregularities committed were ever pointed out by the audit department ; if so, when and the date when those objections were removed ;

(g) whether any notices for certain sums and recoveries have been issued to any of the present office bearers or to any of the previous office bearers ; if so, their names together with the action so far taken against each ;

(h) whether any interest etc. has been charged by the said Society from any of the persons who utilised its funds including Rs 1,900 referred to in part (e) above ; if so, at what rate, if not, the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes, a letter dated 14th December, 1964, from Shri Ram Piara, M.L.A., Karnal was received. Copy of the same is enclosed. In reply the Hon'ble M.L.A. was informed *vide* No. Mkg/MAI/10-DWS/343, dated 2nd January, 1965 by the Registrar, Co-operative Societies, Punjab, that the Deputy Registrar, Co-operative Societies, Rohtak, had been asked to conduct enquiry into the allegations made by him. A copy of the above-mentioned letter endorsed to him is also enclosed.

(b) Yes, as stated under (a) above the Registrar, Co-operative Societies, Punjab, has entrusted the enquiry to Shri Mahipal Singh, Deputy Registrar Co-operative Societies, Rohtak. He has completed the enquiry. The following action has since been taken :—

(i) Rs 342.00 have since been recovered from the Manager of the said society on account of interest on the amount of Rs 1,900.00 for the period from 12th February, 1962 to 29th June, 1964 i.e., from the date the cheque was dishonoured to the date of actual payment.

(ii) The Managing Committee of the said society has been advised by the Co-operative Department, to consider the question of terminating the services of the Manager of the Society.

(iii) The enquiry under section 54 of the Punjab Co-operative Societies Act, 1961, has been ordered to make up the deficiency caused to the assets of the society by misutilising a sum of Rs 11,061.07 (This amount was shown to have been advanced to M/s Nathu Ram Panchal Iron Works , Karnal) and Rs 1,900.00 relating to the dishonoured cheque along with interest accrued thereon.

(c) Yes, for the recovery of Rs 11,061.07 shown as advanced to M/s Nathu Ram, Panchal Iron Works, Karnal, notices were issued to Shri Sunder Singh Lather former President of the said society.

(d) Nothing has been recovered out of Rs 11,061.07 stated under (c) above. However, as stated under (b) (i) above a sum of Rs 342.00 has been recovered as interest from the Manager of the said society and Shri Saudagar Singh, Manager of the Society.

(e) Yes, a sum of Rs 1,900.00 was advanced by the Society to M/s Karam Singh and Co., Chandigarh and this amount was utilised by the Company as indicated earlier with effect from 12th February, 1962 to 29th June, 1964. The record of the society does not, however, indicate as to under whose order this amou .t was advanced to the aforesaid Company. There is no rule under which such as advance could be made. In other words this advance was irregular.

(f) The irregularity regarding illegal transaction of Rs 1,900.00 escaped notice of the Auditors. Hence, no action was initiated gainst any body.

(g) Yes, as stated under (c) above. As regards action, para (b) (iii) above may plesed be perused.

(h) Yes, as stated under para (b) (i) above, Rs 342.00 have been recovred from the Manager of the)Society as partial payment on account of interest at the rate of 9 per cent per annum on a sum of Rs 1,900.00.

[Minister for Home & Development]

" Copy of letter dated 14th December, 1964 from Comrade Ram Piara, M.L.A., Karnal to Shri V.P. Johar, I.A.S., Registrar, Co-operative Societies, Punjab, Chandigarh.

Subject.—District Wholesale Co-operative Society, Karnal affairs.

Dear Sir,

I do not know how far my information is correct but I feel that there is some thing wrong in the D.W.S., Karnal also.

1. According to my information more than Rs 10,000 is standing in the name of some individual, Nathu Ram which was advanced to him sometime back. I have learnt that he has made a a statement that he never borrowed this amount but a good portion of this amount has been availed by Shri Sunder Singh Lather President of the D.W.S. Hence, if it is correct then a thorough probe as well as efforts to recover the amount be effected immediately.

2. Then one M/s Karam Singh and Co.,Chandigarh were advanced Rs 1,900 against a cheque some time in 1962. The cheque was dishonoured and the amount has only been recovered in June, 1964. This aspect too needs probe as to who utilised this amount of Rs 1,900, under whose orders the same was advanced, why the same was advanced, why even the interest has not been charged. According to my information Shri Sunder Singh, Lather President, brought the man, the money was advanced and then recovered in June, 1964 only.

3. There is some cash standing against Shri Kartar Singh of Karnal Co-operative Marketing Society, I do not know, why the recoveries are not being effected.

4. Again there are some arrears against one Shri Man Singh since long and the recoveries are not being affected, I do not know why.

I understand that Co-operative department must be auditing this society D.W.S. whether it came to its notice or not I do not know.

When the D.R. Rohtak came to Karnal, I rang him and told him. He promised me to inform me on telephone. I do not know whether he rang me up or not but I am still in dark and so am taking up this issue with you so as to be looked into and action in case the points narrated by me prove to be realities.

I hope that you shall advise some one to look into these points and it is possible that there can be more about which I have not been able to smell even. I know very little of Karnal Co-operative Marketing but when you ordered for probe, much came to light.

Hoping to be favoured with a line in reply and oblige.

Thanking you.

Yours faithfully,
(Sd.) RAM PIARA, M.L.A.

Copy of letter No. Mkg/MAI/10/DWS/342, dated 2nd January, 1965, from the Registrar, Co-operative Societies, Punjab, Chandigarh, to the Deputy Registrar, Co-operative Societies, Rohtak.

Subject.—Complaint from Comrade Ram Piara, M.L.A., Karnal, dated 14th December, 1964 regarding mis-use of funds of the Karnal District Wholesale Co-operative Supply and Marketing Society Limited, Karnal.

Memorandum

Enclosed please find a copy of complaint cited as subject. Please enquire into the allegations at your personal level at a very early date and proceed further on the basis of your findings.

2. This office may please be informed about your findings and action taken or being taken to recover the amount from the persons concerned.

Encl.—One

(SOHAN SINGH),
JOINT REGISTRAR (MARKETING),
for Registrar, Co-operative Societies, Punjab,
Chandigarh.

No. Mkg/MAI/10-DWS/343, dated 2nd January, 1965.

Copy of the above is forwarded to Comrade Ram Piara, M.L.A., Karnal, with reference to his complaint referred to in the above letter. The other complaint regarding affairs of the Karnal Marketing Society has also been sent to Deputy Registrar, Co-operative Societies, Rohtak, for on the spot enquiry.

(Sd.) (SOHAN SINGH),
JOINT REGISTRAR (MARKETING),
for Registrar, Co-operative Societies, Punjab,
Chandigarh.

Sports Department

2326. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) whether he received in January, 1965 any communication along with some enclosures regarding the wastage of public money by maintaining a big Sports Department, from any resident of Karnal ; if so, a copy of the communication and its enclosures, along with a copy of the reply, if any, sent by him be laid on the table of the House ;

(b) whether he is aware of the fact that the organisational machinery in the Sports Department is bigger than that in any other State in the country ; if so, the reasons therefor ;

(c) whether at any stage the points contained in the communication etc., referred to in part (a) above have been examined ; if so, by whom, when and with what results ;

(d) whether Government contemplate reducing the expenditure on the Sports Department ; if so, to what extent and the details thereof ;

(e) whether any committee has been set up by Government to look into the question of the working and expenditure of the Sports Department, if so, when, if one has not been set up so far, whether Government contemplate setting up such a Committee ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes. The required documents along with a copy of the reply have been laid on the table of the House.

(b) Yes. Punjab is the leading most State in the country in sports and we want to do whatever is possible for further improving the standard and promoting sports through-out the State. A number of important schemes are being followed for which the present organisational set up is necessary.

(c) The points contained in the communication etc., are under examination of the Government.

(d) The matter would be considered after the points mentioned in para (c) above have been examined.

(e) No. It is not contemplated to set up such a Committee.

[Minister of Education & Local Government]

EDUCATION
LOCAL GOVERNMENT

23rd January, 1965.

Dear Shri Kapur,

I am grateful to you for your letter of the 15th January, enclosing therewith a few points for reorganisation of the Sports Department. I am having the matter examined.

With kind regards.

Yours sincerely,
(PRABODH CHANDRA),

Shri S.P. Kapur,
Shelter 85,
Model Town, Karnal.

Copy, together with the letter under reply, in original, is forwarded to SLPS, for comments.

By order,

MAHARAJ NATH,
P.S./E.L.G.M.

Copy of letter No. PSD/5/65, dated 15th January, 1965, from Shri S.P. Kapur, Honorary Secretary, Punjab Hockey Association, to the address of Shri Prabodh Chandra, Education and Sports Minister, Punjab

A deputation consisting of Mr. M.C. Jolly, President, Punjab Football Association, Mr. M.L. Kapur, Honorary General Secretary, Punjab Olympic Association, and Mr. S.P. Kapur, Honorary Secretary, Punjab Hockey Association and Mr. Grunam Singh, Honorary Treasurer, Punjab Football Association, met you in Public Works Department Rest House at Ambala. We explained to you the public waste in maintaining a big Sports Department in our State. You gave us sympathetic hearing and promised to look into the matter.

I am enclosing my viewpoints and have written on this after studying the set-up of Sports in other States.

The same deputation would be prepared to meet you at any time convenient to you or other members of your cabinet to support our viewpoints for closing the Punjab Sports Department.

With kind regards.

Points for consideration of Hon'ble Minister for Sports, Punjab, regarding winding up of Punjab Sports Department which is merely a White Elephant and ai big drain on the Public Funds

Punjab Set-up of Sports	Rajasthan Set-up of Sports
A. 1. A huge Sports Department	A. A State Sports Council with 15-20 Honorary members
2. A Secretary with Deputy Secretary or Under-Secretary and some Clerks	*Office Set-up.*—No separate Sports Department. The total work is carried on by the State Sports Council.
3. One Director of Sports	1. Paid Secretary
4. Three Deputy Directors Sports	2. Paid Organiser

Punjab Set-up of Sports	Rajasthan Set-up of sports
5. Two Assistant Directors Sports	3. Accountant
6. Three Divisional Sports Officers	4. Four Clerks
7. 25 -30 District Sports Officers	5. Two Peons
8. A big establishment in the Director's Office	6. One Chowkidar
9. Establishment of Divisional Offices	7. No. of Coaches for various games
10. Establishment of District Sports Officers	
11. No. of Coaches for various games	

Work done by Punjab Sports Department	Work done by Rajastahan Sports Council
(a) Distribution of grants to various Olympic and Non-Olympic games bodies	(a) Distribution of grants to various Sports Bodies
(b) Coaching of various camps	(b) Grants to sports bodies for participation in State and National championships of various games
(c) Distribution of scholarships in cash to the prominent players merely on the re commendations of District Sports Officers which is against the Olympic Charter to distribute cash rewards	(c) Organisation of Coaching camps
	(d) Educational help to deserving and poor sportsmen

The Set-up of Sports in other States is just like the set-up of Sports in Rajasthan.

The whole work can be done by a Sports Council in Punjab. What is the use of wasting major amount of Sports funds on the salaries of highly paid staff?

The whole work can be done by the State Sports Council very efficiently and more money can be given to olympic and non-olympic games bodies both at State and District levels.

The budget of the establishment of District Sports Officer in a District can be divided into two parts. Half of this should be given to District Olympic Association for help to their affiliated bodies and 50 per cent should be placed at the disposal of District Education Officer of the District for play-fields in the Schools.

In the end I suggest that in Punjab the work of the Punjab Sports Department should be entrusted to a State Sports Council. Coaches in any case are to be retained and the coaching assignments can easily be chalked out by the State Sports Council. I offer myself to work in an honorary capacity for one year to set the ball rolling for a permanent and paid secretary.

I am sure that our Hon'ble Minister for Sports would consider this matter and would save the wastage of public funds in these hard days.

(S.P. KAPUR),
Honorary General Secretary,
District Olympic Association,
Karnal, and
Honorary Secretary, Punjab Hockey,
Association.

Report lodged by the President, Sadar Mandal Congress, Karnal

2329. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development be pleased to state —

(a) whether any report by Shri Gurdip Singh, President, Sadar Mandal Congress, Karnal, was lodged at the City Police Station, Karnal, on 5th April, 1964 or 6th April, 1964, under section 148/149/342/109/323 IPC, if so, a copy of the same be laid on the table of the House as well as the details of the action taken thereon ;

(b) whether any other provision of law was subsequently mentioned in the F.I.R. ; if so, what and when ;

(c) whether any persons mentioned in the said F.I.R. were arrested by the City Police ; if so, their names together with the date and time of arrest in each case ;

(d) whether the said arrested persons were bailed out ; if so, when and by which Court ;

(e) whether the Police had prayed to the Courts for the remand of the said persons to police custody; if so, the period for which remand was asked;

(f) whether the enquiry officer or the S.H.O. City Police had recorded the statements of any persons besides the witnesses mentioned in the challan ; if so, their names ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes. Copies of the F.I.Rs. are given to the complainants and also sent to the Ilaqa Magistrates and may be seen with them. They are part of Court records. Case F.I.R. No. 87, dated 5th April, 1964, was registered and investigated. Sarvshri Ram Piara, M.L.A., Manohar Lal Azad, Bhagat Ram, Gulshan Rai, Suresh Kumar and Dr. R. Krishna were arrested and challaned. The case is pending trial in the court of C.J.M., Karnal.

(b) Yes. Section 506, IPC, was added on 6th April, 1964.

(c) Yes. The names of the persons arrested toegther with other information asked for is given below :—

Serial No.	Name of person arrested		Date of arrest	Time of arrest
1	Shri Ram Piara, M.L.A.	..	6-4-64	About 2·00 p.m.
2	Shri Manohar Lal Azad	..	6-4-64	About 2·15 p.m.
3	Shri Bhagat Ram	..	6-4-64	Ditto
4	Shri Gulshan Rai	..	6-4-64	Ditto
5	Shri Suresh Kumar	..	7-4-64	About 12·40 p.m.
6	Dr. R. Krishna	..	9-4-64	About 12·20 p.m.

(d) Sarvshri Ram Piara, M.L.A., Monahar Lal Azad, Bhagat Ram, Gulshan Rai and Suresh Kumar were bailed out on 7th April, 1964, by Shri G.S. Aggarwal, M.I.C., Karnal, while Dr. R. Krishna was bailed out by the said Court on 9th April, 1964.

(e) No.

(f) Besides the witnesses mentioned in the FIR, the statements of the following persons were recorded by the Investigating Officer :—

1. Shri Ranjit Singh.
2. Shri Jagdish Chand.
3. Shri Atma Ram.
4. Shri Harduman Singh.
5. Shri Ajit Ram.
6. Shri Sewa Ram.
7. Shri Khalsa Avtar Singh.
8. Shri K.C. Bansal.
9. Shri Makhan Singh Sachdeva.
10. Dr. Amrit Lal Gupta.
11. Dr. Sumer Chand.
12. Shri Roshan Lal.
13. Shri Harparshad Jaiswal.
14. Shri Inder Paul.
15. Dr. I.S. Mittal.
16. Shri Yadhav Ram.
17. Shri Anant Parkash, M.C., Karnal.
18. Shri Har Sarup.
19. Hakim Gurcharan Singh.
20. Shri Kartar Singh.
21. Shri Kirpal Singh, M.C.
22. Dr. Gopi Chand.
23. Dr. Ved Parkash.
24. Shri Hari Ram.
25. Shri Raja Ram.
26. Shri Shiv Narain.
27. Shri Gopal Dass.
28. Shri Sunder Lal.
29. Shri Makhan Lal, Advocate.
30. Ch. Punjab Singh , Advocate.
31. Shri Chanan Singh.
32. Shri Ramesh Chander.
33. Shri Babu Ram.
34. Shri Chandu Lal.
35. Swami Krishna Anand.
36. Shri Sukhdev Sarup Gupta.

Communication from a Legislator of Karnal

2330. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether he or the I.G., Police, Punjab, received any communication from any Legislator of Karnal during the period from 10th April to 30th April, 1964, regarding a case registered against Com. Ram Piara, M.L.A., and others and their arrests made on 6th and 7th and 8th April, 1964 ; if so, a copy of the same be laid on the Table of the House ;

(b) whether any reply to the said communication was sent by him or the I.G., Police, if so, a copy thereof be laid on the Table of the House ; if no reply was sent, the reasons therefor ;

(c) whether any enquiry through any open or confidential/C.I.D. Agency, into the matter referred to in part (a) above was ordered by him or the I.G., Police ; if so, when; with the designation of the enquiry officer ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes. A complaint was received regarding case FIR No. 87, dated 5th April, 1964, under section 342/148/149/109/506. IPC, P.S. City , Karnal. A copy of the complaint is laid on the Table of the House.

(b) No. The Legislator pleaded his cause, but no reply was asked for by him.

(c) Yes. The complaint was got looked into by Shri G.S. Bhullar, Deputy Superintendent of Police, Karnal, on receipt of complaint.

"Copy of application dated 14th/15th April, 1964 submitted by Shri Ram Piara, M.L.A. Model Town, Karnal. to the Inspector-General of Police, Punjab, Chandigarh.

I do not know whether correct position has reached you or not but I presume that as an experienced administrator and vigilant head of the Police in Punjab, you must have called for the detailed report.

D.I.G. has been to Karnal, stayed here for about three days. I tried to apprise him with the correct position and had also requested him to call S.P., D.S.P., S.H.O. before him so that all may hear what I have to say to D.I.G. and may reply in justification of their unwarranted action. S.P. and D.S.P. were present on 8th April, 1964, when I further stressed.

As I am not satisfied with them and their attitude so I think it my duty to request you to take whatever just steps you think proper to right the immense wrong according to your own assessment but after assessing the whole situation, background and other details which have come to the notice of everyone particularly at Karnal town.

1. I was arrested at 1.30 p..m on 6th April, 1964 and locked up at 2 p.m. in the City Police Station lock-up. At about 9 p.m. or 9.30 P.M. I was advised by Shri Bhullar D.S.P., to accompany the S.H.O. or A.S.I. for production before the Ilaqa Magistrate saying that I could urge for the bail so that I may not remain in the Police Lock-up for the night, practically meaning that the Police would have no objection regarding my bail. Do you think that 9.30 p.m. was the proper time to take me out in view of the background of murderous assault on me and a criminal complaint filed by me against Shri Kairon, Chief Minister, besides the utterly hostile attitude of Shri Mohinder Singh, D.C., Karnal, against me. It is no more a secret that Shri Mohinder Singh is a willing instrument in the hands of Shri Kairon and is reckless enough to do anything which even normality cannot expect. So being genuinely apprehensive I refused to accompany the Police to the house of the Magistrate at such an unearthly hour and to avail of the mischievous offer.

(a) The only justification, the Police could have in making the offer that I should not remain for the night in the Police Lock-up. This justification was belied the following day when the Police opposed the bail tooth and nail.

(b) Could the Magistrate dare go against the ill wishes of Shri Mohinder Singh Bedi, D.C., and the Police.

(c) Was the Police sleeping for so many hours ? Could the Police not think to produce me immediately after arrest in the day time , especially when the law so enjoins upon them ?

(d) Did Police not know that bail application had already been filed before the District and Sessions Judge and hearing had already been fixed for the next day, i.e., the 7th April ?

2. There was no mention of the application of section 506 IPC in the FIR but immediately this section was added up at 1 p.m. and unbailable warrants were got issued immediately and then I was arrested while on my way to the Sessions Court with my counsel. Before this I had been to the Police Station and Police could detain me if I was required.

3. The P.P. gave a statement before the Sessions Judge at the time of bail application of Dr. R. Krishana, an associate of mine that there was no warrants against Dr. R. Krishana, Secretary. Nagar Sudhar Sabha, and Mr. Suresh Kumar my son studying in the 3rd year in Dyal Singh College) but Police arrested them. The ill intentions of the Police were my son (Suresh) be arrested the other day and could be locked up at least for a night and kept alone so as to demoralize and victimise him. All sort of decency was thrown to wind.

4. Was it not the duty of the Police to be in possession of our version also before arresting me and others ? If S. Piara Singh is an M.L.A. so am I and that also senior to him with much more integrity, popularity, character and importance. Why Police lacked this duty ?

5. The place of incident and our stage is at a distance of three or four minutes walk from the City Police Station. D.I.G. agreed with me about this fact. I had pertinently put this question to him. Why police took more than twenty or twenty-five minutes ? Was it not the duty of the Police in normal course to be present in the public meeting ? Was the local Police not in league with those who disturbed the peaceful meeting ?

6. Did the S.H.O. himself not take S. Piara Singh and Man Singh from the safer place when we had given them shelter from the provoked masses ?

7. Did the S.H.O. not see the masses in provoked and agitated state ?

8. Has even a single person except those who disturbed the meeting supported the action of the Police or the version that Ram Piara, M.L.A., asked the masses to beat S. Piara Singh, M.L.A., and others ? The masses did not tolerate the disturbance.

9. Why no action has been taken against those who disturbed the meeting ? Even their own FIR says that disturbed the meeting. Had they any right to disturb ? Could they not hold the public meeting the other day and clarify the position or curse me and others in the public meeting? The whole of the Congress organisation is with them whereas I have left the Congress and have not joined any political party.

10. Why no action has been taken against those who tried to create trouble near Ashoka Talkies after the public meeting was over and followed in car Dr. Krishna on Hospital Road particularly when the telegrams to this effect had already reached the Police and D.C. in time about this. The only justification for this is that Shri Mohinder Singh, D.C., and Shri Kartar Singh, Member, Punjab Pradesh Congress, are close associates in every undesirable walk of life. I may add that in S. Kartar Singh's Society's store more than 1,300 bags have been found of salt in place of fertilizer and the store is now under double lock, one of S. Kartar Singh's Society and the other of the Co-operative Department.

11. FIR says that there was great rush in the Chaura Bazar and Gurdip Singh had to go to the Police Station from another avenue. Does this formula not apply to Dr. Krishna and Shri Manohar Lal Azad who were on the stage. Was it possible for them to go through that path from where Gurdip Singh could not go.

12. Did Police try to find out the reasons, why in such a big gathering nobody came to their rescue.

13. Is it not a fact that Ram Piara, Shri Mool Chand Jain and Dr. R. Krishna, were the speakers who saved S. Piara Singh, Man Singh and others from further injuries.

As no action on any of the above points seems to have been taken despite bringing all the same to the notice of D.I.G., so I am compelled by the circumstances to request you for a suitable action. The statement of S. Paira Singh, M.L.A., that he had no confidence in the local Police is a fraud played with the connivance of the Police and D.C. so that I may not raise voice against the highhandedness done to me and to my colleagues.

Hence, I have no alternative except to raise my voice against this shameful act of D.C. and Police.

I may make it clear that it was not only S. Piara Singh, M.L.A., and Gurdip Singh who were caught hold of by the Pubic but S. Kartar Singh, Member of Punjab Pradesh Congress, Ch. Kirpal Singh, President of City Congress, S. Man Singh, President of Model Town Mandal, Shri Harbinder, Advocate, and a few others. The whole of this gang in connivance with the D.C. and S.H.O. Police and under the guidance of Shri Kairon were there. I have no words to thank the public. The peaceful public of Karnal has proved that it will not allow any undesirable to disturb the peaceful meetings, there are a number of allegations against each and every one of the aforesaid gang including Sardar Pirara Singh M.L.A., who has been dubbed a corrupt in the affidavit filed by S. Partap Singh Kairon who himself is in no way above board.

[Minister for Home & Development]

Hoping an immediate probe and action in case I succeed to substantiate these points raised by me for favour of your early consideration.

Thanking you.

Copy to Shri Gulzari Lal Nanda, Union Minister of Home Affairs, New Delhi, for information and necessary action.

Communication from a Legislator regarding treatment meted out to Legislators while in Police Custody

2332. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether he and/or the Chief Minister and/or the I.G. of Police, Punjab, received any communications from any legislators of Karnal District during the months of December 1964 and January, 1965, on the subject of "Treatment with Legislators and their sons when in Police custody", if so, a copy thereof be laid on the Table of the House ;

(b) whether any enquiry has been made or any report has been called for from the Police officers concerned ; if so, the details of the report asked for and a copy thereof be laid on the Table ;

(c) whether any reply was sent to the Legislator by the Home Minister or the Chief Minister or the I.G. of Police, if so, a copy of the reply sent be laid on the Table ; if no reply has been sent, the reasons therefor ;

(d) whether it is a fact that certain persons arrested by the Police who were involved in cases of moral turpitude, as mentioned in the said communication, were offered and actually given better treatment as compared to the Legislator/Legislators in the same Police Station, if so the reasons therefor ;

(e) whether the enquiry report, if any, received so far, has been examined by any higher officer ; if so, by whom, when and with what result ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes. A copy of the communication sent by the Hon'ble Member himself is enclosed.

(b) Yes. The matter is still under examination.

(c) No. A reply will be sent when the examination of the case has been completed.

(d) No. The persons, in question, were allowed to take their own meals while in Police custody under the orders of the court. On the other hand, the Hon'ble Member, who was arrested in case under sections 506/342/323/149/109, I.P.C., Police Station City Karnal, on 6th April, 1964, was given the facility to have his meals from his home, but he refused to avail of the same.

(e) The report of enquiry has not yet been received.

Ram Piara, M.L.A.

Model Town, Karnal.
24th/26th December, 1964.

To

The Inspector General of Police,
Punjab.

Subject.—Treatment with Legislators and their sons when in Police custody.

DEAR FRIEND,

From the Press it appears to me that the sons of Shri Partap Singh are either not handcuffed or seldom handcuffed though involved in cases of moral turpitude whereas my son, a student of B.A. final, was handcuffed though was not involved in any moral turpitude case.

2. S.Kairon's son had snatched away the record whereas the other played four-twenty with the poor by robbing them. Whereas my son offered for arrest by coming to the City Police Station when he knew that his name was in the FIR in a case lodged by S. Piara Singh, M.L.A., and others. I am not writing this letter as a result of any prejudice against Kairon family or due to my narrow-mindedness but on principle. Law is respecter of no person and if the administration has two principles in such cases then you should take it guaranteed that the poor is not getting equal treatment as provided in rules and granted by the constitution. We are running an administration which is strong towards the weak and very weak towards the strong even if the strong is guilty of moral turpitude offences.

3. Again, I had to spend 24 hours in the Police lock-up u/s 506 etc. which was later on added simply to arrest me (it did not exist in the Police Station FIR) and had to take my meals in the lock-up, whereas in the same lock-up persons arrested in cheating and embezzling money amounting to not less than one lakh were taken out for meals twice a day as they rendered to Police custody for investigation. Is it equal treatment ? A Legislator arrested due to the vindictiveness of a big corrupt authority and in a case not involving moral turpitude could not get the same treatment which Police offered to persons arrested in cheating and embezzling the huge amounts. Where is the wrong, you must' try to know. I had addressed you a lengthy letter but did not even get acknowledgement perhaps due to the high corrupt authority.

4. Kindly do not treat this issue as Ram Piara's personal case but an issue on principle due to the common talk in certain circles in Karnal. I do not know about the rest of Punjab but this has been tasted by the people of Karnal. In this way, can we demonstrate and claim equal treatment with all where we see that the undesirable is being favoured and gentle, honest being criminally dealt with. Who does not know that S. Piara Singh, M.L.A., is corrupt ? Do we aspire to lead a Welfare State ? Will you as Head of the Police satisfy the public mind ?

Hoping to be favoured with a line in reply and oblige.

Thanking you.

Yours faithfully,
(Sd/) RAM PIARA, M.L.A.

Copy to :—

(1) Comrade Ram Kishan, Chief Minister, Punjab, Chandigarh.

(2) S. Darbara Singh Home Minister, Punjab, Chandigarh.

Registration of case against Sarvshri Tara Chand and Romesh Chand, Karnal

2333. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether the Saddar Police Station Karnal received between 22nd August, 1964 and 25th August, 1964, any complaint, representation and report on the subject of "Registration of cases

[Comrade Ram Piara]

under the Defence of India Rules against Sarvshri Tara Chand, son of Jhandu Mal. and Romesh Chand, son of Shri Tara Chand, resident of Kumaran Kunwan, Karnal ; if so, a copy of the report, representation or complaint be laid on the table of the House ;

(b) whether it is a fact, that no action on the said complaint was taken for many days, if so, the reasons therefor ;

(c) whether the S.P., Karnal, received any reminders from the said complainant during the months of November and December, 1964, if so, their number together with a copy each of the reminders be laid on the table ;

(d) whether S.P., Karnal, acknowledged any of the reminders and sent any reply to the complainant or to any one else associated with him, if so, when and a copy of the same be laid on the table ;

(e) whether it is a fact that the S.P., Karnal or the Police of Karnal did not proceed further in the normal course, if so, the reasons therefor and if not, the reasons for the delay ;

(f) whether at any time after 25th August, 1964, any telegram was received by the S.P., Karnal, or any communication by the D.C. on the subject as mentioned in part (a), if so, a copy of the telegram/communication along with the details of the action, if any, taken thereon be laid on the table of the House ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes. A complaint from one Shri Jai Parkash, son of Hari Ram was received at P.S., Sadar Karnal on 23rd August, 1964, for registration of a case under the Defence of India Rules against Sarvshri Tara Chand and Romesh Chand of Karnal. A copy of the complaint is enclosed.

(b) The complaint was received in Police Station Sadar Karnal on 23rd August, 1964 and as it concerned police Station, City Karnal, the complaint was sent there through the Ilaqa officer upon which case F.I.R. No. 190, dated 26th August, 1964, under section 125(9), Defence of India Rules was registered.

(c) No reminder was received in the Office of S.P., Karnal, from the complainant during the months of November and December, 1964.

(d) Question does not arise in view of (c) above.

(e) The Police dealt with this case in the normal course.

(f) A telegram dated 8th September, 1964, addressed to D.C., Karnal, was received in S.P.'s Office on 9th September, 1964, which was sent to SHO, P.S. City Karnal, for necessary action. In this telegram the complainant made a request for immediately taking into possession the record from the Civil Supplies Department, Karnal, as a precautionary measure with a view to obviate the chances of its being tampered with. The record was taken into possession by the Polce on 26th August, 1964, 5th September, 1964 and 4th October, 1964.

A copy of the telegram is enclosed.

To

The S.H.O.,
Police Station Sadar,
Karnal.

Subject.—Registration of case under the Defence of India Rules, 1962 against Sarvshri Tara Chand, son of Jhandu Mal, Ishwer Chander and Romesh Chand, son of Tara Chand, residents of Kumharan Kunwan, Karnal.

DEAR SIR,

Shri Tara Chand, son of Jhandu Mal, resident of Kumharan Kunwan, Karnal, secured a Distribution Card No. 10021, Code No. D.F. 292 from the Civil Supplies Department for five members, namely, Tara Chand (self), Mathura Devi, wife, Suresh Chand, son, Salochna Devi, dauthter and Shakuntla Devi, another daughter. He has been drawing sugar for the above said five members. Salochna Devi afore mentioned was married off about 7 months back and went with her husband to Kotah Bund-(Rajasthan). She has, thereafter, never resided with her father. Similarly Suresh Chand is studying at Engineering College, Jodhpur. He never discontinued his studies and is a resident student. He is there for the last three years.

Shri Tara Chand has been drawing sugar for five members whereas actually there were three members and he was as such entitled to draw sugar for three members only.

Shri Tara Chand has impeded substantially equitable distribution and availability of sugar at fair prices. He obtained supplies of sugar in excess of the maximum quantity to which he was entitled.

The Punjab Hoarding and Profiteering Prevention Order, 1963, came into force on 28th November, 1963, and the order was made under the powers conferred on the Governor of Punjab by sub-rule (2) of Rule 125 of the Defence of India Rules, 1962.

The act of Shri Tara Chand contravenes clause 7(2) of the said order which is punishable under sub-rule 9 of rule 125 of the aforesaid Rules. The offence is a cognizable one and non-bailable. Shri Ishwar Chand, son of Shri Tara Chand, resident of Kumharan Kunwan, Karnal, likewise obtained Distribution Card No. 10020, Code D. 292, for five members. Ishwar Chand (self), Romesh Chand, brother, Manorma Devi, wife, and two children. The application for the card was signed by Shri Ishwar Chand and the Distribution Card was obtained by Romesh Chand. Romesh Chand signed the records of the Civil Supplies Department in token of his having received the card.

Romesh Chand then obtained another Distribution card for three members including self. Romesh Chand is a wellread man and knowing that his name stood included in the Distribution Card obtained by him on behalf of Ishwar Chand, his brother, applied for and obtained another Distribution Card wherein his name stood included. He thereby defrauded the Civil Supplies Officers in issuing of Distribution Card to him in which his name was included. Had the Civil Supplies Officer issuing the Card known that name of Shri Romesh Chand was included in a previous card issued to Ishwar Chand he would not have issued the Distribution Card to Romesh Chand, wherein his name stood included. Distribution Card comes within the definition of 'property' as it is held to mean in Section 415 I.P.C.

Romesh Chand thus committed an offence u/s 420, I.P.C. Romesh Chand thereafter obtained sugar on the basis of the Distribution Card No. 1422 Code No. D. 292 issued to him and thus contravened sub-clause (2), clause 7 of the Punjab Hoarding and Profiteering Prevention Order, 1963, punishable under sub-rule 9 of rule 125, Defence of India Rules, 1962.

Shri Ishwar Chand obtained sugar for Romesh Chand knowing that Romesh Chand was obtaining sugar for himself and his family separately. Sugar for both the families of Ishwar Chand and Romesh Chand was many times obtained from the Depot by one and the same persons. Ishwar Chand also thereby obtained sugar for more than actual number of members of his family and contravened sub-clause (2) of clause 7 of Punjab Hoarding and Profiteering Prevention Order, 1963.

The offences were committed in the jurisdiction of your Police station as Distribution Cards on whose basis sugar was drawn were issued from the Office of Civil Supplies Officer in Model Town, Karnal.

[Minister for Home and Development]

It is, therefore, requested that cases be registered against the aforesaid three persons and investigated. The aforesaid three persons be kindly proceeded against and punished according to law. Food and Civil Supplies Department was apprised of the facts but no action is being taken by it for reasons best known to the officers.

(Sd) Jai Parkash, son of Shri Hari Ram,
Railway Road, Karnal.

Copy of telegram dated 8th September, 1964, from Shri Jai Parkash, Rice Mill, Karnal, to Shri R. C. Kapila, Deputy Commissioner, Karnal.

"Case registered Defence India against Tara Chand etc. Karnal City Police Station accused rich and influential persons. Civil Supplies office under their influence. Change of records and statements apprehended. Kindly intervene and direct Police to take possession of records immediately."

Communciation from a Legislator regarding certain Fortnightly Papers

2334. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether he or the S.P., Karnal, received any communication from any Legislator of Karnal District during the months of December, 1964 and January, 1965, on the subject of "Fortnightly Dastak (Urdu)", dated 6th December, 1964," its front page news and "Fortnightly Dastak, dated 10th January, 1965 and previous conduct" ; if so, a copy of each of the communications be laid on the Table of the House ;

(b) whether any enquiry into the contents of the said communications has been conducted by the Police, if so, a copy of the enquiry report be laid on the Table :

(c) the name or designation of the officer who was entrusted with the enquiries together with the date on which the enquiry started and the date of its completion ;

(d) whether the S.P., Karnal, has informed the Legislator concerned about the findings of the enquiry ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes. A copy of each of the communications submitted by the Hon'ble Member himself are enclosed.

(b) Yes. It will not be in public interest to lay a copy of the report on the Table of the House.

(c) (i Shri Piara Lal, Sub-Inspector (Security), Karnal, on 17th December, 1964. He submitted his findings on 31st December, 1964.

(ii) Shri G.S. Bhullar, D.S.P., Karnal, on 21st January, 1965. He submitted his findings on 5th February, 1965.

(iii) Shri Joginder Singh, SI/CID, Karnal (on behalf of Inspector, CID, Karnal), on 15th December, 1964. He submitted his report on 10th January, 1965.

(d) Yes.

"Ram Piara Comrade, M.L.A. Karnal, 10th December, 1964
To
S. Brijinder Singh, IPS,
Superintendent of Police,
Karnal.

Subject.—Fortnightly Dastak Urdu dated 6th December, 1964—its front page news.

DEAR SIR,

I presume that Dastak fortnightly, dated December 6 (No. 2) must have been seen by you by the time this letter reaches your hand and if not you may call for the paper, read the above noted news, wherein he has alleged that some of the Goondas who have the patronage of Ram Piara, M.L.A., have threatened the Editor, Dastak (Shri Tirlochan Singh) in case he does not stop writing against Ram Piara. No doubt the allegation is attributed towards our side but it more concerns the law and order situation.

2. I can read the mind of the Editor Shri Tirlochan Singh Sidhu as he has written this to gain importance besides using this news as a future safeguard against any impending danger like a few he has already faced. Some time back he was handcuffed by the Police.

3. Now I suggest to you to hold enquiries into the fact because if the news is correct, the persons at fault may be taken to task and if not, I leave it to you. The idea to emphasise this action is because every body knows that I am always opposed to the aggressors and forcefully oppose the undesirable, corrupt and goonda element. What to say of a patronising goondas, I am incapable of showing even any courtesy towards these goondas.

4. Now, I presume that you know and if not, you should know that both Shri Tirlochan Singh Sidhu and Ch. Kirpal Singh, M.C. and President City Congress Karnal are getting financial help from certain Satta Dara gamblers. I need not advance many arguments but now mention only two incidents.

5. Shri Kirpal Singh as M.C. appeared as defence witness in a Satta gambling case for Hukam Chand Kuki in the court. That court observed in the judgement such witnesses are available every where at any time then this very Kirpal Singh made a statement before another court where he said that he does not know Shri Hukam Chand Kuki at all. Both statements are with the Nagar Sudhar Sabha.

6. Only about a month back this Kirpal Singh threatened one Satta Dara gambler in the Saddar Bazar area where Tirlochan Singh was also with him. There was a good hue and cry in the area and I say that many heard. I understand that some CID people of general police must be in the know of this incident which took place about a month back as I have been given to understand that Police held enquiries.

7. Further the resources of their livelihood are yet in secrecy as they are seldom seen attending to their profession if they had any. Had Kirpal Singh any thing in his earnings, he would have paid the Government Tax of his Truck which was taken in custody by the Sales Tax Department. Now the financiers must have paid the dues which were overdue and the truck taken away by them. A reputation you can get further information from your own resources and from Kaithal too.

8. Now I am requesting for enquiry and possible action against the defaulter whosoever may be because I am not afraid of his supporters behind the screen whether it may be Indian Transport Co. M/s Nishan Singh, Joginder Singh and Co., Shri Chitwant Singh and Co., M/s. Tara Chand Sham Lal and Co., Shri Piara Singh, M.L.A. and Co., and any publicaly exposed by me and injured due to their nefarious activities including Kairon family, Shri Bali and Shri Mohinder Singh IAS or any other but adamantly profess that no Goonda is even far of fassociated with me. Every quarter fully knows it and confirms it, and so Police probe is essential. Suppressing he is severely dealt with by some satta gamblers or by some one other, it will be his best endeavour to attribute the same to us rather than to his nefarious activities. Every one knows that he does not hold any status and standard, but persons like Shri Mohinder Singh use him for all purposes and he did his best to add something to his status but miserably failed.

Hence I would urge upon you to hold enquiries in the interest of administration and law and order.

[Minister for Home and Devolopment]

For his allegations, though advised by certain friends, not to listen to him, yet have replied and shall reply once or twice again simply to put all the cards before the public and Government for their judgement because I entirely depend upon the public opinion with the help of which I could launch a campaign against the sets of corruption and succeeded before Dass Commission where out of three four charges proved against Shri Kairon two are mine even though I was not a memorialist.

Hoping to be favoured with an acknowledgement and oblige.
Thanking you.

Yours faithfully,
RAM PIARA, M.L.A.

COPIES to—
(1) S. Darbara Singh, Home Minister.
(2) S. Bhagwan Singh, IPS, D.I.G. CID
with the request to please have the facts enquired through the CID into the facts. Action against the defaulter whosoever he may be.

FROB

Karnal 16th January, 1965

COMRADE RAM PIARA, M.L.A.
Karnal.

To

SHRI BRIJENDER SINGH, IPS,
The Superintendent of Police, Karnal.

Subject.—Fortnightly Dustak, dated 10th January, 1965 and previous conduct.

DEAR SIR,

I would like to draw your attention towards my letter, dated 10th December, 1964 about which I have not been informed so far thoruugh on the receipt of my letter you were good enough to ring me up and discussed and further assured a through probe.

Now I want to draw attention towards the issue, dated 10th January, 1965 which has given me three points to write to you.

That Ram Piara's son and his associate Goondas threatened Shri Tirlochan Singh etc.

Flaring up the incident of Amritsar students.

Civil Supplies secured the help of Police but Ram Piara by using name of S. Darbara Singh obstructed.

I do not bother the accusations and other motives being attributed towards me by the Editor and his supporters whether politicians, injured at my hands, some moneyed men and others interested against me but I am and want to be very very particular about law and order situation and the underlying hand of some of the Police officers. So I am taking up one by one.

Please hold enquiries whether my son or any of his associate has ever threatened him. Neither myself nor my son have any association with any undesirables. If wrong rumours come in black and white and are the concern of Police, Police must look into. He wants either to gain importance or is afraid from any other quarter and wants to attribute towards me. Is it to my status/standard to come at par with him ? I have proved charges against Shri Kairon against whom very very few could speak when he was in office. Hence if you find any of my sons or my associate at fault, they must face the order of the law otherwise you will have to safeguard law and order situation.

2. I have not mentioned to any officer of the District Authorities including the D.C. S.P. and SHO City Police about the incident of Amritsar students. You may and should verify this fact from all quarters and if you feel my bonafides, it is your duty to contradict in ir a way you think proper.

3. Again I have neither used the name of Sardar Darbara Singh, Home Minister, nor have obstructed the enquiry either by Police or Civil Supplies. It is a reflection on you also if it is proved that the Police deviates from the right path if Ram Piara intervenes. I stand for justice and where ver I find some irregularity, I write you yourself know that I prefer writing than making the verbal submissions. Hence it is also your duty to contradict. You are the better judge to say whether I have ever used the name of Darbara Singh or of any other Minister. No doubt I have objected in writing the misuse of the name by S. Piara Singh with humility. I am proud to side with the good cause according to the best of my capacity, intellect and intentions.

Now I want to add something more. If you will please go through the papers, you will find the mention of Khadar Area Kanda and Chausans village where there is clash between M/s. Ram Sarup and Shri Godha Ram and others. No doubt I have written letters but for justice. One who has the courage to send in writing it is but natural that he will plead for a right cause.

The contents show that a part of the Police officials are a party with the article and one officer is S. Chitwant Singh, DSP. Efforts in the article have been made to give a communal colour and you are the best witness to that. Whether I have fanned the communal sentiments or had an intention to harm the poor. The gear is on the reverse. I have taken up against the powerful and aggressors and not against the poor. Hence I feel convinced that the hand and patronage of Shri Chitwant Singh, DSP, is clear. Besides this the hand of some other Police officials is suspected.

I shall request you to verify it otherwise I shall disclose in my next letter. I shall also request you to see that associations and publicly mixing up of the police with known undesirables or their supporters is neither appreciated nor helpful to the administration. In the end I would request you to kindly finalise your enquiry on my previous letter, dated 10th January, 1964 and order fresh probe into the present and do yourself what is just and desirable to maintain law and order and to see that some of the Police officials do not form the political factions.

You fully know that number of undesirables previously close to Kairon and Kairon group are facing one enquiry or the other due to their misdeeds, now coming to light.

I am apprehending some conspiracy also.

Before summing up I have no hesitation in commenting that even in Kairon's regime the associations were not so conspicuous as are today for the reasons best known to you and to be commented by me later on assuming full responsibility. Hoping to be favoured with a line in reply.

Thanking you.

Yours faithfully,
(RAM PIARA, M.L.A.)

COPIES to :—

(1) S. Darbara Singh, H.M.

(2) Shri Bhagwan Singh Rosha (DIG/CID).

Visits of I.G., Police, to Karnal District

2335. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether the I.G., Police, Punjab, visited Karnal District during the period from 1st August, 1964 to date, if so, on what date, the stations visited by him and the purpose of his visit to each station ;

(b) whether during the days of his visits in Karnal District he visited Delhi also, if so, whether on official business or on private business stating the dates in each case ;

[Comrade Ram Piara]

(c) the amount of T.A. and D.A. drawn by him for the visits in Karnal District during the period referred to in part (a) above together with the number of days for which those allowances have been charged ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes. On 27th October, 1964, the I.G., Police, Punjab, went to Gharaunda (district Karnal), to check up arrangements made in Karnal District to prevent smuggling of foodgrains into U.P. He stayed at Gharaunda on 28th October, 1964 due to the non-availability of Rest House at Karnal. On 29th October, 1964, the I.G., Police, went to Delhi and returned to Gharaunda the same day. He returned to Chandigarh on 30th October, 1964.

(b) Yes. The I.G., Police, visited Delhi on 29th October, 1964 on official business under my instructions. He had been asked to sort out a secret case with the Director, Intelligence Bureau.

(c) Rs 40 only was drawn as D.A. for four days. No T.A. was drawn as he travelled in Government vehicle.

Punjab Roadways Depots in the State

2336. **Comrade Ram Paria :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of Depots of the Punjab Roadways in the State, the name of the town where each of them is located and the number of buses attached to each ;

(b) the makes of the buses with each Depot, depotwise ;

(c) whether the profit and loss account of the said Roadways is prepared depotwise, if so, the profit of each depot declared during 1962-63 and 1963-64 ; ,

(d) whether at any time the Department has examined the profit and loss on the basis of buses attached to each depot; if so, the name of the depot which, with the same number of buses, has earned more profit than another during the period mentioned in part (c) above ;

(e) whether any profit and loss account is maintained buswise ; if so, the details thereof for the period mentioned in part (c) above separately for each depot ;

(f) whether any account of spare parts in each depot is maintained ; if so, the details of shortages, if any, found in each depot during the said period ?

Shri Ram Kishan : (a) (i) Six.

		No. of Vehicles as on 28th February, 1965
(ii) Amritsar	..	229
Jullundur	..	197
Ambala	..	158
Gurgaon	..	218
Pathankot	..	135
Chandigarh	..	137
Total	..	1,074

(b)	Leyland	Mercedes	Dodge	Total
(i) Punjab Roadways, Amritsar ..	..	229	..	299
(ii) Punjab Roadways, Jullundur ..	197	..	..	197
(iii) Punjab Roadways, Ambala ..	..	12	146	158
(iv) Punjab Roadways, Gurgaon ..	34	..	184	218
(v) Punjab Roadways, Chandigarh ..	121	..	16	137
(vi) Punjab Roadways, Pathankot ..	38	6	91	135
Total ..	390	247	437	1,074

(c) Yes. Depotwise details are as under :—

	1962-63	1963-64
(i) Punjab Roadways, Amritsar ..	37,82,245	31,48,608
(ii) Punjab Roadways, Jullundur ..	41,86,173	34,05,714
(iii) Punjab Roadways, Ambala ..	31,33,248	24,13,957
(iv) Punjab Roadways, Gurgaon ..	26,52,758	15,34,544
(v) Punjab Roadways, Pathankot ..	..	11,98,806
(vi) Punjab Roadways, Chandigarh	..	13,68,203
(vii) D.T.U. Operation ..	..	1,73,934
Total ..	1,37,54,424	1,32,43,766

Figures of 1963-64 are subject to final audit.

(d)(i) Yes. The examination is done monthly and profit and loss per vehicle is worked out.

(ii) Does not arise as no two Depots had the same number of buses in 1962-63 and 1963-64.

(e) No. Does not arise.

(f) Yes. Details are as under :—

	Shortages in 1962-63	*Shortages in* 1963-64
	Rs	Rs
(i) Punjab Roadways, Amritsar ..	8,204·59	80·73
(ii) Punjab Roadways, Jullundur ..	79·00	18·00
(iii) Punjab Roadways, Ambala ..	98·15	130·72
(iv) Punjab Roadways, Gurgaon ..	..	3,248·98
(v) Punjab Roadways, Pathankot ..	..	1,995·29
(vi) Punjab Roadways, Chandigarh	..	116·08
Total ..	8,381·74	5,589·80

Water logged Area in the State

2337. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether Government has collected any data in respect of the waterlogged lands in the State ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the total area which is waterlogged at present, districtwise, together with the basis on which this data has been collected ;

(c) the area of land where sub soil water level is one foot, five feet and ten feet and more separately ;

(d) the waterlogged area, if any, reclaimed up to date districtwise ;

(e) the details of the special measures Government has taken so far to reduce waterlogging in the State ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes. Observations are made twice a year.

(b) Districtwise figures are not maintained. However, canal tract-wise figures for water logged area within the irrigation boundary in the reach of 5 feet in the month of October, 1963, observations are as below:—

Serial No. *Name of Circle or Tract*		*Area in acres within 5 feet range*
(i) U.B.D.C.	..	212,582
(ii) Bist Doab Tract	..	55,296
(iii) Ferozepur Circle	..	238,388
(iv) Grey Canal Tract	..	372,327
(v) Sirhind Canal Circle	..	411,648
(vi) I.B. Circle, Patiala	..	301,956
(vii) W.J.C. East Circle	..	519,783
(viii) W.J.C. West Circle	..	398,131
(ix) 1st B.M.L. Circle	..	181,162
(x) 2nd Bhakra Main Line Circle	..	2,458
Total	..	2,693,531

These observations are based on representative wells scattered throughout the State.

(c) A statement is enclosed.

(d) & (e) Remedial anti-waterlogging measures are :—

(i) Construction of flood protection embankments along rivers to prevent spilling.

(ii) Adequate drainage system.

(iii) Lining of irrigation channels.

(iv) Installing of Shallow antiwaterlogging tube-wells.

(v) Construction of seepage drains with pumping schemes where necessary.

(vi) Deep discharge tubewells ;

(vii) Underground drains, etc. etc.

Different treatments have to be given to different areas according to the conditions prevalent at site adopting the above-mentioned measures individually or collectively in different combinations. These measures are in different stages of completion and have been helpful in averting the water-logging menace to a considerable extent.

App. II

Statement showing area in acres under different department for October, 1963

Name of Circle	—5′ to 0′	0—5′	5′—10′	10′—15′	15′—20′	20′—25′	25′—30′	Above 30′	Area not observed	Area not under observation	Total
U.B.D.C. Circle ..	Nil	212,582	894,566	250,675	84,787	54,067	39,322	45,466	Nil	77,415	1,658,880
Bist Doab Tract	Nil	55,296	174,220	175,988	94,618	103,219	60,211	49,152	Nil	Nil	712,704
Ferozepur Circle	2,458	235,930	113,049	22,118	12,288	6,144	1,229	Nil	Nil	Nil	393,216
Grey Canal Circle	36,864	335,463	231,014	28,262	1,229	Nil	Nil	Nil	Nil	Nil	6,32,832
Sirhind Canal Circle	4,915	406,733	802,406	203,981	72,499	63,898	79,042	1,459,814	Nil	12,288	3,096,576
I.B. Circle, Patiala	Nil	301,056	1,033,421	410,419	175,718	100,762	97,075	508,723	76,186	Nil	2,703,360
W.J.C. East Circle	Nil	519,783	318,259	35,635	12,288	7,373	6,144	22,118	Nil	Nil	921,600
W.J.C. West Circle	6,144	391,987	239,616	140,083	119,194	113,050	135,168	1,300,070	86,016	Nil	2,531,328
1st B.M.L. Circle	Nil	181,862	218,726	116,736	90,931	22,119	11,059	12,288	39,322	Nil	693,043
2nd B.M.L. Circle	Nil	2,458	20,889	24,576	36,864	45,466	47,923	1,797,734	302,085	Nil	2,278,195
Grand Total ..	50,381	2,643,159	4,046,166	1,408,473	700,416	516,098	468,173	5,195,365	503,809	89,703	15,621,734

Issue of Show Cause Notice to any Member (s) of Nilokheri Block

2338. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development be pleased to state —

(a) whether any show cause notice to any member(s) of the Nilokheri Block for abusing his powers has been issued by the department during the period from 1st August, 1964 to-date ; if so, to whom, when and a copy of the show cause notice be laid on the Table of the House ;

(b) whether any reply in response to the said show-cause notice, has been received by the department ; if so, a copy of the same be laid on the Table of the House ;

(c) whether it is a fact that no action has so far been taken by the Government on the reply to the said show-cause notice, if so, the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh : (a) & (b) Yes. A show cause notice was issued to Shri Inder Singh, Member, Panchayat Samiti, Nilokheri, on 24th November, 1964 and his reply was received. It will not be in the public interest to place the copies of show cause notice and reply thereto on the Table of the House.

(c) The explanation of Shri Inder Singh was considered satisfactory and the Block Development and Panchayat Officer, Nilokheri was found responsible for the whole affair. Action against the Block Development and Panchayat Officer is being taken.

Interest-Free Wheat Loan to Government Employees

2339. Sardar Tara Singh Lyallpuri : Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state —

(a) whether the Chief Minister recently announced that interest-free loan for purchase of wheat would be granted to the Government employees in the State ; if so, when it is likely to be given and the maximum amount of the loan ;

(b) whether any instructions in connection with (a) above have been issued to all the Heads of Departments in the State ; if so, when and a copy thereof be laid on the Table of the House ;

(c) the manner in which the said loan is proposed to be recovered ?

Sardar Kapoor Singh : (a) Yes Sir. The loan equal to two months' pay (including dearness pay) subject to a maximum of Rs 200 will be given during the financial year, 1965-66.

(b) Yes Sir. The instructions have been issued,—*vide* Punjab Government letter No. F.D.—Loans-3(18)-64/1555, dated the 19th February, 1965. A copy thereof is laid on the table of the House.

(c) Loan will be recovered in eight monthly instalments. The recovery will commence with the first issue of pay after the advance is drawn by a Government servant.

No. F. D. Loans-3(18)-64/1555

FROM

SHRI K.S. NARANG, I.A.S.,
Secretary to Government, Punjab,
Finance Department.

To

ALL THE HEADS OF DEPARTMENTS, COMMISSIONERS OF DIVISIONS, DEPUTY COMMISSIONERS, DISTRICT AND SESSIONS JUDGES IN THE PUNJAB AND THE REGISTRAR, PUNJAB HIGH COURT, CHANDIGARH.

Dated, Chandigarh, the 19th February, 1965.

Subject.—Grant of advance to Government servants for the purchase of wheat during 1965-66.

SIR,

I am directed to address you on the subject noted above and to say that it has been decided to allow an interest-free advance equivalent to two months' pay (including dearness pay) subject to a maximum of Rs 200 to State Government employees, drawing pay up to Rs 500 per month, recoverable in eight monthly instalments, who wish to buy wheat for their own consumption, during the year 1965-66, on the following conditions :—

(a) the advance should be allowed subject to the production of a receipt by the loanee within one month of the drawal of the loan as evidence of his having purchased the wheat;

(b) the advance will also be admissible to temporary Government employees and regular work-charged/contingency-paid staff provided they furnish a surety of a permanent Government servant. The Head of Department while sanctioning advance should satisfy that the incumbent is likely to continue in service until full recovery of the total amount advanced is made.

(c) the recovery of the advance will commence with the first issue of the pay after the advance is drawn.

(d) the advance should be drawn before the 15th July, 1965.

(e) the recovery should be made in whole rupees and fractions of a rupee, if any, should be adjusted against the last instalment.

2. It is requested that the schedule of recoveries should invariably be attached to each pay bill in the *pro forma* prescrised in Accountant-General, Punjab's circular letter No. TDH.V/WL/66, dated 2nd September, 1960 (copy enclosed).

3. The expenditure will be debited to the head "Loans to Government Servants, etc., J-Other Advances—I—Other Advances (Expenditure)". The recoveries made thereagainst will be debitable to the corresponding receipt head.

4. Detailed accounts of these advances will be kept by you as per instructions contained in this Department's circular letter No. 234-Loans-60/955, dated the 2nd/4th February, 1960 (copy attached).

Yours faithfully,
BALDEV RAJ,
ASSISTANT SECRETARY, FINANCE (B),
for Secretary to Government, Punjab,
Finance Department.

[Minister for Finance]

No. F.D.-Loans-3(18)-64/1556, dated Chandigarh, the 19th February, 1965.

A COPY is forwarded to the Accountant-General, Punjab, Simla, for information and necessary action.

By order,
BALDEV RAJ,
ASSISTANT SECRETARY, FINANCE (B),
for Secretary to Government, Punjab,
Finance Department.

A COPY is forwarded to

(i) All Financial Commissioners and

(ii) All Administrative Secretaries to Government, Punjab, for information and necessary action.

BALDEV RAJ,
ASSISTANT SECRETARY, FINANCE (B),
for Secretary to Government, Punjab,
Finance Department.

To

(i) All Financial Commissioners in the Punjab.

(ii) All the Administrative Secretaries to Government, Punjab.

U.O. No. F.D.-Loans-3(18)-64/, dated Chandigarh, the 19th February, 1965.

OFFICE OF THE ACCOUNTANT-GENERAL, PUNJAB, SIMLA (INDIA)

No. T.D.H.V./W-L/66, dated Simla, the 2nd September, 1960

To

ALL THE HEADS OF DEPARTMENTS, REGISTRAR, PUNJAB HIGH COURT, COMMISSIONERS OF DIVISIONS AND DISTRICT AND SESSIONS JUDGES IN THE PUNJAB.

Subject.—Grant of advances to Government servants for the purchase of wheat.

The State Government have sanctioned wheat loan advance to all Class III and IV Government servants during the year 1960-61 also, and the number of the monthly instalments is to be so fixed that the recovery of the whole amount may be completed with the Government servants' pay bill for March, 1961,—*vide* Secretary to Government, Punjab, Finance Department letter No. 3147-Loans-60/5201, dated 10th June, 1960 to all Heads of Departments, etc. As this office has to watch the recoveries of the advance for the office as a whole a lot of difficulty is being experienced in reconciling the figures as intimated by the drawing officers in the plus/minus memos with those booked in this office. It is, therefore, requested that the drawing officers under your control may please be sked to invariably attach the Schedule of wheat loan recoveries, hence forth to each pay bill in the following form :—The recovery schedule should be in two parts (a) and (b) as under :—

1	2	3	4	5
(a) Name of official	Amount recoverable	No. of instalment	Amount recoverable in this bill	Balance

1	2	3	4	5
(b) Opening balance of the officer as a whole	Debits during the month	Total	Amount recovered in this bill	Balance

If any bill from which the recovery of the wheat loan advance is effected is for any reason not encashed at the Treasury during the month, the necessary correction may please be made in the recovery Schedule pertaining to the first bill presented at the treasury during the next month.

If any amount is credited in cash in the Treasury, the necessary recovery Schedule may please be attached to the Treasury Challan and a suitable note given in the recovery Schedule attached to the next bill.

In the case of transfers of the Government servants from one office to another such balances with particulars of the name of the person and the office to which transferred/joined and the voucher No. and date on which the advance was originally drawn may also be given on the recovery Schedules for transfer of balances from one office to another in this office records also.

The drawing officers may also please be asked to send separately the plus/minus memos in the form given below soon after the close of the accounts for the month of November, 1960 as well as when the amount of the advance has been fully recovered from the pay of the officials for the month of March, 1961: —

1	2	3	4	5	6
Opening balance	Voucher-wise details of debits during the month	Total	Voucher-wise details of recoveries during the month	Net balance	Names of the officials transferred from one office to another giving the No. and date of the Treasury Voucher in which advance was drawn and the amount to be increased or decreased

(Sd.) . . .,
Assistant Accounts Officer (TDH.V)

[Minister for Finance]

No. 234-Loans-60/955

FROM

SHRI JASWANT SINGH BASUR, I.A.S.,
Secretary to Government, Punjab,
Finance Department.

ALL HEADS OF DEPARTMENTS, REGISTRAR, PUNJAB HIGH COURT, COMMISSIONERS OF DIVISIONS, DEPUTY COMMISSIONERS AND DISTRICT AND SESSIONS JUDGES IN THE PUNJAB.

Dated, Chandigarh, the 2nd/4th February, 1960.

Subject.—Grant of advances to Government servants for the purchase of wheat.

SIR,

In continuation of Punjab Government Circular letter No. 4831-Loans-59/9433, dated the 17th September, 1959, on the subject noted above, I am directed to say that in view ofthe fact that a large number of Government servants have taken wheat loans, the maintenance of detailed accounts in the office of the Accountant-General, Punjab, for watching monthly recoveries will be difficult. In order to simplify the position, the Government have decided that the departmental authorties should keep detailed accounts in the *pro forma* attached herewith. At the same time a consolidated broadsheet will be maintained in the office of the Accountant-General, Punjab, to watch the withdrawals against total allotments and recoveries made against them.

2. In the register to be started by the Heads of Offices for the maintenance of detailed accounts of wheat loans the amount paid to each Government servant shall be shown in red ink in the month in which it was advanced and the recoveries shown in blue ink. The balance as worked out at the end of each month shall also be shown in red ink (as illustrated in the attached form). The schedule of recoveries effected from each bill showing the total recovery should continue to be attached to the pay bills.

3. The lump sum balance against each office at the end of the year will be got verified by a reference to the Heads of Offices concerned. In case a loanee is transf erred from on office to another the office from which the Government servant is transferred shall keep a not against his name in the records kept in that office and give an intimation of the balance due from the loanee to the office to which a loanee is transferred to enable the latter to enter the balance of the loan in its books. A copy of such intimation shall also be endorsed to Accountant-General, Punjab, for correcting the balance of the loans against the two offices. The detailed accounts maintained by the departmental authorities will be test-checked by the Outside Audit Parties of the Accountant-General, Punjab's office, during local audit.

Yours faithfully,

(Sd.) . . . ,

Detailed Account of Wheat Advances

Serial No.	Name and designation of the Government servant	No. and date of vouchers	Amount of advance paid	Monthly rate of recovery
1	2	3	4	5
1	Shri X—Reader ..	31 of 7/59	Rs 120.00 (in red ink)	Rs 10.00 (in blue ink)
2				
3				
4				(Recoveries
5 and so on				
	Total			
				(Balance in

. **Advances**

Amount recovered and balance outstanding

July, 1959	August,1959	September, 1959	and so on	REMARKS
6	7	8	9	
Rs 10.00 (in blue ink)	Rs 10.00 (in blue ink)	Rs 10.00 (in blue ink)	Rs 10.00 (in blue ink)	
Rs 110.00 (in red ink)	Rs 100.00 in red ink)	Rs 90.00 (in red ink)	Rs 80.00 (in red ink)	

in blue ink)

red ink)

Dearness Allowance

2340. Sardar Tara Singh Lyallpuri : Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state—

(a) whether Government is considering any proposal for enhancing the dearness allowance of the Government employees keeping in view the rise in the cost of living; if so, when and the details thereof, if not the reasons therefor ;

(b) whether any communication/reference has recently been received by the Government from the Government of India in this connection; if so, when and the details thereof together with the action, if any, taken or proposed to be taken, be laid on the Table of the House ?

Sardar Kapoor Singh : (a) Further D.A. has been sanctioned to Punjab Government employees drawing pay up to Rs 300 with marginal adjustment up to Rs 315 with effect from 1st January, 1965.

(b) A copy of the communication received from the Government of India is laid on the Table of the House. In view of the reply to part (a) no further action is proposed to be taken.

Copy of Letter No. 1(1)-EII(b)-65, dated the 6th January, 1965, from the Government of India Ministry of Finance (Department of Expenditure)

Subject.—Revised rates of dearness allowance.

The undersigned is directed to refer to this Ministry's office Memorandum No. F(1)-EII (B)-64 dated the 7th May, 1964, and to say that the President has been pleased to decide that, with effect from the 1st October, 1964, the rates of dearness allowance should be revised as follows:—

Pay per month Rs		*Dearness Allowance per month* Rs
Below 110	..	28
110 and above, but below 150	..	42
150 and above, but below 210	..	54
210 and above, but below 400	..	66
400 and above, but below 600	..	70
600 and above	..	Amount by which pay falls short of 669

2. The President has also been pleased to decide that with effect from the same date, viz., the 1st October, 1964, the following additional dearness allowance shall be allowed to Central Government employees paid from the Civil Estimates who draw pay in the pre-revised scales and dearness allowance at the rates in force on the 30th June, 1959 :—

Pay per month Rs		*Additional Dearness Allowance per month* Rs
Below 60	..	18
60 and up to 100	..	32

Rs		Rs
101 and above, but below 160	..	34
160 and above, but below 245	..	46
245 and above, but below 330	..	66
330 and above, but below 515	..	70
515 and above	..	Amount by which the total of Pay plus dearness allowance (including dearness pay) falls short of 669

No portion of this additional dearness allowance will be treated as pay for any purpose.

3. These revised rates are also applicable to those Government servants who were in service on the 1st October, 1964, but whose services were terminated prior to the issue of these orders, whether for disciplinary reasons or on account of the resignation, retirement, death or discharge on termination of sanctioned posts.

4. In so far as the persons serving in the Indian Audit and Accounts Department are concerned, these orders issue in consultation with the Comptroller and Auditor-General of India.

Canal Minors irrigating the lands in village Saranwan, tehsil Muktsar, district Ferozepore

2342. Sardar Kulbir Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the names of the Canal Minors which irrigate the lands of village Saranwan, tehsil Muktsar, district Ferozepur ;

(b) the list of the canal outlets which have their heads (origin) in any one of the canal minors referred to in part (a) above ;

(c) the date when each of the minors referred to in part (a) above was constructed ;

(d) the authorised discharge of each of the canal outlets referred to in part (b) above ;

(e) the period for which each of the said canal minors received supply of water from the Sirhind Canal ;

(f) the actual discharge of each of the outlets referred to in part (b) above, as recorded three months or so prior to the stoppage of the water from the Sirhind canal ;

(g) whether the said minors are now getting their water-supply from the Sirhind Feeder ; if so, since when ;

(h) whether the authorised discharge of any of the said canal outlets has varied since the date referred to in part (g) above ; if so, the details thereof ;

[Sardar Kulbir Singh]

(i) the actual discharge of each of the canal outlets referred to in part (h) above, recorded last during 1964;

(j) the total area of land actually irrigated during 1963-64 and 1956-57 by the said canal outlets, respectively;

(k) whether betterment levy has been imposed on the said village ; if so, the total amount so imposed and the reasons for the same;

(l) the total amount so far recovered on account of betterment levy from the said village ;

(m) whether any representation, from Sarvshri Mehal Singh and others of the said village regarding the Betterment Levy was personally handed over to the Minister-in-charge of Irrigation during 1964; if so, the action, if any taken in the matter by the Government ?

Chaudhri Rizak Ram : (a) (1). Aspal Distributary.
2. Saranwan Distribut ry.
3. Malukpur Disty.
4. Karamgarh Disty.

(b)

1. Aspal Disty. outlet R. D. 1323-R.
2. Ditto Ditto 5613-R.
3. Ditto Ditto 10169-R.
4. Sarwan Disty. R.D. 10545-L.
5. Malukpur Disty. R.D- 1610-L.
6. Ditto Ditto 1768-R.
7. Ditto Ditto 14160-L.
8. Ditto Ditto 11820-R.
9. Ditto Ditto 17854-R.
10. On Karamgarh Disty. outlet R.D. 22116-R.

(c). —

Prior to 1947 (Exact date not available).

(d)

Aspal Disty. outlet R.D. 1323-R-2.75 Cs.
Do R.D. 5613-R-1.51 Cs.
Do R.D. 10169-R-2.08 Cs.
Saranwan Disty. outlet R.D. 10545-L.2.73 Cs
Malukpur Disty. outlet R.D. 1610-L-2.36 Cs.
Do R.D. 1768-R-2.60 Cs.
Do R.D. 14160-R-1.12 Cs.
Do R.D. 11820-R-1.56 Cs.
Do R.D. 17854-R-2.03 Cs.
Karamgarh Disty. outlet R.D. 22116-R-3.29 Cs.

(*e*) These minors received canal water from Sirhind Canal upto 1958-59.

(*f*) Actual discharge of each outlet three months prior to supply of water from Sirhind Canal :—

Aspal Disty. outlet R.D. 1323-R-2.49 Cs.
Ditto Ditto R D. 5613-R-1.51 Cs.
Ditto Ditto 10169-R-2.08 Cs.

Saranwan Disty. outlet 10645-L-2.37
Malukpur Ditto R.D. 1610-L-2.36
Do 1768-R-2.95
Do 14160-L-0.92
Do 11820-R-1.56

Malukpur Disty. outlet R.D. 17854-R 2.16 Cs.
Karamgarh Disty. Ditto 22116-R 3.19 Cs.

(*g*) Yes, since 1959-60.

(*h*) Yes, where any area was included in the C.C.A. of the chak of the outlet or any garden area was included.

(*i*)—

Aspal Disty. o tlet R.D. 1323-R-2.75 Cs.
Ditto 5613-R-1.51 Cs.
Ditto 10169-R-2.08 Cs.
Saranwan Disty. Do 10545-L-2.73 Cs.
Malukpur Disty. Do 1610-L-2.36 Cs.
Do 1768-R-2-60 Cs.
Do 14160-L-1.12 Cs,
Do 11820-R-1.56 Cs.
Do 17854-R-2.05 Cs.
Karamgarh Disty. Do 22116-R-3.29 Cs.

(*j*) Total area of land actually irrigated during 1963-64 and 1956-57 is 6,501 acres and 5,950 acres, respectively.

[Minister for Public Works and Welfare]

(*k*) Rs. 7,158 has been imposed on the villages as betterment levy according to Government notifications issued from each crop.

(*l*) The recovery of assessment of betterment charges is made by the Revenue authorities and no record about the recovery of betterment charges of this particular village is available in this Department.

(*m*) No representation from Shri Mehal Singh and others of the said villages handed over to the Minister-in-charge of Irrigation during 1964 has been received in this office.

Area of land acquired by the Town Planning Officer in the Vicinity of Faridabad

2343. Sardar Kulbir Singh : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the area of land, with khasra number in each village, acquired in the vicinity of Faridabad from Badarpur to Ballabgarh by the Town Planning Officer during the period from 1960—65 ;

(b) the purpose or purposes for which the said areas have been acquired ;

(c) the probable time by which these are likely to be utilized ?

Shri Ram Kishan : (a) The total area acquired is 709.15 acres. The details of khasra numbers are laid on the Table of the House.

(b) the area has been acquired to set up Urban Estate at Faridabad.

(c) The Urban Estate set up at 20th mile stone on Delhi-Mathura Road has already reached an advanced stage. 93 industrial plots have been allotted. The applications for the allotment of 1,450 residential plots have also been invited after advertisements.

Serial No.	Name of village		Khasra Nos.
1	Ballabgarh	..	3 / 6, 14, 15, 16, 17, 24, 25, 4 / 11, 20, 21, 5 / 1, 9, 10, 11, 12, 13, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 6 / 4, 5, 6, 7, 8, 9, 15 / 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 23/1, 23/2, 24, 25, 26, 16 / 2, 3, 4, 5, 6/1, 6/2, 7, 8/1, 8/2, 9, 12, 13, 14/1, 14/2, 14/3, 15/1, 15/2, 16, 17/1, 17/2, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 19 / 1, 2, 3/1, 3/2, 4, 5, 6, 7, 8/1, 8/2, 9, 10/1, 10/2, 11/1, 11/2, 12, 13, 14, 15, 16/1, 16/2, 17, 18, 19, 20/1, 20/2, 21/1, 21/2, 22, 23, 24, 25, 163, 125, 204, 205, 16 / 26, 27, 17 / 11, 19, 20, 202, 17 / 21, 22, 18 / 1, 2, 10, 11/1, 11/2, 12, 13/1, 19/1, 20, 21/1, 19 / 1/1, 1/2, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10/1, 10/2, 11, 12, 13/1, 13/2, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20/1, 20/2, 21, 22, 23, 24, 25/1, 26, 27, 20 / 2, 3/1, 3/2, 4/1, 5, 6, 7, 4/2, 8, 9/1, 12/2, 13, 14, 15, 16/1, 16/2, 17, 18, 19/1, 22/2, 22/3, 23/1, 23/2/1, 23/2/2, 23/2/3, 24, 25. 29 / 2/2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9/1, 12/2, 13, 14, 15, 16, 17, 24/1, 24/2, 25, 30 / 1, 2, 3, 4/1, 5/1, 7/1, 8, 9, 10, 11/1, 11/2, 12, 13/1, 14/1, 18/1, 19/1, 20, 21/1, 22/1, 26, 34 / 1/1, 35 / 4/1, 4/2, 5/1, 6/1, 7/1, 8, 13/1, 14/1, 206/1, 207, 163/1/1, 205/1
	Total Nos.	..	231
	Total area in acres	..	145.37 acres

Note on the printed layout: in the Khasra Nos. column, each rectangle number is printed as a numerator above a rule, with the killa numbers written beneath it. As printed, the numerators of a line appear below the killa numbers of the line above: 6, 15 and 16 under the first lines; 15 and 16; 16; 16, 17, 17, 18 and 19; 19; 20; 20, 29 and 30; 30, 34 and 35; 205/1.

Serial No.	Name of village	Khasra Nos.
2	Sihi ..	47 48 63 1, 1/1, 2/2, 9/1, 10, 11, 12/1, 12/2, 19/2, 22/2, 5, 6, 3/2/2, 8/1/2, 8/2, 9, 12, 13/1/2, 18/2, 19, 21, 22, 23/2, 64 65 15, 16, 25, 1, 2, 3/2, 6/2, 7/4/2, 7/5, 8/2, 9, 10, 11, 12, 13/1, 13/2, 14, 15/1, 15/2, 16/1/2, 16/2, 16/3, 17/1, 17/2, 65 66 18/1, 18/2, 19, 20, 21, 22/1, 22/2, 23/2, 23/2, 24, 25/2, 22/2, 22/1/2, 22/2/2, 23/2, 24/2, 25/2/2, 25/1/2, 26/2 79 1, 2, 3, 4, 5/2, 6/2, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15/2, 16/2, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25/2, 26, 27, 80 1, 2, 3/1, 3/2, 4/1, 4/2, 5, 6/1, 6/2, 7, 8/1, 8/2, 9/1, 9/2, 10, 11/1, 11/2, 12/1, 12/2, 12/3, 13, 14, 15/1, 15/2, 80 81 82 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23/1, 23/2, 24, 25, 26, 27, 5, 6, 15, 1, 2, 3/1, 3/2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 82 83 13/1, 13/2, 14, 15/1, 15/2, 16, 17/1, 17/2, 18, 24, 25, 1, 2, 3, 4, 5/2, 6/2, 7, 8, 9, 10/1, 10/2, 11, 12, 13, 14, 83 98 15/1/2, 16/1/2, 16/2/2, 17, 18/1, 18/2, 18/3, 19, 20, 21/1, 21/2, 22, 23, 24, 25/1/2, 26, 1/1, 1/2, 2, 3, 4/1, 98 99 4/2, 5/2, 6/2, 7, 8, 9/1, 9/2, 10, 11, 12, 13, 14, 15/2, 16/2, 17, 18, 19/1, 19/2, 20/1, 20/2, 20/3, 4, 5, 6, 7, 14, 15, 99 98 45 16, 25, 355/2, 358/2, 356/2, 172/1, 26, 1, 2, 3, 8/1, 8/2, 9, 10, 11/1, 11/2, 12, 13/1, 13/2, 18, 19, 20, 21, 45 46 22, 23, 1, 2, 3, 4/1, 4/2, 5, 6, 7, 8/1, 8/2, 8/3, 9, 10, 11, 12/1, 12/2, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19/1, 19/2, 20, 46 47 21, 22, 23, 24, 25, 2/1, 3, 4, 5/1, 5/2, 6, 7/1, 7/2, 8, 9/1, 12/1, 13, 14, 15, 16, 17/1, 17/2, 18, 19/1, 22/1,

47 — 23, 24/1, 24/2, 25 ; 49 — 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 13, 14/1, 14/2, 14/3, 14/4, 15/1, 15/2, 16, 17/1, 17 .. 23,

49 — 24, 25/1, 25/2 ; 50 — 1, 2/1, 2/2, 2/3, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11/1, 11/2, 12, 13/1, 13/2, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20/1,

51 — 20/2, 20/3, 20/4, 21, 22, 23, 24, 25, 26 ; 61 — 1, 2, 3, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 18, 19, 20, 21, 22/1, 22/2, 23, 26

61 — 1, 2, 3, 8/1, 8/2, 9, 10, 11, 12, 13, 18, 19, 20, 21, 22, 23 ; 62 — 1/1, 1/2/2, 1/2/1, 2, 3, 4, 5, 6. 7, 8, 9, 10, 11, 12,

62 — 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21/1, 21/2, 22, 23, 24, 25, 26, 27 ; 63 — 3/1, 3/2/1, 4/1, 4/2, 5, 6/1, 6/2, 7.

63 — 8/1/1, 13/1/1, 13/2, 14/1, 14/2, 15/1, 15/2, 16/1, 16/2, 17/1, 17/2, 18/1, 23/1, 24, 25/1, 25/2, 26 (65, 66)

65 — 3/1, 4, 5, 6/1, 7/1, 7/2, 7/3, 7/4/1, 8/1, 15/1, 16/1/1, 25/1, 26 ; 66 — 1/1, 1/2, 2/1, 2/2, 2/3, 3, 4, 5/1, 5/2, 6, 7/1, 7/2, 8/1,

66 — 8/2, 9/1, 9/2, 8/3, 10/1, 10/2, 11, 12, 13, 14/1, 14/2, 15/1, 15/2, 16/1, 16/2, 17, 18, 19, 20, 21/1, 22/1/1, 22/2/1, (67)

67 — 23/1, 24/1, 25/1/1, 25/2/1, 26/1 ; 78 — 1/1, 1/2, 1/3, 2, 3, 8, 9, 10/1, 10/2, 11/1, 11/2, 12, 13, 18/1, 18/2, 19, 20/1, 20/2,

78 — 21/1, 21/2, 22/2, 22/2/1, 22/2/2, 23 ; 79 ; 83 — 1/1, 1/2, 2/1, 2/2, 3/1, 3/2, 8/1, 8/2, 9/1, 9/2, 10, 11, 12, 13, 18, 19, 20, 21,

84 — 22, 23 ; 5/1, 6/1, 15/1, 16/1, 25/1 ; 84 — 5/1, 6/1, 15/1/1, 15/1, 16/1/1, 16/2/1, 25/1/1 ; 97 — 25/2

97 — 1, 2, 3, 8, 9, 10, 11, 12/1, 12/2, 13, 18/1, 18/2, 19/1, 19/2, 19/3, 20, 21/1, 21/2, 22, 23, 26 ; 98 — 1/1, 1/2, 2/1,

2/2, 3/1, 3/2, 3/3, 8, 9/1, 9/2, 9/3, 10/1, 10/2, 11, 12, 13/1, 13/2, 18, 19/1, 19/2, 20, 26/1 ; 97 — 5/1, 6/1, 15/1, 16/1

160/1, 161, 162, 172/1/1, 339/1, 342/1, 353, 354, 355/1, 356/1, 358/1, 358/3/1, 357, 379, — 21, 22/1, 22/2, 23, 26/2

Serial No.	Name of Village		Khasra Nos.
			98 , 100
			22, 23, 24/1, 24/2, 25 , 1, 2, 3, 4, 5, 6/1, 7/1, 8, 9, 10, 11, 12, 13/1, 14/1, 19/1, 20/1, 21/1, 26 ,
			101
			1/1, 1/2/1, 2/1 , 358/3/1/2/1
	Total Nos.	..	641
	Total area in acres	..	407.56 acres
			37 , 38
3	Mujessar	..	5/1, 6/1 , 1, 2, 3/1, 3/2/1, 3/2/2, 4/1/1, 4/1/2, 4/2/1, 4/2/2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20,
			38 , 39 , 40
			21, 22, 23, 24, 25, 26 , 1, 10, 11, 12, 19, 20, 21, 22/1, 22/2 , 1, 2/2, 9/2, 12/2, 10, 11, 18/2, 19/1, 19/2,
			40 , 41
			20/1, 20/2, 20/2, 20/3, 21, 22, 23/2 , 1, 2/1, 2/2, 3, 4, 5/1, 5/2, 6, 7/1, 7/2, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16,
			41 , 52
			17, 18, 19, 20, 21/1, 21/2, 22/1, 22/2, 23, 24, 25 , 1, 2/1, 2/2, 3/1, 3/2, 4/1, 4/2, 5/1, 5/2, 6, 7, 8, 9, 10, 11,
			52 , 53
			12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22/1, 22/2, 23, 24, 25/1, 25/2, 26 , 1, 2, 3/2, 8, 9/1, 9/2, 10/1.
			53 , 54 , 55
			10/2, 11, 12, 19, 20/1, 20/2, 21, 22 , 1, 10, 11 , 1/2, 2, 3, 4/1, 4/2, 5, 6/1, 6/2, 7, 8, 9, 10/1, 11/2, 12,
			55 , 68
			13/1, 13/2, 14/1, 14/2, 15, 16, 17, 19/1, 19/2, 18/2, 19/1, 19/2, 20/1, 21/2, 22, 23, 24, 25 , 1/2, 2, 3, 4, 5.
			68 , 69
			6, 7/1, 7/2, 8, 9, 10/1, 11/2, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 22, 23, 24 , 2, 3, 4, 7, 8, 9, 13, 14

88, 102, 103/1, 111, $\frac{26}{11, 12, 19, 20, 21}$, $\frac{27}{11, 12/1, 12/2, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20/1, 20/2, 21, 22, 23}$,
$\frac{27}{24, 25, 26}$, $\frac{28}{15, 16, 25}$, $\frac{39}{22/1, 23}$, $\frac{40}{2/1, 3, 8, 9/1, 12/1, 13, 18/1, 23/1}$, $\frac{53}{3/1}$ 103/2/1, $\frac{26}{18}$

Total Nos.	..	241
Total area in acres	..	156.22 acres
Grand Total	..	1,113 Khasra Nos. 709.15 acres (In three villages Ballabgarh, Sihi and Mujessar)

Quota of G. C. Sheets distributed in Kangra District

2344. Comrade Ram Chandra : Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) the manner in which the quota of 333 tons G. C. Sheets was distributed in Kangra District during the year 1961-62;

(b) the details of the parties among whom the said quota was distributed an ' the qualtity alloited in each case together with the dates when it was allotted and actually supplied, separately ?

Shri Ram Kishan : The time a d labour involved in collecting the requisite information will not be commensurate with the benefit sought to be derived therefrom.

MESSAGE FROM G VERNOR

Mr. Speaker : I have received D.O. letter No. 2802, dated the 5th/6th March, 1965, from Hafiz Mohd. Ibrahim, Governor, Punjab, which reads as follows :—

"I am in receipt of your D.O. letter No. 14-LA-65/15570, dated the 3rd/4th March, 1965, together with a copy of the Motion of Thanks passed by the Punjab Vidhan Sabha on the 3rd March, 1965, for the Address I delivered to both the Houses on the 22nd February, 1965.

I am grateful to the Punjab Vidhan Sabha for their Motion of Thanks.".

(*Cheers from the Treasure Benches*)

ANNOUNCEMENT MADE BY SECRETARY

Mr. Speaker: The Secretary will now make some announcement.

Secretary : Under Rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1959, I have to inform the House that the Punjab Approriation Bill, 1965, passed by the Punjab Vidhan Sabha on the 4th March, 1965, and transmitted to the Punjab Legislative Council on the same day, had been agreed to by the said Council without any recommendation on the 5th March, 1965.

GENERAL DISCUSSION OF THE BUDGET FOR THE YEAR 1965-66

Mr. Speaker : Now the House will resume general discussion on the Budget. Sardar Pritam Singh Sahoke, who was in possession of the House yesterday when it adjourned, may resume his s eech.

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹੋਕੇ (ਲਹਿਰਾ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਸਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸੰਗਰੂਰ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਲਡਜ਼ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਇਲਾਕੇ ਜਿਹੜੇ ਹਿੰਦੀ ਔਰ ਬਾਗਰੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਪਾਣੀ ਦੇ, ਔਖਿਆਈ ਵਿਚ ਹਨ ਔਰ ਦੂਜੇ ਇਲਾਕੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਸੁਨਾਮ ਨੂੰ ਪਿੱਛੜੀ ਹੋਈ ਤਹਿਸੀਲ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਮਗਰ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਹਿਸੀਲ ਨੂੰ ਸਫਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਨਹਿਰ ਭਾਖੜਾ ਮੇਨ ਲਾਈਨ ਦੀ ਇਸ ਤਹਿਸੀਲ ਦੇ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੇ ਪਸ਼ੂ ਚਲਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਨਿਕਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਸਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਇਸੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਬਸ ਦਾ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਹੋ ਜਾਏ ਉਹ ਵੀ ਇਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਸ ਨਹਿਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਲਾਭ ਕੀ ਹੈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਿ ਇਕ ਘੁਟ ਵੀ ਪਾਣੀ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਘਰ-ਬਾਰ ਤੇਰਾ ਲੇਕਿਨ ਕੋਠੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾ ਲਗਾਈਂ। ਕਿਉਂ ਜੀ ਜੇ ਇਕ ਘੁਟ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਨਹਿਰ ਕੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬਾਰਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅੰਬਾਲੇ ਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਚ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੜ੍ਹ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਚ ਸਾਨੀ ਵਿਆਹ ਜੋਗੇ ਮਰਘਟ ਘੱਘੇ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਡ੍ਰੇਨਜ਼ ਪੁਟੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਹ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਜਦ ਹੜ੍ਹ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਿਰਚ, ਕਪਾਹ ਅਤੇ ਮਕੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਡ੍ਰੇਨੇਜ਼ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖੀਏ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਣੀ 7-8 ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਜੇ ਫਸਲ ਨੇ ਤਬਾਹ ਹੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਫਿਰ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਦਰਖਾਸਤ ਹੈ ਕਿ ਡ੍ਰੇਨਾਂ ਨੂੰ ਡੂੰਘੀਆਂ, ਤੇ ਚੌੜੀਆਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਮਾਇਆ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਕੋਲ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਆਖਦੇ ਹਨ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ 3-3 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਪੈਸਾ ਡ੍ਰੇਨੇਜ਼ ਲਈ ਭਾਲਦੇ ਹੋ। ਜੱਦ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਬਗੈਰ ਲਾੜੇ ਦੀ ਜੰਞ ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਿਠਾਈ ਹੈ ? ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਗਰੂਰ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਰ ਰਿਹਾ ਏ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਸਰੂਫ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀਆਂ ਦੋ ਬੇਨਤੀਆਂ ਸੁਣ ਲੈਣ। ਸਿਆਣੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਰਾਹ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਤੇ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਗਾਲ੍ਹ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹਕ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਸਾਹੋਕੇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਨੂੰ ਹੱਕ ਹੈ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦਾ। ਮੈਂ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਮਾੜੀ ਸਰਕਾਰ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

Mr Speaker : This is no point of order.

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹੋਕੇ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਰਾਹ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਔਰ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਗਾਲ੍ਹ ਨਹੀਂ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤਕਰੀਰਾਂ ਘੱਟ ਕਰੋ, ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਹਿਰੀਰਾਂ ਘੱਟ ਕਰੋ ਔਰ ਤੀਸਰੀ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਟ ਕਰੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੰਮ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰੋ। ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਕਲ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਿਹੜੇ ਆਰਡਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪਤਲੇ ਪਤਲੇ ਜਿਹੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਮਹਕਿਮੇ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਹੋਵੇ ਔਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕਰੇ ਤੇ ਉਹ ਮੰਨਿਆ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬੇਸ਼ਕ ਆਰਡਰ ਨਾ ਕਰੋ ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਕਿਸੇ ਜਾਇਜ਼ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਹੁਕਮ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਚਾਹੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਜ ਕਲ ਦੇ ਆਰਡਰ ਬੜੇ ਪਤਲੇ ਪਤਲੇ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਘਰ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਢਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਜੇ ਵੱਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੀ ਹਵਾ ਲਗੇਗੀ। ਲੇਕਿਨ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੀ ਹਵਾ ਲਗਣੀ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਹੀ ਸਗੋਂ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਉਲਟਾ ਦਮ ਹੀ ਘੁਟ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਔਖੇ ਹਨ। ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਪੈਪਸੂ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਵੇਲੇ ਉੱਨਤੀ ਦੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਸਨ ਉਹ ਉਥੇ ਦੇ ਉਥੇ ਹੀ ਖੜੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਪੈਪਸੂ ਲਈ ਨਵਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹੋਕੇ]

ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੈਪਸੂ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਵੀ ਘੁਟੇ ਘੁਟੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਲੇ ਨਾਲ ਲਾਉ ਔਰ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਹਮਦਰਦੀ ਪਰਗਟ ਕਰੋ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਰੋਂਦੀ ਯਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਲੈ ਨਾ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ।

ਬੀਬੀ ਪਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਣ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਕਲਚਰਲ ਪਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਦਾਰਤ ਹੇਠ ਕਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਕਹਾਵਤ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਪਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹੋਕੇ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ ਵਿਚ ਸਬ ਤਹਿਸੀਲ ਸੁਨਾਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੈਕਵਰਡ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਹਲਕਾ ਪਿੱਛੇ ਰਹੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦਾ ਹਲਕਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰਿਆਨੇ ਪਰਾਂਤ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਦੇਖੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਉੱਨਤੀ ਦੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ। ਸਾਡੀ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਜਿਹੜੀ ਬੈਕਵਰਡ ਤਹਿਸੀਲ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇਖੇਗਾ ਕਿ ਏਥੇ ਕੀ ਕਝ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਔਰ ਕੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ। ਔਰ ਇਸ ਤਹਿਸੀਲ ਨੂੰ ਅਗਾਹ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਏਥੇ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਸੜਕ ਸੁਨਾਮ ਤੋਂ ਜਾਖਲ ਨੂੰ ਬਣਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਚੌਥੀ ਵਾਰੀ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਚੁਣ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਸੜਕ ਹੁਣ ਤਕ ਜਾਖਲ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਜ਼ਿਲਿਆ ਦੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਫਲਡ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹੋ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਸੰਗਰੂਰ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਘਟੋ ਘਟ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਦੇ ਫਲਡ ਸਬੰਧੀ ਸੜਕਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਾਉ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਏਨੇ ਸਕੂਲ ਖੋਲੇ ਜਿੰਨੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆ ਦੇ ਵਿਚ ਹਨ ਔਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇ ਦੋ ਸਕੂਲ ਦੂਸਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆ ਦੇ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਦੋ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ ਤਾਕਿ ਸਾਡੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ। ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਦੂਸਰਿਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਦੋ ਦੋ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਔਰ ਸਾਡੇ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀ ਖੋਲੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਾਂਗੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਏਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਜ਼ਰੂਰ ਯੋਗ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਜ਼ਿਲਾ ਸੰਗਰੂਰ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਜਾਹ ਕਰਕੇ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਥੂਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਅਤੇ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਗਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਫੇਰ ਹੜ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਿਛਲੀ ਰੀਕਵਰੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹਾਂ ਫੇਰ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਹੇਠਾਂ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਜੇ ਕਰ ਸਮਾਲ ਸੇਵਿੰਗ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਸਭ ਤੋਂ ਅਗੇ ਹੁੰਦਾ, ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਭਰਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਜੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲੋ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਔਰ ਜੇ ਦੋ ਦੋ ਰੁਪਏ ਚੰਦਾ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਵੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਜਦੋਂ ਫਲਡ ਆ ਕੇ ਫਸਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨ ਪਿਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਖਾਣ ਲਈ ਦਾਣੇ ਤਕ ਨਹੀਂ

ਹੁੰਦੇ। ਅਜ ਦੇਖ ਲਉ ਕਿਹੜਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ, ਅਜ ਉਥੇ ਵਸੂਲੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕਾਮਰੇਡ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿਓ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਹੁਕਮ ਕਰੜਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਰੁਕ ਜਾਵੇਗੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਉਥੇ ਵਸੂਲੀ ਲਈ ਕੁਰਕੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਸੂਲੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਮਸਲਾ ਸੇਮ ਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿੰਗਾਈ ਬਹੁਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਹਿੰਗਾਈ ਨਾਲ ਕੋਈ ਖਾਸ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਮਹਿੰਗਾਈ ਤੇ ਜਸਟਸ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਲੈਕਚਰ ਦਿੱਤਾ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮਹਿੰਗਾਈ ਨਾਲ ਕੀ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਮਹਿੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਸਤਾ ਹੋਵੇ...........(ਵਿਘਨ)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਕੁਮੈਂਟ ਨਾ ਕਰੋ। (The hon. Member should avoid such comments on other members.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਜਿਸ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਤੂੜੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਹੋਰ ਨਿਕਲੇਗਾ ਕੀ ? (ਹਾਸਾ)

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹੋਕੇ : ਮੈਂ ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜੋ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚੋਂ ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਦੀ ਬੂ ਨਿਕਲੇਗੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਥੇ ਨੀਰਾ ਤੇ ਚਾਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਡੰਗਰ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਦਾਣਿਆਂ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਥੇ ਚਾਰੇ ਦੇ ਡਿਪੋ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ। ਆਖਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਫਿਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਬੇਮੌਸਮੀ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ 7/8 ਸਾਲ ਤਕ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਇਕਦਮ ਵਸੂਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਹ ਪੈਸੇ ਦਿਤੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਸੂਲ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਗੇ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਰਹੇਗਾ।

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ (ਰਾਜਪੁਰਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਬਜਟ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ...........

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਜਨਰਲ ਪਰੋਸੀਜਰ ਇਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਟਰੈਜ਼ਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੋਂ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਸ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਐਸਾ ਕੋਈ ਪਰੋਸੀਜਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਟਰੈਜ਼ਰੀ ਤੇ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਬੈਂਚਾਂ ਵਿਚ ਟਾਈਮ ਅਪੋਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬੇ-ਫਿਕਰ ਰਹੋ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤਾਦਾਦ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਹੀ ਟਾਈਮ ਮਿਲੇਗਾ। (There is no such procedure. I have to apportion the time between the Treasury Benches and the Opposition. The hon. Member should not worry about it. The opposition will get more time in proportion to their number.)

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਐਨਾ ਚੰਗਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਾਲ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ। ਸਾਡੀ

[ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ]

ਸਟੇਟ ਅਗੇ ਹੀ ਹੈਵੀਲੀ ਟੈਕਸਡ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਉਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 70 ਫੀਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਐਸੀ ਹੈ ਜੋ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਕਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਪਰਾਇਮਰੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਕ ਗਲ ਵੀ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਰਾ ਮੈਟੀਰੀਅਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਇੰਡਸਟਰੀ ਚਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਤਰਕੀ ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ ਹਾਰਟੀਕਲਚਰ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਲਈ ਸਬਸਿਡੀ ਲੋਨ ਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਲੈਂਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਜੋ ਰਿਆਤਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਜਟ ਵਿਚ ਖਰਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਉੱਜਲ ਸਿੰਘ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਆਸ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੇ ਉਹ ਕਮੇਟੀ ਕੀਮਤਾਂ ਫਿਕਸ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਕੰਨਜ਼ਿਊਮਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖੇਗੀ, ਉਥੇ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਰਖੇਗੀ ਕਿ ਜੋ ਕਿਸਾਨ ਐਨੀ ਮੇਹਨਤ ਕਰਕੇ ਦਾਣੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਪੂਰਾ ਮਿਲੇ.........

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਗਿੱਲ : ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਤਾਂ ਰਿਪੋਰਟ ਵੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ : ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਜੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਈ ਹੈ (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੇਰੇ ਇਹ ਦੋਸਤ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ। ਸ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਿਸਾਨ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਵਕਤ ਉਸ ਅਨਾਜ ਨੂੰ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਘਟ ਮੁਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਅਗੇ ਕਨਜ਼ਿਊਮਰ ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਨਾਲ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਡੇਲੀ ਯੂਜ਼ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਜ਼ਾਰ ਸੀਮੈਂਟ ਵਗੈਰਾ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਬਾਜ਼ਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾ ਤੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਰਕਾਰ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਟਸ ਤੇ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰੇ ਤਾਕਿ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਵਧ ਪੈਸੇ ਨਾ ਦੇਣੇ ਪੈਣ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਇੰਸੈਂਟਿਵ ਦੇਣ ਲਈ ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕਿਸਾਨ ਹਰ ਸਾਲ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਜੇ ਤੇ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਸੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਲੈਂਡ ਰੈਵੀਨਿਊ ਵੀ ਮੁਆਫ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੌਸਲਾ ਅਫਜ਼ਾਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਹੋਰ ਵਧ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਹਰ ਸਾਲ ਇਥੇ ਹੜ੍ਹ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਡਰੇਨਾਂ ਵੀ ਮੁਕੰਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡੀ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਬਿਮਾਰੀ ਸੇਮ ਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੀ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਇਟਲੀ ਜ਼ਰਮਨੀ ਵਗੈਰਾ ਤੋਂ ਕੁਝ ਲੋਕ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਉਥੇ ਗਏ ਸਨ। ਤੁਸੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਉਥੇ ਜੋ ਸੜਕ ਬਣਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਜਿਥੋਂ ਜਿਥੋਂ ਕੰਢਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਪੁਟ ਕੇ ਸੜਕ ਤੇ ਪਾਈ ਗਈ ਉਥੇ ਪਾਣੀ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਦੱਸਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੇਮ ਦੀ ਇਤਨੀ ਭਾਰੀ

ਪਰਾਬਲਮ ਸਾਡੇ ਪੈਂਦਾ ਹੋ ਗਏ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਜਤਨ ਕਰਕੇ ਸੰਭਾਲਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦੇਵੇਗੀ । ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਜੋ ਸਟੇਟ ਲਵਲ ਤੇ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਸੀ ਜਿਸ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਉਸ ਨੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੰਮ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਫਲੈਚਰ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗੇ ਲਾਇਕ ਅਫਸਰ ਉਸ ਵਿਚ ਹਨ ਲੇਕਨ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸਕੀਮਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਬਣਾਈਆਂ ਲੇਕਨ ਪੈਸਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਡਰੇਨਾਂ ਬਨਾਉਣ ਲਈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜੋ ਪੈਸਾ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਐਂਟੀ ਵਾਟਰਲਾਗਿੰਗ ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ ਡਰੇਨੇਜ਼ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਵਲ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਧ ਪੈਸਾ ਪਰੋਵਾਈਡ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਦੂਸਰੀ ਗਲ ਮੈਂ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੀ ਕਾਫੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਲਾਘਾ ਦੀ ਹਕਦਾਰ ਹੈ । ਲੇਕਨ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹੈਵੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੈ ਅਤੇ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਧ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗੀ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਪਿਛਲੇ ਪੈਪਸੂ ਏਰੀਆਜ਼ ਦਾ ਤੁਅੱਲੁਕ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਰਜਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਉਸ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਲਈ ਦੂਜੇ ਪਲੈਨ ਵਿਚ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਨਡਸਟਰੀ ਲਈ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਲੇਕਨ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਉਥੇ ਸਿਰਫ 25 ਫੀਸਦੀ ਹੀ ਖਰਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਇੱਧਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਥੇ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਈਕਲ ਤੇ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਸਿਲਾਈ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਲੇਕਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਉਸ ਪੈਪਸੂ ਏਰੀਆ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਬਲਕਿ ਉਹ ਉਧਰੋਂ ਡਾਈਵਰਟ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਏਰੀਆ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਪੁਰਾ , ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ, ਪਟਿਆਲਾ, ਬੱਸੀ ਪਠਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮਲਰਕੋਟਲਾ—ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਟਾਊਨਜ਼ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ । (ਵਿਘਨ)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਗਿਲ ਆਨ ਏ ਪੁਆਇਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਕੀ ਪੈਪਸੂ ਪਜਾਬ ਸਟੇਟ ਤੋਂ ਬਾਹਿਰ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰੇਮ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਜਿਹੜੇ ਜਗਰਾਉਂ ਤੋਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਤਸ਼ਰੀਫ ਲਿਆਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅਰਸਟ ਵਾਈਲ ਪੈਪਸੂ ਏਰੀਆ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਉਸ ਗਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਟਾਊਨਜ਼ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਉਥੋਂ ਚਲੇ ਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੁਧਿਆਨੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਲੁਧਿਆਨੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਫੈਸਲਿਟੀਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਿਤੀਆਂ। ਪਟਿਆਲਾ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਵੂਲ ਸਪਿਨਿੰਗ ਮਿਲ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਭੀ ਲੁਧਿਆਨੇ ਵਿਚ ਲਗਾਈ ਗਈ। ਸੈਕੰਡ ਫਾਈਵ ਈਅਰ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੁਪਿਆ ਅਲਾਟ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਪੈਪਸ ਏਰੀਏ ਲਈ 1/4 ਹਿਸਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਭੀ ਪੂਰਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਨਹੀਂ

[ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ]

ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥਰਡ ਫਾਈਵ ਈਅਰ ਪਲਾਨ ਲਈ 14 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ 1½ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਪੈਪਸੂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਲਈ ਰਖਿਆ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਰਕਮ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਪਲੈਨ ਲਈ ਸਾਰੀ ਅਮਾਊਂਟ ਦਾ 1/4 ਹਿਸਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਅਮਾਊਂਟ ਦਾ 1/7 ਹਿਸਾ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ ਪੈਪਸੂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਮਰਜ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਮਰਜਰ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ, ਅਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਇਥੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਹੋ ਸਕੇ ਲੇਕਿਨ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਮਰਜਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜਪੁਰੇ ਤੋਂ ਮਛਲੀ ਤਕ ਸੜਕ ਥਰਡ ਫਾਈਵ ਈਅਰ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਨੀਚੇ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਰੁਪਿਆ ਪ੍ਰੋਵਾਈਡ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸੜਕ ਥਰਡ ਫਾਈਵ ਈਅਰ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਈ ਗਈ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਆਖਰੀ ਵੇਲੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ ਸੜਕ ਲਈ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸੜਕ ਨਹੀਂ ਬਣੀ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੈਪਸੂ ਦੀਆਂ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਨਾਲ ਵੀ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਜੇ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਨਟੈਗਰੇਸ਼ਨ ਕੰਪਲੀਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਜਿਹੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਇਨਸਾਫ ਤੇ ਮਬਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਅਤੇ ਪੋਲੀਟੀਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਅਜੇ ਤਕ ਵੀ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਆਏ ਸਾਂ ਲੇਕਿਨ ਗਜ਼ਬ ਕੀ ਸ਼ੋਖੀਆਂ ਹੈ ਸਾਮਨੇ ਮਦਫਨ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੈਂ। ਮਿਲਾ ਕਰ ਹਮ ਕੋ ਮਿਟੀ ਮੇਂ ਮਜਾਵਰ ਬਣ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮਕਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਨੂੰ ਐਗਜ਼ੇਕਟਿਵ ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਰਲਾ ਟੈਕਸ ਹਟਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇੰਪਲਾਈਜ਼ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਕ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵਧਾਈ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਜਾਂ ਪਾਖੰਡੀ ਆਦਮੀ ਭਾਵੇਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡੇ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰੇ ਪਰ ਕੋਈ ਰੀਅਲਿਸਟ ਇਸ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਮਸਲਾ ਲੈਜਿਸ-ਲੇਟਰਜ਼ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਦੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਜਨਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦੇ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਡਿਵੈਲ-ਪਿੰਗ ਇਕਾਨੋਮੀ ਵਿਚ ਜਨਤਾ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਕੋਲ ਆਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਭੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਨਿਸਚਿਤ ਸਮੇਂ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਛੋਟੇ ਕਰਮਚਾਰੀ, ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸ਼ਤ ਲਈ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸਾਰਾ ਹੀ ਅਮਾਊਂਟ ਰੀਕਵਰ ਕਰਨ ਦਾ ਆਰਡਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਉਹ ਲੋਕ

ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਕੋਲ ਭਜਦੇ ਹਨ । ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਮਨਿਸਟਰਜ਼ ਜਾਂ ਆਫੀਸਰਜ਼ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖਟ ਖਟਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੀ ਅਮਾਉਂਟ ਦੀ ਰਿਕਵਰੀ ਦੇ ਆਰਡਰ ਸਟੇ ਹੋ ਸਕਣ ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੰਪਲੀਕੇਟਿਡ ਅਤੇ ਫਾਸਟ ਲਾਇਫ ਹੈ। ਇਕ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸਵੇਰੇ ਜਦ ਕੋਈ ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਟੋਕਨ ਟੈਕਸ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਦੇਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਫੀਸ ਦੇਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਟੈਲੀਫੋਨ, ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬਿਲਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਆਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਆਦਮੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਦੀ ਹੋਲ ਟਾਈਮ ਜਾਬ ਹੈ ਕਿਤਨੀਆਂ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਵਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਪਨਸੇਟਰੀ ਅਲਾਊਂਸ ਵਧਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਰੀ ਟੈਲੀਫੋਨ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫਰੀ ਸਟੇਸ਼ਨਰੀ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ , ਫਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਟਰੈਵਲ ਕਰਨ ਲਈ ਫਰੀ ਪਾਸ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ, ਫਲੈਟਸ ਅਤੇ ਕਮਰਿਆਂ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਨਾਮੀਨਲ ਚਾਰਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਤਾੜੀਆਂ) ਆਨੇਸਟ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਲਈ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਸਹੂਲਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਵਕਤ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਹੈ, ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਕ ਸੈਨੇਟਰ ਲਈ ੧੩ ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਸਾਲ ਵਿਚ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

3.00. p.m. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਤਲ ਇਹ ਬੜੀ ਦੁਖਦਾਈ ਗਲ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵੈਲ ਪਲੈਂਡ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਤਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬੜਾ ਵਡਾ ਆਦਮੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਆਇਆਂ 32 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਦੇ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕੋ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਸਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਤੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਖਾਮੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ, ਐਬਸੋਲਿਊਟ ਪਾਵਰ ਨਾਲ ਖਾਮੀਆਂ ਆ ਹੀ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮੈਂ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਖਾਮੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਦਾ ਪਲੜਾ ਭਾਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਾਮਰੇਡ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਟੇਟ ਫਿਊਨਰਅਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਲਾਘਾ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿਰਤਕ ਸ਼ਰੀਰ 3 1/2 ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁਜਾ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸਰਦੀ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਖੜੇ ਰਹੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਵ ਜੀ. ਟੀ. ਰੋਡ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇਗਾ ਤਾਂ ਸਲਾਮੀ ਦੇ ਕੇ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਪਰ ਜੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਕੈਪੀਟਲ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਗਲ ਮੰਨਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਇਜ਼ਤ ਦਿਤੀ

ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ, ਜਗਜੀਵਨ ਰਾਮ ਅਤੇ ਯੂਨੀਅਨ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗਏ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸਾਂ ਖੁਦ ਉਥੇ ਸਪੀਚ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਤੇ ਜੇ ਕਰ ਇੰਨੀ ਇਜ਼ਤ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਫਿਰ ਜੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਵਰਸ਼ਲ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ। ਇਤਨੀ ਇਜ਼ਤ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁਧ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਣ ਦੀ ਕੋਈ ਜੁਅਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਪਰ ਜੇ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਜਣਾਂ ਤੇ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗਲ ਪਿਛੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਗਲ ਦਿਸਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ੌਕ ਹਰ ਰੰਗ ਰਕੀਬੇ ਸਰੋ ਸਾਮਾਂ ਨਿਕਲਾ,
ਕੈਸ ਤਸਵੀਰ ਕੇ ਪਰਦੇ ਮੇਂ ਭੀ ਉਰੀਆਂ ਨਿਕਲਾ।

ਜ਼ਾਹਿਰ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਲਭਣ ਲਈ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਪਹੁੰਚੇਗੀ। ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਟ੍ਰੇਸ ਕਰਕੇ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਅਗਲੀ ਗਲ ਮੈਂ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਜਨਰਲ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ਹੀ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਵੀ ਇਤਫਾਕ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਸੈਕਰੇਟਰੀ-ਏਟ ਲੈਵਲ ਤੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਲੈਵਲ ਤੇ ਬੜੀਆਂ ਐਫੀਸ਼ੈਂਟ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਾਦ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੋਂ ਦੇ ਅਫਸਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਾਬਲਮਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਲ ਵੀ ਕਢ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਤੇ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਪਰ ਇਕ ਗਲ ਹੈ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਡੀਲਿੰਗ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਨੋਟ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਖੀਰ ਤਕ ਵੈਸੇ ਹੀ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਾਈਂਡ ਵੀ ਐਪਲਾਈ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਨੂੰ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਵਰਕਰਜ਼ ਨਾਲ ਕੁਝ ਪ੍ਰੈਜੁਡਿਸ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀ ਬਾਬਤ ਜ਼ਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਖਿਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕਿਉਂ ਆ ਗਏ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਟਰਫੀਅਰੈਂਸ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਉਨਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਹੈ ਅਤੇ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਸੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਵਾਬ ਦੇਹ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਾਂ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਇੰਟਰਫੀਰੈਂਸ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਾਡਾ ਹਕ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਲ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਈਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਅਸੀਂ ਹਾਂ। ਜੇ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰੇਲਵੇ ਦੇ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਤੇ ਮਨਿਸਟਰ ਕਿਉਂ ਰੀਜ਼ਾਈਨ ਕਰ ਜਾਵੇ ਰੇਲਵੇ ਬੋਰਡ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਕਿਉਂ ਨਾ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਵੇ। ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਜਨਤਾ ਪੁਛਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂ ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Legislators are the real rulers. Sooner the services realise it, it is better for them as for the State.

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਨਤਾ ਦਾ ਵੋਟ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੋਟ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਵਾਬ ਦੇਹ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਜਸਟੀ-ਫਿਕੇਸ਼ਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੈਜੁਡਿਸ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਪਾਲਿਸੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ। ਬਿਊਰੋ-ਕ੍ਰੇਸੀ ਨੇ ਅਗਜ਼ੀਕਿਊਟ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮੇਰੀ ਅਵਾਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਨਟੇਲੀਟੀ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਐਫੀਸ਼ੈਂਸੀ ਅਤੇ ਅਨੈਸਟੀ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਤਵਜੋ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। There should be understanding between the Ministry and bureaucracy. ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਲ ਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੀ ਲਿਟਲ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲਤ ਗਲ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਯੂਨੀਅਨ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਉਹ ਅਫਸਰ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤਕ ਛੱਡਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਆਰਡਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਉਸ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਟਸੀ ਦੀ ਖਾਤਰ ਉਹ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰ ਨੂੰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤਕ ਛੱਡਣ ਜਾਵੇ। (ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ) ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ, ਮਸਲਨ, ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਬੜਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਫਿਰ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਸਪੈਕਟ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੈਪਸੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਟੈਨੈਂਸੀ ਲਾਜ਼ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਿਕਲੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਸੀ ਡੀਂਗਾਂ ਬਹੁਤ ਮਾਰੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਸਟੇਟਸ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਵਧਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਹੁਣ ਥਾਂ ਤੇ ਛਾਤੀ ਕਢ ਕੇ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਜੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲਾਜ਼ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਠੀਕ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਦਸਾਂ ਦਸਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਵਾਹੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਮੈਂ ਰੈਵੀਨਿਊ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸਰਵੇ ਕਰੇ। ਗਿਰਦਾਵਰੀਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਕਵਿਕ ਐਕਸ਼ਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਚੀਅਰਜ਼) ਵਰਨਾ ਮਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਵਾਸਤੇ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਿਆ ਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਉਂ ਰੁਪਿਆ ਕਢ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

[ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ]

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਸਫਰਜ਼ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਗ 20, 20 ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਥਰੂ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਹੁਣ ਬੁਢੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਦੋ ਵੇਰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਆਫਰ ਹੋਈ। ਇਕ ਵੇਰ ਮੈਨੂੰ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢਣ ਦਾ ਜ਼ਜ਼ਬਾ ਸੀ। ਨੌਕਰੀਆਂ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਜੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਅਜ ਮੈਂ ਵੀ ਸੈਕਟਰੀ ਬਣਕੇ ਬੈਠਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਜ਼ਜ਼ਬਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਅੰਗ-ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਢਦੇ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ। ਇਸ ਲਈ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਖੁਦ ਇਕ ਚੱਕੀ ਵਿਚੋਂ ਪਿਸ ਕੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੀਵੀ ਨੇ ਵੀ ਖੁਦ ਇਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਕੱਟੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਸਫਰਰਜ਼ ਦੀ ਇਕ ਵਖਰੀ ਲਿਸਟ ਬਣਾਉਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਈ ਹੈ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਵਿਚਾਰੇ ਬੁਢੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਵਰਕਰਜ਼ ਵੈਸੇ ਵੀ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਸਾਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਜ਼ਰੂਰ ਤਵਜੁਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਗਲ ਮੈਂ ਸੜਕਾਂ ਔਰ ਬਿਜਲੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਹਿਣੀ ਹੈ। ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਪਿੰਗ ਸੈਟ ਔਰ ਟਿਊਬਵੈਲ ਉਤੋਂ ਡਿਊਟੀ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਉਥੇ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਐਨਰਜਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਜੇ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਗਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾਉ ਤਾਂ ਸੜਕਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹਨ ਔਰ ਬਿਜਲੀ ਵੀ ਪਹੁੰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਜਾਓ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੜਕਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹਨ ਔਰ ਇਹੋ ਹਾਲ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਕਰੇ। ਟੂਰ ਵੀ ਮਨਿਸਟਰ ਔਰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਪੁਛੋ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਜਲੰਧਰ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਜ ਇਥੇ ਹਨ, ਅਜ ਉਥੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਦਾ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਧਰ ਟੂਰ ਵੀ ਘਟ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪਖ ਵੱਲ ਵੀ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। (ਘੰਟੀ)

ਬਸ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕੋ ਗਲ ਹੋਰ ਕਹਿ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਤਅੱਲਕ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਬੜੀ ਤਕ-ਲੀਫ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਹਾਲਤ ਕੁਝ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਸੁਧਰੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਪਸ ਔਰ ਕਨਜ਼ੀਊਮਰ ਸਟੋਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫ ਹੈ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਪ ਸਟੋਰਜ਼ ਦੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਉਖਿਆਈ ਹੈ। ਸ਼ਾਮ ਸ਼ਾਮ

ਤਕ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । ਬਲਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਡਿਪੋ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ ਉਥੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਖਰ ਡਿਪੋ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ ਤਾਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਬਜਟ ਉਤੇ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਰਜ਼ਾਂ ਮੈਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਛੇਤੀ ਹੀ ਤਵਜੁਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਸ੍ਰੀ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ (ਫਗਵਾੜਾ): ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਐਡਰੇਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਨਅਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬੇਚੈਨੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੇ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਦੋਂ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਹੀ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ, ਨਾ ਬੋਨਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ, ਨਾ ਮਹਿੰਗਾਈ ਅਲਾਊਂਸ ਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਿਹੜਾ ਅਗੇ ਬਜਟ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪ੍ਰਾਈਸ ਇੰਡੈਕਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ । ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਜਿਤਨੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਉਹ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਲੇਕਿਨ ਗਰੀਬ ਸਨਅਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰ, ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਜ਼ਦੂਰ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਪੂੰਜੀਵਾਦ ਦੀ ਹੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਜਿਹੜਾਂ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਐਡਰੇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਲ 1964 ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਮਿਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕੁਝ ਖਰਾਬ ਰਹੀ " । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਫਿਗਰਜ਼ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਥੋੜੀ ਬੇਚੈਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਥੋੜੀ ਨਹੀਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੇਚੈਨੀ ਸੀ । ਬੇਚੈਨੀ ਤਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਲਾਈਮੈਕਸ ਉਤੇ ਪੁਜ ਚੁਕੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਜ਼ਦੂਰ ਅੱਜ ਪੀਸਿਆ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ । ਆਦਾਦੋ ਸ਼ੁਮਾਰ ਇਹ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ 1963-64 ਵਿਚ ਕੁਲ ਝਗੜੇ ਲੇਬਰ ਡਿਪਾਰਮੈਂਟ ਪਾਸ ਰੈਫਰ ਹੋਏ ਉਹ 1200 ਸਨ ਔਰ ਇਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ 1964-65 ਵਿਚ ਇਹ ਗਿਣਤੀ 1712 ਤਕ ਪੁਜੀ ਗਈ । ਜਿਹੜਾ ਆਮ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਲੇਬਰ ਡੀਪਾਰਮੈਂਟ ਬਾਰੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਐਡਜੁਡੀਕੇਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਕੇਸ ਰੈਫਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਬਲਕਿ ਡਿਸਮਿਸਲ ਦੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਬੈਠ ਕੇ ਰੀਜੈਕਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਵੀ ਪੱਕੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ 1963-64 ਵਿਚ 12 ਫੀ ਸਦੀ ਕੇਸ ਲੇਬਰ ਕੋਰਟਸ, ਇਨਡਸਟਰੀਅਲਜ਼ ਟ੍ਰਿਬੀਊਨਲਜ਼ ਨੂੰ ਰੈਫਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਥੇ 1964-65 ਵਿਚ ਸਿਰਫ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਕੇਸ ਰੈਫਰ ਹੋਏ । 1963-64 ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਕੇਸ ਰੀਜੈਕਟ ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 189 ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਦੀ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਸਰਕਾਰ ਆਈ ਹੈ, ਕਾਮਰੇਡ ਸਰਕਾਰ ਆਈ ਹੈ ਇਸ ਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਇਹ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੇਸ ਰੀਜੈਕਟ ਕੀਤੇ ਯਾਨੀ 1964-65 ਵਿਚ ਇਹ ਗਿਣਤੀ 211 ਹੈ । ਜਿਹੜੀ ਥੋੜੀ ਬੇਚੈਨੀ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਗਲਤ ਗਲ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਜਿਥੇ 1963-64 ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ 13 ਹੜਤਾਲਾਂ ਹੋਈਆਂ ਉਥੇ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਹਿਦ ਦੌਰਾਨ 52 ਹੜਤਾਲਾਂ ਹੋਈਆਂ । 1963-64 ਵਿਚ 28,848 ਦਿਨ ਜ਼ਾਇਆ ਗਏ ਅਤੇ 1964-65 ਵਿਚ 54,702 ਦਿਨ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋਏ । ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ । ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਕੂਕ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ

[ਸ੍ਰੀ ਓਮਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ]
ਕਦਮ ਚੁਕੇ, ਹੜਤਾਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ । ਆਪਣੇ ਮੁਤਾਲਬਾਤ ਨੂੰ ਮਨਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ । ਚਾਹੇ ਉਹ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਹੈ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੈਕਟਰ, ਉਥੇ ਜਿਹੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਤਾਲਬਾਤ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਜਗਾਹ ਜਗਾਹ ਉਤੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ । ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਬਿਆਸ ਲਿੰਕ, ਤਲਵਾੜਾ ਪਾਂਗ ਡੈਮ ਉਤੇ ਔਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਗਵਾੜਾ ਕਪੜਾ ਮਿਲਜ਼ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੇ, ਜਗਾਧਰੀ ਪੇਪਰ ਮਿਲਜ਼ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੇ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ । ਖਰੜ ਵਿਚ ਵੀ ਪਾਨੀਪਤ ਵੂਲਨ ਮਿਲਜ਼ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੇ 48 ਘੰਟੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ । ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਮਤਾਲਬਾਤ ਨੂੰ ਮਨਵਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਹੋਇਆ ਔਰ ਇਥੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮਜਦੂਰਾਂ ਵਿਚ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਬੇਚੈਨੀ ਪਾਈ ਗਈ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਲੇਬਰ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਯਤੀਮ ਜਿਹਾ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰ ਮਿਨਿਸਟਰ ਇਂਡਸਟਰੀ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਲੈਣ ਲਈ ਨਠ ਭਜ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਮਿਨਿਸਟਰ ਹੋਮ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਲਈ ਦੌੜਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਮਿਨਿਸਟਰ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਚੰਦੇ ਵਸੂਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਈ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਪਰਪਜ਼ ਸਰਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਲੇਬਰ ਡਿਪਾਰਟ-ਮੈਂਟ ਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਵਜ਼ੀਰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਿਨ ਦੀ ਗਲ ਮੈਂ ਦਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਚੌਧਰੀ ਰਿਜ਼ਕ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲੇਬਰ ਮਿਨਿਸਟਰ ਵੀ ਹਨ, ਸਾਡਾ ਇਕ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਮਿਲਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਖਾਸ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮਿਨਿਸਟਰੀ ਵਧਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਔਰ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੋਲ ਚਲਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਸਾਡੇ ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਡਿਪਟੀ ਲੇਬਰ ਮਿਨਿਸਿਟਰ ਹਨ । ਉਹ ਤਾਂ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਅਧੂਰੇ ਮਿਨਿਸਟਰ ਹਨ ਜਦੋਂ ਪੂਰੇ ਮਿਨਿਸਿਟਰ ਬਣ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਣ । ਪਰ ਦੋ ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਫਗਵਾੜੇ ਤਸ਼ਰੀਫ ਲੈ ਗਏ । ਉਥੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਰਸ ਪਿਲਵਾ ਕੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲੀਆਂ ਦੀ ਹੜਤਾਲ ਖੁਲਵਾਈ ਅਤੇ ਇਕ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਫਗਵਾੜੇ ਦੀ ਕਪੜੇ ਮਿੱਲ ਦਾ ਕੇਸ ਰੈਫਰ ਕਰਵਾ ਦਿਆਂਗਾ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਟਿੱਲ ਲਗਾ ਲਈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਗਈ । ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਦੀਵਾਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੜਾ ਰਿਹਾ ਔਰ ਉਹ ਕੇਸ ਰੈਫਰ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਵਕਾਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੈਂ ਇਥੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਾਮਰੇਡ ਸਰਕਾਰ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਤਾਂ ਚਾਹੇ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੀ, ਚਾਹੇ ਕਲਰਕ ਸੀ, ਚਾਹੇ ਚਪੜਾਸੀ ਸੀ, ਚਾਹੇ ਨਹਿਰੀ ਪਟਵਾਰੀ ਸੀ, ਚਾਹੇ ਟਰਾਂਸ-ਪੋਰਟ ਦਾ ਵਰਕਰ ਸੀ ਚਾਹੇ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਮਜਦੂਰ ਸੀ ਸਬਨਾਂ ਨੇ ਜਗਹਾ ਜਗਹਾ ਉਤੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਦੋ ਜਹਿਦ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਿਆ । ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤੇ, ਹੜਤਾਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਗੁਸੇ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ । ਲੇਕਿਨ ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸਰਕਾਰ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੀ ਦਾਵੇਦਾਰ ਹੋਣ ਦਾ

ਫਖਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਉਤੇ ਦਫ਼ਾ 144 ਲਗਾ ਕੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਅਰਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਤਨੀ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ, ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਫੇਰ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਦੂਜਾ ਰਸਤਾ ਹੀ ਕਿਹੜਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ । ਸਤੰਬਰ 1963 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਤੰਬਰ 1964 ਤਕ ਜਿਹੜਾ ਕਨਜ਼ਿਊਮਰ ਪਰਾਈਸ ਇੰਡੈਕਸ ਸੀ ਉਹ 21 ਪੁਆਇੰਟ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰਵੀਏ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਕਿ ਹਾਲਾਂ ਆਮ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਇਤਨੀਆਂ ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ ਔਰ ਲੋਕ ਪਿਛਲੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗਾਈ ਨਾਲ ਪਿਸ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 44 ਪੈਸੇ ਕਿਲੋ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਆਟੇ ਦਾ ਭਾ 55 ਪੈਸੇ ਕਿਲੋ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਉਹੋ ਪਾਲੀਸੀ ਹੈ ਕਿ 'ਮਰੇ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਸ਼ਾਹ ਮਦਾਰ' ਜਦ ਮਹਿੰਗਾਈ ਤੋਂ ਲੋਕੀ ਕੁਚਲੇ ਹੋਏ ਸੀ, ਪਿਸੇ ਹੋਏ ਸੀ, ਔਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਵਕਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਰਹੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਟੇ ਦਾ ਭਾ ਵਧਾ ਕੇ ਹੋਰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਰਮਾਏ ਦਾਰਾਂ ਦਾ ਤਅਲਕ ਹੈ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਫੈਸਿਲਟੀਜ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਔਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਬੜਾ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਪਸੰਦ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸ ਨੇ ਬੜੀ ਤਾਰੀਫ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਪਸੰਦ ਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਉਂ ਬਗੈਰ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਏ ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ ਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਨ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ ਨੂੰ ਜੇਲ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਐਨਟੀਨੈਸ਼ਨਲ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਔਰ ਪਬਲਿਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਐਂਟੀਨੈਸ਼ਨਲ ਹਰਕਤਾਂ ਰਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਕਿ ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਨਾ ਚੁਣੇ ਜਾ ਸਕਣ ਔਰ ਜੇ ਇਸ ਪਾਸ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਰਖ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਗਲ ਸਾਫ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਔਰ ਡਿਕਟੇਟਰਾਨਾ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਫਿਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕੈਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਇਹ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੱਮਗਲਰਾਂ ਦੀ ਦਾਦ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਬਲੈਕ ਮਾਰਕਿਟ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਕਾਲਾ ਧਨ ਇਕਠਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬੈਟਰ ਕਲਾਸ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੀਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਸਦਨ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 5 ਜਾਂ 6 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਨੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਐਸੇ ਸਮਗਲਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਜਜਮੈਂਟ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਮਗਲਰਾਂ ਤੇ ਸੁਪ-ਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੱਡ ਦੇਣ ਤੋਂ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਮਗਲਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

[श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री]

फिर भोग पुर शुगर मिल के जनरल मैनेजर के खिलाफ ई० टी० ओ० ने एक केस पुलिस में रजिस्टर कराया था कि उस ने सीरे की बलैक मार्किट की है और उस को रिकार्ड में दर्ज नहीं किया और न ही उस पर सेल्ज़ टैकस अदा किया है। लेकिन उस के बाद उसी ई० टी० ओ० ने एक दरखास्त दी है कि मैं उस केस को वापस लेता हूं। तो मैं पूछना चाहता हूं कि क्या उस ई० टी० ओ० ने पहले गलत केस रिजिस्टर कराया था और अगर गलत कराया था तो उस ई. टी. ओ. के खिलाफ क्या एकशन लिया गया है और अगर उसने ठीक केस दर्ज कराया था तो क्या यह किसी पुलिटीकल दबाव के नीचे आकर सरकार उसे केस वापस लेने के लिये मजबूर कर रही है? इस बारे में सरकार अपनी पुजीशन एक्सप्लेन करे।

फिर स्पीकर साहब, इस हाउस के जो साबिक मेम्बर हैं जैसे कि डाक्टर भाग सिंह, कामरेड राम किशन भड़ोलियां और कामरेड चनन सिंह धूत उन को इस सरकार ने सी कलास दे कर जेल में रखा हुआ है लेकिन डाक्टर दरबारी लाल नन्दा को जो बलैक मनी इकट्ठी करने वाले हैं और बलैक मार्कीट करने वाले हैं उन को बी क्लास में रखा हुआ है। इस के बाद मैं बताना चाहता हूं कि जहां तक इस सरकार की लेबर पालिसी का सम्बन्ध है यह अण्डर इनफलूऐंस आफ दी एम्पलायरज़ रहती है। इस बारे में मैं बताता हूं कि इस सरकार को टैक्सटाईल इडण्स्ट्री ने मिनीमम वेजिज़ के सम्बन्ध में 4 अगस्त, 1964 को इस ने एक नोटीफिकेशन जारी की जो कि टैक्सटाईल वर्करज़ के बारे में थी और यह पंजाब भर के टैक्सटाईल वर्करज़ के लिए थी जिन्होंने 16 साल की मतवातर जदोजहद के बाद हासल की थी उस में इस राम किशन मिनिस्टरी ने मालिकों के सामने अपने घुटने टेक दिये हैं, जो इस ने टैक्सटाईल वर्करज़ में से वीवरज़ को निकाल दिया है। स्पीकर साहब यहीं पर बस नहीं है। इस ने फगवाड़ा की स्टारच मिल के मालिकों और वर्करज़ में जो एग्रीमेंट लेबर कमिशनर की मौजूदगी में हुआ था, लेकिन मिल मालिकों ने उस एग्रीमेंट की धजियां उड़ा दी हैं और यह गवर्नमैंट हरकत में ज़रा भी नहीं आई है।

फिर स्पीकर साहब, मैं इस सरकार से पूछना चाहता हूं कि इण्डस्ट्रीयल डिसप्यूट एक्ट की दफा 29 में जो पैनल्टी फार बरीच आफ सैटलमैंट और एवार्डज़ के तहत है, क्या इस ने आज तक किसी मालिक के खिलाफ कोई एकशन लिया है? इस के जवाब में यह कहेंगे कि पंजाब के छोटे कारखानेदार से लेकर बड़े कारखानेदार तक आज तक कोई एकशन नहीं लिया, चाहे किसी ने एग्रीमेंट ही तोड़ा है, चाहे किसी ने किसी एवार्ड को खिलाफ वर्ज़ी की है या किसी ने वेज बोर्ड के डिसीज़न पर अमल नहीं किया। इस सरकार ने आज तक इस दफा को इस्तेमाल नहीं किया। आप देखें फगवाड़ा की टैकस्टाईल मिल के रिंग और स्पिनिंग के खतों में रैशनलाईज़ेशन आफ वेजिज़ की स्कीम 1957 से लागू है लेकिन उस के मुताबक वर्करज़ की वेजिज़ रैशनालाईज़ नहीं की गई थीं। इस के जवाब में मैं शायद यह कहा जाए कि वेज बोर्ड ने इस बारे में डिसीज़न बाद में यानी जनवरी, 1960 में किया था। लेकिन मैं कहता हूं कि जब यह स्कीम वहां 1957 से लागू है तो उन को इस का फायदा उस वक्त से मिलना चाहिए न कि उस वक्त से जब कि वेज बोर्ड ने इस का फैसला किया था। इस बारे में, स्पीकर साहब, मैं एक मिसाल दे कर बताना चाहता

हूं । अगर पहले किसी कारखाने की सौ रुपये की प्राडकशन है लेकिन इस स्कीम के लागू हो जाने के बाद अगर उस की प्रोडकशन दो सौ की हो जाती है तो उस की प्रोडकशन में जो सौ रुपए का अज़ाफा हुआ उस में मालिकान, मज़दूर और पब्लिक तीनों बराबर के हिसेदार होंगे। लेकिन आज तक इस रैशनलाईज़ेशन आफ वेजिज़ की स्कीम पर अमल नहीं किया गया और वर्करों को इस के मुताबिक तनखाहें नहीं दी गईं ।

इसी तरह से मालवा शूगर मिल जो है वहां के वर्करों को शूगर वेज बोर्ड के फैसले के मुताबक ग्रेडज़ नहीं दिए गए और न ही उन्हें आज तक बोनस ही दिया गया है । उस मिल में लाखों रुपए पंजाब सरकार के लगते हैं लेकिन वह मिल 1956 से हमेशा घाटा दिखाती आ रही है । वहां के वर्करज़ का मुतालवा है कि इस की इनकुआरी की जाए ।

इस के बाद मैं फगवाड़ा मिल के बारे में अर्ज़ करता हूं कि वह मिल 1933 में 13 लाख रुपए की लागत से बनाई गई थी और आज तक वह एक करोड़ रुपए कमा चुकी है । जब की वह बनी है, उस के बाद उस पर कोई रुपए खर्च नहीं किया गया । इस तरह से जो पहले अमीर आदमी हैं वह और अमीर होते जा रहे हैं । इस लिए मैं सरकार से कहता हूं कि इस सूबा में जो शूगर इण्डस्टरी है इस को नैशनलाईज़ करे और इस के मुतल्लक इसे रोकथाम करनी चाहिए ताकि जो पहले अमीर हैं वह और अमीर न होते जाएं ।

इस के अलावा, मैं एक सुझाव सरकार को और देना चाहता हूं । जो प्राईस इण्डेक्स है सरकार को चाहिए कि यह इसे डी. ए. के साथ लिंक कर दे ताकि बार बार लोगों को इस के लिए मुतालवे पेश न करने पड़ें । अगर महंगाई बढ़ जाए और उस के साथ प्राईस इण्डेक्स बढ़ जाए तो डी. ए. भी अपने आप बढ़ जाए और अगर प्राईस इण्डेक्स नीचे आए तो डी. ए. भी कम हो जाए ।

इस के अलावा, बजट स्पीच में बताया गया है कि हमारे सूबा की जो पर कैपिटा इनकम है वह बढ़ गई है, मैं सारे मज़दूरों के बारे तो नहीं कह सकता हूं जहां तक सन्नती कारखानों में काम करने वाले मज़दूरों का सम्बन्ध है, मैं कह सकता हूं कि उन की आमदनी घटी है बढ़ी नहीं । मैं आप की तवज्जो page 196, S. A. of punjab, 1964, में average *per capita* annual money earning of persons employed in factories by States की तरफ दिलाता हूं । सिर्फ दो सूबों के सिवा बाकी हिन्दुस्तान के सारे सूबों से पंजाब कम है । साल 1958 में यह पंजाब में 1212 रुपए थी और साल 1961 में यह 1,193 रुपया रह गई है । मैं कहना चाहता हूं कि मज़दूरों को काम ज्यादा करना पड़ा है और उन की ऐनुअल इनकम कम हो गई है । सरकार कहती है कि हम समाजवाद लाना चाहते हैं । जो पिसे हुए हैं उन को उठाना चाहती है । सरकार नारा लगाती है कि इन्डस्ट्रियल प्रोडक्शन बढ़नी चाहिए । इन को मालूम होगा कि आसाम और बंगाल की सरकाल ने आर्डीनैंस के जरिये डी. आई. आर के तहत प्राइवेट फैक्टरियों में काम करने वाले वर्करों का महंगाई अलाउंस फिक्स कर दिये हैं । आज ही ट्रिब्यून में है कि राजस्थान के मुख्य मन्त्री श्री सुखाडिया ने लेबर ऐडवाइज़री कमेटी के सामने बोलते हुए कहा है कि ऐम्पलायर्ज़ को प्राइवेट फैक्टरियों में काम करने वाले वर्करों को ज्यादा महंगाई अलाउंस देना चाहिए । मगर यह कितने दुख की बात है कि हमारे चीफ मिनिस्टर

[श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री]
साहिब जो कि ट्रेड यूनियनिस्ट भी रहे हैं और ट्रेड यूनियनज़ के प्रधान भी रहे हैं ने ऐसा कोई ऐलान नहीं किया । मज़दूरों को गन्दे मकानों से निकाल कर अच्छे मकानों का प्रबन्ध करने के बारे में या बोनस कमिशन की सिफारिशों को लागू करने के बारे में इन्होंने न तो लेबर ऐडवाइज़री कमेटी में और न ही इस बजट में कुछ कहा है । फगवाड़ा में एक सरकारी लेबर कालोनी है । उस में जो क्वार्टरज़ हैं वह सिन्गल रूमड हैं और उन का किराया साढ़े बारह रुपया चार्ज किया जाता है जबकि वहां पर साथ ही जो प्राइवेट शूगर मिल की कालोनी है उस के क्वार्टरों में दो, दो कमरे हैं और वहां पर किराया आठ रुपया लिया जाता है । फिर इन के क्वार्टरों की हालत यह है कि न तो वहां पर सफ़ाई है न रोशनी है और न मुरमम्तें कराई जाती हैं, खिड़कियों और दरवाज़ों को दीमक खा गई है । जब यह सरकार नहीं सुनती तो वर्करों ने सैंट्रल सरकार को ऐप्रोच किया है । मैं यह कहता हूं कि मजदूरों और हरिजनों की समस्याएं वैसी की वैसी ही पड़ी हैं उन में कोई फर्क नहीं आया । आप देखो कि इन का लेबर डिपार्टमैंट कैसे काम करता है ।

सन् 1962 में यूनियनज़ की तादाद 635 थी जो सन 1963 में 715 हो गई । फिर देखिए सन 1962 में 448 यूनियनज़ ने अपनी रिटर्नज़ भेजीं और सन् 1963 में 411 सोसाइटियों ने अपनी रिटनर्ज़ भेजीं । मैं आप के द्वारा लेबर मिनिस्टर साहिब से पूछना चाहता हूं कि जब यूनियनज़ की तादाद ज्यादा हो गई तो रिटर्नज़ की तादाद कम कैसे हो गई ? इस का मतलब है कि बाकी की सोसायटियां बोगस हैं या फिर चूंकि वह लोग अनपढ़ मजदूर होते हैं, महकमा उन को गाइड नहीं करता किस तरह से रिटर्न बनानी है, भेजनी है । मैं चाहता हूं कि जितनी यूनियनज़ बनें वह असली हों और वक्त पर रिटर्नज़ भेजें । (घंटी) मुझे तो स्पीकर साहिब पहले भी टाइम नहीं मिला.....

श्री अध्यक्ष : यह तो सिर्फ आप को रिमाइंड कराया है ।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : अब मैं थोड़ा सा ट्रांस्पोर्ट डिपार्टमैंट के मिसमैनेजमैंट का ज़िक्र करना चाहता हूं । स्पीकर साहिब, पंजाब रोडवेज़ के पास बसें तो ज़्यादा हो गई हैं । पहले यह 1,004 थीं और अब यह 1067 हो गई हैं, रूट्स भी इन के पास ज़्यादा हो गए हैं । पहले यह 400 थे अब यह 442 हो गए हैं और मुलाज़म भी पहले से 366 ज्यादा हैं मगर इस सबके बावजूद जो माइलेज कवर की गई वह पहले से कम की गई और मुनाफा भी कम हुआ, पैसेंजर भी कम मिले । इस बार मनाफा में जो कमी हुई वह है 48,81,523 रुपये । आप देखिए कि बसें भी बढ़ीं, रूटस भी बड़े मुलाज़म भी बढ़े मगर मनाफा कम हुआ और माइलेज भी कम कवर की । फिर जो पंजाब रोडवेज़ के मुलाज़म हैं उन के सम्बन्ध में कहा गया कि उन को पेमैंट वेजिज़ ऐक्ट के मुताबिक नहीं बल्कि ट्रांसपोर्ट वर्कर्ज़ ऐक्ट के मुताबिक मिलेगी । मैं पूछता हूं कि जब तक उन के डियूटी कार्ड नहीं बनाए जाते तब तक कैसे पता चलेगा कि किस ने ओवर टाइम लगाया और कितना लगाया या किस ने कम काम किया ।

फिर, स्पीकर साहिब, यह सरकार हरिजनों के लिये बड़े दावे करती है मगर जालन्धर में सब ने देखा कि किस तरह से उन पर लाठी चार्ज किया गया, किस तरह से उन के बच्चों और औरतों को पकड़ कर जेल में फैंका गया । यही नहीं जब उन को जेल में बन्द

किया जा रहा था तो उधर सतलुज दरिया के किनारे कुल दो हज़ार एकड़ ठीक की गई जमीन में से 1,500 एकड़ जमीन बिरला ब्रदर्ज़ को दे दी। यह वह ज़मीन थी जिसे सरकार ने अपने खर्च पर ठीक कराया, तीन ऐक्स्पर्ट भी उन को दिये हैं। इसी से तो हम कहते हैं कि यह अमीरों को पालने वाली सरकार है, हालांकि यह नारा लगाती है हरिजनों को ऊपर उठाने का। यह चर्चा करती है को-आप्रेटिव फार्मिंग का मगर उस को भी ज़मीन नहीं दी या सरकारी तौर पर उस में खेती कराती। एक गांव जांगलियाना (होशियारपुर ज़िला) को-आपरेटिव ऐंड थ्रिफ्ट् सोसायटी थी। स्पीकर साहिब, उस के बारे में जो ऐन्क्वायरी हुई उस की रिपोर्ट की अटैस्टिंग कापी मेरे पास है। उस में ऐन्क्वायरी अफसर ने उस आदमी के बारे में लिखा है वह आदमी जो कि रूलिंग पार्टी से ताल्लुक रखते हैं, वह डिक्टेटर है, उस ने इम्बैज़लमैंट की है। सरकार को उस डिफाल्टर के बारे में जल्दी से जल्दी कोई कदम उठाना चाहिये। यह जो रिपोर्ट है यह 17 नवम्बर, 1964 की है मगर आज तक इस बारे में कोई कार्यवाही नहीं की गई। अगर इसी तरह से सरकार बदउनवानियां करने वाले लोगों की पुश्त पर रहेगी तो इस सूबे के अन्दर अवाम को कभी इनसाफ नहीं मिलेगा और अगर इस तरह से इन्क्वायरी रिपोर्टों पर अमल न किया गया तो को-आप्रेटिव मूवमेंट को धक्का लगेगा।

फिर स्पीकर साहिब मैं ने कोआप्रेटिव केन ग्रोअर्ज़ के बारे में एक काल अटैनशन मोशन का नोटिस दिया था और होम मिनिस्टर साहिब ने ऐशुरेंस दी थी कि किसानों का जो बकाया रुपया मिलों की तरफ निकलता है वह क्रशिंग सीज़न से पहले अदा कर दिया जायगा, मगर यह बड़े खेद के साथ कहना पड़ता है कि फगवाड़ा केन ग्रोअर्ज को-आपरेटिव सोसाइटी के पांच हज़ार मैम्बरों का सन 1961 से ले कर सन 1964 तक का 81,192.85 रुपया मिल मालिकान की तरफ बकाया है जो कि उन को नहीं दिया जा रहा। मैं इन से पूछता हूं कि जो ऐशुरैंस आप ने दी उस पर अमल क्यों नहीं कराया गया। मैं चाहता हूं कि जो किसानों का रुपया बकाया है वह उन को विद इंटरैस्ट वापिस मिलना चाहिए।

स्पीकर साहिब, एक बात में और कहना चाहता हूं वह यह है कि जो डिटर्मीनेशन औफ ऐडीशनल प्राइस आफ शूगरकेन परचेज़ सन 1958-59 और 1959-60 में हुई उस में उन्होंने कहा कि किसानों को दो पैसे पर मांड ज्यादा कीमत मिलनी चाहिए। स्पीकर साहिब, 22-2-65 को फगवाड़ा केन ग्रोअर्ज़ को-आपरेटिव सोसाइटी ने एक रैज़ोल्यूशन नवम्बर आठ पैरा नम्बर 19 और 43 पास किया जिस के मुताबिक सोसायटी को यह हक दिया गया कि वह इन्डीविजुअल केन ग्रोअर्ज के एरियर्ज़ को ले सकती है जो कि पुराने चले आ रहे हैं मगर इन्होंने कहा है कि यह बकाया सोसाइटी को नहीं मिल सकता। एक तरफ तो सरकार कहती है कि को-आप्रेटिव सोसाइटीज़ को हम फैलाना चाहते हैं मगर साथ ही उन को इस तरह से डिस्करेज भी करते हैं। इस तरह इन को जल्द से जल्द ध्यान देना चाहिए।

स्पीकर साहिब, मेरे हलके में तीन सड़कें थीं। एक इन में से फगवाड़ा रानीपुर रोड थी। वह तो बनी नहीं। मैं ने एक चिट्ठी मिनिस्टर साहिब को लिखी। यह खुशी

की बात है कि यह चिट्ठी मैं ने दस अगस्त, 1964 को लिखी थी और इन्होंने उस का जवाब पांच जनवरी, 1965 को दे दिया ।

5 महीने के बाद जवाब मिला इस बात से भी मेरी शांती हुई कि जवाब तो आ ही गया चाहे पांच महीने के बाद ही आया। इस लिए मैं यह कहूंगा कि जितनी सड़कों को बनाएं जाने की तजवीज तीसरी पांच साला प्लान में है इस को टाला जाए और इन सड़कों को इसी प्लान के अन्दर मुकमल कर दिया जाए।

इसी तरह फगवाड़ा और कपूरथला में 2 डिसपेंनसरियां खोले जाने का विचार है और इस के लिए मजदूरों से पैसे काटे जा रहे हैं लेकिन अभी तक डिसपेंसरियों को नहीं बनाया गया। यह ई ऐस आई ऐस की स्कीम के अनुसार बनाई जानी थीं। इस के लिये कटौती मजदूरों की हो रही है इस लिए फन्डज भी अलाट हो चुके हैं। आप इस लिए कदम उठाएं ताकि यह डिसपैंनसरियां जल्दी से जल्दी त्यार की जाएं ।

स्पीकर साहिब, आखरी बात मैं यह कहना चाहता हूं कि सरकार को बजट और इस के साथ किताबें दी हैं उनकी फिगर्ज में फर्क है। पंचाब आन दी मार्च में सफा 83 पर ट्रांसपोर्ट के बारे में सन 63-64 की टोटल रसीट 5 करोड़ 3 लाख 11 हजार 18 दिखाई गई है लेकिन इस के स्टेटिसटीकल एबस्ट्रेक्ट में सफा 326 पर टोटल रीसीट 5 करोड़ 3 लाख 32 हजार दी गई है इस में फर्क है इस में इतना फर्क क्यों हैं एक में आंकड़े कुछ और हैं दूसरी में कुछ और हैं इस का पता सरकार लगा कर हमें बताए कि कौनसे आंकड़े ठीक हैं। स्पीकर साहिब, मैं आप का धन्यवाद करता हूं कि आपने मजदूरों की आवाजें सरकार के कानों तक पहुंचाने दी।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ (ਮਲੋਟ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਬਜਟ ਤੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਪਿਛਲਾ ਸਾਲ ਬੜੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦਾ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਦੇ ਲਗਣ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਵਾਧੇ ਦਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਾਮਰੇਡ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦੀ ਪਾਤਰ ਹੈ ਕਿ ਸਨ 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਸਾਲ ਕਿੰਨੇ ਕ੍ਰਾਈਸਿਜ਼ ਦਾ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦਾ ਫਲਡਜ਼ ਅਤੇ ਕਲੈਮਿਟੀਜ਼ ਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਸੁਚਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਫਸਾਦ ਲੁਟ ਜਾਂ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤਾ ਅਨਾਜ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕੋਈ ਫਸਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਦੋ ਵਕਤ ਰੋਟੀ ਲਈ ਪੂਰਾ ਆਟਾ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਵਧਾਈ ਦੀ ਪਾਤਰ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲ ਪਿਆ, ਫਰਾਸਟ ਅਤੇ ਪਾਲਾ ਨਾਲ ਫਸਲ ਤਬਾਹ ਹੋਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਾਹਰ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਗਈ ਪਰ ਤਾਂ ਵੀ ਅਨਾਜ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਰਹੀ। ਕਾਮਰੇਡ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਦਾ ਭਾ ਸਸਤਾ ਰਖਿਆ ਇਹ ਕਰੈਡਿਟ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਛਾਤੀ ਤੇ ਹਥ ਰਖ ਕੇ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਆਟਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਸਤਾ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਸਿਆਪੇ ਜਾਂ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਆਣ ਦੀ ਨੌਬਤ ਨਹੀਂ ਆਣ ਦਿਤੀ। (ਪ੍ਰਸੰਸਾ)

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਮਰੇਡ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਅਠ ਦਸ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੈਵੋਲਿਊਸ਼ਨਰੀ ਕਦਮ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨੇ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇੰਨੇ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚੁਕੇ । ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਮਰੇਡ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰੀ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਰਜਿਸਟਰੀਆਂ ਨਾ ਦਾ ਨਿਰਖ 13 ਰੁਪਏ ਸੈਕੜਾਂ ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ 6 ਰੁਪਏ ਸੈਕੰੜਾ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਰਲਾ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਬਿਜਲੀ ਡਿਊਟੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਸਬਰਜਿਸਟਰਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਗਰੀਬ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਅਤੇ ਕਲਾਸ 4 ਦੇ ਐਮਲਾਈਜ਼ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਲਰਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੰਨੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ (ਪ੍ਰਸੰਸਾ)

ਮਾਨਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਐਗਰੋ ਇਨਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕੇ । ਇਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ । ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਾਗਰੈਸਿਵ ਕਦਮ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ।

ਇਥੇ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਰਲਾ ਟੈਕਸ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਕਮਰਸ਼ਲ ਸੈਸ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਏਕੜ ਸੀ, ਜੋ ਗੰਨੇ ਅਤੇ, ਮਿਰਚਾਂ ਤੇ, ਕਪਾਹ ਤੇ ਲਗਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜੇ ਤਕ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਦਾ ਭਾਰ ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੈ ਜਿਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਥੇ ਮੈਂ ਰੈਵੀਨਿਊ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸੈਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣ । (ਵਿਰੋਧੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਸੰਸਾ)

ਦੂਜੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਅਜ ਕਲ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਹੋਮ ਮਿਨਿਸਟਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਧਾਨਗੀ ਵਿਚ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬੇਟਰਮੈਂਟ ਲੈਵੀ ਨੂੰ ਘਟਾਣ ਬਾਰੇ ਬਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਕਰਜ਼ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਲੰਮੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਸੂਦ ਘਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ । ਇਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ; ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਸ਼ਾਇਆ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਉਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਣ ।

(ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪੈਨਲ ਆਫ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕੁਰਸੀ ਸੰਭਾਲੀ)

ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕਾਲ, ਭੁਖ, ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂਹ ਮਾਰੀ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਖਿਚਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਿਆਤ ਲਈ ਇਹ ਦਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਕਿ ਲਖਾਂ ਏਕੜ ਫਸਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ ਕਣਕ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧੀ ਹੈ ਘਟੀ ਨਹੀਂ । ਇਹ 26.52 ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 27.89 ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ]

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਕਈ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ 5.27 ਤੇ ਹੁਣ 7.98 ਕਾਟਨ ਵਿਚ, 9.86 ਲਖ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਹੁਣ 11.65 ਲਖ ਗੱਠਾਂ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੰਨੇ ਦੀ ਉਪਜ ਨੂੰ ਵਧਾਣ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ । (ਵਿਘਨ)

ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਮੈਂ ਇਹ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ 359 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤਤਪਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਮਾਫ ਹੋ ਸਕੇ ਜਾਂ ਗਰਾਂਟ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਦਮ ਅਤੇ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਬਾਰਡਰ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਖਰਚ ਅਤੇ ਸੇਮ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੈ ਲੈਣ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਹਦਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਜਿਮੇਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤੇ ਜਿਨਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਮ ਦਾ ਜੋ ਮਸਲਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਵੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਪਜ ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੈ ਲਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਇਸ ਖਰਚ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਜੋ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਐਨਾ ਭਾਰ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਘਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਨਹੀਂ, ਇਹ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਹਨ, ਸੈਕਰੇਟਰੀਅਟ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਰਹਿਨ ਹੀ ਨਾ ਰਖਣਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ।

ਇਕ ਗਲ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਨਕਰੰਟ ਸਬਜੈਕਟ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਡਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਰੀਜਨਲ ਲੈਂਗੂਜਿਜ਼ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬੇਇਨ-ਸਾਫੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਬੜੇ ਕਾਹਲੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਨਕਰੰਟ ਸਬਜੈਕਟ ਮੰਨ ਲਿਆ । ਇਸ ਲਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਟਰ ਵਲੋਂ ਰੀਜਨਲ ਲੈਂਗੂਜਿਜ਼ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਨੂੰ ਕਨਕਰੰਟ ਸਬਜੈਕਟ ਮਨ ਲੈਣਾ ਵੀ ਗਲਤੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਕਿਉਂਕਿ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਗਲ ਬਾਰੇ ਐਸ਼ੋਅਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੀਜਨਲ ਲੈਂਗੂਜਿਜ਼ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਧਾਣ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਇਸ ਲਈ $55\frac{1}{2}$ ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਤਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਤਸੀਲਾਂ ਹੀ ਹਨ । ਅਤੇ ਜਿੰਨੇ ਸਕੂਲ ਅਪਗਰੇਡ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣਗੇ, ਅਤੇ 100 ਜਾਂ 200 ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਅਪਗਰੇਡ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਫਿਰ ਕਈ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅਪਗਰੇਡਿੰਗ ਕੀਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਪਿਛੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਏ. ਬੀ. ਸੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਲਾਸੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਹਰ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸਮਾਨ ਤਰਕੀ ਹੋ ਸਕੇ । ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਥੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਤਰਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਅਪ-ਗਰੇਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਸ ਲਈ ਬਾਕੀ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਪਗਰੇਡ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਇਕ ਇਕ

ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰੁਪਏ ਇਕਠੇ ਕਰ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਅਜ ਤਕ ਉਥੇ ਪ੍ਰਾਈਮਰੀ ਸਕੂਲ ਹੀ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਆਲਮ ਵਾਲਾ, ਪਨੀਵਾਲਾ, ਤਰਖਾਨ ਵਾਲਾ, ਮੋਹਲ, ਬੋਦੀ ਵਾਲਾ ਆਦਿ ਪੰਜ ਛੇ ਸਕਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੌਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਪਗਰੇਡ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 40—50 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਮਾਲੀਅਤ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਕਾਲਜ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਗ਼ੈਰ ਕਿਸੇ ਰੋਕ ਟੋਕ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤੀ । ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਕਤਰੀਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ , ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਡਿਸਕ੍ਰਿਮੀਨੇਟਰੀ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਲਿਆ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤਿੰਨ ਕਾਲਜ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਇਕ ਨਵਾਂ ਖੁਲਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋ ਟੇਕਓਵਰ ਹੋਣੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਤਿੰਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਾਲਜ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨਲ ਏਰੀਆ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਣੇ ਹਨ । ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੀਜਨਲ ਏਰੀਆ ਵਿਚ, ਜ਼ਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਤਹਿਸੀਲ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਚ 13 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਇਕ ਕਾਲਜ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੀ ਸਰਾਂ ਵਿਚ ਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਸ ਕਾਲਜ ਲਈ ਇਕ ਇਟ ਲਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ 13 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਗ਼ੈਰ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਵੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦਾ ਇਕ ਬਾਰਡਰ ਦਾ ਜ਼ਿਲਾ ਹੈ । ਮਿਲਟਰੀ ਐਕਟਿਵਟੀਜ਼ ਲਈ ਵੀ ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਇਕ ਨਿਹਾਇਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ । ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੜਕਾਂ ਵੱਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ । ਇਹ ਹਨ ਮੁਕਸਤਸਰ-ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਮੁਕਸਤਸਰ-ਅਬੋਹਰ, ਮੁਕਤਸਰ-ਗੁਰੂ ਹਰ ਸਹਾਏ ਅਤੇ ਜਲਾਲਾਬਾਦ-ਰੋੜਾਂਵਾਲੀ । ਇਹ ਸੜਕਾਂ ਡਿਫੈਂਸ ਦੇ ਨੁਕਤਾ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਵੀ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਜ਼ਰਰੀ ਹਨ । ਤਾਂ ਜੋ ਜੇ ਕਦੇ ਐਸੀ ਸਿਚੁਏਸ਼ਨ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਦੀ ਮੂਵਮੈਂਟ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਸਕੀਏ । ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲਾਭ ਹਿਤ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ।

ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਨੇ ਕੋਈ ਅਛੀ ਮਿਸਾਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਬਸਾਂ ਦੀ ਕੰਡੀਸ਼ਨ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੈਲਫ ਸਟਾਰਟਰ ਨਾਲ ਘਟ ਵਧ ਬੱਸਾਂ ਹੀ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੇ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਭੇਜੋ ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਜਵਾਬ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਇਕ ਬਸ ਕੱਚੇ ਰੂਟ ਤੇ ਮੁਕਤਸਰ ਤੋਂ ਅਬੋਹਰ ਤਕ ਬੜੀਆਂ ਕੋਸ਼ਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਚਲਵਾਈ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਕੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੈ ਕਿ 15 ਦਿਨ ਚਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖੁਦ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ]

ਹੈਲਥ ਦੇ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਐਸੇ ਇਲਾਕੇ ਜਿਹੜੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਿਅਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੈਵੀਨਿਊ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਕੋਈ ਹਸਪਤਾਲ ਹਨੀਂ ਬਣਦਾ ਮੁਕਤਸਰ ਕਸਬਾ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿ 35 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਹਸਪਤਾਲ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਈਮਰੀ ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਲਈ 40,000 ਆਲਮਵਾਲੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸਾਲ ਹੋਇਆ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਜੇ ਤਕ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਹਨ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਟਕਾਉਣੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੇ ਬਲਕਿ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਸੇਮ ਜ਼ਦਾ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਬਾਹਮਣੀਆਂ ਅਤੇ ਆਲਮਵਾਲਾ ਦੋ ਪਿੰਡ ਹਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਫੌਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾ ਸਕਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰੂਰਲ ਇਲੈਕਟਰੀ-ਫੀਕੇਸ਼ਨ ਤੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਦਰਾਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਵੇਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ 18 ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਲ ਦੇ ਏਰੀਏ ਵਿਚੋਂ 16.5 ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਲ ਦਾ ਏਰੀਆ ਅਲੈਕਟਰੀਫਾਈਡ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਰਕਬੇ ਦਾ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਹਿਜ਼ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਲ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ 25 ਫੀ ਸਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਫੇਰ ਇਰੀਗੇਟਿਡ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਲਏ ਟਿਊਬਵੈਲ ਜਿਹੜੇ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਮਦਰਾਸ ਵਿਚ 7 ਪੈਸੇ ਯੂਨਿਟ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਚਾਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 11 ਨਵੇਂ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਐਡਵਾਂਸਡ ਕੰਟਰੀਜ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਿਲਟੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਮਦਰਾਸ ਪੈਟਰਨ ਤੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਵਾਟਰ ਸੀਪੇਜ ਹੈ ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਟਿਊਬਵੈਲ ਲਗਾ ਕੇ ਸੇਮ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਦਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਰੈਵੀਨਿਊ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਕਨਸਾਲੀਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅੱਗੇ 4-5 ਟੁਕੜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬਟੀ ਪਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇਕ ਇਕ ਕੁਰਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਟੇਢੇ ਸੀੜੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁਕੜੇ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਫਾਰਮ-ਹਾਊਸਿਜ਼ ਦੀ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਐਨਕਰੇਜ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਫਾਰਮ ਹਾਊਸਿਜ਼ ਦੇ ਬਣ ਜਾਣ ਨਾਲ ਨਾਂ ਤਾਂ ਲੇਬਰ ਵੇਸਟ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁਪਰ--ਵੀਜ਼ਨ ਵੀ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕੇਗੀ।

ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਲੇਬਰਰਜ਼ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸਾਉਣ ਲਈ 5-5 ਮਰਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਦਾ ਗਲਾ ਘੁਟ ਕੇ ਛੱਡੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਲੋਕ 5-5 ਮਰਲੇ ਦੇ ਪਲਾਟ ਵੇਚ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਗੱਲ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਲਵੇ ਉਸ ਤੇ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ 15 ਸਾਲ ਲਈ ਪਾਬੰਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਉਥੇ ਰੱਖੇ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਐਗਰੇਰੀਅਨ ਰੀਫਾਰਮਜ਼ ਦਾ ਤੱਆਲੁਕ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਚਾਰਚਾ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 26 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ । 1,33,000 ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਵੈਲ-ਰਨ ਫਾਰਮ ਦੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਵੈਲ-ਰਨ ਫਾਰਮ ਤੋਂ ਉਹ ਫਾਰਮ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪਰਟੀਕੁਲਰ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਿ ਨਰਮਾ ਯਾ ਗੰਦਮ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨੰਬਰ ਦੇ ਕੇ ਵੈਲ-ਰਨ ਵਿਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਨੰਬਰ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਜੇ ਉਹ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਿਖਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨੰਬਰ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੇ 60 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧ ਤਾਂ ਅੱਧੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਪੋਲਟਰੀ ਫਾਰਮਜ਼ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਮਹਿਜ਼ 18ਵੇਂ ਦਰਜੇ ਤੇ ਹਾਂ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋਰ ਐਨਕਰੇਜਮੈਂਟ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਮਸਲਾ ਮਿਲਚ ਕੈਟਲ ਦਾ ਵੀ ਹੈ ਏਧਰ ਵੀ ਅਜੇ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਬੜਾ ਪਿਛੇ ਹਾਂ । ਮੁਰਗੀ ਖਾਨਿਆਂ ਲਈ ਜਾਂ ਮਿਲਚ ਕੈਟਲ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਬੜਾ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਦੋ ਢਾਈ ਲੱਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਅਲਾਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ । ਇਹ ਕਿਸੇ ਰੇਸ਼ੋ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । 10 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਪਾਸ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ 500 ਮੁਰਗੀਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ 10 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਉਸ ਮਿਲਚ ਕੈਟਲ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ 10 ਦੁਧ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ ਹੋਣ । ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਧਾਰ ਤੇ ਚਲਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰੋਡੀਊਸ ਵਧ ਸਕੇਗੀ ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਗਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਪਹਿਲਾਂ 1958 ਤੱਕ ਛੋਟ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ ਫੇਰ ਇਹ 1964 ਤੱਕ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਸਰਪਲਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਬਾਗ ਨਾ ਲਗਾਏ ਗਏ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਪਰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਬਾਗ਼ ਲਾਉਣ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 500 ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਧਰ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਲਈ ।

ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਗਰੇਰੀਅਨ ਰੀਫਾਮਜ਼ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਟੈਂਨੈਟਸ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਟੈਂਨੈਟਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਲਈ ਇਕ ਲਿਮਟ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਸੇ ਕਾਇਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ, ਸ਼ੋਸ਼ਲਿਸਟਿਕ ਪੈਟਰਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਕ ਸ਼ਹਰੀ ਨਾਲ ਵੀ ਉਹ ਹੀ ਸਲੂਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਪੇਡੂੰ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਪਾਸ ਵੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਇਕ ਮਕਾਨ ਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਲਈ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਹੋਵੇ । ਸ਼ੋਸਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਮਹਿਜ਼ ਪੇਡੂਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਫਬਦਾ ਹੈ ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਜਿਸ ਦੇ ਪੰਜ ਸੱਤ ਬੱਚੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਬਣਾ ਕੇ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਲਿਮਟ ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਰਾ ਭਰ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ । ਪਰ ਸ਼ੋਸਲਿਜ਼ਮ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰਹਣਿ ਵਾਲਾ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਦੱਸ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੈਨਾਟ ਪਲੇਸ ਦੀ ਤਰਾਂ ਆਬਾਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਵੀ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਕਾਰੋ-ਬਾਰ ਲਈ ਵੀ ਕਈ ਕਈ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹੋਣ ਉਸ ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ।

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ]

ਸੋਸ਼ਲਿਸਟਕ ਪੈਟਰਨ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਹ ਇਕ ਡਿਸਕਰਮੀਨੇਟਰੀ ਸਲੂਕ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਟੇਨੈਂਟ ਅਤੇ ਇਕ ਦਿਹਾਦੀ ਟੈਨੇਂਟ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜੇ ਇਕ ਖਾਸ ਰਕਬਾ ਇਕ ਦਿਹਾਤੀ ਲਈ ਰਿਜ਼ਰਵ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿਣ ਲਈ ਇਕ ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਰਾ ਜਿਤਨੀ ਵੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਪੰਚਾਇਤ ਰਾਜ ਦਾ ਸ਼ੋਸਲ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦਾ ਇਹੋ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਲੂਕ ਹੋਵੇ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਜ਼ਰੂਰ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗੀ । ਜੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਚਲੋਗੇ ਤਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਧੇਗਾ ।

ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਲਈ 5 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਅਸਾਂ ਰਖਿਆ ਹੈ । ਬਜਟ

4. P.M.

ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਵੀ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਇਸ ਵੱਲ ਵੀ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ । ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ 500,500 ਆਬਾਦੀ ਲਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲਈ ਕੋਈ ਨਲਕਾ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਬਾਰਾਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਠਹਰਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲਭਦੀ । ਇਸ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸੇ ਪੰਜ ਕਰੋੜ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਕਾਲੋਨੀਜ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਤੇ 100 ਮੀਲ ਦੂਰੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲਾਗੇ ਲਾਗੇ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਇਕ ਸੀਰੀਅਸ ਗਲ ਵਲ ਮੈਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਸਿਰਫ ਹਰੀਜਨ ਲਈ ਹੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਹੋਰ ਬੈਕਵਰਡ ਜਾਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਹਿਰਾ, ਧੋਬੀ , ਨਾਈ, ਛੀਂਬਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 97 ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਤਨੇ ਬੈਕਵਰਡ ਕਲਾਸਿਜ਼ ਦੇ ਜੋ ਲੋਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

(**interruption**) ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਸਰਕਾਰ ਕਮੋ, ਧੋਬੀ, ਛੀਂਬਾ ਆਦਿ ਬੈਕਵਰਡ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਹੂਲਿਅਤ ਦੇਵੇ ।

ਭਗਤ ਗੁਰਦਾਸ ਹੰਸ : ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 97 ਰੁਪਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਉਹ 200 ਰੁਪਿਆ ਤੇ ਵੀ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ..............

ਬਹੁਤ ਸੀ ਆਵਾਜ਼ੇ : ਹਾਂ, ਤਿਆਰ ਹਾਂ ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਬਲਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਬੇਕਵਰਡ ਗਰੀਬ ਜਾਤੀਆਂ ਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਚਣਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਜਿਹੜੇ ਰਾਏ ਸਿੱਖ ਹਨ ਔਰ ਜੋ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਬੋਰਡਰ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ,ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਹਤਮ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ । ਮਗਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਨੋਟੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਮਾਹਤਮ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਲਫਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਾਲੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ।

ਇਕ ਗੱਲ ਫਲਡੱਜ਼ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਬੜੇ ਸਾਫ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ 15 ਕਰੋੜ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਕਮਲ ਡ੍ਰੇਨੇਜ਼ ਵਾਸਤੇ 128 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਹੈ ਜੋ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਕੰਗਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਾਰੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਸੈਂਟਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ ਤਾਕਿ ਉਹ ਫਲਡਜ਼ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨ। ਉਂਝ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡ੍ਰੇਨੇਜ਼ ਦਾ ਬਨਾਉਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕੱਲੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਕਈ ਕਰੋੜ ਦਾ ਨੁਸਕਸਾਨ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਜੇ ਡ੍ਰੇਨਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਮਗਰ ਹੁਣ 15 ਕਰੋੜ ਦੀ ਫਸਲ ਹੜ ਤੋਂ ਤਬਾਹ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਪਾਣੀ 4" ਦੀ ਬਜਾਏ 11" ਵੀ ਵਰ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਹੜ੍ਹ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਅਧ-ਨੰਗੀਆਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪਿੰਡ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਵੇਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਡ੍ਰੇਨਜ਼ ਦੀ ਮੁਕੱਮਲ ਸਕੀਮ ਬਨਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਿਲੇਜ ਰੋਡ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਦਾ ਇੰਤਜਾਮ ਲਈ ਪੁਲੀਆਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਔਰ ਬੰਨੇ ਵਾਲੀਆਂ ਡ੍ਰੇਨੇਜ਼ ਬਣਾਉਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ 72 ਘੰਟੇ ਮਗਰੋਂ ਮੁੜ ਪਾਣੀ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਵੇ ਔਰ ਫਸਲ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਵੇ

ਪੰਜਾਬ ਚੇਅਰਮੇਨ ਸਾਹਿਬ, ਕਾਟਨ ਕਾਫੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਪੜਾ ਮਿਲਾਂ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਮੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ 5 ਰੁਪਿਆ ਮਣ ਕਪਾਹ ਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰੂਈ ਬਾਹਰ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਥੋਂ ਸਸਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਮਿਲਜ਼ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬਨਾਸਪਤੀ ਘਿਉ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਮਹਿੰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੇ ਇਥੇ ਮਿਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਬਨਾਸਪਤੀ ਘਿਉ ਨੂੰ ਸਸਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਜ ਗੰਨਾਂ ਬਹੁਤ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਗਰ ਮਿਲਾਂ ਕੁਲ ਮਿਲਾਕੇ 8 ਜਾਂ 10 ਹੀ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਨੁਸਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੀਂਦ, ਸੰਗਰੂਰ, ਫਾਜ਼ਲਕਾ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੂਗਰ ਦੀਆਂ ਮਿਲਾਂ ਬੜੀ ਅਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਮਿਲਾਂ ਲਗਾਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ੂਗਰ ਦੀ ਪੋਡਕਸ਼ਨ ਵਧ ਕੇ ਫਾਰਨਏਕਸਚੇਂਜਿਜ਼ ਦੀ ਕਮੀਂ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਚੇਅਰ ਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਬੜੇ ਬੜੇ ਕਦਮ ਚੁਕਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਮਗਰ ਮੇਰਾ ਸਜੈਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਇਥੇ ਪਾਵਰਟਿਲਰ ਦਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਤਦ ਤਕ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਦ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ ਅਤੇ ਇਨਸੈਕਟੀਸਾਈਡ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਲਗਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਕਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤੇ ਦਾਮਾਂ ਤੇ ਖਾਦ ਅਰੋ ਬੀਮਾਰੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਮਿਲ ਸਕਣ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਬੰਬਈ ਵਗੈਰਾ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਾਫੀ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੁਨਾਫੇ ਦਾ ਐਲੀਮੈਂਟ ਹਟਾ ਕੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਰਿਲੀਫ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ]

ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਟ੍ਰੈਕਟਰਜ਼ ਨੂੰ ਰਿਪੇਅਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਰਫ 3 ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਖੋਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਬਲਾਕ ਵਿਚ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਹੋਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੰਜਨਾਂ ਲਈ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਕਟਸ਼ਰਜ਼ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਬੜੀ ਹਾਸੋਹੀਣੀ ਗਲ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ 25 ਫੀਸਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇਵਾਂਗੇ ਔਰ ਮੈਕਸੀਮਮ 150 ਦੀ ਲਿਮਿਟ ਰਖੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਬਸਿਡੀ ਅਗਰ ਕੁਲ ਕੀਮਤ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 5 ਫੀਸਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਗ਼ਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗਲ ਹੈ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਲੀਅਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਪਜ ਰੁਪਏ ਫੀ ਕੱਟਾ ਖਾਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਪਰ ਏਥੇ ਪਦਰਾਂ ਰੁਪਏ ਪੰਜਾਹ ਪੈਸੇ ਕੱਟਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਇਤਨੀ ਮੁਨਾਫਾ ਖੋਰੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਖਾਦ ਸਸਤੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਨਗਲ ਖਾਦ ਫੈਕਟਰੀ ਨੂੰ ਖੁਦ ਲੈ ਲਏ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਵੀਂ ਫੈਕਟਰੀ ਲਾਵੇ। ਇਗਲੈਂਡ ਦੇ ਵਿਚ ਕਾਉਂਟੀਜ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਜ਼ਰਾਇਤੀ ਕੰਮ ਲਈ ਟਰੈਕਟਰ ਖਰੀਦੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 50 ਫੀਸਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸੂਬ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸੈਂਟਿਵ ਦਿਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਬਸ ਇਤਨੇ ਅੱਖਰ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਭਲਾਈ ਲਈ, ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ, ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਹਨ ਔਰ ਜੋ ਸਟੈਂਪ ਡਿਊਟੀ ਘਟਾਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਸਮਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (ਮੋਗਾ): ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 2 ਅਰਬ ਔਰ ਤਕਰੀਬਨ 58 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ 1965-66 ਦਾ ਬਜਟ ਰਖਿਆ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਵੇਂ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਹਨ। ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਵਧਾਈ ਦੀ ਹਕਦਾਰ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣ ਦੀਆਂ ਡੀਂਗਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ਮਗਰ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਰ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਵਰਕਿੰਗ ਵਲ ਝਾਤੀ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਫਰਾਡ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਮਸਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ, ਇਨਕਮ ਤੇ ਸੀਲਿੰਗ ਲਗਾਉਣੀ ਹੈ, ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਥਲੇ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁਕਣਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮਦੇਨਜ਼ਰ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਨੈਸ਼ਨੇਲਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਾਣੇ ਉਪਰੇਟਰ ਚਲਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ 50 ਫੀਸਦੀ ਰੂਟਸ ਟੇਕਉਵਰ ਕਰ ਲੈਣੇ ਨੇ, ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਲਈ 50 ਫੀਸਦੀ ਤੇ ਪਰਾਈਵੇਟ ਉਪਰੇਟਰ ਚਲਣਗੇ ਔਰ 50 ਫੀਸਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਬਸਾਂ ਚਲਣਗੀਆਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਰੂਟ ਟੇਕਉਵਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰ ਬਾਰ ਬੁਰਾ ਕਹਿਣਾ ਮੁਨਾਸਬ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਲੇਕਿਨ ਸਚੀ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਪਿਛਲੀ ਕੈਰੋਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦੇ ਅੱਡੇ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿਤੇ, ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਨਾਮ ਤਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਚੰਦ ਇਕ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਾਬਤ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਆਇਆ ਇਹ ਸੱਚ ਮੁਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ

ਹਨ ਜਾਂ ਇਹ ਨਿਰਾਪੁਰਾ ਫਰਾਡ ਹੀ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ। ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 50.50 ਦੀ ਸਕੀਮ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਰੂਟਸ ਅਸੀਂ ਪਰਾਈਵੇਟ ਉਪਰੇਟਰਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੱਸਾਂ ਚਲਾਵਾਂਗੇ। ਚੁਨਾਂਚੇ ਏਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪਰਮਿਟ ਟੇਕਓਵਰ ਕੀਤੇ ਔਰ ਆਪਣੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਚਲਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਮਾਲਵਾ ਬਸ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀ ਮੋਗੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਚਲਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਕਸਬਿਆਂ ਤਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 50:50 ਦੀ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ 3250 ਮੀਲ ਰੋਜ਼ ਕਵਰ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ 766 ਮੀਲ ਟੇਕ ਓਵਰ ਕਰ ਲਏ। ਇਹ ਮੋਗੇ ਧਰਮਕੋਟ ਅਤੇ ਮੋਗਾ ਜਗਰਾਉਂ ਵਰਗੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਰੂਟ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਆਮਦਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਸਕੈਟਰਡ ਰੂਟ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਇਵਜ਼ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1364 ਮੀਲ ਨਵੇਂ ਦਿਤੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਹਿਸਾਰ ਵਗੈਰਾ ਵਲ ਚਲਦੇ ਹਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥੋੜੇ ਵੈਹੀਕਲਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀ ਆਮਦਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਲ ਹੈ ਕਿ ਪਰਾਈਵੇਟ ਉਪਰੇਟਰਾਂ ਨੂੰ 120 ਮੀਲ ਤੋਂ ਵਧ ਵਾਲਾ ਰੂਟ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਉਹ ਬਸ ਵਾਇਆ ਮਲੋਟ ਜਾਂ ਸਿਰਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੀ ਮਾਈਲੇਜ 300 ਮੀਲ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਸਮੁੰਦਰੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ 1364 ਮੀਲ ਚਲਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 518 ਮੀਲ ਲਿਆ ਔਰ 700 ਮੀਲ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਬਾਲਾ-ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ-ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਨਵੇਂ ਰੂਟ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਭਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਹੁਤਾ ਅਮੀਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਔਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਰੂਟਾਂ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਪਨੀਆਂ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਸਕਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਲਵਾ ਬਸ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਕਪਨੀ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਸਕੈਟਰਡ ਰੂਟ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੂਲਜ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੰਬੇ ਤੋਂ ਲੰਬੇ ਰੂਟ ਦਿਤੇ ਹਨ ਔਰ ਬਾਕੀ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਕੀਮ ਇਹ ਡੀਮਾਂਡ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੀ ਕਿ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਵਰਲੈਪਿੰਗ ਪਰਮਿਟ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਈਕੁਅਲ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਉਪਰੇਟਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਪਰਮਿਟ ਲਏ ਹਨ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਜਾਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਦੋ ਤਿੰਨ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਤੇ ਪਹਿਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬੁਕਿੰਗ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਥੇ ਅਜ ਉਨਾਂ ਦੀ ਪੰਜ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਬੁਕਿੰਗ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੇਟਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਯੂਨੀਅਨ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਰਿਕਮੈਂਡ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪਰਮਿਟ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ]
ਐਬਸੋਲੀਊਟਲੀ ਪਰਾਈਵੇਟ ਬਾਡੀ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਚਾਲਾਨ ਕਰਵਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਪਰਮਿਟ ਕੈਂਸਲ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਜੇ ਕੋਈ ਉਸ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਅਤੇ ਮਾਲਵਾ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਪਰਮਿਟ ਦਵਾਏ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਪਰਮਿਟ ਕੈਂਸਲ ਕਰਵਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ, ਏਥੇ ਤਾਂ ਚੰਦ ਇਕ ਬੰਦੇ ਕੈਰੋਂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਔਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹੀ ਅਫਸਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲੁਟ ਕੇ ਚੰਦ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਛੋਟੇ ਪਰਾਈਵੇਟ ਉਪਰੇਟਰ ਮੁਕਾ ਦਿਤੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਬੇਸ਼ਕ ਨੈਸ਼ਨਾਲਾਈਜ਼ ਕਰ ਦਿਉ ਸਾਨੂੰ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਵੈਲਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇ ਦਿਉ ਅਤੇ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਹੋਰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰ ਲੈਣਗੇ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਜੋ ਫਰਾਡ ਤੁਸੀਂ ਰਚਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈ ਕੇ ਬਾਕੀ ਐਨੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਚੰਦ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਇਸ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਕੁਰੱਪਟ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਫਸਰ ਕੁਰੱਪਟ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਜਾਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਕ ਮਾਰ ਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਟ ਖੋਹ ਕੇ ਚੰਦ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੇ ਜਾਣ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਗੌਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਹ ਰੂਟ ਪਰਮਿਟ ਕੈਂਸਲ ਕਰਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਫਿਫਟੀ ਫਿਫਟੀ ਤੇ ਰੂਟ ਲਏ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਕਰੇ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਧੋਖਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧੱਕਾ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਦ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਡਰੇਨਾਂ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਚੰਦਭਾਨ ਡਰੇਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਚੰਦਭਾਨ ਡਰੇਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਤੇ ਲੰਬੀ ਡਰੇਨ ਹੈ। ਇਸ ਡਰੇਨ ਬਾਰੇ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਚੀਖੋਪੁਕਾਰ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਲੇਕਨ ਕੋਈ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਡਰੇਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸਿਰ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਇਸਤੇ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਖਰਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਦੋਂ ਤਕ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਡਰੇਨ ਐਨੀ ਬੜੀ ਹੈ ਕਿ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਬਠਿੰਡਾ ਤੇ ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਜਦੋਂ ਹੜ੍ਹ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਡਰੇਨ ਦੀ ਵੀ ਅਜੀਬ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁੱਟੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਡਰੇਨ ਜ਼ਿਲਾ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਬਾਰਡਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਲ ਪੁਟਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਜੋ ਆਖਰੀ ਪਿੰਡ ਦੀਨਾ ਤੇ ਕਿਸ਼ਨਗੜ੍ਹ ਹਨ ਉਥੋਂ ਦੀ ਇਹ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਦੀਨਾ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਾਡੇ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਵੀ ਹਨ। ਉਥੇ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਉਹ ਬੜੀ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਤੇ ਹੈਰਾਨਕੁਨ ਗਲ ਹੈ। ਉਥੇ ਡਰੇਨ ਪੁੱਟਣ ਲਈ ਡਿਮਾਰਕੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਮਹਿਕਮਾ ਮਾਲ ਦਾ ਇਕ ਕਾਨੂੰਗੋ ਤੇ ਡਿਮਾਰਕੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਇਕ ਓਵਰਸੀਅਰ ਡਿਮਾਰਕੇਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਿਮਾਰਕੇਸ਼ਨ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਕਰੇਨਾਂ ਵਾਲੇ ਉਸ ਡਰੇਨ ਨੂੰ

ਪੁੱਟਣ ਆ ਗਏ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਨਰਥ ਦੀ ਗਲ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰੇਨਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਨਕਸ਼ੇ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਪੁਟਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਬਲਕਿ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੇ ਪਟਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਦੀ ਵਜਾਹ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਨਕਸ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜਿਸ ਜ਼ਮੀਨ ਰਾਹੀਂ ਡਰੇਨ ਖੋਦੀ ਜਾਣੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿਆਂ ਮਾਲਿਕਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਮਿਲਾਕੇ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਬਚਾ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਡਾਈਵਰਸ਼ਨ ਬਦਲਾ ਦਿਤੀ। ਖੈਰ ਜਦੋਂ ਪੁਟਾਈ ਜਾਰੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਡਰੇਨ ਗਲਤ ਤੌਰ ਤੇ ਪੁਟੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਕਸ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ ਨਹੀਂ ਪੁਟੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵਾਵੇਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਨਕਸ਼ਾ ਵਖਾਇਆ ਜਾਵੇ ਲੇਕਨ ਕੋਈ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਉਥੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨਕਸ਼ਾ ਦਸੋ ਤਾਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇ ਕਿ ਇਸਦਾ ਸਹੀ ਰੂਟ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਲੇਕਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਨਕਸ਼ਾ ਨਹੀ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ ਇਕ ਓਵਰਸੀਅਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਡਿਮਾਰਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹ ਪੁਟਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਮੋਟਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪੁਟਾਈ ਨਕਸ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਕਸ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਡਰੇਨ ਨਿਕਲਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਲਈ ਐਕਵਾਇਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਲੇਕਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਗਲਤ ਤੌਰ ਤੇ ਡਰੇਨ ਖੋਦਣ ਲਈ ਪਟੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਖੋਹ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਇਹ ਕੀ ਹਨੇਰ ਹੈ। ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿਚ ਐਕਵਾਇਰ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਕਿਨੀ ਹਨੇਰ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਡਰੇਨ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਡਾਈਵਰਟ ਕਰਕੇ ਬਚਾ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਲੈ ਲਏ। ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿਚ ਨਾਹਕ ਖੋਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਖੈਰ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਫਲੈਚਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗਲਬਾਤ ਦੱਸੀ ਕਿ ਇਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਵੇਖੋ ਕਿਤਨੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਾਗਜ਼ ਐਕਸ. ਈ. ਐਨ. ਨੂੰ ਮਾਰਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸ ਜਾਉ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ [ਉਹ ਫੌਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਨਾ ਤੇ ਕਿਸ਼ਨਗੜ੍ਹ ਬਾਰੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰੇ ਕਿ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਨਕਸ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕਿਹੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਡਰੇਨ ਖੋਦੀ ਜਾਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹ ਗਲਤ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਕਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖੋਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰਵੇ ਕਰਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦਿਤੇ ਜਾਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲੈਵਲ ਕਰਾਕੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਕਸ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸਨੂੰ ਖੋਦਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈ ਕੇ ਨਕਸ਼ੇ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਹਮਖਾਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਪੁਟ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤੀਆਂ। ਉਸ ਹਾਈ ਅਫਸਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵੀ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਲਿਆਂਦੀ ਲੇਕਨ ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਤਨੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕੀਤੀ।

[Mr. Speaker in the Chair]

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ]

ਬਿਜਲੀ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਕ ਗਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਠੀਕ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਣੀ ਹੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਭਲਾਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਗਰੇਨਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਫਖਰ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮੋਗਾ ਸਬ-ਡਵੀਜ਼ਨ ਨੂੰ ਕਣਕ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਗਰੇਨਰੀ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੋਗਾ ਸਬ-ਡਵੀਜ਼ਨ ਬਾਵਜੂਦ ਇਤਨੀਆਂ ਫਲਡਜ਼ ਦੀਆਂ ਤਬਾਹੀਆਂ ਦੇ ਵਾਟਰਲਾਗਿ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਹੋਰ ਕਈ ਕਲੈਮੀਟੀਜ਼ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲਾਤ ਦੇ ਕਣਕ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਐਵਰੇਜ ਪੈਦਾਵਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਉਥੋਂ ਤੂੜੀ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਟਰੱਕ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ 40/50 ਟਰੱਕ ਉਥੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤੂੜੀ ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਵਜੂਦ ਇਸਦੇ ਮੋਗਾ ਸਬ-ਡਵੀਜ਼ਨ ਇਤਨੀ ਪਦਾਵਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਹੋਰ ਪੈਦਾਚਾਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਹੂਲਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਕਿਤਨੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਉਪਜਾਊ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਬੜੇ ਬੜੇ ਖੰਬੇ ਗੱਡ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਖਿਚ ਕੇ ਇਹ ਬਿਜਲੀ ਰਾਜਸਥਾਨ, ਦਿੱਲੀ, ਫਾਜ਼ਲਕਾ, ਅਬੋਹਰ ਤੇ ਮੁਕਤਸਰ ਵਰਗੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਉਪਜਾਊ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਇਗਨੋਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਬਿਜਲੀ ਜ਼ਰਈ ਪੈਦਾਵਾਰ ਲਈ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਵਰਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਜੇਕਰ। ਇਸ ਲਈ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਵੀ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਲੇਕਨ ਇਸ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਅਮੀਰਾਂ ਦੇ ਪਖੇ ਤੇ ਰੇਫਰੀਜੀਰੇਟਰ ਚਲਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਰੋਸ਼ਨੀ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਥੇ ਮੋਗਾ ਸਬ-ਡਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਇਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣਾ ਸੀ ਉਥੇ ਇਹ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮੋਗਾ ਸਬ-ਡਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਦੋ ਦੋ ਸੌ ਆਇਲ ਇੰਜਨ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕ ਆਬਪਾਸ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਹਰ ਚਾਰ ਪੰਜ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਡੀਜ਼ਲ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਕਿਤਨੇ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਿੰਦੀ ਤਾਂ ਇਕ ਤਾਂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧ ਰੇਵੀਨਿਊ ਆਉਣਾ ਸੀ ਲੇਕਨ ਇਹ ਉਥੋਂ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਖਿਚ ਕੇ ਅਗੇ ਦੋ ਸੌ ਮੀਲ ਲੈ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਉਥੇ ਜ਼ਰਈ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਣ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦਿਆਂ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਨੂੰ ਐਨਰ-ਜਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਦੇ ਮੋਗਾ, ਨਿਹਾਲਸਿਘਵਾਲਾ, ਤੇ ਬਾਘਾਪੁਰਾਣਾ ਦੇ ਬਲਾਕਾਂ ਨੂੰ ਨੇਗਲੈਕਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੀ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਵੇਲੇ ਬੜਾ ਸ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣ ਲਈ ਖੰਬੇ ਗੱਡਣੇ ਤੇ ਲਾਈਨਾਂ ਖਿਚਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਲੇਕਨ ਉਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕੀ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਹੋ, ਉਥੋਂ ਤਾਂ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਿਟਰਨ ਹੋਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਥੇ ਬਿਜਲੀ ਨਾ ਦਿਉ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਕਰੈਡਿਟ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਲੈ ਜਾਣਗੇ। ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਕੰਮ ਠਪ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਜ ਵੀ ਉਥੇ ਖੰਬੇ ਖੜੇ ਹਨ ਪਰ ਲਾਈਨਾਂ ਨਹੀਂ ਖਿਚੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਗਲ ਹੈ ਜੋ ਕੰਮ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਇਹ ਖੰਬੇ ਗੱਡਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਲਾਈਨਾਂ ਖਿਚਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਉਸ ਵਕਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਰਾਸਰ ਧੋਖਾ ਹੈ

ਅਤੇ ਫਰਾਡ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕੰਮ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਕਣਕ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਕਿਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਤੇ ਉਹ ਕਣਕ ਇਥੇ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਥੇ ਹੋਰ ਵਧ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੋਵੇਗੀ ਇਸ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਮਿਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਫਾਇਦਾ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਅੰਨ ਸੰਕਟ ਦੂਰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਚਲਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹੀ ਨ ਹੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋਣਾ ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਇਸਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਛੇਤੀ ਹੀ ਜੋ ਲਾਈਨਾਂ ਅਧੂਰੀਆਂ ਖੜੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਬਿਜਲੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਧੂਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਸੜਕਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਣੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੋਗਾ ਸਬ-ਡਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸੜਕ ਪੱਕੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਰੁਪਿਆ ਪਰੋਵਾਈਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਬਰਨਾਲੇ ਤੋਂ ਬਾਜਾਖਾਨਾ ਤਕ ਸੜਕ ਪੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਹ ਸੜਕ ਬਹੁਤ ਇੰਪਾਰਟੈਂਟ ਹੈ, ਇਥੇ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਥਾਣਾ ਹੈ, ਬਲਾਕ ਸੈਂਟਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਹਾਲਸਿੰਘਵਾਲਾ ਤੋਂ 7 ਮੀਲ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਗਰ ਇਹ ਟੁਕੜਾ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਠਿੰਡਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਸੜਕਾਂ ਨਾਲ ਲਿੰਕ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸੜਕ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਐਗਰੇਰੀਅਨ ਰੀਫਾਰਮ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ, ਰੀਫਾਰਮ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਲਈ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਆਮਦਨੀ 3,500 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਕੁਹਾੜਾ ਮਾਰਕੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਭਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਸਰਪਲਸ ਡੀਕਲੇਅਰ ਕਰਵਾ ਲਈ ਪਰ ਵੱਡਿਆਂ ਬਾਰਸੂਖ ਆਦਮੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਅਜੇ ਤਕ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸਰਪਲੱਸ ਡਿਕਲੇਅਰ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕੇ । ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਕੋਲੋਂ 40 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਇਹ 3:4 ਫੈਮਲੀਜ਼ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਤੀ ਗਈ ਔਰ 98 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਅਜੇ ਤਕ ਸਰਪਲਸ ਕਰਾਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਨਹੀਂ ਸਕੀ। ਤਹਿਸੀਲਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਰੈਵੀਨਿਊ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ 2,4 ਏਕੜ ਸਰਪਲੱਸ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਲਈ ਅਤੇ ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਇਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਨ-ਐਗਰੀਕਲਚਰਿਸਟ ਨੂੰ 10,10 ਏਕੜ ਦੇ ਦਿਤੀ ਤਾਕਿ ਸਰਪਲਸ ਜ਼ਮੀਨ ਡੀਕਲੇਅਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਮਜਾਰਟੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਬਿਲ ਵੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਨਾਨ ਐਗਰੀਕਲਚਰਿਸਟ ਲੋਕ ਕਨਾਟ ਪਲੇਸ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਗੁਨਾਹ ਮਸਝਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋ ਕਰਕੇ ਬਚਾ ਲਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ]

ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਲੋਕ ਹੀ ਕਰੋੜ ਪਤੀ ਬਣਾਉਣੇ ਸਨ ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਗਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇਗਾ। ਇਹ ਆਦਮੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਥੰਮ ਕਹਿਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਖਦਰ ਦਾ ਕਪੜਾ ਪਹਿਣ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਧੂੜ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ: ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ, ਸਰ। ਮੈਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਖਦਰ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਧੂੜ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਸੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਹੈ । ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ । (ਵਿਘਨ) (ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਰਸਨਲ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ ਵਜੋਂ ਕੁਝ ਕਿਹਾ) ਹੁਣ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਹੇ । ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ 2, 4 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸਰਪਲਸ ਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਈ ਪਰ 1000 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤੋਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਕੌਮ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਰਪਲਸ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਆਬਾਦੀ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉਤੇ ਹੋਲਡਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨਾ ਵਧੇ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤਾਕਿ ਹੋਰ ਲੁਟ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕੇ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੋਉਤਸਾਹਨ ਦਿੱਤਾ। ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਵੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣੀਆਂ ? ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ 9 ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ 2 ਨੌਕਰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਸੋਸਾਈਟੀਜ਼ ਬਣਾ ਲਈਆਂ। ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਰੁਪਿਆ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਲੁਟ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਨਸੈਂਟਿਵ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਗ਼ਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਉਠਾਇਆ ਹੈ । ਅਤੇ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਫਰਾਡ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਗ਼ਬਨ ਕੀਤੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ । ਮੇਰੀ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਇਕ ਫੈਕਟਰੀ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਲਗਾਈ ਗਈ। ਉਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕਾਫੀ ਰੁਪਿਆ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀ ਹੀ ਖਾ ਗਏ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਡਕਾਰ ਮਾਰ ਗਏ । ਇਥੇ $1\frac{1}{2}$ ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਸੈਟ ਅਪ ਕਰਨ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਇਸ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਇਹ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਇਕ ਦਿਨ ਵੀ ਜਾਂ ਇਕ ਮੰਟ ਵੀ ਯੂਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਰੁਪਿਆ ਸੋਸਾਈਟੀਜ਼ ਵਾਲੇ ਹੀ ਖਾ ਗਏ । ਇਥੇ 16 ਕੁਆਟਰਜ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੇਕਿਨ 1954 ਤੋਂ 1958 ਤਕ ਜਿਹੜਾ ਕਿਰਾਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਆਟਰਾਂ ਦਾ ਆਇਆ ਉਸ ਦਾ ਕਿਤੇ ਭੀ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਹੀ ਖਾ ਗਏ । ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਡਿਟ ਰਿਪਰਟ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੇਸ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸੀਕਿਊਸ਼ਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇੰਨਾ ਵੱਡਾ ਫਰਾਡ ਹੋਇਆ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਿਆ ।

ਕੁਝ ਅਵਾਜ਼ਾਂ : ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਹਨ। ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦੇ ਸਾਂਢੂ ਹਨ।ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਵੀ 58,000.00 ਦਾ ਗ਼ਬਨ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਆਡਿਟ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਪੈਸਾ ਰੀਕਵਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੌਸੀਕਿਊਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਮਾਰਕਿਟਿੰਗ ਸੋਸਾਈਟੀ ਬਣਾਈ ਤਾਕਿ ਡੀਜ਼ਲ ਆਇਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਟਰੈਕਟਰਜ਼ ਅਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਬਹੁਤ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੇਲ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 24-25 ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਾਲੀ ਟੀਨ 40 ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਵੇਚਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰ ਇਕ ਡਰਮ ਵਿਚ 20 ਰੁਪਏ ਮੁਨਾਫਾ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਆਡਿਟ ਰੀਪੋਰਟ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਅਗਰ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਵਾਜਾ ਵਜ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇ ਆਂਢ ਗੁਆਂਢ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਇਨਫਾਰਮੇਸ਼ਨ। ਕੀ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਹਾਊਸ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਲਈ ਦਸ ਸਕਣਗੇ ਕਿ ਜਿਸ ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਬੈਂਕ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਮੈਨੇਜਰ ਕੌਣ ਸੀ ?

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਪਿਉ ਪੁਤਰ ਬਰਾਤੀ, ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਮੇਲਣਾ।

ਸਰਦਾਰ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਤਰ ਹੀ ਉਸ ਬੈਂਕ ਦਾ ਮੈਨੇਜਰ ਹੈ।

ਅਗਲੀ ਗਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ.........

श्री अमर सिंह : On a point of order, Sir, मेरी अर्ज यह है कि बोलने के लिये टाईम लिमिट पहले से ही मुकरर कर लेनी चाहिये क्योंकि जब आखिर में टाईम पर लिमिट लगाई जाती है तो ठीक नहीं होता। अब तो मैम्बरों को कितना टाईम दिया जा रहा है।

Mr. Speaker : It is all right. Please sit down.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਕੂਲ ਘਟ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਜਾਣ ਅਨਪੜ੍ਹ ਨਾ ਰਹਿਣ। ਜਦੋਂ ਮੁਰੱਬਾਬੰਦੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫ਼ੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ 50—50 ਅਤੇ 100—100 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਕਢ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਜੋ ਸਕੂਲ ਬਣਾਏ ਜਾਣ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਵੈਸੇ ਵੀ ਬੜੀਆਂ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਸਨ। ਚਾਰ, ਚਾਰ ਅਤੇ ਪੰਜ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਇਕ ਇਕ ਏਕੜ ਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਇੰਤਕਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ 40, 40 ਅਤੇ 50, 50 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਟੇਕ ਓਵਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ। ਮਾਨੋਂ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੌ ਵਿਘਾ ਜ਼ਮੀਨ ਕਢ ਕੇ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਠੇਕਾ ਹੀ 25—30 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਹੈ। ਬਿਲਡਿੰਗ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਐਨੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਲੈ ਲੌ, ਆਮਦਨ ਵੀ ਲੈ ਲੌ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰ ਦਿਉ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜੇ ਤਕ ਉਸ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ]

ਹੀ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਗਲੀ ਹਰ ਕੂਚੇ ਵਿਚ ਆਪ ਬਿਲਡਿਗਜ਼ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਲੋਕ ਧੇਲਾ ਕੰਟ੍ਰੀਬਿਊਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਪਿੰਡਾਂ ਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਉਪਰ ਸੀਲਿੰਗ ਲਗਾਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਸਾਡੀ ਆਮਦਨੀ ਵੀ 3,500 ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ ਫਿਰ ਵੀ ਲੋਕੀਂ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਇਕਠੇ ਕਰ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਸਕੂਲ ਟੇਕ ਓਵਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਪਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 80 ਫੀਸਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬੈਕ ਬੋਨ ਹੈ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬੈਕ ਬੋਨ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਵਰਤਨਾ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਵਾਸਤੇ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਆਗਿਆ ਮੰਨਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣਾ ਥਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।

श्री राम सरन चन्द मितल (नारनौल) : माननीय स्पीकर साहब, मैं आप का बहुत शुक्रगुजार हूं कि आप ने मुझे बजट की डिस्कशन में हिस्सा लेने का मौका दिया है। इस में कोई शक नहीं है कि बजट में बहुत सी अच्छी बातें हैं। इस में कोई फ्रेश टैक्स नहीं लगाया गया, गवर्नमेंट एम्पलाईज को रीलीफ दिया गया है और फूड क्राईसिज को दूर करने के लिये और प्राईसिज को कंट्रोल करने के लिये काफी स्टैप्स गवर्नमेंट ने उठाएं हैं। इस में कोई शक नहीं है कि इस में काफी बातें हैं जो कि सराहनीय हैं। हमारे आपोजीशन के दोस्तों ने इस बात का भी एतराज किया है कि साहिब, यह तो डैफिसिट बजट है इस डैफिसिट को कवर करने के लिये इस वक्त तो नहीं लेकिन कभी न कभी टैक्स जरुर लगाया जाएगा। यह तो वही बात है कि कबल अज़ मर्ग वावेला। पहले से ही वावेला शुरू कर दिया कि जैसे टैक्स लगा ही दिया गया हो। जब टैक्स लगेगा तो एतराज किया जाए तो बात और है लेकिन टैक्स लगने से पहले ही उन का एतराज समझ नहीं आता। अगर डैफिसिट है तो कोई न कोई रीसोर्स टैप किया जाएगा इस को कवर करने के लिये। लेकिन जब तक टैक्स नहीं है तब तक यह शोर गौर करना गैर मुनासिब बात है। (शोर) स्पीकर साहिब, इस में भी कोई शक नहीं है कि गवर्नमेंट ने एग्जैक्टिव और ज्यूडशरी को सैपेरेट किया है। यह भी काबिले तारीफ बात है। लेकिन यह बात भी सही है जैसे कि चौधरी देवी लाल जी ने बतलाया है कि यह डीसीजन तो पहले भी गवर्नमेंट ने कर दिया था। हो सकता है कि लेट किया हो और काफी सुनने सुनाने के बाद किया हो। लेकिन वह फैसला पहले ही हो चुका था।

दो एक बातों की तरफ मैं सरकार का ध्यान और दिलाना चाहता हूं। पिछले साल कामरेड राम किशन जी ने एक्साईज और टैक्स्टशन पर बोलते हुए यह सुजैस्ट किया था कि टैक्सैशन की असैसमेंट की अपील के केसिज है उन को इंडीपैन्डैंट ट्रिब्यूनल के पास जाना चाहिये। यह अच्छी सुजैशन टैकसेशन का जो कांम है वह एक तो ऐज़ सैक्रेटरी टू दी गवर्नमेंट और दूसरे ऐज़ फाइनैन्शल कमिश्नर बतौर अपील या रिविजन के आता है जिस का मोर आर लैस जूडीशल स्पिरिट में फैसला होता है। सैक्रेटरी जो कि इन्चार्ज होता है वह गवर्नमेंट के रैवेन्यू की तरफ देखता है कि ज्यादा से ज्यादा रैवेन्यू सरकार के खजाने में आए और ऐडमिनिस्ट्रेशन अच्छी हो। सर्विस परसानल की ट्रांसफर,

पोस्टिंगज़ और एम्पलयामैंटस भी उस के पास थी। चुनांचि उस वक्त यह दोनों फंकशन्ज़ एक ही अफसर के पास थे। लेकिन कामरेड साहिब ने इस पर एतराज किया था। शायद यह बात हाउस को पूरी याद न हो, पिछले साल हम ने दोनों फंकशन को सैपेरेट कर दिया था। पहले ऐक्साईज और टैक्सेशन का सैक्रेटरी और फाइनैन्शल कमिश्नर एक ही था.....श्री. बी. एस. ग्रेवाल। बाद में कामरेड साहिब की एज. ऐम. एल. ए. जो सुजैशन उन्होंने दी थी उसे मान कर हमने फैसला किया और सैक्रेटरी के जो फंकशन्ज़ थे उन्हें फाईनेंस सैक्रेटरी के सपुर्द कर दिया था और जो फाईनैंशल कमिश्नर का काम था उस पर गालबन श्री सरुप कृष्ण या किसी और को लगा दिया गया था। जो सुजैशन कामरेड साहिब ने हाउस में दी थी माकूल होने की वजह से उसको इम्पलीमैंट करने के लिए पहला कदम यह उठाया गया था। दोनों को सैपेरेट करने के लिए इस पर अमल भी किया गया। लेकिन अफसोस की बात यह है कि जैसे कि किसी के खिलाफ जब कोई प्रैजूडिस पैदा हो जाता है तो उस के अच्छे कामों को भी नजर अंदाज कर दिया जाता है, ठीक वैसे ही नतीजा यह हुआ कि वह स्कीम खत्म कर दी गई। और फिर सैक्रेटरी और फाईनैंशल कमिश्नर का फंकशन एक ही जगह पर कनसेनट्रेट कर दिया गया। मैं समझता हूं कि यह रेट्रोग्रेड स्टेप है। इस समय यहां पर फाईनैंशल मिनिस्टर साहिब मौजूद हैं वह इस पर गौर करेंगे कि जो सुजैशन कामरेड साहिब ने हाउस में बतौर एक मेम्बर के रखा था उस पर अमल किया गया लेकिन मौजूदा मिनिस्ट्री ने वह फिर वैसे ही ओल्ड प्रैक्टिस को रिस्टोर कर दिया गया। इस को ठीक करना चाहिये।

इस में कोई शक नहीं है कि पंजाब हिन्दुस्तान की एक प्रास्पर स्टेट है और कई बातों में यह स्टेट दूसरे सूबों से आगे भी है। बदकिस्मती से हर साल यहां पर फलड्ज़ आते हैं और वाटरलागिंग बढ़ रहा है। इस से फसलों का बहुत नुक्सान हो रहा है। इस मिनिस्ट्री के बारे में मैं कुछ नहीं कहता, यह एक बड़ा लम्बा चौड़ा किस्सा है जो कि बड़ी देर से चला आ रहा है लेकिन इस का कोई परमानैन्ट हल नहीं निकल रहा। एक तरफ तो फलड्ज़ और वाटरलागिंग और दूसरी तरफ फैमिन, और मुझे इस बात का बहुत दुख और अफसोस है कि हमारे हरयाणे में यह चीजें ज्यादा होने लगी हैं। फ्लड्ज़ भी आप देखें, रोहतक, करनाल, गुड़गावां, हिसार जिलों में काफी आते हैं और फैमिन होता है, महेन्द्रगढ़ ज़िले में जहां से मैं आया हूं। दर असल अगर देखा जाए तो फैमिन का यह हाल है कि हर साल महेन्द्रगढ़ डिस्ट्रिक्ट के अन्दर कहीं न कहीं, किसी न किसी शकल में फैमिन कंडीशन्ज़ ज़रूर मौजूद रही हैं। कभी कम रहती है और कभी ज्यादा सवियर हो जाती है। पिछले साल ज्यादा सवियर थी और गवर्नमैन्ट ने काफी रुपया खर्च किया, फैमिन रिलीफ प्रोवाइड किया, सड़कें बनवाई जिन से लोगों को कुछ ऐम्पलायेमैन्ट वगैरा मिली। लेकिन मैं यह निवेदन करना चाहता हूं कि इस तरह का पैच वर्क

[श्री राम सरन चन्द मित्तल]

कोई ठीक शोभा नहीं देता। फलड्ज़ और फैमिन को मीट करने के लिये कोई परमानट सोल्यूशन होना चाहिये। हर साल इतना नुक्सान होता है कि हकूमत की सारी ऐडमिनिस्ट्रेशन का नाम अपसैट हो जाता है। गवर्नमैन्ट के जितने मिनिस्टर साहिबान हैं उन की तवज्जोह अलग हो जाती है, अफसरान की तवज्जोह अलग हो जाती है और उस वक्त एकदम यह सूझता है कि वहां पर यह प्रोवाइड किया जाये, यह प्रोवाइड किया जाये लेकिन जब फलड या फैमिन की हालत कुछ नर्म पड़ जाती है या टैम्परेरी तौर पर खत्म हो जाती है तो उसके बाद फिर शान्ति हो जाती है और अगले साल का इन्तजार होता है कि देखें इस बार इन्द्र भगवान मेहरबानी कर दे, फ्लड्ज़ न आयें और झगड़ा खत्म हो जाये। लेकिन यह तो सारा टैम्परेरी सा सिलसिला होता है जो वक्त पर किया जाता है। इस से ज्यादा कोई अच्छा, कोई परमानैन्ट साल्यूशन होना चाहिये। महेन्द्रगढ़ जिला की बाबत मैं अर्ज़ करूं कि जहां तक कैनाल इरीगेशन ली जा सकती है वहां पर आप कैनाल इरीगेशन दें, जहां पर वैल्ज़ से इरीगेशन हो सकती है वहां पर वैल्ज़ के लिये लोगों को कर्ज़े दें जिस से लोग वहां पर कुऐं बनवा सकें। इस के लिये वहां पर सब से ज्यादा ज़रूरत यह है कि वहां पर माइनर इरीगेशन के लिये रूरल इलैक्ट्रिफिकेशन को इंटैन्सिवली किया जाये ताकि लोगों को सहायता मिले। लेकिन स्पीकर साहिब, इन सारी चीज़ों की तफसील में मैं फिर आऊंगा। इस वक्त एक और ज़रूरी बात का ज़िक्र मैं यहां पर करना चाहता हूं।

जहां तक सिम्पथी का ताल्लुक है, गवर्नमैन्ट की तरफ से हर जगह पर इस का इज़हार किया जाता है। कहीं लेक्चर हो, भाषण हो, स्पीच हो, कोई भी मौका हो हरियाणा और महेन्द्रगढ़ जिले के साथ बहुत सिम्पथी जाहिर की जाती है लेकिन जहां तक क्रियात्मक कार्य करने का सवाल है, यह अलग बात है कि वह होता है या नहीं होता। लेकिन इस मौके पर मैं सिर्फ इतना ही अर्ज़ करना चाहता हूं कि जहां तक फलड्ज़, फैमिन और वाटरलागिंग का सवाल है, इन के लिये गवर्नमैन्ट को साइंटीफिकली, एक प्लैंड मैनर के अन्दर परमानैन्ट साल्यूशन निकालकर यह दिक्कतें हमेशा के लिये दूर करनी चाहिएं।

स्पीकर साहिब, मेरे एक मित्र अमरीका गये थे। जब वह वहां से आये तो उस से पूछा कि क्या वजह है कि अगर हिन्दुस्तान को अनाज की ज़रूरत पड़े तो वह अमरीका से ले, पाकिस्तान को अनाज की ज़रूरत पड़े तो वह अमरीका से ले और एक दफा तो मौका आया कि रूस को अनाज की ज़रूरत पड़ी तो उसने अमरीका से मंगवाई। क्या अमरीका के अन्दर फलड्ज़ नहीं आते, क्या वहां पर वाटरलागिंग नहीं होता, क्या फैमिन नहीं होता, क्या वहां पर ज्यादा रेनफाल नहीं होता? उन्होंने बड़ा लम्बा-चौड़ा किस्सा सुनाया। उस पर समय बहुत लगेगा मगर, स्पीकर साहिब, बात यह है कि दुनिया में बहुत से मुल्क हैं जहां इतना अनाज होता है कि साल भर में खत्म नहीं होता। जब वहां पर अनाज खत्म नहीं होता है तो वह उस को बेकार समझकर नष्ट कर देते हैं लेकिन कितने अफसोस की बात है कि हमारे यहां हर साल इस कदर दिक्कत होती है कि हमें बाहर से मंगवाना पड़ता है। इसलिये ज़रूरी है कि इन हालात में हमारे पास हमेशा के लिये कोई परमानैन्ट हल होना चाहिये।

इस के इलावा हमारे वित्त मन्त्री महोदय ने अपनी स्पीच में एक बात कही है। अंग्रेज़ी की स्पीच में वह सफा 21 पर है, हिन्दी के भाषण में सफा 26 पर और पंजाबी में सफा 27 पर। हमारे यहां एक पिग आयरन प्लांट का किस्सा चल रहा है और फाइनैंस मनिस्टर साहिब ने फरमाया है :

"......The plant will be set up at village Satrod in Hissar District and is expected to go into actual production in 1967."

पता नहीं कि किन हालात में यह एनाऊंसमैन्ट की गई है। इससे किसी तरहसे इन्टर डिस्ट्रिक्ट का कोई सवाल पैदा नहीं होता। लेकिन, स्पीकर साहिब, इस के पीछे एक कहानी है वह मैं अर्ज़ करना चाहता हूं। यह जो पिग आयरन प्लांट है, इस के लिये जो माइन्ज़ है वह इस ज़िला में है जहां मेरी कांस्टीचूऐंसी है। वहां तमाम माइन्ज़ में पिग आयरन का बहुत बड़ा स्टोर है। मगर हमेशा से यह कान्स्टीचूऐंसी मोस्ट निग्लैक्टिड रही है। रूरल इलैक्ट्रिफिकेशन के लिहाज से यह बैकवर्ड है, लेकिन वह इस प्लांट को, जहां तक रा मैटीरियल का सम्बन्ध है, पूरी तरह से फीड करेगी। यहां का आयरन और जापान और चैकोस्लोवेकिया जाता था। मैंने पहिले भी कोशिश की थी कि यहां पर आयरन या स्टील प्लांट लग जाए ताकि लोगों को रोज़गार मिले और उन का गुजारा हो सके। स्पीकर साहिब, जब मैं चितरंजन लोकोमोटिव वर्कस और दूसरे बड़े बड़े प्लांट्स देखने गया तो मैंने देखा कि जो इलाके पहिले जंगलात थे वह प्रोजैक्ट्स की वजह से अब खूब आबाद हो गए हैं, लोगों को वहां पर कारोबार मिल गया, काफी बातें वहां पर हो गई। तो, स्पीकर साहिब, सन् 1962-63 में, जब मैं मिनिस्टर था, हमारी कांग्रेस पार्टी के एम. एल. एज़. ने अपने अपने एरियाज़ की रिक्वायरमैंट्स लिख कर भेजीं।

(Interruption by Shrimati Chandrawati)

Mr. Speaker : I would request the hon. Member, Shri Ram Saran Chand Mittal, not to be led away by the interruptions.

श्री राम सरन चन्द मित्तल : इन को इस बात का गुस्सा हुआ है कि उस वक्त क्यों नहीं हो सका जब मैं खुद मिनिस्टर था। तो यह बात नहीं। उस वक्त मैंने भी यह रिक्वायरमैन्ट लिख कर भेजी। मैंने लिखा था :

"Iron and steel industry be set up to use local iron ores."

यह मैंने ज़िला महेंद्रगढ़ की बाबत ही लिखा था। इस का जवाब हमारी स्टेट गवर्नमैन्ट की तरफ से कांग्रेस लैजिस्लेचर पार्टी के द्वारा हर एक मैम्बर को गया। स्पीकर साहिब, आप उन दिनों हमारी लैजिस्लेचर पार्टी के सैक्रेटरी थे। यह लेटर आप के दस्तखतों से सब को सरकूलेट हुआ और उस में इस आयरन प्लांट के मुताल्लिक यह लिखकर आया कि :

"The state Government proposes to set up a pig iron plant in Mohindergarh District in public Sector on the basis of raw material available there. The Government of India has already been approached to grant an industrial licence for the same. Detailed investigation of iron ore deposits of the District has been taken up. The progress will depend on the result of those investigations."

तो इसमें गवर्नमैन्ट की तरफ से साफ तौर पर यह कमिटमैन्ट की गई थी कि स्टेट गवर्नमैन्ट महेंद्रगढ़ ज़िला में यह पिग आयरन प्लांट लगाना चाहती है। यह चिट्ठी 2 सितम्बर,

[श्री राम सरन चन्द मित्तल]

1963 की है। अब आप समझ सकते हैं कि उस वक्त साफ तौर पर यह एलान किया गया था कि ज़िला महेंद्रगढ़ में चूंकि आयरन माइन्ज़ हैं इसलिये वहां पर यह प्लांट लगाया जायेगा। लेकिन उसके बाद ज़मीन खरीदी जाने लगी हिसार ज़िला में। उन दिनों हमारे भूतपूर्व मुख्य मन्त्री स्वर्गीय सरदार प्रताप सिंह कैरों नारनौल तशरीफ ले गए थे। उन से वहां पर इस बात का चर्चा किया गया। तब पता लगा कि उन को लोगों ने कितना गलतफहमी में डाल रखा था। उन्होंने फरमाया कि लोगों ने उन्हें यह बताया था कि नारनौल क्योंकि मीटरगेज़ पर है और हिसार ब्राडगेज और मीटर गेज पर है, इसलिये जहां से कोयला आयेगा ... बंगाल और बिहार कोल माइन्ज़ से .... उस के फ्रेट पर यहां पर लगाने से बहुत ज्यादा असर होगा क्योंकि नारनौल लाने के लिये ब्राडगेज से मीटर गेज पर ट्रांसशिपमैन्ट के ज्यादा चार्जिज़ लगेंगे। उन्होंने साफ तौर पर कहा कि इस के सिवाय और कोई भी रुकावट नहीं क्योंकि रेलवे वाले इस फ्रेट को नहीं छोड़ेंगे। जहां तक पानी का ताल्लुक है, इसकी वहां पर कोई दिक्कत नहीं होगी, इसकी मैं खुद ज़िम्मेदारी लेता हूं। उन दिनों हमारे रेलवे के मिनिस्टर सरदार स्वर्ण सिंह थे। मैं उन से शिमला में मिला। मैंने उन से बात की। मुझे भी रेलवे लाइफ का थोड़ा बहुत ऐक्सपीरिएंस था। मैंने उन से बात की। उन्होंने भी कहा कि ट्रांसशिपमैन्ट का खर्चा पड़ने का कोई सवाल नहीं, रूल्ज़ चेंज हो गए हों तो कहा नहीं जा सकता पर इस के लिये कोई अलग फ्रेट चार्ज नहीं किया जाता। उन्होंने कहा कि आप इन सभी चीज़ों को लिख कर भेज दीजिए, मैं इसका जवाब आप को भेज दूंगा। उन्होंने स्पीकर साहिब, मेरे खत के जबाब में साफ लफज़ों में बताया था कि इस तरह का कोई खर्च चार्ज नहीं होता और उन्होंने फ्रेट के रेट कोट किए थे और जो रेट उन्होंने कोट किए थे उनके मुताबिक कोल का जो फ्रेट बिहार बंगाल से नारनौल तक का था वह कम था बनिस्बत उस के जो बिहार से हिसार तक का था।

5.00 p.m.

और उन्होंने अपने जबाब में साफ बताया था कि ट्रांसशिपमेंट के कोई चार्जिज़ नहीं होते। तो इस से साफ ज़ाहर है कि कोल का फ्रट जो नारनौल तक देना पड़ता है हिसार की निस्बत कम है, आयरन ओर जो है वह महेंन्द्रगढ़ में है और पिग आयरन तैयार करने के लिए जो लाईम स्टोन चाहिए वह भी नारनौल में होता है। तो यह सारी चीजें महिन्द्रगढ़ के हक में जाती थीं। हमारे साबिका चीफ मिनिस्टर स्वर्गीय सरदार प्रताप सिंह का अब देहांत हो गया है और वह मिनिस्ट्री भी खत्म हो गई है। लेकिन मैं इतना कह सकता हुं कि जो इन के फारन कोलैबोरेटरज़ आए थे उन से भी मैं ने मुलाकात की थी और उन्होंने भी यही कहा कि यह प्लांट महिन्द्रगढ़ में लगाया जा सकता है बशर्ते कि पानी का मसला हल कर दिया जाए है। सरदार प्रताप सिंह कैरों जो हमारे पहले चीफ मिनिस्टर थे और अब जिनका स्वर्गवास हो गया है, ने यह वायदा भी किया था कि पानी की कोई मुश्किल नहीं वह मुहैय्या हो जाएगा। लेकिन इस के बाद जब हमारे कुछ लैजिस्लेटरज़ ने मौजूदा चीफ मिनिस्टर साहिब से कहा तो इन्हों ने जवाब दिया

कि अभी इस बात का फैसला नहीं किया गया है और न ही अभी इस का फैसला कर रहे हैं कि यह आयरन प्लांट कहां लगाया जाएगा हिसार या नारनौल । लेकिन स्पीकर साहब, जैसा कि वर्ल्ड वार में कहा जाता था कि फतह सरकार की होती है और क़दम जर्मन का बढ़ता है तो ऐन उसी तरह से हमारे साथ यह बात की गई है । एक तरफ तो यह हिसार में लगाने की तैयारी कर रहे हैं और दूसरी तरफ यह कहा जा रहा है कि अभी इस का फैसला नहीं हुआ कि यह कहां लगाया जाए । इस बारे में मेरी बहन श्रीमती चन्द्रावती भी मानेंगी कि यह चीफ मिनिस्टर साहब ने कहा था कि इस बारे में अभी फैसला नहीं किया गया और यहां फाईनैन्स मनिस्टर ने एनाऊंस कर दिया है कि यह प्लांट हिसार में लगेगा । हमारे फाईनैंस मिनिस्टर साहब जब नारनौल गए थे और लोगों का डैपूटेशन जब इन्हें वहां इस बारे में मिला था तब भी इन्होंने यही कहा था कि अभी इस बारे में फैसला नहीं किया और यह पेंडिंग है और दूसरी तरफ तैयारी हो रही है । मैं इस बात के लिए मुख्य मंत्री जी से प्रार्थना करूंगा कि इस तरह से ब्रीच आफ फेथ नहीं करना चाहिए और इस बात का प्रापर सौल्यूशन होना चाहिए और हर बात का मैरिटस पर सोच कर फैसला होना चाहिए और पुलिटीकल तरीकों से इन चीजों का फैसला नहीं करना चाहिए । स्पीकर साहब, मैं इन की इस बात से दो बातों का नतीजा निकाल पाया हूं । एक तो इन्होंने कहा है कि हम सिर्फ प्रोडक्शन सेंटर की फैसिलिटीज़ को ही नहीं देखते और कन्ज्यूमरज़ की फैसिलिटीज़ को भी देखते हैं और क्योंकि यह जो पिग आयरन वहां तैयार होने वाला है वह ज्यादातर कन्जूम होना है जालंधर और लुधियाने में और नारनौल से यह वहां जाना मुश्किल है और दूसरी बात यह कही कि हमारे एम्पलाईज़ को महिन्द्रगढ़ में एमेनिटीज आफ लाईफ अच्छी नहीं मिल सकेंगी । इस पर हम ने कहा कि नारनौल में हर तरह की एमेनिटीज़ एवेलेबल हैं, वहां लड़कों का कालेज है, लड़कियों का कालेज भी है, स्कूल भी हैं सिनेमा भी है और वाटर वर्कस भी है। आप के एम्पलाईज़ को और क्या चाहिए ? जब यह सारी एमेनिटीज़ आफ लाईफ वहां उन्हें मिल सकती हैं तो इन तमाम बातों को देखते हुए मैं इस वक्त सरकार से यही बात कहूंगा कि मुख्य मंत्री जी इस ब्रीच आफ फेथ के कुएस्चन को साफ करें कि जो पहले कमिटमेंट सरकार की थी वह इन्होंने किस तरह से बदल दी है । इस के इलावा एक बात इण्डस्ट्रियल डिपार्टमेंट वालों ने कही थी कि अगर यह प्लांट हिसार में लग भी जाए तो भी आप के इलाके के लोगों को फ़ायदा यह होगा कि उन को आयरन ओर तोड़ने की मजदूरी मिलेगी । यह एडिंग इनसल्ट टू इंनजरी है । हमारे लोगों को यह चाहते हैं कि वे हयूर्ज़ आफ वुड ऐंड ड्रायरज़ आफ वाटर बने रहें, यह तो इस तरह की बात की गई है जो यह चाहते हैं कि किसी खास इलाके के लोग सिर्फ मजदूरी ही करते रहें और कोई खास तरक्की न कर सकें. . . .

Mr. Speaker: Please wind up.

श्री राम सरन चन्द मित्तल : स्पीकर साहब, मैं तो सिर्फ यही बात कहना चाहता था । एक तरफ तो यह ठीक है कि एग्रीकल्चर की प्रोडकशन को बढ़ावा दिया जाना

[श्री राम सरन चन्द मित्तल]

चाहिए और यह इनटेंसिव कल्टीवेशन से होना चाहिए । इस में कोई इतराज वाली बात नहीं कि एग्रीकल्चर को तरक्की मिलनी चाहिए लेकिन हमारी जो फाईनैंशल पोजीशन है इस को इम्प्रूव करने के लिए इण्डस्ट्री पर भी काफी जोर देना चाहिए और मैं अर्ज करता हूं कि किसी बैकवर्ड एरिया की तरक्की के लिए वहां इण्डस्ट्री को बढ़ावा देना बहुत ही जरूरी है इस के बगैर वहां के लोगों की हालत अच्छी नहीं हो सकती । यह मैं जानता हूं कि यह inter-district का सवाल इसलिए पैदा कर देते हैं ताकि आपस में डिफरेंस आफ उपीनियन पैदा हो जाए और मतभेद पैदा हो जाए और इस से गवर्नमेंट का मकसद भी हल हो जाता है और मैं यह बात इस बात के पेशेनजर कह रहा हूं कि जब वहां आयरन माइनज हैं, लाइम स्टोन वहां पर है और कोल वहां पर हिसार के मुकाबले पर में थोड़े फ्रेट पर पहुंच सकता है तो फिर यह प्लांट क्यों वहां नहीं लगाया जा रहा ।

स्पीकर साहब, जहां पर यह कोल माइनज़ हैं वहां आज डिवैल्पमेंट की क्या हालत है । वहां पर हाई स्कूलों के लिहाज से अगर देखा जाए तो मैं कहूंगा कि इस लिहाज से तमाम महिन्द्रगढ़ जिला बाकी तमाम जिलों से पीछे है । वहां एक हलके में 12 हाई स्कूल हैं, एक में 9 हैं और तीसरी में भी 9 हैं लेकिन जहां यह और माइनज लोहे की कानें हैं वहां सिर्फ 5 हाई स्कूल हैं । रूरल इलैक्ट्रीफिकेशन एक गांव में भी नहीं है और सड़कों की वहां हालत यह है कि अरस्टवाईल पेप्सू के जमाने में जितनी सड़कें प्रोवाईड वहां के लिए की गई थीं उन के अलावा वहां कोई सड़क भी नहीं बनाई गई । इस बजट में सिर्फ एक सड़क के लिए प्रोवीजन की गई है आठ मील की सड़क के लिए 45 लाख मांगते हैं ।

It is stated in the Budget at page 276 under New Expenditure—Volume I—

> "Nangal Chaudhry to Budhwal Road in Mohindergarh District—Rs 68,000 (non-recurring).
>
> The total length of the road is 8 miles and is estimated to cost Rs 45.00 lacs. A sum of Rs 68,000 will be required during 1965-66."

This road is in the constituency where there are Coal mines.

श्री मंगल सैन : आन एं प्वायंट आफ आर्डर, सर । क्या मित्तल साहब इस बात पर भी रोशनी डालेंगे कि जब से यह वजीर हटे हैं तब से यह कमजोर क्यों हो गए हैं ?

Shri Ram Saran Chand Mittal : It is further stated in this Volume :

> "This scheme is financed from the C. R. F, Punjab Government Ordinary Share (Plan), The expenditure on this work will be borne by the Punjab State and the Government of India from their ordinary reserve in C.R, F. on 50 : 50 basis."

इस के इलावा, स्पीकर साहब, एक बात मैं हरियाने की डिवैल्पमेंट के बारे में कहना चाहता हूं । यह ठीक है कि हमारी गवर्नमेंट ने इस मतलब के लिए एक कमेटी बनाई है जिस के चेयरमैन पंडित सिरी राम शर्मा हैं जो कि बड़े ही काबल आदमी हैं और उस कमेटी में जो दूसरे नान-अफीश्यलज हैं वह ज्यादातर लैजिसलेटरज़ हैं । ठीक है कि यह कमेटी बनाई गई है । इस से एक बात तो यह हो गई कि एक साल के लिए जब भी किसी मसले पर हरियाने का सवाल आएगा तो एक साल के लिए

यही कहा जाएगा कि यह मामला एक कमेटी के सुपुर्द है । इस तरह से एक साल तो इस तरह से गुजर जाएगा । फिर एक बात और हरियाना में आम तौर पर नजर आती है और वह आप ने देखी होगी हरियाना के लैजिलेटर्ज़ के अन्दर आपस में (विघ्न) हम कुछ तो इस बात को डिज़र्व करते हैं कि हमारी इलाका बैकवर्ड रहे । हम लोगों में इतनी डिसयूनिटी है, कास्टिज्म है कि जिस की इन्तहा नहीं । घर का जोगी जोगड़ा आन गांव का सिद्ध वाली बात है । हम लोगों की एक ऐसी सैलफिश मेंटैलिटी है (विघ्न) लोग कैम्प फालोअर्ज़ बनाने को तैयार हैं साथी के साथ नहीं रहेंगे (विघ्न) यह हम में ड्राबैक हैं । (विघ्न) तो मेरा कहना है कि हरियाना के लिए हम सब विचार करें । मैं अर्ज़ करूं कि हरियाना के लिए सिम्पथी बहुत ज्यादा है, हर दो लफज के बाद एक लफज़ सिम्पथी का बोलेंगे अखबारों में और स्पीचिज़ में भी । मगर जब सवाल आता है नई स्कीमें इम्पलीमेंट करने का तो कह देते हैं कि गवर्नमेंट आफ इंडिया की हिदायत है वहीं इम्पलीमेंट करो जहां पर रिटर्न ज्यादा हो ज्यादा फायदा हो । तो मतलब यह हुआ कि जो बैकवर्ड एरिया है वह तो पिछड़ा ही रह जाएगा । और दूसरी जगह और ज्यादा स्कीमें बनती चली जाएंगी रिटर्न के नाम पर । आप हर जगह देखेंगे और मैं अपने तजरबे से कहता हूं (विघ्न) हां अगर वजीर बनने से इकानोमी बैकवर्ड इलाके की ठीक होती हो तो (विघ्न)

Mr. Speaker: Order please.

श्री रामसरन चन्द मित्तल : मैं तो बतौर एक वज़ीर के भी यही कहा करता था आप ने सुना नहीं होगा . . .(विघ्न) तो स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ कर रहा था कि हमारे इलाके की तरफ पूरा ध्यान नहीं दिया जा रहा । आप देखिए कि उस इलाका में बहुत अच्छे कैटल होते हैं और वहां पर बहुत अच्छी डेयरीज़ बन सकती हैं हरियाना का इलाका घी-दूध के लिए मशहूर है मगर सिवाए हिसार के लाईवस्टाक फार्म के और डैयरी का जितना काम है इधर ही होगा । फिर यही हाल शीप रियरिंग का है । यह इस इलाका में बहुत बढ़ाया जा सकता है (घण्टी) सरकार को इन बातों की तरफ पूरा ध्यान देना चाहिए । लोग इस बात की आशा करते हैं कि उन की हालत को सुधारा जाएगा । (घंटी) स्पीकर साहिब, आप की घंटी बहुत दफा बज चुकी तो मैं इतना ही कह कर खत्म कर देता हूं कि हरियाना की बैकवर्डनैस को जल्दी दूर करने की तरफ ध्यान देना चाहिए ।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । स्पीकर साहिब, पिछले बैंचिज को टाइम नहीं मिल रहा ।

श्री अध्यक्ष : बेहतर यह है कि आप अपने चीफ विहप से मिल लें । मैं उन की लिस्टों के मुताबिक चलूंगा । (It is better that the hon. Member should see his Chief Whip. I shall proceed on according to the list supplied by him.)

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਅਗਰ ਚੀਫ ਵਿਪ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਸਟਾਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਮੌਜੂਦ ਹਨ । (The lists supplied by him are with me.)

श्रीमती ओम प्रभा जैन (कैथल) : माननीय स्पीकर साहिब, कुछ दिन हुए मैं ने राज्यपाल महोदय के अभिभाषण पर धन्यवाद का प्रस्ताव रखा था और आज जब कि बजट पर बहस हो रही है तो मुझे थोड़ी सी मुश्किल पेश है कि मैं किस तरह से अपनी बात को शुरू करूं। लेकिन आप जानते हैं कि उस समय विषय सीमित था और मैं अपने हलके के बारे में जैनरल तौर पर कोई सुझाव नहीं दे सकती थी। इस लिये आप का धन्यवाद करती हूं कि आप ने मुझे कुछ बोलने का अवसर दिया है।

स्पीकर साहिब, इस में शुबा नहीं है कि बावजूद इस बात के कि इस सरकार पर कुछ और जिम्मेदारी आई है इस ने इस बात की बहुत कोशिश की है कि पंजाब के आर्थिक ढांचे को खेती और उद्योगों की तरफ मोड़ दें। इसी लिये हम बजट स्पीच में देखते हैं कि इस का एक बहुत बड़ा हिस्सा ऐग्रीकल्चर से सम्बन्ध रखता है और उस के लिये मैं सरकार की सराहना भी करती हूं कि हमारा अगला जो फोर्थ प्लैन आ रहा है उस में खेती और उद्योग पर विशेष रूप से ऐम्फेसिज़ रहेगा। स्पीकर साहिब, अगर हम बजट को देखें तो पता चलता है कि जो चालू प्लैन का खर्च है उस में भी 13-14 करोड़ रूपये का ज्यादा खर्च डाला गया है, यह बोझ सरकार ने उठाया है। फिर आप ने देखा कि कुछ दिन हुए कि सरकारी कर्मचारियों की तनखाहें बढ़ाई गई हैं और उस से भी सरकार पर लगभग पांच करोड़ रुपये वार्षिक का बोझ पड़ेगा। इस के इलावा पंजाब में जो सब से बड़ी समस्या है और जो सरकार को बहुत परेशान किये हुए है वह है फ्लड्ज़ की समस्या और वाटरलौगिंग की समस्या। इस पर खर्च के लिये पूरे थर्ड प्लैन में 15 करोड़ रुपया रखा गया था मगर आप जानते हैं कि पंजाब सरकार ने इस मद पर थर्ड प्लैन के चौथे वर्ष तक 28 करोड़ से भी ज्यादा खर्च किया है। इस तरह से हम देखते हैं कि पंजाब सरकार के ऊपर बोझ बढ़ रहा है मगर इस बात के लिये मैं फिनांस मिनिस्टर साहिब को दाद देना चाहती हूं कि उन्होने इस बोझ के बावजूद टैक्सों में रिलीफ दिया और इस साल कोई टैक्स नहीं लगाया। कुछ भाइयों ने अन्देशा जाहिर किया कि हो सकता है कि बाद में टैक्स लगा दिये जाएं। आप पिछले कई सालों के बजट उठा कर देख लें कि अगर बजट डिफिसिट पेश हुआ तो बाद में वह सरप्लस टर्न आउट हुआ। पिछले साल का बजट डिफिसिट पेश किया गया था मगर इस साल बावजूद इस बात के कि खर्च बढ़ा है 20 लाख रूपया सरप्लस बताया है। मुझे इस बात की खुशी है कि इस साल की जो रैवेन्यू रिसीटस हैं उसमें इन्होंने नौ करोड़ रुपए से ज्यादा रुपया और इकट्ठा किया है। ढाई तीन करोड़ रुपया तो सेल्ज़ टैक्स से ज्यादा वसूल किया है, ऐक्साईज़ से चार करोड़ रूपया मिला है और भी ज्यादा लिया है और इस तरह से साढ़े नौ करोड़ रूपया टैक्सों की चोरी और लीकेज को रोक कर हासिल किया है, साढ़े तीन करोड़ रुपया की इकौनोमी की है। इन सब बातों के लिये मैं फिनांस मिनिस्टर साहिब को बधाई देती हूं।

स्पीकर साहिब, स्टेट की फिनांसिज़ जो फिनांस कमिशन के सामने हमारी सरकार ने मेमोरेंडम की शक्ल में पेश की है इन की बड़ी अहमियत है। मैं इस हाउस के ज़रिये केंद्रीय सरकार तक इस सदन के विचार पहुंचाना चाहती हूं। स्पीकर साहिब, पंजाब की विषेश समस्याएं हैं जिन के तहत पंजाब को काफी बोझ उठाना पड़ता है। एक तो बोर्डर पुलिस है जिस पर तीन करोड़ रूपया पंजाब सरकार को खर्च करना पड़ता है। फिर मेनटेनैंस आफ नैशनल हाईवेज़ है। जब फ्लड्ज़ आते हैं तो यह बरबाद हो जाती हैं। पानी की वजह से खराब होती रहती हैं, इन पर मिलिट्री के ट्रक्स चलते हैं तो इस लिये इन की बराबर मेनटेनैंस करनी पड़ती है, इस का बोझ सरकार पर पड़ता है। फिर एजुकेशन पर खर्च ज्यादा करना पड़ता है, क्योंकि यहां पर इस की ज़रूरत है। स्पीकर साहिब, पंजाब की जो सब से भयंकर समस्या जो कि यहां के किसानों में खौफ पैदा कर रही है और उन को बहुत दुख पहुंचा रही है वह है वाटरलौगिंग की। इस में शक नहीं कि सरकार ने इस का इलाज करने का काफी प्रयत्न किया है मगर जब मुझे अपने इलाका का हाल याद आता है तो मन दुख से भर जाता है। अगर आप आज भी कैथल के इलाके में देखें तो वहां पर कहीं कहीं ऐसे ट्रैक्ट्स हैं जहां पर तीन तीन और चार चार फुट पानी खड़ा है। यह ठीक है कि फिनांस मिनिस्टर साहिब कह सकते हैं कि हम ने सात लाख एकड़ ज़मीन को पानी से खाली किया है मगर इस काम का फायदा हमारे इलाके को नहीं पहुंचा। यह स्कीमें बनाते हैं मगर हमें उससे संतोष नहीं होता। गवर्नर साहिब का ऐड्रेस भी आया, स्पीचिज़ भी आई मगर खेद की बात है कि पंजाब के वाटरलौगिंग और फलड्ज़ के बारे में दो चार लाइनों से ज्यादा जिक्र नहीं आया। स्पीकर साहिब, एक इतनी भयंकर समस्या हो और उस के लिये सरकार दो चार शब्द ही कहे, यह न बताए कि उस में अलग अलग इलाकों के लिये क्या क्या स्कीम्ज़ चालू करने का इरादा है तो आप बताएं कि लोगों के दिलों को कैसे ढाढ़स बंधे, हम उन को कैसे विश्वास दिलाएं। स्पीकर साहिब, मेरे हलके में ऐसे गांव हैं जहां पर 1957 में रैवेन्यू रिकार्ड के मुताबिक 13,000 बीघे ज़मीन थी जो कि आज वाटर-लौगिंग की वजह से घट कर 7,000 बीघे रह गई है, वहां की आबादी जो पहले 1,300 थी अब 24,00 हो गई है। यानी पापुलेशन का प्रैशर तो दोगुना हो गया है मगर ज़मीन आधी रह गई है भला आप ऐसे इलाके से यह कैसे उम्मीद रख सकते हैं कि वह सरकार के कामों की दाद दें या इस आशा पर बैठे रहें कि कोई ड्रेन खुदेगी या शैलो ट्यूबवैल्ज़ लगाए जाएंगे। लोग ज्यादा देर ऐसी उम्मीदों पर नहीं बैठे रह सकते। फिनांस मिनिस्टर साहिब बताएं कि क्यों दो चार लाईनों से ज्यादा उन की तकलीफों का जिक्र इस में नहीं है।

स्पीकर साहिब, मेरा इलाका वह है जहां पर कोई इन्डस्ट्री नहीं लग सकती क्योंकि केन्द्रीय सरकार इस की इजाज़त नहीं देती क्योंकि वहां पर रा मैटीरियल नहीं है। हमारे इलाके में न पावर टिलर लग सकते हैं, न सीमंट फैक्टरी न कोई न्यूज़प्रिंट फैक्टरी लगाने जाने की तजवीज़ है। कुछ देर पहले इस बात का एलान किया गया था कि पानीपत में एक पेपर मिल कायम की जाएगी लेकिन तीन चार दिन हुए इस फैक्टरी के बारे

[श्रीमती श्रोम प्रभा जैन]

में बताया गया कि यह वहां पर कायम नहीं की जा रही, इस से जितना भी रहा सहा आश्वासन था खत्म हो गया है। स्पीकर साहिब, अब आप ही सोचिए कि न तो हमारे इलाका में रा मैटिरयल है और न इन्डस्ट्री लगाने का सरकार का कोई विचार है और इस के साथ ही साथ इस इलाका की ज़मीन बार बार फ्लडज़ के नीचे चली आ रही है तो इस इलाके के लोग कहां जाएं।

स्पीकर साहिब, इसके साथ ही साथ फिनांस मिनिस्टर साहिब ने कहा है कि 15 परसेंट राइस कलटीवेशन बढ़ा दी गई है इसके लिए वह मुबारिकबाद के मुस्तहिक हो सकते हैं पर यह इस बात की इन्डीकेशन है कि यह एरिया वाटरलौग्ड होता जा रहा है और इस से हम लोगों को फायदा नहीं होगा। हमारा तो वीट एरिया है हमें खाने को वीट चाहिये श्राम चाहिए। वीट एरिया में कोई बढ़ौती नहीं हुई अगर हुई भी है तो बिलकुल मारजनल है।

मैं आप को और स्पीकर साहिब, आपकी मारफत वज़ीर साहिब को अपना इलाका दिखाना चाहती हूं कि वहां पर आज भी चारों तरफ पानी ही पानी है चारों तरफ सड़कें फ्लडज़ के कारण तबाह और बरबाद हो गई हैं। फिर हालत यह है कि काम शुरू होता है और अभी काम खत्म नहीं होने पाता कि फिर बारिश आ जाती है और इलाका वैसे का वैसा पड़ा रहता है। स्पीकर साहिब, मैं कहना चाहती हूं कि मुझे सप्लीमैंटरी एस्टीमेट पर बोलने का टाइम नहीं मिला लेकिन क्योंकि इस के बारे में फिनांस मिनिस्टर ने अपनी स्पीच में ज़िक्र किया है इस लिए मैं इस के बारे में ज़िक्र करना चाहती हूं। इन में फ्लड रीलीफ के सिलसिले में कुछ रोड कंस्ट्रक्शन की तजवीजें रखी गई हैं लेकिन यह देख कर दुख होता है और मायूसी है। मेरे इलाके की सड़कों के लिये कोई रकम नहीं रखी गई। फ्लडज़दा इलाकों में सड़कें बनाने के लिए और पुरानी सड़कों की मुरम्मत के लिए रकम रखी गई है 1 करोड़ 70 लाख रुपया और कहने को तो यह कहा जाता है कि हम हरियाना के लिए इतनी भारी रकम खर्च कर रहे हैं लेकिन असल बात यह है कि हरियाना का नाम ले कर रोहतक ज़िला पर ही सारी रकम खर्च की जा रही है। अगर मैं एक्सक्लूसवली सोनीपत तहसील की बात न कहूं तो 1 करोड़ 70 लाख में से 1 करोड़ 4 लाख रोहतक ज़िला में खर्च किया जा रहा है। और जहां तक करनाल के ज़िले का सम्बन्ध है एक पैसा भी रोड कन्सट्रक्शन के लिए या रिपेयर्ज़ के लिए नहीं रखा गया। इस इलाके के लोग इस बात को कैसे बरदाश्त कर सकते हैं कि 2 या 4 आदमियों को खुश करने के लिए और उनकी पैट्रोनेज हासिल करने के लिए रकम एक ही ज़िला पर खर्च कर दी जाए। हम इन हालात में किस तरह से सरकार की बातों की स्पोर्ट कर सकते हैं। फिर इस में प्रोवीज़न है कि 2 महीने के अन्दर 21 लाख रूपया खर्च किया जाए। इस रकम में से भी 9-10 लाख सिरफ रोहतक ज़िले पर खर्च हो रहा है और एक पाई भी करनाल ज़िला पर खर्च नहीं की जा रही। मैं आपकी मारफत वज़ीर साहिब से कहना चाहती हूं कि हम लोगों को अन्धेरे में न रखें। हम लोग भी इनसान हैं और सरकार की मदद करते चले आए हैं और मदद करना चाहते हैं कुछ हिस्सा इस रकम का हमें भी दीजिए।

स्पीकर साहिब, मुझे इस बात की खुशी है कि चंद ड्रेनें बनाई गई हैं लेकिन इन पर पुल बनाए जाने के लिए कोई प्रोवीज़न नहीं रखा गया। मैं सरकार को बताना चाहती हूं कि डरेनें खुदनी शुरू हो गई हैं लेकिन बहुत सी जगहों पर काम अधूरा पड़ा है। कैथल डरेन बन रही थी लेकिन 3 महीने से काम बंद पड़ा है और जो मेजर लिंक ड्रेन अमीन और पुंडरी की स्कीम थी उसकी आज तक ले आऊट भी नहीं किया गया। जिस से पानी के निकास में मदद मिलनी थी लेकिन इस पर काम भी शुरू नहीं हुआ। पिछली फसल बरबाद हो गई और अगली फसल बीजी नहीं जा सकती। कई जगह पर दलदल है और कई जगह पर पानी खड़ा है। जहां तक पुलों का संबंध है यह रूल बनाया हुआ है कि जहां दो पुलों में तीन मील का फासला हो वहां पुल न बनाई जाए चाहे इस दो पुलों के दरमियान बीसीओं गांव आ जाएं इनको इग्नोर किया जाए। इस तरह के रिजिड रूल्ज़ नहीं होने चाहिएं। इस बात को देखना ज़रूरी है कि जहां ड्रेन्ज़ पर विलज रोडज़ नयी बनी हों और लोगों को आने-जाने की तकलीफ हो वहां पर पुल ज़रूर बना देनी चाहिए। जिस गांव में ब्रिज की ज़रूरत हो वहां पर पुल बनाया जाना चाहिए।

मुझे इस बात का अफसोस है कि कई माइनर्ज़ पर कानसालिडेशन की वजह से विलेज एप्रोचिज़ बदल गए हैं लेकिन काम अभी तक शुरू नहीं किया गया, लोग पैसा देने को तैयार हैं लेकिन इस के रास्ते में भी अड़चन अब यह डाल दी गई है कि 25 फीसदी पुल बनाने के लिये सुपरविज़न चार्ज भी इस के साथ दिये जायें। वैसे तो सरकार को ही सारा खर्च करना चाहिए लेकिन अगर लोगों ने रुपया इकट्ठा कर लिया है और खर्च करने को तैयार हैं तो यह शर्त उन पर नहीं लगाई जानी चाहिए। इस लिए मैं सरकार से इलतजा करूंगी कि रीजनेबल डिमांड होनी चाहिए कानसालिडेशन की वजह से रास्ते खराब हो गए हैं इन्हें फौरी तौर पर ठीक किया जाना चाहिए और बजट प्रोवाइड किये जायें।

इस के इलावा स्पीकर साहिब रोड्ज़ का मसला है। थर्ड प्लैन में इन सड़कों का जो प्रोग्राम था उस में कट कर दी गई है। एमरजेन्सी की स्नोफाल इसी प्रोग्राम पर पड़ी है। सड़कों पर 22 करोड़ रुपया खर्च करने की स्कीम थी लेकिन हैरानी होती है और अफसोस होता है कि 10 करोड़ की सड़कें भी अब तक नहीं बनी हैं। और जो फ्लड एरिया में फ्लड रीलीफ मेयर्ज़ के तौर पर सड़कें बनाई जा रही हैं उनका प्रोविज़न थर्ड प्लैन की सड़कों को काट कर किया गया है इससे हमारे प्लैन प्रोग्राम की सड़कों को धक्का लगा है। सड़कें तहज़ीब का एक रास्ता होती हैं। अगर सड़कें हों तो सरकार को पांच पांच मील तक स्कूल न बनाने पड़ें। डाक्टरों के लिए आसानी हो कि वह देहात में सड़क के रास्ते जा सकें फिर सड़कें बनाने से सरकार को रेवेन्यू भी मिलता है सरकार की अपनी ट्रांसपोर्ट भी चलती है लोगों को काम मिलता है और देहात की पैदावार को आसानी से दूर तक ले जाया जा सकता है। इस लिए सड़कों के मसला को इग्नोर नहीं करना चाहिए। बहुत से ऐसे इलाके हैं जहां 25 मील तक कोई सड़क नहीं है इस लिए ऐसी सड़कों को सब से पहले बनाया जाना चाहिए। और जो सड़कें फ्लड रीलीफ के प्रोग्राम में बनाई जानी हैं उनकी माइलेज को सड़कों के प्लान से नहीं काटा जाना चाहिए। स्पीकर साहिब, जितना भी

[श्रीमती ओम प्रभा जैन]

डिवैल्पमेंट का काम है ऐमरजन्सी की वजह से इसको धक्का लगा है। रूरल डिवैल्पमेंट, अपग्रेडिन्ग आफ स्कूलज़ ड्रेनेज और सड़कों के काम को धक्का लगा है इस को फोर्थ प्लैन में और रुपया दे कर पूरा करना चाहिए ताकि इस तरह की डिवैल्पमेंट की स्कीमें सफर न करें। इस के लिए अच्छा होता कि अगर फोर्थ प्लैन के ले आउट पर दो दिन के लिए बहस रख दी जाती ताकि सरकार को मेम्बरान के सुझाव से रोशनी मिल सकती। (घंटी) आप स्पीकर साहिब घंटी दे रहे हैं मैं दो एक बातें और आप की मारफत सरकार को कहना चाहती हूं। यहां पर दास कमिशन का चर्चा हुआ, फालो अप के बारे में बुहत कुछ कहा गया और आपोज़ीशन की तरफ से बात बात का हेयर स्पलिटिंग हुआ। लेकिन इस से मैं समझती हूं कि स्टेट की कोई सर्विस होती बल्कि डिस सर्विस हुई है आफीसर्ज़ में कानफिडैन्स बिलकुल नहीं रहा। मिनिस्टरों में नहीं रहा यह जानते हुए कि दास कमिशन के फालो अप के बारे में क्या कारवाई की गई है जितने भी अफसर हैं वह अपना काम हिम्मत से नहीं करते। कोई भी फैसला आप लेने की जुर्रत नहीं करते।

मुझे एक सिलसिले में सैंटर सरकार के एक मिनिस्टर से मिलने का इत्तफाक हुआ, वह कहने लगे कि आप तो पंजाब की हैं, क्या आप जानती नहीं कि पुलिटिकल इंटरफियरैंस का क्या नतीजा होता है ? इसका नतीजा यह हुआ कि किसी में डिसीजन लेने की हिम्मत नहीं रही। मैं कहना चाहती हूं कि आज दास कमिशन के फालो अप ऐक्शन में जितने आफीसर्ज़ इनवाल्वड हैं, वह डीमारेलाईज़्ड फील करते हैं। जरा-जरा सी बात पर उनकी जबाब तलबियां हुई हैं और उनको वारनिंग तक भी दी गई हैं।

श्री अध्यक्ष : श्रीमती जैन, फालो अप ऐक्शन के लिए हम ने दो दिन डिस्कशन के लिए रखें हैं। It is better if you discuss this matter on those days. You may take up other points (Addressing Shrimati Om Prabha Jain : Two days have been fixed for discussing follow-up action on Das Report. It is better if the hon. Lady Member discusses this matter on those days. She may take up now other points.)

श्रीमती ओम प्रभा जैन : मैं ऐडमिनिस्ट्रेशन पर कह रही थी। स्पीकर साहिब, आप ने अखबारों में यह चर्चा तो पढ़ी होगी कि हम ने पिछले 5-6 साल में 75 की तादाद में पी. सी. एस. आफीसर्ज़ को यूनियन पब्लिक सर्विस कमिशन की सिफारिशात से बतौर आई. ए. एस. आफीसर्ज प्रोमोट किया था, यह बात मुझे इस हाउस में बड़े अफसोस से कहनी पड़ती है कि आज इस बात के लिए दोबारा फिर एक बोर्ड बैठाया गया है एस्टेब्लिशमेंट बोर्ड जिन्होंने इन सब अफसरान को बेकार समझा है और इन में से महज 20 अफसरान ही लिए गए हैं। यह लोग 5-6 साल से काम करते चले आ रहे हैं और इनके नाम बराबर 5-6 साल से एप्रूव भी हो रहे हैं मगर फिर भी

इनको कंडम किया गया ऐसा करके सरकारी अफसरान का पंजाब सरकार ने कानफीडैंस शेक किया है। सैकरिटेरियेट में आज कुछ अफसरान दास कमिशन से घबराए हुए बैठ हैं, कुछ एस्टालिवशमेंट बोर्ड के मारे बैठे हैं उन्हें अपने फयूचर का कोई पता नहीं कि कल क्या हो जाए । एक डी. सी. यह सोच रहा है कि उसे कल कहां जाना पड़ेगा। एस. डी. एमज० यह ख्याल से डरे बैठे हैं कि उन्हें पता नहीं कब मैजिसट्रेट बना दिया जाएगा । अफसरान आजकल सहमे पड़े हैं, पता नहीं कब उन्हें ऐसे आर्डर मिल जाएं जिस से वह डिमोट हो जाएं। मैं कहूंगी कि सरकार को एफीशेंटली ऐसी बातें रोकनी चाहिए जिस से उनका कानफीडैंस रैसटोर हो जाए और उनके दिल से यह डर निकल जाए । आखिर में स्पीकर साहिब मैं आप का शुक्रिया अदा करती हूं कि आपने मुझे बोलने का मौका दिया ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ (ਫੂਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈ ਤੁਹਾਡਾ ਬੜਾ ਧਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਬਜਟ ਤੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਇਤਨਾ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖਰਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਮੌਕੇ ਮਨਿਸਟਰ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਹੜੇ ਪੁਆਇੰਟ ਅਸੀਂ ਦਸਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਡੀ ਤਸੱਲੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਪਰ ਏਥੇ ਸਾਡੀ ਗਲ ਸੁਨਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਮੁਤੱਲਿਕਾ ਵਜ਼ੀਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਏਸ ਬਜਟ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ 58,50,00,000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਚ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 55½ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ । ਇਹ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਜਟ 3½ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਘਾਟੇ ਦਾ ਹੈ । ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਵੇਖਦੇ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਪਰੈਲ-ਮਈ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਬਜਟ ਦਾ ਘਾਟਾ ਵੱਖਰੇ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਕੇ ਜਨਤਾ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਗੱਲ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਵੇਲੇ ਆਮ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਦੇ ਹਰੀਜਨ ਕਲਿਆਨ ਕਾਰੀ ਟੈਕਸ, ਕਦੇ ਹੋਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ । ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦੇਣ ਕਿ ਇਹ ਘਾਟਾ ਆਉਂਦੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਰਪਲਸ ਬਜਟ ਹੈ ਅਸੀਂ ਵੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਰਡੀਨਰੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਜੋ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਹੀ ਦੁਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ੋਸ਼ਲਿਸਟਿਕ ਪੈਟਰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਐਸੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 39½ ਰੁਪਏ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟੈਕਸ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਤਨੀ ਘਟ ਤਨਖਾਹ ਤੇ ਵੀ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣਾ ਜ਼ੁਲਮ ਹੈ । ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟੈਕਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪਿਛੇ ਜੇਹੇ ਟੀਚਰਜ਼ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕੀਤੀਅ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਾਲਤੂ ਟੈਕਸ ਇਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਯੁਗ ਵਿਚ ਗ਼ਰੀਬ ਆਦਮੀਆਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ, ਇਹ ਮੁਆਫ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

(At this stage Deputy Speaker in the Chair.)

[ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ]

ਅਸੀਂ 6 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਰੀਸਰਚ ਇਨਸਟੀਚਿਊਟ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਏਥੇ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਇਨਸਟੀਚਿਊਟ ਸੈਂਟਰ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਪਰ ਬੜੇ ਦੁਖ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਾਲ ਵੀ ਇਸ ਇਨਸਟੀਚਿਊਟ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ 56 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਪ੍ਰੋਵਾਈਡ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਪੈਸਾ ਸਾਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਸਪੈਨਸਰੀਆਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਭਗਤਾ ਭਾਈ ਕਾ, ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਲੀ ਔਰ ਭਾਈ ਰੂਪਾ, ਇਹ ਤਿੰਨ ਪਿੰਡ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਕਿ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ ਵਿਚ ਮਹੀਨਾ ਮਹੀਨਾ ਭਰ ਡਾਕਟਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੇ ਅਤੇ ਇਹ ਮੈਡੀਕਲ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ 50 ਫੀ ਸਦੀ ਪੈਸਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਇਹ ਇਕੋ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਤਦ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਮਦ ਵਿਚੋਂ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਰੁਪਿਆ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਰੀਸਰਚ ਇਨਸਟੀਚਿਊਟ ਬਜਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਇਸ ਤੇ ਹੋਰ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੈਂਟਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਖਰਚਾ ਸੈਂਟਰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰੇ ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਤੇ ਸਰਿਵਿਸ ਮਲਟੀਪਰਪਜ਼, ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪੀ. ਡਬਲੀਊ. ਡੀ. ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1961-62 ਵਿਚ ਬਜਟ ਦਾ 48 ਫੀ ਸਦੀ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਇਸ ਸਾਲ ਘਟ ਕੇ 48 ਫੀ ਸਦੀ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਨੀਮਲ ਹਸਬੈਂਡਰੀ ਤੇ ਵੀ ਇਹ ਖਰਚ ਘਟਦਾ ਘਟਦਾ 6 ਫੀ ਸਦੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ । 100 ਮਗਰ ਮੈਡੀਕਲ ਅਤੇ ਹੈਲਥ ਤੇ 7 ਨਵੇਂ ਪੈਸੇ ਦਾ ਖਰਚਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ 100 ਜੀਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ 8 ਨਵੇਂ ਪੈਸੇ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਇਤਨਾ ਖਰਚ ਸਿਹਤ ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸਾਬਕ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਕਤਲ ਹੋਇਆਂ ਅਜ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਵਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਟਰੇਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਡੀ ਪੁਲਿਸ ਹੈ, ਇਕ ਕਤਲ ਦਾ ਵਾਕਾ ਜੀ. ਟੀ. ਰੋਡ ਤੇ ਹੋਵੇ, ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਦਿਨ ਦੇ ਇਹ ਵਾਕਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ 20—25 ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਇਹ ਖਬਰ ਦਿੱਲੀ ਸੈਂਟਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਸਤੀ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਘੰਟਿਆਂ ਤੱਕ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਹਲਕੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂ ਕਿ ਹਲਕਾ ਫੂਲ ਵਿਚ 307 ਦੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਆਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਟੈਲੀਫੂਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ 307 ਦੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਫੜੇ ਨਹੀਂ ਗਏ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਲਾਈ-ਸੈਂਸ ਹੋਲਡਰਜ਼ ਹਨ । ਭਗਤਾ ਭਾਈਕੇ ਦਾ ਵਾਕਾ ਹੈ, ਓਥੇ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਐਫ. ਆਈ. ਆਰ. ਦਰਜ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਕੇ ਹੈਰਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਪਿੰਡ ਧੂਰਕੋਟ ਦੇ ਇਕ ਸਰਪੰਚ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੀਵੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਥੇ ਇਕ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਰੁਕਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਵਾਕਾ ਹੋਇਆ ਥਾਨੇਦਾਰ ਇਸ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੀਪ ਵਿਚ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ 373 ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ

ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਕਤਲ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਰਸਰੀ ਵਾਕਾ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਮਾਰਿਆ ਔਰ ਉਸ ਕੇਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਬਾਇਆ ਗਿਆ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਟੀਚਾ ਸੀ ਉਹ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਜਿਹੜੀ ਧਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੋਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਗ੍ਰੇਨਰੀ ਦਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਵਾਟਰਲਾਗਿੰਗ ਨੇ ਤਬਾਹ ਕਰ ਛਡਿਆ ਹੈ ।

ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਔਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਇਹ ਬੋਰਡ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਬੋਰਡ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਔਰ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਕੀਮਾਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਵੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਫਲੈਚਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਟੂਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਐਮ. ਏਲ. ਏਜ਼. ਨੂੰ ਇਥੇ ਸਦਿਆ ਗਿਆ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਟੀ. ਏ. ਤੇ ਹੋਰ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮਗਰ ਜਿਹੜੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਸੀ ਉਸਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅੱਜ ਤਕ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਅਮਲ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਕੀ ਹੈ । ਔਰ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਤੋੜ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਜੁਲਾਈ ਜਾਂ ਅਗਸਤ ਦੇ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰੀਵਾਈਜ਼ ਕਰ ਦੇਣਗੇ । ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ । ਔਰ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ, ਸੇਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਬਦਸਤੂਰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਕ ਚੰਦਰਭਾਨ ਬਾਜਾ ਡ੍ਰੇਨ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਚਾਰ ਹਲਕਿਆਂ ਦੇ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਨਾਲ ਵਾਬਸਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਪੁਲ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਉਸ ਲਈ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵਾਰਫੁਟਿੰਗ ਤੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਿਲਕੁਲ ਚੁਪ ਹੈ ।

ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਬਾਰੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 50–50 ਪਰਸੈਂਟ ਰੂਟ ਦਾ ਬੇਸ ਬਣਾ ਕੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੇਪੂਟਿਜ਼ਮ, ਫੇਵਰਟਿਜ਼ਮ ਫੈਲਾ ਰਖੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਪਟਿਆਲੇ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇਕ ਲਾਈਨ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਆਪ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਗੱਡੀ ਬਰਨਾਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਟ੍ਰੇਨ ਦੇ ਫਾਟਕ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਟਕਰਾ ਗਈ ਜੇ ਫਾਟਕ ਟ੍ਰੇਨ ਦਾ ਚੌਕੀਦਾਰ ਬੰਦ ਨਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਤੋਂ ਟ੍ਰੇਨ ਆ ਜਾਂਦੀ ਔਰ ਬਸ ਟ੍ਰੇਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਟਕਰਾ ਜਾਂਦੀ । ਜਦ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕਰੀਏ ਜਦ ਬਸ ਦੇ ਬਰੇਕ ਹੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਖੜੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਜੱਦ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਲਿਆਂਦੀ ਤਾਂ ਬੜੀ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਲੇਕਿਨ 4–5 ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਕੋਈ ਤਸਲੀਬਖਸ਼ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ । ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ, ਮੈਂ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਗਰੀਕਲਚਰਿਸਟ ਨੂੰ ਕੁਝ ਰਿਲੀਫ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਐਗਰੀ-ਕਲਚਰ ਦਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਇਥੇ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਦੇ ਕਾਕੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨੀਂ ਨਾਲ ਮਸ ਨਹੀਂ । ਔਰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਗਰੋ-ਮੋਰ-ਫੂਡ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਬਣਾਏ ਗਏ, ਉਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਛਤਰੀ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦਰਾਂਤੀ ਫੜਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੱਦ ਕਿ ਦਰਾਂਤੀ ਕਦੇ ਖਬੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਇਹ ਹੈ ਡਿਪਾਰਮੈਂਟ ਦੀ ਨੌਲਿਜ । ਇਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ, ਕਾਂਗ੍ਰੇਸ ਨੂੰ ਠੁਮਣਾ ਦੇਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਤਸਵੀਰ ਇਸੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਹੈ । ਜਿਥੇ ਇਕ

[ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ]

ਰਾਈ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਟੋਪੀ ਲਗਾਕੇ ਉਸਨੂੰ ਚਾਵਲ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸਦੀ ਟੋਪੀ ਬੀਜਨ ਵੇਲੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਰ ਤੇ ਟਿਕੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਗਰੋ-ਮੋਰ-ਫੂਡ ਕੰਮਪੇਅਨ ਦਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਾਕ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਫੇਰ ਸਰਕਾਰ ਡੀਂਗਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ਕਿ, ਪਰ ਕੈਪਿਟਾ ਇਨਕਮ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਦ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਔਰ ਮੁਲਾਜ਼ਿਮ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਰ ਕੈਪਿਟਾ ਇਨਕਮ ਵੱਧੀ ਕਿਸਦੀ ਹੈ ? ਇਸ ਨਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਨਕਮ ਜ਼ਰੂਰ ਵਧੀ ਹੈ।

ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਕਨਜ਼ਿਊਮਰਜ਼ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਤੇ 9 ਕਰੋੜ 62 ਲੱਖ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਡਮਿਨਸਟਰੇਟਿਵ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਤੇ 6 ਕਰੋੜ 96 ਲੱਖ, ਹੈਲਥ ਤੇ 8 ਕਰੋੜ 38 ਲੱਖ, ਔਰ ਐਨੀਮਲ ਹਸਬੈਂਡਰੀ ਤੇ 8 ਕਰੋੜ 31 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਤਾਂ ਖਰਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮਗਰ ਕਨਜ਼ਿਊਮਰਜ਼ ਦਾ ਹਾਲ ਕੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਰੋਟੀ ਤਕ ਦਸਤਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। ਜਦ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਟੈਕਸ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਂਗ੍ਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਦਮਗਜ਼ੇ ਮਾਰੇ ਸਨ, ਉਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਦੁਰਗਾਪੁਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਿਥੇ ਗਏ। ਹੁਣ ਉਥੋਂ ਆ ਕੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਕੰਮ ਹਨ ਉਹ ਲੈਂਡਲਾਰਡਜ਼ ਬਾਰੇ, ਕੈਪੀਟਲਿਸਟਾਂ ਬਾਰੇ ਔਰ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲਿਸਟ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ । ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੂਬਾ ਏਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈਵੀਲੀ ਟੈਕਸਡ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸੋਰਸਿਜ਼ ਵੀ ਬਹੁਤ ਲਿਮਟਿਡ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਪੀਕਰ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ, ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਰ ਇਕ ਹੋਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਰੀਸੋਰਸਿਜ਼ ਐਂਡ ਰੀਟਰੈਂਚਮੈਂਟ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਕੇ ਰਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੋਰਸਿਜ਼ ਦੱਸੇ ਸਨ ਕਿ ਕਿੱਥੋਂ ਕਿੱਥੋਂ ਔਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਮਦਨ ਨਿਕਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਸਾਨੂੰ ਦੁਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀ ਬਚਾਉਣੀ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਸ ਬਜਟ ਦੇ ਵਿਚ ਲਖਾਂ ਰੁਪਏ ਸਟੇਟ ਗੈਸਟ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਏਅਰ-ਕੰਡੀਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਖੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਟੀਚਰ ਜੋ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਰਨਿੰਗ ਰੀਵਾਈਜ਼ਡ ਗਰੇਡਜ਼ ਵਿਚ ਸਰਵਿਸ ਬੈਨੀਫਿਟ ਦੇ ਦਿਉ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਦਫਾ 44 ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਰੋਟੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਗਲਾ ਘੁਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋ ਸਾਲ ਆਯੁਰਵੇਦਿਕ ਜਾਂ ਯੂਨਾਨੀ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਰਕਾਰ 39.50 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਤਨਖਾਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਸਾਲ ਦੀ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ 49 ਰੁਪਏ 50 ਪੈਸੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਮਾਮਲਾ ਠਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀਚਰ ਜਿਹੜੇ ਹਨ ਉਨਾਂ ਦੀ 85 ਰੁਪਏ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਤਰੱਕੀ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੈਦਾਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਮਗਰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਡਿਸਪੈਂਸਰ ਰਜਿਸਟਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮਗਰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜੇ ਕੋਈ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਜਣ ਜਿਹੜਾ ਚਾਰ ਨੁਸਖੇ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ ਔਰ ਕਿਸੇ ਵੈਦ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਸਰਟੀਫਾਈ ਕਰਵਾ ਲਏ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਗਸਤ 1963 ਤੋਂ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਡਿਸ-ਪੈਂਸਰਾਂ ਨੇ 12 ਸਾਲ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਜਿਸਟਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ

ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਐਕਸਟੈਂਡ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਲਕਿਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨੀਆਰਡਰ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ ਉਹ 10, 10 ਦਿਨ ਤਕ ਰੀਸੀਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਮਨੀਆਰਡਰ ਰੀਸੀਵ ਕਰਨ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਟਾਫ ਵਧਾਉਣਾ ਪਿਆ ਲੇਕਿਨ ਫਰ ਵੀ 10, 10 ਦਿਨ ਤਕ ਮਨੀਆਰਡਰ ਨਹੀਂ ਰੀਸੀਟ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 10 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਰਸੀਦ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਤਨੇ ਦੁਖ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਟਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜੇ ਕੋਈ ਹਾਰਡਸ਼ਿਪ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਘੰਟੀ) ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਇਕ ਬਾਰਡਰ ਦਾ ਸੂਬਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੂਬਾ ਗਰੇਨਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਹੈ। ਸੈਂਟਰ ਨੇ 231 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਿਰਫ 100 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਹੀ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 275 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੈਂਟਰ ਤੋਂ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਮੰਗ ਕਰਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਗਰਾਂਟ-ਇਨ-ਏਡ ਅਤੇ ਰੀਲੀਫ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕੀਏ ਔਰ ਜਿਹੜੇ ਭਾਖੜੇ ਵਰਗੇ ਡੈਮ ਉਸਾਰੇ ਹਨ ਉਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬਿਜਲੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਦੇਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪੈਦਾਵਾਰ ਬਹੁਤੀ ਕਰਨਗੇ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਵੀ ਹਲ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਜੇ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਢੋਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸੜਕਾਂ ਵੀ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਕੋਈ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਸਾਡੇ ਭਦੌੜ ਤੋਂ ਬਾਜੇ ਖਾਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜ ਛੇ ਸਾਲ ਬਣਦੀ ਨੂੰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਸਾਰੇ ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਫਰਲਾਂਗ ਤੋਂ ਵਧ ਟੋਟਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਉਹ ਇਕ ਫਲਡ ਸਟ੍ਰਿਕਨ ਏਰੀਏ ਦੀ ਸੜਕ ਹੈ ਮਗਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਪਟਿਆਲੇ ਰਾਜਪੁਰੇ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਸਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੜਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫੌਰਨ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਧਰ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਦੇ ਦੌਰੇ ਬਹੁਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗਲ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਭਲਾਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਵਿਚ ਸਲਾਬਤਪੁਰਾ, ਮਲੌਟ, ਭੋਡੀਪੁਰਾ, ਰਾਮੂਵਾਲਾ ਵਗੈਰਾ ਪਿੰਡ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਤ ਸਤ ਅਠ ਅਠ ਹਜ਼ਾਰ ਰਪਿਆ ਵੀ ਜਮਾਹ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਕੂਲ ਜਿਹੜੇ ਹਨ ਉਹ ਅਪਗਰੇਡ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਪਿੰਡ ਸੇਲਵਰ੍ਹਾ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਕੂਲ ਹਾਇ ਕੀਤਾ ਜਵੇ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੰਨੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਮਹਾਤਮਾਂ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ:

If you want to see the real India, you can got to the remotest corner.

ਜੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦੇਖਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਭੋਡੀਪੁਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖੋ, ਰਾਮੂਵਾਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖੋ ਜਿੱਥੇ ਨਾ ਬਿਜਲੀ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਸੜਕ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ: ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਲਦੀ ਖਤਮ ਕਰੋ। ((The hon. Member may please wind up his speech.)

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਸਾਡੇ ਬਾਜੇਵਾਲੇ ਦੇ ਦਾਨ੍ਹੇ ਵਿਚ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਇਕ ਖੋਖਰ ਮਾਈਨਰ ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਖੁਸ਼ਕੀ ਮਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਸਾ ਦੇ ਰਜਬਾਹੇ ਦੇ ਪੈਸੇ ਲਾ ਦਿਤੇ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਹਾਲੇ ਤਕ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਪਾਣੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਅੰਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕੇ। ਜੇ ਅਨਾਜ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੌਜ ਹੋਵੇਗੀ ਔਰ ਅਜ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੇਚੈਨੀ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਹ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਕਲ, ਯਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ 10 ਰੁਪਏ ਡੀ. ਏ. ਵਜੋਂ ਰੀਲੀਫ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਭਾਉ ਸਸਤੇ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰੇ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਹਿਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਜਗਾਹ ਜਿੱਥੇ 500 ਤਕ ਵਸੋਂ ਹੈ ਸਸਤੇ ਭਾਉ ਦੇ ਡਿਪੋ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਖੰਡ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਔਰ ਜਿਹੜਾ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਕੋਟਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਕੋ-ਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਈਟੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆਪ ਹੀ ਖਾ ਪੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਖੰਡ ਦੀ ਇਸ ਕਾਣੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਸ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

श्री रूप सिंह फूल (हमीरपुर) : मैं वित्त मंत्री पंजाब स्टेट को खसारे वाला लेकिन टैक्स फ्री बजट पेश करने पर बधाई देता हूं। इस ज़माने में जब कि महंगाई शबाब में थी, चीजों की कीमतें ग्रासमान तक ऊंची चढ़ रही थी ग्रौर न सिर्फ गरीब बल्कि ग्रमीर तबका भी उन की वजह से नालां था ऐसे समय में ऐसा बजट पेश करना काबले तारीफ है ग्रौर इस का सबूत यह है कि न सिर्फ ट्रेज़री बैंचिज वालों की ग्रोर से बल्कि ग्रपोजीशन की तरफ से भी इस बजट के पेश करने पर बधाई दी गई है। हां इस के ग्रलावा एक दो बातें ग्रौर हैं जिनके लिए इनको खुले दिल से बधाई दी जा

6.00 p.m.

सकती है वह यह कि इन्होंने पावर बेसड इन्डस्ट्रीज़ पर बिजली की डयूटी कम कर दी है ग्रौर दूसरे उपज बढ़ाने के लिए किसानों को कुछ मुरायात दी गई हैं। सरदार कपूर सिंह जी की शखसियत काफी मुरंजारंज है ग्रौर इनकी लियाक्त से हम यही तवक्कुह कर सकते थे। लेकिन सदरे मुहतरमा चन्द बातें हैं जिनकी तरफ मैं ग्रापकी तवज्जुह दिलाना ज़रूरी समझता हूं। हम कहते हैं कि पंजाब सरकार ने जहां ग्रौर साधन उपज को बढ़ाने के लिए मुहैय्या किए हैं वहां उसका एक सबूत भाखड़ा डैम का बनाया जाना भी है। भाखड़ा डैम के बारे में तो यह कहा जा सकता है कि––

"भाखड़ा डैम की तस्वीर नज़र ग्राती है,
काबले दीद यह तामीर नज़र ग्राती है।
फूल इस से वाबस्ता हुग्रा राज़े तरक्की ग्रपना,
इस में पंजाब की तकदीर नज़र ग्राती है।

जिस इलाका में जिस ज़मीन में यह भाखड़ा डैम बना है वह ज़िला कांगड़ा की तहसील हमीरपुर के गांव कोसरी का हिस्सा है लेकिन सितमजंरीफी देखिए कि बजाए इसके कि कांगड़ा के लोगों की हौसला ग्रफजाई की जाती ग्रौर उनको कोई इनाम दिया जाता

उस इलाका को ही कांगड़ा से छीन कर ज़िला होशियारपुर की तहसील ऊना में मिला दिया गया । इस की वजह यह बयान की जाती है कि यह एडमिनिस्ट्रेटिव प्वायंट आफ व्यू से किया गया है। लेकिन आप देखें कि इस दलील में कितना वज़न है । भाखड़ा से तहसील ऊना 20 मील के फासला पर है लेकिन ज़िला कांगड़ा में ही एक मकाम बडसर जो सब-तहसील है और थाना भी है भाखड़ा से 7/8 मील के फासले पर है तो फिर इसे बडसर के साथ रहने से कौनसा एडमिनिस्ट्रेशन खराब होता था जो इसे इधर 20 मील ऊना से जोड़ गया है । मुझे कोई वजह नज़र नहीं आती कि कांगड़ा के जिस इलाका में यह काम हो रहा है जिस पर सारे ही भारतवर्ष को नाज़ है उस इलाके को कांगड़ा से छीन कर दूसरे ज़िला को दे दिया जाए । वहां उस ज़मीन पर हमारे कोई 10 हजार बाशिन्दे रहते थे जिनको वहां से उखाड़ कर राजस्थान और हिसार के रेगस्तान में ले जा कर बसाया गया है । इतनी हमारी कुरबानी के बावजूद हमारे इलाका को हमारे पास से छीन कर दूसरों को दे दिया गया है । इसकी यह वजह है कि कांगड़ा वालों की और वहां के नुमांईन्दों की आवाज़ पुर असर नहीं है और यह उसे कोई वजन नहीं देते । इस के इलावा पोंग डैम के बनाने का सवाल है और उस के बनाने के लिए वहां की 72 हजार आबादी उजड़ रही है। इस बारे में मैं यह कहना चाहता हूं कि जिस तरह का सलूक भाक्ड़ा डैम के उजड़ने वालों के साथ किया गया है वैसे ही अगर पोंग डैम के उजड़ने वालों के साथ होगा तो उन की हालत बहुत खराब होगी । अगर पहले उनके बसाने का इन्तजाम न किया गया तो यह लोगों के लिए और सरकार के लिए भी सिरदरदी बन कर रह जाएगा ।

मैं कहना चाहता हूं कि भाक्ड़ा डैम से निकलने वालों की कुरबानी है जिस के कारण यह इतनी खूबसूरत भाखड़ा की तसवीर नज़र आती है लेकिन वहां से निकलने वालों को बरबाद किया गया है। तो मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि पोंग डैम से निकलने वाले लोगों को उजाड़ने से पहले उनके बसाने का खातरखाह इन्तजाम किया जाए ताकि उनको तकलीफों का सामना न करना पड़े । अब मैं पंजाब के मुजारों की हालत बयान करना चाहता हूं । पंजाब में वैस्ट पाकिस्तान से जो शरणार्थी आए उनके बसाने का सरकार ने इन्तजाम किया और पंजाब सरकार अब और नए शरणार्थी बना रही है और शराणार्थी बनाने के और हालात पैदा कर रही है । इनकी सितम ज़रीफी देखिए कहीं बसाए जा रहे हैं तो कहीं नए बनाए जा रहे हैं। स्क्यिूरिटी आफ लैंड टैन्योर एक्ट पास हुआ जिस का मतलब यह है कि मुज़ारों को मुरायात दी जाएं जिस से उनकी बेदखलियां बंद हों लेकिन कानून में इतनी खामियां हैं कि बेदखलियां अब भी बदस्तूर जारी हैं किसी न किसी बहाने से मालकान उनको बेदखल कर रहे हैं। लैंड रिफार्मज़ के बारे में जो सिफारिशात सैंट्रल कमेटी ने की हुई हैं उन पर अमल नहीं हुआ है । इस लिए मैं अर्ज करता हूं कि मुजारों और मालकान के ताल्लुकात ठीक रखने के लिए और उनके हकूक को महफूज रखने के लिए एक जामेह कानून बनाया जाए। ज़िला कांगड़ा में एक तबका गैरमौरूसी मुजारों का है जो 100 साल से मुसलसल काशत करते आ रहे हैं लेकिन आज तक उनके बारे में और उनके हकूक को महफूज करने

[श्री रूप सिंह फूल]

के लिए कोई कानून नहीं बनाया गया है। उनकी हालत बहुत खराब है और बावजूद इस बात के कि सैंकड़ों साल से उस ज़मीन पर काशत कर रहे हैं उनका उन ज़मीन पर कोई हक हकूक नहीं है। मैं अर्ज करता हूं कि उनके बारे में जल्दी कानून बनाया जाए और उनको भी मलकियत के हकूक दिए जाएं। फिर मैं आपको बताना चाहता हूं कि ज़िला कांगड़ा की आजादी आने के बाद उस कदर तरक्की नहीं हुई है जितनी कि हमारे मुल्हका इलाके हिमाचल प्रदेश में हुई है। हिमाचल प्रदेश की आबादी और रक्बा ज़िला कांगड़ा और कुल्लू, लाहोल-स्पिति जो पहले ज़िला कांगड़ा में ही थे इन तीनों की आबादी और रक्बे के बराबर है। वहां हिमाचल प्रदेश में अभी चन्द साल की बात है कि कहीं कहीं एक आध मील पक्की सड़क देखने को मिलती थी मगर आज आप वहां का नकशय देखें तो वहां पर आज सैंकड़ों मील पक्की सड़कें बन गई हैं लेकिन हमारे हां अल्ला अल्ला खैर सल्ला है। मुझे अपने हमीरपुर के इलाका के बारे में यह कहते हुए खुशी होती है कि यह इलाका पंजाब का लीडिंग रिक्रूटिंग सैंटर है इस ऐग्रैशन के दौरान में सब से ज्यादा कायुलटीज मेरे इस हमीरपुर के इलाका ने सफर की हैं। उस बहादुर और कुरबानी करने वाले इलाके में तीसरे प्लान में 110 मील पक्की सड़कें बनाई जानी चाहिए थीं लेकिन आज तक कुल 20 मील ही बनी हैं। इस का मतलब है कि और प्लानों में सड़कें बनानी तो कुजा इस तीसरे प्लान में ही जो सड़कें रखीं थीं उनके ही बनाने में आठ प्लान और चाहिए। अगर तामीरी कामों की रफतार यही रही तो मैं कहूंगा कि ज़िला कांगड़ा का कभी उद्धार नहीं होगा। यही वजह है कि आज कांगड़ा के नौजवानों में हिमाचल में मदगाम होने की तहरीक जोर पकड़ रही है। वह नहीं बरदाशत कर सकते कि जो हिमाचल के इलाके हमारे से पीछे थे वह तो आगे बढ़ जाएं और हम पीछे की तरफ चलें। आजादी आने से पहले हिमाचल वाले हमारे मुकाबले में इनफीरियर कम्पलैक्स से सफर करते थे। They used to suffer inferiority complex in the presence of the people of Kangra and now we suffer in their presence because the development of Kangra fades into insignificance when compared with the development of Himachal Pradesh.

लेकिन आज वहां पर मैडिकल कालिज, प्राफैशनल कालिज, इन्जनियरिंग कालिज और दूसरे कई प्रकार के अदारे चल रहे हैं मगर हमारे कांगड़ा में सवाए एक कालिज के और कुछ नहीं है। मैं अपनी तरफ से पंजाब सरकार को इस बात की ज़रूर बधाई देता हूं कि हमीरपुर में पौलीटैक्निक और डिग्री कालिज की कलासें इसी साल से शुरू हो रही हैं। लेकिन हमारी कांगड़ा वालों की मांग है कि हमारे ऐसे इलाकों में हर सब-डिवीजन के हैडक्वाटर पर एक डिग्री और एक पौलीटैक्निक कालिज खोला जाए। जहां तक बिजली का ताल्लुक है यह सारी बिजली ज़िला कांगड़ा के पानी से बनती है लेकिन वहां के गांव में बिजली नहीं दी गई है सिर्फ सब-डिवीज़नल हैडक्वाटरज़ पर ही दी गई है।

"बिजली देने के लिए कांगड़ा मशहूर है
जिससे जूलमत कदा मुल्क तो पुरनूर है
वाए नाकामी की यह नूर बहुत दूर है
कांगड़ा फिर भी अंन्धेरे में बदस्तूर है ।"

डिप्टी स्पीकर साहिबा, अगर हिमाचल प्रदेश को देखा जाए और जिला कांगड़ा की हमीरपुर तहसील को देखा जाए तो पता चलेगा कि इन में जमीन और आसमान का फर्क है । वहां पर रोशनी ही रोशनी है लेकिन हमारे जिला में अन्धेरा ही अंधेरा है ।

सदरे मोहतरमां, मैं जंगलात के बारे में भी अर्ज करना चाहता हूं । यहां सदन में हरियाणा प्रान्त, जालन्धर, लुध्याना और अमृतसर का ही राग गाया जाता है । इन्हीं जगहों पर ही सारा का सारा पैसा खर्च कर दिया जाता है और डिवैल्पमेंट भी इन्हीं जगहों की हो रही है । और जिला कांगडा को हर लिहाज से इग्नोर किया जा रहा है। अगर जिला कांगड़ा खत्म हो गया तो इस के साथ दोनों रिजन बिलकुल खत्म हो जाएंगे । इस की हालत एक विधवा स्त्री की तरह हो जाएगी और यह दोनों रिजन रोते रहेंगें जिस तरह से विधवा सारी उमर रोती रहती है । नैश्नल कौंसल की सिफारिश है जगह कि जिस मुल्क ने जिन्दा रहना हैं तो उस की 33 प्रतिशत में फारेस्ट होना लाजमी है । वहां पर दरखत लगाने बहुत ही जरूरी हैं । अगर इस मे कमी आ गई तो वह मुल्क आहिस्ता २ तबाह हो जाएगा । अगर इस तरह ध्यान दिया जाए तो पता चलेगा कि मैदानी इलाके में .07 हिस्से में जंगलात हैं और जिला कांगडा में 18 प्रति शत जमीन जंगलात से घिरी हुई है । मेरी यह एक पुखता राए है कि–

A country which is raided by swords, guns, cannons and bombs can recostruct itself after a lapse of time but a country which is devastated by floods due to the erosion and deforestation will never be able to survive.

मैं अर्ज करना चाहता हूं कि जब तक इन इरोजन को रोकने के लिए पर्याप्त साधन उपलब्ध न किए जाएंगे तो इन फ्लडज को भी रोका नहीं जा सकेगा और पंजाब में हर साल फ्लडज से नुक्सान होता रहेगा । आप चाहें डैम बना लें, उस से भी ज्यादा लाभ नहीं दिखाई दे रहा है । अगर आप ने डैम तैयार करने थे तो सरकार को चाहिए था कि पहाड़ी इलाके में सड़कें पहले बनाती । (विघ्न) मैं अर्ज कर रहा था कि पहाड़ी इलाके की अच्छी जमीन भी खराब होती जा रही है । अगर वहां की सुआइल बह कर मैदानों को फरटाइल कर रहा है । जब तक जिला कांगड़ा की अच्छी तरह से डिवैल्प-मेंट नहीं की जाती तब तक पंजाब के मैदानी इलाके का कुछ नहीं बनने वाला है ।

सदरे मोहतरमां, मैं ट्रांस्पोर्ट के बारे में भी जिक्र करना चाहता हूं । आप को मालूम ही है साइंस्टेफिक युग में सब से जरूरी लोगों को ट्रांस्पोर्ट की सुविधाए प्रदान करनी चाहिए । अगर कांगडा की ट्रास्पोर्ट की तरफ ध्यान दिया जाए तो पता चले-गा कि वहां पर ट्रांस्पोट की सुविधाएं बहुत ही कम है । वहां पर पहले तो ट्रांस्पोर्ट के लिए सड़कें ही बहुत कम है । अगर सड़कें वहां पर हैं तो उन पर बसें कम ही चलाई जा

[श्री रूप सिंह फूल]

रहीं हैं । वहां पर रूट प्रमिट देने के लिए सालों ही साल लग जाते हैं । मैं मानता हूं कि पंजाब सरकार ने कुछ बसें खरीदी हैं और पहाड़ी इलाके में भी बसें चलाई हैं । इस से इस इलाके की कुछ तरक्की हुई है । मैं मानता हूं कि पंजाब पैसेंजर टैक्स भी कम कर दिया है क्योंकि लोगों को किराया ज्यादा देना पड़ता है लेकिन इस के विपरीत गुडस पर दुगना टैक्स लगा दिया है । वहां पर जो ट्रक चलते हैं उन की बाडीज मैदानी इलाकों से बहुत ही छोटी होती हैं और मैदानी इलाकों में चलने वाले ट्रकों में से बहुत ही कम भार ढोते है । हम ने इस बारे में सरकार को रिप्रीजैंटेशन भी दी है । मैं वित्त मंत्री महोदय की खिदमत में अर्ज करना चाहता हूं कि उस रिप्रेजैंटेशन को फेवरेबली कंसिडर किया जाए और लोगों को इस में भी राहत दी जाए

सदरे मोहतरम, मैं अब खेलों के बारे में अर्ज करना चाहता हूं । सरकार ने बाकी जिलो में स्पोर्टस स्टेडियम बनाए हैं लेकिन जिला कांगडा को इस लिहाज से पूछा नहीं जा रहा है। सुजानपुर टीरा में कुदरती ही ऐसी ग्राउंड बनी हुई है। इस लिए सरकार को वहां पर स्पोर्ट स्टेडियम बनाना चाहिये। जिला कांगड़ा में नैशनल और इंटर नैशनल के खिलाड़ी हुए हैं। मैं टाईम की कमी के कारण इस वक्त ज्यादा डिटेल्ज में नहीं जाना चाहता हूं लेकिन इतनी ज़रूर अर्ज़ करना चाहता हूं कि 1922 में हाकी के दो खिलाड़ी ज़िला कांगड़ा, की तहसील हमीरपुर के थे। और वह अब भी जिन्दा हैं। सन 1922 में प्रथम इंडियन हाकी टीम विदेश गई थी। इसी तरह से श्री लाल चन्द भी बड़े खिलाडी है। बाक्सिंग के भी तहसील हमीरपुर ने ही बड़े खिलाड़ी पैदा किए हैं। इसी तरह से मिल्टरी की कमांडों मे जिला कांगड़ा के बहुत से अच्छे खिलाड़ी हैं जिन का कोई वारिस नहीं है। वहां पर बहुत अच्छे खिलाडी हुए हैं। अगर वहां पर कुछ ध्यान दिया जाए तो मैं समझता हूं कि अच्छे खिलाडी इस जिले में हो सकते हैं। इस लिये वहां पर स्पोर्टस स्टेडियम खोला जाना चाहिए। हमारी सरकार जब कोई काम वहां पर शुरू करती है तो मैदानी तथा तरक्की याफता इलाकों की भांति कैश कंट्रीब्यिशन की शर्त पहले रख दी जाती है। यह इलाका पहले ही बहुत गरीब है। इस लिए यहां के लड़के अपने पेट पालने के लिये हजारों मील बाहर चले जाते हैं। इस लिये वह इस शर्त को कभी भी पूरी नहीं कर सकते हैं। इस लिए सरकार को इस तरफ ध्यान देना चाहिए और लोगों की गरीबी की हालत को देखते हुए यह शर्त नहीं लगानी चाहिए। अगर यह शर्त रखी गई तो मैं समझता हूं कि इस इलाके की डिवैलपमेंट नहीं हो सकेगी और इलाका बहुत पीछे रह जाएगा।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं अब तालीम के बारे में अर्ज़ करना चाहता हूं। हम ने स्कूलों के अपग्रेडिंग के बारे में पहले भी रिप्रेजैंटेशन दीं । आप को भी मालूम है कि मैदानी इलाकों की निसबत इस इलाके की पर कैपिटा इंकम बहुत हीं कम है। यह भी आप को मालूम होगा कि वहां के लोग गरीबी के कारण सरकार को केश कंट्रीब्यूशन नहीं कर सकते हैं। वहां के नौजवान भारत की रक्षा करने के लिये नेफा और लद्दाख में अपनी जान को हथेली मे लिए बैठे हैं । उन की हालत को मद्देनजर रखते हुए

वहां पर यह शर्त बिल्कुल नहीं लगानी चाहिए। उन नौजवानों के बच्चे स्कूलों में पढ़ते हैं। अगर सरकार ने यह शर्त खत्म नहीं की तो मैं समझता हूं कि वहां पर तालीम के अदारे में तरक्की नहीं हो सकेगी और वहां का इलाका जो पहले ही इस विषय में पिछड़ा हुआ है, और पीछे रह जाएगा। बच्चे अपनी शिक्षा प्राप्त करने के लिए 10, 10 मील दूर जाते हैं। आप भी उन की तकलीफों को महसूस करेंगे कि उन को रोज़ पैदल इतनी दूर आने जाने में कितनी कठिनाईयां होती होंगी क्योंकि आने जाने के लिए भी कोई साधन नहीं है। इस लिए मेरी प्रार्थना है कि मिडल स्कूलों को हायर सैकण्डरी में अपग्रेड किया जाए और प्रोइमरी स्कूलों को मिडल स्कूलों में बिना किसी कैश कंट्रीब्यशन की शर्त लगाए अपग्रेड करना चाहिये। मैं समझता हूं कि सरकार इस तरह करके शिक्षा का विकास वहां पर कर सकेगी। अगर ऐसा नहीं किया गया तो शिक्षा की कमी को दूर नहीं किया जा सकेगा। हाल ही में सबार्डीनेट सीलेक्शन बोर्ड ने 591 मास्टरों को भरती करने का इश्तहार निकाला है। पहली मिनिस्टरी ने जिला कांगड़ा के कैंडीडेटस के लिये सबजैक्टस की कम्बीनेशन में रियायत दी हुई थी लेकिन अब यह रियायत वापस ले ली है। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि शहरों में पहले ही काफी स्टूडैंटस को सुविधाएं दी हुई हैं लेकिन उस के मुकाबले में ज़िला कांगड़ा में बहुत कम हैं। वहां के बहुत कम लड़के बाहिर जाकर उच्च शिक्षा प्राप्त करते हैं। वहां पर लड़के और लड़कियां भी कम ही मिलती हैं जिन्होंने उच्च शिक्षा प्राप्त की हो। अगर यह शर्त न हटाई गई तो मैं समझता हूं कि जिला कांगड़ा में बाहिर से टीचर्ज नहीं आ सकेंगे और वहां के भी उच्च शिक्षा प्राप्त लड़के टीचर्ज नहीं बन सकेंगे। इस लिए वहां पर बच्चों की तालीम मिलने में रुकावट पैदा होगी। इस लिये मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि यह शर्त जिला कांगड़ा के कैंडीडेट्स के लिए खत्म कर देनी चाहिए।

मैं ट्रांस्पोर्ट के बारे में कुछ कहना भूल गया था। जब तक रूट परमिट देने के लिए पहाड़ी इलाकों के लिये अलेहदा रिजनल ट्रांस्पोर्ट अथारिटी नहीं बनाई जाएगी तो मैं समझता हूं कि तब तक इस इलाके की तरक्की ट्रांस्पोर्ट के लिहाज़ से नहीं हो सकेगी। इस लिए सरकार को इस ओर जल्दी ध्यान देना चाहिए।

सदरे मोहतरमां, मैं किसी की प्रशंसा नहीं करता हूं लेकिन मैं किसी की जायज़ प्रशंसा किए बगैर रह भी नहीं सकता हूं। सरकार ने श्री आर. एन. चोपड़ा को हिल्ली एरिया कमिश्नर नियुक्त किया है। उस ने पहाड़ी इलाके की बेहतरी के लिये भरसक प्रयत्न किए हैं और कर रहा है। उस ने डिवैलपमेंट के बारे में कई स्कीमें तैयार कीं। लेकिन वह स्कीमें ही बनाता है और मंजूरी के लिए दूसरों को ही भेजता है। उस को फ़ंडज लेने के लिए दूसरों की तरफ ही देखना पड़ता है। मैं समझता हूं कि जब उस को फण्डज नहीं मिलते तो वह स्कीमें बे-फायदा मेजों पर पड़ी रहती हैं। वह तो इस वक्त लेटर बाक्स का काम कर रहा है। उसे तो दूसरों के सामने फण्डज के लिए भीख मांगनी पड़ती है। अगर सरकार उन स्कीमों को लागू नहीं करेगी तो

[श्री रूप सिंह फूल]
गरीब लोगों को कोई लाभ नहीं होगा। इस लिए सरकर को चाहिए कि उसे स्कीमें लागू करने के लिए पर्याप्त मात्रा में धन मिले ताकि पहाड़ी इलाके की तरक्की में कोई बाधा न पड़े।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, बहुत से जिला कांगड़ा के लड़के हैं जिन्होंने बी०एस०सी० की परीक्षा पास की लेकिन उन्हें अच्छे नम्बर न मिलने के कारण एम०एस०सी० में सीट नहीं मिलती। यह लड़के दूर जाकर बहुत कठिनाई से शिक्षा प्राप्त करते हैं और अपना स्टैंडर्ड मैदानी इलाकों के बराबर नहीं बना सकते हैं। मैं अर्ज करता हूं कि अगर इन पहाड़ी इलाकों के रहने वालों के लिए कुछ रियायतें दे दी जाएं तो मैं समझता हूं कि एक कारेखैर होगा।

इस से आगे मैं अर्ज करना चाहता हूं कि विलेज कामन लैंड ऐक्ट की वजह से हमें बहुत तक्लीफ हो रही है। हमारी जो टीका शामलात थी वह टीका देह में शामिल कर दी गई। ऐसे रक्बे हैं जो कि सैंकड़ों सालों से जमीनदारों के जुदागाना कब्जे में थे मगर कागजात माल में उन का इन्द्राज नहीं हुआ। अब वह भी उन से छिन जाएगी। इस लिये मैं समझता हूं कि इस ऐक्ट से बजाए फायदे के नुकसान है। इस बारे में एक बिल हाउस में मैंने पेश किया है वह मंजूर कर देना चाहिये।

एक बात और मैं हरिजनों के मुताल्लिक अर्ज करना चाहता हूं। इन के बारे तबसरे तो बहुत हुए :

आंख को इक निगाह का हक है
दिल को भी एक आह का हक है।
एक दिल लेके मैं भी आया हूं,
मुझ को भी एक गुनाह का हक है।

सदरे मुहतरमां, जब हरिजनों का नाम आता है तो कई मेम्बरान फबतियां उड़ाते हैं। वे यह नहीं समझते कि हम भी इन्सान हैं, सोसाइटी के अंग हैं। मैं यह बात एलानिया कहता हूं कि कोई तहरीक हिन्दोस्तान भर में कामयाब नहीं हो सकती और कोई हकूमत हिन्दोस्तान में कामयाब नहीं हो सकती, कोई पोलीटीकल पार्टी हिन्दोस्तान में कामयाब नहीं हो सकती जिस में हरिजन शानाबशान शामिल न हों। हरिजनों, को प्रोमोशन्ज में भी दस फी सदी रियायतें दी गई। मगर जो ऊपर सरकारी कर्मचारी बैठे हुए हैं जो कि अपने आप को सरकारी कर्मचारी समझते हैं वह शायद यह बात अच्छी नहीं समझते कि हरिजन भी कोई अच्छा अफसर बन कर कुर्सी पर बैठ जाए। वे लिख देते हैं कि suitable candidate is not forthcoming कोई न कोई बहाना बना दिया जाता है। यह बात ठीक नहीं है।

इस से आगे मैं एक बात हरिजनों के बारे में कहना चाहता हूं। यहां पर पांच करोड़ रुपया सरकार ने उन के लिये इक्ट्ठा किया था। अब बतौर कर्जा के वह रुपया दिया जा रहा है लेकिन उस कर्जे में से जिला कांगड़ा के एक हरिजन को एक

नया पैसा भी नहीं मिला। जिला कांगड़ा में इवैकुई लैंड है। उस सम्बन्ध में कर्जा देते हैं तो जिलां कांगड़ा भूखा मरता है। उस के साथ सौतीली मां का सलूक किया जाता है उस के हक्कों की रक्षा नहीं की जाती। अन्त में मैं एक बार यह बात कहना चाहता हूं कि जहां तक हरिजनों का ताल्लुक है इन को जो जो रियायतें देने का वादा किया है अगर वह वादे पूरे न किए गए तो मैं समझता हूं कि हरिजनों की हालत वैसे ही रहेगी जैसे कि आज से दस साल पहले थी। आप का धन्यावाद।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ (ਧਾਰੀਵਾਲ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ ਬਜਟ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਐਕਸੈਸ ਬਜਟ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ 2 ਤੇ 2 ਚਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗਲ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਹੋਈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਬਜਟ ਤੋਂ ਇਹ ਆਸ ਨਹੀਂ ਬਝ ਸਕਦੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਅਤੇ ਖਰਚ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਮ ਸੇ ਕਮ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ। ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ ਫੈਮਿਲੀ ਦਾ ਬੈਲੈਂਸਡ ਬਜਟ ਬਣਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਬਜਟ ਤੋਂ ਅਜਿਹੀ ਆਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਝਦੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਜਿਹੜੇ 65 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਨਇਪਲਾਇਡ ਆਦਮੀ ਹਨ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮੁਹਈਆ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਬਣ ਸਕੇ ਗਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਸਟੇਟ ਵਿਚੋਂ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਸਾਲ ਬਜਟ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਿਹਾ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਲੈਨਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਆਸ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਬਝਦੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਹੈ ਇਹ ਵਾਧਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਪਰ ਮੈਂ ਇਕ ਦੋਂ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਾਸਤਗੋਈ ਦੀ ਦਾਦ ਦਿਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਸਪੀਚਾਂ ਸੁਣਾਂ। ਪਰ ਹਰ ਇਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਕਾਂਸਟੀਚਿਊਐਂਸੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਰੋਣਾ ਰੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਨਾ ਰੋਂਦੇ। ਗਾਲਬਨ ਇਹੋ ਠੀਕ ਮੌਕਾ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹਲਕਿਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦਸੇ ਜਾਣ। ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਮੂਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਦੋ ਗਲਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਗਰਕ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਸਤਗੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰਾ ਤੌਖਲਾ ਸੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

On page 4 of the Budget Speech of the Finance Minister it has been stated—

"The dependence of the State Governments on the Union Government for financing their developmental plans is increasing year after year, primarily because of the comparatively inelastic nature of the tax resources at their disposal......................"

ਮੇਰਾ ਤੌਖਲਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਮਾਤਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਹਰ ਸਾਲ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਜੇਕਰ ਸਾਡਾ ਇਹੋ ਹਾਲ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਸਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਲਕਿ ਪਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਡੇ ਫਿਨਾਂਸ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਦੀਵਾਲੀਆਂ ਹੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ ਬਲਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਕਰਜ਼ਾ ਅਸੀਂ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ]

ਨਹੀਂ ਲਾਹ ਸਕਾਂਗੇ। ਅਗੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 1952 ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਵਲ ਕੇਂਦਰ ਦਾ 78.37 ਕਰੋੜ ਕਰਜ਼ਾ ਸੀ। 1964 ਵਿਚ 359.60 ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 360 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਕਰਜ਼ਾ ਸੀ ਹੁਣ 3 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੀ ਹੋਰ ਨਾ ਕੰਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੈਂਟਰ ਕੋਲੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਕੇ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਬਿਲਕੁਲ ਕਲੀਅਰ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਐਨਾ ਭਾਰੀ ਕਰਜ਼ਾ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਲਾਹ ਸਕੇਗੀ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਨਾ ਉਧਾਰ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਉਤਾਰਨ ਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਕ ਹੀ ਇਲਾਜ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੈਂਟਰ ਨੂੰ ਅਪ੍ਰੋਚ ਕਰੀਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਹੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 280, 275(1) ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਅਸੀਂ ਮਕਰੂਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਚਲੇ ਜਾਂਵਾਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਤਾਂ ਅੱਧੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਫਾਈਨੈਂਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਕੋਲ ਰਿਕੁਐਸਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ.....

श्री बलरामजी दास टंडन : आन ए प्वायेंट आफ इनफर्मेशन, डिप्टी स्पीकर साहिबा, क्या हाउस का समय बढ़ा दिया गया है? साढ़े छः तो हो गए हैं।

उपाध्यक्षा : टंडन जी आप बैठिये। मेरे पास घड़ी है। (The hon. Member Shri Tandon may resume his seat. I have got a watch with me.)

श्री बलरामजी दास टंडन : हाउस की घड़ी तो यह है। या तो आप इस को भी अपनी घड़ी के मुताबक ही कर दीजिये।

उपाध्यक्षा : सदन कल साढ़े नौ बजे तक स्थगित होता है। The House is adjourned till 9-30 a.m. tomorrow.

(The House then adjourned till 9-30 a.m. tuesday the 9th March, 1965.)

4253 PVS— 22-6-65 C P and S Pb Chandigarh

APPENDIX

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES VOL. I, NO. 12, DATED THE 8TH MARCH, 1965.

Jasbir Cooperative Farming Society Barreke, District Ferozepur

2328. Sardar Kulbir Singh : Will the Minister for Home and Development be pleased be state —

(a) the list of members of Jasbir Cooperative Farming Society, village Barreke tehsil and district Ferozepur together with the area owned by the members thereof ;

(b) the total area in the pool of the said society together with the area taken by it on lease from the Government and the amount of lease payable to the Government annually by each of them individually?

Sardar Darbara Singh : The requisite information is as under :—

(a) List of members of Bareke Jasbir Cooperative Farming Society Ltd. Bareke, Tehsil and District Ferozepur with the area owned by each member and taken on lease is indicated below :—

S. No.	Name of the member	Land owned	Taken on lease	
			Provincial Govt. (In acres)	Utilization Act
1.	Shri Bakhtawar Singh, S/o S. Sahib Singh	..	20	..
2.	Jasbir Singh, s/o Bakhtawar Singh	8	..	40
3.	Mangal Singh, s/o Maya Singh	..	6	..
4.	Jaswant Singh, s/o Sher Singh	..	6	..
5.	Kartar Singh, s/o Sher Singh	...	20	..
6.	Jawala Singh, s/o Sher Singh	..	25	..
7.	Puran Singh, s/o Natha Singh	..	..	..
8.	Kulwant Singh s/o Natha Singh	..	..	..
9.	Harnam Singh, s/o Gurdit Singh	..	8	..

1	2	3	4
10. Khera Masih, s/o Panja Christian	..	15	..
11. Kishan Singh, s/o Narain Singh.	..	..	..
12. Buta Singh, s/o Jawaya Singh.	..	..	25
13. Gopal Singh, s/o Buta Singh	..	..	..
14. Mohinder Pal Singh, s/o Bakhtawar Singh	..	20	..
15. Jagga Singh, s/o Satu Singh.	..	..	..
Total	8	120	65

(b) The total area of 103 acres is in the pool of the society. The amount of lease money payable to Government annually by various members individually is as under :—

S. No.	Name of Member	Amount payable to Government/ Landowner
1.	Bakhtawar Singh s/o Sahib Singh	Rs. 58/-
2.	Jasbir Singh s/o Bakhtawar Singh	(i) Rs. 2½ per acre (Landowner Sultan Singh, s/o Attar Singh) (ii) Rs, 1½ per acre (Land owner Gurdas Singh, s/o Har Singh.) (iii) Rs. 1½ per acre (Land owner Joginder Singh, s/o Suram Singh)
3.	Mangal Singh s/o Maya Singh	Rs. 56
4.	Jaswant Singh s/o Sher Singh	Rs. 40
5.	Kartar Singh s/o Sher Singh	Rs. 19
6.	Jawala Singh s/o Sher Singh	Rs. 24
7.	Harnam Singh s/o Gurdit Singh	Rs. 17
8.	Khera Masih s/o Panja Christian	Rs. 17
9.	Buta Singh s/o Jawala Singh	Rs. 2½ per acre (Land owner Fauja Singh, s/o Jawala Singh)
10.	Mohinderpal Singh s/o Bakhtawar Singh	Rs. 18

The answer to Assembly Question No. 2331 appearing in the list of Unstarred Questions on the 8th March, 1965 is not ready. The reply will be submitted as soon as the relevant information has been collected,

(Sd.)... ... ...

Chief Minister, Punjab.

To

The Secretary,
Punjab Vidhan Sabha, Chandigarh.

U.O.N, 2838—RPS-VII-65., dated the 8th March, 1965.

The answer to Assembly Question No. 2341 appearing in the list of Unstarred Question on the 8th March, 1965 In the name of Sardar Kulbir Singh, M.L.A. is not ready. The reply will be submitted as soon as the relevant information has been collected.

(Sd.)... ... .

Public Works and Welfare Minister.

To

The Secretary,
Punjab Vidhan Sabha, Chandigarh.

U.O.No, 112-IW-(3)-65/cell., dated the 6th March, 1965.

4253 P.V.S.—366—22-6-65— C., P. & S. Pb., Chandigarh.

Published under the authority of the Punjab Vidhan Sabha, and printed by the Controller, Printing & Stationery, Punjab, Chandigarh

Punjab Vidhan Sabha Debates

9th March, 1965

Vol. I—No. 13

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Price : Rs. 5.20 Paise

ERRATA

TO

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES VOL. I, NO. 13,
DATED THE 9TH MARCH, 1965.

Read	*For*	*Page*	*Line*
Constitutionally	Constitunally	(13)9	9
श्री	क्षा	(13)10	1
25	25th	(13)16	10 from below
RELIEF SANCTIONED	RELIEFS ANCTINED	(13)17	1
gratuitous relief	gretuitous	(13)19	2, col 22.
Gratuitous	Gratuitious	(13)19 (13)32	4 from below last
Loans	Lons	(13)19	3 from below
54	blank (S. No.)	(13)21	4
95	53	(13)23	19
village	vilage	(13)24	2
pleased	please	(13)38	11 from below
Delete the words 'to be pleased' after the words 'be pleased'		(13)42	5 from below
execution	exec tion	(13)49	12 from below
above	bove	(13)49	5 from below
repayable	repayalble	(13)50	12
advanced	advaned	(13)50	18
District	Distirict	(13)50	35
dropped	drppopped	(13)52	last
मुल्तवी	मुल वी	(13)67	14
चिट्ठियां	चिट्ठियां	(13)67	6 from below
याद्दाश्त	यद्दादाशत	(13)91	last

Read	*For*	*Page*	*Line*
स्ट्रिकन	स्ट्रिकटिड	(13)92	5
निज़ाम	इंतज़ाम	(13)92	22
टेढ़ा	टड़ा	(13)93	3
भर	पर	(13)96	4
स्वयं	स्व	(13)96	27
route	rout	(13)99	3
duty	d ty	(13)99	31
to	t	(13)99	32
temporary	emporary	(13)100	21
may	m y	(13)100	31
मिट्टी	मिट् ी	(13)102	4
देवी	दवी	(13)102	20
[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]	[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿਘ]	(13)110	1

PUNJAB VIDHAN SABHA

Tuesday, the 9th March, 1965

The Sabha met in the Vidhan Bhawan, Sector 1, *Chandigarh at* 9.30 *a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.*

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

Appointment of Harijans Lambardars in district of erstwhile Pepsu.

***6818. Lieut. Bhag Singh :** Will the Minister for Revenue be Pleased to state —

(a) whether Government propose to appoint the remaining Harijan Lambardars in the districts of erstwhile Pepsu State, if so, when;

(b) whether Government has decided to grant Panchotra or any remuneration to the Harijan Lambardars ; if so, since when ?

Sardar Harinder Singh Major : (a) & (b) The matter is yet under consideration.

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਪੈਪਸੂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਫੇਰ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੀ ਵਜੂਹਾਤ ਹਨ ਕਿ ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਜ਼ੇਰੇ ਗ਼ੌਰ ਕਿਉਂ ਹੈ ?

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ: ਕਈ ਮਸਲੇ ਅਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅੰਡਰ ਕੰਸਿਡਰੇਸ਼ਨ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਜ਼ੇਰੇ ਗ਼ੌਰ ਰਹੇਗਾ ਔਰ ਕਦ ਤਕ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ ?

Minister : As early as possible.

ਸ੍ਰੀ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਚੋਤਰਾ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਦੇ ਅਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਪੁਆਇੰਟ ਕਰਨ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੀ ਮਕਸਦ ਸੀ ? ਕੀ ਉਹ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਲੰਬਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਔਰ ਫਰਜ਼ ਕੀ ਹਨ ?

Minister : Collection of revenue is one of the duties of a Lambardar. In addititon to it there are number of other duties which he is supposed to perform.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਅਜੇ ਤਕ ਵੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸਿਜ਼ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕੋਰਟਸ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਫਾਈਨਲ ਤੌਰ ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਔਰ ਦੋ ਦੋ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਕੇਸਿਜ਼ ਡੀ. ਸੀਜ਼ ਵਗੈਰਾ ਦੀਆਂ ਕੋਰਟਸ ਵਿਚ ਲਿੰਗਰ ਆਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ?

Minister : I am not aware of it, Sir.

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ " as early as possible " ਕੀ ਉਹ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ as early as possible ਦੀ ਡੈਫਿਨੀਸ਼ਨ ਕੀ ਹੈ ? .

Minister : It depends upon one's own intelligence.

चौधरी रण सिंह : क्या मन्त्री महोदय बताने का कष्ट करेंगे कि जिन गांव के अन्दर अभी तक हरिजन लम्बरदार एप्वायंट नहीं किये गये लेकिन वहां पर हरिजन लम्बरदार एप्वायंट करने के लिये पापुलेशन काफी है वहां पर भी क्या उन को एप्वायंट किया जाएगा और अगर किया जाएगा तो कब तक किया जाएगा ?

श्री अध्यक्ष : वह तो उन्होंने बता दिया है कि मामला ज़ेरे गौर है। (He has stated that the matter is under consideration.)

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਪੁਲਿਸ ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਗਵਾਹੀਆਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ । ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਲੰਬਰਦਾਰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗਵਾਹੀਆਂ ਵਗੈਰਾ ਦੇਣ ?

ਮੰਤਰੀ : ਲਬਰਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਊਟੀਜ਼ ਡਿਫਾਈਂਡ ਹਨ । ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਾਕੀ ਲੰਬਰਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਊਟੀਜ਼ ਹਨ ਉਹੀ ਹਰੀਜਨ ਲੰਬਰਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ।

श्री अमर सिंह : मन्त्री महोदय ने बताया है कि मामला अभी भी ज़ेरे गौर है। क्या वह यह बताने की कृपा करेंगे कि अभी कितने साल और यह मामला ज़ेरे गौर रहेगा ? इस के अलावा जो ऐसे केसिज़ हैं जिन में पांच छ: छ: हजार रुपया लम्बरदारी के लिये हरिजनों ने खर्च किया और जो कि अभी तक भी डिसाईड नहीं कर पाए, उन का फैसला कब तक हो जाएगा ?

मन्त्री : जिस वक्त कोई मामला ज़ेरे गौर होता है तो कंसिडरेशन के दौरान कई नई बातें आप अप हो जाती हैं। इस लिये फैसले होते वक्त लग जाता है।

श्री मंगल सेन : मन्त्री महोदय ने बताया है कि जब कोई मामला जेरे गौर होता है तो कंसिडरेशन के दौरान कई नई बातें आप अप हो जाती हैं। क्या वह बताने की कृपा करेंगे कि इस कस में वह कौन सी बातें आप अप हो गइ जो कि इस के रास्त में रुकावट बन गई ?

मंत्री : गालबन जो मैम्बर साहिब का ख्याल है ऐसी कोई बात आप अप नहीं हुई। महज़ फाईल को एग्ज़ामिन करते हुए कोई नए प्वायंट्स इनवाल्व हो जात हैं।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜੇ ਪਚੋਤਰਾ ਲੈਣ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਈਟ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਕਿਹੜੀਆਂ ਡਿਊਟੀਜ਼ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਹਰੀਜਨ ਲੰਬਰਦਾਰ ਪਰਫਾਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ? ਕੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਚੰਦ ਇਕ ਡਿਊਟੀਜ਼ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਊਟੀਜ਼ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨਿਊ ਐਕਟ ਵਿਚ ਡਿਫਾਈਨ ਹੋਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ (Their duties have already been defined in the Land Revenue Act.)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਉਹ ਤਾਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਲੰਬਰਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਊਟੀਜ਼ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹਣ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵਰਨਨ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਂ ਥੋੜਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਦ ਕੋਈ ਡਾਕਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਸੰਨ੍ਹ ਲਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਉਹ ਇਤਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਜੰਮ ਪਵੇ ਕੋਈ ਮਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਫੰਕਸ਼ੰਜ਼ ਹਨ । ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ ਗਲ ਮੈਂ ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਤੇ ਦੱਸਾਂ ?

Pandit Chiranji Lal Sharma : The Revnue Minister has just now stated that the duties of Harijan Lambardars and other Lambardars are the same. Will he kindly state as to why land revenue is not being collected through the Harijan Lambardars ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਜ਼ੇਰੇ ਗ਼ੌਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਲੰਬਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਐਪੁਆਇੰਟਮੈਂਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੂੰਕਿ ਮਾਮਲਾ ਵਸੂਲ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਵੇਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵਸੂਲ ਕਰਕੇ ਲੰਬਰਦਾਰ ਖ਼ੁਰਦ-ਬੁਰਦ ਨਾ ਕਰ ਦੇਵੇ । ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਕੁਝ ਜਾਇਦਾਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵੀ ਵਸੂਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ । ਹਰੀਜਨ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਵਗੈਰਾ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਨਹੀਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮਾਮਲਾ ਜ਼ੇਰੇ ਗੌਰ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸੋਅਰਟੀ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ । For that very fact, it is taking time.

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : ਕੀ ਰਵਿਨਿਊ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੂਜੇ ਲੰਬਰਦਾਰਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਾਮਨ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਹਰੀਜਨ ਲੰਬਰਦਾਰ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਜ਼ਾਮਨ ਦੇ ਦੇਣ ਤਾਂ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ?

ਮੰਤਰੀ : ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰੇ ਭਰਿਆ ਸਲੂਕ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨ ਵੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸਲੂਕ ਕਰਾਂਗੇ । (ਵਿਘਨ)

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਜ਼ੇਰੇ ਗ਼ੌਰ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਮਲਾ ਉਗਰਾਹੁਣ ਦਾ ਅਧੀਕਾਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਕੀ ਉਹ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਫੰਡਜ਼ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਮਿਨਿਸਟਰ ਉਤੇ ਵੀ ਬੇ ਇਤਬਾਰੀ ਹੈ ?

Mr. Speaker : Ple1se.

कामरेड राम प्यारा : क्या वजीर साहिब बताएंगे कि पंजाब गवर्नमैंट ने कभी किसी नामीनेटिड लम्बरदार से पूछा है कि आप के पास प्रापर्टी है या नहीं ?

Minister : I require a separate notice for it.

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਅੱਠ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪੈਪਸੂ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਲੰਬਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਐਪੁਆਇੰਟ-ਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਐਕਸਪੈਰੀਮੈਂਟ ਫੇਲ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਇੰਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਐਬਾਲਿਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ?

Minister : The entire question is under consideration.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀਜਨ ਲੰਬਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਚੋਤਰਾ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਜਟ ਜਾਂ ਦੂਜੀਆਂ ਜ਼ਾਤਾਂ ਦੇ ਲੰਬਰਦਾਰ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵੇਚ ਕੇ ਖਾ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੰਬਰਦਾਰੀਆਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਏਗੀ ?

ਮੰਤਰੀ : ਅਗਰ ਕੋਈ ਐਸਾ ਕੇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਇਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਲੰਬਰਦਾਰੀ ਨੂੰ ਕੈਨਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੋਚੇਗੀ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਲੰਬਰ-ਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੰਚੋਤਰਾ ਦੇਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜ਼ੇਰ ਗ਼ੌਰ ਹੈ । ਤੇ ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪੰਚੋਤਰਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਲੰਬਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕੀ ਉਸ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਪੂਲ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਹਿੱਸਾ ਹਰੀਜਨ ਲੰਬਰਦਾਰ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ?

Minister : I cannot commit myself.

चौधरी इन्दर सिंह मलिक : क्या वज़ीर साहब बताएंगे कि पैप्सू के इलाके में कितने गांव ऐसे हैं जहां तक आज तक हरिजन लम्बरदार एप्वायंट ही नहीं हुए ?

Minister : I require a separate notice.

चौधरी खुरशीद अहमद : मिनिस्टर साहिब ने अभी बताया है कि क्योंकि हरिजन लम्बरदारों के पास जायदाद नहीं होती इस लिये उन्हें पंचोतरा वसूल करने का अख्तियार नहीं दिया जाता । तो क्या मैं उन से पूछ सकता हूं कि जिन हरिजन लम्बरदारों ने अब जमीन ले ली है क्या उन्हें ज़मीदार लम्बरदारों की तरह मामला वसूल करने की इजाज़त देने के लिये सरकार तैयार है ?

मन्त्री : इस पहलू पर ज़रूर गौर किया जाएगा ।

कामरेड शमशेर सिंह जोश : क्या मिनिस्टर साहिब बताने की कृपा करेंगे कि जो हरिजन लम्बरदार बनाए जा रहे हैं उन के जिम्मे कौन 2 से काम लगाए गए हैं।

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : यह मसला ज़रा समझने का है। गांवों में हरिजन लम्बरदार खास तौर पर इस मतलब के लिये लगाये गये थे क्योंकि पहले जो हरिजन गांव में रहते थे उन की तस्दीक कराने के लिये लम्बरदार की ज़रूरत होती थी और गांव में कोई हरिजन लम्बरदार होता नहीं था तो उन को तकलीफ होती थी। अब जो हरिजन लम्बरदार मुकर्रर किये गये हैं उन के साथ तहसील में उन की तस्दीक कर देते हैं कि वह हरिजन है या नहीं है या रजिस्टरी में उन की तस्दीक की ज़रूरत होती है या और कोई कामों में उन के तस्दीक की ज़रूरत होती है वह अब हरिजन लम्बरदार से आसानी

से करा लेते हैं पहले उन्हें दूसरे जमीदार लम्बरदारों की इस काम के लिये मिन्नत समाजत करनी पड़ती थी। इस चीज़ को मदेनज़र रख कर हरिजन लम्बरदार मुकर्रर किए गए थे। ताकि उन को इस किस्म की दिक्कतें सामने न आएं।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ-ਏ-ਪੁਆਇਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਤਵੱਜੋ ਇਸ ਤਰਫ ਦਿਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਦਰ ਓਹੜ ਕੇ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕੇ ? ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕੋਈ ਲਿਬਾਸ ਹੈ ?

श्री अध्यक्ष : वह इस तरह से बिल्कुल आ सकते हैं। (The hon. Member can attend the House in that dress.)

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਲੰਬਰਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਿਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਪਤੀ ਵੰਡੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਉਸ ਪੱਤੀ ਦਾ ਲੰਬਰਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਹਰੀਜਨ ਲੰਬਰਦਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਪੱਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਤੋ ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਨੰਬਰਦਾਰ ਭੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਵਿਚ ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿਘ ਵਾਂਗ ਹੀ ਵਾਧੂ ਹੀ ਹੋਣਗੇ। (ਹਾਸਾ)

श्री फतह चन्द विज : अभी वज़ीर साहब ने बताया है कि हरिजन लम्बरदारों की नियुक्ति इस लिये की गई थी ताकि गांव के हरिजनों को अटैस्टेशन वगैरह में और तस्दीक कराने में तकलीफ न हो। क्या गवर्नमैंट ने केवल इसी इरादा से उन की नियुक्ति की थी और उन को पंचोतरा वगैरा देने का सरकार का पहले से ख्याल नहीं था ?

मंत्री : मैं ने बताया है कि इस बात को खासतौर पर मद्देनज़र रख कर उन की नियुक्ति की गई थी ताकि एक तो उन का स्टेटस बढ़े और दूसरा उन को तहसील में तसदीक कराने में आसानी हो।

Land Revenue on Income basis

***7467. Sardar Kulbir Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state with reference to reply to Starred Question No. 5878, printed in the list of Starred Questions for 10th November, 1960, the decision taken by the Government regarding the proposal for assessing land revenue in the State on the basis of income tax ?

Sardar Harinder Singh Major : There is no fresh proposal under the consideration of Government.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜਾ ਸਵਾਲ ਸੀ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਕ ਖਾਸ ਪਰਸੈਂਟੇਜ ਆਫ ਪਾਪੂਲੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ.........

Mr. Speaker : The hon. Member should please resume his seat. This is no point of Order.

Sardar Ajaib Singh Sandhu : Sir, let me complete my point of Order.

Mr. Speaker : I will not allow. No point of Order can be raised against the Speaker's ruling.

(*Sardar Ajaib Singh Sandhu again rose*)

Mr. Speaker : No please. I will not allow. The hon. Member is making a speech. I have allowed supplementary questions on Question No. 6818 for 15 minutes.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ ਜੀ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ 10 ਨਵੰਬਰ, 1960 ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਗੌਰਮੈਂਟ ਵੱਲੋਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਪਰੋਪੋਜਲ ਤੇ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

Minister : 'It was stated at that time that—'It was very likely that it might be brought under consideration during the Third Five-Year Plan.'.
The term ' very likely' does not mean that it must be brought under consideration.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਦਰੁਸਤ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦਾ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਘਟ ਸਾਲਾਨਾ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਮਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਔਰ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਮਤੇ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਵਕਤ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਇਨਫ਼ਰਮੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੈਪੇਰੇਟਨੋਟਿਸ ਦੇ ਦਿਓ ।

ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਾਬਕਾ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਪਜਾਬ ਨਾਲੋਂ ਮਾਲੀਆ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਔਰ ਜੇਕਰ ਇਹ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਹੀ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜਾ ਸਵਾਲ ਸੀ ਉਹ ਜਨਰਲ ਨੇਚਰ ਦਾ ਸੀ ਔਰ ਇਹ ਡੀਟੇਲ ਦੀ ਗੱਲ ਪੁਛ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਇਸ ਬਾਰੇਂ ਸੈਪੇਰੇਟ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਦੇਣ । ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਕੁਲੈਕਟ ਕਰਕੇ ਦੇ ਦਿਆਂਗਾ ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਮਾਲੀਆ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਆਮਦਨੀ ਟੈਕਸ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਜ਼ਵੀਜ਼ ਸੀ । ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਰਬਨ ਟੈਕਸ ਤਾਂ ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਮਾਲੀਆ ਉਸ ਬਿਨਾ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਹੀ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ there is no such fresh proposal under the consideration of the Government. ਦੂਸਰਾ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਲੀਆ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਲੰਬੇ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਾਡੇ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਹਨ, ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਫਿਟ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦੇ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿ ਦਸ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਆਮਦਨ 1,000 ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਹੋਵੇ, ਮਾਮਲਾ ਮੁਆਫ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਗਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ?

Minister : There is no proposal which is under consideration.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਮਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ ਜੀ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਸਾਰੀ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਰੇਟ ਤੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹਾਇਲ ਹਨ ?

ਮੰਤਰੀ : ਇਸ ਲਈ ਸੈਪੇਰੇਟ ਨੋਟਿਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਪਿਛਲੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮਾਮਲਾ ਮਾਫ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਕੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਵਾਦੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ?

ਮੰਤ੍ਰੀ : ਅਗਰ ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਸਾ ਕੋਈ ਵਾਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖ ਲਵਾਂਗਾ । ਉਹ ਵਾਦਾ ਹੀ ਕੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਮੁਕਰ ਜਾਏ । The Government is bound to honour its commitments.

POINT OF ORDER REGARDING IMPLEMENTATION OF A RESOLUTION PASSED BY THE HOUSE

डा० बलदेव प्रकाश : On a point of order, Sir. The Government is a continuing process. मन्त्री महोदय कहते हैं कि अगर पहली सरकार ने कोई वादा किया होगा तो यह ऐसा करेंगे, वैसा करेंगे । मैं कहता हूं कि यह तो इन की नालिज में होना चाहिये कि उन्होंने ऐसा वादा किया था या नहीं । क्या इन का इस तरह से बात करना कि पिछली सरकार ने किया होगा, ठीक है ?

Mr. Speaker : You have come late. The hon. Minister has already replied that he is not aware of any such commitment.

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : On a point of Order, Sir. ਜਨਾਬ ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੇ ਜਦ ਇਕ ਰੈਜ਼ੋਲੂਸ਼ਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਗੌਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ?

Mr. Speaker : Resolution is not a commitment by the Government.

श्री बलरामजी दास टंडन : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर सर । स्पीकर साहिब, अगर ग्राउट गोइंग सरकार ने या उस के किसी मन्त्री ने इस हाउस के अंदर कोई एशुरेंस दी है तो क्या यह सरकार उसके बारे में कह सकती है कि अगर उन्होंने ऐसा वादा किया था तो यह सरकार उस पर गौर करगी । एक जो पिछली सरकार ने क्लियर एशुरेंस दी क्या उस पर फिर से गौर करने का सवाल पैदा होता है ?

Education and Local Government Minister : Sir, there is no denying the fact that the Government is a continuous process. Any Government that succeeds the previous Government, is morally responsible to carry out the earlier assurances. As a matter of fact, it has to fulfil all the previous

[Education and Local Government Minister]
promises if they do not touch the fundamental basis or the policy of the new Government. But, we do not take the moral responsibility for the obligations and assurances of the previous Government.

Mr. Speaker : Unless the Government say that they have changed the earlier decisions of the previous Government, they have to honour the same.

Minister : A question of principle is involved. If the Government do not see eye to eye with the decisions of the previous Government, they will change them. But, so long as those decisions stand, the Government have a moral responsibility to honour them.

डा० बलदेव प्रकाश : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब अगर तो सरकार अपना डिसीयन चेंज करे तब तो हमें कोई आबजैक्शन नहीं है तब जो हमारा रीएक्शन होगा वह हम देंगे लेकिन जब एक डिसीज़न है तो अगर सरकार का मन्त्री अगर मगर से बात करे या आई एम. नाट अवयर आफ दैट यह जो स्टैंड़ है यह बिल्कुल इम्प्रापर और इवेसिव है।

Mr. Speaker : The hon. Member should take his seat. The hon. Revenue Minister may like to clarify the position.

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮੁਤਾਲਿੱਕ ਅਗਰ ਮਗਰ ਦੀ ਗਲ ਕਹੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਸੁਭਾਵ ਤਾਂ ਸਾਫ ਗਲ 'ਹਾਂ' ਜਾਂ 'ਨਾਂ' ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ, ਧੁੰਧਲੇਪਨ ਵਿਚ ਰਖਣ ਦਾ ਮੇਰਾ ਸੁਭਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸਵਾਲ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮਿਸਅੰਡਰਸਟੈਂਡਿੰਗ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਕਤ I am not aware of it. ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਵਾਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਮੌਕਾ ਦੇਣ ਤਾਂ I will find out ਅਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਾਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ definitely we stand bound it ਇਹ ਗਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਅਗਰ ਮਗਰ ਕਰਕੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ I do not believe in giving wrong information to the House

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a Point of Order, Mr. Speaker. Sardar Kulbir Singh has just told the House that there was a resolution passed by the Assembly. I do not know whether that is correct. If it is, I would like to know whether the resolution passed by the House is binding on the Government or not ?

Mr. Speaker : It is not a Point of Order. It is a supplementar question.

श्री बलरामजी दास टंडन : अगर हाउस ने कोई रैज़ोल्यूशन पास किया है तो क्या वह मिनिस्टरों या गवर्नमैंट पर बाइंडिंग है ?

Mr. Speaker : It is not a commitment by the Government. It is for the Government to agree to that resolution or not. I cannot bind the Government.

ਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਹੋਵੇ ਜੇ ਉਸ ਨੇ ਵਾਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਫੀ ਹਦ ਤਕ ਵਿਚਾਰ ਗੋਚਰੇ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ

ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਕੋਈ ਰੈਜ਼ੋਲੂਸ਼ਨ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਡੈਫੀਨਿਟ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । (ਵਿਘਨ) ਮੇਰੀ ਜ਼ਾਤੀ ਰਾਏ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਾਏ ਹੋਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੇਜਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਲਵਾਂਗੇ, ਫਿਰ ਕੋਈ ਗਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a Point of Order, Sir. Is this House supreme or the Government ? I want to know whether any decision taken by the House is binding on the Government or not ?

Mr. Speaker : I may point out that it is for the Government to take any decision on such resolution or declaration in the House. Constitunally, I cannot bind the Government on the basis of the resolution. Of course, the moral responsibility of the Government is there to honour the resolution.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : On a point of order, Sir. ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਰਵੀਯੂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਕੋਈ ਰੈਜ਼ੋਲੂਸ਼ਨ ਇਥੇ ਯੁਨਾਨੀਮਸਲੀ ਪਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਦ ਯੁਨਾਨੀਮਸਲੀ ਹਾਊਸ ਕੁਝ ਪਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਅਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਡੀਸੀਜ਼ਨ ਉਸ ਤੇ ਬਾਂਈਡਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ?

Mr. Speaker : Legally, the position of the resolution, whether passed unanimously or otherwise adopted, is the same .

Education and Local Government Minister : There appears to be some misunderstanding. I cannot recollect whether the resolution was adopted unanimously or otherwise. But, I may assure, Sir, that this House is supreme and the Government attaches the maximum possible respect to it. We are giving the maximum thought to the views of the Members of the House and if the House passes a resolution as a whole, there is no reason why the Government should not give weight to it.

Pandit Chiranji Lal : Mr. Speaker , you were pleased to observe that any resolution passed by the Assembly is not binding on the Government, whereas Shri Prabodh Chandra has just now stated that any resolution passed in the House, whether by majority or unanimously, will be given weight by Government. May I know whether it will depend upon the sweet will of the Government to turn down any resolution passed by the House.

Mr. Speaker : I have stated only the legal position.

Sardar Gurdial Singh Dhillon : Mr. Speaker, there is a difference between the bill and the resolution passed by the House. A Bill having been passed by this House, goes to the other House and then to the Government for his sanction, where as a resolution does not go beyond a particular stage. I think, it may be recommendatory , but not mandatory on the Government.

श्री बलरामजी दास टंडन : मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि कोई रेजूलेशन इस हाऊस में आता है और जो इस हाऊस में पास हो जाता है वैदर बाई मजारटी या यूनानीमस्ली तो गवर्नमैन्ट भी उस में शामिल होती है और अगर गवर्नमेंट इस के पास करने में

[श्रीबलरामजी दास टंडन]
यैस ना कहे तो कोई भी रेजूलशन पास नहीं हो सकता। और अगर इन्सपाइट आफ अपोजीशन रैजूलेशन पास हो जाए तो इट इज़ बाइन्डंग आन दी पार्ट आफ दी गवर्नमेंट या नहीं अगर गवर्नमेंट के विरोध करने पर भी रैजूलेशन पास हो जाए तो गवर्नमेंट फेल हो जाती है। तो इस क बारे में आपकी रूलिंग चाहता हूं।

Mr. Speaker : Is the hon. Member arguing a case or putting a point of Order ?

श्री बलरामजी दास टंडन : जनाब यह तो एक कान्स्टीचूशन्ल प्वायंट है और मैं आपकी रूलिंग चाहता हूं कि क्या इस हाउस में जो रैज़ोलयूशन पास किया गया हो वह सरकार पर बाइन्डंग है या नहीं ?

Mr. Speaker : Firstly it is not proper that three or four Members should raise the same point of Order. Further, if the hon . Members want clarification about the position of the resolution, it can be brought under discussion. But I would suggest to the hon. Members that Question-Hour should not be used for this purpose.

Voice : Time may be allotted for this purpose.)

Mr. Speaker : We shall allot time for this purpose.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

SUPPLEMENTARIES TO STARRED QUESTION (RESUMPTION) NO. 7467 RESUPTION

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ: ਕੀ ਰੈਵੇਨਿਯੂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਤ੍ਰਿਮੂਰਤੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਸੀਨੀਅਰ ਮਨਿਸਟਰ ਹਨ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ, ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਅਤੇ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਮਨਿਸਟਰ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਕਤ ਗੌਰਮੈਂਟ ਚੇਂਜ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਬਲਿਕ ਜਲਸਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ 5 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਰੇਵੇਨਿਯੂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕਲੀਅਰ ਕਰਨਗੇ ?

Education and Local Government Minister : Sir. I never addressed a public meeting where I had said that Government intended to premit the land revenue on holdings of five acres of land.

Sardar Lachhman Singh Gill : On a point of Order, Sir. I want to remind the hon. Minister that at Ludhiana in a meeting held on the 3rd of August, 1964.

Mr. Speaker : It is no point of Order. It can be a supplementary question.

Pandit Mohan Lal Datta may please ask his supplementary question.

पंडित मोहन लाल दत्त : क्या माननीय मन्त्री जी बताएंगे कि बहुत अरसा से कांग्रेस की यह नीति रही है और इस की घोषाना भी कर दी गई थी कि यह जो लैण्ड रेवन्यू है यह रन्ट नहीं टैक्स है। तो मैं यह दरयाफत करना चाहता हूं कि यह सरकार उस नीति का समर्थन करती है या नहीं क्या इसे वह ठीक समझती है या गलत ? वैदर इट इज़ ए रेन्ट आर ए टैक्स ?

Revenue Minister : If the hon. Member does not feel satisfied with the reply given, I would request him to give a separate notice on this point and I will supply the necessary in formation.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਰੈਵਿਨਿਊ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੈਪੇਰੇਟ ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਈ ਐਮ ਨਾਟ ਅਵੇਅਰ ਆਫ ਦਿਸ! ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੀਆਂ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੋਸਟਪੋਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ?

ਸ੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰੇਵਿਨਿਊ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸੈਪਰੇਟ ਨੋਟਿਸ ਦਿਉ । ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਸਵਾਲ ਰੇਵਿਨਿਊ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਪੈਸੇਫ਼ਿਕ ਸਵਾਲ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਸਾਰੀ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ।

Mr. Speaker : If the Govenment seeks a separate notice on a particular point, I cannot help and cannot force the Government to answer.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਐਨੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਸੀ ਕਿ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੀਰੀਅਸਲੀ ਇਸ ਨੂੰ ਕਨਸਿਡਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਰੈਵਿਨਿਊ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਪੋਜ਼ਲ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਨਵੀਂ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪੋਸਟਪੋਨ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

Minister : There is no such proposal under the consideration. It is, therefore, presumed that old practice would continue.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ । ਕੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ 3 ਅਗਸਤ, 1964 ਨੂੰ ਇਕ ਜਲਸਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਆਪ ਵੀ ਉਸ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ ਉਥੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ 5 ਏਕੜ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਮਾਫ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

Education and Local Gvovernment Minister : I can categorically assure this House that we never made any statements that land revenue on holdings of five acres or less will be remitted. But it is always under the consideration of the Government to give relief to under-gots or have-nots.

चौधरी देवी लाल : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर । जो ग्रशोरेंस हाऊस में दी जाती हैं उनकी तो पोथियां त्यार हो जाती हैं ग्रौर पता नहीं कि क्या एक्शन लिया जाता है लकिन जो ग्रशोरेंस लाखों लोगों के रूबरू दी जाए क्या वह सरकार पर बाइन्डंग है या नहीं ? (विघ्न)

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : मैं स्पीकर साहिब आपकी रूलिंग इस बात पर चाहता हूं कि क्या यह ठीक नहीं कि मिनिस्टर साहिब न जींद के हल्के में महलकलां की बाइ-इलैक्शन के मौके पर इस बात का इलान किया था कि 5 एकड़ की ज़मीन के मालकों को मामला माफ किया जाएगा। तो क्या गवर्नमैंट उस अशोरेंस को पूरा करना चाहती है या नहीं ?

श्री मंगल सेन : On a point of order, Sir. मैं इस बात के लिए स्पीकर साहिब आपका रूलिंग चाहूंगा कि जैसा कि सरदार लछमण सिंह गिल ने प्वायंट आफ आर्डर किया कि 3 अगस्त को लुध्याना में चंद ज़िम्मेवार मिनिस्टरों ने तकरीरें कीं जिस में उन्होंने कहा कि थोड़ी ज़मीन के मालकों का मालिया मुआफ किया जायगा। श्री प्रबोध चन्द्र जी ने कहा, सरदार दरबारा सिंह जी भी बोले थे, और कामरेड जी ने तो इतनी लम्बी तकरीर की कि माईक भी खराब हो गया......

श्री स्पीकर : आप स्पीच कर रहे हैं या रूलिंग चाहते हैं ? This is no point of order. Please take your seat. (Does the hon. Member want to make a speech or wants my ruling. This is no point of order. He may please take his seat.)

Practical Field Training for Patwar Candidates

***6868. Chaudhri Ran Singh** : Will the Minister for Revenue be pleased to state —

(a) whether there are any Government instructions requiring persons to work, after they have completed the Patwar Training, in the field for 6 months with regular Patwaris. if so, the reasons therefor ;

(b) whether any remuneration paid to them for such work; if so, details thereof, if not, the reasons threfor?

Sardar Harinder Singh Major : (a) (i) Yes.

(ii) For acquiring practical experience.

(b) (i) No.

(ii) A Patwari is not qualified for the job till he completes his practical training. Even though he has passed the patwar examination he is not granted a certificate without this training. This being part of training, to the question of payment of any remuneration during this period does not arise.

चौधरी रन सिंह : मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि पटवारियों को ट्रेनिंग का पीरियड $1\frac{1}{2}$ साल कर दिया गया है जब कि कुछ साल पहले पटवारियों को केवल दो महीनों में ही यह ट्रेनिंग दी जाती है। मैं यह पूछना चाहता हूं कि आया किस वजह से इस ट्रेनिंग पीरियड मे बढ़ौतरी हुई ?

मंत्री : गवर्नमैंट ने जो भी जवाब दिया है वह बड़े ग़ौरो खौज़ के बाद दिया है। Government is not prepared to take any different stand in the matter.

चौधरी रन सिंह : मैं यह बात पूछना चाहता हूं दो महीनों की ट्रेनिंग अब इतने ज्यादा अर्सा में क्यों दी जाती है ?

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਨੋਟਿਸ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ 9-10 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਰੇਵਿਨਿਊ ਪਟਵਾਰੀ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕਨਫਰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੁਝ ਪਟਵਾਰੀ ਛਾਂਟੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਂਸ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਮੰਤਰੀ : ਵੈਕੈਂਸੀਆਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਡੀਮਾਂਡ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਵੈਕਾਂਸੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਪਰਾਇਰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Although it is very unfortunate yet there is no way out of it.

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the Revenue Minister as to whether compensation or regular salary is paid to P.C.S. / I.A.S. personnel when they are on revenue training in the field ; if so, why this discrimination with the Patwaris ?

Minister : As regards the question relating to Patwaris, I have given a detailed reply. As for the P.C.S./I.A.S. personnel, I require a separate notice.

चौधरी रन सिंह : ट्रेनिंग के दौरान में, सरकार हरिजन पटवारियों को मेंटीनैंस के लिये कुछ स्टाइपैंड देती है। क्या मिनिस्टर साहब यह बतायेंगे कि इस के इलावा जो इन को किसी पटवारी के साथ लगा कर जो प्रैक्टीकल ट्रेनिंग होती है क्या सरकार इस 6 महीने के अर्से का भी कोई स्टाइपैंड देगी ?

मंत्री : मैं ने इस के मुताल्लिक कहा है कि जो रूलज़ हैं उस के मुताबिक चलेंगे चाहे हरिजन है या कोई और दूसरा है।

श्री अमर सिंह : क्या रैवीन्यू मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि जैसे उन्होंने कहा है कि कोई डिसक्रिमीनेशन नहीं की जायेगी तो क्या जिस तरह जें. बी. टी. टीचर्ज़ को ट्रेनिंग में स्टाइपैंड दिया जाता है, इन पटवारियों को क्यों नहीं दिया जा सकता।

Mr. Speaker . It is a matter of opinion. Please take your seat.

श्री अमर सिंह : क्या सरकार हरिजन पटवारियों की तादाद बढ़ाने के लिये और सुविधायें देने को तयार हैं ?

माल मंत्री : कुछ ना कुछ हर पोस्ट के लिये स्टैंडर्ड मुकर्र है। हम स्टैंडर्ड को बाकायदा मेन्टेन करना चाहते हैं मगर ऐसा नहीं हो सकता कि तादाद बढ़ाने की गर्ज़ से स्टैंडर्ड का ही भट्ठा बैठा दिया जाये।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : On a point of order, Sir. ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਟਵਾਰੀ ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਟੈਂਡਰਡ ਦਾ ਭੱਠਾ ਬੈਠ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਹੈ।

Mr. Speaker : It is a matter of opinion.

सरदार हरचंद सिंह : On a point of order, sir, अर्ज यह है कि मेजर साहिब ने चौधरी अमर सिंह के सवाल के जवाब में कहा कि हरिजनों के लिए जाने से स्टेंडर्ड का भट्ठा बैठ जाएगा। मैं उन से यह बात पूछना चाहता हूं कि जब हरिजन बज़ीर को बजारत में लिया गया तो सब ने तालियां बजाईं। क्या हरिजनों के आने स बजारत का भटठा बैठ जायेगा ?

Mr. Speaker: It is not a point of order. Please take your seat.

Minister : Sir, I would like to clear a misunderstanding which seems to have been created by the observation made by my friend, Sardar Harchand Singh.

ਮੈਂ ਕੋਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਮੁਤਲਿਕ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ। ਇਹ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਮਿਸ-ਅੰਡਰ ਸਟੈਂਡਿੰਗ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਸਟੈਂਡਰਡ ਤਾਂ ਫਿਕਸ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਉਸ ਸਟੈਂਡਰਡ ਨੂੰ ਮੇਨਟੇਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ that would be at the cost of the public interest.

(At this stage several hon. Members rose on a point of order.)

Mr. Speaker : I hope the hon. Members will co-operate and will not obstruct the proceedings by raising a number of irrelevant points of order.

श्री सुरेन्द्र नाथ गोतम : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि इसका क्या रीज़न है कि कई लोग छ: महीने ट्रेनिंग ले चुके हैं मगर उन को आज तक मुलाजमत नहीं मिली ।

मन्त्री : इस के मुताल्लिक मैं अर्ज़ कर चुका हूं (*Interruptions*)

Mr. Speaker : If the hon. Members will not stop talking between themselves I will adjourn the House.

(*interruptions*)

Mr. Speaker : Shri Chand Ram Ji, I would request you to keep silent.

चौधरी रण सिंह : हरिजन कैंडीडेटस को जब ज०बी०टी० ट्रेनिंग में और दूसरे सभी ट्रेनिंग कोरसिज के दौरान सटाईपेंड दिया जाता है तो इस की क्या बजह है कि हरिजन पटवारियों को ट्रेनिंग के दौरान कोई सटाईपेंड नहीं दिया जाता हालांकि यह भी उसी तरह की ट्रेनिंग है । इसकी बजूहात क्या हैं ?

चौधरी इंद्रर सिंह मलिक : यह जो पटवारी इस तरह से काम करता है, क्या वह अकेले में करता है ।

मन्त्री : जो वह काम करता है

That is a part of the training and until and unless he receives the training he is not a fulfledged Patwari.

श्री बनवारी लाल : आनएप्वाइंट आफ आर्डर, सर ! यह जो ट्रेनिंग पीरियड पटवारियों के लिए है तो जो (बिघन) छे महीने की प्रैक्टीकल होती है तो हरिजन तथा बैकवर्ड क्लास के कैन्डीडेटस को इस समय में भी स्टाईपेंड अवश्यमेव देना चाहिए

Mr. Speaker : It is no point of order. The hon. Member may please take his seat.

(At this stage several Members rose on point of orders.)

Mr. Speaker : I would request the whips to please control their members.

Consolidation Operations in Certain Villages in Ambala District

***6858. Chauhdri Khurshed Ahmed** : Will the Minister for Revenue be pleased to state —

(a) whether the consolidation work in villages Ghanauli, Rattanpura and Mauza Nehon (H.B. No. 13, H.B. No. 14 and H.B. No. 15, respectively) district Ambala, has been completed, if so, when in each case ;

(b) the number and names of the residents of the said villages who filed appeals or complaints with the higher authorities, after the consolidation work was completed, seeking justice in the matter of consolidation operations alongwith the details thereof ;

(c) whether he or the Government has recently received any representations from the persons mentioned in part (b) above, if so, details thereof ;

(d) the action, if any, taken or proposed to be taken on the representations referred to in part (c) above ?

Sardar Harinder Singh Major : (a) No.

(b) Repartition work in these estates was completed in 1952. On the complaints received from various right-holders these estates were revoked in 1955 and a revised scheme was published in 1956. Some complaints were also received by the Director who also visited these villages in June, 1956, and passed an order for redressing the grievances under Section 42. The right-holders were not satisfied even with the visit and decision of the Director and fresh scheme had to be published in February, 1959. Ch. Jairamdas and others felt aggrieved and lodged a civil writ, which was accpeted and L.P.A. against that was put in by the State as well as by Ch. Jairamdas. The case was finally decided by the Punjab High Court on 7th October, 1963 but the decision was conveyed on 29th June, 1964. It is not possible to collect the particulars of all the aggrieved persons and the right-holders and the numbers of their complaints or appeals.

(c) (i) Yes, sir.

(ii) A copy of the application is enclosed.

(d) Government have transferred the case under Section 42 of the Act from the Additional Director, Consolidation of Holdings, Chandigarh, to the Addititonal Director, Consolidation of Holdings, Jullundur .

COPY

To

The Financial Commissioner, Revenue,
Punjab, Chandigarh.

Dated Chandigarh, the 16th November, 1964.

Subject.—Application for transfer of the case relating to the consolidation proceedings of villages Ghanauli, Nuhon and Rattan Pur, tehsil Rupar, pending before Shri Jaspal Singh, Additional Director of Consolidation of Holdings, and fixed for 30th November, 1964.

Sir,

The brief facts are that the lands of the above three villages were consolidated in 1952. There were numerous illegalities in the proceedings. Consequently the Punjab Government passed an *ex parte* order on 9th May, 1955 setting aside the previous proceedings and ordering *de-novo* consolidation proceedings.

[Revenue Minister]

Gurcharan Singh, etc. filed a writ petition No. 495 of 1959 against this order in the High Court. That writ petition was accepted in due course. The Government and others filed Letters Patent Appeals against the decision given by the Single Bench. The case was remanded. The writ petition came finally before Hon'ble Justice Harbans Singh. He passed an order on 17th October, 1963 that the State Government would re-hear the petitioners and others concerned and pass a fresh order in accordance with law.

After that, this case was sent to Shri Jaspal Singh, Additional Director, Consolidation of Holdings, Punjab, Chandigarh. He has given several adjournments and has not disposed of the case as yet for reasons best known to him. The matter is over twelve years old. The lands of three villages are involved. It is, therefore, requested that the case be transferred to some other officer with a direction that it be decided at the earliest.

Yours faithfully,

Sd/ (DEV RAJ SAINI,)
Senior Sub-Judge, Rohtak.
Prop. of village Ghanauli,
tehsil Rupar.

ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ 5-6 ਸਾਲ ਦੀ ਮੁਰੱਬਾਬੰਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਔਰ ਕਬਜ਼ੇ ਨਹੀਂ ਬਦਲੇ, ਉਥੇ ਕੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੁਬਾਰਾ ਮੁਰੱਬਾਬੰਦੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਤ੍ਰਿਆਰ ਹੈ?

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਜੈਨਰਲ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਪਿੰਡਾਂ ਬਾਰੇ ਹੈ।
(The question is not a general one. It is with regard to specific villages).

Mr. Speaker : All the Starred Questions of Comrade Makhan Singh Tarsikka have been converted into Unstarred Questions.

Relief given in Flood Affected Areas during 1964-65

*@6873. **Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Minister for Revenue be pleased to state —

(a) the details of relief given todate by the Government in the areas badly affected by rains and floods in the State, district-wise during the year 1964-65 ;

(b) the details of relief given in the form of (i) grants, (ii) loans and taccavis, (iii) fodder and Bhusa etc. (iv) wheat subsidy or seeds to the floods affected persons , village-wise, in each tehsil of Amritsar district during the said period ;

(c) the names of villages , tehsil-wise, in Amritsar district, where damage was (i) from 25th per cent to 50 per cent, and (ii) above 50 per cent during the period mentiond in part (a) above ?

Sardar Harinder Singh Major : (a) A district-wise statement showing the details of relief sanctioned by Government is placed on the table of the House.

(b) The time and labour involved in collecting this information will not be commensurate with any possible benefit to be obtained.

(c) A statement showing the names of villages, tahsil-wise, in district Amritsar, and the percentage of damage is placed on the table of the House.

@Converted into unstarred question under direction of the Hon. Speaker

STATEMENT SHOWING DETAILS AND NATURE OF RELIEFS ANCTINED BY GOVERNMENT

Serial No.	District	*Ad-hoc* grant for supply of food, shelter and house repair etc.	*Supply of food*				*Fodder*		Cash payment to indigent persons
			(i) Grants	(ii) Cooked and uncooked food	(iii) Free Iunger at base camps	(iv) Free ration in marooned and badly affected villages	Grants	Subsidy	
1	2	3	4				5		6
1	Ferozepore	..	3,00,000	..	10,000	..	50,000	..	..
2	Patiala	..	..	..	..	..	..	2,00,000	..
3	Amritsar	..	20,000	10,000	10,000	..	50,000	..	..
4	Bhatinda	..	20,000	..	5,000	..	10,000	..	..
5	Sangrur	..	4,50,000	..	5,000	..	50,000	..	..
6	Hissar	..	40,000	..	10,000	..	50,000	..	..
7	Rohtak	..	6,50,000	1,00,000	50,000	13,37,330	1,00,000	5,00,000	10,000 + 10,000 for bread winners
8	Gurgaon	..	70,000	..	10,000	6,62,670	..	2,23,800	..
9	Karnal	1,00,000	35,000	..	5,000	...	..	2,00,000	..
10	Ludhiana	..	4,000	..	..	...	..	..	4,000
11	Ambala	..	..	..	..	...	..	..	..
12	D.A.F. Punjab	..	..	..	..	...	..	..	..
13	C.E. Punjab (Drainage)	..	..	..	..	...	..	..	...
14	D.C. Kapurthala	..	..	..	..	..	..	..	..
15	D.H.S.	..	..	..	..	...	..	...	..
16	D.S.U.	..	..	..	..	...	..	..	..
17	Jullundur	..	..	..	..	...	..	..	..
	Total ...	1,00,000	15,89,000	1,10,000	1,05,000	20,00,000	3,10,000	11,23,800	24,000

[Revenue Minister]

Serial No.	Provision of drinking water (i)	Construction of Karonas (ii)	Base Camps	Dug well type latrine	Craft Centres	Sewing Machines	Medical aid
	7		8	9	10	11	12
1	20,000	..	..	..	..	..	..
2	2,500	..	..	..	..	..	..
3	5,000	..	..	..	..	..	..
4	5,000	..	..	..	..	..	..
5	10,000	..	..	..	..	..	..
6	10,000	..	..	..	..	..	..
7	55,000	..	50,000	..	..		..
8	20,000	..	50,000	..	..	..	..
9	5,000	..	..	..	..	..	..
10	..	..	..	..	..	..	..
11	..	..	..	..	..	..	..
12	..	..	..	..	..	..	..
13	..	..	..	..	..	..	..
14	..	..	..	..	..	..	..
15	..	50,000	..	1,50,000	..	..	..
16	..	..	..	..	2,00,000	1,00,000	3,34,000
17	..	..	..	..	..	..	..
	1,32,500	50,000	1,00,000	1,50,000	2,00,000	1,00,000	3,34,000

Serial No.	Prevention of cattle epidemics	Transport facilities	Repair of houses	Test Relief Works	Sirkies	Misc.	Pumps for dewatering operations	Grants for villaage protection works	Costs of running pumping	Total gretuitous	Loans
	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
1	..	45,000	8,00,000	..	50,000	20,000	40,000	50,000	..	13,85,000	10,00,000
2	..	10,000	1,40,000	..	..	..	..	..	..	3,52,000	2.00,000
3	..	16,000	4,00,000	..	30,000	10,000	21,600	20,000	..	5.92 600	..
4	..	15,000	1,00,000	..	10,000	5,000	35,000	20,000	..	2 25,000	7,65,000
5	..	30,000 M	1,00,000	..	..	10,000	50,000	50,000	..	7,55,000	6,50,000
6	..	25,000	65,000	..	..	30,000	60,000	1,00,000	..	3,90,000	23,75,000
7	..	75,000	10,25,000	25,000	1,00,000	12,600	1,68,000	2,00,000	..	45,68,330	20,00,000
8	..	30,000	7,00,000	..	..	20,000	70,000	1,00,000	..	19,56,470	16,00,000
9	..	20,000	80,000	..	..	14,000	20,000	50,000	..	5,29 000	7,00,000
10	..	..	5,000	..	..	..	..	..	..	13,000	1,50,000
11	..	10,000	15,500	..	3,400	..	..	..	..	28,900	70,000
12	5,10,000	..	..	..	..	..	..	..	..	5,10,000	..
13	..	..	..	..	..	..	..	..	10,00,000	10,00,000	..
14	..	..	10,000	..	..	..	..	..	..	10,000	..
15	..	..	..	..	..	..	..	..	..	5,34,000	..
16	..	..	..	..	..	..	..	..	..	3,00,000	50,000
17	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	5,10,000	2,76,000	34,40,500	25,000	1,93,400	2,21,600	4,65,000	5,90,000	10,00,000	1,31,49,300	95,60,000

Gratuitious Relief Rs 1,31,49,300
Lons Rs 95,60,000
Grand Total Rs 2,27,09,300
For Link drains in the State Rs 75,00,000

[Revenue Minister]

List of villages affected by heavy rains and floods of 1964 together with the percentage of damage to crops in each village in district Amritsar (tehsil Ajnala)

Serial No.	Name of village	Percentage of damage
	Category 25 per cent to 50 per cent	
1	Sangoke	27
2	Dalia Rajputana	26
3	Dalla Malian	26
4	Kot Sidhu	28
5	Lopke	26
6	Thathi	33
7	Kawain	27
8	Reh	28
9	Bachiwind	27
10	Sallab Caralgarh	26
11	Bhitte Wad	33
12	Kamirpur	34
13	Kotli Sakka	28
14	Dharam Kot	28
15	Rakh Othian	26
16	Othian	30
17	Jastarwal	35
18	Chhina Karam Singh	34
19	Augar Aulakh	26
20	Kamirpur	30
21	Rai Pur Khurd	45
22	Chak Phula	33
23	Riar	38
24	Teri	29
25	Bhoewal	28
26	Harar Mutsil Bhuregil	45
27	Dialpura	47
28	There Warya	46
29	Mohan Bhandari	45
30	Gore Nangal	35
31	Matte Nangal	29
32	Lakhuwal	42
33	Makowal	27
34	Hair	27
35	Kotla Sadar	46
36	Kot Kesara Singh	41
37	Jagdev Kalan	29
38	Adliwala	41
39	Sanara	28
40	Dalam	28
41	Harse Chhina	29
42	Bhalla Pind	28
43	Nangal Tola	44
44	Jhanjoti	45
45	Chetanpura	35
46	Kotla Doom	44
47	Keler	32
48	Kohali	42
49	Nurpur	47
50	Beharwal	41
51	Ramdas	45
	Category 51 per cent to 100 per cent	10
52	Ranian	59
53	Kot Gurbax	35

Serial No	Name of village	Percentage of damage	Serial No	Name of village	Percentage of damage
	Mehmad Mandran Wala ..	52	85	Kot Mughal ..	51
55	Nangal Sohal ..	57	86	Abohar Wala ..	52
56	Chak Mistri Khan ..	52	87	Talwandi Nahar ..	67
57	Viroo Ke ..	51	88	Nawan Pind ..	51
58	Bhangwan ..	59	89	Nizampura ...	52
59	Lehlian ..	67	90	Chak Sikander ..	54
60	Panj Garhi ..	73	91	Hardo Putli ..	52
61	Sarangra ..	72	92	Jhander ..	53
62	Gagar Mal ..	59	93	Dohdri ..	67
63	Chak Alah Bax ..	55	94	Lalla Afghana ..	51
64	Johni Ke ..	52	95	Rajasansi ..	56
65	Oder ..	51	96	Rodala .	64
66	Thatha ..	86	97	Saidpura ..	54
67	Tapiala ..	76	98	Teli Chak ..	56
68	Bhullar ..	74	99	Balagan ..	65
69	Rakh Kohali ..	54	100	Khiala Kalan ..	61
70	Saleempura ..	53	101	Khila Khurd ..	53
71	Johns ..	57	102	Chogawan ..	72
72	Mahar ..	51	103	Mado Ke ..	58
73	Umarpura ..	56	104	Barar ...	71
74	Isapura ..	60	105	Koholowala ..	75
75	Bohlian ..	58	106	Chhindan ..	82
76	Ibrahimpura ..	56	107	Padri ..	51
77	Tara Kalan ..	53	108	Lahvani .	57
78	Khanwal ..	60	109	Kohala ..	51
79	Bhare Gill ..	55	110	Chelle Ke ..	60
80	Nasar ..	53	111	Khizarpura ..	52
81	Ordhan ..	51	112	Kamaske ..	55
82	Dyal Bharang ..	54	113	Vaneke ..	70
83	Vachhoha ..	52	114	Shahera ..	72
84	Madho Changa ..	53	115	Daleke ..	56
			116	Karial ..	52
			117	Tara Khurd ..	75
			118	Bal Bawa: ..	67

[Revenue Minister]

List of the villages affected by Floods of 1964 in Patti Tehsil, district Amritsar

Serial No.	Name of village		Percentage of damage	Serial No.	Name of village		Percentage of damage
	51 per cent to 100 per cent			29	Dibbipura	..	75
1	Mast Garh	..	51	30	Algon	..	59
2	Nurwala	..	64	31	Bhaini Massa Singh	..	63
3	Sankatra	..	65	32	Mari Udhoke	..	52
4	Kalia	..	63	33	Mari Megha	..	53
5	Dholan	..	57	34	Mughal Chak	..	74
6	Thathi Jaimal Singh	..	66	35	Amin Shah	..	66
7	Rajoke	..	77	36	Dode	..	64
8	Wan	..	78	37	Malsian Khurd	..	78
9	Dal	..	73	38	Narli	..	69
10	Dalri	..	64	39	Kotili Sur Singh	..	56
11	Mari Farmboke	..	55	40	Dhun	..	81
12	Basarke	..	66	41	Sidhwan	..	91
13	Hundal	..	66	42	Narla	..	74
14	Hardo Chak Bhamba	..	77	43	Viram	..	63
15	Madar Mathra Bhagi	..	66	44	Poohla	..	61
16	Bhadal	..	68	45	Pohuwind	..	69
17	Kalanjar Autar	..	51	46	Pahalwan Ke	..	82
18	Manawan	..	72	47	Chela	..	77
19	Bhura Kohna	..	57	48	Daraze Ke	..	76
20	Asal Autar	..	66	49	Baggwan Pura	..	66
21	Valtoha	..	61	50	Kalsian Kalan	..	79
22	Amir Ke	..	54	51	Poonian	..	72
23	Chima	..	51	52	Varhala	..	76
24	Mehmudpura	..	55	53	Dasu wal	..	73
25	Behanwal	..	57	54	Ram Khara	..	51
26	Jagatpur		61	55	Margind Pura	..	58
27	Daudpura	..	66	56	Makhi Kalan	..	62
28	Dalianwala	..	66	57	Qazi Chak	..	58

Serial No.	Name of village	Percentage of damage	Serial No.	Name of village	Percentage of damage
58	Mari Samrai ..	70	80	Tappa ..	86
59	Sand Pura ..	69	81	Bargari ..	56
60	Sandhra ..	56	82	Begepur ..	65
61	Sur Singh ..	78	83	Bua ..	56
62	Balair ..	65	84	Jamalpur ..	73
63	Bainka ..	72	85	Toot ..	53
64	Sugga ..	71	86	Lakhna ...	53
65	Fateh Pur Sugga ..	67	87	Dohal Kohna ...	65
66	Ghrk Wind ..	72	88	Bhura Karimpura ..	51
67	Sur Wind ..	58	89	Fatehpur ..	63
68	Bhaini Gurmukh Singh	63	90	Theh Nausherah ..	56
69	Bur Chand ..	74	91	Bahadur Nagar ..	51
70	Dial Pura ...	65	92	Rattoke ...	53
71	Manak Pura ..	64	93	Theh Chal ...	52
72	Akbar Pura ..	54	94	Chung ...	51
73	Minhala Jai Singh ..	59	53	Mari Gaur Singh	51
74	Kacha Pacca ..	72	96	Singh Pura ..	52
				(25% to 50%)	
75	Ahmed Pura ..	78	97	Ghariala ...	31
76	Mughal ..	63	98	Kale ...	26
77	Kallah ..	51	99	Bhikiwind ...	26
78	Tatle ..	79	100	Kot Bhudha ..	30
79	Lakhana ..	62	101	Saffa Singh Wala ..	50

List of villages affected in flood 1964 in tehsil Tarn Taran, district, Amritsar

Serial No.	Name of village	Percentage of damage	Serial No.	Name of village	percentage of damage
	(51 *per cent to* 100 *per cent*)		3	Anochint Kot ..	55
1	Gharinda ...	80	4	Kahori Mal ...	71
2	Gharindi ..	68	5	Hoshiar Nagar ...	51

[Revenue Minister]

Serial No.	Name of vilage		Percentage of damage	Serial No.	Name of village		Percentage of damage
6	Bakhna Kalan	..	64	36	Ladhewala	..	58
7	Bakhna Khurd	..	56	37	Galuwala	..	59
8	Hair	..	57	38	Raja Nal	..	51
				39.	Burj	..	63
9	Maluwal	..	51	40	Sarai Amanat Khand	..	55
10	Nathupur	..	56	41	Lehian	..	64
11	Mehmud Nagar	..	51	42	Gehri	..	55
12	Masel	..	76	43	Chahal	..	59
13	Dhad	..	58	44	Naushehra	..	58
14	Gidhri Baghari	..	59	45	Dhala	..	56
15	Bagha	..	56	46	Cheema Kalan	..	58
16	Ima Khurd	..	59	47	Sukar Chak	..	57
17	Chhabal Kalan	..	81	48	Gandiwind	..	53
18	Gohalwar	..	53	49	Chhappa	..	66
19	Thathi	..	52	50	Sohel Thathi	..	52
20	Tharu	..	64	51	Bir Raja Teja Singh	..	73
21	Nurdi	..	54	52	Chhina Bidhi Chand	..	64
22	Kaironwal	..	53	53	Mahna	..	66
23	Pendori Kola	..	59	54	Malian	..	60
24	Kaler	..	56	55	Bhucher Khurd	..	65
25	Bhgharian	..	59	56	Bhucher Kalan	..	61
26	Deo	..	58	57	Gagu Bua	..	51
27	Naurange Bad	..	61	58	Panjwarh	..	72
28	Jhander	..	52	59	Kot Dharm Chand Kalan		68
29	Rasulpur	..	75	60		..	...
30	Chak Banwalipur	..	53	61	Bhaini Mattwan	..	53
31	Rakh Banwalipur	..	86	62	Kam boh	..	60
32	Banwalipur	..	65	63	Lima Malian	..	51
33	Dugri	..	56	64	Ram Rauni	..	60
34	Warana	..	70	65	Dublian	..	51
35	...		54	66	Muse	..	52

Serial No.	Name of village	Percentage of damage
67	Chhichere Wala	65
68	Padhri	54
69	Bhure	56
70	Sheikh	60
71	Sarai Diwana	52
72	Chak Sakindera	54
73	Mano Chal	53
74	Mini	57
75	Theh Brahmana	55
76	Wan	59
77	Kamalpur	68
78	Gulali Pur	77
79	Dial Rajputhan	66
80	Shahbazpur	77
81	Mamman	51
82	Gopala	62
83	Koharka	79
84	Johara	66
85	Rure Ausal	62
86	Nathu Chak	52
87	Kairon	52
88	Ubboke	76
89	Bahamni Wala	94
90	Naushehra Panwan	53
91	Bhat Labhai Ke	53
92	Failloki	56
93	Kishangarh	89
94	Kahlwan	68
95	Virang	56
96	Virah	52
97	Thathian Mahantan	52
98	Durgapur Sharki	55
99	Durgapur Garbi	54
100	Jalianwala	53
101	Janadar	53
102	Dohder	53
103	Sarhaili Kalan	53
104	Chamba Khurd	56
105	Kot Mehmad Khan	69
106	Dhotian	57
107	Tanda	55
108	Tur	59
109	Chak Mehar	52
110	Bhojian	61
111	Alahdinpur	54
112	Joha Gajju Singh	56
	(25 *percent to* 50 *per cent*)	
113	Mode	27
114	Roransala	34
115	Bhandiar	38
116	Chicha	32
117	Mianpur	48
118	Kima Kalan	34
119		36
120	Sanghe	27
121	Pakhoke	26
122	Barrar	27
123	Ikal Gadda	44
124	Dinewal	26
125	Mal Mohri	39

[Revenue Minister]

Serial No.	Name of village		Percentage of damage	Serial No.	Name of village		Percentage of damage
126	Kehra	..	32	136	Khare	..	46
127	Rak h Dinewal	..	26	137	Bhose	..	32
128	..		26	138	Rakh Sarai Amanat Khan		28
129	Malhan	..	46	139	Jande Ke	..	42
130	Kuriwala	..	33	140	Takhu Chak	..	30
131	Fatehpur	..	27	141	Khaire	..	37
132	Gill Kaler	..	26	142	Walipur	..	30
133	Uppal	..	30	143	Chowdhriwala	..	26
134	Bagharian	..	46	144	Sakri	..	27
135	Mahwan	..	32	145	Rahal Chahal	..	26

List of villages affected by Heavy floods of 1964 in tehsil Amritsar, district Amritsar

Serial No.	Name of village		Percentage of damage	Serial No.	Name of village		Percentage of damage
	Category 50 per cent to 100 per cent			13	Dharno Chak	..	64
				14	Kohatwind Hindhan	..	63
1	Bhinder	..	52	15	Kohatwind Musalmana	..	60
2	Naranjanpur Fatuwal		54	16	Malik Nangal	..	62
3	Kaler Ghuman	..	74	17	Suro Ralda	..	64
4	Sidhar	..	60	18	Argan Manga	..	59
5	Mehsampur Khurd	..	65	19	Chandan Ke	..	57
6	Kaleke	..	66	20	Talwandi	..	69
7	Berianwala	..	63	21	Panwan	..	51
8	Jharu Nangal	..	67	22	Gado Rajada	..	51
9	Ramana Chak	..	65	23	Athwal	..	61
10	Khilohian	..	62	24	Jhamb Ke	..	60
11	Deriwala	..	62	25	Iban Kalan	..	51
12	Singhpura	..	71	26	Ghuman Bura	..	51

Serial No.	Name of village		Percentage of damage	Serial No.	Name of village		Percentage of damage
	Category 26 per cent to 50 per cent			57	Tendel	..	32
				58	Tahar Pur	..	26
27	Jabipur, Khera	..	28	59	Bolara	..	41
28	Tong	..	26	60	Tarsikka	..	48
29	Nijar Pura	..	36	61	Rasulpur Khurd	..	46
30	Madh	..	34	62	Sangrai	..	42
31	Loharan Wala	..	41	63	Shahpur Khurd	..	41
32	Lohgarh	..	46	64	Maluwal	..	41
33	Dhinanpur	..	41				
34	Wadala Khurd	..	43	65	Jabowal	..	33
35	Wadala Kalan	..	41	66	Naraingarh	..	32
36	Pallah	..	44	67	Bathungar	..	41
37	Butter Sawa	..	49	68	Lola	..	37
38	Takka Pur	..	46	69	Kot Khaira	..	48
39	Khaber Rajputan	..	42	70	Saido Lehal	..	33
40	Mehta	..	41	71	Bhopa Rai	..	28
41	Nangali	..	43	72	Nibbar Wind	..	39
42	Dhardev	..	44	73	Ram Diwali Musalmana		26
43	Daud	..	41	74	Kaler Wala Pain	..	39
44	Bhalaipur	..	59	75	Mehman	..	43
45	Rajdhan	..	42	76	Varpal	..	32
46	Jaspal	..	48	77	Kotli Nasir Khan	..	26
47	Dhulka	..	40	78	Thand	..	43
48	Butari	..	28	79	Pandher	..	44
49	Bhorohi Rajputan	..	42	80	Mehdi Pur	..	44
50	Thothian	..	40	81	Per	..	30
51	Kot Hayat	..	41	82	Mismbo	..	42
52	Banian	..	49	83	Khairan Abad	..	43
53	Binjarwa	..	43	84	Dhaul Kalan	..	26
54	Jalal	..	41	85	Kotla Dal Singh	..	34
55	Usman	..	45	86	Hamid Pura	..	26
56	Udho Nangal	..	48	87	Kathanian	..	33

[Revenue Minister]

Serial No.	Name of village		Percentage of damage	Serial No.	Name of village		Percentage of damage
88	Kotli Mian Khan	..	46	91	Khasa	..	44
89	Dhattal	..	38	92	Teju Chak	..	36
90	Ram Pura	..	32	93	Basrke Gillan	..	44

Damage by floods during 1964-65

@*6989. **Comrade Makhan Singh Tarsikka** : Will the Minister for Revenue be pleased to state —

(a) the details of the damage caused to the crops, houses, etc. of the farmers district-wise in the State, due to the rains and floods during the year 1964-65 to-date ;

(b) whether Government have given any grants and loans or provided any other facilities to the affected persons ; if so, the details thereof, district-wise ?

Sardar Harinder Singh Major : (a) & (b) The statements containing the requisite information are placed on the table of the House.

Statement showing details of damage caused to crops and houses due to the rains and floods of year, 1964

Serial. No.	Name of District		Damage caused to crops	Damage caused to houses
1	2		3	4
			Rs	Rs
1	Amritsar	..	4,23,25,729	12,56,050
2	Gurdaspur	..	42,010	7,500
3	Kapurthala	..	2,46,640	12,870
4	Hoshiarpur	..	1,42,042	25,860
5	Kangra	..	500	17,310
6	Jullundur	..	40,85,615	12,000
7	Ferozepur	..	5,54,98,118	12,09,903
8	Ludhiana	..	1,83,98,224	63,600
9	Ambala	..	10,13,666	1,70,464
10	Karnal	..	2,45,47,174	11,67,287
11	Gurgaon	..	1,52,09,120	12,89,073

@Converted into unstarred question under direction of the Hon. Speaker.

Serial No.	Name of District	Damage caused to crops	Damage caused to houses
1	2	3	4
12	Hissar ..	41,80,745	7,88,320
13	Rohtak ..	5,77,48,958	51,31,750
14	Patiala ..	1,52,51,284	4,54,445
15	Bhatinda ..	76,94,838	14,74,330
16	Sangrur ..	3,22,37,250	11,93,150
17	Mahendragarh ..	35,600	17,90,514
18	Simla ..	*Nil.*	*Nil.*
19	Kulu ..	*Nil.*	*Nil.*
20	Lahaul and Spiti ..	*Nil.*	*Nil.*

[Revenue Minister]

STATEMENT SHOWING DETAILS AND NATURE OF RELIEF SANCTIONED BY GOVERNMENT

Serial No.	District	*Ad hoc* grant for supply of food, shelter and house repair, etc.	*Supply of food*				*Fodder*		Cash payment to indigent persons
			(i) Grants	(ii) Cooked and uncooked food	(iii) Free lunger at base camps	(iv) Free ration in marooned and badly affected villages	Grants	Subsidy	
1	2	3	4				5		6
1	Ferozepur	..	3,00,000	..	10,000	..	50,000	..	..
2	Patiala	..	..	..	..	..	..	2,00,000	..
3	Amritsar	..	20,000	10,000	10,000	..	50,000	..	..
4	Bhatinda	..	20,000	..	5,000	..	10,000	..	..
5	Sangrur	..	4,50,000	..	5,000	..	50,000	..	..
6	Hissar	..	40,000	..	10,000	..	50,000	..	..
7	Rohtak	..	6,50,000	1,00,000	50,000	13,37,330	1,00,000	5,00,000	10,000 + Rs 10,000 for bread winners
8	Gurgaon	..	70,000	..	10,000	6,62,670	..	2,23,800	..
9	Karnal	1,00,000	35,000	..	5,000	..	..	2,00,000	..
10	Ludhiana	..	4,000	..	..	..	..	..	4,000
11	Ambala	..	..	..	..	..	..	..	..
12	D.A.F. Punjab	..	..	..	..	..	..	..	..
13	C.E. Punjab Drainage	..	..	..	..	..	..	..	..
14	D.C. Kapurthala	..	..	..	..	..	..	..	..
15	D.H.S.	..	..	..	..	..	..	..	..
16	D.S.U.	..	..	..	..	..	..	..	..
17	Jullundur	..	..	..	..	..	..	..	..
	Total	1,00,000	15,89,000	1,10,000	1,05,000	20,00,000	3,10,000	11,23,800	24,000

	Provision of drinking water (i)	Construction of Karanas (ii)	Base Camps	Dug well type latrine	Craft Centres	Sewing Machines	Medical Aid
	7		8	9	10	11	12
1	20,000		..	..	..	..	..
2	2,500	..	..	..	..	..	..
3	5,000	..	..	..	..	..	..
4	5,000	..	..	..	..	..	..
5	10,000	..	..	..	..	..	..
6	10,000	..	..	..	..	..	..
7	55,000	..	50,000	..	..	..	..
8	20,000	..	50,000	..	..		..
9	5,000	..	..	..	..	..	..
10	..	..	..	..	..	..	..
11	..	..	..	..	..	..	..
12	..	..	..	..	..	..	..
13	..	..	..	..	..	..	..
14	..	..	..	..	..	..	..
15	..	50,000	..	1,50,000	..	..	..
16	..	..		..	2,00,000	1,00,000	3,34,000
17	..	..	..	..	..	..	..
	1,32,500	50,000	1,00,000	1,50,000	2,00,000	1,00,000	3,34,000

Prevention of cattle epidemics	Transport facilities	Repair of houses	Test Relief Works	Sirkies	Misc.	Pumps for dewatering operations	Grants for village protection works	Costs of running pumping sets	Total gratuitous relief	Loans
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
...	45,000	8,00,000	...	50,000	20,000	40,000	50,000	..	13,85,000	10,00,000
...	10,000	1,40,000	..	..	..	..	..	..	3,52,000	2,00,000
...	16,000	4,00,000	...	30,000	10,000	21,600	20,000	..	5,92,600	..
...	15,000	1,00,000	...	10,000	5,000	35,000	20,000	..	2,25,000	7,65,000
...	30,000	1,00,000	...	..	10,000	50,000	50,000	..	7,55,000	6,50,000
...	25,000	65,000	..	..	30,000	60,000	1,00,000	..	3,90,000	23,75,000
...	75,000	10,25,000	25,000	1,00,000	1,12,600	1,68,400	2,00,000	..	45,68,330	20,00,000
...	30,000	7,00,000	...	..	20,000	70,000	1,00,000	..	19,56,470	16,00,000
..	20,000	80,000	..	..	14,000	20,000	50,000	..	5,29,000	7,00,000
...	..	5,000	...	...	..	..	..	..	13,000	1,50,000
..	10,000	15,500	...	3,400	..	..	..	..	28,900	70,000
5,10,000	...	...	...	...	..	..	..	..	5,10,000	..
...	...	..	..	..	..	..	..	10,00,000	10,00,000	..
...	..	10,000	..	..	..	..	..	..	10,000	..
..	...	..	...	...	..	..	..	..	5,34,000	..
..	..	..	...	...	..	..	..	..	3,00,000	50,000
..	..	..	...	...	..	..	..	..	...	...
5,10,000	2,76,00	34,40,500	25000	1,93,400	2,21,600	4,65,000	5,90,000	10,00,000	1,31,49,300	95,60,000

Gratuitious Relief Rs 1,3149,300 Loans Rs 95,60,000 Grand Total Rs 2,27,09,300

For link drains in the State Rs 75,00,000

Purchase of Land by Harijan Tenants

***6906. Chaudhri Khurshed Ahmed :** Will the Minister for Revenue be pleased to state whether Government have given/provided any facilities to the Harijan tenants in the State for the purchase of land which they plough and which belongs to landlords/landowners, if so, the details thereof, it not, whether there is any proposal under consideration to provide such facilities if so, when ?

Sardar Harinder Singh, Major : (i) No.

(ii) Question does not arise.

(iii) No.

(iv) Question does not arise.

श्री अमर सिंह : क्या सरकार लोन उन टैनेंटस को देने के लिए तैयार है जो ज़मीन खरीदने के लिए तो तैयार हैं, मगर उनके पास पैसा नहीं है ?

Minister : Mr. Speaker, I would like to draw your attention to the Question. The Question is—

> "Whether Government have given provided any facilities to the Harijan tenants in the State for the purchase of land which they plough and which belongs to landlord/landowners,........"

ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆਂ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨ ਟੈਨੈਂਟਸ ਨੂੰ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ?

ਮੰਤਰੀ : ਜਿਸ ਰੁਪਏ ਦਾ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਰੁਪਿਆ ਇਵੈਕੂਈ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਹੈ ।

कामरेड राम प्यारा : क्या किसी टैनेंटस ने या किसी लैजिस्लेटर्स ने सरकार को यह रिप्रजेंटेशन दी है कि कुछ ज़मींदार ज़मीन बेचना चाहते हैं और कुछ टैनेंटस खरीदना चाहते हैं तो क्या गवर्नमेंट उन टैनेंटस को रुपया देने के लिए तैयार है ?

Minister : It is not within my knowledge as Revenue Minister.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਟੈਨੈਂਟਸ ਮਾਲਿਕ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰ ਲੈਣ ਔਰ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ? ਜਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਇਹ ਪਾਲਿਸੀ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ?

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the hon. Revenue Minister if the Government at all intend to give land to Harijans ; if so, whether there is any land with the Government ? If not, why these false promises are given to the Harijans ?

लोक कार्य तथा कल्याण मंत्री : 35 हज़ार एकड़ ज़मीन पहले ही सरकार दे चुकी है । और पोने दो लाख एकड़ ज़मीन ऐसी है जो सिर्फ हरिजनों में ही आक्शन करने के लिए दे रहे हैं ।

चौधरी देवी लाल : जनाब स्पीकर साहिब, सरकार को 18 साल हो गए हैं, इस तरह से लारे लप्पे देते-देते । और हर लैंडलार्ड की ज़मीन, 5-5 जगह जा चुकी है । मैं सरकार से पूछना चाहता हूं कि क्या अब भी लारा लप्पा वाली पालिसी चलती रहेगी (हंसी)

मन्त्री : अब सीरियसली सोच रहे हैं ।

Mr. Speaker : Question hour is over. More supplementaries on this question will be allowed tomorrow.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45

Construction of inlet to take Flood Waters into Sirhind Canal Feeder

***6817. Lieut. Bhag Singh :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether there is any proposal under the consideration of Government to construct an inlet to take flood waters into the Sirhind Canal Feeder near village Paheri sub-tehsil Amloh, district Patiala ;

(b) whether this matter came up before the District Co-ordination Committee, Patiala, if so, when and with what result ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) No.

(b) Yes. On 25th March, 1964, 22nd April, 1964 and 27th May, 1964. A field drain is proposed to be constructed by voluntary labour through the Deputy Commissioner.

Representation from certain Employees of Irrigation Department, Amritsar

***6859. Chaudhri Khurshed Ahmed :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the number and names of the officials of the Land Acquisition, Drainage Circle, Amritsar (Irrigation Department) who applied/represented to him, the Government in Irrigation Department and the Chief Engineer, South, Punjab, Chandigarh during the period from 1st September, 1964 todate, for their confirmation as Assistant Revenue Clerks and Revenue Clerks, if so, the details thereof ;

(b) the action, if any, taken or proposed to be taken on the said representations ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) One Shri Des Raj, who was considered unfit on the basis of his performance represented for his confirmation as Assistant Revenue Clerk ;

(b) The case is under consideration. A vacancy has, however, been reserved for this official.

Payment for land acquired in village Doda, tehsil Muktsar

***7236. Sardar Kulbir Singh :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether he has received any application or applications regarding payment of compensation for lands in village Doda,

tehsil Muktsar ; acquired by the Land Acquisition Officer, Sirhind Canal Ludhiana ;

(b) whether it is a fact that some other persons had fraudulently received compensation and the real owner or owners of the said lands are requesting for its payment ;

(c) whether Government has taken any action so far against the person or persons who have committed the said fraud ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes.

(b) Payment was made to one Shri Kaur Chand, son of Kundan Lal on producing a Power of attorney. It has not been shown that payment was received by the person fraudulently.

(c) Does not arise.

Construction of Bridges on Canals in Hissar District

***7511. Chaudhri Tek Ram :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether Government have received representations from the people of Hissar District for the construction of bridges on different canals in the district ;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, the number of such bridges which are considered essential ;

(c) whether Government propose to construct the bridges referred to in part (b) above, if so, when, if not, the reasons therefor ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes.

(b) Bridges already exist at sites where considered essential. There is a demand for 18 bridges on Western Jumna Canal system.

(c) Two bridges have been constructed and one is under construction. The construction of remaining bridges will be taken up after the share cost is deposited by the beneficiaries.

Irrigation facilities in Mahendragarh District

***7620. Shri Banwari Lal :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state, the measures in detail adopted by the Government for providing irrigation facilities in Mahendragarh District to double agricultural production, if no facilities have been provided, the reasons therefor ?

Chaudhri Rizaq Ram : The water supply available for Western Jumna Canal has already been utilised for Dadri area. A scheme for constructing Haluwas Minor for providing irrigation facilities to a part of tehsil Dadri, is under sanction.

Dadri Lift Irrigation in under investigation. These schemes are meant to increase Agriculture production.

Electrification of Villages in Una Tehsil

***6766. Pandit Mohan Lal Datta :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the number of villages so far electrified and of those proposed to be electrified during the next two years under the Gagret-Amboto-Amb Rural Electrification scheme ;

[Pandit Mohan Lal Datta]

(b) the number of new villages in Una Tehsil that are proposed to be taken up for electrification in the next two years in addition to those included in the Project mentioned in part (a) above ;

(c) whether it is a fact that the people of villages of Takka and Nari in Tehsil Una have recently represented to the Government/authorities concerned to extend the transmission lines by about a mile with a view to providing electricity for running tube-wells in these villages; if so, the action, if any, taken or proposed to be taken in the matter ;

(d) the total number of villages electrified in the State, tehsil-wise, during the past three years ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Three villages have been electrified. Programme of future village electrification has not been framed as yet.

(b) Programme for future village electrification has not been finalised so far.

(c) No.

(d) Statement is laid on the table of the House.

Statement showing places electrified in past three years (i.e., 1961-62, 1962-63 and 1963-64) Tehsil-wise in Punjab State

Serial No.	Tehsil	Places electrified in past three years	Serial No.	Tehsil	Places electrified in past three years
1	Amritsar	41	28	Moga	42
2	Patti	14	29	Fazilka	15
3	Ajnala	30	30	Sangrur	15
4	Tarn Taran	50	31	Barnala	8
5	Batala	98	32	Sunam	7
6	Pathankote	57	33	Jind	10
7	Gurdaspur	27	34	Malerkotla (including sub tehsil Dhuri)	41
8	Kangra	1	35	Gurgaon	26
9	Nurpur	24	36	Rewari	33
10	Kulu	25	37	Ferozepur-Jhirka	5
11	Palampur	42	38	Nuh	8
12	Hamirpur	2	39	Palwal	14
13	Dehra	12	40	Ballabgarh	7
14	Samrala	26	41	Karnal	34
15	Ludhiana	76	42	Kaithal	15
16	Jagraon	20	43	Thanesar	8
17	Jullundur	16	44	Panipat	23
18	Nakodar	29	45	Patiala	55
19	Phillaur	21	46	Nabha	13
20	Nawanshehar	23	47	Sirhind	76
21	Sonepat	48	48	Rajpura	27
22	Rohtak	7	49	Hissar	50
23	Jhajjar	52	50	Bhiwani	10
24	Gohana	11	51	Hansi	4
25	Ferozepur	21	52	Fatehbad	10
26	Zira	31	53	Sirsa	20
27	Muktsar	19			

Serial No.	Tehsil		Places electrified in past three years	Serial No.	Tehsil		Places electrified in past three years
54	Kapurthala	..	31	64	Una	..	22
55	Phagwara	..	16	65	Garh Shanker	..	23
56	Ambala	..	14	66	Bhatinda	..	23
57	Kharar	..	25	67	Faridkote	..	23
58	Rupar	..	12	68	Mansa	..	7
59	Jagadhri	..	47	69	Kandaghat	..	81
60	Nalagarh	..	2	70	Mohindergarh	..	13
61	Naraingarh	..	30	71	Simla	..	1
62	Hoshiarpur	..	59	72	Dadri	..	30
63	Dasuya	..	50	73	Narnaul	..	8

Chief Engineers employed by the State Electricity Board

***6816. Lieut. Bhag Singh :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the number of Chief Engineers, Superintending Engineers, Executive Engineers, S.D.O's and Line Superintendents employed by the Punjab State Electricity Board, category-wise and year-wise, during the years 1962-63, 1963-64 and 1964-65 to date ;

(b) the number of domestic, agricultural and industrial power connections given by the said Board, year-wise, during the said period ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Statement is laid on the table of the House.

(b) Statement is laid on the table of the House.

(a) Number of officers employed by the Punjab State Electricity Board.

	——		During 1962-63	During 1963-64	During 1964-65 todate	REMARKS
1.	Chief Engineers	..	4	4	4	
2.	Superintending Engineers	..	15	15	16	
3.	Executive Engineers	..	66	7	83	
4.	Assistant Eingineers, Class I (Junior)	..	54	62	81	
5.	Assistant Engineers, Class II (S.D.Os).	..	219	256	284	
6	Line Superintendents	..	928	1,022	1,152	

[Public Works and Welfare Minister]

(b) Year	Domestic	Commer-cial	Indus-trial	Agri-culture	Others (Bulk and Public Lighting	Total
1962- ..	80,900	15,090	3,795	3,181	30	1,03,005
(i) 1963-64 ..	84,321	15,546	4,612	5,326	92	1,09,897
(ii) 1st April, 1964 to 31st October, 1964	45,718	6,403	2,412	3,356	35	57,924

Applications for Electric Connections for Agricultural Tube-wells

***6870. Chaudhri Ran Singh :** Will the Minister for Public Works and Welfare be please to state—

(a) The number of applications received for electric connections for Agriculture tube-wells, district-wise and year-wise after March, 1960 up-to-date together with the number of electric connections actually given to the applicants year-wise.

(b) The total number of cases among those referred to in part (a) above year-wise in which the applicants have actually installed the tubewells but electric connections have not been given to them as yet together with the reasons therefor ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) and (b) Statement is laid on the table of the House.

Name of District	Number of applications received for electric connection for agricultural tubewells after March, 1960 up-to-date					Total number of connections actually given					Total Number of cases where the applicants have actually installed the tubewells but electric connections have not been given				
	1960-61	1961-62	1962-63	1963-64	1964-65	1960-61	1961-62	1962-63	1963-64	1964-65	1960-61	1961-62	1962-63	1963-64	1964-65
1. Patiala ..	445	245	302	687	440	101	139	124	207	178	..	..	..	..	67
2. Bhatinda ..	31	35	61	105	163	12	16	17	51	62	..	..	..	..	13
3. Sangrur ..	254	315	324	739	602	98	130	154	220	290	2	12	12	50	56
4. Ludhiana ..	544	645	652	966	1,158	224	339	379	526	436	..	..	5	4	221
5. Ambala ..	150	92	162	371	614	60	62	100	297	293	..	..	2	21	17
6. Rohtak ..	138	142	230	225	371	87	45	102	165	110	..	..	..	..	46
7. Karnal ..	759	651	1,051	2,885	1,877	293	229	556	673	643	..	..	6	264	898
8. Hissar ..	67	126	129	189	232	43	64	89	138	112	..	..	..	..	14
9. Mohindergarh ..	126	131	197	184	288	57	66	72	75	103	..	..	..	..	52
10. Gurgaon ..	392	356	636	574	665	180	238	388	434	342	..	..	..	30	26
11. Kangra ..	5	11	12	12	5	3	7	9	9	4	..	..	..	.	..
12. Gurdaspur ..	297	307	371	521	402	111	161	194	305	392	..	..	..	28	99
13. Amritsar ..	421	317	401	667	480	151	97	164	512	396	..		..	23	58

[Publi: Works and Welfare Minister]

Name of District		Nameof of applications received for electric connection for agricultural tubewells after March, 1960 up-to-date					Total numder of connections actually given					Total number of cases where the applicants have actually installed the tubewells but electaic connections have not beed given				
		1960-61	1961-62	1963-63	1963-64	1964-65	1960-61	1961-62	1962-63	1963-64	1964-65	1960-61	1961-62	1962-63	1963-64	1964-65
14. Jullundur	..	328	371	582	677	532	221	230	351	485	420	..	..	...	o1	140
15. Kapurthala	..	191	97	211	421	189	57	64	81	139	162	...	...	..	55	119
16. Hoshiarpur	...	163	290	597	667	251	98	211	185	358	350	...	..	..	30	101
17. Ferozepur	..	101	124	301	503	209	54	96	129	215	305	...	..	...	23	56
18. Simla	..	The connections have not been given for want of material.														

Electricity Lines from Hansi Power House for villages in district Hissar

***7512. Chaudhri Tek Ram :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether some electricity lines from Hansi Power House were to be constructed during the period ending 1964 for electrification of different villages ; if so, the number and names of such villages;

(b) whether the said lines have been constructed, if not, the reasons therefor ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) No please.

(b) Does not arise.

Electric connections for Tube-wells

***7619. Shri Banwari Lal :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state —

(a) The total number of applications received from village Bharph, tehsil Mohindergarh for tube-well connections which are at present pending in the office of the Line Superintendent, Mohindergarh ;

(b) whether any of the applications referred to in part (a) above have been sanctioned ; if not, the reasons therefor ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Nil.

(b) Question does not arise.

Amount allocated for providing Electricity in the State

***7621. Shri Banwari Lal :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state the amount allocated for the programme of electrification in the State districtwise, during the years, 1963-64 and 1964-65, respectively.

Chaudhri Rizaq Ram : The statement is laid on the table of the House.

STATEMENT

District-wise Break up of the provision on the Electrification during 1963-64 and 1964-65 is as follows :—

Name of District	**Budget provision, 1963-64 Rs 184.88 lakhs**		**Budget provision, 1964-65 Rs 223.00 lakhs**	
	Unbreakable (for providing sub-transmission system)	Breakable (for giving new connections and rural electrification)	Unbreakable	Breakable
(i) Hissar	..	6.020	..	7.56
(ii) Rohtak	..	8.630	..	11.55
(iii) Gurgaon	..	7.910	..	12.56

[Public Works and Welfare Minister]

Name of District	Budget provision, 1963-64 Rs 184.88 lakhs		Budget provision 1964-65 Rs 223.00 lakhs	
	Unbreakable (for providing sub-transmission system)	Breakable (for giving new connections and rural electrification)	Unbreakable	Breakable
(iv) Karnal	..	7.570	..	7.30
(v) Jullundur	..	10.230	..	12.36
(vi) Ludhiana	..	13.120	..	11.94
(vii) Ferozepur	..	8.770	..	10.12
(viii) Amritsar	..	9.720	..	10.85
(ix) Patiala	..	9.470	..	13.12
(x) Kapurthala	..	1.670	..	5.45
(xi) Mohindergarh	..	4.430	..	8.11
(xii) Sangrur	..	5.515	..	8.66
(xiii) Bhatinda	..	4.718	..	5.54
(xiv) Ambala	..	8.275	..	14.55
(xv) Hoshiarpur	..	8.828	..	8.18
(xvi) Gurdaspur	..	6.046	..	7.55
(xvii) Simla	..	0.285	..	1.11
(xviii) Kangra	..	3.673	..	1.80
Total	60.00 lakhs	124.880 lakhs	64.69 lakhs	158.31 lakhs

Approach Roads

***6767. Pandit Mohan Lal Datta :** Will the Minister for Public Works and welfare be pleased to be pleased to state number and names of approach roads proposed to be taken up for construction during the remaining period of the 3rd Five -Year Plan in the State and in the hilly area of tehsil Una separately ?

Chaudhri Rizaq Ram : Three lists are placed on the table of the House

LIST 'A'

Approach roads to main roads, towns, Railway Stations and religious places n Punjab State during 3rd Five-Year Plan which are to be taken up during 1964-65

ABSTRACT OF COST

Serial No.	Description	Length of road in miles	Cost in lacs
			Rs
	GURGAON DISTRICT		
1	Hodel-Nuh Road to village Bahin Sandhal and Nangal Jat	0.45	0.23
2	Punhane-Nagina Road to village Punhana ..	0.36	0.12
3	Village Puchane to mile 5 of Ballabgarh-Chhainsa Road ..	2.60	1.17
	ROHTAK DISTRICT		
4	Raising level of the road from railway station to Veterinary Hospital, Ganaur ..	0.60	1.09
5	Nahara to village Ferozepur via Halalpur ..	3.60	1.87
6	Village Ajaib to Madina on Mehaw Rohtak Road ..	4.00	2.08
7	Gurukul to mile 23/7 of Rewari Jhajjar Road ..	1.00	0.52
8	Extension of Sampla Garhi to village Kharhar ..	2.00	1.04
9	Link Road between Industrial area to Model Town, Sonepat ..	0.40	0.21
10	Rathdana to Jatheri ..	3.00	1.61
	HISSAR DISTRICT		
11	Village Chautala to Dabwali Chautla Road ..	0.80	0.30
12	Approach Road from Sorkhi (on Hansi Mandhal Khurd Road to Kungar) ..	3.50	1.82
13	Village Dooman to Bhiwani-Loharu Road ..	2.00	1.04
14	Approach road from mile 28 to Hissar-Tohana Road to Uklana Mandi ..	3.60	1.87
	KARNAL DISTRICT		
15	Village Gauripur Kalyan to G.T. Road ..	0.80	0.42
16	Village Bras to Karnal-Kaithal Road ..	1.75	0.62
17	Patti Kalyan to Kiwain on G.T. Road ..	1.50	0.73
18	Kabuli Bagh Mosque Approach at Panipat ..	1.00	0.50
19	Village Indri to metalled Road (Karnal-Ladwa Road) ..	0.10	0.10
20	Village Kaimla to Gharaunda ..	2.00	1.00

[Public Works and Welfare Minister]

Serial No.	Description	Length of road in miles	Cost in lacs
			Rs
21	Link Road from Pipli-Pehowa Road to Thanesar-Jhansa Road at Thanesar ..	1.50	0.78
22	Link Road from Karnal Kaithal Road to G.T. Road ..	0.60	0.30
	AMBALA DISTRICT		
23	Railway Station Kalanaur to village Kamalpur Tapu ..	1.50	0.78
24	Ambala Cantt to Babial ..	1.50	0.78
25	Morinda Rest House to Main Road (Ludhiana Chandigarh Road) ..	0.80	0.23
26	Ambala Cantt to Boh ..	1.50	0.78
27	Model Town Jagadhri to Kurukshetra Saharanpur Road	2.50	1.50
28	Village Kumbhra to Chandigarh-Sirhind Road ..	0.50	0.30
	SIMLA DISTRICT		
29	Kumarhatti to Kotla ..	5.00	3.35
30	Kumar Hatti Railway Station to Kalka-Simla Road ..	0.50	0.40
	DISTRICT PATIALA		
31	Dhablan to mile 6 to Patiala-Sunam Road ..	2.50	1.10
32	Jyoti Sarup to Sirhind Main Road ..	0.50	0.26
33	Jaidish Nursery village Ramgarh to mile 16/6 of Rajpura-Chandigarh Road ..	0.50	0.28
34	Village Majra (On Patiala-Pehowa Road to Gharam) ..	3.50	1.56
	SANGRUR DISTRICT		
35	Link Road from Sitasar at Sunam to Sunam-Bhikhi Road	0.62	0.66
36	Link road from Jind Railway Station to village Sangatpura	3.30	1.02
37	Village Manak Majra to Dhuri Malerkotla Road ..	2.00	0.70
38	Dhuri-Malerkotla to Ruldu Singhwala (Ramgarh) ..	1.10	0.35
39	Nidampur to Patiala Sunam Road ..	0.75	0.40
	BHATINDA DISTRICT		
40	Village Rulli to Budhalada Jakhal Road ..	1.00	0.52
41	Railway Station Kartar Singhwala and village batar Singhwala to Bhatinda Talwandi Sabo Road Dam Dama Sahib ..	1.55	1.09
42	Sangat Mandi to Bhatinda Dabwali Road ..	2.00	1.04

Serial No.	Description		Length of road in miles	Cost in lacs
				Rs
43	Village Jassi to Bhatinda-Dabwali Road	..	0.40	0.21
44	Kamayna to Faridkot-Bhatinda Road	..	2.00	1.04
45	Approach Road from village Ballianwali to Rampura Road		4.00	2.08
	MOHINDERGARH DISTRICT			
46	Mohindergarh-Kanina Road to village Nangal	..	2.00	1.04
47	Narnaul-Singana Road mile 3/6 to village Kutlajpur	..	2.80	1.00
48	Village Khodana to Mohindergarh Dadri Road	..	2.00	1.04
49	Approach road from Rasiwa to Chappar	..	1.00	0.52
50	Approach road from Mandi Atali Abbadi to Rewari-Narnaul Road	..	0.19	0.10
	KANGRA DISTRICT			
51.	Mohal Khad Bridge to join A.P.K. Road with Rajpura near Palampur	..	0.90	1.10
52.	Indaura to Ghiara Railway Station	..	5.00	4.50
53.	Constructing link road from Gajhanwala (Group of villages) to Thakardwara Thural Road near Derah Khas	..	4.00	3.50
54.	Dharamsala to Dal Lake	..	2.50	2.00
55.	Crossing over Son Khurd near village Narnausi	..	..	0.84
	FEROZEPUR DISTRICT			
56.	Village Chuhar Chak to Ferozepur-Ludhiana Road (with a link to Dhudike)	..	2.00	1.04
57.	Road from village Panjgrain to Malha on Moga-Kotkapura Road	..	3.00	1.48
	JULLUNDUR DISTRICT			
58.	Banga-Garhshankar to Jhikha-Ladana	..	2.50	1.30
59.	Bara Pind	..	3.50	2.00
60.	Apra Moran Road	..	2.00	1.04
61.	Daulatpur to Nawanshar Balachaur Road	..	1.00	0.52
62.	Village Kalyanpur to Jullundur-Nakodar Road	..	1.00	0.52
63.	Gobindpur to Banga	..	3.00	1.60
	HOSHIARPUR DISTRICT			
64.	Village Kalitran to Nangal-Rupar Road	..	0.70	0.37

[Public Works and Welfare Minister]

Serial No.	Description	Length of road in miles	Cost in lacs
65.	Gangowal Power House to Guru Ka Lahore ..	0.80	0.80
66.	Anandpur to Naina Devi via Toba Sangwana (Unmetalled)	3.00	2.00
67.	V. Thinda to Phagwara-Mahilpur Road ..	1.30	0.68
68.	Village Paldi to Phagwara-Mahilpur Road ..	0.50	0.30
	AMRITSAR DISTRICT		
69.	Raja Sansi-Jhanjoli Road ..	2.50	1.30
70.	Village Tungpain to Amritsar-Gurdaspur Road ..	0.40	0.20
71.	Khalra to Chhina Bidhi Chand Road ..	3.50	1.82
72.	Village Tirisiha to Amritsar-Gurdaspur Road ..	3.00	1.60
73.	Village Sahroon to Khalra Harike Road ..	3.00	1.50
	GURDASPUR DISTRICT		
74.	Quadian to Gurdaspur-Siri Gobindpur Road ..	4.00	2.08
	KAPURTHALA DISTRICT		
75.	Approach Road from Bus-stand to Government High School, Nadala ..	1.00	0.52
	Total ..	138.27	78.695

List 'B'

List of approach roads proposed to be taken up during 1965-66

Serial No.	Description	Length of road in miles	Cost in lacs
			Rs
	JULLUNDUR DISTRICT		
1.	Village Randhawa-Mossandani to Jullundur Mukerian Road ..	1.50	0.78
	KAPURTHALA DISTRICT		
2.	Village Anjla Jogi to Kapurthala Road ..	1.00	0.52
	GURGAON DISTRICT		
3.	Mile 10 of Hodel-Nuh Road to village Kot ..	0.24	0. [illegible]

Serial No.	Description		Length of road in miles	Cost in lacs
	GURGAON DISTRICT			
4.	Mile 10/2 of Rewari-Pataudi Road to village Khore	..	0.65	0.20
	GURGAON DISTRICT			
5.	Gurgaon-Jhajjar Road to village Khauntwas	..	0.67	0.19
	HISSAR DISTRICT			
6.	Village Landhari Sukh Lambran to Hissar-Sirsa Road mile 112/6		0.89	0.32
	HISSAR DISTRICT			
7.	Mile 3/6 of Tohana-Ratia Road to village Khanaura	..	0.50	0.31
	HISSAR DISTRICT			
8.	Approach road to village Dhanipal from Uklana Bahuna Road mile 4	..	0.38	0.21
	SANGRUR DISTRICT			
9.	Village Harigarh to Barnala-Sangrur Road	..	0.80	0.50
	SANGRUR DISTRICT			
10.	Village Bhoraur to Bandbauri (Malerkotla-Dhuri Road)		1.80	0.70
	Total	..		3.86 lacs

LIST 'C'

List of approach roads proposed to be taken up during 1964-65 and 1965-66 in the Hilly area of Una Tehsil

Serial No.	Description		Length of road in miles	Cost in lacs
				Rs
1.	Village Kolitrain to Nangal-Rupar Road	..	0.70	0.37
2.	Gangowal Power House to Guruka Lahore	..	0.80	0.80
3.	Anandpur to Naina Devi via Toba Songwal	..	3.00	2.00

Construction of Bhalot-Kiloi Road in Rohtak District

***6863. Shri Mangal Sein :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether any pucca Road is being constructed from village Bhalot to Kiloi in Rohtak District ; if so, the time by which the construction work on the said road is likely to be completed ?

Chaudhri Rizaq Ram : *Part I.*—No.

Part II.—Question does not arise.

Funds allocated for urban/rural housing in the State

***7500. Sardar Kulbir Singh :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state —

(a) the steps taken or being taken by Government to tackle effectively the acute housing problem in the State ;

(b) the sum allocated for urban housing in the 3rd Five-Year Plan and the amount actually utilized up-to-date ;

(c) the sum allocated for rural housing in the said plan and the amount actually utilised up-to-date ;

(d) whether any funds allocated for the purpose mentioned in part (b) or (c) above lapsed ; if so, the reasons therefor and the steps ; if any, being taken to avoid lapse of funds in future ;

(e) whether any schemes have been formulated by Housing Department to provide loans to the Industrial Workers through Mills-owners or otherwise to enable them to have their own houses ; if so, the details thereof ;

(f) whether any Housing Board is proposed to be set up by the Government in the State ;

(g) the steps ; if any, being taken to meet the acute shortage of building material ;

(h) the steps ; if any, being taken to remove various hurdles in the distribution of loans and in the way of realising loan amounts and to lower the rate of interest ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) to (h).

Statement is laid on the table of the House.

(a) To meet the demand of the public for the construction of houses under the various Housing Schemes the funds are being obtained as loan from the Life Insurance Corporation of India.

(b) No funds have been provided exclusively for the Urban Housing. A sum of Rs 240 lakhs was provided in the IIIrd Five-Year-Plan for the Housing Schemes. Rs 75.34 lakhs have been utilised during the years 1961—64 and Rs 9.53 lakhs are likely to be utilised during this year.

(c) A sum of Rs 42 lakhs was provided in the IIIrd Five-Year Plan under the Village Housing Project Scheme and a sum of Rs 7.50 lakhs was utilised during the years 1961-63. No funds thereafter were provided for it in the Plan due to National Emergency.

(d) (i)

Scheme	1961-62			1962-63		
	Funds allocated	Funds utilised	Funds lapsed	Funds allocated	Funds utilised	Funds lapsed
	(Rs. in lakhs)					
Low-Income Group Housing Scheme ..	18.00	17.85	0.15	23.03	21.69	1.34
Subsidised Industrial Housing Scheme ..	9.53	6.61	2.92	8.50	8.34	0.16
Slum Clearance Scheme ..	1.60	1.60	..	2.13	0.88	1.25
Village Housing Project Scheme	6.00	6.00	..	7.14	1.50	5.64
Total ..	35.13	32.06	3.07	40.80	32.41	8.39

Scheme	1963-64			Anticipated expenditure during 1964-65
	Funds allocated	Funds utilised	Funds lapsed	
	(Rs. in lakhs)			
Low Income Group Housing Scheme ..	..	..	..	..
Subsidised Industrial Housing Scheme ..	8.00	6.87	1.13	8.03
Slum Clearance Scheme ..	*4.00	*4.00	..	*1.50
Village Housing Project Scheme	12.00	10.87	1.13	9.53
Village Housing Project Scheme	..	..	..	..
Total ..	12.00	10.87	1.13	9.53

*State share only.

(ii) *Reasons for lapse of funds.—*

Low-Income Group Housing Scheme.—The funds are disbursed by the Deputy Commissioners/Estate Officer, Chandigarh. Before the payments are made to the loanees they have to complete certain formalities such as exec tion of mortgage deeds and surety bonds etc. Since these formalities were not completed by some of them well in time the funds allocated to them coula not be released before the close of the financial year.

Subsidised Industrial Housing Scheme.—According to the decision of the Government of India private employers whose projects were sanctioned prior to 1st April, 1961 were to be accommodated within the State Plan ceiling. Later, the Government of India reimbursed the expenditure incurred in connection with these projects over and bove State Plan which resulted in the savings amounting to Rs 2.92 lakhs and Rs 1.13 lakhs during the years 1961-62 and 1963-64 respectively in the Plan provision.

Slum Clearance Scheme.—Due to National Emergency Rs 1.25 lakhs were surrendered during the year 1962-63.

[Public Works and Welfare Minister]

Village Housing Project Scheme.—In view of National Emergency funds were surrendered during the year 1962-63.

(*iii*) *Steps taken to avoid lapse of funds.*—Funds lapsed due to non-completion of certain formalities by the loanees which according to the rules are indispensable for releasing funds. Disbursing officers are, however, requested time and again to take appropriate steps to utilise the funds allocated to them fully and properly before the close of the financial year.

(e) Yes. Under the Subsidised Industrial Housing Scheme loan 65 per cent and subsidy 25 per cent of the total cost of the project are advanced to the Industrial Workers Housing Co-operative Societies for the construction of houses for its members. The loan along with interest is repayalble in 25 annual equated instalments.

(f) Yes.

(g) Housing Department only advances loans under the Housing Schemes and is not concerned with the provision of building material to the loanees. However, Civil Supplies Department has been asked to consider the requests of the loanees for the supply of cement favourably when received.

(h) (i) There are no hurdles in the distribution of loans. Loans are advaned on completion of formalities and according to the stages of construction as required by the rules of each scheme.

(ii) Special Naib-Tehsildars with Revenue powers have been appointed in the districts for the recovery of loans. Under the Slum ClearanceScheme/Land Acqusition and Development Scheme loans are advanced to local bodies and under Subsidised Industrial Housing Scheme to Employers/Co-operative Societies and there are no hurdles in the recovery of loans from them.

(iii) The loans are obtained from the Government of India/ Life Insurance Corporation. To meet the administrative charges interests at ½ per cent above the interest payable on these loans to them is charged from the loanees. As such the rate of interest cannot be lowered.

Old Age Pensions

***6864. Shri Mangal Sein** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the total number of persons getting Old Age Pensions in the State at present together with the number of those among them belonging to the Rohtak Distirict ;

(b) whether any applications from the Rohtak District for grant of such pensions are still pending ; if so, the time by which they are likely to be disposed of?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) 3,907, out of whom 266 belong to Rohtak District.

(b) Yes, 817. These are likely to be disposed of in the year 1965-66 subject to availability of funds.

State Labour Advisory Board

***7576. Comrade Shamsher Singh Josh** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether a meeting of the State Labour Advisory Board was held at Chandigarh on 9th February, 1965; if so, the suggestions made at the meeting and the action being taken thereon ;

(b) whether it is a fact that the said meeting was held after three years; if so, the reasons for not holding the meeting of the said Board for such a long time ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes. A copy of the suggestions/decisions made in the meeting along with action taken or proposed to be taken is laid on the table of House.

(b) Yes. Necessary arrangements for the holding of the meeting of the Board were completed in October, 1962, but it had to be postponed because of Chinese Aggression. Thereafter the INTUC threatened to boycott the meeting of the Board if AITUC (pro-communist) members were allowed to sit with them. Consequently, it was not considered advisable to hold the meeting of the Board under these circumstances. The term of the Board expired in October, 1963, and the new Board could not be reconstituted before June, 1964, due to some administrative reasons. After completing all formalities and scrutinising and finalising the agenda the meeting of the Board was held on 9th February, 1965.

MINUTES OF THE 10TH MEETING OF THE STATE LABOUR ADVISORY BOARD HELD ON 9TH FEBRUARY, 1965.

Item No. 1. Action taken on the decision of the 9th meeting of the State Labour Advisory Board.

It was decided that all decisions taken in the meetings of the State Labour Advisory Board should be implemented promptly.

It was also agreed that at least one meeting of the State Labour Advisory Board should be held in every six months.

Item No. 2. Proposals of the Labour Department for the IV Five Year Plan.

On a point raised by Shri Sat Pal Dang that for holding enquiries into accidents in industrial establishments a representative of workers should necessarily be associated ; it was decided that a representative of workers may be associated wherever possible in an enquiry for accidents resulting in serious disability or death only.

Item Nos. 3, 4, 5, 6, and 7. The information given in the memorandum was noted and it was decided to drop the matter.

Item No. 8. Steps for briniging down price level in correct compilation of index numbers.

It was decided that a committee for going into the question of correct compilation of index numbers shall be constituted by the State Government shortly.

Item No. 9. Appointment of a High Power Commission in the State to scrutinise Labour enactments.

It was felt that there was no necessity for appointment of a Commission for the scrutinisation of labour laws and the matter was dropped.

Item No. 10. Employees' State Insurance Scheme.

Information given in the memorandum was noted. It was agreed that where the workers agree to the change from panel system to service system it may be adopted. The paucity of qualified doctors was, however. considered as one of the factors responsible for slow movement of the scheme at certain places.

[Public Works and Welfare Minister]

Item No. 11. Delays in reference of cases for adjudication.

It was decided that the cases of increase in Dearness Allowance and/or question of linking of it with the cost of living indices etc., will be examined by the Government on merit individually.

It was also decided that in accordance with the decision of the Supreme Court the gratuity scheme may be introduced only in establishments which have capacity to pay the demands for gratuity will be examined on merit in each case irrespective of the number of persons employed in an establishment.

It was also agreed that the matter regarding appointment of joint negotiating machinery in public sector may be re-examined by Government.

Item Nos. 12 & 13. The matter was discussed and dropped. Individual cases could be brought to the notice of the Department for consideration on merit.

Item No. 14. The Minimum Wages Act, 1948—its extension to new industries.

As the matter regarding the addition of new industrial employments to the schedule of Minimum Wages Act, 1948, etc. was already being examined by Government it was decided to drop the matter.

Item No. 15. Amendment in the Punjab Minimum Wages Rules.

The information given in the memorandum was noted, and it was decided to drop the matter for the present in view of the recent amendment in the rules.

Item No. 16. Stopping of staggered shift working system.

It was decided to defer the matter for consideration in the next meeting of the Board.

Item Nos. 17 & 18. The matter was discussed and dropped. Executive instructions shall be issued where necesssary.

Item No. 19.—Supply of uniforms under the Motor Transport Worker's Act. 1961.

It was decidea that this matter may be examined by the Department if any change in the rules is called for.

Item No. 20. Exclusion of Handloom factories from the operation of labour laws.

The matter was discussed and dropped.

Meeting ended with thanks to the Chairman of the Board,

ACTION TAKEN OR PROPOSED TO BE TAKEN ON VARIOUS ITEMS OF THE STATE LABOUR ADVISORY BOARD

Item No. 2.—Instructions have been issued to the Factory Inspectorate that while making enquiries in respect of accidents resulting in serious disability or death a representative of the workers/trade union belonging to the Factory where accident takes place, may be associated.

Item No. 10.—The Assistant Director (Employees Social Insurance) has been apprised of the decision and requested to implement the same wherever necessary.

Item Nos. 8, 11 *and* 19.—The matter is under consideration of Government.

Item Nos. 1, 3 to 7, 9, 12 & 13 to 18.—No action is required to be taken on these items as the proposals were considered by the Board, and drppopped.

Returning Schools to the Respective Municipalities

***6862. Shri Mangal Sein** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government for handing back to the respective Municipalities the schools which were earlier taken over from them by the Government; if so, the time by which the said proposal is likely to be implemented ?

Shri Prabodh Chandra : There is no such proposal under the consideration of Government.

Embezzlement of Funds by Employees of Punjab Sports College, Jullundur

***6933. Comrade Shamsher Singh Josh**: Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether he has received any representation from a legislator complaining against the embezzlement of funds by certain employees in the Punjab Sports College, Jullundur; if so, the action taken or proposed to be taken thereon;

(b) whether Government has received any complaints in this connection from some other sources also if so, the action taken thereon;

(c) a copy each of the complaints referred to in part (b) be laid on the Table of the House?

Shri Prabodh Chandra: (a) & (b): Yes. An enquiry has already been held and the report is under the consideration of Government.

(c) At this stage, it is not desirable to lay down copies of complaints on the Table of the House.

Principal, Government Sports College, Jullundur

***6940. Comrade Shamsher Singh Josh** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether the Principal, Government Sports College, Jullundur was transferred and demoted as Senior Lecturer, Mahendra College, Patiala in the month of December, 1964, if so, the reasons for his transfer and demotion ;

(b) whether it is a fact that the said Principal was again transferred and promoted as Principal Government Sports College, Jullundur in December, 1964 or January, 1965, if so, the reasons for the same ?

Shri Prabodh Chandra : (a) & (b) The Principal, Government Sports College, Jullundur was transferred and posted as Professor on 16th December, 1964 on administrative grounds. The question of his demotion did not arise as he had been working as Principal in his own pay and grade, which position continued even after his transfer. Later the matter was reconsidered and this transfer was cancelled on 6th January, 1965.

Memoranda containing Demands of State Teachers' Union

@6992. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether Government have received any Memoranda containing the demands of the State Teachers' Unions during the last six months; if so, copies thereof be laid on the Table of the House ;

@Converted into Unstarred Question under direction of the hon. Speaker.

[Comrade Makhan Singh Tarsikka]

(b) the details of the reply, if any, sent in respect of the said Memoranda ;

(c) whether any deputation of the Teachers' Unions have met the Education Minister recently ; if so, the names of such Unions and the decision, if any, arrived at on their demands;

(d) the steps taken by the Government to increase the pay scales of the teachers or to provide them with other facilities in view of the present high prices ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes. A copy each of the four memoranda is laid on the table of the House.

(b) No reply has been sent. The issues are still under consideration.

(c) Yes, the Government Primary Teachers' Federation. A statement giving the details of the decisions is laid on the Table of the House.

(d) The upward revision of pay scales of Teachers has a tie up with the case of other employees of the State, The revision of pay scales of teachers cannot be taken on an isolated basis. The increase of their emoluments can be taken up along with other Government employees. The relief recently given by the State Government to its employees applies to Teachers as well.

Memorandum presented by a deputaton of the Primary Teachers Federation to Honourable Shri Prabodh Chandra, Education Minister, Punjab at Chandigarh on 30th January, 1965

Honourable Sir,

We the representatives of the 53,000 Primary Teachers (JBT/JTS/JVS) employed in the State Schools beg to present this memorandum to you and request for the acceptance of these most genuine and reasonable demands :—

1. *Amalgamation of two cadres.*—We submit sir, that the bifurcation of Teachers class into two cadres and that too for only limited purposes of promotions is not based on any reasonable classification. The decision of the Supreme Court was based on the arguments then placed before the Court which have since been proved against facts. The 53,000 Teachers submit that the two cadres be INTEGRATED and promotions released on the basis of SENIORITY-CUM-MERIT. The JBT Teachers deserve better status on account of the following reasons and therefore their present grade of Rs 60/175 needs immediate revision. The mere Matric clerk is placed in this grade which is permissible for all (While only 15 per cent Junior teachers are allowed this) with far better chances of promotion etc.

The Junior teacher has to its Credit two years training after matriculation and they are in no way less than Section Officers/Overseers in P.W.D. It is but justice that Grade admissible to Section Officer/Overseer in P.W.D. is allowed to J.B.T. Teachers which we propose Rs 150—10—230/15—350 and all the existing incumbents fitted in this grade.

2. *Abolition of Professional Tax.*—The imparting of instructional work was never considered as Profession and should not be so considered. The levy of Professional Tax is a disgrace of the profession and I would urge on the State Government to withdraw this Tax from Teachers without any further delay. This tax is levied by the Block Samities and the teachers posted in Rural Areas which comprises 85 per cent Primary Teachers are the Target of this tax. The actual position of the present day life is that rural life is far dearer and the levy of this further tax, which is not levied by the Municipal Committees, is a burden on Teachers posted in villages.

3. *Implementation of Triple Benefits.*—This directive of the Central Government which has since been accepted by Bihar, U.P., Assam, Madras etc., be accepted without further delay.

4. *Joint Councils.*—To avoid any friction, as desired by the Government of India, Joint Councils consisting of Federation Representatives and Officers at all levels be constituted. All matters concerning the educational uplift and administrative difficulties be discussed in these councils. This has since been implemented in many States as desired by Government of India.

5. *Appointment of a Commission.*—This association has been urging the Department to set up a Commission of enquiry to find out the extent of the corruption prevailing in Department which has been refused. On our persistence, the D.P.I. accepted our stand and as an initial stage, agreed to hold super enquiries into two cases, reports of which be pursued. We reaffirm that at least 40 per cent of the Contigent Grant sanctioned in years after provincialisation were swallowed by the B.E.Os./D. E.Os and atleast Rs *lakhs is swallowed at the time of transfers annually. There being no check on these officers, the formation of Joint Councils is the only remedy for future which should be associated with all such matters. The commission headed by a High Court Judge to probe into the purchases made by the B.E.Os./D.E.Os. in last five years and at least the transfers effected last year and this year be probed into to ascertain the prevailing Corruption.

6—7. *Recognition of Federation.*—This association is recognised by the Government of India and you were informed of it even by the Education Minister, Bihar in his letter of May, 1964, when he requested you to sanction special leave for attending A.I.P.T.F. Conference. This has since been established that ours is the only representative body of the Junior Teachers and the verification etc., has since been made by Police. Even the D.P.I. gave written assurances in the fitness of things if this august body representing sixteen lakhs of the Primary Teachers in country to which our State Branch is also affiliated be granted recognition without further delay please.

8. *Removal of leave restrictions on acquiring Higher Qualifications.*—The teacher is not allowed any full pay leave during his entire service and to force him to proceed on leave on reduced salary is really hardship on him. The imposition of restriction on primary teacher not to appear in M.A. examination is also most unjust. It is requested that all these restrictions on the acquisition of higher qualifications be removed at once to give the Primary Teachers chances for advancement in life and status.

9. *Separation of Inspection Cadre from School Cadre.*—It is prayed that this problem be taken up. The present system is faulty as the Inspection Line has no experience and they abuse their position and even take revenge from the teachers who happen to be their co-workers a day before their so postings.

10. *Transfer Rules.*—In the absence of definite transfer rules the sub-offices play havoc with teachers. As an instance I would request that all the mid-term transfers ordered this year be handed into the vigilance office to probe into those cases to ascertain how those cream of the Teachers who dared expose their Corrupt Officers were transferred and even those officers went to the extent of getting help from other Department at the back of their own Department for getting such teachers sacked. Block Education Officer, Nurpur, District Hoshiarpur who has his Peon as his Agent to squeeze money from teachers and also who is morally corrupt got two teachers sacked from his Sub-Division through Police help, who only recommended transfers, under what law of land nobody knows. Definite transfers rules be framed and transfer on administrative ground be made appealable. D.D.S.A. was pleased to assure that no teacher will be transferred on administrative ground but we find that it was more disobeyed than respected.

The following cases need immediate probe as the B.E.Os. have played havoc with the teachers :—

1. Shri Uttam Chand, teacher, Barot since transferred to Gharjaro Middle School in Kangra District. B.E.O. and D.D.E.O./D.E.O. are all in conspiracy. Findings of super enquiry be kindly seen.
2. Shri Krishan Kumar of Dharmkot and his wife need being posted near their former places of posting and the enquiries now conducted by the C.E.O. Ambala against B.E.O. Dharamkot be seen.
3. Shri Amar Singh, J.V. Ghaziana now posted to Churchak.

*Statement printed as received from Government.

[Minister for Education and Local Government]

4. Shri Bakhsish Singh now posted at Marara from some place near Batala.

Other such cases will be placed before the authorities at the time of actual probe. The cases of Gurdaspur District which were pointed out at the time of enquiry be kindly probed into and relief ordered to victims of the transfers.

11. Appointment of teacher of each class in Primary Schools.—It is requested that no teacher be given the charge of more than one class as is never done in cases of higher classes. The child is of such tender age that unless the full time care is given to him he does not pick up and where the child is grown up and understands his good and bad, he is provided with care through teachers at all levels and even separate teachers for subjects.

The ratio of children be reduced from 50 to 35 in 1st Pry. and 40 in other primary classes and teacher for all classes (separately) be allowed if the standard of education is to be improved.

12. Fifth Class Examination.—The present system is not only faulty but is open to most corrupt practices. It is suggested that either this be made a Final Examination as Middle Standard examination or the District Officers be asked to appoint a sub-committee of at least four experienced teachers (3 nominees of Federation, one nominee of District Office and two B.E.Os.) to set papers and the examination held under the charge of B.E.O.s.

Supervision and marking to be done by the teachers with a provision of 5 per cent check super by the B.E.Os., Present system means full authority for Middle and High schools who treat the teachers as untouchables and do not even ask their own fifth class to sit with others for examination. If the present system is to continue, at least it be provided that the classes of fifth of these schools should also take examination with others and supervision of the children be done jointly by shchool and Primary school teachers and so also marking of papers.

13. Provision of necessities in schools.—To avoid waste of contingencies, it is requested that a sub-committee at all block levels with at least two nominees of the Federation be formed to make purchases after ascertaining the needs of respective schools. A provision of library in all Primary Schools be also made and a Magazine be allowed for all schools. (Federation undertakes to publish one such magazine). This magazine shall discuss all aspects of primary education, betterment in standard and so other topics. The cost be debitable to Government funds.

In the end we assure you sir, that we shall extend full co-operation to the Government and Department for the betterment of teachers lot, educational quality, standard and national growth which will be our primary goal. The only point where we shall not submit will be corrupt practices of Block and District Officers, who are in 85 per cent cases not only corrupt but also inefficient and unfamiliar with the ABC of the primary education. I dare submit that not even 5 per cent B.E.O.S. impart lessons to children at the time of inspection for the guidance of Teachers.

(Sd)..........,

We are Sir,

Representatives of the 53,000 primary teachers and on behalf of State Branch of the All India Primary Teachers Fedreration.

H.O. Nawanshehr Doaba (District Jullundur)

Copy of letter No. 220/64, dated 15th December, 1964, from the Pepsu Government Teachers Union, Punjab, to the D.P.I., Punjab.

The meeting of the Pepsu Government Teachers Union Unit District Patiala held on the 13th December, 1964 at Patiala expresses its great concern over the deteriorating economic condition of the Teachers. The present high prices have drastically

reduced their purchasing power and it has become difficult for them to keep the fire burning in their kitchens.

Consequent upon the unprecedented rise in prices of essential commodities the present salaries have gone below the subsistance level. The teachers being low paid employees of fixed income group are the worst sufferers.

The teachers of the State felt somewhat relief on the declaration of the Government to appoint Pay Commission which would recommend the upward revision of salaries of low paid government employees and it was further hoped that the Government would come to the rescue of low paid employees to face the dragon of high cost of living by giving them immediate interim relief to the tune of 25 per cent of their salaries. But to their utter disappointment and dis-illusionment the Punjab Government has subsequently withdrawn the declaration of appointing Pay Commission and it has not moved at all to give interim relief to the employees.

This meeting expresses its great concern over the deteriorating economic condition of the teachers and conveys to the Government the resentment and restlessness prevailing among the teachers due to high cost of living.

The meeting appeals to the Government to move speedily to implement earlier declaration for the appointment of Pay Commission and give 25 per cent of their salaries interim relief to the teachers and other low-paid Government employees in order to remove the prevailing restlessness and resentment among them.

The meeting further demands that the salaries of the Teachers should be linked with the cost of living index.

Thanks.

(Sd)..........,
14-12-64,

General Secretary,
The Pepsu Government Teachers Union,
District Unit Patiala, H.O. Amloh.

1. Copy to C.M. Punjab, Chandigarh.
2. Copy to E.M. Punjab, Chandigarh.
3. Copy to General Secretary, the Pepsu Government Teachers Union, Punjab, Patiala.

MEMORANDUM SUBMITTEED BY THE WORKING COMMITTEE OF GOVERNMENT CLASSICAL AND VERNACULAR TEACHERS UNION, DISTRICT GURDASPUR 27TH DECEMBER, 1964

The meeting held under the Presidentship of Shri Balbir Singh Randhawa Vice President, Central Union, Punjab.

I. AMALGAMATION OF CADRES OF STATE AND PROVINCIALISED TEACHERS STRONG LY RESENTED

The Working Committee of Government Cl. & V Teachers Union District, Gurdaspur strongly condemns the action, of Government Primary School Teachers Federation and Government Teachers Union, which represents the Provincialized Teachers. These people are the sponsors of this two cadre theory and this problem has since been settled according to their own wishes and demands. This controversial affair took three years to settle and it was decided on all hands that these cadres will not be allowed to amalgamate in the coming years. Both the cadres are enjoying benefits of promotions regularly. This committee has no doubt that this controversial affair has been dragged only to create confusion in the Education Department, and political difficulties for the new born ministry by the interested people. This meeting would like to make it understand to all the interested politician teacher M.L.Cs' that their undue interference will not be tolerated.

[Minister for Education and Local Government]

This meeting earnestly requests the Government that this chapter of closed controversy over cadres shall not be opened hence-forth and pave the way of struggle for State teachers.

INTERIM RELIEF

II. This meeting fully supports the demand of A.I.S.T. Federation and demand that dearness allowance be increased by Rs 30 for each employee with a provision that every unit of rise in the cost of living index taking December, 1963 to be a base, further amount of 25 nP. should be added to the said enhanced amount of dearness allowance.

III. *Revision of Dearness Allowance.*—This meeting demands that the existing Pay Scales of teachers be revised as already demanded by the Central Union and J.B.T. teachers should also be given the same ratio of higher grades (15 : 35 : 50) as is meant for the classical and vernacular teachers.

IV. *Budget Provision.*—The meeting demands that the State Government should allot at least 20 per cent of its budget for the Education.

V. *Punishment on the basis of results.*—This meeting demands the Department to show little more generosity and all punishments inflicted upon the Teachers in the year 1961-62 due to their poor results be withdrawn.

VI. *Professional Tax and Rationing facilities.*—This meeting regrets that the Government employees working in the rural areas are deprived of all the facilities available in urban areas. Inspite of this disparity of facilities the teachers working in rural areas are called upon to pay for heavier taxes than those working in urban area. So we demand that the professional Tax which is levied on the rural area teachers be withdrawn and they should also be treated at par with those working in urban area so far as rationing and other facilities are concerned.

VII. *Releasing of Grade Promotions and confirmaton orders.*—This meeting resents the lethargy prevailing upon some D.E.Os. and B.E.Os. and thus not issuing the orders of promotions and confirmation in time. This meeting demands that the responsible people be pulled up and all grade, promotion and confirmation orders lying with D.E.Os. of the State be got released.

(Sd.) . . .,
27-12-64,

President,
Government Classical and Vernacular Teachers' Union, Gurdaspur (Recognised).

(COPY)

GOVERNMENT TEACHERS UNION, PUNJAB

Ref. No. 412 Dated : 25th January, 1965.

बखिदमत,

आनरेबल चीफ मिनिस्टर साहिब, पंजाब,

चण्डीगढ़ ।

श्रीमान जी,

जयहिन्द । टीचर्ज़ के मौजूदा ग्रेड सन 1954 से लागू हैं । इस दौरान महंगाई में कई गुना इज़ाफा हो चुकने और टीचर्ज़ की तरफ से आयनी और पुरअमन कोशिशों के बावजूद सरकार ने ग्रेड बढ़ाने की तरफ कोई ध्यान नहीं दिया । जिस ने मजबूर होकर गवर्नमेंट टीचर्ज़ यूनियन, पंजाब ने अध्यापकों की इन्तहाई नाज़क सूरत हालात के

पेशैनज़र यूनियन हुआ के जनरल इजलास जुलाई, 1964 मुकाम रोपड़ के पास शुदा रैंजोल्यूशन की रोशनी में वर्किंग कमेटी ने अपनी 15 नवम्बर की मीटिंग में आयनी और पुरअमन जद्दोजहद का फैसला किया। अपनी जायज़ मांगों की तरफ पंजाब सरकार का ध्यान दिलाने की खातिर 13 दिसम्बर, को यौमे मतालबात और 26 दिसम्बर को प्रोटैस्ट फास्ट किया। लेकिन फिर भी पंजाब सरकार ने इस तरफ कोई ध्यान नहीं दिया। आखिर गवर्नमेंट टीचर्ज़ यूनियन पंजाब की वर्किंग कमेटी ने अपनी 28 दिसम्बर, 1964 की मीटिंग मुकाम चण्डीगढ़ में अपनी मांगों को हासिल करने के लिए गवर्नमेंट के रवैया से मायूस होकर 28 फरवरी, 1965, से चण्डीगढ़ में मरन ब्रत रखने का फैसला कर दिया।

मुतालबात मुंदर्जाज़ैल हैं :—

I. Revised letter Running Grades with service benefits Grades are as below :—

1. J.T. and J.B.T. Rs 100—300
2. Classical Vernacular Teachers Rs 130/350
3. J.S.T./J.A.V. Rs. 150/400
4. B.A.,B.T. Rs 150/450
5. M.A./M.Sc., B.T. (Class III) 180/450
6. M.A./M.Sc., B.T. (I, II) Rs. 200/500
7. All heads of High/Higher Secondary Schools be placed in P.E.S. II.

II. Immediate interim relief of 25 per cent of total emoluments.

III. Abolition of Profession Tax.

आप से अपील की जाती है कि मदरसीन की जायज मांगों को 28 फरवरी से पहले पहले पूरा करें और टीचर्ज को इम्तहान में न डालें। अगर 28 फरवरी, तक हमारी जायज़ मांगों को पूरा न किया गया तो गवर्नमेंट टीचर्ज़ यूनियन, पंजाब की तरफ से 28 फरवरी से चण्डीगढ में मरन ब्रत शुरू कर दिया जाएगा जिसकी सारी जिम्मेवारी सरकार पर होगी।

आपका खैरअंदेश,
मुहेन्द्र सिंह तूर।

The President, Government Teacheir Union, Punjab.

STATEMENT GIVING DETAILS OF THE DECISIONS TAKEN IN THE MEETING OF GOVERNMENT PRIMARY TEACHERS' FEDERATION WITH THE EDUCATION AND LOCAL GOVERNMENT MINISTER ON 30TH JANUARY, 1965

1. *Amalgamation of two cadres.*—Government have constituted a Committee consisting of Shri S.L. Chopra and Shri Gurcharan Singh, M.L.C.s for suggesting an agreed formula in this respect. Their advice is still awaited.

N. B.—Urdu version of which Devanagri Script is given is placed in the Library.

[Minister for Education and Local Government]

2. *Abolition of Professional Tax.*—The Education Department have already approached the Department concerned for considering the demands of the Teachers. The decision is still awaited.

3. *Implementation of Triple Benefit Scheme.*—Triple benefit scheme of teachers involved the following three benefits:

(a) Contributory Provident Fund ;
(b) Insurance ; and
(c) Pension and Graduity.

The Teachers (between the ages of 30 to 45 years at the time of Provincialization of Schools) are already enjoying the benefits of Contributory Provident Fund. The Teachers on State Cadre enjoy pension and gratuity . The Provincialized teachers who were less than 30 years of age at the time of Provincialization also enjoy Pensionary benefits and for extending this benefit to the rest, the matter is being examined. When the scheme of Compulsory Insurance is introduced in the State for all Government employees, the Teachers will automatically be covered.

4. *Joint Councils.*—Education and Local Government Minister has asked the President of Government Primary Teachers' Federation, Punjab, to supply a copy of Government of India's letter on the subject. The Minister expressed his desire that the Department should agree in principle to the setting up of Joint Councils of Teachers' representatives and officers at District and Block levels to discuss educational problems.

5. *Appoint ment of a commission to enquire into the extent of corruption in the Department.*—The representatives of the Teachers have been told that Deputy Director (General Administration) has been entrusted with the duties of looking into all allegations of corruption and victimisation. Education and Local Government Minister had observed that complainant should also file an affidavit before an enquiry was initiated so that if the complaint came out to be false, he could be taken to task for filling a wrong affidavit.

Teaching of Hindi in Government Schools at Dina Nagar, district Gurdaspur

***7463. Sardar Ajaib Singh Sandhu :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether it is a fact that Hindi is being taught as the first language in the Priamry classes in the Government Higher Secondary Schools for boys and girls at Dina Nagar, district Gurdaspur if so, since when and under whose orders ;

(b) whether the said area is included in the Punjabi Region of the State ;

(c) whether Government has received any complaint in this regard ; if so, when, from whom and the action taken thereon ;

(d) whether there is any Government school in the Hindi Region of the State where Punjabi is being taught as the first language in the Primary classes in Government Schools ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes, since these schools were provincialised on 1st October, 1957, Under the Sachar Formula, if 10 students in a class or 40 such students in the whole school desire to study Hindi as the first language from the first Primary class in the Punjabi Region, arrangements have to be made for the same .

(b) Yes.

(c) Yes. A complaint was received from Shri Guru Singh Sabha Dina Nagar, district Gurdaspur, on 3rd February, 1965. The matter has been investigated. Under the Sachar Formula there is no irregularity in this School in this regard and hence no action is indicated.

(d) Yes. Punjabi is being taught as the first language in Primary classes in Government Primary School Piranwali (Block Hissar II), where political sufferers have settled.

Schools under-staffed in Hissar District

***7513. Chaudhri Tek Ram :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the number and names of the Middle and High Schools in Hissar District which are under-staffed at present and the reasons therefor in each case ;

(b) the steps being taken to make up the said deficiency ?

Shri Prabodh Chandra : (a) A statement containing the requisite information is laid on the Table of the House.

(b) Additional posts will be provided in due course as far as funds will permit.

REPLY TO PART (A) OF STARRED ASSEMBLY QUESTION No. 7513.

Statement showing the number and names of Middle and High Schools in Hissar District, which are under-staffed and the reasons therefor —

Serial No	Name of the School	Reason
	(a) Government Middle Schools—	
1	Landheri	.. These school have become under staffed due to increase in enrolment
2	Pirthala	
3	Ratera	
4	Sorkhi	
5	Kharbala	
6	Devsar	
7	Gurera	
8	Kanoh	
9	Ban Gaon	
10	Mauj Din	
11	Ludesar	
12	Satrod Khurd	
13	Daulatpur	
14	Khedar	
15	Madan Kheri	
16	Kapora	
17	Baliali	
18	Sandwa	
19	Barwas	
20	Kuleri	
21	Khabra Klan	
22	Aranianwali	
23	Keharwala	
24	Madh	
25	Adampur	
26	Moth Rangran	
27	Puthi Saman	
28	Dinod	
29	Barwa	
30	Mithi	

[Minister for Education and Local Government]

Serial No.	Name of the School	Reasons for being under staffed
31	Dhangar	
32	Ganga	
33	Rampura Dhillon	
34	Bharukan	
35	Garanpura	
	(b) Government Girls Middle Schools—	
1	Uklana	These School have become under-staffed due to increase in enrolment
2	Chang	
3	Talwandi Ruka	
4	Jakhal Mandi	
5	Tosham	
6	Siwani	
7	Sisai	
8	Bawani Khera	
9	Lnari Ragho	
10	Basti Bhiwan	
11	Khanda Kheri	
	(c) Government High Schools—	
1	Tohana	These Schools have become under-staffed due to increasen enrolment
2	Barwala	
3	Bharo Kharkara	
4	Thurana	
5	Jui Khurd	
6	Tigrana	
7	Chehar Kalan	
8	Rattia	
9	Loharu	
10	Ellenabad	
	(d) Government Girls High Schools—	
1	Dabwali	
2	Fatehabad	
3	Sirsa	

Prohibition

*6765. **Pandit Mohan Lal Datta:** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether the Chief Minister has recently received any representation from a number of legislators suggesting that prohibition be introduced in the State forthwith ;

(b) whether it has come to the notice of Government that the Nashabandi Council has decided to start Satyagraha on or after the 12th February, 1965, in the event of non-introduction of Prohibition ;

(c) the steps, if any taken so far or proposed to be taken to introduce total Prohibition in the State and the approximate date by which it is likely to be introduced ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes.

(b) Yes.

(c) *Part I*—A statement showing the steps taken for is placed on the Table of the House.

Part II—The recommendations contained in the Tek Chand Committee Repopt have been broadly accepted by this State. These are now to be

discussed in a meeting of the Chief Ministers and Excise Ministers of all the States, to be arranged by the Government of India. Further action in regard to the enforcement of total prohibition will be taken in the light of the decisions taken therein.

The steps so far taken towards eventual introduction of prohibition.

(i) Rohtak District was declared a dry district from the 2nd October, 1948, and it is still continuing as such.

(ii) Independence day (15th August), Acharya Vinobhaji's birthday (11th September), Mahatma Gandhi's birthday (2nd October) and all Tuesdays (after 2 p.m.) are observed as dry days.

(iii) Sales of liquor to students and to other persons below the age of 25 years has been prohibited.

(iv) Printing, publication, circulation and sale of any news paper, book, booklet, leaflet etc., containing any advertisement commending or soliciting the use of any intoxicants and display of liquor in show windows has been made an offence.

(vi) Licenses for retail vend of foreign liquor for consumption on the premises in dak bungalows, Railways refreshment rooms, entertainment houses and Railway dinning cars have been suspended.

(vi) The hours of sale of liquor at licensed premises have been restricted.

(vii) The strength of country liquor has been reduced from 80° to 60°.

(viii) Employment of any male under the age of 25 years and of females on premises where liquor is sold for consumption on the site has been prohibited.

(ix) A label captioned "Excessive use of it is deleterious to health" is affixed on each bottle of country spirit to discourage excess drinking.

ADJOURNMENT MOTION

श्री मंगल सेन : स्पीकर साहिब, मैंने अमृतसर में एक आदमी की भूख हड़ताल के बारे में, जो यह मांग करता है . . . एक एडजर्नमेंट मोशन का नोटिस दिया था ।

श्री अध्यक्ष : जो मोशन यहां नहीं आती वह फिजल आउट हो जाती है । अगर आप कनविन्स कर सकते हैं, तो मेरे चैम्बर में आ कर मिलिए ।

(The motion which is not mentioned in the House is fizzled out. If the hon. Members can convince me about its admissibility they may please do see me in my Chamber for the purpose.)

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब यह बहुत अहम मसला है। एक लैजिस्लेटर के खिलाफ इतने सीरियस allegations हैं और उसके वारेंटस निकल चुके हैं और उधर अमृतसर में लोगों ने भूखहड़ताल कर रखी है, आज सात दिन हो गए हैं । उस के सम्बन्ध में यह एडजर्नमेंट मोशन है । इस की आप को ज़रूर इजाजत देनी चाहिए ।

Mr. Speaker : There should be no discussion so long as I do not admit it. The hon. Member should convince me in my Chamber.

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब, यह मसला ऐसा नहीं है जिस को दबाया जा सके । आज सात दिन हुए हैं उस को भूखहड़ताल किए हुए ।

Mr. Speaker : Please resume your seat.

श्री मंगल सेन : स्पीकर साहिब, आप मंत्री को अपने चैम्बर में बुला लीजिए और हमें भी बुला लीजिएगा ।

Mr. Speaker : If his presence would be necessary I will also request him to be present there.

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, अभी आप ने डाक्टर मंगल सेन को कहा था कि अगर जरूरत पड़ी तो मिनिस्टर साहिब को भी बुला लेंगे । मेरी अर्ज़ यह है कि मुझे भी बुलाया जाए क्योंकि मेरी चिट्ठियों पर ही तो केस रजिस्टर हुआ था ।

Mr. Speaker : I shall send for you also in case it is necessary.

चौधरी देवी लाल : On a point of order, Sir. स्पीकर साहिब, जिस मसले में सरकार सुनाई न करे, जिस मसले पर भूखहड़ताल पर नौबत आ गई हो, लैजिसलेटर्ज़ मुख्य मंत्री की मदद से सीधी कुरपशन करते हो, जब सरकार वारैंट्स जारी करके उस मसले को दबाना चाहे और लोगों की कहीं भी सुनाई न हो, चारों तरफ रास्ते बन्द हो जाएं तो फिर हम कहां जाएं । इस के बारे में मैं आप की रूलिंग चाहता हूं ।

Mr. Speaker : The rights and privilege are protected by certain rules and regulations. You can put forth your case according to the provisions of rules.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਰੂਲਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਿਵਿਲਿਜ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਏਥੇ ਪ੍ਰਿਵਿਲਿਜ ਮੋਸ਼ਨ ਲਿਆਈਏ। ਜਦੋਂ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖੀ ਹੋਵੇ, ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਤੁਹਾਡੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਕਿ ਸਮਗਲਰ ਨੂੰ ਅਰੈਸਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਇਕ ਆਦਮੀ ਭੁਖਹੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਗੌਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਔਰ ਤੁਹਾਡੀ ਤਰਫੋਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

Mr. Speaker : The hon. Member may resume his seat. He has pleaded his case bringing any motion in the House. His name will appear in the papers now.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਸਪੀਕਰ ਸ਼ਾਹਿਬ, ਇਹ ਮਸਲਾ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਸਰਕੁਲਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਿਮੀਨਲ ਕੇਸ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੀ ਮੰਜ਼ੂਰੀ ਨਾ

ਲਈ ਜਾਵੇ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਹੋਏ ਹਨ ਔਰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਉਹ ਮਨਸੂਖ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਕੁਰੱਪਟ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਕੋਝੇ ਢੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਮੋਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਐਡਮਿਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਜੋਸ਼ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਬੈਠ ਜਾਉ । (Please resume your seat.)

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब, आप ने फरमाया था कि यह मेरा राईट है, मैं अजाजत दूं या न दूं । जब इस किस्म के हालात हों कि यहां के चीफ मनिस्टर प्रोटैक्शन दें किसी लैजिस्लेटर को जिस के खिलाफ समगलिंग के केसिज़ रजिस्टर हुए हों और उसके वारंटस भी निकले हुए हों और आपोज़ीशन वालों की कोई सुनवाई न होती हो और आप यहां पर बोलने की अजाज़त न दें तो फिर ऐसे हालात में आप के राइट को चैलेंज करने का हमें जो राइट है वह आप बताएं ।

Mr. Speaker: Please resume your seat. The House has a right for that.

Minister for Education and Local Government : Mr. Speaker, Sir, I can assure the hon. Members and the House that the hon. Chief Minister has not interfered at any stage. The enquiry is still going on and it will be a bad insinuation to say that some of the Members with the connivance of the Ministers are indulging in corrupt practices. Whatever was done was done before the present Ministry came into office. I can assure the House that the enquiry is still going on and no quarter will be given to a corrupt man howsoever highly placed he may be.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਚੈਲੰਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਐਸ. ਐਸ. ਪੀ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਗਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਕਰਨਾਲ ਤੋਂ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਟੈਲੀਫੂਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਰੈਸਟ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਅਗਰ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦੇਣ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ।

Mr Speaker : This is no point of order, please.

श्री मंगल सेन : On a point of order, Sir. स्पीकर साहिब, आप के नोटिस में बारम्बार हम ला रहे हैं कि इस हाउस के ऐसे मैम्बर जो पहले कैरों साहिब के आगे पीछे फिरते थे और अब कामरेड साहिब के आगे पीछे हैं, के खिलाफ कुरप्शन और समगलिंग के चार्जिज़ हैं और उस के वारंटस निकले हुए हैं । अमृतसर में एक आदमी भूख हड़ताल पर है । मैं आप की रूलिंग चाहूंगा कि ऐसे कुरप्ट आदमी के बारे में क्या हमें इस हाउस में कोई बात लाने का मौका मिलना चाहिए या नहीं ।

Mr. Speaker : The rules may be changed. The hon. Member should please resume his seat.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਵਿਚ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਵਿਚ ਇੰਟਰਫੀਅਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਰੈਸਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਰਡਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸੀ ਕਿ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ ਕਰੋ ਔਰ ਅਗਰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੈਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਰੈਸਟ ਕਰੋ।

Mr. Speaker : Inspite of repeated requests the hon. members rise to speak on points of order. Some times more than one member start speaking together. It does not look proper. If some me bers or the House think that a certain Minister has made a wrong statement then you can either bring a censure motion or can give me in writing what they think is correct. Then I will write to the Minister concerned and get a written reply from him in the light of the facts supplied by the hon. Members. So in that way I will ascertain the factual position which will be treated as property of the House.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦੀ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਨਿਕੰਮੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਗਲਜ਼ ਅਤੇ ਕੁਰੱਪਟ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੈਲਟਰ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। Three reminders have been sent by that Officer.

चौधरी देवी लाल : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर । स्पीकर साहिब, एक तो ग्राप ने यह फरमाया है कि ग्राप कई ग्रादमी प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर का बहाना बना कर खड़े हो जाते हैं । मैं कहना चाहता हूं कि ग्रभी तो मैम्बर ही खड़े हो जाते हैं लेकिन ग्रगर इसी तरह के हालात यहां पर रहे तो मुझे डर है कि कहीं यहां पर मद्रास जैसे हालात पैदा न हो जाएं । दूसरी बात ग्रापने यह कही कि इस का तरीका यह है कि सैंशर मोशन ला सकते हैं । यही तो मैं कह रहा हूं कि यह ऐसे हालात पैदा कर रहे हैं कि हमें मजबूर होना पड़ेगा कि गवर्नमेंट के खिलाफ सैंशर मोशन लाई जाए । जब एक चीफ़ मिनिस्टर ग्रपनी गद्दी को कायम रखने के लिए इस किसम के कुरप्ट लैजिस्लेटर को पनाह देता हो तो मैं ग्राप का रूलिंग चाहता हूं कि क्या ऐसी बात हाउस के नोटिस में नहीं लाई जा सकती ? ग्रभी मिनिस्टर साहिब ने कहा कि किसी को पनाह नहीं होगी ग्रौर उनका इस से कोई ताल्लुक नहीं है । ग्राप सब जानते हैं कि यही जैइन्दर सिंह पहले सरदार प्रताप सिंह कैरों का साथी था जो ग्राज यह स्टेटमेंट देता फिरता है कि कामरेड राम किशन के साथ 100 मैम्बर हैं, सरदार दरबारा सिंह के साथ सात ग्रौर श्री प्रबोध चन्दर के साथ तीन मैम्बर हैं । वह इतना होशियार है कि ग्राज फिर वह चीफ मिनिस्टर के नजदीक रह कर ग्रमृतसर में समगलिंग का ग्रड्डा कायम रखना चाहता है । वहां पर इतनी समगलिंग हो रही है कि ग्राज जनता बेचैन हो उठी है ग्रौर वहां लोगों को भूख हड़ताल करने के लिए मजबूर होना पड़ा है । मैं ग्राप का रूलिंग चाहता हूं कि क्या सैंशर मोशन के ग्रलावा भी हमारे पास कोई ग्रौर रास्ता है ? (शोर)

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : जनाबेग्राली, हाउस के मैम्बरान के जज़बात को सामने रखते हुए मैंने ग्रभी ग्रभी जो राशसट ग्रफ़सर हैं उनसे इत्तलाह मंगाई है

और जो भी मुझे इस बारे में इनफरमेशन दी गई है उसे मैं हाउस के सामने रखता हूं। मुझ पर्सनली इस केस का कोई इलम नहीं है कि वह अच्छा है या बुरा है and I am not here to defend. अगर मुझे पता लग जाए कि किसी कुरप्ट एम. एल. ए. को हमारी गवर्नमेंट गलत तौर पर डिफैंड करती है then I will join my voice with you rather than with the Government (*Cheers from the Opposition*) पुजीशन यह है कि मुझे यह लेटैस्ट इत्तलाह मिली है कि उस की इन्वैस्टीगेशन हो रही है and the papers have been sent to the Advocate General and the L.R. for their opinion and views. अगर उन से यह बात आए कि यह फिट केस है then immediate action in the matter will be taken irrespective of the fact who is involved in it. कोई किसी किसम का शैल्टर नहीं देंगे। बाकी मैं चाहूंगा कि चूंकि आज चीफ मिनिस्टर साहिब यहां नहीं हैं और उन पर यह चार्ज लगा है कि उन्होंने करनाल से फोन किया है इस लिए इस मामला को कल तक उनके आने तक मुल्तवी कर दिया जाए क्योंकि वही बता सकते हैं कि क्या हुआ और क्या नहीं हुआ। I would suggest that keeping in view the seriousness of the matter and the feelings of the Members of this House, this question may be adjourned till tomorrow or day after if it is agreed.

Comrade Ram Piara : Mr. Speaker, the Education Minister has tried to pacify the sentiments of the Members of the House. My supplementary is.............

Mr. Speaker : There is no question of putting a supplementary. The Question Hour is already over.

कामरेड राम प्यारा : मेरा मतलब प्वायंट आफ आर्डर से है जो यह है कि जब गवर्नमेंट और मैम्बरान के व्यूज में डिफरेन्स हो तो उस पर चेयर का रूलिंग मांगना ज़रूरी हो जाता है। पुजीशन यह है कि डी०सी० और ऐस० पी० ने गवर्नमेंट को यह लिखा है कि प्राईमाफेसाई केस एस्टैबलिश होता है इस लिए उस को गिफ्तार करने की इजाजत दी जाए। मैंने इस गवर्नमेंट को इस बारे में 23 नवम्बर को लिखा लेकिन गवर्नमेंट ने कोई जवाब नहीं दिया। इस के बाद 12 दिसम्बर को फिर लिखा लेकिन उसका भी कोई जवाब इन्होंने नहीं दिया। उसके बाद मैंने प्राईम मिनिस्टर और होम मिनिस्टर को लिखा और फिर उन दोनों की 4 जनवरी को चिट्ठियां आने पर 8 जनवरी को यह केस रजिस्टर हुआ है। यह केस कैरों गवर्नमेंट के वक्त का है और उस वक्त का पांच हजार का इलज़ाम है और मैंने इस पर एक क्वैस्चन भी दिया था जो ऐडमिट हो चुका है.....

Mr. Speaker : Is this a point of order? You have started a long speech. Please resume your seat.

कामरेड राम प्यारा : मैं आप का रूलिंग चाहता हूं इस बात पर कि जब हमारा व्यू यह है कि यह प्राइमाफेसाई केस बनता है और यह गवर्नमेंट कहती है कि नहीं बना है तो आप दोनों रिकार्ड मंगवा कर देख कर अपना रूलिंग दें कि which view is correct.

Mr. Speaker : As the matter concerns the conduct of a Member of the House, I will talk to the Chief Minister about it and I hope he will make a statement about it.

श्री मोहन लाल : स्पीकर साहिब, वैसे तो ऐसे मामला पर ऐसी मोशन को डिसग्रलाउ करने में आप हक बजानब हैं लेकिन आपने देखा है कि मैम्बर साहिबान की इस बारे में फीलिंगज़ क्या हैं। मैं इस राए का हूं कि जिस मैम्बर के बारे में यह बातें कही गई हैं यह उसके हित में फेयर नहीं होगा और न ही चीफ मिनिस्टर साहिब के हित में और न ही इस हाउस के लिए फेयर होगा कि यह बात ऐसे ही गोलमोल रह जाए। मैं अर्ज़ करता हूं कि जो आपने यह मोशन डिसग्रलाउ कर दी है लेकिन आप चीफ मिनिस्टर साहिब से हाउस की फीलिंगज़ को कन्वे करते हुए रिक्स्ट करें कि वह यह सारे वाक्यात एक स्टेटमेंट के ज़रिए यहां हाउस में रखें ताकि उस मैम्बर से भी इन्साफ हो सके और चीफ मिनिस्टर साहिब की पुज़िशन भी साफ हो जाए। I would request you, Sir, to make a request to the Chief Minister to make a statement on this matter.

सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों : यह ठीक है कि हंगर स्ट्राईक एडजर्नमेंट मोशन का मौज़ू नहीं बन सकती लेकिन फिर भी मैम्बरान को काफी मौका मिल गया है काफी कुछ कहने का। मुझे नहीं पता कि वह मैम्बर मुल्ज़म है, मुज़रिम है या सुरखुरू है लेकिन मिट्टी उसकी काफी पलीत हो गई है। इस लिए जो कुछ होना था वह हो गया है (शोर)। वह किसी जमाने में अच्छा भी रहा और किसी जमाने में बुरा भी रहा लेकिन वह पंडित मोहन लाल जी के ज़माने में निहायत ही अच्छा रहा, मगर कामरेड जी के ज़माने में खराब हो गया, इस का ज़रूर पता करना चाहिए कि अब क्यों खराब हो गया और पहले क्यों अच्छा था (हंसी)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਹ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿਮੇਂਵਾਰੀ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਕ ਅਫ਼ਸਰ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕੇਸ ਬਾਕਾਇਦਾ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਟ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਜੋ ਕੰਪੀਟੈਂਟ ਅਥਾਰਟੀ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰ ਨੂੰ ਗਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੁਛ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਕੇਸ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਰੈਫਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਕੇਸ ਤੇ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਐਰੈਸਟ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਵਕਤ ਉਹ ਕੇਸ ਤੇ ਆਰਡਰ ਹੋ ਕੇ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰੀ ਤੋਂ ਚਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਉਸੇ ਵਕਤ ਹੋਮ ਸੈਕਟਰੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਇਕ ਆਫੀਸ਼ਲ ਨੇ ਉਸ

ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਰਡਰ ਹੋਕੇ ਪੇਪਰਜ਼ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਉਸੇ ਵਕਤ ਫਲਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਜਦੋਂ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਤੋਂ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਅਟੈਂਡ ਕਰਕੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਕਰਨਾਲ ਵਿਚ ਜਾ ਰੋਕਿਆ ਅਤੇ ਕਰਨਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਤੋਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਦਾਇਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਐਰੈਸਟ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਫੌਰਨ ਸਾਰੇ ਪੇਪਰਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਫਾਰ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ ਬਾਈ ਦੀ ਐਡਵੋਕੇਟ-ਜਨਰਲ । ਫਿਰ ਸਪੈਸ਼ਲੀ ਇਕ ਗਜ਼ੇਟਿਡ ਅਫਸਰ ਫਾਈਲ ਲੈਕੇ ਆਇਆ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯੱਕੇ ਬਾਅਦ ਦੀਗਰੇ 3 ਰਿਮਾਈਂਡਰਜ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜੂੰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਰੀਂਗੀ..........(ਸ਼ੋਰ)..........ਇਕ ਡਾਕੂਮੈਂਟ ਮੇਰੀ ਪੁਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ....(ਸ਼ੇਮ, ਸ਼ੇਮ) ....(ਸ਼ੋਰ)

लोक कार्य तथा कल्याण मंत्री : Sir, have you allowed discussion on it ? यह तो तकरीर कर रहे हैं।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚੋਂ ਰਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤੀ ਹੋਵੇ...........

ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਡਾਕਟਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸ: ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਸ ਡਾਕੂਮੈਂਟ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਟੇਬਲ ਤੇ ਰਖ ਦੇਣ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਕੋਈ ਵੇਖ ਸਕੇ।

(Sardar Lachhman Sing Gill rose to speak)

Mr Speaker : Please do not make a statement.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਸ ਤੇ ਬਾਅਦ 3 ਰਿਮਾਈਂਡਰਜ਼ ਭੇਜੇ ਗਏ। ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਪਬਲਿਕ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਲੂਸ ਕੱਢ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਾਮਲਾ ਬਹੁਤ ਸੀਰਿਅਸ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਂਗਰਸੀ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ੀਲਡ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। मैंने इस बारे में एडजर्नमेंट मोशन दी और आप ने उस को डिसग्रालाउ कर दिया। एजूकेशन मिनिस्टर साहिब ने गवर्नमेंट के बीहाफ पर अशोरैंस दिया है और उन्होंने कहा है कि इस बारे में कल डिस्कशन करने की इजाजत मिल सके। इस से पता चलता है कि सरकार भी कुछ मान गई है और कुछ और मान जाएगी। मैं आप का रूलिंग चाहता हूं कि जब ऐसा सीरियस मैटर हाउस में आ चुका हो और गवर्नमेंट ने इस पर कुछ यकीन भी दिलाया है, इस चीज को महेनजर रखते हुए क्या भूख हड़ताली को भूख तर्क करने के लिए रिक्वेस्ट की जाए।

Mr Speaker : Please take your seat.

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मंत्री : स्पीकर साहिब मैं आप की तवज्जोह इस तरफ दिलाना चाहता हूं कि किसी लैजिस्लेटर के विरुद्ध केस रजिस्टर हुआ। वैसे तो

[शिक्षा तथा स्थानीय शासन मंत्री]

यह केस सब-जूडिस है । Process of Law has started. मैं हाउस को यकीन दिलाना चाहता हूं कि मैं आज ही मुख्य मंत्री को मिल रहा हूं और आप की तरफ से उन को रिक्वेस्ट करूंगा कि — in the interest of the hon. Member and to honour the feelings of the Members of the House, he must take the earliest opportunity to take the House into confidence and give them the real position. Since the Home Minister and the Cheif Minister are not present here, it will not be possible to say what passed on between the Chief Minister and the Home Minister or the Government and their officers, or whether any remarks were made by any of them. But I will join my feeble voice with the hon. Members of the House if what has been said here comes out to be true.

सरदार गुरदियाल सिंह ढिल्लों : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । स्पीकर साहिब, फर्ज़ करो कि कल चीफ मिनिस्टर साहिब अपना डिफेंस पेश करते हैं तो होमोजानिटी इन दी वर्किंग आफ कैबिनिट के लिए आज जो कुछ एजूकेशन मिनिस्टर ने यहां पर कहा है उस को मद्देनजर रखते हुए क्या वह इधर से उठ कर दूसरी तरफ चले जाएंगे ?

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : स्पीकर साहिब, पोज़ीशन यह है कि श्री प्रबोध चन्द्र जी ने अभी फरमाया है कि किसी लैजिस्लेटर के विरूद्ध इन्वेस्टीगेशन हो रही है । उस पर यहां जितनी डिस्कशन हुई है या किसी ने भूख हड़ताल भी की है, इन पहलुओं को नजर अन्दाज़ नहीं करना चाहिए । भूख हड़ताल करने से और यहां पर डिस्कशन करने से इंक्वायरी में बाधा ही पड़ सकती है और इस केस को इस तरह से प्रेज्यूडिस नहीं करना चाहिए। आज आनरेबल मैम्बर के बरखलाफ ऐलीगेशनज़ लगी हैं । कहा नही जा सकता कि वह सही हैं या गलत हैं लेकिन उस पर इस किस्म की आबजेक्शन करने से कोई लाभ नहीं होगा । मैं चाहता हूं कि आनरेबल मैम्बर इस बारे में मुनासिब ही कार्यवाही करें । दूसरी बात मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि जिस आनरेबल मैम्बर के बरखलाफ रिपोर्ट दर्ज हुई उस के बारे में कोई बात कहनी अच्छी भी नहीं लगती है । हर एक आनरेबल मैम्बर के विरुद्ध किसी न किसी शकल में रिपोर्ट आ सकती है । महज रिपोर्ट दर्ज होने से उस के प्रति कुरप्ट शब्द इस्तेमाल नहीं करना चाहिए ।

(चौधरी देवी लाल द्वारा विघ्न)

स्पीकर साहिब, किसी की जबान को तो रोका नहीं जा सकता है । मैं चौधरी देवी लाल को कहने से रोक नहीं सकता लेकिन उन के लिए यह मुनासिब नहीं है । मैं चाहता हूं कि जो भी शब्द किसी आनरेबल मैम्बर के विरुद्ध इस्तेमाल किए गए हैं . वह एक्सपंज किए जाने चाहिएं और विधान सभा की कार्यवाही का हिस्सा नहीं होना चाहिए ।

मैं अर्ज करना चाहता हूं कि भूख हड़ताल कोर्स आफ इवैंस्टीगेशन को किसी तरह भी इंफलुएंस नहीं कर सकती । गवर्नमैंट के फैसले में भूख हड़ताल करने से कोई तबदीली नहीं आ सकती ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮਾਮਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਨਾਰਮਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ । ਨਾਰਮਲ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਕੇਸ ਦਰਜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ ਕਰੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਖਲ ਨਾ ਦੇਵੇ । ਮਗਰ ਇਥੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਨਾਰਮਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨਾਰਮਲ ਤਰੀਕੇ ਨਹੀਂ ਚਲਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ, ਐਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਵੀ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਜ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਵੀ ਹੋਈ । ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਬਾਰੇ ਡਿਟੇਲਡ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਣਗੇ । ਉਸ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਦੇਖਾਂਗੇ । ਅਗਰ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਉਸ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਤੋਂ ਸੈਟਿਸਫਾਈਡ ਨ ਹੋਈ ਤਾਂ ਜੋ ਤਰੀਕਾ ਵਾਜਿਬ ਹੋਵੇਗਾ ਅਡਾਪਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰਜ਼ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖੇ । ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਯਕੀਨ ਦਿਲਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਣਗੇ । It is but fair to the hon. Member ਔਰ ਮਨਾਸਬ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਰਦਾਰ ਜੈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਜ਼ਿਆ ਕਰਨ । I shall also in view of the high feelings in the House reconsider my decision about this adjournment motion. (In this connection the hon. Members have expressed their views in the House through points of orders. The hon. Minister for Education and Local Government has assured and I do hope that the Chief Minister would give a statement in this behalf. It is but fair to the hon. Members and proper that Sardar Jai Inder Singh should also clear his position here. I shall also, in view of the high feelings in the House reconsider my decision about this adjournment motion.)

Comrade Ram Piara : On a point of Order, Sir.

Mr. Speaker : Now I will not allow any point of Order on this matter.

(Interruptions and noise)

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । ऐजूकेशन मिनिस्टर साहिब और लोक कार्य मंत्री ने जो हाउस में स्टेटमैंटस दी हैं, वह दोनों एक दूसरे से कैंट्राडिक्टरी हैं । इन दोनों में से किस को ठीक समझा जाए । (शोर) विघ्न)

कामरेड राम प्यारा : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । स्पीकर साहिब, मौजूदा सरकार के विरुद्ध तो काफी बातें हुई हैं लेकिन क्या इस चीज को मद्देनजर रखते हुए पिछली गवर्नमैंट के विरुद्ध भी ऐक्शन लिया जाएगा क्योंकि उन्होंने भी उस को शील्ड किया था ?

आपोज़ीशन की तरफ से आवाज़ें : हां जी, जरूर एक्शन लिया जाना चाहिए,

---

STATEMENTS PLACED ON THE TABLE OF THE HOUSE

(i) Re. Death in Police Custody of Harijan Dalip Singh of village Akalia, Tahsil Mansa, District Bhatinda

Chief Parliamentary Secretary (Shri Ram Partap Garg) : I beg to lay a Statement on the Table of the House regarding the 'Call Attention Notice No. 1' tabled by Comrades Babu Singh Master, Bhan Singh Bhaura, Gurbaksh Singh and Jangir Singh Joga, in the Vidhan Sabha, on 22nd February, 1965, relating to the death in Police custody of Harijan Dalip Singh of village Akalia, tahsil Mansa, district Bhatinda:

STATEMENT

Comrades Babu Singh, Master, Bhan Singh Bhaura, Gurbakash Singh and Jangir Singh Joga, M.L.As. tabled a Call Attention Motion in the Vidhan Sabha on 22nd February, 1965, regarding the death in Police custody of Harijan Dalip Singh of village Akalia. Tehsil Mansa, District Bhatinda.

2. In this case Dalip Singh, son of Inder Singh, Ramdasia of Talwandi Aklia, P.S. Mansa, District Bhatinda, a B.C. 10 'A' was arrested on 17th January, 1965, in execution of a warrant of arrest iss ed by M.I.C., Mansa, in connection with case FIR No. 154, dated 18th May, 1964, u/s 325/324/506, IPC, P.S. Mansa. He was lodged in the lock-up of P.S. Mansa on 17th January, 1965, at 7.30 P.M. and was found dead the next morning at 8.30 A.M.

3. The postmortem examination of the deceased was conducted in the Civil Hospital, Mansa, on 18th January, 1965, but no sign of injury was reported to have been inflicted on the person of the dead body. No immediate cause of death could be ascertained. His dead body was handed over to Shri Joginder Singh, real uncle of the deceased, for disposal.

4. S.D.M., Mansa is conducting a Magisterial enquiry u/s 176, Cr. P.C. into the cause and the circumstances of death and the result of the same is still awaited.

(ii) Regarding dangerous Criminal assault On Sardar Sajjan Singh Mirgindpuri, Ex-M.L.A.

Chief Parliamentary Secretary : I also lay on the Table of the House

11.00 a.m.

a statement on the Call Atention Motion (No. 8) tabled by Pandit Mohan Lal on the 25th February, 1965, regarding a dangerous criminal assault on Sardar Sajjan Singh Mirgindpuri, Ex-M.L.A. and a former Parliamentary Secretary in broad day light in an open and congested area of Tarn Taran.

STATEMENT

Pandit Mohan Lal, M.L.A., tabled a Call Attention Motion in the Vidhan Sabha on 25th February, 1965, regarding a dangerous criminal assault on Sardar S. jjan Singh Mirgindpuri, ex-M.L.A., and a former Parliamentary Secretary in broad day light in an open and congested area of Tarn Taran.

2. Facts of the case are that S. Sajjan Singh Margindpuri was threatened with a takwa by accused Banta Singh *alias* Bagga Singh, son of Natha Singh, resident of village Kamalpura, police station Sirhali, on 19th February, 1965. As a result of intervention by 2/3 persons, Shri Mirgindpuri escaped unhurt and case F.I.R. No. 51, u/s 506 IPC, dated 19th February, 1965, Police Station, City Tarn Taran, was registered on the report of Sardar Sajjan Singh Mirgindpuri against accused Banta Singh. He was arrested and bailed out by the court.

3. Litigation was going on between Sardar Sajjan Singh Mirgindpuri and accused Banta Singh for a long time. Sardar Sajjan Singh Mirgindpuri has filed three civil suits in the Civil Court at Tarn Taran against accused Banta Singh. The latter threatened Sardar Sajjan Singh Mirgindpuri and asked him to withdraw the cases against him but he (Sardar Sajjan Singh Mirgindpuri) was not prepared to do so. His refusal was the immediate cause of the threats given to Sardar Sajjan Singh Mirgindpuri by accused Banta Singh. It may be mentioned that Sardar Sajjan Singh Mirgindpuri did not receive any injury.

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, मेरी एक काल अटेंशन मोशन थी.............

Mr. Speaker: Please take your seat. No motion which is not allowed is to be referred in the House.

Shri Balramji Das Tandon : I am not talking of adjournment motion..

Mr. Speaker : No motion whether Adjournment, Call Attention or other which is not admitted can be referred to in the House.

Shri Balramji Das Tandon : Sir, is it the decision with regard to every motion ?

Mr. Speaker : Yes. That applies to all sorts of motions.

चौधरी नेत राम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । काल अटेंशन मोशन थी..................

श्री अध्यक्ष : चौधरी नेत राम जी आप बैठिये । (शोर) (Chaudhri Net Ram should Please resume his seat.) (*Noise*)

चौधरी नेत राम : (* * * * *)

(Loud Noice)

श्री अध्यक्ष : आप बैठिए । (Please take your seat.)

चौधरी नेत राम : (* * * * *)

श्री अध्यक्ष : बैठ जाइए । आप मेहरबानी करके बैठ जाइए । (Please sit down.)

चौधरी नेत राम : (* * * *) (शोर) विघ्न)

श्री अध्यक्ष : चौधरी नेत राम जी ने जो कुछ कहा है वह रिकार्ड का हिस्सा नहीं बनेगा । आईंदा के लिए मैं वार्न करता हूं कि अगर वह मेरी इजाजत के बगैर इसी तरह से बोलने के लिए परसिस्ट करेंगे तो रूल्ज़ के मुताबिक मुझे कोई और कार्यवाही करनी पड़ेगी। (शोर) (What- ever Chaudhri Net Ram has said will not form part of the proceedings. I warn him that if he persists to speak without my permission in future I will have to take some action against him according to rules.)

चौधरी नेत राम : आप धमकियां दे रहे हैं ।........

**Note* : Expunged as ordered by the Chair.

श्री अध्यक्ष : आप बैठ जाइये । (Please resume your seat.)

(*Interruption by Chaudhri Net Ram*)

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । स्पीकर साहिब, अर्ज़ यह है कि शिमला के म्यूनिसीपल एम्पलाईज़ के बारे मे चार दिन पहले एडजर्नमेंट मोशन दी गई थी । उस के बाद म्यूनिसीपल कमिश्नर ने रीज़ाईन कर दिया । सारी म्यूनिसीपल कमेटी . . . .

श्री अध्यक्ष : क्या आप सारा प्रोसीजर बदलना चाहते हैं ? (Does the hon. Member want to change the whole procedure ?)

चौधरी देवी लाल : आज फिर दो मोशंज़ आई हैं । दोनों ही इतनी इम्पार्टेंट हैं कि मैं सरकार का ध्यान आप की मार्फत दिलाना ज़रूरी समझता हूं अगर इन हालात में भी आप इजाज़त नहीं देंगे तो फिर किस वक्त आप इजाज़त देंगे ।

Mr. Speaker: They have not been allowed by me.

डा० बलदेव प्रकाश : आन ए प्वांयट आफ आर्डर, सर । उस वक्त यह फैसला हुआ था कि जो एडजर्नमैंट मोशन्ज़ अनइम्पार्टेंट हों और जो चीज़ें कुएस्चन्ज़ में न आ सकती हों अगर उन को मैम्बर साहिबान नाजायज़ तरीके से मोशन्ज़ में लाने की कोशिश करें उन को आप आउट राईट रीजैक्ट कर सकेंगे । लेकिन यह फैसला कभी नहीं हुआ कि चाहे कितना भी अहम मसला हो तो आप उस को डिसअलाउ कर देंगे । जो मैटर प्रोसीजर के मुताबिक काल अटैनशन का सबजैक्ट बनता हो उस के बारे में भी आप कह दें कि आप मुझे चैम्बर में नहीं मिले या यह इम्पार्टेंट मैटर नहीं है यह फैसला नहीं हुआ था । वहां पर हाहाकार मचा हुआ है । It is not an ordinary matter .....

श्री अध्यक्ष : यह मामला इम्पार्टेंट है या नहीं क्या यह बात यहां पर डिस्कस करनी चाहिए । आप बैठ जाएं (विघन) (Is it to be discussed here whether this matter is an important one or not? Please resume your seat.)

(*Interruptions*)

Dr. Baldev Parkash : It is not an unimportant matter. It is a very important matter.

Mr. Speaker: The hon. Member may please meet me in my Chamber and try to convince me.

(श्री बलरामजी दास टंडन बोलना चाहते थे) (शोर) (आवाजें)

श्री बलरामजी दास टंडन : आप ने कहा था कि अगर अनइम्पाटेंट काम होगा ....

श्री अध्यक्ष : अगर इसी तरह से मैम्बर साहिबान बोलने के लिए परसिस्ट करेंगे और मेरी इजाज़त के बिना ही बोलना चाहेंगे तो मैं मजबूर हो कर हाउस को एडजर्न कर दूंगा (विघ्न) (If the hon. Members persist like this to speak without my permission then I will be forced to adjourn the House.)

(*Interruption*)

डा० बलदेव प्रकाश : स्पीकर साहिब, यह इतनी इम्पाटेंट चीज़ है ...... और कोई तरीका नहीं है ....आप हाउस को एडजर्न कर दें। (शोर) I think it is better if you adjourn the House.

Mr. Speaker : Please, please.

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वांयट आफ आर्डर, सर। बिज़नैस एडवाईज़री कमेटी में जो फैसला हुआ था उस के मुताबिक जो बात मुनासिब होगी, यह ठीक है कि आप उस को अलाउ करेंगे लेकिन क्या बाकी के हर मामले में आप कह देंगे कि आप को चैम्बर में मिला जाए । मैं आप से पूछना चाहता हूं कि किसी मोशन के बारे में हमें पता लगे कि आप चाहते हैं कि आप को चैम्बर में मिला जाए तो ठीक है । लेकिन क्या हर एडजर्नमेंट मोशन और हर काल अटैनशन मोशन के बारे में आप को हमें चैम्बर में मिलना पड़ेगा ।

श्री अध्यक्ष : जो मोशन डिसअलाउ कर दी गई हो और आप चाहते हैं कि वह आनी चाहिये तो उस के लिए आप मुझे चैम्बर में मिलें । (If a motion is disallowed but the hon. Members want that the same should be admitted then they should meet me in my Chamber in that connection.)

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मन्त्री : जनाबआली, यह जो मोशन दी गई है मैं इस के बारे में बिलकुल तैयार हूं। अगर मैम्बर साहिब मुझे मिलना चाहें तो मिल कर जो इनफर्मेशन वह लेना चाहें ले सकते हैं । मैं उन को इत्तलाह देने के लिए तैयार हूं ।

Mr. Speaker : Are you ready with the statement ?

Education and Local Government Minister : Yes, Sir.

Mr. Speaker : Then you may please make it.

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वांयट आफ आर्डर, सर । आप ने अभी कहा कि जो मोशन डिसअलाउ कर दी जाए उस के लिए हम आप से चैम्बर में मिल सकते हैं । आज मैंने दो काल अटैनशन मोशन्ज़ दी थीं । मुझे उनके बारे में कोई इत्तलाह नहीं मिली कि उन को डिसअलाउ कर दिया गया या नहीं । जब मुझे इत्तलाह ही नहीं दी गई तो मैं आप से किस वक्त मिल सकता हूं ।

श्री अध्यक्ष : चौधरी साहिब, आई एम सारी । आप की मोशन्ज़ आफिस मेरे नोटिस में नहीं लाया । (Chaudhri Sahib, I am sorry. The office has not brought to my notice the motions given notice of by you.)

चौधरी देवी लाल : दूसरी बात यह है कि मैंने शिमला कमेटी के एम्पलाईज़ के बारे में एक मोशन कल दी थी और दूसरी मोशन भी मैंने कल दी थी । दोनों का नोटिस मैंने कल दिया था । इस के बावजूद मुझे इन्टीमेशन नहीं दी गई । जब किसी तरह की इन्टीमेशन ही न दी जाए तो आप को चैम्बर में कैसे मिला जाए ?

सरदार लछमण सिंह गिल : वह क्या वजह है ?

श्री अध्यक्ष : आप बैठिए । (please resume your seat.)

Sardar Lachhman Singh Gill: It is Assembly office. We are spending money on it. It is not Tehsildar's office.

Mr. Speaker : It is not Sardar Lachhman Singh's office as well......

Sardar Lachhman Singh Gill : I strongly protest, Sir.

Mr. Spaeaker . Please take your seat.

सरदार लछमन सिंह गिल : आप अपनी ओबजर्वेशन वापस लें ।

Mr Speaker ; Please sit down

सरदार लछमण सिंह गिल : आप अपनी ओबजर्वेशन वापस लें ।

श्री अध्यक्ष : Please take your seat. मैंने अपनी बात अभी कम्पलीट नहीं की । आप मुझे भी इन्ट्रप्ट करना चाहते हैं । आप मुझे भी सुनने के लिए तैयार नहीं हैं .... (The hon. Member please take his seat I have not yet completed my observation. He wants to interrupt me also and is not prepared to listen to me either....)

(श्री अध्यक्ष बोलना चाहते थे कि चौधरी नेत राम बोलने के लिए खड़े हो गए ।)

चौधरी नेत राम : मेरा प्वांयट आफ आर्डर है ।

श्री अध्यक्ष : आप बैठिए । (Please take your seat.)

चौधरी नेत राम : मुझे कहने दीजिए ।

श्री अध्यक्ष : मैं कहूंगा, आप नहीं कह सकते । मैंने कहा है कि आप की जो काल अटैनशन मोशन थी वह किसी वजह से आफिस ने मेरे पास पुट अप नहीं की । (I will speak and not the hon. Member. I have already stated that the motions given notice of by Chaudhri

Devi Lal have not been put up to me by the office for certain reasons.)

चौधरी देवी लाल : मैंने यह अर्ज़ किया है .... ।

श्री अध्यक्ष : आप की जो दो मोशन्ज़ आई हैं वह मेरे पास पुट अप नहीं की गईं, मुझे पता नहीं कि क्या कारण है । मैंने अभी अपना फैसला उन के बारे में नहीं दिया, इसी लिए आप के पास कोई इन्टीमेशन नहीं पहुंची । आफिस ने पुट अप क्यों नहीं कीं, आई विल टेक एक्शन अबाउट इट । (The two motions given notice of by Chaudhri Devi Lal have not been put up to me by the office. I do not know the reason. I have not yet given any decision about them, that is why no intimation has been sent to the hon. Member. As to why those motions have not been put up to me, I will take action about it.)

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वांयट आफ आर्डर, सर । मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि अगर यह डिसअलाउ नहीं की गई तो यह सारी डिस्कशन किस बात पर हुई है । दूसरी बात यह है कि इस से तो यह चीज़ भी साबित हो जाती है कि सरदार जैइन्दर सिंह इतनी ऐप्रोच रखता है कि असैम्बली के अन्दर भी आज यह मौका आ गया है कि कोई एडजर्नमेंट मोशन में दो दिन पहिले पर्सनली दे कर आया था और वह आप तक पहुंच ही नहीं पाई ताकि उसका जवाब हाउस में न आए ।

Mr. Speaker : I will take proper action about this.

श्री बलरामजी दास टंडन : आन ए प्वांयट आफ आर्डर, सर । आप ने, स्पीकर साहिब, अभी कहा है कि चौधरी देवी लाल जी की शिमला म्युनिसीपल कमेटी के एम्पलाईज़ के सम्बन्ध में जो एडजर्नमेंट मोशन थी उसकी इन्टीमेशन आप को नहीं मिली लेकिन मेरा काल अटैनशन नोटिस...............

Mr. Speaker : I am giving my ruling over it. It is with me.

चौधरी नेत राम : व्यवस्था प्रश्न ।

श्री अध्यक्ष : चौधरी साहिब, आप बैठ जाइए । (Chaudhri Sahib, please take your seat)

चौधरी नेत राम : स्पीकर साहिब, मेरा व्यवस्था प्रश्न पहले सुन लें और उसके बाद कुछ कहें ।

श्री अध्यक्ष : मैंने सुन लिया है । (I have heard it.)

चौधरी नेत राम : आप ने सुना नहीं है । मेरा व्यवस्था प्रश्न यह है कि शिमला के अन्दर वहां पर सोशलिस्ट लीडर को गिरफतार किया गया है डी० आई० आर० के तहत और जो फैडरेशन के प्रधान सोशलिस्ट लीडर हैं उन को 104/151 के तहत गिरफतार करने के लिए पुलिस उन का पीछा कर रही है । उन की कोई ऐसी कार्य-वाही नहीं है जिस से कि वहां जनता को कोई नुक्सान पहुंचा हो । जो पुर अमन तरीके से पेट की भूख मिटाने के लिए मांगें कर रहे हैं उन को डी० आई० आर० के

[चौधरी नेत राम]

तहत गिरफ़तार किया जाता है मगर जो 409 के समगलरज़ के केस रजिस्टर हुए थे उन को सरकार ने वापिस कर लिया। उन को डी० आई० आर० के तहत सरकार गिरफतार नहीं कर पाई । तो मैं आप की मार्फत यह पूछना चाहता हूं कि जो पुर अमन तरीके से गरीब भूख को मिटाने के लिए हड़ताल कर रहे हैं उन को यह सरकार पीसना चाहती है और समगलरों को छोड़ देना चाहती है ? उन के खिलाफ़ क्यों नहीं कोई ऐक्शन लिया जाता ....?

Mr. Speaker : The hon. Member may please take his seat. In view of the fact that the Education and Local Government Minister has promised to make a statement that motion is admitted.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ੲੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਜਿਹੜੀ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਰਖੀ ਔਰ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲੇ ਭੇਜੀ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਆਪ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਆਫਿਸ ਨੇ ਕੋਈ ਐਸੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਤਕ ਪੁਜੀ ਨਹੀਂ ਔਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਪ੍ਰੋਪੋਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਵਿਲੇਜਿਜ਼ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

Voices : No, no.

Mr. Speaker : This is not a matter of privilege. This is an administrative matter.

Statement made by the Education and Local Government Minister in connection with the Call Attention Notice given by Chaudhri Net Ram regarding the Strike of the Municipal employees at Simla

Education and Local Government Minister : Sir, I rise to make a statement in reply to the Call Attention Notice, regarding strike by the Municipal employees of Municipal Committee, Simla.

The genisis of the present trouble can be traced to the "charter of demands", dated 6th March, 1964, served on the Municipal Committee, Simla, by the General Secretary of the Municipal Employees' Federation. This Charter contains 46 demands out of which 42 demands have already been settled under section 12(3) of the Industrial Disputes Act, as a result of three conciliation meetings between Conciliation Officer of the Labour Department and the representatives of the Municipal Committee and the Federation held on 16th July, 1964, 30th July, 1964 and 20th August, 1964. Four of the demands which remained unsettled were also subsequently found as reasonable by the Conciliation Officer. The Government had also advised the Municipal Committee to settle these demands.

The General Secretary of the Municipal Employees' Federation served on the Municipal Committee a notice of general strike from the midnight of 28th February, 1965, in case their pre-settled demands were not given effect to by the Committee. Along with this notice, the General Secretary of the Federation had also served on the Committee a fresh list of the demands of the Federation. Consequently, a meeting between the Secretary of the Municipal Committee and the representatives of the Municipal Employees,

Federation was held on 22nd February, 1965. The differences between the Municipal Employees' Federation and the Municipal Committee could not be resolved in this meeting and the workers of the Municipal Committee, belonging to the Federation, went on strike from the mid-night of 28th February, 1965.

On receipt of the demand notice from the General Secretary, Municipal Employees' Federation, the Joint Labour Commissioner and Chief Conciliation Officer informed the parties telegraphically on 26th February, 1965, fixing the date for the conciliation proceedings on 2nd March, 1965, at Simla in the matter of Industrial Dispute between the Municipal Committee and its workmen. The workers, however, resorted to the strike on 1st March, 1965. The strike during the pendency of the conciliation proceedings being illegal under section 24 of the Industrial Dispute Act, 1947, the workers were advised by the Joint Labour Commissioner and Chief Conciliation Officer, in personal discussion on 2nd March, 1965, to call off the illegal strike before steps could be taken for holding the conciliation proceedings for settlement of the dispute according to the policy of the State Government. Since the workers did not agree to call off the strike the conciliation proceedings were not further continued. The Joint Labour Commissioner and Chief Conciliation Officer has proposed to take action against the workmen for resorting to illegal strike under section 26 of the Industrial Dispute Act, 1947.

The Sweeper's Union which had kept out of the strike, joined it on the 5th March, 1965,demanding that their demands already conceded to by the Committee but not implemented, should be given effect to. The Joint Labour Commissioner has also held the strike by the sweepers as illegal, under the Industrial Dispute Act, and has advised them telegraphically on 6th March,1965, to call off the strike and resume duties at once failing which the departmental assistance would not be available to them for redressal of their grievances.

The Electric and Water Supplies have not been affected adversely by the strike and the working of the Ripon Hospital is also satisfactory. The District Administration is fully alive to the situation and is keeping a close watch over the development connected with the strike. All precautions, to see that there is no sabotage, are being taken. All help is being given by the District Administration to the Committee to maintain the supply of essential services to the City. With a view to persuading the strikers to end the strike and to find a solution to the dispute between the Committee and the Federation, the Deputy Commissioner met the representatives of the Federation and the Committee, separately. The representatives of the Federation showed their willingness to enter into negotiations with the Committee on the condition that their fresh demands (28 in number) are also accepted by the Committee. Their main grouse is that the demands already conceded to by the Committee have not so far been implemented. Out of the 42 demands since settled, on account of the conciliation meetings, 24 are still awaiting implementation by the Committee.

On the request of the President of the Committee, the Deputy Commissioner declared the strike as illegal under the East Punjab Essential Services Maintenance Act XIII of 1947 and as a result thereof, 38 arrests have been made in this connection.

None of the Municipal Commissioners of the Municipal Committee has threatened to resign.

[Education and Local Government Minister]

As to the point that the State Government has failed to exercise its supervisory and controlling power over the Municipal Committee in compelling it to implement its commitments regarding the increase in the emoluments of its municipal employees, it is stated that the Municipal Committees are autonomous bodies and are free to fix the salaries of their employees according to their respective financial position and the State Government can only advise and not force them to adopt a certain scale of pay in respect of its employees. At the same time, the Municipal Committees cannot allow to its employees the scales of pay higher than their counterparts in Government service according to rule XVII.17(b)(9) of the Punjab Municipal Account Code.

In addition to this I sent for the Deputy Commissioner yesterday. He has met me and I have advised him to see that he takes steps immediately to end the strike.

I must admit that the attitude of the Municipal Committee on certain issues is not very reasonable. If they have accepted 42 of their demands, those should be given effect to by the Municipal Committee. On this issue, I have asked the Secretary to Government, Punjab, Local Government Department, to take immediate steps to see that the demands already accepted by the Municipal Committee are given effect to. I can assure the House that I presume from the latest reports I got this monring that the strike would be called off shortly. And in case the strike is not called off and the Municipal Committee takes an unreasonable attitude, I shall take the drastic possible steps in the matter (*Cheers*).

Shri Mohan Lal : On a point of order, Sir, I would like to raise a point of Order in regard to Call Attention Motions. Sir, I would suggest....

श्री जगन् नाथ : ग्रान ए प्वांयट ग्राफ ग्रार्डर, सर। स्पीकर साहिब, जब मैं या चौधरी नेत राम या कोई ग्रौर मैम्बर प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर पर भी खड़े होते हैं तो हमें कुछ कहने की इजाजत नहीं देते लेकिन पंडित मोहन लाल बार बार बगैर किसी प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर के खड़े होते हैं तो ग्राप कुछ नहीं कहते .... ।

Mr. Speaker : Order please......

Shri Mohan Lal : Sir, my submission is that in future you may kindly find out the position of the Government before giving your ruling on a Call Attention Motion. If the Government is voluntarily prepared to make a statement in regard to a Call Attention Motion, I think it will be procedurally correct to admit that notice of such a motion rather than reject it in the first instance and again admit it. You may kindly consult the Minister-in-charge first before giving your ruling and if he intimates to you that there is no objection to the motion being held in order, the motion may be admitted. In that case, the Minister concerned will make a statement on the floor of the House.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਰੂਲਜ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਪਰੋਵੀਜ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਤੇ ਮਨਿਸਟਰ ਕਨਸਰੰਡ ਦੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇ ਬਾਅਦ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ........

Mr. Speaker : This is no discussion.

Babu Ajit Kumar : A sort of discussion is going on.

Mr. Speaker : The hon. Member Shri Mohan Lal has given his suggestion which seems to be a little reasonable.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਔਰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਇਹ ਪਰੋਸੀਜਰ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਨੋਟਿਸ ਦਾ ਜਦੋਂ ਮਨਿਸਟਰ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਮੂਵਰ ਨੂੰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਪੁਛਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

Mr. Speaker : There is no such procedure in the Lok Sabha. I am prepared to adopt any procedure which is followed in the Lok Sabha.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜਾ ਮੂਵਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪੁਛਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker : No, no. It is not allowed. If the hon. Member brings that to my notice, I will verify and consider the desirability of adopting that.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜਾ ਸੁਝਾਵ ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਨੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਆਏ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੀਜਕਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਕਰੋ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਵੀ ਇਕ ਸੁਝਾਵ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ ਅਹਿਮ ਮਸਲੇ ਜਾਂ ਇਸ਼ੂ ਤੇ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਦੇਵੇ ਤਦ ਇਹ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਿਨਿ-ਸਟਰ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛ ਲਵੋ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਉਸ ਮਸਲੇ ਦੀ ਅਹਮੀਅਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣਗੇ. . . . ।

Mr. Speaker : I will consider this suggestion.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼: ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀ ਅਬਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਪਰਬੋਧ ਜੀ ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਅਗਰ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਉਥੇ ਹੜਤਾਲ ਨਾ ਖੁਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਦਫਾ 84 ਥਲੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

श्री अध्यक्ष: यह मैं कैसे कर सकता हूं जब तक मेरे पास इस बारे में कोई दरखास्त न आए ? आप दरखास्त दे दें I will consider it और रूल्ज़ के मुताबिक मैं इजाज़त दे दूंगा । (Without any written request from any Member how can I permit discussion on this issue ? The hon. Members may give a notice for that and I will consider it and admit it in the light of the rules.)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਸਵਾਲ ਪੰਡਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਨੇ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਨੋਟਿਸ ਐਡਮਿਟ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮਨਿਸਟਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਾ ਪਰੋਸੀਜਰ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ]

ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਨੋਟਿਸ ਰੀਜੈਕਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਔਰ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਵੀ ਨਾ ਆਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

OBSERVATION BY THE SPEAKER

Mr. Speaker : I find that some visitors in the galleries are talking to the hon. Members of the House. This practice cannot be tolerated. If any visitor is found talking directly or indirectly to the hon. Members in this House that visitor will not be allowed to sit in the galleries.

Now we take up the next item on the Order Paper.

BILLS (INTRODUCED)

THE INDIAN STAMP (PUNJAB AMENDMENT) BILL, 1965

Home and Development Minister (Sardar Darbara Singh) **: Sir, I beg** to ask for leave to introduce the Indian Stamp (Punjab Amendment) **Bill.**

Mr. Speaker : Motion moved—

That leave be granted to introauce the Indian Stamp (Punjab Amendment) Bill.

Mr. Speaker : Question is—

That leave be granted to introduce the Indian Stamp (Punjab Amendment) Bill.

The leave was granted.

Home and Development Minister : Sir, I beg to introduce the Indian Stamp (Punjab Amendment) Bill.

GENERAL DISSCUSSION OF THE BUDGET FOR THE YEAR, 1965-66 (RESUMPTION)

Mr. Speaker : Sardar Gurbakhsh Singh (Dhariwal) was in possession of the House when it adjourned the other day. I call upon him to resume his speech.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ (ਧਾਰੀਵਾਲ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਲ੍ਹ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਫਾਈਨਾਨਸ਼ਲ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਜੋ ਹੈ ਯਾਨੀ ਵਿਤ ਅਵਸਥਾ ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਬੜੀ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹੈ। ਜਿਸ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਰ ਤਾਂ ਇਹ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਬਜਟ $3\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਘਾਟੇ ਵਾਲਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਮਗਰ ਜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 364 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਘਾਟੇ ਵਾਲਾ ਬਜ਼ਟ ਹੈ।

श्रीमती ओम प्रभा जैन : क्या कहा है, 364 करोड़ रूपए के घाटे का ?

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਜੀ ਹਾਂ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਜਟ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੈਂਟਰ ਦਾ 359 ਕਰੋੜ 60 ਲਖ ਰੁਪਏ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ ਦਾ $3\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਦਾ ਜੋ ਘਾਟਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਹ ਉਸ ਰਕਮ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ 364 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਭਾਰੀ ਡੈਫਿਸਿਟ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਬਜਟ ਸਪੀਚ ਦੇ ਸਫਾ 5 ਤੇ ਜੋ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਵਲ ਦਿਵਾਵਾਂਗਾ। ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਲਈ ਸਾਨੂੰ

ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 82 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਿਤੇ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸੂਦ ਅਸੀਂ 26 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ 108 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਬਣੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਨਾ ਅਨ੍ਹੇਰ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਹੀ ਰੁਪਿਆ ਹੋਵੇ ਜੋ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਸੈਂਟਰ ਟੈਕਸ ਵਜੋਂ ਯਾਨੀ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਔਰ ਐਕ-ਸਾਈਜ਼ ਟੈਕਸ ਰਾਹੀਂ ਵਸੂਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਤੋਂ ਜੋ ਉਹ ਰੁਪਏ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਵੀ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਔਰ ਕਿਸੇ ਜ਼ਾਤੀ ਮਫਾਦ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਸਾਡੇ ਰੁਪਏ ਤੇ ਵੀ 26 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਸੂਦ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਬਣੀਆਂ ਸਰਕਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਇਹ ਕਰਜ਼ 359 ਕਰੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਪਾਂਗ ਡੈਮ ਤੇ ਬਿਆਸ ਡੈਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਔਰ ਹੋਰ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਤਕ 500 ਕਰੋੜ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਦਾ ਹੀ 26 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਵਿਆਜ ਦਾ ਹੀ ਦੇਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਪਏ ਕਿ ਕਿਤੋਂ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਤਨੀ ਭਾਰੀ ਰਕਮ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਤਾਂ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਵੀ ਕਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਲਾਹ ਸਕਣ-ਗੀਆਂ। ਦੂਜੀਆਂ ਸਟੇਟਸ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਵਿੰਸ਼ਲ ਅਟਾਨੋਮੀ ਮੰਗਦੀਆਂ ਹਨ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਆਪਣੀ ਸਟੇਟ ਨੂੰ ਗਿਰਵੀ ਹੀ ਰਖ ਦਿਆਂਗੇ ਸਦਾ ਲਈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਨ-ਆਫੀਸ਼ਲ ਡੇ ਤੇ ਆਫੀਸ਼ਲ ਬਿਜ਼ਨੈਸ ਲੈ ਆਉ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹਾਊਸ ਤੋਂ ਯੂਨਾਨੀਮਸਲੀ ਪਾਸ ਕਰਾ ਲਉ ਕਿ ਜੋ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਹੈ, ਸੈਂਟਰਲ ਐਕਸਾਇਜ਼ ਟੈਕਸ ਹੈ ਇਹ ਸਟੇਟ ਸਿਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਵਸੂਲ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਹ ਕੋਈ ਗ੍ਰਾਂਟ ਇਨ ਏਡ ਨਾ ਹੋਵੇ ਬਲਿਕ ਸਾਡਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਟਾਈਮ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਧਰ ਜਾਵੇ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਬਿਆਜ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕਰਜ਼ ਦੇਣ। ਦੂਜਾ ਜੋ ਸਾਧਨ ਹੈ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਲੰਘਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮੁੱਕਰਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਜ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਗੈਰਾ ਨੂੰ ਰੁਪਿਆ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਸੈਂਟਰ ਨੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਵਿਯੂਜ਼ ਮੰਗੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਮੁਨਾਸਬ ਹੋਵੇਗਾ ਅਗਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀ ਮੁੱਕਰਰ ਕਰਨ। ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਤੇ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਬਿਨਾਂ ਮੈਜਾਰਿਟੀ ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਮਾਇਨਾਰਟੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕੀਤੇ ਹਰ ਪਖ ਤੋਂ ਐਕਸਪਰਟਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ, ਸਾਰੇ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਹੋਵੇ। ਜਦ ਵੀ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਣੀ ਇੰਪਾਰਟੈਂਟ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਇਧਰੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਟੇਲੈਂਟ ਨੂੰ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਨੂੰ ਟੇਲੈਂਟ ਨਾ ਸਮਝੋ, ਅਸਲੀ ਮਾਂਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕਨੌਮਿਕ ਤੇ ਫਿਨਾਂਸ਼ਲ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਦ ਹੀ ਇਸ ਔਕੜ ਵਿਚੋਂ ਸੂਬਾ ਨਿਕਲ ਸਕੇਗਾ ਵਰਨਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਕਿ 3½ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਯਾਦ ਰਖੋ ਕਿ ਅਸੀਂ 500 ਕਰੋੜ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਧਨ ਹੁਣੇ ਤੋਂ ਸੋਚਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਦੂਜਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਹਾਈ ਪ੍ਰਾਈਸਿਜ਼ ਦਾ। ਉਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਸਾਧਨ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਕਾਫੀ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ]

ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਤਾਂ ਬੜਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਹਿਸਾ ਹਨ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਪਾਪੂਲੇਸ਼ਨ ਦਾ । ਫਿਰ ਇਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਵੀ ਕੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੁਸੀਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਈਆਂ ਉਸ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਢਾਬੇ ਵਾਲੇ 8 ਆਨੇ ਫੀ ਡੰਗ ਚਾਰਜ ਕਰਦੇ ਸੀ ਪਰ ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੇਟ 75 ਪੈਸੇ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ 15 ਰੁਪਏ ਜੋ ਵਧੇ ਸੀ ਉਹ ਉਡ ਗਏ । ਅਸਲ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਭਾ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਹੋਵੇ । ਦੂਜਾ ਸਾਧਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੇਅਰ ਪ੍ਰਾਈਸ ਸ਼ਾਪਸ ਦਾ ਦਸਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਪਸ ਖੁਲ੍ਹਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਿਆ, ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਭਾਵੇਂ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੋਵੇ । ਅਸਲੀ ਨੁਕਸ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਿਡਲ ਮੈਨ ਮਨਾਫਾ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ । [*Deputy Speaker in the Chair*] ਇਹ ਮਹਿੰਗਾਈ ਤਾਂ ਮੈਨ ਮੇਡ ਅਤੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਮੇਡ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਜਦੋਂ ਅਪਰੈਲ ਵਿਚ ਫਸਲ ਆਈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 17—18 ਰੁਪਏ 40 ਕਿਲੋ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਉਦੋਂ ਤਕ ਹੀ ਭਾ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਪਾਸੋਂ ਫਸਲ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਮਗਰੋਂ ਜਦੋਂ ਫਸਲ ਮਿਡਲਮੈਨ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹੀ ਭਾ 26—28 ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਠੀਕ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਿਡਲਮੈਨ ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤਾਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਟੇਟ ਟਰੇਡਿਂਗ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਇਹ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨੋ ਪ੍ਰਾਫਿਟ ਨੋ ਲਾਸ ਦੇ ਬੇਸਿਜ਼ ਤੇ ਕਰੋ, ਖਰਚੇ ਕਢ ਲਉ। ਸਾਨੂੰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਫੇਅਰ ਪ੍ਰਾਈਸ ਸ਼ਾਪਸ ਤੋਂ 40 ਲਖ ਦਾ ਨਫਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਮਿਡਲ ਮੈਨ ਬਣ ਗਈ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਇਹ ਮਿਡਲਮੈਨ ਵੀ ਹਟੇ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਲੈ ਆਉ ਅਤੇ ਅਪਰੈਲ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਫਸਲ ਨਿਕਲੇ ਉਸੇ ਭਾ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਮਿਲੇ। 40 ਕਿਲੋ ਪਿਛੇ ਉਸ ਦੀ ਸਟੋਰੇਜ਼ ਵਗੈਰਾ ਤੇ 3 ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਲੈ ਆਉ ਕਿ ਅਗਲੀ ਫਸਲ ਆਉਣ ਤਕ 6 ਰੁਪਏ ਫੀ ਕਵਿੰਟਲ ਤੋਂ ਵਧ ਪਾਕੇ ਪਹਿਲੇ ਅਪਰੈਲ ਵਾਲੀ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਵਧ ਕਣਕ ਨਾ ਵਿਕੇ। (ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਤਾਲੀਆਂ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੈਜਿਸਲੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਯਕੀਨ ਜਾਣੋਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਪੂਰਾ ਸਾਥ ਦਿਆਂਗੇ।

ਇਕ ਗਲ ਇਹ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਉਪਜ ਕੀਮਤ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹੋ। ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਇਹ ਆਪ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ ਕਿ ਕਣਕ ਤੇ 22 ਰੁਪਏ ਫੀ ਮਣ ਕਾਸਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸਾਨ ਪਾਸੋਂ 17—18 ਰੁਪਏ ਮਣ ਕਣਕ ਲੈ ਕੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹੋ ? ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ 17—18 ਰੁਪਏ ਮਣ ਵੀ ਭਾ ਜ਼ਿਆਦਾ, ਹੈ ਇਹ 10 ਰੁਪਏ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਤਦ ਹੀ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਘਟ ਕਾਸਟ ਆਫ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਪਵਗੀ। ਉਸ ਦੀ ਕਾਸਟ ਆਫ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਤਦ ਹੀ ਘਟੇਗੀ ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਵੀ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰੋਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਨਾਲ, ਪੈਪਸੂ ਏਰੀਆ ਨਾਲ ਤੇ ਹਿਲੀ ਏਰੀਆ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਤਕਰਾ ਹੈ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਅਤੇ ਗੈਰ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ

ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਤਕਰਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਲੋਨ ਲੈਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 5 ਫੀ ਸਦੀ ਬਿਆਜ ਤੇ ਲਵੇ ਤੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਲੋਨ ਲੈਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 3 ਫੀ ਸਦੀ ਤੇ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਰੀਹਨ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਹਾਮੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਘਟ ਬਿਆਜ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਕੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਗੋਰਾ ਹੈ?

ਇਕ ਹੋਰ ਮਸਲਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸ ਤੇ ਕਾਸਟ ਪ੍ਰਾਈਸ ਤੋਂ ਘਟ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਪ ਹੀ ਕਾਸਟ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧ ਕੀਮਤ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਜੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੀ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਲੱਠਾ ਲੈਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਸੀ 1.52 ਰੁਪਏ ਪਰ ਮੀਟਰ ਤੇ ਫਿਰ ਜਦ ਕੀਮਤ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸੇ ਹੀ ਲੱਠੇ ਦੀ ਕੀਮਤ 1.65 ਰੁਪਏ ਫੀ ਮੀਟਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਮੁਹਰ ਲਗਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮਿਸਲਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਵਲ ਦੀ ਮਿਸਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਾਨ ਜਾਂ ਝੋਨਾ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੈਡੀ ਦੀ ਕੀਮਤ 18 ਰੁਪਏ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਦ ਸਾਰੀ ਪੈਡੀ ਕਿਸਨਾ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਆਈ ਅਤੇ ਆੜ੍ਹਤੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਭਾ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਦੋ ਰੁਪਏ ਮਣ ਦਾ ਤਾਂ ਮੁਨਾਫਾ ਤੁਸੀਂ ਪੈਂਦੇ ਹੀ ਮਿਡਲਮੈਨ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਆੜ੍ਹਤੀ ਉਸ ਪੈਡੀ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਸੁਕਾ ਕੇ ਚਾਵਲ ਕਢ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਭਾ 32 ਰੁਪਏ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਰਤ੍ਹਾਂ 40 ਕਿਲੋ ਪਿਛੇ 14 ਰੁਪਏ ਦਾ ਮਾਰਜਿਨ ਆਫ ਪਰਾਫਿਟ ਤੁਸੀਂ ਮਿਡਲ ਮੈਨ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਮਿਡਲ ਮੈਨ ਨੂੰ ਵਿਚੋਂ ਨਾ ਕਢੋਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਮੁਕਾਉਗੇ ਤਦ ਤਕ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਭਾ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। (ਪ੍ਰਸੰਸਾ)

ਫਿਰ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕੋ ਥਾਂ ਤੇ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਹੀ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੋ ਪਰਸੈਂਟੇਜ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਪ੍ਰੋਡੀਊਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਈਸ ਦੀ ਹੈ ਉਹ ਕਾਸਟ ਕਢ ਕੇ ਜੋ ਪਰਸੰਟੇਜ ਮੁਨਾਫੇ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿਸਾਨ ਸਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਰਾਤਾਂ ਜਾਗ ਕੇ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਰਕੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਹੀ ਮੁਹਰ ਲਾ ਦਿਉ ਅਤੇ ਕੀਮਤ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿਉ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਬਾਰੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਕੰਟ੍ਰੋਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਟਾਪ ਹੈਵੀ ਐਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰੀਟ੍ਰੈਂਚਮੈਂਟ ਵੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ 7 ਫਿਨਾਂਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮੁਕਰਰ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੰਮ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਤੇ 14 ਹੀ ਫਿਨਾਂਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਾ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ। ਤੇ ਹੁਣ ਮਨਿਸਟਰੀ ਵੀ ਵਧਣ ਲਗੀ ਹੈ, ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਦੁਗਣੀ ਹੋਣ ਲਗੀ ਹੈ। ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੰਮ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛੇ ਕਿ ਫੀਲਡ ਵਿਚ ਵਧਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ]

ਕੰਮ ਫੀਲਡ ਵਿਚ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸੌ ਜਾਂ ਡੇਢ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੇ 15 ਕਲਰਕ ਰਖ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਐਨੇ ਫਿਨਾਂਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਰਖਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ? ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਮੰਤਰੀ ਘਟਾ ਕੇ ਅਤੇ ਟਾਪ ਹੈਵੀ ਐਡਮਨਿਸਟਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਰੁਪਿਆ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਲੈਜਿਸਲੇਟਿਵ ਕੌਂਸਲ ਨੂੰ ਹਟਾਣ ਬਾਰੇ ਕਿੰਨੀ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਸੰਮਤੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਰਕਮ ਬਚਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਕੇਵਲ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹੀ ਰੁਪਿਆ ਬਚਾ ਕੇ ਬਲਾਕ ਲੈਵਲ ਤੇ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਿੰਨੀ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਿਵਾਏ ਮਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੜਾ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਤਰੱਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਛਡੋ, ਸਗੋਂ ਜਿੰਨੀ ਰਕਮ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਦਮੀਆਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੋ ਸਕੇ।

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿਤਾ ਪਰ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਐਡਰੈਸ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਇਸ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਤਨੀ ਯੀਲਡ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜਿੰਨੀ ਯੀਲਡ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾ ਤਾਂ ਸੂਦ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਥੋਂ ਤੁਰੇ ਸਉ ਉਥੇ ਹੀ ਮੁੜ ਆ ਜਾਉ। ਇਸ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਬਜਾਏ ਇੰਨੇ ਵਡੇ ਪਰਾਜੈਕਟਾਂ ਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਅਤੇ ਮਾਈਨਰ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਵਧ ਸਕੇ। ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਟਯੂਬ ਵੈਲ ਦੇ ਦਿਉ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਤੁਸੀਂ ਸਟਾਫ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿਉ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਗਰਾਮ ਸੇਵਿਕ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਇਕੋ ਇਹੀ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾ ਦਿਉ ਕਿ ਹਰ ਏਕੜ ਪਿਛੇ ਫਰਟੀਲਾਇਜ਼ਰ ਦੀ ਇਕ ਬੋਰੀ ਪਵਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰੋਡਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਵਿਦਿਅਕ ਮੰਤਰੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਟੇਟਿਸਟਿਕਸ ਦਾ ਐਬਸਟ੍ਰੈਕਟ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 24.2 ਫੀ ਸਦੀ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਤੋਂ ਭਾਵ ਕੋਈ ਡਿਗਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਊੜਾ ਐੜਾ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਅਤੇ 76 ਫੀ ਸਦੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੋਈ ਸਿਫਾ-ਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ 76 ਫੀਸਦੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਨ ਲਈ ਕਿਨੇ ਸੌ ਸਾਲ ਲਗ ਜਾਣਗੇ। ਜੇਕਰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਥੇ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਕਹਿ ਦਿਆਂ ਕਿ ਕੇਵਲ ਇਹੀ ਨਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ। ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ ਪਰੂਫ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ

ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀ-ਵਰਸਟੀ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਤਕਰਾ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਰਫਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਪੈਸ਼ਲ ਸੈਸ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ 1 ਕਰੋੜ 60 ਲਖ ਰੁਪਏ ਇਕਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਅੱਧਾ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਜਾਵੇਗਾ, ਭਾਵ 80 ਲਖ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਆਵੇਗਾ । ਪਰ ਹੁਣ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚ 60 ਲਖ ਤਾਂ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ 14 ਲਖ । ਇਸ ਤੋਂ ਵਡਾ ਹੋਰ ਕੀ ਵਿਤਕਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਫਿਰ ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ । ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਐਸਟੀਮੇਟਸ ਵਿਚ 10 ਲਖ ਦੀ ਸਪੈਸ਼ਲ ਗਰਾਂਟ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਗਰਾਂਟ ਦਾ ਖਰਚ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਲੋੜ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਗਰਾਂਟ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਥੇ ਦੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਵੇਹਲੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵਿਭਾਗ ਖਾਲੀ ਪਏ ਹਨ । ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾ-ਇਆ ਗਿਆ ਸੀ; ਪਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਧੱਕਾ ਇਸ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । (ਘੰਟੀ)

ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰੀਜਨ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮੀਡੀਅਮ ਆਫ ਇਨਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਜਦ ਦੀ ਇਹ ਹਕੂਮਤ ਆਈ ਹੈ ਪਿਛਲੇ ਸਤ ਅਠ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸ਼ਲ ਆਰਡਰ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪਠਾਨਕੋਟ ਤਹਿਸੀਲ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਰੀਜਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਦਾ ਮੀਡੀਅਮ ਆਫ ਇਨਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨ ਹਿੰਦੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਇਹ ਗਲ ਗਲਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਾਫੀ ਮੰਗਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਤੋਂ ਇਹ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਬਣੀ ਹੈ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਕੋਈ ਫੈਲੋ ਫਰਲੋ ਤੇ ਜਾਵੇ ਸਤ ਅਠ ਮਹੀਨੇ ਜਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੋ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੇਤਨ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਢਿੱਲੋਂ ਬੈਠੇ ਨਹੀਂ, ਸ੍ਰੀ ਰਲਾ ਰਾਮ ਜੀ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ , ਇਥੇ ਇਕ ਫੈਲੋ ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਿੰਡੀਕੇਟ ਨੇ ਵੀ ਫੈਲਸਾ ਕੀਤਾ, ਦਫਤਰ ਦੇ ਨੋਟ ਆਉਣ ਤੇ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਸਭ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਜਦ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਡਾਕਟਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੇ ਇੰਟਰਨਲ ਆਡਿਟਰ ਤੋਂ ਇਕ ਨੋਟ ਚਲਵਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਦੋ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੇਤਨ ਲੈਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਡਾ ਵਿਤਕਰਾ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? (Voices of sname, shame from the opposition) (ਘੰਟੀ)

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ]

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਸਿਰਫ ਇਕ ਦੋ ਗਲਾਂ ਹੀ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਰੈਵਨੀਊ ਵਰਕ ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਰੈਵਨੀਊ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਕਤਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਪੈਂਡਿੰਗ ਪਿਆ ਰਹਿਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਫਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਾਸੀਕਿਊਟਿੰਗ ਦਾ ਮਸਲਾ ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਦੀ ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਹਾਰਡ ਹਿਟ ਫੀਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧੀ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਮਹਿਕਮਾ ਐਲ. ਆਰ. ਦੇ ਮਾਤਹਤ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਤਨਖਾਹਾਂ ਨਹੀਂ ਵਧਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਉਸੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤੇ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਬੜੇ ਤਾਲੀਮ ਯਾਫਤਾ ਬੀ. ਏ. ਐਲ. ਐਲ. ਬੀ. ਤਕ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ.. (ਘੰਟੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼) ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਅੱਧਾ ਮਿੰਟ ਹੋਰ ਬੋਲਣਾ ਹੈ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ,......

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ 1/2-1/2 ਮਿੰਟ ਕਰਕੇ ਇਤਨਾ ਵਕਤ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ ਆਖਰ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਤਾਂ ਬੋਲਣਾ ਹੈ। (ਵਿਘਨ) (The hon. Member has taken so much time by saying half a minute after every pause. The other Members have also to speak.) (*interruptions*)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਬੀਬੀ ਜੀ, ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਦੋ ਮਿੰਟ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਖੜ੍ਹੀ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ? (ਵਿਘਨ) ਕੁਝ ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਣ ਲਉ।(ਵਿਘਨ) (When I am on my legs why does the hon. Member interrupt ? (*Interruptions*) Will you please listen to me first ?) (*interruptions*)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਬੀਬੀ ਜੀ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਕੰਸਟੀਚੁਐਂਸੀ ਦੀਆਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਨਸਿਸਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਦੋ ਦੋ ਮਿੰਟ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਤਕ 22 ਮਿੰਟ ਦੇ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਏਧਰ ਉਧਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹੁਣ ਕੰਸਟੀਚੁਐਂਸੀ ਯਾਦ ਆ ਗਈ। ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਇਕ ਮਿੰਟ ਅੰਦਰ ਕਹਿਕੇ ਬੈਠ ਜਾਉ। (I have given *22* minutes in driblets to the hon. Member. At first he has been talking about other things and now he has thought of his constituency. Whatever he has to say, he may finish it within a minute and resume his seat.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹਲਕਾ ਵਿਚ ਫਲਡਜ਼ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਰੇਨੇਜ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਥੇ ਇਕ ਐਸੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਬੜੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਡਰੇਨਜ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਚੜ੍ਹਦਾ ਨਹੀਂ। ਦੋ ਪਾਸੇ ਸੜਕਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋ ਪਾਸੇ ਨਹਿਰਾਂ ਹਨ, ਵਿਚਾਲੇ 5 ਏਕੜ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਜੇ ਦੋ ਕਲਵਰਟ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਆਸਾਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੁਲਾਂ ਦੇ ਬਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ 15 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪੁਲ੍ਹ ਬਨਾਉਣੇ ਬੜੇ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਇਹ ਹਨ ਦਾਤੜੀਆਂ, ਧਿੰਗੋਵਾਲ, ਟਾਟਗੜ੍ਹ, ਫੋਜ਼ਚੱਕ, ਤੰਦੂਰੀ ਅਤੇ ਆਲੀ ਨੰਗਲ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਲਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਲਈ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਰੋਟੀ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਲੋਕ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ ਵਿਚ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।

उपाध्यक्षा : पेशतर इस के कि मैं किसी ग्रानरेबल मैम्बर को बोलने के लिए पुकारूं मैं कहूंगी कि उन को जो कुछ भी कहना हो वह वक्त के ग्रन्दर ही कहें । जब वक्त खत्म होता है तो इन को कंस्टीचूएंसी की बातें याद ग्रा जाती हैं । (Before I call upon any other Member to speak, I would request that they should complete their observations within time. What happens is that when the time is about to be over, they all of a sudden remember things about their constituencies).

Sardar Makhan Singh : On a point of order please.

Deputy Speaker : Please do not try to interrupt. Kindly take your seat.

चौधरी हरद्वारी लाल (बहादुरगढ़) : यह जो इस साल का बजट पेश किया गया है क्योंकि काबले तारीफ है, इसलिए मैं इस के मुताल्लिक गवर्नमेंट को मुबारिकबाद देता हूं । वैसे तो 17 साल के ग्रन्दर यह पहला बजट है जिस के ज़रिए सरकार ने किसान की इमदाद करने के लिए थोड़ा सा मन बनाया है । इस इमदाद का ग्रसर वजीर खजाना पर भी होगा जो कि एक बुजुर्ग ग्रादमी हैं, जिन की बाबत कभी कैबिनट में बने रहने ग्रौर कभी कौंसिल की तरफ जाने की बातें सुनते हैं । बहरहाल, ग्रब हमें यकीन करना चाहिए कि यह वजीर खजाना रह कर ग्रच्छे काम कर सकते हैं ।

दूसरा कदम जो मुलाजमीन को कुछ मुराग्रात देकर उठाया गया है, यह भी एक काबले तारीफ बात है । इस से भी सरकार का मुलाजमों को कुछ देने का इरादा जाहिर होता है ।

इस के इलावा मैं मुख्य मन्त्री जी का इस बात के लिए भी धन्यवाद करता हूं कि उन्होंने हरियाना के पसमान्दा इलाकों की जरूरियात के सिलसिले में जांच पड़ताल करने के लिए एक ऐसी कमेटी बनाई है जो इस इलाके की मुश्किलात ग्रौर प्राबलम्ज का जायजा लेकर ग्रपनी सिफारिशात करेगी । मैंने इस बात के लिए जब सरदार प्रताप सिंह कैरों मुख्य मन्त्री थे, उस वक्त भी सुझाव दिया था । लेकिन मौजूदा चीफ

[चौधरी हरद्वारी लाल]

मनिस्टर साहिब ने मेरी बात को मान लिया है जिस के लिए मैं उन का मश्कूर हूं ।

इस के इलावा इस बजट में और भी बड़े लम्बे चौड़े दावे किए गए हैं । खास तौर पर वजीर खजाना ने जनता की तरक्की के लिए जो 6 सफे की लम्बी चौड़ी तकरीर की है यह महज एक डींग मारी गई है । (*Sardar Gurnam Singh, a member of the Panel of Chairmen, in the Chair.*)

जो मुहिम डीकैरोंनाईजेशन की चलाई गई थी उस के नतीजा के तौर पर एक तो एयर राईफल फैक्टरी की स्कीम ड्राप कर दी गई है और दूसरे पंडित चिरंजी लाल के हलका में सीमलैस ट्यूब्ज की फैक्टरी की जो स्कीम थी वह ड्राप की गई है : (विघ्न) : आप तो वजीरों की तरह हमें टोकते हैं । हम तो वजीर नहीं । 12.00 noon फिर आप इस तरह से क्यों दखल अन्दाजी करते हैं (हंसी) । चेयरमैन साहब, सनअती, कार्रवाई जो है वह कागजी कार्रवाई है । जो लोग कर्जा लेते हैं जैसा कि रोजाना देखने में आया है वह सबसे पहले एक कार खरीदते हैं, फिर कोठी तैयार करते हैं और तीसरी चीज यह कि वे कोटा हासिल करते हैं । और ऐश करते हैं । तो इस तरह से, चेयरमैन साहब, गवर्नमेंट के इस रुपए से जो असल में किसान का रुपया है, उससे बहुत से हरामखोरों की तादाद में इजाफा किया जाता है । और इसके बाद गवर्नमेंट के बकायाजात में इजाफा होता जा रहा है । यह बकाया रखने वाले कौन होते हैं ? किसान तो बकाया रख नहीं सकता, यह बकाया होता है कर्जा का या सेल्स टैक्स का । वजीर खजाना से बात-चीत हुई । वह कहते हैं कि उनकी आजकल सबसे बड़ी परेशानी अगर कोई है तो वह बकायाजात की है क्योंकि उनकी समझ में नहीं आता कि यह बकाया जात रुपया किस तरह से वसूल करें ।

चेयरमैन साहिब, आबपाशी के बारे में कहा गया कि 3 लाख 33 हजार एकड़ रकबा जमीन आबपाश की गई है । लेकिन मेरा तजुर्बा यह है कि पानी में किसी तरह का इजाफा नहीं हुआ । और हमारे यहां नरवाना फीडर से पानी मिलने की उम्मीद हो सकती थी वह यहां कहीं नजर नहीं आता कि यह उसके लिए क्या कर रही है । और इस महकमे के अदादोशुमार इतने बढ़ गए हैं कि जिस पर कोई ऐतबार नहीं कर सकता । अभी पिछले दिनों अशोक मैहता यहां तशरीफ लाए थे उन्होंने भी यही कहा था कि जो अदादोशुमार आबपाशी के महकमे ने दिए हैं, वह बिलकुल गलत हैं ।

चेयरमैन साहब, टयूब-वैल्ज़ के सिलसिले में भी यही कहानी है । अगर किसी ने एक बार भी टयूबवैल्ज़ के लिये लोन की दरखास्त दे दी, तो उस की तो समझ लो कि सारी ज़िन्दगी ही खराब हो गई । अगर बिजली का कुनैक्शन लेना है तो वह भी मामूली किसान का काम नहीं है । चेयरमैन साहब, हाल तो यह है लेकिन डींगें बड़ी बड़ी मारी जाती हैं । इन की बातों में कभी सदाक़त आए तो आए लेकिन फिलहाल तो कोई सदाक़त नहीं है ।

जहां तक सैलाव का सम्बन्ध है, मैं भी समझता हूं कि इस सिलसिले में काफी खर्च हुआ है, इससे इनकार नहीं किया जा सकता। लेकिन मैं यह ज़रूर कहूंगा कि मर्ज़ बढ़ता गया ज्यों ज्यों दवा की। सैलाब पर जो खर्च किया जा रहा है वह करोड़हा रुपया है और बिलकुल ग़लत तरीके से खर्च किया जा रहा है। ड्रेन्ज़ पर बेतहाशा रुपया खर्च हो रहा है और दूसरी ओर एक और प्राब्लम पैदा होती जा रही है कि सेम बढ़ता जा रहा है और अब हाल यह है कि पंजाब के कई हिस्सों में ऐग्रीकल्चरल इकानामी मफ्लूज़ हो चुकी है। और जो कहा जाता है कि ऐग्रीकल्चर का तो खज़ाना है पंजाब, यह तो, चेयरमैन साहब, सिर्फ वज़ीरों के लिये बना है।

हक़ीक़त यह है कि कि पंजाब की ऐग्रीकल्चरल इकानामी पैरालाइज हो चुकी है। और वाटर-लागिंग या सेम ने तबाही मचा दी है। और इस सरकार का यह हाल है कि उस पर काबू पाने में नाकामयाब रही है। फ्लड्ज़ पर जो अदादोशुमार दिये गये हैं उनको देख कर कोई भी बाहर का आदमी बड़ी तारीफ करेगा और बहुत खुश होगा क्योंकि वह अदादोशुमार हैं भी बड़े खुशकुन लेकिन, चेयरमैन साहब, आपको सब कुछ पता है कि रुपया किस तरह से खर्च हुआ। जितनी अदादोशुमार दी गई है, मुझे, चेयरमैन साहब, वह सब इस वक्त याद तो नहीं लेकिन उनका दो तिहाई रुपया तो एक ही कांस्टीचुएंसी में खर्च हो गया। और जो लोग भूखे मरते थे उन के लिये कुछ नहीं किया गया। मुझे इस बात की खुशी है कि होम मिनिस्टर साहब, नोट ले रहे हैं लेकिन ऐसे ही नोट कई बार चीफ मिनिस्टर साहब भी ले चुके हैं। मैं उन्हें यह कहना चाहता हूं कि वह इस बात की तहक़ीकात करें कि फ्लड रिलीफ को कैसे खर्च किया गया है। अगर किसी वज़ीर ने इस तरह के खर्च करने का फैसला किया है तो वह बात भी इस ऐवान के सामने आनी चाहिए। यह सरकार, चेयरमैन साहब, इतनी गल्तियां करती है कि अगर वह इस ऐवान के सामने न लाई गईं तो उन का दूर होना मुश्किल है। आप अगर चाहें तो इसी सिलसिले में श्री चिरंजीलाल से पूछ लीजिए, मिस्टर खुरशीद अहमद से पूछ लीजिए, और तैयबहुसैन साहब से भी पूछा जा सकता है। श्रीमती ओमप्रभा जैन यहां बैठी नहीं हैं, मैं तो उनसे तंग आ गया हूं, बार बार यही कहती रही हैं, कि इस सम्बन्ध में सरकार का ध्यान ज़रूर दिलाया जाए।

इसके बाद ऐग्रेरियन रिफार्म्ज़ का बड़ा फख्र से जिक्र किया गया लेकिन पंजाब की ज़रई पैदावार को जो नुकसान ज़रई पैदावार से हुआ है वह मैं बयान नहीं कर सकता। वज़ीर खज़ाना भी यही राय रखते हैं। उनसे पहले नाअहल लोगों ने पंजाब के जरई पैदावार को मज़ाहकाखेज़ तरीके से बहुत भारी नुकसान पहुंचाया है। चेयरमैन साहब, आपको तो अच्छी तरह याद है कि जो कानून बनाए हैं उनके जरिए किसानों की क्या मिट्टी पलीद की गई है। और यह भी किसी से छिपा नहीं है कि कितने दफा उन में तरमीम हो चुकी है। मुझे अफसोस है कि हम और बातों का बड़ा ज़िक्र करते हैं लेकिन कई चीजें यह ऐसी कर चुके हैं जिस ने सूबे का सत्यानाश कर दिया है। हमारे वज़ीर खज़ाना ने फूड एंड सप्लाई का भी ऐसे ज़िक्र किया है जैसे गवर्नमैंट ने बड़ा भारी काम कर दिया हो। ऐसा मालूम होता है कि यह शायद समझते हैं कि यह एवान ऐसे लोगों का गरोह है जिन की न तो कोई यदादाश्त

[चौधरी हरद्वारी लाल]

है और न कोई अक्ल है। मैं कहता हूं कि इस एवान का कोई मैम्बर क्या यह भूल सकता है कि पिछले दिनों में लोगों को फूड ग्रेन्ज़ और आटा न मिलने से कितनी ज़बरदस्त परेशानी का सामना करना पड़ा। वैसे गिनती के लिहाज से फेयर प्राईस शाप्स पांच छः हजार खोल दी हैं इन्होंने लेकिन मिलता तो कुछ भी नहीं लोगों को। मैं फ्लड स्ट्रिकटिड इलाकों में गया, वहां पर फेयर प्राईस शाप्स हैं लेकिन आटा गंदम नहीं होता। चेयरमैन साहिब, क्या इस एवान का कोई ऐसा नादान आदमी हो सकता है जो यह न समझ सकता हो कि गवर्नमेंट की नाअहलियत की वजह से पंजाब में खुराक की कमी है वर्ना और कोई बात नहीं। यह गवर्नमेंट अपनी नाअहलियत की वज़ह से सैंटर वालों के सामने अपनी मुश्किलात ठीक तरीके से प्लेस नहीं कर सकती। वर्ना कुछ वजह नहीं थी कि पंजाब में खुराक के सिलसिले में इतनी हाहाकार मचती। चेयरमैन साहिब, मैं तो यह कहूंगा कि वज़ीर साहिब ने, जो कुछ मुआद उन को मुख्तलिफ महकमों ने अपनी तारीफ में लिख कर भेज दिया, वह सारे का सारा इस स्पीच में दाखल कर दिया। मिसाल के तौर पर तालीम की तरक्की के सिलसिले में तो ज़मीन और आसमान के कलाबे मिला दिये हैं। चेयरमैन साहिब, इस सिलसिले में मैं जब दो रोज़ा बहस होगी उस दिन सब बातें हाउस के सामने रखूंगा कि इस बदनाम महकमें में हकीकत में क्या हो रहा है। थोड़ी इन्तज़ार की ज़रूरत है। बहरहाल उस स्पीच में बहुत सी ऐसी चीजों का ज़िक्र किया गया है कि इस तकरीर पर जो वजीर खज़ाना ने पढ़ी मुझे हंसी भी आती है और दूसरी तरफ गुस्सा भी आता है। वक्त बहुत कम है, इस लिये बहुत सी बातों का ज़िक्र नहीं कर सकता। अभी सिर्फ Administrative Reforms Committee का ही ज़िक्र करूंगा। मैं कहूंगा कि इस गवर्नमेंट के पिछले 8 महीने के अहद में इतनी शर्म किसी चीज़ पर नहीं आई जितनी कि इस कमीशन की तकर्ररी पर आई है। ठीक है हमारा इंतज़ाम खामियों का भरा हुआ है, उस में सुधार करने की जरूरत है। मैं अखबारों में भी लिखता रहा हूं और कैरों साहिब को भी लैटर्ज़ लिखे थे कि इस को ठीक करो। आप तो, चेयरमैन साहिब, सारी बातों को जानते हैं क्योंकि आप भी मैम्बर हैं। पहली बात तो यह है कि इतना बड़ा कमीशन बनाने की क्या ज़रूरत थी। पन्द्रह आदमियों का इतना बड़ा कमीशन बना दिया गया और उस में ऐसे आदमी रखे गये हैं जिन को पंजाब की देहाती आबादी और उन के मसलों की कतई वाकफियत नहीं। कोई मैसूर का है, कोई देहली से लाया गया है और कोई यू० पी० से लाया गया है। चेयरमैन साहिब, आप भी जानते हैं, यहां पर कई दफा जब इस के सिलसिले में सवाल हुए तो मुख्य मंत्री साहिब ने कहा था कि काबलियत और टेलैंट की बिना पर यह चीज़ बनाई गई है। अगर ऐसा है फिर तो बड़ा शुकर है, हज़ार शुकर है कि हमारे मुख्य मन्त्री साहिब की ज़बान पर ऐसे लफ्ज़ तो आए "काबलियत और टेलैंट" मुझे तो ऐसा मालूम होने लग गया था कि शायद इन दो लफ्ज़ों का सूबे में इस्तेमाल ही खत्म कर दिया गया है। लेकिन खैर, आज मुख्य मन्त्री साहिब ने इस्तेमाल कर लिये हैं कल को शायद उन को इन के असली माने भी समझ में आ जाएं कि यह किस बला का नाम है। (हंसी) चेयरमैन साहिब, आप मुझ को गौर से सुनें। मुख्य मन्त्री साहिब और उन के कैबिनेट कुलीग्ज़ के दिमागों में उन के ख्यालों के मुताबिक

काबलियत और टेलैंट आज सिर्फ उन लोगों में है जो कांग्रेस में अंग्रेज़ के ज़माने से आ रहे हैं, दूसरे नम्बर पर या ऐसे लोगों में काबलियत और टेलैंट है जिन का दूर का या नज़दीक का, सीधा या टेड़ा ताल्लुक Servant of People Society से रहा हो या ऐसे लोगों में टेलैंट है जो उन दुकानों से ताल्लुक रखते हैं जिन को महां ऋषि दयानंद और महात्मा हंसराज जैसी अहम हस्तियों के नाम से चमकाया जाता है। बाकी किसी में उन को टेलैंट दिखाई नहीं देता। मैं, चेयरमैन साहिब, सिर्फ इतना ही कहना चाहता हूं कि जो Administrative Reforms Commission बनाया गया है उस में उतनी मतरुका काबलियत और टेलैंट नहीं है जितनी कि होनी चाहिए। खैर, अगर यह अपने ख्याल से उन के सिवाए किसी और में टेलैंट और काबलियत नहीं समझते तो उन का फायदा उठाते रहे। चेयरमैन साहिब, मुझ को वह वक्त याद आया है जब हमारे पड़ोसी मुल्क पाकिस्तान में स्यासी हालात खराब हो रहे थे तो उस वक्त एक बहुत दूरअंदेश पायातरीन शायर ने एक शेयर कहा था जिस का पहला मिसरा मुझे याद है। उन्होंने कहा था :

"हर शाख पे उल्लू बैठे हैं अंजामे गुलिस्तान क्या होगा।"

मुझे बड़ी खुशी है कि वजीरे तालीम इस शेयर को लिख रहे हैं। मैं ने मुख्य मन्त्री साहिब से कहा था कि आप ठहरें ज़रा, हम को भी सुन लो लेकिन वह कहने लगे कि मैं ने देहली ज़रूरी जाना है। मैं एजुकेशन मिनिस्टर साहिब से कहूंगा कि वह मेरा शेयर उन तक ज़रूर पहुंचा दें। आप को मालूम है कि पाकिस्तान में इस शेयर से हुआ क्या था। पंजाब में अभी वैसा तो नहीं होता लेकिन अगर इस का इन्तज़ाम न किया गया तो यह बदबख्त जानवर पंजाब की भी हर शाख पर बैठ जाएगा। चेयरमैन साहिब, साल के साल हमारे बजट में कहते कुछ और हैं और हकीकत कुछ और होती है। किसी ने सच कहा है 'मुंह में राम राम बगल में छुरी। जब बात करते हैं तो सोशलिज्म की करते हैं, दिल में कुछ और होता है। कहने की और बातें हैं करने की और हैं। हमारा कौल तो सोशलिज्म है लेकिन हमारा फेल सरमाएदारी का है (*Thumping from the Opposition Benches*) फेल तो हमारे हैं सरमायदारों के लेकिन कौल हैं हमारे सोशलिस्टों के। हमें यह आदत छोड़ देनी चाहिए....... (शोर)

सरदार लछमण सिंह गिल : यह देखिए आप को चौधरी रिज़क राम छेड़ रहे हैं।

चौधरी हरद्वारी लाल: इन की मैं क्या बताऊं? पता नहीं यह चुप क्यों नहीं रहते। इनको तो रिज़क की ही ज़रूरत है पहले कैरों साहिब देते थे और अब यह कामरेड साहिब देते हैं....... (शोर) मैं कहता हूं कि खाह मखाह झगड़ा न करें और करोगे तो यह छिन भी सकता है। मैं उन से अर्ज़ करूंगा...........

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : अब आपके लिए तैयारी हो रही है (शोर)

चौधरी हरद्वारी लाल : मेरे लिये क्या तैयारी होनी है। मेरे लिए तो ज्यादा रिज़क चाहिए। आप तो छोटे रिज़क पर ही कनायत कर गए हैं। आप मेरे लिये तैयारी न करें बल्कि अपने रिज़क को महफूज़ रखें...... (शोर) तो मैं कह रहा था कि कौल और फेल में फर्क करने वाली यह बुरी आदत आप को छोड़ देनी चाहिए। कौल और फेल में

[चौधरी हरद्वारी लाल]

अगर फर्क हो तो उस से बरबादी आती है। इस लिए अगर आप बचना चाहते हैं तो कौल और फेल में मुताबकत होनी चाहिए। मैं आप को एक मिसाल देता हूं। एक तरफ तो एक कमेटी बनाते हैं हरियाणा के बारे में पड़ताल करने के लिये कि उसके साथ क्या बेइन्साफी हो रही है और हुई है। दूसरी तरफ खुद दीदा दानिस्ता बेइन्साफी पर बेइन्साफी की जा रही है। यह पुरानी बात नहीं, अभी की बात है। आप देखिये कि यह हरियाणा की बच्चा सी कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी है। उसके बारे में सरदार गुरबख्श सिंह ने कुछ ज़िकर किया। खैर, इस वक्त मैं उस बहस में नहीं पड़ता। हां, तो उस यूनिवर्सिटी के वाइस चांसलर की तकर्ररी का सवाल था। आप देखें उस में तकर्ररी किस की हुई? ऐसे आदमी की जो पिछले 3 साल से पानी पी पी कर हरियाणा वालों को कोसता रहा है। जो कुछ उस दिन वज़ीर साहिब ने हाउस में बताया था उस पर हमें एतबार नहीं है। मुझे मालूम है कि ऐसे मौका पर गवर्नमैंट से बाकायदा पूछा जाता है और गवर्नमेंट की सिफारिश से ही यह तकर्ररी होती है। उस वक्त जो वजीर साहिब ने कहा था गलत कहा था और हाउस को मिसलीड किया था। मैं दावा के साथ कह सकता हूं........

शिक्षा तथा स्थानीय शासन मंत्री : जनाबे आली, मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि इन्होंने जितनी तकरीर की है उसे शुरु से ले कर आखिर तक देख लें कि कितनी गलत-बयानी की है और उस के बाद मुझे कहते हैं कि मैं ने हाउस को मिसलीड किया है। मैं कहता हूं कि अगर यह जुर्रत करके साबित कर दें कि जो कुछ मैं ने कहा है वह गलत है तो I will resign from the membership of the House. He is definitely misleading the House and telling (* * *). He should know what he is saying and have the courage to prove that.

Mr. Chairman : The word 'Lies' should be treated as expunged from the proceedings of the House.

Minister for Education and Local Government : The Member is misleading the House.

Chaudhri Hardwari Lal : No, I am not. He is misleading the House.

(*Interruption*)

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। इन वज़ीर साहिब से अगर सवाल या सपलीमैंट्री पूछा जाए तो उस सूरत में भी एलान कर देते हैं कि अस्तीफा दें देंगे और जब कोई तकरीर करके उस का जवाब मांगते हैं तब भी यह अस्तीफा लेकर आगे आ जाते हैं। गर्ज़ेकि हर बात पर अस्तीफा लिए फिरते हैं। क्या यह हर बात में अस्तीफा आगे रख सकते हैं? (हंसी) वह बात का जवाब दें, इस में अस्तीफे की कौन सी बात है? (शोर)

Mr. Chairman : Chaudhri Hardwari Lal, please carry on with your speach,

*Note.—Expunged as ordered by the Chair.

चौधरी हरद्वारी लाल : वाइस चांसलर की तकर्री के बारे में पूछा गया तो कहते हैं कि काबलियत और टेलैंट के ऊपर लिये जाते हैं। पता नहीं यह सारी टेलेंट इन के विरसे में ही आई है, लेकिन मुझे तो कहीं नज़र आती नहीं है। हमारे हरियाणा में अगर वाइस चांसलर भी रखना हो तो बाहर से दरामद किया जाएगा। इस वाइस चांसलर ने दो महीने पहले ही वहां कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी के कैम्पस में ही कह दिया था कि यह कैसे हो सकता है कि कामरेड मर्ज़ी के मुताबक फैसला न करे, आखिर अगला चुनाव तो उस ने जालन्धर से ही लड़ना है। अब आप देखें कि जालन्धर डी०ए०बी० वालों का मरकज़ है। अब मैं नहीं कह सकता कि वह ऐसा ठीक कहता है या गलत लेकिन मैं इन से यह पूछना चाहता हूं कि क्या इस टेलेंट और काबलियत का हमारे सारे इलाके में ही फुकदान है ?

श्री जगन्नाथ : यह हमारी गैरत को चेलैंज है।

चौधरी हरद्वारी लाल : ठीक है, लेकिन आप किसी सही चैलेंज को तो मन्जूर करते नहीं हैं वैसे ही इधर उधर फंसे रहते हैं। हां, तो यहां पर होम मिनिस्टर साहिब बैठे हैं मैं उन से कहूंगा कि वह हमारे जज़बात चीफ मिनिस्टर साहिब तक पहुंचाएं और उन से हमारी तरफ से दरखास्त करें कि 7 अप्रैल से इन एहकाम पर अमल होना है इस लिये उस से पहले गवर्नर साहिब से मिल कर इन एहकाम को मनसूख कराएं। यह हमारी गैरत को चैलैंज है.........

एक आवाज़ : वरना ?.......

चौधरी हरद्वारी लाल : वह तो आप जानते हैं कि मैं उस नौकर की तरह नहीं हूं जो वरना के ऊपर कह गया था कि नहीं बढ़ाएंगे तो इसी तन्खाह पर काम करता रहूंगा (हंसी) यह तो मेरी फितरत में शामिल नहीं है, मैं कहता हूं कि यही नहीं बहुत संगीन अलज़ामात उस पर लग चुके हैं (एक आवाज़ : वह भी बता दें) दो रोज़ की बहस है, वह भी बतलाऊंगा उस वक्त। वज़ीर साहिब खाहमखाह बेचैन हो जाते हैं, तैश में आ जाते हैं यह सारी चीजें उस वक्त यहां आ जाएंगी, कुछ नहीं छुपाया जाएगा। मैं पूछता हूं कि हरियाणा के अन्दर तो आप को वाइस चांसलर बनाने के लिये टेलेंट और काबलियत नहीं मिलती और उधर एडमिनिस्ट्रेटिव रिफामर्ज़ के लिये आप को टेलेंट और काबिलियत नहीं मिलती और यह टेलेंट लाने के लिये आप को कभी देहली, यू० पी० और मैसूर की तरफ भागना पड़ता है। यह जो वज़ारत है इस में छोटे और बड़े 8 रुकन हैं जिन में मेरे छोटे भाई चौधरी रिज़क राम भी जो बार बार उठते हैं शामिल हैं। इस के अलावा पंजाब में कहीं इन्हें टेलेंट नहीं मिलती। आखिर यह टेलेंट और काबलियत कैसे तलाश की जाती है और कैसे और कहां मिलती है; यह, चेयरमैन साहिब, हमारे लिए ताज्जुब की बात बन गई है। मैं एक ही सवाल करता हूं कि आखिर क्यों आप इन अलफाज़ के साथ खेल रहे हैं और क्यों इन अलफ़ाज़ के नाम पर आप इस प्रान्त का मज़ाक उड़ा रहे हैं ? हर बात पर टेलैंट और काबलियत का ज़िकर होता है लेकिन मैं कहता हूं कि यहां तो टेलेंट और काब-लियत के तसव्वर तक की मिट्टी पलीद की गई है। The very concept of these words have been destroyed, यहां पर जमहूरियत की रवायतों और

[चौधरी हरद्वारी लाल]

पार्लियामैंट्री डैमोक्रेसी के तमाम असूलों की मिट्टी पलीद करके रख दी गई है। मैं बतलाऊंगा कि किस तरह से इन्होंने गवर्नमैंट की खामियों को पिछले आठ महीने तक dekaironisation की मुहिम के लबादे की ओट में छुपाए रखा है। आप जानते हैं 8 महीने पर क्या कुछ हुआ है। 6 फरवरी को सरदार प्रताप सिंह इस जहां से चल बसे और उसी दिन से गवर्नमैंट की कमज़ोरियां मन्ज़रेआम पर आ गई हैं—कैबनिट की नाइत्तफाकी, नाअहलियत भी और दूसरी चीजें भी। 21 जून को पिछली वज़ारत टूटी और 21 जून से 5 फरवरी तक जो कुछ हुआ है वह आप जानते हैं और 6 फरवरी के बाद जो कुछ मन्ज़रे आम पर आया है वह भी आपने देख लिया है। अगर किसी बात से इन्कार करते हैं तो फिर बतलाया जाए कि जिस दिन 21 जून को सरदार प्रताप सिंह ने अस्तीफा दिया उस के बाद 8 महीने तक यह गवर्नमेंट सरदार प्रताप सिंह की स्यासी लाश क्यों पीटती रही? आखिर उसे पीटने की क्या ज़रूरत थी? कभी कहा सरदार प्रताप सिंह की तसवीरें उतार दो, कभी कहा कि फलां जगह से नाम मिटा दो और फलां बोर्ड फैंक दो। उस के नाम का हमारे एक स्टेडियम था। उसका उसे बड़ा शौक था। उन में जहां कई खामियां थीं तो कई अच्छी बातें भी थीं। कहा गया कि वह जो प्रताप स्टेडियम है उस का नाम भी मिटा दो। चेयरमैन साहिब, मैं और क्या 2 बताऊं। जहां तक कि उन के घर की तलाशी भी ली गई और उन की 90 साला माता की बेइज्ज़ती तक की गई। कल बाबू बचन सिंह जी भी बात कर रहा था और उन्होंने भी यह माना है कि प्रताप सिंह के साथ गवर्नमैंट ने निहायत गैर मुहज्ज़बाना सलूक किया है। जहां तक जनता का सवाल था यह जनता के साथ बड़ा भारी धोखा था जो dekaironisation के नाम पर किया गया। मैं सरदार प्रताप सिंह का स्यासी वारिस तो नहीं, पंडित मोहन लाल और पंडित भगवत दयाल तो हैं लेकिन मैं कहता हूं कि यह जनता के साथ धोखा था। आखिर यह धोखा जनता के साथ क्यों किया गया है?

सरकार चाहती है कि जनता की नजरें सरदार प्रताप सिंह कैरों के ऊपर ही लगी रहें और सरकार की खामियों की तरफ न लगें। अगर यह बात ठीक नहीं है तो मैं पूछना चाहता हूं कि क्या यह किसी वजीर का फैसला था, किसी अफसर का फैसला था या कैबिनट का फैसला था। क्या मुख्य मन्त्री ने स्वं फैसला किया था जो कि रात के अढ़ाई बजे वहां पर सर्च की गई? यह किस वजह से ऐसा हुआ था? मैं फिर कहना चाहता हूं कि जिस आदमी ने यह काम किया था उस के बरखिलाफ ऐक्शन लिया जाना चाहिए और उसे सजा देनी चाहिए। इस वक्त यह सवाल नहीं है कि सरदार प्रताप सिंह कैरों महान् आत्मा थे या नहीं। यह सवाल नहीं है कि सरदार प्रताप सिंह कैरों अपने सियासी मुखालफों से किस तरह सलूक करते थे। आखिर हम ने यानी सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों, सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला, दूसरे दोस्तों और मैंने किसी पब्लिक स्टैंडर्ड के लिए या पब्लिक लाइफ का मियार उंचा करने के लिए आवाज़ उठाई थी। सरदार प्रताप सिंह कैरों के विरुद्ध शिकायत की थी।

[*Deputy Speaker in the Chair*]

दास कमीशन बिठाया गया और अन्त में हमारी ही फतेह हुई। हम ने पब्लिक लाइफ

के स्टैंडर्ड को ऊंचा करने के लिए ही यह कदम उठाया था । यहां पर कहा जाता था कि सरदार प्रताप सिंह कैरों किसी को विक्टेमाइज करते वक्त सब तरीकों का इस्तेमाल करते थे लेकिन मैं पूछना चाहता हूं कि क्या अब विक्टेमाइजेशन नहीं हो रही है ? लेकिन यह सवाल नहीं है । वह जो आदमी इस तरह कहते हैं, अगर वह वजीर रहना चाहते हैं तो उन्हें जनता की आवाज को समझना पड़ेगा और उस का ख्याल रखना पड़ेगा । इस एवान में सब उल्लू बैठे हुए नहीं हैं । कुछ तो सब बातों को समझ सकते हैं ।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਉੱਲੂ ਨਹੀਂ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਇਹ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਤੌਹੀਨ ਹੈ । ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।

उपाध्यक्षा : मुश्किल तो यह है कि हाउस का यह रवैया हो गया है कि आनरेबल मैम्बर दूसरे की इज्जत का ख्याल नहीं रखते हैं । यह बात मैं खुद कहने ही लगी थी लेकिन कामरेड जंगीर सिंह जोगा ने कह ही दिया । उन्होंने ठीक ही कहा है । चौधरी साहिब, आप यह शब्द वापस लें । (The difficulty is that the hon. Members do not take into consideration the feelings of others. I myself was going to point out this thing but Comrade Jangir Singh Joga has done so. He has said the right thing. The hon. Member should withdraw these words.)

श्री मंगल सेन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम । चौधरी साहिब ने कहा कि हर शाख पर उल्लू बैठा है । क्या आनरेबल मैम्बर साहिब बता सकेंगे कि किस शाख पर उल्लू बैठा है ताकि हमें पता चल सके ?

चौधरी हरद्वारी लाल : मैं यह लफ्ज वापस लेता हूं । यह तो कहने का तरीका है । मैं अर्ज कर रहा था कि क्या यह कैबनिट का फैसला था, चीफ मिनिस्टर साहिब ने खुद फैसला किया था या किसी वजीर ने खुद फैसला किया था । अगर उन्होंने किया था तो भी बताया जाए । उस के बरखिलाफ एक्शन लिया जाए और उस को सजा दी जाए । अगर किसी अफसर ने खुद यह फैसला किया था तो उस के बरखिलाफ इंक्वायरी की जाए और उस को सजा दी जाए । यह डैमोक्रेसी के असूलों के बिलकुल बरखिलाफ है । यह तो डैमोक्रेसी के असूलों के रास्ते में हायल होती है । मैं समझता हूं कि इस तरह के रवैया ने सारे वायुमण्डल को खराब कर दिया है ।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, पंजाब के वायुमंडल से सरदार प्रताप सिंह कैरों के कातलों को लाजमी तौर पर हौसला मिला । इस से उन की हिम्मत बढ़ी । आखिर इस के बारे में लोग कितनी देर तक चुप रह सकते हैं । एक दो महीने चुप रह सकते हैं लेकिन इस बात से इन्कार नहीं किया जा सकता कि अगर इस सिलसिले में कातलों को नहीं पकड़ा जाता और उन को मुनासिब सजा नहीं दी जाती तो उन की हिम्मत

[चौधरी हरद्वारी लाल]

और बढ़ेगा । मैं सरदार प्रताप सिंह कैरों का सियासी वारिस नहीं हूं लेकिन इतना जरूर कहना चाहता हूं कि अगर इस बारे में ठीक तरह से जांच पड़ताल नहीं हुई तो उन्हें महात्मा गांधी की समाधि पर जा कर भूख हड़ताल कर देनी चाहिए (विघ्न) (शोर) अगर जरूरत पड़ी तो मैं भी इनके साथ जाऊंगा । मैं अर्ज कर रहा था कि जो सरदार प्रताप सिंह कैरों के साथ सलूक किया गया वह बहुत ही बुरा था । डैमोक्रेसी के असूलों की यहां पर बुरी तरह से मिट्टी पलीद की जा रही है । कई सरकारी अफसरों के बरखिलाफ इल्जामात लगाए गए और उन को सजा नहीं मिली । जब दास कमीशन के ऐक्शन पर बहस होगी उस वक्त बहुत कुछ हाउस में बतलाऊंगा । मेरे पास बहुत सी इन्फार्मेशन मौजूद है जिस से अवाम, आनरेबल मैम्बरज गुस्से में आ कर दंग रह जाएंगे । यहां पर एडमिनिस्ट्रेशन का भट्टा बिठा दिया हुआ है । सरकारी मुलाजमों को नाजायज तौर पर तबदील किया गया । जिस के विरुद्ध स्कैंडल्ज के बहुत ही मुनासिब चार्जिज थे, उस के बरखिलाफ ऐक्शन नहीं लिया गया । मैं यह सब बातें दास कमीशन के फौजी अप ऐक्शन पर जब डिस्कशन होगी उस दिन हाउस में रखूंगा । डैमोक्रेसी के असूलों की मिट्टी पलीद की जा रही है ।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, आनरेबल मैम्बरों को ही नहीं बल्कि आप को भी यह शिकायत है कि वजीर साहिबान हाउस से गैर हाजिर रहते हैं । यह तो हाउस की परवाह नहीं करते हैं । यह वजीर इस हाउस के मुलाजम हैं, मालिक नहीं हैं इन्हें आनरेबल मैम्बरों का मजाक नहीं उड़ाना चाहिए । इन्हें मैम्बरों की बेइज्जती नहीं करनी चाहिए ।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, पार्लियामेंटरी रवायत के मुताबिक क्वैश्चन आवर बहुत ही अहम आवर है । यह मैम्बरों के लिए बहुत ही अहम वक्त होता है लेकिन यहां पर बिलकुल ही उल्ट बात है । चौधरी देवी लाल जी ठीक ही कह रहे थे कि वजीर साहिब की मर्जी हो तो जवाब दे देते हैं, अगर मर्जी न हो तो नहीं देते हैं । यह इतना भी ख्याल नहीं करते कि सही जवाब देना चाहिए या गलत देना है : यह भी इनकी ही मर्जी है । सवाल का जवाब देते हुए आनरेबल मैम्बर की इज्जत रखना या न रखनी भी इन की मर्जी पर है । यह तो खाहमुखाह दूसरे की इज्जत मिट्टी में मिला देना चाहते हैं । पिछले दिनों में एक सवाल था. . . .

Deputy Speaker Please win up within two minutes.

चौधरी हरद्वारी लाल : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं एक दो मिनट में अपनी स्पीच वाईंड अप तो नहीं कर सकता हूं लेकिन जब आप चाहेंगी तो मैं वाईंड अप कर दूंगा ।

Deduty Speaker : Please t y to wind up within fiv minutes.

चौधरी हरद्वारी लाल : यह बहुत ही जरूरी चीज है । सवाल यह था कि "Will t e Chief Minister be pleased to state—

(a) wheth r the Punjab Government is consulted or has been consulted in the past by J mmu an Kas mir Government in the matter of granting route permits or truck permits from Pathankot to Srinagar ;

(b) whether Shri Parbodh Chandra, now Education Minister, Punjab, or Shri Pawan Kumar (deceased) son of Shri Prabodh Chandra or any other member of Shri Prabodh Chandra's family was ever granted a route permit or a truck permit from Pathankot to Srinagar ?"

यह सवाल था और मुख्य मन्त्री ने जवाब दिया था । मुख्य मन्त्री साहिब ने जवाब दिया ए एंड बी नो ((a) and (b) No.) यह ऐसी बात है कि अगर किसी चोर ने चोरी की हो 90 रुपए की और जब सरदार लच्छमण सिंह किसी पुलिस अफसर से यह पूछ लें कि इस चोर ने सौ रुपया की चोरी की है तो पुलिस अफसर यह कह दे कि नहीं चोरी की । मगर यह न बताए कि 90 रुपए की चोरी की है सौ रुपए की चोरी नहीं की । स्पीकर साहिबा, जिस वक्त यह जवाब दिया गया .....

उपाध्यक्षा : मैं स्पीकर साहिबा नहीं हूं (हंसी) आप मुझे स्पीकर साहिबा कह कर मुझे ज्यादा समय देने के लिए कहेंगे । (हंसी) (I am not speaker. (Laughter) The hon. Member by addressing me as Speaker will ask for more time from me.) (Laughter)

चौधरी हरद्वारी लाल : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरे दिल में आप का इतनी इज्जत है कि मैं तो हमेशा आप के बारे में बढ़ा चढ़ा कर ही कहता रहूंगा । तो मैं यह कह रहा था...........

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर ।

उपाध्यक्षा : आप बैठ जाइए । (Please sit down.)

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम । मैं जानना चाहता हूं कि क्या आप ने कोई टाइम लिमिट मुकर्रर की हुई है या नहीं । इस वक्त आप की घंटी नहीं बज रही । जब हम बोलते हैं तो दो दो मिनट के बाद आप घंटी बजाया करती हैं । हम बोल भी नहीं सकते ....(शोर) (विघ्न)

उपाध्यक्षा : आप इतने स्याने आदमी हैं, आप को सोच समझ कर बात करनी चाहिए (शोर) मुझे न आप का ख्याल है और न ही गौतम साहिब का; मुझे तो अपनी ड्यूटी का अहसास है । आप वाईंड अप करें (प्रशंसा) मैं इस कुर्सी पर इन्साफ करने के लिए बैठी हूं, मुझ से गैर इन्साफी की तवक्को न करें । (The hon. Member is a seasoned Parliamentarian. He should speak after due consideration. (noise) I see no difference between the hon. Member and Shri Surinder Nath Gautam; I realise my duty. He should please wind up. (Thumping) I am in this Chair to do justice and no injustice need be expected of me.)

चौधरी हरद्वारी लाल : मैं अर्ज कर रहा था......

श्री बाबू दयाल शर्मा : आन ए प्वायंट आफ आर्डर । अभी आनरेबल मैम्बर ने फरमाया है कि वह बढ़ा चढ़ा कर बात कर रहे हैं । मैं पूछना चाहता हूं कि क्या किसी मैम्बर को हाउस में बढ़ा चढ़ा कर बात करने का हक है ।

उपाध्यक्षा : आप बैठ जाइए (Please resume your seat.)

चौधरी हरद्वारी लाल : जब मुख्य मन्त्री ने यह जवाब दिया इस इवान में तो उन के सामने इस के बारे में पूरी इत्तलाह थी । एक तो वजीर मुताल्लिका का डैक्लेरेशन श्राफ असैट्स था । मैंने सवाल किया था, एक और मैम्बर साहिब ने भी सवाल किया है लेकिन जवाब नहीं आ रहा । मुझे और हैरानी है कि जवाब आएगा भी या नहीं ।

उपाध्यक्षा : मुनासिब तो यह था कि आप उस वक्त इस पर सप्लीमेंटरी करते । (The proper way was that the hon Member should have asked supplementary questions at that time on this point.)

चौधरी हरद्वारी लाल : मैं अर्ज कर दूं कि पता नहीं कि डैक्लेरेशन आफ असैटस आएगा कि नहीं । मैं उस डैक्लेरेशन आफ असैटस की एक कापी इस इवान की मेज पर रखता हूं । जिस के अन्दर वजीर मुताल्लिका ने सीधे तो नहीं तोड़ मरोड़ कर परमिटों का एतराफ किया है—(एक आवाज वह क्या है?) इस बात पर मैं फिर सारी बहस करूंगा। इन दो पार्ट्स में जिक्र किया गया है कि J&K-9960 और J KA 477 यह दो परमिट श्री पवन कुमार मरहूम जो कि श्री प्रबोध चन्द्र के लड़के थे उनके नाम थे । मेरा कहने का मतलब है कि उस वक्त यह इत्तलाह मुख्य मन्त्री के पास थी

"J & K 9960"

On the recommendations of the Registering Authority, Jammu and Kashmir Government, Jammu, temporary permit in respect of stage carriage No. J&K-9960 was countersigned by the Regional Transport Authority, Jullundur for the period from 21st May, 1963 to 29th July, 1963. Thereafter on the recommendations of Registering Authority, Jammu and Kashmir Government, Srinagar, temporary permit in respect of vehicle No. J&K-9960 issued in the name of M/s Kumar & Co. Chandigarh was countersigned from 7th August, 1963 to 29th November, 1963. No further countersignature was granted afterwards.

JKA-477

The Transport Controller, Jammu and Kashmir sent a letter to the Provincial Transport Controller, Punjab, Chandigarh, that the stage carriage No. JKA-477 covered by permit issued by Jammu and Kashmir Authorities in the name of deceased Pawan Kumar, son of Shri Prabodh Chandra, Chandigarh was operating on Jammu-Kathua route and it was intended that the route be changed to Jammu-Pathankot. He also requested that this permit may not be accounted for in the ratio shared by the two States under the reciprocal agreement as the allottee is a refugee and belongs to Punjab State. The Provincial Transport Controller, Punjab."

उस वक्त गवर्नमेंट सरदार प्रताप सिंह कैरों की थी । जो उस वक्त ट्रांसपोर्ट कन्ट्रोलर थे वह आज ऐक्साईज कमिश्नर हैं; उन के मुताल्लिक बहुत बातें आएंगी ।

"....The Provincial Transport Controller, Punjab, after consulting the Government, agreed to this proposal and informed the Transport Controller, Jammu and Kashmir accordingly. Secretary, Regional Transport Authority, Jullundur was asked to countersign the permit."

यह सब इत्तलाह मुख्य मन्त्री के पास थी । इस के मुताल्लिक बहुत से सवाल उठाए गए । मैं आज उन सवालों में नहीं जाऊंगा । मैं कहता हूं कि इस इवान में जो सवालों के जवाब दिए जाते हैं उन से हमें कोइ पता नहीं चलता कि सच्चाई क्या है और झूठ क्या है । (घंटी की आवाज ।)

Deputy Speaker : Please take your seat.

चौधरी हरद्वारी लाल : मैं वाइंड अप करता हूं ।

उपाध्यक्षा : सीनियर मैम्बरों को इस बात का ख्याल भी रखना चाहिए कि दूसरे मैम्बरों ने भी बोलना है । (The senior Members should keep in view that the other Members have also to speak.)

चौधरी हरद्वारी लाल : सीनियर मैम्बरों के साथ ऐसा भी सलूक होना चाहिए कि अगर वह इस इवान की इत्तलाह के लिए कोइ बहुत जरूरी बात कहना चाहें तो उन की बात सुन लेनीं चाहिए । सीनियर मैम्बरों को भी अपनी जिम्मेदारी का अहसास होना चाहिए .... (घंटी की अवाज) मैं दो मिनट में खत्म कर दूंगा । दो मिनट अभी निकल जाएंगे । क्या देर लगती है ।

मैं कह रहा था कि यहां पर कैबिनट सिस्टम आफ गवर्नमेंट है लेकिन इस सिस्टम के असूलों की परवाह नहीं की जाती । इस में एक ही मुख्य मन्त्री हुआ करता है लेकिन यहां पर तीन मुख्य मन्त्री हैं । होम मिनिस्टर की तो मैं बात नहीं करता । लेकिन तीसरे के बारे मैं कहता हूं कि एक कहावत है–मान न मान, मैं तेरा महमान । और मन्त्री मुख्य मन्त्री के खिलाफ नहीं बोला करते । लेकिन यहां पर कभी कहा जाता है कि मुख्य मन्त्री ने मेरी मुखालिफत की है, मेरी मदद नहीं की । कभी कहा जाता है कि मैं मुख्य मन्त्री के खिलाफ राए रखता हूं, मुझे यूनियन होम निमिस्टर ने मन्त्री बनाया है, मैं अस्तीफा दे कर भाग जाऊंगा । (शोर) यहां पर तो मिट्टी पलीद हो रही है । कभी कैबिनट के मैम्बरान आपस में लड़ा नहीं करते । आप ने सुना होगा कि ऊपर के इवान में ऐसा जूत पैज़ार हुआ है ....

गृह तथा विकास मन्त्री : चौधरी साहिब, यकीन रखिए यहां पर मुख्य मन्त्री एक ही है ।

चौधरी हरद्वारी लाल : पार्लियामेंटरी डैमोक्रेसी का असूल होता है कि अक्सरियत वाली पार्टी हकूमत बनाए और बाकी की पार्टियां मुखालिफत करें । यहां पर आप ने देखा होगा कि किस तरह से कानाफूसी होती है । जालन्धर में एक फर्म बना रखी है—फर्म आफ मीडिएटर्ज । उस फर्म के चेयरमैन आपोज़ीशन के एक सीनियर मैम्बर आफ पार्लियामेंट हैं । फर्म का हैड आफिस जालन्धर में है । हमारे एक वजीर उस फर्म के एजेंट हैं । हमें शर्म आती है कि वह बाहर की फर्म आकर हमारे वजीरों के झगड़े निपटाती है ।................

उपाध्यक्षा : अगर कांग्रेस के मैम्बर मदद नहीं करते तो क्रिटिसाईज क्यों करते हैं ? (If the Congress Members do not help then why do they criticise ?)

चौधरी हरद्वारी लाल : इधर चौधरी देवी लाल जी ऐसे हैं जो जिस पर चाहते हैं जा गिरते हैं। यहां पर एक बड़े वजीर को भी उन्होंने दबा लिया। उस फर्म आफ मीडिएटर्ज की मदद से वह वजीर माफी मांग कर उसमें से निकल गए और चौधरी देवी लाल जी भी बैठ गए । लेकिन, डिप्टी स्पीकर साहिबा, उन्होंने जो चार्जिज उस वजीर के खिलाफ लगाए

[चौधरी हरद्वारी लाल]

थे वे चौधरी नेत राम के प्वायंट आफ आर्डर की तरह ज्यूं के त्यूं खड़े हैं (हंसी) मैं पूछता हूं कि आखिर उन चार्जिज़ का क्या बनेगा । उन के बैठ जाने से वह चार्जिज तो खत्म नहीं हो जाते । इस तरह से तो सारी पब्लिक लाईफ की मिट्टी पलीद हो जाएगी । असल बात यह है कि हम ने डैमोक्रेटिक सरकार तो बना ली लेकिन अभी तक इसमें बहुत सी ऐसी चीजें रह गई हैं जिन को नजर अन्दराज नहीं किया जा सकता । एक तरफ कैबिनेट बीमार है, दूसरी तरफ आपोजिशन बीमार है, लैजिस्लेचर बीमार है, ऐडमिनिस्ट्रेशन बीमार है । यह एक ऐसा सिलसिला बना हुआ है, जिस के पेशे नजर मुझे हज़रते इकबाल का एक शेर याद आ गया है :

'मसजिद तो बना दी शब भर में,
ईमां की हरारत वालों ने ।
मन अपना पुराना पापी है,
बरसों से निमाज़ी बन न सका ।'

(प्रशंसा)

ठीक है कि सरकार तो बना दी लेकिन इसमें से ऐसी चीजों को भी निकालना बाकी है । आखिर यह तो गवर्नमेंट का एक तरीका है । जम्हूरियत, डैमोक्रेसी दूसरे मुल्कों में भी है । वहां पर डैमोक्रेसी की कुछ रवायात है, ट्रैडीशंज हैं । उन रवायात को भी आप ने फालो करना है । इन अल्फाज के साथ, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप का शुक्रिया अदा करता हुआ अपनी सीट लेता हूं ।

श्रीमती प्रसन्नी देवी : (राजौंद) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, वित्त मन्त्री सरदार कपूर सिंह जी नें जो बजट हाउस के सामने पेश किया है वह बड़ा सराहनीय है और मैं पंजाब गवर्नमेंट को इस बात के लिए बधाई देती हूं कि उन्होंने बजट के अन्दर पंजाब के सूबे को आगे बढ़ाने की हर तरीके से कोशिश की है । इस के साथ ही साथ बजट में इस बात का जिक्र आया है कि पिछड़े हुए इलाकों, पिछड़े हुए वर्गों और पिछड़ी हुई जातियों की तरफ खास तौर से ध्यान दिया जाएगा । डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं जिस इलाके से चुनकर आई हूं वह इलाका बहुत पिछड़ा हुआ इलाका है । उस इलाके में हर लिहाज से कामों की कमी है । इसलिए मैं आप के द्वारा उन विशेष बातों की तरफ हाउस का और गवर्नमैंट का ध्यान दिलाना चाहती हूं जिन की तरफ ध्यान दिया जाना जरूरी है ।

सब से पहिले आप शिक्षा को ही ले लीजिए । इस सम्बन्ध में बजट के अन्दर कहा गया है कि सरकार एक बोर्ड कायम करेगी जिस के मातहत एक कमेटी बनेगी जिस का जरूरी काम यह होगा कि वह पिछड़े हुए इलाकों और देहाती शिक्षा की आवश्यकताओं की तरफ खास तौर से ध्यान देगी । पिछले वर्ष में छः वर्ष से दस साल की उमर तक के बच्चों के लिए शिक्षा अनिवार्य की गई थी । इस साल छः साल से ग्यारह साल तक के बच्चों के लिए यह स्कीम लागू कर दी गई है । ठीक है कि अनिवार्य करने से स्कूलों में बच्चों की तादाद तो जरुर बढ़ेंगी । ज्यादा बच्चे स्कूलों में जाने लगेंगे । लेकिन जब स्कूलों के अन्दर पढ़ाने वाले ही न होंगे तो

बच्चों को वहां पर जाने से क्या फायदा होगा । आज भी देहातों के अन्दर कितने ही ऐसे स्कूल हैं जहां पर कि पढ़ाने वाले ही नहीं हैं और बच्चे वहां जाते हैं, वापिस आ जाते हैं । इसलिए मैं इस चीज की तरफ विशेष तौर से ध्यान दिलाना चाहती हूं कि सरकार को कोई ऐसा प्रबन्ध करना चाहिए जिससे अध्यापक और अध्यापिकाएं ऐसे स्कूलों में हों और जहां जहां, जिन जिन इलाकों में अध्यापक जाने के लिए तैयार नहीं होते उन को वहां पर पहुंचाने के लिए विशेष रियायतें दी जाएं । इस के अलावा गवर्नमैंट की यह नीति है कि देहातों के अन्दर ज्यादा से ज्यादा प्राइमरी, मिडल और हायर सैकेंडरी स्कूल खोले जाएं । लेकिन अफसोस के साथ कहना पड़ता है कि इस समय भी देहातो में ऐसे इलाके मौजूद हैं जहां पर दस दस मील तक कोई हाई या हायर सैकेंडरी स्कूल नहीं हैं, पांच पांच छः छः मील तक कोई मिडल स्कूल नहीं है । इस हालात में आप खुद अन्दाजा लगाइए कि पिछड़े हुए इलाकों के लोग आगे बढ़े हुए इलाकों के लोगों के बराबर कैसे आ सकते हैं ?

इसी तरह से आप पानी और नहरों के मसले को ले लीजिए । ठीक है कि बहुत से इलाके ऐसे हैं जहां पर पानी हर साल मार करता है । लेकिन ऐसे भी इलाके हैं जो कि निहायत उपजाऊ हैं मगर पानी की कमी की वजह से किसान मर रहा है । पानी मिल जाए तो इस समय हमारे सामने जो अन्न समस्या खड़ी हुई है उसको सुलझाने में भी काफी मदद मिल सकती है । उस इलाके में पीने के पानी की भी बहुत कमी है । डेढ सौ फुट तक पीने का पानी नहीं मिलता । पानी की लोगों को वहां पर लगातार दिक्कत रही है । ठीक है, इसमें कोई शक वाली बात नहीं है कि नहर के महकमे की तरफ से स्कीमें बनती हैं लेकिन छः छः साल तक स्कीमें ही स्कीमें चलती रहती हैं । कभी सरवे हो रहा होता है, कभी कुछ चल रहा होता है । कुछ पता नहीं चलता कि कब उन को अमली रूप दिया जाएगा । इस तरह से स्कीमें पूरी हो ही नहीं पाती ।

(इस समय स्पीकर साहिब ने कुर्सी ग्रहण की)

इसलिए, स्पीकर साहिब, आप के द्वारा मैं हाउस को और मन्त्रिमंडल को निवेंदन करना चाहती हूं कि ऐसे इलाकों की आवश्यकताओं की तरफ विशेष तौर से ध्यान दिया जाए ।

इसी तरह की हालत सड़कों और बिजली की भी है । सारे इलाके के अन्दर, किसी एक गांव के अन्दर भी बिजली नहीं पहुंची, ऐसे इलाके भी पंजाब के ही अन्दर मौजूद हैं । जिस इलाके में कहीं भी बिजली नहीं पहुंची हो, किसी गांव के अन्दर बिजली न पहुंची हो उस से आप स्वयं अन्दाजा लागाएं कि वह इलाका कैसे दूसरे इलाकों की बराबरी कर सकता है । ठीक है कि पंजाब गवर्नमैंट ने हरियाना की जरूरतों की जांच पड़ताल करने के लिए एक कमेटी बनाई है जो पिछड़े हुए इलाकों की समस्याओं पर विचार करेगी । लेकिन मैं आप के द्वारा गवर्नमैंट को और उस कमेटी के मैम्बर साहिबान से प्रार्थना करूंगी कि हिन्दी रिजन के अन्दर भी उन इलाकों का खास तौर से ध्यान रखा जाए जहां पर कि अभी तक सड़कें नही पहुंच

[श्रीमती प्रसन्नी देवी]

पाई, बिजली नहीं पहुंचाई पाई और जिन के अन्दर पीने के पानी तक की निहायत कमी है । उन इलाकों की जरुरतों को ज्यादा से ज्यादा तरजीह दी जाए ।

स्पीकर साहिब, मैं पंजाब गवर्नमेंट को इस बात की बधाई देती हूं कि तीसरे और चौथे दर्जे के सरकारी कर्मचारियों के वेतन और डी. ए. आदि में उन्होंने वृद्धि की है । इस के लिए वह बधाई की पात्र है । लेकिन इस के साथ ही साथ मैं सरकार से यह भी प्रार्थना करती हूं कि पहले और दूसरे दर्जे के सरकारी मुलाजमों के ग्रेड भी वही चले आ रहे हैं जो कि 35 साल पहिले थे । बढ़ती हुई महंगाई को सामने रखते हुए उन के ग्रेडों को बढ़ाने और उन को भी रियायतें देने के सम्बन्ध में सरकार को ध्यान देना चाहिए ।

इस के अलावा, स्पीकर साहिब, हमारा जिला करनाल और उसमें भी कैथल का इलाका सब से ज्यादा पिछड़ा हुआ है । ऐसे इलाके की तरफ पंजाब गवर्नमेंट को खास तौर से ध्यान देना चाहिए । इस अवसर पर मैं पंजाब के भूतपूर्व मुख्य मन्त्री स्वर्गीय सरदार प्रताप सिंह कैरों की प्रशंसा किए बगैर नहीं रह सकती कि उन के द्वारा हमारे इलाके को काफी फायदा पहुंचा था और उन्होंने उसको आगे बढ़ाने में काफ़ी सहायता की । यह बड़े दुःख की बात है कि वह आज हमारे बीच में नहीं है ।

बजट के अन्दर यह भी कहा गया है कि पंजाब सरकार भ्रष्टाचार को दूर करने के लिए हर मुम्किन कोशिश कर रही है। लेकिन आप सब को पता है कि हमारे भूतपूर्व मुख्य मन्त्री सरदार प्रताप सिंह कैरों का कत्ल हुए आज एक महीने से ज्यादा हो चुका है लेकिन पंजाब गवर्नमेंट अभी तक इस सम्बन्ध में कोई सुराग नहीं निकाल सकी । यह हमारे सब के लिए बड़े शर्म और दुःख की बात है कि एक महीना हो चुका है और पंजाब के इतने बड़े नेता के कत्ल का, जिस ने पंजाब को बहुत कुछ दिया, जिसने पंजाब की बहुत सेवाएं कीं, पता नहीं लगा सकती । इन्क्वायरी किस ढंग से हो, कौन करे यह फिजूल की बातें हैं । इन्क्वायरी जिस तरह से भी हो सकती हो, की जाए, जिस ढंग से भी मुलजिम पकड़े जा सकते हों वह ढंग अपनाना चाहिए लेकिन सवाल यह है कि उन को जल्दी से जल्दी पकड़ने की कोशिश करनी चाहिए । स्पीकर साहिब, मैं आप के द्वारा पंजाब गवर्नमेंट को इस बात पर भी जोर देना चाहती हूं कि आज पुलिस के अन्दर या दूसरे शासन प्रबन्ध के अन्दर जो कमियां है उन को नजर अन्दाज नहीं करना चाहिए । उन का खास तौर से ध्यान रखना चाहिए । मैं नाम नहीं लेती लेकिन मैं यह जरूर कहना चाहती हूं कि जिन अफसरों के खिलाफ इन्क्वायरियां चलती रहीं हैं, इन्क्वायरीज के बावजूद वह वहीं, उन्हीं जगहों पर बैठे हुए हैं । हमारे करनाल को ले लीजिए । पिछले साल डी. ई. ओ. के खिलाफ़ कितनी शिकायतें हुईं और तीन चार अफसर उस की इनक्वयारी के लिए चण्डीगढ़ से वहां गए और उस की इनक्वारी होने के बाबजूद भी वह वहां बैठा हुआ है । इसी तरह से और कई अफसर ऐसे ही हैं जिन के खिलाफ कितनी ही शिकायतें होती हैं लेकिन उन को वहां से नहीं हिलाया

1.00 p.m.

जाता । फिर कई स्कूल खाली पड़े हुए हैं, वहां कोई टीचर नहीं लगाया जाता । जहां उनकी मरजी आती है वहां तो भेज दिए जाते हैं और जिन स्कूलों के लिए उन की मरजी नहीं आती वहां कोई टीचर नहीं भेजा जाता । इस किस्म के अफसर जो शासन में गड़बड़ी पैदा करते हैं उन्हें नहीं रखना चाहिए और उनके खिलाफ सखत से सखत कार्यवाई करनी चाहिए जिस तरह से दास कमिशन की रिपोर्ट पर किया गया है । जिन अफसरों ने अच्छा काम किया हो उन की तो दाद देनी चाहिए और जिन्होंने गड़बड़ी की हो उन के खिलाफ कार्यवाई होनी चाहिए ।

स्पीकर साहिब, करनाल ज़िला के अन्दर सब से ज्यादा फ्लडज़ आते हैं । यह ठीक है कि फ्लडज़ की रोक थाम के लिए पंजाब सरकार ने काफी रुपया रखा है और इन को दूर करने के लिए काफी कोशिश हो रही है लेकिन इस के बावजूद भी हम देखते हैं कि हमारे ज़िला में कई गांव ऐसे हैं जो पिछले 16 या 17 साल से हमेशा पानी से घिरे हुए हैं और उन गांवों में से आज तक पानी नहीं सूखा । स्पीकर साहिब, आप अन्दाजा लगाएं कि उन गांवों की क्या हालत होगी जहां लगातार कई सालों से पानी खड़ा हो, वहां वह कैसे कोई खेती कर सकते हैं । स्पीकर साहिब, पंजाब में ज्यादा तर जनता देहात में रहती है और जिन गांवों में से पानी न सूख रहा हो वहां उन लोगों की हालत कैसे सुधर सकती है। और वे लोग किस तरह से अपने बच्चों को पढ़ा सकते हैं । फिर फ्लडज़ को रोकने के लिए जो ड्रेनज खोदी जाती हैं, यह ठीक है कि सरकार उन की खुदाई के लिए रुपए खर्च कर रही है और वह यह काम ठेकेदारों के हवाले कर देती है लेकिन हालत यह है कि उन की खुदाई को पूरा नहीं किया जाता । मेरे अपने गांव सींख में जो ड्रेन खोदी गई है उस की खुदाई हुए चार या पांच साल हो चुके हैं लेकिन उस की खुदाई पूरी न होने की वजह से वहां से पानी नहीं निकल सकता और इसी वजह से गांव के वह चारों तरफ से पानी से घिरा हुआ है । चौधरी रणबीर सिंह जो पहले सिंचाई मन्त्री थे वह वहां पर गए भी थे और उस पानी को खुद वहां देख आए थे । फिर वहां ड्रेन तो खोद दी गई है लेकिन आज तक उस पर पुल नहीं बनाया गया जिस की वजह से गांव वालों को बहुत तकलीफ होती है । यह पुल अभी तक नहीं बनाया गया हालांकि इस के बनाने के लिए मैं हर साल कोशिश करती रही हूं । हालत यह है कि अगर किसी बड़े अफसर ने या किसी मिनिस्टर ने वहां जाना हो तो वहां पर पुल बनाने का सारा सामान रखवा दिया जाता है और उस के चले जाने के बाद वह वहां से उठवा लिया जाता है । मेरे यह कहने का मतलब यह है कि नई नई स्कीमें तो बना दी जाती हैं लेकिन जो पुरानी स्कीमें होती हैं उन को मुकम्मल नहीं किया जाता, तो इन स्कीमों के बनाने का क्या फायदा रह जाता है ? काम इस तरह से होना चाहिए कि जो भी काम किया जाए उसे पहले पूरा किया जाए और बाद में किसी दूसरे काम को शुरू किया जाए । अगर इस ढंग से काम किया जाएगा तब तो हम तरक्की कर सकेंगे । पिछड़े हुए जो इलाके हैं उन में सड़कें, स्कूल, हस्पताल और बिजली आदि की जितनी भी सहूलतें हैं दी जाएं और उन को दूसरे इलाके जो तरक्की कर चुके हैं उन के बराबर लाया जाए ।

[श्रीमती प्रसन्नी देवी]

हैल्थ की यह हालत है कि डिसपेंसरीज तो खुली हुई हैं लेकिन कई कई सालों तक वहां डाक्टर नहीं जाता और इस के लिए कहा जाता है कि देहात में कोई डाक्टर जाने को तैयार नहीं होता। मैं पूछती हूं कि नई नई डिसपेंसरियां खोलने का क्या फायदा जब कि वहां डाक्टर नहीं रहता। पिछले साल पंजाब सरकार ने प्राइमरी हैल्थ सेंटर खोले। मैं समझती हूं कि उनके खोले जाने का कोई फायदा नहीं जब तक कि वहां पर डाक्टर न हों और पूरी दवाइयां न हों। इस लिए स्पीकर साहिब, मैं आप के द्वारा पंजाब सरकार से प्रार्थना करती हूं कि पिछड़े हुए जो इलाके हैं उन की डिवेल्पमेंट की तरफ यह ज्यादा ध्यान दे और उन इलाकों के बराबर ले जाए जिन की डिवेल्पमेंट हो चुकी है। मैंने पहले भी अर्ज की है कि मेरी सारी कानस्टीच्यूएंसी में 80 गांव है जिन में से मुश्किल से एक या दो में अब तक बिजली गई है। फिर यह देखने में आया है कि छोटे छोटे गांव को बिजली पहले दी गई है ताकि थोड़ी बिजली गांव को दे कर गांवों की गिनती अधिक हो सके। फिर यह अजीब तरीके से दी जाती है। कहीं एक दो गांव को दे दी जाती है और उन के आस पास के 15 या 20 गांवों को छोड़ दिया जाता है। फिर कहीं बिजली दी भी गई है तो ट्यूबवेलज को कनेक्शनज नहीं दिए जाते। इस लिए मैं आशा करती हूं और प्रार्थना करती हूं कि हमारी सरकार इन चीजों की तरफ ध्यान दे कर उन इलाकों का खास तौर पर ध्यान रखेगी जो पिछड़े हुए रह गए हैं और इस तरह कर के यह उन्हें आगे बढ़ने में मदद करेगी।

इस के अलावा मैं पंजाब सरकार का धन्यवाद करती हूं जो इस ने पंजाब में बहुत सारे काम किए हैं और जो यह लोगों को आगे बढ़ाने की कोशिश कर रही है।

श्री अध्यक्ष : कुछ मैम्बरर्ज ने यह रिकुएस्ट की है कि हाउस को आज डेढ बजे एडजर्न कर दिया जाए। अगर आप सब रजामंद हों तो आज जो आधा घंटा हम कम बैठेंगे वह कल आधा घंटा ज्यादा बैठ कर पूरा कर लिया जाए। (Some hon. Members have requested to adjourn the House at 1.30 p.m. today. If it is the sense of the House then we may sit half an hour more tomorrow in lieu of half an hour early adjournment of the House today.)

बाबू बचन सिंह : ठीक है जी।

लोक कार्य मन्त्री : स्पीकर साहिब, बेहतर रहेगा कि कल सदन 9 बजे मीट करे।

श्री अध्यक्ष : तो यह ठीक है। (Then it is all right.)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਆਣਾ ਉੱਤਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਆਟਮ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ ਨੇ ਇਕ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦਰਜਾ ਸੋਮ ਔਰ ਦਰਜਾ ਚਹਾਰਮ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਔਰ ਅਲਾਊਂਸਿਜ਼ ਵਿਚ

25 ਫੀਸਦੀ ਅਜ਼ਾਫਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਮਹਿੰਗਾਈ ਨੂੰ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰਖਕੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਇਥੇ ਪੂਰੇ ਜੋਬਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ...........

चौधरी अमर सिंह : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, गवर्नर साहब के एड्रेस पर डिस्कशन के मौके पर और दूसरे सारे मौकों पर हरिजन मैम्बरों को बोलने के लिए टाईम नहीं दिया गया। तो मैं यह पूछना चाहता हूं कि क्या यहां यही प्रैसीडेंट बना लिया गया है कि किसी हरिजन लैजिसलेटर को बोलने के लिए टाईम नहीं दिया जाएगा तो यह अलग बात है वरना................।

श्री अध्यक्ष : मुनासब होता अगर आप ऐसी बात न करते। अगर हरिजन मैम्बरों से आप का मतलब सिर्फ चौधरी अमर सिंह ही है तब तो अलग बात है और अगर सरदार अजायब सिंह संधू, बाबू अजीत कुमार और श्री रूप सिंह फूल आदि मैम्बर हरिजन मैम्बरों में शुमार होते हैं तब तो उन को गवर्नर एड्रेस पर भी और दूसरे मौकों पर भी बोलने के लिए मौका मिल चुका है। मैं तो हमेशा यही कोशिश करता हूं कि ज्यादा से ज्यादा मैम्बर बोलें लेकिन इस में हमारी कुछ लिमिटेशनज है और मैं सब को बोलने के लिए सब मौकों पर मौका नहीं दे सकता। (It would have been better if the hon. Member had not raised this point. If by Harijan Members he means Chaudhri Amar Singh only then it is a different thing, but if Sardar Ajaib Singh Sandu, Babu Ajit Kumar and Shri Rup Singh Phul and other Harijan Members are also included amongst them then they have been given time to speak on the Governor's Address and on other occasions. I always try that the maximum number of hon. Members be given time to speak but we have got certain limitations and I cannot allow every Member to speak on every occasion.)

कंवर राम पाल सिंह : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। मैं यह जानना चाहता हूं कि यहां जो बैंक बैंचिज पर मैम्बर बैठे हुए हैं क्या इन को भी कोई टाईम बोलने के लिए एलाट किया जाएगा क्योंकि न हमें गवर्ननर एड्रेस पर डिस्कशन के मौका पर टाईम मिला है और न ही किसी दूसरे मौका पर लेकिन जो सीनियर मैम्बर साहिबान हैं उन को हर मौका पर टाईम दिया जाता है और बाद में कह दिया जाता है कि टाईम कम है और बाकी मैम्बर केलल 5 मिनट के लिए बोल सकते हैं।

Mr Speaker : Order please.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : स्पीकर साहब, मैं एक काऊंटर प्वायंट आफ आर्डर करता हूं और जानना चाहता हूं कि फरंट बैंचिज पर बैठे हुए मैम्बरों को क्या आप कुछ टाईम देंगे या नहीं देंगे? (हंसी)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਸਟਰਿਕਟਲੀ ਸਪੀਕਿੰਗ ਮੇਰਾ ਇਹ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਵੈਸੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਇਹ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਦਿਨ ਖਾਲੀ ਰਖ ਲਏ ਜਾਣ ਤਾਕਿ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ]
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰ ਸਕਣ ਵਰਨਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਫੀਲਿੰਗ ਨਾਲ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਅਗਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਉ ਤਾਂ ਸਭ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

श्री अध्यक्ष : मैं भी चाहता हूं कि ऐसा कुछ हो जाए, कन्सिडर करेंगे। इस वक्त 30 मार्च तक तो प्रोग्राम काफी टाइट है। उस के बाद मुझे कोई एतराज़ न होगा। (I too would like to have some such arrangement. I will consider it. For the present there is no scope for this till the 30th March due to a tight schedule. Thereafter, I will have no objection.)

लाला रूलिया राम : On a point of order, sir, स्पीकर साहिब, कंवर राम पाल जी ने जो कहा है उस में मैं भी शामिल हूं कि हमें बोलने के लिए वक्त नहीं मिलता। हम वैसे ही चले जाते हैं। (विघन)

श्री अध्यक्ष : कोशिश करेंगे कि बजट की बहस के दौरान ही कोई न कोई ऐसी सिटिंग मुकर्रर कर दें। (I will try to arrange such a sitting during the consideration of the Budget.)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦਸੰਬਰ ਵਿਚ ਮਹਿੰਗਾਈ ਇਨਤਹਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਤੇ ਦੂਜੇ ਫਿਕਸਡ ਇਨਕਮ ਵਾਲੇ ਬਿਲ ਬਿਲਾ ਉਠੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਸਬਮਾਮੂਲ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਲੰਧਰ ਵਿਚ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਇਸ ਬਜਟ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਕਿ ਕਈ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਲਾਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਕਦਮ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਵਾਂ ਜਾਂ ਇਹ ਕਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਕੰਮ ਹੁਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। (ਵਿਘਨ) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਣੀ ਬਜਟ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿਘ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਨ 1963 ਵਿਚ ਐਵੇਰੇਜ ਇਡੈਕਸ 122 ਸੀ ਉਹ ਸੰਨ 1964 ਵਿਚ 166 ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ, ਗੋਇਆ 44 ਪੁਆਂਇਟ ਰਾਈਜ਼ ਕਰ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਿਚ ਇਜ਼ਾਫਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਰੈਸ਼ਨਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਅਸੂਲ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਕ ਖਾਸ ਪਰਸੈਂਟੇਜ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਆਟੋਮੈਟੀਕਲੀ ਆਪਣੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਰੀਵਾਈਜ਼ ਕਰੇਗੀ। ਜਦ ਸੈਂਟਰਲ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਇਕ ਅਸੂਲ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਰੈਸ਼ਨਲ ਬੇਸਿਜ਼ ਤੇ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਉਸੇ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ ? ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਵਕਤ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਦੋ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਟੀਚਰਜ਼ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ।

ਉਸ ਵਕਤ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਅਤੇ ਜੋ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦਿਤੀ, ਖੁਦ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਉਥੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਵਰਤ ਤੋੜਨ ਵੇਲੇ ਖੁਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੂਸ ਦਾ ਗਲਾਸ ਪਿਲਾਉਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਐਸ਼ੋਰ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਰਨ ਵਰਤ ਤੋੜੋ ਅਜ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਐਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਏਗੀ। ਇਹ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਪਬਲਿਕ ਦੀ ਰੋਟੀ, ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਬਾਰੇ ਤਸ਼ਵੀਸ਼ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਖੁਸ਼ਬਾਸ਼ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗੀ। ਜਾਂ ਐਸੇ ਨੌਕਰ ਰਖੇਗੀ ਜੋ ਹਰ ਵੇਲੇ ਗਰੰਬਲ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ। ਮੈਂ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਗਰੰਬਲ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਵਲ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਇੰਡੈਕਸ ਵਧੇਗਾ ਤਾਂ ਤਨਖਾਹ ਵਧੇਗੀ ਅਤੇ ਜੇ ਘਟੇਗਾ ਤਾਂ ਤਨਖਾਹ ਘਟੇਗੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਨਾਜ ਖਰੀਦਣ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ 9 ਕਰੋੜ 67 ਲਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਸਪਲਾਈ ਮਾਰਕਿਟਿੰਗ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਮਦ ਹੇਠ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਾਈਟ ਡਾਇਰੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਰਾਈਟ ਕਦਮ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਕਦਮ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਹ ਕਦਮ ਪਹਿਲਾਂ ਚੁਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਦਿਕਤਾਂ ਨਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਇਸ ਸਾਲ ਫਸਲ ਚੰਗੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਫਸਲ ਨਾ ਸਿਰਫ ਬੰਪਰ ਕਰਾਪ ਹੈ ਬਲਕਿ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਾਪ ਹੈ। ਇਹ ਮੌਕਾ ਹੈ ਜਦ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੋ ਕਨਜ਼ਿਊਮਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹਨ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਵੀ ਹਨ, ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਅਗੇ ਦਾ ਐਸਾ ਪੱਕੇ ਪੈਰੀਂ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰੇ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਗੇ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਐਸੀ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇ ਅਤੇ ਜੋ ਤਾਜਰ ਹਨ, ਹੋਰਡਰਜ਼ ਅਤੇ ਬਲੈਕ ਮਾਰਕੀਟਅਰਜ਼ ਹਨ, ਜ਼ਖੀਰਾਅੰਦੋਜ਼ ਹਨ, ਮੁਨਾਫਾਖੋਰ ਹਨ ਉਹ ਮੁਨਾਫਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਵਧਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮੋਹਰੇ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜ ਵੀ ਇਸ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਹੋਰ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗਲ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਕਸੂਰਾਂ ਨੂੰ, ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਟੈਂਪ ਡਿਊਟੀ 13 ਅਤੇ 12 ਫੀਸਦੀ ਇਤਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖੁਦ ਮੰਨਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਮਰਲਾ ਟੈਕਸ ਐਸਾ ਟੈਕਸ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਤੇ ਟੈਕਸ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਵਾਪਸ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੇ ਇਕ ਕੰਮ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਹੋਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਲਈ 240 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਛੋਟ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਹਾਤਮ ਤਾਈ ਦੀ ਕਬਰ ਤੇ ਲੱਤ ਮਾਰਕੇ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿਘ]

300 ਰੁਪਏ ਤਕ ਵਧਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਮਹਿੰਗਾਈ 5, 6 ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਐਕਟ ਬਣਿਆ ਸੀ ਉਦੋਂ 240 ਰੁਪਏ ਛੋਟ ਸੀ। ਹਣ ਉਸ ਨੂੰ 300 ਰੁਪਏ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਛੋਟ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਸਵਾ ਰੁਪਿਆ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਅਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਨਾਵਾਜਿਬ ਹੈ ਅਤੇ ਘੱਟੋ ਘਟ ਦੁਗਣੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, 500 ਰੁਪਏ ਤਕ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਿੰਗਾਈ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ, ਭੜਭੂੰਜਿਆਂ, ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸੇਠਾਂ, ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਅਤੇ ਧਨਾਢ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀ। ਇਸ ਵਲ ਇਸ ਨੂੰ ਤਵੱਜੁਹ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਸਰਕਾਰ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਐਤਕੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿਚ ਰੀਲੀਫ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੀਲੀਫ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੱਲ ਲਾਹੀ ਹੈ। ਥੋੜੇ ਸਾਲ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਟੈਕਸ 33 ਕਰੋੜ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਵਧਦਾ ਵਧਦਾ 64 ਕਰੋੜ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਨਾਂ ਵਾਧਾ ਬਹੁਤੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। 1960-61 ਵਿਚ 33 ਕਰੋੜ ਕੁਝ ਲੱਖ ਦਾ ਟੈਕਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ 1965-66 ਵਿਚ 64 ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਟੈਕਸ ਹਰ ਸ਼ਾਲ ਵਧਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਧਿਆ ਕਿਵੇਂ ਹੈ? ਇਥੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਹ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਗਵਾਹ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਜੋ ਬਜਟ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਘਾਟੇ ਦਾ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਮਾਲ ਦੀ ਦਾਨਿਸ਼ਮੰਦੀ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਰੀਵਾਈਜ਼ਡ ਐਸਟੀਮੇਟਸ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵਾਧਾ ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਜਦ ਅਕਾਊਂਟਸ ਆਏ ਤਾਂ ਕਰੈਡਿਟ ਵਧ ਅਤੇ ਡੈਬਿਟ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਤਕ ਟੈਕਸ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ ਹਨ। 33 ਕਰੋੜ ਤੋਂ 64 ਕਰੋੜ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੈਕਸ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਫਖਰ ਕਰੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਦਾ ਟੈਕਸ ਵੇਖ ਲਉ। ਐਕਸਾਈਜ਼ ਡਿਊਟੀ ਬਾਰੇ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦੀ ਇਸ ਵਧੀਕੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਬਿਡਿੰਗ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਸਿਲਸਿਲੇ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਬਾਰੇ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇ ਆਕਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 2 ਕਰੋੜ 68 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਟੈਕਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਜੋ ਫਿਗਰਜ਼ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ 9 ਕਰੋੜ 83 ਲੱਖ ਦੀ ਟੈਕਸ ਦੀ ਕੇਵਲ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਤੋਂ ਹੀ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਬਜਟ ਨੂੰ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਤੇ ਬਿਲਡ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਕਿਸੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਫਿਨਾਂਸਿਜ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੈਕਸ ਤੇ ਬਿਲਡ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ? 64 ਕਰੋੜ

ਦੇ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿਚ 10 ਕਰੋੜ ਦਾ ਟੈਕਸ ਸਟਿਲ ਹੈਡ ਡਿਊਟੀ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਕਿੰਨੇ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾਹਵਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਵੈਲਫੇਅਰ ਸਟੇਟ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬੀ ਬਣਾ ਕੇ, ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਕੇ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਹੱਕ ਹੈ ? ਇਹ ਫਿਰ ਕਿਸ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਦੁਹਾਈ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿਸੇ ਇਖਲਾਕ ਦੀ ਜਾਂ ਮਹਾਤਮਾਂ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ? ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦਾ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾ ਕਰਦੇ ਪਰ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫ਼ਖ਼ਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਇਖਲਾਕ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਦਾਹਵਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵੈਲਫੇਅਰ ਸਟੇਟ ਹੈ ?

ਅਜ ਕੀ ਨਕਸ਼ਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੈਲਫੈਅਰ ਸਟੇਟ ਦਾ ? ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ? ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਸ ਚੁੱਕਿਆਂ ਹਾਂ। ਹੈਲਥ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਕੜੇ ਹਸਪਤਾਲ ਹਨ ਪਰ ਬਗੈਰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਡਾਕਟਰ ਹਨ ਤਾਂ ਬਗੈਰ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ। ਇਹ ਗਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪ ਵੀ ਮੰਨੀ ਹੈ। ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਕਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੋਰ ਸੀ।

> "Mr. Prabodh Chandra criticized the decision of the previous State Government to introduce free education in schools and said that it had resulted in schools without buildings and buildings without staff......"

ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੈਲਥ ਮਨਿਸਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਅੱਜ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ। ਜਿੰਨੀ ਫਰੀ ਤਾਲੀਮ ਇਸ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਫੈਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਐਜੂਕੇਜ਼ਨ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਹਿਸਾਰ ਵਿਚ ਤਕਰੀਰ ਕਰਦਿਆਂ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੁਰਾਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੋ ਫਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਪਣਾਈ ਸੀ ਉਹ ਇਕ ਫਾਰਮ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਹ ਢੌਂਗ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨਾਕਾਬਲੇ ਅਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਇਕ ਵੈਲਫੇਅਰ ਸਟੇਟ ਹੋਣ ਦੀ ਕੀ ਮਿਸਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਫਿਰ ਖੁਦ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਮਨਿਸਟਰ ਆਪ ਹੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਟਾਫ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਸਕੂਲ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਿਲਡੰਗਾਂ ਨਹੀਂ। 'ਜਾਦੂ ਉਹ ਜੋ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹ ਬੋਲੇ।' ਇਹ ਸੂਬੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਆਪ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਮਨਿਸਟਰ ਫਰਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਫਿਰ ਇਹ ਜੋ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜਗਲਰੀ ਆਫ ਫਿਗਰਜ਼ ਹੈ ਇਸ ਜਗਲਰੀ ਆਫ ਫਿਗਰਜ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਬਜਟ ਨੂੰ 2 ਅਰਬ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਦੀ ਰਕਮ ਦਾ ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ 1 ਅਰਬ 5 ਕਰੋੜ ਤਾਂ ਪਬਲਿਕ ਡੈਟ ਹੈ ਜੋ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ ਦੇਣ ਲੈਣ ਦਾ ਖਾਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਕਰੋੜ ਦੀ ਰਕਮ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 1 ਅਰਬ 22 ਕਰੋੜ ਤਾਂ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਹੀ ਰਕਮ ਹੈ ਤੇ ਜੇਕਰ ਇਹੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ 2 ਅਰਬ 59 ਕਰੋੜ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਕਈ ਅਰਬ ਦਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ। ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਜਟ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰਵੇਨਿਯੂ ਸਾਈਡ ਤੋਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਖੁਦ ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚੌਥੀ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਜੋ ਸਮਾਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਕੱਲੇ ਭਾਖੜਾ ਅਤੇ ਨੰਗਲ ਦੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਲਈ 82 ਕਰੋੜ ਅਸਲ ਵਿਚੋਂ ਮੋੜਨੇ ਹਨ ਅਤੇ 26 ਕਰੋੜ ਸੂਦ ਦਾ ਮੋੜਨਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੰਨੀ ਰਕਮ ਅਜੇ ਹੋਰ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਫੋਰਥ ਫਿਨਾਂਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਪਾਸ ਦਰਖਾਸਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦਾ ਹਿਸਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਡਿਊਟੀ ਵਿਚ ਹਿਸਾ ਵੱਧ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸੈਂਟਰਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਹਿਸਾ ਵੱਧ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲੇ ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਪਿਕਚਰ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਹ ਸਹੀ ਨਹੀਂ । ਗਲਤ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਜਟ ਐਟ ਏ ਗਲਾਂਸ ਵਿਚ ਸਫਾ 24 ਤੇ ਪਰ ਕੈਪੀਟਾ ਇਨਸੀਡੈਂਸ ਆਫ ਡਾਇਰੈਕਟ ਅਤੇ ਇਨਡਾਇਰੈਕਟ ਟੈਕਸਿਜ਼ ਦੇ ਹੇਠ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਿਡ ਮਿਡ ਟਰਮ ਪਾਪੂਲੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਫਿਗਰਜ਼ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਿਤਨੀ ਪਾਪੂਲੇਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸੰਨ 1961 ਦੀਆਂ ਸੈਨਸਿਜ਼ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ—

1961-62 ਵਿਚ ਦੇ ਅਕਾਊਂਟਸ ਵਿਚ 2,05.9 ਲੱਖ

1962-63 ਵਿਚ ਦੇ ਅਕਾਊਂਟਸ ਵਿਚ 2, 10.7 ਲੱਖ

1963-64 ਵਿਚ ਦੇ ਅਕਾਊਂਟਸ ਵਿਚ 2,15.7 ਲੱਖ

1964-65 ਵਿਚ ਦੇ ਅਕਾਊਂਟਸ ਵਿਚ 2,20.7 ਲੱਖ ਤੇ ਫਿਰ ਹਨੂਮਾਨ ਦੀ ਛਲਾਂਗ ਵਾਂਗ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ।

1965-66 ਵਿਚ ਦੇ ਅਕਾਊਂਟਸ ਵਿਚ 2,26.49 ਲੱਖ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫਿਗਰਜ਼ ਹਨ।

(The hon. Member was still in possession of the House when it adjourned).

1.30 P.M.

(The Sabha then adjourned till 9.00 a.m. on Wednesday the 10th March, 1965.)

4316 PVS—366—29-6-65—C. P. & S., Pb., Chandigarh.

Punjab Vidhan Sabha Debates

10th March, 1965

Vol. I—No. 14

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Wednesday, the 10th March, 1965

Price : Rs. 5.20 Paise.

ERRATA
TO
PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES, VOL. I—NO. 14,
DATED THE 10TH MARCH, 1965.

Read	*For*	*Page*	*Line*
टेनैंट	टनैंट	(14)1	9
प्रैज़ेंट	ग्जैंट	(14)1	10
ਗਿਆਨ	ਗਿਆਣ	(14)2	2
हो	ही	(14)5	13
ਕੀ	ਕਿ	(14)6	7 from below
be pleased to	be	(14)7	19
*6830	6830	(14)7	20
काईटेरिया	कारईटेरिया	(1)8	17
is	s	(14)9	13
Separation	Separtion	(14)11	14-15
the statement	t htstatement	(14)11	4 from below
Directorate	Direcorate	(14)11	3 from below
Prosecution	Prosecion	(14)11	3 from below
पे-स्केल्ज़	ये-स्फेल्ज़	(14)12	4
महोदय	महोद्य	(14)13	15 from below
दिया था	दी थी	(14)13	4 from below
roads	weds	(14)14	2
Add the word 'है' after the word 'दरकार'		(14)14	4
दिसम्बर	दिसप्बर	(14)15	14
ਐਪੁਆਇੰਟ	ਐਪੁਆਂਇਟ	(14)15	14 from below
अनसर्विसेबल	अनसविसेवल	(14)16	17
हैं	हो	(14)16	21
रजिस्टर	रिजस्टर्ड रिजस्टर	(14)16	8 from below
Delete the word 'खत्म' before the words 'खत्म हुए'		(14)17	11
I	In	(14)17	11 from below
QUESTIONS	QUESTION	(14)17	9 from below
Shri Ram Kishan	Shri Ram Krishan	(14)18	17
Scholarships	Scolarships	(14)19	3
qualify for admission	qualfiy for admissin	(14)19	10
declaration	declration	(14)19	12
farmers	famers	(14)20	8 from below
whom	shom	(14)22	18
concerned	concenred	(14)22	29
therefore	theirfor	(14)22	32
against	again t	(14)27	10
Ferozepur	F rzo pur	(14)28	2
serious	ser ous	(14)28	37
चंकि	चकि	(14)41	14
खतरे	खत	(14)42	15
ਛਪਾਉਣ	ਛਪਾਉਣਾ	(14)45	5
ड्यूटी	ड्यूडी	(14)59	8 from below

Read	*For*	*Page*	*Line*
तारीफ	ता ोफ	(14)59	6 from below
स्टैंडर्ड	स्टैंडड	(14)60	13
बताएंगे	बातएंगे	(14)60	19
Delete the word	'हैं' before the word 'लेकिन'	(14)60	Last
Deputy Speaker	Deputy Speakar	(14)63	12 from below
ਛਟੀਆਂ	ਙਟੀਆਂ	(14)63	4 from below
ਲੋਕਾਂ	ਲਕਾਂ	(14)67	4
ਪੁਜਿਆ	ਪਜਿਆ	(14)67	2 from below
ਰੂਪ	ਰੁਪ	(14)67	Last
ਪੇਸ਼	ਪੇਸ	(14)67	Last
complaint	complain	(14)69	21
मैं	में	(14)73	3 from below
हुआ	हुैआ	(14)74,75	8
यूनिवर्सिटी	यूनिवर्सिर्टी	(14)75	6
ज़ोर दें कि	ज़ोर कि	(14)76	20
कैनेडियन	कैनेडयन	(14)76	25
कत्ल	कन्त्ल	(14)79	9
सरेआम	21रेआम	(14)80	10 from below
Sabha	Sahha	(14)81	Last
कारकरदगियों	कारकरदयों	(14)83	Last but one
बैंक	बैंकर्ज	(14)85	6
बोलने	बोलन	(14)85	7
Motion	Motiton	(14)86	23
in	n	(14)86	24
Add the word	'वह' b fore the word 'जद्दोजहद'	(14)87	Last but one
D.lete the word	'वह' before the word 'तौर'	(14)87	Last
मिनिस्टर	निमनिस्टर	(14)88	3
चुनांचि	चुनांयि	(14)88	6
तफतीश	तफशीस	(14)88	17
मुहिम	महिम	(14)88	26
होती	होते	(14)88	29
हत्यारे	हत्याकार	(14)89	8
टीचरैस	टीच्रस	(14)89	10
के	क	(14)90	8
जनूं	जून	(14)91	12
सरकार	सकार	(14)98	9
देर	रे	(14)101	7

PUNJAB VIDHAN SABHA

On Wednesday, the 10th March, 1965

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber, Vidhan Bhawan, Sector 1, Chandigarh, at 9.00 a.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

*SUPPLEMENTARIES TO STARRED QUESTION No. 6906

श्री अमर सिंह : क्या आनरेबल होम मिनिस्टर साहिब को पता है कि 7 अप्रैल, 1964 को ऐक्स चीफ मिनिस्टर साहिब ने तमाम हरिजन लेजिस्लेटर्ज़ को बुला कर यह फैसला किया था कि अगर हरिजन टनैंट मालिक की ज़मीन खरीद करना चाहें तो उस को 5,000 रुपया तक कर्ज़ा दिया जायेगा तो क्या प्रजैंट गवर्नमैन्ट भी उस फैसला पर कायम रहेगी ?

Revenue Minister : I am not aware of it, but I will certainly find it out.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰਨਗੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਲੈਂਡਲਾਰਡ ਕਿਸੇ ਟੇਨੇਂਟ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚਣੀ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਅਜਿਹੇ ਹਰੀਜਨ ਨੂੰ 5,000 ਰੁਪਏ ਤਕ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ ?

लोक-कार्य तथा कल्याण मन्त्री : स्पीकर साहिब इस के बारे में मैं अर्ज़ करूं कि जैसा कि बजट स्पीच में बताया गया था हरिजनों की भलाई के लिये एक रिवालविंग फन्ड कायम किया जा रहा है जिसमें 5 करोड़ की रकम रखी जायेगी और इस फन्ड में से उन हरिजनों की इमदाद की जायेगी जो खेती बाड़ी करना चाहें, ज़मीन खरीदना चाहें या इस तरह के और काम करना चाहें। अभी तक इस की फाइनल शक्ल नहीं बनाई गई कि किन शर्तों के मुताबिक इन को दिया जायेगा।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I know from the hon. Minister whether the Revolving Fund includes the Harijan Kalyan Fund which was raised through taxation ?

मन्त्री : कुछ रुपया इस में से लेंगे और इस के अलावा 114 लाख की रकम सरकार अपने रिसोर्सिज से इस फन्ड में मिलायेगी।

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਲੈਂਡਲਾਰਡ ਦੀ ਸਰਪਲਸ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਕਾਮੋਡੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਤਕ ਮਾਲਕਾਨਾ ਰਾਇਟ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਹਰੀਜਨ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਤਾਂ 1/3 ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਕੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ?

---

*Note—Starred Question No. 6906 alongwith its reply appears in P.V.S. Debate. Vol. I., No. 13, Dated 9th March, 1965.

• **ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ :** ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ 5 ਕਰੋੜ ਦਾ ਇਕ ਰੀਵਾਲਵਿੰਗ ਫੰਡ ਕਾਇਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਲਈ ਇਹ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 3 ਕਰੋੜ 86 ਲਖ ਦੀ ਰਕਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨ ਕਲਿਆਨ ਟੈਕਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਇਕਠੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਬਾਕੀ 1 ਕਰੋੜ 14 ਲਖ ਦੀ ਰਕਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਿਸੋਰਸ਼ਿਜ਼ ਤੋਂ ਇਸ ਫੰਡ ਵਿਚ ਪਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਮੈਂ ਪੁਛ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਰਕਮ ਕਦੋਂ ਤਕ ਇਸ ਫੰਡ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਵੇਗੀ?

मंत्री : फोर्थ प्लान में इस रकम को इस फन्ड में डालने का इरादा है ।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : वज़ीर साहिब ने यह फरमाया है कि यह फन्ड हरिजनों की इम्दाद के लिये रखा गया है तो क्या मैं जान सकता हूं कि जो विमुक्त जातियों हैं जिनमें बाजीगर शामिल हैं को भी इस फन्ड में से इम्दाद दी जायेगी अगर वह ज़मीन खरीद करना चाहें ?

मन्त्री : इस फन्ड के अलावा बहुत सा रुपया विमुक्त जातियों और शडूल कास्टों के लिये इमदाद के लिये सरकार पहले ही खर्च कर रही है।

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। जनाब मेरा सवाल तो बिलकुल और था कि क्या इस फन्ड में से विमुक्त जातियों को भी इमदाद दी जायेगी या नहीं लेकिन जवाब कुछ और ही आया है।

मन्त्री : विमुक्त जातियों के लिये और बहुत से फन्ड्ज़ हैं। यह फण्ड केवल हरिजन कल्याण के लिये ही रखा गया है।

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਵਿਮੁੱਕਤ ਜਾਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਖਾਨਾ ਬਦੋਸ਼ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਨੇ ਹੁਣ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸੈਟਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਸੈਟਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਫੰਡ ਵਿਚੋਂ ਇਮਦਾਦ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ ?

मंत्री : इस बात को एग्जामिन कर लिया जाएगा ।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि हरिजन कल्याण फंड अढ़ाई साल हो गए इकट्ठा किया गया था तो अब तक इसे यूटिलाइज़ क्यों नहीं किया गया ?

मन्त्री : इस फन्ड को खर्च करने के बारे में मुखतलिफ स्कीमों से विचार होता रहा और कोई निर्णय नहो सका कि किस तरीके से इस रकम को खर्च किया जाये।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ 3 ਕਰੋੜ 86 ਲਖ ਦੀ ਰਕਮ ਵਿਚੋਂ 2 ਕਰੋੜ ਦੀ ਰਕਮ ਤਾਂ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਰਕਮ ਕਦੋਂ ਤਕ ਵਾਪਸ ਆਵੇਗੀ ਤੇ 1 ਕਰੋੜ 14 ਲਖ ਦੀ ਜੋ ਰਕਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੇਣੀ ਹੈ ਇਹ ਚੌਥੀ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਕੀ ਇਸ ਰਕਮ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਤਕ?

मंत्री : इसके अलावा सरकार अपने रिसोर्सिज़ से इस फन्ड में रकम शामिल कर रही है ।

श्री मंगल सैन : क्या वजीर साहिब बतायेंगे कि जो रुपया हरिजन कल्याण के लिए रखा गया है यह किन किन योजनाओं पर और स्कीमों पर खर्च किया जायेगा ?

मन्त्री : तफसील तो इस वक्त मेरे पास नहीं अगर आप नोटिस दें तो आप को सारी तफसील बता दूंगा। वैसे इस फन्ड को पिगरी कायम करने, पोल्टरी और जमीन को रिक्लेम करने के बारे में इमदाद देने की स्कीमें हैं ।

श्री मंगल सैन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। जिस वक्त हरिजन कल्याण टैक्स लगाया गया था तो यह कहा गया था कि हरिजनों को मकान बनाने के लिये इमदाद दी जायेगी लेकिन आज वजीर साहिब ने कहा है कि उन्हें सुअर पालने, मच्छी पालने और जानवर पालने के लिये इमदाद दी जायेगी तो पसमांदा लोगों की बैटर लाइफ के लिये मकान बनाने के लिये इमदाद नहीं दी जायेगी ? मैं आप की रूलिंग इस बात पर चाहता हूं कि जो जवाब पहले इस हाउस में दिया गया था उस में और इस जवाब में कानसिस्टेंसी नहीं है ?

श्री रूप सिंह फूल : रिवालविंग फंड के मुताल्लिक फरमाया गया है कि यह स्कीम अभी फाइनैलाइज नहीं हुई, मैं पूछना चाहता हूं कि यह स्कीम कब तक फाइनैलाइज हो जाएगी और किस साल तक हरिजनों को कर्जा मिलना शुरू हो जायेगा ?

मन्त्री : अभी रूल्ज़ बन रहे हैं। अभी कहा नहीं जा सकता कब तक कर्जा मिलेगा।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਜਿਹੜਾ ਪੈਸਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਲੈਂਡ ਖਰੀਦਣ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਪਰਾਈਸ ਰੀਜ਼ਰਵ ਪਰਾਈਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖਰਚ ਕਰਨੀ ਪਏਗੀ ਕੀ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਇਸ ਫੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

मंत्री : इस के लिए मुझे नोटिस चाहिए पूछ कर तफसील बताई जा सकती है ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਪਿਛਲੇ ਬਜਟ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਐਕਸ ਰੈਵਿਨਿਊ ਮਨਿਸਟ੍ਰ ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਫੰਡ ਦੇ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿੱਚ 8 ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਕੀਮ ਵੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ?

मंत्री : अगर इसके लिये आप नोटिस दे दें तो बता दिया जायेगा।

श्री फकीरिया : क्या वज़ीर साहिब यह बात बतायेंगे कि हरिजनों को पोल्टरी फार्म के लिये जब कर्जा मिलता है इन से 500-500 रुपये लेने की खातिर 15-15 हजार रुपये की ज़मानत मांगी जाती है। इन को कर्जा मिल कैसे सकेगा ?

मन्त्री : यह तो एक मामूली बात है। अगर इस मामले में कोई रुकावट आये तो आप हमें बतायें, हम इमादाद करेंगे।

Subordinate Services Selection Board, Punjab

***6829. Pandit Chiranji Lal Sharma** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number and names of the members of the Subordinate Services Selection Board in the State at present ;

(b) whether any of the said members belongs to Hindi Region; if not, the reasons therefor ?

[Pandit Chiranji Lal Sharma]

(c) whether Government have any proposal under its consideration to increase the number of members of the said Board with a view to give a fair representation to the Hindi Region ?

Shri Ram Kishan : (a) (i) Three.

(ii) S. Ujjagar Singh, I.P.S. (Retd.)—Chairman.
S. Bhag Singh—Member
Shri Gorakh Nath—Member.

(b) No. According to the constitution of the Subrodinate Services Selection Board, its members are not required to be represented on the Board on the basis of any region.

(c) No.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Will the hon. Chief Minister kindly state if it has been specifically laid down in the Constitution that nobody should represent the Hindi Region on the Soubordinate Services Selection Board ?

Chief Minister : No, Sir.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Will the hon. Chief Minister kindly give any cogent reasons for not giving any representation to the Hindi Region on the Subordinate Services Selection Board ?

मन्त्री : ऐसे बोर्डज़ में रिजन के प्वायंट आफ व्यू से मैम्बर नहीं लिये जाते ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Will the hon. Chief Minister kindly state if this non-representation of the Hindi Region on the Subordinate Services Selection Board is due to the non-availability of talented persons in that Region ?

मुख्य मन्त्री : ऐसी कोई बात नहीं है । जब भी इस बोर्ड के अन्दर कोइ वेकैंसी होगी हरियाना रिजन की रिप्रीज़ैंटेशन पर भी गौर किया जायेगा ।

श्री बलराम जी दास टण्डन : सुबार्डीनेट सर्विसिज़ सिलैक्शन बोर्ड के जो इस से पहले चैयरमेन थे वह किस रिजन को बीलौंग करते थे ?

मुख्य मन्त्री : हिन्दी रिजन । हरियाना को ।

कामरेड राम प्यारा : मैं यह पूछना चाहता हूं कि क्या सरदार उज्जागर सिंह वही हैं जिन्होने श्री जे. ऐस. क्लेयर को हैकल किया था ?

Chief Minister : Sardar Ujjagar Singh is not under discussion, Sir.

श्री मंगल सेन : क्या मुख्य मन्त्री साहिब बतायेंगे कि यह जो एस. एस. एस. बोर्ड में सदस्य लिये जाते हैं उनका कराईटेरिया क्या है और उनकी क्या योग्यता देखी जाती है ?

मुख्य मन्त्री : उनकी लियाक्त, उनका तजरुबा और सब ऐसी बातें देख कर ही लिये जाते हैं ।

Chaudhri Darshan Singh : What is the least educational qualification fixed for the appointment of Members on this Board ?

Chaudhri Darshan Singh : Sir, if I have not been able to make myself clear, may I repeat the question ?

Mr. Speaker : Perhaps, the Government does not propose to answer this supplementary question.

श्री फतेह चन्द विज : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि जैसे अक्तूबर सैशन में कहा था कि अगर हरियाना के साथ की गई ज़्यादतियों का पता लगेगा तो उसको हटाने के लिये स्टैप्स उठाये जायेंगे ? क्या सरकार एस. एस. एस. बोर्ड के मुताल्लिक ऐसी कोई कार्यवाही करने को तैयार है ?

मुख्य मन्त्री : यह कोई स्पैसेफिक केस की बात नहीं है । इसके लिये आप अलग नोटिस दें ।

श्री खुरशीद अहमद : यह बताया गया है कि काबलियत और तजरुबे की बिना पर मैम्बर्ज़ लिये जाते हैं तो क्या वज़ीर साहिब मौजूदा मैम्बरान की काबलियत और इन का तजरुबा बताने की मेहरबानी करेंगे ?

Chief Minister : I require notice for this.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹਰਿਆਣੇ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮਦੇਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਗੌਰਮੈਂਟ ਇਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਸੂਬਾ ਹੀ ਬਣਾ ਦੇਵੇ ?

मुख्य मंत्री : जो फैसला स्टेटस रीआरगेनाईज़ेशन कमिशन की तरफ से हो चुका है उसमें अब कोई तबदीली नहीं की जा सकती ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਟੇਟਸ ਰੀ-ਆਰਗਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੂਬਾ ਬਣਿਆ ਹੈ?

मुख्य मंत्री : ऐसा कोई सूबा नहीं बना ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਮੈਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਮਹਾ-ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਸੂਬਾ ਬਣਿਆ ਹੈ ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask from the hon, Chief Minister whether according to the Constitution the number of Members of the Board cannot be increased from three to four or five ? If there is no such bar, will the Chief Minister kindly consider the desirability of putting atleast two members from the Hindi Region on the Board ?

मुख्य मन्त्री : रिजनल प्वायंट आफ व्यू से यहां पर ऐसी बातें डिस्कस करना मुनासिब नहीं होगा । जैसा श्री बलरामजी दास टंडन ने कहा है कि इस से पहले चेयरमैन हिन्दी रिजन के रहे हैं । यह डिसकस करना अच्छा नहीं होगा ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of Order, Mr. Speaker. My point of Order is simple. I asked the Hon. Chief Minister whether there is any bar in the Constitution to increase the number of members of the Subordinate Services Selection Board to five, and he is pleased to say that it is not good to disucuss this matter on regional basis. Let it be so and if there is no bar to increase the number of members, he may consider the desirability of adding more members on the Board from the Hindi Region.

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : सर्विसिज़ सिलैक्शन बोर्ड के मुताल्लिक मैं अर्ज़ करूं कि यह किसी कांस्टीच्यूशन की धारा के तहत नहीं बनाया हुआ । यह तो गवर्नमैंट का अपना फैसला है जिसकी रू से मैम्बरशिप बढ़ाई भी जा सकती है और घटाई भी जा सकती है ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਤਨੇ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਐਪੁਆਇੰਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਔਰ ਕਿਤਨੇ ਬਦਲੇ ਗਏ?

मुख्य मन्त्री : जब से मैंने चार्ज संभाला है, तब से मैंने कोई तबदीली नहीं की ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਬੋਰਡ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਕ੍ਰਿਮਿਨਲੀ ਅਰੈਸਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ?

मुख्य मन्त्री : ऐसी कोई बात मेरे नोटिस में नहीं है ।

चौधरी नेत राम : क्या वजीर साहिब बताएंगें कि सुबारडीनेट सिलैक्शन बोर्ड में स्त्री मेम्बर क्यों नहीं हैं जब कि स्त्रियां गर्वनमेंट सर्विस में आती हैं।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : जब यह बोर्ड के मैम्बर ऐप्वायंट किये जाते हैं, तो क्या हरियाणा या हिन्दी रिजन का ख्याल किया जाता है ?

Mr. Speaker : This has already been replied.

कामरेड राम प्यारा : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि इस बोर्ड की वर्किंग के खिलाफ कोई इन्कवायरी हो रही है ? और वन आफ दी चीफ सैक्रेटरीज़ ने क्या यह रिपोर्ट किया है कि इसको अबालिश कर दिया जाये ?

मुख्य मन्त्री : ऐसी कोई बात मेरे नोटिस में नहीं आई। चीफ सैक्रेटरी तो एक ही है।

श्री मंगल सेन : मुख्य मन्त्री ने यह कहा कि बोर्ड के सदस्यों की काबलियत के बारे में कोई पूछना चाहे तो सैपरेट नोटिस चाहिए .....

मुख्य मन्त्री : मैं ने यह कहा है कि अगर एक-एक मैम्बर की क्वालीफीकेशन और एप्वायंटमैंट का क्राइटेरिया आप पूछना चाहते हैं तो नोटिस दें।

श्री मंगल सेन : क्या मुख्य मन्त्री महोदय बतायेंगे कि इनमें ऐसे मैम्बर्ज़ भी है, जिन्होंने प्राइमरी भी नहीं की है, मिडल भी नहीं की है, मैट्रिक भी नहीं किया है ? *(Interruptions)*

श्री अमर सिंह : चीफ मिनिस्टर साहिब ने यह फरमाया कि रिजन की बिना पर मैम्बर्ज की तादाद नहीं बढ़ाई जाती, क्या हिन्दी रिजन को छोड़कर अगर 5 मैम्बर्ज़ बोर्ड में रखना पड़े तो यह सरकार तैयार है ?

मुख्य मन्त्री : यह बार नहीं है।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਜੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਇ ਕਿ ਇਸ ਬੋਰਡ ਦਾ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਨੂੰ ਐਬਡਕਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਅਰੈਸਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਉਸਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ?

मुख्य मन्त्री : जो ऐसी कोई इनफर्मेशन है तो दे दो हम एग्ज़ामिन करेंगे।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜੋ ਐਬਡਕਸ਼ਨ ਸੀ, ਇਹ ਰੈਗੂਲਰਾਈਜ਼ ਹੋ ਗਈ ਹੈ (ਹਾਸਾ)

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : ਜਦ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਲਾਜ਼ਿਮ ਜਾਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਦੂਸਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਬੋਰਡ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਜੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਮੈਂਬਰ ਸੰਬੰਧੀ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ?

मुख्य मन्त्री : कोई बात हो तो बतला दीजिए ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : In view of the reply given by the Hon. Irrigation Minister that there is no limit on the number of members and it is the sweet will of the Government and in view of the reply to a supplementary by Chaudhri Amar Singh will the Chief Minister kindly state as to what is the measure to judge the necessity of increasing the number of members from three to five ?

मुख्य मन्त्री : अगर ज़रूरत महसूस हुई तो और कर लिया जाएगा ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਸੁਬਾਰਡੀਨੇਟ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਹੀ ਅੰਤਿਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

मुख्य मन्त्री : हम उस पर सौ फीसदी अमल करते हैं ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ?

Mr. Speaker ; This question does not relate to the Public Service Commission.

Appointment of a Commission to go into the Grievances of the People of Hariana

6830. Pandit Chiranji Lal Sharma : Will the Chief Minister be state—

(a) whether it is a fact that a deputation of 42 legislators from Haryana called on the Chief Minister on the 2nd or 3rd of October, 1964 and requested him to appoint a High Powered Fact finding Commission to go into the grievances of the people of the Haryana region ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, whether Government intend to appoint such Commission; if so, when ?

Shri Ram Kishan : (a) Yes.

(b) The Government has recently set up a Special Committee, namely, "Haryana Development Committee" for this purpose.

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the Chief Minister as to whether the forty -two legislators who called on him demanded the appointment of a Committee or Commission ?

मुख्य मन्त्री : मुझे कुछ मैम्बरान मिले थे, उन्होंने इस सिलसिले में अपनी डिमांड रखी थी इसी लिये गवर्नमैन्ट ने हरियाने के प्वायंट आफ व्यू से गौर करके एक कमेटी एप्वायंट की है ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, my question was whether the legislators who called on him demanded the appointment of a Committee or Commission ?

मुख्य मन्त्री : सवाल तो यह है कि हरियाने की बैकवर्डनैस के काज को सामने रखा जाये और जैसी कि डीमांड थी, उसके मुताबिक गवर्नमैंट ने यह काम कर दिया ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : अगर और किसी रिजन को शिकायत हो तो क्या ऐसी कमेटी और बनाई जायेगी ?

डाक्टर बलदेव प्रकाश : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि कमेटी और कमीशन में फर्क क्या है ?

श्री बलरामजी दास टण्डन : स्पीकर साहिब, कमेटी और कमिशन में सरकार ने डिफरेंशियेट नहीं किया.......

लोक कार्य मन्त्री : यह टाइम प्रश्नों के उत्तर पूछने के लिये है न कि इम्तहानों के लिये ।

श्री सागर राम गुप्ता : क्या मुख्य मन्त्री साहिब बतायेंगे कि जो हरियाणे के लिये कमेटी बनाई है उसकी मैम्बरशिप का क्या क्राईटेरिया है।

मुख्य मन्त्री : जिन मैम्बरों को परटीकुलरली हरियाणे के मामलात में पूरी दिलचस्पी है उन में से बेहतरीन से बेहतरीन आदमियों को रखा है।

श्री मंगल सेन : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि आप ने हरियाणे की डिवैल्पमैन्ट के लिये जो समझदार आदमियों की कमेटी बनाई है, उस की टर्मज़ आफ रैफ्रेंस क्या हैं।

Chief Minister : A special Committee for the Development of the Haryana Area of Punjab has been set up by the Government to apprise the economic deficiencies of the area ; assess the material resources and made proposals for adopting measures which could secure an integrated and socio-economic development of the entire area expeditiously.

श्री खुरशीद अहमद : चीफ मिनिस्टर साहिब ने कहा है कि यह हरियाणे की बैकवार्डनैस को दूर करने के लिये कमेटी बनाई गई है। क्या मैं जान सकता हूं कि हरियाणे में भी जो ज्यादा बैकवर्ड डिस्ट्रिक्ट या तहसीलें हैं उन को रिप्रिज़ैन्टेशन देने का खास ख्याल रखा गया है या नहीं ?

मुख्य मन्त्री : हर कमेटी में जिन लाकों के लिये ज़रूरी समझा जाता है रिप्रिज़ैंटेशन दी जाती है।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਹਰਿਆਣੇ ਦੀ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਿਖ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਹੈ । ਜੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕੀ ਵਜਾਹ ਹੈ ?

मुख्य मंत्री : कोई कमेटी कमयूनल बैसिज पर नहीं बनाई जाती।

Pandit Chiranji Lal Sharma: Will the Chief Minister kindly state that the very fact that the Government has appointed this Special Committee for Haryana is not indicative of the fact that Haryana is lagging behind in development ?

मुख्य मन्त्री : हरियाणे की बहुत डिवैल्पमैन्ट हुई है पिछले 15 सालों में, इरीगेशन, मैडीकल और इंडस्ट्रियल प्वायंट आफ व्यू से। लेकिन इस के बावजूद भी मैम्बरों ने बार बार खाहिश ज़ाहिर की थी कि कमेटी मुकर्रर की जाये चुनांचे उन की खाहिशात को मद्देनज़र रखते हुए हम ने कमेटी मुकर्रर की थी ताकि जो कमी रही हो उसे पूरा किया जा सके।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : क्या मुख्य मन्त्री साहिब बतायेंगे कि जो दिल्ली एरियाज़ हैं वह क्या हरियाणे की निसबत ज्यादा डिवैल्पड हैं जो उन को नज़रअन्दाज़ किया जा रहा है ?

मुख्य मन्त्री : उन के लिये हिल एरीयाज़ एडवाइज़री कमेटी बनाई हुई है जो वह रिकमैन्डेशन्ज़ करती है उन पर अमल किया जा रहा है।

कामरेड राम प्यारा : चीफ मिनिस्टर साहिब ने बताया है कि वह कमेटी रिकमैन्डेशन करेगी, मैं जानना चाहता हूं कि क्या उस कमेटी की रिकमैंडेशन के मुताबिक सरकार 75 फीसदी या 100 फीसदी रुपया अलाट करने को तैयार होगी ?

मुख्य मन्त्री : रिपोर्ट से पहले हम क्या बता सकते हैं।

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : May I know from the Chief Minister whether the Public Works Minister, who is the single representative from Haryana, has been consulted at the time of formation of this Special Committee ?

मुख्य मन्त्री : मैं खुद हरियाणे को रिप्रैज़ेन्ट करता हूं।

STARRED QUESTION No. 7797

Mr. Speaker : Question No. 7797 's postponed.

श्री बलरामजी दास टण्डन : स्पीकर साहिब यह तो डायरैक्ट सवाल मनाली के बारे में है। वहां पर सारा बाजार जल गया है। इस को पोस्टपोन करने की क्या ज़रूरत थी ?

Mr. Speaker : Reply to this Question has not come. It will come during this Session. I would request the Government to give its reply soon.

Taking out Prosecution Branch from the control of the Police

***7381. Shri Fateh Chand Vij :** Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) the progress made in the matter of the separation of the judiciary from the Executive ;

(b) the time by which the prosecution agency is proposed to be separated from the Police ?

Shri Ram Kishan : A statement giving the requisite information is laid on the Table of the House.

STATEMENT

(a) With the enforcement of the Punjab Separation of Judicial and Executive Functions Act, 1964, Judiciary has been separated from the Executive with effect from the 2nd October, 1964, throughout the State of Punjab except the Scheduled areas of Lahaul and Spiti. Only those functions under the Criminal Procedure Code which are in the nature of Police functions, such as handling of unlawful assemblies or preventive action against potential offenders. i.e. under Chapter VIII or Sections 133, 143 to 147, etc. of the Code now remain with the Executive Magistrates, while all Judicial trials in respect of offences under the Penal Code and other enactments are the exclusive concern of the Judicial Magistrates.

(b) The question of separation of the Prosecution Agency from the Police Department and attaching the same to the Law Department is under the consideration of Government.

श्री फतेह चन्द विज : चीफ मिनिस्टर साहिब ने पहले फरमाया था कि यकम अप्रैल तक प्रासीक्यूशन ब्रांच को सैपेरेट कर दिया जायेगा। लेकिन अब बताया है कि

[श्री फतेह चन्द विज]

matter is under consideration । क्या मैं जान सकता हूं कि दोनों में से कौनसा जवाब ठीक है।

मुख्य मन्त्री : एल. आर. इस पर गौर कर रहा है।

चौधरी मुख्तियार सिंह : On a point of Order, Sir. स्पीकर साहिब, मुख्य मन्त्री साहिब ने यहां स्टेटमैन्ट दिया था कि जो पी. एस. आईज़. हैं वह फस्ट अप्रैल तक एल. आर. के अन्डर रख दिये जायेंगे । लेकिन अब वह कह रहे हैं कि मामला अन्डर कंसीड्रेशन है । मैं जानना चाहता हूं कि जो वह यहां पर स्टेटमैन्ट देते हैं क्या उस की कोई सैंकिटटी भी होती है कि नहीं ?

मुख्य मन्त्री : मैं ने हाऊस में जो स्टेटमैंट दिया था उस के एक एक लफ्ज़ पर कायम हूं और उस की सैंकिटटी को कायम रखना चाहता हूं। मुझे खास डेट याद नहीं शायद 24 या 25 को सवाल पूछा गया था। उसका जवाब भी मैं ने यहां पढ़ा था और अब फिर पंडित चिरंजी लाल ने क्वैश्चन रेज किया था तब भी मैं ने कहा था कि एल. आर. हर चीज़ वर्क आऊट कर रहा है और हम उस पर अमलदरामद कर देंगे।

कामरेड राम प्यारा : चीफ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि गौर कर रहे हैं । मैं पूछना चाहता हूं कि क्या यह इन पालिसी डिसाइड कर लिया गया है या इस पर भी गौर हो रहा है कि अलैहदा किया जाये या न किया जाये या किसी तारीख वगैरा पर गौर हो रहा है ।

मुख्य मन्त्री : पालिसी का फैसला हो चुका है कि अलैहदा एजेंसी होगी।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, may I ask the hon. Chief Minister if the Police Department is opposing the separation of the Prosecution Agency from them ?

Mr. Speaker : The question does not arise.

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : Sir, may I know from the hon. Chief Minister if the P.S.I.s. are in the cadre of S.Is. of the Police Department ?

मुख्य मन्त्री : मैं ने अर्ज़ कर दिया है कि पालिसी का फैसला हो चुका है । जो कुछ मैं ने यहां कहा है उस पर सौ फीसदी अमल करेंगे।

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : Sir, my question has not been answered. What I wated to know was whether the P.S.I.s are in the cadre of S.Is. of the Police Department ?

मुख्य मन्त्री : एल. आर. इस के एक एक पहलू पर गौर कर रहा है। हमारी जो कमेटी बनी है वह इस पर गौर कर रही है।

डाक्टर बलदेव प्रकाश: आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। मेरी अर्ज़ यह है कि आप ऐज़ स्पीकर इस बात का भी ध्यान रखें कि जो सवाल पूछा गया है उस का जो जवाब दिया गया है वह उस से रैलेवैन्ट भी है या नहीं या कुछ और ही है ? अब आप देखेंगे कि उन्होंने पूछा था कि क्या पी. एस. आईज़. उस काडर में रखे गये हैं जिस में एस. आईज़. हैं। तो उसका जवाब पहली दफा उन्होंने यह दिया कि पालीसी का फैसला

हो चुका है। दूसरी दफा जब उन्हों ने फिर अपना सवाल दोहराया तो इनका जवाब आया कि सारा मामला एल. आर. के ज़ेरेगौर है। आप ही देख लें कि सवाल में और जवाब में कितनी रैलेवैन्सी है। जो सवाल किया गया है उसका जवाब तो आना चाहिए जो रैलेवैन्ट हो।

Chief Minister : As far as the Prosecution Agency is concerned at present the Police Department has its own prosecution agency in districts for prosecution of cases, registered by the Police, in courts other than the Sessions Courts. The Police Prosecuting Agency is manned by a cadre of Prosecuting Sub-Inspectors, Prosecuting Inspectors and Prosecuting Deputy Superintendents of Police. On receipt of the recommendations of the Punjab Police Commission, the question for the separation of the Prosecution Agency was considered. It was decided that the matter may be taken up after the separation of Judiciary from the Executive. In the Memorandum submitted in connection with the Separtion of Judiciary from the Executive, it was also *inter-alia* indicated that a proposal for the separation of the Prosecution Agency from the Police Department, would be submitted to them separately. In order to take necessary further action, the Home (Judicial) Department has since asked the Legal Remembrancer, Punjab, for sending a proposal regarding establishment of Directorate of Prosecution Agency from the control of Inspector-General of Police, Punjab, and attaching the same to the Law Department. The proposal in this connection has not so far been received. (Noise)

श्री अध्यक्ष : इनका सवाल यह था कि आया पी. ऐस. आईज़. का काडर ऐस. आईज़. के साथ है या सैपेरेट है। (The question of the hon. Member was whether the P.S.Is. are in the cadre of S. Is. or have a separate cadre.)

मुख्य मन्त्री : मैं ने जो कुछ अभी अर्ज़ किया है उसमें यह सारी चीज़ें आ जाती हैं।

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of Order, Sir. Sir, I would like to have your ruling on the point whether the reply given by the hon. Chief Minister to the question of Chaudhri Mukhtiar Singh Malik is the proper reply ?

Mr. Speaker : It is not for me to judge whether the reply is complete or incomplete. It is for the Government to give reply in whatever manner they like.

श्री बलरामजी दास टण्डन : मैं कहता हूं कि यह सीधी तरह जवाब क्यों नहीं देते। अगर उसी काडर में हैं तो कह दें कि हैं और नहीं हैं तो कह दें सैपेरेट काडर में हैं।

मुख्य मन्त्री : जब यह डायरैक्टोरेट आफ प्रासीक्यूशन सैपेरेट बन रही है तो उस में यह सब कुछ आ जायेगा।

Sardar Gurnam Singh : May I understand from t htstatement made by the hon. Chie f Minister that the Direcorate of Prosecion will be under the Law Department ?

Chief Minister : This is the reply that I have given.

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : May I know, Sir, whether the scale of pay of P.S.I.s has been revised alongwith that of S.I.s of the Police Department ?

मुख्य मंत्री : पे-स्केलज का इस के साथ कोई ताल्लुक नहीं है।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਕੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

Mr. Speaker : It does not arise out of it.

Bus routes sanctioned for Hilly Regions in the State

***6901. Comrade Jangir Singh Joga** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of bus routes sanctioned for the hilly regions in the State at present ;

(b) the number of those routes in the hilly regions on which buses are plying at present together with the number of those where no buses are plying ;

(c) the reasons for not plying buses on all the routes in the said region?

Shri Ram Kishan : (a) 120

(b) Routes on which buses are plying ..101

Routes on which buses are not plying ..19

(c) Unmotorability of roads and inadequancy of traffic.

श्री बलरामजी दास टण्डन : अभी बताया गया है कि कुल 120 रूटस हैं जिनमें से 101 रूटस पर बसें चल रही हैं। मैं पूछना चाहता हूं कि बाकी 19 रूटस के बारे में गवर्नमैन्ट क्या कर रही है ?

Chief Minister : A joint survey of the routes has again been conducted and efforts will be made to issue permits where possible. Cases regarding the remaining routes are still under consideration for further survey.

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : यह जो बसें चल रही हैं इन में से प्राइवेट बसें कितनी चलती हैं और कितनी गवर्नमैन्ट की चलती हैं ?

मुख्य मन्त्री : यह तो 50 : 50 के बेसिज़ पर हैं। आप सैपरेट नोटिस दें।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਕੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਕੱਚੇ ਰੂਟਸ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ?

मुख्य मन्त्री : वह मैं ने पहले भी कह दिया है कि यह जो प्राइवेट मोटर अप्रेटरज़ की नुमायंदा जमात पंजाब मोटर यूनियन है इसके और पंजाब गवर्नमैन्ट के दरम्यान इस बारे में बात चीत होती रहती है। कच्चे रूटों के मामला पर जब कोई बात वहां आएगी तो गवर्नमैन्ट उस पर विचार करेगी।

कामरेड राम प्यारा : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि जिन 19 रूटस पर बसें नहीं चल रही हैं वह रूटस उन्होंने किसी को दिए हुए हैं और वह उन पर बसें नहीं चला रहे हैं या कोई और बात है ?

मुख्य मन्त्री : जिनको रूटस परमिटस दिये हुए हैं वह वहां बसें चला रहे हैं ।

पंडित सुरेन्द्र नाथ गौतम : क्या मुख्य मन्त्री जी बतायेंगे कि प्राइवेट अप्रेटरज़ के साथ जो गवर्नमैन्ट का 50 : 50 का ऐग्रीमैन्ट हुआ था उसके मुताबिक तो वह प्राइवेट अप्रेटरज़ दिल्ली एरियाज़ में अपनी बसें चला रहे हैं लेकिन गवर्नमैन्ट नहीं चला रही है इस की क्या वजह है ?

मुख्य मन्त्री : इसके लिये अलैहदा नोटिस दें ।

श्रीमती सरला देवी : क्या मुख्य मन्त्री जी बतायेंगे कि उनके पास हमीरपुर सब-डिवीज़न से लोगों की कितनी रिप्रेज़ैन्टेशन्ज़ आई हैं कि 50 : 50 ऐग्रीमैन्ट के बावजूद गवर्नमैन्ट के उसके मुताबिक रूटस हैं उन पर बसें नहीं चल रही हैं उस पर उन्हों ने क्या एक्शन लिया है और बसें न चलाने की क्या वजह है ?

मुख्य मन्त्री : उनका यह सारा मामला ज़ेरे गौर है ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਰੰਗੀਲਪੁਰ ਤੋਂ ਖੇੜੀ ਤਕ ਜੋ ਕੱਚਾ ਰੂਟ ਹੈ ਉਸਦੇ ਉੱਪਰ ਪਰਾਈਵੇਟ ਬਸਾਂ ਤਾਂ 50 :50 ਅੈਗਰੀਮੈਂਟ ਮੁਤਾਬਕ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਸਦੀ ਕੀ ਵਜਾਹ ਹੈ ?

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्या मुख्य मन्त्री महोदय कृपया बतायेंगे कि सरकार ने जिन 19 रूटस में बसें चलानी थीं वह किन किन जगह पर चलानी थीं ?

मुख्य मन्त्री : इस के लिये सैपेरेट नोटिस चाहिये और इन्फार्मेशन कुलैक्ट कर के दी जा सकती है ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਆਪਣੀਆਂ ਬਸਾਂ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਕੀ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਆਪਰੇਟਰਜ਼ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਸਰਕਾਰ ਛੇਤੀ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ?

मुख्य मन्त्री : इस के बारे एगरीमेंट हुआ है उस के हिसाब से ऐक्शन लिया जाता है ।

श्रीमती सरला देवी : मुख्य मन्त्री साहिब ने बताया है कि उस रिप्रिज़ैन्टेशन पर विचार हो रहा है और मामला जल्दी ही तय हो जायेगा । इस रिप्रिज़ैन्टेशन को लोगों ने 5 साल पहले दी थी और अभी तक उस पर कोई फैसला नहीं हुआ है। इस के क्या कारण हैं ?

मुख्य मन्त्री : हमारे पास इस बारे में रिप्रिज़ैन्टेशन आई हुई को ढाई या तीन महीने हुए हैं और उसपर गौर हो रहा है ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਸਵਾਲ ਦੇ ਪਾਰਟ (ਸੀ) ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ unmotorability of weds and in adequacy of traffic. ਇਹ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ?

मुख्य मन्त्री : इस के लिए सैपेरेट नोटिस दरकार ।

Crank Shafts etc. found missing in the workshop of Punjab Roadways, Amritsar

***7722. Sardar Trilochan Singh Riasti** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total number of crank-shafts and other Workshop material such as self-starters, assembles and propeller shafts etc. found missing from the Workshop of Punjab Roadways, Amritsar, during the year 1962-63, 1963-64, 1964-65 together with the dates when these shortages were discovered.

(b) whether any enquiry was held by any officer of the Transport Department into the said losses, if so, when and the name of the enquiry officers ;

(c) the date when each of the enquiry report was submitted to the Government and a copy thereof be laid on the table of the House ;

(d) the action, if any , taken or proposed to be taken against the persons responsible for the said shortages, if no action is proposed to be taken the reasons therefor?

Shri Ram Kishan : A statement is laid on the Table of the House.

STATEMENT

(a)

Year	Date	Item
1	2	3
(i) 1962-63	Nil	Nil
(ii) 1963-64	6/7-3-64	One old unserviceable crankshaft.
(iii) 1964-65	27/28-12-64	One old unserviceable differential tube.

(b) The loss was reported to the Police in both the cases. A Departmental Inquiry is also being conducted by Shri R.N. Bhatia, Works Manager, Punjab Roadways, Amritsar.

(c) Inquiry Report not yet received.

(d) Does not arise at this stage.

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਇਸ ਵਿਚ ਦੋ ਚੋਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਇਕ ਤਾਂ ਕਰੈਂਕ ਸ਼ੈਫ-ਟਸ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਅਦਰ ਵਰਕਸ਼ਾਪਸ਼ ਮੈਟੀਰਿਅਲ, ਇਹ ਚੋਰੀ ਜੁਲਾਈ, 1964 ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ।

May I know from the hon. Chief Minister as to why the matter was not reported to the Police ?

मुख्य मन्त्री : पुलिस ने रिपोर्ट दे दी है।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹਾਲੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਆਈ।

Chief Minister : There was no incidence of loss/theft of crank-shafts and other workshop material, such as self-starters, propeller shafts etc., in the premises of the workshop of Punjab Roadways, Amritsar जिस का मैं ने ज़िक्र किया है। वर्कशाप की प्रमिसिज़ के अन्दर 1962-63, 1963-64 में कोई ऐसी बात नहीं हुई। लेकिन 1963-64 और 1964-65 में एक पुराना अनसर्विसेबल करेंक शाफट और एक अनसर्विसेबल डिफरेंशियल टयूब 6/7 मार्च, 1964 और 27/28 दिसम्बर, 1964 को मिसिंग के बारे में रिपोर्ट हुई थी। यह मामला शीघ्र ही पुलिस को इंवैस्टीगेशन के लिये दे दिया था।

लौंग कोरस्पौंडैंस के बाद पुलिस आडीटर्ज़ ने पुराना अनसर्विसेबल करेंक शैफट के बारे में केस वापस कर दिया और कहा कि यह अनट्रेसेबल है और एक पुराना अनसर्विसेबल डिफरैन्शयल ट्यूब के बारे में रिपोर्ट की इन्तजार की जा रही है।

Chaudhri Darshan Singh : May I know, Sir, the reason why the Enquiry Officer has not submitted his report so far, although more than a year has elapsed ?

मुख्य मन्त्री : इंक्वायरी के लिये दोबारा केस भेजा हुआ है और कहा है कि जल्दी रिपोर्ट भेजी जाये।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਕੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸ ਨੂੰ ਐਪੁਆਇਂਟ ਕੀਤਾ ਹੈ।

मुख्य मन्त्री : जनरल मैनेजर ने श्री आर. एन. भाटिया, वर्कस मैनेजर को इनकवारी आफिसर नियुक्त किया है।

Chaudhri Darshan Singh : May I know from the hon. Chief Minister whether the Officer-in-charge of the Worskshop is responsible for this loss and he himself is the Enquiry Officer in this case ? What enquiry could be held by him.

मुख्य मन्त्री : जब तक इस बारे मे रिपोर्ट न आ जाये उस वक्त तक किसी को कैसे मुल्जिम कह सकते हैं ?

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ, ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਚੋਰੀ ਕੀਤੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਅਫਸਰ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਇਨਕੁਆਰੀ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗੀ ?

मुख्य मन्त्री : अगर आनरेबल मैम्बर के पास ऐसी कोई इनफर्मेशन है कि वाकई इसी अफसर ने ही चोरी की, तो वह इनफर्मेशन दे दें, उस के मुताबिक चैक अप कर लेंगे।

श्री जगन्नाथ : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। पंजाब में जितने डाकू, चोर और समगलर्ज थे वह सब के सब सरदार प्रताप सिंह कैरों के साथ होते थे और आजकल वही सब कामरेड राम किशन के साथ हैं। मैं पूछना चाहता हूं कि क्या मिनिस्टरी गुंडों और डाकुओं के बगैर नहीं चल सकती है?

श्री अध्यक्ष : मुख्य मन्त्री जी ! अगर आप के पास गुंडे हों तो माननीय सदस्य के पास भेज दें (हंसी) (If the Chief Minister has any goondas he may send them to the hon. Member (laughter).

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਅਫਸਰ ਨੇ ਅਜੇ ਤਕ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸਬਮਿਟ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਪਹਿਲਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

मुख्य मन्त्री : केस को एकस्पीडाइट करने के लिए मामला परसू किया जा रहा है।

Chaudhri Inder Singh Malik : May I know , Sir, as to when the said enquiry report is expected to be received ?

मुख्य मन्त्री: इस के बारे में रिपोर्ट आने पर ऐक्शन लिया जाएगा।

श्री मंगल सैन : क्या मुख्य मन्त्री साहिब बताने की कृपा करेंगे कि इन चीजों को अनसर्विसेबल किस ने डिक्लेयर किया और कैसे हुई?

मुख्य मन्त्री: मैं ने पहले ही बताया है कि पुलिस ने जो रिपोर्ट दी है उस के बाद दोबारा इंक्वायरी करने का आर्डर किया और वर्कस मैनेजर को नियुक्त किया गया।

श्री मंगल सैन: आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, इस चोरी को हुए काफी साल हो गए हो और अभी तक इस की पूरी इंक्वायरी नहीं हो सकी है। यह तो ठीक है कि यह चोरी सरदार प्रताप सिंह कैरों के वक्त में हुई लेकिन इन्हें मानने में क्यों हिचकिचाहट महसूस हो रही है।

Mr. Speaker : This is no point of order.

कामरेड राम प्यारा: क्या मुख्य मन्त्री बताएंगे कि सरकार अभी तक इस बारे में दो साल से इंक्वायरी नहीं करा सकी है और इंक्वायरी भी मुकम्मल नहीं हुई है। और माल भी अभी तक रिकवर नहीं हुआ है। इस चीज को मद्देनजर रखते लोगों पर और चोरी करने वालों पर क्या असर पड़ेगा?

श्री फतेह चन्द विज : क्या मुख्य मन्त्री साहिब बताएंगे कि वर्कशाप में सामान नोट करने के लिये दो रिजस्टर्ड होते हैं या एक होता है। और अनसर्विसेबल चीजें किस रिजस्टर में दर्ज की जाती हैं?

मुख्य मन्त्री : इस सप्लीमेंटरी का सवाल से कोई ताल्लुक नहीं है।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਇਸੀ ਵਰਕਸ ਮੈਨੇਜਰ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਇਲਜ਼ਾਮ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਇਕ ਸਾਲ ਤਕ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਭੇਜੀ।

May I know from the hon. Chief Minister whether the Government is going to consider to take away this enquiry from this officer and give it to another officer ?

मुख्य मन्त्री : अगर आनरेबल मैम्बर के पास कोई स्पैसेफिक कंपलेंट हैं तो वह मेरे नोटिस में लाए और हम उस को जांच कर लेंगे । अगर कोई बात साबित हुई तो इस इंक्वायरी आफिसर को चेंज कर देंगे ।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕੇਵਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਪੈਪਸੂ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਚਾਲੂ ਹੈ ਕਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਕਮੇਟੀ ਜਾਂ ਕਮੀਸ਼ਨ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਸਬੂਤ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ...........

Mr. Speaker ; It is beyond the scope. Please take your seat. Question hour is over now.

श्री बलराम जी दास टण्डन : स्पीकर साहिब, पूरे एक घंटे में सिर्फ पांच सवाल ही खत्म खत्म हुए हैं । हमारी आप से रिक्वेस्ट है . . .

श्री अध्यक्ष : अगर मैं स्ट्रिक्ट होता हूं तो मैम्बर साहिबान एतराज़ करते हैं । (If I become strict, the hon. Members feel it).

श्री बलराम जी दास टण्डन : बाकी लोगों के सवाल रह जाते हैं । उन को सवाल पूछने का कुछ फायदा ही न हुआ ।

श्री अध्यक्ष : आप कोई रास्ता निकाल लीजिये । (The hon. Member may please suggest a way out).

श्री बलराम जी दास टण्डन: स्पीकर साहिब, आप खुद पार्टी लीडर्ज़ को साथ लेकर इस का हल निकालें । एक घंटे में सिर्फ पांच सवाल ही हो सकें दिस इज़ अनफेयर ।

Mr. Speaker : The Business Advisory Committee is meeting today. I will take up this question with the Leaders of the Groups, there.

Shri Mohan Lal : It is very good that you take up this matter in the Business Advisory Committee. But, Sir, our experience has been that very very important questions are left over. So if the Member concerned, who so desires, repeats his question to be answered on the floor of the House, in place of another question given notice of by him and admitted by you, there should be no objection to that. I think some such way can be possible.

Comrade Ram Piara : In endorse the views expressed by Pandit Mohan Lal.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTION LAID ON THE TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45

Opening of a new Roadways Depot in 1965-66

*7723. **Sardar Trilochan Singh Riasti** : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of the Transport Department to open a New Roadways Depot (Under the control of another General Manager), during the next financial year (1965-66), if so, when, where and other details of the proposal ?

Shri Ram Kishan : No Sir.

Complaints/Representations against Works Manager Punjab Roadways Jullundur

***7724. Sardar Trilochan Singh Riasti :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether the Chief Minister /Government have received any complaits/representations against the Works Manager, Punjab, Roadways, Jullundur, form the officials of the Roadways, or the public at any time during the period from 1961 up-to-date ; if so, when ;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, copies of the complaints/representations be laid on the Table of the House;

(c) whether any enquiry was held on the said complaints/representations, if so, by whom and when , if not, the reasons there for ;

(d) the action, if any, taken or proposed to be taken against the said Works Manager?

Shri Ram Krishan : (a), (b), (c) and (d) It is not possible to furnish the information unless, at least the month and the year of submitting any complaints/representations are indicated.

Supply of feed to Poultry Breeders Fair Prices

***6909. Comrade Babu Singh Master :** Will the Chief Minister be pleased to state whether it is a fact that poultry breeders in State are facing a crisis due to the non-availability of their feed at fair price, if so, the steps being taken by Government to supply them feed on fair price.

Shri Ram Kishan : Yes. The Poultry Development Corporation will arrange to build reserve of the feed ingredients at the time of harvest when the price is low and will make ready feed and feed ingredients available to the poultry farmers at rasonable rates. The poultry feed has been exempted from the levy of sales tax.

Meanwhile 40 per cent of rice bran, (which is one of the ingredient of the Poultry feed), produced in the state, is being made available to the poultry farmers/feed manufacturers at the control rate of Rs 13.80 paise per quintal.

Bringing Chandigarh on Main Railway Line

***6942. Comrade Bhan Singh Bhaura :** Will the Chief Minister be plesed to state whether the Government have approached the Planning Commission for inclusion of the scheme for putting Chandigarh on the main Railway line in the 4th Five Year Plan; if so, with what result?

Shri Ram Kishan : Yes, In March, 1964, a demi-official letter was addrssed to S. Tarlok Singh, I.C.S., Member , Planning Commission for getting this Project included in the Fourth Five Year Plan. The matter is reported to be under correspondence between the Union Ministryof Railways andthe Planning Commission. Besides, this question was also raised in the meeting of the Committee on Industry, Power and Transport

of National Defence Council held at Delhi on the 13th February, 1965. No final decision has, however, been taken so far in this behalf.

Scolarships to candidates admitted to the Sainik Schools.

*7771. **Chaudhri Dal Singh** : Will the Chief Minister be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of the Government to grant Scholarships to the candidates who qualify for admission to the sainik schools in view of the Emergency, if not, the reasons thereof ?

Shri Prabodh Chandra : Goverment is already awarding scholarships to the students who qualfiy for admissin to the Sainik Schools. The scheme to award these Scholarships was introduced in January, 1962, before the declration of Emergency.

Cases of smuggling at Pakistan Borders

*6831. Pandit Charanji Lal Sharma, will the Minister for Home — and Development be pleased to state—

(a) Whether any cases of smuggling of gold or other articles at the border of the State with Pakistan were registered at any Police Station in the border districts during the period from the 1st July, 1964 to 31st December, 1964.

(b) If the reply to part (a) above be in the affirmation, the number of such cases registered and the number of such cases registered during the corresponding period in 1963 ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes.

(b) (i) No. of cases registered during the 1st July, 1964 to 31st December, 1964. .. 78

(ii) No. of cases registered during corresponding period in 1963 .. 20

Left Communist Declared Absconders

*6899. **Comrade Jangir Singh Joga** : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether any left Communists have recently been declared absconders in the State ; if so, their names, district-wise;

(b) the names of those absconders, district-wise whose moveable property has been attached under Section 87/88 Cr. P.C.

Sardar Darbara Singh : (a) Yes, A list showing their names district-wise is laid on the table;

(b) Nil.

List showing left Communist declared Absconder district-wise

HOSHIARPUR

1. Jarnail Singh , son of Parduman Singh.
2. Naina Singh Dhut alias Harrison, son of Thakar Singh,

JULLUNDUR

3. Pt. Bakhshi Ram, son of Ranjhu.
4. Rajinder Singh Sarinh, son of Rattan Singh.

[Minister for Home Development]

5. Ajit Singh Mankpuri, son of Inder Singh.

6. Bhuja Singh, son of Dharam Singh.

LUDHIANA

7. Jagjit Singh Lyallpuri, son of Sher Singh.

AMRITSAR

8. Dalip Singh Johal, son of Inder Singh Johal.

SANGRUR

9. Partap Singh Dhanaula, son of Attar Singh.

10. Dalip Singh Bhatiwal, son of Narain Singh.

MAHENDARGARH

11. Ganpat Singh, son of Ram Jiwan Ahir.

12. Mangal Singh, son of Sub. Ram Singh.

Murders committed in Hoshiarpur District

***7017. Principal Rala Ram** : Will the Minister for Home and Development be pleased to state the total number of murders committed in Hoshiarpur District in 1963 and 1964 separately, giving the particulars of murders that still remain untraced with the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh : 1963 .. 20 cases
1964 .. 21 cases

Seven cases of murder were sent up as untraced during the 1963-64. In 3 of these cases, unidentified dead bodies were recovered, while in two cases dead bodies of newly born children, wrapped in gunny bag/piece of cloth, were recovered. In one case, a child of 12 years was found murdered while in another case, dead body of a woman, who was alleged to have been abducted, was recovered from a jungle in the area of P.S. Garhshanker. Despite vigorous investigation, these 7 cases could not be worked out.

Cases registered against farmers for not supplying sugarcane to the sugar mills

***7480. Shri Feteh Chand Vij** : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether it is a fact that the Government declared last year that all the cases registered under the D.I.R. against the famers for not making allocated supply of sugar-cane to the sugar Mills would be withdrawn;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative the total number of cases registered in the State, district-wise together with the number of cases which have been with drawn so far and the number of cases which are still pending and the reason why they not been with drawn.

Sardar Darbara Singh : (a) Yes.

(b) In all, 286 cases were registered in the State, Out of them 47 were withdrawn. Of the remaining 239 cases 228 were cancelled, two convicted, one acquitted, 7 pending trial and one still under investigation.

The District-wise position is as under:—

District	Cases Regis-tsred	Cases withdrawn	Cases cancell-ed	Cases convic-ted	Cases acqui-tted	Cases pending trial	Cases pending investi-gation
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Rohtak ..	262	36	226	..	..	..	..
2. Ambala ..	11	11	..	..	..	..	..
3. Kapurthala ..	2	..	2	..	..	..	..
4. Karnal ..	10	..	..	2	1	7	..
5. Jullundur ..	1	..	..	...	..	...	1
Total	286	47	228	2	1	7	1

The matter regarding the withdrawal of 7 cases of Karnal District pending trial in Courts and one case of Jullundur Districts pending investigation is under consideration of Government.

Cases of Mis-appropriation etc., of collections made for National Defence Fund

***7800. Chaudhri Har Kishan** : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) the names of persons against whom cases of embezzlement and mis-appropriation of collections made for the National Defence Fund have been registered with the Hassanpur Police Station in Gurgaon District since 20th October, 1962;

(b) the details of the steps so far taken by the police in the investigation of the said cases ;

[Chaudhri Har Kishan]

(c) the names of the officers or officials who have conducted enquiries or investigation in the said cases ?

Sardar Darbara Singh : (a) Only Shri Din Dayal.

(b) After thorough enquires by the police, case was registered at P.S. Hassanpur, District Gurgaon, against Shri Din Dayal Sarpanch on 26th October, 1964. The accused has since filed a writ petition in the Punjab High Court which is pending decision.

(c) Sarvshri Rajinder Singh, Inspector of Police and Sis Ram, S.H.O. Police Station, Hassanpur conducted enquires into the allegations of mis-appropriation against Shri Din Dayal in the first instance. While S.I. Ram Singh and A.S.I. Ram Kishan held investigation later after registration of the case.

Cases of mis-appropriation/embezzlement of funds of Co-operative Societies registered in Gurgaon District

*7804. **Chaudhri Har Kishan** : Will the Minister for Home and Development be pleased to state —

(a) the names and addresses of persons against shom cases of embezzlement and misappropriation of funds of Cooperative Societies have been registered in Gurgaon District since 1st January, 1963, police station-wise, the total amount involved in each case and the date of registration of each case;

(b) Whether the Government or the cooperative Department have withdrawn any cases of embezzlement referred to in part (a) above, if so, when, the reasons there for and the details of such cases ;

(c) whether the Government or the Co-operative Department proposes to withdraw all cases where the amounts of embezzlement have been deposited with the Societies concenred

(d) whether the Police have rounded up all the persons involved in embezzlement cases mentioned above, if not, the reasons theirefor ;

(e) the criteria kept in view the Government while withdrawing such cases ?

Sardar Darbara Singh : (a) Statement (A) is laid on the Table of the House.

(b) No.

(c) No.

(d) Yes, except in 3 cases, the details of which are given in Statement 'B' laid on the Table of the House.

(e) Cases which are found false are withdrawn under orders of Government. Each case is judged on its merits before it is decided to withdraw it.

STATEMENT 'A'

Serial No.	Particulars of the case registered police station-wise	Names and addresses of persons against whom cases of misappropriation-embezzlement of funds of Co-operative Societies have been registered since 1st January, 1963	Total amount involved	Date of registration of case
1	2	3	4	5
			Rs	
	1. Police Station, Punnhana—			
1	FIR No. 10, dated 13th February, 1963, under section 408, I.P.C.	Piare Lal, son of Darbari Lal Mahajan, resident of Punnhana	400.00	13-2-1963
2	FIR No. 11, dated 13th February, 1963, under section 408/465/471, I.P.C.	Mohmoda Khan, son of Nerpet Meo, resident of Jhurakri	368.00	13-2-1963
3	FIR No. 25, dated 7th June, 1963, under section 409/468/467, I.P.C.	(i) Piare Lal, son of Darbari Lal, Mahajan, resident of Punnhana	700.00	7-6-1963
		(ii) Hurmat, son of Suraj Mal, Meo, resident of Ghera		
4	FIR No. 26, dated 7th June, 1963, under section 409/468/467, I.P.C.	Ditto	1,000.00	7-6-1963
5	FIR No. 27 dated 7th June, 1963, under section 409, I.P.C.	Ditto	300.00	7-6-1963
6	FIR No. 28, dated 7th June, 1963, under section 409, I.P.C.	Ilahi Bux, son of Awaz, Meo, resident of Lafuri	578.75	7-6-1963
7	FIR No. 29, dated 7th June, 1963, under section 409, I.P.C.	Piara Lal, son of Darbari Lal, Mahajan, resident of Punnhana	270.94	7-6-1963

[Minister for Home and Development]

Serial No.	Particulars of the case registered police station-wise	Names and addreses of persons against whom cases of misappropriation/embezzlement of funds of Co-operative Societies have been registered since 1st January, 1963	Total amount involved	Date of registration of case
1	2	3	4	5
			Rs	
8	FIR No. 30, dated 7th June, 1963, under section 409, I.P.C.	Masruf, son of Bhola, Meo, resident of Aminabad	157.00	7-6-1963
9	FIR No. 55, dated 2nd November, 1963, under section 406/408, I.P.C.	Salim Khan, son of Udela, ex-President of Bichor Co-operative Society	420.00	2-11-1963
	2. Police Station, Gurgaon—			
1	FIR No. 106, dated 20th July, 1963, under section 406/408, I.P.C.	(i) Madan Lal, son of Kishan Chand, Chopra, resident of Patel Nagar, Civil Lines, Ludhiana	2,739.00	20-7-1963
		(ii) Balbir Singh, son of Hari Singh Jat Sikh, resident of Amritsar		
	Police Station Hassanpur—			
1	FIR No. 28, dated 21st July, 1963, under section 406/408, I.P.C.	Manohar Lal, son of Surat Ram, resident of Ghori	4,728.37	21-7-1963
2	FIR No. 71, dated 5th June, 1964, under section 406, I.P.C.	Khilli, son of Ram Sukh, Jat, resident of Ramgarh	317.00	5-6-1964

Police Station, Rewari—				
1	FIR No. 63, dated 10th October, 1963, under section 409, I.P.C.	Bharat Singh, son of Budh Ram, Ahir, resident of Borja Kamalpur	6,343.96	10-10-1963
2	FIR No. 28, dated 15th April, 1964, under section 409, I.P.C.	Chander Singh, son of Data Ram, resident of Kalwas	1,000.00	15-4-1964
Police Station Hathin—				
1	FIR No. 35, dated 28th April, 1964, under section 409, I.P.C.	(i) Shatrang, son of Phula, Meo, resident of Guraksar	4,141.72	28-4-1964
		(ii) Mohd. Din, son of Rehmat, resident of Ali Meo		
		(iii) Sohan Lal, son of Nathi, resident of Pahari		
Police Station Palwal—				
1	FIR No. 111, dated 12th October, 1963, under sections 406/408, I.P.C.	Ram Singh, son of Bina Singh, Cashier of Phulwar Co-operative Society	4,504.81	12-10-1963
2	FIR No. 110, dated 12th October, 1963, under section 406/408, I.P.C.	(i) Harpershad, son of Behari, Cashier of Mitrol	1,545.00	12-10-1953
		(ii) Rattan Singh, so of Banarsi, resident of Mitrol		
		(iii) Har Lal, son of Sukhpal, re ident of Mitrol		
		(iv) Sawanlta, son of Natholi, P.S. Palwal		
3	FIR No. 10, dated 22nd January, 1964, under section 406/408, I.P.C.	Chandi Ram son of Ghosi Ram, Gujjar, resident of Seloth	1,877.00	22-1-1964
Police Station, Nuh—				
	FIR No 25, dated 26th February, 1963 under section 409 I.P.C.	Khem Chand son of Ram Sarup, Asstt. Manager, resident of Ujjina	Rs. 4,585.73 (deposited Rs 3.500.00)	28-2-1963
Police Station, Jhirka—				
	FIR No. 50, dated 11th July, 1964, under section 409, I.P.C.	Biran Singh, Sub-Inspector, Co-operative Society, Palwal	(5 bags of sugar worth Rs 607.35 each Total Rs 3,036.75)	11-7-1964

[Minister for Home and Development]

Serial No.	Particulars of the case registered police station wise	Name and addresses of persons against whom cases of miappropriation/embezzlement of funds of Co-operative societies have been registered since 1st January, 1963	Total amount involved	Date of registration of case
1	2	3	4	5
	Police Station Taoru—			
1	FIR No. 19, dated 24th July, 1964, under section 409, I.P.C.	Rura, son of Matroo Meo, resident of Bawala	260.00	24-7-1964
	Police Station Pataudi			
1	FIR No. 7, dated 2nd April, 1964, under section 406, I.P.C.	Hira Lal, son of Sumera, resident of Veena Nagar, Delhi	1,516.09	2-4-1964
2	FIR No. 2, dated 31st January, 1965, under section 409, I.P.C.	Piare Lal, son of Jag Ram Jat, resident of Beraheri	1,383.25	31-1-1965

Statement 'B' showing details of cases in which the accused have not been arrested so far.

(i) Case F.I.R. No. 28, dated21-7-63, under section 406/408, I.P.C., P.S. Hassanpur, against Manohar Lal, son of Surat Ram r/o Ghori, P.S. Hassanpur	Accused not arrested as he was not found to have embezzled the amount.
	Case was filed as untraced on 6-11-64. Assistant-Registrar, Co-operative Societies moved to take action against Manohar Lal departmentally as sufficient evidence was not available for prosecution.
(ii) Case F.I.R. No. 71, dated 5-6-64 under section 406, I.P.C., P.S. Hassanpur, against Khilli, son of Ram Sukh, Jat, r/o Ramgarh, P.S. Hassanpur	Deputy Director, Co-operative Societies, Rohtak, has informed S.P., Gurgaon, that the case against the accused is false and that the Punjab Government is being moved for the withdrawal of the case. Case is pending investigation awaiting further orders of Government.
(iii) Case F.I.R. No. 2, dated 31-1-65, under section 409, I.P.C., P.S. Pataudi, against Piare Lal, son of Jag Ram, Jat, r/o Harheri	Accused not arrested so far as statements of 5 P.Ws. are to be recorded after consulting the Auditor who has not yet joined the investigation.
	Case is under investigation. It is a fresh case.

Panchayat Elections

***7384. Shri Fateh Chand Vij** : Will the Minister for Home and Development be pleased to state —

(a) whether Government had made an announcement to the effect that the Gram Panchayats to which elections were held unopposed would be granted reward of Rs 2,000 each; if so, the names of villages, districtwise, where elections were held unopposed during the last two elections of Panchayats.

(b) the names of the villages to which rewards were given in accordance with the said announcement ;

(c) whether any reward was granted to the village Khukhrana, tehsil Panipat, district Karnal, where the last two elections to Panchayats were held unopposed; if so, the details thereof ?

Sardar Darbara Singh : (a) No such announcement was made prior to last Elections.

(b) Does not arise.

(c) Yes. A grant equal to one year's land revenue amounting to Rs 684.90 was given to Panchayat, Khukhrana as a result of unanimous election of the Panchayat held in 1960.

Enquiry held against Sarpanch of Gram Panchayat, Takhtupura, district Ferzoepur

***7607. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state —

(a) whether it is a fact that the B.D.&P.O. Nihal Singh Wala, district Ferozepur, held an inquiry against the Sarpanch of Gram Panchayat, Takhtupura, tehsil Moga, district Ferozepur, for mis using his power and illegal occupation of the Panchayat land ;

(b) whether it is also a fact that the said B.D. & P.O. recommended in his report sent to S. D. O. (Civil), Moga, to recover some amount from the Sarpanch in the shape of land revenue ;

(c) whether it is also a fact that the Chairman of the Nihal Singh Wala Samiti stayed the implementation of the said recommendation;

(d) whether the Government have received any representation from two legislators of Moga Sub-Division in this connection; if so, the action, taken thereon ;

(e) a copy of the representation be laid on the Table of the House ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes.

(b) Yes.

(c) Yes.

(d) Yes. Enquiry into the matter is being held by the Assistant Director of Panchayats, Jullundur Division .

(e) A copy of the representation is enclosed as Appendix 'A'.

"ANNEXURE 'A'

Respected Sir,

We bring to your kind notice the following few lines for favourable consideration;—

1. A special meeting of the Panchayat Samiti, Nihal Singh Wala was, held on 17th October, 1964 to elect a Panel of Members for the proposed Market Committee, Nihal Singh Wala. The proceeding of the meeting was recorded on a separate loose paper. We objected to the manner of electing the panel and gave a dissenting note which was recorded on that loose paper. But later on while copying the proceeding of the meeting on the Proceeding Register, the Executive Officer on the instance of Chairman tampered the proceeding and excluded our dissenting note from the proceeding. Firstly it is illegal to record tee proceeding on the loose paper and secondly it is serious crime to tamper the proceeding of the meeting. To this we have already objected and had sent telegram and written representation to the concerned quarteres, but we are sorry to state that no action whatsoever has been taken in this connection. Now we approach your honour, to order immediate probe into the matter at higher level and the defaulters be taken to task.

2. An enquiry was held by the Block Development and Panchayat Officer, Nihal Singh Wala, against S. Kulwant Singh, Sarpanch, Takhtupura, for misusing his power and illegal occupation of the Panchayat land. His findings were against the said Sarpanch, therefore, he recommended that some amount in the shape of land revenue be charged from the said Sarpanch and he sent the case to the Sub-Divisional Officer (C), Moga, for necessary action. The Chairman, Panchayat Samiti, Nihal Singh Wala stayed the execution of the order of the B.D.P.O. concerned which he has got no power to do so. To this we also objected in the said special meeting of the Samiti, that the Samiti or its Chairman has got no power to stay in such judicial matters. Therefore, this case also be examined.

3. A complaint was made by some panches and inhabitants of village Khote against S. Nikka Singh, Sarpanch of that village. An enquiry was held and the said Sarpanch was suspended. The Chairman and the Executive Officer, Panchayat Samiti Nihal Singh Wala, gave written statements in favour of S. Nikka Singh Sarpanch, despite the fact that they know that the said Sarpanch was suspended on misappropriation of Panchayat Funds. These so-called custodians of the public funds, actually sided with the guilty persons and tried to clear the road for more embezzlements. These two responsible persons also did not pay any heed to get the charge transferred from the said Sarpanch to any other Panch of that Panchayat while he was under suspension. Hence this case may also be enquired.

4. There are so many other irregularities and illegalities which are committed or being committed by the Chairman and the Executive Officer, Panchayat Samiti, Nihal Sing Wala and which need thorough probe. The facts will be brought before the enquirying Officer at the time of enquiry.

Therefore, we request that an immediate inquiry at higher level be ordered.

Yours faithfully,

(Sd.) 1. Gurcharan Singh, M.L.A., Moga.

(Sd.) 2. Gurbakhsh Singh, M.L.A., Nihal Singh Wala."

Dated 24th November, 1964.

Representation against Chairman/Executive Officer, Block Samiti, Nihal Singh Wala, district Ferozepur.

***7608. Comrade Gurbakhash Singh Dhaliwal :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether the Government received any representation from two Legislators of Moga Sub-Divisiosin, against the Chairman and Executive Officer of the Block Samiti, Nihalwsingh-Wala, district Ferozepur regarding tampering with the proceedings of the Samiti, etc; if so, a copy of the representation be laid on the Table of the House;

(b) the date when the said representation was received and the action taken thereon?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes, copy of the representation is laid on the Table of the House;

(b) Yes, 5th November, 1964. The matter has been enquired into and the the allegations levelled have not been proved. Hence no action.

From

S. Gurcharan Singh, M.L.A.
S. Gurbakhsh Singh, M.L.A. } Nihal Singh Wala.

To

The Home and Development Minister,
Punjab, Chandigarh.

Subject— Tampering of the proceedings of Nihal Singh Wala Samiti meeting held on 17th October, 1964.

A meeting of the Nihal Singh Wala Samiti was held on 17th October, 1964 to choose a panel of members for the proposed new market committee, Nihal Singh Wala. Under the instructions of the Government we had to send a panel of 10 Grower Members, four dealer members and two weighmen members. After some discussion, we had unanimously reached on some conclusion which we wanted to bring on the proceeding book. But the Chairman of the Samiti ordered to write the proceedings on a separate loose paper which was wrong and illegal according to the rules. To this, S. Gurcharan Singh, M.L.A., objected and asked to take down a dissenting note about the irregularities committed in choosing the panel. Anyhow the dissenting note was written on the above-said loose paper on which the proceeding was being written.

Now we have come to know about another serious offence which the Chairman and Executive Officer have committed while writing proceeding of the meeting from that loose paper to the regular proceeding book. They have entirely changed the proceedings adopted by the Samiti on the said meeting and have also excluded the minutes of dissent submitted by Sh. Gurcharan Singh, M.L.A. who is also an elected member of the Samiti from the proceeding book.

[Minister for Home and Development]

So, under the above-noted facts, we request that an enquiry be instituted, the meeting be declared invalid and the panel submitted by the Chairman should not be considered for nomination of the Marketing Committee.

Yours faithfully,

(Sd.) GURCHARAN SINGH, M.L.A.

Dated 20th October, 1964. (Sd.) GURBAKHSH SINGH, M.L.A."

Suspenston of the Sarpanch, Gram Panchayat, Khote, district Ferozepur

*7609. **Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal :** Will the Minister for Home & Development be pleased to state —

(a) whether it is a fact that the Sarpanch of Gram Panchayat, Khote, tehsil Moga, district Ferozepur was suspended in the year 1964 ;

(b) if the answer to part (a) above be in affirmative, the date when he was suspended, the reasons therefor and the period for which he remained under suspension;

(c) whether the said Sarpanch handed over the charge of the Panchayat to any other Panch during the period of his suspension, if not, the reasons therefor ;

(d) whether it is a fact that the B.D. & P.O., Nihal Singh Wala and the Chairman, Block Samiti, gave written statements in defence of the suspended Sarpanch ;

(e) whether Government have received any representation from the legislators of Moga Sub-Division against the persons mentioned in part (d) above for giving wrong statements: if so, the action, if any, taken thereon ?

Sardar Darbara Singh : A statement is placed on the table of the House.

STATEMENT

(a) Yes.

(b) Shri Nikka Singh, Sarpanch of Gram Panchayat, Khote, tehsil Moga, district Ferozepur, was suspended *vide* orders of Deputy Commissioner, Ferozepur, dated 19th September, 1964, issued under his office endorsement No. 2763-DA, dated 9th October, 1964 on the following charges :—

(i) For keeping more than Rs 50 as cash in hand against rules.

(ii) For purchasing 2,500 bricks for Rs 1,188.64 without proper permission of the Panchayat.

(iii) For not realizing Rs 85 as 1/4 th of the lease money of 5 Kanals of Village Shamilat Land from the lessee at the spot.

(iv) For refusing to show Panchayat record to the Panchayat Members.

(v) For keeping heavy amounts of Panchayat and using the same for personal use.

The Sarpanch concerned remained under suspension till 2nd November, 1964 / 12th November, 1964 when he was reinstated.

(c) No. The Block Development and Panchayat Officer, Nihal Singh Wala, had deputed the Social Education and Panchayat Officer, Nihal Singh Wala, for

getting the charge transferred from the suspended Sarpanch to the Panch concerned. The Social Education and Panchayat Officer concerned went thrice to the village but the suspended Sarpanch was not available. In the meantime orders for the reinstatement of the Sarpanch concerned were passed and issued by the Deputy Commissioner, Ferozepur *vide* his Office Endorsement dated 13th November, 1964. Hence the charge could not be got transferred.

(d) Enquiry being conducted by the Assistant Director of Panchayats. Jullundur Division.

(e) Yes, it contained allegations against various other persons too. Enquiry is being conducted by the Assistant Director of Panchayats, Jullundur Division.

Supply of Sullage water to *certain Villages Adjoining Chandigarh for Vegetable Needs

***6910. Comrade Babu Singh Master :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state —

(a) the names of villages adjoining Chandigarh Capital to whom the sullage water is proposed to be sold for growing vegetables;

(b) the approximate rate, if any, fixed for the sale of the said sullage to the farmers under the Intensive Agricultural Production Programme ?

Sardar Darbara Singh (a) Papri, Manauli, Chilla, Chacho-Majra. Phakarpur and Rurka.

(b) Rate for the sale of sullage to the farmers has not yet been fixed.

Extensive and Intensive Farming in the State

***7009. Principal Rala Ram :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state whether any steps have so far been taken to evaluate the efforts being made by the Gram Sewaks and the Agricultural Inspectors to encourage both extensive and intensive farming in the State, if so, the details thereof ?

Sardar Darbara Singh : *Part*(i) Yes.

Part (ii) A method of assessment of the performance of the functionaries has been evolved. A statement about it is laid on the Table of the House.

STATEMENT

Comprehensive instructions laying down procedure for evaluating the performance of various functionaries in the field of agricultural production were issued in May and June, 1964. According to those instructions the work of Gram Sewaks and Agriculture Inspectors is to be evaluated at the end of each harvest, viz., in the months of July and December every year. The evaluation report of the Gram Sewak is initiated by the E. O. Agruculture and that of E. O. (Agri) by the B. D. & P. O. The guiding principle is that good work must be appreciated and in case of indifferent work the official must be warned, for below average work. stoppage of icrement should be considered and for poor work, reversion or removal from service should be proposed. In order to ensure a uniform method of assessment of each functionary, the main items of work have been listed in a Job-cum-Score Card (copy enclosed) which also indicates the percentage of marks allotted to each item of work. The marks obrtained by V.L. Ws are carefully considered while recording the annual confidential reports. Officers/officials obtaining more than 90 marks are to be recommended for advance increment, those obtaining between 70 and 89 for an appreciation letter, those obtaining between 50-59 are warned to improve their work and stoppage of increment is recommended for those obtaining between 40—49 marks. A performance of 60-69 marks is regarded as satisfactory and those obtaining less than 40 marks will be liable to be reverted or

---

@Starred Question No. 7803 alongwith its reply is printed in the Appendix to this Debate.

[Minister for Home and Development]

removed from service.

This first evaluation on the basis of the aforementaioned Score-cum-Job Charts is in progress.

Score card of the work of Extension Officer (Agriculture)

Serial No. of item of work	Targets	Achievements	Marks allotted	Marks obtained
1. Achievements of physical targets—				
(a) Green manuring and composting ..	..	..	..	5
(b) Fertiliser distribution ..	..	..	..	12
2. Seeds—				
(a) Seed distribution ..	..	..	..	5 (8 where there is no farm)
(b) Seed multiplication through Registered Growers ..	..	..	..	57
(c) Seed Farms ..	..	..	..	5
3. Crop Plans—				
(a) Preparation ..	..	..	..	5
(b) Follow-up ..	..	..	..	5
4. Demonstration plots and Centres ..	..	..	..	10
5. Training of farmers (No. of camps organised and No. of farmers trained).	..	..	..	7
6. Plant protection—				
(a) General ..	..	..	..	4
(b) Campaigns for (Pohili and rats) ..	..	..	..	5
7. Horticulture ..	..	..	..	5
8. Implements ..	..	..	..	5
9. Minor Irrigation loan cases and the completion works ..	..	..	..	7
10. Crop cutting experiments ..	..	..	..	5
11. Any item suited to the local conditions ..	..	..	..	5
12. General—				
Systematic touring, office work reputation	..	..	..	5

Note : Criteria to be followed by the Assessing authority for evaluation of work of Extension Officer (Agriculture)

Serial No. of item of work	Criteria	REMARKS
1. (a) Green manuring and composting	Marks to be awarded proportionate to— (i) Area green manured (ii) compost prepared	The Block Agricultural Production Committee with the guidance of the District Agricultral will fix
(b) Fertilizer distribution	Quantity of fertilizer distributed on credit. No marks will be allotted if the achievement is less than 50 per cent	(i) the targets for area to be green manured;
2. Seeds— (a) Seed distribution	(i) quantity of seed distributed (ii) timely submission of seed depot accounts	(ii) compost to be prepared; (iii) time for making the Block self-sufficient in green manure seed;
(b) Seed multiplication through Registered Growers	good quality registered seed multiplied and procured must reach every agency one month before the sowing time (i) the yields per acre/total production/ income (ii) proper maintenance and submission of accou nts. (No marks will be allotted if the achievement is less than 75 per cent under the 'Seed' Programme)	(iv) the target for fertilizer distribution. (v) the target of seed distribution; (vi) the target for seed multiplication and procurement; (vii) The standards for the seed Farms will be fixed by the Director of Agriculture;
3. Grop Plans— (a) Preparation ..	The number of crop plans prepared. He should see that the Gram Sewaks prepare the crop plans correctly.	(viii) the target of crop plans to be prepared. 20 per cent of the crop plans should relate to the Panchayat lands;
(b) Follow-up ..	Actual implementation of the crop plans	
4. Demonstration plots and Centres	Physical achievements in respect of demonstration plots and demostration centres. The assessing authority must judge the technical competency of the Extension Officer (Agriculture) from the quality of the demonstration work and demonstration centres. They should obtain minumum yield prescribed by Panjab Government for the well-run farm. While reviewing the work of V.L. Ws. and E. O. (Agriculture) for these items the evaluating authority should check the yield at randum of at least 20 per cent demonstration plots and one demonstration centre in the presence of the owner of the land.	(ix) targets for demonstration plot and demonstrations centres 10 per cent of the demonstrations centres should be on Panchayat lands.

[Minister for Home and Development]

Serial No. of item of work	Criteria	REMARKS
5. Training of farmers	number of camps organised and the number of farmers trained	(x) the number of camps and the minumum number of farmers per camp for each harvest season
6. Plant protection— (a) general	(i) pieces of plant protection machinery distributed (ii) Area/trees treated against pests and disease	(xi) Physical targets
(b) Campaigns for Pohli and rats	timely execution of campaigns	(xii) the number and time of campaigns
7. Horticulture	The number of improved implements sold	(xiii) the target for Horticulture
8. Implements ..	The number of improved implements sold	(xiv) the number of implements to be distributed
9. Minor Irrigation Loan cases and their completion	The number of cases sponsored and got completed. If the loan is not properly utilised he should report the name of the defaulters	
10. Crop cutting experiments	The number of crop cutting experiments conducted. If the achievement is less than 75 per cent no marks will be allotted	(xv) The number of crop cutting experiments will be fixed and conveyed by the Agricultural Statistician
11. Any item suited to the local conditions	Achievements	(xvi) The targets
12. General ..	Systematic touring, regularity in office work, particularly time submission of returns and reputation etc.	

ANNEXURE

Score card of the work of the Gram Sewak

Serial No. of item of work	Targets	Achievement	Marks allotted	Marks scored
1. Achievement of physical targets—				
(a) Green Manuring and composting	..	..	7	..
(b) Fertilizer distribution	..	..	10	..

Serial No. of item of work		Targets	Achievement	Marks allotted	Marks scored
2. Seed—					
(a) Seed distribution	..	..	..		.
(b) Seed multiplication through R. Growers (maintenance of purity etc.)	..	..	..	5	..
3. Crop Plans—					
(a) Preparation	..	..	..	10	..
(b) Follow-up	..	..	..	10	..
4. Demonstration Plots and Centres	..	..	..	5	..
5. Plant Protection—					
(a) General	..	..	..	4	..
(b) Campaign for pohli and rats	..	..	..	5	..
6. Implements	..	..	..		..
7. Horticulture	..	..	..	5	..
8. Minor Irrigation and completion of works				5	..
9. General—					
Any item suited the local conditions	..	..	..	5	..
Regularity in office work, reputation, etc	..	..	..	4	..
Total	..	..	..	100	..

Overall assesment

Note—Criteria to be followed by the Assessing Authority for the Evaluation of Gram Sewak's Work.

Serial No. of item of work	Criteria	REMARKS
1	2	3
1. (a) Green Manuring and composting	Marks to be awarded proportionate to: (i) Physical achievements. If the achievement is less than 50 per cent, no marks will be awarded (ii) green manure seed procured. (Make the circle self-sufficient in green manure seeds within the specified period) (iii) Villages covered completely. Not only pits should be dug but they should be filled properly.	The Block Agriculture Production Committee with the guidance of the District Agricultural Officer will fix : (i) The area to be green manured. (ii) the target of green manure, seed procurement and the period for making circle self-sufficient in green manure seed through arrangements for local Production. (iii) the number of villages to be covered in a year. It is suggested that a Gram Sevak may cover one village entirely in one season

[Minister for Home and Development]

Serial No. of item of work	Criteria	REMARKS
1	2	3
(b) Fertilizer distribution	Quantity of fertilizer issued or got issued on credit if he is not authorised to issue permits. If the achievement is less than 50 per cent, no marks will be allotted	(iv) Fertilizer distribution target for the circle
2. Seeds—		
(a) Seed distribution	Quantity of seeds distributed. No marks will be allotted if the achievement is less than 75 per cent	(v) target for seed distribution for foodgrains and cash crops
(b) Seed multiplication through registered growers (maintenance of purity etc.)	Quantity of good quality registered seed produced from within the block. No marks will be awarded if the achievement is less than 75 percent	(vi) target of seed multiplication through registered growers within the block area
3. Crop Plans—		
(a) Preperation ..	Physical achievements ..	(vii) the number of crop plans to be prepared harvest—wise without 20 per cent crop plans on Shamlat lands
(b) Follow-up	Implementation of the crop plants	
4. Demonstration plots and Centres	Physical achievements in respect of demonstration plots and demonstration centres. The assessing authority must judge the technical competency of the Gram Sevaks from the quality of the demonstration work and demonstration centres. They should obtain minimum yield prescribed by Punjab Government for the well run farm While reviewing the work of V.L.Ws. and E. O. (Agricultural) for these items the evaluating authority should check the yield at random of at least 20 per cent demonstration plots and one demonstration centre in the presence of the owner of the land	(viii) targets for demonstration plots and demonstration centres. At least one centre should be set up on Panchayat Lands
5. Plant Protection— (a) General	(i) pieces of plants protection machinery distributed (ii) area/trees treated against pests and diseases	(ix) Physical targets
(b) Campaign against pohli and rats	Timely execution of campaigns	(x) The number and time of campaign
6. Implements	The number of implements sold	(xi) the number of implements to be distributed
7. Any item suited to local condition	Achievements	(xii) Targets
8. General— Regularity in office work, reputation, etc		
9. Horiticulture	No. of fruit plants distributed	The target for horticulture work
10. Minor irrigation cases and completion of works	The number of loan cases sponsored and works completed. If the loan is not properly utilised, he should report the names of the defaulters	

Increase in the number of Wild Animals in the Hilly and Kandhi areas

*7016. **Principal Rala Ram** : Will the Minister for Home and Development be pleased to state whether he is aware of the fact that the wild animals like pigs have multiplied enormoulsy in the hilly and kandhi areas of tehsil Dasuya with the result that the crops are considerably damaged and some times even destroyed by them; if so, the details of the steps so far taken to destroy them or to substantially reduce their number.

Sardar Darbara Singh : *Part I.*—Yes.

Part II.—Nil .

Milk Supply at Chandigarh

*6904. **Comrade Jangir Singh Joga** : Will the Minister for Home and Development be pleased to state whether he is aware of the fact that some people are getting full supply of milk whereas the others get the supplies with great difficulty at Chandigarh ; if so, the reasons for this disparity and the steps being taken to remove it ?

Sardar Darbara Singh.—*First Part.*—No.

Second Part.—Question does not arise.

House Rent Concession to Government Employees serving in the Towns

*7772. **Chaudhri Dal Singh** : Will the Minister for Fianance and Planning be pleased to state whether Government is considering any proposal to give the benefit of House Rent to Government employees serving in the towns where, according to the Census of 1961 the population was 24,000 and it has now exceeded 25,000, if so, the date from which this concession is likely to be granted ?

Sardar Kapoor Singh : No such proposal is under the consideration of Government.

Arrears of Passenger Tax due from Management of Sandhu Roadways, Amritsar

*6944. **Comrade Bhan Singh Bhaura** Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state —

(a) the total amount of arrears of passenger tax at present due from the management of the Sandhu Roadways, Amritsar, and the years to which these arrears relate ;

(b) the reasons for which the passenger tax was not realised from the said management every year ;

(c) the officials if any, responsible for this negligence and the action taken against them ?

Sardar Kapoor Singh : (a) *Part I* .—Rs 2,62,863.00

Part II.—1961—64.

(b) The transport companies pay tax by affixing adhesive stamps on tickets and no formal assessment is framed every year. However, where there is unequivocal evidence showing inaccurate accounts, assessments are framed within a period of three years following the close of the financial year. The assessments in regard to Sandhu Roadways were thus framed within time. The recovery proceedings against the company were started after framing the assessment and certain buses belonging to them were attached in August, 1964, but the sale of these buses has been stayed by the High Court.

(c) *Part I.*—No.

Part II.—Does not arise.

Setting up Heavy Industries in the State

***6941. Comrade Bhan Singh Bhaura :** Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state whether Government have made any recommendations to the Planning Commission for the setting up of heavy industries in the State during the 4th Plan period, if so, the details thereof and with what result ?

Shri Ram Kishan (Chief Minister) : No. The formulation of the Fourth Five-Year Plan at the Central as well as the State levels is at a preliminary Stage. No recommendation has, therefore, been made to the Planning Commission or the Government of India so far the setting up of specific heavy industries in the State during the Fourth Plan. Government of India are, however, being approached from time to time for the location of public sector projects in the Punjab and to issue licences for private sector projects also.

Amount collected under Small Savings Scheme in the State

***7020. Comrade Babu Singh Master :** Will the Minister for Finance and Planning be pleased to state —

(a) the amount collected in the State, districtwise, under the Small Savings Scheme during the year 1964 ;

(b) the expenditure incurred by Government in connection with the said collections during the above-mentioned period, districtwise?

Sardar Kapoor Singh : Statements containing the requisite information are laid on the Table of the House.

Statement showing the amount collected in the State district-wise under the Small Savin gs Scheme during the year 1964

Name of the district	Amount collected (net)
	Rs
1. Amritsar	.. 43,30,290
2. Kulu	.. 5,71,817
3. Mohindergarh	.. 3,24,974
4. Hissar	.. 15,93,456
5. Gurdaspur	.. 35,58,470
6. Gurgaon	.. 21,18,468
7. Sangrur	.. 19,13,340
8. Kapurthala	.. 62,54,827
9. Bhatinda	.. 5,21,851
10. Ludhiana	.. 42,62,669
11. Kangra	.. 44,21,269
12. Ferozepore	.. 45,77,151
13. Hoshiarpur	.. 97,10,202
14. Karnal	.. 24,87,625
15. Patiala	.. 29,58,872
16. Jullundur	.. 70,84,898
17. Simla	.. 30,57,589
18. Rohtak	.. 35,97,260
19. Ambala	.. 82,44,936
Total	... 7,15,89,964

Statement showing the expenditure incurred by the State Government in connection with collection of Small Savings Securities during the year 1964, i.e., Ist January, 1964 to 31st December, 1964

Name of the District		Expenditure incurred
		Rs
1. Amritsar	..	700.00
2. Kulu	..	Nil
3. Mohindergarh	..	634.05
4. Hissar	..	672.00
5. Gurgaon	..	Nil
6. Lahaul and Spiti	..	Nil
7. Sangrur	..	672.00
8. Gurdaspur	..	965.00
9. Kapurthala	..	861.70
10. Kangra	..	782.88
11. Bhatinda	..	720.00
12. Ludhiana	..	1,023.50
13. Ferozepore	..	642.39
14. Hoshiarpur	..	792.00
15. Karnal	..	669.93
16. Patiala	..	686.23
17. Jullundur	..	524.00
18. Simla	..	855.68
19. Rohtak	..	686.00
20. Ambala	..	835.00
21. Director, Small Savings, Punjab	..	21,030.46
Total	..	33,752.82

CALL ATTENTION NOTICES

Mr. Speaker: Hon'ble member Sardar Tara Singh may read out his call attention motion.

Call Attention Notices

Mr. Speaker : Hon'ble Member Sardar Tara Singh may read out his Call Attention Notice No. 11.

ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਮੋਸ਼ਨ* ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਬਾ ਅਟਲ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਤੱਈਨਾਤ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਮਜਰੂਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਉਠਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Mr. Speaker : This is admitted. Government may please make a statement about it.

Next 'Call Attention Notice' (No. 12) stands in the name of Chaudhri Net Ram. चौधरी नेत राम जी, आप अपनी मोशन पढ़ दीजिए। (Chaudhri Net Ram may please read out his Call Attention Notice.)

चौधरी नेत राम : मैं मोहतरिम वज़ीर हरिजन कल्याण की तवज्जोह इधर दिलाना चाहता हूं कि लुधियाना ज़रायती यूनिवर्सिटी के एम.एस.सी. एग्रीकल्चर में दाखले के लिये 133 तालिब इल्म पिछले इम्तहान में लिये गये और इन में एक भी हरिजन नहीं लिया गया जब कि इम्तहान में 16 हरिजन उम्मीदवार भी थे और बीस फीसदी सीटें हरिजनों के लिये रिज़र्व भी थीं। इस से हरिजनों में बड़ी परेशानी फैली हुइ है।

स्पीकर साहिब, मैं आप के द्वारा अर्ज़ करूं कि 133 तालिब इल्म यूनिवर्सिटी में लिये गए लेकिन वे सब के सब ऊंची जाति के साथ ताल्लुक रखते हैं और अब भी ऊंची जाति वाले लोग यह पसंद नहीं करते कि हरिजन जो कि उसी देश के रहने वाले हैं वह भी बराबर का काम कर सकें या बराबर का हक उन को दिया जाए। मैं पूछता हूं कि स्त्री जाति जो कि मर्द की मज़लूम है यह लोग उन को क्या हकूक देंगे, हरिजनों को बीस फीसदी भी नहीं दे सकते। रेज़र्वेशन के हिसाब से........

श्री अध्यक्ष : आप बैठिये। (Please take your seat).

चौधरी नेत राम : इन्होंने एक नहीं लिया। पचास परसेंट मार्क्स वाले तालिब-इल्म इन्होंने दाखिल करने थे लेकिन आठ लड़के इन्होंने ऐसे रखे हैं जिन के पचास फीसदी से मार्क्स कम हैं और वह ऊंची जाति से ताल्लुक रखते हैं।

Mr. Speaker: This is also admitted. Government may please make a statement about it.

(Interruption by Chaudhri Net Ram)

श्री अध्यक्ष: आप अपनी दूसरी काल अटैनशन मोशन भी पढ़ लीजिये। (The hon. Member may please read his second Call Attention Notice also.)

चौधरी नेत राम : वह मेरे पास हिन्दी में नहीं है अंग्रेज़ी में है इस लिये मेहरबानी कर के आप ही पढ़ दीजिए।

Mr. Speaker : Next Call Attention Notice' (No. 14) of Chaudhri Net Ram is —

> "....to draw the attention of the Punjab Government to the fact that a noble citizen named Shri Yog Raj Kapur was beaten by the police in a Police State at

---

*Call Attention Notice No. 11 relates to the posting of the "Police rear Chowk Baba Atal Sahib within the precincts of Gurdwara Amritsar".

Hoshiarpur City and unduly challaned under Section 34. Hence this Call Attention Notice.

Shri Yog Raj Kapur is the owner of a Kothi No. 11 which housed the Model Town Police Post. The owner got this Kothi vacated after giving a notice. The police did not like this action and Shri Yog Raj Kapur was called to the Police Station on the night of 3rd March and was beaten. His only fault was that he had sent an application to the Deputy Commissioner, Hoshiarpur against Shri Om Parkash, Sub-Inspector of Hoshiarpur Police Station. Besides this the Sub-Inspector wanted to obtain receipts for rent without actually making the payment. According to the Medical report there were 12 injuries on the bodyof Shri Yog Raj Kapur, owner of the Kothi. If the Police got such like encouragements it will give a serious blow to the Law and Order situation."

अगर्चे यह मोशन सिर्फ एक ही इंडीविजुअल के बारे में है लेकिन चकि इसमें पुलिस का कामडक्ट इनवाल्वड है कि पुलिस के पास उसका मकान था इसलिए उसको मारा गया । Government may please make a statement. (Although this motion concerns an individual yet the police conduct is involved in it as the house of the gentleman was in possession of the police that is why he was beaten. The Government may please make a statement.)

Mr. Speaker : The next Call Attention Notice (No. 13) is by Comrade Shamsher Singh Josh.

Comrade Shamsher Singh Josh : Sir, I beg to draw the attention of the Minister for Local Self Government to the refusal of Commissioner, Jullundur, to accord sanction to the Supplementary Budget of Local Municipal Committee for Rs 4,82,000 in flimsy grounds, thus holding up the Civic Body's plan to start construction of storm water channel projects, to pave streets and repair roads and donate Rs 25,000 to Desh Bhagat Yadgar, a Memorial being built in honour of martyrs of the freedom struggle. His attention is further invited to the action of the Deputy Commission who had received the said budget proposals in December, 1964, in not passing them on to the Commissioner for two months till February, 1965.

Mr. Speaker : This is admitted. Government may please make a statement.

चोफ मिनिस्टर : स्पीकर साहिब, यह चीजें लोकल सैल्फ गवर्नमेंट की डीमांड के वक्त डिस्कस को जा सकती हैं ।

Adjournment Motion

Mr. Speaker : About the matter relating to Sardar Jai Inder Singh, which was raised yesterday here the Chief Minister has promised that he would make a statement tomorrow as he has not been able to look into the proceedings of yesterday (9th March, 1965.)

Chaudhri Devi Lal : rose to speak)

Mr. Speaker : The hon. Member should please take his seat. I had a talk with the hon. Chief Minister about this matter today as promised in the House yesterday. The Chief Minister came from Delhi this Morning. As many allegations had been levelled by the hon. Members on the floor of the House, the Chief Minister wanted to look into those allegations so that he could make specific reply. I think his request is quite reasonable as he has promised to make a detailed statement tomorrow.

श्री मंगल सैन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। चौधरी देवी लाल जी की एडजर्नमैंट मोशन मान ली गई है......

Mr. Speaker: No, no. The Adjournment Motion is disallowed. What the Education Minister had said, was that he would inform the Chief Minister and request him to make a statement).

श्री मंगल सैन: आप हमारी मोशन भी मान लेते। वे बेचारे इतने दिनों से भूख हड़ताल कर रहे हैं।

Mr. Speaker: Please take your seat. This is not proper.

चौधरी देवी लाल: मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि यह मामला ऐसा नहीं है जिस को यों कागज़ात को देखने के लिये पैंडिंग रखा जाए।

श्री अध्यक्ष: मेरी बात सुन लीजिए। (The hon. Member may please listen to me.)

चौधरी देवी लाल : वहां हड़ताल हो रही है। यह इश्तहार निकाले गए हैं एक ही नहीं मुख्तलिफ इश्तहार निकाले गए हैं। हालात ऐसे हो रहे हैं कि भूख हड़ताल किये हुए नौ दिन हो गए हैं; उसे गशी आ रही है और उस को ज़िन्दगी खतरे में है और चीफ मिनिस्टर कह रहे हैं कि मैं ने कागज़ात नहीं देखे। क्या उन्हें पिछले दिन याद नहीं हैं कि उन के साथ क्या बीता करती थी? हम चाहते हैं कि अभी एशोरेंस दी जाए ताकि वह भूखहड़ताल तोड़ सकें।

Mr. Speaker : The hon. Chief Minister will give a statement tomorrow.

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। ठीक है कि वह तो कल स्टेटमैंट देंगे लेकिन यहां पर जो एक शख्स की जिन्दगी खतरे में है, उसका क्या होगा? उन की डिमांड यह है कि उन की इनक्वायरी शुरू हो। इन के सामने सारे फैक्ट्स मौजूद हैं। इस के लिए कल तक इन्तज़ार करने की कौन सी बात है?

श्री अध्यक्ष : बार बार कहने से तो कोइ बात बनती नहीं। उन्होंने कह दिया है कि कल स्टेटमैंट देंगे। (No useful purpose is served by making repetitions. He has said that he would make the statement tomorrow.)

Sardar Lachhman Singh Gill : He should make a statement today.

Mr. Speaker : You cannot force the Government to make a statement today.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : On a point order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅੋਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸੈਂਟੀਮੈਂਟਸ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਵਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਣ ਦਾ ਯਕੀਨ ਦਵਾਇਆ ਹੈ। ਪਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਉਸ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਬਾਰੇ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਦੀ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਲਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਇਸ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਟਰਫੀਅਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

Mr. Speaker This is no point of order, you have started discussing the whole matter.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਆਰਡਰਜ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ ਸਟੇਜ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਇੰਟਰਫੀਅਰੈਂਸ ਕੀਤੀ। ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਸਟਿਸ ਨੂੰ ਮਰਡਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਲ੍ਹ ਕਹੀਆਂ ਜਾ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ । ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੀਓਪਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ? ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਬਿਆਨਾਤ ਵਿਚ ਇਸ ਮੈਟਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਡੀਟੇਲਜ਼ ਆ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ ।

That is why the Chief Minister wants to look into all those allegations before making a statement. (All these points were stated yesterday. What purpose will be served in re-opening it now ! The details relating to this matter have already been brought out in the statements made by Sardar Lachhman Singh Gill and other hon. Members.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਲ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਤਾਂ ਦੇਣਗੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਾਵੇਂ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇ । ਅਸੀਂ ਇਹ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਰ ਕਲ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜੋ ਗੱਲ ਕਹੀ ਗਈ ਸੀ ਉਹ ਠੀਕ ਸੀ ਤਾਂ ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਪਨਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ?

ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ : ਜੇ ਸਾਬਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ?

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਤਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਅਸਾਂ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਹ ਕਰਾਂਗੇ ।

Mr. Speaker : The hon. Member should not be impatient. He should wait for the statement.

GENERAL DISCUSSION OF THE BUDGET FOR THE YEAR 1965-66 (RESUMPTION)

Mr. Speaker : Now the House will proceed with the General Discussion of the Budget. Baboo Bachan Singh may resume his speech as he was in possession of the House when it adjourned yesterday.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ (ਲੁਧਿਹਾਣਾ-ਉੱਤਰ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਲ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਫਿਗਰਜ਼ ਦੇਣ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗ਼ਲਤ ਫਹਿਮੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਬਾਬੂ ਜੀ, ਕਲ ਆਪ ਨੇ 25 ਮਿੰਟ ਬੋਲ ਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਜਲਦੀ ਹੀ ਵਾਈਂਡ ਅਪ ਕਰਨਾ । (The hon. Member, while speaking took 25 minutes yesterday. He should therefore wind up early).

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਹ ਵਕਤ ਤਾਂ ਪੁਆਇੰਟਸ ਆਫ ਆਰਡਰ ਵਿਚ ਹੀ ਲੰਘ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਇਆ........

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਫੇਰ ਵੀ ਜਲਦੀ ਵਾਈਂਡ ਅਪ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ। (However he should try to wind up early).

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਜੀ । ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਬਜਟ ਐਟ ਏ ਗਲਾਂਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਫਾ 24 ਉਤੇ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਆਬਾਦੀ ਪੰਜ ਪੰਜ ਲਖ ਵਧੀ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਸਾਲ ਇਕਦਮ 16 ਲੱਖ ਵਧਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇੰਸੀਡੈਂਸ ਆਫ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਘਟਿਆ ਹੈ ਵਧਿਆ ਨਹੀਂ। ਇਤਨੀ ਵਡੀ ਗਲ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਨਚਲਾ ਆਦਮੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਵੇਖੋ! ਬਜਟ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੀਜੀ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਜਿਥੇ 231 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਸੀ ਉਥੇ 246 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਗੌਰਮਿਟ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਹਕੀਕਤ ਕੀ ਹੈ ? ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀਆਂ ਜਿਤਨੀਆਂ ਪਲੈਨਜ਼ ਹਨ ਉਹ ਪਰਪਜ਼ਲੈਸ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਰਪਜ਼ ਨਹੀਂ, ਬਿਲਕੁਲ ਏਮਲੈਂਸ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਤਰਫ ਤਾਂ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ 231 ਦੀ ਬਜਾਏ 246 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਤਰਫ ਇਹ ਗੌਰਮੈਂਟ ਖੇਤੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫ਼ੇਲ੍ਹ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੰਨ 1958-59 ਵਿਚ 6,359,000 ਟਨ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, 1959-60 ਵਿਚ 5,700,000 ਰਹਿ ਗਿਆ। ਸੰਨ 1960-61 ਵਿਚ ਫੇਰ ਇਹ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੀਆਂ ਫਿਗਰਜ਼ 6,377,000 ਤਕ ਪੁਜ ਗਈਆਂ ਔਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 1961-62 ਵਿਚ 6,400,000 ਹੋ ਕੇ 1962-63 ਵਿਚ 5,900,000 ਟਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ 1963-64 ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ 5,997,000 ਟਨ ਹੋਈ ਯਾਨੀ 6,000,000 ਟਨ ਤੋਂ ਵੀ ਘਟ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੀਜੀ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਪਲੈਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਇਸ ਵਕਤ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਨੀ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਘਟ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਅਸਲ ਗਲ ਕੀ ਹੈ ? ਅਸਲ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿੰਗਾਈ ਹਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਅਗਰੀਕਲਚਰਲ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਦਾ ਇੰਡੈਕਸ ਪਹਿਲਾਂ 1963-64 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ 1965-66 ਵਿਚ 122 ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ 166 ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮੰਹਿਗੀ ਹੋ ਗਈ। ਮਹਿੰਗਾਈ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਉਤੇ ਖਰਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪਲੈਨ ਉਤੇ ਵੀ ਖਰਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਡਵਾਂਸਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਵੀਟ, ਗਰਾਊਂਡਨਟ ਔਰ ਮੇਜ਼ ਬਾਰੇ ਇਹ ਫਿਗਰਜ਼ ਹਨ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਤੁਸਾਂ ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਸਕੀਮ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਟਰ ਨੇ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਛਾਪੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ 3 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਣਕ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ 68.2 ਫੀ ਸਦੀ ਵਧੀ, ਮਕਈ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ 73.2 ਫੀਸਦੀ ਵਧੀ ਔਰ ਗਰਾਊਂਡਨਟਸ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ 125 ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਗਰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ

ਕੀ ਵਜਾਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ, ਐਜ਼ ਏ ਹੋਲ, ਪੈਦਾਵਾਰ ਘਟ ਰਹੀ ਹੈ ? ਕਿਹਾ ਇਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਮੌਸਮ ਨੇ ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਕੀ ਜਿਥੇ ਮੌਸਮ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਉਥੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਨਾਸਾਜ਼ਗਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ? ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਬਹਾਨੇ ਬਾਜ਼ੀ ਹੈ, ਇਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਸ ਪਖ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਨਾਕਾਮਯਾਬੀ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣਾ ਲਈ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੌਸਮ ਨੇ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ।

ਮੈਂ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਬਜਟ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗ਼ਲਤ ਫਹਿਮੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਮਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗਲਬਾਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਪਰਪਜ਼ਿਜ਼ ਲਈ ਅਸਾਂ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਉਤੇ ਜਿਹੜੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਸੀ ਉਹ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗਲ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਜਿਥੇ ਟਿਊਬਵੈਲ ਉਤੋਂ ਡਿਊਟੀ ਹਟਾਈ ਹੈ ਜੇ ਉਸੇ ਟਿਊਬਵੈਲ ਦੇ ਨਾਲ ਚੈਫ ਕਟਰ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਡਿਊਟੀ ਉਤਨੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਤਨੀ ਇਸ ਐਲਾਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ। ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਥੇ ਐਗਰੀ-ਕਲਚਰਲ ਪਰਪਜ਼ ਲਈ ਪਾਣੀ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਕੋਈ ਟਿਊਬਵੈਲ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚੈਫਕਟਰ ਵੀ ਵਰਕ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜੇ ਚੈਫ-ਕਟਰ ਲਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਡਿਊਟੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹੇਗੀ। ਟਿਊਬਵੈਲ ਦੇ ਨਾਲ ਚੈਫਕਟਰ ਤਾਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਓ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਣਜਾਣਪਣ ਅਤੇ ਅਣਗਹਿਲੀ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਪਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਫੈਸਲਾ ਹੀ ਹੈ।

ਇਕ ਗਲ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੀਜੀ ਪਲੈਨ ਵਿਚ ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ 246 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਨੂੰ ਕੌਂਸਲ ਔਰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਤੀਜੀ ਪਲੈਨ ਵਿਚ ਮੁਖਤਲਿਫ ਫੀਲਡਜ਼ ਵਿਚ ਟਾਰਗੇਟਸ ਕੀ ਕੀ ਸਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਿਜ਼ੀਕਲ ਟਾਰਗੇਟਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸ ਹਦ ਤਕ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਬੜੀ ਖਿਦਮਤ ਕੀਤੀ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਦਸਿਆ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪਲੈਨ ਦੇ ਫਿਜ਼ੀਕਲ ਟਾਰਗਟਸ ਕੀ ਸਨ ਔਰ ਕਿਤਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਤਨੀ ਕਮੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਤੀਸਰੀ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਹੀ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦੂਸਰੀ ਪੰਜ-ਸਾਲਾ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਵਾਈਡ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਉਹ ਵੀ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਬਣੀਆਂ। ਕੀ ਇਹੀ ਇਸ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹੈ ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਗੌਰਮੈਂਟ ਫੇਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਕਿਤਾਬ, "ਪੰਜਾਬ ਆਨ ਦੀ ਮਾਰਚ" ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਖੁਦ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਜੋ ਟਾਰਗੇਟਸ ਮੁਕਰੱਰ ਹੋਏ ਸਨ ਉਹ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਈ ਹੈ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੈ ? ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬੋਰਡ ਬਿਜਲੀ ਬਾਰੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਰੈਵਿਨਿਊ ਵਿਚੋਂ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਗੌਰਮੈਂਟ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਜਵਾਬ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ? ਕਿਉਂ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?

ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਲਈ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚੀ ਹੋਈ ਹੈ ਔਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹਾਲਤ ਜੋ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ 4 ਅਕਤੂਬਰ, 1964 ਨੂੰ ਭਾਖੜੇ ਗਿਆ ਸੀ ਔਰ ਉਥੇ ਮੈਂ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਥੇ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਜੈਨਰੇਟਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਪੰਜ ਜੈਨਰੇਟਰ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚਾਰ ਚਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਔਰ ਇਕ ਨੂੰ ਸਟੈਂਡ ਬਾਈ ਰਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇੰਜੀਨੀਅਰਜ਼ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਤਿੰਨ ਜੈਨਰੇਟਰਜ਼ ਵਰਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਲਾਈਨਜ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਜੈਨਰੇਟਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬੰਦ ਰਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਲਾਈਨਜ਼ ਪੂਰੀਆਂ ਨਾ ਹੋਣ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਬਿਜਲੀ ਜਿਤਨੀ ਚਾਰ ਯੂਨਿਟਸ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜਿਥੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਿਜਲੀ ਬਾਰੇ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇ, ਕਿ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਲਾਈਨਜ਼ ਦੀ ਕਮੀ ਕਰ ਕੇ ਬਿਜਲੀ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਉਥੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨੇ ਖਾਕ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਫਿਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੀ ਕਨਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਬਣੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਿਵ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲਜ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਰਖੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਦਸਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ 6 ਸਾਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 14 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਾਇਮਰੀ ਅਜੂਕੇਸ਼ਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਲੀਮੈਂਟਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੰਪਲਸਰੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਅਜ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 15 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 6 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 11 ਸਾਲ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਪਰਾਇਮਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਕੰਪਲਸਰੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਲ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਔਰ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੰਪਲਸਰੀ ਪਰਾਇਮਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਗਿਆ ਹਾਂ ਔਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਲੜਕਾ ਜਾਂ ਇਹ ਲੜਕੀ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਇਹ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬਚੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਖਾਂ ਬਚੇ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਔਰ ਅਵਾਰਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਸਿਰਫ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤਨੀ ਪਰਾਸੀਕਿਊਸ਼ਨਜ਼ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚੇ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਜਵਾਬ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਿਸੇ ਤੇ ਇਸ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਜਿਹੜਾ ਕੰਪਲਸਰੀ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਸਿਵਾਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਬਜਟ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੈਸ਼ ਕਰਾਪਸ ਦੀ

ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਕੈਸ਼ ਕਰਾਪਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੈਸ ਲਗਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਔਰ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੀ. ਐਲ. 480 ਕਾਟਨ ਦੀਆਂ ਲੱਖਾਂ ਗੱਠਾਂ ਔਰ 75 ਹਜ਼ਾਰ ਟਨ ਸੋਇਆ ਬੀਨ ਆਇਲ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸਾਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਇੰਪੋਰਟ ਕਰਨੇ ਪਏ। ਲੱਖਾਂ ਗੱਠਾਂ ਕਾਟਨ ਦੀਆਂ ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਾਲ ਬਾਹਰੋਂ ਇੰਪੋਰਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਹਾਲੇ ਤਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਕਾਟਨ ਔਰ ਆਇਲ ਵਿਚ ਸੈਲਫ ਸਫੀਸ਼ੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਔਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪਰੋਡਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਨਕਰੇਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰੋਡਕਸ਼ਨ ਤੇ ਫੂਡਗਰੇਨਜ਼ ਦੀ ਪਰੋਡਕਸ਼ਨ ਵਧ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ, ਇਸ ਤੇ ਸੈਸ ਲਗਾ ਕੇ ਸਗੋਂ ਡਿਸਕਰੇਜ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਸ਼ੂਗਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪਰੋਡਕਸ਼ਨ ਘਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਦੋ ਸੌ ਗਰਾਮ ਸ਼ੂਗਰ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਸ਼ੂਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਔਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਸ ਲਈ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਫੂਡਗਰੇਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘਾਟ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿ ਕੇ ਇਹ ਆਪਣੀ ਨਾਅਹਿਲੀਅਤ ਨੂੰ ਛਿਪਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ —

ਖਸਿਆਣੀ ਬਿਲੀ ਖੰਬਾ ਨੋਚੇ ।

ਫਿਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਬਜਟ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਕਈ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਹਨ। ਬਜਟ ਐਟ ਏ ਗਲਾਂਸ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 30 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰੀਬ ਇਸ ਸਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੈਵੇਨਿਊ ਬਜਟ ਵਿਚ ਡੈਟ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਜਿਹੜਾ ਕਰਜ਼ਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਖੜਾ ਨੰਗਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਸੈਂਟਰ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਰਕਮ ਮੋੜਨੀ ਹੈ ਔਰ ਬਾਕੀ ਸੂਦ ਵਜੋਂ ਦੇਣਾ ਹੈ ਯਾਨੀ 23.2 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਰੈਵੇਨਿਊ ਬਜਟ ਦਾ ਔਰ ਜਿਹੜੀ ਕੈਪੀਟਲ ਸਾਈਡ ਹੈ ਉਸਦਾ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਠਦਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਪਣੇ ਬਜਟ ਦਾ ਤਕਰੀਬਨ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਡੈਟ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਲੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਅਜ ਵੀ ਦਵਾਲਾ ਨਿਕਲੇਗਾ ਅਰ ਕਲ੍ਹ ਵੀ ਦੀਵਾਲਾ ਨਿਕਲੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਾਈਨਾਂਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜੋ ਬੈਠਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣਾ ਕੇਸ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਔਰ ਦੂਜੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿੱਸਾ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ .... (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼)

Mr. Speaker : Please wind up now.

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਹੁਣ ਛੇਤੀ ਮੁਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਇਹ ਗਲ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਖਰਚ ਵਿਚ ਇਕਾਨਮੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਫੇਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਥੇ ਇਹ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਸੀ ਕਿ ਇਥੇ ਜਿਹੜੀ ਰਕਸ਼ਾ ਦਲ ਔਰ ਗਰਾਮ ਰਕਸ਼ਾ ਦਲ ਬਣਾ ਕੇ ਇਕ ਪਰਾਈਵੇਟ ਆਰਮੀ ਖੜੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਕਾਫੀ ਖਰਚ ਘਟਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਖਰਚ ਵੀ ਘਟਾਏ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜੇ ਵੀ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੀ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿਘ]
ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚ ਘਟਾ ਦੇਵੇ ਤਾਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡੀ ਸਟੇਟ ਤੇ ਬੜਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ 108 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤਾਂ ਅਕੱਲੇ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਤਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਖਰਚ ਦੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਖਰਚ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ।

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਾਉਂ ਲੈਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਮੈਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਗਲ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਇਆ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਿਸ ਦਾ ਬੜਾ ਢੌਂਗ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਔਰ ਬੜਾ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਲ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਲਈ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਕਤੱਈ ਕੋਈ ਪਰੋਵਿਜ਼ਨ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਹੈ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ 1949 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਭੀਮਸੈਨ ਸੱਚਰ ਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਬਣੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਸੀਮਿੰਟ ਫੈਕਟਰੀ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲਿਸਟ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗੇ ਔਰ ਉਹ ਫੈਕਟਰੀ ਲਗਾ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੀਮਿੰਟ ਸਪਲਾਈ ਕਰੇਗਾ। 1949 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ 1965 ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਥੇ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੀਮਿੰਟ ਫੈਕਟਰੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਗਈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਾਈਮਸਟੋਨ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਔਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੂਜਿਆਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖੋ, ਉਥੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀਮਿੰਟ ਲਈ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਤਨੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਗੌਰਮਿੰਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ, ਲੋਹਾ ਔਰ ਸੀਮਿੰਟ ਸਪਲਾਈ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਕੀ ਉਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਪਾਵਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਸਮਝੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਕੀ ਉਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲੈ ਆਉਣ ਦਾ ਦਾਹਵਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲੈ ਆਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ ਕੀ ਉਸਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਸਪਲਾਈ ਕਰੇ ਔਰ ਮਕਾਨ ਤਦ ਸਪਲਾਈ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੇ ਉਹ ਸੀਮਿੰਟ ਸਪਲਾਈ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਫੈਕਟਰੀ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਔਰ ਪਰਾਈਵੇਟ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਅਗਰ ਇਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸੀਮਿੰਟ ਫੈਕਟਰੀ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਫੌਰੀ ਕਦਮ ਉਠਾਏਗੀ ਤਦ ਤਾਂਈ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਵਰਨਾ ਇਹ ਫੋਕੇ ਨਾਅਰੇ ਹੀ ਲਗਾਉਣਾ ਜਾਣਦੀ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਾਟਰ ਲਾਗਿੰਗ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਐਸਾ ਸਵਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਫੌਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫਲੱਡਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ 15 ਕਰੋੜ ਦੀ ਥਾਂ 28 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਨੇ ਨੇ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਜਾਣਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਵਾਟਰ ਲਾਗਿੰਗ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਵਜੂਹਾਤ ਕੀ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਖੇਤੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ

ਵਿਚ ਟਾਪ ਮੋਸਟ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਵਾਟਰ ਲਾਗਿੰਗ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਸਿੰਜਾਈ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਘਟ ਨਹਿਰਾਂ ਕਢੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੀ 60 ਫੀ ਸਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਰੀਗੇਟਿਡ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੈਨਾਲ ਇਰੀਗੇਟਿਡ ਕੁਲ 62 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸੰਗਰੂਰ, ਕਰਨਾਲ, ਹਿਸਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਹਾਂਸੀ ਤਹਿਸੀਲ ਔਰ ਕੁਝ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰੋਹਤਕ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਥੇ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ ਔਰ ਉਥੇ ਸੇਮ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਸੇਮ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅਗਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਇਸ ਤਰਫ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਖੂਹਾਂ, ਪੰਪਿੰਗ ਸੈਟਸ ਅਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਕਢਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਅਜ ਤੋਂ 10 ਗੁਣਾ ਹੋਰ ਡ੍ਰੇਨਾਂ ਕੱਢ ਲਉ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਵੈਸਟਰਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੈਸ਼ਨਲ ਪਾਲਸੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨਾ ਪਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਯੂਟੇਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਪਾਗਲ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਟਰ ਐਸੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਆਦਮੀ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਚਹੇਤਾ ਸੀ, ਨੇ ਜਿਤਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਤਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਵਾਟਰ ਲੌਗਿੰਗ ਦੇ ਐਕਸਪਰਟ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਕਸੂਰ ਹੈ। ਆਖਿਰ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਲ ਚੌਧਰੀ ਹਰਦਵਾਰੀ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਮੇਰਾ ਵੀ ਨਾਮ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਸਲੂਕ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਬਾਰੇ ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਐਗਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਨਾਮ ਨਾਪਸੰਦੀਦਾ ਹੈ; ਮਗਰ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਚੌਧਰੀ ਹਰਦਵਾਰੀ ਲਾਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨਾਲ ਇਕ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜ ਵੀ ਲੜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਹੈ ਉਹ ਮੁਲਕ ਕਦੇ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਇਕ ਘੁਣ ਹੈ ਜੋ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਅੱਠ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਡੀਕਰੈਕਟਰਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਡੀਮਾਰਲਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤਾਂ ਕੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹਿਸਟਰੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਲ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਵਜ਼ਾਰਤ ਉਹ ਭੈੜੇ ਸਟੈਪਸ ਰੀਟ੍ਰੇਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕੈਰੋਂ ਮਨਿਸਟਰੀ ਦੇ ਵਕਤ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਵਧਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਇਸ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਇਹ ਨੇਕੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਟੈਕਸ ਹਟਾਏ ਹਨ; ਕੁਝ ਘਟ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਹੁਣ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ। ਪਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਜੋ ਛੋਟ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਨਿਹਾਇਤ ਗਲਤ ਹੈ (ਵਿਘਨ) ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਟਿਯੂਬਵੈਲਜ਼ ਬਾਰੇ ਛੋਟ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚੈਫ ਕਟਰਜ਼, ਕਲ੍ਹਾੜੀ ਆਦਿ ਤੇ ਵੀ ਛੋਟ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਪਰਾਇਮਰੀ ਤਾਲੀਮ ਬਾਰੇ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਲੋਂ (ਤਾੜੀਆਂ) ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਕਹਾਂਗਾ

[ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ]

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਅਜ ਵੀ ਉਤਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਹੈ......(ਇਕ ਮਾਨ ਯੋਗ ਮੈਂਬਰ: ਵਧੀ ਹੈ) ਇਹ ਦੋਸਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਧੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਅਜ ਵੀ ਉਤਨੀ ਹੀ ਹੈ ਜਿਤਨੀ ਕਿ ਕੈਰੋਂ ਮਨਿਸਟਰੀ ਦੇ ਵੇਲ ਸੀ। (ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਤਾੜੀਆਂ) (ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ) ਸਿਰਫ ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਝਿਜਕਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ Sardar Partap Singh was an able administrator, he was an efficient man.

ਮਗਰ ਅਜ ਦੀ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਇਹ ਸਿਵਾਏ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਦੇ, ਸਿਵਾਏ ਗੌਰ ਕਰਨ ਦੇ, ਸਿਵਾਏ ਢਿਲਮਿਲ ਕਰਨ ਦੇ, ਸਿਵਾਏ ਇੰਤਹਾ ਦੀ ਇਨਐਫੀਸ਼ੈਂਸੀ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। (ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਤਾੜੀਆਂ) (ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁਣ ਨਾ ਕਹਾਂ ਤੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਔਗੁਣ ਨਾ ਕਹਾਂ। (ਵਿਘਨ) ਅਗਰ ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨਾਲੋਂ ਲਾਇਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਐਫੀਸ਼ੰਸੀ ਮਸੱਲਮਾ ਹੈ। (ਹਾਸਾ) (ਵਿਘਨ) ਸਰਦਾਰ ਕੈਰੋਂ ਦੇ ਮੁਤੱਲਕ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਰਾਏ ਰਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ ਜਲਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਾਦਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਖੂਬੀਆਂ ਅਤੇ ਬੇਇੰਤਹਾ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ ... (ਵਿਘਨ)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਚੂੰਕਿ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇੰਟਰਪਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। (Since Chaudhri Sunder Singh cannot put supplementaries these days that is why he is interrupting now.)

ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ : ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਨਐਫੀਸ਼ੈਂਟ ਹੋ, ਢਿਲਮਿਲ ਪ੍ਰਣੇ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਰਖਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਏ ਹੋ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਜ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਜਿਤਨੀ ਹੀ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਾ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨਸਲਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੀਆਂ।

श्रीमती सरला देवी : आन ए प्वायंट आफ इनफर्मेशन, सर।

श्री अध्यक्ष : आप किस से इनफर्मेशन लेना चाहती हैं। (From whom does the hon. lady Member want to get information ?)

श्रीमती सरला देवी : आप से।

श्री अध्यक्ष : तो प्वायंट आफ आर्डर कहिये। (Then she should raise a point of Order.)

श्रीमती सरला देवी : बहुत अच्छा जी, प्वायंट आफ आर्डर। स्पीकर साहिब, हमें पता लग जाना चाहिए कि हमें कितने बजे के करीब टाईम मिलेगा ताकि यह न हो कि हम क्वायद ही करते रहें, उठते बैठते ही रहें और टाईम न मिले। (ट्रैयरी बैंचिज़ से कुछ सदस्य बोलने लगे)

श्री अध्यक्ष : जब आप को टाईम मिलना होगा तो मैं आप को कहला भेजूंगा। अगर आप इस बात को मानने को तैयार हैं तो बता दें। (I will let the hon. Member know and send for her whenever she is to get time.)

If she is ready to agree to it then she may let me know.)

कामरेड राम चन्द्र : स्पीकर साहिब, मैं यह दरियाफत करना चाहता था कि दो तीन मरतबा पहले भी आप के पास मेरा नाम भिजवाया गया है और आज भी भिजवाया गया है तो क्या मेरी बारी भी आयेगी कि नहीं ?

Mr. Speaker. Your name is definitely on the list to-day.

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब, हाउस का टाइम बड़ा कीमती है जैसा कि बाबू बचन सिंह जी ने इन को खिताब दिया है यह रूलिंग पार्टी के बीस २ आदमी खड़े हो जाते हैं जब कि इधर से एक भी नहीं खड़ा हो रहा। यह तो अपनी इनऐफीशैंसी का सबूत दे रहे हैं, इन में कोई डिसिपलन नहीं है। इन्हें कहें कि हाउस का टाइम जाया न करें ।

लाला रूलिया राम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। अर्ज यह है कि चूंकि बोलने वाले बहुत हैं, इस लिये टाइम फिक्स कर दें। दूसरी बात यह है कि हमें टाइम नहीं मिल रहा (विघ्न) हर एक को टाइम दिया जाए।

श्री अध्यक्ष : मेरी यह कोशिश है कि ज्यादा से ज्यादा मैम्बरों को टाइम मिल जाए । (विघ्न) (My effort is that the maximum number of hon. Membsrs should get time.)

ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਸਰ ....

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਿਆਣੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋ। (He is a wise-member) (ਵਿਘਨ) (ਸਰਦਾਰ ਅਮਰਾਉ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਵਿਘਨ)

ਸ੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਆਪ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਹੈ। (His name is there in the list.)

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : On a point of order, Sir, सरदार सम्पूर्ण सिंह को कौन सा तजरुबा है ?

श्री अध्यक्ष : आप से ज्यादा है । (He is more experienced than the hon. Member.)

श्रीमती चंद्रावती (दादरी) : स्पीकर साहिब, वित्त मंत्री जी ने जो बजट पेश किया है इस के लिये मैं इन को वधाई देती हूं। हाथ कंगन को आरसी क्या, इस के गुण सब के सामने हैं। यह पहला बजट है जिस में गरीब किसान के लिये हिस्सा रखा गया है। इस बात को देखते हुए मुझे खुशी होती है कि खेती के लिये, किसानों को बढ़ावा देने के लिये, फासफैटिक खाद में 25 प्रति शत सबसिडि दी है और इलैक्ट्रिसिटि ड्यूटी फ्री की है। इस से किसानों को बहुत उत्साह मिलेगा।

मैं एक दो और बातों की तरफ सरकार का ध्यान दिलाना चाहती हूं। डीज़ल इन्जनों के लिए 25 फी सदी की सबसिडी रखी गई है। इस से किसानों को कोई फायदा नहीं होगा क्योंकि आजकल तो जितने भी पम्पिंग सेट लगाए जा रहे हैं वह बिजली के ही लगाए जा रहे हैं और जरूरत भी इन सेटों की है। इस के इलावा जो डीज़ल का इंजन है वह

[श्रीमती चंद्रावती]

महंगा है इस लिये बहुत कम लोग इसे लगाते हैं। जो रकम सबसिडी के लिये इस सम्बन्ध में रखी गई है इस से किसान को उतना फायदा नहीं मिलेगा जितना कि होना चाहिए था।

(इस समय डिप्टी स्पीकर साहिबा चेयर पर आ गईं)

इस लिए, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं सरकार से सिफारिश करना चाहती हूं कि बिजली के पम्पिंग सैट लगाने के लिए भी सबसिडी होनी चाहिए।

जहां तक, डिप्टी स्पीकर साहिबा, सीड का सम्बन्ध है सरकार इस बात के लिये वधाई की पात्र है लेकिन खेद की बात है कि हमारे ज़िला में सीड कभी भी वक्त पर नहीं आता। सीड तब आता है जब बिजाई हो चुकती है। आज तक कभी भी सीड मौके पर नहीं मिला। चाहे आसाढ़ी हो या सौणी हो सीड वक्त पर नहीं आता और इस के बाद सीड देने का या सबसिडी देने का कोई फायदा किसान को नहीं होता है। ज़िला के अफसर जितने भी हैं वह सब लाप्रवाह हैं और ऐसे अफसर हैं जिनको खुद को ह. नहीं पता कि किसान को किस तरह की सलाह दी जाए। और न उन्हें कोई प्रैक्टीकल अनुभव होता है, वह सलाह क्या दें उन्हें खुद ही पता नहीं होता। इस लिये इस बात की तरफ फौरी तौर पर ध्यान देने की ज़रूरत है कि बीज और सबसिडी वक्त पर और बिजाई से पहले दी जाए ताकि किसानों को फायदा पहुंच सके।

एक डिमान्स्ट्रेशन फार्म मेरी तहसील में है और मैं यह समझती हूं कि इस से खराब फार्म और कहीं पर भी आप को नहीं मिलेगी। इस पर न तो कोई पैसा खर्च किया जाता है और न ही और किसी तरह की सहूलियत दी जाती है। इस की तरफ ध्यान देना चाहिए।

खाद के बारे में, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं यह कहना चाहती हूं कि उस खाद के लिये सबसिडी दी जाती है जो कारखानों में त्यार की जाती है और दिहात में जो लाखों मन गोबर जलाते हैं उस की तरफ कोई ध्यान नहीं दिया जाता। गांव के लोगों की इग्नोरैंस की वजह से और इस गोबर के बारे में उन को सही नालेज न होने की वजह से वह इस को जलाते हैं। हम उन्हें ईंधन मुहय्या नहीं कर सकते और दिहात के लोग अपने घर पर रखे सोना को नहीं पहचानते हैं। उन्हें पता नहीं कि यह बहुमूल्य खाद है और इस से प्रोडक्शन बढ़ सकती है। इस लिए सरकार को इस खाद को इस्तेमाल में लाने के बारे में कार्रवाई करनी चाहिए। इस पर गैस के प्लांट गांव-गांव के अन्दर लगाए जा सकते हैं। इस प्लांट की डिमान्ट्रेशन लोगों को दी जाए और प्रैक्टीकल तौर पर इस सोने को प्रयोग में लाना चाहिए। इस बात का इन्तज़ाम सरकार करे ताकि इस को जलाने की बजाए खाद के काम में लाया जा सके या गैस बनाई जा सके। मैं ने इस के बारे में अपनी पहली स्पीचों में भी कहा है और आज फिर कहना चाहती हूं कि इस तरह जो गोबर को जलाया जा रहा है इस को रोका जाए। हम बाहर की चीज़ की तरफ देखते रहते हैं कि खाद आएगी और घर में जो इतनी नायाब गोबर है इस का ठीक इस्तेमाल नहीं करते। लाखों मन बढ़िया खाद और उत्तम खाद है जो दिहात के अन्दर लोग जलाते हैं। इस का फायदा उठाना चाहिए।

इस के बाद, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं प्लानिंग के बारे में कुछ कहना चाहती हूं। आज चौथी पांच-साला प्लान त्यार किया जा रहा है और मुझ को इस बारे में कुछ भी

नहीं पता और मेरा ख्याल है कि मुझे तो क्या किसी एम० एल० ए० की भी सलाह इस में नहीं ली जाती है हालांकि इस का सम्बन्ध लोगों के भविष्य से है, प्रान्त और देश की तरक्की और डिवैलपमैंट हो जाने से देश में और बाहर भी हमारी इज्ज़त हो लेकिन प्लानिंग दूसरों पर डिपेन्ड करती है। किसी भी एम० एल० ए० को नहीं पता कि कैसे सूबे की प्लानिंग की जा रही है और इस से किस तरह लोगों को फायदा पहुंच सकता है। आगे ही हम देख चुके हैं कि रांग प्लानिंग की वजह से कितना नुक्सान हुआ है। पंजाब के कुछ हिस्सों में आज तक पानी भरा पड़ा है। झज्झर के इलाके में 10 मील के अन्दर तो पानी पीने को नहीं मिलता और 10 मील के अन्दर का इलाका पानी में सड़ रहा है। यह सब ग़लत और रांग प्लानिंग की ही वजह है। उस दिन मैं रोहतक से नहर के रास्ते आई तो देखा कि तमाम इलाका पानी में डूबा पड़ा है और लूणी लगी हुई है और लाखों एकड़ ज़मीन पानी की वजह से खराब हो गई है। अगर रांग प्लानिंग न होती तो पानी हमारे अपने सूखे इलाकों को ही नहीं राजस्थान को दिया जा सकता है। मैं यह समझती हूं कि यह एक जनता के साथ क्रिमिनल ब्रीच आफ ट्रस्ट है। और इस की ज़िम्मेदारी उन अफसरों पर है जो इस तरह की रांग प्लानिंग के करने वाले हैं, उन इन्जीनियर्ज़ पर है जिन्होंने आगे इस रांग प्लानिंग की एक्सीक्यूशन की। सड़कें बना दी गई हैं, नहरें खोद दी गई हैं लेकिन आऊटलेट नहीं रखा गया, तो नैचुरल है कि पानी आ कर वहां पर इकट्ठा हो जाएगा। एक तरफ कई जगह पर सड़क है और दूसरी तरफ रेलवे लाइन है, दोनों जगहें ऊंची हैं और बीच में गढ़ा बन गया है और पानी इसमें जमा हो जाता है और फिर यह पानी लाइन को तोड़ता है और इलाके को नुकसान करता है।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं इस रांग प्लानिंग की एक और मिसाल देना चाहती हूं कि दादरी में बदरो को खोदा जा रहा था। जगह-जगह पर गढ़े खोद दिये गए हैं लेकिन आगे काम बन्द पड़ा है। मुझे कल ही एक अफसर ने बताया है कि आगे के लिये रकम नहीं रखी गई है और इस बजट में रुपया नहीं है तो आप अंदाज़ा लगाएं कि इलाका का क्या हाल होगा ज़मीन खराब हो गई है, गढ़े खोद दिए गए हैं। इस लिए मैं सरकार से कहना चाहती हूं कि जल्दी से जल्दी इस काम को जारी किया जाए ताकि इलाका पानी की वजह से तबाह न हो जाए। और इस पानी का उपयोग किया जा सकता है, नहर को आगे ले जाया जा सकता है ताकि लोगों को फायदा हो सके।

एक बात मैं रांग प्लानिंग की उन लोगों के बारे में कहना चाहती हूं जो कि आबादी का 70 फी सदी हैं। आप देखिए शहरों में तो इम्प्रूवमेंट ट्रस्ट हैं और माडल टाऊन बनाए जाते हैं, क्या कभी किसी माडल गांव को भी देखा है? पैप्सू और पंजाब का जब मरजर हुआ तो गुड़गांवां में दो तीन गांव थे जिन्हें माडल बनाया गया था और उन में घरों में परदे लगाए गए थे, नहीं तो बाकी के दिहातों की क्या हालत है मक्खियां हैं, दलदल है और ज़िन्दगी दूभर है। और तो और औरतों को बाहर जाने के लिये कोई जगह नहीं। कितनी शर्मनाक ज़िन्दगी वह बतीत करती हैं और इन्तज़ार करती हैं कि ज़रा अन्धेरा हो तो बाहर जाएं। सैनिटरी का कोई इन्तज़ाम नहीं लेकिन सरकार के कानों तक जूं तक नहीं रींगती। (प्रशंसा) गांव के लोगों के लिए कोई इम्प्रूवमेंट ट्रस्ट नहीं है, उन की तरक्की

[श्रीमती चंद्रावती]
के लिए उन क मुफाद के लिए कोई प्रबन्ध नहीं किया गया। इन लोगों के स्वास्थ्य के लिए कोई रकम नहीं रखी गई जो नीफा और लद्दाख में रक्षा करने के लिये जाते हैं। इस लिये मैं सरकार से प्रार्थना करूंगी कि इन 70 फी सदी की भी प्लानिंग होनी चाहिए। और इस बात की प्लानिंग करनी चाहिए कि इनकी सेहत कैसे बेहतर बनाई जा सके।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप देख ही चुकी हैं कि हम खेती को निग्लैक्ट करते रहे और त्राहि त्राहि मच गई, एक बेचैनी मच गई और इस का नतीजा यह हुआ कि किसानों को राहत देने की तरफ इस बार ध्यान दिया गया। इस लिए मैं यह कहना चाहती हूं कि प्लानिंग वालों को इन 70 फी सदी लोगों के बारे में भी सोचना चाहिए, केवल 30 फी सदी से ही तमाम काम नहीं चल सकता। दिहात की जो हालत है उस को देखना भी बहुत ज़रूरी है।

डिप्टी स्पीकर साहिबा मैं एक बात और गांव के मुताल्लिक कहना चाहती हूं वह यह कि सरकार की तरफ से कहीं पर 2 मील के फासले के अन्दर ही दो स्कूल या हैल्थ सेंटर बने हुए हैं और कहीं पर मिडल स्कूलों को अपग्रेड करके हाई स्कूल बना दिया गया है। इस के लिए मेरा यह भी एक सुझाव है कि 10-11 मील का नियुकलियस या सेंटर एक एक ब्लाक में बना दिया जाए जिस में एक हस्पताल भी हो, स्कूल हो और यूनिटी कायम रखने के लिए इन गांवों को अगर सड़क से मिला दिया जाये तो इस तरह से बड़े अच्छे तरीका से डिवैल्पमैंट की जा सकती है। इस तरह से अगर पलैनिंग हो जायेगा तो इस से खर्च भी घट जायेगा और काम भी डिवैल्पमैंट का होने लगेगा।

मुझे इस बात की खुशी है कि आज सरकार ने लोयर ग्रेड के इम्पलाईज़ को तो कुछ न कुछ राहत दिया है, इन की तनखाहें बढ़ा दी गई हैं मगर जो अध्यापक हैं इन की तनखाहें अभी वही हैं। सरकार को इस तरफ ज़रूर कुछ न कुछ सोचना होगा। इन की तनखाहें बढ़ा देनी चाहियें।

बिजली के मुताल्लिक भी मैं, डिप्टी स्पीकर साहिबा अर्ज़ कर देनी चाहती हूं। यह ठीक है कि बिजली के सारे काम के मुताल्लिक एक अलग बोर्ड बना हुआ है। मिनिस्टर साहिबान का उन से कोई दखल नहीं है, वह खुद ही सब निगरानी करते हैं। मगर जहां तक बिजली की सप्लाई का सम्बन्ध है यह दिहातों में बिल्कुल दी ही नहीं जाती, अगर देते भी हैं तो उनको जो इनके खास होते हैं। मुझे अपने हलके की एक बात याद आती है कि हमारे गांव के नज़दीक ही चौधरी राम नारायण ने अपने रसूख से टच्यूब-वैल के लिये कुनैक्शन तो ले लिया है उस में इतना अच्छा गेहूं खड़ा है कि जी खुश हो जाता है मगर आज तक और किसी को कोई कुनैक्शन नहीं मिला। मैं यह बात बड़े दावे से कहती हूं कि अगर हमारे इलाके को पूरी मिकदार का पानी मिले तो हमारे हां से लाखों मन अनाज पैदा हो सकता है। मगर यहां इस बात को नहीं देखा जाता। अगर कुनैक्शन दिया भी जाता है तो चंद खास को ही दिया जाता है। एक जगह एक क्लर्क ने अपने गांव को तो बिजली की सप्लाई का इंतज़ाम कर दिया मगर हमारे उस इलाके में जहां कि इतनी ज्यादा ज़रूरत है इस बात की कोई प्रवाह तक नहीं की जाती। ज्यादा

तर बिजली दी ही वहां जाती है जहां इन के अपने आदमी हों। अनाज के पैदा करने के लिये जहां बिजली की ज़रूरत हो यह महकमा कोई इमदाद नहीं करता। (घंटी की आवाज़) डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं ने 2-4 ज़रूरी बातें अभी कहनी हैं, मैं आप का ज्यादा वक्त नहीं लूंगी, जल्दी ही बैठ जाऊंगी ।

उपाध्यक्षा : आप ने 10 मिंट से बोलना शुरू किया है, अभी फिर कहती हैं 2-4 बातें कहनी हैं। अगर इसी तरह से काम चलता चला जायेगा तो बाकी मैम्बरान को मैं कैसे टाईम दे सकूंगी । आप ने जो कुछ कहना हो 2 minutes में कह दें (The hon. lady Member has taken 10 minutes and now she says that she has yet to state a few points more if things move in this way then how will I be able to allot time to other members ? She should finish her speech within two minutes.)

श्रीमती चंद्रावती : डिपटी स्पीकर साहिबा, सारी बातों को छोड़ कर मैं दो एक बातें इंडस्ट्री के मुताल्लिक करना चाहती हूं। इंडस्टरी के लिये और भी इतना बड़ा पंजाब है महज़ लुधियाना में सारी की सारी इंडस्ट्री दे देने से इस सूबे की डिवैल्पमैंट नहीं हो सकती। पंजाब को भी इंडस्ट्री की डिवैल्पमैंट के लिये और आर्थिक ढांचा को ठीक करने के लिये मद्रास की तरह प्लैनिंग करनी चाहिये। वहां पर गांव के कारोबार को बिजली सब से पहले दी जाती है और सस्ते रेट पर दी जाती है। मैं सरकार से यह बात कह देनी चाहती हूं कि दिहाती इलाके के लोगों को प्रायर्टी देकर पैदावार बढ़ाई जाये। महेंद्रगढ़ के लिये लोहे का कारखाना लगाने के लिये सरकार ने मनज़ूरी दी है ठीक है, यह तो महेंद्रगढ़ में ही लगना चाहिये था ।

इस के इलावा हमारे हां हस्पतालों में ऐसे डाक्टर भेजे जाते हैं जिन को न दवाई देने का पता है और न वह मरीज़ की बिमारी को ही अच्छी तरह समझ सकते हैं। इस तरह के डाक्टरों को भेजा जाता है जिन को हर वक्त पैसा बनाने की ही लगी रहती है। इस लिये मैं मिनिस्टर साहिब से अर्ज़ करूंगी कि इस इलाका के लिये ऐसे आफीसर्ज़ लगाये जायें जो इन लोगों से अच्छा सलूक करें। अभी हमारे एक नायब-तहसीलदार जगरूप सिंह लगाया गया है जो किसान को देखते ही गालियां निकालनी शुरू कर देता है। गांव के सभी लोग उस के इस तरह के सलूक से तंग हैं । हम चाहते हैं कि हमारे इलाके में सिर्फ वही लोग लगाये जायें जो किसानों के साथ हमदर्दी का सलूक कर सकें। ऐसे आदमियों को सरकार को पैनशन पर रिटायर कर देना चाहिए। (घंटी)

एक बात मैं छोटे किसानों के मुताल्लिक भी अर्ज़ कर देना चाहती हूं। वह यह है कि हमारे हां 40 प्रति शत किसान ऐसे हैं जो छोटे किसान कहे जाते हैं। समय पर बीज और बहुत न होने की वजह से समय पर बीजाई नहीं कर सकते हैं। यह इंतज़ाम पंचायतों की तरफ से या और किसी तरीका से ज़रूर होना चाहिये जो किसानों को बीजाई के वक्त बीज आसानी से मिल सके। हमारे हां कहावत है कि "असाढ़ के 3 दिन"/असाढ़ के दिनों में जब फसल बोई जाती है तो उन के पास पैसा न होने की वजह से बीजाई नहीं कर सकते। उधार लेकर या कर्ज़ा लेकर कहीं समय निकलने पर बीज डाल पाते हैं, सरकार को इन की इमदाद जरूर ही करनी चाहिये ।

उपाध्यक्षा : आज तक औरतों ने सबर का नमूना पेश किया है। बड़ा वक्त हो गया है कि आप चुप होने को नहीं आतीं। मैं आज फिर आप से कहूंगी कि आप अपनी सीट पर बैठ जायें।

(So far the lady Members have been quite content with the time limit but despite the fact that she has taken a lot of time, she is not in a mood to wind up her speech. I would request her to resume her seat)

श्रीमती चन्द्रावती : डिप्टी स्पीकर साहिबा, एक बात मैं दूध देने वाले पशुओं के मुताल्लिक कह कर ही बैठ जाऊंगी। वह यह कि हमारे इलाके को पशुओं की अच्छी नसल के होने की वजह से आज तक इनाम मिलता रहा है। मगर अब अमृतसर का सड़ा हुआ दूध यहां पर आकर बिकता है। इसके लिये सरकार को डेरी फार्म लगाना चाहिए।

11.00 a.m.

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों (तरन तारन) : डिप्टी स्पीकर साहिबा।...

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : डिप्टी स्पीकर साहिबा, आपने फरमाया था कि पिछले बैंचिज़ का खास तौर पर ख्याल रखा जाएगा मगर.......

उपाध्यक्षा : मगर क्या ? आप बोलिए सरदार गुरदयाल सिंह जी, इन को टाइम इनकी बारी पर मिल जाएगा। (What then ? The hon. Member Sardar Gurdial Singh may please speak. The other hon. Members will get time at their turn.)

सरदार गुरदयाल सिंह (तरनतारन) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आपका बड़ा मशकूर हूं कि आपने मुझे टाइम दिया, लेकिन मैं बोलने की ज्यादा खाहिश नहीं रखता अगर आप चाहें तो इन को वक्त दे सकती हैं। मैं फिर बोल लूंगा।

उपाध्यक्षा : आप बोलिए। (The hon. Member may please speak)

सरदार गुरदयाल सिंह : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं इस बजट पर कुछ ज्यादा अदादो शुमार में नहीं पड़ना चाहता। मैं रस्मी तौर पर यह कहना चाहता हूं कि यह जो बजट पेश हुआ वह पिछले कई सालों में आने वाले बजटों में से बदरजा कई तरह से अच्छा बजट है। इस में दो राएं नहीं हो सकती। (इस समय पंडित चिरंजी लाल शर्मा पैनल आफ चेयरमैन के सदस्य ने चेयर ग्रहण की)।

चेयरमैन साहिब, यह जो बजट है, मैं समझता हूं कि यह एक सामाजिक साम्यवादी ढंग का बजट है और इसमें हर तबके को तसल्ली करवाने की कोशिश की गई है। बहुत से आनरेबल मैम्बर बजट पर बोलते हुए ला एंड आर्डर का ज़िक्र करते करते जनरल बहस में आ गए। ज्यादातर जो ज़ोर दिया गया वह सरदार प्रताप सिंह कैरों के कत्ल की तफतीश के सिलसिले में बहुत बातें कीं। मैंने भी इस हाउस के बाहिर और इस हाउस के अन्दर तरह तरह की बातें सुनीं और पढ़ीं लेकिन मैं एक ही नतीजे पर पहुचा हूं कि यह बातें एक अच्छी तफतीश पर असर डालती हैं। बड़ी अजीब सी बातें हो रही हैं। कभी कोई दिल्ली से बोल पड़ता है, कभी कोई यहां से बोल पड़ता है लेकिन इस तरह स कहना एक अच्छी तफतीश के रास्ते में रुकावट हो जाती है।

सरदार प्रताप सिंह कैरों के कत्ल का सभी को हर्ष हुआ और सभी को हैरानी हुई और जिन लोगों ने रस्मी तौर पर और कर्टिसी के तौर पर अफसोस ज़ाहिर किया उन पर भी शक ज़ाहिर किये गये । ऐसा करना एक सामाजिक फर्ज़ था । यही नहीं, जो हमारे बुज़ुर्ग नेता हैं उन्होंने भी अपनी तकरीर में कहा कि जो शख्श उन के सियासी दुश्मन थे वह भी उन्हें अच्छा कह रहे हैं । चेयरमैन साहिब, आप हाउस के सीनियर मैम्बर हैं और यह अच्छी तरह से जानते हैं कि दुनिया का एक तरीका चला आता है कि किसी के जीते जी जो दुश्मनी हुआ करती है, वह मरने के बाद खत्म हो जाया करती है । इसी दृष्टि से समझदार सियासी मुखालिफों ने इस बात को छोड़ दिया और रस्मी तौर पर सभी ने इज़हारे अफसोस किया । मैं खुद कई साल तक उन का दोस्त रहा, और फिर जब उन्होंने मुखालिफत की तो मैं मुखालिफ भी रहा लेकिन उन के कुछ साथियों को मेरा और मेरे जैसे कई और मुखालिफों और विरोधियों का उनकी मौत पर अफसोस ज़ाहिर करना भी बुरा लगा । और बार बार यही कहा कि कैसे लोग हैं यह जो कल उन के सियासी दुश्मन थे वही आज तारीफ कर रहे हैं । लेकिन, चेयरमैन साहिब, आप जानते हैं कि तारीफ करना एक कर्टिसी होती है और हर आदमी का एक फर्ज़ होता है । इस लिये ऐसे मौके पर हमारी तरफ से अफसोस का इज़हार होने से उन्हें संतोष होना चाहिए था । हम लोगों ने एक समझ से काम किया । जिस वक्त पता चला उन की हत्या का, तो उसी वक्त हमने उस कत्ल को कंडम किया और कातिलों को धिक्कारा । उस के बाद जलूस में शामिल हुए और मैं और मेरी घरवाली दोनों वहां गए । सभी लोगों ने देखा । लेकिन बाद में कहना शुरू किया गया कि हम उस के हालांकि सियासी मुखालिफ थे, मगर उनकी मौत के बाद हमने उनकी तारीफ करना शुरू की । होना भी ऐसा चाहिये । मरने वाले के सदैव गुण ही बताए जाते हैं और अवगुण बताने से संकोच किया जाता है । चेयरमैन साहिब, हमें आज भी सरदार प्रताप सिंह कैरों के कत्ल का अफसोस है, और इस लिये खास तौर से है कि उनकी हत्या वाईलैंस से हुई है जो कि पबलिक लाइफ में बहुत ही ज़्यादा अफसोसनाक बात है । अगर वह हस्पताल में गुज़र जाते या और किसी ढंग से कुदरती मौत मर जाते तो शायद कंडेमनेशन का सवाल ही पैदा न होता । लेकिन उन की मौत वाइलैंस से हुई इस लिये मौत करने वालों को कंडैम किया गया और अफसोस ज़ाहिर किया गया । और मैं समझता हूं, कि चेयरमैन साहिब, अगर यह वाइलैंस जारी रही तो यह समझ लीजिए कि यह सिर्फ सरदार प्रताप सिंह कैरों का ही मसला नहीं है इस से तो सारे ही लोगों को डरना चाहिए । इन का यह कहना कि कंडैमनेशन किसी मसलहत से किया गया यह बिलकुल भी ठीक नहीं है । मैं सरदार प्रताप सिंह का दोस्त भी रहा हूं और मृत्यु से पहले दो तीन महीनों में कुछ रिश्तेदारी भी हो गई थी और आखिरी दिनों में उन्होंने महसूस किया कि हमारा झगड़ा बिलकुल बेबुनियाद था और वह खुद ग़लती पर थे । और आखिरी दिनों यह आए मेरे पास . . . .

सरदार लछमन सिंह गिल : कौन आए ?

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : पंडित मोहन लाल जी भी आये और कहा कि इन सब हालात पर वह बहुत अफसोस करते रहे । कैरों साहिब के गुज़र जाने के बाद

[सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों]

हम समझते थे कि सियासी झगड़ा खत्म हो गया है। कम से कम मैं उन लोगों में से नहीं हूं जिन्होंने सिर्फ कैरों के इशू पर थ्राइव करने की कोशिश की हो।

श्री मोहन लाल : On a point of order, Sir. चैयरमैन साहिब, डाक्टर मंगल सेन यहां हाउस में खाने का डब्बा लाये हुए हैं। क्या उन को अजाजत है यहां रोटी खाने की?

श्री मंगल सैन : चेयरमैन साहिब, इन को खाने की सूझ रही है क्योंकि अब यह कमजोर हो गए हैं। (हंसी)

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : तो मैं अर्ज कर रहा था कि ओहदा से हट गए और अपने गांव में चले गये थे, उन के परिवार पर केसिज़ चल रहे थे, कानून का हाथ पूरा बढ़ रहा था, कोई ऐसी बात नहीं थी कि दास कमिशन की रिपोर्ट के बाद वह यहां हाऊस में फिर उसी गद्दी पर आ सकते। इन सब बातों के बावजूद भी उनको कतल कर दिया जाता है तो उस में बड़ी भारी मिस्ट्री है, बड़ा रोस हुआ इस बात का कि यह क्यों हुआ। सियासी तौर पर वह खत्म हो चुके थे, हाऊस में नहीं बैठते थे, ला की ग्रिफ्त मजबूत होती जाती थी। ऐसे हालात में कतल हो जाना मिस्ट्री नहीं तो और क्या है? इस लिये मैं समझता हूं कि इस मर्डर की जरूर तलाश होनी चाहिये। और अगर यह नहीं ट्रेस होता तो बहुत अफसोस रहेगा। उन को बड़े ब्रूटल वे से कतल किया गया है, इस लिये मुझे यह बात कहनी पड़ी है वर्ना मेरा दिल नहीं करता था कुछ कहने को। अगर वह हस्पताल में गुजरते तो शायद कुछ और बात होती। हम 20 साल दोस्त रहे हैं। जब मैं स्पीकर के ओहदे से 1962 में हटा था तो उस के सात दिन बाद बदकिस्मती से मेरा एक ही भाई था वह गुजर गया। सरदार प्रताप सिंह के भी वह दोस्त थे और हमदर्द थे। लेकिन सियासी मुखालिफ होने के बाद न प्रताप सिंह और न ही उनका कोई परिवार का दूसरा मैम्बर मेरे घर पर अफसोस करने तक के लिये आया। सरदार प्रताप सिंह दुश्मनी करते हुए सामाजिक रस्मों और रवाइतों और इखलाक को भी भूल जाते थे। मेरे गांव के साथ गांव होते हुए भी नहीं आये। बजट सैशन चल रहा था वह चन्डीगढ़ मेरे कमरे में भी नहीं आये। यहां तक कि हाऊस में मेरी सीट पर आकर भी अफसोस न किया। इस लिये मैं कह रहा हूं कि अगर वह हस्पताल में गुज़रते तो और बात होती। लेकिन मैं इस ख्याल से गया था कि यह एक बहुत बुरा act of violence हुआ है इस को जितना भी कंडेम किया जाये ठीक है। मालूम नहीं पड़ता उस की कैसे इंट्रप्रैटेशन की जाये, कैसे न की जाये, सामाजिक तौर पर उस का क्या मतलब है। लेकिन मैं हैरान हूं कि एक शख्स जो पब्लिक लाइफ से खत्म हो गया हो उस का कौन दुश्मन हो सकता है, मुझे नहीं पता सियासी है या गैरसियासी है यह तो तफतीश ही बतायेगी। हम तो यह प्रार्थना करते हैं कि उन के कातिलों का पता लगना चाहिये। लेकिन चेयरमैन साहिब, उन के कतल को जिस ढंग से पेश किया जा रहा है मुझे उसका अफसोस है। मैं तो इस बात में जाना नहीं चाहता। सिर्फ इतना ही कहूंगा कि पुलिस का इस बात में वकार है कि वह इस कांस्पीरेसी को

अनअर्थ करे। मुझे सब से ज्यादा दुख इस बात का है कि यहां ख्यालात की बिना पर एक ट्रेंड सी चल पड़ी है और उन का अफसोस करने वालों को भी कंडेम किया गया है। अब भी उनके मैमोरियल बनाये जा रहे हैं, याददाश्तें खड़ी की जा रही हैं। अगर कोई कर रहा है तो हजार दफा करे हमें इस में एतराज नहीं। उन के गुणों की वजह से बहुत से दोस्त थे और अवगुणों की वजह से दुश्मन भी थे क्योंकि वह फूल भी थे और खारदार भी थे। इसलिये कइयों को तो सिर्फ खुशबू ही मिली और कईयों को सिर्फ कांटे ही चुभे। इसी तरह वह खंजर भी थे, कईयों ने मजा देखा और कईयो को जखम हुए। मैं यह गुजारिश करूंगा कि हमें आपस में उनको अच्छा या बुरा कह कर झगड़ों में नहीं पड़ना चाहिये। हिस्ट्री इस चीज़ का खुद फैसला करेगी। वह बेचारे इस जहां से जा चुके हैं। उन्होंने बुरे काम भी किये होंगे लेकिन उन्होने बहुत से अच्छे काम भी किये थे। इसलिये मैं कहूंगा कि उन के चले जाने के बाद हमें अच्छी बातों का ही जिक्र करना चाहिये। इस केस की तफतीश होनी ही चाहिये और हमें कंट्रोवर्सी में नहीं पड़ना चाहिये।

चेयरमैन साहिब, इस मिनिस्ट्री ने कुछ अच्छे काम भी किये हैं हमें उन की खुशी है। उन्होंने जैलदारी और सफेदपोशी सिस्टम हटाया है सब-रजिस्ट्रार्ज़ की पोस्टें अबालिश कीं और जुडीशयरी को एग्जैक्टिव से जुदा किया है। फिर रजिस्ट्रेशन फी कम की है। यह सारी बातें पांच सात महीने में अच्छी की हैं। लेकिन सब से अच्छी बात यह की है कि हरियाणे वालों की शिकायत थी कि हमारे साथ डिस्क्रीमिनेशन हो रही है; उस के लिये कमेटी बनाई गई है। मुझे पता नहीं चौधरी मुख्तयार सिंह के क्या ख्यालात हैं। लेकिन उस कमेटी की रिपोर्ट से हमें कुछ न कुछ तो पता चलेगा कि हम पंजाबी रिजन वाले कहां खड़े हैं, किस के साथ इनसाफ हो रहा है, किसके साथ इनसाफ नहीं हो रहा। इस के इलावा जो Administrative Reforms Committee है उसका इतना बड़ा क्वैश्चनेयर आया है कि उस का जवाब देने लगें तो सारा काम छोड़ कर उसी में ही लगे रहेंगे। मैं समझता हूं कि उस को स्ट्रीमलाइन करना चाहिये था। एक एक महकमे और एक एक सैक्शन के बारे में चीजें लानी गल्त बात थी।

मुझे इस बात का भी खास तौर पर फखर है कि इसी साल पहली दफा इन्होंने बजट में कई मारके की बातें की हैं। ऐसी उम्मीद भी थी कि सरदार कपूर सिंह जी जो इतने साल प्रीज़ाइडिंग अफसर रहकर फिनांस मिनिस्टर बने हैं कुछ अच्छे काम ही करते। 25 से 50 फीसदी तक तो उन्होंने फर्टेलाइज़र सबसिडी दी, ट्यूबवैल्ज पर से ड्यूटी खत्म की, हाऊसिंग लोन दिये, मिल्क सप्लाई के लिये प्रबन्ध किया और ग्रो मोर फूड की बातें कीं और क्या कुछ नहीं किया। उनकी जितनी तारीफ की जाये अच्छा है। उन को आप जाट जाट कह कर मखौल करते थे। देखा आपने कि एक जाट फिनांस मिनिस्टर कितना कामयाब हुआ है .... (विघ्न) आप मजाक न करें, आपको तो ज्यादा फखर होना चाहिये बतौर बजट के।

Mr. Chairman : I hope you will also prove better when you occupy this seat. (noise)

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों: इस बात की भी बड़ी खुशी है कि सरदार उज्जल सिंह की जेरसदारत ऐग्रीकल्चरल प्राइस फिक्सेशन कमेटी बनाई गई है लेकिन मुझे तो पता नहीं, आप को शायद पता होगा कि उसने हमारी कोई सलाह पूछी हो या किस के पास क्वेस्चनेएर भेजा हो । मुझे यह भी नहीं पता कि किस म्यार को मद्देनजर रख कर वह यह सारी चीज को कर रही है लेकिन एक बात मैं हाउस के जरिये बताना चाहता हूं कि आप को जितनी कास्ट आफ प्रोडक्शन इस फूड प्रोडक्शन पर आती है वह पुराने लैंड रैवेनियू एक्ट और पुराने सैटलमैंट के मुताबिक गलत है । मैं समझता हूं कि यह कमेटी जरूर पुरानी सैटलमैंट के मुताबक कास्ट आफ प्रोडक्शन की एसैस्मैंट करेगी जो मौजूदा वक्त में गलत है । इसके अलावा पता नहीं उनके पास और क्या म्यार है । अब तो ग्रास इन्कम और नेट इन्कम का म्यार अलैहदा है । जमींदार अब पुराने वक्तों की, अंग्रेजों के जमाने की 40 साला सैटलमैंट वाला जमींदार नहीं है । जमींदार अब अपने बच्चों को पढ़ाता है, सफर करता है, क्रोकरी रखता है, बैड कवर बिछाता है, रेडियो रखता है और अब उस का स्टैंडर्ड आफ लिविंग ऊंचा है । उस कमेटी का तो मुझे पता नहीं लेकिन अच्छा होता अगर यह उनको बताते कि जमींदार का कुछ मिनीमम स्टैंडर्ड आफ लिविंग मुकर्रर करना चाहिए । पुरानी सैटलमैंट में खेती करने वाले को ही जमींदार माना जाता था और जो उसके लड़के वाले बीवी बच्चे और दूसरे फैमिली मैम्बर मिट्टी मजदूरी करते थे वह किसी हिसाब में ही नहीं लाये गये । जब उज्जल सिंह कमेटी बात करेगी तो हम उसे बातएंगे कि पुरानी सैटलमैंट की बात इस में नहीं चल सकती है और.........

सरदार लछमन सिंह गिल : उन्होंने तो अपनी रिपोर्ट भी दे दी है ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : नहीं, अभी तो नहीं दी है ।

सरदार लछमन सिंह गिल : परसों चौथे दे दी है ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : फिर तो यह इस से भी बुरी बात हुइ है । खैर उसे हाउस मे डिस्कस करेंगे । एक बात और है जिस पर मैं कुछ नुकताचीनी के लिहाज से बोलना चाहता हूं । इन्होंने कमर्शल क्रापस सैस लगाया और 3 करोड़ 86 लाख रुपया एक ही पापूलेशन के सैकशन से कमा कर हरिजन भाइयों को दे दिया । अच्छा हुआ दे दिया इस का गिला नहीं । मैं और बात करना चाहता हूं । हम इस बारे में कोई 40 एम. एल० ए० अपने पिछले मरहूम चीफ मिनिस्टर साहिब से मिले और कहा कि अगर यह बात करनी ही है तो करो, हम तैयार हैं लेकिन इस में बात यह कि यह सैस अकेले जमींदार पर ही क्यों लगे और यह बाकी सारी जनता, व्यापारी और दूसरे सैक्शन पर क्यों न लगे ? अगर लगाना है तो सब पर बारी बारी लगाओ । उन्होंने हमें यकीन दिलाया कि अब तो लग चुका लेकिन तीन साल के बाद नहीं लगाएंगे । मैं चाहता हूं कि यह सैस अगर किसी तरह से हटा दिया जाए तो अच्छा है । हमारी मुश्किल यह है कि बाकी लोगों के लिए तो बाहर काफी ट्रेड यूनियन्ज वगैरा काम करती हैं और उन सैकशन्ज की आवाज को उठाती हैं हैं लेकिन रूरल पापूलेशन में यह ट्रेड यूनियन का सिस्टम नहीं

चलता । वह बेचारे बेवस और बे आवाज हैं, सब कुछ मान लेते हैं । यह जो 3 करोड़ 86 लाख रुपया एक सैक्शन से लेकर दूसरे सैक्शन को दिया गया है इस का मुझे अफसोस नहीं लेकिन अगर एक सैक्शन ने दे दिया है तो अब दूसरे सैक्शन से भी लो और अब उसकी बारी आनी चाहिए ताकि यह बोझ इक्वीटेबल हो। इस बात का मेरे इन भाइयों को गुस्सा नहीं करना चाहिए, मुनासिब बात यही है ।

फिर हम कहते हैं और दावा करते हैं कि पंचायती राज इस सूबा में बना लिया है जो बड़ा काम्याब है, इस से डैमोक्रेसी के रूट्स बहुत पक्के हो गए हैं और इस की जड़ें बहुत नीची चली गई हैं । मैं अर्ज करता हूं कि कौन नहीं चाहता कि जमहूरियत की जड़ें पक्की न हों लेकिन जिस तरह से यह जड़ें पक्की हो रही हैं वह हम ही जानते हैं और सब जानते हैं । पंचायतों के बारे तो शायद यह कहा जा सकता है कि गांव में पत्ती का झगड़ा है, बरादरी का झगड़ा है, जाती रंजश है वगैरा इस लिए वहां यह हो गया । लेकिन आपने जो पंचायत समितियां बनाई, पता नहीं उनका क्या फायदा है । और कुछ हो या न हो लेकिन एक फायदा यह जरूर हो गया है कि कुरप्शन की बुनियादें इसमें रखी गई हैं और झगड़े खड़े करने के लिए एक जरिया बन गई हैं । मेरी तो इस सरकार से यह अर्ज है कि हमें पंचायती राज के इस थ्री टायर सिस्टम के बारे में जरूर सोचना पड़ेगा । नए नए नौजवान आते हैं और चुनाव में खड़े हो जाते हैं । मैंने अपनी आंखों से देखा है कि वहां चुनाव में पैसे चलते हैं, रिश्वत चलती है, शराब के दौर चलते हैं और न जाने क्या क्या चलता है । फिर इस चुनाव की मेहरबानी से नौजवानों में जो नए नए मैदान में आते हैं दुशमनियां कायम हो जाती हैं जो सारी सारी उमर चलती हैं । मैं आप से अर्ज करूंगा कि आपको इस पर गौर करना चाहिए क्योंकि इस पंचायती राज के शुरू में ही यह एक बुनियादी कमजोरी पैदा हो गई है जिस से हमारे कौमी जीवन में एक गिरावट आ गई है । इस से तो डिस्ट्रिक्ट बोर्ड वाला चुनाव का तरीका अच्छा था । मैं अर्ज करूंगा अच्छा होता कि यह बीच वाली चीज उठा कर उधर रख देते और डायरैक्ट इलैकशन से उपर डिस्ट्रिकट कौंसल बना देते जिस के लिए हर आदमी वोट करता । अगर ज़िला परिषद के 40/50 मैम्बर हैं तो इसके दुगने कर देते या और ज्यादा कर देते और वह लोग जो डायरैक्ट वोट से आते अपने साथ कुछ प्रोग्राम तो लाते । मगर अब यह प्रोग्राम भी क्या हुआ है कि खींचातानी चलती है, शराब और पैसे चलते हैं और सब कुछ चलता है । यह तो कुरप्शन की ही जड़ें फैल रही हैं, पंचायती राज की जड़ों का तो पता नहीं कहां जाएंगी , हां , अगर इसी को ही रखना है तो यह होना चाहिये कि समिति के लिए यह हो जाए कि सारे सरपंच इक्ट्ठे हो कर अपनी एक ऐगज़ैकटिव चुन लें और हर साल उन सरपंचों में एगजैकटिव चुनी जाए और इसी तरह से समितियों के चेयरमैनों की डिस्ट्रिक्ट कौंसल बन जाए । यह जो रोज इलैक्शन इलैक्शन का शोर पड़ता है इस ने तो लोगों का सिर खा लिया है और कुछ काम होता ही नहीं है । खुद फूड प्रोडकशन कमेटी ने अपनी रिपोर्ट में बताया है कि प्रोडक्शन कम होने का एक बड़ा कारण यह भी है कि सारा सारा दिन लोग इलैक्शनों के चक्कर

[सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों]

में पड़े रहते हैं और कुछ काम कर नहीं पाते । कभी गुरद्वारा चुनाव हो गया, कभी चायत का आ गया, कभी समिति और परिषद का शोर पड़ रहा है और कभी कोई जिमनी इन्तखाब के लिए भाग दौड़ हो रही है और अगर और कुछ नहीं तो पार्टियों के अपने चुनाव ने लोगों को बुखार चढ़ा रखा है । आखिर काम खेतों में करें तो कब करें । अब तो यह हालत हो गई है कि लोग इलैक्शन के लफज तक से नफरत करने लग पड़े हैं । इस इलैक्शन के लैवल को कुछ घटाना चाहिए ।

अब हम इन्डस्ट्री के बारे में बड़ा फखर करते हैं कि बहुत तरक्की कर ली है । पता नहीं क्या इन्डस्ट्रियलाइजेशन हुई है । छोटी 2 इन्डस्ट्रीज लोगों की चल रही हैं । कहते हैं कि पिछले साल इन्डस्ट्री के लिए टोटल इन्वैस्टमैंट 82 करोड़ थी और इस साल 120 करोड़ हो गई है । अब एक तरफ आप इस 120 करोड़ को रख लें और फिर दूसरी सटेटस से मुकाबिला करें जिनको सैंट्र की तरफ से प्राजैक्ट दिए गए हैं । अकेले स्टील पलांट की इन्वैस्टमैंट 200 करोड़ से ज्यादा है लेकिन फखर फिर भी हम पंजाब वाले ही करते हैं । पंजाब हैवी इन्डस्ट्री के हिसाब से लोएस्ट है. ।

सरदार लछमन सिंह गिल : इनको सैंट्र में कोई नहीं पूछता ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : हम चाहते हैं कि केन्द्रीय सरकार हमारी प्रान्तीय सरकार को आवाज सुने । (घंटी) ।

चैयरमैन साहिब, मैं जिला अमृतसर के बारे में कहना चाहता हूं । मैं अभी तक दूसरे मसलों पर ही अपने विचार प्रकट करता रहा । अमृतसर जिला चन्द बदनाम आदमियों की वजह से बदनाम हुआ । यह जिला बहुत ही शरीफ है । मैं अर्ज करना चाहता हूं कि जिला अमृतसर में सेम ही सेम नजर आती है । सेम की वजह से सड़कें भी बहुत खराब हो गई हैं । अमृतसर जिला दूसरे जिलों के मुकाबले में बहुत ही गरीब है । अमृतसर जिला के बारे में आप लोगों को गलतफहमी है कि यह जिला खाता पीता है ।

कुछ आवाजें : अमृतसर में समगलर्ज हैं और यह जिला अमीर जिला है ।

सरदार गुरदयाल सिंह ढिल्लों : इस जिले में कुछ ही समगलर्ज हैं । आप हाउस में हिम्मत करके समगलिंग बन्द करा लें । (विघ्न) जिन लोगों ने यह काम शुरू कर रखा हुआ है यह शरीफ आदमियों का काम नहीं है । लेकिन यह ठीक बात है कि हमारे जिले में गरीब किसान बसते हैं । कुछ कहते हैं कि हमारे जिले की आबादी बढ़ गई है । मैं समझता हूं कि हमारे जिले में आबादी घटी है इसी कारण से हमारे जिले में असैम्बली की एक सीट भी कम हो गई है । लोग वहां से छोड़ कर और कहीं पर जा रहे हैं । सरकार को सेम को रोकने का यत्न करना चाहिए । हमारे माल मन्त्री की तहसील में सेम ही सेम है । वहां पर ही सेम को रोकने के यत्न करने चाहिए और हम भी इन के साथ ही लाभ उठा सकेंगे । (हंसी)

(Deputy Speaker in the Chair.) डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप का शुक्रिया अदा करता हूं ।

Deputy Speaker : Sardar Jagjit Singh.

(*Sardar Jagjit Singh rose to speak*)

ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇਵਾਲਾ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ । ਕੀ ਮੈਨੂੰ ਅਜ ਬੋਲਣ ਲਈ ਵਕਤ ਮਿਲੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ? ਮੈਂ ਦੂਜੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵੀ ਅਟੈਂਡ ਕਰਨੀ ਹੈ ।

उपाध्यक्षा : अभी तक हाउस काफी देर तक रहेगा । मैं सदस्यों से कहना चाहती हूं कि वह अपने इंट्रेस्ट को मुख्य न समझें । हर एक आदमी को चाहिए कि वह बोल कर भी हाउस में रहे । हर एक मैम्बर को बोलने के लिए वक्त दिया जाएगा । (The meeting is still to continue for long. I may tell the hon. Members that they should not always keep their own interests foremost. Every Member should see that he remains in the House even after delivering his speech. Every hon. Member would get time to speak.)

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : आन ए प्वायंट आफ आर्डर मैडम । मुझे भी बोलने के लिए वक्त दिया जाना चाहिए । (शोर)

Deputy Speaker : Please take your seat.

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : क्या आप लिस्ट का भी ख्याल रखती हैं ? आपोजिशन वालों ने भी एक लिस्ट दी हुई है । वह किस लिए दी है ? (शोर) ।

Deputy Speaker : Order please, Take your seat.

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : जो लिस्ट स्पीकर साहिब को दी गई उस के हिसाब से बाबू बचन सिंह के बाद मुझे बोलने के लिए काल आपोन करना चाहिए था लेकिन उस लिस्ट का कोई ख्याल नहीं किया जाता है । I want to lodge a protest with the Chair. (*Noise*) (*Interruptions*)

Deputy Speakar : I am not to be dictated by the hon. Member.

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : चेयर को लिस्ट का ख्याल जरूर रखना चाहिए । (शोर)

Deputy Speaker : Please take your seat.

ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਜ਼ੀਰਾ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਲੇਕਿਨ ਦੂਜੇ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰਜ਼ ਰੇਜ਼ ਕਰਕੇ ਹਾਊਸ ਦਾ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੀ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਜਨਤਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ 18 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੋਸਤ ਛੋਟੀਆਂ ਛਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਟੇਕ ਅਪ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਹਿਮ ਮਸਲੇ ਇਗਨੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਵਿਘਨ) (ਸ਼ੋਰ) ਮੈਂ ਅਰਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਜਨਤਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ। ਜਿਹੜੇ ਦੋਸਤ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਲੜ ਕੇ

[ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ]

ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਆਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਮਸਲਾ ਫੂਡ (ਖੁਰਾਕ) ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ । ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਐਗਰੋ-ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਸੈਲਫ ਸਫੀਸ਼ੈਂਟ (ਆਤਮ ਨਿਰਭਰ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਤਦੋਂ ਤਕ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਿਆ ਪ੍ਰੋਵਾਈਡ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ $3\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਣਕ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਭੇਜੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ 10—12 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਣਕ ਆਈ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜ਼ੋਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਕਣਕ ਬਾਹਿਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੀ ਔਰ ਇਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਟ ਕੀਮਤ ਕਣਕ ਦੀ ਮਿਲੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਉਤਸਾਹ ਭੀ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਨਸੈਂਟਿਵ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤਕ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀ ਐਗਰੀ ਕਲਚਰਲ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਘਟ ਗਈ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਜ਼ਰੂਰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਸਤੀ ਕਣਕ ਬਾਹਿਰ ਤੋਂ ਮੰਗਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਸਾਲ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜ਼ੋਨਜ਼ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੀ ਕਣਕ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀਮਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕੇ। ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੈਸ਼ ਕਰਾਪਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਣਕ ਬੀਜਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੂਜਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਕੈਸ਼ ਕਰਾਪਸ ਹੀ ਬੀਜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਥੋਂ 60—70 ਰੁਪਏ ਮਣ ਕਣਕ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜ਼ੋਨ ਤੋਂ ਬਾਹਿਰ ਕਣਕ ਨਹੀਂ ਭੇਜ ਸਕਦੇ। ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕੀਮਤ ਤੇ ਕਣਕ ਵੇਚਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ੋਨਲ ਸਿਸਟਮ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 60 ਹਜ਼ਾਰ ਮਨ ਕਣਕ ਬਾਹਿਰ ਭੇਜੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਮੁਲ 24 ਰੁਪਏ ਮਣ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਹਿਰ 60—62 ਰੁਪਏ ਫੀ ਮਨ ਕਣਕ ਵਿਕੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਅਗਰ ਜ਼ੋਨਜ ਨਾ ਤੋੜੇ ਗਏ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਗਰੀਬ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਵਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਸ ਏਕੜ ਤੋਂ ਘਟ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਵੀ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ 325 ਰੁਪਿਏ ਸਾਲਾਨਾ ਤੋਂ ਘਟ ਹੈ। ਇਸ ਆਮਦਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰੇਲੂ ਖਰਚ ਭੀ ਪੂਰੇ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤਰਫ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਘਰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਮੇਜਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤੇ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ....

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ: ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਤਾਂ ਘਰ ਘਰ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ : ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਛੋਟੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 2 ਲਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਥੋੜੀਆਂ ਹਨ, ਅਨ—ਇਕਨੌਮਿਕ ਹੋਲਡਿੰਗਜ਼ ਹਨ । ਉਹ ਕਸਮ ਪੁਰਸੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਡੰਗ ਖਾਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਜਦ ਫਸਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਖਰਚ ਐਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰਾ

ਅਨਾਜ ਵੇਚਣਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾੜ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੌਣੀ ਲਗ ਜਾਵੇਗੀ, ਜੇ ਸੌਣੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹਾੜ੍ਹੀ ਲਗ ਜਾਵੇਗੀ, ਪਰ ਬਦ ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਫਸਲ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸ ਤਾਂ 17—18 ਰੁਪਏ ਮਣ ਵੇਚਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਬਾਦ ਵਿਚ 30 ਰੁਪਏ ਮਣ ਲੈ ਕੇ ਖਾਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਛੋਟੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਐਗ੍ਰੀਕਲਚਰ ਲਈ ਕੇਵਲ 6 ਪਰਸੈਂਟ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੀ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਨਿਰਭਰ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਉਪਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਲਈ ਤਾਂ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ 20 ਪਰਸੈਂਟ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਡੀਗਾਂ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਮਾਰੋ। ਇਸਦੇ ਬਿਨਾ ਤੁਸੀਂ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸ ਨਹੀਂ ਵਧਾ ਸਕਦੇ।

ਸੇਮ ਨਾਲੀਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਬੀਜੀ ਬਿਜਾਈ ਫਸਲ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕੀ ਕਹੇਗਾ ? ਉਸ ਨੇ ਬੀਜ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਰਾਤਾਂ ਝਾਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਨਾ ਰੁਪਿਆ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਸੀ ਉਹ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਖੇਤੀ ਤੇ ਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਖੇਤੀ ਹੀ ਰੁੜ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਫਲਡਜ਼ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਕਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੇਮ ਨਾਲੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਬੰਦ ਪਿਆ ਹੈ। ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਸਿਰਫ 6 ਪਰਸੈਂਟ ਰੁਪਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਰਖਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਖੌਲ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਵੀ ਰੁਪਿਆ ਕਢ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਕਢੋ, ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਿਆ ਸੇਮ ਨਾਲੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਕਢੋ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਰ ਸਾਲ ਬਾਦ ਫਸਲ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੁਰੱਖਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਦ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਐਨਾ ਰੁਪਿਆ ਰੀਲੀਫ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ ? ਸੇਮ ਨਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰੋ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਖੇਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਆਮਦਨ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨਾਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਕੀ ਕਰੇ, ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਕਰ ਖੇਤੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧੇਗੀ ਤਾਂ ਹੀ ਖੇਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਨਾ ਸਿਰਫ ਖੇਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਬਲਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਾਂ ਹੀ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਘਾਟਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। 10 ਏਕੜ ਤੋਂ ਘਟ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨੀ 325 ਰੁਪਏ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਅਜ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਹਿੱਕ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਐਨੀ ਆਮਦਨੀ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਫਿਰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਿਆ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਲਈ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਿਆ ਬੀਜਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਲਈ ਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ 2 ਲਖ ਟ੍ਰੈਕਟਰਜ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜਾ ਸੁਹਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਵਾਹੀ ਛਡ ਕੇ ਟ੍ਰੈਕਟਰਜ਼ ਨਾਲ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹ ਸੌਖੇ

[ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ]

ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਕਾਫੀ ਹਿੱਸਾ ਪਸ਼ੂ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੰਨ ਦਾ ਘਾਟਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਰੂਸੀ ਟ੍ਰੈਕਟਰਜ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਲ ਇੰਪੋਰਟ ਕਰਨ ਦੇ ਵੇਲੇ $3\frac{1}{2}$ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਡਿਊਟੀ ਵਗੈਰਾ ਪਾ ਕੇ $6\frac{1}{2}$ ਹਜ਼ਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੂੰ ਰੀਲੀਫ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਟ੍ਰੈਕਟਰਾਂ ਤੇ ਡਿਊਟੀ ਮਾਫ ਕਰੋ ਤਾ ਜੋ $3\frac{1}{2}$ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਖਰੀਦ ਕੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਚਲਾ ਸਕਣ। ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਤਾਂ ਪੰਖਿਆਂ ਦੇ ਥਲੇ ਬੈਠੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਆਰਾਮ ਪਹੁੰਚਾਉ। ਉਸ ਨੂੰ ਟ੍ਰੈਕਟਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਡਿਊਟੀ ਫਰੀ ਫਿਊਲ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ ਤੁਸੀਂ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੰਗਵਾਉਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ ? (ਘੰਟੀ)

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਰੈਵੀਨਿਊ ਮਹਿਕਮੇਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਰੁਪਿਆ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਅਮਲਾ ਹੀ ਛਕਛਕਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਰੁਪਿਆ ਬਚਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਨਕੰਮ ਟੈਕਸ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਰੈਵਿਨਿਊ ਦੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਲਿਆ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਸਾਡੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉ। (ਸ਼ੋਰ) ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੜਬੜ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਜ਼ੀਰਾ ਸਬ ਡੀਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਥੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਉਤੇ ਤਾਲੀਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਥੇ ਇਕ ਕਾਲਿਜ ਖੁਲ੍ਹਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਕੂਲ ਖੋਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਸਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਆਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਉਸ ਸਬ ਡਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਸਪਤਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਡਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਜ਼ੀਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਮਿਉਂਸਪੈਲਟੀ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਨਾ ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਮੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪ੍ਰੈਕਟੀਸ਼ਨਰਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਚੰਗਾ ਹਸਪਤਾਲ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਮਖੂ ਤਕ ਬੜਾ ਲੰਮਾ ਚੌੜਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਜ਼ੀਰਾ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ 15 ਮੀਲ ਚੌੜਾ ਅਤੇ 30 ਮੀਲ ਲੰਮਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਪਰ ਉਥੇ ਸੜਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਲੈਜਾਣ ਲਈ ਅਤੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸੜਕ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨਹੀਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕਦੀ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਡੀਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਸ਼ੂਗਰ ਮਿਲ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇੰਡਸਟਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਇੰਡਸਟਰੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ।

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ (ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਜਟ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਦਨ ਦੇ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਬਜਟਾਂ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਲਕਾਂ ਉਤੇ ਵਧੇਰੇ ਬੋਝ ਲੱਦਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਹ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ "ਰੂਟੀਨ" ਬਜਟ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਿਹੜੀ ਸਪੀਚ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਉਸ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵੱਲ ਵਧਣ ਵਾਲਾ ਬਜਟ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਜੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀਏ ਅਤੇ ਬਜਟ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਵਲ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਠੋਸ ਕਦਮ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਉਤੇ ਪੁਜ ਸਕੀਏ ਕਿ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵੱਲ ਅਗੇ ਵਧਣ ਵਾਲੇ ਕਦਮ ਉਠਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਮਾਲਿਕਾਂ, ਵਡੇ ਵਡੇ ਬਿਉਪਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਟਾਕਿਸਟਾਂ ਦੇ ਮੁਨਾਫੇ ਵਿਚ ਰੋਕ ਨਾ ਪਾਈ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ—ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਤਦ ਹੀ ਸਿੱਧੀ ਲਾਈਨ ਤੇ ਤੁਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਇਦਾਦਾਂ, ਬਿਉਪਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਨਾਫੇ ਖੋਰਾਂ ਉਤੇ ਰੋਕ ਪਾਕੇ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਨਅਤਾਂ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲੇ । ਤਦ ਹੀ ਇਕ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਉਚੀ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਝਲਕ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਅਸੀਂ ਕੀ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ? ਜਿਹੜੇ ਟੈਕਸ ਜਨਤਾ ਉਤੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਔਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਥਲੇ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਪਿਸੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੀਆਂ ਆਮਦਨਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਟੈਕਸ ਤਜ਼ਵੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਸਗੋਂ ਜਿਹੜਾ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਔਰ ਅਸਿੱਧਾ ਟੈਕਸ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਹੈ । ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਭਾਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਵਾਇਦਾ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਚੋਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਜੋਂ ਅਸਲੀ ਕਦਮ ਚੁਕੇ ਜਾਣਗੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਵੀ ਪਬਲਿਕ ਵਿਚ .ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਹੀ ਇਹ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਪਰ ਜੇ ਇਸ ਬਜਟ ਉਤੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸ ਗਲ ਬਾਰੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਤਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦੀ ਚੋਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਉੱਦਮ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਣ । ਇਤਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਵੀ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਟੈਕਸ ਦੀ ਸ਼ਰਾਹ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਪਧੱਰ ਉਤੇ ਲੈ ਆਵਾਂਗੇ ਜਿਸ ਪਧੱਰ ਉਤੇ ਕਿ ਇਹ ਟੈਕਸ ਸਾਡੇ ਗੁਆਂਢੀ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਜਟ ਤਕ-ਰੀਰ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੋਈ ਐਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਉਤੇ ਪੁਜਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਜਟ ਵੀ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਬਜਟਾਂ ਵਾਂਗ ਇਕ ਰੂਟੀਨ ਬਜਟ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਾਧਾਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਥੇ ਪੇਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ।

[ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ]

ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਇਥੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹਲਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ, ਹਸਪਤਾਲ ਨਹੀਂ, ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਔਰ ਬਹਿਸ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ 15 ਜਾਂ 20 ਮਿੰਟ ਬੋਲ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਅਤੇ ਰਾਵਾਂ ਦੀ ਵੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ? ਆਖਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਸਕੀਮਾਂ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਨਾ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬਜਟ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਮੁੜੇ ਕਿ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ, ਦੁਖ, ਪ੍ਰਾਬਲਮਜ਼ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਅਗਲੇ ਬਜਟ ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰੇ ਔਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਹਲਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਹੋਣ ਉਹ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਸੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਬਜਟ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੇ ਤਦ ਹੀ ਸਾਡੀ ਇਥੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹੀ ਝਲਕ ਬਜਟ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ, ਇਸ ਲਈ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਲਾ ਬਜਟ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਇਕ ਖਾਸ ਸੈਸ਼ਨ ਬੁਲਾਏ ਤਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਹਲਕੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰ ਉਥੋਂ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ, ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਅਤੇ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ, ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲਵੇ ਔਰ ਫੇਰ ਬਜਟ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਝਲਕ ਲਿਆਵੇ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਹ ਵਧਾਈ ਦੀ ਹਕਦਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋ ਪੇਡ ਐਮਪਲਾਈਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਭਤੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਹਿੰਗਾਈ ਭੱਤਾ ਪਹਿਲੇ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਨਸ਼ਨ, ਪ੍ਰਾਵੀਡੈਂਟ ਫੰਡ, ਟੀ. ਏ., ਗਰੈਚੂਇਟੀ ਆਦਿ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪੇ ਦੇ ਨਾਲ ਗਿਣ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਮੈਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਇਕ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਜਾਵੇ ਔਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬੇਸਿਕ ਪੇ ਵਿਚ ਡੀ. ਏ. ਮਰਜ ਕਰਕੇ ਰਿਆਇਤਾਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸ ਹਦ ਤਕ ਪੇ ਗਰੇਡ ਹੀ ਵਧਾ ਦੇਵੇ । ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਕੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ 60 ਦੇ ਗਰੇਡ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਪੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ 60 ਰੁਪਏ ਵਿਚ 40 ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਗਰੇਡ ਹੀ 100 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਹੋਰ ਮਸਲੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਜਿਹੜੀ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਟੀਚਰਜ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗਰੇਡ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਉਹ ਵੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਆਸ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲੀ ਟੀਚਰਾਂ ਨੂੰ ਹਮਦਰਦੀ ਦੀ ਜੋ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੇ ਸਕੇਲਜ਼ ਨੂੰ ਰੀਵਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ

ਜਾਵੇਗਾ, ਪੇ ਸਕੇਲ ਨੂੰ ਰਨਿੰਗ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਵਿਸ ਬੈਨੀਫਿਟਸ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਸਾਰੀ ਬਹਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਤਾਂ ਉਹ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਰੇਡ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੀ ਕੀ ਸਰਵਿਸ ਬੈਨੀਫਿਟਸ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਵਾਲੇ ਨੂੰ, ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬੈਨੀਫਿਟਿਸ ਮਿਲਣਗੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਟੀਚਰਜ਼, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਬਾਅਦ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਤੋੜੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਪੀਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦੇ ਸਕਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵਾਇਦਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਅਗੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਾਂਗੀ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਜਨਰਲ ਗਲਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪਹਿਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਲਉ । ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਟਾਇਮ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ । (I would like to make a request to the hon. Members and to those following him that since a large number of them still want to participate in the discussion it would be better if instead of dilating on general topics they first speak about the problems confronting their constituencies. I find that in this way when the time of the hon. Members is exhauted they often complain that they did not get an opportunity to say things about their constituencies.)

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਹਲਕੇ ਦੀ ਗਲ ਕਰਨ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ ? ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਬਜਟ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ । ਮਨ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਹੀ ਦਸਣੇ ਹਨ, ਜੋ ਕੁਝ ਬਜਟ ਵਿਚ ਲੈ ਆਏ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਨਰਲ ਸੁਝਾ ਹੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਹਲਕੇ ਬਾਰੇ ਬੇਸ਼ਕ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇਣਾ ।

ਤੇ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਟੀਚਰਜ਼ ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਵਾਅਦੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਅਪਣੇ ਭਾਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨ ।

ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਔਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਪਾਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਰੇਸ਼ਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਪਰ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਕਪਾਹ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਗਈ ਜੋ ਕਤਾਈ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਕਪੜਾ ਬੁਣ ਸਕੇ । ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਥੋਂ ਕਪਾਹ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ, ਬੰਬਈ ਅਤੇ ਮਦਰਾਸ

[ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿਘ ਧਾਲੀਵਾਲ]

ਦੀਆਂ ਮਿਲਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮਿਲਾਂ ਨੂੰ ਕੱਚਾ ਮਾਲ ਫੀਡ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਇਥੇ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਕਪੜਾ ਬੁਣਨ, ਸੂਤ ਕੱਤਣ ਦੀ ਮਿਲ ਲਗਾਏ। ਜੇ ਉਹ ਲਗਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਦੋ ਮਸਲੇ ਹਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਕ ਤਾਂ ਕਾਫੀ ਹਦ ਤਕ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਇਹ ਮਿਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਟੈਕਸ ਘਟ ਕਰ ਸਕੇਗੀ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ।

12-00 noon

ਫਿਰ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਸ਼ਹਿਰ, ਸੋਨੀਪਤ, ਫਰੀਦਾਬਾਦ ਆਦਿ ਜਿਥੇ ਸਮਾਲ ਸਕੇਲ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦਰਮਿਆਨੇ ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਡਿਊਟੀ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਥੇ ਪਬਲਿਕ ਸੈਟਕਰ ਵਿਚ ਲਗਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਸਸਤੇ ਮੁਲ ਤੇ ਇਥੇ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਣ ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਨਾ ਮੰਗਾਉਣੀਆਂ ਪੈਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਈ ਫਾਇਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਇਕ ਤਾਂ ਕਾਰਖਾ-ਨਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਡਿਊਟੀ ਅਤੇ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ ਅਤੇ ਸਸਤੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਸਤੇ ਭਾ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਦੇ ਸਕਣਗੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਧਣਗੇ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਵਲ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਅਗੇ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਚੂੰਕਿ ਇਕ ਸਰਹੱਦੀ ਸੂਬਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਬੜੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਔਰ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਗਭਰੂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਸਰਹਦਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਇਸ ਦੀ ਰਖਿਆ ਦਾ ਭਾਰ ਸੰਭਾਲੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਕ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਨੂੰ 2.25 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਮਿਲਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੁੜ ਕੇ ਵਧਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹੁਣੇ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਚੰਦਰਾਵਤੀ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਚੌਥੇ ਪਲਾਨ ਦੇ ਟੀਚੇ ਮਿਥੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਬਣਾ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਅਤੇ ਐਮ. ਐਲ. ਸੀਜ਼. ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਪਲਾਨ ਦੇ ਟੀਚੇ ਮਿਥਣ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਐਮ. ਐਲ. ਸੀਜ਼. ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਸੂਬਾ ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਵਾਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਹਦਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਵੀ ਸਾਡੇ ਗਭਰੂ ਜਾ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੀ ਚੌਥੀ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਸਾਡਾ ਹੀ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਇਹ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਇਲਾਕਾ ਹੈ। (ਘੰਟੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) ਬਸ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ।

ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸੇਮ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਬੜਾ ਗੰਭੀਰ ਮਸਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹਦ ਤਕ ਸਫਲ ਵੀ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਟੋਟਲੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇੱਕਲ੍ਹਾ, ਪੰਜਾਬ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੇ। ਇਹ ਸੇਮ ਤਦ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ, ਰਾਜਸਥਾਨ, ਉੱਤਰ ਪਰਦੇਸ਼ ਔਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਇਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਾਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਲਈ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਇਸ ਦੇ ਸੇਮ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਸੌ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਬਣਾ ਲਏ ਜਾਣ, ਇਥੇ ਅਨਾਜ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਘਟ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸੇਮ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਉਪਜਾਊ ਧਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਕੋਈ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗਰ ਉਪਜਾਊ ਧਰਤੀ ਨਿਕਲਦੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਘਟੇਗੀ ਹੀ,ਵਧ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਰ ਲੈਵਲ ਤੇ ਹਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਖਿੱਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Deputy Speaker : You must finish your speech within one minute.

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਇਕ ਗਲ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਬੜੇ ਵਾਸਤੇ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੜੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਪਸੰਦ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਪਸੰਦ ਹਨ ਉਹ ਆਪ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਓ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ ਅਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਭਠੱਲ ਨੂੰ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਕਸੂਰ ਸਾਬਤ ਕੀਤੇ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੁਨਿਆਦਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਚ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਸੈਂਟਰ ਦਾਂ ਵ੍ਹਾਈਟ ਪੇਪਰ ਅਤੇ ਉਸ ਵ੍ਹਾਈਟ ਪੇਪਰ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ ਕਰੇਲਾ ਦੀ ਈਲੈਕਸ਼ਨ ਨੇ ਉੜਾ ਦਿਤੀਆਂ ਨੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਆਧਾਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਰੇਲਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੌਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਫਤਵੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਤੌਰ ਤੇ ਛਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

उपाध्यक्षा : आप ने दो मिंट मांगे थे वह पूरे हो गए हैं। अब आप अपना वायदा पूरा कर के बैठ जाएं। Will you please take your seat ? (The hon. Member had asked for two minutes more to speak and that time too is over now. He should keep up his word and resume his seat. Will he please take his seat?)

ਕਾਮਰੇਡ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ : ਬਸ ਜੀ, ਥੋੜੀ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਹੈ......

Deputy Speaker : No please.

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ। ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਜੋ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ 15, 15 ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ ਬੋਲਣ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ ਔਰ ਦੂਜੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ 15, 15 ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ ਬੋਲਣ ਦਿੱਤਾ

उपाध्यक्षा : मैं ने आप का प्वांयट आफ आर्डर सुन लिया है। मेरी जो इनफर्मेशन है वह आप की इनफरमेशन से डिफरैंट है। आप बैठ जाइए। (I have heard the hon. Member's point of order. My information about this matter is quite different from what he is giving. He should, therefore please resume his seat.)

श्री फकीरिया : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम। मैंने तीन दफा लिख कर भेजा है और आज बजट पर डिस्कशन का चौथा दिन है लेकिन मुझे अभी तक बोलने के लिए टाईम नहीं दिया गया ....

उपाध्यक्षा : यह कोशिश की जा रही है कि कोई ऐसा रास्ता निकाला जाए जिस से हरेक मैम्बर को बोलने के लिए मौका मिल सके। (Efforts are being made to find a way out to accommodate all the hon. Members for taking part in this discussion.)

श्री फकीरिया : नरवाना तहसील सब से बैकवर्ड एरिया है लेकिन उस के बारे में बोलने के लिए अभी टाईम नहीं दिया जाता।

उपाध्यक्षा : आप को जरूर टाईम मिलेगा। (He will surely get time.)

पंडित भगीरथ लाल शास्त्री : तो क्या हमें भी ऐसा ही करना पड़ेगा ? (हंसी) और कोई तरीका बताएं।

उपाध्यक्षा : मैं आप सब से कहना चाहती हूं कि मैं अभी एनाउंस नहीं कर सकती मगर ऐसा रास्ता सोचा जा रहा है कि सब को टाईम मिल जाए। (तालियां) (I want to assure you all, although I cannot announce it as yet, that some such way is being found out as will enable all the Members to have time.) (Cheers)

सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला (सरहंद) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं अपनी तरफ से फिनांस मिनिस्टर साहिब को मुबारकबाद देना चाहता हूं उन रियायतों के लिए जो उन्होने जमींदारों को दी हैं या देने का वादा किया है। उन्होंने अपनी स्पीच में इस बात की तरफ इशारा किया है कि वह अग्रोइन्डस्ट्रियल कारपोरेशन बनाएगें और इनसैंटिव्ज, प्रोवाइड करेंगे। जमीदारों के लिए बीजों वगैरह के लोन्ज देने के लिए 104 लाख रुपया प्रोवाइड किया है। मैं इस डिपार्चर के लिए जो कि इस हाउस में पिछले पेश किए गए बजट में उन्होंने खेती बाड़ी की तरफ तवज्जुह देकर किया है उन को मुबारकबाद देता हूं। (तालियां) उन्होंने सही तौर पर इस बात पर जोर दिया है कि हम स्टेट की इक्तसादी हालत को बदल नहीं सकते। जब तक कि खेती बाड़ी की तरफ तवज्जुह नहीं देते। हमारी इकौनोमी चाहे वह इन्डस्ट्रियल डिवैलपमैंट की है या किसी और सूरत की है इसी असर पर निर्भर है इस लिए हमें लाजमी तौर पर खेती बाड़ी की हालत को दुरुस्त करने के लिए तवज्जुह देनी होगी। मगर डिप्टी स्पीकर साहिबा, इसी बजट स्पीच में जो फिनाशयल पोजीशन वह हमारे सामने लाए हैं मैं यह कहे बगैर नहीं रह सकता कि वह निहायत

मायूसकुन है । इस तरफ हमारी सरकार को खासतौर पर कोशिश करनी पड़ेगी, रिसोर्सिज को ढूंढना पड़ेगा और सैंटर से कहना पड़ेगा कि वह हमारी मदद के लिए आए । आप देखें कि इस बजट स्पीच में 350 लाख रुपए का डिफिसिट दिखाया गया है । उन्होंने फिलहाल इस डिफिसिट को अनकवर्ड छोड़ दिया है इस के लिए मैं इन को मुबारकबाद देता हूं । तो भी सरकार को इस के मुताल्लिक जरूर सोचना पड़ेगा । इस स्पीच में ही उन्होंने फोर्थ फिनांस कमिशन का ज़िक्र किया है और कहा है कि वह कमिशन स्टेटस की रिक्वायरमैंट्स को असैस कर रहा है । तो शायद फिनांस मिनिस्टर साहिब के दिमाग में यह बात हो कि वह इस बात का इंतजार कर लें कि फिनांस कमिशन क्या सिफारिशात करता है और कितनी मदद सैंटर से इस रियास्त को मिलती है । इस बारे कुछ मुझे मालूम भी है और कुछ गवर्नमैंट आफ इंडिया ने जो प्लैन्ज बनाई हैं उन को पढ़ने से भी पता चलता है । यहां पर श्री अशोक महता तशरीफ लाए हुए थे । उन्होंने इन से बातें की हैं । उस का चर्चा अखबारों में हुआ है । इन की जरूरतें कितने में सैटिसफाई कर सकेंगे इस का पता तो उन की रिपोर्ट से चलेगा । मगर हालत यह है कि स्टेटस का मुतालबा दिन ब दिन बढ़ रहा है और हो सकता है कि वह सारी रियास्तों के मुतालिबे को मीट करना मुश्किल समझें । इस के मुताल्लिक फिनांस मिनिस्टर साहिब ने अपनी स्पीच के अन्दर कहा है कि स्टेट गवर्नमैंट ने रेप्रेजेंट किया है । वह कहते हैं :

> "The State Government in its memorandum to the Commission, has represented that an inadequacy of resources has developed in States because of increasing level of committed expenditure on the completion of successive Plans...."

तो यह खुद तसलीम कर रहे हैं कि स्टेट के जो रिसोर्सिज हैं वह इनऐडीकेट साबत हो रहे हैं । और यह सवाल दूसरी स्टेट्स का भी है । तो मैं अर्ज़ करूं कि यह ठीक है कि यह पालिसी एडाप्ट की गई है कि फिलहाल टैक्स न लगाए जाएं मगर इस स्पीच को पढ़ने के बाद मैं अपने दिल में महसूस करता हूं कि वह दिन दूर नहीं जब इन की तरफ से टैक्सेशन प्रोपोजल्ज़ आप के सामने पेश की जावेगी तो इन की स्पीच में यही नहीं कि 350 लाख रुपए का खर्च सारा है बल्कि जब हम पढ़ते हैं :

> "The total outstanding debt of the State Government, raised for financing the Five-Year Plans, has increased from Rs 78.37 crores in 1952 to Rs 359.60 crores in 1964."

तो यह जो प्लैन्ज को फिनांस करने की वजह से 359.60 करोड़ रुपया तक कर्ज बढ़ गया है इस के बारे में स्टेट को सोचना ही होगा । इस के मुताल्लिक में ज्यादा नहीं कहूंगा चूंकि टाईम की किल्लत है मुझे जल्दी खत्म करने को कहा गया है । यह जो भाखड़ा प्राजैक्ट है इस के बारे में इस में इन्होंने लिखा है :

[सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला]

"In the Fourth Plan period, the State Government would be required to pay a sum of Rs. 82 crores on account of principal and Rs. 26 crores on account of interest for the loans obtained for the Bhakra-Nangal Project alone."

मैं कुछ इस से वाकिफ हूं । यह बात बड़े अरसे से चल रही है कि लोन्ज़ को किस तरह से रीपे करना है । आप जानते हैं कि पंजाब में बैटरमैंट लैवी लगाई गई उस का क्या हश्र हुआ । तो पिछले रजीम से यह ख्याल दिया जाता रहा है कि इस की पेमेंट हिन्द सरकार से पोस्टपोन कराते जाएं । मैं यह अर्ज़ करूं कि इस हाउस में हम मतवातर दस साल से देख रहे हैं कि गवर्नमेंट का ऐटीच्यूड यही रहा है कि अगर कोई नाखुशगवार बात हो, नामुनासिब बात हो तो उस को पोस्टपोन करते जाओ लेकिन आखिर कब तक । यह लोन्ज़ साफ नहीं होंगे । यह अदा करने ही पड़ेंगे । आप को पता है कि यहां पर 1959 में एक कमेटी एप्वायंट की गई थी उस ने तजवीज़ की थी कि हिन्द सरकार से रिक्वैस्ट की जाए कि जितना लोन भाखड़ा प्रोजैक्ट के लिए दिया गया है उस में से कम से कम आधी रकम रीहैबिलीटेशन ग्रांट के तौर पर तसव्वर कर ली जाए । मगर उस में आज तक सरकार कामयाब नहीं हो सकी । तो मैं अर्ज़ करूं कि महज़ इस बात से खुश हो जाना हमारे लिए मुनासिब नहीं होगा कि इस बजट में ज़मींदारों को चन्द रियायतें दी गई हैं या देने की कोशिश की गई है या वादा किया गया है । मैं समझता हूं कि हमारी सरकार को आज की फिनांशिल पोज़ीशन से काफी तशवीश होनी चाहिए । और मैं महसूस करता हूं कि इस रियासत के अन्दर जो ऐक्सपर्ट ओपिनियन है फिनांशिल मैटर्ज़ में, वह लेने की कोशिश नहीं की जाती । न ही उनको कानफिडेन्स में लेने की कोशिश की जाती है । फिनांस सैक्रेट्री जिस किस्म की चीजें बना देता है उसी पर डिटो कर दी जाती है । मेरी अर्ज़ यह है कि यह हालत तशवीशनाक है ।

जहां तक एग्रीकल्चर का सम्बन्ध है यह हमारी स्टेट की बुनियादी इन्डस्ट्री है और सारे देश की खुशहाली का दारोमदार इस पर है । लेकिन होता क्या रहा है, मैं इस की तफसील में नहीं जाना चाहता । मैं अपने हाफज़े से ही फिगर्ज़ बता रहा हूं, हो सकता है यह गलत हों, कि इस स्टेट के अन्दर 25 लाख एकड़ अराज़ी वाटरलाग्ड है और इस के अलावा और भी ज़मीन है जिसकी धरती नाकाबले काश्त बन गई है, और उसमें से हम पूरी उपज नहीं ले सकते और किसी तरह से काश्त नहीं हो सकती । जो वाटर लागिंग की प्राब्लम है वह इस सूबे की टाप मोस्ट प्राब्लम है । जब तक हम फलड्ज़ को और वाटरलागिंग को दूर नहीं कर सकते, इस को कन्ट्रोल नही कर सकते खेती बाड़ी को कभी फायदा नहीं हो सकता । जो भाखड़ा कैनाल्ज़ बनाई गई थीं वह इसलिए कि हम सूबे में अनाज ज़्यादा पैदा कर सकें लेकिन ऐसा न हो सका । हिसार, सरसा और बठिन्डा के इलाके में अगर उपज इन नहरों की वजह से ज़्यादा हुई है तो दूसरे जिलों में कम भी हुई है और इस तरह उपज को भी नुकसान हो

रहा है । इसलिए मैं तो यह कहूंगा कि यह कोई तरक्की नहीं, यह तरक्की ए माकूस है, एक कदम आगे चलते हैं तो दो कदम पीछे भी चले जाते हैं ।

यह ठीक है कि ज़िमींदारों को ज्यादा से ज्यादा इन्सेन्टिव देना चाहिए और उन को तकलीफों को दूर करना चाहिए । लेकिन इस काम को सही ढंग से नहीं किया जा रहा । हमारे यहां एग्रीकल्चर की यूनिवर्सिटी कायम की गई है और मैं जानता हूं कि किस तरह की और कितनी जद्दोजहद के बाद इस यूनिवर्सिटी को कायम किया गया । लेकिन इस यूनिवर्सिटी ने आज तक किसानों के फायदा के लिए कोई रिसर्च नहीं की और इसका फारमर्ज़ को कोई फायदा नहीं हुआ । मैं खुद भी लुधियाना के पास का रहने वाला हूं और बिना मुबालगा के कह सकता हूं कि इस यूनिवर्सिटी का कोई फायदा नहीं हुआ । कौनसी रिसर्च इन्होंने की है और कौन सा बीज इन्होंने बेहतर बनाया है ? ऐजुकेशन और रिसर्च का यह मतलब है कि ज़िमींदारों को इसका फायदा मिले । यह ठीक है कि एजुकेशन ही और एग्रीकल्चर के प्रोफैसर तैयार किए जाएं पर जब तक रिसर्च को खेत तक न पहुंचाया जाए इसका कोई फायदा नहीं जिमींदार को वैसे ही तकलीफ का सामना करना पड़ रहा है । इस रीसर्च का उसको कोई फायदा नहीं । इस के अलावा भी ज़िमींदारों को हर काम के लिए ज़िला हैडक्वार्टर्ज़ में जाना पड़ता है और कितने दिन ज़ाया करने पड़ते हैं मैं इस की तफसील में नहीं जाना चाहता ।

पानी की यह हालत है कि उधर किसान खेती तैयार करता है और जब सिंचाई के लिए वक्त आता है तो पानी बन्द हो जाता है । इलैक्ट्रिसिटी फेल हो जाती है और इसका असर ऐग्रीकल्चर पर पड़ता है । हालांकि हम प्रोडक्शन को दुगना और चौगुना करना चाहते हैं ।

मैं एक और बात के बारे में कहना चाहता हूं कि जो फिगर्ज़ हमको दी जाती हैं उनसे हम मिसलीड होते हैं और यह कागज़ों पर ही रहती हैं । कहा जाता है कि हम ने तरक्की कर ली है लेकिन आज देहात की क्या हालत है । आप अगर गांव में आज भी चले जाएं तो आप को इस बात का अन्दाज़ा लग सकता है कि उनके प्यारे ज़िन्दगी क्या है, कोई फरक नहीं आया । इतना ज़रूर है कि बिजली देहात में चली गई है । आनी भी चाहिए थी और इस का पूरा पूरा फायदा उठाया जा रहा है ।

इस के अलावा इंडस्ट्रियल डिवैलपमेंट के बारे में ज़िक्र करूं कि हमारा इस के बारे में बहुत प्रोपेगन्डा हुआ । मैंने इस के बारे में सरदार प्रताप सिंह मरहूम को भी कहा था जबकि मैं बम्बई से वापिस आया था । दूसरे सूबों में इस बात का प्रोपेगन्डा था कि पंजाब ने इन्डस्ट्री में बहुत तरक्की की है । और इस बात का चर्चा दुनियां में भी हुआ । बम्बई में मिस्टर चवान चीफ मिनिस्टर थे तो उन्होंने फरमाया था कि
अगर इन्डस्ट्री की तरक्की के बारे में जानना हो तो पंजाब से सीखो । लेकिन वह इन्डस्ट्री है कहां ? कोई हैवी और लार्ज स्केल इन्डस्ट्री नहीं है । महाराष्ट्र से हम

[सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला]

कितना ही पीछे हैं । इस बात को फिनांस मिनिस्टर ने अपनी बजट स्पीच में भी माना है । उन्होंने कहा है :

> "The State is, however, lagging behind in the matter of establishment of heavy industrial units ...."

अब तक हमारे यहां कोई हैवी इन्डस्ट्री नहीं दी गई है । इस के बारे में पंजाब आन दी मार्च पर ज़िक्र है :

On page 90 of the book "Punjab on the March, 1965" it has been stated—

> "The Punjab Government has been allotted only two central projects with total capital investment of about Rs. 30 crores which constitute only 1.4 per cent of the total financial outlay of Rs. 2130 crores planned for central projects during the period of three Five-Year Plans."

यह है हमारी सब कोशिशों का नतीजा । हैवी इन्डस्ट्री और लार्ज स्केल इन्डस्ट्री जो बेसिक इन्डस्ट्री है और जिस पर ही स्माल सकेल और एनसिलरी इन्डस्ट्री का दारोमदार है बहुत कम है । लुधियाना जिस का हम बहुत चर्चा करते हैं, में इन्डस्ट्री की छोटी दुकानें हैं । छोटी छोटी मशीनें रख कर किसी ने एक पुर्ज़ा और किसी ने दूसरा पुर्ज़ा बनाना शुरू कर दिया है । अगर इस के मुकाबले मे हैवी और लार्ज स्केल इन्डस्ट्री आएगी तो स्माल इन्डस्ट्री फेल हो जाएगी । तो हम किस बात पर नाज़ करते हैं कि हम ने इन्डस्ट्री में तरक्की की है ? इस लिए, में सरकार की तवज्जोह इस बात की तरफ दिलाना चाहता हूं कि वह सेंटर पर ज़ोर कि हमें हैवी इन्डस्ट्री दी जाए । यह कहा जाता है कि हमारे यहां एच. एम. टी. की फैक्टरी पिंजोर में लगा दी गई है लेकिन मैं इन की बंगलोर की फैक्टरी को देख आया हूं, उस से यह आधी भी नहीं । इस को लार्ज स्केल इन्डस्ट्री कौन कह सकता है ? मैं तो इसे मीडियम साइज़ की इन्डस्ट्री ही कहूंगा । हाल ही में यह फैसला किया गया है कि एक न्यूज़ प्रिंट फैक्टरी कैनेडयन फर्म से मिल कर थापर साहिब पंजाब में लगा रहे हैं लेकिन इस बात को भी कितना अर्सा गुज़र चुका है और पता नहीं और कितना वक्त इस पर लग जाए ।

इस पेपर मिल की हमारे सूबे के लिए सख्त ज़रूरत है । मैंने पिछले दिनों अख़बारों में पढ़ा था कि अख़बार वालों को कागज़ नहीं मिल रहा, उनकी यह डिमांड पूरी न होने की वजह से यह लोग हड़ताल करने का भी इरादा रखते थे । पेपर की हमारे हां एक बड़ी भारी कमी है जो कि पूरी होनी चाहिए । यह एक बहुत ही काबले गौर बात है ।

Deputy Speaker : Please wind up.

सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला : मुझे, डिप्टी स्पीकर साहिबा, कुछ ज़रूरी बातें कहनी हैं, इस लिए मैं चाहूंगा कि मुझे 10 मिनट और दे दिए जाएं । निहायत अहम बात जिस की तरफ मैं आना चाहता था वह यह है कि इस सूबा की तब तक तरक्की नहीं हो सकती जब तक कि इस का हर हिस्सा खुशहाल न होगा, चाहे वह हिस्सा हरियाना का है और चाहे वह पैपसू का है या कोई और इलाका है । पंजाब इस तरह से मजमूई तौर पर तरक्की नहीं कर सकता । मस्टेंव्हाइल पैप्सू भी पंजाब

का एक हिस्सा है । यह मत भूलिए कि एक इलाका को इगनोर करते हुए तरक्की होगी । जब पंजाब के साथ मर्ज हुआ था उस वक्त पैप्सू के लोगों की इमदाद के लिए बड़े-बड़े दावे किए थे, दिली दिलासे दिए थे । उस वक्त श्री बृष भान जी जो कि उस वक्त के चीफ मिनिस्टर थे उन्होंने हमें बताया था कि पंजाब वाले कहते हैं कि हम आप के साथ एक छोटे भाई का सलूक करेंगे । मगर आज मुझे यह बात दुःख से कहनी पड़ती है कि जो सलूक उन से करने के लिए कहा गया था वह नहीं हुआ । आप उस इलाके की हालत को देखें कि इस के बाद आज तक उस इलाके की कितनी तरक्की हुई है । जो कुछ **2nd Five-Year Plan** में पैप्सू के लिए तजवीज किया गया था वह तमाम चीजें पैप्सू के मर्जर के बाद आज भी वहां की वहां ही पड़ी हुई हैं । इन की तरफ कोई ध्यान नहीं दिया जाता । मुझे वह बात भी याद है जब 1957 में हमें सरदार प्रताप सिंह मरहूम ने कहा था कि आप फिक्र न करें पटियाला स्टेट की अहमियत को खोने न दिया जाएगा — उन्होंने उस वक्त यह भी कहा था कि भाखड़ा की हमारे पास इतनी बिजली हो जाएगी कि हम पटियाला को चण्डीगढ़ से इलैक्ट्रिक ट्रेन से लिंक कर देंगे। (ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰ: ਮੁਫਤਾ ਆਇਆ ਹੋਣਾ ਹੈ ।) ऐसे हजारों वादे किए थे मगर आज वह सब काम रुक गए हैं । मैं सरकार की तवज्जोह इस तरफ दिलानी चाहता हूं कि 1952 में जो **Five-Year Plan** बनी थी आप उस को जरा पढ़ कर देखें कि क्या काम पैप्सू में होने थे जो आज भी नामुकम्मल हैं । ठीक है, एक भाखड़ा डैम बन गया है । मगर जिस वक्त यह अभी मुकम्मल नहीं हुआ था तो हमें यह कहा जाता था कि भाखड़ा से इतनी बिजली पैदा होगी कि आप उसे संभाल नहीं सकेंगे मगर आप के पास इस के युटेलाइजेशन की कोई स्कीम नहीं है । मगर अब यह हालत है कि पता नहीं इतनी बिजली जाती किधर है । न मालूम यह दिल्ली या जम्मू और कशमीर की नजर हो गई है या यह राजस्थान के इलाके में इस्तेमाल होती है, पैप्सू में तो लोग तड़पते फिरते हैं मगर इसका कुछ पता तक नहीं चलता ।

इसी तरह से एक प्रोवीजन नई मंडियों के बनाए जाने के मुतअल्लिक किया गया था । एक प्रोवीजन बनूड़ मंडी की भी थी, इस के लिए भी कुछ न कुछ हो जाना चाहिए था, मगर आप देखें कि वहां पर मंडी के लिए कोई बात नहीं की गई । इसी तरह बठिन्डा मंडी है, संगरूर की मंडी है, रौणी है इस के लिए भी तजवीज किया गया था, मगर आज तक इस की तरफ किसी ने भी कोइ ख्याल नहीं किया और अगर ऐसे ही हालात रहे तो आयंदा 10 साल तक भी वह मंडियां शायद न बन सकें ।

इस के अलावा सड़कों के मुतअल्लिक भी मैं यह बात अर्ज़ कर देनी चाहता हूं कि अगर पैप्सू मर्ज न होता तो वह तमाम सड़कें जो प्लैन में प्रोवाईड की गई थीं, बन चुकी होतीं। मगर आज वह नहीं हैं । कोई नुमायां तरक्की इस तरफ नहीं दिखाई देती

[सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला]

(Interruption by Sardar Lachhman Singh Gill)

गिल साहिब ! उस वक्त तो आप पालिटिक्स में पैदा भी नहीं हुए थे । (विघ्न)

मैं अर्ज़ कर रहा था कि यह कहते थे कि पटियाला को नज़र अन्दाज़ नहीं किया जाएगा । मगर आज सारे का सारा पैप्सू ही नज़र अन्दाज़ हो गया है ।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਏਧਰ ਆ ਜਾਓ ।

सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला : दूसरों को दावत देने की बजाए आप अपनी पार्टी को ही संभाल लें । (तालियां) मैं एक बहुत ज़रूरी मसला की तरफ इस हाउस की तवज्जोह दिलाना चाहता हूं । यह एक ऐसा मसला है जिसके मुताल्लिक यहां पर बहुत कुछ कहा गया है । (विघ्न) डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं इस बात का ज़्यादा ज़िक्र नहीं करूंगा । सीनियर मैंबरान की तरफ से रैफ्रैंसिज़ हुई हैं । बड़े आबजैक्शन हुए ला एंड आर्डर के मुताल्लिक । यह ठीक है कि हम ला एंड आर्डर को नज़र अन्दाज़ नहीं कर सकते । सरदार प्रताप सिंह कैरों का जो मर्डर हुआ इस का ला एंड आर्डर से बड़ा गहरा ताल्लुक है । जिस वक्त यह मर्डर हुआ उस वक्त मैं ने पब्लिकली एक स्टेटमैंट दिया था । The resort to violence in politics speaks ill for the future. मैं कहूंगा कि इस वाक्या की जितनी भी निंदा की जाए उतनी ही कम है । अगर इस किसम का सिलसिला पंजाब में जारी रहा तो पंजाब के सूबे का लाज़मी तौर पर ला एंड आर्डर नष्ट हो जाएगा । यह वाक्या जरनैली सड़क पर होता है जहां कि हर दो मिनट बाद कोई न कोई कार गुज़रती है । वाक्या करने वाले आज तक मालूम नहीं हो सके । पंजाब के ऊपर आज इतना बदनुमा बलाट आ गया है कि अगर आप इस केस को ट्रेस आउट न कर सके तो यह बदनुमा धब्बा कभी भी धोया नहीं जाएगा । एक तरफ तो यह कहा जाता है कि यह केस सैंट्रल एजेंसी को दिया जाए, दूसरी तरफ यह कहते हैं कि यह प्राविंशल मैटर है, सैंटर का दखल नहीं । जैसा कि यह खबर अखबारों में आई कि प्राविन्स से सैंटर ने ऐसोशियेट किया है, हाउस के अन्दर भी यह बात आ चुकी है कि टाप मोस्ट आफीसर्ज़ को एसोशिएट किया है इस इन्क्वायरी के अन्दर । मिसाल के तौर पर अगर यह मान भी लिया जाए कि उन का इस के अन्दर दखल है तो क्या है । मगर दूसरी तरफ इस तरह की बातें बनाने की कोशिश की जाती है, मुझे तो डिप्टी स्पीकर साहिबा, रसकिन के वह लफज़ याद आते हैं जिसमें उन्होंने कहा था कि :

> "Our respect for the dead, when they are just dead, is something wonderful and the way we show it is more wonderful still."

मैं समझता हूं कि रसकिन के यह लफज़ जो हमारे यहां हालात पैदा किए गए, उन पर सादिक आते हैं । इस सिचुएशन से पोलिटीकल फायदा उठाने की कोशिश करना मुनासिब बात नहीं है । जिस तरह से मर्डर के दूसरे दिन के बाद ही बयानात दे दिए गए और कहा कि पुलिटीकल मर्डर नहीं है । इस तरह से उन्होंने पुलिस की

इनवैस्टीगेशन को फोरसी कर लिया और फौरन ब्यान दे दिया । इस तरह से पोलिटिशियन्ज़ को जल्दी नहीं करनी चाहिए थी । मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि जो वलाट ऐडमिनिस्ट्रेशन के ऊपर लगा है कि मर्डरर्ज़ का पता नहीं लगा यह उस वक्त तक धोया नहीं जा सकता जब तक कि वह कातिल पकड़े नहीं जाते । मैं इस वक्त सरदार प्रताप सिंह की खूबियों या अवगुणों के बारे में कुछ नहीं कहना चाहता लेकिन इस स्टेट के अन्दर मैं पिछले 10 साल से देख रहा हूं कि एक ऐसा माहौल पैदा कर दिया गया है कि जिससे ला एंड आर्डर की पोज़ीशन बहुत खराब हुई है । यह ठीक है कि इस वक्त उनके कत्ल की तरफ सब की तबज्जोह चली गई लेकिन यह प्रताप सिंह का ही कत्ल नहीं, यहां पहले भी बहुत भारी कत्ल हुए हैं, और बड़े प्रोमीनेंट कत्ल हुए हैं, कत्ल करने के बाद मुजरिम दौड़ गए हैं लेकिन यह जो कुछ हुआ उसका एक कारण है और वह यह कि जो कुछ यहां पर एक माहौल पैदा किया गया जैसा कि मैंनें अभी कहा और उसी की वजह से जो आदमी टाप पर होता था उसका दिन दहाड़े कतल हो गया । फारसी का एक शेर है जिसका मतलब यह है कि जो गंदम बीजने वाला है वह गंदम काटेगा और जो जौ बीजने वाला है वह जौ काटेगा । (घंटी) तो डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं यह कह रहा था कि यहां पर जो फिज़ा क्रिएट की गई उसका नतीजा यह था ।

कामरेड राम प्यारा (करनाल) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, पिछले बजटों के मुकाबले में यह जो बजट पेश किया गया है यह बजट पहले के मुकाबले में बहुत अच्छा है । लेकिन एक ओर अगर पंजाब की आबादी को देखा जाए और दूसरी ओर खर्च को देखा जाए तो मेरा ख्याल यह है कि बजट का बहुत कम हिस्सा गरीब के पल्ले पड़ता है ।

यह खुशी की बात है कि इस बजट में किसानों के लिये काफी इनसेंटिव रखे गए हैं लेकिन साथ ही हम इस बात को इगनोर नहीं कर सकते कि देहात की इकानोमी डिस्टर्ब हो चुकी है और जो किसान मज़दूर और गरीब लोग हैं उनका रोज़गार बिल्कुल खत्म हो गया है । जहां कुम्हार अपनी रोज़ी चलाता था और अपने परिवार का पेट एक रोज़गार के सहारे पालता था वह बड़े बड़े भट्ठे वालों ने ले लिया है और वह बेकार हो गया है । इस तरह से जो छोटे-छोटे रोज़गार करने वाले झींवर, गडरिये, तेली वगैरा थे उनका रोज़गार उन से छिन गया है । तो इतनी बड़ी आबादी जो बेकार हो चुकी है उसके लिए बजट में कोई चीज़ नज़र नहीं आती । जहां तक इंडस्ट्री का सवाल है, हज़ारों दरखास्तें छोटे-छोटे लोगों की पड़ी रहती हैं लेकिन उन पर कोई ग़ौर नहीं होता और उनको इंडस्ट्री की सहूलियत देने के लिये इस बजट में उस फंड के लिए कुछ प्रौवीज़न नहीं रखा गया ।

इसके बाद गवर्नमेंट जो कोटे देती है और परमिट देती है वह मैं समझता हूं कि मोटे आदमियों को देने की बजाए अगर रूरलनाइट्स को दिए जाएं तो बहुत सारे लोगों को रोज़गार मिल सकता है ।

[कामरेड राम प्यारा]

अगर देहात के लोगों की मदद की जाए और उनको भैंसें लेने की भी मदद हो जाए सरकार की तरफ से तो वह बेचारा किसान जो परेशान हाल रहता है वह अपना गुज़ारा कर सकता है ।

सरदार प्रताप सिंह कैरों के कत्ल हो जाने से बहस का रुख तकरीबन बदल गया है। पंडित मोहन लाल या श्री भगवत दयाल ने यह कहा कि गवर्नमेंट ने उनके खिलाफ काफी नफरत फैलाई और उनके चीफ मिनिस्टरशिप से हट जाने के बाद उनके घर की तलाशी ली गई। उनकी तस्वीरों को उतारा गया और किताबों से उनका नाम निकाल दिया गया। एक तरफ तो यह बात चल रही है लेकिन कत्ल हो जाने के बावजूद दूसरी ओर यह बात चल रही है कि जितने गुनाह सरदार प्रताप सिंह ने किए थे उसके मुकाबले में उनको कोई सज़ा नहीं दी गई। पंडित मोहन लाल ने या भगवत दयाल ने जो मांग की है कि इन्कवायरी सैंटर को दे दी जाए, इस मामले में मैं समझता हूं कि अगर कैरों खानदान की तरफ से कोई एप्लाई करता है तो फिर गवर्नमेंट को चाहिये कि उसे मान ले लेकिन इनको पोलिटीकल लाभ नहीं उठाने देने चाहिये ।

यहां पर इन्होंने कहा कि उनको बहुत ज्यादा विक्टीमाइज़ किया गया और उस से एक माहौल बना जिससे उनका कत्ल हुआ। लेकिन मैं समझता हूं कि उनके कत्ल की वजह सरकार की वीक पालिसी हो सकती है कि बावजूद उनके खिलाफ कुरप्शन के चार्जिज़ के और दास कमीशन के फैसले के बाद कोई एक्शन नहीं लिया गया और अंत में इन्तज़ार करते-करते यहां तक नौबत आ गई। लेकिन जहां तक ज़लील करने वाली बात कही गई मैं समझता हूं कि यह बिल्कुल बेबुनियाद है। अगर एक आदमी चोरी करता है तो क्यों न उसके खिलाफ़ एक्शन लिया जाए और क्यों न उसकी तलाशी ली जाए? जहां तक सरकार को पता चला और उसके मुताबिक रेड अरेंज किया गया, मैं समझता हूं कि बिल्कुल सही कदम था सरकार का। और अगर रेड कामयाब नहीं हुआ तो यह और बात है क्योंकि सभी रेड्स कामयाब नहीं हुआ करते।

जहां तक उनके नाम के बोर्ड और तस्वीरों को हटा देने का सवाल है, मैं पूछना चाहता हूं कि जो लोग यह कहते हैं उन्हीं से कि क्या हम आगे आने वाली संतानों को और नस्लों को यह बतलाना चाहते हैं कि जिस आदमी के खिलाफ दास कमीशन बैठा और उसको 21 रेआम कुरप्ट डिकलेयर कर दिया गया उस आदमी को हम इतिहास में बरकरार रखना चाहते हैं। मैं हैरान हूं। जनाब, क्योंकि मैंने पब्लिक के लोगों को सुना है, अखबारों को पढ़ा है। हर तरफ से यही आवाज़ आती थी जो भी कुरप्ट हो, जो भी मुजरिम हो और दास कमीशन की रिपोर्ट की ज़द में जो भी आता हो उसको सज़ा दी जाएगी। और मैं कहता हूं कि सरदार प्रताप सिंह कैरों का नाम नम्बर एक पर था। क्या सरदार प्रताप सिंह कैरों स्टेट को कुरप्ट करने वाला नहीं था? कौन नहीं जानता कि मैंने सरदार कैरों को कुरप्ट कहा और साबित किया मगर मुझे तो कांग्रेस से निकाल दिया गया और श्री कैरों जो कुरप्ट साबित हो गये उन्हें किसी ने सस्पैंड ही नहीं किया? मैं समझता हूं कि यह कांग्रेस के लीडरों की नर्म पालिसी का कसूर था और वही वीक पालिसी अपनाकर यह सरकार भी इतने दिनों तक इंतज़ार करती रही।

मैं कहना चाहता हूं कि इस तरह से कानून है कि अगर कोई 50 रुपये की खांड स्मगल करता है तो जेल भेजा जाता है। छोटा-मोटा कोई आदमी 50 रुपए का हेरफेर करता है तो उसको अरैस्ट कर लिया जाता है। अगर कोई झूठा हल्फ़िया ब्यान देता है तो उसको मुजरिम बना दिया जाता है लेकिन इतने बड़े बड़े चार्जिज़ साबित होने के बाद भी न किसी ने कैरों को पूछा, न किसी ने चीफ सैक्रेटरी को पूछा और न आई. जी. पुलिस को, न साबका होम सैक्रेटरी को, न साबका डाइरेक्टर आफ इंडस्ट्रीज़ के पीछे कभी पुलिस भेजी, और न ही कोई ऐक्शन लिया। यही इस सरकार की वीक पालिसी थी कि जो कसूरवार थे वह छूट गए और जनता हैरान हो कर देखती रही। और मुझे यह कहने में कतई गुरेज़ नहीं कि यह जो कैरों का मर्डर हुआ वह कैरोंइज़्म की वजह से हुआ, कैरोंइज़्म किल्ड कैरों जो यहां पंजाब में सब जगह फैली हुई थी। उन्होंने हर तरफ से और हर तरह से अपनी ताकत को बनाए रखा और कैरोंइज्म के ज़ोर पर, अपनी विम्ज़ पर और लालेसनेस के ज़ोर पर उस ताकत को कायम रखा। यह तो कुदरत का एक तरह से करिश्मा था कि अकस्मात् दास कमीशन बैठाया गया और उन्हें गद्दी छोड़नी पड़ी। उनके अहद में न जाने बेइंतहा कत्ल हुए लेकिन किसी का कुछ नहीं हुआ। कौन नहीं जानता हम कई दफा सरकार के नोटिस में लाए कि गुंडों को आर्मज़ लाइसैंसिज़ दिए गए हैं। यहां हम ने एलीगेशनज़ लगाए कि उन बुरे आदमियों के साथ बैठ कर खाने खाये जाते हैं। यहां पर मैं एक वाक्या बताना चाहता हूं जो मार्च, 1963 को गांव असंध में हुआ था। वहां पर सरदार प्रताप सिंह कैरों ने एक दस नम्बरी आदमी के यहां खाना खाया। मगर उस खाने का गालबन तमाम पंचायत के मैंबरों ने, उस हलका के कांग्रेसी एम० एल० ए० ने व साबका एम० पी० ने इस बिना पर बाईकाट किया था कि सरदार प्रताप सिंह कैरों के इर्द गिर्द 10 नम्बर के बदमाश विराजमान थे। पण्डित मोहन लाल ने एक बात कही थी कि कैरों साहिब का मर्डर नफरत का नतीजा था। मैं उन को याद दिलाना चाहता हूं कि 1957 में कैरों साहिब 20 हज़ार से ज़्यादा वोटों पर जीत कर आए थे लेकिन 1962 में सिर्फ 34 वोटों पर जीते। 20 हज़ार से ज्यादा लोग उस के अपने हलके में ही उसे नफरत करने वाले हो गए थे। बाकी पंजाब की बात तो अलहदा है। जहां तक कत्ल का ताल्लुक है इस को सब ने बुरा कहा है और इस की ज़रूर तफ्तीश की जानी चाहिये। लेकिन अगर हम इस के मुलाज़मों को तलाश न कर सके तो पहले जहां लालैसनैस और ज़ाती इन्तकाम की हद हो चुकी थी वहां मैं समझता हूं अब इनएफीशैंसी की इन्तहा हो जाएगी। नुक्ताचीनीयों का जवाब देने से पहले मैं कैरों के कातलों की तलाश से ज़्यादा इस बात को अहमियत देता हूं कि पंजाब में कैरोंइज़्म को फिर रिवाईव न होने दिया जाए। कुछ आदमी यहां पर ऐसे हैं जो कैरों साहिब के मर्डर की आड़ में फिर कैरोंइज़्म को ज़िन्दा करना चाहते हैं। इस खतरे से हमें अपने आप को बचाना होगा। अगर यह फिर से रिवाइव हो गया तो पंजाब ही नहीं, हिन्दुस्तान ही नहीं बल्कि दुनियां के लिये यह खतरा बन सकता है। सरदार प्यारा सिंह इस हाऊस के मैंबर हैं। मैं चाहता हूं अगर पण्डित मोहन लाल का यहां कोई दोस्त है तो उन को बाहिर से जा कर बुला लाए ताकि जो कुछ मैं कह रहा हूं वह उसे सुन लें। सरदार प्यारा सिंह ने 27th September, 1963 को Vidhan Sabha Debates

[कामरेड राम प्यारा]

के pages 11, 12 और 13 पर कहा था कि मुझे पण्डित मोहन लाल की तरफ से अपनी जान का खतरा है। इसी प्यारा सिंह, एम० एल० ए० ने 18th Spetember, 1963 को कहा कि पण्डित मोहन लाल ने करनाल के लोगों से लाखों रुपये लिए। यह page 45 पर है। लेकिन बाद में मुआदा पट्टी अमल में आया यह तो पण्डित मोहन लाल या सरदार प्यारा सिंह बता सकते हैं कि वह इलज़ामात ठीक थे या गलत, आया पण्डित मोहन लाल ने वह लाखों रुपये वापिस किए हैं या सरदार प्यारा सिंह ने इलज़ामात वापिस ले लिये

(*Mr. Speaker in the Chair.*)

सरदार प्रताप सिंह ने बड़ी जवांमर्दी से कहा था, इस हाउस में कि वह इनक्वायरी फेस करने के लिए तैयार हैं। मैं ने उन को कहा था कि वह बेशक चीफ मिनिस्टर रहें, मैं साबत कर दूंगा कि वह कुरप्ट हैं और अगर मैं साबत न कर सका तो एसेंबली से रिज़ाइन कर दूंगा और पालिटिक्स से रिटायर हो जाऊंगा। पण्डित मोहन लाल जो उन के जायज़ वारस हैं अगर वह इनक्वायरी के लिए अपने आप को आफर करते हैं तो मैं प्रूव कर दूंगा कि वह भी कुरप्ट हैं। अगर वह एसेंम्बली में ऐसी जुर्रत नहीं करते तो मैं उन को एसेंम्बली से बाहिर कुरप्ट कहता हूं और मैं ब्यान हलफिया देने को तैयार हूं कि वह कुरप्ट हैं, वह मेरे खिलाफ कानूनी चारा जोई करें। मैं श्री भगवत दयाल और मोहन लाल को मशवरा दूंगा कि वह कैरों साहिब के कत्ल का तज़करा खत्म करें ताकि उनकी रूह को शांति का मौका मिल सके। मैं जानता हूं कि पंजाब सरकार की कमज़ोरी की वजह से वह बोलने वाले उन को मजबूर कर सकते हैं कि कैरों साहिब की तसवीरें फिर से लगाई जाएं और फट्टों पर उन का नाम रखा जाए लेकिन जो दास कमीशन की रिपोर्ट है उस को दुनियां की लायब्रेरीज़ से कौन हटाएगा? वह पंजाब के ऊपर एक धब्बा है कि पंजाब के अन्दर एक कुरप्ट Chief Minister था जिस के खिलाफ दास कमीशन बैठाया गया था।

Mr. Speaker : Please discuss the relevant points only.

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, कौन नहीं जानता कि गुण्डों को लायसैंसिज़ दिए गए। लोग टैररिज़्म की तरफ उस वक्त रजूह करते हैं जब हकूमत की तरफ से उन की नैचरल जस्टिस की उम्मीदों पर पानी फिर जाता है। जो कत्ल हुआ है हम सब को मेहनत कर के उस का सुराग निकालना चाहिये लेकिन कत्ल की तलाश से ज़्यादा यह बात ज़रूरी है कि उन वजूहात की तहकीकात की जाए जिन की वजह से यह कत्ल हुआ है। मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि अगर पण्डित नेहरू शुरू से ही कुरप्शन की बीमारी को बढ़ने न देते तो दास कमीशन न होता, अगर मौजदा हकूमत जाबरों वा गुनाहगारों को सज़ा दे देती तो कैरों का कत्ल न होता, मोहन लाल की ज़बान न खुलती, पंजाब गवर्नमेंट की बदनामी न होती, ग़रीब अवाम का लाखों रूपया बच जाता। लेकिन, स्पीकर साहिब, साबका होम मिनिस्टर साहिब फरमाते हैं कि किसी मिनिस्टर ने ब्यान दे दिया था। यह तो मिनिस्टर बताएंगे कि उन्होंने दिया था या नहीं दिया था। मगर पण्डित मोहन लाल और डी. सी, करनाल ने मेरे पर हमला होने के फौरन ही बाद ब्यान दे दिये थे। उस वक्त इन का असूल कहां था? उसके बाद इन के ब्यान कानूनी व इखलाकी तौर पर गलत साबत हुए। सिर्फ इतना ही नहीं बल्कि सियासी हाथ भी साबत हो गया और कैरों साहिब

मुलज़िम के तौर पर तलब भी हो गए। अगर पण्डित मोहन लाल की जगह कोई और होता तो वह चुल्लू भर पानी से ही गुज़ारा कर लेता ।

लोक कर्म तथा कल्याण मन्त्री : on a point of order, Sir. स्पीकर साहिब, पण्डित नेहरू के बारे में या जिस ढंग से उन की रैफ्रेंस दी है वह बात ज़ेब नहीं देती। सरदार प्रताप सिंह की रैफ्रेंस भी इस ढंग से ठीक नहीं और पण्डित मोहन लाल का बजट से क्या ताल्लुक है जो बार-बार उनका ज़िक्र किया जा रहा है ?

Mr. Speaker : The hon. Member should try to avoid such references.

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, इन का तो वह असूल है ।

"ਘਰ ਲਗੇ ਤਾਂ ਅੱਗ, ਬਾਹਰ ਲਗੇ ਤਾਂ ਬਸੰਤਰ ਦੇਵਤਾ।"

जब हमारे ऊपर हमला हुआ था तो बसंतर देवता था लेकिन अब आग मालुम हो रही है। स्पीकर साहिब, कभी सारे पंजाब में टेप रिकार्ड का इस्तेमाल नहीं हुआ था मगर मेरे वाले केस में टेप रिकार्ड भी मीठा लगता था, ब्यान भी मीठे थे, हस्पताल के कमरे की रात को बंद बिजली भी मीठी लगती थी मगर आज असलियत कड़वी लगती है। मैं मोहन लाल साबका होम मिनिस्टर से इतना पूछना चाहता हूं, स्पीकर साहिब, कि 17 जुलाई को मेरे ऊपर हमला हुआ और 18 जुलाई को हिन्दुस्तान टाइमज़ ने एक कारटून बनाया जिस में कैरों की तस्वीर छापी और उसके नीचे यह लिखा कि "राम नहीं प्यारा" इन फार्मर होम मिनिस्टर मोहन लाल का इस से भी कलेजा ठंडा नहीं हुआ । यह कारटून इनकी सरकार की टैरोरिज़म और लालैसनैस की याद दिलाती है । आज यह फार्मर होम मिनिस्टर शिकायत करते हैं कि यह गवर्नमेंट सात सात महीने तक जवाब नहीं देती है । मैं उनका ध्यान उनकी हकूमत की तरफ दिलाना चाहता हूं कि करनाल मार्किट कमेटी के दफ्तर को आग लगे 7/8 साल हो गए हैं लेकिन अभी तक उसका कुछ नहीं बना है हालांकि असेम्बली में बारहा सवालात किए जा चुके हैं। फिर सरदार करतार सिंह म्युनसिपल कमिश्नर जो पंजाब प्रदेश कांग्रेस कमेटी का मैंबर भी है उसे 1958 में गिरफ्तार किया लेकिन आज तक उसके केस का कुछ नहीं किया गया है। मैं ने 21 फरवरी, 1964 को इसी हाउस में इन पर यह अलज़ाम लगाया था कि फार्मर होम मिनिस्टर और फार्मर चीफ मिनिस्टर करनाल जा कर हिस्टरी शीटर्ज़ के पास जाकर चाय पीते हैं और इस लिये ही उस केस को आगे नहीं निकलने देते हैं। यहां प्यारा सिंह ने एक स्पलीमैंट्री पूछा था कि कैरों साहिब ने यह 250 रूपये कैसे खर्च किए तो उसका यह जवाब आया था कि यह मेरा प्राईवेट सिलसिला है .... (घंटी)

1.00 p.m.

Mr. Speaker : Please wind up in two minutes. You have already spoken for 17 minutes.

कामरेड राम प्यारा : मुझे पांच मिन्ट दें, मैं खत्म कर देता हूं .....

Mr. Speaker : No please. Not more than two minutes.

कामरेड राम प्यारा : मैं यह कहना चाहता हूं कि अगर इस गवर्नमैंट में कुछ जान होती तो आज यह जो नुक्ताचीनी करने वालों के खिलाफ इनकी कारकरदगियों का मैटीरियल इकट्ठे किया जाता और यह फार्मर मिनिस्टर जो आज आलीशान कोठी में बैठे हैं इनको

[कामरेड राम प्यारा]

बजाए आहनी सलाटवों वाले शाही महल के शाही मेहमान होते, फिर भगवत जी इन के पास मुलाकात के लिये आते और उनको आ कर कहते कि सरदार प्रताप सिंह कैरों भी आपके साथ नराज़ थे क्योंकि आपने अपनी कोठी के लिये तो लोहा कालम नम्बर एक में लिया लेकिन सरदार सुरेन्दर सिंह कैरों को लोहा कालम नम्बर दो में दिया जबकि बाकी जनता को लोहा कालम नम्बर तीन में मिला। जब तक वह मिनिस्टर थे तब तक तो गालबन उन्होंने उसकी पेमैंट नहीं की थी, अब परसनल ऐक्सपलानेशन में बता दें कि पेमैंट अब कर दी है या नहीं। तो स्पीकर साहिब, मैं कहना चाहता हूं कि इन कामरेड जी से भी कि उन्हों ने पहले फरमाया था कि सरदार प्रताप सिंह कैरों कांग्रेस के लिये एसेट है, लेकिन मैं कहता हूं कि अगर कुरप्ट आदमी और कुरप्शन कांग्रेस की एसेट है तो फिर यह एसेट कामरेड राम किशन को ही मुबारिक हो (घंटी)। मैं अब इतना कहता हूं कि यह सिलसिला तो अभी शुरू ही हुआ है और अभी से जायदाद वापस करने की पेशकश आ गई है। आज ही आपने अखबार में पढ़ा होगा कि 30 लाख रुपया इस कैरों ट्राइब के जुम्मे निकलता है। अभी तो यह सिलसिला शुरू हुआ ही है लेकिन समझौते की बातें होने लग पड़ी हैं। मैं कहूंगा कि इस वक्त पर कानूने वक्त और कानूने कुदरत को रोंदने की कोशिश न करें वरना कुदरत और तारीख आपको मुआफ नहीं करेगी। (घंटी) बस जी, अभी खत्म कर देता हूं। आखिर में मैं इतना ही कहता हूं कि जिस बेजान और कमज़ोर तरीके से यह सरकार चल रही है उसी कमज़ोरी की वजह से सरदार प्रताप सिंह कैरों का कत्ल हुआ। मुझे डर यह है कि जिस तरह महात्मा गांधी जैसी पवित्र हस्ती को खत्म करने वाले गौडसे का कोई न कोई पुजारी निकल आता है उसी तरह से कैरों के कात्लों की प्रस्तश शुरू न हो जाए क्योंकि वह कहने लग पड़ेंगे कि उन्होंने एक महा कुरप्ट का कत्ल किया है . . . (घंटी) मैं एक फिकरा में ही पण्डित मोहन लाल, भगवत जी व यश जी से यह कहना चाहता हूं कि आओ, इस असूल पर मिल कर ज़िन्दा रहने की कोशिश करें।

I live for those who love me, for those who know me true;
For the heaven that smiles above me, and awaits my spirit too.
For the cause that lacks assistance, for the wrong that needs resistance;
For the future in the distance, and the good that I can do.

मैं उनको इतना कहता हूं कि उनको याद होना चाहिए कि—

Though the mills of nature grind slowly yet they grind exceedingly small

मैं समअप करता हुआ आखिर में इतना ही कहता हूं कि—

If the former Home Minister and the Chief Minister have sown wind they will have to reap whirl winds.

Fifth Report of the Business Advisory Committee

Mr. Speaker : I have to report the time table fixed by the Business Advisory Committee in their Fifth Report. The recommendations made by the Committee in their meeting held on the 10th March, 1965, are as follow:—

1. That on Thursday, the 11th March, 1965, the Assembly shall hold

two sittings as below:—

First sitting (from 8.30 a.m. to 1.00 p.m.	(i) Question Hour (ii) General Discussion on Budget
Second sitting (from 2.00 p.m. to 5.30 p.m.)	(i) No question hour (ii) General Discussion on Budget

इस सिलसिले में मैं यह अर्ज़ कर दूं कि इस सिटिंग में सिर्फ बैकर्ज़ बैंचर्ज़, जिन को अभी तक बोलने का मौका मिला ही नहीं है, उन्हें ही बोलन के लिये टाइम दिया जाएगा।

(In this behalf I may state that in this second sitting only the back benchers, who could not get time to speak uptill now, will be allowed to do so.)

2. That on Thursday, the 25th March, 1965, the Assembly shall hold two sittings as below:—

First sitting (from 8.30 a.m. to 1.00 p.m.	(i) Question hour (list of Questions for 25th March, 1965.) (ii) Voting of Demands for Grants— 35—Industries (pages 383 to 462) 96—Capital Outlay on Industrial and Economic Development (pages 673—675.)
Second sitting (from 2.00 p.m. to 6.30 p.m.)	(i) Question hour (list of Questions for 27th March, 1965.) (ii) Voting of Demands for Grants— 28—Education (pages 161-198) (To be continued on 26th March, 1965 as previously notified)

पहले 27 तारीख को सिटिंग रखी गई थी लेकिन चूंकि 27 तारीख को सैचरडे था इस लिए बहुत से मैम्बरान की तरफ से मुझे यह कहा गया कि उस दिन सिटिंग न रखी जाए। इस लिए उसकी बजाए यह सैकंड सिटिंग रखी गई है।

(Previously a sitting was fixed for the 27th instant. But 27th being a Saturday many hon. Members asked me not to hold a sitting on that day. Therefore, a second sitting on the 25th March, 1965 has been fixed in lieu of that.)

3. That there shall be no sitting of the House on the 27th March, 1965.

4. That on Tuesday, the 30th March, 1965, the Assembly shall meet at 8.30 a. m. and adjourn at 1.00 p.m. for the Appropriation Bill.

5. That the daily porgramme in the Vidhan Sabha may be observed with effect from the 31st March, 1965, as follows:—

Wednesday the 31st March	Legislative Business
Thursday, the Ist April	Non-Official Business
Friday, the 2nd April	Legislative Business
Saturday, the 3rd April	Off-day

[Mr. Speaker]

Sunday, the 4th April		Holiday
Monday, the 5th April	..	Legislative Business
Tuesday, the 6th April	..	Legislative Business
Wednesday, the 7th April		Legislative Business
Thursday, the 8th April	..	Discussion on the resolution relating to the opinion of the Supreme Court on the Presidential Special Reference No. 1 of 1964
Friday, the 9th April		(i) Discussion on the resolution relating to the opinion of the Supreme Court on the Presidential Special Reference No. 1 of 1964
		(ii) Discussion on the motion given notice of by Comrade Shamsher Singh Josh regarding non-implementation of Non-Official resolutions passed by the Vidhan Sabha

Chief Parliamentary Secretary : (Shri Ram Partap Garg) : Sir, I beg to move —

That this House agrees with the recommendations contained in the Fifth Report of the Business Advisory Committee.

Mr. Speaker : Motiton moved —

That this House agrees with the recommendations contained in the Fifth Report of the Business Advisory Committee.

Mr. Speaker : Question is —

That this House agrees with the recommendations contained in the Fifth Report of the Business Advisory Committee.

The motiton was carried.

श्री बलराम जी दास टंडन : यह जो आपने बिज़नैस एडवाइज़री कमेटी की रिपोर्ट पढ़ी है और सारा प्रोग्राम बताया है तो क्या उसके बाद सैशन खत्म होने की बात है ?

श्री अध्यक्ष : नहीं, ऐसी कोई बात नहीं (No, it is not so.)

(कामरेड राम चन्दर को बोलने के लिये कहा गया।)

श्री बलरामजी जी दास टंडन : मैं यह जानता चाहता हूं कि आखिर यह वक्त किस हिसाब से दिया जा रहा है। आप देख लें कि पिछले 3 दिन की बहस के दौरान में एक भी जन संघ का मैंबर नहीं बोला है। आखिर वक्त देने का तरीका क्या है? हमें भी वक्त मिलना चाहिए।

श्री अध्यक्ष : यह दूसरी सिटिंग इसी लिए रखी गई है कि आपको वक्त मिलेगा, फिकर न करें । (A second sitting on the 11th march, 1965, has been fixed for this very purpose. The hon. Member should not worry, he will get time.)

पंडित भागीरथ लाल : आन ए प्वांयट आफ आर्डर, सर । स्पीकर साहिब, मैं कई दिनों से अपनी सीट पर टाईम लेने के लिये खड़ा होता हूं लेकिन मुझे अभी तक कोई वक्त नहीं दिया गया । मुझे भी बोलने के लिये टाइम दिया जाए ।

श्री अध्यक्ष : रिपोर्टज़ भी नोट कर लें । जिस पार्टी का मैंबर प्वांयट आफ आर्डर, रेज़ करेगा , वह वक्त उस पार्टी के वक्त में शामिल किया जाएगा । (The reporters should note that the time taken by a member in raising a point of Order will be counted towards the time taken by that party to which that hon. Member belongs.)

लाला रूलिया राम : आन ए प्वांयट आफ आर्डर, सर । स्पीकर साहिब, कांग्रेस पार्टी की तरफ से चीफ पार्लियामैंटरी सैक्रेटरी साहिब ने आप को लिस्ट दी है लेकिन आप उसको इग्नोर कर रहे हैं ।

Mr. Speaker : Please take your seat.

श्री अमर सिंह : आन ए प्वांयट आफ आर्डर, सर । स्पीकर साहिब, बहुत से आनरेबल मैंबर बोलना चाहते हैं । इस लिये आप बोलने के लिये टाइम लिमिट मुकर्रर कर दें ।

Mr. Speaker : I fix 15 minutes as time limit for each speech.

GENERAL DISCUSSION OF THE BUDGET FOR THE YEAR 1965-66 (Resumption)

कामरेड राम चन्द्र (नूरपुर) : स्पीकर साहिब मैं फिनांस मिनिस्टर और गवर्नमैंट को इस बजट को पेश करने पर बधाई देना चाहता हूं । इस साल के बजट की सारी पार्टीज़ ने सराहना की है । बजट में जहां मुलाज़मों को रियायतें दी गई हैं वहां पर लोगों के ऊपर टैक्स भी छोड़े गए हैं और नये टैक्स भी नहीं लगाए गए हैं । इस के अलावा सरकार ने और इकदामात किये हैं जिन को देख कर कहा जा सकता है कि सरकार सोशल डैमोक्रेटिक असूलों को अपनाती जा रही है । सरकार ने ज़ैलदार, सफेदपोश, आनरेरी मजिस्ट्रेट और आनरेरी सब-रजिस्ट्रार आदि पोस्ट्स खत्म की हैं । इस प्रकार सरकार ने लोगों के जमहूरी जज़बात का एहतराम किया है । इस लिए सरकार मुबारिकबाद की मुस्तहिक है ।

स्पीकर साहिब, सरकार ने छोटे मुलाज़मों को फैसीलीटीज़ दी हैं । टीचर्ज़ के मुतालबों को पूरा करने के लिए जिस फराख़ दिली और दलेराना तरीके से उन के साथ बातचीत की, वह काबलेतारीफ है । स्पीकर साहिब, यह टीचरों की दूसरी जद्दोजहद है । इस से पहले भी टीचरों ने अपनी मांगों को मनवाने के लिये जद्दोजहद की थी । जद्दोजहद पुराने मुख्य मंत्री के ज़माने में हुई । उस वक्त मैं ने मीडियेटर के बतौर पर काम किया तो चीफ मिनिस्टर ने कहा कि इन टीचरों को मरने दो मैं इन

[कामरेड राम चन्द्र]
लोगों से कोई बात करने के लिए तैयार नहीं हूं । यह अलग बात है, उस वक्त मौलाना अब्दुल क्लाम सैंटर में एजूकेशन मिनिस्टर थे । उन्होंने चीफ मिनिस्टर को दिल्ली में बुलाया और कहा कि हमें बेईमान बनाना चाहते हैं । हम ने टीचरों की मांगों को मानने का वादा किया हुआ है । चुनांचि पंजाब सरकार को वह मांगें माननी पड़ीं । अब जब टीचरों ने मांगें कीं और इस के लिए जद्दोजहद की तो हम ने फिर कोशिश की कि कोई न कोई समझौता हो जाए और उन की मांगें मान ली जाएं । हमारे मुख्य मंत्री और शिक्षा मंत्री का रवैया निहायत ही दलेराना था और उन्होंने हाउस में ऐलान भी कर दिया था कि उन्हें टीचरों के साथ पूरी हमदर्दी है और इस लिए कोई तसफीहा करना चाहते हैं, हालांकि उन्होंने आपोज़ीशन के लीडरों से भी कह दिया कि वह टीचरों के साथ बातचीत करके काबले अमल हल निकालें, शिक्षा मन्त्री फौरन वह बात मन्ज़ूर कर लेंगे ।

स्पीकर साहिब, अब मैं दूसरी बात के बारे में अर्ज़ करना चाहता हूं । इस सैशन में जिस मामले को अहमियत दी जा रही है वह सरदार प्रताप सिंह कैरों का कत्ल है । सरदार प्रताप सिंह कैरों का कत्ल होना बहुत ही अफसोसनाक बात है । इस के बारे में पूरी तरह से इनक्वायरी होनी चाहिए, दियानतदारी से तफशीस होनी चाहिए, और मुजरिमों को पकड़ कर कैफरे किरदार तक पहुंचाना चाहिए । सरकार ने मुजरिमों को पकड़वाने वालों के लिए 50 हज़ार रुपए इनाम का एलान कर दिया है और पूरे यत्न से तहकीकात हो रही है । सरदार प्रताप सिंह कैरों की फैमिली इस तरह के तहकीकात से पूरी तरह से मुतमैयन है और बहुत ही मुतासिर हुई है । अमृतसर में उन की फैमली के लोगों ने इंट्रव्यू करते वक्त कहा था कि उन्हें कामरेड राम किशन और सरदार दरबारा सिंह पर पूरा एतमाद है और उन्हें तहकीकात के बारे में कोई शिकायत नहीं है । स्पीकर साहिब, इसके बावजूद पंडित मोहन लाल ने आवाज़ उठाई है कि सरदार प्रताप सिंह कैरों के कत्ल के वह तमाम लोग ज़िम्मेदार हैं जिन्होंने उन के खिलाफ महिम चलाई थी । इस तरीके से कहना और नया झगड़ा खड़ा करना मैं समझता हूं कि मरे हुए सरदार प्रताप सिंह की नींद को हराम करना है । मैं अर्ज़ करना चाहता हूं कि सरदार प्रताप सिंह की हकूमत के समय क्या कुछ नहीं हुआ था । इस आठ साल के अर्से में पंजाब में स्यासी झक्खड़, तूफान, गर्दो गुबार और बर्फबारी होते रही । लोगों के दिलों में बहुत मायूसी और परेशानी छाई हुई थी । पंडित जवाहर लाल नेहरू इन के बर्खिलाफ इनक्वायरी करने के लिए तैयार नहीं हुए । लेकिन कुछ लड़ने वालों ने राष्ट्रपति के पास मैमोरेंडम भेजा । राष्ट्रपति के कहने के बाद दास कमीशन मुकर्रर किया गया । दास कमीशन ने कह दिया कि इलजाम लगाने वालों के इल्ज़ामात बिलकुल ठीक हैं । सरदार प्रताप सिंह कैरों को कुरप्ट साबित किया । दास कमीशन ने उस इल्ज़ाम पर मोहर लगा दी । नये चीफ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया था कि दास कमीशन की रिपोर्ट हर एक अफसर की मेज़ पर रखी जाएगी । वह इस (सिलसिले में तहकीकात भी करेंगे कि किन अफसरों ने अपने ज़ाती मुफाद

ग्रौर नाजायज़ तरक्की हासिल करने के लिए यह सब कुछ किया लेकिन अभी तक इस सिलसिले में कोई कार्यवाही नहीं की जा रही है। स्पीकर साहिब, कामरेड राम प्यारा ने भी ठीक कहा है। इस के अलावा, इंडियन एक्सप्रैस, स्टेट्समैन, हिन्दुस्तान टाइम्ज़ ग्रौर बलिटज़ ने भी लिखा कि कैरों के ग्रपने बुरें कर्मों ग्रौर सरकार की ढीली नीति के कारण ही सरदार प्रताप सिंह कैरों का कतल हुग्रा है। ग्रगर वह जेल में होते तो उन का कतल नहीं हो सकता था। एक टोला सरकार के ऊपर गलत इलज़ाम लगा रहा है। यह कह रहे हैं यह सियासी कतल है, सरकार इस पर इनवैस्टीगेशन ठीक ढंग से नहीं कर रही है जिस कारण हत्याकार नहीं पकड़े गए! मैं इन्हीं लोगों से पूछना चाहता हूं कि क्या उन के ज़माने में मिसेज़ ढिल्लों का क़तल नहीं हुग्रा था। वह बी. ए. बी. टी, टीचर्स एक पुलिस ग्रफ़सर की स्त्री थी, वह होशियारपुर से जालन्धर जा रही थी ग्रौर रास्ते में ही उस का किसी ने कतल कर दिया। गवर्नमेंट उस कतल का सुराग लगाने में ग्रसफल हुई। यमुना नगर में दो मासूम लड़कियों को उन के घर से निकाला गया। उन के साथ बुरा सलूक किया गया ग्रौर बाद में उन को कतल कर दिया गया। इस बारे में ग्रसेम्बली में भी सवाल किए गए लेकिन कोई तसल्ली-बख्श कार्रवाई नहीं की गई। स्पीकर साहिब, यहां पर ही बस नहीं। मैं ग्रौर भी कई मिसालें हाउस में रखना चाहता हूं। श्री चनन सिंह दोराहा का कतल हुग्रा लेकिन उस का भी सरकार पता न लगा सकी। इसी तरह से श्री कलेयर चीफ इंजीनियर को इतना तंग किया कि उसे खुद ग्रात्म हत्या करनी पड़ी। श्री छबील दास मेहता को भी ग्रात्म हत्या का शिकार होना पड़ा। इन के बारे में भी कोई तसल्ली-बख्श तहक़ीकात नहीं हो सकी। लेकिन हमारी सरकार ने सरदार प्रताप सिंह के कातिलों का पता लगाने वाले को 50 हज़ार रुपया इनाम डिकलेयर कर दिया ग्रौर हर तरफ़ की सहायता ली है। सरकार सैंट्रल गवर्नमेंट से इमदाद ले रही है ग्रौर सैंट्रल पुलिस को इस में एसोशिएट भी किया है। इस के बावजूद भी कहा जा रहा है कि इस बारे में ठीक तरह से तहकीकात नहीं हो रही है। इन की बात तो पंजाबी कहावत से ज़ाहिर होती है कि 'रोंदी है किसे नूं नां लै के भरावां दा'। यह कहते हैं कि यह सियासी कत्ल है ग्रौर गवर्नमेंट कातलों से मिली हुई है ग्रौर कोई उचित कार्यवाही नहीं हो रही है, इसलिए तहकीकात सेंटर से करानी चाहिए। मैं कहना चाहता हूं कि दास कमीशन तो बहुत छोटा कमीशन था। इन्हें दो साल के बाद एक बड़े कमीशन के सामने पेश होना पड़ेगा। जब नये चुनाव होंगे उस वक्त जनता इन सब बातों का ख्याल करती है। यह कहते हैं कि सरदार प्रताप सिंह कैरों का सियासी कतल हुग्रा। मैं इस झगड़े में नहीं पड़ना चाहता हूं कि यह सियासी है या गैर-सियासी लेकिन यह कतल हुग्रा। मैं तो चाहता हूं इस की सीरियसली तहकीकात हो। ग्रगर इस में कोई बड़ा ग्रादमी इनवालव हो तो उस के बरखिलाफ एक्शन लिया जाना चाहिए। उस को पकड़ा जाए ग्रौर उचित कार्यवाही की जाए। पंडित मोहन लाल ने ब्यान में कहा कि किसी वज़ीर ने बयान दिया कि यह सियासी कतल नहीं है। वह गलत बात

[कामरेड राम चन्द्र]

कहते हैं । यह बात कहीं भी साबित नहीं हो सकी कि किसी वज़ीर ने इस प्रकार का बयान दिया । मगर जब कामरेड राम प्यारा पर कातलाना हमला हुआ तो उस हमले के बाद ही फौरन डिप्टी कमिश्नर करनाल और साबका होम मिनिस्टर ने बयान दिया था कि यह सियासी हमला नहीं हुआ । क्या इस तरह कहने से तहकीकात में असर नहीं पड़ा था ? मैं चाहता हूं कि इस केस का सुराग ज़रूर लगाया जाए । साबका होम मिनिस्टर, साबका मिनिस्टर आफ स्टेट फार एजुकेशन और पंजाब प्रदेश के प्रधान कहते हैं कि यह सियासी कतल है । सरदार प्रताप सिंह कैरों के घर वाले इस इनक्वायरी से बिलकुल मुतमैयन हैं । यह सियासी कतल की रट लगाए फिरते हैं । मैं सरकार से मांग करता हूं कि इस दशा में इन को भी तफतीश में शामिल किया जाए । और इन्हें कहा जाए कि इन के पास जो इन्फार्मेशन है वह दें और इस बात का सबूत दें । यह मांग करते हैं कि यह मामला भी सी.बी. आई. को इनवैस्टीगेशन के लिए सौंपा जाए । मैं तो कहता हूं कि इस मामले को सी.बी.आई को नहीं बल्कि इंटरनैशनल ट्रिब्यूनल बनाया जाए ताकि अच्छी तरह से तहकीकात हो सके । मैं इस चीज़ को वैलकम करता हूं । स्पीकर साहिब, ऐसी बातें बनाने वाले लोग सरकार को डिस्क्रैडिट देने के लिए ऐसी बातें करते हैं । यह चाहते हैं कि यह सरकार चल न सके । इस एटीच्यूड का असर सूबे पर पड़ेगा । लेकिन, स्पीकर साहिब, मैं यह बात ज़रूर कहूंगा कि यह कत्ल इस लिये नहीं हुआ कि क्योंकि हम ने यह कहा था कि प्रताप सिंह की गवर्नमेंट कुरप्ट है और हमारे साबका होम मिनिस्टर भी कुरप्ट हैं जो कि इंडस्टरी मिनिस्टर भी थे और जिन्होंने 5,000 मन का परमिट उस वक्त जिस वक्त कि परमिट देने पर बैन था एक ऐसे आदमी को दे दिया, जिस का काम दिल्ली में यह था कि वज़ीरों को लड़कियां मुहैया करे ।

(आपोज़ीशन की तरफ से शेम, शेम की आवाज़ें)

इन सारी बातों के बावजूद यह लोग कहते हैं कि मौजूदा गवर्नमेंट सरदार प्रताप सिंह के कत्ल की तहकीकात नहीं कर रही । स्पीकर साहिब, मैं यह कहता हूं कि मौजूदा गवर्नमेंट निहायत नेक नीयती से, दयानतदारी से इस कत्ल की तहकीकात कर रही है और इन्हों ने तो इतना भी कह दिया है कि सरदार प्रताप सिंह की फैमिली जिस भी शख्स को तफतीश में शामिल करना चाहे उस को शामिल तहकीकात किया जा सकता है । हमारी गवर्नमेंट ने इस वक्त तक कोई दकीका तफतीश में फरोगज़ाश्त नहीं किया और न ही आइंदा करेगी । लेकिन यह लोग तो अपनी वज़ारत की गदियों को दोबारा वापस लेने के लिये मौजूदा गवर्नमेंट को बदनाम कर रहे हैं । मुझे एक शेर याद आ गया है :

उलझा है पाऊं यार का ज़ुल्फे दराज में,
लो आप अपने दाम में सैयाद आ गया ।

दरअसल यह लोग सरदार प्रताप सिंह के बहाने हमारे खिलाफ बदनामी की मुहिम चला रहे हैं और यह चाहते हैं कि हम में से भी कोई कत्ल हो जाए। मैं कहता हूं कि अगर आइंदा कोई सियासी कत्ल हुआ तो उस की ज़िम्मेदारी पंडित मोहन लाल, श्री भगवत दयाल और श्री यश पर होगी जो कि आज पंजाब में ऐसा प्रापेगेंडा कर रहे हैं। (घंटी की आवाज़) स्पीकर साहिब मैं दो चार मिनट में खत्म कर दूंगा।

मैं चाहता हूं कि कांग्रेस तमाम लिहाज़दारी से बालातर हो कर और इखलाक पर कायम रह कर असूलों पर अमल करे ताकि 1967 के इलैक्शनों का सामना हम दलेरी के साथ कर सकें।। हम ने दयानतदारी से कुरप्शन के साथ लड़ने की कोशिश की और उस की कीमत अदा की। कोई शख्स यह भी नहीं जान सकता कि इस वक्त भी जो मैं सही बातें कह रहा हूं, अपनी तकरीर कर रहा हूं तो कितनी कीमत अदा कर रहा हूं। दो शेर कुरप्शन के विरुद्ध हमारी जद्दो जहद के आईनादार हैं :

लिखते रहे जूनं की हकायाते खूं चकां,
हर चन्द इस में हाथ हमारे कलम हुए।
परदा उठा के हम नें उन्हें देख तो लिया,
हर चंद इस में हाथ हमारे कलम हुए। (प्रशंसा)

स्पीकर साहिब, अब दो तीन बातें मुख्तसर तौर पर मैं बजट पर कहना चाहता हूं। सब से पहली चीज़ जो मैं कहूंगा वह यह है कि बहुत अच्छा बजट पेश किया गया है। लोगों पर कोई नया टैक्स नहीं लगाया गया। लेकिन कुछ अखराजात कम हो सकते हैं। पिछले राज्य में जबकि एक शख्स की आंख के इशारे पर लोग शाह गदा हो जाते थे और गदा से शाह हो जाते थे, चपड़ासियों से मिनिस्टर और मिनिस्टरों से केअरे गुमनामी में पड़ जाते थे, ब्लाक डीवैलपमेंट अफसर से डायरेक्टर हो जाते थे और डायरेक्टर सेहरानवर्दी करते फिरते थे, उस वक्त बहुत कुरप्शन हुई। अफसरों को नाजायज़ काम करने के इव्ज़ में ज़ाती रियायात दी गईं, ज़ाती सहूलतें दी गईं और ज़ाती ग्रेड दिये गये। इन से अखराजात बहुत बढ़ गए। कई अफसरों को स्पेशल पे दी गई और कई एक को एक्स काडर पोस्टें दी गईं ; यह सब चीज़ें कुरप्शन का मंबा थीं। इसलिये मैं दरखास्त करूंगा कि आइंदा हमारे फाईनैंस मिनिस्टर और अकाउंटैंट जनरल जब हर साल रिपोर्ट पेश किया करें तो बताया करें कि फलां साल में कितनों को स्पैशल पे दी गई, कितनों को परसनल पे दी गई और कितनों को एक्स काडर पोस्टें दी गईं और साथ ही जस्टीफाई करें कि क्यों दी गईं। अगर मेरा यह सुझाव माना जाएगा तो मैं समझता हूं कि काफी खर्च बच जाएगा।

स्पीकर साहिब, एक और बड़ी ज़रूरी बात मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूं कि हमारे सूबे में पौंग (Pong) नाम का एक बड़ा भारी डैम बन रहा है। वह डैम 72 हज़ार एकड़ के रकबे में बनाया जा रहा है और 72,000 की आबादी जो

[कामरेड राम चन्द्र]

कि वहां रह रही थी उस को वहां से निकाला जा रहा है । उन लोगों से यह वादा किया गया था कि उन को राजस्थान में आबाद किया जाएगा और आबाद करने से एक साल पहले उन को वह जगह दिखा दी जाएगी जो कि नई सैराब होने वाली है और जिस पर उन को आबाद किया जाना है । वहां पर उन को तमाम सहूलतें तालीम के सम्बन्ध में, अस्पतालों के सम्बन्ध में और सड़कों के सम्बन्ध में बहम पहुंचाई जाएंगी । लेकिन उन को बिना किसी इलाका के दिखाए और आबाद किये हुए अपने घरों से निकाला जा रहा है । राजस्थान सरकार अपने वादे से मुकर गई है । चीफ मिनिस्टर साहिब तशरीफ ले आए हैं और इस समय इरीगेशन मिनिस्टर साहिब भी बैठे हुए हैं, मैं उन का ध्यान इस तरफ दिलाना चाहता हूं कि अगर उन को इस तरह से जबरदस्ती निकाला गया और उन को आबाद करने का और कोई संतोषजनक प्रबन्ध न किया गया तो वहां पर 20 मार्च के बाद सत्याग्रह शुरू हो जाएगा । उन गरीब लोगों को रिहायश का इन्तज़ाम किये बिना ही अपने घरों से निकाला जा रहा है । यह ठीक नहीं है । इस से पहले कि वे लोग सत्याग्रह शुरू कर दें इस का फौरन इलाज किया जाना चाहिये ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : On a point of information, Sir. ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਥੀਆਂ—ਪੰਡਤ ਮੋਹਣ ਲਾਲ, ਪੰਡਤ ਭਗਵਤ ਦਿਆਲ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਯਸ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਜੈਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿਮਾਇਤੀ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ———

ਸਰਦਾਰ ਜੈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ : (ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ) ਜਿਹੜਾ 5,000 ਰਪਿਆ ਤੂੰ ਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਦਸਾਂਗਾ।

कामरेड राम चन्द्र: खैर, उस का जवाब तो वह खुद देंगे । मैं अर्ज़ कर रहा था, राड़ेवाला साहिब ने भी इस का ज़िक्र किया, एक अरब रुपया है जो कि हम ने चौथी प्लान में कर्ज़ देना है । 82 करोड़ तो असल है और 26 करोड़ रुपया उस पर सूद पड़ेगा । चूंकि हमारी बहुत सी स्कीमें बैनुलसूबाई थीं जिन से दूसरे सूबों को भी फायदा पहुंचा । हमें सैंटर को एप्रोच करना चाहिए कि यह जो एक अरब रुपया है जो कि ऐसी स्कीमों पर खर्च हुआ यह हमें ग्रांट दे दें । इस रुपये की ज़िम्मेदारी सैंटर को लेनी चाहिए ।

स्पीकर साहिब, हमारी इरीगेशन की पालिसी बहुत गलत रही है । मर्ज बढ़ता गया ज्ूं ज्ूं दवा की वाली बात है । जैसे जैसे हम दावा करते रहे कि इरीगेशन हमारी ज़रई पैदावार बढ़ती जा रही है साथ ही साथ ज़मीन में थूर बढ़ता रहा और सेम बढ़ता रहा । और ऐसी ज़मीनों की पैदावार घटती रही । हम ने पंडित नेहरू को भी लिखा था कि यह गलत चीज़ हो रही है, ज़रई पैदावार या हमारी आमदनी पैदावार से नहीं बढ़ रही, बल्कि सेम बढ़ रही है और इसका तुरंत इलाज करना चाहिये । अब भी मैं कहता हूं कि गवर्नमैंट को इस तरफ फोरी तवज्जोह देनी चाहिए ।

बिजली के बारे में मैं यह अर्ज़ करूंगा कि बिजली दिल्ली को तो मिल गई है लेकिन ज़िला कांगड़ा जहां पर बिजली पैदा होती है वहां पर बहुत कम देहात में बिजली दी गई है । नूरपुर की तरफ मैं ने पिछले साल भी तवज्जोह दिलाई थी । वहां ज़्यादा से ज़्यादा देहात में बिजली दी जानी चाहिए ।

सरदार प्रताप सिंह की हकूमत के ज़माने में मेरे साथ सख्त नाइनसाफी हुई थी जैसे कि पिछले साल कुछ सवालों के जवाब में गवर्नमेंट ने माना था कि मेरे इलाके में स्कूलों को अपग्रेड नहीं किया गया और अस्पताल नहीं बनाए गए । अस्पताल के सिलसिले में उस वक्त एक पोस्ट हेस्ट इन्क्वायरी की गई कि रहन में बनाया जाना चाहिए कि नहीं । लेकिन जब वह रिपोर्ट हक में आ गई तो मेरे खिलाफ इन्तकाम के तौर पर सारी स्कीम मुल्तवी कर दी गई । यह शर्त लगा दी गई कि लोग बिल्डिंग बना कर दें फिर अस्पताल बन सकेगा । लेकिन, स्पीकर साहिब, हमारे इलाके के गरीब लोग हैं, वे बिल्डिंग के लिये हज़ारों रुपये कैसे दे सकते हैं । यह ज़िम्मेदारी गवर्नमेंट को अपने सिर पर लेनी चाहिए ।

पंचायतों के बारे में ढिल्लों साहिब ने बड़ी जुरअत दिखाई जो यह कहा है कि पंचायती राज फायदामंद साबित नहीं हुआ । मैं उन की ताईद करता हूं । पिछले दिनों पंचायतों और समितियों के इलैक्शनों के सिलसिले में बड़ी अफरातफरी फैली । लोगों की आपस में दुश्मनी पैदा हो गई । इस से रिश्वत भी बढ़ी है । मैं सोचता हूं कि अगर पंचायत समितियों के इलैक्शनों में दो दो हज़ार रुपये की रिश्वत चली है तो असैम्बली के इलैक्शनों मे क्या होगा ।

इसी तरह से डिवैल्पमेंट ब्लाक्स में भी उतना काम नहीं हुआ जितना कि होना चाहिए था । (घंटी)

अच्छा, स्पीकर साहिब, आप का धन्यवाद ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : On a point of personal explanation, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦੋਂ ਮੈ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਉਤੇ ਉਠਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਥੋ ਸਰਦਾਰ ਜੈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਜਿਹੜਾ ਤੁਸਾਂ 5,000 ਰੁਪਿਆ ਲਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਲ੍ਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਾਂਗਾ"..............

Mr. Speaker : The hon. Member should please take his seat. I did not hear it. Therefore, please let me find out from the official record.

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक (सोनीपत) : स्पीकर साहिब, हमारे फाइनैंस मिनिस्टर साहिब ने जो सन् 1965-66 का बजट इस विधान सभा में पेश किया है उस के ऊपर जो बहस मुबाहिसा हो रहा है आज उसका चौथा दिन है । पेशतर इस के कि मैं दूसरी बातों का ज़िक्र करूं इस वक्त तक जो बहस यहां पर हुई है और जिस में कांग्रेस की मुख्तलिफ फैक्शन्ज़ के मेम्बर साहिबान ने हिस्सा लिया है उन की बातों को सुनकर रूलिंग पार्टी के अन्दर जो इंटर्नल फ्यूड्ज़ चल रहे हैं, जो इंटर्नल

[चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक]

फैक्शन्ज़ और इंटर्नल रिफ्ट देखने में आया है, मैं समझता हूं कि हमारे सूबा के लिए बड़ी बदकिस्मती का बाइस है । स्पीकर साहिब, जहां पर हुकमरान पार्टी के मेम्बर एक दूसरे पर इस तरह की इल्ज़ाम तराशी करने लग जाएं................

Sardar Gurdarshan Singh : On a point of order, Sir. I would like to know if any internal feud of a party can be brought under discussion here.

Voices from the Opposition Benches : Why not, when they have been referred to on the floor of the House earlier.

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : क्या आप को यह लाइसेंस मिल गया था कि आप इस तरह की बातें करें ? (विघ्न) :

श्री अध्यक्ष : चौधरी साहिब, इस तरह से आपस में न उलझिए, मुझे एड्रस करें । (I would request the hon. Member not to address each other directly but address the Chair.)

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : तो, स्पीकर साहिब, मैं यह कहने जा रहा था कि जो हुकमरान पार्टी हो, जिस के हाथ में सूबे की बागडोर हो उसी के मैम्बर इस तरह मन्ज़रे आम पर, विधान सभा में, इस हाउस के फलोर पर इस तरह की बातें कहें तो इन की स्पीचिज़ को सुन कर, इन के आज के कारनामों को देखकर क्या इस बात का यकीन नहीं हो जाता कि जो कांग्रेस लैजिस्लेचर पार्टी है यह दो हिस्सों में तक्सीम हो चुकी हुई है ? एक तरफ मिनिस्टीरियलिस्ट्स हैं, इन के कैम्प फालोअर्ज़ हैं जो इन की तारीफ करते हैं.........

श्री अध्यक्ष : चौधरी साहिब, मैं आप को रोकना तो नहीं चाहता था लेकिन अगर आप इन बातों में पड़ गए तो आप का सारा समय इन बातों में ही निकल जाएगा और आप ने जिन प्वायंट्स को लेना है वह रह जाएंगे । (I had no mind to interrupt the hon. Member. But I would like to say that if he starts saying such things, than his whole time would be exhausted and many important points to which he might like to refer would be left out.)

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : इस वक्त आपोज़ीशन से और कोई बोलने वाला नहीं है । इसलिए मैं उम्मीद करता हूं कि आप मुझे टाइम दे देंगे ।

श्री अध्यक्ष : मैं ने तो आप का ध्यान सिर्फ इस तरफ दिलाया है कि कहीं आप के इम्पारटैंट प्वायंट्स रह न जाएं । (I have just invited the attention of the hon. Member lest he should fail to refer to other important points.)

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : स्पीकर साहिब, इन बातों का भी बजट के साथ गहरा ताल्लुक है । जहां पर हुकमरान पार्टी, जिसकी सूबा के अन्दर मिनिस्टरी है, के मेम्बर खुद ही इस किस्म के झगड़ों में पड़ जाएं तो पंजाब की जनता उन से क्या उम्मीद कर सकती है ? उन की इन बातों का क्या स्टेट की फाइनेंसिंग पर, बजटिंग और प्लैनिंग पर असर नहीं पड़ेगा ? एक तरफ इन के कैम्प फालोअर्ज़ हैं, जिन का किन्हीं कारणों से सरदार प्रताप सिंह कैरों मरहूम के साथ पुलिटिकल वैंडेटा था, जिन

की वह मुखालिफत किया करते थे, उन की बुराइयों को मन्ज़रे ग्राम पर लाते हैं, उन को ऐक्सपोज़ करते हैं । एक तो वह कैम्प फालोग्रर्ज़ हैं जो कि हकूमत को दाद देते हैं ग्रौर जो रांग सूबा के ग्रन्दर हुग्रा है, जो हीनस क्राइम हुग्रा है उसको दूसरे रांग से जस्टीफाई करना चाहते हैं । दूसरी तरफ कुछ बोलते तो हैं लेकिन दबी हुई ग्रावाज़ में, वह दबे हुए हैं । उन्हें मैं कहूंगा कि प्रताप सिंह कैरों की पुलिटीकल विडोज़ हैं । उन्हें मैं पुलिटीकल विडोज़ इसलिए कहूंगा क्योंकि वह प्रताप सिंह कैरों के फालोग्रर्ज़ थे। उन से मैं ग्रर्ज़ करना चाहता हूं कि ग्राखिर हुग्रा क्या है ? कुछ दम लेना चाहिए। घबराने की कौन सी बात है ? हिम्मत ग्रौर हौसले के साथ काम लो । हम भी यहां ग्रापोज़ीशन में बैठे हुए इन की मुखालिफत कर रहे हैं । हम ने इन से बार बार कहा भी है कि ग्रगर ग्राप का उन के साथ ग्राइडियोलोजीकल डिफरैंस ग्रा गया है तो वहां पर क्यों बैठे हुए हो ,हमारे साथ ग्राकर बैठो । इस तरह से वह बात भी नहीं रहेगी । (विघ्न) स्पीकर साहिब, हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब बहुत दफा यहां पर डैमोक्रैटिक ट्रैडीशन्ज़ का, डैमोक्रैसी का ज़िक्र करते हैं। वह बार बार इस बात का एलान करते हैं कि मैं तो उन डैमोक्रेटिक ट्रैडीशन्ज़ को फालो करना चाहता हूं, हर कास्ट पर डैमोक्रैटिक तरीकों को इस सूबा के ग्रन्दर काम में लाना चाहता हूं । लेकिन यहां पर विधान सभा के ग्रन्दर उन की पार्टी के मैम्बरों की तरफ से जो खेल खेला जा रहा है उन से मैं पूछता हूं कि ग्राखिर यह क्या है ? सरदार ज्ञान सिंह राड़ेवाला भी ज़िक्र कर रहे थे पैप्सू का । वह भी फ्रस्टरेटिड बैठे हुए हैं । इधर हरयाणा के लोगों ने एक तूफान मचाया हुग्रा है । वह भी फ्रस्टरेटिड हैं । इसी तरह से हिल्ली एरियाज़ के लोग भी यही शिकायत करते हैं कि वहां पर किसी तरह की कोई डिवैलपमैंट नहीं हुई है। वह भी ग्रपनी फ्रस्टरेशन का इज़हार कर रहे हैं । ग्रौर जैसा कि मैं ने पहले ग्रर्ज़ किया उधर सरदार प्रताप सिंह कैरों की पुलिटिकल विडोज़ फ्रस्टरेटिड बैठी हुई हैं । इन हालात के ग्रन्दर हमारी स्टेट की ग्रज़हद बदकिस्मती है कि फ्रस्टरेशन के ऐसे माहौल में सूबा के ग्रन्दर एक कन्फ्यूज़्ड ग्रादमी की हकूमत है । A most confused man who is a life long patient of the High Command with no initiative of his own is running a Government of indecisions. इन हालात में उधर एक तो पी.पी.सी.सी. के चीफ , दूसरे सरदार प्रताप सिंह कैरों के फालोग्रर्ज़ जिनकी बाबत मैं उस लफ़्ज़ को बार बार रिपीट नहीं करना चाहता coupled with the Opposition मैजारिटी की राए इस हकूमत के खिलाफ है। जब हालत यह है तो मैं पूछता हूं कि what is the reason for them to stick to these chairs? क्या वह मुझे कोई जवाब दे सकते हैं या देना चाहते हैं ? यहां पर कामरेड राम प्यारा को कांग्रेस से निकाल दिया गया । उन की भी वैसी बात है कि रस्सी तो जल गई पर बट नहीं गया ।ग्रब तक भी वह कभी किसी पर, कभी किसी पर जलते हैं। उधर कामरेड राम चन्द्र जी हैं , वह उनके हक में बोले हैं । सारी चीज़ को एक बड़ा इशू बनाया हुग्रा है। सरदार प्रताप सिंह कैरों मरहूम के खिलाफ एक विलीफिकेशन की कैम्पेन खड़ी कर रखी

[चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक]

है । जो लोग उनकी पोलिटिकल विडोज़ हैं वह उन की चिता के अन्दर भी हाथ सेंकना चाहते हैं । जब हालत यहां तक पहुंच चुकी है तो इस सूबा के अन्दर क्या बनेगा, यही एक बड़ा सवाल है जो अवाम के सामने है । आखिर हम ने भी सरदार प्रताप सिंह कैरों की मुखालिफत की । उन की बुराइयों को लोगों के सामने लाए । लेकिन अब जब वह खत्म हो गए तो यह बातें भी खत्म हो गई। (विघ्न)

स्पीकर साहिब, यह जो हीनस कत्ल सरदार प्रताप सिंह कैरों का हुआ, इस के बारे में भी दो चार लफज़ों में अर्ज़ करना चाहूंगा, ज्यादा तफसील में नहीं जाऊंगा क्योंकि यह ला ऐंड आर्डर का मामला है और उस पर अलग तौर पर भी बहस होगी। इसे इस तरह से जस्टीफाई करने से काम नहीं चलेगा जैसे कि कामरेड राम चन्द्र ने किया । वैसे जहां तक चीफ मिनिस्टर, कामरेड राम किशन का ताल्लुक है, वह शरीफ आदमी हैं, मैं उन की इज्ज़त करता हूं लेकिन जहां तक हकूमत का ताल्लुक है शुरू से ही यह रवायत चली आ रही है कि अपनी पुलिस के हर ऐक्शन को डिफैंड करना है, यह गल्त बात है । तो मैं अर्ज़ करूं कि मेरे गांव से कोई डेढ़ मील की दूरी पर वह जगह है जहां पर यह कत्ल हुआ। जिन हालात के अन्दर कत्ल हुआ वह हैरानकुन हैं । सवाल वहां की पुलिस के रवैये का है । मैं नहीं कहता कि इस के अन्दर किसी मिनिस्टर का हाथ था, या यह कत्ल किसी मिनिस्टर ने करवाया । लेकिन जिस तरीके से लोकल पुलिस के ऐक्शन को डिफैंड किया जाता है उस से ताज्जुब होता है । मैं विधान सभा के फलौर पर यह स्टेटमैंट देने को तैयार हूं कि इसमें पुलिस ने अपनी कमज़ोरी और नैग्लीजैंस को छुपाने की कोशिश की है । स्पीकर साहिब, पौने बारह बजे कत्ल होता है और आध घंटे की डिले को कवर करने के लिए पुलिस यह कहती है कि सवा बारह बजे यह कत्ल हुआ। और पुलिस पहुंचती है वहां एक बजकर पांच मिनट पर । दोपहर का वक्त था, इतना रौशनी का वक्त था। यह बात नहीं कि कत्ल पहले नहीं हुए । इसी तरह के कत्ल पहले भी हुए । चौधरी रिज़क राम के मुन्शी को गांव के अन्दर मारा गया। पांच हज़ार के मजमे के अन्दर मारा गया । ठीक है, वह पांच हज़ार आदमियों के मजमे में मारा गया था और वहांतो 6 आदमी राईफलों वाले भी बैठे हुए थे और मेरे मुनशी को भी गोलियां लगी थीं और आज तक उस के जिस्म से वह गोलियां नहीं निकल सकीं लेकिन वह जो मुलज़म थे वह मारे गए थे। लेकिन ,स्पीकर साहब, इन हालात के अन्दर मैं पूछना चाहता हूं कि पुलिस 6 घंटे तक क्या करती रही ? कहते हैं कि एस. पी. करनाल सारे आदमी ले कर वहां पहूंच गया था और फिर डी. सी. डेढ़ सौ आदमी ले कर पहुंच गया था, लेकिन मैं पूछता हूं कि वह 6 घंटे तक क्या करते रहे ? फिर एस. पी. रोहतक को इतलाह दी जाती है डी. आई. जी. की तरफ से और एस. एच. ओ. राई का जो है वह उस को पहले इतलाह नहीं देता । एस. एच. ओ., राई का जो यह कर्म है that is most condemnable.

वह कहता है कि इन्सपैक्टर मौके पर पहुंच गया, I was working under the direction of the Inspector. इन्सपैक्टर कहता है कि आध घंटा के बाद एस. पी. करनाल वहां पर पहुंच गया, I was working under the direction of S.P., Karnal. जब एस. पी. करनाल और एस. पी. रोहतक वहां पर पहुंच गए तो वह वहां 6 घंटे तक क्या करते रहे? वह तो राई और रसोई में रहे और जो मुलजम थे वह 18 मील का फासला पैदल तै कर गए। इस का क्या जवाब इन के पास है कि पुलिस ने उन 6 घंटों में वहां क्या काम किया। मैं रात पड़ने के बाद के वक्त को तो नहीं लेता। इस चीज़ के बावजूद भी कामरेड राम किशन उस एस. एच. ओ. को डिफैण्ड करते हैं जब कि इन के नोटिस में लाया गया कि थाना राई की पुलिस ने इतनी देर तक कोई कार्यवाही नहीं की, 6 घंटे तक मुलजिम जो थे वह पैदल चलते रहे और 18 मील का फासला तै कर गए और पुलिस ने कोई कार्यवाही नहीं की। यह इस बात को कैसे डिफैंड कर सकते हैं? बाकी सरपंच की बात जो है वह और है, वह मेरा रिश्तेदार था और मैं जानता हूं कि उस की मौत नैचुरल थी और कोई उस में किसी किस्म की शक वाली बात नहीं थी और उस की मौत दिल की बीमारी से हुई थी, चाहे यह बीमारी इस वाक्या के बाद शुरू हुई थी। (हंसी) यह ठीक है और इस बात को एक्सप्लायट नहीं करना चाहिए लेकिन मैं कहता हूं कि पुलिस को इस गफलत के लिए उसी वक्त सस्पैण्ड कर देना चाहिए था। (घंटी की आवाज़) स्पीकर साहिब, बस, क्या टाइम हो गया है? अगर तो आप चाहते हैं कि मैं न बोलूं तो मैं आप का हुक्म मान कर बन्द कर देता हूं और बैठ जाता हूं लेकिन अभी मैं ने तो कहना शुरू ही किया है और एक बात भी नहीं कह पाया।

श्री अध्यक्ष : नहीं, दो तीन मिनट और बोल लें। (The hon. Member may please wind up within 2/3 minutes.)

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : दो तीन मिनटों में मैं क्या बोलूंगा?

श्री अध्यक्ष : चलो पांच मिन्ट और बोल लें। (The hon. Member may speak for five minutes more.)

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : मैं यह इस लिये अर्ज़ कर रहा था कि सूबा के अन्दर जो हालात हैं उन को देखते हुए हम इस बजट पर कैसे इन को बधाई दे सकते हैं। और जो बजट ऐस्टीमेट हमारे सामने पेश किये गए हैं उनको मैं ने अच्छी तरह से पढ़ा है और जो बजट स्पीच दी गई है मैं ने उसका भी मुताला किया है और इन को पढ़ कर मैं इस नतीजे पर पहुंचा हूं कि यह जो बजट है यह एक रुटीन बजट है हालांकि बजट स्पीच के अन्दर फाइनेंस मिनिस्टर साहिब ने बजट की एक बड़ी रोज़ी पिक्चर पेश करने की कोशिश की है। फिर जिस वक्त, स्पीकर साहिब, इन के फालोअर्ज़ यहां बोलने के लिये खड़े होते हैं तो इन का पहला फिकरा यह होता है कि मैं फाइनेंस मिनिस्टर साहिब को इस बजट के पेश करने के लिये बधाई देना चाहता हूं और उस के बाद अपने अपने हल्के का रोना रोना शुरू कर देते हैं और कई इन को कोसना शुरू कर देते है

[चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक]

और उसके बाद इन को एक्सप्लेनेशन्ज़ चलती हैं। स्पीकर साहिब, अभी यहां पर राड़ेवाला साहब ने इन को फिगर्ज दी हैं...(चौधरी सुन्दर सिंह की तरफ से विघ्न)।

Mr. Speaker : Order please.

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : स्पीकर साहिब, मैं अर्ज करना चाहता हूं कि यह जो इन्होंने साढ़े तीन करोड़ रुपये का खसारा ज़ाहिर किया है यह इन्होंने हसबमामूल किया है और ऐसे करना इन की आदत सी बन गई हुई है। पहले यह खसारा अनकवर्ड छोड़ कर दिखा देते हैं और बाद में सूबा के लोगों पर टैक्सों की कहानी नाज़ल करते हैं। (एक आवाज, आप इस के लिये सरकार को बधाई दें जो इस ने नए टैक्स नहीं लगाए) जी तो मेरा भी चाहता है कि मैं भी इन को बधाई दे दूं क्योंकि कोई नया टैक्स नहीं लगाया गया। लेकिन इस में एक रुकावट आ जाती है। मैं कन्डीशनली बधाई देने के लिये तैयार हूं। स्पीकर साहिब, अगर मैं इन को बधाइ दे दूं तो यह बधाई इन को सस्ती नहीं पड़ेगी। मुझे डर है कि अगर मैं इन्हें अनकंडीशनली बधाई दे दूं तो यह पंजाब की जनता के जिस्म में से टैक्स निकालने शुरू कर देंगे। आप को, स्पीकर साहिब, पता है कि यह टैक्सों के ज़रिये लोगों के जिस्म में से उनका खून खींचते हैं। मैं इन को बधाई देने के लिये तैयार हूं अगर यह यहां एक कैटेगारिकल स्टेटमेंट देने के लिए तैयार हो जायें कि यह सारा साल कोई नया टैक्स नहीं लगायेंगे। तो यह मेरे डर की बात है और इस तरह से इन का खसारा दिखा कर बजट को खुला छोड़ देने का तरीका है और यह इन की आदत सी बन गई है कि सूबा की इन्कम को तो यह हमेशा अण्डर-एस्टीमेट करते हैं और जो इखराजात होते हैं उन को ओवर-एस्टीमेट कर के दिखाते हैं। अगर इस तरीका से इन की तरफ से दी गई फिगर्ज को देखें तो पता चलता है कि यह बैड बजटिंग है यानी यह न तो सही अन्दाज़ा इन्कम का लगा सकते हैं और न ही सही अन्दाज़ा खर्च का ही लगा सकते हैं।

स्पीकर साहिब, मैं ने सारे बजट का अच्छी तरह से मुतालया किया है और देखा है कि इस बजट के बारे में कोई नहीं कह सकता कि यह किसी प्रोग्रैसिव स्टेट का बजट हो। यह प्रोग्रैसिव स्टेट का बजट नहीं है जिस का यह यहां हमेशा नारा लगाते रहते हैं. It is far from any constructive approach. और न ही यह कोई कंस्ट्रक्टिव एप्रोच वाला ही बजट कहा जा सकता है। May I ask if it ensures for the benefit of the poorer sections of the community ? यह बजट तो पुलिटीकल नज़रिये से पुलिटिकल अखराजात के लिये जो खर्च होता है वह बजट है (लोक कार्य मन्त्री की ओर से विघ्न) अगर आप पूछना चाहते हैं तो मैं बता सकता हूं। आप ही बतायें कि 5,700 रुपए टी.ए. की शक्ल में किस ने एक महीने में लिये हैं। आप ने ही लिये हैं या किसी दूसरे मन्त्री ने लिये हैं.......

श्री अध्यक्ष : चौधरी साहिब, आप किस तरफ चल पड़े हैं? (In which direction the hon. Member has started speaking?)

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : छाज तो बोले छाननी क्यों बोले।

श्री अध्यक्ष : आप इस बात को जाने दीजिये। (The hon. Member should leave this topic.)

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : इस लिये, स्पीकर साहिब, मैं कह रहा था कि यह कन्स्ट्रक्टिव बजट भी नहीं कहा जा सकता।

फिर किसान की बाबत इस में बहुत कुछ कहा गया है और बताया गया है कि उस को मैन्योर देंगे, तकावी देंगे और ट्यूबवैल्ज़ के लिये बिजली के कुनैक्शन्ज़ भी देंगे क्योंकि यह चाहते हैं कि यहां प्रोडक्शन ज्यादा हो। यह इन के अपने इंट्रेस्ट की बात है। इस बारे में मैं एक बात अर्ज़ करना चाहता हूं कि जो हर साल नागहानी मुसीबतें किसान पर पड़ती हैं उन से बचाव के लिये इस बजट में कोई ज़िक्र नहीं किया गया और जिस के लिये एक स्कीम साबका चीफ मिनिस्टर ने रखी भी थी, मेरी मुराद क्राप इनशोरेंस से है। मैं ने सारे बजट को अच्छी तरह से पढ़ा है और बजट स्पीच को भी अच्छी तरह से देखा है लेकिन इस में मैं ने उस स्कीम का कहीं भी ज़िक्र तक नहीं देखा। इस से किसान को नेचुरल और अननेचुरल कलैमिटीज़ जो होती हैं उन से प्रोटैक्शन मिलती है। जिस तरह से वह काम कर रहे थे उसी तरह से यह करते जा रहे हैं। इन्होंने एक कमेटी सैट अप की जिसका ज़िक्र ढिल्लों साहिब ने किया था। यह कमेटी है कास्ट आफ प्रोडक्शन वर्क आउट करने के लिये किसानों की प्रोड्यूस की। (घंटी) बस जी, आखरी बात है। उस की टर्म्ज़ आफ रैफ्रेंस में कहा है :

> To prepare detailed estimates of the cost of production of the major foodgrains such as wheat, rice, gram, bajra and maize in order to assist in formulating a policy whereby economic prices can be assured to the cultivators.

तो मैं अर्ज़ करूं कि यह कमेटी बनाई है। इस में कुछ आफिशल्ज़ रखे हैं और कुछ नान-आफिशिल्ज़ रखे हैं। इस में तीन लैजिस्लेटर्ज़ हैं। एक तो हैं सरदार गुरनाम सिंह, दूसरे हैं डा० बाल कृष्ण और तीसरे हैं श्री यशपाल यैस। यह साहिबान लगा दिये हैं किसानों की कास्ट आफ प्रोडक्शन का पता लगाने पर। भला यह कैसे ऐप्रीशियेट करेंगे उनकी तकलीफों को, उन की सफरिंग्ज़ को? यह क्या जानें कि चने और बाजरे कैसे पैदा किये जाते हैं। भला कोई आर्टीकिल लिखाना था कि इस में श्री यश को रखा है? जज साहिब के मुताल्लिक यह तो ठीक है कि वह एक किसान घराने से ताल्लुक रखते हैं मगर वह तो रहे सारी उम्र जज और अब चले गये हैं अकाली पालिटिक्स में। इन्हें भी उनका क्या पता है? फिर हैं डाक्टर बाल कृष्ण। क्या चने और गेहूं की नबज़ दिखानी थी कि देखें उन को क्या तकलीफ है? यह तो मज़ाक करना चाहते हैं इस सूबे के किसानों के साथ। इन की इस कार्यवाही से इन की आनैस्टी आफ परपज़ और बोनाफाइडीज़ बहुत डाऊटफुल दिखाई पड़ते हैं। यह इस बात को मानना नहीं चाहते कि किसान की प्रोड्यूस की कीमत बढ़नी चाहिये। यह तो उस को खत्म करना चाहते हैं। इन को एक चिट्ठी लिखी, जो इस को पैदा करने वाले हैं. .... (घंटी) मैं कहता हूं कि कास्ट आफ प्रोडक्शन बता सकते हैं लाहौरा सिंह, पशौरा सिंह, धरती धकेल

[चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक]

सिंह, झाड़ू और कोड़िया वगैरा जो अपने हाथ से काम करते हैं। यह डा० बाल कृष्ण और यश जी क्या बतायेंगे ? मैं अर्ज करता हूं कि सरकार की जो प्लैनिंग है यह किसान की इन्डस्ट्री के खिलाफ है। इतना ही कह कर बैठ जाता हूं। शुक्रिया।

श्री ज्ञान चन्द (शिमला) : माननीय स्पीकर साहिब, पंजाब सरकार इस बजट को पेश करने के लिये बधाई की पात्र है भी और नहीं भी......

श्री फकीरिया : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। स्पीकर साहिब, मुझे तीन दिन हो गए हैं वक्त मांगते हुए...... (विघ्न) मगर मुझे वक्त नहीं दिया गया। हमारे इलाका का नाम भी नहीं आता।

श्री अध्यक्ष : कल आप को एतराज नहीं रहेगा (The hon. Member will have no such objection tomorrow.)

श्री सुरिन्द्रनाथ गौतम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। हम पिछले बैंचिज वालों का भी ख्याल रखा जाये। क्योंकि हम पीछे बैठते हैं इस लिये हमें वक्त भी नहीं दिया जाता....

श्री अध्यक्ष : आप श्री गर्ग से बात करें। (The hon. Member may please talk to the Chief Parliamentary Secretary in this behalf.)

श्री ज्ञान चन्द : तो मैं अर्ज कर रहा था कि जब से यह सरकार आई है इस ने कुछ टैक्स कम किये हैं, मसलन मरला टैक्स, स्टैम्पस ड्यूटी वगैरह। मगर इस के बावजूद इस साल पिछले साल से 7 करोड़ रुपया की आमदनी बढ़ी है। दूसरी तरफ सोशल सर्विसिज और डिवैल्पमैन्ट सर्विसिज पर पिछले साल के मुकाबले 4,016 लाख रुपये की जगह 4,808 लाख रुपया खर्च होगा। तो जब हम इन बातों की तरफ ध्यान देते हैं तो समझते हैं कि पंजाब सरकार को बधाई देनी चाहिये (तालियां) मगर अगर यह देखा जाये कि क्या इस बजट से कुरप्शन कम होगी, ऐग्रीकल्चरल और इंडस्ट्रियल प्रोडक्शन बढ़ेगी, क्या बढ़ती हुई कीमतें कम होंगी तो अफसोस से कहना पड़ता है कि इन में से कोई मकसद पूरा नहीं होगा।

स्पीकर साहिब, हमारा नारा है डैमोक्रेटिक सोशलिज़्म का और डैमोक्रेटिक सोशलिज़म का आधार है इनफरादी आज़ादी और इस कानूनी सरकार का। इस के साथ दूसरी तरफ मांग होती है कन्ट्रोल्ड इकोनोमी की और कन्ट्रोल्ज़ के साथ आते हैं कोटे, परमिट और लाईसेंस। तो हमें यह देखना है कि यह सारा ढांचा किस तरह से अच्छी तरह से चल सकता है। आज जिस तरह से यहां काम चल रहा है उस को देख कर कई बार बड़ी तकलीफ होती है। जनाब, पिछले साल की बात बताता हूं। धर्मपुर ब्लाक समिति में जो एकाऊंटैंट था वह बहुत ही रिश्वतखोर था। उस के मुतालिलक चपड़ासी से लेकर डिप्टी कमिशनर तक जानते थे कि यह रिश्वतखोर है। मगर अफसर अपने आप को बेबस पाते थे कि उसके खिलाफ ऐक्शन ले सकें। वह कहते थे कि कोई कन्क्रीट केस बताओ, उस के बिना हम उस के खिलाफ ऐक्शन नहीं ले सकते। तो जब शोर बहुत बढ़ा तो डिप्टी कमिशनर ने उस को धर्मपुर ब्लाक समिति से कंडाघाट बलाक समिति में ट्रांस्फर कर दिया। तो जब शोर हुआ कि एकाऊंटैंट के खिलाफ ऐक्शन लिया जाये

तो सवाल खड़ा हो गया कि इस को चार्जशीट धर्मपुर ब्लाक समिति करे या कंडाघाट ब्लाक समिति करे। दो तीन महीने इसी बात पर फैसला होने में लग गए। उस के बाद उसको चार्ज शीट किया गया। तो यह बहस छिड़ गई कि इस चार्जशीट पर ऐक्शन धर्मपुर ब्लाक समिति का बी. डी. ओ. लेगा या कंडाघाट का बी. डी. ओ. लेगा। तो फैसला यह हुआ कि इस में राय लीगल रीमैम्बरैंसर से ली जाये। इस में भी दो तीन महीने और लग गए। इतनी देर तब लगी जब कि उस अकाऊंटैण्ट की कोई पुलिटिकल स्पोर्ट नहीं थी। यह जिला शिमला के अफसरों की बात है जो कि बाई ऐंड लार्ज इमानदार हैं। तो दो तीन महीने गुजरने पर वह चण्डीगढ़ आया और उसने अपनी ट्रांस्फर किसी और जिला में करवा ली और वहां चला गया तो सारा मामला खत्म हो गया। इसी तरह की एक और मिसाल पेश करता हूं। मिसालें तो कई हैं मगर टाइम नहीं है। खैर, तो हमारे हां एक फूड इन्स्पैक्टर के खिलाफ बहुत शिकायतें थीं कि वह रिश्वत बहुत लेता है, माहवारी बांध रखी है। उसकी आमदनी यहां के सैक्रेटरीज़ और हैड्ज़ आफ डिपार्टमेंटस से ज्यादा थी। मैं ने कोशिश की तो पंजाब सरकार ने उस को जगह दूसरा फूड इन्स्पैक्टर भेजा मगर दो चार महीने के बाद उस के खिलाफ भी लोगों को वही शिकायत हो गई। उस को भी ट्रांस्फर करवाया तो तीसरा आया मगर अब उसके मुताल्लिक भी वही शिकायत है। तो यह हालत है इस डैमोक्रैटिक सोशलिस्ट सरकार के काम की जो कि कुरप्शन के खिलाफ कोई मज़बूत कदम नहीं उठा सकती। तो हमारा यह मांग करना कि यहां पर कण्ट्रोल्ड इकोनोमी होनी चाहिये, कन्ट्रोल्ज़ और परमिट्स और कोटे होने चाहियें यह कहां तक ठीक है? हमारे लैफटिस्ट्स भाई मांग करते हैं कि इण्डस्ट्री को नेशनेलाइज़ कर दो जब कि वह खुद यह कहते नहीं थकते कि यह कुरप्ट सरकार है, तो यह काम कैसे चलेगा। आप को मालूम है कि नैशनलाइज़्ड स्टील मिल्ज़ में प्राइवेट स्टील मिल्ज़ की निसबत स्टील की कास्ट आफ प्रोडक्शन तीन गुना है।

फिर देखें कि आज कल चीजों की कीमतें बढ़ रही हैं और यह इस लिये बढ़ रही हैं क्योंकि सरकार कहती है कि बलैक मनी है लोगों के पास। मगर सरकार खुद तो ब्लैक मनी बढ़ा रही है। यह लोगों को ज़िंक, कापर और स्टेनलैस स्टील के कोटे देती है, तो क्या इस से बलैक मनी नहीं बढ़ता? एक तरफ तो सरकार कहती है कि ब्लैक मनी खत्म होनी चाहिये मगर साथ ही ऐसे कदम लेती है जिन से कि ब्लैक मनी बढ़ती है। मैं कहता हूं कि सरकार की जो इक्तसादी पालिसीज़ हैं उन में कनफियूयन है। जो कुछ हम कहते हैं उस पर अमल नहीं करते। हम नारा लगाते हैं कि हमारी एक सोशलिस्ट स्टेट है। मैं अपने हल्के की एक मिसाल सरकार के सोशलिस्ट कारनामों के सिलसिले में देता हूं। मेरी तहसील के एक गांव में एक छोटा सा स्कूल है जहां पर कोई 50-60 बच्चे पढ़ते हैं। उस स्कूल की छत गिर गइ। आप बजट देखें, उस स्कूल की छत के लिये एक हज़ार रुपये का प्रोवीज़न नहीं किया गया मगर लो इनकम ग्रुप के नाम पर बच्चों के लिए हालीडे होम्ज़ खोले जाते हैं, कुछ बच्चों को सारे हिन्दुस्तान की सैर कराई जाती है, कुछ बच्चों को 2 हज़ार रूपये का स्कालरशिप दिया जाता है (विघ्न) सैनिक

[श्री ज्ञान चन्द]

स्कूलों के बच्चों की। कहा यह जाता है कि यह लो इनकम ग्रुप के लोगों के लिये किया जाता है। मगर जाते वह बच्चे हैं जो इन अदारों के हैडज के बच्चे होते हैं या जिन्होंने परचे देखने होते हैं। मैं पूछता हूं कि यह कैसी सोशलिस्ट सरकार है कि एक तरफ 50-60 गरीब बच्चों के स्कूल की छत के लिये एक हजार रुपया नहीं रखती, वह बेचारे धूप, बारिश और हवा में बैठते हैं और दूसरी तरफ लो इनकम ग्रुप के नाम पर लोगों को सैर कराई जाती है और हालीडे होम्ज बनाये जा रहे हैं। मैं बताऊं कि हमारी सरकार का काम किस तरह से चल रहा है........

(माननीय सदस्य अभी बोल ही रहे थे कि सदन उठ गया।)

Mr. Speaker: The House stands adjourned till 8·30 a.m. tomorrow.

2.00 p. m.

(The Sabha then adjourned till 8-30 a. m. on Thursday, the 11th March, 1965).

APPENDIX

to

P.V.S. Debates Vol. I, No. 14, dated the 10th March, 1965

PERMIT FOR TIN

***7803. Chaudhri Har Kishan** : Will the Minister for Home and evelopment be pleased to state :—

(a) the names and addresses of persons of Gurgaon District who applied to the Agriculture Department/officers of the Agriculture Department at Ludhiana for permits for Tin since April, 1964 ;

(b) the quantity of Tin demanded and supplied to each applicant ;

(c) the total number of applications pending at present ?

Sardar Darbara Singh : (a) and (b).

Name and address of persons of Gurgaon District who applied for tin permits	Quantity of Tin demanded	Quantit supplied
(A)	(B)	(C)
1. Juma Ram, s/o Shri Gobind Ram, village Pangor, district Gurgaon.	24 Sheets	20 Sheets
2. Shri Mool Chand Sharma, s/o Shri Jai Parkash, village Pangor, district Gurgaon.	50 Sheets	40 Sheets
3. Shri Des Ram, s/o Shri Jit Singh, village Chatot, district Gurgaon.	24 Sheets	20 Sheets
4. Shri Manohar Lal, s/o Shri Asa Ram, village Alwalpur, district Gurgaon.	20 Sheets	10 Sheets
5. Shri Bharat Lal, s/o Shri Bar Narain, village Alwalpur district Gurgaon.	15 Sheets	15 Sheets

(c) Nil.

PUNJAB VIDHAN SABHA
DEBATES

11th March, 1965
(Morning Sitting)

Vol. I—No. 15

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, the 11th March, 1965

Punjab Vidhan Sabha, Secretariat, Chandigarh

Price: Rs.5.20

ERRATA

To

Punjab Vidhan Sabha Debates, Vol. I, No. 15 dated the 11th March, 1965.

(*Morning Sitting*)

Read	*For*	*Page*	*Line*
इफैक्टिव तरीके	इफैंक्टिव तरोके	(15)1	6 from below
categorywise	categoriwise	(15)2	4
के रैट में	क रटम	(15)4	28
ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ	ਕੁਨੈਕਸ਼ਠ	(15)5	8
Supplementary	*Supplimentry*	(15)5	21
ਰੇਟਸ	ਰੇਟਮ	(15)6	3
पुट	पुर	(15)6	12
been	beed	(15)7	9 from below
categorisation	catogorisationr	(15)7	Last but one
light	llght	(15)7	Ditto
Project	Ptoject	(15)8	11
suffering from	suffesing feom	(15)8	11
मझे	मुझ	(15)9	9 from below
अवेलेबिलिटी आफ फंडज़ थी	अवेलेंबिलटी और फन्ड्ज़	(15)11	11
STARRED	STAARED	(15)13	Heading
डिस्टिक्शन	डिस्टिक्सन	(15)13	6
श्री अध्यक्ष	स्पीकर	(15)13	10
गवर्नमेन्ट	गवर्नमट	(15)13	13

Read	*For*	*Page*	*Line*
Delete the word 'या' before the word 'सिक्योरिटीज़'		(15) 13	18
पंडित	पडित	(15) 13	22
सालिस	सालिश	(15) 13	22
दिलवाया	दिलावा	(15) 13	22
अब	जब	(15) 13	25
बैकवर्ड	बैकवारड	(15) 13	26
कंसिड्रेशन	कंसीडेशन	(15) 13	28
इतना	इनना	(15) 14	6 from below
कई	गई	(15) 14	5 from below
cost	cast	(15) 15	7
20 फुट	20	(15) 15	21
dictates	dicates	(15) 16	3
Add the word	'बाद' after the words 'इस के'	(15) 16	25
टैंटेटिवली	टैंटाटेबली	(15) 17	3,7
Nainewalia	Nanewala	(15) 18	1
Add the word तादाद after the word 'जिनकी'		(15) 18	11
सप्लीमैंट्री	स्पलीमैंट्री	(15) 18	5 from below
को	मैं	(15) 20	24
Ekta	Exta	(15) 25	21
OF	OE	(15) 28	10 from below
ambiguously	ambiguous	(15) 29	24
hours	houlyrs	(15) 29	25

Read	*For*	*Page*	*Line*
been	beeu	(15)29	29
execute	exeocute	(15)29	9 from below
immediate	mmediate	(15)35	17
the	he	(15)36	3
criticise	critised	(15)36	4
hold a discussion	held a discus ion	(15)38	27
ਲਗਾਉਣਾ	ਲਗਾਉਣ	(15)39	13
difference	differance	(15)42	4 from below
लेजिस्लेचर्ज	लेजिस्लेरज	(15)43	6 Ditto
बोलना	बोलन	(15)44	16
बोल	दे	(15)44	17
Captain	Captan	(15)45	18
Sardar Lachhman Singh Gill	Sardar Sachhman Singh Gill	(15)47	15 from below
Malik	kMali	(15)47	11 Ditto
Privilege	Privilage	(15)51	18
Mr. Speaker	Mr.Spaker	(15)58	12
Pandit Lal Chand Prarthi	Pandit Lal Chand Prarathhi	(15)64	23-24
Waterloo	Water low	(15)83	13
Eton and Harrow	Harrow	(15)83	14
पंडित भागीरथ लाल	पंडित भागीथ लाल	(15)86	14

Read	*For*	*Page*	*Line*
Sardar Harinder Singh	Sardar Harminder Singh	(15)89	14
be	the	(15)89	15
assemble	assembly	(15)92	9
indiscipline	discipline	(15)93	3 from below

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, the 11th March, 1965

(*Morning Sitting*)

The Vidhan Sabha met in the Vidhan Bhawan, Sector 1, Chandigarh, at 8-30 a.m. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

BUNDS ON GHAGGAR RIVER

***7076. Sardar Piara Singh:** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to make the bund on river Ghaggar Pucca between village Tatiana and village Bhatia in tehsil Guhla, if so, the time by which it is likely to be done ?

Chaudhri Rizaq Ram : No.

ਸਰਦਾਰ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ: ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਘਗਰ ਬੰਦ ਟੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਇਸ ਤੇ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਇਸ ਦੀ ਮੁਰੱਮਤ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਬਨਾਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰਖਦੀ ਹੈ ?

लोक कार्य मन्त्री : पोज़ीशन यह है कि पक्का बांध बनाए जाने के बारे में इन्जीनियरों का कहना है कि वह ठीक नहीं रहेगा छोटे स्पर बना कर ही इफैक्टिव तरीके से काम हो सकता है ।

ਸਰਦਾਰ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ: ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਨਦੀ ਮੋੜ ਖਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਥੋੜੀ ਮਿੱਟੀ ਪਾਕੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਬੰਦ ਨੂੰ ਪਕਿਆਂ ਕਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਕੰਮ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ?

मन्त्री : इन्जीनियरों का कहना है कि इस बांध को पक्का करन से फायदा न होगा ।

RATES OF ELECTRICITY

*7063. **Chaudhri Darshan Singh:** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the rates of electricity charged in the State, categoriwise for (i) agricultural purposes, (ii) Industrial purposes; and (iii) domestic purposes;

(b) whether Government is considering any proposal to reduce the rate of elecricity consumed for agricultural purposes in the State; if so, the time by which it is likely to be implemented ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) A statement is laid on the table of the House.

(b) No.

Statement showing the rates of electricity charges in the State

(i) Agricultural for loads not exceeding 20 K.W. (26) (BHP).

9·38 paise per kwh for first 1500 kwh/month

7·81 paise per kwh in excess of 1500 kwh/month

The above rates are net. A surcharge of 2 per cent per month is leviable if the bill is not paid within the specified period.

(ii) Industrial (Large Supply)

for loads exceeding 100 KW. (High Tension Supply)

Demand charges Rs. 5·00 per KVA per month

plus

Energy cherges.

4·06 paise per kwh for first 100,000 kwh/month

3·75 paise per kwh for next 200,000 kwh/month

3·44 paise per kwh for all in excess of 300,000 kwh per/month.

Subject to:

(i) A rebate of 0·24 paise per kwh for all units in excess of 360 kwh per KVA per month or in excess of 420 kwh per KW per month if the demand charge is based on killowatts.

(ii) A maximum overall rate of 5.63 paise per kwh.

The above rates are net. A surcharge of 1 per cent. per month is leviable if the bill is not paid within the specified period.

(iii) Medium Industrial Power Supply for loads ranging from 21-K.W. to 100 K.W.

Demand Charges.

Rs. 6·00 per month (i) per KW of connected load up to a connected load of 70 KW.

(ii) Per KW of maximum demand for connected load in excess of 70 KW.

plus

Energy Charges.

5·31 paise per kwh for the first 5,000 kwh/month
4·69 paise per kwh for the next 10,000 kwh/month
4·38 paise per kwh for the all in excess of 15,000 kwh/month
subject to a maximum over all rate of 9·38 paise per kwh.

The above rates are net. A surcharge of 2 per cent per month is leviable if the payment of the bill is not made within the specified period.

(iv) Small Industrial Power for loads not exceeding 20 K.W.

10·94 paise per kwh for first 500 kwh/month

9·38 paise per kwh for next 1,000 kwh/month

7·81 paise per kwh for all in exeess of 1,500 kwh/month.

The above rates are net. A surcharge of 2 per cent per month is leviable if the payment oft he bill is not made within the specified periotd.

(v) **Domestic Supply.**

32·81 paise per kwh for first 15 kwh per month

14·06 paise per kwh for next 25 kwh per month

7·81 paise per kwh for all above 40 Kwh/month.

Subject to a rebate of 1·56 paise per unit provided the monthly bill is paid in the specified time.

Chaudhri Darshan Singh: Mr. Speaker, the statement laid on the Table of the House is so complicated that I am unable to understand it because technical terms have been given therein. Will the Hon. Minister for Irrigation please explain the entire statement ?

Mr. Speaker : This is not a supplementary question.

श्री बलरामजी दास टंडन: क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि उनको इस बात का इलम है कि जो बिजली घरों के अन्दर यूज की जाती है उस का रेट पंजाब स्टेट इलैक्ट्रिसिटी बोर्ड पंजाब के अन्दर ज़यादा लेता है और दिल्ली और जम्मू की जनता से कम लिया जाता है ?

लोक कार्य मन्त्री : वैसे तो यह स्वाल इस से पैदा नहीं होता फिर भी अगर आप नोटिस दे दें तो बता दूंगा ।

चौधरी दल सिंह : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि पंजाब स्टेट इलैक्ट्रिसिटी बोर्ड ने टयूब वैल के कुनेक्शनों पर निरख 7 रुपए पर आवर करने का फैसला किया है ?

मन्त्री : यह तजवीज़ बोर्ड के सामने आई थी और इस को वैलकम किया गया लेकिन छोटे लैंन्ड ओनर्ज़ ने इस की मुखालिफत की इस लिए इसे ड्राप कर दिया गया अगर फिर लोगों की मर्ज़ी हो तो फिर इस पर गौर किया जा सकता है ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the Hon. Irrigation Minister as to whether there is any difference between the rates of electricity consumed for agricultural and industrial purposes; if so, what ?

मंत्री: इस लिस्ट में दिया हुआ है अगर और कोई बात हो तो आप दफतर में आ के डिस्कस कर लें ।

Chaudhri Darshan Singh: Will the Hon. Minister please explain the meaning of the expression 'Kwh/month' used in the statement ?

Mr. Speaker: The hon. Member may please take his seat. This is not a school.

Chaudhri Darshan Singh: Sir, the terms are so technical that I am unable to understand them.

Mr. Speaker: It seems that the question was not drafted by the hon. Member himself.

Pandit Chiranji Lal Sharma: On a point of order, Sir. Mr. Speaker, a question is put by an hon. Member of this House and the Hon. Minister gives a reply to it or lays it on the Table of the House. Supposing there is something, as in the present case, which a Member cannot understand, is it not the duty of the Government to explain that ?

Mr. Speaker: I will not allow the explanation of the technical expressions in the House. These are not supplementaries. The Hon. Minister may arrange a class for the hon. Members.

श्री बलरामजी दास टंडन : क्या वज़ीर साहिब यह बताएंगे कि यह बात सरकार के ज़ेर गौर है कि क्या पंजाब में जो इलैक्ट्रिसिटी पे ड्यूटी है वह बहुत जयादा है इसको कम किया जाए और बाकी सूबों के एट पार लाया जाए !

मन्त्री : ट्यूब वैल पर तो ड्यूटी हम ने पहले ही हटा दी है ।

ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਣੀ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਟੈਸਟ ਰਿਪੋਰਟ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਮਿਲਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੇਰੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਟਾਇਮ ਲਿਮਿਟ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ ?

मन्त्री : इस के बारे में कोई टाइम लिमिट मुकर्रर नहीं की जा सकती क्योंकि फन्ड्ज़ को देखना होता है और दूसरे रिसोरसिज़ को देखना पड़ता है। हम ने इस के बारे में तो पहले ही हदायतें कर रखी हैं कि टयूब वैल के बारे म टैस्ट रिपोर्ट आने पर उसको प्राइरटी दी जाए ।

चौधरी राम सरूप : क्या कोई मिनिस्टर जब जवाब हाउस की मेज पर रख देता है तो फिर उसी के बारे में सवाल नहीं किया जा सकता ? पंडित चिरंजी लाल नें सवाल किया है कि इन्डस्ट्री और एग्रीक्लचर क रट म क्या फ़र्क है तो इस के बताने में क्या हर्ज है । इस बात का आम लोगों को तो पता नहीं चल सकता कि मेज पर क्या रखा गया है और मेम्बर मुतलका ही जवाब को देखे तो देखे । मैं आपकी, स्पीकर साहिब, इस बात पर रुलिंग चाहता हूं ।

श्री अध्यक्ष : जब कोई जवाब हाउस की टेबल पर रख दिया गया हो तो उसी जवाब के बारे में इस तरह के सवाल नहीं पूछे जा सकते । (When a reply to a question is laid on the table of the House, no question like this can be asked about the reply already given therein.)

श्री बलरामजी दास टंडन : ग्रान ए प्वांइट ग्राफ ग्रार्डर, सर । ग्रगर कोई जवाब लम्बा होने की वजह से हाउस की टेबल पर रख दिया जाता है ग्रौर कोई मैम्बर ग्रागे यह पूछता है कि रेट्स में क्या डिफरेंस है तो क्या वह मिनिस्टर से इनफरमेशन नहीं ले सकता ?

Mr. Speaker: If the rates are given, the difference can be found out.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: ਕੀ ਪਾਵਰ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਟੈਸਟ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਦੇਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਵਡਾ ਕਾਰਨ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦਾ ਹੈ; ਜੇਕਰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਛੇਤੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਇਹ ਗਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤੇ ਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ?

मन्त्री : रिश्वत के मुताल्लिक कई शिकायतें ग्राई हैं इस के बारे में हम कार्रवाई कर रहे हैं ग्रौर एक विजिलेंस सैल भी खोल दिया है जो कि इस तरह की शिकायतों की पड़ताल करता है । ग्रौर सीनियर ग्राफीसर्ज़ को हदायत दी गई है कि एक रजिस्टर में नाम दर्ज किया जाए ग्रौर फिर इस को चैक किया जाए कि कुनेक्शन दिया गया है या कि नहीं । इस के इलावा यह भी हदायत की गई है कि एडवाइज़री कमेटियां बना दी जाएं जिनमें इस सदन के इम्पाटेंट 6 मेम्बर ग्रौर दूसरे लोगों को शामिल किया जाए ताकि उनकी ग्रसिस्टेंस से इस के बारे में पड़ताल होती रहे ।

(*At this stage several hon. Members rose to put Supplementry Questions.*)

Mr. Speaker : Please take your seat. कल मैंने बिजनैस ऐडवाईज़री कमेटी में वेरियस ग्रुप्स के लीडरों के साथ बातचीत की । इसमें यह फैसला किया गया था कि चूंकि एक ही तरह के रोज़ 3–4 सवाल ग्राते हैं जिस पर सप्लीमैंटरीज़ होते रहते हैं ग्रौर जो इम्पार्टेंट सवाल हैं वह रह जाते हैं, इस लिए ग्रायंदा के लिए पांच छः से ज्यादा सप्लीमैंटरीज़ करने की इजाज़त न दी जाए । (Please take your seat. Yesterday I had a talk with the leaders of various groups on the Business Advisory Committee. It was decided not to permit more than five or six supplementaries on each question because it was daily experienced that three or four questions of the same nature elicited a large number of supplementaries leaving little time for important questions.)

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ: On a point of order, Sir. ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਕੁਐਸਚਨ ਤੇ ਜਦੋਂ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਪੁਟ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅਲਾਉ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਹੁਣ ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਅਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ।

Mr. Speaker: All right, you can put supplementary.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ: ਕੀ ਸਿੰਚਾਈ ਮੰਤਰੀ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਾ ਮਿਯਾਰ ਉਚਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਿਜਲੀ ਮਦਰਾਸ ਤੇ ਕੇਰਲਾ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਦੇ ਰੇਟਮ ਤੇ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹਨ?

मंत्री : अगर रेटस की वज़ाहत कर देंगे तो सोच लेंगे ।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : बिजली का रेट जो लगाया जाता है आया यह फलैट रेट होता है या . . .

Mr. Speaker : No, please take your seat. This is no supplementary.

STARRED QUESTION NO. 7338

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री: मैं ने पांग डैम के मुताल्लिक एक सवाल दिया था मैं एक मिनट लेट हो गया इस लिये रह गया । मुझे आप इस को पुर करने की अब इजाज़त दे दें ।

Mr. Speaker: We can not set new conventions. How can you put that question now?

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री: यह इस किस्म का एक ही सवाल है । बड़ा इमपार्टेंट सवाल है ।

Mr. Speaker: If the whole House agrees then I can allow the hon. Member to put his question.

(Voices :—Yes. Yes.)

HUNGER STRIKE BY WORKERS OF PONG DAM AND OF BEAS LINK

***7338. Shri Om Parkash Agnihotri** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state :—

(a) whether the workers of the Pong Dam and of the Beas Link went on hunger strike during the period from 1st March, 1964—December, 31st, 1964 to get their demands accepted;

(b) whether the Government gave any assurance to the said workers. if so, what and the details of their demands which have been fulfilled and which are pending ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes.

(b) It was indicated that the various points would be considered favourably. A statement containing the present position of the various demands is laid on the table of the House.

STATEMENT INDICATING THE POSITION OF EACH DEMAND OF BEAS DAM WORKERS

1. D. A. may be raised by 25%

Punjab Government have recently increased D. A. of all Government Employees including workcharged staff with effect from the 1st January, 1965 and sanction has recently been issued.

2. Draft Standing Orders.

These are under certification with Labour Commissioner, Punjab, and the matter is being pursued with him.

3. Hill Compensatory Allowance.

The matter is pending consideration of the Beas Control Board.

4. Provident Fund.

Provident Fund Act, 1952 has been made applicable in the manufacturing Departments of Beas Dam Project with effect from 1st April, 1964 in anticipation of the sanction of the Beas Control Board and will be considered shortly. The proposal to extend the concession of Provident Fund to all the Workcharged staff in the State has been dropped by Punjab Government due to paucity of funds.

5. Project Construction Allowance 10

This demand is not justified as the workcharged staff gets overtime-allowance whenever they are asked to work overtime. The regular employees are not entitled to any overtime allowance and hence Project Construction Allowance has been granted to them.

6. Military Pensioners

This is not justified.

7. Victimisation.

There has been no victimisation of the office bearers of the Workers' Union. The demand has been dropped.

8. 20% Hazardous Allowance

The proposal for the grant of 20% Hazardous Allowance to the Workcharged staff employed on Beas Dam Project has been approved by the Beas Control Board but the categories of workcharged staff who will be entitled to this allowance are being examined by the Sub Committee appointed for this purpose.

9. Workmen who have completed their grade should get further increments.

This cannot be done as a general rule. The demand has beed dropped.

10. Shri Gian Chand Greaser and Shri Kamal Nath Conductor should be reinstated.

Director, Dte. of Constn. Beas Dam has been instructed to enquire into their cases and to take suitable action.

11. Categorisation.

Where wrong categorisation has been done will be examined by Director, Dte. of Construction, Beas Dam and their due categorisationr restored in the light of the revised categorisation. The demand has been dropped by the Union.

(Minister for Public Works)

12. House rent Allowance from 1st May, 1961.

The matter is under consideration.

13. Hospital Talwara and Terrace.

Principal Medical Officer has been ashed to make up the shortage of medicines in the Hospital. When any medicine is not available the patients may be authorised to purchase the same from the Local Market and reimbursement authorised, Director, Inspection and Control has also been instructed to make arrangements of a refrigerator for stocking At's injections.

Director, Health Services, has been requested to reserve two beds in one of the Senitorium for Beas Ptoject employees suffesing feom T. B. As regards post-mortem cases, instructions have been issued that these should be conducted at Talwara Township.

14. Electric Meters in S—1 quarters at Sansarpur Terrace.

Demand has been agreed to by the Standing Committee of the Beas Control Board.

15. Transport arrangements.

Orders have been placed for three more buses to supplement the existing transport fleet and will be put into service as early as possible.

16. Leave.

The Chief Engineer, Beas Sutlej Link/Director Construction, Beas Dam of Beas Project have been instructed that till the Draft Standing Orders are certified the leave as per Model Standing Orders, i. e., one day earned leave for every 20 days of work and 10 days casual leave with pay should be given to the work-charged staff.

17. Illegal Interfere in Annual Election by some officers.

The demand has been dropped by the Workers Union.

18. Out of Turn Allotment.

The General Secretary, Workers Union has been asked to supply a list of such workmen who have been allotted accommodation out of turn by Shri Daljit Singh S. D. O. to enable further action by G. M. B. P.

19. Shops at Talwara and Sansarpur.

The case has been recommended to the Beas Control Board to allot shops on Standard rent by drawing lots between the applicants so that there is no favour shown to any particular individual.

20. Quarters at Talwara and Sansarpur.

The demand has been dropped by the Union.

21. Private Bus Services should pass via—Sansarpur Colony.

Director Construction Beas Dam has been instructed to settle this matter with Transport authorities to ply buses through Terrace Colony as per past practice.

22. Supply of Milk.

Director, Inspection & Control has been requested to frame a proposal to attract private individuals for opening small scale dairies in the area outside Talwara.

23. Gas in Tunnels.

Booster pumps and exhaust fans have since been put in the tunnels to remove Gas/Smoke.

24. House rent to Workers working at Mukerian.

The proposal for the grant of house rent allowance to workcharged at Mukerian is under consideration.

25. Fair Price Shops at Talwara and Sansarpur.

The Government have since decided to replace the Government Fair Price Shops run by the Civil Supplies Department with Consumer's Co-operative Store to fall in line with All India Policy and Pattern. The Registrar, Co-operative Societies has therefore, been approached for opening Consumers Co-operative Store at Talwara and Sansarpur.

26. Covered Sheds be provided at Bus Stands to provide Shelter against Sun and Rain.

Director Construction, Beas Dam, has been instructed to make immediate arrangements to provide sheds at important authorised bus stops.

27. Increase in Pay.

The case of revision of the pay scale of T. M. Mate is under consideration.

28. Minimum Pay.

This is an all Punjab question and whatever decision is taken by the Government in this regard will equally apply to this Project workers. The demand has been dropped.

29. Travelling Allowance.

The demand has been dropped.

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : स्पीकर साहिब जो स्टेटमैंट है वह मुझ अब मिल रही है ।

Mr. Speaker: All right. The hon. Member can put the supplementaries tomorrow.

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ: ਮੈਂ, ਜਨਾਬ, ਇਕ ਸਪਲੀਮੈਂਟਰੀ ਪੁਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕਿ ਅਲੈਕਟਰੀਸਿਟੀ ਰੇਟਸ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਾਸਤੇ ਘਟ ਹਨ ਅਤੇ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਵਾਸਤੇ ਵਧ ਹਨ । ਇਹ ਡਿਸਪੈਰਿਟੀ ਕਿਉਂ ਹੈ?

Mr. Speaker: No please, if supplementaries are put like this, those will not form part of the proceedings in future. Next question

ELECTRICITY CONNECTIONS FOR TUBEWELLS

***7064. Chaudhri Darshan Singh**: Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the total number of Power Connections given for tube-wells, districtwise, during the year 1964;

(b) whether there are any cases in which test reports have been received by the authorities concerned but the Power connections have not been given to the tube-wells if so, their number?

Chaudhri Rizaq Ram: (a) A statement is laid on the table of the House.

(b) 1233,

ANNEXURE 'A'

The total number of agricultural connections (districtwise) given during the year 1963-64.

			From 1-4-1964 to 31-12-1964.
1.	Amritsar	..	277
2.	Gurdaspur	..	325
3.	Ludhiana	..	604
4.	Jullundur	..	391
5.	Ferozepur	...	211
6.	Kangra	...	—
7.	Mandi	..	—
8.	Hissar	..	128
9.	Ambala	..	372
10,	Mohindergarh	..	125
11.	Karnal	..	521
12,	Rohtak	...	152
13.	Gurgaon	..	293
14.	Sangrur	..	181
15.	Bhatinda	..	54
16.	Patiala	..	229
16.	Simla	..	Nil
17.	Hoshiarpur	..	227
18.	Kapurthala	..	200
		Total ..	4,290

5

लोक कार्य मंत्री : कनैक्शन्ज़ का डिस्ट्रिक्ट से कोई सवाल नहीं है। एवेलेबिल्टी और ज़रूरत के देखते हुये ही कनैक्शन्ज़ दिये जाते हैं।

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ: on a point of order, Sir. ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਆਇਆ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਲਈ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨਾਲੋਂ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਰੇਟ ਡਬਲ ਹੈ।

Mr. Speaker: This is no point of order.

Chaudhri Darshan Singh: According to the statement laid on the Table of the house in Ludhiana district 604 connections have been given and in Bhatinda District only 54. May I know from the Minister for Public Works as to why there is so much disparity in giving connections district-wise.

श्री सागर राम गुप्ता : इन्होंने बताया है कि हिसार में 128 कुनैक्शन और महेंद्रगढ़ में 125 कुनैक्शन दिये गए । मैं यह पूछना चाहता हुं कि जैसा इन का इलान था कि अन इरीगेटिड एरिया के लिए ज्यादा से ज्यादा सहुलियात दी जाऐगी, इस इलाके के लिए इतने कम कुनैक्शन क्यों दिये गए ।

मन्त्री : इस में कम ज्यादा का कोई सवाल नहीं है । जितनी मांग आई अगर उन को देने की अवेलेबिलटी और फन्ड्ज तो दे दिये गये । यह स्टेटमैंट दिसंबर तक का है ।

चौधरी दरशन सिंह : ज़िमीदारों ने कुनैक्शन हासिल करने के लिए मोटर्ज़ पर और चीज़ों पर इतना खर्च किया होता है क्या यह सरकार ने कुनैक्शन देने के लिए कोई आखिरी तारीख भी मुकर्रर की होती है या नहीं।

मंत्री : इस के लिये आखरी तारीख 31 मार्च, 65 की तारीख रखी गई है । हमारी यह कोशिश है कि ज़िमीदारों को हम जितने ज्यादा से ज्यादा कुनैकशन दे सकते हैं दें ।

श्रीमती ओम प्रभा जैन : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि जहां बिजली की लाईन साथ जाती हो और जहां पर अब आगे लोग टयूबवेल लगाना चाहते हैं आया उन टयूबवैलज़ को कनैकशन प्रायरटी बेसिज़ पर दिये जायेंगे ?

मंत्री : नज़दीक लाईन जाने की कोई कनसीडरेशन नहीं रखी जाती । जहां मीनज़ आफ इरीगेशन सिवाये टयूबवैलज़ के और नहीं है उन को कुनैकशनज़ दिये जायेंगे ।

कामरेड राम प्यारा : इतनी कम्पलीकेशन्ज़ हैं कनैकशन हासिल करने के लिये कि बड़ी देर तक फारमैलिटीज़ ही पूरी नहीं होती । ऐसे बहुत से केसिज़ अब भी हैं जिन को इन फारमैंलिटीज़ के न पूरा होने की वजह से कोई कुनैकशन नहीं मिला ।

मंत्री : कनैंकशन्ज़ एक सैंट प्रोसीजर के तहत दिये जाते हैं । अगर आप किसी सपैसीफिक केस को हमारे नोटिस में लायेंगे तो उस पर गौर करके जवाब दिया जा सकता है ।

ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਥੂਰ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਟਯੂਬ ਵੈਲ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇਗੀ ?

मन्त्री :—मैंने इस सिलसिले में एक बात यह अर्ज़ करनी है कि गवर्नमैंट ने एक कमेटी मुकर्रर की है, उसकी रिपोर्ट का इंतजार है, अगर रिपोर्ट आ गई तो ऐसा ख्याल है कि वाटर लागिंग एरिया से नहर के ज़रिए पानी ड्रा करके ट्यूब्वैल लगा दिए जाएं ।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : क्या मंत्री महोदय बतलाएंगे कि यह जो ढील चल रही है क्या यह इस लिए है कि मटीरियल अवेलेबल नहीं है? अगर मटीरियल की कमी है तो क्या गवर्नमेंट प्रोक्योर करने की कोशिश कर रही है?

मन्त्री : नहीं ऐसी कोई बात नहीं है, असली चीज़ यह है कि जिन विलेजिज़ में ट्यूबवैल्ज़ के लिए बिजली ले जाने की ज़रूरत है, वे इतनी दूर हैं कि बहुत लम्बी लाइन ले जानी पड़ती है जिसका अभी प्रबन्ध इस लिए नहीं हो सका कि चीफ इँजीनियर को कलकता भेजा था कुछ सामान लाने के लिए अब वह सामान आ रहा है कुछ आ चुका है. इसके बाद ही इस तरफ ध्यान दिया जाएगा।

कामरेड भानसिंह भौरा : सरकार की ऐसी हिदायत है कि जो आदमी 2000 रुपया जमा करा देगा उसको ट्यूबवैल के सिलसिले में प्रैफरैंस दे दिया जाएगा क्या इस तरह से आम लोगों को जिन के पास दो हज़ार रुपया नहीं है, उनको धक्का नहीं वजेगा ?

मंत्री : यह ठीक है क्योंकि बोर्ड को फाइनैंस की ज़रूरत है, इसलिए ऐसा किया गया है।

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਇਹ ਵੀ ਹਿਦਾਇਤ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੈਟੀਰੀਅਲ ਖਰੀਦ ਲੇਵੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਿਫਰੇਂਸ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ ?

मंत्री : मैटीरियल खरीदने के लिए कोई हिदायत नहीं है ।

चौधरी रणसिंह : क्या वज़ीर साहिब बतलाएंगे कि जो खादर से इलाके में ट्यूबवैल्ज़ लगाए हैं जो शायद रिवाड़ी और नरवाना आदि को पानी पहुँचाने के लिए लगाए गए हैं, क्या उसी खादर के इलाके में जो लोग पानी मांगें उन्हें उन्हीं ट्यूबवैलों से पानी दिया जा सकता है ?

मंत्री : बात यह है कि वाटर टेबल बहुत नीचा है वहां पर इस लिए उसको ऊंचा लाने के लिए यह ट्यूबवैलज़ लगाए गए हैं , और उस इलाके में पानी देने के लिए इसी लिए गौर नहीं किया कि वाटरटेबल नीचा है ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : The hon. Minister for Public Works and Welfare has in reply to a Supplementary Question by Lieut. Bhag Singh stated that there are no instructions regarding the furnishing of material by the applicants themselves. Sir, I would like to quote an instance of my own District. In one of the meetings of the District Administration Committee, the Officers of the State Electricity Board admitted that they would give preference to those persons for tube-well connections who would furnish their own material. In view of this, will the hon. Minister for Pubic Works and Welfare kindly look into the matter if some grievances, in this behalf, are brought to his notice ?

मंत्री: आनरेबल मैंबर बाइज़्जत मैम्बर हैं, अगर वे स्पेसिफिक बात नोटिस म लाएंगे तो उस पर गौर किया जाएगा ।

श्री बलरामजी दास टंडन: क्या यही एक बाइज्जत मैम्बर हैं स्पीकर साहब, और बाकी बेइज्ज़त हैं ?

श्री अध्यक्ष क्या, रिज़करामजी, इज्ज़त के लिहाज़ से आप किसी आनरेबल मैम्बर में डिस्टिंक्शन करते हैं आप ? (Does the hon. Public Works Minister make any distinction between the Members in the matter of respect).

मंत्री: मैं तो हर मैम्बर के साथ इज्ज़त का लफज़ लगाता हूं ।

स्पीकर: वैसे आपका मतलब कोई नहीं होता ? (हंसी) (The hon. Minister otherwise does not mean anything.(*laughter*).

बाबू बचन सिंह. जब बिजली बोर्ड फंडज़ की कमी पूरी करने के लिए गवर्नमट से बार बार मांग करते हैं तो क्या यह सरकार उन्हें रुपया देने के लिए तैयार है ।

मंत्री: उनकी मांग तो गैर महदूद है, लेकिन सरकार अपने रिसोर्सिज़ के मुताबिक रुपया देने का प्रबंध करती है । और बोर्ड वाले अपनी ओर से भी कोशिश करें । कुछ रुपया एल. आई. सी. लें, कुछ शेडयूल बैंक से लें और कुछ या सिक्योरिटीज़ बढ़ाकर रुपया हासिल करें ।

चौधरी दरशन सिंघ: ਜਿਹੜਾ ਰੁਪਿਆ ਦਿਲੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਤੋਂ ਡਯੂ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਸਟੈਪਸ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ ?

मंत्री: हमने दिल्ली गवर्नमेंट से माँग की थी पहले । और उस वक्त लेट पंडित जवाहरलाल नेहरू सालिश मुकर्रर हुए । उन्होंने 20 लाख रुपया दिलावा था। इसके बाद भी आगे के लिए डयूटी लेने की बात हुई और दिल्ली वाले 20 लाख रुपया और देने के लिए तैयार हैं । इसी तरह से रेटस में भी इज़ाफा हो जाने के लिए ऐग्री करते हैं । जब बाकी रकम कोई डयू नहीं है ।

कंवर रामपाल सिंह: क्या सरकार बिजली के लिए बैकवारड-ऐरिया को प्रैफरेंस देने के लिए तेयार है ।

मंत्री: जहां पैदावार में कोई इजाफा नहीं हो सकता, वहां पर कोई कंसीडेशन नहीं होगी लेकिन जहां पैदावार में इज्ज़ाफा हो सकेगा वहां पर देंगे ।

चौधरी नेत राम: क्या वज़ीर साहब वतलाने की तकलीफ करेंगे कि शहरों में और देहातों में बिजली के दरों में जो फर्क है वह क्यों है ?

मंत्री: यह सवाल यहां पैदा नहीं होता ।

RIGHT/LEFT BANK POWER HOUSE NEAR BHAKRA

***7070. Shri Balramji Das Tandon** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state —

9.00 a.m.

(a) the original estimates of the Right and Left Bank Power Houses at Bhakra, and the revised estimates thereof, if any ;

(b) the quantity of electricity likely to be generated by each of the said Power Houses and the extent to which it has actually been generated?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) (i) Original cost of Right Bank Power House as per 1960 project report.................... Rs. 1948.81 lacs

(ii) Revised cost as per 1964 project report .. Rs. 2691.79 lacs

(iii) Original cost of Left Bank Power House as per 1965 Project Report .. Rs. 1933.35 lacs.

(iv) Revised cost as per 1963 project report Maximum .. Rs. 3383.57 lacs.

(b) (i) Generating capacity Left Bank .. Rs. 450 MW.

(ii) Actually genarated with one unit as stand-by .. Rs. 352 MW 390 MW (it depends upon the availability of water).

(iii) Construction work of Right Bank is in progress.

Maximum

(iv) Generating Capacity 600 MW.

श्री बलरामजी दास टण्डन : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि उरिजनल एसटीमेटस और रिवाइजड ऐस्टीमेटस में इनना फर्क होने की क्या वजूहात हैं ?

लोक-कार्य मंत्री : फर्क की गई तफसीलात हैं । एक यह है कि उन की कैपिसेटी बढ़ाई गई है ।

श्री बलरामजीदास टण्डन : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि जो राईट पावर हाउस बन रहा है उस के उरिजनल एस्टीमेटस और रीवाईज्ड एसटीमेटस में 14 करोड़ रुपए का फर्क होने की क्या वजह है ?

Minister : The reasons for the increase are:

Civil Works

The excess of 300.00 lacs is due to the additional debit as a result of increase in form power due to raising in dead storage level of Bhakra reservoir from EL. 1440 to EL. 1442.

Electrical Works

The excess of Rs 442.98 lacs is mainly due to cast being based upon the contract price of equipment being supplied by Russia and expenditure incurred for the preparation of detailed project report by Russians for Bhakra Power Plant II.

श्री बलरामजी दास टण्डन : वज़ीर साहिब ने स्टेटमैंट के अंदर बताया है कि 450 एम डब्ल्यू लैफ्ट बैंक पावर हाऊस की कैपिसेटी है और उस की कमिशन 252 एम, डब्ल्यू है और कभी 390 एम. डब्लू पर भी चली जाती है according to availability of water। स्पीकर साहिब एक जैनरेटर बंद होने की वजह से उस की मैक्सीमम कैपिसेटी ·360 एम. डब्लू बनती है तो फिर 390 M. W. कैसे वज़ीर साहिब ने बताया है ?

मंत्री : मैं मालूम करके आप को इनफर्मेशन देदूंगा ।

श्री बलराम जी दास टण्डन : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि जब वहां पर चार को चलाने के लिए भी पानी काफी नहीं तो फिर पांचवे के लिए और 6 जो जेनरेटर उधर लगाए हैं उन के लिए पानी कहाँ से आएगा ।

मंत्री : जितना पानी हमें चाहिए उस से सिर्फ 20 पानी कम रह गया है जोकि उम्मीद है अगले साल पूरा हो जाएगा । फिर दोनों ही चल सकेंगे ।

ELECTRIFICATION OF VILLAGES UNDER GUHLA ELECTRICITY PROJECT

***7077. Sardar Piara Singh** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the time by which the villages under the Guhla Electricity Project are likely to be electrified ;

(b) whether the Guhla Project is expected to get power from the lines passing through Sewan (Sehun) or whether there is some other proposal under consideration in this connection?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) The programme for electrification of villages has not been finalised. The time by which the villages under the said project will be electrified cannot, be indicated.

(b) The villages covered under this scheme are proposed to be fed by taking out two II K. V. feeders from 33 K.V. sub-station at Kaithal. One feeder passes through village Sewan and the other passes through village Kheri Gulam Ali.

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I know from the hon. Minister as to what is the policy of the Government regarding electrification of villages? Is it the Government that dicates the policy or does it depend upon the sweet will of the Electricity Board to electrify villages as they like?

लोक कार्य मंत्री : नहीं जी बेसिक पालिसी तो गवर्नमेंट डीसाईड करती है कि किन एरीयाज़ को पहले इलैक्ट्रिफाई करना है और उस की एक्सीक्यूशन इलैक्ट्रिसिटी बोर्ड करता है।

Chaudhri Inder Singh Malik: May I know, Sir, by what time the scheme will be finalized and the villages electrified under the Guhla Electricity Project?

Minister : I have already stated in reply that the programme for electrification of villages has not been finalized. The time by which the villages under the said project will be electrified cannot be indicated.

श्रीमती ओम प्रभा जैन : वज़ीर साहिब ने बताया है कि 11 के डब्लू लाईन कैथल के पास से लेजानी है। तो क्या मैं जान सकती हूँ कि उस लाईन के पास के जो गांव होंगे उन को इलैक्ट्रिफाई किया जाएगा कि नहीं ?

मंत्री : किसी गांव या इलाके को महज़ इस वजह से नहीं दी जाएगी कि वह लाईन के पास है। लेकिन अगर प्रोडकशन बढ़ने का सवाल हो तो उस के लिए हम अगले साल कंसीडर कर सकते हैं।

कामरेड राम प्यारा : वज़ीर साहिब ने फरमाया था कि पालिसी सरकार बनाती है। क्या मैं जान सकता हूँ कि वह क्या कराईटेरिया है जिस के बेसिज़ पर सरटीफीकेशन के लिए एरियाज़ सिलैक्ट किए जाते हैं।

मंत्री : पहले उन एरियाज़ और विलैज़िज़ को बिजली दी जाती है जो अनइरीगेटिड हैं और ट्यूबवैलज़ लगा कर पैदावार बढ़ाई जा सकती हो। इस के उन को देते हैं जहां कैनाल इरीगेशन नहीं हैं, फिर तीसरे वह इलाके हैं जहां केनाल इरीगेशन हो लेकिन उस को सप्लीमैंट करने की जरूरत हो तो इस तरह का कराइटेरिया है।

श्री फकीरिया : नरवाना तहसील की तरफ पिछले 12 साल से कोई ध्यान नहीं दिया गया। क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि वहां के देहातों को भी बिजली देने की स्कीम है या नहीं।

मंत्री : नरवाना और जींद दोनों ऐसी तहसीलें हैं जहां नहर का पानी कम है उन एरियाज़ को अगर बिजली दी जाए तो ज़रई पैदावार में इज़ाफा हो सकता है। इस लिए हम इस April के बाद इन दोनों तहसीलों के देहात सिलैक्ट करेंगे।

श्री फतेह चन्द विज : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि छ: तारीख को उकलाना तहसील पानीपत में उन्होंने कहा था कि हरेक एम. एल. ए. से पूछ कर 15/15, 16/16 गांवों को बिजली दी जाएगी।

मंत्री: लेकिन उस के गलत माने नहीं लेने चाहिए। वह तो मज़ाक की बात थी।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : क्या मैं वज़ीर साहब से पूछ सकता हूं कि आया वाकई उन्हों ने ऐसा कोई ब्यान दिया है या नहीं ? दूसरी बात मैं यह जानना चाहता हूं कि क्या गवर्नमैंट ने बजट बनाने से पहले टैंटाटेबली यह फैसला कर लिया है कि पंजाब में इस आने वाले साल में कितने गांव को बिजली दी जाएगी ?

मंत्री : जहां तक इस बात का सवाल है कि ऐम. ऐल. ए. साहिबान से सलाह मशवरा करना है तो वह उन से ज़रूर करेंगे, आप से भी करेंगे विज साहिब से भी करेंगे । बाकी टैंटाटेबली हम ने यह फैसला किया है कि फंड्ज़ अगर हमें हस्ब जरूरत मिल गए तो अगले साल एक हज़ार गांव को कवर करेंगे ।

ELECTRIFICATION OF VILLAGE IN HISSAR DISTRICT

*7094. **Chaudhri Net Ram :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state the number and names of villages electrified in Hissar District during the year 1964 together with the names of villages proposed to be electrified during 1965 ?

Chaudhri Rizaq Ram : Four villages namely Majoud, Rajpura, Mugalpura and Runhant have been electrified during the year 1964-65.

Rural Electrification programme for the year 1965-66 has not been prepared due to paucity of funds.

श्रीमती ओम प्रभा जैन : वज़ीर साहिब ने यहां अभी बताया था कि अनइरीगेटिड एरियाज़ जो हैं जैसे जींद और निरवाना के हैं उनको बिजली पहले दी जाएगी। मैं जानना चाहतीं हुं कि वहां जब ट्यूबवैलज़ लग जाएंगे तब बिजली मिलेगी या गांव में पहले बिजली पहुंचा दी जाएगी ताकि लोगों को इन्सैंटिव मिले ?

Mr. Speaker : This question relates to Hissar District only. It does not arise.

श्री अमर सिंह : वज़ीर साहिब ने बताया है कि हिसार ज़िला में 1964 में सिर्फ चार गांव में बिजली मिली है और उन में से भी दो गांव में अभी मुकम्मल नहीं कर सके हैं। मैं पूछना चाहता हूं कि इतने बड़े हिसार में सिर्फ चार गांव को ही क्यों बिजली दी गई है ?

लोक कार्य मंत्री : पिछले साल जो गांव चालू थे उन को ही बिजली दी गई और किसी नए गांव को नहीं दी गई।

चौधरी नेत राम : मैं पूछना चाहता हूं कि ज़िला अमृतसर में ज्यादा गांव में बिजली देने का और हिसार ज़िला में कम गांव में बिजली देने का क्या कारण है ?

मंत्री : इसके लिए अलैहदा नोटिस दे दें। बता देंगे कि क्या पोज़ीशन है ?

Sardar Ranjit Singh Nanewala : May I know the number of villages in the State electrified during the years 1963-64, and 1964-65 and the number of those proposed to be electrified during the year 1965-66 and the Fourth Five-Year-Plan ?

Mr. Speaker : It is beyond the scope of the question.

श्री अमर सिंह : उन्हों ने बताया है कि फंड्ज़ कम होने की वजह से कम गांव में बिजली दी गई है । मैं पूछना चाहता हूं कि 1964 में अमृतसर और जालंधर के ज़िलों में बहुत सारे गांव में बिजली दी गई है उसके लिए फंड्ज़ कहां से आ गए थे

मंत्री : यह बात गलत है कि पिछले साल अमृतसर और जालंधर में ज्यादा बिजली दी गई है । नए गांव मैं ने अर्ज़ किया है कोई नहीं लिए गए सिर्फ वही गांव जो चालू थे और जिनकी 125 थी उनमें ही ट्यूबवैलज़ कुनैकशन के लिए बिजली दी गई है । नया गांव कोई नहीं लिया गया है ।

SUPPLY OF ELECTRICITY ON FATEHABAD-SARWARPUR LINE IN HISSAR DISTRICT

***7095. Chaudhri Net Ram** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether it is a fact that electric poles were fixed from Fatehabad to village Sarwarpur (tehsil Fatehabad, district Hissar) several years ago ;

(b) whether it is also a fact that power has not been supplied to the said line so far ; if so, the time by which it is likely to be supplied ?

Chaudhri Rizaq Ram : The electrification of village Sarwarpur was started in the year 1962-63 but was suspended for want of funds. The work was completed during December, 1963 and village electrified on 8th December, 1963.

चौधरी नेत राम : मैं यह कहना चाहता हूं कि मंत्री जी ने जो जवाब दिया है वह विदेशी भाषा में दिया है और वह भाषा न उनकी है और न मेरी है वह अपनी भाषा में बोल कर बताएं.........

श्री अध्यक्ष : आप अपनी स्पलीमैंट्री करें (The hon. Member may put his Supplementary.)

चौधरी नेत राम : क्या मंत्री महोदय बताएंगे कि जहां पर खम्बे भी लगे हुए हैं और तारें भी लगी हुई हैं उन गांव को बिजली क्यों नहीं दी गई है ?

लोक कार्य मंत्री : वह फंड्ज़ की कमी की वजह से नहीं दी गई है ।

चौधरी नेत राम : क्या हिसार ज़िला के लिए ही फंड्ज़ की कमी है या और जगहों के लिए भी कमी है ?

पंडित चिरंजी लाल शर्मा वज़ीर साहिब ने बताया है कि चालू माली साल में सिर्फ 125 गांव में बिजली लगी है लेकिन अगर आप पिछले सालों के आंकड़े देखें तो आपको पता चलेगा कि किसी साल 400 किसी साल 800 गांव तक को बिजली दी गई है । मैं यह पूछना चाहता हूं कि यह कमी इस लिए हुई है कि नई वज़ारत जो आई है उसने इस तरफ ध्यान नहीं दिया है ?

मंत्री : पोज़ीशन यह है कि जो गांव इलैक्ट्रीफाई हुए हैं उनकी तरफ टयूबवैलज़ की तरफ ज़यादा ध्यान नहीं दिया गया था । 13 हज़ार के करीब ऐसे टयूबवैलज़ थे जिन की दरखास्तें दो-दो तीन-तीन साल से और इस से भी ज़यादा अरसा से ज़ेरगौर थीं । लोगों ने मोटरें लगा ली थीं लेकिन कुनैकशन नहीं मिले थे । हमें ऐसे टयूबवैल्ज़ को कुनैकशन देने में तरजीह देनी पड़ी क्यों कि किसानों का बहुत नुकसान हो रहा था और पैदावार बढ़ने में रुकावट थी ।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣਗੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਖੰਭੇ ਤਾਰਾਂ, ਟਰਾਂਸਫਾਰਮਰ ਵਗੈਰਾ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਥੇ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਦੇਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੁਣ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਫੰਡਜ਼ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ?

मंत्री इसके लिए कई चीज़ों की ज़रूरत होती है । वैसे मैं आपकी इन्जनियरों से बात करा दूंगा कि किस चीज़ की और ज़रूरत है (हंसी)

चौधरी देवी लाल : उन्होंने फरमाया है कि हिसार ज़िला में खम्बे, तारें तो 1963 के लगे हुए हैं लेकिन फंड्ज़ की कमी की वजह से बिजली नहीं दी गई है। मैं पूछना चाहता हूँ कि आपने जो जींद और पट्टी के बाई-इलैक्शन में एलान किया था उसके लिये खम्बे कहां से कैसे लाए गए थे और पैसे कहां से आ गए ?

मन्त्री : चौधरी देवी लाल ने जिस लहजे में पूछा है, वह गलत है। वहां पर इलेक्शन्ज़ मैरिटस के बिना पर लड़ी गई थी । ऐसे एलान करने की कोई बात नहीं ।

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब, मैंने असैम्बली में सवाल किया था कि जींद से बीबीपुर, जींद से जजवान, जींद से सफीदों और उचाना से सैंथे—इन सड़कों पर काम कब शुरू होगा । यह सड़कें कब मन्जूर हुई थीं तो उसका जवाब आया था कि इन सड़कों की मन्जूरी नहीं हुई और काम करने का सवाल ही पैदा नहीं होता । मेरा सवाल यह है कि इन सड़कों में 8,10 मील में सफैदा डाला गया है और इनका सर्वे करवाया गया इन पर जो खर्च हुआ वह फण्ड्ज़ कहां से आए ?

Mr Speaker ; It does not arise.

चौंधरी इन्द्र सिंह मलिक : वज़ीर साहिब ने बताया है कि फण्ड्ज़ की कमी के कारण गांव इलैक्ट्रीफाई नहीं हो सके। सरदार सुरेन्द्र सिंह कैरों श्रौर गुरेन्द्र सिंह कैरों अपने पिता की हकूमत के समय नाजायज एकत्रित की हुई सम्पत्ति सरकार को वापस कर रहे हैं श्रौर सरदार जय इन्द्र सिंह भी सरकार को सम्पत्ति देंगे तो क्या रकम इस काम के लिये लगाई जाएगी ?

Mr Speaker ; Disallowed.

कामरेड राम प्यारा : क्या मंत्री महोदय कृपया बतायेंगे कि फण्ड्ज़ की अलाटमेंट पोलवाईज, इंडीविज्युलवाइज़ या प्राजैक्ट वाइज़ की जाती हैं ?

मन्त्री : जहां तक फण्ड्ज़ का सम्बन्ध है, वह दोनों चीफ इंजीनियरज़ को दे दिए जाते हैं। हमने फैसला किया है कि चौधरी देवी लाल के इलाके में 70 प्रतिशत फण्ड्ज़ अलाट किये जाएं ।

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, मेरे सवाल का जवाब नहीं आया है । मैंने सवाल किया था कि क्या फण्ड्ज़ की अलाटमेंट पोलवाइज़, इंडीविज्युलवाइज़ या प्रोजैक्टवाइज की जाती है ?

मन्त्री : मैंने अर्ज की है कि रुपया दो चीफ इंजीनियरज़ को दे दिया जाता है। वह नार्थ और साउथ सर्किल के चीफ इंजीनियरज़ हैं और वह डिवीज़न वाइज़ रुपया अलाट करते हैं।

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਈਰੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਥੇ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਇਰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

Mr. Speaker : It does not arise.

श्री मंगल सेन : क्या मंत्री महोदय कृपया बताएंगे कि पानीपत तहसील के उरलाना के गांव में पिछले दो साल से खम्भे लगाए थे और वह खम्भे उखाड़ने शुरू कर दिये क्योंकि फण्ड्ज की कमी थी । किस तरह से यह बात हुई उसको मैं दोहराना नहीं चाहता हूँ । पिछले शनिवार मैं सम्बन्धित मंत्री महोदय वहां पर गए थे और उन्होंने इन पोलों को उखाड़ने के लिये बन्द कर दिया । इस तरह से लोगों को यह झांसा देना चाहते हैं। मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या इसके लिये फण्ड्ज मिल गए हैं ?

Mr. Speaker : Disallowed. It is beyond the scope of the main question.

श्री मंगल सेन : मंत्री महोदय इसका जवाब देना चाहते हैं।

Mr. Speaker ; I will not allow even the Government to go beyond the scope of the question.

चौधरी देवी लाल : मंत्री महोदय ने अभी जवाब देते हुए कहा था कि हरियाणा प्रान्त के लिये 70 प्रतिशत रुपया इस बारे में खर्च किया जाएगा । बजट में तो ऐसी प्रोवीज़न नहीं है। क्या यह प्रक्टीकली भी इस पर अमल करेंगे या वैसे झांसा ही देना चाहते हैं ? आज ही अखबार में कौंसल के चेयरमैनशिप के लिये चौधरी सिरी चन्द, ठाकुर बेली राम की प्रोपोजल थी लेकिन दुर्गादास खन्ना को बनाया जा रहा है। क्या इसी तरह से हमें झांसा देना चाहते हैं ?

Mr. Speaker : Disallowed.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਕੀ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਫੰਡਜ਼ ਦੀ ਇਨੀ ਕਮੀ ਹੈ ਓਥੇ ਦਿਲੀ, ਰਾਜਿਸਥਾਨ ਅਤੇ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਟੇਟਸ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਸਸਤੀ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ?

Mr. Speaker : Not allowed.

चौधरी नेत राम : भाखड़ा में बिजली ज्यादा पैदा करने के लिये हिसार जिला भी सरकार को बैटरमेंट लैवी का टैक्स पे करता है। उस हिसाब से जिला हिसार को बिजली न देने के क्या करण हैं ?

Mr. Speaker : Not allowed.

Shri Gian Chand : On a point of Order, Sir. Three questions are standing in my name today and with this speed even one of my questions will not come. There must be some procedure.

Mr. Speaker : I cannot help. I am trying to control.

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : ਕੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿਥੇ ਸੇਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤਬਾਹ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਓਥੇ ਟਊਬਵੈਲਜ਼ ਲਈ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ ਪੋਲਜ਼ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ?

Mr. Speaker : Not allowed.

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ : ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

Mr. Speaker : I will not allow. That is why the other questions do not come up for oral answer.

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN GURGAON DISTRICT

***7162. Rao Nihal Singh** (*Put by Chaudhri Khurshed Ahmed*) **:** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the number and names of villages electrified in Gurgaon District, tehsilwise, during the period from 1st April, 1964 to 31st December, 1964 ;

(b) whether the policy of supplying electricity to tube-wells within half-a-mile of the 11 kV Line is still in vogue or some other policy has been adopted ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Only one village named Dhaina of tehsil Rewari, district Gurgaon has been electrified during the period from 1st April, 1964 to 31st December, 1964.

(b) All tube-wells which lie in already reticulated area and are financially justifiable are being given connections irrespective of the fact whether they are within half-a-mile or more of the existing 11 kV Line.

चौधरी खुरशीद अहमद : वैसे मिनिस्टर साहिब की दरिया दिली का शुक्रिया। जिला गुड़गांव में एक गांव तो इलैक्ट्रिफाई तो किया गया । मैं फिर वज़ीर साहिब को मुबारकबाद देता हूँ और साथ ही पूछना चाहता हूँ कि किसी और जिले में इससे भी कम काम हुआ है ?

COMPLAINTS OF CORRUPTION IN ELECTRICITY DEPARTMENT

***7164. Rao Nihal Singh** (*Put by Chaudhri Khursheed Ahmed*) : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether the Chief Minister has received any complaints of corruption in the Electricity Department, if so, the action, if any, taken in the matter ?

Chaudhri Rizaq Ram (Public Works and Welfare Minister) : A statement is laid on the Table of the House.

STATEMENT

In all, 20 complaints involving 26 employees of the Board were received from the Chief Minister, Punjab, from June 1962 upto date. All these complaints were entrusted to the Vigilance Unit which had been created by the Board in the middle of 1962.

Seven complaints involving 11 employees were found baseless. Out of the remaining 13 complaints, 2 complaints of recent origin are pending. In 2 complaints, the investigation has been finalized but the cases are under consideration with the Board.

In the remaining 9 cases, action was taken as mentioned below :—

Nature of Punishment	Xen.	S.D.O./J.E.	L.S.	L.M.	Clerical staff
1. Reversion to lower rank	—	—	2	—	
2. Stoppage of increment	—	—	1	—	
3. Warning or advice	—	—	3	—	
4. Transferred	—	—	1	—	
5. Explanation called	1	—	1		

Chaudhri Khursheed Ahmed : I have just received the statement. I would, therefore, request that I may be permitted to put the supplementaries tomorrow.

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the Hon. Minister as to what action has been taken by the Government against the officers/officials concerned against whom complaints of corruption have been received and how many officers have been penalised on that score ?

Public Works Minister : This information is given in the statement.

(*At this stage the statement was read out*)

Chaudhri Khurshed Ahmed : Sir, as already requested, I may be permitted to put the supplementaries tomorrow as I have received the statement just now.

Mr. Speaker : Question Hour is now over. More supplementaries on this question can be asked tomorrow.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE OF THE HOUSE, UNDER RULE 45

HOUSE BUILDING LOANS ADVANCED IN SIMLA DISTRICT

***7814. Shri Gian Chand :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state the details of the House Building Loans advanced by Government in Simla District during the last three years ?

Chaudhri Rizaq Ram : The statement giving requisite information is laid on the Table of the House.

STATEMENT

Name of Scheme	AMOUNT ACTUALLY DISBURS		
	1962-63	1963-64	1964-65
	Rs	Rs	
1. Low-Income-Group Housing Scheme	25,500	69,000	Rs 80,000 have been allocated. No funds had been disbursed till the end of January, 1965
2. Middle-Income-Group Housing Scheme	28,000	—	—
3. Slum Clearance Scheme	—	93,750	—

NIZAMPUR (TEHSIL NARNAUL) KHETRI (RAJASTHAN) ROAD

***7129. Shri Ram Saran Chand Mital :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the date when the portion of the Nizampur (tehsil Narnaul) Khetri (Rajasthan) road falling in the Punjab State territory was constructed ;

(b) whether it has ever been repaired since its construction ; if so, when ;

(c) whether it has been repeatedly brought to the notice of the Government and the department concerned that the condition of the said portion of the road has greatly deteriorated, if so, the action taken in the matter ;

(d) whether it is proposed to repair the said road in 1965-66 ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) In 1932 by Khetri State (Now in Rajasthan State).

(b)
(c) } Question does not arise as it is under the charge of Rajasthan
(d) Government.

GOVERNMENT REST-HOUSES IN MOHINDERGARH DISTRICT

*7469. **Shri Ram Saran Chand Mital** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleasecd to state —

(a) whether there are any Government Rest-houses at Nangal Chaudhry, Satnali, Ateli and Kanina, the headquarters of Police Stations and Blocks in Mohindergarh District; if none, the arrangements made by the Government for the stay at night, of touring and inspecting officers at these places ;

(b) if the reply to part (a) above be in the negative, whether Government propose to construct rest-houses at the said places; if so, when ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) There is no PWD Rest-house at Nangal Choudhry, Satnali, Ateli and Kanina. There is, however, one Railway Rest-house at Ateli. The Police Officers have to take tents for their stay. There is no Rest-house at any Block Headquarters in the district of Mohindergarh. Touring and Inspecting Officers make their own arrangements; while on tour.

(b) At present there is no proposal for the construction of PWD Rest-house at these places.

THE MINIMUM WAGES ACT, 1948

*7345. **Shri Om Parkash Agnihotri** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of the Government to amend the Minimum Wages Act, 1948 in view of present rise in the priceindex ?

Chaudhri Rizaq Ram : There is no proposal to amend the Act in view of present rise in the price index. Minimum Wages are however, being revised in respect of all Employments brought on the Schedule which were last revised/fixed 3 years back or before in view of present rise ln the price index.

SUKHJIT STARCH MILL MAZDOOR UNION, PHAGWARA

*7473. **Shri Om Parkash Agnihotri** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state —

(a) whether it is a fact that during the conciliation proceedings before the Conciliation Officer, Jullundur on 7th December, 1964, the Management of the Sukhjit Starch and Chemicals Ltd., Phagwara, abused the President of the Sukhjit Starch Mill Mazdoor Union Regd., Phagwara of INTUC;

(b) whether any representation has been received from the said Union in connection with (a) above; if so, the action, if any, taken thereon ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Some hot words were exchanged between Shri B. D. Sardana, Special Officer of Sukhjit Starch and Chemical Mills, Phagwara and the representative of the Sukhjit Starch Mills Union in the conciliation meeting on 7th December, 1964 for which Shri Sardana expressed regrets afterwards.

(b) Yes. In view of the regrets expressed by Shri Sardana, no further action was called for.

MINIMUM WAGES FOR TEXTILE WORKERS

***7643. Comrade Dedar Singh** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state —

(a) whether it is a fact that the Government fixed minimum wages for Textile workers,—*vide* its order dated the 4th August, 1964;

(b) whether the said order has been implemented; if so, the names of the Centres where it has been implemented;

(c) if the answer of part (b) above be in the negative the reasons for its non-implementation and the names of the officials responsible for the same;

(d) whether the memorandum demanding immediate implementation of the said order has been received by the Government from the Mazdoor Exta Union, Amritsar; if so, the action taken there on so far ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes.

(b) Consequent on the writ petition having been filed by the Textile employers in the High Court, Punjab, the latter ordered that the broad categorization given in the notification dated 4th August, 1964 and the minimum rates of wages fixed their in will remain in operation while the operation of the rest of the notification was stayed pending the decision of those petitions. The implementation of the said notification so far as it is, in operation is being done through the field staff of the Labour Department in the whole Punjab.

(c) In view of the reply given at (b) above, the question of giving the reasons and the names of the officials does not arise.

(d) Yes. The memorandum was received on 11th September, 1964. The Labour Officers in the State were asked to have it implemented through the field staff.

COMMERCE GROUP IN HIGHER SECONDARY SCHOOLS

***7203. Shri Ram Saran Chand Mital** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) the total number of Government Higher Secondary Schools at present in the State districtwise where "Commerce Group" has been introduced;

(b) the names of the districts in which "Commerce Group" has not been introduced at all and the reasons therefor;

(c) whether Government is considering any proposal to introduce "Commerce Group" in some more Schools, if so, when and in which schools ?

Shri Prabodh Chandra : (a) A list containing the requisite information is laid on the Table of the House.

(b) The Commerce Group has not been introduced in the districts of Hissar, Ambala, Simla, Kapurthala, Lahaul-Spiti, Bhatinda, Sangrur and Mohindergarh, due to non-availability of qualified personnel to teach this Group.

(c) Yes, during the 4th Plan period, depending upon the availability of funds and suitably qualified staff. The schools will be selected on merit.

District wise number of Governmeut Higher Secondary Schools where Commerce Group has been introduced

District	Total number of Government Schools with Commerce Group
Gurgaon	.. 1
Hissar	.. Nil
Ambala	.. Nil
Simla	.. Nil
Karnal	.. 1
Rohtak	.. 1
Amritsar	.. 1
Ferozepur	.. 1
Gurdaspur	.. 1
Hoshiarpur	.. 1
Jullundur	.. 2
Ludhiana	.. 1
Kangra	.. 2
Lahaul Spiti	.. Nil
Kapurthala	.. Nil
Patiala	.. 1
Bhatinda	.. Nil
Sangrur	.. Nil
Mohindergarh	.. Nil
Total	.. 13

COMPLAINT AGAINST SECRETARY, MUNICIPAL COMMITTEE, DALHOUSIE, DISTRICT GURDASPUR

*7239. **Shri Balramji Dass Tandon** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether Government has received any complaint against the Secretary, Municipal Committee, Dalhousie, district Gurdaspur; if so, when and the nature of charges levelled against him;

(b) whether any strictures were passed by the Sessions Court against the said official, if so, the action, if any, taken thereon;

(c) whether any enquiry has been instituted to look into the complaint mentioned in part (a) above, if so, with what result ?

Shri Prabodh Chandra : (a) & (c) A statement giving requisite information is laid on the Table of the House.

(b) Yes. The Municipal Committee Dalhousie after conducting an inquiry reduced his salary from Rs 210 per mensem to Rs 200 per mensem.

Statement in respect of parts (a) & (c) of the Question

	Name of complainant	Date on which the complaint was received by Government	Nature of the charges against the Secretary, Municipal Committee, Dalhousie	Whether any inquiry has been instituted. If so, the result thereof. (see part (c) of the Question)
	1	2	3	4
1.	Shri S.R. Chauhan, Village Lower-Dohali, Dalhousie	16th January 1964	Refusal to issue crockery and discourteous behaviour towards the complainant	Yes. The Secretary was justified in not issuing crockery to the complainant who had to deposit the security. The Secretary was however, asked to be more courteous towards public.
2.	Shri Madan Lal Bahal. President, Bhartiya Jan Sangh, Dalhousie	9th July, 1964	Inefficiency, misbehaviour and embezzlement	The Sub-Divisional Officer (Civil), Pathankot was asked to enquire into the matter. His report is still awaited.

COMPLAINT AGAINST PRESIDENT, MUNICIPAL COMMITTEE, JAGADHRI

***7290. Dr. Baldev Prakash** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether Government have received from the members of the Municipal Committee, Jagadhri any complaint levelling allegations of illegal, irregular and corrupt practices against the President of the said Committee;

(b) if the reply to part (a) above be in the affirmative, whether any enquiry into the said complaint has been held; if so, with what result ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes.

(b) Report has been called for from the District authorities and is awaited.

ELECTION OF PRESIDENT, MUNICIPAL COMMITTEE, RAJPURA, DISTRICT PATIALA

***7346. Dr. Baldev Prakash** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the date when the election of President, Municipal Committee, Rajpura, district Patiala was held;

(b) whether the name of the person elected to that post has been gazetted; if not, the reasons therefor;

Shri Prabodh Chandra : (a) 29th September, 1964.

(b) No. The Commissioner, Patiala Division has with-held his approvel to the person elected as President of Municipal Committee, Rajpura, pending result of enquiry into the allegations and counter-allegations about the suitability of the newly-elected president.

RAISING THE STATUS OF NOTIFIED AREA COMMITTEE, RAJPURA TOWNSHIP

*7347. **Dr. Baldev Prakash** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of Government to convert the Notified Area Committee, Rajpura Town ship into a Municipal Committee or to merge it with the Municipal Committee, Rajpura, if so, the details of the action so far taken in this respect ?

Shri Prabodh Chandra : Yes. Government have decided to merge the Notified Area Committce, Rajpura Township with the adjoining Muncipal Committee, Rajpura. The preliminary notification under Section 5 of the Punjab Municipal Act, 1911, for extending the limits of the Municipal Committee, Rajpura in order to include therein the area comprising Notified Area Committee, Rajpura Township, has been issued.

ELECTIONS TO MUNICIPAL COMMITTEE SIMLA

*7815. **Shri Gian Chand** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state the time by which elections to the Municipal Committee, Simla are proposed to be held ?

Shri Prabodh Chandra : The exact date for holding elections to Muncipal Committee, Simla has not yet been decided. Efforts will be made to hold them as soon as possible during this year.

DEMANDS OE INTERNEES/HOUSE SURGEONS IN THE STATE

*7237. **Shri Balramji Dass Tandon** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the details of the demands of the Internees and House Surgeons in the State who went on strike recently;

(b) whether any decision has since been taken on the demands made by the Internees/House Surgeons mentioned in part (a) above; if so, the details thereof ?

Shri Prabodh Chandra : (a) and (b). The information is laid on the Table of the House.

Details of demands of Internees/House Surgeons in the State who recently went on strike

Demauds of Internees

(a) The details of the demands of the Internees, and House Surgeons in the State who went on strike recently.

(1) They should be paid Rs 150 per month from 1st July, 1964 and attempts to force service bonds be desisted.

(2) Free accommodation including electricity/water and mess service must be provided.

Demands of House Surgeons

(1) The monthly salaries for the first six months of the house job should be increased from the Present Scale of Rs 150 to Rs 250per mensem and for the latter six months from Rs 175 to Rs 275 per mensem This should come in force with effect from 1st January, 1964.

(2) They should be provided with free furnished accommodation including free electricity and water charges.

(3) There must be an endeavour to provide free mess service.

(4) The duty hours have been ambiguous set. The limitation of working hours be fixed and one day leave per week may be granted.

(b) Whether any decision has since beeu taken on the demands made by the Internees/House Surgons mentioned in part (a) above; if so, the details thereof ?

(a) Free accommodation has already been provided to the House Surgeons and the demand of the Internees in this respect has been acceded to and they will be provided with free accommodation wherever available. An allowance of Rs 8 per month has been sanctioned to the Internees/House Surgeons as a measure of compensation for expenditure incurred by them on the use of water supply and electricity, with effect from 1st January, 1965.

(b) The demand of the House Surgeons at serial No. 4 has been acceded to up to the extent that every House Surgeon will get one Sunday off every month and will be entitled to ten days casual leave in a year.

(c) (i) The demand of the Internees at Serial number 1 has been acceded to and only those Internees will get remuneration of Rs 150 per month along with other facilities who exeocute a bond to serve the State Government in rural areas for one year or two years depending upon whether the house-manship lasts 6 months or 12 months.

(ii) The remaining demands of the Internees/House Surgeons are under consideration of Government.

ALLOTMENT OF QUOTA OF METHYLATED SPIRIT ETC. IN SIMLA DISTRICT

***7817. Shri Gian Chand**: Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state the names of persons with their complete addresses who were allotted quota of methylated and rectified spirit in Simla District in the year 1963-64?

Shri Prabodh Chandra : A statement is laid on the Table of the House.

Statement showing the names of persons with their complete addresses who were allotted quota of methylated spirit and rectified spirit in Simla District in the year 1963-64

METHYLATED SPIRIT

1. Medical Superintendent, Lady Linlithgow Sanatorium Kasauli.
2. Director, Central Institute, Kasauli.
3. Principal, Government Girls Higher Secondary School, (Portmore), Simla.
4. Shri Naranjan Dass, The Mall, Simla.
5. Dr. B.R. Vohra & Co., Lower Bazar, Simla.
6. Government Fair Price Shop, Willow Bank, Simla.
7. Dr. Suraj Parkash, Upper Kaithu, Simla.
8. M/s Kapur Stores, Kasauli.
9. Shri Ram Krishan, Dharampura.
10. Shri Vishwa Nath, Licensee, Simla.
11. Shri Rattan Chand, The Mall, Simla.
12. Shri Mangat Ram, Middle Bazar, Simla.

RECTIFIED SPIRIT

1. Director Central Institute, Kasauli.
2. Assistant Wheat Breader, Chaura Maidan, Simla.
3. Dr. D.R. Vohra & Co., Lower Bazar, Simla.

RAISING STATUS OF SUB TEHSIL GUHLA

***7078. Sardar Piara Singh :** Will the Minister for Revenue be pleased to state whether there is any proposal under the consideration of the Government to raise the status of Sub-tehsil Guhla to that of a full fledged tehsil; if so, the time by which it is likely to be implemented?

Sardar Harinder Singh Major : Yes, there is such a proposal but it has been kept pending till the National Emergency is over.

NON-REGISTRATION OF SALE-DEED OF NEELAM CINEMA, FARIDABAD

***7136. Chaudhri Darshan Singh** : Will the Minister for Revenue be pleased to state whether it has come to the notice of Government that the Registrar, Palwal, district Gurgaon refused registration of the sale, deed of the Neelam Cinema, Faridabad; if so, the reasons therefor?

Sardar Harinder Singh Major : No sale deed of Neelam Cinema, Faridabad was presented to Registration Officer, Palwal. Hence the question of refusal does not arise.

CREATING CHANDIGARH AS A SEPARATE DISTRICT OF THE STATE

*7775. **Sardar Niranjan Singh Talib :** Will the Minister for Revenue be pleased to state whether the proposal to create Chandigarh and its surrounding areas as a separate district has been abandoned; if not, the approximate time by which it is likely to be implemented?

Sardar Harinder Singh Major : The proposal to create a new district with Headquarters at Chandigarh, was dropped for administrative reasons.

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

REGISTRATION OF CARS AT CHANDIGARH

2345. **Shri Mohan Lal** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names of applicants for registration of cars at Chandigarh during the period from 1st August, 1964 todate;

(b) the dates when each of the above-mentioned applicants applied to the Registering Authority;

(c) the registration number allotted to the car of each such applicants ?

Shri Ram Kishan : (a), (b) and (c) The requisite information in a tabular statement is enclosed.

STATEMENT

S. No.	The names of applicants for registration of cars from 1st August, 1964	The dates when each of the above-mentioned applicants applied to the Registering Authority	The Registration number allotted to the car of each such applicant
1	2	3	4
1.	Shri Suchha Singh, s/o Bakhshish Singh ..	7th August, 1964	PNU—6109
2.	Shri Shanti Parkash, s/o Kewal Krishan ..	12th August, 1964	PNU—6116
3.	Shri H. S. Khanna, I. A. S., Chandigarh ..	12th August, 1964	PNU—6119
4.	Brig. K. Gajinder Singh, Chandigarh ..	13th August, 1964	PNU—6120
5.	The General Manager-Beas Dam Project ..	14th August, 1964	PNU—6123

[Chief Minister]

1	2	3	4
6.	The General Manager Beas Dam Project ..	14th August, 1964	PNU—6124
7.	Giani Kartar Singh, Chandigarh ..	17th August, 1964	PNU—6126
8.	Shri F.M. Bopp, Chandigarh ..	19th August, 1964	PNU—6129
9.	Shri Prem Kumar Goel, I.A.S. ..	20th August, 1964	PNU—6130
10.	Shri K.L. Gosian, Chandigarh ..	24th August, 1964	PNU—6133
11.	Shri R.H.E. Nelsan, Chandigarh ..	28th August, 1964	PNU—6138
12.	Shri Fanja Singh, Chandigarh ..	3rd September, 1964	PNU—6143
13.	Shri R.S. Grewal, Chandigarh ..	7th September, 1964	PNU—6144
14.	Shri B.R. Puri, Chandigarh ..	7th September, 1964	PNU—6150
15.	P.T.C., Chandigarh ..	16th September, 1964	PNU—6157
16.	M/s Metal Product, Chandigarh ..	21st September, 1964	PNU—6160
17.	Shri Des Raj, Chandigarh ..	28th September, 1964	PNU—6165
18.	Shri J.K. Chaudhry, Chandigarh ..	30th September, 1964	PNU—6169
19.	Shri A.L. Fletcher, Chandigarh ..	30th September, 1964	PNU—6170
20.	P.T.C., Chandigarh ..	5th October, 1964	PNU—6171
21.	P.T.C., Chandigarh ..	5th October, 1964	PNU—6172
22.	P.T.C., Chandigarh ..	5th October, 1964	PNU—6173
23.	Shri S.D. Dogra, Chandigarh ..	13th October, 1964	PNU—6184
24.	Raja Mohinder Pal, Chandigarh ..	17th October, 1964	PNU—6188
25.	Mrs. Shakuntla Dewan, Chandigarh ..	17th October, 1964	PNU—6190
26.	Shri Gursara Singh, Chandigarh ..	20th October, 1964	PNU—6191
27.	Shri Harbans Lal, Chandigarh ..	20th October, 1964	PNU—6192
28.	Flg. Officer P.S. Parmar, Chandigarh ..	22nd October, 1964	PNU—6199
29.	Shri Mohan Singh, Chandigarh ..	27th October, 1964	PNU—6205
30.	M/s Tulsi Ram Om Parkash, Chandigarh ..	30th October, 1964	PNU—6206
31.	Shri Jaspal Singh, Chandigarh ..	2nd November, 1964	PNU—6210
32.	Shri A.K. Kaul, Chandigarh ..	9th November, 1964	PNU—6216
33.	S. Baboo Singh, Chandigarh ..	10th November, 1964	PNU—6217
34.	Shri Harbans Lal, Chandigarh ..	11th November, 1964	PNU—6218
35.	Sardarni Gurdial Kaur, Chandigarh ..	12th November, 1964	PNU—6220
36.	Dr. Arjan Dass Grover, Chandigarh ..	20th November, 1964	PNU—6228
37.	S. Hazara Singh, s/o S. Natha Singh, Chandigarh ..	25th November, 1964	PNU—6229
38.	S. Harnam Singh, Advocate, Chandigarh ..	25th November, 1964	PNU—6230
39.	Dr. Jagdish Chander, Chandigarh ..	27th November, 1964	PNU—6234
40.	Shri David Munzain, Chandigarh ..	30th November, 1964	PNU—6235

1	2		3	4
41.	Shri Brij Mohan, Chandigarh	..	4th December, 1964	PNU—6236
42.	M/s New Capital Industries, Chandigarh	..	4th December, 1964	PNU—6240
43.	M/s L.I.C. of India, Chandigarh	..	8th December, 1964	PNU—6245
44.	Shri H.K. Jain, I.A.S., Chandigarh	..	11th December, 1964	PNU—6246
45.	Shri Amar Singh Mahal, Chandigarh	..	11th December, 1964	PNU—6247
46.	Shri D.R. Verma, Chandigarh	..	18th December, 1964	PNU—6251
47.	Shri Niranjan Singh, M.L.A., Chandigarh	..	18th December, 1964	PNU—6252
48.	L.I.C. of India, Chandigarh	..	18th December, 1964	PNU—6253
49.	Major Surinder Singh, Chandigarh	..	18th December, 1964	PNU—6255
50.	M/s Chandigarh Constructions	..	18th December, 1964	PNU—6256
51.	Shri C.P. Puri, Chandigarh	..	18th December, 1964	PNU—6257
52.	Shri Kishori Lal, Chandigarh	..	18th December, 1964	PNU—6258
53.	L.I.C. of India, Chandigarh	..	30th December, 1964	PNU—6259
54.	M/s Groz Becket Saboo Ltd., Chandigarh		30th December, 1964	PNU—6260
55.	Shri Harbans Singh, Chandigarh	..	30th December, 1964	PNU—6262
56.	Shri Piara Singh, Chandigarh	..	30th December, 1964	PNU—6263
57.	Shri Sewa Singh, Chandigarh	..	30th December, 1964	PNU—6264
58.	Chief Secretary to Government, Punjab, Chandigarh	..	30th December, 1964	PNU—6267
59.	Shri Jatinder Singh, Chandigarh	..	2nd January, 1965	PNU—6273
60.	Shri G.B. Singh, Chandigarh	..	4th January, 1965	PNU—6276
61.	Dr. Prem Nath, Chandigarh	..	5th January, 1965	PNU—6279
62.	Shri Tota Ram, Chandigarh	..	5th January, 1965	PNU—6281
63.	Shri Jawala Singh, Chandigarh	..	5th January, 1965	PNU—6282
64.	Shri Harbans Lal, Chandigarh	..	5th January, 1965	PNU—6283
65.	Shri C.C. Mittal, Chandigarh	..	5th January, 1965	PNU—6285
66.	Shri Gurbax Singh, Chandigarh	..	8th January, 1965	PNU—6293
67.	Shri Kishori Lal, Chandigarh	..	11th January, 1965	PNU—6294
68.	Shri B.L. Bhandari, Chandigarh	..	11th January, 1965	PNU—6295
69.	Shri Niranjan Dev, Chandigarh	..	11th January, 1965	PNU—6296
70.	Shri Surinder Parkash Gupta, Chandigarh	..	12th January, 1965	PNU—6297
71.	Dr. Kartar Singh, Chandigarh	..	12th January, 1965	PNU—6298
72.	Shri Shambhu Lal Puri, Chandigarh	..	12th January, 1965	PNU—6300
73.	Shri Virander Kumar Ghai, Chandigarh	..	12th January, 1965	PNU—6301

[Chief Minister]

1	2		3	
74.	Shri Kuldip Parkash. Chandigarh	..	12th January, 1965	PNU—6302
75.	Shri Shiv Kumar Bhat, Chandigarh	..	16th January, 1965	PNU—6304
76.	Shri Iqbal Singh, Chandigarh	..	16th January, 1965	PNU—6305
77.	Major R.S. Sidhu, Chandigarh	..	21st January, 1965	PNU—6311
78.	Shri Ram Sarup Seth, Chandigarh	..	21st January, 1965	PNU—6312
79.	Pt. Mohan Lal, Chandigarh	..	21st January, 1965	PNU—6113
80.	Dr. Sukhdev Mehta P. G. I., Chandigarh	..	21st January, 1965	PNU—6314
81.	Shri Tej Pal Singh and Caltex India Ltd., Chandigarh	..	23rd January, 1965	PNU—6316
82.	Mr. R. Abell, Chandigarh	..	23rd January, 1965	PNU—6318
83.	Shri S.L. Bhambri, Chandigarh	..	30th January, 1965	PNU—6320
84.	Shri Lekh Ram Sharma, Chandigarh	..	2nd February, 1965	PNU—6322
85.	Shri Narinder Singh, Chandigarh	..	2nd February, 1965	PNU—6323
86.	Shri Raj Kumar, Chandigarh	..	2nd February, 1965	PNU—6324
87.	Shri Parkash Chander, Chandigarh	..	2nd February, 1965	PNU—6325
88.	Mrs. K. Sarin, Chandigarh	..	3rd February, 1965	PNU—6331
89.	Major Jaidev Singh, Chandigarh	..	10th February, 1965	PNU—6338
90.	Shri Kidar Nath, Chandigarh	..	14th February, 1965	PNU—6339
91.	M/s Mittar Sain-Rup Chand, Chandigarh	..	18th February, 1965	PNU—6355
92.	S. Roshan Lal M/s Gainda Mal, Kalka	..	24th February, 1965	PNU—6359
93.	S. Sajjan Singh, Chandigarh	..	24th February, 1965	PNU—6369
94.	Shri Hans Raj Sharma, Chandigarh	..	25th February, 1965	PNU—6373
95.	Mrs. Manjit Kaur, Chandigarh	..	28th February, 1965	PNU—6384
96.	Shri D.S. Jog, Chandigarh	..	2nd March, 1965	PNU—6386

GOVERNMENT HIGH SCHOOL, BHARWAIN, DISTRICT HOSHIARPUR

2347. Pandit Mohan Lal Datta : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether it is a fact that there are only 3 class rooms in the Government High School, Bharwain, district Hoshiarpur, which are insufficient for the students and the teachers;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the steps proposed to be taken by the Government to remove the acute shortage of accommodation in the said school?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes. But besides three class-rooms, there are one Science Room, one Drawing Room and one Office Room.

(b) Estimates for the construction of two additional rooms have been received from the P.W.D. These will be sanctioned as and when funds for the purpose are available.

CALL ATTENTION NOTICE

Mr. Speaker : There is a Call Attention Notice (No. 15) by Sarvshri Mohan Lal, Gulab Singh, Yash Pal, Fakiria, Banwari Lal, Amar Singh and Shrimati Om Prabha Jain.

Shri Mohan Lal : Sir I beg to draw the attention of the Government to a very urgent and important matter of public importance namely, the bitter criticism made by the Education Minister, in a public speech, while presiding over the prize distribution function of the Government College Hissar, on the decision of the previous State Government to introduce free education in schools. Providing free and compulsory education in schools, is in accordance with the Directive Principles of the Constitution and the criticism of the Education Minister on the decision of the State Government to do so, is virtually, a criticism of the Constitution which is unwarranted by a person incharge of the Education Department. It has raised doubts and unrest in public mind about implementation of the directive principles by the State Government. It requires mmediate statement by the State Government on this important policy imatter.

Mr. Speaker : This is admitted. Government to please make a statement.

मुख्य मन्त्री (श्री राम किशन) : स्पीकर साहिब, अर्ज़ यह है कि जहां तक गवर्नमेंट का ताल्लुक है वह कान्स्टीच्यूशन की उस धारा की जिस के मुताबिक कम्पलसरी और फ्री एजुकेशन ज़रूरी है सेकरेडनेस और सैंकटिटी पर पूरी तरह से कायम है। कल मुझे काल अटैनशन की कापी मिली थी मैंने एजुकेशन मिनिस्टर से बात की थी। उन्होंने यह कहा था कि उनकी स्पीच की रिपोर्ट अखबारात के अंदर कुछ गलत छपी है और वह इस सिलसिले के अंदर बात को एक्सप्लेन करेंगे। लेकिन मैं आन बीहाफ आफ दी गवर्नमेंट उन मैम्बरान को और हाउस को यकीन दिलाना चाहता हूँ कि जहां तक कान्स्टीच्यूशन के मुताबिक फ्री और कम्पलसरी एजुकेशन करने का सवाल है उस पर गवर्नमेंट पूरी तरह से सौ फी सदी कायम है।

(*Shri Mohan Lal rose to speak.*)

Mr. Speaker: No comments please.

Shri Mohan Lal: I do not want to make any comments. I only want to seek some information if he is inclined to give.

कामरेड राम चन्द्र : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। क्या काल अटैनशन पर चीफ मिनिस्टर की स्टेटमेंट के बारे में कोई डिस्कशन शुरू हो सकती है ?

Mr. Speaker : No Discussion.

कामरेड राम चन्द्र : स्पीकर साहिब, आपने अभी अभी फरमाया है कि डिस्कशन नहीं हो सकती लेकिन इनडायरेक्ट वे से कुएश्चन करके क्या डिस्कशन शुरू नहीं हो गई ?

Mr. Speaker : No discussion will be allowed.

Shri Mohan Lal: Mr. Speaker, the point is this. The hon. Minister who is alleged to have made that criticism has not made the statement himself.

Mr. Speaker: Government has made the statement.

Shri Mohan Lal: That is right. But the point is this. The only thing that the hon. Chief Minister has stated is that he (Education Minister) was not correctly reported. What did he say ? Did he criticised or not? That is the point.

Mr. Speaker: The hon. Member may please take his seat.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ । ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰੂਲਿੰਗ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਪੋਜ਼ਿੰਗ ਕੋਈ ਮਨਿਸਟਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਨੋਟਿਸ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਸ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੀ ਤਰਦੀਦ ਬਾਹਰ ਅਖਬਾਰਾਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਂਦੀ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਹਾਊਸ ਉਸ ਗਲ ਦਾ ਕੀ ਵਿਊ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝੋਗੇ? Without any contradiction on the part of the concerned Minister whether this House or you will consider that speech as correct version or not ?

Mr. Speaker: I am not concerned with the speech as reported in the Press. I am concerned with the speech itself. If any hon. Member makes any motion on the basis of that speech as reported in the Press with the speech itself and if the Government wants to make a statement that will be allowed.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਤੁਸੀਂ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਮਨਿਸਟਰ ਤੋਂ ਵੈਰੀਫ਼ਾਈ ਤਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ।

Mr. Speaker: It is for the Minister to see whether to contradict it or not.

श्री मंगल सेन : स्पीकर साहिब, मैंने सोनीपत के बारे में..........

श्री अध्यक्ष : मैंने पहले भी अर्ज़ किया है कि जिसकी मैं इजाज़त नहीं देता वह नहीं आएगी । (I have already submitted that any motion, not admitted by me will not be mentioned in the House.)

श्री मंगल सेन : हमें उसका कम से कम पता तो लग जाता । आपने तो मोशन का गला ही घोंट कर रख दिया है।

श्री अध्यक्ष : अगर कोई फ्रिवोलस मोशन आएगी तो उसका यही हश्र होगा । (If a notice of any such frivolous motion is received, it will meet the same fate.)

श्री मंगल सेन: यह तो आपकी मन मानी हो गई ।

Mr. Speaker: Will the hon. Member please withdraw his words ?

श्री मंगल सेन : यह तो आपकी ज्यादती है।

Mr. Speaker : Shri Mangal Sein, will you please withdraw your words.

श्री मंगल सेन : मैं तो कह रहा हूँ कि विदड्रा करता हूँ लेकिन आप ज्यादती कर रहे हैं।

श्री अध्यक्ष: ज्यादती का लफ्ज भी आपको विदड्रा करना पड़ेगा। (शोर) मैं दरखास्त करता हूँ कि ज्यादती वाली बात वापस ली जाए। आपको हाउस की डिगनिटी को कायम रखना चाहिए। यह मुनासिब नहीं है।

(The hon. Member will have to withdraw the word "ज्यादती" also. (*noise*) I ask the hon. Member to withdraw the word "ज्यादती". He should maintain the dignity of the House. It is not proper.)

श्री मंगल सेन : अगर आप समझते हैं कि ज्यादती और जुल्म कहना, ना इन्साफी कहना हाउस की डिगनिटी और डेकोरम के खिलाफ है तो मैं चुप करके बैठ जाता हूँ और इन्हें वापस लेता हूँ। * * *

श्री अध्यक्ष: डाक्टर मंगल सेन ने जो अब कहा है that will not be treated as part of the proceedings और आगे के लिये रीपीट करेंगे तो सीरियस नोटिस विल बी टेकिन। I hope the leader of the Jan Sangh Group Dr. Baldev Parkash will agree with me. He may please ask Shri Mangal Sein to be more disciplined

(Whatever Dr. Mangal Sein has said now that will not be treated as part of the proceedings and if a repetition of this behaviour is made then a serious notice of it will be taken. I hope the leader of the Jan Sangh Group, Dr. Baldev Parkash will agree with me. He may please ask Shri Mangal Sein to be more disciplined.)

Now the hon. Chief Minister will make a statement.

STATEMENT BY THE CHIEF MINISTER REGARDING THE CASE REGISTERED AGAINST SARDAR JAI INDER SINGH

Chief Minister (Shri Ram Kishan): Mr. Speaker, while the case was under investigation Shri Jai Inder Singh, M.L.A., met me and told me that the alleged occurrence had taken place some 10 months earlier and that the police had now registered the case at the instance of

*NOTE: Expunged as ordered by the Chair.

[Chief Minister]

people who were inimically disposed towards him. After this a deputation of about 35 respectables of Amritsar consisting of President, Municipal Committee, President, District Congress Committee, some Municipal Commissioners and Beoparies of Amritsar also met me and mentioned that this case amounted to political victimisation and had been engineered by those some of whom were smugglers. As a result of these representations, I thought it advisable to get the case legally examined lest injustice should take place. Earlier, I had made a policy statement to the effect that I would not allow any political victimisation to take place ; hence I referred the case to the L.R./A.G. on 12th January, 1965 wherein I wrote "I would not like to interfere in a case which has since been registered with the police nor am I interested other way. What, however, I am anxious to ensure is that no injustice of any kind is done".

2. The opinion of the L.R./A.G. has been conveyed to the investigating agency. Since the case is subjudice, I would not like to prejudice its investigation by making any comments on merits of the case. The investigating agency is free to come to its own finding on the basis of complete investigation and to take further action in the matter in accordance with the provisions of the law.

3. I reiterate that I was never interested in this case nor will impede the process of law. I give assurance to the House that the case will be impartially investigated and action taken accordingly.

(*At this stage some hon. Members rose to speak.*)

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹਣ ਇਸ ਉਤੇ ਕੋਈ ਬਹਿਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । (It will not be desirable to held a discussion on it.)

ਸਰਦਾਰ ਲੱਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਇਨਫ਼ਰਮੇਸ਼ਨ, ਰਾਂਗ ਇਨਫਰ-ਮੇਸ਼ਨ ਹੈ, ਬੇਸਲੈਸ ਹੈ । Another Das Commission will have to be constituted for the purpose.

Mr. Speaker : If the hon. Member has got any such information with him, he may kindly send that to me and I will proceed in the matter in accordance with the Rules.

ਸਰਦਾਰ ਜੈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਸਿਵਲ ਲਾਈਨਜ਼) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ 9 ਫ਼ਰਵਰੀ, 1965 ਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਮੰਗਲ ਸੈਨ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਕ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਦਿਤੀ ਸੀ । ਉਸ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਵੀ ਇਥੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਰਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਨੈਸ਼ਨਲ ਡਿਫੈਂਸ ਫੰਡ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਨੈਸ਼ਨਲ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਕ ਰਖਸ਼ਾ ਸਮਿਤੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਰਖਸ਼ਾ ਸਮਿਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮਿਉਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ। ਮੈਂ ਔਰ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਸ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸੈਕਰੇਟਰੀ ਸਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਤਮਾਮ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ! ਇਹ ਉਹ ਰਖਸ਼ਾ ਸਮਿਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਤੋਲਿਆ। ਅਸਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਇਕ ਘਰ, ਇਕ ਇਕ ਬੰਦੇ, ਇਕ ਇਕ ਬੱਚੇ ਕੋਲ ਜਾਕੇ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮੰਗ ਕੀਤੀ (ਵਿਘਨ) ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਪਿਆਰਾ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਨੈਸ਼ਨਲ ਡਿਫੈਂਸ ਫੰਡ ਬਾਰੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਚਾਰਜ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੁਝ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਖਿਲਾਫ ਪੋਸਟਰ ਵੀ ਕਢਵਾਏ। ਉਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਚੈਲੰਜ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨੂੰ ਮੇਰੇ (ਜੈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ) ਖਿਲਾਫ਼ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ, ਕੋਈ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਉਣ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਵੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਵਾਵਾਂਗਾ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਜ ਤਕ ਕੋਈ ਵੀ ਬੰਦਾ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਲੈਕੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਅਜ ਵੀ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ, ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਬੇਸ਼ਕ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਨੂੰ, ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇਣ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਲਗਾ ਲੈਣ, ਮੈਂ ਇਸ ਨੈਸ਼ਨਲ ਡਿਫੈਂਸ ਫੰਡ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਨੂੰ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। (ਵਿਘਨ) ਜਿਥੋਂ ਤਕ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਕੇਸ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਚੂੰਕਿ ਅੰਡਰ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਮੋਟਿਵ ਹੈ .....

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਸ ਕੇਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅੰਡਰ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ ਹੈ। (The hon. Member should not refer to this case because it is under investigation.)

ਸਰਦਾਰ ਜੈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਉਸ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲੀ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਅਜ ਤੋਂ ਡੇਢ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਸੇਠ ਰਾਧਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਜਾਅਲੀ ਦਸਤਖਤ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੈਂ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਾਂਗਰਸ ਹਾਈ ਕਮਾਂਡ ਪਾਸ। ਇਹ ਰਾਮ ਰਛਪਾਲ ਪਰਵਾਨਾ ਉਸ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੈ (ਵਿਘਨ)

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਸਰਦਾਰ ਜੈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਖਿਲਾਫ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੀ ਦਿਉ, ਕਾਊਂਟਰ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨ ਨਾ ਲਗਾਓ। (The hon. Member may reply to those allegations only which have been levelled against him and refrain from making counter allegations.)

Sardar Gurnam Singh: Mr. Speaker, Sir, as I understand the Rules, the hon. Member Sardar Jai Inder Singh can reply to the allegations. He cannot make a speech.

ਸਰਦਾਰ ਜੈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਉਸੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜਨਾਬ । ਮੈਂ ਇਹ ਦਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਜਾਅਲੀ ਦਸਤਖਤ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਉਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ । ਮੈਂ ਉਸ ਉਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਹਾਈ ਕਮਾਂਡ ਕੋਲ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ । ਏ. ਆਈ. ਸੀ. ਸੀ. ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਵਾਕਈ ਉਹ ਜਾਅਲੀ ਸਾਈਨ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਿਆ ਸੀ । ਉਸੇ ਨੇ ਹੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਕੋਲੋਂ ਮੇਰੇ ਖਿਲਾਫ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਵਾਈ ਹੈ । ਮੈਂ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਵਿਕਟੇਮਾਈਜੇਸ਼ਨ ਹੈ ਔਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹਰੈਸਮੈਂਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਜ ਵੀ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਤੁਸੀਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਭਾਵੇਂ ਵਡੀ ਤੋਂ ਵਡੀ ਲੀਗਲ ਅਥਾਰਿਟੀ ਨੂੰ ਲਗਾ ਲਉ ਔਰ ਉਹ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਆਮ ਰਾਏ ਲੈ ਲੈਣ । ਜੇ ਮੇਰੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਅਜਿਹੇ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਰ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ । ਵਰਨਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਗਲਤ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਪਾਰਟ ਪਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

चौधरी देवी लाल : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर । मेरा प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर यह है कि यहां पर कल की ऐडजर्नमैंट मोशन के सिलसिले में चीफ मिनिस्टर साहिब ने एक स्टेटमेंट दिया । सरदार जै इन्द्र सिंह ने कोई पर्सनल ऐक्सप्लेनेशन दिया या प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर पर बात की यह पता नहीं चला, बहरहाल उसने यहां पर जवाब में कुछ कहा। मैं ग्रापकी रूलिंग इस बात पर चाहता हूँ कि क्या यह ग्रपनी पुलिटीकल पार्टी के ग्रन्दरूनी झगड़े यहां हाउस में बयान कर सकते हैं? इधर चीफ मिनिस्टर ने कहा कि विक्टेमाईज़ेशन का केस है । उधर जै इन्दर सिंह ने कहा कि पुलिटीकल मोटिव है । उस पर ग्रापने उसे रोक दिया । मैं यह जानना चाहता हूँ कि यह जो चीज़ सामने नहीं ग्रा सकी क्या यह पुलिटीकल मोटिव था, किसी की तरफ से विक्टेमाईज़ेशन थी ग्रौर ग्रगर विक्टेमाईजेशन थी तो किस वजह से थी? क्या इनको शील्ड किया जा रहा है? ग्राखिर इसका कारण क्या है? यह बहुत इम्पार्टेंट केस है जिसके लिये भूख हड़ताल की जा रही है, जलसे किए जा रहे हैं। इस ढंग से इसको शील्ड नहीं किया जाना चाहिए था ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of order, Sir. My point of order arises out of the statement made by the hon. Chief Minister. Sir, the point of order is whether.....

Capt. Rattan Singh : On a point of order, Sir......

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Speaker, Sir, I am already on my legs on a point of order. The hon. Member Capt. Rattan Singh cannot interfere like this.

Sardar Lachhman Singh Gill : Speaker, Sir, the hon. Member Capt. Rattan Singh may be requested to resume his seat.

Mr. Speaker : I would request the hon. Member Capt. Rattan Singh to resume his seat. Another point of order can not be raised when one is already under process.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, my point of order is this. The case is reported to be under investigation with the Police. I would like to know from you, Sir, under what provisions of Law or under what Section of the Criminal Procedure Code has the legal advice of the Legal Remembrancer or the Advocate-General been sought? I would like to have your ruling without going into the merits of this case.

Comrade Shamsher Singh Josh : On a point of order, Sir.

(*At this stage, some other hon. Members also rose on points of order.*)

Mr. Speaker : Order please. Let all the points of order come. I will then give my ruling. I call upon Comrade Shamsher Singh Josh.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਮੈਰਿਟਸ ਔਰ ਡੀਮੈਰਿਟਸ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇਕ ਗੱਲ ਉਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਐਡਮਿਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਕੇਸ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਦੀ ਰਾਏ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਨਾਰਮਲ ਲਾ ਦੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੇਸ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੋਰਟ ਹੀ ਫਾਈਨਲ ਫਾਈਂਡਿੰਗ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੇਸ ਦੀ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇੰਨਟਰਫੀਅਰ ਕਰਨ।

Mr. Speaker : The hon. Member should please resume his seat. He should not make a speech, when he is on a point of order.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਨਾਰਮਲ ਪਰੋਸੀਜਰ ਦੀ ਵਾਇਲੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਆਖਿਰ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਰੁਧ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਸ ਰਜਿਸਟਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਮਰੇਡ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੇਸ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਏ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵਿਦਡਰਾ ਵੀ ਹੋਏ। ਕੋਰਟਸ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਵਰਡਿਕਟ ਦਿੱਤੇ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇੰਨਟਰਫੀਰੈਂਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਾਡਾ ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਚਾਰਜ ਸੀ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਇੰਨਟਰਫੀਰੈਂਸ ਕੀਤੀ ਹੈ (ਵਿਘਨ)

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪ ਦੀ ਰੂਲਿੰਗ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕਾਲ ਅਟੈਨਸ਼ਨ ਨੋਟਿਸ ਤੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਤੇ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਐਡਜਰਨਮੈਂਟ ਮੋਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਗੌਰਮਿੰਟ ਤੇ ਲਗਾਏ ਸੀ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਆਪਣੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਗੱਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

Mr. Speaker : You say that according to you the statement is wrong.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਕਹਿ ਤਾਂ ਲੈਣ ਦਿਉ । ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਮੂਹ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੇ ਗੋਲ ਮੋਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰਨਾਲ ਤੋਂ ਟੈਲੀਫੂਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਾਈਲ ਉਥੇ ਮੰਗਾਈ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਮੰਗਾਈ ਔਰ ਮੰਗਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਭੇਜੀ ਔਰ ਜੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਦ ਭੇਜੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਗੋਲ ਮੋਲ ਜਿਹੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਔਰ ਜੋ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨਜ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ । ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ੀਲਡ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ।

Mr. Speaker : Please take your seat.

Sardar Lachhman Singh Gill : Sir, I won't repeat that.

ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ—

वत्तन की फिक्र कर नादान मुसीबत आने वाली है।
तेरी बरबादियों के मशवरे हैं आसमानों में ।।

डाक्टर बलदेव प्रकाश (अमृतसर शहर, पूर्व) : स्पीकर साहब, यह जो सारी कन्ट्रोवर्सी शुरू हुई है इसमें अमृतसर के अन्दर जो नगर रक्षा समिति बनी थी उसका ज़िक्र भी अया है और उसमें जो सब पार्टियां शामल थी उनका भी ज़िक्र आया है, इसलिये मैं चाहूंगा कि वह जो रक्षा समिति थी उसके सम्बन्ध में सारी चीज़ स्पष्ट हो कर आ जाए। अमृतसर नगर रक्षा समिति चीन की तरफ से हिन्दुस्तान पर हमला होने के वक्त पर बनी थी और उसके अन्दर without any differance of opinion. सब शेडज़ आफ उपीनियन के लोग शामल थे और यह अमृतसर रक्षा समिति के नाम से एक आरगेनाइज़ेशन बनी थी और उसके यह प्रधान थे, दो सैक्रेटरी थे, जिनमें एक मैं था जैसा कि यह बताया गया है। लेकिन आज जो अमृतसर में भूख हड़ताल चल रही

है उसका कारण यह नहीं है कि अमृतसर रक्षा समिति के खिलाफ कुछ एलीगेशनज़ हों, अमृतसर रक्षा समिति के खिलाफ कोई ऐलीगेशनज़ नहीं हैं बल्कि वह ऐलीगेशन तो सिर्फ सरदार जय इन्द्र सिंह के खिलाफ है और समिति के खिलाफ कोई नहीं है। उस वक्त मैंने एक इश्तिहार भी निकाला था कि अमृतसर रक्षा समिति में जितने भी आदमी थे उनमें से किसी ने भी कोई गड़बड़ी की हो, किसी ने किसी को पैसे दिये हों और उसको समिति की ओर से रसीद न दिखलाई गई हो और वह रुपया उस के ज़िम्मे हो तो वह आदमी आ कर बताए। अब यह जो वहां भूख हड़ताल की जा रही है उसमें यह डिमांड है कि इन्क्वायरी कराई जाए। इसलिये मैं चीफ मिनिस्टर साहब, से दरखास्त करता हूँ कि जो एलीगेशनज़ लगाई गई हैं उन सब को साफ करने के लिये यह ज़रूरी है कि उन सब की इनक्वायरी कराएं। अगर किसी ने रुपए दिये हुए हों और उसके पास रसीदें हों और वह रुपये जमा न कराये गए हों और उसके ज़िम्मे हों या न हों यह सारी बात जनता के सामने आ जाए। इस वक्त दो चीज़ें हैं एक चीज़ तो नेशनल डिफेंस फण्ड की है और दूसरी यह है कि यह मुकदमा दायर हुआ लेकिन उसका हुआ कुछ नहीं। यह दोनों ऐलीगेशनज़ भूख हड़ताल करने वाले की तरफ से चल रही है और इसी सिलसिले में एडजर्नमेंट मोशनज़ भी आई थीं कि सरकार को इस बारे में कोई कदम उठाना चाहिए। इस लिये मैं चीफ मिनिस्टर साहब से कहूँगा कि जहां तक नेशनल डिफेंस फण्ड का सम्बन्ध है या अमृतसर नगर रक्षा समिति का सम्बन्ध है, इस बारे में ज़रूर इनक्वायरी कराई जाय।

श्री मंगल सेन: स्पीकर साहब, मैंने एक एडजर्नमेंट मोशन के ज़रिये इस हाउस में यह बात उठाने का प्रयत्न किया था कि अमृतसर में कुछ सज्जनों ने भूख हड़ताल कर रखी है और इस हाउस के एक सदस्य के खिलाफ कुछ एलीगेशन लगा रखी हैं इसलिये इस हाउस की कार्यवाही को रोक कर हमें उस पर गौर करना चाहिए। सरदार जय इन्द्र सिंह ने जो बात कही है और डाक्टर बलदेव प्रकाश ने भी वही बात कही है कि चीफ मिनिस्टर महोदय इसकी ज़रूर इन्क्वायरी कराएं जैसा कि उन्हों ने अभी आफर भी किया है जिस किसी अफसर को वह मुनासिब समझें उसके ज़रिये इस चीज़ की इन्क्वायरी कराई जाए....

Mr. Speaker: The Adjournment Motion does not stand. Government have made a statement about it.

श्रीमती शन्नो देवी (जगाधरी): स्पीकर साहिब मैं आपकी इजाज़त से इस बारे में कुछ अर्ज़ करना चाहती हूँ क्योंकि मैं इस हाउस की सब से पुरानी मैम्बर हूँ और 25 सालों तक मैंने देखा है कि लेजिस्लेरज़ किस तरीका से चलती हैं (विघ्न)

Mr. Speaker: Order Please.

श्रीमती शन्नो देवी: मुझे निहायत दुख और शरम के साथ कहना पड़ता है कि आज आप..(विघ्न) आप मुझे सिर्फ दो तीन मिन्ट बोलने की इजाज़त दीजिये मैं इतने समय में ही कह लूंगी और यह मेरा अधिकार भी है सिर्फ आपकी कृपा होनी चाहिए। मैं यह बताना चाहती हूँ कि 1962 में यही मेंम्बर जिनके मुतअल्लिक परसों से और

[श्रीमती शन्नो देवी]

तरसों से यह बात चल रही है और आज भी चल रही है, मुझे बड़े दुख के साथ कहना पड़ता है कि जिस पंजाब के योधा ने, जिस ने पंजाब को आगे बढ़ाने की कोशिश की थी, मेरी मुराद सरदार प्रताप सिंह कैरों से है, जिसने इस सूबे की बड़ी खिदमत की और जिसका कत्ल हुआ सड़क पर, जब वह चीफ मिनिस्टर थे, तो सब से ज्यादा यही मैंम्बर उनके साथ हुआ करते थे। यह बात मुझे बड़े दुख के साथ कहनी पड़ रही है कि पिछले सेशन में जब 30 या 40 मैंम्बरों ने लिख कर दिया था और जब सरदार प्रताप सिंह चीफ मिनिस्टर नहीं रहे थे तो इसी मैंम्बर ने कहा था कि सरदार प्रताप सिंह कैरों की नैतिक मौत हो गई है इस सम्बन्ध

श्री अध्यक्ष : आप इन बातों को छोड़ें अगर आप इस मामले के बारे में कोई रोशनी डाल सकती हैं तो डाल लें। (The hon. Lady Member may leave these things. If she can throw some light on this matter, she may do so.)

श्रीमती शन्नो देवी : मैं यही बात..

(सरदार जय इन्दर सिंह इस वक्त सीट पर खड़े हुए)

श्री अध्यक्ष : सरदार जय इन्दर सिंह जी अगर आप परसनल एक्सप्लेनेशन पर बोलन चाहते हैं तो बाद में दे लेना अभी इनको बोल लेने दो। (शोर) (If the hon Member Sardar Jai Inder Singh wants to speak on a point of personal explanation then he may do so after the hon. Lady Member has spoken.)

सरदार जय इन्दर सिंह : जी हां मैंने प्रसनल एक्सप्लेनेशन देनी है।

(इस पर चौधरी रिज़क राम लोक कार्य मंत्री खड़े हुए)

Mr. Speaker: According to the Rules, ordinarily no comments or discussions are allowed after a statement has been made by a Minister. But, I allowed the discussion only to enlighten myself because the conduct of an hon. Member of this House is involved. During the past many days, allegations and counter-allegations have been made not against one Member but against a number of Members. I have been seriously thinking over it as to where are we going; whether these mutual recriminations should be allowed or not; and if these allegation are there what procedure should be adopted so that all get fair opportunity. Therefore, I am allowing the Members to speak.

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री: मेरी अर्ज़ यह है कि आपकी फरमायश पर चीफ मिनिस्टर साहब ने यहां पर स्टेटमेंट दी और उसके बाद एक मैम्बर ने भी अपनी स्टेटमेंट दी और इसके बाद किसी प्वायंट आफ आर्डर वगैरह पर न खड़े होकर मैम्बर साहिबान ने इस तरह से जो स्पीचिज़ शुरू कर दी है क्या यह कायदे और कानून के मुताबिक है और जिस शक्ल में यहां अब डिस्कशन शुरू हो गई है क्या यह कायदे और कानून के मुताबिक है कि इस तरह से चीफ मिनिस्टर साहब की स्टेटमेंट पर स्पीचिज शुरू हो जाएं..

श्रीमती शन्नो देवी : मुझे बड़े अफसोस के साथ कहना पड़ता है कि मुझे कुछ कहने नहीं दिया जा रहा जब कि मैं आपकी इजाज़त से बोल रही हूँ।

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : स्पीकर साहिब ....

चौधरी देवी लाल : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर । क्या कोई मैम्बर बिना प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर रेज़ किये बीच में बोल सकता है ?

श्री ग्रध्यक्ष : ग्रगर मैं इजाज़त दूं तो । (If I permit, he can speak.)

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ਼ ਆਰਡਰ, ਸਰੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਮੇਰੇ ਇਕ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਤੇ ਰੂਲਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਮੈਂ ਕੇਸ ਦੇ ਮੈਰਿਟਸ ਜਾਂ ਡੀਮੈਰਿਟਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ । ਪਰ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇਨਫ਼ਰਮੇਸ਼ਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਅਧੇ ਘੰਟੇ ਦੀ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਰਖ ਲਉ । ਅਗਰ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਤੇ ਬਹਿਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ this will be a precedent which can not be avoided later. So, Sir, we must function according to Rules. ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਕਾਨੂੰਨ ਔਰ ਕਾਇਦੇ ਬਣਾਏ ਹਨ...—

(*Interruptions*)

ਇਕ ਅਵਾਜ਼ : ਕੀ ਇਹ ਸਪੀਕਰ ਨੇ?

(*Interruptions*)

श्री ग्रध्यक्ष : ग्राप इस तरह से इन्टरप्ट न करें यह नहीं कि ग्राप किसी को बोलनें दें ग्रौर किसी को न बोलनें दें । I hope you will allow me to conduct the proceedings. Captan Rattan Singh, please be brief ? (The hon. Members should not interrupt like this. This is not proper to allow some to speak and not allow others. I hope you will allow me to conduct the proceedings. Captain Rattan Singh may please be brief.)

ਕੈਪਟਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ, ਜਨਾਬ, ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਕਾਇਦੇ ਕਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਹੋਵੇ। ਠੀਕ ਲੀਨੀਐਂਟ ਹੋਣ ਦਾ ਤੁਹਾਡਾ ਰਾਈਟ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਤਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਕਾਇਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਕੰਮ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਪੋਰਟ ਦਿਆਂਗੇ ।

(*Interruptions*)

श्रीमती शन्नो देवी : स्पीकर साहिब, मैं किसी मोशन पर नहीं बोल रही, मैं तो इस ग्रागस्ट हाउस के मैम्बरों को एक मश्वरा देना चाहती हूँ ग्रापकी इजाज़त से । यह जो बयान बाज़ी होती है एक दिन कुछ ग्रौर दूसरे दिन कुछ , इसका पार्टी पर ग्रौर हाउस पर ग्रसर पड़ता है। मुझे किसी ए या बी के बारे में कुछ नहीं कहना मुझे तो ग्रदब से चीफ मिनिस्टर से यही दरखास्त करनी है कि कि ग्रापकी ज़िम्मेदारी है ग्रौर ग्रापको तथा उन लोगों को समझ लेना चाहिए कि ऐसे लोग सिर्फ ताकत के साथ होते हैं..............(तालियां) (विघ्न)

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहिब, सरदार जयइन्द्र सिंह ने अपना ऐक्सप्लेनेशन देते हुए मेरा भी ज़िक्र किया कि मैंने डिफैंस फंड के मामले में इल्ज़ाम लगाए थे । पोज़ीशन यह है कि मेरा एक सवाल था कि अमृतसर और करनाल ज़िलों में कितना कितना डिफैंस फंड अकट्ठा हुआ तो जवाब आया ....

श्री अध्यक्ष : आप के खिलाफ कोई ऐलीगेशन नहीं लगाई गई, आप बैठिए, (विघ्न) (No allegations have been made against the hon. Member. He should resume his seat.) (*Interruptions*)

ਸਰਦਾਰ ਜੈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਪਰਸਨਲ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ, ਸਰ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੋਹਤਰਿਮਾ ਬੀਬੀ ਸ਼ੰਨੋ ਦੇਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਬਾਰੇ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜੇਹੀ ਕੋਈ ਸਟੇਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਖਲਾਕੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਹ ਗਲਤ ਗੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੇ [* * * *] ਕੀਤੀ ਹੈ । (ਸ਼ੋਰ)

Mr. Speaker: Order please. ਤੁਸੀਂ ਇਹ 'ਬਕਵਾਸ' ਦਾ ਲਫ਼ਜ਼ ਵਾਪਸ ਲਉ । (Order please. The hon. Member should withdraw the word 'Bakwas')

ਸਰਦਾਰ ਜੈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ: ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ । ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਗਲਤ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਨਹੀਂ । ਅਗਰ ਕੋਈ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਤੋਂ ਮੁਸਤਫ਼ੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ । (ਵਿਘਨ)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸ਼ਰ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹਾਊਸ ਦੇ ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਲੇਡੀ ਮੈਂਬਰ ਨੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਮਾਤਾ ਦਾ ਸਤਕਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਸੁਜੈਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਜਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਇਤਨੇ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ (* * * *) ਦਾ ਲਫਜ਼ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵਿਦਡਰਾ ਕਰਾਉਣਾ ਇਕ ਗਲਤ ਮਿਸਾਲ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢੋ, ਅਸੀਂ ਬਕਾਇਦਾ ਮੋਸ਼ਨ ਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ । (ਵਿਘਨ)

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ [* * *]

---

*Note: Expunged as ordered by the Chair.

श्री अध्यक्ष : देखिए मैं आपको यह इनफर्मेशन देना चाहता हूँ कि अगर कोई मैंबर यह समझता है कि वह दूसरे के खिलाफ आप इलज़ाम लगा सकता है और दूसरा कुछ नहीं कह सकता तो यह गलत बात है। (विघ्न) जब बाबू अजीत कुमार ने यह कहा कि गुंडे को बाहर निकालो तो आपने उसको टालरेट कर लिया, आप उनको नहीं कहते कि वापस लो। जब तक वह मैम्बर है तो दूसरों की ही तरह इस हाउस का मैम्बर है। और सरदार लछमन सिंह भी इतने सैन्सेटिव हो गए कि बकवास का लफ़ज़ वापस लिया जाना ही काफी नहीं है, मैम्बर को ही बाहर निकाला जाए। इस तरह से उलट स्टैंडर्ड न रखें। जब काबले एतराज़ शब्द वापस ही ले लिया तो बाकी क्या रह गया।

It will not form part of the proceedings. (*Addressing Sardar Lachhman Singh Gill* : I would like to inform the hon. Member that it is wrong on the part of an hon. Member to think that he can make allegations against an other one while the latter can not do so. (*Interruption*). When Babu Ajit Kumar demanded that Goonda be turned out of the House these hard words were tolerated by him and he did not press for their withdrawal. He may remember that so long he (Shri Jai Inder Singh) is a member of this House, he is as good a Member as others are. Again Sardar Lachhman Singh himself became so sensative that the withdrawal of the word "Bakwas" would not satisfy him and he demanded the withdrawal of the Member from the House. He should not have two different Standards. When the objectionable word has been withdrawn then what more is still left to be done. This will not form part of the proceedings.)

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : On a point of Order, Sir. Mr. Speaker, certain allegations, definite and specific, were levelled against the Chief Minister by Sardar Sachhman Singh Gill to the effect that warrants of arrest had been issued........

Mr. Speaker: Is it a point of Order ? Does the hon. Member want to repeat what Sardar Lachhman Singh Gill has said ?

Chaudhri Mukhtiar Singh kMali: I am not making any statement. Sir, certain allegations were made against the Chief Minister to the effect that warrants of arrest had been issued by the Home Minister and these were cancelled by the Chief Minister and the hon. Shri Prabodh Chandra undertook to get this point cleared through the Chief Minister. But there is nothing in the statement made by the Chief Minister to that effect whether he interfered in the course of investigation or not.

Comrade Ram Chandra: Mr. Speaker, this is again continuing discussion on the statement of the Minister. I think no discussion can take place on the statement of the Minister and the Ministers are entitled to make any statement at any time.

श्री बलरामजी दास टंडन : मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि कल जितने प्वायंट्स रेज़ किए गए थे उन सब का जवाब इस स्टेटमेंट में नहीं आया जोकि चीफ मिनिस्टर साहिब ने दी है और जिस के लिये आपने आज का दिन फिक्स किया था तो अगर स्टेटमेंट में सारे प्वायंटस भी कवर ना हों तो इसके देने की क्या सैंस है।

Mr. Speaker : Please take your seat.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਜੋ ਬਕਵਾਸ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸਰਦਾਰ ਜੈਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਰਤਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੀ ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ੰਨੋ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਕ ਧੱਬਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਬੀਬੀ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਣ।

Mr. Speaker: Please take your seat. You cannot set two standards in this House.

Pandit Chiranji Lal Sharma: Mr. Speaker, I put a point of Order and you will kindly remember that you did not give your ruling on that. As the hon. Chief Minister is going to say something in addition to what he has already said, will you kindly give your ruling on the point of Order that I put earlier ?

Mr Speaker: After the Chief Minister has made the statement.

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। मैं आपकी रूलिंग इस बात पर चाह रहा हूँ कि जय इन्दर सिंह के बारे में बहन शन्नो देवी ने जो हवाला जो उनके मुतालिक अखबारों में छपा दिया था और जिसकी कोई कांट्राडिक्शन नहीं हुई, वह यह था कि जय इन्दर सिंह ने स्टेटमेंट दिया था कि सी. एम. के साथ 100 मैंबर हैं और सरदार दरबारा सिंह के साथ 7 और यह इनकी पार्टी की चीज़ थी और इसकी भी तरदीद नहीं की गई और फिर इन्होंने बकवास का शब्द कह कर इस हाउस की डिप्टी स्पीकर की इनसल्ट की है। इसको कैसे बरदाश्त किया जा सकता है। यह खुद झूठा है और इसे पार्टी में जूते पड़े और इतनी एलीगेशन्ज़ जिस पर लगी हुई हों उसको इस तरह के इलफाज़ इस्तेमाल करने की इजाज़त कैसे दी जा सकती है।

ਸਰਦਾਰ ਜੈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਜਨਾਬ, ਜੋ ਕੁਝ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਨੇ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਲਈ ਪਰਸਨਲ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੀ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਈ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਕਨਟ੍ਰਾਡਿਕਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਛਪ ਵੀ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਝੂਠ ਸੀ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਵੇਖੀ ਨਹੀਂ। (ਵਿਘਨ, ਸ਼ੋਰ)

मुख्य मन्त्री : स्पीकर साहिब, मुझे इस बात का अफसोस है कि इस हाउस का डिकोरम नहीं रखा जा रहा है जैसा कि रखना चाहिए।

(*A voice from the Opposition Benches : It is a reflection on the Chair.*)

Mr. Speaker: He does not mean that. The hon. Member should not try to provoke me.

मुख्य मन्त्री : मैं आपके सामने तीन बातें अर्ज़ करना चाहता हूँ। पहली बात तो यह है कि हमारी, डिप्टी स्पीकर साहिब। श्रीमती शन्नो देवी, के लिये जो इलफाज़ सरदार जय इन्दर सिंह ने इस्तेमाल किये हैं यह बहुत नाज़ेबा इलफाज़ थे और हालांकि मैम्बर ने इनको वापिस ले लिया है मैं, लीडर आफ दी कांग्रेस असैम्बली पार्टी, इस बात के लिये इज़हारे अफसोस करता हूँ।

दूसरी बात यह है कि श्री मंगल सेन डाक्टर बलदेव प्रकाश और श्री टंडन ने कुछ बातें भूख हड़ताल के बारे में कही हैं मैं आपकी मारफत इस हाउस से कहना चाहती हूँ कि कोई सोना का गबन किया गया या कोई फन्डज़ जमा नहीं करवाए या डिफेन्स फन्ड जमा नहीं करवाया गया इसके बारे में मेरे पास किसी किस्म की कोई एप्लीकेशन, कोई ऐलीगेशन कोई कम्पलेंट या कोई एलीगेशन नहीं आई। मैं हाउस को यकीन दिलाना चाहती हूँ कि मेरे पास इस असैम्बली का कोई मैम्बर या कोई पब्लिक का मैम्बर सपेसिफिक बात रिटन दे दे तो ना सिरफ उसकी तहकीकात करेंगे बल्कि कोई मैम्बर इस को प्रूव करना चाहे तो सरकार उसको हर तरह की फैसिलिटी देगी। (प्रशंसा)

तीसरी चीज़ यह है कि मैंने इस हाउस के अन्दर स्टेटमैंट दिया है और इस हाउस को एशोरैंस दी है और आपकी मारफित हाउस को एशोर करना चाहता हूँ कि मैंने किसी आदमी को शील्ड नहीं किया है, न इरादा है और न ही किसी गलत आदमी को शील्ड करना चाहता हूं। (विघ्न) (शोर)

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : (चौधरी देवी लाल की ओर इशारा करते हुए) मुझे पता है कि तूने 9 साल तक कितनी लूट मचाई है।

चौधरी देवी लाल : तेरे जैसा लुटेरा भी मैंने कभी नहीं देखा कि लोगों के टुकड़ों के पीछे पले हो, रिज़क के पीछे पड़ रहे हो।

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : इस बदतमीज़ को मैं अच्छी तरह जानता हूँ; आज बातें करता है।

चौधरी देवी लाल : तुम्हारे जैसे बदतमीज़ को यहां नहीं रहना चाहिए। (विघ्न)

श्री अध्यक्ष : नो प्लीज़। चौधरी देवी लाल आप बदतमीज़ का लफज़ वापिस लें।

(No please. The hon. Member Chaudhri Devi Lal should withdraw the word 'Bad Tameez.')

चौधरी देवी लाल : जनाब, मैंने तो चौधरी रिज़कराम से ही यह लिया है, इन्होंने पहले कहा है।

श्री अध्यक्षा : आप, चौधरी रिज़क राम जी, यह लफ्ज़ वापिस लें।

(Addressing Chaudhri Rizaq Ram: Please withdraw the word 'Bad Tameez')

लोक कार्य तथा कल्याण मन्त्री : मझे यह लफ्ज़ वापिस लेने में कोई एतराज़ नहीं । मैं इस लफ्ज़ को वापिस लेता हूँ।

चौधरी देवी लाल : मैंने तो इसी से यह लफ्ज़ लिया था और इसी को वापिस देता हूँ।

(Interruptions)

मुख्य मन्त्री : एक बात जोश साहिब ने कही है मैं उनको यकीन दिलाना चाहता हूँ कि मैंने किसी स्टेज में रोकने की कोशिश नहीं की है ना ही मैंने करनाल से कोई टैलीफोन इस संबंध में किया है। मैंने अपनी स्टेटमैंट के आखिर में कहा है कि मामला सबजुडिस है, इसलिये इसमें ज़यादा कुछ नहीं कहना चाहता । लेकिन मैं आप को बताना चाहता हूँ कि मैं किसी इन्वैसटिगेटिंग आफसर को नहीं जानता कि कौन है और ना ही उसे मिला हूँ और नाही उसे बुलाया है । मुझे उसके बारे में डायरैक्टली और इनडायरेक्टली कोई इलम नहीं है।

स्पीकर साहिब, इस हाउस के डेकोरम का जहां तक सवाल है हम सब को इस बात की ज़िम्मेवारी लेनी चाहिए। जहां तक आपोज़ीशन बैंचिज़ का सवाल है उनकी पार्टी के लीडर्ज़ बड़े एक्सपीरियेंस्ड पार्लिमैंटेरियन्ज़ हैं। मगर आज जिस तरह की बातें इस हाउस में देखने को आती हैं यह एक तरह का मज़ाक बन कर रह गया है। मैं हाउस को इस बात के लिये बड़े अदब से अपील करूँगा कि मैंबरान को किसी एक दूसरे पर इलज़ाम लगाना या हिट करना यह कोई मुनासिब बात नहीं है। इस तरह से जो बातें होती हैं वह पार्लिमेंटरी तरीका के लिये कोई अच्छी भावनाएं शो नहीं होने देतीं । मैं लीडर्ज़ आफ दी पार्टीज़ से अर्ज़ करूँगा कि वह इसके लिये अच्छी रवायात कायम करें ताकि परोसीडिंग्ज़ ठीक ढंग से चलाई जा सकें। चार पांच रोज़ से जैसे इस हाउस में देखने में आता है यह कोई शोभा देने वाली बात नहीं है। अगर कोई सपैसिफिक ऐलीगेशन्ज़ इस मुआमले में हों वह हमारे नोटिस में लायें, हम तहकीकात कराने को तैयार हैं। डायरेक्टली या इनडायरैक्टली इस इनवैस्टीगेशन में हमने कोई दखल नहीं दिया और न ही हम ऐसा करना चाहते हैं। The law will take its own course. (cheers)

श्री अध्यक्ष : कुछ प्वायंटस आफ आर्डर इस बात पर रेज़ किये गये कि आया जो इनवैस्टीगेशन चल रही है यह एल. आर. को देनी चाहिए या नहीं। इसमें कोई दो राये नहीं हो सकती हैं। It is not for me to decide मुआमला आपके सामने है। Government has made one statement. If you hold different opinion you can make your comments on it when proper occasion arises and not today.

आज का दिन जो हमने रखा है वह बैक बैंचर्ज के लिए ही रखा है। इस डिस-कशन को बढ़ा कर आप उन को यह इंप्रैशन न दें कि आप उनको कोई कार्यवाही नहीं करने देते ।

अब बीबी प्रकाश कौर प्रिवलिज कमेटी की रिपोर्ट्स पर मोशन्ज़ मव करेंगी ।

(Some points of order have been raised whether report of the investigation now going on should be handed over to the L.R. for opinion or not. There can be no two opinions about it that it is not for me to decide it. The matter is before the hon. Members. Government has made one statement. If you hold different opinion you can make your comments on it when proper occasion arises and not today.

Today has been reserved for the back Benches to enable them to participate in the debate. By prolonging the discussion the hon. Members should not give them the impression that they do not want them to participate in the discussion. Now Bibi Parkash Kaur will move motions regarding the Privilage Committee Reports.)

ਬੀਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਵਸਾਤਤ ਨਾਲ ਹਾਊਸ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਟਾਈਮ ਪਹਿਲੀ ਆਈਟਮ ਤੇ ਹੀ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰਜ਼ ਅਜ ਬਜਟ ਤੇ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਹ ਫੇਰ ਪੁਟ ਕਰਾਂਗੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ ਕਿ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਅਜੇ ਕਨਸਿਡਰ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਏ ਪਰਸਨਲ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ, ਸਰ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕੁਝ ਐਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਲਾਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ।

Mr. Spcaker : Please take your seat. I will give you time at the end of the proceedings to day.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ: ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਉਠ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ।

(*Interruption*)

Mr. Speaker : At the end means before the Sabha rises today.

(*Interruption by S. Ajaib Singh Sandhu*)

Government was committed to make a statement and now the Government has made that statement. Then in the light of the feelings expressed in this House, the Chief Minister has again expressed his views. Now there will absolutely be no reference about this matter.

(*Sardar Lachhman Singh Gill rose to speak*)

Mr. Speaker : I will not allow any reference to this matter.

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਬਹਿਸ ਕਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਤਨੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਗੱਲ ਵੀ ਮੁਕ ਜਾਣੀ ਸੀ।

Mr. Speaker : Please look to the rules.

Sardar Lachhman Singh Gill : Sir, I am assisting you.

Mr. Speaker : No. I will let him speak at the end of the sitting before we rise.

ANNOUNCEMENT BY THE SECRETARY

Mr. Speaker : Now Secretary will make some announcement.

Secretary : Sir, under Rule 2 of the Punjab State Legislature (Communications) Rules, 1959, I have to inform the House that the Punjab Village Common Lands (Regulation) Amendment Bill, 1965 and the Punjab Warehouses (Amendment) Bill, 1965 passed by the Punjab Legislative Council on the 8th March, 1965, have been received.

I also lay a copy of each of the said *Bills on the Table of the House.

GENERAL DISCUSSION OF THE BUDGET FOR THE YEAR 1965-66

(Resumption)

Mr. Speaker: Now Shri Gian Chand who was in possession of the House on 10th March will resume his speech.

श्री ज्ञान चन्द (शिमला) : मैं अर्ज़ करूँ कि यह जो ट्रेडर्ज़ कन्ट्रोल एकानमी हम कर रहे हैं हम इस सिलसिला में बड़े लास पर चल रहे हैं। आज सरकार पैसा लोगों से टैक्स की शक्ल में इकट्ठा करती है और खर्च कैसे करती है। यह एक विचार की बात बन गई है।

Mr. Speaker: Please wind up now. You had already taken five to seven minutes yesterday.

Shri Gian Chand: Sir, I require ten to fifteen minutes more.

मैं अर्ज़ कर रहा था कि हमें एक सब-कमेटी के सिलसिले में कुल्लु जाना पड़ा। वहां पर हमने एक पैनसिल मैन्यूफैक्चरिंग सैंटर देखा। पिछले साल इस सैंटर को 600 दिया गया, फिर 1,300 और इसी सैंटर को दिया गया मगर इस फैक्टरी ने महज़ 600 की पैनसिलें बनाई, 150 रुपये का जिससे मुनाफा हुआ और इस सैंटर को 1,150 का लास हुआ। अगर इसके साथ इस सारी लेबर को जो आफीसर साहिबान ने की, डी. सी. साहिब कई दफा गये, अगर वह लेबर की अमाऊंट भी ली जाये तो इनकी प्रोडक्शन में सैंटर का इससे भी ज़यादा लास हुआ जो 2,000 से कम नहीं है। इन सैंटरज़ पर जो खर्च होता है वह सारा वेस्ट जाता है। डिस्ट्रिक्ट वैलफेयर आफीसर इनके इंचार्ज लगाये जाते हैं जिनको 400 रुपया माहवार तनखाह दी जाती है। यह सारा एक्सपैंडीचर वेस्ट जाता है।

---

*N.B.—Placed in the Library.

अगर यह ख्याल किया जाता है कि बूढ़े आदमियों की हालत खराब है, तो उसके लिए एक डिपार्टमेंट खोल दिया जाता है, बजट प्रोवीज़न कर दिया जाता है लेकिन होता क्या है कि जितना प्रोवीज़न किया गया उसका 90 फी सदी रुपया ऐस्टेबलिशमेंट पर खर्च हो जाता है। इसी तह एक साहिब के दिमाग में यह आता है कि नौजवानों की हालत खराब है तो उस के लिये डिपार्टमेंट बन जाता है, इसी तरह बच्चों की हालत खराब कह कर एक डिपार्टमेंट उन के लिये खोल दिया जाता है लेकिन मैं जो बात कहना चाहता हूँ वह यह है कि इस सब का नैट रिज़ल्ट क्या होता है? यह कि सारा रुपया ऐस्टेबलिशमेंट में चला जाता है।

यहां पर करनाल के वैलफेयर सैंटर का ज़िक्र किया गया और कहा गया कि 14 लाख रुपया प्रोवाईड किया जाएगा। यह ठीक है कि वैलफेयर सैंटर अच्छा काम करते हैं। वह आदमी पागल होगा जो यह कहे कि यह अच्छा काम नहीं करते लेकिन देखना यह है कि स्टेट के सामने आज प्राबलम क्या है। अगर एक डिपार्टमेंट के खोलने से लोगों को उतना फायदा नहीं पहुंचता जितना कि सोचा गया है, या उसका 80 फी सदी भी नहीं पहुंचता है तो फिर उसका फायदा क्या है? इसका एक उल्टा नतीजा और होता है। वह यह कि अब मान लीजिये कि स्टेट के सारे बूढ़े आदमियों को आप एक साथ पेंशन नहीं दे सकते तो कुछ को पेंशन देंगे कुछ दफ्तरों में मारे मारे फिरेंगे इससे कुरप्शन बढ़ेगी। और सरकारी अफसर कुरप्शन करने के लिये तैयार हो जाते हैं क्योंकि सिचुएशन ऐसी क्रिएट हो जाती है। मैं आपको शिमले का ज़िक्र करना चाहता हूँ कि एक अफसर ने 10 हज़ार रुपये का ग़बन कर लिया लेकिन सरकार ने कुछ नहीं किया सिर्फ उसे वहां से बदल कर कांगड़े भेज दिया। जब उसने देखा कि 20 हजार लेकर सिर्फ जगह की बदली हो सकती है तो वहां भी उसने 20 हज़ार का ग़बन कर लिया। यानी रुपये का गल्त इस्तेमाल हुआ।

यहां पर स्पोर्टस के लिये एक स्पोर्ट डिपार्टमेंट खोल दिया गया है और एक डाइरैक्टोरेट बना दी गई है। एक डिसट्रिक्ट आफिस बना दिया गया मगर तहसील कंडाघाट में एक ग्राउंड बनाने के लिये भी रुपया नहीं दिया जा सकता।

सारे देश में एक ट्रैंड चल रहा है कि नए नए डिपार्टमेंट खुलते जा रहे हैं। एक टूरिज़म डिपार्टमैंट देश भर में खुल रहा है। और उस पर इसलिये रुपया खर्च किया जा रहा है कि लोग टूरिस्ट बनें और इधर उधर जाकर रुपया खर्च करें। लेकिन साथ ही एक स्माल स्केल सेविंग डिपार्टमेंट खोला जा रहा है और उस पर पब्लिसिटी करके यह कोशिश की जा रही है कि लोगों में यह आदत पैदा हो कि रुपया बचा सकें। अब समझ नहीं आता कि सरकार किस तरह से काम करती है और क्यों एक साथ कंट्राडिक्टरी डिपार्टमेंट खोले जाते हैं।

आज चारों ओर बड़ा शोर है कि कीमतें बढ़ रही हैं लेकिन उसका कारण क्या है? यही कि हम जो कुछ खर्च कर रहे हैं, अनप्राडैक्टिव चीज़ों पर खर्च कर रहे हैं।

[श्री ज्ञान चन्द]

10 लाख रुपया फिल्म इनडस्ट्री के लिए रखा गया है। जब कि फ्लड के दिनों में लाखों लोग बर्बाद हो गए, मगर उसके लिये गवर्नमेंट के पास रुपया नहीं है और फ्लड कंट्रोल की तरफ इतना ध्यान नहीं है कि आगे के लिये फ्लड्ज़ आएं ही नहीं कुछ ऐसा इन्तजाम किया जाए।

इस साल सैक्रेटेरियट के लिये 185 लाख का प्रोवीज़न किया गया है जबकि पिछले साल 133 लाख ही था यानी सब जगह अनप्राडक्टिव स्कीमों और डिपार्टमेंट्स पर खर्च किया जा रहा है, इसलिये स्टेट की हालत सुधरे तो कैसे सुधरे। यही नहीं, एक ग्रीविंसिज़ डिपार्टमेंट खोलने लगे हैं। लेकिन मैं पूछना चाहता हूं कि वह ग्रीवेंसिज़ आफिसर या डाइरैक्टर क्या ग्रीवेंसिज़ सुनेंगे जब कि हालत यह है कि अगर एक लैटर चौधरी रिज़क राम को भेजा जाए तो वह तो 4 दिन में उसका उत्तर दे देते हैं मगर अगर उसकी नक्ल लेनी हो तो सैक्रेटेरियट से 5, 5 महीने में मुश्किल से मिलती है। तो मैं जिस बात पर ज़ोर देना चाहता हूँ वह यह कि यह डिपार्टमेंट से लोगों का भला नहीं होने वाला है। यह जो इनएफिशैंसी है यह तो सरकार की पालीसी की वजह से है। जब तक पालीसी नहीं बदलेगी तब तक इस तरह हाफहारटिड मैयर्स लेने से कुछ नहीं होगा और न स्टेट की हालत सुधरेगी।

बहुत सारे आनरेबल सदस्यों ने बड़ी बड़ी मुबारिक दी कि किसानों के लिये सबसिडी और लोन का प्रोवीज़न रखा गया है। लेकिन मैं बतलाना चाहता हूँ कि तहसील कंडाघाट में हारटीकल्चर के लिये लोन दिया गया लेकिन हालत यह है कि पचासों लोग मुझे कभी कंडाघाट में, कभी सोलन में मारे मारे फिरते हुए मिले और उन्होंने कहा कि लोन ही नहीं मिल रहा है। हालांकि लोन से ज़यादा रुपया उनको इधर उधर आने जाने में और मारे मारे फिरने में खर्च हो गया। और जनाब जो रुपया हारटीकल्चर के सिलसिले में बतौर लोन के मिला वह किन को मिला ? वह भी सुन लीजिये। यह लोन सिर्फ उन लोगों को दिया गया जिन्हें हम इनफलुएंस क्लास कहते हैं, जिनमें हमारी सरकार के अफसर भी शामिल हैं। और पोलिटीकल दोस्त भी शामिल हैं। वह लोन उनको नहीं मिलता जिन्हें ज़रूरत है और उन्हें हकीकत में मिलना चाहिए लेकिन यहां सबसिडी के लिये और लोन की प्रोवीज़न के लिये बड़ी बड़ी मुबारिकबाद दी जा रही हैं।

तहसील कंडाघाट में आलू के लिये सबसिडी दी गई। लेकिन जिन्हें 50 बोरी की ज़रूरत थी उन्हें सिर्फ 10 का परमिट दिया गया और जो छोटे छोटे कर्मचारी थे उन्होंने बाकी की बोरियां मारकेट में बेच दीं और आलू मारकेट में आम रेट पर लोगों को मिला। मैं यह कहना चाहता हूँ कि सबसिडी के सिलसिले में, लोन के सिलिसले में, हम कुरप्शन पैदा कर रहे हैं।

कुछ रुपया लगभग 15 लाख कैटल फीड के लिये इसमें रखा गया । क्या ग्राप समझते हैं कि सारी स्टेट में 15 लाख रुपये में कैटल फीड दे सकते है ? इससे एक नई कुरप्शन पैदा होगी । ग्रौर ग्राप जब एंटी कुरप्शन डिपार्टमेंट बनाते हैं तो उसका यह हाल होता है कि ग्रौर जगह 10 रुपया कुरप्शन का रेट होता है तो उसमें 20 रुपया हो जाता है । (घंटी) । मैं ग्राखिर में इंडस्ट्रियल लोन के बारे में कहना चाहता हूँ। सरकार ने नैपको इंडस्ट्री के लिये एक करोड़ की गारंटी दी ग्रौर वह गारंटी ऐसी इंडस्ट्री के लिये दी गई है जो ग्रभी पैदा तक नहीं हुई है । यह तो समझ में ग्रा सकता था कि किसी ऐसी इंडस्ट्री के लिये जिसकी प्रोडैक्शन बढ़ानी हो उस की गारंटी दी जाती लेकिन उस कारखाने के लिये गारंटी दी गई जिसका जिक्र ग्रभी कागज़ों पर ही है। इस तरह से गारंटी देना डेंजरस है ।

ग्रापको ग्रगर किसी चीज़ को प्रायरटी देनी है तो ऐसी चीज़ों को दें जैसे फ्लड्ज़ कंट्रोल जिससे स्टेट की हालत ग्रच्छी हो सकती है।

ग्रखीर एक बार फिर यही कह के बैठ जाना चाहता हूँ कि सबसिडीज़ से, हाउसिंग लोन से, इंडसटरियल लोन से ग्राप प्राबलिम्ज़ का हल नहीं कर सकते । इनसे ग्रौर प्राबलम्ज़ बढ़ती हैं, कुरप्शन बढ़ती है। इन कोटों, परमिटों ग्रौर लाइसेंसों से सोशलिज्म नहीं ग्रा सकता । सारी इकानामी शैटर होती है। ग्रौर नई नई किस्म की कुरप्शन बढ़ती जाती है । ग्रौर ग्राज हालत यहां तक पहुंच गई है तीसरी फाईव ईयर प्लैन का ग्रखीर चल रहा है, मगर हालत बद से बदतर होती चली जाती है। इसलिये मेरी यह दरखास्त है स्पीकर साहब ग्रापके ज़रिये सरकार से कि वह ग्रपनी इस किसम की पालिसी को बदलें जिससे स्टेट का भला नहीं होता ।

(At this stage Shri Ram Parkash was called upon to speak.)

(Noise and interruptions from the Treasury benches)

श्री रूप लाल मेहता : स्पीकर साहिब हमें टाइम नहीं मिला, हमें कब बोलने का मौका दिया जाएगा ?

Mr. Speaker : I have received a list of names of hon. Members both from the treasury as well as the opposition benches. I will allow the Members to speak according to the ratio of the Members here on party basis.

श्रीमती सरला देवी : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर । स्पीकर साहिब चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी साहिब ने मुझे कल भी कहा था ग्रौर ग्राज भी बताया है कि तीन दिन से मेरा नाम वह ग्रापको भेज रहे हैं। मुझे समझ नहीं ग्राती कि मुझे टाइम क्यों नहीं दिया जा रहा ।

श्री सुरेंद्र नाथ गौतम : स्पीकर साहिब, आपने बड़ी मेहरबानी की जो बैक बैंचर्ज के लिए आज का दिन रखा है लेकिन मुझे ऐसा मालूम होता है कि जो list भेजी गई है उसमें भी हमारा नाम नहीं आवेगा । मैं जानना चाहता हूँ कि बैक बैंचर्ज की क्या डैफीनेशन है ।

(Noise from Treasury Benches.)

Mr. Speaker : The time of Shri Ram Parkash has been wasted by the Members sitting on the Treasury benches. I, therefore, call upon Shri Fateh Chand Vij to make his speech.

श्री राम प्रकाश : स्पीकर साहिब मेरा इसमें क्या कसूर है। मुझे आप बोलने दें । अभी तो वैसे भी 10 मिनट नहीं हुए ।

Mr. Speaker : After Shri Fateh Chand Vij, please.

श्री फतेह चंद विज (पानीपत): स्पीकर साहिब वित्त मंत्री साहिब ने जो बजट पेश किया है इसमें $3\frac{1}{2}$ करोड़ रुपये का घाटा दिखा कर और साथ यह कह कर कि यह अनकवर्ड रखा जाएगा यहां पर वाह वाह तो करवा ली है लेकिन अभी इस ऐलान की सियाही खुश्क नहीं हुई थी कि चुप चाप दूसरी तरफ से इस $3\frac{1}{2}$ करोड़ रुपए को रीकवर करना शुरू कर दिया है । किसी ने ठीक कहा था

इबतदाए इशक है रोता है क्या ।
आगे आगे देखिए होता है क्या ।।

स्पीकर साहिब, टैक्सेशन डिपार्टमैंट ने जिसके इंचार्ज हमारे वज़ीर खज़ाना हैं एक नोटीफिकेशन निकाला जो पंजाब के 10 हजार के करीब पब्लिक कैरियर्ज़ पर 1200 रुपया सालाना फी ट्रक गुड्स टैक्स देते थे उसको बढ़ा कर 2,400 रुपया सालाना कर दिया गया है। स्पीकर साहिब पहले उस 1,200 रुपये के इलावा वह टोकन टैक्स और रूट परमिट फीस वगैरा भी एक्सटरा देते हैं लेकिन अब 1,200 रुपया यकदम सालाना और बढ़ा दिया है। इस तरीके से एक करोड़ 20 लाख से ज्यादा का टैक्स उन पर लगा दिया । पहले यह ऐलान कर देना कि यह अनकवर्ड रहेगा और दो दिन के बाद इस तरह की जुलम की तलवार चला देना इनको ज़ेबा नहीं देता था। स्पीकर साहिब ट्रांस्पोर्ट ट्रक्स वाले पहले ही टैक्सों के बोझ के नीचे बहुत दबे हुए हैं। यह जो 1,200 रुपया अब इनकरीज़ किया है यह नाकाबले बर्दाश्त है। इस एलान के बाद ट्रकों वालों ने यह फैसला किया है कि 31 मार्च को पंजाब के सारे ट्रक अप्रेटर्ज़ अपने अपने रूट परमिटस रजिस्ट्रेशन अथारिटी के पास जमा करवा कर खड़े हो जायेंगे। अगर सरकार उन के ग्रीवैंसिज को दूर नहीं करेगी और ट्रक्स खड़े हो गए तो उसकी वजह से चीज़ों में जो महंगाई आएगी उस की ज़िम्मेदारी हमारी गवर्नमेंट के सिर पर होगी । मैं फिनानस मिनिस्टर साहब से रिक्वैस्ट करूँगा कि वह इस फैसले को वापिस लें और उस नोटीफिकेशन को कैन्सल करवाएं ।

इसके बाद मैं स्पीकर साहिब ड्रेनेज़ डिपार्टमेंट के मुताल्लिक कुछ अर्ज़ करना चाहता हूँ। करोड़ों रुपया हर साल इस महकमें पर खर्च किया जा रहा है लेकिन बरबादी में हर साल अज़ाफा होता जा रहा है। स्पीकर साहिब आम तौर पर यह कहा जाता है कि कुदरती तौर पर ऐसे हालात बन गए हैं जिसकी वजह से बरबादी में अज़ाफ़ा होता जा रहा है। लेकिन मैं समझता हूँ कि इस बरबादी को लाने में इनसान का भी हाथ है। स्पीकर साहिब यह जो ड्रेनों की एलाईनमेंट पोलिटीकल इनफूलएंस से मशरक की बजाए मग़रब को और शमाल की बजाए जनूब को कर दी जाती है उसकी वजह से हर साल बरबादी हो रही है। ड्रेन नं 8 जिस का डाईवर्शन जमुना की तरफ लाया जा रहा है उस वजह से जी. टी. रोड 3–4 महीने बंद रही है। पिछले साल यह बात बार बार सरकार के नोटिस में लाई गई थी कि जमना का लैवल 3।4' ऊंचा है और ड्रेन का लैवल नीचे है इस लिये ड्रेन का पानी जमना में कैसे डाला जा सकता है। लेकिन किसी ने गौर नहीं किया। इसके इलावा स्पीकर साहिब जो ड्रेनों के बड़े बड़े प्राजैक्ट हैं वह शुरू कर दिए गए हैं लेकिन जो छोटी ड्रेनें हैं जिन पर थोड़ा सा खर्च कर ज्यादा लाभ उठाया जा सकता है उनकी तरफ कोई ध्यान नहीं दिया जा रहा। हर एक अफसर चाहे छोटा है या बड़ा वह यह चाहता है कि मुझे बड़े प्राजैक्ट का इंचार्ज बना दिया जाए। नतीजा यह है कि वह छोटी छोटी प्राजैक्टस नहीं बनाई जा रहीं, तबाही का कारण हो रही हैं। पानीपत के पास एक नौरा ड्रेन है वह जब बिजोल गांव के पास पहुंचती है तो गांव के पास जाकर पानी का लैवल ऊंचा है। वहां पर जो साइफन है वह छोटी है इस लिये पानी पूरा गुजर नहीं सकता। नतीजा यह होता है कि पानी एक एक दो दो महीने इधर उधर फैला रहता है और फसलों को तबाह करता है।

स्पीकर साहिब, उस साइफन को चौड़ा करने के लिए बहुत थोड़ा खर्च करने की ज़रूरत है लेकिन उस तरफ बिल्कुल ध्यान नहीं दिया गया है। हर साल की बरबादी तो यह सरकार बरदाश्त कर रही है जिससे लाखों का नुक्सान हो रहा है लेकिन यह थोड़ा सा खर्च नहीं किया जा रहा है। इसे जल्दी चौड़ा किया जाए। अब मैं इस सरकार की और इसके महकमा इरीगेशन की कमजोरी और लाचारी की एक मिसाल हाउस को बताना चाहता हूँ। यह जो जमुना दरिया के साथ साथ डिसप्यूटिड एरिया है इसके लिये एक जमुना कमेटी बनी हुई है। जिसमें हमारे पंजाब के आई. पी. ऐम. यू. पी. के आई. पी. ऐम. और सैंटर के आई. पी. एम. मैम्बर हैं। हमारे पंजाब गवर्नमेंट के नुमाइंदा ने वहां कमेटी में यह बात उनके नोटिस में लाई कि यू. पी. सरकार ने नाजायज़ तौर पर जमुना पर एक बांध बना लिया है जिससे जमुना का रुख बदल दिया गया है और उसकी वजह से हमारे पानीपत तहसील के गांव को खतरा पैदा हो गया है। इसके जवाब में यू. पी. गवर्नमेंट के नुमाइंदा ने यह कहा कि कुछ लोगों ने ज़बरदस्ती बांध बना लिया है और उसके लिये वह सरकार कार्यवाही कर रही है। यह कह कर उन्होंने बात टाल दी। मैं अपनी सरकार से यह पूछना चाहता हूँ कि क्या हमारे इलाका के लोगों को भी ऐसी धक्केशाही करने की अजाज़त देने के लिये वह तैयार हैं कि वह भी बांध बना कर

पानी का रुख उनकी तरफ कर दे। इस चीज़ को रोकने के लिये सरकार को फोरी कार्यवाही करनी चाहिए (घंटी) बस जी एक बात कह कर बैठ जाता हूँ। एक बात हरियाणा डिवैलपमैंट कमेटी के बारे कहना चाहता हूँ। इस कमेटी के बनाने के लिये जिस वक्त हम 40 से ज्यादा ऐम. ऐल. ऐज़. अक्तूबर महीने में चीफ मिनिस्टर साहिब से मिले तो उन्होंने फरमाया था कि यह जो कमेटी बन रही है इसकी रिपोर्ट के आने के बाद चौथे प्लान को फाइनल टच दिया जाएगा और हरियाणा के साथ जो ज्यादतियों की गई हैं उन्हें चौथे प्लान में दूर करने का इन्तज़ाम किया जाएगा ? पिछले हफ्ता मैंने एक सवाल पूछा था तो उसके जवाब में इरीगेशन ऐंड पावर मिनिस्टर साहिब ने चीफ मिनिस्टर साहिब की गैरहाज़री में यह कहा था कि उस कमेटी की रिपोर्ट आए या न आए लेकिन प्लान को फाइनल टच दे दिया जाएगा। मैं पूछता हूँ कि अगर ऐसा ही कहना है तो फिर इस कमेटी को बनाने की ज़रूरत ही क्या थी।

Mr. Sp aker : Please resume your seat now.

चौधरी राम प्रकाश (मौलाना) : स्पीकर साहिब, इस साल का बजट सोशलिज्म के नुकता नज़र से पिछले सालों के बजट से बहुत अच्छा है क्योंकि इसमें अवाम की बहबूदी का बहुत ख्याल रखा गया है..............

आवाजें : हमें वक्त कब मिलेगा ? (शोर)

Mr. Speaker : No hon. Member sitting on the front row of the benches will be given time to speak during this sitting.

डाक्टर बाल कृष्ण : मैं यह जानना चाहता हूँ कि मैं पहले बैंच पर बैठा हूँ लेकिन मुझे अभी तक बजट सैशन में बोलने का मौका नहीं मिला है तो मुझे वक्त मिलेगा भी और कब मिलेगा ?

श्री अध्यक्ष : सैकिंड सिटिंग में कोशिश करूंगा इस सिटिंग में पिछले बैंचों पर बैठने वालों को ही वक्त मिलेगा । (I shall try for it in the second sitting. Only the Members sitting on back benches will get time to speak in this sitting.)

चौधरी राम प्रकाश : तो स्पीकर साहिब मैं इस सरकार को ऐसा बजट पेश करने के लिये बधाई देता हूँ मुझे खुशी है कि इस बजट में सरकार ने ज़रई पैदावार बढ़ाने का इरादा किया है। इस बारे में मैं यह निवेदन करना चाहता हूँ कि ज़रई पैदावार बगैर पानी के नहीं बढ़ाई जा सकती है। मेरा इलाका में न नहरें हैं और न ही ज्यादा तादाद में ट्यूबवैल्ज़ ही हैं और जो थोड़े हैं भी उनके लिये बिजली के कुनेक्शन नहीं मिल रहे हैं। बिजली का कुनैक्शन न मिलने की वजह से वह तीन चार साल से बेकार पड़े हुए हैं। मैं सरकार से निवेदन करता हूँ कि मेरे हलका में मेहरबानी करके ज़यादा से ज्यादा ट्यूब वैलज़ लगाए जाएं और जो ट्यूबवेल्ज़ बिजली न मिलने की

वजह से बेकार पड़े हैं उन्हें जल्दी कुनेक्शन दिए जाएं मेरे हलका में काफी गांव ऐसे हैं जहां बिजली नहीं है मैं अर्ज़ करता हूँ कि जहां सरकार ने बैकवर्ड अलाका को कई रियायतें दी हुई हैं वहां मेरे बैकवर्ड हलका के गांव को बिजली दी जाए। अब मैं सड़कों की बाबत अर्ज़ करता हूँ । एक सड़क जगाधरी से अम्बाला को जाती है । उस पर जी.टी. रोड की तरह ट्रैफिक चलता है। यह सड़क कितनी ज़रूरी है इसका पता इस बात से चलता है कि अम्बाला से जगाधरी बरास्ता पिपली 60 मील के फासले पर पड़ती है लेकिन यह जो सड़क बनी है इसके रास्ते कुल 30 मील का फासला है यानी इस सड़क के जाने से 30 मील की बचत होती है। यह सड़क वैसे तो मुकम्मल है लेकिन इस पर तीन पुल न बनने की वजह से अधूरी ही रह गई है। मैं अर्ज़ करता हूँ कि अगर सरकार इस सड़क की अहमियत को समझती है तो यह जो तीन पुल अधूरे पड़े हुए हैं इनको जल्दी बनाया जाए। एक सड़क जगाधरी से पावना जाती है जो बन चुकी है लेकिन इसमें भी तीन चार मील का टुकड़ा अधूरा रह गया है। जब तक यह तीन चार मील का टुकड़ा मुकम्मल नहीं होगा तब तक यह जगाधरी से पावना की सड़क बेकार ही है। मैं अर्ज़ करता हूँ कि इस तीन चार मील के टुकड़े को मुकम्मल किया जाए । इसी तरह एक सड़क जगाधरी स्टेशन से शहज़ादपुर को जाती है। इस सड़क का सर्वे वगैरा सब कुछ हो चुका है और इस पर कोई पुल बनाने की भी ज़रूरत नहीं है और इसके बनाने पर थोड़ा खर्च ही आएगा । इसे भी जल्दी बनाया जाए। फिर छछरौली के नज़दीक एक फरलांग के फासला पर सड़क पर एक पुल बनाने की ज़रूरत है उस पुल के बनने से घाड़ के 60 गांव को फायदा हो सकता है। इस पुल के न बनने की वजह से किसानों को अपना अनाज छछरौली मंडी में लाने में दिक्कत आती है । इसे भी बनाया जाए। मेरे अलाके में मसमौली में एक मिडल स्कूल है। लोगों ने पैसे इकट्ठे करके निहायत शानदार बिल्डिंग उसकी बनाई है। मैं तीन साल से इस सरकार को निवेदन कर रहा हूँ कि इसे अपग्रेड करके हाई स्कूल बनाया जाए लेकिन नहीं बनाया गया है। पता नहीं ऐमरजेंसी की वजह से फंड न होने की वजह से ऐसा नहीं हो सका है। मैं सरकार से कहूँगा कि उसे जल्दी हाई स्कूल बनाया जाए। पिछली दफा गोपाल मोचन के मेला पर शिक्षा मंत्री वहां गए थे तो उन्होंने वायदा किया था कि आयंदा बजट में इसे अपग्रेड किया जाएगा । मेरे इलाका में पांच प्राइमरी स्कूल जो खुड्डा, भम्बोल, बराड़ा, गोकलगढ़ और समालखा में हैं उन्हें भी अपग्रेड किया जाए । लोगों ने काफी पैसा लगा कर उनकी अच्छी अमारतें तैयार की हुई हैं। मैं सरकार से निवेदन करता हूँ कि उनको मिडल स्कूल बनाया जाए । मैं सरकार को बधाई देती हूँ (घंटी) कि जो हमने मुतालबा किया था उसे मान कर कस्टोडियन ज़मीन को सिर्फ हरिजनों को नीलाम करने का फैसला किया है। (घंटी) एक बात मैं और कहना चाहता हूँ । पिछले महिंगाई के दिनों में दिहात में डिपो न होने की वजह से दिहात के लोगों को बहुत तकलीफ हुई है । मैं यह बात कहना चाहता हूँ कि दिहात वालों के साथ हर बात में इमतयाज़ किया जाता है खाह डिपो खोलने हों और खाह चीनी की तकसीम करनी हो । दिहात वालों को जो चीनी पैदा करने वाले हैं कम चीनी दी जाती

[चौधरी राम प्रकाश]

है लेकिन शहर वालों को जो चीनी पैदा भी नहीं करते ज्यादा चीनी दी जाती है। यह इमत्याज़ी सलूक नहीं होना चाहिए।

मैं सरकार से निवेदन करना चाहता हूँ कि सरकार आइंदा के लिये चीनी की तकसीम करने में इम्तयाजी सलूक न करे। (घंटी)

स्पीकर साहिब, मैं सोशल वैलफेयर के बारे में अर्ज करना चाहता हूँ। सरकार ने इन स्कीमों के लिये बहुत कम रकम रखी है। मुझे इस बारे में बहुत ही अफसोस है। अगर सरकार ने यहां पर डैमोक्रैटिक सैट अप कायम करना है तो सरकार को गरीबों की तरफ ध्यान देना चाहिए ताकि उनकी हालत सुधर सके। (घंटी) उनके लिये ज्यादा रुपया मखसूस किया जाए।

11.00 a.m.

स्पीकर साहिब, हमारे सूबे की कैबिनेट में इस वक्त पूरा हरिजन मिनिस्टर नहीं है। मैं समझता हूं कि हरिजनों के साथ ठीक सलूक नहीं किया जा रहा है। इसलिये हम चाहते हैं कि चौधरी सुन्दर सिंह जो कि आजकल डिप्टी मिनिस्टर हैं उनको पूरा मिनिस्टर बनाया जाए। हम उसका नाम प्रोपोज करते हैं।

[At this stage the Deputy Speaker occupied the Chair]

डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं हरिजनों के बारे में अर्ज़ करना चाहता हूँ कि छछरौली के इलाके में हरिजन बबड़ घास से बान बुन कर गुजारा करते हैं। सरकार ने उनके ऊपर मेहरबानी तो कर दी और उनके लिये वहां पर दो कोआप्रेटिव सोसाइटीज़ तो कायम कर दीं लेकिन इस घास की अलाटमेंट बहुत ही देर के बाद करती है। मैं चाहता हूँ कि इसकी अलाटमेंट सितम्बर के महीने में कर देनी चाहिए।

पंडित लाल चन्द प्रार्थी (कुल्लू): डिप्टी स्पीकर साहिबा, बजट पर चार दिन से बहस चल रही है। हर साल बजट पंजाब के करोड़ों लोगों की तमन्नाओं का मरकज़ बन जाता है। जनता और उनके नुमायंदों की उमीदें उभरती हैं। जनता बहुत कुछ ख्याल करती है और उम्मीदें बांधती है। बजट का मुताला करने के बाद कुछ उम्मीदें ठंडी पड़ जाती हैं, कुछ कतई मफकूद हो जाती हैं। तब कुछ एक के लिये अगले साल की तरफ तवज्जोह मबजूल करनी पड़ती है। शुक्रिया और नुक्ताचीनी का मिला जुला जज़बा बजट पर बहस में काम करता है। बजट पर तबसरा कई पहलूओं से किया जाता है। मजमूई आमदन व खर्च, टैक्सों का घटना और बढ़ना वगैरा। हाउस में इस बारे में बातें होती हैं। बहुत कुछ कहा जाता है। गवर्नमेंट और आपोजीशन बैंचों की तरफ से इस बजट पर भी बहुत कुछ कहा गया। उस बारे में ज्यादा वक्त न लेता हुआ सिर्फ इतना ही कहना चाहता हूँ कि मैंने सारे बजट को और गवर्नर के एड्रैस को बड़े गौर से पढ़ा है। मैंने देखा है कि आयुर्वेद के बारे में इनमें कहीं ज़िक्र नहीं किया गया है। ऐसा मालूम पड़ता है कि सरकार को आयुर्वेद का कोई ख्याल ही नहीं है। जब मैं आयुर्वेदिक तरीकाए इलाज के बारे में सोचता हूँ तो मायूस हो जाता हूँ कि सरकार ने इस की तरक्की के लिये कुछ भी नहीं किया है। मैं एलोपैथिक

सिस्टम के बरखिलाफ नहीं हूं। मैं चाहता हूँ कि आयुर्वैदिक सिस्टम को भी बढ़ावा दिया जाए जिसका लाखों लोगों की ज़िंदगियों से सम्बन्ध है लोग गरीब हैं और वह एलोपैथिक दवाइयां खरीद नहीं सकते हैं। डाक्टरों की कमी आयुर्वेद और यूनानी ही ऐसे तरीके हैं जिनसे आम आदमी फायदा उठा सकते हैं और बजट में कई सालों से इसके लिये कुछ नहीं है।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, बजट पे तबसरे का दूसरा पहलू हिन्दी और पंजाबी रिजन का मुकाबला है। हिन्दी रिजन की और इसकी सब कमेटियों की पिछले तीन सालों में जितनी मीटिंग्ज़ हुई उन से अन्दाज़ा लगाया जा सकता है कि पंजाबी रिजन की निसबत हिन्दी रिजन में कम खर्च किया जा रहा है। हिन्दी रिजन को हर तरह से नज़र अन्दाज़ किया जा रहा है। हिन्दी रिजन वालों ने इस बारे में कई दफा सरकार के नोटिस में लाया है लेकिन अभी तक सरकार ने इस कमी को दूर करने के लिये कोई कदम नहीं उठाए हैं। सरकार को इस तरफ ध्यान देना चाहिए। सरकार ने पहाड़ी इलाकों की तरक्की के लिये एक हिल एरिया एडवाइज़री कमेटी बनाई है। इसी तरह से हरियाणा प्रान्त वालों के लिये सरकार ने एक कमीशन मुकर्रर किया है। वह उस इलाके की पसमान्दगी का जायज़ा लेगा और वहां पर जितना काम हुआ है, उसका भी जायज़ा लेगा। लेकिन हम हरियाणा प्रान्त के साथ मुकाबला किये बगैर भी कह सकते हैं कि पहाड़ी इलाका पिछड़ा हुआ है। जहां तक हिल एरिया एडवाइज़री कमेटी का ताल्लुक है, मैं यकीन से कह सकता हूं कि जितना खर्च पर कैपिटा करने का सरकार ने एलान किया है उतना नहीं हो रहा है। यह तो पहाड़ी लोगों से एक हसीन धोका और खूबसूरत फरेब है। मैं तो हरियाणा वालों से कहना चाहता हूँ कि इन्होंने कमीशन तो ज़रूर बनवा लिया है लेकिन वह हमारी तरह इनके झांसे में न आ जाएं। हमें तो यह सरकार तीन साल से ऐसे ही झांसे देती चली आ रही है। मैं यह बात हरगिज़ मानने के लिये तैयार नहीं हूँ कि सरकार के एलान के मुताबिक पहाड़ी लोगों की तरक्की के लिए खर्च किया जा रहा है। हिल्ली रिजन की आबादी 25 लाख है और उस पर सालाना खर्च 4 करोड़ से ज्यादा नहीं है। इसके मुकाबले में हिमाचल प्रदेश की आबादी 13 लाख है और वहां पर हिल्ली रिजन के मुकाबले में तीन गुना ज्यादा खर्च हो रहा है। हिमाचल प्रदेश में तीसरी पांच साला प्लेन के अन्दर 28 करोड़ रुपया खर्च किया जाएगा और पंजाब के पहाड़ी इलाकों में 18 करोड़ रुपया खर्च किया जाएगा। इसी तरह से ज़िला कांगड़ा की आबादी 11 लाख है लेकिन उस पर इस तनासुब से पौने दो करोड़ रुपया सालाना खर्च किया जायगा जबकि हिमाचल में 5.5 करोड़ सालाना खर्च हो रहा है। ज़िला कांगड़ा और हिमाचल की बराबर की आबादी है मगर उनके ऊपर पर कैपिटा खर्च में इतना ज्यादा फर्क है। मैं समझता हूँ कि सरकार पहाड़ी इलाके के साथ एक दिलचस्प मज़ाक कर रही है और नतीजे के तौर पर पहाड़ी जनता के नुमाएयंदों को भी मुआफ का मज़मून बनना पड़ता है। मिसाल के तौर पर मैं एक मिनट के लिये जम्मू के पहाड़ी सूबा का ज़िक्र करता हूँ जिसकी आबादी

[पंडित लाल चंद प्रार्थी]

20 लाख से ऊपर नहीं है, उसकी तरक्की पर सरकार करोड़ों रुपये खर्च कर रही है। भूटान स्टेट की ग्राबादी साढ़े ग्राठ लाख है ग्रौर वहां पर पांच सालों में 17 करोड़ 20 लाख रुपये खर्च किए गए हैं। सिक्कम एक छोटी सी रियास्त है। उसका रकबा 2828 मुरब्बा मील ग्रौर ग्राबादी एक लाख 67 हजार है । यानी कुल्लू जितनी। वहां पर 1961-62 में दस करोड़ रुपया ग्रौर 1962-63 15 करोड़ रुपया खर्च किया गया है जिला कुल्लू का रकबा ग्रौर ग्राबादी सिक्कम से मिलती जुलती है। गवर्नर साहिब के ग्रड्रैस में जिक्र ग्राया था--पिछले साल कि कुल्लू एक ग्रलग जिला बना दिया गया । कुल्लू के लोग बहुत खुश हुए। कुल्लू का रकबा दो हज़ार मुरब्बा मील है ग्रौर उसकी ग्राबादी ढ़ेड लाख के करीब है । पंजाब के हिल्ली एरिया की मखसूस रकम के तनासुब से एक करोड़ से कम रुपया का हिस्सा पांच साला प्लेन में कुल्लू के हिस्से में ग्राता है जो हिमाचल प्रदेश के मुकाबले में बहुत ही कम है । हिमाचल प्रदेश में डेढ़ लाख की ग्राबादी पर पांच साल में तकरीबन 3.5 करोड़ रुपया खर्च किया जा रहा है। मैंने एक सवाल ग्रसैम्बली में किया था जिसका सम्बन्ध कुल्लू में सिर्फ महकमा जंगलात की ग्रामदनी के बारे में था । सरकार ने उसका जवाब देते हुए बताया था कि 1957 से लेकर 1961 तक यानी पांच साल की सिर्फ जंगलात की ग्रामदनी कुल्लू से 1,57,94,281 रुपये है । यूं तो हमें हिस्से से ज्यादा रुपया मिलना चाहिए था लेकिन हकीकत यह है कि हमें हमारा हिस्सा भी वापस नहीं किया जाता । फारेस्ट की इस ग्रामदनी के इलावा हम हर तरह के टैक्स देते हैं ज़मीन का मालिया देते हैं लेकिन जितना हम देते हैं उतना भी हमारे लिये खर्च नहीं किया जा रहा है। वह इलाका बहुत ही पसमांदा है ग्रौर उसका सरकार कोई ख्याल नहीं रखती। हर साल हम भीक मांगते हैं ग्रौर जब बज्ट देखते हैं तो गालिब का वह शेहर याद ग्रा जाता है कि:

बना कर फकीरों का हम भेस गालिब,
तमाशाए ग्रहले कर्म देखते हैं ।

जो ग्रहले करम हैं, जो ख़ज़ाने की चाबियां लिए बैठे हैं वह हमारा तमाशा बना रहे हैं। यह भी मालूम नहीं वह खुद तमाशा बन रहे हैं या हमारा तमाशा बना रहे हैं। (प्रशंसा) (ग्रावाज़ें फिर कहिए।)

बना कर फकीरों का हम भेस गालिब,
तमाशाए ग्रहले करम देखते हैं।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, कहने का मतलब यही है कि उन पहाड़ी इलाकों पर बहुत कम खर्च किया जा रहा है। जब मौसम ग्राता है, वाज़ीर साहिबान कुल्लू की तरफ धड़ाधड़ तशरीफ ले जाते हैं चेरी ग्रौर सेब खाने के लिये । वैसे भी वहां से टोकरियों ग्रौर पेटियां ग्राती रहती हैं। ग्रौर हमें बहुत लारा लप्पा दिया जाता है कि साहिब हम कुल्लू को स्विटज़रलैंड बना देंगे । कई सालों से कहा जा रहा है कि हम यह कर देंगे

वह कर देंगे । लेकिन जो कुछ आदादा शुमार मैंने आपके सामने रखे हैं उनको देख कर मुझे एक शेअर और याद आता है :

जाने किस जुर्म की वुज़रा यह सज़ा देते हैं,
हम को इस दौर में जीने की दुआ देते हैं ।
तेरी आंखों से गुलाबी का यह कतरा कतरा,
वह भी साकी हैं जो मैखाना लुटा देते हैं ।
(प्रशंसा, वाह वाह की आवाजें।)

डिप्टी स्पीकर साहिबा, इससे ज्यादा मैं और कुछ नहीं कहना चाहता कि हमें मुकाबिला तो हिमाचल से ही करना पड़ता है क्योंकि हमें कुल्लू में आने के लिये भी हिमाचल से होकर गुज़रना पड़ता है और कुल्लू से बाहर जाने के लिये भी हिमाचल से होकर गुज़रना पड़ता है। और कोई रास्ता है नहीं, तीन तरफ हिमाचल है--चौथी तरफ जम्मू कश्मीर। हिमाचल प्रदेश में 75 हज़ार की आबादी के लिये एक अस्पताल है, 33 हज़ार की आबादी के लिये एक हैल्थ सैंटर है और 650 की आबादी के लिये एक डिस्पैंसरी रखी गई है। लेकिन कुल्लू 1 लाख 73 हज़ार की आबादी के लिये एक हस्पताल है और वह भी टूटा फूटा हुआ, जिसमें न कोई दवाई का इन्तज़ाम है और न ही एक्सरे का कोई बन्दोबस्त है। हिमाचल में 50 हज़ार की आबादी के लिये एक मैटरनिटी अस्पताल और चाईल्ड वैलफेयर सैंटर है, दो लाख की आबादी के लिये एक डैंटल क्लिनिक है लेकिन हमारे पास मैटरनिटी अस्पताल नाम की कोई चीज़ नहीं और न ही कोई डैंटल क्लिनिक है। लाहौल और स्पिती की हदें लद्दाख और काश्मीर से लगती हैं और दूसरी तरफ तिब्बत से लगती हैं। चार हज़ार मुरब्बा मील रकबे में एक अच्छे और अपटूडेट हस्पताल का ना होना सरकार के माथे पर एक बदनुमा धब्बा है। उन लोगों को मैडिकल एड के लिये हिमाचल प्रदेश यानी मंडी में जाना पड़ता है। लेकिन वहां पर उनकी कोई पूछ ताछ नहीं होती क्योंकि वह दूसरा प्रदेश है। मैं एक और छोटी सी मिसाल देता हूँ। हिमाचल के साथ छोटे छोटे ज़िले हैं और वहां पर सात कालेज हैं । कुल्लू और लाहौल स्पिती के दो ज़िले हैं लेकिन दो ज़िलों के लिये कोई कालेज नहीं है। वाइदा ज़रूर हुआ है कालेज खोलने का देखें कब पूरा होता है। सिवाए मेन रोड के इलाके में अच्छी सड़कें हैं नहीं। जहां ज़रूरत है वहां पुल नहीं है।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, एक और बड़ी ज़रूरी बात मैं आपके ज़रिये सदन के सामने पेश करना चाहता हूँ। वह यह है कि कुल्लू में न्यूज़ प्रिंट फैक्टरी लगाने का बहुत ज़िक्र किया गया है । यह एक ऐसी चीज़ है जिसके बारे में मैं पंजाब भर के लोगों से कह सकता हूँ कि :

तेरी बरबादियों के मश्विरे हैं आसमानों में।

किसी भी देश की ज़िन्दगी के लिये 23 फीसदी ज़मीन पर जंगलात का होना बड़ा ज़रूरी है। मैदानी पंजाब में आज जंगलात दो फी सदी ज़मीन पर है। लेकिन कुल्लू और कांगड़ा में पचास फी सदी से भी ज्यादा ज़मीन के ऊपर जंगलात है। अब

[पंडित लाल चंद प्राथी]

न्यूज़ प्रिंट की जो स्कीम बनाई गई है उसको चलाने के लिये एक लाख के करीब दरख्तों की सालाना ज़रूरत पड़ेगी पहले तो 32 लाख सी. एफ. टी कहते थे लेकिन अब 64 लाख सी. एफ. टी. लकड़ी न्यूज़ प्रिंट फैक्टरी के लिये ज़रूरी होगा । आप अन्दाज़ा लगाइए । अगर 91,000 दरख्त या एक लाख सालाना कटते रहे तो दस बीस सालों में सारा फोरेस्ट खत्म हो जायगा । एक दरख्त को तैयार होने में एक सौ से पांच सौ साल तक लगते हैं। जब दस सालों में जितना जंगल कटेगा अगर उतना लगा भी लिया जाए तो चन्द साल का पौदा पांच साल के पेड़ के मुकाबले में बारिश की बौछाड़ को क्या रोक सकेगा । नतीजा क्या होगा । नतीजा यह होगा कि हम जो फ्लड्ज़ कंट्रोल करने के लिये करोड़ों रुपये खर्च कर रहे हैं यह सब ज़ाया जायेंगे । फ्लड्ज़ रुकेंगे नहीं बल्कि ज्यादा हो जाएंगे । देश में तूफान और तुग़यानी आएगी : यह पंजाब के लिये बड़े भारी खतरे की शुरुआत है । पंजाब के लोगों को इस तरफ फौरी तवज्जोह देनी चाहिए। यह बिल्कुल गलत बात है कि जंगल की कमी को पूरा कर लिया जायगा । दस बीस साल में सारी सफाई हो जाएगी। अन्दाज़े गलत हो जायेंगे और पंजाब तबाह हो जाएगा सिर्फ एक सरमायादार को फाइदा पहुंचाने के लिये । (घंटी की आवाज़ें)

उपाध्यक्षा : प्रार्थी जी आप एक मिनट में खत्म कर दीजिये । एक बात मैं और अर्ज़ कर दूं । आज का वक्त बैक बैंचर्ज के लिये मुकर्रर किया गया है । अगर फ्रंट बैंचिज वाले बैक बैंचर्ज के साथ इनसाफ नहीं करते तो कम से कम बैक बैंचर्ज तो अपने साथ इनसाफ करें । आप एक मिनट में समाप्त कर दें ।

साथ ही मैं यह चाहूँगी कि अगर हाउस की सलाह हो तो कोई वक्त मुकर्रर कर लिया जाए । अगर वक्त मुकर्रर हो जाये तो न तो बोलने वालों को मुश्किल होगी और न ही चेयर के लिये कोई मुश्किल पेश आयेगी । इस वक्त एक घंटा चालीस मिनट हाउस की डिस्पोज़ल पर हैं। (Addressing Pandit Lal Chand Prarathhi : Please wind up in one minute. I would like to tell the hon. Member that only the back benchers are to speak in this sitting. If the Front benchers do not do justice with them, the back benchers should at least do it with themselves. Please wind up in one minute. Besides, I would submit that if the House agrees some time limit may be fixed. If this is done then there will be no difficulty either for the Chair or for the Members. Now one hour and forty minutes are at the disposal of the House.)

आवाज़ें : 15 मिनट रख लो । हाउस का टाइम बढ़ा दीजिये ।

उपाध्यक्षा : 15 मिनट टाईम नहीं रखा जा सकता । और न ही हाउस का समय बढ़ाने का सवाल पैदा होता है क्योंकि हाउस एक बजे खत्म होगा और दो बजे दूसरी सिटिंग है । इसलिये मेरी रिक्वेस्ट मान लीजिये और दस मिनट टाईम रखलें । (शोर) (The time-limit of 15 minutes can not be fixed. The House will adjourn at 1.00 p.m. and will assemble for

the second sitting at 2 p.m. therefore the time of the sitting cannot be extended. Therefore the hon. Members should agree to the time-limit of ten minutes.) (Noise)

आवाजें : ठीक है।

उपाध्यक्षा : मेरी दूसरी रिक्वेस्ट भी सुन लीजिये। मुझे यह बात मुनासिब मालूम नहीं होती कि बार बार घंटी बजाती रहूँ। मैं आठ मिनट के बाद आपको रीमाइंड करवा दिया करूँगी। आप भी घड़ी देख लिया करें और समय खत्म होने पर बैठ जाया करें। यह ज्यादा मुनासिब होगा। (Kindly listen to my second request. I do not consider it proper to go on ringing the bell time and again. I shall remind the hon Member speaking after eight minutes. He should consult his watch and resume his seat after the expiry of time.)

श्री बनवारी लाल : मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि जब अगले बैंचिज़ वाले बोलते हैं तो उनको एक एक घंटा बोलने के लिये मिल जाता है और अब हमारी बारी आई है तो दस मिनट की लिमिट लगा दी है। तो अब हाउस का समय क्यों नहीं एक्सटैंड कर दिया जावे ?

उपाध्यक्षा : मेरे कह लेने के बाद फिर बोलना शोभा नहीं देता। आप बैठिए। It does not look proper to make such remarks after I have taken the decision. The hon. Member may please resume his seat.)

पंडित लाल चन्द प्रार्थी : मैं वाईंड अप कर रहा हूँ, जी। एक प्वायंट और हाउस की खिदमत में पेश करना चाहता हूँ। जहां मैंने कुल्लू की बरबादी का एक पहलू पेश किया है वहां दूसरा यह है कि कुल्लू की जमीन अब बहुत कीमती फल पैदा करने लगी है। आम ख्याल हर तरफ से यह हो गया है कि कुल्लू में ज़मीन ली जाए। नतीजा यह हो रहा है कि फल जहां लोगों के लिये रहमत होते हैं हमारे लिये वही ज़हमत हो रहे हैं। कारण यह है कि हिन्दोस्तान के बड़े बड़े लोग कुल्लू में धड़ाधड़ ज़मीन खरीद रहे हैं और वहां पर आबाद हो रहे हैं। सरमायादार तबका वहां पर जाकर काबिज़ हो रहा है और जमीन की कीमत बहुत बढ़ गई है। एक बीघे के पांच पांच हजार रुपये दिये जाते हैं। वहां के गरीब लोगों के लिये यह बड़ी भारी कशिश है। लोग अपनी ज़मीनें बेच देंगे और उन के पास अपनी रोजी का कोई साधन नहीं रहेगा। सरकार यह सब कुछ खामोशी से देख रही है। (घंटी) अच्छा जी, मैं सम अप कर देता हूँ। डिप्टी स्पीकर साहिबा, जंगलात हमारे कट रहे हैं, ज़मीनें छिन रही हैं। मुलाज़मत में हमारा कोई हिस्सा नहीं है। सनअती तरक्की के लिये कोई जामे स्कीम नहीं है। तालीन के लिये कोई कालिज नहीं है। जिन्दगी और मौत की कशमकश में मुकाबले के लिये कोई अच्छा बड़ा अस्पताल नहीं है। ऐक्सरे नहीं है,

[पंडित लाल चंद प्रार्थी]

दवाईयां नहीं हैं। वहां पर सड़कें नहीं हैं। पुल नहीं हैं। स्विटज़रलैंड तो शायद कभी बनेगा मगर कुल्लू वालों के लिये नहीं ---सरे तसलीम खम किये बैठे हैं। (शोर)

वक्त हो चुका है आखिर में एक शेअर से सारे जज़बात की तस्वीर खेंचता हुआ मैं आपका शुक्रिया अदा करता हूँ ---

जो दिल का राज़ बे आहोफगां कहना ही पड़ता है,
तो फिर अपने कफस को आशयां कहना ही पड़ता है।
ज़बानों पर दिलों की बात जब हम ला नहीं सकते,
जफा को भी वफा की दास्तां कहना ही पड़ता है।
न पूछो क्या गुज़रती है दिल खुद दार पर अक्सर,
किसी बेमेहर को जब मेहरबां कहना ही पड़ता है।

आपका धन्यवाद ।

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक (सफीदों) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, आज यहां पर जनरल बजट पर बहस चल रही है । चूंकि टाईम थोड़ा है इसलिये सबसे पहिले मैं यह कहना चाहता हूँ कि यह जो कामरेड साहिब की गवर्नमेंट है यह डिस्क्रिमिनेशन के असूल पर ही चल रही है। हरियाणे के साथ जनरल तौर पर और पैजेंटरी और देहातियों के साथ पर्टिकुलर तौर पर डिस्क्रिमिनेशन की जा रही है। इसके लिये मैं आपको बीसियों मिसालें दे सकता हूँ। मिसाल के तौर पर हरियाणा के अन्दर फ्लड आते हैं। इनसे बेइन्तहा तबाही होती है । लेकिन इस सिलसिले में वहां पर जो फ्लड रिलीफ कमेटियां बनाई गई हैं। उनमें किन किन आदमियों को रखा जाता है? करनाल के अन्दर जो फ्लड् रिलीफ कमेटी बनाई गई है उसका प्रधान बाबू मूलचन्द को बनाया गया । इसी तरह से रोहतक में पंडित श्रीराम शर्मा को, संगरूर में बाबू बृषभान को, गुड़गांव में मेहता रूपलाल को, फिरोज़पुर में डाक्टर बाल कृष्ण को और हिसार में श्री बलवन्त राए तायल को इन ज़िला कमेटियों का प्रधान बनाया गया । मेरे कहने का मतलब यह है कि इन कमेटियों के साथ भी देहात और गांव वालों को, जिनका सब से ज्यादा नुक्सान होता है, वाबस्ता नहीं किया गया । जिनको इन कमेटियों का प्रधान बनाया गया है उनको न तो यह पता है कि फ्लड कैसे आते हैं, न यह पता है कहां पर किस तरह का नुकसान हुआ है । इस तरह से सारे के सारे शहरी बना दिये गए हैं। इतना ही नहीं। इसी तरह से मेरे पास पचीस ऐडवाइज़री कमेटियों के नाम मौजूद हैं। हर एक डिपार्टमेंट के बारे में वह ऐडवाईज़री कमेटियां हैं। जब उन के अन्दर नज़र डालते हैं तो पता लगता है कि उनमें भी कोई जमींदार मैम्बर नहीं लिया गया, देहातियों का कोई नुमाइन्दा नहीं लिया गया। सभी महाजन यानी शहरी मैम्बर लाकर उनमें रख दिये हैं। मैं किसी खास शक्स के या किसी कौम के खिलाफ नहीं कहता लेकिन इन सभी बातों से साफ जाहिर होता है कि देहातियों और हरिजनों को कामरेड साहिब ने बिल्कुल इग्नोर करके रख दिया है। ऐसे वक्त में हमें याद आता है चौधरी छोटूराम का ज़माना जब कि देहातियों के हकूक की खास तौर पर हिफाज़त की जाती थी उनको पूरी तरह से रिप्रिज़ैंटेशन मिला करती थी । याद

आता है सरदार प्रताप सिंह कैरों का ज़माना कि किस तरह से वह देहातियों के साथ अच्छा सलूक किया करते थे । लेकिन, डिप्टी स्पीकर साहिबा, अफसोस से कहना पड़ता है कि जब से कामरेड सरकार ने हकूमत की बागडोर को अपने हाथों में सम्भाला है देहातियों को बिल्कुल इग्नोर किया जा रहा है । उनकी कोई रिप्रिजैंटेशन नहीं, उनकी कहीं पर कोई आवाज़ नहीं ।

श्री रुलिया राम : आन ए प्वायंट आफ अर्डर, मैडम.......

उपाध्यक्षा : रुलियाराम जी, इस वक्त, आप बैठ जाइए । (I would request the hon. Member Shri Rulya Ram to resume his seat.)

श्री रुलियाराम : क्या मुझे प्वायंट आफ आर्डर करने का भी अख्तियार नहीं है ?

उपाध्यक्षा : मेहरबानी करके इस वक्त बैठ जाएं। बाद में कर लेना । (The hon. Member should kindly take his seat now and raise his point of order afterwards.)

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मुझे चन्द मिनट बोलने के लिये मिले हैं। अगर इन में भी इस तरह से इन्ट्रप्शंज होती गई तो मेरा टाईम खत्म हो जाएगा ।

उपाध्यक्षा : कोई इन्ट्रप्ट नहीं करेगा ।आप अपनी बात करते जाइये। (There will be no interruptions. The hon. Member should have his say.)

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : तो मैं यह कह रहा था कि किस तरह से हरियाणा और देहातियों के साथ डिस्क्रिमिनेशन हो रही है। कैबिनेट में भी हमारे हरियाणे का एक ही मनिस्टर है । हालांकि इरीगेशन एंड पावर का महकमा उसके पास है लेकिन जो फ्लड के बारे में कमेटियां कायम की गई उनकी नामज़दगियां करते वक्त उन से पूछा तक नहीं गया । सारे के सारे मैम्बर कामरेड राम किशन साहिब ने नामज़द किए हैं। इधर अभी कौंसिल के चेयरमेन का झगड़ा चल रहा है। कभी चर्चा होती है कि चौधरी सिरी चन्द को बनाया जाएगा । कभी श्री दुर्गादास खन्ना का नाम लिया जाता है कभी लाला देसराज का । लेकिन देहात से सम्बन्ध रखने वाले किसी भी आदमी का नाम नहीं लिया जाता । यहां पर मेजर साहिब बैठे हुए हैं। पता नहीं वह किस तरह से इन सभी बातों को बरदाश्त किये जा रहे हैं। इनको चाहिए कि अपनी राय दें और मश्विरा दें और देहातियों के लिये अपनी आवाज़ उठाएं कि उनके लिये भी कुछ किया जाना चाहिए। इस पर ही खत्म नहीं । यहां पर हरियाणा के अन्दर कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी पर भी श्री सूरजभान को ही तीन साल के लिये और वाईस चान्सलर बना

[चौधरी इन्द्र सिंह मलिक]

दिया गया है। पैप्सू लैंड कमिशन को ही ले लीजिये । इसका अब बिल्कुल कोई काम नहीं । सरपलस जमीन का अब कोई काम बाकी नहीं । उस पर भी श्री हरभगवान को मैंबर नामजद किया गया है । कहने का मतलब यह है कि हर तरफ हर तरीके से कामरेड साहिब अपनी कम्युनिटी के आदमियों को ही नामजद किए जा रहे हैं। उनकी इस पालिसी को अब ज्यादा देर के लिये बरदाश्त नहीं किया जाएगा । इसका मतलब यह है कि कामरेड साहिब की सरकार का खातमा अब जल्दी नज़दीक है।

उपाध्यक्षा : चौधरी साहब, मैं आपसे दरखास्त करना चाहती हूँ कि चीफ मिनिस्टर की बतौर लीडर आफ दी हाउस कोई कम्युनिटी नहीं हुआ करती । आप अपने जो ख्यालात हैं वही कहिए और चीफ मिनिस्टर की तरफ इस तरह का कोई रैफरेंस न करें। (I may tell the hon. Member Chaudhri Inder Singh Malik that the Chief Minister as Leader of the House has no Community. He may express his view and should make no such reference to the Chief Minister.)

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम । मैं यह पूछना चाहता हूँ कि चीफ मिनिस्टर साहिब का खात्मा यह अहिंसा से करेंगे, डैमाक्रेटिक तरीकों से करेंगे या बाई फोर्स ?

उपाध्यक्षा : यह कोई प्वायंट आफ आर्डर नहीं है । (This is no point of order)

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : मैं यह समझता हूँ कि वहां सामने जो ज़मींदार और देहात के मैम्बर बैठे हैं, जब वह अपनी अपनी आवाज़ उठाएंगे तो इनकी गवर्नमेंट का डैमोक्रेटिक तरीके से अपने आप खातमा हो जाएगा । तो मैं यह बता रहा था कि किस तरह से हरियाणा के लोगों के साथ बेइन्साफी की जा रही है। कुछ और मिसालें में बजट में से आपको देता हूँ।

जो रजिस्टर्ड इंडस्ट्रीज़ हैं उनमें 3,000 तो पंजाबी रिजन में हैं लेकिन हरियाणा में सिर्फ 810 हैं। जहां तक गांव की इलैक्ट्रिफिकेशन का सवाल है जहां पंजाबी रिजन के अन्दर तीन हज़ार गांव को इलैक्ट्रिफाई किया गया है वहां हिन्दी रिजन में सिर्फ 900 को । हिन्दी रिजन के अन्दर तो सिर्फ 1,14,980 की रकम वैटर्नरी डिस्पैंसरियों के लिये जब कि पंजाबी रिजन में 1,69,020 की रकम। इसी तरह से जो बड़े हस्पतालों के लिये है वह हिन्दी रिजन में तो 74,400 है लेकिन पंजाबी रिजन में उन के लिए रकम 1,45,00,000 हैं । गोसदनों के लिए हिन्दी रिजन के लिए सिर्फ 12,000 रुपया रखा गया है जब कि पंजाबी रिजन में इस सम्बन्ध में 23,000 रुपये की व्यवस्था है। इसी तरह क्रैडिट सोसाइटीज़ के लिये हिन्दी रिजन में 1,39 लाख रुपया खर्च किया जाएगा जब कि पंजाबी रिजन में 1.90 लाख। लेबर कंस्ट्रक्शन सोसाइटीज़ के लिये जो अलाटमेंट है वह हिन्दी रिजन के लिये 54,00,000 रुपये है और पंजाबी रिजन के लिये 74,00,000। इसी तरह से आप बलाक्स की रिजनवाईज़ ब्रेकअप ले लीजिये । हिन्दी रिजन में 108 बलाक 57,00,000 की आबादी को सर्व करते हैं लेकिन पंजाबी रिजन में 120 बलाक 73 लाख की आबादी को सर्व करते हैं। जहां तक सड़कों का ताल्लुक है हिन्दी

रिजन के अन्दर अभी तक वह सड़कें भी मुकम्मल नहीं हुई जिनको दूसरी पांच साला प्लान में लिया गया था। तीसरी प्लान वाली सड़कों की तो बात ही छोड़ दीजिये । जब प्लान खत्म होने को आती है तो हमारे रिजन को नज़र अन्दाज़ करके यह सारे का सारा रुपया पंजाबी रिजन की तरफ डाईवर्ट कर दिया जाता है । (घंटी)

डिप्टी स्पीकर साहिबा, अब मैं अपने इलाके की तरफ भी आता हूँ। लेकिन उससे पहिले मैं आपका ध्यान गवर्नर साहिब के सन् 1962 के ऐड्रेस की तरफ दिलाना चाहता हूँ। उस वक्त उन्होंने इसमें लिखा था कि जींद के अन्दर एक मिल्क प्लांट लगाया जाएगा । लेकिन वह प्लांट भी पंजाबी रिजन में अमृतसर या लुध्याना की तरफ चला गया । इसी तरह से पानीपत के अन्दर आठ करोड़ रुपये की लागत से एक पेपर मिल लगती थी। वह भी खटाई में पड़ गई । एक पिग आयरन प्लांट जिला महेन्द्रगढ़ में लगना था । उसको भी वहां से उठाकर किसी दूसरी जगह पर कर दिया है। कहने का मतलब यह है कि एक तो पहिले ही हिन्दी रिजन के मुकाबिले में पंजाबी रिजन पर ज्यादा सरमाया खर्च होता है और उस पर भी यह हिन्दी रिजन में भी उन इलाकों पर ज्यादा पैसा खर्च किया जाता है जहां पर कि उधर से आकर लोग बसे हुए हैं, जहां पर इनके अपने आदमी बसे हुए हैं। जैसे फरीदाबाद, सोनीपत, पानीपत वगैरा में ही उन लोगों पर यह पैसा खर्च किया जा रहा है। इस तरह से एक बड़ी भारी तमीज़ इस इलाके के साथ की जा रही है।

जहां तक मेरे इलाके का ताल्लुक है वहां पर बुरा हाल है । इस साल कोई स्कूल अपग्रेड नहीं किया गया । सिगहाना, मोरखी, लुदाना, बिडथाना की पंचायतों ने आठ आठ हज़ार रुपया बैंक में जमा भी करवा रखा है लेकिन स्कूलों को मिडल तक अपग्रेड नहीं किया गया । इसी तरह ग्रां गुतोली न, खरकराम जी की पंचायतों ने हाई स्कूल अपग्रेड करने के लिये पचीस पचीस हज़ार रुपया की रकम कोआप्रेटिब बैंक जींद में जमा कराने को तैयार हैं। लेकिन वहां पर स्कूलों को अपग्रेड करने की कोई बात ही नहीं की गई ।

पंजाब में सफीदों का इलाका हर साल फ्लड की वजह से बरबाद होता है । लेकन बहादुरपुर सींक ड्रेन, अमनाबाद साईफन, पाथरी साईफन, अन्टा साईफन वगैरा को कभी साफ नहीं किया गया । पानी ओवर फलो करके नुक्सान पहुंचाता है । मगर इस तरफ भी कोई ध्यान नहीं दिया जाता । (घंटी) ।

उपाध्यक्षा : अब आपके सिर्फ दो मिनट रह गए हैं। इसलिये आप वाइंड अप कर लें (विघ्न) (The hon. Member has only two minutes more to speak. Therefore he should please wind up.)

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : डिप्टी स्पीकर साहिबा, इधर हमारे श्री हरबंस लाल जी बैठे हैं, वहां जैन जी बैठी हुई है और आप भी बैठी हैं लेकिन मामला सारे का सारा

[चौधरी इंद्र सिंह मलिक]

टेढ़ा बना हुआ है। इसलिये मैं यह निवेदन करना चाहता हूँ कि अगर सफीदों जुलाना रोड के साथ साथ ड्रेन निकाल दी जाए और सुन्दर ब्रांच और बुटाना ब्रांच के नीचे साईफन बना कर ईसापुर ड्रेन में मिलाई जाए और उसका पानी ड्रेन नम्बर 8 में डाला जाए, जोकि आसानी से यह पानी जज़्ब कर सकती है तो वहां पर इस नुक्सान से पब्लिक को बचाया जा सकता है। (विघ्न)

Deputy Speaker : No interruptions please.

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आप की विसातत से यह अर्ज़ कर रहा था कि बजट स्पीच में पापूलेशन के मुतल्लिक इसमें यह लिखा है—

"The rate of increase in population in the Punjab has been the highest in the country and must be controlled. Otherwise, whatever increase is effected in agricultural production will be set at naught by the increase in population."

सरदार कपूर सिंह जी ने बजट स्पीच में यह कहा है कि जो पैदावार बढ़ती है वह तो खतम होती जाएगी अगर इस तरह से पापूलेशन बढ़ती रही। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं सरदार कपूर सिंह को बधाई देता हूँ कि इन्होंने पैदावार बढ़ाने के लिये कदम उठाए हैं, जो इन्होंने किसानों को थरैशर लगाने के लिये और ट्यूबवैल लगाने की फैसिलीटीज़ दी हैं। यह कर के इन्होंने साबत कर दिया है कि एक जाट भी जहां खेतीबाड़ी अच्छी प्रकार कर सकता है वहां वह हिसाब किताब भी अगर उसे रखना पड़े तो वह भी अच्छी तरह से रख सकता है। पहले सरदार प्रताप सिंह ने किसानों को कुछ इनसेंटिव दिया था और अब इस वज़ारत में से सरदार कपूर सिंह ने ज़मींदारों को इनसेंटिव देने की कोशिश की है। मैं इसके लिये उनको मुबारिकबाद देता हूँ। पहली चीज़ मैंने यह कही है कि पापुलेशन........(घंटी) थोड़ी देर और डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं एक बात कह कर बैठ जाऊंगा...

उपाध्यक्षा : जब कि आपने फैसला कर लिया है कि हरेक मैम्बर दस मिन्ट के लिए बोलेगा तो मैं उसी फैसले के मुताबिक इसकी कार्यवाई चलाऊंगी। (When it has been decided that every member will speak for ten minutes, I will conduct the proceedings of the House accordingly)

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : डिप्टी स्पीकर साहिबा, सिर्फ.......

Deputy Speaker : No please.

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : सिर्फ आध मिन्ट के लिये इजाज़त दे दें, मैं यह बात खत्म करके बैठ जाऊंगा।

मैं यह कह रहा था कि पापूलेशन जो बढ़ती जा रही है इसको रोकने के लिए जिस तरह सरकार अनाज की पैदावार बढ़ाने के लिये किसानों को रियायतें देकर उनको इनसेंटिव देती है इसी तरह से इसे चाहिए कि यह पापूलेशन को बढ़ने से रोकने के

लिये लोगों को इनसेंटिव दे। इसके लिये मैं सुझाव देता हूँ कि जो लोग छड़े रहें उनको यह वजीफे दे, और जो शादी कर के एक बच्चा पैदा करें उनको कम वज़ीफा दे और जो दो बच्चे पैदा करें उनको और कम वज़ीफा दें और जो दो से ज्यादा बच्चे पैदा करें उन पर यह टैक्स लगाएं। अगर ऐसा किया जाए तो पापूलेशन बढ़नी रोकी जा सकती है वरना कभी भी नहीं रोकी जा सकेगी और इसी तरह से बढ़ती चली जाएगी—

उपाध्यक्षा : अब आप बैठ जायें। मैं मैंबर साहिबान से दरखास्त करती हूँ कि जैसा कि आपने फैसला किया है कि हरेक मैम्बर को बोलने के लिये दस दस मिन्ट वक्त दिया जाएगा, इसलिये मैं दो मिन्ट पहले घंटी बजा दिया करूँगी; आप उन दो मिन्टों में अपनी बात वाइण्ड अप कर लिया करें। (The hon. Member should now resume his seat. As it has already been decided that every member shall be allowed to speak for ten minutes, I shall ring the bell two minutes earlier and the hon. Member in possession of the House will wind up his speech.)

WALK-OUT

चौधरी इन्द्र सिंह मलिक : क्योंकि मुझे बोलने के लिये काफी समय नहीं दिया गया, इसलिये मैं वाक आऊट करता हूँ।

GENERAL DISCUSSION ON THE BUDGET FOR THE YEAR, 1965-66

(*Resumption*)

श्री फकीरिया (नरवाना एस. सी.): डिप्टी स्पीकर साहिबा, सब से पहले मैं आपका शुक्रिया अदा करता हूँ जो आप ने मुझे बोलने के लिए वक्त दिया है।

मैं अपने मुख्य मन्त्री जी से और माल मंत्री जी से दरखास्त करूँगा कि तकावियों के सिलसिले में जो हमारी नरवाना तहसील के दो सौ हरिजन इस वक्त जेल में दिये हुए हैं उनको रिहा कर दिया जाए—

ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਣੀ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ। ਅਸੀਂ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਲਿਸਟ ਆਪਣੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਆਪ ਉਸ ਲਿਸਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਵਾਸਤੇ ਕਾਲ ਅਪੌਨ ਕਰਦੇ ਜਾਵੋਂਗੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਚਲਦੀ ਜਾਵੇਗੀ।

उपाध्यक्षा : आप तशरीफ रखिए, मैंने आपका प्वायंट आफ आर्डर सुन लिया है। (The hon. Member should please resume his seat, I have followed his point of order.)

श्री फकीरया : एक बात मैं उस करज़े के बारे में कहना चाहता हूँ जो हरिजनों को मुर्गी पालने के लिये या सूअर पालने के लिये गवर्नमेंट की तरफ से दिया जाता है जिसके लिये इस बजट स्पीच में दिया गया हुआ है कि—

> अनुसूचित जातियों और पिछड़ी श्रेणियों की भलाई तथा आर्थिक प्रगति की तरफ राज्य सरकार विशेष ध्यान देती रही है। उनकी हालत को बेहतर बनाने के लिये ठोस कदम उठाए गए हैं।

तो इनके ठोस कदमों के बारे में मैं अर्ज़ करता हूँ कि मुर्गी पालन के लिये जो यह पांच पांच हज़ार तक के करज़े देते हैं उन के लिये गरीब हरिजनों को तीस तीस हजार रुपये की ज़मानतें देनी पड़ती हैं जो कि उन के लिये देनी बहुत मुश्किल होती हैं। उनसे 15–15 हजार की दो ज़मानतें देने के लिये कहा जाता है। मैं यह समझता हूँ कि यह तो वही बात हुई कि किसी को मकान की ऊंची छत पर चढ़ा दिया जाए और कहा जाए कि नीचे आ जा चाहे उसकी नीचे आते हुए हड्डी पसली भी टूट जाए। इसलिये मैं सरकार से प्रार्थना करता हूँ कि हरिजनों से पांच हज़ार करज़े के लिये 30 हजार की ज़मानत न मांगी जाए और उन्हें पांच हज़ार का करज़ा सिर्फ पांच हज़ार की ज़मानत पर ही दे दिया जाए।

दूसरी बात मैं यह कहना चाहता हूँ कि हमारा जो नरवाना तहसील का इलाका है यह बड़ा बेकवर्ड एरिया है जिसके अन्दर 140 गांव हैं और इनमें से पिछले 12 सालों में सिर्फ 8 गांव को बिजली दी गई है हालांकि इस बारे में मैं पिछले तीन सालों से लगातार मांग करता आ रहा हूँ कि उस इलाका में और गांव को बिजली सप्लाई की जाए, लेकिन मुझे यह दुख के साथ कहना पड़ता है कि आज तक हमारी इस बारे में कोई शुनवाई नहीं हुई। इसी तरह से पानी के बारे में, बिजली के बारे में, स्कूलों के बारे में और सड़कों और हस्पतालों के बारे में मैं सरकार को लिख लिख कर भेजता रहा हूँ लेकिन हमारी कोई सुनवाई नहीं हुई। अब मैं चीफ मिनिस्टर साहब से दरखास्त करता हूँ कि इस तरफ ध्यान दिया जाए।

इसके इलावा हमारे नरवाना के इलाके के लोगों की तरफ से एक यह डिमाण्ड चली आ रही है कि वहां एक कालेज खोला जाए और उस कालेज के लिये तीन लाख रुपया और 100 बीघा ज़मीन भी लोगों ने ले रखी हुई है और यह नेहरू कालेज के नाम से खोला जाना है, इसकी भी जल्दी इजाज़त मिलनी चाहिए।

इसके इलावा, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आपके द्वारा अपनी गवर्नमेंट से यह पूछना चाहता हूँ कि जो हरियाना डिवैल्पमेंट कमेटी बनाई गई है जिसके 15 मैम्बर बनाए गए हैं उस कमेटी के अन्दर एक भी हरीजन मैंबर नहीं लिया गया जिसके लिये मुझे बड़ा अफ़सोस है।

(**एक आवाज़** : चौधरी चान्दराम क्या हरिजन नहीं हैं जो उस कमेटी के मैम्बर हैं ?)

मेरे कहने का मतलब यह है कि उसमें हमारे तीन मैम्बर होने चाहिए थे लेकिन एक ही लिया गया है क्योंकि हमारा 20 फीसदी हिस्सा होता है और इस हिसाब से तीन मैम्बर लिये जाने चाहिए थे लेकिन सिर्फ एक ही लिया गया है। मैं इनसे यह पूछना चाहता हूँ कि क्या ज़िला हिसार के हरिजनों में इस काबल कोई नहीं है या उनको प्लड्ज़ से अन्देशा नहीं है जो वहां से कोई हरिजन मैम्बर इस कमेटी में नहीं लिया गया और सिर्फ जिला रोहतक से ही एक लिया गया है। इसलिये मेरी सरकार से यह प्रार्थना है कि एक हरिजन मैम्बर ज़िला हिसार से भी उस कमेटी में लिया जाना चाहिए ।

इसके इलावा हमारी एक यह डिमाण्ड है कि नरवाना से टुहाना रोड जो है वह ज़रूर बननी चाहिए ताकि नरवाना देहली से और फिरोज़पुर से कुनेक्ट हो जाए। यह बहुत ज़रूरी है । पानी के लिये सिर्फ एक ही जुलैहड़ा डिस्ट्रीब्यूटरी है हालांकि हम काफी देर से और माइनरज़ की मांग करते आ रहे हैं क्योंकि वहां इस वक्त चार हज़ार एकड़ रकबा बेकार पड़ा हुआ है । पिछले दिनों जब जींद के इलैक्शन हो रहे थे तब कुछ वादे किये गए जो बाद में पूरे नहीं किये गए । तो वह लोग हमारे पास शिकायत करते हैं। मैं समझता हूँ कि ऐसा नहीं होना चाहिए। गवर्नमेंट जो भी काम करे सच्चा करे, अच्छा करे जिस से लोगों को फायदा हो। जो उन से वायदा करे उसको पूरा भी करे। हमारे इलाके में हरिजनों के साथ सरकार ने बड़े बड़े वायदे किये । हमारे मिनिस्टर बनने वालों ने उनको ज़मीन के सिलसिले में बहकाया है। यह बात ठीक नहीं है। सरकार इस तरफ ध्यान दे ।

श्री दीनानाथ अग्रवाल (लुध्याना शहर) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आपका बहुत मशकूर हूँ कि आपने मुझे बोलने के लिये वक्त दिया है। जब यह बजट पेश नहीं हुआ था तो यह ख्याल था कि इस बार बजट में नए टैक्स आएंगे क्योंकि गवर्नमेंट ने कुछ ऐसे बड़े बड़े काम किये हैं जिन में फाइनेंसिज़ इनवाल्वड हैं, जैसे कि स्टैम्प ड्यूटी का कम किया जाना या सरकारी मुलाज़मों की तनखाहों का बढ़ाया जाना। मगर इस तरह का बिना टैक्स वाला बजट पेश करने पर यह सरकार बधाई की पात्र है।

पहली बात मैं इन्डस्ट्री के बारे में कहना चाहता हूँ कि इसमें इन्डस्ट्री का थोड़ा बहुत ख्याल रखा गया है। जो नई इन्डस्ट्री लगेगी उसको पांच साल के लिये सेल्ज़ टैक्स रीफंड किया जायगा । मगर सरकार को एक चेतावनी देना चाहता हूँ कि पंजाब में स्माल स्केल इन्डस्ट्री की डिके शुरू हो गई है, इसमें कमज़ोरियां आनी शुरू हो गई हैं। बड़ी इन्डस्ट्रीज़ तो बढ़ने लगी हैं मगर छोटी इन्डस्ट्री का मुस्तकबिल तारीका नज़र आना शुरू हो गया है । अगर यही हालत कुछ साल और रही तो यह इन्डस्ट्री खत्म होती चली जायेगी । आप जानते हैं कि पंजाब समुन्द्र के किनारे नहीं है, यहां पर कोई बंदरगाह (सी-पोर्ट) नहीं है, लोहे और कोयले की कानें भी नहीं हैं। इसके बावजूद लोगों ने बड़ी मेहनत से इसको बढ़ाया है तो यह सरकार का फर्ज़ है कि इसका ध्यान

[श्री दीनानाथ अग्रवाल]

रखे। छोटी इन्डस्ट्री वालों को कभी बैंकों के पीछे भागना पड़ता है तो कभी सरमायादारों के पीछे। उनको हमेशा पैसे की किल्लत रही है। जब वह गवर्नमेंट से पैसा मांगते हैं तो वह पूछते हैं कि तुम मशीनरी के लिये पैसा मांगते हो तुम्हारे पास बिजली का कनैक्शन है और अगर वह बिजली वालों से कनैक्शन मांगते हैं तो वह पूछते हैं कि क्या तुम्हारे पास मशीनरी है। तो यह दोनों चीज़ें इकट्ठी नहीं हो सकतीं।

एक और मुश्किल है कि स्माल स्केल इन्डस्ट्री के लिये रा मैटीरियल बहुत कम मिलता है। अगर यह तंगी इसी तरह से रही तो इस इन्डस्ट्री पर बुरा असर पड़ेगा। फिर पीनल इन्टरैस्ट की बात है। यह मामला तीन साल से चल रहा है। अगर किसी इन्डस्ट्री वाले ने लोन लिया और अगर उससे कोई छोटी सी गल्ती हो गई--कभी ऐसा हो गया कि वक्त पर किश्त न दे सका या फैक्टरी का बीमा न करा सका तो उस पर पीनल इन्टरैस्ट लगा दिया जाता है। यह मामला तीन साल से सरकार के पास है मगर उसका फैसला नहीं हो रहा। अब तक इसका फैसला हो जाना चाहिए था कि लगाना है या छोड़ना है मगर तीन साल से फाइल कभी किसी के पास और कभी किसी के पास चलती रहती है, फैसला नहीं हो रहा।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, पंजाब में बड़ी बड़ी स्पिनिंग मिलें लग रही हैं, कहीं पर बिड़ला तो कहीं पर दिल्ली क्लाथ मिल वाले लगा रहे हैं मगर चूंकि पंजाब में यारन की कमी है, सिर्फ लुध्याना में ही 22 टन सिल्क यारन लगता है, वहां पर ढाई लाख गज़ कपड़ा पर डे तैयार होता है, तो उन्होंने सोचा क्यों न लुध्याना में ही एक स्पिनिंग मिल लगे। वहां के कारखानेदारों ने एक स्कीम बनाई कि एक छोटी सी स्पिनिंग मिल वहां पर लगाई जाए मगर एक साल से मामला चल रहा है मगर सैंटर से इसके लिये इजाज़त नहीं मिली पता नहीं इस बारे में पंजाब सरकार ने कोशिश की या नहीं। राजपुरा में किसी बड़े सरमायादार ने मिल लगा ली है। उसका रेट एक रुपया या डेढ़ रुपया पर बंडल ज़्यादा रखा गया है। अगर पूछते हैं तो जवाब मिलता है कि आप बाहर से यार्न लाने पर जो किराया खर्च करोगे वह मिल को मिलना चाहिए, उसका फायदा पंजाब में मिल लगाने वाले को होना चाहिए। यह नहीं कि कनज़्यूमर लोगों का किराया बचे।

एक और बात जो मैं आपके नोटिस में लाना चाहता हूँ वह यह है कि जो माल बाहर बम्बई या कलकत्ता से कारखाने में इस्तेमाल होने के लिये आता है उसके मुताल्लिक कारखाने वाले शिकायत करते रहे हैं कि माल को चोरी होती है मगर नतीजा यह है कि कारखाने बन्द हो जाते हैं। कहते हैं कि माल चोरी हो गया तो इनशोरेंस कम्पनी से कलेम करो ताकि इवजाना मिले। मगर उसको तो माल मिलना चाहिए। अगर रा मैटीरियल नहीं मिलता तो मज़दूर बेकार हो जाते हैं और उनको कम्पेनसेशन देनी पड़ती है। इस चोरी का इलाज होना चाहिए।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, एक दोस्त ने लुध्याने के वाका का जिक्र किया था। वहां के एक मैजिस्लेटर के के खिलाफ किसी आदमी ने रिपोर्ट की (बिघ्न) जो केस

रजिस्टर कराने वाला है उसका नाम दस नम्बर में है और पुलिस डिवीयन में उसका फोटो है। डिप्टी स्पीकर साहिबा, पहले वहां पर जब म्युनिसिपल इलैक्शनज़ हुई तो चूंकि वह ऐम. ऐल. सी. कांग्रेस की तरफ से स्पोर्टर खड़ा हुआ था तो उसको ट्रक के नीचे लेने की कोशिश की गई........................

उपाध्यक्षा: आप इस झगड़े में न पड़ें, अपनी बात करें। (The hon. Member should not enter into this controversy. He should be relevant.)

एक आवाज़: वह केस रजिस्टर हो चुका है।

श्री दीना नाथ अग्रवाल: तो उसकी फोटो डिवीज़न में लगी हुई है, वह आदमी जेल भी हो आया है, उसका शराब वगैरा का अड्डा है और पुलिस के नोटिस में है। (विघ्न) उसका नाम केहर सिंह है..............

बाबू बचन सिंह: आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम। डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह केस पुलिस में रजिस्टर हो चुका है। क्या उस के मुताल्लिक यहां पर बहस हो सकती है?

उपाध्यक्षा: मैंने तो इनको पहले ही कहा है कि इसको छोड़िए, एक मिनट में खत्म कीजिये। (I have already asked the hon. Member not to refer to this case and wind up within one minute.)

श्री दीनानाथ अग्रवाल: मैं एक और अर्ज़ सेल्ज़ टैक्स के बारे में करनी चाहता हूँ। आज हमारी पेपर की ट्रेड बाहर के सूबों में जा रही है, इसकी बड़ी वजह यह है कि दूसरे सूबों में सेल्ज़ टैक्स का रेट कम है। दिल्ली में सेल्ज़ टैक्स कम है और पंजाब के अन्दर ज़यादा है। अगर बच्चों को स्कूल के लिये कापी के लिये कागज़ चाहिए तो उस पर भी सेल्ज़ टैक्स देना पड़ता है। इसलिये मैं यह बात वित्त मन्त्री के नोटिस में लाना चाहता हूँ कि पेपर के ऊपर सेल्ज़ टैक्स दूसरे सूबों के मुताबिक और दिल्ली के मुताबिक कर दिया जाए। ऐसा करने से पंजाब की ट्रेड पंजाब में ही रहेगी और बाहर नहीं जाएगी।

इसके इलावा दरी, इन्ट्रलाक हौज़री, एडेबल आयल और बुनैनों की इन्डस्ट्री को तकलीफों का सामना करना पड़ रहा है और अगर कोई रिप्रीज़ैंटेशन देते हैं तो वह ऊपर से नीचे चली जाती है और इन लोगों को असिस्टैंटों के रहमोकर्म पर छोड़ दिया जाता है। इसलिये मैं सरकार से यह दरखास्त करूंगा कि उनकी जो एसोसिएशन है उसके नुमाइन्दों को आप चीफ मिनिस्टर साहिब बुला कर उनकी शिकायतों को सुनें और उन्हें दूर करने का हुक्म दें ताकि इस ट्रेड को धक्का न लगे। (घंटी)

बस एक बात और कह कर, डिप्टी स्पीकर साहिबा, खत्म करदूंगा। हमारे यहां कारखानों में मज़दूर काम करते हैं लेकिन आजकल के महंगाई के ज़माने में वह अपने मकान नहीं बना सकते। जो जो सहूलतें उन्हें लो इन्कम ग्रुप और मिडल इन्कम ग्रुप के तहत दी हैं वह उनका फायदा नहीं उठा सकते। इसलिये गवर्नमेंट को अपनी तरफ से रुपया खर्च करके क्वार्टर्ज़ बना देने चाहिएं ताकि इन मज़दूरों को सहूलियत मिल सके। इन इलफाज़ के साथ मैं आपका शुक्रिया अदा करता हूँ।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਤਾਰ ਸਿੰਘ (ਧਰਮਕੋਟ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ ਜੋ ਬਜਟ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦੋ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦੋ ਗਲਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਕ ਤਾਂ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦਾ ਪੱਖ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸਨਅਤ ਦਾ ਪੱਖ । ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਰਕੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਦੋਹਾਂ ਪਖਾਂ ਵਿਚ ਤਰਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਮਗਰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੋ ਮਿਆਰੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੁਖ ਲਈ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਮਿਲਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ । ਜਿਹੜਾ ਨਕਸ਼ਾ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੁਚਜੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਖਿਚਿਆ ਹੈ ਆਮ ਹਾਲਾਤ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਆਮ ਜੀਵਨ ਉਨਾਂ ਸੁਹਾਵਣਾ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਜਟ ਰਾਹੀਂ ਦਸਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਇਕ ਸ਼ੇਅਰ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ :

ਤੁਰੇ ਅਸਮਤ ਜਵਾਨੀ ਆਰਜ਼ੂਏ,

ਬਿਕਤਾ ਹੈ ਕਿਤਾਬੇ ਜਿੰਦਗਾਨੀ ਕਾ ਹਰ ਏਕ ਮਜ਼ਮੂਨ ।

ਤੇਰੀ ਮਹਿਫਲ ਕਾ ਯੇ ਅੰਦਾਜ਼,

ਕਹਾਂ ਇਨਸਾਫ਼ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਕਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ।

ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਕਣਕ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਿੰਨੇ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸੂਬੇ ਦੇ 86 ਫੀ ਸਦੀ ਲੋਕ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਉਸ ਨੂੰ ਕਣਕ ਬਾਹਰੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਡੁਬ ਕੇ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਜ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਖਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤਬਾਹ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਨਸਾਨੀ ਜਾਨਾਂ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ । ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੜਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਰਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਤਸੀਲਾਂ ਮੋਗਾ, ਜ਼ੀਰਾ ਅਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੀਆਂ ਜੋ ਪਾਕਟਿਸ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ ਗਈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਕਈ ਸਕੀਮਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪਰ ਕਾਫੀ ਅਰਸਾ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਲਿੰਕ ਡਰੇਨ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਡਰੇਨਾਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਖਰਾਬ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਬਰਸਾਤ ਛੇਤੀ ਹੀ ਆਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਫ਼ਿਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਸੀਬਤ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਕਟਣੀ ਪਏਗੀ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪਾਸੇ ਫੌਰੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਦੂਸਰੀ ਅਰਜ਼ ਮੈਂ ਇਹ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿੰਡ ਹੈ ਦਾਤਾ ਕਪੂਰੇ ਇਸ ਵਿਚ ਡੂੰਘੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪੰਜ ਸਤ ਸੌ ਏਕੜ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਸਕੀਮ

ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜੀ ਗਈ ਕਿ ਇਥੇ ਇਕ ਲਿੰਕ ਡਰੇਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਡਰੇਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਵਚਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਹ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਦਾ ਟੋਟਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਡਰੇਨ ਨੂੰ ਚੁਗਾਵਾਂ ਡਰੇਨ ਨਾਲ ਮਿਲਾਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਸੀ । ਮੈਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਫਿਨਾਨਸ਼ਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਫਲੈਚਰ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਸਾਂ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧੇ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੋ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾਂ । ਕਿੰਨੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧੇਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਹੂਲਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ 480 ਏਕੜ ਵਿਚ ਇਕ ਬਾਗ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀਹ ਵੀਹ ਏਕੜ ਦੇ ਪਲਾਟਾਂ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਹੋ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਨਾਲੋਂ ਪੰਜ ਗੁਣਾ ਪਾਣੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਬਾਗ਼ ਲਗਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬਿਜਾਈ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਘਾਹ ਫੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਵਧਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਲਟਾ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਬੂਟਿਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੀਜਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਵਾਨ ਦੇਣਾ ਪਏਗਾ । ਕਿੰਨੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸੂਬੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਵਾਨ ਦੇਣਾ ਪਏ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਬੰਧਿਤ ਮੰਤਰੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰ ਲੈਣ ਕਿ ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਬਾਗ਼ ਲਈ ਪੰਜ ਗੁਣਾ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਉਥੇ ਉਸ ਦਾ ਹੋਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਾਉ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਤੇ ਕੋਈ ਤਾਵਾਨ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾਂ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਤ ਦਿਨ ਵਿਚਾਰਾ ਕਿਸਾਨ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਭਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਚੀਨੀ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿਚ ਉਸ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਦਿਹਾਤਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇੰਝ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੱਤੇਈ ਮਾਂ ਦੇ ਪੁਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਫੌਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕੋ ਜਿੰਨੀ ਖੰਡ ਦਿਹਾਤਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਰੀ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਏਕਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇਵੇਗੀ ।

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਟੀਚਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਰੱਖੀ ਸੀ । ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦੂਸਰੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੀਚਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਹਮਦਰਦੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

[ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਤਾਰ ਸਿੰਘ]

ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚ ਦੇ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਰਹੀਆਂ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਕੁਝ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅੜਚਨਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਹਾਸਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਕੇ ਦੇ ਸਕੇ । ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਛੇਤੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

12.00 Noon

ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਸੈਂਟਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਜੇ ਕਿ ਸਕੂਲ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਪੱਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟੀਚਰ ਮਿਹਨਤ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਕੰਮ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਹੀ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗੇ । ਇਹ ਸੈਂਟਰ ਬੰਦ ਪਏ ਹਨ, ਇਥੇ 100 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਫੀ ਮਾਸਟਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਮਾਸਟਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਇਕ ਵੀ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

कँवर राम पाल सिंह (पुंडरी) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह हमारी इलैक्शन के बाद का चौथा बजट है जो आज वित्त मंत्री साहिब ने हमारे सामने पेश किया है। मैं इसके लिये सरकार को बधाई देता हूँ कि आज जो बजट उन्होंने पेश किया है यह बगैर टैक्सिज़ के है । मगर यहां पर एक मैंबर ने बोलते हुए कहा था कि टैक्सिज़ इसमें नहीं दिखाये जाते मगर यह बाद में लगाये जाते हैं। मैं नहीं समझता कि यह कहां तक सच है । बहर हाल आज जिस शक्ल में यह बजट हमारे सामने लाया गया है, इससे गरीब जनता पर कोई भार नहीं डाला गया, इसलिये भी इस सरकार को मैं बधाई देता हूँ ।

किसी मुल्क की अगर तरक्की होती है तो वह तीन बातों पर देखी जाती है एक तो यह कि उसकी एग्रीकल्चरल प्रोडक्शन कैसी है, दूसरे यह कि इंडस्टरी से कितनी आमदन है और तीसरी चीज़ है ऐजूकेशन कैसी है । इन तीनों चीज़ों पर ही किसी मुल्क की तरक्की बेस करती है। मैं सरकार को बधाई देता हूँ कि सरकार ने इस बजट के अंदर बहुत हद तक ऐग्रीकल्चर, प्रोडियूस को बढ़ाने के लिये बड़ा काम किया है। लोगों को ऐग्रीकल्चरल इंप्लीमेंट्स देने के लिये इस सरकार ने बड़ा प्रोवीज़न किया है। ऐग्रीकल्चरल प्रोडक्शन बढ़ाने के लिये 4–5 चीज़ों की ज्यादा ज़रूरत होती है, एक तो फरटीलाइज़र पूरी मिले, इरीगेशन फैसिलिटीज़ हों और पौदों की सब बीमारियों का इलाज करने के लिये इनसैक्टेसाईडज़ हों। इसके इलावा उनको इम्प्रूव्ड सीड मिलता हो, यह सारी चीज़ें हैं जिन पर हमें ध्यान देना पड़ता है, ऐग्रीकल्चरल प्रोडक्शन बढ़ाने के लिये ।

सब से पहले मैं खेतीबाड़ी के इंप्लीमैंट्स का जिकर करना चाहता हूँ वह यह है कि टरैक्टरज़ वगैरा तो ज़िमीदार ले लेता है मगर एक साल के बाद बहुत से सपेयर पार्टस की अगर जरूरत पड़े वह नहीं मिलते । यह बाड़ी भारी तकलीफ है जो हमारे तजरुबे में देखने को आई है । एक साल के बाद टरैक्टर घर पर ही खड़े रहते हैं। इससे लोगों को बड़ा नुक्सान होता है। ज़िमीदार का काम बिल्कुल बंद हो जाता है। इसलिये हमारे मुल्क में ऐसी फरमों का होना ज़रूरी है जहां से हमें सपेअर पार्टस

ग्रासानी से मिल सकें । ट्रैक्टरों की छोटे ज़िमींदारों को भी ज़रूरत होती है, इसके लिये मैं सरकार को यह सुझाव दूंगा कि इस बात के लिये ब्लाक समितियां को इनीशिएटिव, लेना चाहिए । उनको ट्रैक्टर खरीदने के लिये फंडज दिये जायें जो 5–7 ट्रैक्टर हर ब्लाक में खरीद कर ज़िमींदारों को किराये पर देते रहें । इनको चाहिए कि यह काम ब्लाक समितियों को दिया जाये ।

इसके बाद मैं गवर्नमेंट का ध्यान इरीगेशन फैसिलिटीज़ की तरफ दिलाना चाहता हूँ। सरकार कहती है कि हमने रिमाडलिंग करा दी है और 50 प्रतिशत पानी बढ़ा दिया है मगर जितना पहले पानी उन खेतों को मिलता था वह भी नहीं मिलता। इस की वजह यह है कि जो ग्राऊटलैटस लगाये जाते हैं वह ऊंचे लैवल पर लगा दिये जाते हैं, जिन से पूरे पानी की निकासी नहीं हो पाती, इसके लिये मैं इरीगेशन के महकमा को कहूँगा कि वह ग्राऊट लैट्स का सही तरीका से इंतज़ाम करे । एक चीज़ मैं ग्रौर ग्रर्ज़ करूँगा कि इस बात का हमें पूरा तजरुबा हुग्रा है कि पटवारी क्या करते हैं। फसलों के बीजने के टाईम पानी देते हैं ग्रौर बाद में पानी पूरा न मिलने पर भी पटवारी फसल के तैयार होने से पहले ही पटवारी काग़ज़ों में यह चीज़ दिखा देते हैं कि फसल पक गई है । इस तरह फसल को पूरा पानी भी नहीं दिया जा सकता । इस हाउस में ट्यूब वैल कुनैकशन्ज़ के मुताल्लिक भी बहुत कुछ कहा गया है। सवालात के जवाब में भी मैंने कहा था कि कुनैक्शन देने के लिये इस बात का ध्यान होना चाहिए कि कि प्रायरटी महज़ उनको मिलनी चाहिए जो ग्रन इरीगेटिड रकबा है ग्रौर जहां इरीगेशन के कोई साधन न हों । मगर जहां पर भी इन्होंने ऐसा किया है तो पहले 2000 सिक्योरिटी का जमा करवाये ग्रौर गवर्नमेंट ने कहा कि वहां क्नैक्शन नहीं दिये जायेंगे । जहां बीस या पच्चीस प्रतिशत रकबा पहले इरीगेटिड है । मैं नहीं समझ सकता कि यह जो फैसिलिटीज़ दी जा रही हैं यह इनसैंटिव ग्राबपाशी का जो ट्यूबवैल्ज के ज़रिए शुरू किया गया है इससे कोई हल हो पायेगा या नहीं। यहां पर मेरे चंद एक भाइयों ने कहा कि टैक्स के ऊपर ज्यादा टैक्स वसूल किया जा रहा है ग्रौर इसके नतीजा के तौर पर वह लोग हड़तालें कर रहे हैं। ऐजीटेशनज़ हमेशा मजबूरी की हालत में होती हैं। इसी तरह से ऐजीटेशन मरला टैक्स लगने पर हुग्रा । ग्रौर जनता की ग्रावाज़ के सामने सरकार को झुकना पड़ा। ग्रौर यह टैक्स ससपैंड हुग्रा । मैं सरकार को कहूँगा कि बैटरमेंट लैवी टैक्स को भी ससपैंड करके एग्रीकल्चर क्लास को इन्सेनटिव दिया जाए ग्रौर लोगों की यह हड़तालें रुक जाएं ।

फ्लड कंट्रोल के मुतालिक मैं ग्रर्ज़ करूँ कि जो हमारा ग्राटम सैशन होता है इसमें सिवाए फ्लड्ज़ पर बहस के ग्रौर कुछ नहीं होता । इसकी रोकथाम के लिये हर साल करोड़ों की शक्ला में रुपया भी खर्च किया जाता है मगर देखने में यह बात ग्राई है कि यह नुक्सान हर साल बढ़ता ही जा रहा है। इस तरह एरिया रीक्लेम किया गया है, पिछले 8 दस साल से वहीं का वहीं है इसमें कोई नुमायां तबदीली नहीं की गई । जितना टाइम रीक्लेम करने में यह लगाते हैं उस ग्ररसे में इससे चौगुनी ज़मीन वाटर लाग्ड हो जाती है । इसी तरह से ड्रेनेज की हालत है कि तीन चार साल से

[कुंवर रामपाल सिंह]

इन्कंप्लीट पड़ी हैं। और इन के कंप्लीट होने की बजह से बरबादी बढ़ती ही जाती है। इसके लिये एक कमेटी भी बनी है। जिसके चेयरमैन मिस्टर फ्लैचर हैं। वह जब हमारे ज़िला में गए थे तो उनको मैंने बताया था कि बहुत सी ड्रेन्ज़ अनप्लैंड हैं। मैंने उन्हें यह भी सुझाव दिया था कि जो अन्प्लैंड ड्रेन्ज़ हैं उनको मुकम्मल कराने की ओर ध्यान दिया जाए। फ्लड वाटर ड्रेन आऊट करने के लिए टेम्प्रेरी इलैक्ट्रिसिटी लाईन ले जाई गई है उनको परमानेंट कर दिया जाए। जिस से हर साल उनके लगाने और उखाड़ने का खर्च सरकार पर न पड़े और लोगों को भी तकलीफ न हो। और ड्रेनेज परमानेंट लाइन्ज़ पर बनें ताकि इन पर बार बार खर्चा न पड़े।

Deputy Speaker :—Kindly wind up within a minute.

कुंवर रामपाल सिंह : मैं सिर्फ ऐजूकेशन के मुतलक कह कर डिप्टी स्पीकर साहिबा, बैठ जाऊंगा। सरकार यह कहती है कि फ्री ऐजूकेशन दी जाएगी। मगर देहाती बच्चों के साथ क्या होता है कि जो प्राइमरी या मिडल पास कर जाते हैं तो उनको हाई स्कूल तक वह भेज नहीं पाते। गरीब देहातियों के लिये इस फ्री ऐजूकेशन का कोई फायदा नहीं है। और देहात में स्कूल अधिक मात्रा में अपग्रेड किए जाएं। इसी के साथ मैं सड़कों के बारे में कहना चाहता हूँ और वह यह कि मेरे हल्के में 2 इंच भी सड़क नहीं बनी और सारे ज़िले में भी 6 या 7 मील से ज़्यादा सड़क नहीं बनी। (घंटी)

फ़लड्ज़ को कंट्रोल करने के लिए जो रुपया रखा गया उसका सबसे भारी हिस्सा जो खर्च हुआ वह रोहतक डिस्ट्रिक्ट में खर्च हुआ और मैं गलती नहीं करता तो मेजर पोर्शन तहसील सोनीपत में खर्च किया गया लेकिन मेरा ज़िला वैसे ही रह गया। (घंटी)

मैं हैल्थ के बारे में कह के बैठ जाऊंगा.................(घंटी)

उपाध्यक्षा : नहीं। अब आप बैठ जाइए। (No Please. The hon. Member should resume his seat now.)

श्रीमती सरला देवी (बरसर) : डिप्टी स्पीकर साहबा, मैं आपका धन्यवाद करती हूँ कि 4 दिन बराबर खड़ा होने के बाद कुछ गरीबों को बोलने का मौका मिला। मैं एक बात आपके नोटिस में लाना चाहती हूँ, कि सोशलिज्म लाने का नारा तो लगाया जा रहा है, लेकिन जब असैम्बली के अन्दर मैम्बरों को सोशलिज्म का हक नहीं दिया जाता तो बाहर तो क्या हक़ दिया जाएगा। मैं देख रही हूँ कि किसी को 40 मिनट का टाइम दिया गया, किसी को एक घंटा दिया गया लेकिन अब बचे-खुचों को कहा जाता है कि 10 मिनट का टाइम दिया जाएगा।

उपाध्यक्षा : जो कुछ कहना है कहो। (Let the hon. Lady Member proceed with her speech.)

श्रीमती सरला देवी : मैं इसलिये कह रही हूँ कि मुझे बहुत दुःख है, क्योंकि अगर यह बात अपने घर वालों से न कही जाए तो किसको कही जाए कि यह क्या बेइंसाफी हो रही है।

डिप्टी स्पीकर साहबा, मैं अपनी पंजाब सरकार को इस बात के लिए मुबारिकबाद देती हूँ कि उसने जनता के ऊपर कोई टैक्स नहीं लगाया । और सरकारी कर्मचारियों को टी.ए., डी.ए. और तनखाहों में वृद्धि करके जो रियायतें दीं उसकी प्रशंसा करना चाहती हूँ। लेकिन मैं चीफ मिनिस्टर को इस बात की याद दिलाना चाहती हूँ कि वह हमेशा अपनी तकरीरों में यह कहा करते थे कि जो कराची रैज़ोल्यूशन था उसके मुताबिक यहां पर तनखाहों का मियार हो, उसे उनको पूरा करना चाहिए। यह ठीक है कि क्लास IV के मुलाज़िमों और मेहतरों की जो तनखाहें बढ़ाई उसके लिये मैं मुबारिकबाद देती हूँ हमारे यहां के टीचरों की जो नुमाइंदगी करते हैं उनको मजबूर होकर भूख हड़ताल करनी पड़ी और उनको कुछ न कुछ सहूलियतें देने की ऐश्योरेंस दी गई मैं इस सम्बन्ध में यह कहना चाहती हूँ कि उनको जल्दी ही कुछ न कुछ दिया जाए। ताकि उनके अन्दर बेचैनी न फैलने पाए।

हमारा बजट घाटे का बजट दिखाया है। और हमारा जो रुपया कर्ज़ का है उसका सूद ही लगभग 26 करोड़ बनता है, इसको पूरा करने के लिये अगर गवर्नमेंट तेज़ी से कदम नहीं उठाती तो कुछ नहीं कर सकती । हमारी सरकार को चाहिए कि सब से पहले बैंकों को नैशनलाइज़ करे और साथ ही ट्रांस्पोर्ट को नेशनलाइज़ करे। मैं देखती हूँ कि कुल्लू की तरफ जो लोग ट्रांस्पोर्ट का काम करते थे उनका काम छीन के वहां पर नैशनलाईजेशन कर लिया गया मगर यहां पर जो बड़े बड़े लोग बसें और ट्रक्स चला रहे हैं उनकी तरफ कोई ध्यान नहीं दिया जाता । यहां भी ट्रांस्पोर्ट को नैशनलाइज़ करना चाहिए ।

हमारे चीफ मिनिस्टर अपने भाषणों में कहा करते थे कि यह जो सिनेमाज़ हैं इनको नैशनलाइज़ करना चाहिए तो अब वक्त आ गया है कि इनको जल्दी से जल्दी नेशनलाइज़ करें ।

सैंट्रल गवर्नमेंट जो ऐक्साइज़ और टैक्सेशन द्वारा लेती है उसमें हमारा भी भाग है। इसलिये उसमें कुछ परसेंटेज हमें मिलना चाहिए।

अब मैं अपने ज़िले के बारे में कहना चाहती हूँ। हमारा ज़िला कांगड़ा एक बैकवर्ड ज़िला है। और सरकार ने इसके साथ एक बेइंसाफी की है। और वह यह कि जितने एरियाज़ हिलज़ के साथ साथ लगते हैं उन सबको हिल्ली एरिया करार दे दिया है जबकि सैंट्रल गवर्नमेंट ने ज्योग्राफिकल तरीके से हिल्ली एरियाज़ डिकलेयर किए हैं। तो जिस तरह से सैंट्रल गवर्नमेंट ने इंसाफ किया है उसी तरह से इस सरकार को उसी आधार पर हिल्ली एरियाज़ डिकलेयर करना चाहिए, ताकि हमको अपना ड्यू शेयर मिल सके। हमारे इलाके में न तो लोगों के पास ज़मीनें हैं और न कोई एग्रीकल्चर के और साधन हैं।

[श्रीमती सरला देवी]

इंडस्टरी के लिए सरकार ने 340.75 लाख रुपया रखा है और हिल्ली एरियाज़ के लिये 47 लाख रुपया निकाला गया है। जिसमें शिमले से लेकर कुल्लू-कांगड़ा और अन्य इलाके भी शामिल हो जाते हैं। जब इस तरह से देखा जाये तो पता चलता है कि हमारे साथ अन्याय किया गया है। इसलिये मैं सरकार से प्रार्थना करती हूँ कि हमारे कांगड़े ज़िले के लिए कुछ इस तरह की मदद की जाए जितना वह डिज़र्व करता है ताकि वहां के बच्चे इंडस्ट्री लगा के अपने घरों के अन्दर रोटी पैदा कर सकें।

हमारे यहां एक कागज़ फैक्टरी लगनी थी। यह सुना गया था। और इसकी चर्चा बड़ी देर तक चलती रही। लेकिन वह वहां से चली गई। अब सुना है कि सीमेंट फैक्टरी लग रही है। लेकिन हमारी सरकार पब्लिक सैक्टर में इतना विश्वास नहीं रखती जितना कि प्राईवेट सैक्टर में। इसलिये मुझे यह डर है कि यह सीमेंट फैक्ट्री भी उसी तरह से प्राइवेट सैक्टर में न चली जाए जिस तरह कागज़ की इंडस्टरी। इसलिये सरकार को चाहिए कि सीमेंट फैक्टरी जिसको लगते लगते 5 साल हो गए और अभी तक नहीं लग पाई इसको प्रैक्टीकल शेप देना चाहिए।

एक इंडस्ट्रियल स्टेट हमारे कांगड़े जिले में बनाई गई और मुझे इस बात की खुशी है कि वहां के लिये कुछ काम इंडस्ट्री के लिहाज़ से करने के लिये सोचा गया लेकिन हमारे यहां 9 फरमें ऐसी हैं जो पंजाब से ले जाकर हमारे ऊपर लादी गई हैं और सिर्फ 7 आदमी ऐसे हैं जो कांगड़ा ज़िले के हैं। यानी हम तो मांग करते करते मर गए कि ज़िला कांगड़ा के लिए इंडस्ट्री होना चाहिए और कोटा और माल वगैरह उनको दिया जाना चाहिए लेकिन फायदा उठा गए बाहर वाले। यह ठीक है, हिन्दुस्तान का रहने वाला हर आदमी हमारा भाई है लेंकिन जब हमारे घर में हमें रोटी खाने को नहीं मिलती तो हम किस तरह से दूसरों की ओर आशा लगाएं।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं बताना चाहती हूँ कि वह क्या क्या साधन हैं जिन से ज़िला कांगड़ा तरक्की कर सकता है। मैं माइनर इरीगेशन का प्वायंट लेना चाहती हूँ। साल 1965-66 में माइनर इरीगेशन के लिए 1 करोड़ 98 लाख और 79 हज़ार रुपया रखा है लेकिन हिल्ली ऐरिया के लिए सिर्फ सात लाख रुपया रखा है। हमारी पंजाब सरकार ने तीन हज़ार नए कुंए बनाने हैं जिन पर पांच हज़ार के करीब खर्च होगा, वह भी नीचे वालों के लिए ही है। इसी तरह 3,379 पंपिंग सैट लगाने हैं। इसी तरह 1,579 ट्यूबवैल्ज़ लगाने हैं जिन पर 14 लाख रुपये का खर्चा किया जा रहा है। यह भी नीचे वालों के लिये ही किया जा रहा है। तो मैं क्या समझूं कि ज़िला कांगड़ा के लिये बहुत कुछ रखा गया है जिस से वहां पर डिवैलपमेंट होगी। मैं इनसे कोई उम्मीद नहीं रखती। हार्टीकल्चर की बात ले लीजिए जिस पर ज़िला कांगड़ा खास, तौर पर डिपैंड करता है। इन्होंने सिर्फ 40 लाख रुपया हार्टीकल्चर के लिए हिल्ली एरियाज़ के लिये अलाट किया है। डिप्टी स्पीकर साहिबा यहां पर फ्लड्ज़ का बड़ा चर्चा होता है और हर साल तबाही हो रही है। मैं कहती हूँ कि अगर हिल्ली एरियाज़ में पौदे और फलदार वृक्ष लगाने में सरकार खुल दिली से मदद करे तो पानी को वहां पर ही जज़ब किया जा सकता है और फ्लड कम हो सकते हैं।

Deputy Speaker : Please wind up now.

श्रीमती सरला देवी : मुझे खत्म करने के लिए सिर्फ दो मिनट चाहिए। डिप्टी स्पीकर साहिबा, भाखड़ा डैम और पौंग डैम बना कर वहां के लोगों को उजाड़ा जाता है लेकिन उनको आबाद करने के लिये कोई सहूलत नहीं दी जाती। वहां बिजली पैदा की जाती है लेकिन लोग अंधेरे में बैठे हुए हैं।

Deputy Speaker: Please resume your seat now.

श्रीमती सरला देवी : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं प्रोटैस्ट करती हूँ मुझे बोलने का टाइम नहीं दिया जा रहा।

श्री जगन्नाथ (तोशाम) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, सारा दिन परेड करने के बाद आपने टाईम दिया है, शुक्रिया। तीन साल से मैं देखता आ रहा हूँ जब बजट पेश किया जाता है या स्पीच होती है तो स्पोर्टस के बारे में कोई आइटम नहीं होती लेकिन हमारे मुख्य मंत्री साहिब जब बाहिर जाते हैं तो कहते हैं

> The battle of Waterlow was not won in the fields but was won in the play grounds of Harrow.

हमने चीन की लड़ाई पंजाब के स्कूलों और कालेजों की ग्राऊंडों के अंदर जीतनी है लेकिन हालत यह है कि जब इन्टरनेशनल गेम्ज़ रोम या टोकियो में होती हैं तो वहां पर दूसरे मुल्कों के मुकाबले में हम सिफर के बराबर साबित होते हैं। रूस, अमरिका, जापान वगैरा के सामने हमारी पोजीशन क्या होती है। उस का कारण क्या है। उसका कारण यह है कि पंजाब में जो हाई स्कूल हैं उनका अगर सर्वे करके देखा जाए तो आपको सैंकड़ों स्कूल ऐसे मिलेंगे जिन के पास खेलने के लिये एक ग्राऊंड भी नहीं जहां बच्चे फुटबाल या हाकी खेल सकें। सिर्फ हाई स्कूलज़ की ही ऐसी बात नहीं बहुत से कालेज भी ऐसे हैं जहां खेलने के लिए ग्राउंडज़ नहीं हैं। अगर कहीं एक ग्राऊंड होती भी है तो उस पर झगड़ा हो जाता है हाकी वाले कहते हैं हम खेलेंगे और फुटबाल वाले कहते हैं हम खेलेंगे। यही कारण है कि हम खेलों के मैदान में बहुत पीछे हैं। 1964 के अंदर हम हाकी तो जीत गए थे लेकिन बाकी स्पोर्टस में जो हालत थी उसे सब जानते हैं। 1960 में तो सरदार मिलखा सिंह वर्ल्ड में चौथी पोज़ीशन ले आए थे। जब हमारे प्लेयर्ज़ या ऐथलीट्स इन्टरनेशनल मीट में जाएं और वहां कुआलीफाई भी न कर पाएं तो कितनी शर्म की बात होती है। मैं समझता हूँ कि इसमें सारी ज़िम्मेदारी हमारी सरकार की है जो न तो ग्राउंडज़ का प्रबंध करती है और न ही प्लेयर्ज़ को कोई दूसरी फसिलीटीज़ दी जाती है। जब कालेजिज़ में गेम्ज़ होती हैं तो उस वक्त वाह वाह हो जाती है लेकिन अगर फील्ड में किसी को चोट लग जाए तो उसको पूछने वाला कोई नहीं होता कि तुम्हारा क्या हाल है। गवर्नमेंट कालेज हिसार में एक लड़के की भागते हुए टांग टूट गई थी। उस बेचारे को किसी ने एक पैसा भी नहीं दिया जिससे वह अपना इलाज करवा लेता। हर एक कालेज में ऐसा ही होता है। इसके इलावा सर्विसिज़ के, पुलिस और दूसरे

[श्री जगन्नाथ]

इधर उधर के जितने प्लेयर्ज़ हैं उनको कोई फैसिलटीज़ नहीं दी जातीं । कोई सिपाही है तो उसे कुछ नहीं मिलता और थानेदार है तो कोई फैसिलटी नहीं। अगर आप उनका रैंक नहीं बढ़ा सकते तो उनको कम से कम स्पेशल ग्रेड तो देना चाहिए। हिन्दुस्तान इतना बड़ा मुल्क होते हुए भी दूसरे मुल्कों के मुकाबले में बिल्कुल निल है।

अब मैं इनके सामाजवाद की तरफ आता हूँ। डिप्टी स्पीकर साहिबा इनकी अगर छोटी छोटी चीजें भी देखी जाएं तो इनके सामाजवाद में और अंग्रेज़ों के सामाजवाद में कोई फर्क मालूम नहीं होता । आज भी जो बड़े सरमाएदारों और आफ़ीसर्ज़ के बच्चे हैं वह तो पब्लिक और माडल स्कूल्ज़ में पढ़ते हैं लेकिन दूसरी तरफ गरीबों के बच्चे ऐसे स्कूलों में पढ़ते हैं कि उनके बैठने को तपड़ भी नहीं होते। एक तरफ तो वह बच्चे हैं जो फर्स्ट क्लास सूट और टाई लगा कर कारों में बैठ कर पब्लिक स्कूल्ज़ में या माडल स्कूल्ज़ में जाते हैं और दूसरी तरफ वह हैं जिन्हें न पहनने को कपड़ा मिलता है और न पेट भर कर खाना मिलता है। मैं पूछना चाहता हूँ कि जहां बच्चों के अंदर भेद भाव इस हद तक हो क्या इसी का नाम सामाजवाद है। सारी बात अंग्रेज़ी वाली चली आ रही है। मैं इनसे कहूँगा कि कम से कम बच्चों के अंदर तो इतना भेदभाव न रखो। जो गरीब का बच्चा है जब वह सरमाएदार या किसी अफसर के बच्चे को स्कूल जाते देखता है तो उसके मन में जरूर ख्याल आता है कि मैं उसका कैसे मुकाबला कर सकता हूँ, मेरा तो स्कूल घटिया है और कपड़े भी अच्छे नहीं हैं। डिप्टी स्पीकर साहिबा, कांग्रेस जो सोशलिज्म के बोदे नारे लगाती है यह जनता के साथ धोखा है। हमारे मुख्य मंत्री साहिब जब देहातों में जाते हैं तो बड़े फख्र से कहते हैं कि हमने भारतीय संस्कृति के अंदर यह करना है वह करना है। इनको पता होना चाहिए कि भारतीय संस्कृति में तो नालंदा जैसी यूनिवर्सिटीज़ थी जहां पर राजे महाराजे और गरीबों के लड़कों में कोई भेद भाव नहीं था लेकिन आज तो मासूम बच्चों में भी भेद भाव रखा जा रहा है। इसके इलावा जो बजट में पुलिस के लिए प्रोवीज़न किया जाता है यह तो पैसा वेस्ट करने की बात है। पुलिस कुछ काम नहीं करती। डिप्टी स्पीकर साहिबा, आपके अपने हलके जगाधरी के अंदर तीन तारीख को पूरे ट्रक में कुछ आदमी आकर सैनियों के 11 घरों को लूट कर चले जाते हैं और उन्हें कोई नहीं पकड़ता। इसी तरह चंडीगढ़ कैपीटल में रोज़ाना चोरियां होती हैं। पांच तारीख को 23 सैक्टर में चोरी हुई । फिर युनिवर्सिटी के कैम्पस के अंदर एक प्रोफैसर के चोरी हुई। वह मेरे प्रोफैसर रह चुके थे इसलिये मुझे उन के साथ हमदर्दी थी। मैंने डिप्टी स्पीकर साहिबा, चार तारीख को होम मिनिस्टर., आई जी., डी. आई, डी. ऐस. पी. और इन्स्पैक्टर पुलिस को टैलीफोन किया लेकिन उनमें से एक भी दफ्तर में नहीं था हालांकि उस वक्त 4 बजे का वक्त था। कैपीटल में अगर यह हाल हो कि चोरियां हों और टैलीफीन करने पर कोई अफसर न मिले तो बाकी जगहों का आप खुद ही अंदाज़ा लगा लें कि पुलिस क्या कर रही है। (घंटी) अब इनके समाजवाद के बारे में मैं क्या कहूँ और क्या न कहूँ । इस हकूमत ने समाजवाद का नाम ले ले कर गरीबों की इतनी बुरी

हालत कर दी है कि जिसको ब्यान नहीं किया जा सकता आज मज़दूर की क्या हालत है। एक मज़दूर आज बड़ी मुश्किल से मर कर 40–50 रुपए महीने के कामा सकता है क्योंकि 1½ या 2 रुपये दिहाड़ी उसे मिलती है। आप बताएं कि इन 40–50 रुपए में वह कैसे अपने बाल बच्चों का पेट पाल सकता है। पाँच की एक फैमली समझी जाती है। आप बताएं कि 40–50 रुपए में एक महीने में उन पांच आदमियों के लिये अनाज भी पूरा कैसे हो सकता है। अगर अनाज पूरा कर लें तो कपड़ा पहनने को नहीं मिलता (घंटी) बाकी बीमारी में दवाई और मकान की तो बात ही छोड़ो (घंटी) डिप्टी स्पीकर साहिबा, इम्तहान में पास होने के लिये भी तीन ग्रेस मार्कस मिल जाते हैं तो क्या आप एक मिनट नहीं दे सकते।

Deputy Speaker . No please. Take your seat now.

ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਧੌਲਾ (ਬਰਨਾਲਾ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਸ਼ਸੋਪੰਜ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹਾਂ ਤੇ ਕੀ ਨਾਂ ਕਹਾਂ। ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਕਈ ਗਲਾਂ ਐਸੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਚੰਗੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ....

श्री **सागर राम गुप्ता** : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम .....(शोर)

Deputy Speaker : No please, take your seat.

श्री **सागर राम गुप्ता** : मैं तो प्वायंट आफ आर्डर पर खड़ा हुआ हूँ.... (शोर)

उपाध्यक्षा : मैंने कहा है कि आप बैठ जाएं। मैं इस की इजाज़त नहीं देती। प्वायंट आफ आर्डर क्या आपने चेयर के सिर पर चढ़ाना है.. (शोर)

(I have asked the hon. Member to take his seat. I donot allow it. His point of order should not be a headache for the Chair.)

श्री सागर राम गुप्ता : आप मुझे बोलने का वक्त दें या न दें लेकिन मेरा प्वायंट आफ आर्डर तो सुन लें। मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि स्पीकर साहिब ने कहा था कि बैक बैंचर्ज़ को ही बोलने के लिये वक्त दिया जाएगा। तो क्या आप इन बैक बैंचर्ज की डैफीनीशन बताने की कृपा करेंगी........... (सरकारी बैंचों की तरफ से शोर)

Dcputy Speaker : I have given him time because he is a new member. (noise)

पंडित सुरेन्द्रनाथ गौतम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम,। मैं कहना चाहता हूँ कि हमें बोलने के लिये वक्त नहीं मिला है। इसलिये आप सिटिंग एक्सटैंड कर दें। अगर टाइम एक्सटैंड करेंगे तभी हमारी बारी आएगी वरना हमें टाइम नहीं मिलेगा। (सरकारी बैंचों की तरफ से शोर)

उपाध्यक्षा : गौतम साहिब, आप तसल्ली से बैठें, आपकी भी बारी आएगी। (शोर)
(Let the hon. Member Shri Surinder Nath Gautam sit with composure. He will get his turn to speak.

श्री रुलियाराम : आन ए वायंट आफ आर्डर.........(शोर)....

श्री अमर सिंह : आन ए वायंट आफ आर्डर.........(शोर)............

पंडित भागीरथ लाल : मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या हम भी हल्ला डालें तभी हमें वक्त मिलेगा। उन्होंने हल्ला डाला तो कह दिया कि आपकी बारी आएगी......... (शोर)......... कई को तो आप आ आ कर पूछती हैं कि क्या आपने बोलना है और किसी को आप मांगने पर वक्त नहीं देती हैं यह क्या तरीका है..........(शोर)........

उपाध्यक्षा : आपको भी वक्त मिल जाएगा शोर न करें।
(The hon. Member need not be impatient. He will also get time..........)
(सरकारी बैंचों की तरफ से शोर)

पंडित भागीथ लाल : आप वक्त दें या न दें लेकिन कोई इन्साफ की बात तो होनी चाहिए............(शोर).............

श्री रुलियाराम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर........(शोर)

Deputy Speaker : No please. Take your seat. (noise)

श्री रुलियाराम : अगर आप बोलने के लिए वक्त नहीं देती तो प्वायंट आर्डर के लिये तो वक्त दें............

Deputy Speaker : No.......... please

WALK OUT

श्री रुलियाराम : अगर आप मेरी कोई बात नहीं सुनतीं तो मैं वाक आउट करता हूँ.......(शोर ....सरकारी बैंचों की तरफ से शोर...........)

(इस वक्त शोर के बीच श्री रुलियाराम वाक आउट कर गए)

GENERAL DISCUSSION OF THE BUDGET FOR THE YEAR 1965-66
(RESUMPTION)

श्री बनवारी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर। मैं पूछता हूँ कि यह कहां का इन्साफ है कि एक तरफ तो हम सोशलिज्म का नारा लगाते हैं और दूसरी तरफ विधान सभा में मैम्बरों की हकतलफी की जाती है..........(शोर)........

Deputy Speaker : This is no point of order. (Loud noise from the Treasury Benches)

पंडित भागीरथ लाल : पिछले 9 साल से मैं देख रहा हूँ। ऐसा कभी नहीं हुआ जिस तरह अब हो रहा है............(सरकारी बैंचों की तरफ से शोर और प्वायंट आफ आर्डर की आवाज़ें)

डाक्टर बलदेव प्रकाश : डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप देख लें यह सारा शोर उधर से हो रहा है। अगर यह कांग्रेस पार्टी वाले हाउस को चलने नहीं देना चाहते तो आप एडजर्न कर दें । इस शोर का क्या फायदा है। यह पार्टी है या चूं चूं का मुरब्बा है ? (शोर)

उपाध्यक्षा : जब मैं मुनासिब समझूंगी एडजर्न कर दूंगी (शोर) मेजर साहिब, इस वक्त आप गवर्नमेंट को रिप्रेज़ैंट कर रहे हैं ? क्या यही आपकी पार्टी का निज़ाम है ? क्या मैं हाउस एडजर्न कर दूं ? (I shall adjourn the House when I think it proper (noise). The Minister for Revenue Major Harinder Singh is representing the Government at present. Is this the discipline of his party should I adjourn the House ?)

श्री बनवारी लाल: आन ए प्वायंट आफ आर्डर............(शोर)

श्री अमर सिंह : आन ए प्वायंट आफ आर्डर..............(शोर और प्वायंट आफ आर्डर की आवाजें)

उपाध्यक्षा : मेजर साहिब आप देख लें कि क्या हो रहा है। अगर यह शोर इस तरह जारी रहेगा तो मुझे हाउस एडजर्न करना ही पड़ेगा । (The Minister for Revenue may please see what is happening here. If this noise continues, I will have to adjourn the House.)

ठाकुर मेहर सिंह : आन ए प्वायंट आफ आर्डर । मैं इस हाउस का एक सीनियर मैंबर हूँ और 13/14 साल से मैम्बर चला आ रहा हूँ। जितनी लिस्टें जाती हैं उनमें नाम जाता है लेकिन उन लिस्टों को काट छांट कर दूसरों के नाम उनमें लिख दिए जाते हैं हम कहते हैं कि कुरप्शन दूर हो लेकिन यहां पर बैठ कर ही कुरप्शन की जाती है................(शोर)

उपाध्यक्षा : मेजर साहिब आपकी पार्टी के मैम्बर जो कहते हैं उसका मुनासिब तरीक़े से फैसला करें ....(शोर) (The Minister for Revenue may please decide properly about what the Members of his party say.)

ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ : (ਸ਼ੋਰ) (ਵਿਘਨ) ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਜ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ ! ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇੰਟਰਪਸ਼ਨਜ਼ ਕਰਨੀ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ । ਆਖਿਰਕਾਰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਰੂਲਜ਼ ਘੜੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । (ਸ਼ੋਰ) (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਦਿਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਬੋਲਣ ਦੇ ਹੱਕ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਡੀਪ੍ਰਾਇਵ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਣ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੈ । ਮਾਨਯੋਗ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਚੇਅਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਬੜੇ ਅਦਬ ਅਤੇ ਤਹਿਜੀਬ ਨਾਲ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਯਕੀਨ ਦਿਲਾਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਭ ਨੂੰ ਵਕਤ ਮਿਲੇਗਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਗਰ ਹਾਊਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦੇਣ । (ਸ਼ੋਰ) (ਵਿਘਨ) ।

(इस वक्त ट्रेज़री बैंचों की तरफ से बहुत से मैम्बर अपना अपना प्वायंट आफ आर्डज़ रेज़ करने के लिए खड़े हो गए और हाउस में बहुत शोर था।)

Deputy Speaker : Order please. No noise. No interruption please.

पंडित भागीरथ लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम। हमारे साथ चेयर की तरफ से बेइंसाफी हो रही है। हाउस की तरफ से ही कहा जाता है कि फलां को टाइम मिलेगा और फलां को बाद में टाइम मिलेगा । हम चेयर की इज़्ज़त करना जानते हैं। मैं चेयर से ही प्रार्थना करना चाहता हूँ कि उसे भेदभाव की नीति नहीं अपनानी चाहिए (शोर) (विघ्न) (शोर)

Deputy Speaker : This is no point of order. Please take your seat.

श्री बनवारी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम । जैसा कि रैवेन्यू मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है और आपने हुक्म किया है हम उसका एहतराम करते हैं लेकिन हमें इस बात की एशोरंस दी जानी चाहिए कि नैक्सट सिटिंग का टाइम ऐक्सटैंड किया जाएगा (शोर) (विघ्न)

आपोजीशन की तरफ से आवाजें : नो ऐश्योरेंस ।

उपाध्यक्षा : अगर ट्रेज़री बैंचों वालों ने हाउस की कार्यवाई नहीं चलने देनी हो तो हाउस को एडजर्न करने की ज़िम्मेवारी ट्रेज़री बैंचिस के ऊपर होगी। (शोर) (विघ्न) गवर्नमैंट पर एडजर्न करने की ज़िम्मेवारी आएगी ।

आपोज़ीशन की तरफ से आवाज़ें : हाउस को एडजर्न कर दिया जाए (शोर) (विघ्न)

ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ਼ ਆਰਡਰ ਮੈਡਮ, ਆਪੋਜ਼ੀ-ਸ਼ਨ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਲੋਂ ਹਾਊਸ ਦਾ ਡੈਕੋਰਮ ਰਖਣ ਲਈ ਹਰ ਮੁਮਕਿਨ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

ਪਰ ਕਾਂਗਰਸ ਬੈਂਚਾਂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹਾਊਸ ਦਾ ਡੈਕੋਰਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪਾਰਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੋਟੋ ਦਿਖਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਊਸ ਦਾ ਡੈਕੋਰਮ ਰਖਣਗੇ । (ਹੰਸੀ) (ਸ਼ੋਰ) (ਵਿਘਨ)

Deputy Speaker : Order please. No noise.

(इस वक्त भी हाउस में बहुत शोर था। ट्रेज़री बैंचों की तरफ से बहुत से लोग एक ही वक्त अपना अपना पवायंट आफ आर्डर रेज़ करने के लिये खड़े हो गये)

Deputy Speaker : Order please.

हाउस में सरदार हरिन्द्र सिंह ने मम्बरों को अपील की और मैं भी कई बार कह चुकी हूँ कि हाउस की कार्यवाही ठीक ढंग से होने दें लेकिन फिर भी हाउस में काफी शोर है। I shall be compelled to adjourn the House if the hon. Members keep on causing interruptions. The responsibility will lie upon the Government. (noise)

(Interruption)

(Both myself and Sardar Harminder Singh have appealed to the Members to allow the proceedings of the House to the conducted in a proper manner. Despite this there is lot of noise in the House. I shall be compelled to adjourn it if the Members continue to cause interruptions. The responsibility for this will be of the Government.)

(*Noise*) (*Interruptions*)

टिक्का जगजीत सिंह : आन ए प्वायंट आफ आडर, मैडम । अभी तक बहुत से आनरेबल मैम्बर बहस में हिस्सा लेना चाहते हैं। हम चाहते हैं कि टाइम एक्सटैंड कर दिया जाए । अगर यह नहीं हो सकता तो आप हाउस को एडजर्न करके 5 मिनट के बाद ही दूसरी सिटिंग शुरू कर दें और दूसरी मीटिंग का टाइम बढ़ा दें ताकि आनरेबल मैम्बरों को बोलने के लिये वक्त मिल सके। (शोर) (विघ्न)

उपाध्यक्षा : मैं फिर अदब से दरखास्त करूँगी कि अगर माननीय सदस्यों ने सदन की कार्यवाही नहीं चलने देनी है तो मुझे हाउस एडजर्न करना पड़ेगा और इसकी जिम्मेवारी गवर्नमेंट पर होगी । (शोर) (विघ्न) (I would again submit that if the Members would continue to interrupt the proceedings, then I shall have to adjourn the House and the responsibility for this will be on the Government.)

ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਧੌਲਾ (ਬਰਨਾਲਾ): ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ,ਮੈਂ ਬਜਟ ਉਤੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਅਗਰ ਇਸ ਬਜਟ ਨੂੰ ਲੋਕ ਹਿਤੂ ਬਜਟ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਮੁਨਾਸਿਬ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਸ ਨੂੰ ਨੌਕਰ ਸ਼ਾਹੀ ਬਜਟ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ । ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਏ 17 ਸਾਲ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਿਰਨੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ ਕਿ ਇਥੇ ਲੋਕ ਰਾਜ ਹੈ ਜਾਂ ਨੌਕਰ ਸ਼ਾਹੀ ਰਾਜ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਤਾਲ ਮੇਲ ਕਮੇਟੀ ਵੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਅਜੇ ਵੀ ਲੋਕ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਾਲ ਮੇਲ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਦਰਖਾਸਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਂਦੀ ਅਗਰ ਕੋਈ ਸੱਚੀ ਜਾਂ ਜੈਨੂਅਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਐਡਮਨਿਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਆ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨਕੁਆਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਰਿਪੋਰਟ ਐਸ. ਪੀ. ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਐਸ. ਪੀ., ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਨੂੰ ਭੇਜਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਿਸ ਮੁਹਰੱਰ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਲਈ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ 17 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਹਰੱਰ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਨਾਜਾਇਜ ਕੇਸ ਬਣਾ ਕੇ ਸਮਗਲਿੰਗ ਦਾ ਕੇਸ, ਅਫੀਮ ਖਾਣੇ ਦਾ ਕੇਮ, ਅਫੀਮ ਬੇਚਣ ਦਾ ਕੇਸ ਬਣਾ ਕੇ ਉਤੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਔਰ ਕੰਪਲੇਂਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਦੋਬਾਰਾ ਕੇਸ ਤਾਲ ਮੇਲ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਆਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੰਪਲੇਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ਼ ਅਲਜ਼ਾਮ ਹੀ ਅਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਐਸ. ਪੀ. ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਉਸ ਦੇ ਬਰਖਿਲਾਫ਼ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੇਸ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਕਦੇ ਸ਼ਜਾ ਹੋਈ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਤਸੱਲੀ ਬਖ਼ਸ਼ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ । ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਰਾਜ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਛਾਂ ਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਹੈਂਕੜਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਮਾਵਾ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਛਾਂ ਦਾ ਮਾਵਾ ਢਿਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਗਰ ਲੋਕ ਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਲੋਕ ਰਾਜ ਦੇ ਪੰਗੂੜੇ ਵਿਚ ਹੂਟੇ ਲੈ ਕੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਸੀਂ ਅਜ ਮੋਟਰਾਂ ਦਿਆਂ ਅਡਿਆਂ ਵਿਚ, ਟਾਂਗਿਆਂ ਦਿਆਂ ਅੱਡਿਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਅਜੀਬ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ । ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਬਾਬੂ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ 17 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਲੋਕ ਅਜੇ ਤਕ ਵੀ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾ ਕੋਈ ਬਾਬੂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਥੋਂ ਲੋਕ ਰਾਜ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਦੀ ਇਮਪਲਈਮੇਂਟੇਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬੂਆਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਛੱਡ ਗਏ ਸਨ । ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਲੋਕ ਸੀਮਿੰਟ ਲੈਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਦੋ ਦੋ ਅਤੇ ਚਾਰ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਬਲਾਕ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਦੇ ਹਨ । ਜਦ ਬਿਨਾਂ ਸੀਮਿੰਟ ਦੀ ਬੋਰੀ ਲਿਆਂ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਹਿਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਚੌਥੀ ਵਾਰ ਸੀਮਿੰਟ ਲੈਣ ਆਇਆ ਸਾਂ ਪਰ ਖਾਲੀ ਵਾਪਸ ਚਲਿਆਂ ਹਾਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਬਜਟ ਨੂੰ

ਨੌਕਰ ਸ਼ਾਹੀ ਬਜਟ ਨਾ ਕਹਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਕਹਾਂ । ਸਾਨੂੰ ਲੋਕਰਾਜ ਦੇ ਹੱਥ ਤਕੜੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਰਾਸਤੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਰੋੜਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕੇ ।

ਕਲ੍ਹ ਇਕ ਆਦਮੀ ਇਕਬਾਲ ਦਾ ਸ਼ੇਅਰ ਗੁਣਗੁਨਾਉਂਦਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ। ਇਕਬਾਲ ਬੜਾ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਹੈ, ਦਿਲ ਬਾਤੋਂ ਸੇ ਮੋਹ ਲੇਤਾ ਹੈ , ਗੁਫਤਾਰ ਕਾ ਗਾਜ਼ੀ ਬਨ ਤੋਂ ਗਿਆ ਕਿਰਦਾਰ ਕਾ ਗਾਜ਼ੀ ਬਨ ਨਾ ਸਕਾ । ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਉਲਥਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ "ਗਲੀਂ ਬਾਤੀਂ ਮੈਂ ਵੱਡੀ ਤੇ ਕਰਤੂਤੀਂ ਵਡੀ ਜਠਾਣੀ' । ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਟਾਊਟਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਓ ਤੁਹਾਨੂੰ ਟਾਊਟਾਂ ਦੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਅਜੀਬ ਗੱਲਾਂ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਣਗੀਆਂ । ਉਥੇ ਠੀਕ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ । ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ । ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਰਦਾਰ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗੇ ਦੇ ਮਾਮੇ ਦੇ ਘਰ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਈ । ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਚੋਰੀ ਹੋਇਆਂ ਪਰ ਰੀਪੋਰਟ ਹੁਣ 6 7, ਦਿਨ ਪਹਿਲੇ ਦਰਜ ਹੋਈ ਹੈ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਕਾਲਕਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਸ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਰੀਪੋਰਟ ਲਿਖੀ ਗਈ, ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਮੁਲਾਜ਼ਿਮ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੋਵੇ, ਲੰਬਰਦਾਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਚੋਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪਰ ਰੀਪੋਰਟ ਨਾ ਲਿਖੀ ਜਾਵੇ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਖਤਮ ਕਰੋ ਜੀ । (Wind up please.)

ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਧੌਲ੍ਹਾ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰੀ ਬਾਰੀ ਤਾਂ ਸ਼ੋਰ ਹੀ ਬਹੁਤ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਸਰਦਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ : ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਵੇਂ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੇਡਨ ਸਪੀਚ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਅੱਛਾ ਜੀ । (All right please)

ਸਰਦਾਰ ਸੰਪਰਨ ਸਿੰਘ ਧੌਲ੍ਹਾ : ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਚੋਰੀ ਦੇ ਮੁਕਦਮੇ ਖੁਰਦ ਬੁਰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਨਹੀਂ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ 107 ਤੇ 151 ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਬਰਨਾਲੇ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਸਮੱਗਲਰਜ਼ ਮਣੀਂ ਮੂਹੀਂ ਅਫੀਮ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਭਰ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਡਿਆਂ ਆਦਮੀਆ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਵਰਤਦੇ ਹਨ । ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਪੈਸੇ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਵਿਆਹਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਛੋਟੇ ਸਮਗਲਰਜ਼ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਪਾਈਆਂ, ਪਾਈਆਂ ਜਾਂ $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{2}$ ਪਾਈਆਂ ਲਿਆਕੇ ਅਫੀਮ ਵੇਚਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆ ਹਨ ।------

उपाध्यक्षा : मैं माननीय सदस्यों की इत्तलाह के लिये दरखास्त करती हूँ कि चूंकि हाउस के-बहुत से मैम्बरान की यह फीलिंग्स थीं उनकी कदर करते हुए आज की दूसरी सिटिंग दो घंटे बढ़ा दी गई है। (प्रशंसा) यह सेशन तो एक बजे खत्म होगा और दूसरा दो बजे शुरू होगा और साढ़े सात बजे खतम होगा। अगर और भी एक्सटेंड करने की जरूरत हुई तो भी एक्सटेंड कर दिया जाएगा। (प्रशंसा) (I would like to inform the hon. Members that keeping in veiw their strong feelings, the time of the second sitting of the Sabha today has been extended by two hours. (cheers) The House will adjourn now at 1 P.M. It will assembly for the second sitting at 2.00 P.M. and adjourn at 7.30 P.M. If there be need for further extention it will be done.)

(ਸ਼ੋਰ) ਵਿਘਨ)

ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਧੌਲ਼ਾ : ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਮਿਸਾਲ ਝੂਠੇ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀ ਵੀ ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਹੰਢਆਇਆ ਪੁਲਿਸ ਚੌਕੀ ਦੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਤਾਜੇ ਤੌੜੇ ਘੁਮਿਆਰ ਕੋਲੋਂ ਲੈਕੇ ਤਾਜ਼ਾ ਗੁੜ ਪਾ ਕੇ ਉਪਰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਚਾਦਰਾ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਝੂਠਾ ਚਾਲਾਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਬੇਗੁਨਾਹ ਸਨ। ਲੋਕ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਪਰ ਐਸ. ਪੀ, ਅਤੇ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਇਆ ਧਮਕਾਇਆ ਤਾਂ ਲੋਕ ਡਰ ਗਏ ਅਤੇ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ। ਹੁਣ ਇਲੈਕਸਨਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀ ਉਥੇ ਗਏ ਤਾਂ ਲੋਕਾ ਫਿਰ ਉਹ ਗਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਕ ਲਿਆਂਦੀ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣੀ ਪਈ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਝੂਠਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕੇਸ ਵਿਦਡਰਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸ ਵਿਦਡਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਐਕਸ਼ਨ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਝੂਠਾ ਮੁਕਦਮਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਵੈਈਆ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹੋ ਸਰਪੰਚ ਜਾਂ ਪੰਚ ਸੇਫ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣੇ ਲਗ ਕੇ ਝੂਠੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਦੇਵੇ। ਜੇ ਕਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦੂਸਰੀ ਵਾਰ ਜਾਂ ਚੌਥੀ ਵਾਰ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦਾ ਲਾਇਸੈਂਸ ਜ਼ਬਤ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਮੁਕਦਮੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਤੁਰੰਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਰਵੈਈਆ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰਾ ਇਲਾਕਾ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੂਬੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਲਾਹੌਲ ਅਤੇ ਸਪਿਤੀ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਰਨਾਲੇ ਦਾ ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਕਾਲਿਜ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਲੈ ਲਵੇ। ਬਖਤ ਗੜ੍ਹ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਹੈ; ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਟੇਕ ਓਵਰ ਕਰੇ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਥੇ ਬਰਨਾਲੇ ਆਈ. ਟੀ. ਆਈ. ਦੀ ਬ੍ਰਾਂਚ ਖੋਲੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਥੇ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ। ਮਾਸਟਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਸਰੀਏ ਹਨ—ਜਦੋਂ ਜੇਲਾਂ ਦੇ ਵਾਰਡਰਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਧਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵੀ ਵਧਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

(The hon. Member was still in possession of the House). (शोर) (विघ्न)

उपाध्यक्षा : मैम्बर साहिब की मेडन स्पीच है । थोड़ी देर और बोल कर बैठ जाएंगे । पेश्तर इसके कि हाउस एडजर्न हो मैं घोषणा करना चाहती हूँ कि लीडर आफ दी हाउस ने बड़ी मेहरबानी करके मेरी रिक्वेस्ट मान ली है । उनकी कानसैंट के बिना हाउस का टाईम एक्सटैंड करना बड़ा मुश्किल होता है । हाउस दो बजे से लेकर साढ़े पांच बजे तक था, अब दो घंटे सिटिंग एक्सटेंड हो जाएगी । जिन मैम्बरान ने बोलना है उनकी लिस्ट अभी बना ली जाए । जो बद-इन्तज़ामी इस वक्त हुई है मैं नहीं चाहती कि उसको दोहराया जाए ।

अब हाउस दो बजे मिलेगा ।

(This is the maiden speech of the hon. Member Sardar Sampuran Singh. He will resume his speech in the second sitting for a short while. I would like to inform the House before it is adjourned that the Leader of the House has been good enough to accede to my request as without his concurrence it is very difficult to extend the time of the House. Originally the second sitting of the Sabha was scheduled from 2-00 P.M. to 5-30 P.M. but now it will be extended by two hours. The list of the members who have to participate in the discussion may be prepared now. The discipline shown now, should not be repeated.

(The House now stands adjourned till 2-00 P.M.)

(The Sabha then adjourned till 2-00 P.M. the same day)

1367 P.V S. -365—5 5-65 —C., P., & S., Pb., Patiala.

PUNJAB VIDHAN SABHA

DEBATES

11th March, 1965

(*Afternoon Sitting*)

Vol. I—No .16

OFFICIAL REPORT

CONTENTS

Thursday, the 11th March, 1965

Punjab Vidhan Sabha Secretariat, Chandigarh.

Price : Rs. 5.00

ERRATA

to

Punjab Vidhan Sabha Debates Vol. I, No. 16, dated the 11th March, 1965

(Afternoon Sitting)

Read	*For*	*Page*	*Line*
भी	भो	(16)3	12
वह	व	(16)4	13 from below
of	if	(16)7	20
फी	की	(16)22	last
3 लाख	उलाख	(16)23	last but one
PUNJAB	PUNJAL	(16)24	Heading
चौधरी	चौधरा	(16)27	6
wise	wice	(16)27	16
Shri	ShTi	(16)28	19
Delete the word 'is' *before* the word 'comes'		(16)29	20
Expunged	Expenged	(16)30	last
लगा	लगार	(16)31	4
साहिबा	साहिब	(16)34	6
तवज्जोह	तवज्ह	(16)37	4 from below
कि ।	कि	(16)38	3
already	alredy	(16)38	17 from below
Lot of	Lot	(16)38	17 from below
ਮੁਲੀਆਂ	ਮਲੀਆਂ	(16)38	last
चौधरी नेत राम	चौंधरी नेत राम	(16)41	13 from below
Delete the words 'ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ :— *before* the words 'ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ'		(16)52	8
ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼	ਇੰਡਟਰੀਜ਼	(16)52	21
ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ	ਸਰਦਾਰ ਗਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ	(16)53	4
पीछे	पीछ	(16)55	11 from below

Read	*For*	*Page*	*Line*
कंमीवरुठ	कंमीवरुठ	(16)58	8
हवाला	हवाल	(16)60	3
सके	सखे	(16)61	4
सुशिक्षित	सुशिक्षत	(16)61	Last
मैम्बर	पैम्बर	(16)62	7 from below
मुसीबत ज़दा	ज़दा	(16)63	16
की वजह्	को वजह्	(16)63	10 from below
करके	करे	(16)67	9
revenue	reveue	(16)67	4 from below
Add the words 'मुख्य मन्त्री :' *before* the words 'इसके मुताबिक'		(16)68	10
अख्तियार	अख्तियर	(16)68	23
हैं	ह	(16)72	last
मुख्य मन्त्री	मुख्य मत्री	(16)74	1
कार्पोरेशन	कारपोरेन	(16)74	19
so	also	(16)76	12
के	क	(16)76	19
डिस्कशन	डिस्स्कशन	(16)77	10 from below
On a point	On point	(16)82	11
मैं	म	(16)85	10 from below

PUNJAB VIDHAN SABHA

Thursday, the 11th March, 1965
(After noon Sitting)

The Vidhan Sabha met in the Vidhan Bhawan, Sector 1, Chandigarh at 2.00 p.m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair.

QUORUM

When the House met, it was not in quorum the bells were sounded and at 2.03 p.m. the House was in quorum.

GENERAL DISCUSSION OF THE BUDGET FOR THE YEAR 1965-66

Mr. Speaker : When the House adjourned, earlier, Sardar Sampuran Singh was on his legs. He may please resume his Speech.

ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਧੌਲਾ (ਬਰਨਾਲਾ) : ਹਜ਼ੂਰ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਪਰਸੈਂਟੇਜ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ; ਇਥੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ—ਇਸੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਉਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਮਿਆਰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਅਵਿਦਿਆ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਇਕ ਬੋਰਡ ਬਣਾਏ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਸਾਰੇ ਮਸਲੇ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਵੇ ਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਅਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਬਜਟ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਬਾਰੇ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਾਫੀ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਐਨਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਣਾ ਜਿਤਨਾ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿੱਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣੀ ਹੈ ਜ਼ਮੀਨ ਨੇ। ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ—30,00,000 ਏਕੜ ਥੂਰ ਨਾਲ ਖਰਾਬ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਵੀ ਇਧਰ ਗਏ ਹੋਣਗੇ । ਜਦੋਂ ਸੰਗਰੂਰ ਤੋਂ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਮੀਲ ਇਧਰ ਆਓ ਤਾਂ 20-22 ਮੀਲ ਤਕ ਚਿੱਟਾ ਕੱਲਰ ਹੀ ਵਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਗਰੂਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਤਨੀ ਥੂਰ ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਹੈ ਉਤਨੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ਇਸ ਥੂਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ 60 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਇਕ ਮਾਸਟਰ ਪਲੈਨ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਹੀ ਅਜੇ ਤਕ ਖਰਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਖਰਚ ਹੋਇਆ।

[ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਧੌਲਾ]

ਗੰਦਮ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਬਰਨਾਲਾ ਮੰਡੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਨੰਬਰ ਇਕ ਉੱਤੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਸੇਮ। ਅਤੇ ਸੇਮ ਨਾਲੀਆਂ ਦਾ ਗ਼ਲਤ ਪੁੱਟਣਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰੇਨਾਂ ਬਰਨਾਲੇ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਪੁੱਟੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗ਼ਲਤ ਹਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਪਿੰਡ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖੇਤ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਸਵੇਰੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਉਠਕੇ ਹਲ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਪੁਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਡਰੇਨ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਬੀਵੀ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਡਰੇਨ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਡਰੇਨਾਂ ਪੁੱਟਣ ਕਰਕੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਡਰੇਨਾਂ ਦੇ ਪੁਲ ਬਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਰੁਪਿਆ ਲੁੱਟਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਮਹਿਕਮੇ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੋਂ ਸੀਮਿੰਟ ਵੇਚ ਕੇ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲੇਕਿਨ ਜਿੱਥੇ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਪੁਲੀਆਂ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਘੰਟੀ) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਡਰੇਨਾਂ ਉੱਤੇ ਬੇਸ਼ਕ ਫੇਰ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹ ਲਵੇ ਪਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਹ ਸੇਮ ਨਾਲੀਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਹੜੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਹੈ ਇਹ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇ। (ਘੰਟੀ)

ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿਕਮਾ ਨਹਿਰ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਨਗਹਿਲੀ ਵਲ ਤੁਰਤ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਜ ਤੋਂ 20/20 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੜੇ ਆਊਟਲੈਟ ਕਢੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰੇਤ ਕਢਣ ਦਾ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਉਪਰਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਤਨੀ ਰੇਤ ਜਮ੍ਹਾ ਹੋ ਗਈ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸਾਨ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਜ਼, ਐਕਸ. ਈ. ਐਨ. ਜਾਂ ਐਸ. ਡੀ. ਓ. ਵਗੈਰਾ ਕੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਹੀ ਇਤਨਾ ਲੰਬਾ ਚੌੜਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਥਕ ਕੇ ਚੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚਾਰ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦਾ ਸਮਾ ਇਕ ਇਕ ਮੋਘਾ ਬਦਲਾਉਣ ਲਈ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਰਨਾਲੇ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਤਨੇ ਲੋਕ ਮਿਲੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹੋ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਚਾਰ ਸਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾਂਦਿਆਂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਮਗਰ ਮੋਘਾ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ। (ਘੰਟੀ) ਐਸਾ ਧੱਕਾ ਉਥੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਸ ਇਕ ਮਿੰਟ ਹੋਰ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਹੜੀ ਖਾਸ ਖੱਜਲ ਖੁਆਰੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਾਵੀਆਂ ਦੀ ਰੀਕਵਰੀ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹੀ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਵੀ ਕੀ ਹੈ ? ਸੌ, ਦੋ ਸੌ ਰੁਪਏ ਵਿਚ ਕੀ ਕੰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ ? ਉਸ ਦੇ ਲੀੜੇ ਲੱਤੇ ਦਾ ਵੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਦ ਕਿ ਸਾਰੀ ਫਸਲ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਫਸਲ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਡੰਗਰ ਵੀ ਮਰ ਗਏ ਹੋਣ ਔਰ ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਉਸ ਨੇ

ਤਕਾਵੀ ਲਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਸ ਤਕਾਵੀ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਟਾਈਮ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਏ ਮੈਂ ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿੱਚ ਦਿਹਾਤਾਂ ਦੇ ਦਿਹਾਤ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲ ਕਪੜਾ ਨਹੀਂ, ਦਾਣਾ ਨਹੀਂ, ਢੱਗਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਖੱਜਲ ਖਵਾਰੀ ਕੋਲੋਂ ਬਚਾਏ । ਇਸ ਰੀਕਵਰੀ ਵਾਸਤੇ ਹੁਣ ਜਦ ਕਿ ਚੇਤ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਰਕਾਰ ਨਾ ਸਮਝਣ। ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ।

लाला रुलिया राम (घरौंडा) : स्पीकर साहिब, यह जो बजट फाइनेंस मिनिस्टर साहिब ने पेश किया है इसके लिये में सरकार को बधाई देता हूँ। बजट के अन्दर सरकार ने खास तौर पर ऐग्रीकल्चर और ऐजुकेशन पर जो ध्यान दिया है यह वाकई पंजाब की तरक्की का सवाल है। लेकिन इसके साथ ही मैं इसमें कुछ खामियों की तरफ भी सरकार का ध्यान दिलाना चाहता हूँ।

सब से पहली बात यह है कि आजकल हमारे दफ्तरों के कुछ ऐसे हालात हुए हुए हैं जिन से यह जाहिर होता है कि यहाँ पर क्लर्कों का ही राज है। क्लर्क लाइन इतनी ख़राब हो चुकी है कि अगर कोई बड़ा अफसर कोई काम निकाल भी देता है तो भी उसकी इत्तलाह लोगों को कई महीनों तक नहीं मिलती । आप किसी भी दफ्तर में चले जाइए । डिप्टी कमिश्नर के दफ्तर में चले जाइए, महकमा माल में चले जाइए, खाह कहीं भी चले जाइए हर जगह पर यह हालत है । इससे पंजाब की जनता बहुत दुखी है । मैं उम्मीद करता हूँ कि इस चीज़ को ठीक करने के लिये सरकार की तरफ से फौरी कदम उठाए जायेंगे ।

दूसरी बात यह है कि ठीक है कि हमारे जो तीसरे और चौथे ग्रेड के मुलाज़िम हैं उनकी तन्खाहें वगैरा बढ़ाने के बारे में पंजाब गवर्नमेंट बार बार कहती है और इस बजट के अन्दर उनको कुछ दिया भी है । लेकिन मैं समझता हू कि इससे भी ज्यादा दिया जाए ताकि पंजाब की एडमिनिस्ट्रेशन अच्छे तरीके से चले । और पुलिस कर्मचारियों का यह हाल है कि वह एक महीना के बाद या दो महीना के बाद एक हफ्ता मनाते हैं जिसको यह धारा 109 के नाम से कहते हैं। इसी तरह से इनका एक एक्साइज़ का हफ्ता होता है और यह काग़ज़ात के अन्दर खानापूरी करने के लिये जितनी कार्यवाही उस हफ्ते में करते हैं । वह सब झूठी करते हैं। महज़ कागज़ी कार्यवाही की जाती है और जितने आदमियों के इस हफ्ता में चालान होते हैं उनमें से 90 फीसदी के करीब ग़रीब लोगों के चालान होते हैं और ज़यादातर बेगुनाह लोगों के चालान किये जाते हैं। यही धारा 109 के अन्दर चालानों के हफ्ते का हाल है उसमें भी बेगुनाह लोगों का चालान महज़ कागज़ी कार्यवाही पूरी करने के लिये पुलिस करती है ।

इसके बाद, बलाकों का यह हाल है कि जो बी. डी. ओ. और ग्राम सेवक इन्होंने गांव में लगा रखें हैं उन्होंने वहां इतनी बुरी हालत कर रखी है कि जब हम

[लाला रुलिया राम]

गांव में जाते हैं तो लोग कहते हैं कि यह जो ग्राम सेवक आपने हम पर छोड़ रखे हैं, ये न कोई काम करते हैं और न ही एग्रीकल्चर में उनकी इमदाद ही करते हैं। इसलिये मैं सरकार से अपील करूंगा कि इस तरफ ध्यान दिया जाए । या तो इनको हटा दिया जाए या इनकी और किसी काम पर लगाया जाए । यह खाह मखाह के खर्च का बोझा डाल रखा है । इसको हटा देना चाहिए । फिर हस्पतालों की यह हालत है कि वहां कई हस्पतालों में डाक्टर ही नहीं हैं और खास तौर पर देहात के अन्दर तो यह बहुत ही कम हैं और न ही वहां के हस्पतालों का ख्याल ही रखा जाता है । फिर जो आयुर्वैदिक डिसपैंसरियां खोली गई हैं उनमें न तो कोई डाक्टर है और न ही कोई कम्पौंडर ही है और कई दफा तो वहां दवाइयां भी नहीं होतीं । इसी तरह से मेरे गांव में एक डिसपैंसरी है । उसमें न डाक्टर है और न ही कम्पौण्डर ही है। यह हालत है बाकी के देहात की भी ।

अब, स्पीकर साहिब, मैं आपके द्वारा एक बात फ्लड्ज़ के बारे में कहना चाहता हूँ कि जितने फ्लड्ज़ ज़िला करनाल में आते हैं उतने शायद किसी दूसरे जिला में नहीं आते । हम मानते हैं कि पिछले दो सालों में जिला रोहतक में भी फ्लड् आए हैं और वहां इतना शोर मचाया गया है और कहा जा रहा है कि वहां यह हो गया है और वहां वह हो गया है लेकिन मैं बताना चाहता हूँ कि फ्लडज के दिनों में ज़िला करनाल में सब से ज्यादा पानी हो जाता है लेकिन उस ज़िला की तरफ कोई तवज्जुह नहीं दी जाती । यह ठीक है कि वहां कुछ ड्रेन्ज़ खोदी गई हैं और कुछ खोदी जा रही हैं। वहां एक छोटी सी ड्रेन है जिसका नाम पुण्डरी है । वह खोदी तो जा चुकी है लेकिन उस पर कोई पुली नहीं बांधी गई । वहां पर छोटी छोटी पुलियों की ज़रूरत है लेकिन वह नहीं लगाई जा रहीं और इसका नतीजा यह हो रहा है कि वहां औरतों को और बच्चों को तीन तीन फुट पानी में से होकर गुजरना पड़ता है । डिपार्टमेंट की तरफ से जो पुल बनाए जाते हैं व बड़े पुल बनाये जाते हैं जो थोड़ी देर बाद गिर पड़ते हैं। हम कहते हैं कि अगर हर गांव के लिये छोटे छोटे पुल बना दिये जाएं तो उन से जनता को ज्यादा फायदा हो सकता है लेकिन यह बड़े पुल लगाते हैं। इस तरह से एक ड्रेन धरौण्डा से चलती है जो वाया मानकपुर और शेखपुरा जाती है । एक दफा मैं वहां मिनिस्टर साहब को भी ले गया था और एस. ई. साहब को भी वहां ले गया था और उन्हें वहां दिखाया था कि वहां से पानी नहीं निकला जिसकी वजह से वहां की सारी ज़मीन रेह हो चुकी है और वहां के ज़मींदार रो रहे हैं। उस पानी को निकालने का इन्तज़ाम नहीं हो रहा । मेरे कहने का मतलब है कि इन छोटी छोटी बातों की तरफ ध्यान नहीं दिया जाता जिस से जनता बड़ी दुखी होती है । इसी तरह से हमारे पास एक राएपुर गांव है । वहां ड्रेन पर एक पुल बनाया गया लेकिन वह अगले साल गिर पड़ा । जब ड्रेन में पानी आ जाता है तो इन के बनाए हुए पुल गिर जाते हैं। मैं उस मौका पर एक दफा पहुंचा और बाद में मैं वहां एस. ई. को भी ले गया और उसे वह मौका दिखाया । इसलिये मैं

मिनिस्टर साहिब से दरखास्त करता हूं कि यह जो छोटी २ चीजें हैं उन की तरफ और खास तौर पर ड्रेनेज की तरफ इन्हें खुद ध्यान देना चाहिए ।

दूसरी बात जिस की तरफ मैं इनका ध्यान दिलाना चाहता हूँ वह यह है कि हमारे ज़िला करनाल के अन्दर सेम बहुत ज्यादा हो गई है और यह इस सेम का ही नतीजा है कि दिल्ली से सम्भालका के नज़दीक तक का जितना जी. टी. रोड का टुकड़ा है वह बैठ गया है और मैं तो समझता हूँ कि अगर सेम को न रोका गया तो हो सकता है कि यह सड़क आगे करनाल तक ही बैठ जाएगी और इस सड़क के बराबर जो रेलवे लाईन जाती है उसको भी नुकसान पहुंचेगा और साथ ही लोगों की ज़मीनों को भी इससे नुकसान पहुंचेगा क्योंकि वह सारी की सारी रेही होती जा रही है । लेकिन इस तरफ ध्यान नहीं दिया जा रहा । इस लिये मैं अर्ज़ करता हूँ कि ज़िला करनाल के अन्दर सेम को रोकने की कोशिश की जाए ।

फिर, स्पीकर साहब, हमारे ज़िला में एक बैकवर्ड इलाका है जिसको खादड़ के नाम से कहते हैं। मैं तो समझता हूँ कि उस इलाके को सरकार ने बराए नाम बैकवर्ड इलाका करार दे रखा है क्योंकि उस इलाके की कोई शुनवाई आज तक हुई नहीं है और न ही वहां कोई फैसिलेटीज़ ही सरकार ने दी हैं........(इस वक्त श्री रामधारी बाल्मीकि बोलने वाले मैम्बर को क्रास करके मिनिस्टर के पास आ बैठे)

श्री अध्यक्ष : श्री बाल्मीकि जी आप पीछे चले जाएं ।

I hope no honourable Member will try to cross like this (The hon. Member Shri Ram Dhari Balmiki should please go to his seat. I hope no hon. Member will try to cross like this.)

श्री रुलिया राम : स्पीकर साहब, मैं अर्ज़ कर रहा था कि बैकवर्ड इलाकों को जो फैसिलेटीज़ सरकार की तरफ से दी जाती है और जिन के लिये गवर्नमेंट यह कह देती है कि बैकवर्ड इलाकों में सड़कें बननी चाहिएं, स्कूल होने चाहिएं और हस्पताल खुलने चाहिएं लेकिन हमारा जो खादड़ का इलाका है जिसे इसने बैकवर्ड करार दे रखा है उसमें इस तरह की कोई फैसिलेटी नहीं दी गई हालांकि वहां लोगों ने बड़ी मेहनत करके स्कूलों के लिये खुद बिल्डिंग्ज़ बनाई हैं लेकिन गवर्नमेंट ने किसी किस्म की कोई रियायत नहीं दी । इसलिये, स्पीकर साहब, मैं आपकी मारफत पंजाब गवर्नमेंट से यह गुजारिश करूंगा कि खादड़ का जो बैकवर्ड इलाका है वहां सड़कें बनाई जाएं और जहां जहां अभी स्कूल नहीं खोले गए वहां स्कूल खोले जाएं । कम से कम सड़कों के लिये तो मदद की जाए । इस साल बजट में सड़कों के लिये जो एक करोड़ रुपया रखा गया है वह सारे का सारा ज़िला रोहतक की सड़कों के लिये रख दिया गया है । यह शायद इस लिये किया गया है क्योंकि जो पी. डब्ल्यू के मिनिस्टर हैं वह ज़िला रोहतक के हैं इसी लिये उन्होंने वहां की सड़कों के लिये यह सारा रुपया रख लिया है और कोई भी सड़क ज़िला करनाल को नहीं दी गई । यह चीज हरियाना के नाम पर की गई है लेकिन सारे का सारा फायदा

[श्री रुलिया राम]

ज़िला रोहतक को पहुंचाया जा रहा है जैसा कि करनाल हरियाना में है ही नहीं ग्रौर ग्रगर है तो यह बराए नाम ही है, वैसे हरियाना सिर्फ एक ही ज़िला रोहतक ही है । मैं तो समझता हूँ कि ज़िला करनाल के साथ हर बात में सौतेली मां जैसा सलूक किया जा रहा है । वहां न तो कोई मैडीकल कालेज ही खोला गया है ग्रौर न ही कुछ ग्रौर चीज़ दी जा रही है हालांकि डिफेंस फण्ड में चन्दा देने में यह जिला बाकी सब जिलों से ग्रागे होता है । इसके बावजूद भी इस जिले को इगनोर किया जा रहा है । ग्राप जानते हैं, स्पीकर साहब, कि ज़िला करनाल में पानीपत जो शहर है वहां की एक लाख की ग्राबादी है ग्रौर वह एक कदीमी शहर है। वहां के लिये कितने सालों से यह बताया जाता रहा है कि वहां एक गत्ता फैक्टरी लगाई जाएगी लेकिन ग्रब वह फैक्टरी पानीपत की बजाए नंगल में लगाई जा रही है, हालांकि वहां उस इलाके में गन्ना बहुत होता है जिससे कि वह गत्ता तैयार होना था । फिर वहां चाहे गन्ना इतना ज्यादा होता है लेकिन वहां ग्रभी तक सिर्फ एक ही शूगर मिल लगाई गई है हालांकि वहां के लोगों की दूसरी शुगर मिल के लिये काफी देर से मांग चली ग्रा रही है । मैं ने कितनी दफा कहा है कि शाहबाद में जहां गन्ना बहुत होता है वहां एक ग्रौर शुगर मिल लगाई जाए लेकिन यह हमें पता नहीं है कि वहां क्यों मिल नहीं लगाई जा रही ।

फिर, स्पीकर साहब, हरियाना की डिवेलपमेंट के लिये जो कमेटी बनाई गई है उसके बारे में मैं यह ग्रर्ज़ करना चाहता हूँ कि उस कमेटी में जो मैंबर लिये गए हैं उनमें ग्रक्सर ज़िला रोहतक की झज्जर तहसील के ही लिये गए हैं ग्रौर ज़िला करनाल का सिर्फ एक ही मैम्बर लिया गया है हालांकि जिला करनाल में सब से ज्यादा फ्लड ग्राते हैं। फिर एक बात मैं इण्डस्टरी के मुताल्लिक कहना चाहता हूँ। (विघ्न) तो, स्पीकर साहब, मैं इण्डस्टरीज़ के बारे में ग्रर्ज़ करने लगा था । उस बारे में मैं ग्रापके ज़रिये मिनिस्टर साहब को बताना चाहता हूँ कि किस तरह से इण्डस्टरी डिपार्टमेंट में ग्रन्धेर गरदी मची हुई है । इस बारे में मैं ग्रापके नोटिस में एक मिसाल पेश करना चाहता हूँ। एक लड़का पृथ्वी सिंह नाम का जो कि वहां पर क्लर्क लगा हुग्रा था उसको इन्होंने दो साल हुए हैं वहां से निकाल दिया था । उसने एस.एस.एस. बोर्ड वालों को लिखा। ग्राज नौ महीने हुए सर्विसिज़ बोर्ड को चिट्ठी लिखे हुए मगर जवाब नहीं ग्राया.....

श्री फतेह चन्द विज : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर । क्या सरदार दरबारा सिंह जी इसलिये नोट नहीं ले रहे कि ग्राज बैंक बैंचर्ज बोल रहे हैं ?

गृह तथा विकास मंत्री : मैं इनकी सारी स्पीच हरफ ब हरफ सुना सकता हूँ ।

लाला रुलिया राम : तो मैं कह रहा था कि सबार्डिनेट सर्विसिज़ बोर्ड को 29 जनवरी को चिट्ठी लिखी गई कि उसको दो साल से मुलाज़मत से हटाया हुग्रा है, ऐसा काम क्यों हुग्रा है मगर तीन महीने तक ग्राज तक कोई ज़वाब नहीं ग्राया।

दोबारा फिर चिट्ठी लिखी है मगर उसका भी जवाब नहीं दिया गया । यह सरकार की अन्धेरगर्दी है । इसके महकमों के अन्दर ऐसा काम हो रहा है ।

फिर मलिक साहिब ने बोलते हुए कहा कि यह महाजन लोगों की कमेटी बनाते हैं । मैं अर्ज करता हूँ कि हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब अरोड़ा खत्री हैं, महाजन नहीं हैं..............

Mr. Speaker : Please.

लाला रलिया राम : चौधरी रिज़क राम जी जाट हैं । उनको बनाते हैं, मगर नाम महाजन का लेते हैं । तो अगर ऐसा ही है तो महाजन को ही दे दें ।

श्री बलरामजी दास टंडन (अमृतसर शहर पश्चिम) : स्पीकर साहिब, 1965-66 का जो बजट...........

Chaudhri Darshan Singh : On a point of order, Sir, Mr. Speaker, you were pleased to reserve today for the back benchers. I am also sitting on a back bench but I have not been given any time to speak on the General Discussion of Budget.

श्री अध्यक्ष : आपने सैशन दो घंटे बढ़ाया हुआ है, कोशिश करेंगे कि ज्यादा से ज्यादा टाइम बैकबैंचर्ज को मिले । आप किस कैटेगरी में आते हैं ? श्री टंडनवाली कैटेगरी में हैं कि नहीं ? (Today's sitting has been extended by two hours. Efforts will be made to give the maximum to the back benchers. In what category does the hon. Member come ? Whether he is in the same category as that if Shri Balramji Dass Tandon or not ?)

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, वित्त मन्त्री जी ने जो बजट यहां पर पेश किया है इसके बारे में हाउस में पिछले पांच दिन से बहस चल रही है । इस बहस में ट्रेज़री बैंचिज़ के बहुत से मैम्बरान ने इसको बेहतरीन बजट कहा है और इसके पेश करने पर वित्त मन्त्री को बधाई भी दी है, स्पीकर साहिब, पंजाब सरकार ने यह बात तय कर रखी है कि जब भी यहां पर बजट पेश करना है तो एक डैफिसिट बजट ही पेश करना है ताकि इस बात की गुंजायश रखी जा सके कि लोगों पर टैक्सों का बोझ लादा जा सके । मगर साल के खत्म होने पर जब एकाउंट तैयार होते हैं तो हर साल यह देखा जाता है कि बजट घाटे का नहीं बल्कि मुनाफे का था । पंजाब का जो बजट ऐट ए गलांस है इसमें जो फिगर्ज़ दी गई हैं उनसे पता चलता है कि साल 1960-61 में 4 करोड़ 88 लाख का मुनाफा हुआ जो कैरी ओवर हुआ । 1961-62 में 10 करोड़ 63 लाख का, साल 1962-63 में 9 करोड़ 46 लाख का, साल 1963-64 में 12 करोड़ 30 लाख का और इस साल का जो रीवाइज़्ड बजट है उसके मुताबिक 6 करोड़ का मुनाफा बताया है और मैं समझता हूँ कि इस बात की उम्मीद करनी चाहिए कि जब इस साल के एकाउंट क्लोज होंगे तो यह मुनाफा बढ़ कर

[श्री बलराम जी दास टंडन]

14–15 करोड़ तक जा पहुंचेगा। स्पीकर साहिब, इन फिगर्ज़ को देखते हुए यह कहा जा सकता है कि हमारा जो फिनांस डिपार्टमेंट है वह या तो किसी घिसे पिटे तरीके से काम करता है या फिर फिनांसिज पर इस का कन्ट्रोल नहीं है। शुरू में ग्रामदनी को कम करके ग्रौर खर्च को बढ़ा कर दिखाया जाता है। नतीजा यह होता है कि शुरू में जो बजट घाटे का दिखाया जाता है वह एक बहुत बड़े मुनाफे का बजट बन कर कैरी ग्रोवर होता है। जब यह ग्रसलियत है तो यह सरकार बताए कि इस साल के ग्रन्दर जो मुनाफा होने वाला है उससे सरकार लोगों को क्या राहत देने का इरादा रखती है। मगर जनता को राहत देने की या उसकी बहबूदी की इनकी नियत नहीं है। इस घाटे के बजट का यह मतलब है कि जिस फिनांस डिपार्टमेंट ने यह बजट बनाया है वह नाग्रहल ग्रौर नालायक है, उसे न ग्रामदनी का ग्रन्दाज़ा करना ग्राता है ग्रौर न खर्च का ग्रन्दाज़ा बनाना ग्राता है। जब यह हालत है तो इस महकमे का ऐक्सप्लेनेशन काल किया जाए कि क्यों ऐसा बजट बनाया है। घाटे का बजट बाद में मुनाफे का कैसे हो गया। यह बड़ा ग्रहम सवाल है।

स्पीकर साहिब, जहां तक ग्रदादोशुमार का ताल्लुक है इसमें रैवेन्यू के ग्रन्दर थोड़ा सा मुनाफा दिखाया गया है ग्रगर ग्रोवर ग्राल जो पिक्चर है वह ऐसी है कि जैसे हमारी फिनांशल पोज़ीशन एक लावे के पहाड़ पर खड़ी हो। जिस सूबे की कुल ग्रामदनी एक साल की एक ग्ररब 29–30 करोड़ हो ग्रौर उस के सिर पर चार ग्ररब का कर्ज़ा हो तो समझ नहीं ग्राती उसे ग्रौर क्या कहा जाए। ग्रगर इस सूबे की सारी की सारी ग्रामदनी कर्ज़ के लौटाने पर ही खर्च की जाए, न सर्विसिज़ को कुछ दिया जाए न कोई ग्रौर खर्च किया जाए ग्रौर इस तरह से तीन साल तक लगातार किया जाता रहे तब कहीं जाकर यह सूबा ग्रपना सिर उठा कर कह सकता है कि ग्रब हम पर कोई कर्ज़ नहीं है। स्पीकर साहिब, ऐसी हालत को देखते हुए यह कहा जा सकता है कि इस सूबे की फिनांशल हालत निहायत तशवीशनाक है। मगर जिस ढंग से ग्रौर जिस लबादे में इसको हाउस के सामने पेश किया गया है उसमें यह दिखाने की कोशिश की गई है कि इसकी हालत बहुत ग्रच्छी है ग्रौर न सिर्फ सरकार का ग्रपने फिनांसिज पर पूरा पूरा कन्ट्रोल ही है बल्कि इस पर यह सरकार नाज़ भी कर सकती है। ग्रगर यह ग्रसलियत है तो समझ नहीं ग्राती कि फिर सरकार पंजाब के बच्चे बच्चे की ग्रौर इस हाउस के हर एक मैम्बर की इस मांग को मान क्यों नहीं लेती कि जिन लोगों के पास पांच एकड़ की ग्रन-इकनामिक होल्डिंग है जिनको दो वक्त रोटी तक नहीं मिलती उन लोगों का मालिया माफ क्यों नहीं कर देती जिससे कि इस सरकार को 30–40 लाख या ज्यादा से ज्यादा एक करोड़ रुपया मिलता होगा। इस सरकार का रैवेन्यु बिना टैक्स लगाए एक ग्ररब 12 करोड़ से एक ग्ररब 30 करोड़ यानी 18 करोड़ बगैर टैक्स लगाए रैवेन्यू बढ़ जाता है। कितनी मजहकाखेज बात है कि 18 करोड़ रुपया बगैर किसी

टैक्स लगाए बढ़ा है। अगर सरकार इस तरह से बगैर टैक्स लगाए 18 करोड़ रुपया बढ़ा सकती है और सरकार इस काबिल है तो छोटे छोटे रिलीफ जो अपोज़ीशन के मैम्बर और ट्रेज़री बैंचों पर बैठने वाले लोगों के लिये मांगते हैं वह क्यों नहीं दिये जाते । अनइकनामिक होल्डिंग पर जो एक एकड़ का मालिक है और उससे भी टैक्स वसूल किया जाता है । उसको ही रिलीफ दिया जाए । वह अपना पेट नहीं पाल सकता और बच्चों का पेट नहीं पाल सकता । उसको जिन्दगी के ज़राए मुयस्सर करने चाहिएं और उसको रिलीफ देना चाहिए ।

इसके बाद प्रापर्टी टैक्स है । मकानों के ऊपर आज इस टैक्स का कितना बोझ है । सैंटर की हकूमत कहती है कि जो मकान पर से किराये की आमदन है इस पर इन्कम टैक्स दो । म्युनिसिपल कमेटी कहती है कि हाउस टैक्स की शक्ल में हमें दो । पंजाब की हकूमत कहती है कि हमें प्रापर्टी टैक्स दो और मरला टैक्स की क्या फेट है मैं इस वक्त कह नहीं सकता । अभी तक इसके बारे में बात तह नहीं हुई । तो इस टैक्स की आज यह हालत है । इस हैड में, स्पीकर साहिब, 1 करोड़ 24 लाख की आमदन दिखाई गई है । जैसा कि पंजाब के फिनांस मिनिस्टर जानते हैं कि लोगों की आवाज़ क्या है, जनता रोती कुरलाती है, एक एक आदमी को नोटिस जाते हैं, समन जाते हैं और प्रापर्टी पर जो भार है इन्कम टैक्स, सेल्ज़ टैक्स, प्रापर्टी टैक्स, हाउस टैक्स और प्रोफैशनल टैक्स का है । अगर 18 करोड़ रुपया सरकार के पास पड़ा है तो क्यों न इन लोगों को रिलीफ दिया जाए ? और लोगों की मांग को पूरा किया जाए ?

जहां तक प्रोफैशनल टैक्स का संबंध है इससे 39 लाख की आमदन है। इसकी ज़द में पंजाब का हर छोटे से छोटा व्यक्ति आता है । बूट पालिश करने वाले को भी, जो मुश्किल से 50 रुपये कमाता है, 28 रुपए इस टैक्स को अदा करने के लिये देने के लिये नोटिस आ जाता है । अगर पंजाब के फिनांसिज की हालत खुश्नुमा है तो यह टैक्स जो एक बीमारी की तरह पंजाब के लोगों के साथ चिपटे हुए हैं इसको हटा दिया जाए । क्योंकि पंजाब की हकूमत कहती है कि हमारे फिनांसिज ठीक हैं, माली हालत अच्छी है और 18 करोड़ रुपया बगैर टैक्स के बढ़ गया है तो क्यों नहीं प्रोफैशनल टैक्स में लोगों को रिलीफ दिया जाता ?

सेल्ज़ टैक्स के बारे में बहुत सी बातें सरकार के सामने आईं । कई लोग इनसे मिले, लिख कर मांग की और फिनांस मिनिस्टर साहिब खुद भी इस बात को मानते हैं तो क्यों नहीं फिर लोगों को रिलीफ दिया जाता । इस टैक्स को सोर्स पर लगा दिया जाए । यह बात हकूमत की तरफ से इसके बारे में कही गई कि इसके संबंध में बिल लाया जाएगा । मैं कह नहीं सकता कि वह बिल कब लाया जाएगा । जब इस तरह का बिल आएगा तो इसके मैरिट और डिमैरिट के बारे में कहा जा सकता है । आजकल की क्या हालत है कि हर आदमी को कई जगहों पर टैक्स देना पड़ता है । पहले एक जगह पर देना पड़ता है और फिर उसी चीज़

[श्री बलरामजी दास टंडन]

पर दूसरी जगह टैक्स देना पड़ता है और फिर तीसरी जगह पर इसके साथ ही प्रचेज़ टैक्स लिया जाता है। यहां पर ही बस नहीं । हमारे साथ लगने वाली स्टेट्स में सेल्ज़ टैक्स की क्या पोज़ीशन है । स्मगलिंग भी इसी वजह से होती है कि वहां पर सेल्ज़ टैक्स कम और एक ही जगह पर है । इस तरह के कई झमेले हैं जिनका असर ट्रेड पर पड़ता है और इसकी वजह से इस सूबे का सारा बिज़नेस पैरेलाइज़ हो रहा है । कारोबार को नुकसान हो रहा है। आप यार्न की हालत ही देख लीजिये । कपड़े के लिये यह अग्रणी है । इस पर पहले 6 परसेंट सेल्ज़ टैक्स था, फिर दो परसेंट कर दिया गया और अब एक परसेंट है । इन सब बातों से सरकार को कितना मुनाफा होने वाला है । अगर हमारे रिसोर्ज़िज़ अच्छे हैं तो इसको बिल्कुल हटा देना चाहिए ताकि व्यपारियों की जो मुश्किलात हैं उनको दूर किया जा सके । इसके साथ ही सेल्ज़ टैक्स को सिर्फ सोर्स पर ही लगाया जाना चाहिए।

इसके साथ ही मैं जहां तक फन्डज़ को इम्प्रूव करने का संबंध है कुछ सुझाव देना चाहता हूँ। हमारा ट्रांस्पोर्ट का महकमा है । बदकिस्मती से कैरों साहिब के वक्त में ट्रांस्पोर्ट की यह हालत कर दी गई है कि उनके लड़कों को तो घर बैठे ही 2,000 रुपया कमिशन का पहुंच जाता है जब भी कोई बस पंजाब के अन्दर खरीद करे और इस तरह से बसों पर करोड़ों रुपया बरबाद हो रहा है और यह रुपया पंजाब की जनता से टैक्स की शक्ल में वसूल किया जाता है । और बसों की हालत देख कर दुख होता है । लोगों की जेबों पर डाका डाला जा रहा है । और जितनी गाड़ियां डाज की खरीद की गई हैं उनकी हालत आप सब के सामने है । कोई गाड़ी यहां पर गिरी और कोई वहां पर 2 फरलांग पर खड़ी है । और लोगों को तकलीफ का सामना करना पड़ता है और वह इन्तज़ार करते हैं कि प्राइवेट गाड़ी की बारी आए तो सफर करें । डाज गाड़ियों के खरीद करने से कैरों खानदान और उन के लड़कों के घरों में तो लाखों रुपया कमीशन के तौर पर चला जाता है लेकिन पंजाब की हकूमत का करोड़ों रुपया बरबाद हो रहा है । इस तरफ सरकार को फौरी तौर पर ध्यान देने की ज़रूरत है। यह पंजाब सरकार की तरफ से एक क्रिमीनल वेस्ट है । और जो इस बात के लिये जिम्मेदार हैं उन लड़कों को बाजार में खड़ा करके कोड़े लगाए जाने चाहिएं । इससे कम सज़ा उन के लिए और क्या हो सकती है जिन्होंने अपने घरों को भरने के लिये डाज गाड़ियां सरकार को सप्लाई कर दीं ।' (प्रसंशा) डाज बसें 47 सीटर्ज हैं। एक महीने तक चलती हैं और उसके बाद चलने का नाम नहीं लेती । फिर जो सरकार की तरफ से डिपों खोले गए हैं उनमें तरह तरह का सामान रखना पड़ता है । कई तरह से स्पेयर पार्टस रखने पड़ते हैं। इसलिये मैं सरकार से यह कहूँगा कि सारे पंजाब के अन्दर एक ही तरह की बसें चलाई जाएं जोकि मैक्सीमम सर्विस दे सकें और उसके स्पेयर पार्टस के लिये एक सैंट्रल डिपो खोल दिया जाए और आज कल का जो सिस्टम है कि डिस्ट्रिक्ट मैनेजर पार्ट्स को खरीद कर लाते हैं, इसमें जो खराबियां

हैं मैं उसकी तफसील में नहीं जाना चाहता । एक तरह की बसिज़ हो जाने से इस बात को भी कंट्रोल में रखा जाएगा । सेंट्रल स्टोर्ज़ के खुल जाने से एक लैवल पर स्पेयर पार्टस भी मिल सकेंगे ।

इसी संबंध में मैं एक और बात बसों की बाडी बिल्डिंग के बारे में कहना चाहता हूँ । हर साल सरकार 250 या 300 बसों की बाडी बनवाती है और इस तरह हर बाडी के बनाने पर तीन चार हज़ार रुपया खर्च किया जाता है और अगर साल भर में से छुट्टियों को निकाल दिया जाए तो एक दिन में एक बस की बाडी तैयार होती है और इस तरह अढ़ाई तीन सौ लाख रुपया बरबाद किया जाता है । इसलिये मैं सरकार को और खास तौर पर फिनांस मिनिस्टर साहिब को यह सुझाव देना चाहता हूँ कि वह बाडी बनाने की अपनी वर्कशाप खोलें ताकि यह सारा रुपया सरकार को बच सके । (घंटी) स्पीकर साहिब, मैं अपने प्वायंट्स कहने के लिये 4–5 मिनट और चाहूँगा । जहां तक महंगाई का सवाल है पंजाब में महंगाई बहुत ज्याद हद से पिछले दिनों में गुज़र गई थी । इसमें पंजाब सरकार के लोगों का और खास तौर पर उन लोगों का जिन को कि फिक्सड अमाउंट पर रोज़गार मिला है बहुत नुक्सान हुआ । उनको ज्यादा मुसीबत का सामना करना पड़ा जो मोस्ट हार्ड हिट हैं । । मुझे इस बात पर अफसोस है कि इस दौरान में कीमतें इतनी तेज़ी से बढ़ी हैं कि जिसकी कोई हद नहीं कही जा सकती । यह कहा जाता है कि सरकार ने सभी कदम उठाए जिस कीमतें न बढ़ें ! मगर इस तरह के दावे करने वाली सरकार ने खुद क्या किया कि अमरीकन गंदम, जिसको लोगों को रियायत से बेचना चाहिए थे इस सरकार ने उसकी कीमत 5 रुपये और बढ़ा दी । आखिर किसी बात की कोई न कोई हद तो होनी चाहिए । जिस शख्श को दो मन आटे का खर्च है उसे फिक्सड शरह पर 10 रुपये और ज्यादा देने पड़े । यह बात मेरी समझ में नहीं आई कि किन हालत से मजबूर होकर गवर्नमेंट को ऐसा करना पड़ा । क्या यह सरकार ने महंगाई कम करने की कोशिश की है ? यह एक क्रिमिनल रवैय्या है जो इस सरकार ने इख्त्यार किया है । मैं मिनिस्टर साहिब से कहूँगा कि वह इस बात पर अपनी जवाबी तकरीर में रोशनी डालें कि आखिर इसकी क्या वजह है कि जो अनाज इन्हें कम कीमत पर देना चाहिए था वह ज्यादा पर क्यों दिया गया ।

एक बात मुझे यह भी कहनी है कि रजिस्ट्रारों की पोस्टें जो हमने कायम की हैं, यह और किसी काम के लिये नहीं, बल्कि पुलिटीकल मैनूवरिंग करने का फिर से मौका दिया था । सरकार ने इस चीज को अब चूंकि खत्म कर दिया है इसलिये मैं सरकार को बधाई देता हूँ । सरकार ने जहां पर इस चीज़ की तरफ अपना ध्यान दिया मैं एक चीज़ और सरकार के नोटिस में ला देनी चाहता हूँ कि इम्प्रूवमैंट ट्रस्ट के जो चेयरमैन हैं यह भी एक तरह के ऐसे अड्डे हैं जो पुलीटीकल परसनलज़ की परवरिश के लिये बनाए गये हैं । आप देखें इनकी कुआलीफीकेशन होती क्या है, उनको महज़ इसलिये ही 150–200 रुपये तक की पोस्टों पर लगाया

[श्री बलरामजी दास टंडन]
गया है कि वह महज एक पुलिटीकल पार्टी के परवरदा हैं। इन की जगह अगर रिटायर्ड ऐक्स-ई-ऐन लगाये जायें तो वह इनकी निसबत हज़ारहा दर्जे बेहतर काम कर सकते हैं। आज जहां भी पुलिटीकल आदमी गये हैं वहां पर यही हालात हो गए हैं। मिसाल के तौर पर पब्लिक सर्विस कमिशन की बात मैं आप से कर दूं कि इस जगह से एडमिनिस्ट्रेशन के लिये Intellectuals select करके भेजे जाते थे जो efficiently administration रन करते थे। मगर आज पुलिटिकल आदमी जो सरकार से कहीं और जगह ऐडजस्ट नहीं होते उनको पब्लिक सर्विस कमिशन जैसी जगह पर लाकर बिठा दिया जाता है। यह कहां तक मुनासिब है?

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ (ਪਾਇਲ ਐਸ. ਸੀ.) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਬੜਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟੈਕਸਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਕ ਐਸਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਮੇਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਫਾਇਦਾ ਇਹ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਜੋ ਅੱਗੇ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਘੱਟ ਗਈ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਕੀਂ ਜਿਹੜੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ।

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਲੜਾਕੇ ਗਭਰੂ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਰ ਫੈਮਲੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਫੌਜ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ ਬੜੀ ਇਮਦਾਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਐਕਸ ਸਰਵਿਸ ਮੈਨ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਇਮਦਾਦੀ ਰਵੱਈਆ ਇਖਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਸੋਲਜਰ ਬੋਰਡ ਹੁਣ ਪੱਕੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਪ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਪੈਨਸ਼ਨ ਕਲੇਮ ਛੇਤੀ ਡਿਸਪੋਜ਼ ਕਰ ਸਕਣ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਮਿਲਟਰੀ ਦੇ ਕਲਾਸ I ਆਫੀਸਰਜ਼ ਨੂੰ ਰੀਟਾਇਰ ਹੋਣ ਤੇ ਜੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਨੌਕਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨੂੰ ਕਲਾਸ II ਦੇ ਸਿਵਲੀਅਨ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰੇ ਡੀ. ਸੀ. ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਨੀਚੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਡਿਗਨਿਟੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਲਾਇਕ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਮੇਜਰ, ਕਰਨੈਲ, ਅਤੇ ਜਰਨੈਲ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲਾਸ II ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਥੱਲੇ ਰੀਟਾਇਰ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਕੋਈ ਡਿਗਨਟੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਇਹ ਬੜੇ ਐਕਸਪੀਰੀਐਂਸਡ, ਸਟੇਬਲ ਅਤੇ ਡਿਸਿਪਲੈਂਡ ਸੋਲਜਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੜੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਆਦਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਇਨਫੀਰੀਅਰ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਟੈਂਡਰਡ ਅਤੇ ਉਹ ਡਿਗਨਿਟੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਐਕਸ-ਮਿਲਟਰੀ ਆਫੀਸਰਜ਼ ਦੀ ਜਦੋਂ ਪੋਸਟਿੰਗ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਮ ਗਰੇਡ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਥੱਲੇ ਅਪੁਆਇੰਟ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਨਰੇਰੀ ਕੈਪੈਸਟੀ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਬਜਟ ਵਿੱਚ 39 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਪਰਾਵੀਜ਼ਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਇਤਨਾ ਘੱਟ ਪੈਸਾ ਕਿਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰੋਵਾਈਡ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਘੱਟ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਬਹੁਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਹੋਰ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ । ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਪਰਕੈਪੀਟਾ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਪੈਸਾ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਨਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣਗੇ । ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤੀ ਗੱਲ ਫੇਰ ਹੀ ਕਰਾਂਗਾ ਜਦੋਂ ਡੀਮਾਂਡ ਵਾਈਜ਼ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਦੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਛਿੜੀ ਮੈਂ ਕਹਿਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭਲਾਈ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਰੈਂਕ ਗਜ਼ਟਿਡ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਕਿਉਂ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ । ਕੀ ਇਹ ਅਫਸਰ ਬਨਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ? ਕਲ ਹੀ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸਵਾਲ ਆਇਆ ਸੀ ਐਸ. ਐਸ. ਐਸ. ਬੋਰਡ ਦੇ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਬਾਰੇ ਉਹ 1957 ਤੋਂ 1962 ਤਕ ਇਸ ਆਗਸਟ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਉਣਾ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਬੀਵੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ 1958 ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਾਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਰੇਗੁਲਰ ਕੋਰਟ ਰਾਹੀਂ ਤਲਾਕ ਦੇ ਕੇ 1959 ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਲਈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਗੁਨਾਹ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ?* ਫੇਰ ਇੰਟਰਕਾਸਟ ਮੈਰੇਜ ਉਸ ਨੇ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਚੰਗੀ ਗਲ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਜਗਜੀਵਨ ਰਾਮ ਜੀ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸੁਝਾਓ ਸੀ ਕਿ ਅਨਟਚੇਬਿਲਟੀ ਤਦ ਹੀਂ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇੰਟਰ ਕਾਸਟ ਮੈਰੇਜਿਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ । ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਿਕਟੀਮਾਈਜ਼ੇਨ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਵਿਲੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਹਰੀਜਨ ਆਫੀਸਰ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਲ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਘਸੀਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੁਝ ਅੰਕੜੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਔਨ ਦੀ ਮਾਰਚ, 1965 ਪੇਜ 83 ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਫਾ ਘੱਟ ਤੇ ਮੀਲ ਬਹੁਤੇ, ਪੈਸੰਜਰ ਘੱਟ, ਮੁਲਾਜ਼ਿਮ ਬਹੁਤੇ,......(ਵਿਘਨ) ਜਦ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਪੈਪਸੂ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਇਸ ਲਈ ਬਨਾਈ ਸੀ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਉਹੀ ਉਦੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਔਰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਵੀ ਨੈਸ਼ਲਨਾਈਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੋਲ ਟ੍ਰਕ ਹਨ ਔਰ ਉਸ ਨੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਥਾਂ ਤੇ ਚਲਣ ਦਾ ਐਡਰੈਸ ਲਿਖਾਇਆ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇ 7 ਟ੍ਰਕ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ

[ਲੈਫ਼ਟੀਨੈਂਟ ਭਾਗ ਸਿੰਘ]

ਇਕੋ ਹੀ ਐਡਰਿਸ ਹੋਵੇ ਤਾਂਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਹਾਇਰ ਸਲੈਬ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਅੰਡਰ ਰੂਲ ਟੈਕਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਇਜਾਫਾ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।

ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਅਮਲੋਹ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮੀਲ ਵੀ ਸੜਕ ਨਹੀਂ ਬਣੀ। ਇਕ ਖੰਨਾ ਅਮਲੋਹ ਦੀ ਸੜਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਇਆ ਵੀ ਸੀ। ਉਹ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਕਰਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਕੀਮ ਹੀ ਡਰਾਪ ਕਰ ਛੱਡੀ। (ਘੰਟੀ) ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, 70 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ। ਉਥੇ ਸੜਕ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ ਇਕ ਸੜਕ ਹੈ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ ਨਾਭਾ ਰੋਡ। ਤੇ ਹੈ ਕੀ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ। ਇਸ ਲਈ (ਘੰਟੀ) ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਬੈਕਵਰਡ ਇਲਾਕਾ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪੈਕੇਜ਼ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਯੀਲਡ ਪਰਸੈਂਟ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕਣਕ 100 ਪਿੱਛੇ 168.2 ਮੱਕੀ, 173.8 ਤੇ ਮੁੰਗਫਲੀ 225 ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸੀਮੈਂਟ, ਲੋਹਾ, ਪੰਪਿੰਗ ਸੈਟ, ਚਾਦਰਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਉਤਨੀ ਸਹੂਲਤ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਇਲਾਕਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੋਂ ਐਵਰੇਜ ਤੌਰ ਤੇ ਮਹਿਰੂਮ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹਾਊਸਿੰਗ ਲੋਨ ਤਾਂ ਹਰ ਥਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮਗਰ ਸੀਮੈਂਟ ਦੀ ਕੰਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇੰਜਨੀਅਰਜ਼ ਨੂੰ ਇਹ ਹਦਾਇਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੀਮਿੰਟ ਦਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਆਲਟਰਨੇਟਿਵ ਲਭਿਆ ਜਾਏ।

ਇਕ ਗੱਲ ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ਰ ਦੀ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਜਾਵਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡੀ ਟੱਲੀ ਵਜ ਰਹੀ ਹੈ, ਔਰ ਮੈਂ ਡਿਸਿਪਲਨ ਨੂੰ ਆਬਜ਼ਰਵ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੀ ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ਰ ਕਾਂਸ਼ਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਹ ਵੀ ਬਲੈਕ ਵਿੱਚ ਨਾ ਚਲਿਆ ਜਾਏ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਲ ਹੁਣੇ ਤੋਂ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਔਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪਦਾ ਬੜਾ ਧੰਨਵਾਦ।

पंडित भागीरथ लाल (पठानकोट) : स्पीकर साहब, आपका बड़ा शुक्रिया है कि मुझे बड़ी देर के बाद इस सैशन में बोलने का मौका मिला। मैं सब से पहले, अपने वित्त मंत्री महोदय को इस बात के लिये बहुत ही धन्यवाद देना चाहता हूँ कि उन्होंने इस बजट के अन्दर नए टैक्सो की तरफ ख्याल नहीं किया। यह ठीक है कि यहां पर फलड्ज़ आए, और बहुत डिवल्पमेंट के कामों को सरकार ने अपने हाथों में लिया लेकिन इस सब के बावजूद भी उन्होंने इस ढंग से बजट बनाया कि घाटा होने पर भी कोई टैक्स नहीं लगाया। पहले यह होता था, स्पीकर साहब, कि बजट से पहले ही लोग सोचने लगते थे कि अब बजट पेश होने वाला है तो न जाने कौन सा टैक्स लग जाए। और खुशी की बात अब की एक और रही कि सैंटर ने भी कोई टैक्स नहीं लगाया। इसलिये गवर्नमेंट और इस स्टेट के वित्तमंत्री खास तौर से बधाई के पात्र हैं।

इसके बाद जो मैं सब से महत्त्वपूर्ण बात कहना चाहता हूँ वह यह है कि पठानकोट में कोई 800 परिवार बेघरबार बैठे हैं जिन के पास एक मरला भी जमीन नहीं है । महज़ एक एक मरला किसी किसी के पास बड़ी मुश्किल से है । लेकिन उसी के अन्दर घर का मालिक, उसकी पत्नी, बहू, **बेटा,** बेटी, नूं आदि निवास करते हैं। जब यह सब देखते हैं तो, स्पीकर साहब, बड़ी शर्म आती है कि 17 साल देश को आज़ाद हुए हो गए **और** उसके बाद भी लोगों की सुनी नहीं गई । गवर्नमेंट ने कई स्कीमें बनाई लेकिन उनकी कोई बात नहीं सुनी गई । पहले से पहले की गवर्नमेंट ने कुछ स्कीमें बनाई थीं लेकिन वह सब आज तक अधूरी पड़ी हैं मैं जानता हूँ कि गवर्नमेंट की तवज्जुह हरिजनों की तरफ है लेकिन जितनी जल्दी उनकी मदद होनी चाहिए वह नहीं हो रही । वह लोग दिन भर बजरी छान कर, मज़दूरी करके मुश्किल से रोटी के लिये पैसे कमाते हैं **और** अपना मकान नहीं बना सकते । वह बेचारे छोटी छोटी झुग्गियों में रहते हैं। अब गर्मियों का मौसम आएगा । तो आग लगने से उनकी 10/10 झुग्गियां इकट्ठी सड़ जाएंगी । वहां हालत यह होती है कि जब एक औरत रोटी बनाने बैठती है तो दो आदमी साथ में पानी लेकर बैठते हैं ताकि वह आग से भस्म न हो जाए । हरिजनों के लिये जो फंड्ज़ सरकार ने इकट्ठे किये थे वह पता नहीं कब खर्च करने हैं, कभी कहते हैं पांच करोड़ हो जाए, कभी कहते हैं 10 करोड़ हो जाए फिर खर्च करेंगे । मैं सरकार के ध्यान में यह बात लाना चाहता हूँ कि आज 17 साल के बाद भी जिन लोगों के पास सिर छिपाने के लिये कुली भी नहीं है उनकी हालत बेहतर करने के लिये फौरी तवज्जुह देनी चाहिए और वह जो रुपया पड़ा है उन पर खर्च करना चाहिए उसी एरिया के अन्दर कुछ लोग ऐसे हैं जो खेतीबाड़ी का काम करते हैं । वहां के जो बड़े बड़े ज़मींदार हैं वह पटवारियों और तहसीलदारों से मिल कर गिरदावरियां अपने नाम पर करवा लेते हैं। वह गरीब लोग कोर्ट में जाने की हिम्मत नहीं रखते क्योंकि उन के पास पैसे नहीं होते । स्पीकर साहिब, कई लोग तो रिश्वत लेने में एक्सपर्ट होते हैं मगर वह बड़े बड़े ज़मींदार रिश्वत देने में बहुत एक्सपर्ट हैं। वह इस ढंग से रिश्वत देते हैं कि पता नहीं लगता । छोटा किसान जो है वह उनके मुकाबले में रिश्वत देने की हिम्मत नहीं रखता । नतीजा यह होता है कि गिरदावरियां और बेनामियों के गलत इंदराज होते हैं। मैं गुज़ारिश करूँगा कि इस किस्म की बेकायदगियों को देखने के लिये वहां पर कोई कमीशन बैठाया जाए ताकि गरीब किसानों को राहत मिल सकें । हम बड़ी देर से इस चीज़ की मांग कर रहे हैं मगर इस चीज़ का खातरखाह सुधार नहीं किया गया । हमारे पठानकोट के एरिया के अंदर बिजली तो पहुंची है और ट्यूबवैल्ज़ भी लगे हैं। लेकिन बिजली गांवों **में होने के बावजूद भी ट्यूबवैल्ज को बिजली नहीं मिलती** । हम कई दफा डिस्ट्रिक्ट के अन्दर चिल्लाए हैं और बहुत दफा कहा है । (घंटी)

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : On a point of order, Sir. ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਬਜਟ ਤੇ ਸਪੀਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਥਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ?

पंडित भागीरथ लाल : इनको क्या पता है कथा क्या होती है, सात पुश्तों में नहीं सुनी इन्होंने ।

भगत गुरांदास हंस : On a point of order, Sir, स्पीकर साहिब, पण्डित जी ने कहा है कि सात पुश्तों में कथा नहीं सुनी । वह इनकी मेहरबानी से ही नहीं सुनी थी ।

पंडित भागीरथ लाल : मैंने उन के लिये कहा था । आपतो बड़े भक्त हैं, रामायण की कथा करते हैं । मैं अर्ज़ कर रहा था कि छोटे छोटे किसानों ने जो थोड़े से ट्यूबवैल लगाए हैं उन्हें बिजली देनी चाहिए ताकि उनको राहत मिले । इसमें शक नहीं कि सरकार ने छोटे मुलाज़मों के कुछ वेतन बढ़ाए हैं । जेल के वार्डर बहुत खुश हैं पटवारी नहर के बहुत खुश हैं लेकिन मैं अपनी सरकार को कहूँगा कि 100 रुपये से कम किसी की भी तनखाह नहीं होनी चाहिए । जो छोटे से छोटा मुलाजम है उसकी तनखाह भी इस महंगाई के जमाने में 100 रुपये से कम नहीं होनी चाहिए । उसके लिये रिसोर्सिज़ मिल सकते हैं । यहां पर यह बात कही गई थी और मैं फिर दोहरा देता हूँ कि अगर बैंकों को नैशनलाइज़ कर लिया जाए तो अच्छी इनकम हो सकती है । बड़ी बड़ी इंडस्ट्री को नैशनलाइज़ करके इनकम हो सकती है । इस तरह से और भी कई साधन निकल सकते हैं । हमारे वित्त मन्त्री साहिब ने जो लोग टैक्स नहीं देते थे उन के खिलाफ जो मज़बूती से कदम उठाया है उसके लिये हम इन को बधाई देते हैं । लेकिन मैं कहता हूँ कि जहां पहुंचना था वहां पर अभी नहीं पहुंच सके । अभी टैक्स वसूल करने के लिये और भी सख्त तरीके आपको अख्तियार करने होंगे । एक बात और जोकि पहले भी कई बार कही गई है मैंने भी कहनी है । छोटे किसान जिन के पास पांच एकड़ तक ज़मीन है । उन के बारे में सुना था कि उनका मामला माफ कर दिया जायगा मगर अभी तक यह किया नहीं गया । इस बात की तरफ ज़रूर ध्यान देना चाहिए ।

स्पीकर साहिब, पठानकोट शहर की इस वक्त 80 हजार के करीब आबादी है लेकिन दुःख से कहना पड़ता है कि वहां पर अस्पताल नहीं हैं । (विघ्न) वही छोटा सा तो है जो उस वक्त का है जब वहां 12 हजार की आबादी थी । अब गवर्नमेंट ने उसे अपग्रेड तो किया है लेकिन अभी तक न उसकी बिल्डिंग है, न कोई सामान है । (घण्टी) अभी कहने को तो बहुत सी बातें थीं लेकिन अब टाइम नहीं रहा, फिर किसी वक्त कहूँगा ।।

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਪਰਸਨਲ ਐਕਸਪਲਾਨੇਸ਼ਨ, ਏਸਰ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਲ ਸਰਦਾਰ ਜੈਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਲਏ ਹਨ ਉਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਉਹ ਦਸੇਗਾ । ਮੈਂ ਵੀ ਕਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਫਿਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਐਕਸਪੰਜ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਚੂੰਕਿ ਇਸ ਵਕਤ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਐਕਸਪੰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਨੂੰ ਵੈਰੀਫਾਈ ਕਰ ਲੈਣ ਦਿਓ । (Let me verify please)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : ਇਹ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਥੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੈ ਲੈਣ ਦਿਓ ਕਿ ਉਹ ਵਾਪਸ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇਹ ਮੈਂ ਐਕਸਪੰਜ ਕਰਾਂ। (Let me see as to whether those words should be withdrawn or I should expunge them.)

ਸਰਦਾਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇੜੀ (ਮਾਨਸਾ) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਚਾਰ ਦਿਨ ਤੋਂ ਇਸ ਬਜਟ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ 10 ਮਿੰਟ ਹੀ ਮਿਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸੇ ਵਕਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਰਖਦਾ ਹਾਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਹਲਕਾ ਬਹੁਤ ਫਲੱਡ ਅਫੈਕਟਿਡ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਲੱਡਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅੱਜ ਤਕ 28-29 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਆਟਮ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਡਰੇਨਾਂ ਪੁੱਟੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ. ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਅਜੂਬਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਐਸਾ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਹੋਣੀ । ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਕਿ ਜੋ ਡਰੇਨਾਂ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਾਹੋਕੇ ਢਡਰੀਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪਾਣੀ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ 8 ਫੁਟ ਡੂੰਘੀਆਂ ਪੁਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜਿਸ ਸਰਹੰਦ ਡਰੇਨ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਡਰੇਨਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਅਗੇ ਖਿਚਣਾ ਹੈ ਉਹ ਸਿਰਫ 4 ਫੁਟ ਡੂੰਘੀ ਪੁਟੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਫੁਟ ਡੂੰਘੀ ਡਰੇਨ 8 ਫੁਟ ਡੂੰਘੀਆਂ ਡਰੇਨਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਖਿਚ ਸਕਦੀ ਲੇਕਿਨ ਸਾਡੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਚਮਤਕਾਰ ਕਰਕੇ ਵਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਹਲਕਾ ਤੇ ਭਿਖੀ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਪਾਣੀ ਓਵਰਫਲੋ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰ ਸਾਲ ਡੁਬ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਇਲਾਕਾ ਤਬਾਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਕਰਿਸ਼ਮਾਂ ਵੇਖੋ । ਜਿਤਨਾ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਫਲੱਡ ਦਾ ਪਾਣੀ ਹੈ ਉਹ ਘੱਘਰ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸਾਈਫਨਾਂ ਥੱਲੇ ਦੀ ਇਹ ਪਾਣੀ ਲੰਘਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੈਪੈਸਟੀ 16 ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਊਸਿਕ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਈਫਨਾਂ ਥਲੇ ਦੀ 26 ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਊਸਿਕ ਪਾਣੀ ਕਢਣਾ ਹੈ । ਇਹੋ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਕੀਮ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਲਿਸਾੜਾ ਡਰੇਨ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਈਫਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਢਣਾ ਹੈ ਪਰ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਉਹ ਸਕੀਮ ਤਾਂ ਬਦਲ ਗਈ ਵਰਨਾ ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਈਫਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੈਪੈਸਟੀ ਸਿਰਫ 16 ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਊਸਿਕ ਹੈ 36 ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਊਸਿਕ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਘਟੋ ਘੱਟ ਇਹ ਤਾਂ ਕਰੋ ਕਿ ਉਸ ਅਗਲੀ ਡਰੇਨ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਡੂੰਘਾ ਤਾਂ ਪੁਟੋ ਜਿਤਨੀ ਡੂੰਘੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਡਰੇਨਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਖਿਚਣਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਪਾਣੀ ਓਵਰ ਫਲੋ ਹੋ ਕੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਨਾ ਕਰੇ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 5,200 ਕਰਖਾਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਗਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਸ ਤੀਜੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 3,866 ਹੋਰ ਕਾਰਖਾਨੇ

[ਸਰਦਾਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਥੇੜੀ]

ਲਗਾਉਣੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਇਲਾਕਾ ਐਸਾ ਹੈ ਜੋ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਬੈਕਵਰਡ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਠਿੰਡਾ ਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਕਪਾਹ ਤੇ ਫੂਡ ਗਰੇਨਜ਼ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਗਰੇਨਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਥੇ ਕੋਈ ਹੈਵੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਲਗਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਟੈਕਸਟਾਈਲ ਮਿਲ ਲਗਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਇਲਾਕੇ ਬਢਲਾਡਾ ਰਾਮ ਪੁਰਾ ਫੂਲ ਤੇ ਬਠਿੰਡੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੰਡਸ-ਟਰੀਅਲ ਟਰੇਨਿੰਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੇ ਮਾਨਸਾ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਐਸਾ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(*Deputy Speaker in the Chair*)

ਇਸ ਦੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਛੇਤੀ ਪਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦਾ ਤਅਲੁਕ ਹੈ ਮੇਰਾ ਹਲਕਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੈਕਵਰਡ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਦੇ 40 ਮੀਲ ਆਸ ਪਾਸ ਕੋਈ ਕਾਲਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਾਲਜ ਚਾਲੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਅੱਗੇ ਕਈ ਦਫਾ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਫਿਰ ਮੈਂ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਕਾਲਜ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਦਫਾ ਮੈਂ ਇਕ ਸਵਾਲ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਇਸਦਾ ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ । ਵਜ਼ੀਰ ਤਾਲੀਮ ਨੂੰ ਕਈ ਦਫਾ ਮੈਂ ਕਹਿ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਵੀ ਮਿਲ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਜੋ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਗਰੇਡ ਕਰ ਦਿਓ। ਜਦੋਂ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਨੂੰ ਕਹੋ, ਮੈਂ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਕਈ ਦਫਾ ਮਿਲ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਅਪਗਰੇਡ ਕਰੋ ਤਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਨੂੰ ਕਿਸ ਰੱਦੀ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਵਿੱਚ ਸੁਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਨਸਾ ਦੇ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਅਪਗਰੇਡ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਸੜਕਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਇਗਨੋਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਤਨੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਹਨ ਉਹ ਰੂਲਿੰਗ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹਲਕੇ ਵਲ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਈ ਸੜਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਥੇ ਕੁਝ ਇਲਾਕੇ ਐਸੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਉਥੇ ਲਖਾਂ ਯਾਤਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਸਕੀਮ ਵੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਧਰਮ ਸਥਾਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿੰਕ ਰੋਡਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਈ ਦਫਾ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਮਿਲ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਝਨੀਰ ਬਢਲਾਡਾ ਰੋਡ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਬਰ੍ਹੇ ਦਾ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਸਾਲ ਲਖਾਂ ਯਾਤਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੜਕ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗੀ ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਕ ਮਸਲੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਚਰਚਾ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ

ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮਸਲਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਇਹ ਸਰਕੂਲਰ ਕੱਢ ਕੇ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਲੈਵਲ ਤੇ ਜਿਸ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਚਾਹੇ ਉਸਨੂੰ ਉਸੇ ਜ਼ਬਾਨ ਉਸੇ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਅਜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਜੇਕਰ ਸਾਊਥ ਵਰਗੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘਟੋ ਘੱਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਬਾਰੇ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸਦੀ ਪੂਰੀ ਰਾਖੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਤਰਕੀ ਲਈ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਚੰਗਾ ਸਲੂਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਖਰਚ ਵਿਚੋਂ 10 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਕਢ ਕੇ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਵੇਹਲੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕਦੋਂ ਪੈਸੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਪਖੰਡ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਜੋ ਏਰੀਆ ਹੈ ਉਹ ਪਟਿਆਲਾ ਤਕ ਮਹਿਦੂਦ ਰਖਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਪੰਜ ਸਤ ਕਾਲਿਜ ਤੇ ਸਕੂਲ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਿਜਨ ਤਕ ਐਕਸਟੈਂਡ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੀ ਰਿਜਨ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਅੱਜ ਹਰ ਸਿਆਣਾ ਆਦਮੀ ਸਮੈਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਘੰਟੀ)।

ਆਖਿਰ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਇਹ ਚਰਚਾ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰਿਆਣੇ ਨਾਲ ਡਿਸਕ੍ਰਿਮੀਨੇਸ਼ਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਿਰਫ ਅਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਬਲਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੈਂਟਰ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿਆਣੇ ਨਾਲ ਜੋ ਡਿਸਕ੍ਰਿਮੀਨੇਸ਼ਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਨੂੰ ਹਰਿਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੇ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰ ਬਣਾ ਦਿਓ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਖੁਦ ਚਲਾਉਣ।

ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਉ ਸਿੰਘ (ਪੱਟੀ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਸਾਡੇ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਰਦਾਰ ਕਪਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਬਜਟ ਵੇਖ ਕੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਵੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ 6 ਸਾਲ ਕੌਂਸਿਲ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਉਥੇ ਵੀ ਉਹ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਸਨ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਵੀ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉੱਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨਗੇ । ਸਾਡਾ ਇਲਾਕਾ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਹੌਰ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਰੈਡ ਕਲਿਫ ਨੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਲਿਜ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਾਲਿਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ 25 ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਹਨ, ਸਾਡੀ ਬਹੁਤ ਦੇਰੀਨਾ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਕਾਲਿਜ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਗੌਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਉਥੇ (ਪੱਟੀ ਵਿੱਚ) ਕਾਲਿਜ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਕਰੇ । ਇਹ ਇਲਾਕਾ

[ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ]

ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਬਚੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਗਰ ਇਹ ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਲੋਕ ਕਿਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ।

ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਹੋਈ ਹੈ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਫਲਡਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਸੇਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਥੋ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵੀ ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈ ਲਉ। ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਜਾਰਤ ਦਾ ਮਰਕਜ਼ ਸੀ। ਇਥੇ ਕਾਬਲ ਤਕ ਤਜਾਰਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਬਾਰਡਰ ਉੱਤੇ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦੀ ਪੱਜ਼ੀਸ਼ਨ ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਇਥੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਵੱਧ ਸਕੇ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਦੋ ਹੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ 17 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਜੇਲ੍ਹ ਖਾਨਾ ਅਤੇ ਪਾਗਲ ਖਾਨਾ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਜਿੰਨੇ ਜਿਥੋਂ ਆਦਮੀ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੇ ਭੇਜ ਦੇਵੇ (ਹਾਸਾ) (ਵਿਘਨ) ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਜਾਵੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂਕਿ ਲੋਕ ਉਚ ਸ਼ਿਖਸ਼ਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਣ । ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਦੂਜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਦੀ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ 17 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਫਲੱਡਜ਼ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਸਰਕਾਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਫਲਡਜ਼ ਰੁਕੇ ਨਹੀਂ, ਮਨਿਸਟਰਜ਼ ਵੀ ਫਲੱਡਜ਼ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ 6-7 ਫੁਟ ਪਾਣੀ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਡਰੇਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਵਾਇਦਾ ਵੀ ਕਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਮਨਿਸਟਰਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵਾਇਦਾ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਡਰੇਨਜ਼ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ । ਲੋਕ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ । ਇਕ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਬਾਰਡਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ । ਅਗਰ ਡਰੇਨ ਖੋਦੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕੋਲੋਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਥੇ ਪ੍ਰਾਪਰ ਡਰੇਨਜ਼ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਲੱਡਜ਼ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਥੇ ਸਾਫ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਤੇ ਟਯੂਬਵੈਲਜ਼ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਡਰੇਨਾਂ ਖੋਦੀਆਂ ਜਾਣ। ਉਹ ਪਾਣੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਸੈਰਾਬ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੈਕੰਡ ਵਰਲਡ ਵਾਰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਪੁਲਸ ਅਫਸਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿਵਿਲ ਸਪਲਾਈ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਨੰਬਰ 1 ਤੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਹੀ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਮਾੜੀ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 5, ਜਾਂ 10 ਸੇਰ ਖੰਡ ਲੈਣ ਲਈ 20 ਮੀਲਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਨਸਪਕਟਰਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਬਲੇਕਿ ਤੰਗ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਇਨਸਪੈਕਟਰਾਂ ਦੇ ਤਰਲੇ ਕਢਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਕੀਮਤ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੱਜਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਨਸਪੈਕਟਰਜ਼ ਰਾਜ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਕੰਮ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਢੂੰਡਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਲੋਕ ਇਸ ਤਕਲੀਫ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇੰਡੀਪੈਡੈਂਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਐਫੀਡੇਵਿਟ ਦੀ ਬਹਾਰ ਹੀ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ। ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਲੜਕਾ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕਰਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਵੀ, ਐਫੀਡੇਵਿਟ ਬਿਆਨ ਹਲਫੀ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅੱਜ ਕਲ ਹਰ ਕੰਮ ਲਈ ਐਫੀਡਵਿਟ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਐਫੀਡੇਵਿਟ ਅਟੈਸਟ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਉਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ਨਾਖਤੀ ਆਦਮੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ 30 ਮੀਲ ਤੋਂ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਲਿਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਵੀ ਇਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਕਦਮੇ ਡਿਸਪੋਜ਼ ਆਫ ਕਰੀਏ ਜਾਂ ਐਫੀਡੇਵਿਟਸ ਅਟੈਸਟ ਕਰੀਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ 5-7 ਰੁਪਏ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਲੋਕ ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਲ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਸਕਣ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅੱਜ ਕਲ ਤਾਂ ਮੀਟਿੰਗਜ਼ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਹਿਸੀਲ ਹੈਡਕੁਆਰਟਰਜ਼ ਜਾਂ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਹੈਡ ਕੁਆਰਟਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ 20 ਦਿਨ ਮੀਟਿੰਗਜ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਥੇ ਹੀ ਪਾਲਿਸੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਉਥੇ ਪਾਲਿਸੀ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਹੋ ਸਕੇ । ਅੱਜ ਕਲ ਤਾਂ ਉਥੇ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕਾਨੂੰਗੋਆਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਜਾਂ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸਟਾਫ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਆਮ ਜਨਤਾ ਇਸ ਤਕਲੀਫ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਵਲ ਜ਼ਰੂਰ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਟੈਂਪ ਡਿਊਟੀ ਤਾਂ ਘਟਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਬਹੁਤ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਰਜਿਸਟਰੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਰਜਿਸ-ਟਰੇਸ਼ਨ ਕਲਰਕ ਉਸ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕੀਮਤ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਦਸ ਕੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰਜਿਸਟਰੀ ਐਕਸੈਪਟ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਣ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਸੌਦੇ ਬਾਜ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਗਰ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੀਮਤ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸ਼ਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਕੇ ਕੁਲੈਕਟਰ ਦੇ ਪਾਸ ਕੇਸ ਭੇਜੇ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕੁਲੈਕਟਰ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । (ਘੰਟੀ)

ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਖੇਮ ਕਰਨ ਬਾਰਡਰ ਦਾ ਕਸਬਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਅਫਸਰ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ਉਥੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ। ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਕੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਕਸਟਮ ਦਾ ਦਫਤਰ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਪੀ. ਏ. ਪੀ. ਹੈਡ ਕੁਆਰਟਰ ਵੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਉਥੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਵੀ ਠੀਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

[ਸਰਦਾਰ ਉਮਰਾਓ ਸਿੰਘ]

ਘੜਿਆਲਾ ਸੈਂਟ ਪਰ ਸੈਂਟ ਰਿਫੂਜੀਆਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਪਾਰਟੀਸ਼ਨ ਹੋਈ ਤਾਂ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਯੂਨਾਨੀਮਸਲੀ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਉਥੇ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਕੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਉਥੇ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਡੀ. ਸੀ. ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਬਤੌਰ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਥੇ ਡੀ. ਸੀ. ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਯੂਨਾਨੀਮਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਐਪ੍ਰੋਚ ਕੀਤਾ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਐਪ੍ਰੋਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਸਸਪੈਂਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 15 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਕੂਲ ਅਜੇ ਤਕ ਮਿਡਲ ਹੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਕੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਟਾਈਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

श्री बनवारी लाल (कनीना एस. सी.) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, आपने मुझे बोलने के लिये टाइम दिया है इसके लिये शुक्रिया अदा करता हूँ।

बजट पर चार दिन से बहस हो रही है जहां तक छोटे मुलाजमों को रिलीफ देने का सम्बन्ध है या टैक्स लगाये जाने का सम्बन्ध है उसके लिये गवर्नमेंट बधाई की अधिकारी है। लेकिन जब मैं शैडियूल्ड कास्टस या बैकवर्ड क्लासिज़ की तरफ देखता हूँ तो मुझे वही पुराना नकशा नज़र आता है। इस नक्शे में कोई तबदीली नहीं की गई। पंजाब में तकरीबन हरिजनों की आबादी चालीस, बयालीस लाख के करीब है। इनके लिये पीने के पानी के वास्ते स्कीम की तरफ ध्यान दिलाना चाहता हूँ। सोशलिस्ट स्टेट के अंदर हर एक इंसान को तीन चीजें अवश्य चाहिएं। वे हैं रोटी, पानी और मकान.....कपड़े की बात तो छोड़िए। हिन्दुस्तान के अंदर कहावत है कि पानी से पतली चीज़ कोई नहीं होती। लेकिन पंजाब के सारे हरिजनों के लिये 60 हजार रुपया रखा गया है। साथ ही कंडीशन भी लगा दी गई है कि हिन्दी रिजन के अंदर 12 हजार रुपया खर्च किया जाएगा और पंजाबी रिजन के अंदर 48 हजार रुपया खर्च किया जाएगा। इससे ज्यादा डिसक्रिमिनेशन और क्या हो सकती है। जालन्धर में अगर एक हैंड पम्प लगाना हो तो वह सौ डेढ़ सौ रुपये में लग जाता है लेकिन महेन्द्रगढ़ में 9.10 हजार रुपये से कम में कुआं नहीं लग सकता। जहां इतना थोड़ा खर्च आता है उस इलाके के लिये तो 48 हजार रुपया रखा गया है और वहां पर दस हजार से कम खर्च में कुआं नहीं लगता वहां पर केवल 12 हजार रुपया खर्च करने के लिये दिया जाए, कितनी बड़ी डिसक्रिमिनेशन है।

हरिजन कल्याण के लिये वित्त मन्त्री साहिब ने बताया है कि तीन करोड़ 86 लाख रुपया रखा है। यह रुपया तो उस टैक्स का रुपया है जिसके लिये हरिजनों को न सिर्फ पंजाब में बलिक सारे हिन्दोस्तान में बदनाम किया गया था। अगर सरकार इस टैक्स में कुछ बढ़ौतरी करके रुपया रखती तब तो यह बधाई की पात्र हो सकती थी। सरकार ने कस्टोडियन लैंड सैंटर से 450 रुपये की स्टैंडर्ड

एकड़ के हिसाब से खरीदी थी । जो रुपया हमारी सरकार को उस जमीन के बोली से नीलाम करने पर मिला है अगर वह भी इस रकम में ऐड कर दिया जाता और एक रीवालविंग फंड बना दिया जाता तो मैं इनको बधाई देता कि हरिजनों के कल्याण के लिये कुछ किया गया है । लेकिन अब मैं इनको इस बात पर कैसे बधाई दे सकता हूँ। सारे हरिजनों को सारे देश में बदनाम किया गया कि हरिजन टैक्स लगाया जा रहा है । आपोजीशन ने भी बहुत एतराज़ किये थे लेकिन आज उसमें कुछ इजाफ़ा नहीं किया गया ।

सरविसिज़ के बारे में कहना चाहता हूँ कि हमारी सरकार ने एक हरिजन वैलफेयर डिपार्टमेंट बना रखा है । उसमें क्राईटीरिया यह रखा है कि 50 परसेंट शैडियूल्ड कास्टस के लोग होंगे और 50 फी सदी नान शैडियूल्ड कास्टस के मुलाज़िम होंगे । लेकिन आप देखिए कि ऊपर से नीचे तक, सैक्रेटरी, डिप्टी सैक्रेटरी या डायरैक्टर, गर्ज़कि सारे के सारे नान शैडियूल्ड कास्टस के आदमी हैं। यह तो वही बात हुई कि बिल्ली और दूध की रखवाली । अगर उन के दिमाग में पहले से ही हरिजनों की भलाई का ख्याल होता और वे यह सोचते कि हरिजन भी समाज का अंग हैं तो यह लोग वैकबर्ड ही कैसे रहते । आज उन के दिलों में हरिजनों की भलाई का ख्याल नहीं है। मैं रिक्वैस्ट करूँगा कि इस महकमे के अंदर हमारा सैक्रेटरी होना चाहिए, हमारा डिप्टी सैक्रेटरी होना चाहिए और हमारी ही जाति का डायरैक्टर होना चाहिए। वैलफेयर डिपार्टमेंट में एक रीजनल आफिसर की पोस्ट बनाई गई है । नाम कितना बड़ा है लेकिन उसकी पोस्ट नान गैज़ टिड है और डायरैक्ट डी. सी. को चिट्ठी भी नही लिख सकता । तहसील वैलफेयर अफसर जो हैं उनकी तनखाह पटवारियों और कानूनगो से भी कम है न उनके पास कोई चपड़ासी है । उन अफसरों को हरिजन वैलफेयर अफसरों का नाम दिया हुआ है । इस तरह से हरिजनों को किस प्रकार ऊपर उठाया जा सकता है? इन अफसरों की तनखाहें बढ़ाई जानी चाहिए और उनको और सुविधाएं भी दी जानी चाहिएं । अगर सरकार हरिजनों का भला करने के लिये नहीं सोचेगी तो फिर मुझे यही कहना पड़ेगा कि:

न सता गरीब को गरीब रो देगा,
अगर ईश्वर ने सुन ली तो दुनिया से खो देगा।

यह ढोंग ज्यादा दिन नहीं चलेगा । हम मजबूर हो जायेंगे और हमें डंडा उठाना पड़ेगा, हमें वकालत करनी पड़ेगी । इसलिये मैं रिक्वैस्ट करता हूँ कि सरकार को इस ओर शीघ्र ही ध्यान देना चाहिए । डबल ऐग्रीकलचरल प्रोडक्शन का बड़ा ढोल पीटा जाता है । हम रोजाना नारे लगाते हैं कि डबल प्रोडक्शन करनी है । मैं पूछता हूँ कि ऐग्रीकल्चरल प्रोडक्शन को बढ़ाने के लिये इन्होंने महेन्द्रगढ़ में कौन से साधन जुटाए हैं। वहां न तो नहर जाती है और न ही सरकार ने उन लोगों को बिजली दी है । अगर इन्होंने वास्तव में सोशलिज्म लाना है तो उस इलाके का भी प्रबन्ध इनको करना पड़ेगा । वाटर लागिंग के लिये 4 करोड़ 3 लाख रुपया रखा गया है तो मैं पूछना चाहता हूँ कि इसमें से महेन्द्रगढ़ के लिये भी क्यों नहीं

[श्री बनवारी लाल]

रखा गया ? मैं कहता हूँ कि अगर वहां पर ड्रेन्ज नहीं हैं या वाटर लागिंग नहीं है तो कम से कम बजट का हिस्सा तो उस इलाके को मिलना ही चाहिए । अगर एग्रीकल्चरल प्रोडक्शन को बढ़ावा देना है तो वहां पर सुविधाएं दी जानी चाहिए । हमने एक मांग की थी कि अगर उस इलाके को अपलिफ्ट करना है तो वहां पर बिजली दो । सरदार प्रतापसिंह कैरों वहां पर गए थे तो हमने यही मांग की थी । अब कामरेड राम किशन जी भी दो दफा हो आए हैं । उनकी बड़ी मेहरबानी है परन्तु इनसे भी यही मांग की है । अगर उनका भला करना है तो बिजली दो ताकि लोग खुद बिजली के ज़रिये ज़मीन से पानी निकाल कर सिचाई कर सकें । इससे सारे पंजाब का भला होगा । डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप सुनकर हैरान होंगे कि महेन्द्रगढ़ में लोगों ने डीफेंस फंड के लिये सब से ज्यादा चंदा दिया है, सब से ज्यादा अच्छे नौजवान फौज में भरती करवाए हैं । अगर महेन्द्रगढ़ का ज़िला पंजाब और हिन्दोस्तान की रक्षा के लिये चीन से लड़ सकता है तो क्या उनके साथ जो ज्यादतियां हो रही हैं उनके लिए नहीं लड़ेंगे जरूर लड़ेंगे । इसलिये मैं गवर्नमेंट से निवेदन करना चाहता हूँ कि जिला महेन्द्रगढ़ का जो इस बजट के अन्दर हिस्सा बनता है वह जरूर मिलना चाहिए ।

Deputy Speaker : Wind up please.

श्री बनवारी लाल : इसके बाद में एजूकेशन के बारे में भी कुछ कहना चाहता हूँ । इस सिलसिले में मैं कहूँगा कि जिला महेन्द्रगढ़ बहुत पिछड़ा हुआ है । जहां पर लोगों के पास रोटी खानें के लिये पैसे नहीं हैं वहां पर वह किस तरह से शर्तों को पूरा कर सकते हैं जोकि आपने लगाई हुई हैं ? जब हालात यह है तो वह कैसे हाई और हायर सैकंडरी स्कूल के लिये पचीस हजार रुपया और मिडल स्कूल के लिये 7,850 रुपया अपने पास से दे सकते हैं । इस सम्बन्ध में वहां कई जगहों पर ऐसे स्कूल हैं जिनके पिछले दस दस ग्यारह ग्यारह साल से अपग्रेड नहीं किया गया । इसलिये मैं सरकार से निवेदन करूँगा कि अगर आप जिला महेन्द्रगढ़ को भी जालन्धर और अमृतसर के बराबर लाना चाहते हैं तो इस जिले को इस शर्त से छूट दी जाए और सरकार अपनी तरफ से फौरन उन स्कूलों को अपग्रेड करके वहां पर लोगों को तालीम की सहूलतें मुहैया करें ।

उपाध्यक्षा : बनवारी लाल जी, कृपा करके अब आप तशरीफ रखिए । (The hon. Member may please resume his seat now.)

श्री बनवारी लाल : सिर्फ एक मिनट और ।

उपाध्यक्षा : नहीं, बिल्कुल नहीं । मुझे अफसोस है । अगर इस तरह से आपको बोलने दूंगी तो औरों को कैसे मना कर सकूंगी । इसलिये अब आप तशरीफ रखिए । (No, certainly not. I am sorry. If I allow the hon. Member to continue to speak then how can I stop others. So he may please resume his seat now.)

श्री बनवारी लाल : बहुत अच्छा जी, इन शब्दों के साथ मैं आपका शुक्रिया अदा करता हूँ ।

Deputy Speaker : Chaudhri Devi Lal.

(शोर)

(इस मौके पर चौधरी देवी लाल जी अपनी सीट पर खड़े हुए लेकिन फिर बैठ गए)

उपाध्यक्षा : चौधरी देवी लाल जी, मुझे अफसोस से कहना पड़ता है कि आपको मैंने आवाज भी दे दी लेकिन उठ कर फिर बैठ गए । (Chaudhri Devi Lal Ji, I am sorry to say that I have called the hon. Member but he rose and resumed his seat again.)

चौधरी देवी लाल : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं उठकर भी इसलिये बैठ गया था कि शायद आप खड़ी हो रही थीं । आप के एहतराम के तौर पर ही मैं बैठ गया था ।

कुछ माननीय सदस्य : यह तो पहिले ही बोल चुके हैं ।

उपाध्यक्षा : चौधरी देवी लाल जी, क्या आप बजट पर पहले बोल चुके हैं ? (विघ्न) (Has the hon. Member Chaudhri Devi Lal participated in the General Discussion of the Budget ?)

चौधरी देवी लाल : नहीं जी, मैं बजट पर नहीं बोला ।

चौधरी नेत राम : डिप्टी स्पीकर साहिबा, श्री बनवारी लाल के बाद बोलने के लिए आपने मुझे समय दिया था ।

उपाध्यक्षा : मुझे बड़े अफसोस के साथ कहना पड़ता है कि आप खाहमखाह गलत बात कहते हैं । (I am sorry to say that the hon. Member is saying wrong unnecessarily.)

चौधरी नेत राम : मैं चेयर का हुक्म लेने के लिये खड़ा हुआ था । आपने मुझे काल अपान कर लिया था । मैं जरूर बोलूंगा । अगर आप इस तरह का व्यवहार करेंगी तो इसका मतलब यह नहीं कि मैं यहां पर खामोश होकर अत्याचार को सहता रहूँ । आप ने मुझे बोलने की आज्ञा दे दी थी ।

Deputy Speaker : Chaudhri Net Ram.

चौधरी नेत राम : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं बार बार उठता रहा । मैंने आपको भी कहलवाया और आपने इन के जरिये मुझे इशारा भेजा कि आप श्री बनवारी लाल के बाद मुझे बुलवाएंगी ।

उपाध्यक्षा : आप इन के बाद बोलेंगे जब दो कांग्रेस के मैम्बर और बोलेंगे... (You will speak after Chaudhri Devi Lal when two other hon. Members from the Congress Benches will also speak.)

चौधरी नेत राम : हर पार्टी यहां पर अपने अपने विचार और प्रोग्राम रख रही है लेकिन क्या एक आल इंडिया पार्टी का नुमाइन्दा यहां पर अपने प्रोग्राम और पालिसी पर नहीं बोल सकता ? क्या आप उस वक्त मुझे समय देंगी जब हाउस ऐडजर्न हो जाएगा ?

उपाध्यक्षा : चौधरी नेतराम जी अभी समय खत्म नहीं हुआ जा रहा। आपको समय जरूर मिलेगा । (I may tell the hon. Member that sitting is not going to end now. He will certainly get time.)

चौधरी नेत राम : आपकी आज्ञा लेने के लिये खड़ा हुआ । लेकिन मैं यह बेइज्ज़ती सहन नहीं कर सकता कि मैं खामोश रहूँ और बैठा रहूँ । मैं तीन दिन से यहां पर खामोश बैठा हुआ हूँ लेकिन मुझे समय नहीं दिया गया । अब मैं खामोश नहीं रह सकता ।

उपाध्यक्षा : कृपा करके अब तो खामोश रहिए । आपकी बारी जरूर आएगी । (The hon. Member may please keep quiet now. He will certainly have his turn.)

चौधरी नेत राम : आपने आज्ञा दी थी । मैं यह बेइज्ज़ती कभी बरदाश्त नहीं कर सकता । आपने मुझे बोलने के लिये समय दे दिया है ।

Deputy Speaker : Chaudhri Net Ram, Please take your seat.

चौधरी नेत राम : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं हाउस में वही पोज़ीशन रखता हूँ जोकि दूसरे मैम्बर रखते हैं। मैं जनता का चुना हुआ नुमाइन्दा हूँ (शोर)

उपाध्यक्षा : चौधरी नेतराम, आप इतने दाना व्यक्ति हैं आप को इस तरह का व्यवहार नहीं करना चाहिए । जब मैंने कह दिया है कि आपको टाइम मिलेगा तो फिर इसमें झगड़ने वाली कौन सी बात है । अभी हाउस चल रहा है । मुझे इस बात का एहसास है कि आप आल इंडिया पार्टी के नुमाइन्दे हैं। आप बोलेंगे, जरूर बोलेंगे । (The hon. Member Chaudhri Net Ram is a wise man. He should not behave in this manner. When I have said that he would get time then there is nothing to quarrel over it. The sitting is continuing. I realise it that the hon. Member is a representative of an All India Party. He will certainly speak.)

चौधरी नेत राम : आपने मुझे समय दे दिया था । आपने मुझे बोलने के लिए कह दिया था ।

Deputy Speaker : Chaudhri Net Ram ji.

(शोर)

चौधरी नेत राम : आपने मुझे बोलने के लिये कह दिया था । पता नहीं कि चौधरी देवी लाल प्वायंट आफ आर्डर पर खड़े हुए या क्या बात थी । लेकिन उनसे पहिले आपने मुझे बोलने के लिये कहला दिया था ।

उपाध्यक्षा : चौधर नेतराम, आप तशरीफ रखेंगे या नहीं ? (Will the hon. Member Chaudhri Net Ram take his seat or not ?)

चौधरी नेत राम : आप मुझे बेशक आने मार्शल की मार्फत हाउस से बाहर निकलवा दीजिये लेकिन मैं अपने हक को लेकर ही छोड़ूंगा । मैं भी यहां पर वैसी ही पोजीशन रखता हूँ जैसा कि दूसरे मैम्बर रखते हैं।

उपाध्यक्षा : चौधरी नेतराम जी, आपकी सीट इस तरह से बदलनी पड़ेगी। आप कृपा करके खामोशी से बैठिए । आप जैसे दाना आदमियों के लिये इस तरह का व्यवहार करना अच्छा नहीं होता । (If the hon. Member Chaudhri Net Ram behaves in this manner then his seat will have to be changed. He should sit quietly. It is not proper for the wiee men like the hon. Member to behave like this.)

चौधरी नेत राम : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं खड़ा हूँ। मैं यहां पर हर तरह की सजा भुगतने के लिये तैयार हूँ लेकिन इस तरह की बेइज्ज़ती बरदाश्त नहीं करूँगा जिस तरह कि आज आपने मेरे साथ सलूक किया है । किसी कीमत पर बरदाश्त नहीं करूँगा । आखिर पहिले तो आपने समय दिया और फिर कह दिया कि बैठ जाओ । इसी तरह आपका प्रबोध चन्द्र जी से झगड़ा हुआ था ।

उपाध्यक्षा : चौधरी नेतराम जी, मुझे अफसोस है कि आप हाउस के काम को इन्ट्रप्ट कर रहे हैं। मुझे शर्म आती है कि मैं इससे ज्यादा कुछ और कहूँ। (I am sorry that the hon. Member Chaudhri Net Ram is interrupting the proceedings. I feel ashamed to say more than this.)

चौधरी नेत राम : मैं तीन दिन से यहां पर खामोश बैठा रहा हूँ। मुझे समय नहीं दिया गया । अब आप बेशक मार्शल भेज दें और मुझे यहां से बाहर निकलवा दें ।

उपाध्यक्षा : अभी हाउस खत्म नहीं हुआ, आप आराम से बैठें रहिए। (The sitting is going on. The hon. Member should be seated quietly.)

चौधरी नेत राम : आपने मुझे समय दिया था और मेरी प्रार्थना है कि उसके मुताबिक अब आप मुझे बोलनें दें

उपाध्यक्षा : मैंने आपको समय नहीं दिया था । मैंने चौधरी देवी लाल को काल अपौन किया था । (I did not give time to you I called upon Chaudhri Devi Lal.)

चौधरी नेत राम : आपने चौधरी देवी लाल को समय नहीं दिया था । आपने उनसे कहा था कि आपका क्या प्वायंट आफ आर्डर है या क्या है । मुझे आप ने कहा था कि बोलिए............(शोर)

उपाध्यक्षा : चौधरी नेत राम, क्या आप असैम्बली में बोल रहे हैं या कहां बोल रहे हैं ? इतने सयाने मैम्बर उन के पास बैठे हुए हैं और उनको सम्भाल नहीं रहे ? क्या यह असैम्बली में बोलने का तरीका है ? (Is the hon. Member Chaudhri Net Ram speaking in the Assembly or at some other place. The old parliamentarians are sitting near him but they are not checking him. Is this the way of speaking in the Assembly ?)

श्री ज्ञान चन्द: आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम.....(शोर)

उपाध्यक्षा : ज्ञान चन्द जी, आपका क्या प्वायंट आफ आर्डर है ? (What is the Point of Order of the hon. Member Shri Gian Chand ?)

Comrade Shamsher Singh Josh : On a point of order, Madam.

Deputy Speaker : I have already allowed Shri Gian Chand to rise on a point of order How can you (Comrade Shamsher Singh Josh) get up on a point of order, before Shri Gian Chand has raised his point of Order?

श्री ज्ञान चन्द : चूंकि चौधरी नेत राम हाउस की प्रोसीडिंग्ज़ को आब्स्ट्रक्ट कर रहे हैं इसलिये मैं आपसे प्रार्थना करता हूँ कि अगर यह बन्द न हों तो इन्हें हाउस से निकाल दिया जाए ।

उपाध्यक्षा : नहीं, यह सयाने आदमी हैं। वैसे ही समझ जायेंगे। (No, he is a wise man. He will understand otherwise.)

चौधरी नेत राम : आप कौन होते हो, श्रीमान् जी ? आप (* * *) हैं। मैं आपको अच्छी तरह से जानता हूँ। मैं बोलता हूँ। आपको किसने हक दिया है ऐसी बात कहने का ? क्या आप इस हाउस में मुझ से ज्यादा हक रखते हैं ?

उपाध्यक्षा : चौधरी नेतराम जी, यह मेरी आखिरी दरखास्त है कि आप कृपा करके खामोश होकर बैठ जाइए । प्लीज़ । (This is my last request to the hon. Member Chaudhri Net Ram that he should resume his seat and sit quietly please.)

Note :— Expunged as ordered by the chair.

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ । ਮੇਰਾ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੌਣ ਵੇਲੇ ਦਾ ਕਾਮਰੇਡ ਭੌਰਾ ਇਥੇ ਬੈਠਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਗਰੁਪ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਅੱਜ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ—ਨਾ ਸਵੇਰੇ ਅਤੇ ਨਾਹੀ ਹੁਣ । ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ ਨੇ ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਬੋਲਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਟਾਈਮ ਦਿਉ । ਜੇ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਵਾਕ ਆਊਟ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਇਹ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਗਲਤ ਹੈ। ਚੇਅਰ ਨਾਲ ਐਸਾ ਸਲੂਕ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿਹੜੀ ਲਿਸਟ ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਮੈਂ ਸਭ ਨੂੰ ਬੁਲਾਵਾਂਗੀ । (The way adopted by both the hon. Members is wrong The Chair should not be treated like that. The list given by Baboo Bachan Singh is with me. I shall call upon the hon. Members accordingly).

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਸਵੇਰ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਵੀ ਔਰ ਹੁਣ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਇਨਸਾਫੀ ਹੈ, ਡਿਸਕ੍ਰਿਮਿਨੇਸ਼ਨ ਹੈ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : Comrade Shamsher Singh Josh, will you take your seat ? ਬਾਬੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜੋ ਲਿਸਟ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ ਦਾ । (Comrade Shamsher Singh Josh, will you take your seat ? According to the list supplied by Baboo Bachan Singh the name of Chaudhri Devi Lal is comes first and then comes Comrade Bhan Singh Bhaura's name.)

श्री यशपाल: आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम । डिप्टी स्पीकर साहिबा, अभी जो यहां पर बहुत सी बातें होती रही हैं उनमें एक निहायत नाज़ेबा बात कही गई है । वह बात एक आनरेबल मैम्बर ने दूसरे आनरेबल मैम्बर के बारे में कही है और उन्होंने कहा है कि वह (* * * *) हैं। मैं समझता हूँ कि यह निहायत नाज़ेबा अल्फाज़ हैं जो किसी आनरेबल मैम्बर को किसी दूसरे मैंबर के बारे में नहीं कहने चाहिएं । मैं समझता हूँ कि यह उन्हें वापस ले लेने चाहिएं ।

उपाध्यक्षा : किसने यह लफ्ज़ कहे हैं ? (Who has said these words)

श्री यशपाल : चौधरी नेतराम जी ने श्री ज्ञान चन्द के लिये कहा है कि वह (* * * *) हैं। मैं समझता हूं कि यह उन्हें वापस ले लेने चाहिएं ।

Note :—* Expunged as ordered by the Chair.

उपाध्यक्षा : चौधरी नेत राम जी, आपने गुस्से में आकर यह लफ्ज़ कह दिए हैं तो आप को यह वापस ले लेने चाहिएं। (If the hon. Member Chaudhri Net Ram has said these words in anger, he should withdraw them.)

चौधरी नेत राम : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैंने जो यह कहा है कि यह (* * * *) हैं इसमें मेरा मतलब यह था कि जब मैं खुद आपसे बात कर रहा हूँ तो यह बीच में क्यों बोल कर (* * * *) कर रहे हैं।

उपाध्यक्षा : चौधरी नेतराम जी, यह शब्द आपने किसी भी भावना से कहे हों आपको वापस ले लेने चाहिएं। (With whatever motive the hon. Member, Chaudhri Net Ram might have said these words, he should withdraw them.)

चौधरी नेत राम : अगर इन्होंने मेरे इन लफ्ज़ों से चोरी के माने समझ लिये हैं तो मैं यह लफ्ज़ वापस लेता हूँ।

उपाध्यक्षा : इन शब्दों को एक्सपंज कर दिया जाए। (These words should be expunged.)

ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ। ਇਹ ਆਗਸਟ ਹਾਊਸ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦਾ ਹਾਊਸ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਕੁਝ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਮਾੜੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਔਰ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਚੌਧਰੀ ਨੇਤ ਰਾਮ ਨੂੰ ਪੁਆਇੰਟ ਆਊਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਆਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਭੁਲ ਸੀ। I move that to keep the decorum and sanctity of the House the hon. Member Chaudhri Net Ram should be expelled.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ। ਚੌਧਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਲਫ਼ਜ਼ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਕਹੇ ਹਨ ਕਿ "ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਭੁਲ ਹੈ, ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਲਫ਼ਜ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲਫ਼ਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

उपाध्यक्षा : मैं दोनों तरफ का टाइम नोट कर रही हूँ। जिस तरफ के मैम्बर इनट्रप्ट करेंगे, मैं उतना टाइम उस तरफ का काट लूंगी। मुझे यह बड़े अफसोस के साथ कहना पड़ता है कि कुछ हाउस की डिगनिटी भी कायम रहने दीजिए। (I am noting the time being taken by both the sides. I will cut the time of that party whose Members interrupt. I am constrained to say that the dignity of the House should be maintained.)

---

*Note : Expenged as Ordered by the Chair.

चौधरी देवी लाल (फतेहबाद) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, आज यहां दो अरब 58 करोड़ और 88 लाख रुपये के बजट पर बहस हो रही है, इस बजट के लिये मैं सरकार को मुबारिकबाद देता हूँ जो इन्होंने पिछली ट्रेडीशन को बदल दिया है इन्होंने एक जाट को फाइनेंस मिनिस्टर लगा कर वही बात की है जो कहते हैं—

जाट मुहासल, बनिया शाह,
बाहमण हाकम, कहर खुदा ।

यही वजह है जो इन्होंने डण्डा हाथ में लेकर काफी वसूली की है और उस रुपए से लोगों को फायदा पहुंचाया है । इसके लिये इन्हें मुबारिकबाद देता हूँ। फिर इन्होंने ट्यूबवैलों के लिये जो बिजली दी जाती है उस पर से जो डियूटी हटा दी है यह भी एक तरह से सराहनीय काम है । इसके लिये भी मैं मुबारिकबाद देता हूँ। फिर जो इन्होंने इतना मुश्किल काम जो बजट तैयार करने का होता है वह कर दिखाया है, हालांकि जाट तो आम तौर पर 20 तक गिनती भी नहीं कर सकता और कर सकता है वह सौ भी पांच बीस करके गिनता है लेकिन इन्होंने दो अरब 58 करोड़ रुपये का बजट तैयार किया है । मैं समझता हूं कि कमाल कर दी है और मैं इनको इसके लिये भी मुबारिकबाद देता हूँ। लेकिन मैं, डिप्टी स्पीकर साहिबा, इस बजट में जो खामियां हैं, आप की मारफत उनकी तरफ सरकार का ध्यान दिलाना चाहता हूँ। यह बजट तीन करोड़ 50 लाख के घाटे का बजट है । अगर इस बजट को ध्यान से देखा जाए तो इसमें जितना रुपया सोशल सर्विसिज़ के लिये खर्च किया जाना है उतना ही रुपया उस कर्ज की सूद की शक्ल में दिया जाना है जो इस सरकार ने हिन्दुस्तान की सरकार से ले रखा है क्योंकि इस वक्त पंजाब के जिम्मे तीन अरब 58 करोड़ रुपया कर्ज़ा है और इस कर्ज़े का जो सालाना सूद बनता है वह उतना ही है जितना यह सोशल सर्विसिज़ पर और दूसरे डिवेल्पमेंट के कामों पर सारे साल में खर्च करना चाहते हैं। अगर हम ऐसे ढंग से काम करते जिससे यह कर्ज़ा न लेना पड़ता तो मैं समझता हूँ कि काफी ज्यादा डिवेल्पमेंट के काम किये जा सकते । अगर इन के डिवेल्पमेंट के कामों को देखा जाए और इनकी बातों को देखा जाए जो यह सदा यही कहते रहते हैं कि हम यहां सोशलिस्टिक पैटर्न की सोसायटी कायम करने जा रहे हैं और यह देखा जाए कि यह किस ढंग से टैक्स लगा रहे हैं तो साफ मालूम हो जाता है कि इनकी इन बातों में कुछ भी सचाई नहीं है । आप देखें कि यहां जो डाइरैक्ट टैक्स लगे हुए हैं उनका बोझ जो फी आदमी पर पड़ता है वह पांच रुपये 22 पै० है और जो इन डाइरैक्ट टैक्स लगाए हुए हैं उन के बोझ फी आदमी का तो कहना ही क्या है । मेरे कहने का मतलब है कि जितने टैक्स इन्होंने लगाए हुए हैं उनमें से 19 फीसदी डाइरैक्ट टैक्स हैं और 81 फीसदी इन-डाइरैक्ट टैकस हैं जो हर गरीब आदमी को देने पड़ते हैं। एक गरीब आदमी अगर गाड़ी में सफर करता है, बस में सफर करता है, या बाजार से कोई चीज़ खरीद करता है तो उसे यह इन-डाइरैक्ट टैक्स देन पड़ते हैं । तो इस बात से साफ ज़ाहर है कि यह गरीब आदमियों का बजट नहीं है बल्कि इससे अमीर आदमियों को फायदा पहुंचता है।

[चौधरी देवी लाल]

इसके बाद इन्होंने कहा है कि यह हरिजनों की भलाई के लिय इस साल 386 लाख रुपया खर्च करेंगे । इस बारे में मेरे कहने की ज़रूरत नहीं क्योंकि यहां जितने भी हरिजन भाई बोले हैं वह तमाम कह चुके हैं कि उन के लिये यह सरकार कुछ नहीं कर रही । वह इस सरकार से संतुष्ट नहीं है और नाराज़ हैं और नाराज़ हों क्यों नहीं क्योंकि यह बजट सही मानों में हरिजन भलाई का बजट नहीं है क्योंकि इस सरकार की तरफ से सिर्फ वोट कैचिंग पालिसी के तहत टैक्स लगाए जाते हैं और यह अंग्रेज़ों वाली डिवाईड एंड रूल की पालिसी के मुताबिक टैक्स लगाती है । और इसी मकसद के लिय इन्होंने यहां हरिजन कल्याण के टैक्स के नाम से एक टैक्स लगाया था और उस वक्त कहा गया था कि इस टैक्स की रकम से हरिजनों को मकान बना कर दिये जाएंगे लेकिन आप देखेंगे कि कहीं भी कोई मकान उन के लिय नहीं बनाया गया । मैं तो समझता हूँ कि यह सही मानों में हरिजनों का भला नहीं चाहते और चाहते होते तो उन्हें ज़मीन का खाली लालच न देते रहते। ज़मीन कोई रबड़ तो है नहीं जिसको यह खींच कर उनको यह ज़मीन दे देंगे । डिप्टी स्पीकर साहिबा, सब से पहले मैंने ही इस बारे में आवाज़ उठाई थी और यह कहा था कि 1947 से पहले जिन ज़मीनों पर हरिजन मुज़ारे बैठे हुए हैं उनको उन्हीं ज़मीनों पर बैठाया जाए लेकिन इन्होंने मेरी बात की तरफ ज़रा भी ध्यान नहीं दिया और इसका नतीजा यह हो रहा है कि कई बहानों से हरिजन मुजारों को बेदखल किया जा रहा है, किसी को नान-पेमेंट के बहाने पर बेदखल किया जा रहा है, तो किसी को सरप्लस ज़मीन देने के बहाने पर उसको एक जगह से बेदखल करके दूसरी जगह पर बसाने के लिये कहा जाता है । मैं आपको बताता हूँ कि कितनी ज़मीन यह सरप्लस के नाम पर निकाल रहे हैं। सरदार हरचरन सिंह की सराए नागा के पास ज़मीन पड़ती है और उन की सिर्फ 90 एकड़ ज़मीन सरप्लस डिकलेयर हुई है हालांकि डेढ़ हजार एकड़ ज़मीन में उनकी काश्त है । यह है सरप्लस ज़मीन की हालत जो यह हरिजनों को देना चाहते हैं। फिर आप देखें कि देश को आज़ाद हुए आज 17 साल हो चुके हैं और उस वक्त हरिजनों के जो बच्चे थे वह भी अब 20, 20 साल के हो चुके हैं और अगर एक हरिजन के पांच बच्चे हों तो वह भी ज़मीन पांच जगह पर मांगते हैं ।तो मैं पूछता हूँ कि यह सरकार उन सब को कहां से ज़मीन देगी । ज़मीन कोई रबड़ तो है नहीं कि जिसको यह खींच कर बढ़ा लेंगे और बांट देंगे । अगर यह सरकार सही मानों में हरिजनों को सैटिसफाई करना चाहती है तो मैं एक सुझाव देता हूँ कि यहां जितनी इण्डस्ट्रीज़ हैं, ट्रांस्पोर्ट है यानी स्कूटर वगैरह इन सब कामों में हरिजनों को लगाया जा सकता है और उनको इन कामों के लिये कर्ज़ दिये जा सकते हैं जो यह सरकार बड़े बड़े सरमायदारों को लाखों रुपए इण्डस्ट्रीज़ के लिये देती है वह यह इनको दे ।

4.00 p.m.

इस किस्म की जितनी भी इन्डस्ट्री है वह सारा का सारा पैसा उन इन्डस्ट्रीज़ पर हरिजनों के फायदे के लिये खर्च किया जाए ताकि वह गरीब लोग रोजगार

हासिल करके अपने बच्चों का पेट पाल सकें और दूसरों के बराबर आ सकें। यह बात किसी हरिजन ने नहीं कही । चौधरी बनवारी लाल ने कहा कि हरिजनों के साथ डिस्क्रिमीनेशन चलता है मगर यह तो हर एक के साथ चलता है, एक हरिजनों के साथ ही नहीं । अभी कल ही चीफ मिनिस्टर साहब ने यहां कहा था कि हरियाणा की जरायत के लिहाज़ से, तालीम के लिहाज़ से, सनअती लिहाज़ से बहुत तरक्की हुई है । अगर इतनी ही हरियाणा की तरक्की हो गई है तो फिर यह जो आपने उस इलाके के लिये कमेटी बनाई है इसकी क्या ज़रूरत थी ? यह तो सिर्फ हम लोगों की आंखों में धूल डालने वाली बात है ताकि अगर कोई बेइनसाफी के खिलाफ आवाज़ उठाए तो उसे यह कह सकें कि भई डिवैल्पमेंट बोर्ड बन चुका है, अब तुम आवाज़ न उठाओ, तुम्हारे ग्रीवैंसिज को दूर करने की कोशिश की जायगी । मैं अर्ज करता हूँ कि यहां पर हर तरह की डिस्क्रिमीनेशन बरती जाती है । और बातों को छोड़ कर मैं आप के नोटिस में एक ऐसी बात लाता हूँ जो मेरे साथ हुई और उस वक्त जब कि मेरे साथ इस राज के एक राजदुलारे भी थे । यहां पर स्पोर्टस पर 52 लाख रुपया खर्च किया जाता है । पिछले दिनों यहां पर गेम्ज़ हुईं । जब वहां पर पहुंचे तो मेरे साथ श्री दया किशन एम. एल. सी. और इस सारे राज को चलाने वाली पार्टी के सैक्रेटरी निहाल सिंह जी भी थे । वहां पर लाखों आदमी थे मगर हमें अन्दर नहीं दाखिल होने दिया गया । जहां पर 20 डिस्ट्रिक्स स्पोर्टस आफीसर हों, 35 कोचिज़ हो और चार लेडी डिस्ट्रिक्ट आफीसर हों वहां पर उनमें से एक भी हरियाणा का नहीं है । और इसी तरह से जितने मैनेजिंग कमेटी के मैम्बर थे उन में से भी हरियाणा का कोई नहीं था और उन रूलिंग पार्टी के हमारे जैनरल सैक्रेटरी साहिब को वहां पर दाखिल होने तक की इजाज़त नहीं थी । तो भई यह डिस्क्रिमीनेशन तो होती ही रहती है।

इसके मुताल्लिक इस वक्त ज्यादा न कहते हुए कि सड़कों, फैक्टिरियों, पानी के सम्बन्ध में हिन्दी रिजन के साथ शुरू से ही इम्तयाज़ बरता जाता रहा है, यह कोई नई बात नहीं है । और भी बहुत सारे इम्तयाज़ हैं मगर जो सब से बड़ा फ्राड रचा गया है वह आज 11 बजे रचा गया है कौंसिल के चेयरमेन की इलैक्शन के सिलसिले में । चौधरी सिरी चंद का ड्राइवर मेरे ड्राइवर से मिला तो कहने लगा कि अब चौधरी साहिब को कार तो मिल ही जायगी, मैं रहूँगा उन के साथ ड्राइवर (हंसी) । इसी तरह से राव वीरेन्द्र सिंह ने भी बड़ी बड़ी मार मारी । साथ ही इन हरियाणा वालों को उम्मीदें दिलाने के, पहाड़ के लोगों को भी ठाकुर बेली राम का नाम बीच में रख कर कि चेयरमैन बनायेंगे उनको भी सब्ज़ बाग दिखाते रहे । बन गए खन्ना साहिब । वह बड़े अच्छे हैं और हर तरह से बेहतर हैं। तो यह कहना कि इम्तयाज बरता जा रहा है यह तो हर बात में बरता जा रहा है, किस किस बात का रोना रोएं । एक आदमी के साथ बरता जा रहा हो तो कहें, यह तो सारे हरियाणे से है, अकालियों से है, हरिजनों से है । जिस सरकार के बनने में ही इम्तयाज बरता गया हो, डिमोक्रेसी के साथ इम्तयाज बरता गया हो

[चौधरी देवी लाल]

उसके मुताल्लिक क्या कहें । कहा जा सकता है कि डिमौक्रैसी में यह सही मानों में लोगों के नुमायंदे होने चाहिएं । मगर जहां पर लीडर को ऊपर से थ्रस्ट किया जाए और जिसकी काबलियत के मुताल्लिक सब को पता हो क्या वह राज चल सकता है? जब पूछो तो यही कहते हैं कि हमारे हाथ मज़बूत करो । इस डिमोक्रैटिक सैट अप में हाई कमांड ने एक नई किस्म का तजरुबा किया है । डिप्टी स्पीकर साहिब, यह कहते हैं कि हमारे हाथ मज़बूत करो । हमने चुनांचि कोशिश की कि इनके हाथ कहीं मिल जाएं तो उनको मालिश करके मज़बूत कर दिया जाए मगर इन के तो हाथ ही नहीं हैं मज़बूत क्या किया जाए। जिस सरकार में लड़ाई हो, जिसकी पार्टी में लड़ाई हो, जिस कैबनेट में लड़ाई हो उससे कोई कहे कि वह हमारे से अच्छा सलूक करे यह कैसे हो सकता है । जो सरकार अपने साथ ही अच्छा सलूक नहीं कर सकती वह हमारे साथ क्या अच्छा सलूक करेगी ।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, अगर मौजूदा पंजाब की हालत की तरफ ध्यान दिया जाए तरक्की के लिहाज़ से तो इसकी हालत कोई अच्छी नहीं है। अदादोशुमार को देखने से पता चलता है कि यहां पर चने की पैदावार कम हुई है, कनक की पैदावार कम हुई है, हां कपास वगैरह कैश, क्राप्स की पैदवार कुछ बढ़ी है मगर ग्रेन्ज़ की पैदावार पिछले सालों के मुकाबले में घटी है। सनअती लिहाज़ से यह कहते हैं कि तरक्की हुई है मगर उसका फायदा कुछ बड़े बड़े घरानों को पहुंचा है । ला एंड आर्डर की जो हालत है उस सिलसिले में सरदार प्रताप सिंह के कत्ल का जिक्र करने की ज़रूरत नहीं है क्योंकि इसका ज़िक्र यहां पर बारहा हो चुका है । ला एंड आर्डर के बारे में एक मिसाल देना चाहता हूँ। होशियारपुर के एक श्री आर. पी. कपूर ग्रेजुएट हैं वह यहां पर डेपुटेशन लेकर आए थे और यह शिकायत करने लगे कि हुश्यारपुर में किसी सब इन्स्पैक्टर के पास उनका मकान है, उसमें पुलिस चौकी है । उनको वहां से बेदखल करवाया । उन के जिम्मे उसका कुछ बकाया किराया निकलता था । उसने डिप्टी कमिश्नर से शिकायत की, ऐस. पी. से शिकायत की । उसके घर पे एक हैड कान्स्टेबल को भेजा । वहां जाकर उसने उसको शराब पिलाई, खुद पी और शराब पिला कर उसे अपने साथ थाने में ले आया और दफा 34 में उसका चालान कर दिया और खूब पिटाई की । डाक्टरी मुआयने ने बताया कि उसके जिस्म पर 24 ज़ख्म हैं। यह बातें सिर्फ होशियारपुर में ही नहीं हर जगह पर होती हैं। यह हालत सभी जगह हो तो कोई कहां जा कर फरियाद करे । चीफ मिनिस्टर साहिब से अगर जिक्र करें तो उन को फ़ुरसत ही नहीं, दिल्ली ही चले रहते हैं। अभी मैंने एक असैम्बली क्वैश्चन किया था जो यह है :

"Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the number of times he visited Delhi from 6th July, 1964 up to 10th February, 1965, and purpose of each such visit,

(b) the total number of days and nights he has spent at Chandigarh during the said period

The reply given to me is—

"(b) 95 days and 90 nights

यानी आठ महीनों में यह सिर्फ 90 दिन चंडीगढ़ में रहे हैं बाकी सारा वक्त दिल्ली में लगाया है। जहां पर हर बात के लिये दिल्ली जाना पड़े, जहां पार्टी मीटिंग न हो सके और घबरा कर भागें मीटिंग से बच्चों की तरह हैडमास्टर के पास दौड़ें मगर वह कैराला गया हुआ हो, सैकन्ड मास्टर भी न मिले, पी. टी. मास्टर कहे कि मुझे फुरसत नहीं है तो सिर्फ मानीटर को ही दरखास्त करें फैसला कराने की और वह आकर फैसला कराए क्या इस तरह से सरकारें चला करती हैं ? (विघ्न) ऐसी नाअहल सरकार का बजट भला पंजाब को तरक्की की तरफ ले जायगा ? जहां ऐसे नाअहल हाथ हों और उन के पास सरकार हो और उसके पास दो अरब 58 करोड़ का बजट हाथ में हो वहां पर कैसे उम्मीद की जा सकती है कि लोगों का भला होगा। पहली सरकार के वक्त में हम कुरप्शन का रोना रोते थे मगर उस सरकार और इस सरकार में कोई फर्क नहीं है। अजीब तरह से बातें करते हैं। इलैक्शन के दिनों में जींद में गए तो फरमाने लगे कि वहां पर 40 करोड़ रुपया खर्च किया जायगा जबकि हम जानते हैं कि इन्डस्ट्री पर सारे पंजाब के लिये सिर्फ 3.85 करोड़ रुपया खर्च करना है। और वहां के लिये डींग हांक दी कि तुम पर 40 करोड़ रुपया खर्च करेंगे। यह सरकार हर बात में झूठ बोलती है, हर बात में यकीन दिलाती है, हर बात में वायदे करती है और जब पूरा एक भी न करे उस पर कैसे यकीन किया जा सकता है ? सरकार वह होती है कि अगर कुछ कह दे तो उस पर हर आम आदमी भी यकीन करे, उसके लफ्ज़ों का पास हो। जब जींद और बयास के इलैक्शन हो रहे थे तो हम लोगों से कहा करते थे कि आप के साथ यह जो वायदे किए जा रहे हैं कि आप के लिए यह कर दिया जायगा वह कर दिया जायगा, आपको बिजली देंगे, स्कूल अपग्रेड करेंगे वह सब झूठे वायदे हैं, सरकार के पास तो पैसा ही नही है। वज़ीर तो बड़े आदमी हैं क्या यह भी झूठ बोल सकते हैं, कभी सरकार भी झूठी बात करती है, चीफ मिनिस्टर साहिब ने बार बार लोगों को यकीन दिलाया है। मैं आपकी मारफ्त हाउस का ध्यान इस बात की तरफ दिलाना चाहता हूँ कि बजट में जितना भी रुपया इन्डस्ट्री पर खर्च होना दिखाया गया है, जितना रुपया ट्रैक्टर्ज़ वगैरह के लिये रखा है........

उपाध्यक्षा : अब कुछ नेक सलाह देकर वाइंड अप करें। (The hon. Member may please wind up now after giving some good suggestion.)

चौधरी देवी लाल : जितना रुपया ऐग्रीकल्चर पर खर्च के लिये रखा है ट्रैक्टर्ज़ वगैरह पर खर्च किया जा रहा है लोन्ज़ के सिलसिले में और टयूबवैल लगाने के बारे में खर्च किया जाता है वह रास्ते में एजन्ट ही खा जाते हैं और सही हाथों में नहीं जाता।

[चौधरी देवी लाल]

इसलिये मैं ग्रापकी मारफत, डिप्टी स्पीकर साहिबा, सरकार को नेक सलाह देना चाहता हूँ। यहां पर इस वक्त वित्त मन्त्री ग्रौर होम मिनिस्टर साहिब मौजूद हैं, इन्हें सलाह दूंगा कि ग्रपने नज़ाम को सुधारें ग्रौर ग्रापस की लड़ाई को खत्म करें। हमने इतनी कोशिशों के बाद यह नाबालिग सरकार यहां पर लाने की कोशिश की थी ग्रौर वह ग्रभी तक बालिग भी नहीं हो पाई कि ग्राप 2 ग्ररब 58 करोड़ की रक्म इसको सौंप रहे हैं। इसलिये इनसे कहूँगा कि पंजाब के साथ जो बेइन्साफी हो रही है, हरिजन ग्रौर गैर हरिजन का सवाल पैदा किया जा रहा है ग्रौर पंजाबी ग्रौर हिन्दी रीजन के इलाकाई तौर पर जो बेइन्साफी हो रही है इसको खत्म किया जाए, नहीं तो यह जो नाराज़गी हमारे दिल में है यह बढ़ती जाएगी ग्राज भी ग्राप एक नाराज़गी पैदा कर ग्राए हैं। इसके ग्रागे जब कैबिनेट की एक्सपेन्शन होगी । नाराज़गी पैदा ग्राप फिर करेंगे । इससे काम नहीं चलेगा । ग्राप तो यह देखते हैं कि किस ग्रादमी को कितना फायदा पहुंचाना है । ग्रौर यह सवाल ग्रापके सामने नहीं कि सूबे को फायदा किस तरह से होगा । सरदार सुरजीत सिंह थेड़ी ने ठीक ही इशारा दिया है कि ग्रगर ग्राप हालात को बेहतर न बना सके तो ग्राप पंजाब की जनता को मद्रास के रास्ते पर चलने पर मजबूर करेंगे । सरकार को इस तरफ ध्यान देना चाहिए ताकि पंजाब के हालात में जो बेचैनी इन्होंने पैदा कर दी है वह दूर हो, इम्तयाज़ी हालात को बदल दिया जाए । ग्रौर जो पुरानी सरकार कुरप्ट हाथों से निकाली है वह फिर कुरप्ट हाथों में न चली जाए । ग्रौर जो बजट इन के हाथों मे दिया जा रहा है वह सारे पंजाब की बेहतरी के लिए खर्च हो सके। इन ग्रलफाज़ के साथ ग्रापका शुक्रिया ग्रदा करता हूँ।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम (ऊना) : मैं डिप्टी स्पीकर साहिबा, ग्रापका धन्यवाद करता हूँ कि ग्रापने मुझे बोलने का वक्त दिया है। जो बजट इस सरकार की तरफ से माननीय वित्त मन्त्री जी ने पेश किया है मैं इसके लिय इन्हें बधाई देता हूँ। ग्रापने इस बजट में कामन मैन को रिलीफ दिया है ग्रौर छोटे कामों के लिये काफी रुपया रखा गया है । मैं इसके लिये फिर इन्हें बधाई देता हूँ।

इसके बाद मैं ग्रापकी मारफ़त ग्रपने इलाके के बारे में चंद बातें कहना चाहता हूँ। मेरा इलाका ऊना ब्लाक में बीत इलाका ऐसा है जिसमें पक्की कोई सड़क नहीं, न वहां पर बिजली है ग्रौर न ही पीने का पानी कई गांव में है । ग्रब ग्राप ही ग्रंदाज़ा लगाएं कि उस इलाके का क्या हाल होगा । जहां पर बिजली न हो पीने का पानी न हो ग्रौर ग्राने जाने के लिये सिर्फ पैदल ही चलने का कठिन रास्ता हो । मैं ने बिजली के बारे में पावर मिनिस्टर से सवाल भी पूछा था कि इस इलाका को बिजली क्यों नहीं दी जाती तो जवाब यह दिया गया कि जहां पर ट्यूबवैल हैं वहां पर बिजली पहले दी जाती है। यहां पर तो इलाका ही ऐसा है कि ट्यूबवैल लग ही नहीं सकते । नंगल ग्रौर भाखड़ा के इलाके से बिजली निकलती है लेकिन इस इलाके को नहीं दी जाती । ग्रौर फिर जहां पर पीने का पानी न हो वहां पर

ट्यूबवैल कहां से लग सकते हैं। यहां पर चेक डाम स्कीम का बन्दोबस्त हो सकता है क्योंकि आबपाशी के लिए कोई प्रबन्ध नहीं । जहां पर पत्थर हैं और झाड़ियां हैं। इनमें से भी कुछ न कुछ निकाला जा सकता है अगर सहूलियतें दी जाएं । पत्थर और शीशा ग्लास बनाने के काम में लाया जा सकता है । फिर पत्थर के चिप्स तैयार किये जा सकते हैं। और चूने का पत्थर भी इस इलाके में है और इसको खाद फर्टिलाइज़र में काम लाया जा सकता है । इस पत्थर की काफी इन्वेस्टीगेशन की गई है। कई जगह कैमीकल लबारेट्रीज़ में भेजा गया है लेकिन आज तक इस पत्थर को काम में नहीं लाया जा सका है । इन पत्थरों की वजह से ग्लास फैक्टरी लगाई जा सकती है।

इन गांवों के लोग जब रात को सोते हैं तो इन्हें पांच छः मील की दूरी पर भाखड़ा और खाद फैक्टरी में बिजली के लाटू नज़र आते हैं। वह चमकते हैं और इन्हें खुशी होती है और यह चाहते हैं कि क्या हमारे हां भी कभी रोशनी आएगी। हम ऐसी जगह के इतने नज़दीक हैं कि जहां से पानी की नहरें निकलती हैं और जहां से बिजली निकलती है लेकिन हमारा इलाका इन बातों से महरूम है। क्या यह सरकार उन्हें लाटू दिखा कर ही सबर का प्याला पीने को कहती रहेगी। इस तरफ सरकार को खास ध्यान देना चाहिए ।

इन लोगों की एक और बहुत भारी तकलीफ है जिसकी तरफ मैं सरकार का ध्यान दिलाना चाहता हूँ। यहां पर क्योंकि ईंटें नहीं मिलतीं हैं, इस लिये वह पक्के मकान नहीं बना सकते । छप्पर हैं और झौंपड़ियां हैं। छप्पर जल जाते हैं लेकिन इनको टीन नहीं मिलती । हालांकि यह हिल्ली एरिया है और झौंपड़ियों में आग लग जाती है और वह घर बनाने के लिये दो दो पत्तों को तरसते हैं। इसलिये अगर आप इसके लिये पानी का इन्तज़ाम नहीं कर सकते, बिजली नहीं दे सकते तो कम से कम टीन की चद्दरें तो सप्लाई कर दी जाएं ताकि वह घर बना सकें । जहां तक मुझे इल्म है पहाड़ी इलाके के लिये टीन की चद्दरों का खास कोटा मुकर्रर है लेकिन मुझे यह पता नहीं कि उस कोटे को कौन इस्तेमाल करता है, कहां पर उसको भेजा जाता है । हमने इसके बारे मे मांग की थी कि चद्दरों के लिये एक डिप्पो नंगल में खोलने का इन्तज़ाम किया जाए लेकिन आज तक इसकी तरफ कोई ध्यान नहीं दिया गया ।

जहां तक हिल कम्पेनसेटरी अलाऊंस का सवाल है हिल एरिया में सब जगहों पर दिया जाता है । हमारी तहसील ऊना में 5 ब्लाक हैं और इनमें से चार ब्लाकों में हिल कम्पेन्सेटरी अलाऊंस दिया जाता है और आनन्दपुर के ब्लाक में यह अलाऊंस नहीं दिया जाता । इसकी तरफ सरकार की तवज्ज्ह जानी चाहिए । इस इलाके के एक तरफ दो दरिया हैं और दूसरी तरफ पहाड़ हैं और यह एक दामन में वाके है । इसलिये इस आनन्दपुर के इलाके को महरूम नहीं करना चाहिए । इसी सम्बन्ध में श्री अग्निहोत्री जी ने सवाल दिया है भूख हड़ताल के बारे में जो मजदूरों ने

[श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम]

पोंग डैम पर की थी मैं भी वहां पर गया और सरकार की तरफ से लोगों को आश्वासन दिया गया कि। तुम्हारी मांगें पूरी होंगी लेकिन अभी तक उनकी हिल अलाऊंस की बात को भी नहीं माना गया । यह कहा गया कि यह मामला ज़ेर गौर है और इसको पोंग डैम बोर्ड में पेश किया जाएगा, हालांकि यह हाज़ीपुर ब्लाक में शामल है । इसके पास ही भाखड़ा का प्राजैक्ट है । वहां के मुलाज़मों को यह अलाऊंस नहीं दिया जाता है लेकिन मेरे इलाके ऊना ब्लाक में दिया जाता है, हालांकि दोनों ही हिल्ली एरिया में हैं और दोनों के साथ यक्सां स्लूक होना चाहिए । डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आपका ज्यादा वक्त नहीं लूंगा, दो तीन मिनट में ही सारी बात कह कर मैं बैठ जाऊंगा । मैं हिली एरिया के मुताल्लिक अर्ज़ कर रहा था । सरकार ने हिली ऐरिया के लिये काफी रुपया रखा है मगर जब सारी रकम के खर्चने का सवाल आता है तो यह बात अक्सर देखने में आती है कि यह सारे का सारा रुपया कांगड़े के नाम पर ले जाते हैं और हमारा सब-मांऊंटेनस ऐरिया नैग्लेक्ट कर दिया जाता है । अगर आप कांगड़ा के इलाका से इस इलाके का मुकाबला करके देखें, तो ज़मीन आसमान का फर्क है । जहां पर 38 हाई स्कूल हैं, भाखड़ा प्राजैक्ट है और खाद की फैक्टरी है और बड़े बड़े काम हो रहे हैं । मैं कहूँगा, डिप्टी स्पीकर साहिबा, हमारा तो बैकवर्ड हिल्ली एरिया है....लेकिन अभी तक कोई कालेज नहीं ।

उपाध्यक्षा : 5 मिनट जो आपने प्वायंट आफ आर्डर में लिये थे वह भी शुमार न करें तो भी आप बहुत बोल चुके हैं, इसलिये बैठ जायें । (The hon. Member has alredy spoken a lot time even if the 5 minutes taken by him for raising a point of order, are not counted Therefore he should please resume his seat)

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं सिर्फ कालेज के मुताल्लिक कह कर बैठ जाऊंगा । ऊना तहसील 80 मील लम्बी है । इस बैकवर्ड हिल्ली एरिया में कालेज का होना ज़रूरी है । अगर हमको फोर्थ प्लेन में कालेज न दिया गया तो हमारे साथ सख्त बेइनसाफी होगी, फिर आपका धन्यवाद ।

ਚੌਧਰੀ ਜਗਤ ਰਾਮ (ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਜਟ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਿਕ ਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਜਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਵੈਸੇ ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਬਜਟ ਆਈਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਮੁਬਾਰਕਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਹੜਾ ਪੈਸਾ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਦ ਤਾਂ ਕੁਝ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਮਾਜਕ ਤਰੁਟੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਬਜ਼ੀ ਵੇਚਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਜਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਗਾਜਰਾਂ ਮੂਲੀਆਂ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ ਵੇਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਰਹਿੰਦ

ਖੂੰਹਦ ਲੈ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਦੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਬਸਤੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਕ ਕੋਨੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਇਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਤਕਰੇ ਭਰਿਆ ਸਲੂਕ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ । ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਕੋਈ ਲਗਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਜੇ ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੈਟਰਿਕ ਪਾਸ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਕਿਸੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਾਲ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੁੰਡਾ ਫੇਰ ਵੀ ਹੋਸ਼ਿਆਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਤੇ ਅਜੇ ਹੋਰ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ।

ਜਿੱਥੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਇਤਨਾ ਭਾਰੀ ਮਸਲਾ ਹੈ ਉਥੇ ਜਿਹੜੇ ਇਲਾਕੇ ਸੇਮ ਦੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਹਨ, ਇਹ ਇਕ ਨਵੇਂ ਹਰੀਜਨ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਮ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਹ ਸੇਮ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਹ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਡਰੇਨੇਜ਼ ਦੀਆਂ ਜਿਤਨੀਆਂ ਵੀ ਸਕੀਮਾਂ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਕੱਢੀਆਂ ਉਥੇ ਸੇਮ ਕਾਬੂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਈ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਪੈਸਾ ਵੀ ਬਰਬਾਦ ਗਿਆ । ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਇਕ ਡਰੇਨ ਮੁਕੰਦਪੁਰ ਬਲਾਕ ਤੋਂ ਗੰਗਾ ਬਲਾਕ ਤਕ ਬਨਣੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਪੁਟਾਈ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮੀਲ ਪੁਟਾਈ ਕਰਕੇ ਇਕ ਮੀਲ ਵਿਚੋਂ ਛੱਡ ਕੇ ਅਗਲਾ ਮੀਲ ਫੜ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਮ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਤਕ ਧੁਰ ਤਕ ਡਰੇਨ ਬਣੀ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਡਰੇਨਜ਼ ਦੀਆਂ ਜਿਤਨੀਆਂ ਵੀ ਸਕੀਮਾਂ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸੁਚੱਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਪਧਰ ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਦਿਹਾਤੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਹਾਈ ਐਜੂ-ਕੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਤਦ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪਧਰ ਤੇ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਕੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਸੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੰਦੀ ਜਿਥੋਂ ਉਹ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਖੂਹ ਨਾ ਖਾਤਾ ਹੋਵੇ । ਪਾਣੀ ਲਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਜਾਂ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਰਜ ਕੇ ਕਲਰ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸੇਮ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਹਰੀਜਨ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਲਈ ਪੰਪਿੰਗ ਸੈਟ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਤੇ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਜ਼ਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਰਜ਼ੇ ਤੇ ਟਿਊਵੈਲ ਲਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਹਰੀਜਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਏਥੇ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਲਈ 5 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਪਰ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਇੰਡਸਟਰੀ ਤੇ ਇਤਨਾ ਪੈਸਾ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗੀ ਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਅਮੀਰ ਹੋਰ ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਹੋਰ ਗਰੀਬ ਹੁੰਦੇ

[ਚੌਧਰੀ ਜਗਤ ਰਾਮ]

ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਤਨੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਬੋਝ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਆਪਣੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਸੀ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਚਮੜਾ ਰੰਗਣ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਜਿਹੜੇ ਸੀ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਛੋਟਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਵੀ ਜਿਹੜਾ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਅੱਜ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇੰਡਸਟਰੀ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਇਤਨੀ ਭਾਰੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਤਕੜਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹਮਦਰਦ ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਉਹ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਹੀ ਗਏ ਹੋਣਗੇ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਡਸਟਰੀ ਲਈ ਜੋ ਲੋਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਉਹ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਤੋਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਕੇ ਭਜ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਤੇ ਮਿਲੀ ਹੈ।

चौधरी नेतराम (हिसार) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह जो बजट दिया हुआ है उसको मैंने देखा तो मालूम हुआ कि यह बड़े बड़े अदादोशुमार से भरा पड़ा है । इसमें यह बताया गया है कि किसानों को सहूलियत देने का इरादा गवर्नमेंट का है, और उसके लिये यहां पर आंकड़े दिए गए हैं मगर हक़ीक़त यह है कि बजट का 80 फीसदी रुपया कारखानेदारों और बड़े बड़े पूंजीपतियों को मदद देने के लिए रखा गया है । मैं यहां पर यह कहने में भी कोई गुनाह नहीं समझता हूँ कि यह वह लोग है जिन्होंने कि डिफेंस फंड्स में से भी गरीब लोगों की मेहनत का पैसा और मां-बहिनों के हाथों के कंगन जो उन्होंने त्याग की भावना से भर भर कर इन के हवाले इसलिये किये थे कि डिफेंस के काम में लाएं, मगर इन्होंने यानी कांग्रेस के मैम्बरों ने और मन्त्रियों ने खा लिये हैं। इस बात को जब पंडित जवाहरलाल नेहरू के नोटिस में लाया गया था तो उन्होंने यह कहा था कि हम इसकी इन्क्वायरी करेंगे । लेकिन बाद में कुछ नहीं हुआ ।

यही नहीं, डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह सरकार लोगों पर बड़ा जुल्म कर रही है। अभी अभी मेरे पास अमृतसर से तार आया है कि इन्होंने एक भुख हड़ताली को गिरफ्तार कर लिया है और अब उसकी जगह दूसरा आदमी सुरजीत मुहम भूख हड़ताल पर बैठ गया है । यह सरकार इस तरह से भूख हड़तालियों को गिरफ्तार कर रही है (शेम, शेम आपोजीशन की तरफ से) ।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, पिछले बजट सैशन से इस बजट सैशन तक हमारे प्रान्त पर कई तरह के संकट आए हैं। चाहे वह संकट कुदरती हों, जैसे बाढ़ या सैलाब की वजह से, चाहे ज़खीरादोज़ों की वजह से कीमतों के चढ़ जाने के हों, यह सरकार उन्हें दूर करने में सफल नहीं हुई है । आप हैरान होंगे कि पिछले दिनों जब किसानों के पास चना बीजने के लिये नहीं था और उस वक्त हमारी सोशलिस्ट पार्टी ने यह चेतावनी दी थी कि सरकारी गोदामों को लूट कर किसानों को चना

देंगे अगर सरकार ने इंतज़ाम न किया तब सरकार ने उनको बीज देने के लिए क़दम उठाया था । मगर कितने अफसोस की बात है कि सरकार ने वह चना 60 रुपए कुइंटल के हिसाब से खरीदा और 65 रुपए कुइंटल के हिसाब से किसानों को दिया यानी इस सरकार ने भी बचारे गरीब किसानों से मुनाफाखोरी की है । मैं यह कहना चाहता हूँ कि यह सरकार देशद्रोहियों की सरकार है, पूंजीपतियों की सरकार है जो गरीबों को चूसती है और बड़े बड़े आदमियों को नफा पहुंचाती है । और यह सरकार अपने मुखालिफों को गंदे तरीके से दबाती चली जा रही है । मुझ हैरानी है कि जिस प्रतापसिंह ने ब्लैकमार्केटियरों को खुंजे लगाया था उनको आज यह राम किशन की सरकार शरण दे रही है । जिन लोगों के पहले लाइसेंस कैंसिल हो चुके थे उन लोगों के इस सरकार के मुख्य मंत्री ने इलैक्शन में पैसा लेने के लिए लाइसेंस बहाल कर दिए । इस तरह से करप्शन बढ़ाई जा रही है और करप्ट लोगों को बढ़ावा दिया जा रहा है । जो गेहूँ अमेरिका से आता हैं, उस पर कारखानेदार आटा बनाके 9 रुपये फी मन के हिसाब से कमाई करते हैं, जबकि ज्यादा से ज्याद' आठ आने या 12 आने मन के हिसाब से मुनाफा होना चाहिए । यही नहीं कि सिर्फ मुनाफा ही कमाया जाता है बल्कि यह गरीब आदमियों को गंदा और गला सड़ा आटा बेचते हैं जैसा कि इस सरकार के एक बड़े सीनियर मैम्बर ने जो गृहमन्त्री भी रह चुका है, उसका यह बयान है कि यह सरकार लोगों को खास तौर से गरीब आदमियों को गंदा आटा दे रही है । उनकी यह बात बिलकुल सच थी । इसकी मैं हिमायत करता हूँ। यह सरकार इस तरह से बेइंसाफी के काम कर रही है, फिर कहती है और दम भरती है कि हम सोशलिज्म लाएंगे । मैं इनका सोशलिज्म बताना चाहता हूँ ....

उपाध्यक्षा : पहले अपने हल्के की बात कर लो। (The hon. Member may please say about his own constituency first.)

चौंधरी नेत राम : वह भी बताने जा रहा हूँ। डिप्टी स्पीकर साहिबा, देहातों में रहने वाले लोगों के साथ और शहरों में रहने वाले लोगों के साथ यह सरकार तमीज़ कर रही है । हरिजनों के साथ भी देहाती और शहरी हरिजन का सवाल खड़ा कर दिया है । इन्होंने देहात में हरिजनों को शामलात लैंड दिए लेकिन शहरी हरिजनों को नहीं दिए गए । इसी तरह शहरों में हरिजनों को सरकारी कस्टोडियन लैंड खरीदने का हक़दार नहीं बनाया जबकि देहात के लोगों को हक़ दिया गया । यही नहीं, इन्होंने चीनी के बांटने में भेद खड़ा किया है, तालीम के अन्दर भेद पैदा किया है । शहरों में अगर मैहमान आ जाए तो हलवाई की दुकान से सामान लाकर लोग मेहमान-निवाज़ी कर सकते हैं, लेकिन देहात में यह सिर्फ 200 ग्राम फी कस देते हैं, वह लोग किस तरह से क्या करें ? उन के यहां तो कोई दुकानें भी नहीं होती कि वह उनसे चीज़ें खरीद कर मेहमानों को संतुष्ट कर सकें । यह है, डिप्टी स्पीकर साहिबा, पंजाब सरकार का समाजवाद ! (घंटी) मेरे पास डिप्टी स्पीकर साहिबा, बहुत से आंकड़े हैं, जिनको मैं हाउस के सामने रखना चाहता हूँ लेकिन

[चौधरी नेत राम]

आपकी अभी घंटी बजने लगी है जिससे सदन के सामने मैं उन्हें रख नहीं पाऊंगा। मैं इन के सोशलिज्म को नंगा करना चाहता हूँ। यह ब्लैकमारकिटियरों की सरकार और डिफैंस फंड का रुपया और सोना खाने वाली सरकार स्टेट में तबाही कर रही है और फिरकाप्ररस्ती को बढ़ा रही है। इस तरह सूबे की फिज़ा को बिल्कुल दरहम-बरहम कर रही है (घंटी) मैं बस बैठ ही जाता हूँ। मैं इस सरकार को चेतावनी देना चाहता हूँ कि यह सरकार वक्त पर चेत जाए वरना —

न समझोगे तो मिट जाओगे ऐ कांग्रेस वालो,
तुम्हारी दास्तां तक भी न होगी दास्तानों में ।।

पन्डित बाबू दयाल शर्मा (पटौदी) : उपाध्यक्ष महोदया, हमारे वित्त मंत्री साहिब ने निहायत अच्छा बजट पेश किया है और हर तबके की, जो मदद का मुस्तहिक था, इस बजट में इमदाद की गई है। इस गवर्नमेंट ने कई ऐसे काम किए हैं जो तारीफ के योग्य हैं। सब से बड़ी इस बजट की खूबी यह है कि इसके अन्दर 3 करोड़ 50 लाख का घाटा है तो भी पिछले साल की निसबत आमदनी में 7 करोड़ 44 लाख रुपए का बढ़ावा किया गया है। और सब से बड़ी बात यह है कि घाटा होने के बावजूद भी किसी पर नया टैक्स नहीं लगाया। लेकिन कुछ बातें ऐसी हैं जिनकी तरफ मैं सरकार का ध्यान दिलाना चाहता हूँ। सड़कों के लिये जो प्रोविज़न है उस के मुताबिक 325 मील नई सड़कें बनाने का फैसला किया गया है लेकिन अफसोस की बात है कि मेरे हलके के लिये इसमें कोई सड़क नहीं दिखाई गई। पहले प्लान में होडल–ताऊड़ी-नूह-पटौदी-पटौदा सड़क बनाने का प्रोवीज़न था मगर उसका बहुत ही अहम हिस्सा ताबड़ू से नूह कोई 6 मील का टुकड़ा आज तक नहीं तैयार किया गया। इसकी तरफ फौरी ध्यान दिया जाए। इसके इलावा वित्त मंत्री साहिब ने 82 लाख रुपया वाटर-सप्लाई की स्कीमों के लिये नियत किया है। मेरे हलके में फारुखनगर है, जहां से पहले नमक निकलता था, पीने का पानी भी खारी है लेकिन वाटर-सप्लाई का कोई प्रबंध नहीं है। आज से तीन साल पहले वहां की म्युनिस्पैलिटी ने 17 सौ रुपये सर्वे करने के लिए डिपौज़िट भी करवा दिये थे लेकिन अभी तक कुछ नहीं किया गया। बार बार पूछने पर यही कहा गया कि ग़ौर हो रहा है लेकिन पता नहीं कब तक गौर होगा। इसी तरह low income group housing scheme जो थी वह इस दफा ड्राप कर दी गई है। अगर इसके लिये प्रोविज़न किया होता तो जहां पर फ्लडज़ आने से मकान गिर चुके थे वहां लोगों को पक्के मकानात बनाने के लिये मदद दी जा सकती थी। लेकिन इसके लिये कोई पैसा नहीं रखा गया। इन्डस्ट्री के लिये 79 लाख 18 हजार रुपया रखा है। मैं यहां पर बताना चाहता हूँ कि 1857 की जंगे आज़ादी में हमारे ज़िले ने बढ़ चढ़ कर हिस्सा लिया था इसलिये विदेशी हकूमत ने हमारे इलाके की इंडस्ट्री को खत्म कर दिया था। आज तक नूह और फरुखनगर के इलाके में नमक की इंडस्ट्री जारी नहीं हुई। एक दफा सैंट्रल गवर्नमेंट ने एक

पार्टी भेजी थी लेकिन उसने गलत रिपोर्ट कर दी थी । अब फिर गवर्नमेंट ने एक पार्टी भेजी है और उन्होंने जैपुर के कमिश्नर से इस बात के मुताल्लिक फैसला भी कर लिया है । मगर उस इंडस्ट्री को रिवाइव करने के लिये इस बजट में कोई जिक्र नहीं किया गया । मैं गुज़ारिश करूँगा कि इस साल के अंदर उस इंडस्ट्री को रिवाइव किया जाए । इस वक्त हज़ारों लोग जो नमक की इंडस्ट्री से पलते थे बेकार हैं। इस वक्त मूढ़े वगैरा बना कर मुशकिल से पेट पाल रहे हैं एक बात जो किसी ने नहीं कही उसका मैं जिक्र करूँगा । डिप्टी स्पीकर साहिबा, दुकानदारों से 16 करोड़ से ज्यादा रुपया सेल्ज़ टैक्स का वसूल होता है जोकि बजट का बहुत भारी हिस्सा है लेकिन उनकी बहबूदी के लिए बजट में कोई प्रोवीज़न नहीं है । आज जो इनस्पेक्टर्ज़ लगे हुए हैं वह उनको बेहद तंग करते हैं। सरकार को चाहिए कि एक सीमा मुकर्रर कर दे कि इससे ज्यादा कोई स्टाक नहीं रख सकता और अगर कोई कहना न माने तो उसका Defence of India Rules के तहत चालान किया जाए । जो सिविल सप्लाईज़ का महकमा है इसको खत्म कर देना चाहिए । ऐसा करने से एक तो दुकानदारों की बेहद परेशानी बचेगी और गवर्नमेंट का लाखों रुपया बचेगा । मेरा अपना ख्याल है कि जितने इनस्पेक्टर्ज़ ज्यादा बनाए जाते हैं उतनी ही ज्यादा परेशानी होती है ।

अब मैं एक और ज़रूरी बात कहना चाहता हूँ जिसका आपोज़ीशन से भी सम्बन्ध है। वह यह है कि किसी गवर्नमेंट को मज़बूत, इमानदार और Government of integrity बनाने के लिये तीन फैक्टर्ज़ होते हैं । सब से पहले है हमारी रूलिंग पार्टी, दूसरा फेक्टर है सर्विसिज़ और तीसरा आपोज़ीशन । अगर यह तीनों विंग्ज़ मिल कर कंस्ट्रिक्टिव काम करें तो मैं समझता हूँ कि यह गवर्नमेंट निहायत बढ़िया और ईमानदार साबत हो सकती है । लेकिन अफसोस की बात है कि गवर्नमेंट आफीशियल्ज़ तो अपनी ब्योरोक्रैटिक मैंटैलिटी नहीं बदलते और आपोज़ीशन वाले नुक्ताचीनी करने की मैन्टेलिटी नहीं बदलते । पहली गवर्नमेंट को तो बुरा भला कहते ही थे लेकिन आज निहायत इमानदार, अच्छे और इखलाक वाले सज्जन कामरेड रामकिशन जी इस गवर्नमेंट का काम सरअंजाम दे रहे हैं । जिस दिन से वह मुख्य मन्त्री बने हैं उसी दिन से कोसना शुरु कर दिया हुआ है । यह पालिसी ठीक नहीं है । यह जो तीनों फैक्टर हैं इन तीनों के तीनों मिल कर ईमानदारी से काम करें तो सूबे की बहुत तरक्की हो सकती है। आपका धन्यवाद ।।

चौधरी अमर सिंह : On a point of Order, Madam डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं चार दिन से लगतार खड़ा हो रहा हूँ। मुझे बताया जाए कि मुझे टाइम दिया जाएगा या नहीं ।

Deputy Speaker Please sit down. This is no point of order.

ठाकर मेहर सिंह (डेरा गोपीपुर) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, वज़ीरे खज़ाना ने जो 1965-66 का बजट पेश किया है जिस पर बहस हो रही है मैं भी उस पर तबसरा करते हुए अपने इलाका के हालात सरकार के नोटिस में लाना चाहता हू।

[ठाकुर मेहर सिंह]
मेरे हलका में खरोटी की वाटर स्प्लाई सकीम जो तीन साल पहले बनाई गई थी उस पर एक लाख रुपया खर्च हुआ और लागों ने भी उस के लिये रुपया इकट्ठा करके दिया लेकिन वहां सिर्फ पाइप बिछा कर रख दिये और वाटर स्टोरेज़ नहीं बनाया, जिसका नतीजा यह निकला है कि पीने के पानी की जैसे पहले तकलीफ थी वैसे ही अब कायम है क्योंकि लागों को 9 महीने तो पानी मिलता है लेकिन जब गरमियों का मौसम आता है तो तीन तीन मील तक पानी नहीं होता। मैं सरकार से कहना चाहता हूँ कि जिस स्कीम पर पहले ही एक लाख रुपया खर्च हो चुका है उसे इस तरह अधूरा न छोड़ा जाए बल्कि उसे मुकम्मल किया जाए ताकि लोगों की पानी की तकलीफ दूर हो। सूँद ढलियारा बीहन के मकाम पर भी इस तरह की स्कीम का सर्वे हो चुका है लेकिन उस पर आज तक कोई काम नहीं किया गया है उसे भी पूरा किया जाए क्योंकि पानी ऐसी चीज़ है जिसके बगैर इन्सान ज़िन्दा नहीं रह सकता है। दूसरी बात मैं सड़कों के बारे में कहना चाहता हूँ। मेरे हलका के लिए तीसरे प्लान में एक भी सड़क नहीं रखी गई है। हैरानी की बात है कि बजट में भी लिखा हुआ है कि किसी स्टेशन से मिलाने के लिये जहां छोटी छोटी सड़कें बनानी ज़रूरी हों उनको बनाया जाएगा और उसके लिये प्राविज़न भी रखा हुआ है लेकिन बनखँडी से हरीपुर वाली सड़क को आज तक नहीं मिलाया गया है। वह सड़क आज भी ज़िला परिषद् के अंडर है और उसके न मिलाने की वजह से स्टेशन पर आदमी नहीं पहुंच सकता है। फौजियों को बड़ी दिक्कत होती है। इसी तरह एक सड़क खेहख सनेहत खड गोपीपुर को नादौन से मिलाती है। जब बरसात होता है तो बोट ब्रिज टूट जाता है और उसके टूटने की बजह से लोगों को दो दो दिन तक वहां ठहरना पड़ता है। अगर उस सड़क को मेन सड़क के साथ मिला दिया जाए तो लोगों की यह मुशकिल हल हो सकती है। सरकार भी इस बात को कहती है कि वहां नादौन में हाई लैवल पुल नहीं बनाएंगे। इसका मतलब है कि वही बोटब्रिज चलेगा। इन हालात में मैं सरकार से कहूँगा कि उस सड़क को मेन सड़क से ज़रूर मिला दिया जाए ताकि लाखों रूपया जो वहां पर बोटब्रिज बनाने पर खर्च होता है वह बच सके और लोगों की भी तकलीफ दूर हो। अब तो यह हाल है कि वहां अगर ट्रक गुजारना हो तो आधा सामान उतार कर फिर ट्रक पुल पर से गुजारना पड़ता है। उसके बाद वह सामान मजदूरों के ज़रिये पुल की दूसरी तरफ ले जाकर ट्रक पर लादना पड़ता है। इस तरह से 20 रुपये फी ट्रक की मज़दूरी लोगों के सिर पड़ जाती है। इसके साथ साथ मैं यह अर्ज़ करता हूँ कि पौंग डैम जहां बन रहा है वहां से कोई 72 हज़ार लोग उजड़ रहे हैं और कोई 52 हजार एकड़ रकबा जिसमें वह काश्त करते थे डैम की ज़द में आ गया है लेकिन इस बजट में एक लफ्ज़ भी उनके बारे में नहीं लिखा गया है कि उनको कहां और कैसे बसाया जाएगा। आज वह लोग देश की बहबूदी की खातिर अपने घर बार छोड़ने पर मजबूर हुए हैं और अपना सर्वनाश करा कर वहां से जा रहे हैं लेकिन उन के बारे कुछ नहीं बताया गया है।

इसके अलावा जो लैंड एक्वीज़ीशन अफसर वहां लगा हुआ है वह लोगों को ज़बरदस्ती धक्केशाही के साथ एवार्ड सुना रहा है और वह लोगों को डराता और धमकाता है कि अगर वह नहीं मानेंगे तो ज़बरदस्ती पुलिस के ज़रिए उनको उठा दिया जाएगा । यह जो सारी चीजें उन उजड़ने वालों के साथ हो रही हैं अगर उनकी तरफ सरकार ध्यान नहीं देगी तो एक बड़ी भारी ऐजीटेशन लोगों में होने वाली है जिसका नतीजा अच्छा नहीं निकलेगा ।

हमारे हां जो हिल कम्पैंसेट्री अलाऊंस दिया जाता है उसमें बड़ा भारी डिस्क्रिमीनेशन हमारे लोगों के साथ किया जा रहा है । हमारे से तीन मील के फासले से हुशियारपुर जिला से जो टीचर हमारे कांगड़ा में आकर पढ़ाता है उसे तो $12\frac{1}{2}$ फीसदी अलाउंस दिया जाता है लेकिन हमारे कांगड़ा जिला से 20 मील से जो टीचर आता है उसे लोकल समझ कर $6\frac{1}{4}$ फीसदी अलाऊंस दिया जाता है । यह बड़ा भारी डिसक्रिमीनेशन है और इसे सरकार को दूर करना चाहिए । इसके साथ ही खांड की बांट के सिलसिले में भी शहरी दिहाती में तमीज़ की जा रही है शहरी के लिये तो एक किल्लो पर हैड मिलती है लेकिन दिहात में सिर्फ डेढ़ या दो सौ ग्राम दी जाती है और कभी तो कई कई महीने तक यह भी नहीं मिलती है। आज वह पुराना वक्त नहीं है दिहात में लोग चाए पीते हैं और खांड इस्तेमाल करते हैं। खास तौर पर पहाड़ी अलाकों में तो सर्दी होने की वजह से खांड की खपत ज्यादा होती है । एक तरफ तो यह हाल है लेकिन दूसरी तरफ देखें और आपने अखबारों में आज पढ़ा होगा कि हलवाईयों के लिये खांड का कोटा दुगना किया जा रहा है और कंट्रोल रेट पर खांड दी जाएगी । आप देखें कि यह हलवाई जो हैं वह मिठाई किस भाव पर बेचते हैं। उनको क्या ज़रूरत है इतनी खांड देने की और वह भी कंट्रोल रेट पर । यह खांड दिहात वालों को देने की ज़रूरत है । मैं सरकार से कहूँगा कि खांड की बांट में जो दिहातों के साथ इम्तयाज़ी सलूक किया जा रहा है इसे बंद किया जाए । हैल्थ के बारे में गवर्नर ऐड्रेस में ज़िकर किया गया है कि डिसपैंसरीज़ दी जाएंगी । आज से पांच साल पहले मेरे हलका में चुमुखी के मुकाम पर कंसालीडेशन में 10 कनाल ज़मीन डिसपैंसरी खोलने के लिये ली गई और आज उस ज़मीन की 500 रुपये फी कनाल कीमत है । वह ज़मीन वैसे की वैसी खाली पड़ी हुई है और आज तक वहां पर डिसपैंसरी नहीं खोली गई है हालांकि जहां दूसरी जगह कांगू के मुकाम पर दूसरी यूनानी डिसपैंसरी चलती हैं वहां पर एक ऐलोपैथिक डिसपैंसरी भी दे दी गई है । लोग तो वहां के कहते हैं कि हमें आयुर्वेदिक की डिसपैंसरी नहीं चाहिए और न उनको उसकी ज़रूरत है लेकिन फिर भी खोल दी है । हम मांगते हैं, ज़मीन देते हैं तब भी नहीं खोलते हैं। कांगू की पंचायत ने प्रस्ताव पास करक भी भेजा कि उनको ज़रूरत नहीं लेकिन फिर भी दे दी गई है। फिर यह जो रुपया पंचायतों के ज़रिये खर्च होता है उनकी तरफ भी मैं सरकार की तवज्जुह दिलाना चाहता हूँ कि यह रुपया जो पंचायतों के ज़रिए खर्च होता है बड़ी बेरहमी से खर्च होता है और बरबाद होता है ।

[ठाकुर मेहर सिंह]

कम से कम आधा तो सरपंच बगैरह ही खा जाते हैं। मैं तो कहूँगा कि इस पंचायती राज को ही खत्म कर देना चाहिए । अगर यह खत्म न हुआ तो पंजाब में ऐसे हालात हो जायेंगे कि खाबिन्द बीबी में और बाप बेटे में झगड़े होंगे । दो तीन साल का एक वाक्या मैं चीफ मिनिस्टर साहिब के ध्यान में फिर लाना चाहता हूँ । मैंने यह सब कुछ लिख कर भी दिया हुआ है लेकिन उस पर कुछ नहीं किया गया है हमारे वहां कोटला गांव में कम्युनिटी सैंटर के लिए 7 हजार रुपया मन्जूर करके वहां के सरपंच को दिया गया लेकिन जिस तरह वह हाल बनाना था वैसा नहीं बनाया गया और सारे का सारा रुपया खुरद बुरद कर दिया गया है । आज भी वह बिल्डिंग मसजिद के मीनार की तरह खड़ी है । मैंने शिकायत की तो यहां से विजीलैंस के एक अफसर मिस्टर स्काट वहां गए और अपनी जांच पड़ताल उन्होंने करने के बाद अपनी रिपोर्ट भी दी लेकिन कोई एक्शन आज तक नहीं लिया गया है । सरकार को चाहिए था कि उस सरपंच को गिरफ्तार करती और उससे सारे पैसे का हिसाब लेती कि कैसे खर्च किया है । अगर उसमें गबन होता तो सजा देती । बौलियों पर उस सरपंच ने पुराने तीन पत्थरों की जगह तीन नए पत्थर लगा दिये हैं और दो सीमेंट की बौरयां लगाई है। वहां पर उससे खर्च एक हजार रुपया शो कर दिया । जितना खर्च शो किया है उतना खर्च नहीं हुआ है । मैं समझता हूँ कि गांवों में लोगों का रुपया बड़ी बेरहमी से खर्च होता है । सरकार को इस तरफ ज़रूर ध्यान देना चाहिए । मैं सरकार के ऊपर कोई नुक्ताचीनी नहीं कर रहा हूँ। मैं तो असलीयत ही यहां पर रख रहा हूँ।

उपाध्यक्षा महोदया, मैं चाहता हूँ कि ब्लाक समितियां बिल्कुल नहीं होनी चाहिएं इसने गांवों का वातावरण ही खराब कर दिया है । वहां पर जो ग्रांट्स बांटी जाती हैं, वह बन्दर बांट के बराबर ही है । मैं यह चीज दो तीन साल से देख रहा हूँ। मैं इस बारे में कई बार सरकार के नोटिस में लाया हूँ लेकिन सरकार ने इस ओर कोई ध्यान नहीं दिया है । अगर सरकार ने यह सिस्टम लागू ही रखना है तो सरकार को चाहिए कि यह रुपया एस. डी. ओ. सिविल के ज़रिये बांटा जाए ताकि इस रुपये का सही तरह उपयोग किया जा सके। मेरा ख्याल है कि इन एस. डी. ओज़ के पास इतना काम नहीं है । इस काम को आसानी से सम्भाल सकते हैं और इसके इस्तेमाल को भी समझ सकते हैं। लोगों की भलाई के लिये रुपया इस्तेमाल हो सकेगा । इस तरह से लोग इस नुक्ताचीनी से भी बच जायेंगे । (घंटी)

डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं एजुकेशन के बारे में भी अर्ज करना चाहता हूँ। सरकार की नीति है कि स्टेट में लोग ज्यादा से ज्यादा एजूकेट हों लेकिन मैं अपने इलाके के बारे में कुछ कहना चाहता हूँ। वहां का इलाका इस लिहाज से बहुत ही बैकवर्ड है । यही कारण है कि वहां के बच्चे सबार्डीनेट सर्विसिज़ सीलेक्शन बोर्ड और पब्लिक सर्विस कमीशन में शहरी इलाकों के बच्चों से कम्पीट नहीं कर सकते हैं जिससे वह बहुत ही पिछड़े हुए हैं । उन्हें सीलेक्शन में बहुत

ही मायूसी होती है । इसका कारण यह है कि वहां पर ऐजूकेशन बहुत ही कम है । वहां पर स्कूलों की बहुत कमी है । 8,10 मील के अन्दर मिडल स्कूल हैं । यह स्कूल 32 साल पुराने हैं लेकिन हमारे हर साल कहने के बावजूद भी इन को अपग्रेड नहीं किया गया । बच्चों को शिक्षा प्राप्त करने के लिये दूर दूर तक जाना पड़ता है । उनको आने और जाने में बहुत तकलीफ होती है । कुछ तो इन्हीं तकलीफों के कारण स्कूल जाना छोड़ देते हैं जिसका असर आम जनता पर बहुत पड़ता है । इसी तरह से प्राइमरी स्कूलों का हाल है । वहां के लोग अपने बच्चों की शिक्षा पांचवीं श्रेणी तक ही देकर बस करा देते हैं। इसलिये मैं सरकार को नम्र प्रार्थना करना चाहता हूँ कि जहां पर स्कूल प्राइमरी है, वहां पर मिडल स्कूल कर देने चाहिए और जहां पर मिडल स्कूल्ज़ हैं वहां पर हायर सैकंडरी स्कूल कर देने चाहिए ताकि वहां पर लड़के पढ़ कर अपना पेट पाल सकें । डिप्टी स्पीकर साहिबा, गांव कड़ोआ में 35 साल पुराना स्कूल है । उसको अपग्रेड करने के लिये कई बार कहा गया लेकिन सरकार ने उसको अपग्रेड करने के लिये अभी तक कोई प्रबन्ध नहीं किया । मैं सरकार से प्रार्थना करना चाहता हूँ कि इस स्कूल को जल्दी ही अपग्रेड कर दें ताकि वहां के लोगों को फायदा हो सके। (घंटी)

डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं कुछ बातें करके अपनी सीट पर बैठता हूँ । प्राइमरी स्कूल सरड डोगरी को मिडल बनाने के बारे में पिछले साल इसी हाउस में कहा गया था मगर आज तक उसको मिडल नहीं बनाया गया । इस स्कूल से मिडल स्कूल 12/12 मील पर नहीं है । जहां तक पानी की सिंचाई का ताल्लुक है ब्यास दरिया से पानी लिफ्ट करके खेतों में लगाया जा सकता है, अगर सरकार ध्यान दे । इन लफ्जों के साथ मैं, डिप्टी स्पीकर साहिबा, अपनी सीट लेता हूँ । घमरूर का मिडल स्कूल हाई बनना ज़रूरी है।

ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ (ਧੂਰੀ ਐਸ. ਸੀ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅੱਜ ਬਜਟ ਤੇ ਬਹਿਸ ਦਾ ਚੌਥਾ ਦਿਨ ਹੈ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿਚ $3\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਘਾਟਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਸ਼ੋ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਡਾ. ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਭਾਰਗੋ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਨ, ਉਹ ਬਿਜ਼ਨੇਸਮੈਨ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਘਾਟੇ ਦੇ ਬਜਟ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਹਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਘਾਟੇ ਦਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਰਪਲਸ ਸ਼ੋ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਂਟੀ-ਛਾਂਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ 2 ਮੀਲ ਦਾ ਟੋਟਾ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ-ਧੂਰੀ ਸੜਕ ਤੋਂ ਰੁਲਦੂ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਪਿੰਡ ਤਕ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਬਜਟ ਅਲੋਕੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਕੁਝ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 9,000 ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਵੀ ਰੁਪਿਆ ਏਥੇ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਉਸ ਸੜਕ-ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਪਾਈ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਜੇ ਤਕ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

[ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ]

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਧੂਰੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੀ । ਹਰ ਸਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡੇ ਵਿੱਚ ਕਾਲਜ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਸਟਲ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਗਏ । ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ ।

ਇਸ ਬਜਟ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 'ਪੰਜਾਬ ਔਨ ਦੀ ਮਾਰਚ' ਕਿਤਾਬ ਦਿੱਤੀ । ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕੂਲਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ 160 ਸਫਿਆਂ ਵਿਚੋਂ 4 ਸਫਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਉਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਨਵੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡੀਗਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦੀ।

ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 7 ਸਤੰਬਰ, 1964 ਨੂੰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਇਕ ਮਮੋਰੰਡਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਵਕੂਈ ਲੈਂਡ ਨੋਮੀਨਲ ਪ੍ਰਇਸਿਜ਼ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਇਵੇਕੁਈ ਲੈਂਡ 5 ਰੁਪਏ ਏਕੜ ਤੇ ਖਰੀਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ 500 ਰੁਪਏ ਏਕੜ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲੀ ਤੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਹੈ ਬਾਣੀਆਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੁਨਾਫਾ ਖੋਰ ਪਾਲਿਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ 2 ਕਰੋੜ 3 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਇਕ ਲਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਯੋਜਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈਂਡ ਲੈਸ ਐਗਰੀਕਲਚਰਿਸਟ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਰਿਸੈਟਲਮੈਂਟ ਲਈ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਸੀ

ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਫਿਗਰਜ਼ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਿੰਨਾ ਘਟ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪਾਲਸੀ ਨੰਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

1961-62 ਵਿੱਚ	2.20 ਲਖ ਰੁਪਏ
1962-63 ਵਿੱਚ	2.21 ਲਖ ਰੁਪਏ
1963-64 ਵਿੱਚ	0.04 ਲਖ ਰੁਪਏ
1964-65 ਵਿੱਚ	0.38 ਲਖ ਰੁਪਏ
1965-66 ਵਿੱਚ	0.38 ਲਖ ਰੁਪਏ

ਅੱਜ ਤਕ ਸਾਰਾ ਖਰਚ 5.21 ਲਖ ਰੁਪਏ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । 95 ਲਖ ਰੁਪਏ ਕਿਥੇ ਹਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੈਲਫੇਅਰ ਆਫ ਸੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਲਈ 2.22 ਲਖ ਰੁਪਏ ਰਖੇ ਸਨ ਖਰਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ	45,72,000 ਰੁਪਏ
ਦੂਜੇ ਸਾਲ	44,08,000 ਰੁਪਏ
ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਸਾਲ	35,25,000 ਰੁਪਏ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਲ ਨੂੰ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ । ਖਰਚਾ ਹਰ ਸਾਲ ਘੱਟ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਦੀ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਜੇ ਤਕ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਬਿਲਕੁਲ ਨੰਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਹਾਲਤ ਤਾਲੀਮੀ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁਲ ਹੈਡ ਮਾਸਟਰਜ਼ 727 ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 3 ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਨੂੰ ਬਿਲੌਂਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੁਲ ਟੋਟਲ ਦਾ 1/242 ਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁਲ 210 ਹੈਡ ਮਿਸਟਰੈਸਿਜ਼ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 3 ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਹੈਡ ਮਿਸਟਰੇਸਿਜ਼ ਹਨ ਇਹ ਸਾਰੇ ਟੋਟਲ ਦਾ 1/70 ਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁਲ ਮਾਸਟਰਜ਼ 6,765 ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 104 ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਨੂੰ ਬਿਲੌਂਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਟੋਟਲ ਦਾ 1/67 ਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹਨ, ਕੁਲ ਮਿਸਟਰੈਸਿਜ਼ 2,475 ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 27 ਸ਼ੈਡਿਊਡਡ ਕਾਸਟਸ ਨੂੰ ਬਿਲੌਂਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਸਾਰੇ ਟੋਟਲ ਦਾ 1/90 ਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੀਚਰਜ਼ ਦੀ ਕੁਲ ਤਾਦਾਦ 40,000 ਹੈ। ਉਸ ਵਿੱਚ 1,659 ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਟੋਟਲ ਦਾ 1/24ਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁਲ ਲੇਡੀਜ਼ ਟੀਚਰਜ਼ 16,127 ਹਨ। ਉਸ ਵਿੱਚ 333 ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਨੂੰ ਬਿਲੌਂਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਸਾਰੇ ਟੋਟਲ ਦਾ 1/50ਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਫਲੱਡਜ਼ ਆਏ, ਸਰਕਾਰ ਫਲੱਡਜ਼ ਰਿਲੀਫ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ 25 ਰੁਪਏ ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਤੇ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਕਿ ਉਹ ਹਰੀਜਨ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜ਼ਾਮਨ ਵੀ ਲਿਆਵੇ । ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਨਾਲੇ ਬਣਵਾਉ ਤਾਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਮਿਲ ਸਕੇ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਲੇਬਰ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਕਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੋਲ ਭੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ । ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੀ। (ਘੰਟੀ)

ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ ਮੈਂ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਇਕ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਕਲ ਵੀ ਕੁਐਸਚਨ ਆਵਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਚੋਰੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗਲਤ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਪੈਸੈਂਜਰ ਵੱਧ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਇਨਕਮ ਦਿਨ ਬ ਦਿਨ ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੇਜਰ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਔਪ੍ਰੇਟਰਜ਼ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਨੂੰ ਫੇਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਔਪ੍ਰੇਟਰਜ਼ ਨੂੰ ਰੂਟ ਦੇਵੇ।

[ਕਾਮਰੇਡ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ]

ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਰਦਾਰ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੈਪਸੂ ਰੋਡ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ 1962 ਤੋਂ 1964 ਤਕ ਕਿੰਨੀਆ ਬ੍ਰੇਕ ਡਾਊਨ ਹੋਈਆਂ। 1962-63 ਵਿੱਚ ਪਟਿਆਲਾ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਰੇ ਰੀਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ। (ਘੰਟੀ)

ਰੀਪੋਰਟ ਇਹ ਆਈ ਕਿ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿੱਚ 15 ਬ੍ਰੇਕ ਡਾਊਨਾਂ ਹੋਈਆਂ, ਪਰ ਹੋਈਆਂ ਸਨ 45, ਮਈ ਵਿੱਚ 25 ਦਸੀਆਂ ਗਈਆਂ 45 ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ। ਜੂਨ ਵਿੱਚ 59 ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 3 ਦਸੀਆਂ, ਜੁਲਾਈ ਵਿੱਚ 70 ਦੀ ਥਾਂ 10 ਦੱਸੀਆਂ ਅਗਸਤ ਵਿੱਚ 82 ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ 16 ਦੱਸੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਤੰਬਰ ਵਿੱਚ 85 ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ 19 ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਦਰਅਸਲ 898 ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਪਰ ਦਿਖਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਲ 303। ਆਡਿਟ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਆਬਜੈਕਸ਼ਨ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਰਜਿਸਟਰ ਜਾਲੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਪਰੂਫ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲੀ ਰਜਿਸਟਰ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਬੂਤ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਸਰਦਾਰਾਂ ਤੇ ਰਜਵਾੜਿਆਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਮੈਨੇਜਰ, ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਨੂੰ ਸਫਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ।

ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਤੋਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਉਨੀ ਦੇਰ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। (ਘੰਟੀ)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (ਨਾਭਾ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਬਜਟ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਉਪਰ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਹਾਊਸ ਦੀ ਫੀਲਿੰਗਜ਼ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਅਤੇ ਸਟੈਂਪ ਡਿਊਟੀ ਘੱਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਸੁਹਣੇ ਅਤੇ ਸੁਚੱਜੇ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੇਲਜ਼ ਟੈਕਸ ਦੀ ਇਵੇਜਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਅਤੇ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਦੀ ਖਰਾਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦਾ 8 ਤੋਂ 9 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਕਦਮ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 350 ਲਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਡੈਫੀਸਿਟ ਵੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਜਾਤੰਤਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਤਰੱਕੀ ਜਲਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਉਨਤੀ ਦਾ ਟੈਂਪੋ ਵਧਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਜਮਹੂਰੀ ਰਾਜ ਵਿਚੋਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਘੱਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਟੈਕਸਾਂ ਤੋਂ ਘਬਰਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਤਾਂ ਘਬਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੰਗ

ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹਲਕੇ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਇਹ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸੜਕਾਂ ਬਣਾਉ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹੋ ਜਵਾਬ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੰਡਜ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰੋਂਦੇ ਤਾਂ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਲੋਕ ਹਨ ਪਰ ਰੋਣਾ ਸਾਨੂੰ ਪੈਪਸੂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਸਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ਅਸਾਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੈਪਸੂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਰਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸਾਡੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਵੇਗੀ। 1955-56 ਤਕ ਕੁਝ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ, ਕੁਝ ਟੈਂਪੋ ਵਧਿਆ, ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪੈਪਸੂ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਾਫੀ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ । (ਤਾੜੀਆਂ) ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਕਿ ਵੱਡਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ, ਵੱਡਾ ਭਾਈ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖੇਗਾ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਇਲਾਕਾ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਪਿਛੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ 1956 ਦੇ ਬਾਅਦ ਮੇਰੀ ਕਾਂਸਟੀ-ਚਿਊਂਅੰਸੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਮੀਲ ਸੜਕ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਹੈ । ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਬਿਜਲੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ । 200 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੁਹਣੇ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਹਨ। ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਇਨਸੈਂਟਿਵ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਡੀਜ਼ਲ ਇੰਜਣਾਂ ਲਈ ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਫਰਟੇਲਾਈਜ਼ਰ ਲਈ ਸਬਸਿਡੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਲੈਕਟ੍ਰੀ-ਸਿਟੀ ਡਿਊਟੀ ਅਬਾਲਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਹ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸ ਦੀ ਮਿਨੀਮਮ ਪ੍ਰਾਈਸ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲੇ । ਇਹ ਸਭ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਸੁਹਣੇ ਕਦਮ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਮਸਲਾ ਹੈ । ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਈਆਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚਮੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਉਹ ਹੈ ਵਾਟਰ ਲਾਗਿੰਗ ਦਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇਕ ਜਿਮੀਂਦਾਰ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਐਗ੍ਰੀਕਲਚਰਲ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਦ ਤਕ ਵਾਟਰ ਲਾਗਿੰਗ ਦਾ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹਲ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਪਦਿਕ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਦੋਂ ਤਕ ਇੰਸੈਂਟਿਵ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਅਨੇ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਹਲ ਕਰ ਸਕੇ। ਅੱਜ ਵੀ 30-31 ਲਖ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਵਾਟਰ ਲਾਗਿੰਗ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ । ਇਹ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪ੍ਰਾਬਲਮ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਰ ਫੁਟਿੰਗ ਤੇ ਫਾਈਟ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਟਰ ਤੋਂ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਦਦ ਲਈ ਜਾ ਸਕੇ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਾਬਲਮ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰੇ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਮਸਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਉ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 70-80 ਫੀ ਸਦੀ ਲੋਕ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ 70-80 ਫੀ ਸਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨਹੀਂ ਸੁਧਰਦੀ ਅਸੀਂ ਮਾਣ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਤੁਸੀਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ 1961 ਵਿੱਚ 3,092 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, 1961-62 ਵਿੱਚ 823 ਪਿੰਡ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਟੀਫਾਈ ਹੋਏ, 1962-63 ਵਿੱਚ 815 ਪਿੰਡ ਅਤੇ 1963-64 ਵਿੱਚ 276 ਪਿੰਡ ਇਲੈਟ੍ਰੀਫਾਈ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਪਰ ਹੁਣ 30-6-64 ਤਕ ਕੇਵਲ 54 ਪਿੰਡ ਹੀ ਇਲਕਟ੍ਰੀਫਾਈ ਹੋ ਸਕੇ ਹਨ । ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 21,000 ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿੰਡ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਬਿਜਲੀ ਦੇਣ ਦੀ ਇਹੋ ਰਫਤਾਰ ਰਹੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ 21,000 ਪਿੰਡ ਕਦੋਂ ਇਲੈਟ੍ਰੀਫਾਈ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਅਤੇ 70-80 ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕਦੋਂ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਜਟ ਸਪੀਚ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ

[ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ]

ਹੈ ਕਿ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਇਆ ਕਰੇ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ 16, 17 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਫਾਈ ਹੋ ਸਕਣਗੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਮ ਸੇ ਕਮ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ 2,000 ਪਿੰਡ ਹਰ ਸਾਲ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਫਾਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ । ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁਚਾਣਾ ਚਾਹੁਦੇ ਹੋ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਅੰਨ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਖਵਾਉਣ ਪਿਆਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਦੇ ਕੁਝ ਨਿਊਕਲਿਅਸ (nucleus) ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਔਰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਏਰੀਏ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਨਸੈਂਜ਼ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਗਰਾਂਟਸ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਲੈਂਡ ਐਕੁਆਇਰ ਕਰਕੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਵਾਕਈ ਇਕ ਚੰਗੀ ਅਤੇ ਸੁਤੱਜੀ ਪਲੈਨਿੰਗ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਪਲੈਨਿੰਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਏਰੀਏ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਇੰਡਸਟਰੀ ਨਹੀਂ ਉਸ ਏਰੀਏ ਨੂੰ ਲਏ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਨਿਊਕਲਿਅਸ ਉਥੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਏਰੀਆਜ਼ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਬਹੁਤ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਚੰਗੀ ਅਤੇ ਸੁਹਣੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਕੋਈ 5-6 ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਸ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਲਗਾਏ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿੱਚ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਇਕ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਦੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਲਗਾਈ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਉਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕਮ ਅਜ਼ ਕਮ ਦੋ ਚਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਨਵੀਆਂ ਇੰਡਟਰੀਜ਼ ਲਗਾਵਾਂਗੇ ਤਦ ਹੀ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਮਸਲਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਸਾਡੀ ਵਧਦੀ ਹੋਈ ਆਬਾਦੀ ਦਾ। ਅਸੀਂ ਕਿਤਨੀ ਪਲੈਨਿੰਗ ਕਰ ਲਈਏ, ਅਸੀਂ ਕਿਤਨੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਲਈਏ ਜਦ ਤਕ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਧਦੀ ਹੋਈ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਤਦ ਤਕ ਸਾਡਾ ਇਹ ਤਪਦਿਕ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਚਮੜਿਆ ਰਹੇਗਾ । ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜਿਸ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਆਬਾਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਲਖ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ ਨਾ ਫੂਡ ਪਰੋਡਕਸ਼ਨ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ , ਨਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਘੰਟੀ)। ਸੋ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਚੰਦ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅਗਰ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਬਿਲ ਵੀ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ 3 ਜਾਂ 4 ਤੋਂ ਜਿਸ ਦੇ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੱਚੇ ਹੋਣ ਉਸ ਦਾ ਕੰਪਲਸਰੀ ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਜਦ ਤਕ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਅਹਿਮ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਲਿਆਵਾਂਗੇ ਤਦ ਤਕ ਜਿਸ ਸੁਚੱਜੇ ਅਤੇ ਸੁਹਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਾਂਗੇ। (ਘੰਟੀ)

ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਇਕ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ ਵੀ ਹੈ......

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਚੰਗਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਕਹਿਣਾ ਮੰਨ ਜਾਓ ਅੌਰ ਬੈਠ ਜਾਓ। (It is most desirable for the hon. Member now to obey the Chair and resume his seat).

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ : ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਜੀ ।

चौधरी रण सिंह (रदौड़ ऐस. सी.) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, काफी अर्सा से पंजाब के कर्मचारियों में परेशानी की एक लहर थी वह लोग बहुत तंग थे और सरकार पर बहुत उम्मीदें लगाए हुए थे। इस बजट के आने से उन लोगों की खासी उम्मीदें पूरी हुई हैं। उन को कई तरह से यानि कुछ तन्खाह में, हाउस रैंट में, टी. ए. और डी. ए. और इस तरह से और कई तरह की रियायतें इस बजट में दी गई हैं। इनसे उन लोगों में उत्साह पैदा होगा और मैं आशा करता हूँ कि पीछे जो उनका काम में ध्यान नहीं लगता था और सरकार से नालां थे, एक तरह से उनकी काफी समस्याएं हल हो जाने पर अब वे लोग पूरी तरह से काम में तवज्जु देंगे ।

यह जो बजट पेश किया गया है, मैं इसके लिये पंजाब सरकार को और सरदार कपूर सिंह जी को बधाई पेश करता हूँ और मैं उम्मीद रखता हूँ कि इस बजट के आने से पंजाब के अन्दर रोशनी की नई किरण आएगी और फख्र के साथ कहा जा सकता है कि आने वाले सालों में पंजाब अब तरक्की के रास्ते पर पर आगे ही आगे बढ़ेगा ।

जहां तक फ्लड्ज़ का ताल्लुक है, मैं समझता हूँ कि इनसे एक लम्बे अर्से से पंजाब के अन्दर तबाही मची हुई है ।

(श्री अध्यक्ष ने कुर्सी ग्रहण की)

पंजाब के अन्दर कोई पांच सात साल से मुतवातर बाढ़ आ रहे हैं जिन ने पंजाब को तबाहोबरबाद कर छोड़ा है। स्पीकर साहिब, आप से और पंजाब सरकार से यह बात छुपी हुई नहीं है कि बाढ़ों की वजह से फसलों की तबाही होती है, गरीब लोगों के मकान गिर जाते हैं, मवैशी मर जाते हैं और कई दूसरे तरीकों से जो करोड़ों रुपये का नुक्सान होता है इसका पंजाब की इकानोमी पर कितना बुरा असर पड़ रहा है । हर साल यह बीमारी बढ़ती जा रही है । जहां तक मैं समझ पाया हूँ अब तक पंजाब में इस समस्या की तरफ बिल्कुल तवज्जु दी ही नहीं गई है । इसमें कोई शक नहीं कि इस मुसीबत में पंजाब सरकार हर साल फ्लड रिलीफ में करोड़ों रुपये खर्च करती है । लोगों को कर्जे और ग्रांट्स देकर करोड़ों रुपया खर्च किया जाता है । जब लोगों की फसलें तबाह हो जाती हैं, घर तबाह हो जाते हैं तो उनको फायदा पहुंचाने के लिये मकानों की मुरम्मत, खुराक और कपड़ा वगैरा के लिये उनकी माली इमदाद की जाती है लेकिन अब मैं समझता हूं कि वह टाइम भी आ गया जब कि इन तरीकों से लोगों को बहलाया जाता था । यह तो एक बुरी प्रथा थी कि इस तरीके से लोगों को मंगता बनाया जाए । इन तरीकों से उन्होंने कोई खास रिलीफ महसूस नहीं किया बल्कि वह

[चौधरी रण सिंह]

यह मांग करते हैं कि फ्लड्ज़ की इस बीमारी को हमेशा के लिये कंट्रोल किया जाए और आने वाले सालों में उन्हें इससे बचाया जाए ।

स्पीकर साहिब, फ्लड्ज़ ने क्या बुरा हाल कर रखा है इस सम्बन्ध में मैं एक ही मिसाल देना काफी समझता हूँ। कैथल वह इलाका है जहां पर कि पहिले पीने का पानी नहीं मिलता था, सैंकड़ों फुट नीचे पानी था । लेकिन कुछ अर्सा से अब वहां पर दो तीन फुट तक पानी आ पहुंचा है और अगर चौमासे के दिनों में आप मिट्टी को खोद कर देखें तो एक फुट के नीचे आपको पानी मिल जायगा । यही हालत खादर के इलाके की है । वहां पानी सारे इलाके को बरबाद कर रहा है । एक तरफ नहर जमन गरबी गुज़रती है और बीच में दर्जनों नाले गुज़रते हैं जो इलाके की फसलों को तबाह करते हैं। पंजाब गवर्नमैंट ने अब तक उस तरफ बिल्कुल तवज्जु नहीं दी । इसलिये मैं आप के द्वारा उन से पुरजोर मांग करता हूँ कि जब तक पंजाब को आप फ्लड्ज़ से राहत नहीं दिलाएंगे तब । तक पंजाब उठ नहीं सकेगा । पंजाब की लाखों एकड़ जमीन बरबाद हो चुकी है अगर हमने अनाज के मसले को जल्दी से जल्दी हल करना है तो मैं यही कहूँगा कि पंजाब की जमीन को फ्लड्ज़ से बचाया जाए । जब तक बाढ़ों पर काबू नहीं पाया जाता अनाज का मसला हल नहीं हो सकता । जमीन कल्लर में तब्दील हो रही है जो कि हर साल बढ़ रहा है । इस तरफ सरकार को फौरी तौर पर ध्यान देना चाहिए ।

खुराक का इस वक्त भयंकर मसला हमारे सामने है । गरीब मज़दूर, खेतों पर काम करने वाला, सड़कों पर मिट्टी खोदने वाला जो मज़दूर है वह सारा दिन मिट्टी में मिट्टी होकर काम करता है । सुबह से लेकर शाम तक खून पसीना एक करके रोज़ी कमाता है लेकिन सच बात तो यह है कि उसके घर में दो वक्त का खाना ही नहीं होता । दो वक्त की रोटी ही उसके पास नहीं होती । अगर सुबह खा लेता है तो शाम के लिये नहीं होती और अगर शाम को खा लेता है तो सुबह के फिकर में वह रात भर सो ही नहीं सकता । यह एक बहुत भयानक स्थिति है जिसकी तरफ सरकार को फौरन ध्यान देना चाहिए । ठीक है कि हजारों की तादाद में सरकार ने सस्ते अनाज की दुकानें खोली हुई हैं। इससे खासे लोगों को आराम मिलता है लेकिन इन दुकानों में भी कई बार यह देखा जाता है कि आटा मिलता ही नहीं । लोग लाइनों में खड़े होते हैं और सारा सारा दिन इन्तज़ार करके शाम को घर वापिस चले जाते हैं। इस तरफ भी ध्यान देने की ज़रूरत है ।

इसके अलावा मैं यह जिक्र करना चाहता हूँ कि हरियाणा का इलाका पंजाब में सब से ज्यादा पिछड़ा हुआ इलाका है। पिछली सरकार ने उस तरफ कोई ध्यान नहीं दिया था । अब सरकार ने इस सबन्ध में एक कमेटी एप्वायंट की है जिसके कोई चौदह पंद्रह मैंबर हैं उनमें से मैजारिटी आफ दी मैम्बर्ज़ रोहतक जिले

से हैं। ठीक है कि रोहतक हरियाणे का ही ज़िला है। लेकिन सिर्फ रोहतक जिले के ही सारे मैम्बर एप्वायंट कर देने से तो हरियाणे का मसला हल नहीं होगा। यह भी ठीक है कि रोहतक के अलावा अगर किसी दूसरे ज़िले के ही मैम्बर ले लिये जाएं तो भी यह मसला हल नहीं होगा। लेकिन रोहतक के ज़िला के लोग तो सिर्फ अपने ही ज़िला की बात सोच सकते हैं क्योंकि यह कुदरती बात है कि जहां का कोई आदमी होता है वहां की ही बात वह करेगा। अगर यहां असैम्बली में खड़ा होकर मैं बातें करता हूँ तो अपने ही ज़िले की बातें करता हूँ। आप देखें, स्पीकर साहिब, यहां जो सपलीमेंट्री एस्टीमेट्स पेश किये गए थे उनमें यह ज़िक्र किया हुआ था कि क्योंकि रोहतक जिला में बहुत तबाही हुई है इसलिये वहां सड़कें बनाई जायेंगी और टूटी हुई सड़कों की मुरम्मत की जायेगी। इसी तरह से इस बजट में भी जितनी भी रकम सड़कों के लिये रखी गई है वह तमाम रोहतक ज़िला में ही बनेंगी। हरियाना की हालत यह है कि वहां देहात में खेतों को ट्यूबवैलों के ज़रिये से पानी देने के लिये आज तक बिजली नहीं दी गई। ज़िला करनाल में खास तौर पर तहसील करनाल में और कैथल तहसील में और वहां जो खादड़ का इलाका है वहां पर हालत यह है कि वहां फलडज़ का पानी हर साल बड़ी तबाही करता है लेकिन उन इलाकों को बचाने के लिये कोई कदम नहीं उठाए जा रहे।

जहां तक महकमा तालीम का सम्बन्ध है, जिला करनाल के साथ यह महकमा भी आज तक अन्याय ही करता आ रहा है। आप देखें कि पंजाब में कोई ऐसा ज़िला नहीं होगा जहां पर कोई सरकारी कालेज न हो करनाल में सिर्फ एक ही प्राइवेट कालेज है। वहां पर न कोई गवर्नमेंट डिग्री कालेज फार गर्लज़ है और न ही कोई गौवर्नमेंट डिग्री कालेज फार ब्वाएज़ ही है। जिला करनाल में जो यह दो बड़े शहर हैं यानी कैथल और पानीपत वहां पर भी कोई सरकारी कालेज नहीं खोला गया। पंजाब सरकार को इस तरफ ध्यान देना चाहिए, नहीं तो जिला करनाल हमेशा ही पीछे रहेगा।

फिर, स्पीकर साहब, इस बजट में खुराक का भी ज़िक्र किया गया है कि पिछले साल यहां पर खुराक की कमी रही है और यह एक बड़ी समस्या बनी रही है और इसकी वजह यह बताई गई है कि 1963-64 में यहां अनाज की पैदावार कम हुई थी। लेकिन मैं कहता हूँ कि जब यह बात सरकार के नोटिस में आ गई थी कि पिछले साल अनाज की पैदावार कम हुई है तो इसने वक्त पर इसके लिये इन्तज़ाम क्यों नहीं किया। अगर यह चाहती तो वक्त पर इसका इन्तज़ाम किया जा सकता था। अब यह खुशी की बात है कि इस साल पंजाब के अन्दर बड़ी अच्छी बम्पर क्राप है और यह भी हो सकता है कि किसी इलाके में क्राप कमज़ोर हो लेकिन मैंने बहुत इलाके घूम कर देखे हैं और कह सकता हूँ कि इस साल अच्छी फसल की सम्भावना है। इसलिये मैं सरकार से कहूँगा कि अब वक्त है कि अब

[चौधरी रण सिंह]

यह तैयारी कर ले कि जब बाजार में फसल आए तो यह खरीद कर स्टोर कर ले ताकि ज़रूरत पड़ने पर यह लोगों की हैल्प कर सके। बाद में यह कहती है कि लोग होर्डिंग कर लेते हैं इसलिये मैं कहता हूँ कि इस होर्डिंग को रोकने का इन्तज़ाम तो अब किया जा सकता है । इसलिये सरकार को चाहिए कि इस साल वक्त पर अनाज खरीद कर स्टोर कर ले ताकि आयंदा ऐसी बात न हो जो पिछले साल हुई है।

इसके बाद, स्पीकर साहब, एक बात मैं हरिजन वैलफेयर के बारे में अर्ज़ करना चाहता हूँ। यह ठीक बात है कि सरकार ने हरिजन वैलफेयर के काम में काफी ध्यान दिया है लेकिन असल बात तो यह है कि हरिजन वैलफेयर के लिये सरकार ठीक तरह से सोच नहीं पाई है । इस तरफ सरकार को ज्यादा तवज्जुह देनी चाहिए । इस बारे में जो सरकार की स्कीमें हैं उन पर पूरी तरह से अमल नहीं हो रहा । दूसरी तरफ आप देखें कि हज़ारों हरिजन मुज़ारों को खास तौर पर तहसील थानेसर में सैंकड़ों मुजारों को एक ही साल में उजाड़ा गया है और यह सरप्लस ज़मीन पर बसाए नहीं गए । मैं अर्ज़ करता हूँ कि हज़ारों मुज़ारों को इसलिये बेदखल किया जाता है कि उन्हें सरप्लस ज़मीन पर बसाया जाएगा लेकिन एक को भी नहीं बसाया जाता । अगर किसी को कहीं पर बैठाया भी जाता है तो उसको मौका पर कब्ज़ा दिलाया जाता और अगर किसी को मौका पर कब्ज़ा दिला भी दिया जाता है तो बाद में उसे मालिक मार मार कर वहां से भगा देते हैं।

ਸਰਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ (ਬੁਢਲਾਡਾ ਐਸ. ਸੀ.) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਬਜਟ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਬਜਟ ਵਿੱਚ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ ਔਰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਕੇ ਮਕਾਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਔਰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਮਕਾਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਮਰਾਸੀ ਦੀ ਘੋੜੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ । ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇਕ ਮਰਾਸੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਪਾਸ ਇਕ ਘੋੜੀ ਸੀ । ਮਰਾਸੀ ਤੜਕੇ ਉਠਦਾ ਸੀ ਜਟਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜਾ ਕੇ ਘੋੜੀ ਲਈ ਚਰ੍ਹੀ ਮੰਗਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਚਰੀ ਵਢ ਕੇ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਚਰੀ ਦੀ ਪੂਲੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਘੋੜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਚੀ ਥਾਂ ਤੇ ਰਖ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਘੋੜੀ ਹਿਣਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੀ ਘੋੜੀ ਹਿਣਹਿਣਾ ਕੇ ਭੁਖੀ ਮਰ ਗਈ ਔਰ ਮਰਾਸੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਨਾ ਪਾਏ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਐਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਦੇ ਵਾਦੇ ਤਾਂ ਬੜੀ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਨਹੀਂ ਔਰ ਇਹ ਭੁਖੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ। (ਹਾਸਾ) ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਆਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਏਕੜ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 10 ਏਕੜ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰ ਹਰੀਜਨ ਘਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਥੋਂ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਸਰਪਲਸ ਕੱਢੀ ਜਾਣੀ ਸੀ ਉਹ ਕੱਢੀ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਜਿਹੜੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ

... ਗਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜਾਂ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਫਾਲਤੂ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਦੋ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਇਹ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ—

ਮਾਂ ਮਰੇ ਪਾਲੇ ਨਾਲ
ਔਰ ਧੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅੰਗੀਠੀ।

ਵਿਚਾਰੇ ਹਰੀਜਨ ਭੁਖ ਨਾਲ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਲਈ ਜੁਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਗਲ ਵਿੱਚ ਪਾਣ ਨੂੰ ਕੁਰਤਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਹਾਲਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਔਰ ਉਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁਕ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁਕਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਕਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਪਹਿਲੇ ਹਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੂਸ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਚੰਦ ਉਪਰ ਜਾਣ ਦੇ ਜਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁਕ ਚੁਕ ਕੇ ਕਿਧਰੇ ਚੰਦ ਤੇ ਹੀ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵੇ। (ਹਾਸਾ) ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਾਂਗਰਸ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਹਰੀਜਨ ਥੰਮੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਔਰ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਖੜ੍ਹਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਓਂਖ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ ਔਰ ਹੁਣ ਵਕਤ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੰਮੀਆਂ ਦੇ ਗਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਹ ਥੱਲੇ ਡਿੱਗ ਪੈਣਗੀਆਂ ਔਰ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਰਾਜ ਵੀ ਥੱਲੇ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। (ਹਾਸਾ)

ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਤੇ ਮੇਰਾ ਜਿਹੜਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਉਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਓ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜੇ ਫਲਡ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਇਲਾਕਾ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਔਰ ਉਥੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਸਰਵੇ ਡਰੇਨਾਂ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਗਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਗਲਤ ਡਰੇਨ ਕੱਢੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਬੜੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਡਰੇਨਾਂ ਹਨ ਸਾਹੋਕੇ ਡਰੇਨ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਡਰੇਨ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਡਰੇਨਾਂ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਤਬਾਹੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਏ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੌੜਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਹੋਰ ਡੂੰਘਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂਕਿ ਫਲੱਡ-ਪਾਣੀ ਸਾਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕੇ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਬਠਿੰਡਾ ਇਕ ਬੈਕਵਰਡ ਇਲਾਕਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਸਬ ਡਵੀਯਨ ਮਾਨਸਾ ਵਿੱਚ ਮਾਨਸਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ, ਬਰੇਟਾ ਆਦਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਭੀਖੀ ਹਲਕੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਭੀਖੀ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਇਕ ਪਿੰਡ ਫਰਵਾਹੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਫਫੜੇ ਵਿੱਚ 30-35 ਟਿਊਬ ਵੈਲਜ਼ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਦੋ ਫਰਲਾਂਗ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਪਹੁੰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ ਮਗਰ ਟਿਊਬਵੈਲਜ਼ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਰਾਏ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਜਿੰਨੇ ਪਿੰਡ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਫਰਲਾਂਗ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕੀ ਹੈ ਉਥੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। (ਘੰਟੀ)

[ਸਰਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ]

ਫਿਰ ਸੜਕਾਂ ਬਾਰੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਸੜਕ ਭੀਖੀ ਤੋਂ ਧਨੌਲੇ ਤਕ 15–16 ਮੀਲ ਲੰਬੀ ਹੈ । ਉਸ ਸੜਕ ਲਈ 16,000 ਰੁਪਿਆ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਰਾਏ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸੜਕ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਫਿਰ ਬੁਢਲਾਡੇ ਤੋਂ ਸੁਨਾਮ ਸੜਕ ਤੇ ਪੁਲੀਆਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਸਰਵੇ ਵੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਪਲੈਨ ਵਿੱਚ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਜੋ $3\frac{1}{2}$ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਜਟ ਵਿੱਚ ਘਾਟਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾ ਕੇ ਨਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ। ਅਗਰ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੈਂਕਾਂ ਦਾ ਕੌਮੀਕਰਨ ਕਰੋ, ਹੋਰ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ 30 ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਦੀ ਸੀਲਿੰਗ ਲਾਈ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਸੀਲਿੰਗ ਲਾਉ। (ਤਾੜੀਆਂ) (ਘੰਟੀ) ਇੰਨਾ ਹੀ ਕਹਿਕੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਆਪ ਤੋਂ ਖਿਮਾ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ।

श्री सागर राम गुप्ता (भिवानी) : स्पीकर साहिब, फिनांस मिनिस्टर साहिब ने जो 1965–66 का बजट पेश किया है उस पर बहस कर रहे हैं। स्पीकर साहिब, मैं भी चाहता था कि जिस तरह से ट्रेयरी बैंचिज़ के दूसरे साथियों ने इस बजट के लिये हमारी सरकार को मुबारकबाद दी है मैं भी उसमें शामिल होता और ट्रेयरी बैंचिज़ पर बैठने की वजह से यह मेरा फर्ज भी था कि ऐसा करता लेकिन अगर मैं ऐसा करता तो मैं साथ ही यह भी महसूस करता हूँ कि मेरा दिल और दिमाग जो बात देखते हैं और सोचते हैं मैं उसके खिलाफ बात कहता । इसलिये मैं मजबूर हूँ कि मैं इस मुबारकबाद देने में शामिल नहीं हो सकता । क्यों नहीं हो सकता, इसके कई कारण हैं।

सब से पहली बात जो मैं महसूस करता हूँ वह यह है कि पंजाब के मजदूरों के लिये इस बजट में कोई राहत दिखाई नहीं देती । हालांकि सारी सरकारें इस बात को तसलीम करती हैं कि अगर पैदावार को बढ़ाना है तो यह ज़रूरी है कि मज़दूर, जोकि कमज़ोर हैं, को ऊपर उठाना होगा मगर इसके बावजूद इस बजट में मजदूरों के लिये किसी किस्म की राहत का न होना मुझे मजबूर करता है कि मैं फिनांस मिनिस्टर को बधाई न दूं।

दूसरा कारण जिसकी वजह से मैं इस बारे में मजबूर हूँ वह यह है । हमारे सूबे में कुछ बैकवर्ड इलाके हैं जहां पर पानी नहीं, सड़कें नहीं, कोई कमाई के साधन नहीं, इन्डस्ट्री नहीं, एग्रीकल्चरल प्रोडक्शन नहीं । अभी कुछ इलाकों में फेमिन पड़ा मगर इस बारे में कतई इस बजट में जिक्र नहीं है ।

फिर कुछ दोस्तों ने फ़िनांस मिनिस्टर साहिब को इसलिये मुबारकबाद दी है कि बावजूद इस बात के कि साढ़े तीन करोड़ का खसारा है उन्होंने नए टैक्स नहीं लगाए । मगर यह दोस्त इस बात को भूल जाते हैं कि उन्होंने यह खुल्लमखुला

कहा है कि इस वक्त टैक्स लगाना तो सरकार प्रोपोज़ नहीं करती मगर साल के दौरान उन्होंने कहा है कि 6 करोड़ रुपया इकट्ठा करना पड़ेगा । मैं इन आने वाले टैक्सों को नहीं भुला सकता । इसलिये जिन दोस्तों ने इस वजह से फिनांस मिनिस्टर साहिब को मुबारकबाद दी है कि उन्होंने नए टैक्स नहीं लगाए वह दूर की बात नहीं सोचते ।

फिर मैं इस बात को भूला नहीं हूँ कि इस सूबे की जनता कीमतों में इज़ाफे की वजह से पिछले दिनों में किस तरह से परेशान रही है । आज भी जो मज़दूरों का हाल है वह मुझे मालूम है क्योंकि मैं मज़दूरों में काम करता हूँ । हजारों मज़दूर ऐसे हैं जो आज भी 45–50 रुपये माहवार तनखाह पाते हैं और मुझे खेद है कि हमारी सरकार ने इन गरीबों को इस महंगाई का मुकाबिला करने के काबिल बनाने की तरफ कोई कदम नहीं उठाया । उल्टे जो टैक्सटाइल मिल मज़दूरों के लिये वेजिज मुकर्रर करने के लिये कमेटी बैठाई उसने गलत सिफारिशात कीं । केस हाई कोर्ट में गया । दोबारा कमेटी बैठानी पड़ी । जनरल इंजीनियरिंग इन्डस्ट्री से मुताल्लिका जो ऐडवाइज़री कमेटी थी उसने अपनी सिफारिशात नवम्बर 1964 में दी थीं मगर आज तक उन पर कार्यवाही नहीं की गई और कहते हैं कि सरकार यहां पर सोशलिज़म लाना चाहती है, गरीबों को ऊपर उठाना चाहती है। कुछ दोस्तों ने जिक्र किया कि सरकार ने सरकारी मुलाज़मीन को साढ़े सात या दस रुपये देकर उनको राहत दी है । मगर मैंने पिछले सैशन में भी कहा था कि इससे उनको राहत नहीं मिल सकती । कारण साफ है कि जितने पैसे उनको ज्यादा दिये जाते हैं उतनी ही महंगाई बढ़ जाती है जिससे उनको राहत की बजाय और मुश्किल का सामना करना पड़ता है । मैंने इसका हल बताया था कि जिस तरह से पिछले दिनों रेलवे में हुआ करता था उसी तरह से सरकार अपने मुलाज़मीन के लिये सबसीडाइज्ड सप्लाइज़ की दुकानें खोले । अगर सरकार यह कहती है कि उनके पास इसके लिये ऐस्टेब्लिशमेंट नहीं है । तो यह गलत बात होगी क्योंकि सरकार कन्ज्यूमर स्टोर्ज और फेयर प्राइस शाप्स भी तो खोल रही है । इसलिये सबसेडाइज्ड सरकारी दुकानें खोलना इसके लिये मुश्किल न होता । मैंने तो यह भी तजवीज दी थी कि ऐसी ही तजवीज से प्राइवेट ऐम्पलाइज़ को भी फायदा पहुंचाना चाहिये, तब ही उनको राहत मिल सकती हैं । सरकार प्राइवेट ऐम्प्लायर्ज़ के लिये यह लाज़मी करार दे कि वह अपने ऐम्पलाइज़ के लिये ऐसी सबसेडाइज्ड दुकानें खोलें कम से कम उन चीज़ों के लिये तो जरूर खोलें जो निहायत ज़रूरी हैं जिन्दगी के लिये। मगर दुख की बात है कि यह सरकार सोशलिस्ट पैटर्न आफ सोसाइटी के अपने उद्देश्य जो इतनी अहम चीज़ें हैं उनकी तरफ ध्यान नहीं दे रही । आपने देखा कि पिछले दिनों हमारी सरकार ने जितनी अहम चीज़ें थीं, अहम प्राजेक्ट थे, स्कीमें थी उन सब को रोक दिया, इलैक्ट्रीफिकेशन को रोक दिया तो कैसे दाद दूं इस बजट के लिये। और ऐडमिनिस्ट्रेशन की जो हालत है वह सब को मालूम है कि किस तरह से यहां पर एक ऐसा वाक्या हुआ जिस की वजह से शर्म से आंखें झुकती हैं।

[श्री सागर राम गुप्ता]

मैं किसी इस बात में नहीं जाना चाहता कि वह बुरे थे या अच्छे थे लेकिन एक बात ज़रूर कहना चाहता हूँ कि जो शख्स चीफ मिनिस्टर किसी सूबे का रहा हो और उसको इस तरह दिन दिहाड़े कत्ल कर दिया जाए इससे ज़यादा शर्म का बायस और क्या हो सकता है । और फिर इस बात की ओर भी शर्म आती है कि एक महीना निकल गया है और कातलों का अभी तक पता न चले । कातलों को इस तरह करने की हिम्मत, मैं समझता हूँ कि पिछले पांच सात महीनों में जो डीकैरों-नाइजेशन की पालेसी इस सरकार ने अपनाई है, उसकी वजह से हुई है और इसकी जिम्मेदारी इस पालेसी पर है ।

फिर हमारे एक मिनिस्टर साहिब को इस बात पर आबजैक्शन था । उन्होंने हिदायत जारी करदीं कि किसी किताब में, किसी स्कूल में या किसी स्टेडियम में जहां कहीं भी प्रतापसिंह का नाम मिले उसे उड़ा दो । (घंटी) मैं उन्हीं मिनिस्टर साहिब की एक स्पीच का हवाल देता हूँ जो उन्होंने 3-3-65 को इस हाऊस में की । वह फरमाते हैं: 'कत्ल हर आदमी का बुरा है चाहे गोली से मारा गया हो या किसी और तरीका से । लेकिन यह कहना शरू कर देना कि क्योंकि उन्हें गोली से मारा गया तो वह शहीद हो गए यह ठीक नहीं । यह तो फिर बड़ा सस्ता सौदा है और तरीका है शहीद होने का । शहीद तो किसी काज़ के लिये होता है, कोई असूल हो जिसके लिये कुरबानी की जाए । आज जिसको गोली मार दी जाए उसकी कबर का मजाविर बन बैठना ठीक नहीं ।' इस हाउस में उस इनसान का जिक्र किया गया जिसने पंजाब में कुछ काम किया है और हरेक मानता है और जो मिनिस्टर इस तरह की तकरीरें करते हैं उन के बारे में मैं जिक्र करना चाहता हूँ कि एक इन्डस्ट्रीयल इन्स्टीच्यूट बटाला में 17 लाख रुपये से कायम किया गया है । और जब यही वज़ीर साहिब स्पीकर थे तो बदकिस्मती से इनके लड़के का दिहांत हो गया तो इन्होंने 20 हजार रुपया देकर उस वक्त की सरकार से उस आई. टी. आई. को, जो सरकारी था अपने लड़के के नाम पर कायम करवा दिया । आज यह कहा जाता है कि जिस आदमी ने 8 साल की हकूमत में इस सूबे को आगे बढ़ाया हो उसका नाम तो हटा दिया जाए और आप उस को तो शहीद न मानें लेकिन 20 हजार रुपया देकर अपने लड़के का नाम रख लिया जाए तो वह शहीदों में गिना जाए । मैं सरकार से चाहूँगा कि वह इस बात की इन्क्वायरी कराएं कि क्या यह सरकार की पालेसी है कि साड़े पन्दरह लाख का प्राजैक्ट कोई वज़ीर अपने या अपने बच्चों के नाम पर रख कर उसे शहीद बना दे और फिर यह सरकारी इन्स्टीच्यूट थी ।

मैं एक बात अपनी कान्स्टीचुएंसी के बारे में अर्ज़ करना चाहता हूँ । बार बार मैंने यह कहा है कि वहां पर पीने के पानी की दिक्कत बहुत मुद्दत से चली आ रही है। इस इलाके में 6 लाख ऐकड़ ज़मीन है जो वरजिन पड़ी है। अगर सरकार इस तरफ ध्यान दे तो ऐग्रीकल्चर प्रोडक्शन को बढ़ाया जा सकता है ।

खास तौर पर उस समय जब कि वाटर लागिंग की प्राबलम हमारे सामने हो हम पानी को इस तरीके से रेगूलेट करें कि भिवानी और महेन्द्रगढ़ के इलाके में इस पानी को इस्तेमाल किया जा सके और जहां पर पानी ज्यादा आता है उस इलाके को वाटरलागिंग से बचाया जा सके। इस तरह से सूखे इलाके को पानी मिल सकेगा ।

एक और जरूरी बात मैं आपके द्वारा सरकार के नोटिस में लाना चाहता हूँ। वह है इम्प्रूवमेन्ट ट्रस्ट के बारे में । इसके बारे में कोई दो राए नहीं हो सकतीं कि यह वाइट ऐलीफेंट है । जो लोग इन इम्प्रूवमेंट ट्रस्टों पर नुमाइन्दा लिये जाते हैं उनकी काबलियत के बारे में भी आप सब जानते हैं। सरकार को भी इस बात का इल्म है और पंजाब आन दी मार्च में सफा 169 पर इन्होंने इस संबंध में अपनी पालेसी का एलान किया है । इसमें लिखते हैं:

"To rationalize the procedure, Government have laid down (a) qualifications, scales of salary and other conditions for appointment of Chairman of Improvement Trusts, and (b) qualifications for Trustees to be appointed by Government.'

एक तरफ तो यह कहा जाता है कि हम इसके लिये क्वालीफिकेश्न्ज ले कर रहे हैं और दूसरी तरफ जो आदमी लगाए जाते हैं उन्हें देख कर हंसी आती है । भिवानी में एक ऐसे आदमी को लगा दिया गया है जो अनपढ़ है और मैट्रिक तक पास नहीं । और यह वही शख्स है जिसको म्युनिसिपल कमेटी से नो-कान्फीडेंस मोशन पास करके निकाला गया था । इस आदमी को भिवानी ट्रस्ट का चेयरमैन लगाने से इलाका की तरक्की कैसे हो सकती है ? थैंक यू, सर ।

चौधरी अमर सिंह (नारनौंद, ऐस. सी) : स्पीकर साहिब, मैं आपका मशकूर हूँ कि आपने मुझे बोलने का मौका दिया है। आज बजट पर बहस का आखिरी दिन है। इस पर कुछ इधर के और कुछ उधर के साथी बोले हैं । इसमें कोई शक नहीं कि यह एक बेहतरीन बजट है जोकि इस साल पेश किया गया है और मैं इसके लिए फिनांस मिनिस्टर साहिब को बधाई देता हूँ । इस बजट में पहली बार एग्रीकल्चर को बढ़ावा दिया है । छोटे मुलाजमों, लो पेड इम्प्लाइज़ को रिलीफ दिया है। उनकी तनखाहों में इजाफा किया गया है । यह एक सराहनीय कदम है। लेकिन हरिजनों के बारे में, स्पीकर साहिब, देख कर दुख होता है कि इसमें जिक्र नहीं । इस बजट को टैक्नीकली और इन्टेलेक्चुअली डील किया गया है, मगर हैरानी है कि सूबे की आबादी के पांचवें हिस्से को टोटली इगनोर किया गया है। पंजाब में 41 लाख 39 हजार 106 हरिजन हैं और कुल आबादी 2 करोड़ है। पांचवां हिस्स हरिजन पापूलेशन है । कितनी बदकिस्मती की बात है कि जो रवायात सन 1947 से चली आ रही थीं इस नई मिनिस्ट्री ने उन्हें भी तोड़ दिया है, तरक्की तो दरकिनार । माना कि हरिजन लैजिस्लेटर भी हैं और चौधरी सुन्दर सिंह जैसे सुशिक्षत और सुल्झे हुए भी हैं और यह मिनिस्टरी डीजर्व करते

[चौधरी अमर सिंह]

थे लेकिन इन्हें मिनिस्टर नहीं बनाया गया हालांकि सब से पहले हरिजन मिनिस्टर लिया जाना चाहिए था ।

जो हरिजन कल्याण टैक्स इकट्ठा किया गया 3 करोड़ 86 लाख का वह सन 1962 के ऐक्ट के अधीन लगाया गया था । बावजूद इस बात के मुझे यह देख कर खेद होता है कि गवर्नर साहिब के एड्रेस में 19 लाइनें आई हैं और जवाब में चीफ मिनिस्टर साहिब डेढ़ घंटा तक बोले तो एक लफ्ज़ भी हरिजनों के लिये नहीं कहा । जो बजट की इतनी मोटी पुस्तकें हमें दी गई हैं उनके अन्दर केवल आधा पेज है और यह दर्ज है कि 3 करोड़ 86 लाख की रकम इवेक्यूई लैंड पर खर्च करनी होगी । इसके बारे में जहां तक मुझे याद है जून 1962 में यह बताया गया था कि 2 करोड़ 90 लाख रुपया देकर सैंट्रल गवर्नमेंट से इवेक्यूई प्रापर्टी पैकेज डील में खरीद कर ली गई है । तो समझ नहीं आता कि यह रकम किस इवेक्यूई लैंड के लिये रखी गई है । मैं उम्मीद करता हूँ कि फिनांस मिनिस्टर इस बात पर रोशनी डालेंगे कि 2 करोड़ 90 लाख की रकम अगर पहले ही अदा कर दी गई है तो फिर यह रकम और क्यों दी जा रही है और यह रकम किस बात में एडजस्ट की जा रही है ।

यह कहा जाता है कि हरिजनों का कल्याण किया जाएगा और हरिजनों के स्टैण्डर्ड आफ लिविंग को उठाया जाएगा । उन्हें छोटी छोटी दस्तकारी दी जाएगी लेकिन मुझे समझ नहीं आ रहा कि किस तरह से कल्याण किया जा रहा है । 450 रुपया एकड़ के हिसाब से रीज़र्व प्राइस पर पंजाब गवर्नमेंट ने ज़मीन बेच कर हिसाब बेबाक कर दिया है । तो फिर यह जो रकम रखी गई है वह किस तरीके पर और कहां पर एडजस्ट की जाएगी ? पहले से ही 3 करोड़ 86 लाख रुपया रखा गया है और 1 करोड़ 14 लाख सरकार ने देकर इस फण्ड को 5 करोड़ तक करना है और इस रकम को वैलफेयर स्कीम पर खर्च करना चाहिए । मैं यह समझता हूँ कि मुख्य मन्त्री इस तरफ ध्यान देंगे और इस बात की हाउस में एशोरेंस देंगे कि इस रकम को हरिजन कल्याण के कामों पर ही खर्च किया जाएगा । (घंटी) मैंने तो अभी शुरू ही किया है और आप ने घंटी बजा दी ।

Discrimination and step-motherly treatment with Harijans in these days: मैं यह अर्ज़ करना चाहता हूँ कि हमारे साथ स्टेपमदरली ट्रीटमेंट किया जा रहा है । कोई भी हरिजन मिनिस्टर नहीं लिया गया । आज तक 25 के करीब कमेटियां बनाई गई हैं और इनमें 325 मैम्बर लिये गए हैं और एक भी हरिजन नहीं सिवाए एक के जिसको कहीं कहीं मैम्बर बनाने की कोशिश की गई है और उसी के खिलाफ बहुत से cases under section 420, 417, I.P.C. चल रहे हैं । हमारा एतराज़ यह है कि हरिजनों को इकुअल रिप्रिजेन्टेशन दी जाए । अप्रैल, 1964 में यह फैसला किया गया था कि टैनैंट्स

6.00 P. M.

को 5000 रुपये के हिसाब से रिआयत दी जायेगी और जितनी पंचायतों के पास ज़मीन है उसका 1/3 हिस्सा और जितनी सरप्लस ज़मीन है वह हरिजनों को दी जायेगी । मगर अब तक कुछ नहीं हुआ । वही ढाक के तीन पात ।

जहां तक फ्लड्ज़ का ताल्लुक है, यह इन के अपने आंकड़े बताते हैं कि आज तक 2 अरब रुपए की फसल का नुकसान फ्लड्ज़ से हुआ है। मगर आज तक यह सरकार डरेनेज का कोई भी तसल्लीबख्श इंतजाम नहीं कर सकी है। मैं दूर न जाता हुआ आपसे अपने हलके की ही बात करता हूँ। एक ड्रेन जो मेरे हलके में राजथल से हांसी तक बनाई गई है इस पर आज तक 22,87,000 रुपए खर्च करके घर फूंक तमाशा किया गया है। मगर इस ड्रेन से पानी की निकासी नहीं होती और एस. डी. ओ. से बड़ा अफसर आज तक इसको देखने के लिये नहीं गया कि आखिर क्या वजह है कि यह हर 3–4 महीने के बाद बरसात में टूटती रहती है, इसकी वजह आज तक किसी ने मालूम करने की कोशिश नहीं की। यह पैसा ऐंटी वाटर लागिंग स्कीम के तहत खर्च किया गया मगर इस का फायदा बिल्कुल नहीं हुआ। सेम से पहले हांसी, तहसील की टॉटल मार्किट मानी जाती थी मगर बदकिस्मती से जब से यहां पर सेम हुई है यह इलाका बिल्कुल ही तबाह हो गया है। मेरा एक सुझाव है कि राजगढ़ से हांसी तक दोनों नहरों को पुख्ता किया जाये। इस इलाके को आबपाशी के लिये ज्यादा से ज्यादा टियूबवैल्ज़ दिये जायें। मगर समझ नहीं आता कि महकमें वाले करते क्या हैं। 2–3 साल से लोगों ने टयूबवैल्ज़ लगाये हुए हैं। टैस्ट रिपोर्ट्स दे देने के बावजूद भी इस जदा इलाके का कोई ख्याल तक नहीं किया जाता।

रोड्ज़ के मुताल्लिक मैं अर्ज़ करूँ कि हमारे वाटर लाग्ड एरिया में रोड्ज़ का बनाया जाना बहुत जरूरी है। बरसात के दिनों में अकसर यह सड़कें बह जाती हैं। आफीसर साहिबान अगर मौका देखने भी जाते हैं तो वह बोट में बैठ कर जाते हैं। बजट में हमारे इलाके के लिये सड़कों की कोई प्रोवीज़न ही नहीं है। मैं अर्ज़ करूँगा कि अगर हांसी से बरसोला और बरवाला से जींद और जींद से भिवानी तक सड़कें बना दी जायें तो इससे बहुत से गांव कवर हो जाते हैं। सेम का इलाका भी कवर हो जाता है।

जहां तक ऐजुकेशन का ताल्लुक है मैं अर्ज़ करूँ कि पुट्ठी, खड़कपुन्या, जामावरी, वडाला और मसुदपुर ज़िला हिसार में यह ऐसे गांव हैं जहां पर मिडल स्कूल हैं। यह अपने बच्चों को बैकवर्ड एरिया होने की वजह से बाहर भी नहीं भेज सकते। इस लिये ज़रूरी है कि इनके बच्चों की ऊंची तालीम के लिये यह स्कूल हाई स्कूल बनाये जायें जबकि यहां के लोगों ने अपना और बच्चों का पेट काट कर एक-दो लाख चन्दा इकट्ठा करके बिल्डिंग बनाई है लेकिन फिर भी मिडल से हाई स्कूल नहीं बनाए जा रहे।

जहां तक टेनेंसी के मसले का सवाल है टैनेंटस को बहुत ही बुरी तरह दबाया जा रहा है। यह वह लोग हैं जिन्होंने हमारी प्रोडक्शन को बढ़ाया है। मगर इन के लिये कानून ही ऐसे अधूरे हैं जो इनकी प्रोटैक्शन नहीं करते। इनके पास न किसी तरह का कोई बटाई का सबूत और न हो किसी तरह का रसीद पर्चा ही होता है जिसका नतीजा यह होता है कि बेरहम जमींदार व मालिक

[चौधरी अमर सिंह]

6 फसल का दावा कर देते हैं ताकि अदालतों में इसी बिना पर जमीन छुड़वाई जाये। और भी कई तरीके मुजारों को बेदखल करवाने के लिये इस्तेमाल किये जाते हैं। इसलिये यह जरूरी है कि कोई इस तरह की मुजारा ऐक्ट में तरमीम लाई जाये जिसके जरिये से टैनैंट्स को पूरे अधिकार मिल सकें जैसा कि 6 फसल के दावे की जगह एक फसल का दावा माना जाये ताकि वह पैदावार बढ़ाने में मुल्क की ज्यादा से ज्यादा सेवा कर सकें।

इस के अलावा जैसा कि आज P. W. M. ने सवाल के जवाब में माना है Revolving Harijans Kalyan Fund बनाया जायेगा। मेरी यह प्रार्थना है कि यह फंड मई, 1962 से लागू किया जाए जब से 3 करोड़ 86 लाख रुपये का जो फंड हरिजनों के लिये रखा गया है यह महज़ हरिजनों की भलाई पर लगाया जाये और इस के देने के लिये ऐसे तरीके अपनाये जायें जिनसे तमाम हरिजन फायदा उठा सकें; नहीं तो हम यह समझेंगे कि:

दुनिया के मुसाफर खाने में मेहमान बदलते रहते हैं,
किस्सा तो वही देरीना है, अनुवान बदलते रहते हैं।

Chaudhri Darshan Singh : On a point of order, Sir. I have not spoken on Governor's address, nor on Supplementary Estimates nor on the Budget, though I have been trying to catch your eye for the last four days. Is the allegation from the Opposition that nothing can be done without recommendation, true and does it apply in my case also ?

Mr. Speaker: Please take your seat.

मुख्य मन्त्री (श्री राम किशन) : स्पीकर साहिब, पंजाब के बजट 1965-66 पर पिछले 5 दिन की बहस में टरेज़री और आपोज़ीशन बैंचिज़ के कुल 58 मैम्बरान ने हिस्सा लिया और जो मुख्तलिफ प्वायंट्स उन्हों ने अपनी तकरीरों में उठाए वह ज्यादा तर यह हैं:—

Floods, drainage, allotment of lands for the landless including Harijans, liberalisation of loan policy, better treatment to the teachers, food prices, Kurukshetra University, hospitals, backwardness, agricultural production, deficit budget, supply of fertilizers, heavy Police Budget, betterment levy, transport nationalisation, electricity duty, tubewell connections, socialism, tax system—its rationalisation and collection/evasion, late Sardar Partap Singh Kairon, implementation of the Police Commission's Report, pig iron plants in Hissar or Mohindergarh district, development of Pepsu, waterlogging, heavy industry, political sufferers, land reforms, Pong Dam oustees, distribution of sugar in villages and cities, Hindi Region, Government services, minimum pay, administrative defects, etc. etc.

इन सारी चीज़ों पर बहुत कुछ कहा गया है। इस सिलसिला में मैं एक एक भाई और और एक एक बहन का नाम नहीं लेना चाहता। यह बहुत बड़े प्राब्लम्ज़ हैं। अगर इन सारे प्वायंट्स को गौर से देखा जाये तो पता चलेगा कि

यह बजट अपनी किस्म का पहला बजट है जो प्राग्रेसिव है, कंस्ट्रक्टिव है, और प्रोटैक्शन का बजट है । अगर मैं इसे डिवैल्पमेंट का बजट कहूँ तो बेजा नहीं होगा । मैं तो यह कहता हूँ कि पार्टीशन से पहले एक बार सर मनोहर लाल ने जो बजट पेश किया था उस के बाद पहली बार उस किस्म का यह बजट पेश किया गया है । और इसके अन्दर सोसाइटी के तमाम लोगों को किसी न किसी शक्ल के अन्दर रिलीफ दिया गया है (थम्पिंग) इस बजट में दो अरब 59 करोड़ 36 लाख की आमदनी है और 2 अरब 62 करोड़ के करीब अखराजात हैं । अगर और इलुसिडेट करके कहूँ तो पता चलेगा कि हम ने जबकि किसी तरह का एक पैसे का टैक्स नहीं लगाया है उस वक्त पंजाब की 2 करोड़ 4 लाख की आबादी को काफी रियायतें किसी न किसी शक्ल में दी गई हैं । (प्रशंसा) हमने पंजाब के लोगों की हर नीड को खाह वह फूड की हो, खाह हाउसिंग की हो, खाह ऐजुकेशन की हो या और किसी चीज़ की हो, पूरा करने की कोशिश की है ।

स्पीकर साहिब, हमारी गवर्नमेंट 6 जलाई से बरसरेइक्तदार आई है । लेकिन हमने 7 करोड़ 87 लाख रुपया 2 लाख 86 हजार मलाजमों को टी. ए. की फैसिलेटीज़, डी. ए. की फ़ैसिलेटीज़, पैंनशन की फैसिलेटीज़ और तनखाह में इज़ाफा के रूप में दिया है और इस तरह से हमने सही मायनों में अपने फर्ज को पूरा किया है ।

मेरे दोस्त शमशेरसिंह जोश और दूसरे कई दोस्तों ने यह बात कही कि पुलिस का जो है वह बहुत हैवी है । स्पीकर साहब, पंजाब की पुलिस का बजट 9 करोड़ 62 लाख रुपया आता है । लेकिन मैं इतनी ही आबादी वाले कई और प्रगतिशील कंट्रीज की बात करना चाहता हूँ कि रशिया के एक शहर मास्को, जिसकी आबादी एक करोड़ और 4 लाख की है वहां पर पुलिस का बजट 28 करोड़ का है । न्यूयार्क जिसकी आबादी 90 लाख की है वहां पुलिस का बजट है 96 करोड़ का । इसी तरह से और कई कंट्रीज़ हैं जिनकी पुलिस का बजट आबादी के लिहाज़ से पंजाब के मुकाबिला में कई गुणा ज्यादा है । इसी तरह वैलफेयर स्टेट वाले और डैमोक्रेसी वाले इंगलैंड का हम अगर बजट देखें तो अकेले लंडन का जोकि 85 लाख की आबादी वाला शहर है 23 करोड़ का बजट है । लेकिन इन सब के मुकाबिले में अगर अपने पंजाब, जिसकी आबादी 2 करोड़ 4 लाख की है उसका बजट देखें तो सिर्फ 9 करोड़ 62 लाख का बजट बनता है और वह पुलिस जोकि बार्डर की रक्षा करने वाली पुलिस है । और यह वह लोग हैं जिन्होंने दिन रात मुस्तैद रह कर, तिब्बत और काश्मीर की पहाड़ियों पर तैनात रह कर हमारे देश की रक्षा करनी है । स्पीकर साहब, यह कोई ऐसी बात नहीं कि जिसके लिये किसी को एतराज़ हो । स्पीकर साहब, एक और ऐतराज़ किया गया कि आल इंडिया सर्विसिज को ऐजुकेशन के अन्दर लाने का असूल इस सरकार ने मंजूर कर लिया है । यह सिर्फ मेरी अकेली सरकार ने नहीं बल्कि सभी सूबों के एजुकेशन मिनिस्टरों ने, इस बात को मद्दे नजर रख कर नैशनल इंटैग्रेटी के लिहाज़ से यह असूल बिलकुल ठीक है, माना है ।

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहब, सारी कनवैंनशन्ज तोड़ी जा रही हैं। बजट जब पेश करता है फाइनेंस मिनिस्टर तो जवाब भी उसी को देना चाहिए। अगर चीफ मिनिस्टर साहब का यही हाल रहा और रिकार्ड चलता रहा तो फाइनेंस मिनिस्टर साहब को कब वक्त मिलेगा ?

मुख्य मन्त्री : स्पीकर साहब, मैं अर्ज़ कर रहा था कि आल इंडिया सर्विसिज़ को न सिर्फ हमने बल्कि सारे प्रान्तों ने मंजूर किया है और मैं मानता हूँ कि काश्मीर से लेकर कन्याकुमारी तक एक भारत होना चाहिए और इसकी इंटैग्रेशन से हमें कोई अफसोस नहीं है, बल्कि खुशी है। हमारे कई दोस्तों ने ऐतराजात उठाए मगर हक़ीक़त यह है कि उन्होंने बुनियादी तौर पर यह मंजूर किया है कि यह बजट अच्छा है (प्रशंसा) और चौधरी देवीलाल ने भी यही कहा कि 17 साल के अन्दर पहली बार इतना अच्छा बजट आया है। साथ ही उन्होंने कहा था कि Fourth Five year Plan को चलाने के लिए कैसे इन्तज़ाम होगा जबकि भाखड़ा नंगल का 82 करोड़ रुपया किशतों का और 26 करोड़ रुपया सूद का देना है। काश कि उन्होंने बजट की एक एक आइटम को देखा होता, इसके साथ जो explanatory note है उसको देखा होता तो उनको सारी बात मालूम हो जाती जो उन्होंने डैट की लायबिलिटी का ज़िक्र किया है उसकी हमारी फिनांशल और बजटरी पोज़ीशन के साथ कोई रेलेवेंसी नहीं है। मैं उनको यह बताना चाहता हूँ कि आज कौन सा राज है, कौन सा मुल्लक है जो कर्ज़ नहीं लेता। दुनिया का सब से ज्यादा अमीर देश अमरीका भी कर्ज़ा लेता है। First World War में अमरीका वाले Bank of England के मकरूज़ थे। देश में जब डिवेल्पमेंट होती है तो उसके लिये कर्ज़ा लेना ज़रूरी होता है। इसलिये हम इस बात से घबराते नहीं हैं। अपने राज की फिनांशल पुज़ीशन को जांचने के लिए हमें यह चीज़ देखनी चाहिए कि आया इस गवर्नमेंट की डैट की इन्स्टालमेंट और इंट्रेस्ट पे करने की कैपेसिटी है या नहीं। मैं हाऊस को बताना चाहता हूँ कि जहां तक डैट की लायबिलिटी का सम्बन्ध है उसके बारे में जहां तक हमारी ज़िम्मेदारी है उसे हमने पूरी तरह से निभाया है। इस बजट को अगर आप देखें तो पता चलेगा कि इसमें हमने आठ करोड़ 78 लाख रुपया किश्त देने के लिये प्रोवाइड किया है और उसके साथ 6 करोड़ पांच लाख रुपया उस कर्ज़े का सूद देने के लिये प्रोवाईड किया है। इससे पता चलता है कि यह स्टेट पूरी ज़िम्मेदारियों को लेने के लिए तैयार हैं। 14 करोड़ 83 लाख रुपये की जो लायबिलिटी थी उसको देने का हमने प्रबंध किया है। इससे साफ ज़ाहिर है कि हमारी फिसकल पालिसी बिल्कुल साऊंड है। ठीक है हमारे बजट में 3.50 करोड़ का डेफिसिट है लेकिन आप सारे बजट को देखें तो मालूम होगा कि डेफिसिट होने के बावजूद भी हमारी 8 करोड़ 45 लाख रुपये की सिक्योरिटी कायम है। यह हमारी स्टेट की फिनांशल पुज़ीशन को पूरी तरह से ज़ाहिर करती है। जहां तक भाखड़ा नंगल का सम्बन्ध है उसका सारे का सारा जो खर्चा है केन्द्रीय सरकार उसके मुताबिक लोन दे रही है। 4 करोड़ 94 लाख रुपये हमने सारे स्टेट फिनांसिज से खर्च किए हैं और बाकी रुपया केन्द्रीय सरकार की तरफ से लोन की शक्ल में

मिलना है । उसके लिये खतो किताबत हो रही है और वह मिलने की आशा है । वह रुपया अगर इस बजट में डाल दें तो फिर हमारा डेफिसिट नहीं रहता बल्कि सरप्लस हो जाता है। स्पीकर साहिब, मैं इस से और भी आगे जाना चाहता हूँ। हमारे जो स्टेट के रिसोर्सिज़ हैं उनसे पता चलता है कि सारे का सारा जितना सैंट्रल लोन है उसको फिनांस करना है । उसके सम्बन्ध में जैसे मैंने भाखड़ा नंगल का जिक्र किया है और उसके साथ सिक्योरिटी का जिक्र किया है उन सब को मिला कर देखा जाए तो हमारे पास 13 करोड़ रुपया बढ़ता है । इससे साफ ज़ाहिर है कि हमारी जो फिसकल पालिसी है, रेविन्यूज़ के बारे में पालिसी है उसकी हम अच्छी तरह से छानबीन करें सारी चीज़ को आगे ले जा रहे हैं। सिर्फ यही नहीं, हमारी स्टेट के फिनांसिज़ हेल्दी हैं, स्टेबल हैं। अगर सारी बजट स्पीच को पढ़ा जाता तो आपको मालूम होता कि उसके अन्दर हमने खुद माना है कि हमारा IV Finance Commission Country में बैंठने जा रहा है (विघ्न)

डाक्टर मंगल सन : On a point of order, Sir, क्या मैं जान सकता हूँ कि मुख्य मन्त्री साहिब कौन से गियर में बोल रहे हैं। हमें तो कुछ समझ नहीं आ रही कि वह क्या कह रहे हैं।

मुख्य मन्त्री : स्पीकर साहिब, जो चौथा फिनांस कमिशन बैठा है उसको हमने मेमोरेंडम दिया है । हमने लिखा है कि 82 करोड़ भाखड़े का कर्ज़ा है, हमने सूद का भी जिक्र किया है । मुझे खुशी होती अगर तमाम मैंबरान पूरी तरह से स्ट्रैस करते ताकि अगले प्लान के लिए ऐसे रिसोर्सिज़ बनते जिससे पंजाब में ज्यादा से ज्यादा डिवेल्पमेंट होती और लोगों का ज्यादा फायदा होता । इसमें किसी एक पार्टी का सवाल ही नहीं, सारे पंजाब का सवाल है । इसलिये यहां पर यूनेनिमसली रेज़ोल्यूशन पास करना चाहिए था ताकि हम फिनांस कमिशन पर जोर दे सकते कि हमें ज्यादा से ज्यादा ग्रांट-इन-एड दी जाए और सेंट्रल टेक्सिज़ से भी ज्यादा से ज्यादा हिस्सा मिलना चाहिए, हमारी पंजाब की स्टेट बार्डर स्टेट है । हम बार्डर के लिये जितना रुपया खर्च करते हैं उसकी जिम्मेदारी सैंटर को लेनी चाहिए, यह चीज स्ट्रैस करनी चाहिए थी। लेकिन, स्पीकर साहिब, किसी भाई ने इस चीज़ की तरफ तवज्जुह नहीं दी है कि IV Finance Commission जो सैंटर के रेवेन्युज़ का बटवारा करने वाला है उससे हमें ज्यादा से ज्यादा शेअर मिलना चाहिए ताकि हम पंजाब की सेवा कर सकें । हम किसी बात से घबराते नहीं, कार्य प्लान के लिए जितने फंड्ज़ की, रिसोर्सिज़ की ज़रूरत होगी हम उसको पूरा करने की कोशिश करेंगे । हम फर्ज़ से पीछे नहीं हटते । लेकिन इसके साथ सब बातों की तरफ तवज्जो देने की ज़रूरत होगी । हमारी फिसकल पालिसी का यहां पर जिक्र किया गया। मैं यहां बताना चाहता हूँ कि 1960-61 के अंदर हमारा reveue from taxes and duties 33 करोड़ से थोड़ा ज्यादा था, 1965-66 में यह 64 करोड़ 68 लाख रुपए होगा । इसके अंदर लगभग 100 प्रतिशत की इंक्रीज़ हुई है । (बहुत से मैंबरों से आवाजें: हमें कुछ समझ नहीं आ रही, गीयर कौन सा है)। उसी पेज पर अगर

[मुख्य मंत्री]

यह पढ़ लेते तो इन्हें पता चलता कि 1960-61 में डिवेल्पमेंट के कामों पर 59 करोड़ 58 लाख रुपया खर्च होता था मगर 1965-66 में हम 127 करोड़ रुपया खर्च कर रहे हैं। यह हमारी अच्छी पालिसी का ही नतीजा है।

Pandit Chiranji Lal Sharma: On a point of order, Sir.

Mr. Speaker, Sir, I would, through you, most respectfully request the hon. Chief Minister to go slowly so that we can make out something. If you like, you can extend the sitting. We are anxious to hear him because he is the Head of the State. He should kindly go a bit slowly.

इसके मुताबिक यह जो हमारी रिसीट्स हैं इनमें यह जो 3 करोड़ 86 लाख रुपया हरिजन भाइयों के वैलफेयर के लिया लिया गया था वह भी शामल है। जोश साहिब ने कहा कि हमारी फिसकल पालिसी क्या है और उनका कहना था कि हमारी पालिसी इस मामले में रशिया के मैथड्ज़ पर होनी चाहिए। ठीक बात है। लेकिन उनको पता होना चाहिए कि हमारा और टोटेलीटेरियन मुल्कों में कितना फर्क है। टोटेलीटेरियन मुल्कों में हर चीज़ पर स्टेट का कंट्रोल होता है और मनौपली होती है, पैदावार पर कंट्रोल होता है, डिस्ट्रीबयूशन पर कंट्रोल होता है सर्विसिज़ पर कंट्रोल होता है और वहां पर डायरैक्ट टैक्स कम लगते हैं, इनडायरैक्ट टैक्स ज्यादा लगते हैं और मालूम नहीं हो पाता कि किस वक्त रशिया के अन्दर 24 घंटे के अन्दर अन्दर कीमतें बढ़ जाती हैं (cheers) जहां तक हमारे राज्य का और हमारे देश का संबंध है हम तो डैमोक्रेसी पर यकीन रखते हैं और प्रजातंत्र पर यकीन रखने वाले हैं और इस नाते हम डैमोक्रेटिक तरीके अख्तियार कर रहे हैं। जहां तक टैक्सों की लैवी का संबंध है हमने पूरे तौर पर प्रोग्रैसिव और वैलफैयर स्टेट्स वाले तरीके अख्तियर किये हुए हैं। हम तलवार के बलबूते पर नहीं, कोअरशन के ज़ोर से नहीं, बल्कि पीसफुल तरीकों से सोशलिज्म की तरफ जाना चाहते हैं। अगर उन्होंने इस सारे बजट को गौर से पढ़ा होता तो उन्हें पता चल जाता कि हमारी फिसकल पालिसी किन लाइन्ज़ पर चल रही है। फिर भी उनको मैं बताना चाहता हूँ कि हमने अपनी फिसकल पालिसी के अन्दर 4 तरीके अख्तियार किए हैं और वह यह हैं। पहली बात यह है कि यह जो हमारा 1965-66 का बजट है यह डिवैल्पमेंट बजट है और उसका मेन आबजैक्ट यह है कि हमने पूरे ज़ोर से अपनी ज़रई पैदावार में रैपिड इन्क्रीज़ लाने के लिये पूरी तवज्जोह दी है। आपने देखा है है 1961-62 से लेकर तीन चार साल तक हमारी ज़रई पैदावार में कमी हुई थी लेकिन जब से हम आए हैं हमारी पालीसी यह है कि हम दो सालों में अपनी ज़रई पैदावार को 18 फीसदी तक बढ़ाएंगे (Cheers)। जहां पिछले साल हमारी अनाज की पैदावार 27.89 लाख टन थी वहां यह जो फसल हमारी आ रही है इसका मुझे यकीन है कि 30 लाख टन की पैदावार होगी और अगले साल के लिये जो हम तरीके इस्तेमाल कर रहे हैं उन के मुताबक हमारा अंदाजा है कि 32 लाख टन की पैदावार होगी। इस तरह हम समझते हैं कि हम अपने टारजिट्स को पूरा कर देंगे। जहां तक चावल की पैदावार का संबंध है इन पिछले

सात आठ महीनों के अन्दर उसकी पैदावार 18 फीसदी से लेकर 23 फीसदी तक बढ़ी है । इसी तरह बाजरा की पैदावार 13 फीसदी बढ़ी है और जहां तक गंदम का संबंध है वह फसल आपके सामने आने वाली है और मुझे यकीन है कि उसकी पैदावार 8 से 10 फीसदी तक बढ़ेगी । दूसरा तरीका हमने इस बजट में यह रखा है कि हम अपनी स्टेट अकानोमी को इंडस्ट्रियल एक्सपेंशन के ज़रिये रीओरीएंटेट करना चाहते हैं और इस राज्य को इंडस्ट्रीयलाइज़ करना चाहते हैं। हमारे राज्य का जो इकनामिक स्ट्रक्चर है उसकी इस वक्त पुजीशन यह है कि हमारे राज्य की इस वक्त 56.7 फीसदी आबादी ऐसी है जो .कल्टीवेटर्ज की है और 7.7 फीसदी आबादी खेत मज़दूरों की है जिसका मतलब है कि हमारे पंजाब की 64 फीसदी आबादी एग्रीकलचर पर गुजारा कर रही है । इसके मुकाबले में जहां तक इन्डस्ट्री का सबंध है उस पर सिर्फ 5 फीसदी आबादी गुजारा करती है जोकि किसी राज्य के इकनामिक स्ट्रक्चर को मज़बूत करने के लिये बहुत ही कम है । अगर हमने अपने राज्य को आगे बढ़ाना है तो हमें इसे इंडस्ट्रीयलाइज़ करना होगा और इसके बगैर गुज़ारा नहीं और हमारा यह बजट इसी चीज़ पर बेस्ड है । तीसरी पालीसी हमारी यह है कि हम बैकबर्ड एरियाज़ की, बैकवर्ड क्लासिज़ की इकनामिक कंडीशन को बढ़ाना चाहते हैं और हमारा बजट हमारी इस खाहिश को रिफ्लैक्ट करता है । लेनिन ने एक बार कहा था कि electricity is a road to socialism और इसके मुताबिक हम पावर को तरक्की देना चाहते हैं। जहां तक पावर का संबंध है, स्पीकर साहिब, मैं बताना चाहता हूँ कि इसके संबंध में हमारी क्या पुज़ीशन है और बाकी हिन्दुस्तान कहां खड़ा है । हमारे पंजाब में बिजली की पर कैपीटा कन्जँप्शन 109 यूनिट है जबकि सारे हिन्दुस्तान में अगर आल इण्डिया प्वायंट आफ व्यू से देखें तो पर कैपीटा कन्जम्पशन सिर्फ 37 यूनिट है । रूरल इलैक्ट्रीफिकेशन के हिसाब से भी देख लें कि हमारे पंजाब में यह 23 फीसदी है जबकि आल इण्डिया स्तर पर यह केवल 8 फीसदी है (Cheers)। यह जो चौथा प्लान बनाया जा रहा है इसमें हमने पावर को बड़ा महत्व का स्थान दिया है ताकि इसके ज़रिये हमारी ज़रई पैदावार बढ़े और ज्यादा से ज्यादा कारखाने लगाये जाएं......

बाबू बचन सिंह : आन ए प्वायंट आफ आर्डर । पांच दिन से इस बजट पर बहस हो रही है और अब हम फिनांस मिनिस्टर साहिब से अपनी बातों का जवाब सुनने के लिये बेताब हो रहे हैं। जब कोई मनिस्टर बहस में इंटरवीन करता है तो उसके बाद फिर आपोज़ीशन को उसका जवाब देने का हक हो जाता है ! लेकिन अब सिर्फ पौन घंटा बाकी रह गया है । हम में से भी किसी ने बोलना है और फिनांस मिनिस्टर ने भी बोलना है तो इसमें आप हमारी मदद करें कि यह काम किस तरह सिरे चढ़ेगा ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਮੈਂ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਲੈਰੀਫਿਕੇਸ਼ਨ (ਵਜਾਹਤ) ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਕਿ ਕੇਰਲ ਤੇ ਮਦਰਾਸ ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਬਿਜਲੀ 7/8 ਨਵੇਂ ਪੈਸੇ ਯੂਨਿਟ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਗੁਣਾ ਮੁਲ ਤੇ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ?

Mr. Speaker: The hon. Member may please take his seat. It is not a discussion on any Resolution. It is a discussion on Budget.

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : क्या चीफ मिनिस्टर साहिब के बाद आप किसी आपोज़ीशन के मैम्बर को वक्त देंगे ?

Mr Speaker: No.

बाबू बचन सिंह : जब कोई मिनिस्टर या चीफ मिनिस्टर डिबेट में इंटरवीन करे तो उसके बाद फिनांस मिनिस्टर के बहस का जवाब देने से पहले आपोज़ीशन को यह हक है कि वह अपनी पुज़ीशन कलीयर करे।

Mr. Speaker: I do not agree with you.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਜਟ ਤੇ ਬਹਿਸ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਦੀ ਸਪੀਚ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਹਕ ਬਣਦਾ ਹੈ ।

Mr. Speaker: The hon. Member may please take his seat. The Finance Minister will be speaking at 7.00 P. M.

डाक्टर बलदेव प्रकाश : अगर ऐसा ही चलना है तो फिर फिनांस मिनिस्टर साहिब बहस का जवाब नहीं दें क्योंकि कैबनिट की ज्वायंट रिसपांसिबिलिटी है और चीफ मिनिस्टर साहिब का काफी जवाब आ गया है । या तो आप पिछली रवायात को कायम रखें या फिर यह जो खिचड़ी कर रहे हैं इसे बन्द करें ।

Mr. Speaker: The hon. Member may please take his seat. It is for the Government to decide as to how they want to reply to the discussion.

मुख्य मन्त्री : स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ कर रहा था कि अगर आप इस सारे बजट को देखें तो इस में 272 करोड़ रुपये के अखराजात हैं। इस रुपये में से कम से कम 134 करोड़ रुपया ऐसा है जो कि डिवैलपमेंट स्कीमों पर खर्च होता है । इसके साथ साथ इसमें 96 करोड़ रुपया ऐसा है जोकि as a result of Bhakra Dam and Beas Dam हमारी लायबिलिटीज़ हैं। यह सारा खर्च डिवैलपमेंट स्कीमों का है । इसके बाद आप अगर बजट को देखें तो पता चलेगा कि बाकी 29 करोड़ रुपया ही ऐसा बनता है जोकि हम कह सकते हैं कि नान-डिवैलपमेंट स्कीमों का है और वह भी इस तरह से है। Collection of Taxes and Revenue के लिये 2 करोड़ 46 लाख रुपया, Administrative Service excluding Police 6 करोड़ 44 लाख रुपया, फेमिन रीलीफ के लिये दो करोड़ 8 लाख और Printing and Stationery के लिये एक करोड़ 23 लाख रुपया और मिसलेनियस के लिये 2 करोड़ 80 लाख रुपया और इसी तरह से यह 29 करोड़ रुपये का खर्च बनता है ।

स्पीकर साहिब, हम बजट का 80 प्रतिशत पंजाब की डिवैलपमेंट की स्कीमों पर खर्च करने जा रहे हैं। थर्ड फाइव इयर प्लेन के अन्दर 231 करोड़ रुपया रखा गया था। इस वक्त तक यहां पर 184 करोड़ रुपया खर्च किया गया है। हमारे पास अब 47 करोड़ रुपया रह गया है। लेकिन, स्पीकर साहिब, हम 47 करोड़ की बजाए 62 करोड़ रुपये खर्च करने जा रहे हैं। (तालियां) हम चाहते हैं कि यहां पर डिवैलपमेंट का काम तेजी से चले और काम बन्द न हो। जैसा कि मैंने पहले भी जिक्र किया कि 129 करोड़ रुपये में से 118 करोड़ रुपये रूरल डिवैलपमेंट के लिये खर्च करने जा रहे हैं। हमारी फिसकल पालिसी मोबेलाइ-जेशन आफ रिसोर्सिज पर बेस करती है। हम कोई नए टैक्स नहीं लगाने जा रहे हैं। हमने किस तरह से रिसोर्सिज पूरे करने हैं इसके बारे में जिक्र करना चाहता हूँ। हम तो टैक्स मैयर्ज को रेशनेलाइज करना चाहते हैं। उसके मुताबिक कदम उठाए जा रहे हैं। हम ने प्रोपर्टी टैक्स, मरला टैक्स और रजिस्ट्रेशन फीस में सुविधाएं दी हैं। रैवेन्यु के कुलेक्ट करने के प्रोसीजर में भी तबदीली ला रहे हैं। हम टैक्स की इवेजन के लिये सख्त कदम उठा रहे हैं। हम रैवेन्यु एजंसी को स्ट्रीमलाइन कर रहे हैं ताकि उस पर कम खर्च हो। स्पीकर साहिब, हम पब्लिक अंडरटेकिंग्ज़ को और ऐफीशेंट बनाने जा रहे हैं। इनमें शूगर मिल्ज़ भी आती हैं। इनको एफीशेंट बनायेंगे ताकि ज्यादा प्रोडक्शन हो सके और ज्यादा मुनाफा हो सके। हम कोशिश कर रहे हैं कि इनमें हमारा खर्च कम हो। इसके साथ ही साथ हम गवर्नमेंट के एडमिनिस्ट्रेशन के खर्च में इकानोमी करने जा रहे हैं। हमारी सरकार ने पिछले सात महीनों के अन्दर 3 करोड़ 62 लाख रुपये की इकानोमी की। आगे भी इकानोमी करने की सोच रहे हैं। जैसा कि मैंने पहले जिक्र किया है कि हमारी सरकार ने 3 करोड़ 50 लाख घाटे का बजट पेश किया है। हमने सरकारी कर्मचारियों को 5 करोड़ 5 लाख रुपये का रिलीफ दिया है। अगर यह रुपया उन्हें न देते तो हमारा बजट सरप्लस डिक्लेयर होना था। स्पीकर साहिब हमारा फर्ज है कि सरकारी कर्मचारियों की तक्लीफ देखें और उनको सुविधाएं दें। हमने सरकारी कर्मचारियों के टी.ए. रेट्स में इजाफा किया है। हमने उन के डी.ए. को बढ़ाया है। मेरे पास इस वक्त वक्त कम है इसलिये मैं ज्यादा डिटेल्ज में नहीं जा सकता। लेकिन मैं अपने दोस्तों को आप के द्वारा अर्ज करना चाहता हूँ कि छोटे कर्मचारियों को सुविधाएं दी गई हैं। टी.ए. की दरों में इजाफा होने से किन्हीं को डेढ़ गुना लाभ हुआ है। हम कोशिश कर रहे हैं कि उनको और सुविधाएं दें। हमने टीचरों को भी सुविधाएं दी हैं। उन के बच्चों को हायर सैकंडरी स्कूल तक मुफ्त शिक्षा देने का फैसला किया है (तालियां) वह तो बिल्डर्ज़ आफ दी नेशन हैं। उनकी जायज मांगों पर सिम्पेथैटेकली कंसिड्रेशन हो रहा है। हम उन्हें पूरी तरह से रिलीफ देने की कोशिश कर रहे हैं। हमारी सरकार ने नहरी पटवारियों, जेल वार्डरों और ट्यूबवैल्ज आप्रेटरों के ग्रेड्ज़ बढ़ाने का निर्णय किया है। यहां पर कहा गया कि पंजाब के छोटे कर्मचारी की तनख्वाह 100 रुपये से कम नहीं होनी

[मुख्य मन्त्री]

चाहिए । मैं इसके बारे में अर्ज करना चाहता हूँ कि जितने भी हमारे छोटे कर्मचारी हैं उनकी तरफ हम तवज्जुह दे रहे हैं। हमने पिछले 8 महीने के अन्दर स्वीपर्ज की तंखाह 97 रुपये 50 पैसे कर दी है । इसी तरह से छोटे कर्मचारी की तनखाह 82 रुपये 50 पैसे कर दी है (तालियां) हम इनको और भी सुविधाएं देंगे ।

स्पीकर साहिब, मेरी ख्वाहिश है कि हम पंजाब का भविष्य उज्ज्वल बनाएं। मैं अपने दोस्तों से आपके द्वारा प्रार्थना करना चाहता हूँ कि **फोर्थ** फाइव ईयर प्लेन के लिये वह कंस्ट्रक्टिव सुजैशन दें ताकि उनको इम्प्लीमेंट किया जा सके । मैंने अर्ज किया था कि हमारी सरकार ने किसानों को पहली बार इतना इंसैंटिव दिया है । यह इंसैंटिव इन्सैक्टेसाइड्ज़, पैस्टीसाइड्ज़ और फर्टेलाइज़र की शक्ल में दे रहे हैं ताकि एग्रीकल्चरल प्रोडक्शन बढ़े । हमारी सरकार ने लैंड डिवैल्पमेंट एंड सीड कार्पोरेशन कायम करने का फैसला किया है । इसका उद्देश्य यह है कि फोर्थ फाइव इयर प्लेन के आखिरी साल में राज्य की मुख्य फसलों के बीज की कुल जरूरत के पांचवें हिस्से के बराबर बीज किसानों को मुहैय्या किया जा सकेगा । एग्रीकल्चरल यूनिवर्सिटी को एक करोड़ 95 लाख रुपया इस पर्पज़ के लिये दिया गया है कि वह पूरी तरह से गन्दम के बीज की, बाजरे के बीज की और दूसरी रिसर्च कर सकें जिससे प्रोडक्शन में बढ़ोतरी हो सके। इसके साथ ऐग्रीकल्चरल इंजीनियरिंग और सायल **टैस्टिंग** लैबारेटरीज़ की ओर भी तवज्जोह दी जा रही है । ज़िला हिसार, बठिंडा और फिरोज़पुर में ट्रैक्टरों से कल्टीवेशन होती है—वहां पर ट्रैक्टरों की मरम्मत करने के लिये मोबाइल वर्कशाप खोली जा रही हैं ताकि लोगों को ट्रैक्टरों की मुरम्मत कराने में असुविधा महसूस न हो ।

बाबू बचन सिंह : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । हाउस को हक है कि गवर्नर के अभिभाषण पर चीफ मिनिस्टर सरकार के प्रोग्रामों और पालिसी को बताए और फिनांस मिनिस्टर बजट के जनरल डिस्कशन पर माननीय सदस्यों ने जो नुक्ताचीनी की हो, उसका जवाब दे। अभी **सिटिंग** के खत्म होने में आध घंटा बाकी है और चीफ मिनिस्टर साहिब अपने ख्यालात हाउस में रखना चाहते हैं। मैं समझता हूँ कि फिनांस मिनिस्टर इतने थोड़े वक्त में मैम्बरों के द्वारा की गई नुक्ताचीनी का ठीक तरह से जवाब नहीं दे सकेंगे ।

श्री अध्यक्ष : अभी 45 मिनट बाकी हैं और फिनांस मिनिस्टर 7 बजे जवाब देना शुरू करेंगे । (Still there are 45 minutes more and the hon. Finance Minister will start his reply to the discussion at 7.00 P.M.)

मुख्य मन्त्री : स्पीकर साहिब, मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि किसानों को सस्ते दामों पर दवाइयां दी जा रही हैं और दवाइयां छिड़कने के लिये 500 स्प्रेयर्ज बाहिर से मंगवाये गये हैं और कास्ट प्राइस पर किसानों को दिये जायेंगे ।

इसके अलावा एक हजार सपरेयर्ज और मंगवाए जा रहे हैं। हम केन्द्रीय सरकार से बात चीत कर रहे हैं और उन से मांग कर रहे हैं कि हमें काटन पर एयर स्परे करने के लिये 4 हैलीकाप्टर्ज दिये जाएं ताकि हम काटन पर कम्पलसरी सपरे कर सकें और काटन की पैदावार बढ़ा सकें। सरकार ने ऐग्रो-इंडस्ट्रीयल कार्पोरेशन कायम करने का फैसला किया है । इसके लिये सरकार ने 2 करोड़ रुपया बजट में रखा है । यह कृषि इंजीनियरी और फर्टेलाइजर, इनसैक्टीसाइड्ज़ और पैस्टेसाइड्ज़ की मशीनरी के लिये दरकार है। इस साल बीजों की किस्म को सुधारने के लिये काफी कोशिश की जा रही है । पिछले साल इस काम के लिये सरकार ने 64 लाख रुपये रखे थे और हमने इस साल एक करोड़ 4 लाख रुपये का प्रोवीजन किया है ताकि एग्रीकलचरल प्रोडक्शन में इजाफा हो सके। फर्टेलाइजर की मात्रा 3 लाख टन से 4 लाख टन की कर दी है । (तालियां) किसानों के लिये और सहायता दे रहे हैं ताकि एग्रीकलचर प्रोडक्शन बढ़ सके——

चौधरी मुख्तियार सिंह मलिक : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। क्या कोई आनरेबल मैम्बर अपनी लायलटी शो करने के लिये अपनी सीट को छोड़ कर आगे आ सकता है ?

मुख्य मन्त्री : मैं ज़िक्र कर रहा था कि इस साल हमने एक नई स्कीम जारी की है कि एक कैटल फीड फैक्टरी कायम की जाए । उस फैक्टरी पर 250 लाख रुपया खर्च होगा । पंजाब के जो कैटल हैं उनको सस्ते दामों पर फीड सप्लाई की जायेगी ताकि उनकी नसल अच्छी हो और पंजाब के लोगों को अच्छा दूध घी खाने को मिले (प्रशंसा) हम इस तरफ पूरी तरह से तवज्जोह दे रहे हैं। स्पीकर साहिब, सिर्फ यही नहीं बल्कि मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि पंजाब में सैकंड प्लान में टैक्निकल काडर स्टाफ पर 170 लाख रुपया खर्च किया गया था लेकिन अब हम अगले अकेले फाईनैंशल ईयर में ही 174 लाख रुपया टैक्निकल ऐजुकेशन पर खर्च करने जा रहे हैं। (प्रशंसा)। स्पीकर साहिब, इससे आगे मैं अर्ज़ करूँ कि हम न्यूज़ प्रिंट फैक्टरी के लिये स्टाफ को ट्रेनिंग देने के लिये एक कालिज महाराष्ट्र की लाईन पर कायम करने जा रहे हैं। उसमें पूरी तरह से स्टाफ को ट्रेनिंग दी जाएगी । इंडस्टरी के सम्बन्ध में मैं इस समय कुछ नहीं कहना चाहता क्योंकि जब इन्डस्ट्री की डीमांड आएगी तो कहूँगा । लेकिन इतना ज़रूर अर्ज़ कर देना चाहता हूँ कि हम न्यूज़ फैक्टरी पर 11 करोड़ रुपया खर्च करने जा रहे हैं। (प्रशंसा)

जहां तक डिस्पैंसरियों का ताल्लुक है हम 55 लाख 42 हज़ार रुपया अपग्रेडिंग पर खर्च करने जा रहे हैं। लाहौल और स्पिति के बिना कोई ज़िला ऐसा नहीं रहेगा जहां पर टी.बी. क्लिनिक नहीं होगी । (प्रशंसा)

यहां पर फ्री ऐजूकेशन का जिक्र हुआ था पहले पंजाब में 6 साल से लेकर दस साल तक की उम्र के बच्चों को कम्पलसरी और फ्री ऐजुकेशन दी जाती थी ।

[मुख्य मंत्री]

अब हमने, स्पीकर साहिब, यह किया है कि 6 साल से लेकर 11 साल तक फ्री और कम्पलसरी ऐजुकेशन दी जाया करेगी । इससे आगे ट्रांस्पोर्ट का जिक्र किया गया है । मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि जहां तक पैप्सू रोडवेज़ का सम्बन्ध है कायदे के मुताबिक हम उसे नेशनेलाईज़ करना चाहते हैं और हमारा ख्याल है कि फोर्थ प्लान तक हम सारी ट्रांस्पोर्ट नेशनेलाईज़ कर लेंगे। जहां तक पंजाब रोडवेज़ का सम्बन्ध है 1969 तक हमारा उन के साथ एग्रीमेंट है । उसके बाद उसको रीव्यू किया जाएगा । हमने जिस समय पंजाब ट्रांस्पोर्ट का चार्ज लिया था उस वक्त 32 ब्रेकडाउन रोजाना होते थे और अब 11 ब्रेकडाउन रोजाना होते हैं। (प्रशंसा) हम सारी चीज़ को बहुत अच्छी तरह से चला रहे हैं। लेलैंड की बसें आ रही हैं। हमारा पूरा यकीन है कि हम सारी चीज को अच्छी तरह से कर पायेंगे । प्राईस लाइन को चैक करने की हमने कोशिश की है । बहुत से कदम उठाए हैं। यहां पर एग्रीकल्चरल प्रोडक्शन का भी ज़िक्र किया गया है । यहां पर महेन्द्रगढ़ का ज़िक्र किया गया। मैं हाउस की इत्तलाह के लिये यह अर्ज कर दूं कि हम ने फैसला किया है कि महेन्द्रगढ़ और शिमला में एग्रीकल्चरल इम्पलीमेंटस के लिये 75 फ़ीसदी सबसिडी दी जायगी । प्लान में हमने 950 लाख रुपया इस काम के लिये रखा है । बफर स्टाक के लिये हमने एक करोड़ रुपया रखा हुआ है । दो लाख टन बफर स्टाक रखा जायगा । फूड ग्रेन कारपोरेशन की तरफ तवज्जोह दिलाई गई है । एक नोटीफिकेशन के ज़रिये हम फूड ग्रेन कारपोरेन कायम करना चाहते हैं। प्राईस लाईन को होल्ड करने के लिए और पंजाब के गरीब कर्मचारी और गरीब लोगों की मदद करने के लिये पूरी तरह से जिम्मेदारी लेंगे । उन को मदद देंगे। आज भी स्टेट में 6,021 फेयर प्राइस शाप्स खोली गई हैं और इनमें से 2,800 शाप्स रूरल एरिया में खुली हुई हैं। (प्रशंसा) हम किसी बात में कमी नहीं रहने देंगे । इस बजट के अंदर दो लाख रुपया हमने नोन और अननोन शहीदों और उन सोलजर्ज के लिये रखा है जो कि नीफा और लद्दाख में लड़ते हुए देश के लिये कुरबान हो गए । चंडीगढ़ में उन के नाम पर एक मैमोरियल बनाया जाएगा । दस लाख रुपया हमने फिल्म इंडस्ट्री को पंजाब में फ्रोग देने के लिये रखा है । यहां पर स्टूडियो कायम किया जायगा । पंजाब में अच्छी अच्छी पिक्चरें बनाई जाएंगी जिनसे पंजाबियों की बहादुरी और ऊंचा कैरेक्टर लोगों के सामने पेश किया जा सके। मैंने अर्ज की है कि हम पूरी तवज्जोह दे रहे हैं। (विघ्न)

श्री मंगल सैन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । मुख्य मन्त्री साहिब ने शहीदों की बात की, वह बड़ी अच्छी बात थी लेकिन यहां पर एक आनरेबल मैम्बर साहिब, तालियां मार मार कर दोनों हाथ उठा उठा कर ऐसा कर रहे थे । मैं आपका रूलिंग चाहता हूँ कि क्या वे ऐसा कर सकते हैं। (शोर)

श्री बलरामजी दास टण्डन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर। चीफ मिनिस्टर साहब ने यहां पर शहीदों के बारे में कहा है कि एक मैमोरियल तैयार किया जाएगा।

तो मैं पूछना चाहता हूँ कि पिशावर में ईसाखानी बाजार में जो लोग शहीद हो गए थे क्या उनको भी इनक्लूड किया जाएगा ?

मुख्य मन्त्री : हां जी, उन सबकी तस्वीरें गैलरी के अंदर लटकाई जाएंगी ।...

श्री बलरामजी दास टण्डन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । मैं चीफ मिनिस्टर साहिब से पूछना चाहता हूँ कि जब शहीदों की बात कर रहे हैं तो ज्ञानी करतार सिंह की तरफ भी ध्यान दें जो कि जिन्दा ही शहीद हो गए हैं............

Mr. Speaker : No please.

मुख्य मन्त्री : स्पीकर साहिब, अरबन लैंड एंड हाउसिंग के लिये दस लाख रुपया हमने रखा है ताकि पंजाब के जमींदारों और पंजाब के दूसरे भाइयों को जो हाउसिंग की प्राबलम पेश आ रही है वह ईज़ हो जाए । हम उन की पूरी तरह से मदद करेंगे ।

यहां पर सरदार प्रताप सिंह कैरों का जिक्र किया गया है । मैं आप के द्वारा हाउस से यह अपील करना चाहता हूँ कि पंजाब की पुलिस दिन रात मेहनत करके एक बड़े मैटीरियल प्वायंट पर पहुंच गई है । हम आशा रखते हैं कि आइंदा चंद ही दिनों में कत्ल का सुराग लगाने में कामयाब हो जायेगी । इसलिये इस बात को अंडर डिस्कशन न लाया जाए । यह मेरी हाउस से दरखास्त है । मैं हाउस की कई तरफ तवज्जोह दिलाना चाहता था । यहां पर हरियाना का भी जिक्र किया गया है । हरयाना पंजाब का एक इम्पार्टेंट अंश है, हिस्सा है । अगर आप सारा बजट देखेंगे तो मालूम होगा कि हरयाना की तरक्की के लिये इंडस्ट्री के सम्बन्ध में, स्कूलों के सम्बन्ध में और अस्पतालों के प्वायंट आफ व्यू से हमने पूरी तवज्जोह दी है । मैं एक बात हाउस की इत्तलाह के लिये अर्ज़ कर दूं कि अम्बाला डिवीज़न की जगह पर हम रोहतक या हिसार डिवीज़न मुकर्रर करना चाहते हैं। उनकी जो जो भी मांग है उसकी तरफ तवज्जोह दी जायगी । चौधरी देवीलाल जो जो हमारे साथी और दोस्त हैं उनको किसी प्रकार की शिकायत का मौका नहीं देंगे और उनको इस तरफ आना पड़ेगा ।

पंडित चिरंजीलाल शर्मा : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, सर । चीफ मिनिस्टर साहिब तीन दफा चौधरी देवी लाल का जिक्र कर बैठे हैं कि यह जल्दी ही उधर चले जायेंगे । मैं पूछना चाहता हूँ कि अगर कुछ ऐसी बात है तो हम इन से पहले उधर चले जाएं । (हंसी)

श्री अध्यक्ष : कामरेड साहिब, अगर आप किसी पार्टी के लीडर को इधर लाएं तो मैंबरों को भी इधर ले आएं । (हंसी) (Comrade Sahib, if you winover a Leader of a Party to your side then you should bring the other members of that Party also)

7.00 p.m.

बाबू बचन सिंह : ग्रान ए प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर, सर। मिस्टर स्पीकर, ग्रब सरकारी घड़ी के मुताबिक भी सात बज चुके हैं और ग्रगर फाइनेंस मिनिस्टर पांच दिन की बहस का जवाब ग्राधे घंटे में भी न दें..........

सरदार गुरनाम सिंह : मेरा ख्याल है कि ग्रब उन के पास रह ही कुछ नहीं गया कहने के लिये ।

बाबू बचन सिंह : तो फिर फायदा ही क्या है ।

(इस मौके पर सरदार ग्रजायब सिंह सन्धू प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर पर खड़े हुए)

श्री ग्रध्यक्ष : ग्रापको ग्रच्छा नहीं लगता इस तरह से प्वायंट ग्राफ ग्रार्डर पर खड़ा होना । इस के ग्रलावा ग्रापका गला भी खराब है । इसलिये रहने दीजिए ।
(It does not look proper for the hon. Member to rise on a point of order like this. Besides this he has a bad throat. also he should not raise the point of order.)

मुख्य मन्त्री : तो, स्पीकर साहिब, मैं ग्रापको यह बताने जा रहा था कि हिल्ली एरियाज़ की डिवैल्पमेंट के लिए, वहां पर रोड्ज़ कम्युनिकेशंज़ ग्रौर दूसरी चीज़ों के लिये हमने प्लेन के ग्रन्दर 13 करोड़ रुपया रखा है । छोटी छोटी ग्रौर दूसरी मीडियम इन्डस्ट्रीज़ वहां लगाने की तरफ हम पूरे तौर पर तवज्जो दे रहे हैं। हम वहां पर हर तरह से डिवैल्पमेंट करना चाहते हैं। हार्टीकल्चर की तरफ तवज्जो दे रहे हैं। इस सम्बन्ध में हम वहां पर ज्यादा से ज्यादा सहूलियात देना चाहते हैं। हरिजन भाईयों के उत्थान क लिये, उनकी उन्नति के लिये हमने काफी रुपया रिवाल्विंग फंड में रखा है । उनकी वैलफेयर का हमें पूरा ध्यान है । स्पीकर साहिब, ग्रापके जरिये मैं तमाम हरिजन भाईयों को यकीन दिलाना चाहता हूँ कि उनकी वैलफेयर के सम्बन्ध में हमारे पास जो जो स्कीमें हैं उनसे भी ज्यादा हम तवज्जोह देना चाहते हैं। रिवाल्विंग फंड को हम ज्यादा से ज्यादा मज़बूत करना चाहते हैं ग्रौर उनकी ग्रार्थिक ग्रवस्था को सुधारने के लिये जो स्कीमें हैं उनकी तरफ पूरे तौर पर ध्यान दिया जाएगा । हम पंजाब राज्य को ग्रार्थिक तौर पर मज़बूत करना चाहते हैं। हम पंजाब को एक बहुत ग्रच्छे पाए की ऐडमिनिस्ट्रेशन देना चाहते हैं।

बहुत सी बातें इंडस्ट्रीज़ ग्रौर जैनरल ऐडमिनिस्ट्रेशन के सम्बन्ध में भी दोस्तों की तरफ से कही गई । टाईम चूंकि ग्रब नहीं है इसलिये मैं उन बातों का जवाब उन मौकों पर ही दूंगा । लेकिन, स्पीकर साहिब, मैं ग्रापके जरिए इस हाउस को निवेदन कर देना चाहता हूँ कि पंजाब में एक ग्रच्छी फ़िज़ा कायम करने के लिये, एक ग्रच्छा वायुमंडल बनाने के लिये, यहां पर हर तरह से युनिटी कायम करने के लिये ग्रौर हर तरह से पंजाब को ऊंचा उठाने के लिये ही हमने कोशिश करनी है । मैं ग्राशा करता हूँ ग्रौर मुझे इस बात की खुशी होगी कि पंजाब ग्रसैम्बली के सभी मैम्बर साहिबान इसमें गवर्नमेंट को पूरा पूरा सहयोग दें ग्रौर जब वह ग्रपने ग्रपने इलाकों में

जाएं तो इन बातों की तरफ खास तवज्जो दें । आप के जरिए उन को मैं इस बात का यकीन दिलाता हूँ कि पंजाब के अन्दर जितने भी असैम्बली के मैम्बरान हैं उन तमाम की कान्स्टीचुएंसीज को, खाह वह आपोजीशन की है खाह वह इस तरफ के मैम्बर साहिबान की है, पूरी तरह से डिवैलप करने की कोशिश की जाएगी । यह कोई किसी खास इलाके का बजट नहीं, सारे पंजाब का बजट है । यह एक पार्टी का बजट नहीं है । यह गवर्नमेंट समूचे पंजाब को उन्नति के रास्ते पर आगे ले जाने के प्रयत्न करना चाहती है और उसके मुताबिक मैं आशा रखता हूँ कि इसमें हमें तमाम दोस्तों का तुआवन हासिल होगा ताकि हमारी इन कोशिशों के बाद जो नया पंजाब इमर्ज हो वह इन सभी बातों में सारे हिन्दुस्तान की अगवाई कर सके । (तालियां)

(इस वक्त श्री रूप सिंह फूल अपनी सीट पर खड़े हुए)

श्री अध्यक्ष : अब मेहरबानी करके इन्ट्रप्ट न करें । फाईनेंस मिनिस्टर साहिब ने बोलना है (Now no interruption please. The Finance Minister will now reply to the debate.)

श्री रूप सिंह फूल : मैं आप के जरिए चीफ मिनिस्टर साहिब से पूछना चाहता हूँ कि जब आपने इतनी लम्बी चौड़ी तकरीर की है तो फैमिली प्लैनिंग के बारे में अपनी गवर्नमेंट की प्लैन्ज़ की बावत क्यों नहीं बताया : (विघ्न)

श्री मंगल सैन : श्री रूप सिंह फूल ने बड़ा दिलचस्प प्वायंट उठाया है। मैं चाहूँगा कि सरदार कपूर सिंह जी फैमिली प्लैनिंग के बारे में जरूर कुछ रोशनी डालें ।

वित मन्त्री : जरूर कुछ कहूँगा । अपना तजरुबा बताऊंगा । (विघ्न)

श्री अध्यक्ष : अब आप कोई इन्ट्रप्शन न करें ।(No more interruptions now.)(The Finance Minister rose and there was loud thumping).

वित मन्त्री (सरदार कपूर सिंह) : मिस्टर स्पीकर, मैं मश्कूर हूँ उन सब मैम्बर साहिबान का जिन्होंने बजट की जनरल डिस्स्कशन में हिस्सा लेकर अपने अपने सुझाव दिये और नुक्ताचीनी की । मैं यह मानता हूँ कि मुल्क की तरक्की के लिये जहां इतनी स्कीमें चल रही हों, उन के बारे में सिर्फ तारीफ करना ही ज़रूरी नहीं होता बल्कि उन स्कीमों में, उस डिवेलपमेंट में जो नुक्स है, जो खामियां हैं वह भी गवर्नमेंट के नोटिस में लाई जाएं तो उन से भी काफी हद तक फायदा उठाया जा सकता है (प्रशंसा) वह खामियां ज़रूर नोटिस में लाई जानी चाहएं बशर्तेकि वह सही मायनों में खामियां तसव्वर की जाएं और उनको दूर करने से डिवैलपमेंट ज्यादा हो । इस सिलसिले में मैं ज्यादा तो नहीं कहना चाहता लेकिन इतना ज़रूर कहूँगा कि ऐसी खामियों पर अच्छी तरह से ध्यान दिया जाएगा और उनको दूर करने के लिये सरकार की तरफ से पूरी तवज्जो दी जाएगी ।

[वित मंत्री]

मैं चाहता था कि बजट पर नुक्ताचीनी करते वक्त मैंबर साहिबान ने जो जो प्वायंट्स उठाए हैं उनका जिक्र करूँ। लेकिन उनमें से बाज़ बातों का जिक्र चीफ मिनिस्टर साहिब ने पहिले ही कर दिया है । जहां तक लोन्ज़ का ताल्लुक है इस बारे में उन्होंने मुफस्सल तरीके से वह हालात बता दिये हैं जिन स्कीमों के लिये लोन दिए गए और साथ ही उन्होंने यह भी कह दिया कि फाइनेंस कमिशन के सामने हमारा केस जाने वाला है । फाइनेंस कमिशन के बारे में मैं चाहता था कि कुछ और ज्यादा ज़िक्र करता लेकिन फाईनेंस कमिशन के साथ चूंकि हमारी मीटिंग 24,25 मार्च को हो रही है और उसमें यह सभी मामले आने वाले हैं, हमारी तरफ से भी कुछ वहां पर ख्यालात का इज़हार किया जाएगा जहां तक स्टेट के स्टैंड का ताल्लुक है, इसलिये मुनासिब नहीं होगा कि इस वक्त उन बातों की बाबत कुछ ज्यादा कहा जाए । हां इतना जरूर कह सकता हूँ कि जहां तक लोन्ज़ का ताल्लुक है, अगर वह लोन्ज़ किसी भी गवर्नमेंट के जिम्मे अनप्राडक्टिव स्कीमों के बारे में हैं फिर तो वह हर हालत में बायसे नुक्सान हो सकते हैं। लेकिन एक डिवैलपिंग इकानोमी में जब हम यह कोशिश कर रहे हैं कि पंजाब की माली हालत ऊंची हो, पंजाब में इंडस्ट्रियल और ऐग्रीकल्चरल डिवैलपमेंट पूरी तेज़ी के साथ हो तो इस हालत में सरकार लोन लेकर ऐसी स्कीमों पर खर्च करती है तो मैं आपको यकीन दिला सकता हूँ कि हमें इन लोन्ज़ की बाबत किसी तरह का फिक्र महसूस नहीं करना चाहिए । इसके साथ ही मैं यह भी कह देना चाहता हूँ कि जब हमारी फाईनैंशल पोज़ीशन ऐसी है कि जब कभी हमसे कोई इंस्टालमेंट ड्यू होती है, जोकि लोन्ज़ के बारे में होती हैं, तो वह हम अदा करते हैं। जब ऐसी इन्स्टालमैन्टस को हम अदा करते आए हैं तो इससे अन्दाज़ा लगया जा सकता है कि जहां तक लोन्ज़ का ताल्लुक है उनकी रीपेमेंट के बारे में किसी तरह के फिक्र करने की कोई ज़रूरत नहीं है । कहने का मतलब यह है कि जो जो लोन्ज़ लिये गए हैं वह डिवैलपमेंट वर्कस के लिये लिये गए हैं, प्रोडक्टिव वर्क्स के लिए हासिल किये गए हैं और उनको अपनी स्टेट की इकानोमी को ऊंचा करने के लिये इस्तेमाल किया गया है और किया जा रहा है । इसलिये उनकी बाबत आनरेबल मैंबर साहिबान को किसी किस्म की कोई चिन्ता नहीं करनी चाहिए ।

मिस्टर स्पीकर मुझे इस बात की खुशी है कि मैम्बर साहिबान ने बजटिंग की बाबत भी नुक्ताचीनी की । उनमें से कामरेड जोश भी हैं, मिस्टर यश भी हैं और दूसरे हैं। श्री यश ने कहा Budget did not indicate Governments endavour to establish Socialism. यह उनका ख्याल है । इसी तरह से एक दो मैम्बर साहिबान और हैं । उन्होंने भी यह लफ्ज़ इस्तेमाल किये हैं कि जो बजट के अन्दर स्कीम्ज़ हैं वह यह जाहिर नहीं करतीं कि हमारी जो स्टेट है वह सोशलिज़म की तरफ जा रही है। लेकिन मैं सिर्फ यही अर्ज करना चाहता हूँ कि आखिर सोशलिज़म क्या है ? सोशलिज़म के अन्दर कौन कौन सी बातें होनी ज़रूरी हैं । सोशलिज़म की सब से

पहली बात तो यह है कि उस स्टेट का बजट आम इनसान के लिये ज़िन्दगी की ज़रूरियात को मुहैया करे । उनको मुहैया करने के लिये हर इनसान को रोज़गार मिले ताकि वह आसानी से अपना गुजारा कर सके।

Babu Bachan Singh : It is a welfare State and not a socialist State.

Finance Minister : It is a welfare State. लेकिन सवाल तो ज़रूरियाते ज़िन्दगी मुहैया करने का है। दूसरी चीज़ यह है कि डिस्पैरिटी इन इनकम जो है वह कम हो ।

इस तरह की यह दो तीन छोटी मोटी चीजें हैं। तो मैं अर्ज़ करना चाहता हूँ कि इस बजट को सामने रख कर इस नुक्ता निगाह से देखने की कोशिश करें तो आप को पता चलेगा कि इसके ज़रिये हमने सोशलिज्म लाने की कोशिश की है और यहां सोशलिस्ट पैट्रन की सोसायटी कायम करने की तरफ कदम बढ़ाया है । आप देखें कि इन्सान के लिये सबसे बड़ा सवाल रोटी का होता है। यह ठीक है कि जहां तक पिछले साल का ताल्लुक है उसमें यहां कुछ महीने अनाज के काफी भाव चढ़े थे लेकिन बतौर सारे साल के मैं कह सकता हूँ कि उससे पिछले सालों की निसबत इस साल यह गवर्नमेंट बहुत कोशिश कर रही है कि यहां पर हर इन्सान का और हर पंजाबी का जो खुराक पर खर्च हो वह कम हो और इस मक्सद के लिये इस सरकार ने फेयर प्राइस शाप्स को खोल कर और कुछ चीजें सबसिडाईज़ करके लाखों रुपये का नुकसान भी उठाया है।

दूसरी चीज जो है वह तालीम का सवाल है । इस लिहाज़ से भी आप इस बजट को देख सकते हैं। मैं यह कह सकता हूँ कि सारे हिन्दुस्तान में कोई भी ऐसी स्टेट नहीं है—हां हो सकता है कोई एक आध स्टेट ऐसी हो भी, लेकिन आम तौर पर आप देखेंगे कि कोई भी ऐसी स्टेट नहीं होगी जहां मैट्रिक तक तालीम मुफ्त दी जाती हो । इसके इलावा हम ने जो यह कर रखा है कि जो हमारे सोलजर्ज़ लद्दाख और नीफा में काम आए हैं उन के बच्चों को डिग्री तक मुफ्त तालीम दी जाए, यह कोई कम चीज़ नहीं है ।

इसी तरह से जो अनएम्पलाएमेंट का सवाल आता है उस बारे में भी आप इस बजट में निगाह मार कर देख लें कि यह गवर्नमेंट इसको दूर करने के लिये कितनी कोशिश कर रही है । मैं इन चीजों के बारे में खुद ज्यादा न कह कर आनरेबल मैम्बरान पर छोड़ूंगा कि वह खुद इन नुक्ता निगाहों से इस बजट पर अपनी नज़र डालें और बताएं कि क्या यह बजट यह इण्डीकेट करता है या नहीं करता कि यह सोशलिज्म की तरफ ले जाने वाला बजट है । मैं इस बारे में कुछ नहीं कहता और इन फाज़ल दोस्तों के इनसाफ पर छोड़ता हूँ। (तालियां) मेरे एक फाज़ल दोस्त, जो मेरे सामने बैठे हुए हैं, ने कहा कि यह जो बजट है यह एक प्ररफेक्ट जगलरी आफ फिगरज़ का बजट है। मुझे इनकी इस बात पर खुशी हुई कि इन्होंने प्ररफेक्ट का लफ्ज़ तो कहा यानी यह प्ररफेक्ट तो है । इसके अगले जो

[वित्त मन्त्री]

लफ्ज़ उन्होंने कहे हैं उन के जवाब में अगर मैं यह कह दूं कि यह जगलरी नहीं यह मैजिक है तो मैं ठीक मान लेता हूँ। मेरे दोस्त टण्डन साहब ने कहा है कि हमने 13 करोड़ रुपया बना किस तरह से लिया है। मैं उन से कहता हूँ कि यह मैजिक था, जगलरी नहीं थी। एक तरफ तो, स्पीकर साहब, यह कह रहे हैं कि तकसीम ठीक नहीं और हमने जो बजट बनाया है, बजट बनाते वक्त तो 9 करोड़ रुपये की आमदनी बढ़ाई गई है और दूसरी तरफ चार करोड़ रुपये की बचत दिखाई गई है। अगर हमने आमदनी बढ़ाई है तो टैक्स लगा कर तो यह बढ़ाई नहीं और टैक्स लगाए बगैर बढ़ाई है तो कोई बुरी बात नहीं की। जहां हम देखते थे कि लीकेज है टैक्स कुलेक्शन में या जहां फ़जूल का खर्च है उस में कमी की है। खर्च कम करते वक्त हमारे सामने यह असूल था कि जो प्रोडक्टिव खर्च हैं उन में कमी नहीं होनी चाहिए और जो अन-प्रोडक्टिव खर्च हैं सिर्फ उन्हीं में ही कमी की जाए और हमने जो रिट्रेंचमेंट की है वह इसी बेसिज़ पर की है जिसके लिये भी यहां एतराज़ किया गया था। मैं इस बारे में यकीन दिलाता हूँ कि हमने जो रिट्रेंचमेंट की है और जो खर्च में कमी की है वह अनप्रोडक्टिव खर्चों में ही की है और यह कोई नावाजव बात नहीं की और न ही यह कोई जगलरी आफ फिगर्ज़ है।

फिर, स्पीकर साहब, मेरे एक दोस्त ने कहा है कि यह जो बजट है यह एक टेम बजट है। मैं उनसे कहता हूं कि यह टेम बजट नहीं है बल्कि टेम्ड बजट है और यह इसलिये है क्योंकि हम नहीं चाहते थे कि बजट किसी तरह से वाइल्ड हो क्योंकि हम जानते हैं कि अगर यह किसी तरह से वाइल्ड हो तो यह फिर कन्ट्रोल नहीं हो सकता। इसलियें मैं अर्ज़ करता हूँ कि हमने यह टेम बजट नहीं बनाया है और प्लान के मुताबिक और डिज़ाइन के मुताबिक और प्रिंसिपल्ज़ आफ फाइनेंशल रूल्ज़ के मुताबिक इस को रखा है और इसको टेम ज़रूर किया है। (हंसी) (विघ्न) मैं जानता हूँ कि इनसान को किस तरह से टेम किया जाता है और इसी तरह से हमने इस को किया है। इसलिये मैं आपसे यह ज़रूर कहुँगा कि हमारी तरफ से जहां तक बजट के बनाने का ताल्लुक है किसी तरह की कोई जगलरी नहीं की गई और जिसको हेरा फेरी कहते हैं नहीं की। जो फेक्ट्स और फिगर्ज़ हैं हमने उनको ही देख कर किया है और जो एक्चुअल फिगर्ज़ जनवरी और फरवरी के महीने के आए हैं हम ने उनको देखा है और उन्हीं के मुताबिक और उन्हीं के हिसाब से यह सारा कुछ तैयार किया है और आप यह कभी ख्याल भी न करें कि इनमें कोई किसी तरह की हेरा फेरी है।

फिर एक दोस्त ने यह कहा है कि यह तीन करोड़ और 50 लाख रुपये का डेफिसिट बजट है और डेफिसिट बजट अच्छा नहीं होता। और साथ यह कहा है कि इस डिफिसिट को पूरा करने के लिये हम नए टैक्स लगायेंगे। आप शायद

इस बात के मुन्तज़िर भी हैं कि इस बारे में मैं क्या कहता हूँ । Deficit budget is an indication of developping economy. क्योंकि हम देख रहे हैं कि इस बजट में जो खर्च प्रोवाईड किये हुए हैं वह क्या सारे के सारे प्रोडक्टिव पर्पज़िज़ के लिये हैं या कोई अन-प्रोडक्टिव पर्पज़िज़ के लिये भी हैं जो घटाए जा सकते हैं। तो इस हालत में आप यह नहीं कहेंगे कि यह डेफिसिट बजट बुरा है । तो इस हिसाब से यह जो डिफिसिट बजट है यह डिवेलिंपग इकानोमी का बजट है और प्रिंसीपल्ज़ आफ बजटिंग के मुताबिक है । दूसरी तरफ यह कहा गया है कि इससे इनफ्लेशन होती है। मैं कहता हूँ कि यह उल्टा इनफ्लेशन को चेक करता है क्योंकि इसमें सेविंग स्कीमें और कुछ दूसरी स्कीमें हैं।

मेरे फाज़ल दोस्त टण्डन साहब ने एक दो सवाल बड़े अहम उठाए हैं। एक सवाल तो यह उठाया है कि हम यह रुपया कहां से लेंगे और यह कैसे लेंगे । लेकिन मैं इनको कहता हूँ कि आप इत्मीनान रखें, इसके लिये जो पालेसी गवर्नमेंट ने बनाई है कि हमने यह स्टेट आफ डिवेलिंपग इकानोमी बनानी है, उसको सामने रख कर हम हर तरह से कोशिश करेंगे और सोचेंगे कि इस स्टेट की डिवेलपमेंट के लिये रुपया किस किस तरह से लिया जाए --

Chaudhri Mukhtiar Singh Malik : What about future taxes ?

वित्त मन्त्री : यह जो सवाल है कि टैक्स लगाएंगे या नहीं लगायेंगे इसके जवाब में मैं यह अर्ज़ कर देना चाहता हूँ कि अगर हमें टैक्स लगाने ही पड़ेतो इसके लिये हमारी यह पालिसी है कि टैक्स उन लोगों पर लगाए जाएं जो देने के काबल हों और उन पर न लगाये जाए जो देने के काबल नहीं हैं।

दूसरी तरफ उन्होंने दो तीन चीज़ें और कही हैं। उन्होंने स्माल होल्डिंग्ज़ वालों का ज़िक्र किया । मैं खुश हूँ यह बात टंडन साहिब ने कही (विघ्न) मेरे मन में यह मामला उसी वक्त से था जब से यह मिनिस्ट्री आई । आप इसे कमिटमेंट समझ लीजिए, उनकी इच्छा समझ लीजिये जो पिछले फिनांस मिनिस्टर थे, उन के मन में यह बात थी, सिर्फ मन में ही नहीं थी बल्कि उन्होंने इस की सारी इम्पली-केशनज़ को भी देखा था मगर बाद में यह ख्याल बना कि अगर किसी को रिमिशन देनी हो, रियायत देनी हो तो यह भी देखना चाहिए कि इसका असर क्या होता है । (विघ्न) मैं जानता था कि किसानों को यह रियायत देने के लिये कुछ इधर उधर से बचत हो सकती है मगर अगर उसी रियायत के पैसे को इस तरीके से दिया जाए कि जो एक प्रोडक्टिव मैथड हो, किसान की पैदावार बढ़े उसका स्टैंडर्ड आफ लाइफ ऊंचा हो तो सरकार का ध्यान ऐसे तरीके निकाल ढूंडने की तरफ रहा । दो-तीन स्कीम्ज़ इस बारे में भी देखी गई। एक यह थी कि जो लोग बंजर जमीन में कूआं लगा लें---इस वक्त सरकार इसके लिये लोन देती है, 25 फीसदी सबसिडी भी देती है---तो उन का मालिया बारानी की बजाए चाही हो जाता है । इस बारे में सोचा जा रहा है कि इस बारे में तरक्की कैसे की जा सकती है............

- **Chief Minister** : Announce it.

वित्त मन्त्री : मेरे साथी कहते हैं कि ऐनाउंस कर दो । आप जानते हैं कि बारानी इलाकों में कूआं लगाने की हालत में उस ज़मीन पर चाही मालिया लग जाता है मगर अब हमने यह फैसला किया है कि अब ऐसी जमीन पर चाही होने की हालत में चाही रेट नहीं लगाए जाएँगे । (तालियां) मैं आपको बताऊं कि मेरे मन में बहुत सी तजवीज़ें हैं । जहां तक फार्मर का ताल्लुक है मैं टंडन साहिब को बताना चाहता हूं (विघ्न) आप ज़रा इंतज़ार करें । (विघ्न) नेक कामों के लिये वक्त अगर ज्यादा भी लग जाए तो ख्याल नहीं करना चाहिए ।

श्री बलरामजी दास टंडन : स्पीकर साहिब, टाइम बेशक ऐक्सटैंड कर दें ।

वित्त मन्त्री : मैंने किसानों के बारे में यह कहना है......

ਸਰਦਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ : On point of information, Sir. ਫਿਨਾਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਹੀ ਰੇਟ ਨਹੀਂ ਲਏ ਜਾਣਗੇ । ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਇਆ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਏ ਜਾਣਗੇ ਜਾਂ ਬੰਦੋਬਸਤ ਹੋਣ ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ ?

ਵਿੱਤ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗੇ । (ਤਾੜੀਆਂ)

ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ : On a point of information, Sir ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗੇ । ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਸਦਾ ਹੀ ਇਥੇ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ? (ਹਾਸਾ)

ਵਿੱਤ ਮੰਤ੍ਰੀ : ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਰਹਾਂਗੇ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗੇ । ਤੁਸੀਂ ਆਵੋ ਤਾਂ ਲੈ ਲੈਣਾ । (ਹਾਸਾ)

बाकी रहा दूसरे सैक्शन का यानी बिज़नैसमैन, डीलर्ज़ या ट्रेडर्ज़ वगैरह का । मैं जानता हूं कि उन के मन में मेरे मुताल्लिक कुछ शकूक हैं । मगर मैं उनको यकीन दिलाना चाहता हूं कि उन के सारे शकूक गलत साबत होंगे । मैं यह जानता हूं कि कम्पलीकेटिड प्रोसीजर आफ असैसमैंट और रियलाइजेशन आफ टैक्सेशन कुरप्शन का कारण है । (तालियां) जहां किसी को किसी न किसी तरीके से किसी दूसरे को तंग करने का मौका मिल जाए वहीं पर करप्शन होती है । उसके लिये टंडन साहिब और कुछ दोस्त मुझ से मिले, पहले व्यापारी भी मिलते रहे हैं । मैं इन सबको यकीन दिलाता हूं कि सरकार का हरगिज यह मनशा नहीं है कि उनको किसी तरह से भी तंग किया जाए बल्कि गवर्नमेंट चाहती है कि उनकी बिज़नैस तरक्की करे ताकि हमें उससे ज्यादा आमदनी आए । मैं जानता हूं कि अगर पंजाब का बिज़नैस दिल्ली चला जाता है तो इससे उनको भी नुकसान है और पंजाब को भी नुकसान है । सरकार को पंजाब के हर सैक्शन की बहबूदी का ख्याल है । इन हालात में मैं कह सकता हूँ कि उनके जो खदशात हैं वह गलत हैं । ऐक्ट में जितनी खामियां हैं जो बायसे इवेज़न हैं या बायसे तकलीफ हैं उन पर गौर हो रहा है ।

श्री अध्यक्ष : आप और कितना टाइम लेंगे ? (How much more time will the hon. Finance Minister take ?)

वित्त मन्त्री : 15 मिनट और दे दें ।

EXTENSION OF TIME

Mr. Speaker : Is it the pleasure of the House that the time of the sitting be extended ?

(*Voices* : *Yes, Yes.*)

Mr. Speaker : All right. The House will sit up to 7.45 p.m.

GENERAL DISCUSSION OF THE BUDGET FOR THE YEAR 1965-66 (Resumption) concld.

वित्त मन्त्री : स्पीकर साहिब, जहां तक साथ वाली स्टेट्स में टैक्सों के रेट्स में डिसपैरिटी का सवाल है इस सिलसिले में जो शिकायत है वह मुझे मालूम है। पेपर वालों को यह शिकायत है कि उनकी तजारत तबाह हो गई है क्योंकि जो सेल्ज़टैक्स यहां है वह ज्यादा है और दिल्ली में कम है । इसी तरह से हिमाचल में बाज़ चीज़ों पर यह टैक्स है ही नहीं । मैं इस बारे में आपको बताना चाहता हूँ कि आप की गवर्नमेंट इस बारे में बड़ी तनदेही से कोशिश कर रही है कि और नहीं तो कम से कम जो इस ज़ोन की स्टेट्स हैं उनमें तो यूनीफारमिटी आफ रेट्स हो जाए । इसलिये इन को किसी तरह के खदशे नहीं होने चाहिएं कि इन के इन्टरैस्ट्स का ख्याल नहीं रखा जा रहा, उन को किसी तरह से घबराने की ज़रूरत नहीं है । वह आएं, सहयोग दें और अपनी मुश्किलात सरकार को बतायें । और जो भी आनरेबल मैम्बर्ज़ उन के साथ आना चाहें आ जाएं और मैं इस बात पर खुले तौर पर बहस करने के लिये तैयार हूँ। और उन के सामने सारे हालात रख दूंगा और उन्हीं को जज बनाने के लिये तैयार हूँ ताकि कोई फैसला हो सके । (प्रशंसा)

हमारे मन में बहुत सी चीजें हैं और यह जगलरी का पटारा नहीं जैसा कि एक मैम्बर ने इशारा किया था । यह तो मैजीशियन का पटारा है।

प्रोफैशनल टैक्स के बारे में साफ कह देना चाहता हूँ कि मैं इसको हटा देने के हक में नहीं हूँ। हो सकता है कल को मेरा ख्याल बदल जाए और मैं यह समझूं कि किसी के साथ कोई किसी तरह की डिस्क्रिमीनेशन हो रही है । अगर आप अंदाज़ा लगाएं तो इस टैक्स को हटाने से एक सैक्शन के साथ दूसरे सैक्शनज़ की निसबत डिस्क्रिमीनेशन होगी । इस के बारे में मैं इस वक्त कुछ नहीं कह सकता । आपने मुझे फिगर्ज़ दे दी हैं 1 करोड़ और 40 लाख की । लेकिन यह सोचने वाली बात है । कभी जाट दयाल हो सकता है और कभी उसे कन्जूस

[वित मंत्री]

भी बनना पड़ता है । (प्रशंसा) जहां तक प्रापर्टी टैक्स का ताल्लुक है इस पर गौर हो रहा है । असल में सारे टैक्सों की स्ट्रक्चर ज़ेरे गौर है और इन्हें रेशनेलाइज़ करने की बाबत सोचा जा रहा है ।

एक मांग यह की गई कि पे कमिशन मुकर्रर कर दो । लेकिन इसका क्या फायदा होगा ? पे कमिशन का काम तो सरकार खुद कर रही है । जो काम हकूमत अपने आप कर रही हो उसके लिये कमिशन बनाने की क्या ज़रूरत है ? कमिशन भी तो गवर्नमेंट ने ही बनाना है । और मुझे इन कमिशनों के बारे में तजुरबा है । रोज ही केस आते हैं कि जब एक दफा कमिशन बना दो, खत्म ही नहीं होता और उसका कोई एन्ड ही नहीं होता । (प्रशंसा)

लेकिन जहां तक पे स्केलों का ताल्लुक है सरकार इस बात पर गौर कर रही है और जो एनामोलीज़ हैं उन्हें स्टडी किया जा रहा है और तवज्जो दी जा रही है ।

टीचरों के बारे में मैं अर्ज़ कर दूं कि जितनी हमदर्दी सरकार की उन के साथ थी इन्होंने उसका नाजायज़ फायदा उठाने की कोशिश की है । मैं फिर भी इस बात के लिये उन्हें कोई सज़ा नहीं देना चाहता । उस वक्त यह समझ लिया गया था कि हो तो जाना है क्यों न इस बात का फायदा उठाया जाए । Why should we not take the credit ?

Baboo Bachan Singh : The hon. Finance Minister is uncharitable.

Minister for Finance : It might be uncharitable but at the same time any approach which leads to agitation, should be condemned.

Sardar Gurnam Singh : What about constitutional agitations ?

Minister for Finance : An agitation whether it is constitutional or unconstitutional does affect the administration adversely and it should, therefore, be condemned. मैं इन्हें यकीन दिलाता हूँ कि सरकार के मन में कोई इस बात के लिये रंज नहीं । किसी की मांग हो वह आनी चाहिए । और जब तक तकलीफ बताई नहीं जाती, पता नहीं चलता । जिसको तकलीफ हो उसने श्रीक्स और क्राइज़ तो करनी ही हैं । इसके बावजूद भी गवर्नमेंट के मन में इस बात का ख्याल नहीं कि स्ट्राइक क्यों की गई । जो जायज़ मुतालबा हो उसे देखना ही चाहिए । और हम उनकी तन्खाहों के बारे में जितनी भी इम्प्लीकेशन्ज़ हैं उन्हें एग्ज़ामिन कर रहे हैं । और इस केस को सिम्पेथैटीकली और एक्टिवली कनसिडर किया जा रहा है । जो मांगें उन्होंने पहले की थीं, जब मुझे मिले थे वह तो जायज़ थीं और जो बाद में पेश कीं

वह नाजायज थीं । उनका ख्याल था कि एक कदम तो रख दिया है अब दूसरा कदम और आगे बढ़ा दो । यह नाजायज चीज़ है । हम अपनी बात पर अब भी कायम हैं जो हमने कही थी जब यह मेरे पास आए और फिर यह सी. एम. साहिब के पास गए और उन्होंने ने भी यही कहा था और मैं उन्हें यकीन दिलाता हूँ कि उनका केस एक्टिवली कन्सिडर हो रहा है ।

ट्यूबवैल पर बिजली की ड्यूटी को कम करने के बारे में कहा गया है और इसके साथ ही कहा गया कि चैफ कटर पर भी बिजली की ड्यूटी न ली जाए । मैंने इस बात पर विचार करने के लिये कहा है । यह कहा गया कि जाट फिनांस मिनिस्टर हो और फिर वह जाटों के मुफाद के लिये कुछ न करे । यह बात नहीं । मैंने जाट हकूमत को भी देखा है जिस वक्त सर छोटू राम मिनिस्टर थे और जाट हकूमत थी । उसके बाद की भी हकूमतें देखी हैं। आप इस जाट के बजट का मुकाबला करके देख लें कि कहां तक इस बजट में फारमर को फायदा पहुंचाने की कोशिश की गई है । (प्रशंसा) यह बात भी ज़ेरे गौर है जिसका जिक्र किया गया है ।

एक और बात का ध्यान दिलाया गया है कि म्युनिसिपल कमेटियों की लिमिट के अन्दर जो ज़मीन ज़ेर काश्त है उस पर तो टैक्स लिया जाता है और जो खाली प्लाट हैं इन पर प्रापर्टी टैक्स नहीं लिया जाता । इसकी तरफ सरकार की तवज्जो दिलाई गई है । इस तरह की डिस्क्रिमीनेशन क्यों है ? इस चीज पर गौर किया जाएगा ।

इन्होंने यह कहा है कि ट्यूब वैल पर जो बिजली एग्रीकल्चर पर्पज़िज़ के लिए इस्तेमाल की जाए उस पर कोई टैक्स न लिया जाय लेकिन अगर उस बिजली पर कोई टोके की मशीन लगा ले तो उस पर इलेक्ट्रेसिटी ड्यूटी क्यों ली जाती है ? मैं इस बात को देख लूंगा । इस बात को सोच विचार कर देखा जाएगा कि इसमें कितनी फिनांशल इम्प्लीकेशन्ज़ हैं और किस हद तक यह मांग जायज़ है और सरकार क्या कुछ कर सकती है।

इतना कहने के बाद मैं आनरेबल मैम्बरों पर ही छोड़ता हूं कि वह इन सारी बातों को मन में रख कर इस बजट को एक्सेप्ट करने को तैयार हों । हमारी नियत नेक देख कर और काम करने की लगन देख कर हर तरफ से मैं समझता हूं कि इस बजट की सराहना होनी चाहिए ।

(सब ओर से प्रशंसा) (तालियां) (थम्पिंग)

7.40 p.m.

(The Sabha then adjourned till 9.30 a.m. on Thursday the 12th March, 1965.)

1445—28-8-65—366—C., P. & S. Pb., Patiala.

PUNJAB VIDHAN SABHA

DEBATES

12th March, 1965

Vol. I—No. 17

OFFICIAL REPORT
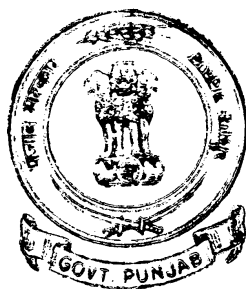
CONTENTS

Friday, the 12th March, 1965

Punjab Vidhan Sabha, Secretariat, Chandigarh

Price : Rs. 14.20

ERRATA

to

Punjab Vidhán Sabha Debates Vol. I, No. 17, dated the 12th March, 1965.

Read	*For*	*Page*	*Line*
the	ths	(17)2	16
इसका	सका	(17)5	6 from below
कामरेड	कायरेड	(17)5	5 do
तो	नो	(17)9	3 do
these are about	the are	(17)11	2
Delete the word 'be' before the word 'with'		(17)11	9
no point	no a point	(17)16	10 from below
it is also	it is a also	(17)17	19
चीफ	चीद्ध	(17)22	12
फाईल	काईल	(17)22	13
रहा	प्रहा	(17)23	6 from below
CONSTRUCTED	CONSTRECTED	(17)32	2
statement	statment	(17)32	last but one
Harnam Singh Chamak	Harnam Singh C amak	(17)35	13 from below
Scale	sca	(17)37	8
Financial	Finacncial	(17)46	8
deficit	deficite	(17)46	23
Smt. Charanjit Kaur	Smt. Charanjit Karur	(17)47	7
IRRIGATION	IKRIGATION	(17)48	4

P. T. O.

Read	*For*	*Page*	*Line*
permanent	permenent	(17)49	21
time	timc	(17)53	5
176	776	(17)53	S. No.
payment	paymnet	(17)53	9
the rest of	the rest of he	(17)58	9
compensation	compensatlon	(17)60	last but one
Industries	Indurtries	(17)61	12 from be'ow
Delete 'above'	between 'not' and 'mentio.i'	(17)68	19 do
Karnal	Karna	(17)68	Last
machinery	machienery	(17)71	4 from below
higher ups	highe rups	(17)76	8
Deputy	Depu y	(17)78	9
acknowledgement	acknowledgemen	(17)78	14
licensees	licensces	(17)81	3
litres	liters	(17)81	19,29
Putlighar	Putigarh	(17)82	9
125-5-175	25-5-175	(17)84	6
Borer	Borar	(17)84	11
Vulcanizer	Volcanizer	(17)84	15
Shrimati	Shrimari	(17)91	S. No. 19
Chief Minister	Chief Ministea	(17)126	1
Affected	Effected	(17)129	22
Drain	Drin	(17)137	1, 13
humbly	my	(17)138	3
of the	the	(17)138	6
Member	ember	(17)144	last but one

Read	*For*	*Page*	*Line*
एडमिनिस्ट्रैशन	एडमिनिस्ट्रशन	(17)148	19–20
वैलविशर	लवैविशर	(17)157	27
रजिस्टर्ड	रिजस्टिर्ड	(17)158	last
का नारा	कानारा	(17)159	4
come	c me	(17)164	19
thinks	thinks.	(17)165	2
चिट्ठी	चिट्ाठी	(17)165	7 from below
केस टराई	केसटराई	(17)165	last but one
actually	actuall	(17)168	10
रौंगट	रौंगट	(17)168	18
गया)	गया ।	(17)169	16
wrong	wro g	(17)169	28
कातिल	कात्ल	(17)171	1
उपाध्यक्षा	उपाव्यक्षा	(17)171	10
बैठ जाता	बैठ जा ज ता	(17)171	20
परेशानियों	प्रेरशानियों	(17)172	5
तोहमततराज़ी	तोमत राज़ी	(17)172	8
earmarked	yearmarked	(17)172	21-22
ਵੇਲੇ	ਵੇਲ	(17)173	3
ਹਾਲ	ਗੱਲ	(17)175	1
ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ	ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ	(17)176	18
ਕੀਤਾ	ਕੀਤਾ ਗਿਆ	(17)176	23
ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ	ਮਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ	(17)178	15
Delete the word 'ਬਣਾਈ' after the word 'ਲਈ'		(17)179	4 from below
जालन्धर	जालत्धर	(17)182	19
कमिश्नर्ज़	कनिश्नरर्ज़	(17)183	11

Read	*For*	*Page*	*Line*
चाहिए	चाहिप	(17)186	28
साहिब	साहिए	(17)186	24
the	he	I	9 from below
Agriculture	Agriculculture	II	15-16 from below
	Agriculculture	II	last and last but one
sections	ections	XVII	15 from below

PUNJAB VIDHAN SABHA

Friday, the 12th March, 1965

The Vidhan Sabha met in the Assembly Chamber Sector 1, Chandigarh, at 9.30 a. m. of the Clock. Mr. Speaker (Shri Harbans Lal) in the Chair

STARRED QUESTIONS AND ANSWERS

*Supplementaries to Starred Question No. 7319.

श्री मोहन लाल : स्पीकर साहिब, मैं अर्ज़ करना चाहूंगा कि मिनिस्टर साहिब जो इस फैक्टरी के मालिक हैं मौजूद नहीं हैं। इन्होंने जो स्टेटमेंट दी है मुमकिन है इसकी क्लैरीफिकेशन के सिलसिले में C.M. के पास पूरी डीटेल न हो, यह मेरा अपना अंदाज़ा है । इसलिये मैं भी चाहूंगा कि इस सवाल पर उस दिन सप्लीमेंटरी करने की इजाज़त दी जाए जिस दिन मिनिस्टर साहिब हाउस में स्वयं मौजूद हों।

Mr. Speaker : If the Government is in a position to reply, the supplementaries can go on.

मुख्य मन्त्री : इसके जवाब के लिये, स्पीकर साहिब, मुझे और टाइम चाहिए, मैं अभी फैक्टस फाइंड आउट कर रहा हूँ।

Mr. Speaker : All right, the Supplementaries are postponed.

†SUPPLEMENTARIES TO STARRED QUESTION No. 7338

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : स्पीकर साहिब, कल मेरे एक सवाल के जवाब में आपने फरमाया था कि इस पर कल, यानी आज सप्लीमेंट्रीज़ पुट किये जा सकेंगे ।

Mr. Speaker : That question related to the Minister for Public Works, who is not here today. Because he made a request that supplementaries on that question be postponed to a later date, they have been postponed.

श्री ओम प्रकाश अग्निहोत्री : उन को कब पुट करने की इज़ाजत दी जाएगी ?

---

*N. B. Starred Question No. 7319 along with its reply appears in P.V.S. Debate Vol. 1 No. 8 dated 3rd March, 1965 (After-Noon Sitting)

†N. B. Starred Question No. 7338 along with its reply appears in P.V.S. Debate, Vol. 1 No. 15 dated 11th March, 1965. (Morning Sitting)

Mr. Speaker : Supplementaries on that question will be allowed possibly on Monday or Tuesday next. But it will come on the agenda of that day.

Next question please.

CASES REGISTERED AGAINST SHRI KARTAR SINGH, MUNICIPAL COMMISSIONER AND OTHERS IN CITY P. S. KARNAL.

***7736. Comrade Ram Piara :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether it is a fact that a case against Shri Kartar Singh, Municipal Commissioner, Shri Kirpal Singh, Shri Ram Lal and Shri Jaswant Singh was registered during the month of September, 1964 at the City P. S. Karnal, if so, a copy of the FIR be laid on the Table of the House;

(b) whether the accused were arrested by the police, if so, when together with the date when they were released on bail;

(c) whether the challan of ths said case has been put up in the Court, if so, when, if not, the reasons therefor and the approximate time by which it is likely to be put up;

(d) whether any other case against Shri Kartar Singh, Municipal Commissioner, Karnal has also been put up by the Karnal Police in the Courts, if so, when;

(e) whether any enquiry regarding fertilizer is pending against the said Municipal Commissioner with Police/CIA if so, since when and the approximate time by which it is expected to be finalized ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes. It is a fact that case FIR No. 213, dated 15th August, 64 u/s 409 IPC, PS City Karnal was registered against Sarvshri Kartar Singh, Municipal Commissioner and Kirpal Singh, Jaswant Singh and Ram Lal. A copy of the FIR is laid on the Table of the House.

(b) All the four accused surrended in the Court of Sessions Judge, Karnal on 28th September, 64. They were admitted to interim bail till 3rd October, 64. The bail was not confirmed, so the Police arrested them on 3rd October, 64. They were released on bail on 22nd October, 64 by the Sessions Judge, Karnal.

(c) The challan of the case has not been put in court so far. The statement of one witness remains to be recorded.

(d) Shri Kartar Singh, Municipal Commissioner is also an accused alongwith others in case FIR No. 109, dated 15th May, 58 u/s 420/468 IPC, P.S. Sadar Karnal. The investigation has been finalised and the case is being put in court.

(e) No enquiry is pending with District Police against Shri Kartar Singh regarding fertilizer.

दरादप्रक्रिया-संहिता की धारा 154 के अधीन रिपोर्ट हुई पुलिस द्वारा प्रज्ञेय अपराधों की प्रथम सूचना रिपोर्ट संख्या नं० 213, थाना शहर करनाल जिला करनाल, घटना की तारीख और समय

1.	रिपोर्ट की तारीख और समय	रपट नं० 12 मौरखा 18-3-64 समय 12-5 बजे दिन
२.	सूचना देने वाले या फरयादी का नाम तथा निवास-स्थान	आदेश अनुसार एस. पी. साहब तहरीर आर्मट्रेड रजिस्ट्रार फो. पो. करनाल।
3.	अपराध (और धारा) और माल यदि कुछ दिया गया हो के बारे संक्षिप्त कैफीयत।	जेर दफा 409 आई. पी. सी.
4.	थाने से घटनास्थल की दूरी और दिशा	नई मण्डी जानिब गरब फासला 2 फरलांग।
5.	अनुसंधान सम्बन्धी कार्यवाही यदि सूचना दर्ज करने में कोई देर हुई हो तो उसका कारण दीजिए	कुछ देरी नहीं हुई।
6.	थाने से रवाना होने की तारीख और समय	तिथि 19-9-64 समय 9 ए. एम.।

सूचना के नीचे सूचना देने वाले के हस्ताक्षर या मोहर अंगूठा का निशान होना चाहिए अगर (प्रथम सूचना) लिखने वाले अफसर के हस्ताक्षर प्रमाण स्वरूप होने चाहिएं।

No. 12136-/K, dated Karnal, the 12th September, 1964, from the Assistant Registrar Co-operative Societies, Karnal to the Superintendent of Police Karnal Subject:—Embezzlement of the Sale-proceeds of fertilizers and the funds of the Karnal Co-operative Marketing cum-processing Society Ltd. Karnal—Registration of a case u/s 409 I.P.C.,Sir,I have the honour to say that according to the scheme governing the distribution of fertilizers, all stocks of fertilizers are procured by the Co-operative Department on Government account and such stocks are given on credit to the Punjab State Co-operative Supply and Marketing Federation Ltd. Chandigarh who act as the sole distributor for all kinds of fertilizers so procured under an agreement entered into with them by the Punjab, in the Co-operative Department. The State Federation have undertaken to distribute the stocks of fertilizers through the District Wholesale Co-operative Supply and Marketing acting as District agents. Marketing Societies as Rail Head Agencies and the Primary Societies functioning as village depots.

2. That in pursuance of the scheme briefly setout in the proceeding paragraph the Karnal District Whole sale Co-operative Supply and Marketing Society Ltd.,Karnal (a registered institution under the Punjab State Cooperative Societies Act) has been appointed as an agent for the supply of fertilizers in Karnal District by the Punjab State Co-operative Supply and Marketing Federation, Chandigarh and the former has appointed the Karnal Cooperative Marketing-cum-Processing Society Ltd. as its rail head agent.

3. That as the stocks of fertilizers are originally the property of the State, the staff of the Co-operative Department is required to physically verify such stocks annually

during the first 5 days of April, each year. In pursuance of the aforesaid instructions Shri Kesho Ram Garg, Inspector, Co-operative Marketing Societies, Kaithal was detailed to conduct physical verification of stocks of fertilizers which were in the custody of the Karnal Co-operative Marketing-cum-Processing Society Ltd., at the end of March, 1964. However, Shri Amrik Singh formerely Assistant Registrar, Co-operative Societies, Karnal also joined the aforesaid Inspector and conducted the physical verification of stocks of this society from 5th April, 1964 to 7th April, 1964. As a result of the physical verification of the stocks which was completed on 7th April, 1964, it was found that the value of the stocks of fertilizers which were found short in the Godown of the aforesaid society calculated at Rs. 66,406.98. As to the quantity of fertilizers which was found short, it stood as follows:—

Kind of fertilizers	QUANTITY		
	Tons	*Quaintal*	*Kgms.*
1. Amonium Sulphate	137	2	96
2. Calcium Amonium Niterate	35	6	97
3. Super Phosphate	5	0	80
4. Urea	8	4	50

4. According to the evidence available the stocks of fertilizers were kept in the custody of Shri Kartar Singh, President of the Society. There is also proof to the effect that the Sale-proceeds of the aforesaid stocks have been wrongly embezzled by Shri Kartar Singh with the connivance/complicity of Shri Kirpal Singh, Director and Shri Jaswant Singh, Manager of the Society. Mention may also be made of the fact that at the time of physical verification of stocks charge number of bags were found containing pure common salt instead of fertilizers in the Godown of the Marketing Society. Prima facie it amounts to a planned cheating also.

5. Apart from the defalcation of the stocks of fertilizers as mentioned above sum of Rs. 42,683.90 on account of the sale proceeds of other fertilizers was also due from the Karnal Co-operative Marketing-cum-Processing Society Ltd. to the Karnal District. Wholesale Co-operative Supply and Marketing Society at the time the stocks of fertilizers were checked by the aforesaid officials in April, 1964. However, a sum of Rs. 24,011.20 was recovered in cash from Shri Kartar Singh, President of the Karnal Co-operative Marketing cum-Processing Society on 6th April, 1964. Thus leaving behind a balance of Rs. 18,672.70 This amount has neither been deposited in the District Wholesale Co-operative Society, nor has the same been found in the cash of the Karnal Co-operative Marketing Society. According to the same scheme approved by the Co-operative Department, the Karnal Co-operative Marketing Society was duty bound to remit the aforesaid sale-proceeds to the District Wholesale Co-operative Society, Karnal, alongwith the statement of sales every month. In fact the money realized by the society becomes Government money on the very date the stocks of fertilizers are sold in cash and any amount retained unlawfully there-after is an embezzelement of Government money. On perusal of the cash book of the Karnal Cooperative Marketing Society it becomes clear that Shri Kartar Singh, President is the person who mainly handled the cash of the Society. There were, however, a few occasions when the signatures of Shri Ram Lal Accountant of the Society were also taken on the cash book of the Society. There is also evidence available from the proceeding book of the society indicates that Shri Kirpal Singh Director of the Society, Shri Kartar Singh, President, and Shri Ram Lal Accountant were the persons who could draw the money deposited by the society in any bank. Besides there are also other factors which lead to the conclusion that Shri Kartar Singh, Shri Kirpal Singh and Shri Ram Lal are the persons against whom there is *prima facie* case of embezzling the aforesaid sale-proceeds of fertilizers amounting to Rs. 18,672.70.

6. In view of the position explained above it is requested that (i) a case for embezzling the sale-proceeds of stocks of fertilizers of the value of Rs. 66,406.98 which were found short at the time of physical verification in April, 1964 be registered against Shri Kartar Singh, President, Shri Kirpal Singh, Director and Shri Jaswant Singh, Manager of the Karnal Co-operative Marketing Society Ltd., Karnal; and (ii) another case, for embezzling the sale-proceeds of fertilizers amounting to Rs. 18,672.70 may kindly be registered against Shri Kartar Singh President, Shri Kirpal Singh, Director and Shri Ram Lal, Accountant of the Karnal Co-operative Marketing Society Ltd., Karnal in the Karnal City Police Station for investigation.

Sd/-
Mohinder Singh
Assistant Registrar,
Cooperative Societies,
Karnal

S.H.O. City Karnal please register a case today and take up investigation vigorously.

Sd/- Brijinder Singh, 18.9.64.

अज थाना इमरोज़ मन सब इन्स्पैक्टर जब कि दफ्तर पुलिस करनाल में मौजूद था तो तहरीर बाला जनाब एस.पी. साहब करनाल ने मुझे देते हुए केस रजिस्टर करने का हुक्म सादर फरमाया जिस पर रिपोर्ट इबतदाई हिज़ा बजुर्म 409 ताज़ीराते हिन्द मरतब हुई । मन सब इन्स्पैक्टर मसरूफ बह तफ्तीश हुआ । नकूल रिपोर्ट इबतदाई अफसरान मजाज़ को अरसाल होंगी ।

दस्तखत अंग्रेज़ी अटल बिहारी माथुर
सब इन्स्पैक्टर एस. एच. ओ. थाना सिटी करनाल ।
तिथि 18–9–64

कामरेड राम प्यारा : क्या होम मिनिस्टर साहिब बताएंगे कि जैसे उन्होंने पार्ट (डी) के जवाब में फरमाया है 15–5–58 को ज़ेर दफा 420/468 केस रजिस्टर हुआ है, मगर 7 साल तक केस अदालत में न भेजने की आखिर क्या बजह है ?

गृह तथा विकास मन्त्री : कारण क्या है डीले हो गई है।

कामरेड राम प्यारा : यह केस कब तक अदालत में जायेगा ? इस बात के लिये क्या होम मिनिस्टर साहिब यकीन दिलायेंगे ?

मन्त्री जैसे मैंने जवाब दिया है कि 'The case is being put in the Court' सका मतलब ही यही है कि जल्दी ही हो जायेगा ।

कामरेड राम प्यारा : इस सवाल के पार्ट (ए) के जवाब में कहा गया कि 15–8–64 को उन के खिलाफ मुकदमा दर्ज हुआ 20 दिन तक ज़मानत भी न ली गई । यह अब कब तक एक्सपीडाइट हो जायेगा ?

मन्त्री : इसके लिये अभी मैं इतना ही कह सकता हूँ कि यह जल्दी ही हो जायेगा ।

श्री मंगल सेन : क्या होम मिनिस्टर साहिब बतायेंगे कि 15-5-58 से मुकदमा दर्ज हुआ पड़ा है। इनके ख्याल के मुताबिक 7 साल से यह अभी थोड़ा सा अर्सा हुआ है। मैं पूछ सकता हूँ कि इसका कारण क्या है?

श्री अध्यक्ष : फैक्ट यह है कि नहीं भेजा है' और क्या? (The fact is that it has not yet been put in the Court. What else does he want?)

कामरेड राम प्यारा : यह तो रिकार्ड की बात है स्पीकर साहिब, दो दफा होम मिनिस्टर साहिब ने यकीन भी दिलाया है। यह उनके साथी लाज़मी तौर पर....

Mr. Speaker : It is a matter of opinion. The hon. Member may ascertain the facts from the hon. Minister.

कामरेड राम प्यारा : मैं यह बात पूछनी चाहूँगा कि 5,000 मन की जो गोडाऊन से निकासी हुई यह एक महीने में हुई साल में हुई या दो साल में हो गई?

मन्त्री : यह तो सारी डीटेल की बात है। जब यह केस कम्प्लीट हो जायेगा हम इसको भेज देंगे, आज तक जो भी कार्रवाई की गई यह केस को कमप्लीट करने की ग़रज़ से ही की गई। हम इसे जल्दी से जल्दी कमप्लीट करवाने की कोशिश कर रहे हैं।

चौधरी दर्शन सिंह : क्या वज़ीर साहिब बतायेंगे कि 17 अप्रैल को जैसा कि कहा गया एफ. आई. आर. दर्ज करवाई। एक लाख रुपये का सवाल हो, 4 महीने तक एफ. आई. आर. दर्ज न हो इतनी डीले के आखिर कारण क्या हैं?

मन्त्री : पहले सारे मामले की जांच पड़ताल की गई, इसके बाद एफ. आई. आर. दर्ज करवाई।

श्री फतह चन्द विज : इस देरी का यह कारण तो नहीं कि वह प्रदेश कांग्रेस कमेटी के मैंबर हैं?

Mr. Speaker : We are not concerned with the political parties.

मन्त्री : हमें इस बात से कोई ताल्लुक नहीं कि वह कांग्रेस, कम्युनिस्ट, अकाली जन-संघ या किसी और पार्टी से ताल्लक रखता है। जब हमारे नोटिस में कोई बात आई हमने केस पुलिस को दे दिया।

कामरेड राम प्यारा : क्या यह बात आई. जी. पुलिस के नोटिस में आई है कि लोकल पुलिस उन मुलज़मों की बहुत ही ज्यादा इमदाद कर रही है?

मन्त्री : यह सवाल आपने उठाया है, अगर ज़रूरत पड़ी तो ग़ौर कर लिया जायेगा।

COMPLAINT AGAINST I. G. OF POLICE PUNJAB

***7770. Comrade Ram Piara :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state —

(a) whether it is a fact that the present I. G. of Police Punjab made purchases and was given gifts of some sanitary goods in Pakistan within the last four/five years when he visited Pakistan in connection with official business or private business, if so, the total value of the goods purchased together with the value of the goods which he got as gift with the details thereof;

(b) whether any intimation about the goods referred to in part (a) above from the said I. G. of Police was received by the Government, if so, the details thereof;

(c) whether the sanitary goods or other goods were brought by the said officer in the official transport or by private transport, if official, whether the necessary permission was sought from the Government, if so, when, if not, the reasons therefor;

(d) whether in addition to the Central Government Rules, Punjab Govenment have formulated any rules for the officers of Punjab Government in connection with the making of purchases in or receiving gifts from Pakistan or other foreign countries if so, the details of the rules so formulated and whether these rules were observed by the I. G. of Police, Punjab while making the said purchases or receiving gifts, if not observed, the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh : (a) It is correct that the I. G. Police, Punjab purchased some sanitary goods from Lahore when he visited that place as a member of a Goodwill Mission in January, 1961. The total value of these goods was Rs. 418/-. It is not correct that he accepted any gifts from there.

(b) No intimation was sent by him to Government because the rules did not prescribe anything of that type.

(c) The sanitary goods were brought by the I. G. Police in the official car in which he travelled to Lahore and back. He is entitled to carry his personal effects in that car and no special permission is required in that connection.

(d) There are no rules framed by the Punjab Government to regulate purchases by their officers from Pakistan. The provisions included in the Government Servants Rules on the subject apply to receiving of gifts.

कामरेड राम प्यारा : क्या होम मिनिस्टर साहब बतलायेंगे कि आई. जी. साहब ने उस सैनेटरी गुड्ज़ को जो 418 रुपया का वह अपनी कार में ला रहे थे, कस्टम के मुकाम पर दर्ज करवाया ?

Mr. Speaker : Custom authorities are not under the jurisdiction of the Punjab Government. The hon. Member may please ask supplementaries only about those matters which are under the jurisdiction of the State Government.

कामरेड राम प्यारा : मैं जनाब यही पूछना चाहता हूँ कि क्या आई. जी. साहब ने कस्टम वालों को बतलाया कि वह माल ले जा रहे हैं या नहीं ?

Mr. Speaker : It is not within the jurisdiction of the Punjab Government.

Comrade Ram Piara : Kindly let the Home Minister say so.

Mr. Speaker : I cannot allow such a question.

कामरेड राम प्यारा : क्या चीफ मिनिस्टर और होम मिनिस्टर साहब ने एन्क्वायरी करने के बाद यह हुकम दिया कि चूंकि आई. जी. साहब ने कस्टम ड्यूटी अदा नहीं की इसलिये वह अब दे दें ।

Home and Development Minister : Nothing happened like that.

कामरेड राम प्यारा : क्या होम मिनिस्टर साहब यह बतलायेंगे कि आई. जी. साहब गुड्ज़ खरीदने के लिये गए यह बात सरकार के नोटिस में थी अगर थी तो किस डेट को इन्हें पता हुआ था ?

मिनिस्टर : अगर आप नोटिस देंगे तो तारीख मालूम करके बतला देंगे । इस वक्त तो तारीख याद नहीं है ।

Chaudhri Hardwari Lal : Will the Home Minister kindly inform the House as to whether the I. G. was ever questioned on this subject and if he has furnished any explanation ?

मन्त्री : चीफ मिनिस्टर साहब ने जो स्टेटमेंट दिया है, वह वैरीफिकेशन के बाद तसल्ली करके दिया है ।

Chaudhri Darshan Singh : On a complaint the enquiry was held. May I know from the Home Minister whether the Government is satisfied that the articles brought from Pakistan are of the value of Rs. 418 ?

मन्त्री : मैं इसका जवाब पूरी तरह से दे चुका हूँ ।

Chaudhri Hardwari Lal : The Home Minister has been pleased to refer to the statement made by the Chief Minister in the last session. I want to know what were the articles of gifts which the I. G. received because the Chief Minister's statement mentioned 'gifts' ?

Mr. Speaker : Today's reply is that no gifts were brought.

Chaudhri Hardwari Lal : Does the Home Minister really maintain that that part of the Chief Minister's statement was incorrect ?

कामरेड राम प्यारा : चीफ मिनिस्टर साहिब ने ऐसा नहीं कहा था।

श्री अध्यक्ष: कामरेड साहब, आपने मेरा काम संभाल लिया है । (The hon. Member has started performing my duties.)

कामरेड राम प्यारा : टाइम बचाने के लिये कर रहा हूँ।

Mr. Speaker : No please. That will be a bad practice.

कामरेड राम प्यारा : क्या चीफ मिनिस्टर साहब यह बतलायेंगे कि यह जो 418 रुपये का सामान था इसके बारे आई. जी. साहब ने कोई स्टेटमेंट दिया था कि वह लाए हैं या कि गवर्नमेंट ने इन्क्वायरी करने के बाद यह मालूम किया कि वह माल 418 रुपए का था ?

मन्त्री : चीफ मिनिस्टर साहब ने सारी इन्क्वायरी करने के बाद यह स्टेटमेंट दिया था कि उन्होंने इस केस को देख लिया और वे सैटिस्फाईड हैं।

कामरेड राम प्यारा : स्पीकर साहब, मैंने जो सवाल पूछा था उसका जवाब नहीं आया ।

श्री अध्यक्ष : गवर्नमेंट यही जवाब देना चाहती है। (The Government wants to give this much reply.)

सरदार लछमन सिंह गिल : क्या होम मिनिस्टर साहिब बतलायेंगे कि आई. जी. को उन आफिशियल्ज़ ने ब्लेम करने के लिए ऐसा किया जिनको कि आई. जी. ने पनिश किया था ?

मन्त्री: बात यह है कि कुछ दरखास्तें आई थीं जो सेडानीमस थीं और कुछ एनानीमस थीं । उनकी बिना पर मैं कोई ऐक्शन लेने के लिये तैयार नहीं हूँ।

कामरेड राम प्यारा : क्या होम मिनिस्टर साहिब यह बतायेंगे कि जब पाकिस्तान में जाने के लिए एक आदमी सिर्फ 75 रुपये तक ले जा सकता है तो इतनी चीज़ें 418 रुपए की कार में कैसे ले आई गई ?

श्री अध्यक्ष : नो प्लीज़ । यह कस्टम से ताल्लुक रखता है । (No, please. This relates to customs.)

मुख्य मन्त्री: जिसने यह शिकायत की थी वह पुलिस का एक डिसमिस्ड आदमी था। वह मैंटल ट्रबल का शिकार था वह मैंटल हास्पिटल में रह चुका था। स्पीकर साहब, इस सिलसिले में पार्लियामेंट में भी सवालात और जवाबात हो चुके हैं। जब यह डेली-गेशन गया था तो पाकिस्तान की अथारिटीज़ ने और हिन्दुस्तान की अथारिटीज़ ने ड्यूटी से मुस्तसना करार दे दिया था । मैं समझता हूँ कि इस सवाल को ज्यादा न खींचा जाय यह सवालात अब समाप्त किये जाएं ।

कामरेड राम प्यारा : क्या कस्टम ड्यूटी से मुसतसना किया गया यह 1961 का वाक्या है ? मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या इसी माल की ड्यूटी 1964 में पे की गई है ?

श्री अध्यक्ष यह कस्टम से ताल्लुक रखता है । (It also relates to customs.)

कामरेड राम प्यारा : नहीं जनाब, इसका जवाब आना चाहिए ।

Mr. Speaker : No. please.

Comrade Ram Piara : He has mentioned that he had been exempted from the Customs Duty.

Mr. Speaker : I cannot allow this as a question.

Pandit Chiranji Lal Sharma : Mr. Speaker, on a point of Order. My point of Order is this. While speaking the Hon. Chief Minister was pleased to tell this House that he had been exempted from the customs duty. If the Chief Minister can speak about custom I want to know whether supplementaries can be put about that or not ?

Mr. Speaker : I Will not allow that.

Pandit Chiranji Lal Sharma :Allowing or not allowing is a separate thing . I want to know whether supplementaries can be put about that or not ?

Mr. Speaker : A question which is not within the jurisdiction of the Punjab Government cannot be allowed.

Chaudhri Hardwari Lal : Well, sir, you are quite right in disallowing questions relating to subjects which do not fall within the purview of the State Government. At the same time the question is not whether custom duty was paid or not paid by a person not connected with the Government. The question is whether the conduct of a very senior official working under the Government was correct or not ? It will be very unfair to the House..

Mr. Speaker : How can the conduct of an official be the subject matter of questions ?

Chaudhri Hardwari Lal : It can certainly be, Sir.

Mr. Speaker : I cannot agree with you.

Chaudhri Hardwari Lal : It can certainly be the subject matter of Questions.

Mr. Speaker : Only facts can be put.

Chaudhri Hardwari Lal : Are we to understand that we cannot put questions regarding the conduct of Government Servants.

Mr. Speaker : If the are facts and not about the opinions.

Chaudhri Hardwari Lal : Well, Sir, I would like to put one supplementary. Is it not in the notice of the Government that the officer in question paid the custom duty since the Chief Minister made the statement?

Home and Development Minister : No, Sir.

ENQUIRY HELD INTO THE AFFAIRS OF JHAJJAR HARIJAN CO-OPERATIVE FARMING SOCIETY LTD.

*7053. **Chaudhri Devi Lal** : Will the Minister for Home and Development be with reference to the reply to Started Question No. 6226 included in the list of Starred Questions for 17th September, 1964 be pleased to state the details of the action, if any, taken on the report of the Assistant Registrar, Co-operative Societies regarding the affairs of the Jhajjar Harijan Co-operative Farming Society Ltd., laid on the Table of the House in reply to part (c) of the aforementioned question ?

Sardar Darbara Singh : The report of Assistant Registrar, Co-operative Societies, Rohtak, placed on the Table of the House in reply to part (c) of the Starred Question No. 6226 commends the division of the society into various small societies for smooth working. In order to have a clear picture of the affairs of the society and also to work out the scope of the division the present Assistant Registrar has ordered a fresh enquiry under section 50 of the Punjab Co-operative Societies Act, 1961. Enquiry has not been finalized so far due to non-availability of the entire record which is with the Punjab High Court. The enquiry officer is, however, making efforts to secure the record.

श्री अमर सिंह : क्या वज़ीर साहिब बताएंगे कि उस इन्क्वायरी के लिए इनक्वायरी आफीसर कौन लगाया गया था और उस की क्या रिपोर्ट है ?

मन्त्री : अभी तक रिकार्ड हाई कोर्ट में है इसलिये वह इन्क्वायरी को प्रोसीड नहीं कर पाया ।

श्री अमर सिंह : क्या इस सदन का कोई मैम्बर भी उस सोसाइटी का मैम्बर है ?

मन्त्री : इसके लिये सैपेरेट नोटिस चाहिए ।

OPENING OF GOVERNMENT COLLEGE IN TEHSIL UNA.

*7525. **Shri Surinder Nath Gautam** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) the total number of Government Colleges in the State at present, tehsilwise;

(b) whether Government has any proposal under consideration to open any new colleges;

[Shri Surinder Nath Gautam]

(c) if the answer to part (b) above be in the affirmative, whether any college is proposed to be opened in Una Tehsil, a backward hilly area of the State, where at present there is no College;

(d) the total number of High Schools at present in Tehsil Una which can cater the new proposed College.

Shri Ram Partap Garg (Chief Parliamentary Secretary) : (a) 38. List of Government Colleges (Tehsil-wise) is laid on the Table of the House.

(b) Yes, one at Hamirpur.

(c) In view of (b) above, the question does not arise.

(d) 38. High and higher Secondry Schools.

STATEMENT

List of Government Colleges Tehsilwise

Amritsar
1. Government College for Women, Amritsar.

Bhatinda
1. Rajindera College, Bhatinda.

Faridkot
1. Brijindera College, Faridkot.
2. Government Training College, Faridkot.

Kharar
1. Government College, Chandigarh.
2. Government College for Women, Chandigarh.
3. Government Post-Graduate Training College, Chandigarh.
4. Home Science College, Chandigarh.

Rupar
1. Government College, Rupar.

Dharamsala
1. Government College, Dharamsala.
2. Government Post-Graduate Training College, Dharamsala.

Gurdaspur
1. Government College, Gurdaspur.

Gurgaon
1. Government College, Gurgaon.

Hissar
1. Government College, Hissar.

Hoshiarpur
1. Government College, Hoshiarpur.

Dasuya
1. Government College, Tanda Urmar.

Malerkolta
1. Government College, Malerkotla.

Sangrur
1. Ranbir College, Sangrur.

Jind
1. Government College, Jind.

Jullundur
1. State College of Sports, Jullundur.
2. Government Training College, Jullundur.

Kapurthala
1. Randhir College, Kapurthala.

Ludhiana
1. Government College, Ludhiana.
2. Government College for Women, Ludhiana.

Muktsar
1. Government College, Muktsar.

Narnaul
1. Government College, Narnaul.

Patiala
1. Mahendra College, Patiala.
2. Government College for Women, Patiala.
3. State College of Education, Patiala.
4. Government College of Physical Education, Patiala.
5. Government Bikram College of Commerce, Patiala.

Nabha
1. Ripudaman College, Nabha.

Jhajjar
1. Nehru College, Jhajjar.

Rohtak
1. Government College, Rohtak.
2. Government College for Women, Rohtak.

Thanesar
1. College of Education, Kurukshetra
Government Sports College for Women, Kurukshetra. } (Under the control of Kurukshetra Universiy.)

Simla
1. Government Training College, Simla.

श्री सुरिन्दर नाथ गौतम : क्या चीफ पार्लियमैंटरी सैक्रटरी साहिब बताएंगे कि कालज खोलने के लिए किन किन बातों का ध्यान रखा जाता है ।

Chief Parliamentary Secretary : It depends on the finances and the students which can be fitted there.

श्री सुरिन्द्र नाथ गौतम : जो तहसील बेकवर्ड हिली एरिया है जिसमें आपने बताया है कि 38 हायरसैकंडरी स्कूलज़ हैं। उसका ध्यान रख कर वहां कालेज खोला जाएगा ।

चीफ पालियामेंटरी सैक्ट्री : इस चीज़ का ख्याल रखा जाता है और बैकवर्ड एरिया का तो खास तौर से ख्याल रखा जाता है।

श्री अमर सिंह : क्या मैं जान सकता हूँ कि जहां पर ज़मीन, पैसा और दूसरी ज़रूरी चीज़ें लोग देने के लिए तैयार हों वहां पर कालेज खोलने के लिये गवर्नमेंट तैयार होगी ?

चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी : अगर कोई एप्लीकेशन दें तो कंसिडर की जा सकती है ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the Chief Parliamentary Secretary as to what is the number of Government colleges in the Hindi Region out of these 38 Colleges ?

Chief Parliamentary Secretary : Sir, a detailed statement has been laid on the Table of the House. The hon. Member may calculate from it.

Pandit Chiranji Lal Sharma : May I ask the Chief Parliamentary Secretary as to what are the reasons that there are only 9 or 10 Government Colleges in the Hindi Region out of 38 Government Colleges in the whole State ?

चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी : यह स्टूडेंटस के नम्बर पर डिपेंड करता है ।

चौधरी रण सिंह: स्टेट में जो एजुकेशनली बैकवर्ड ज़िले हैं, जहां पर लड़के या लड़कियों के लिये कोई भी कालेज नहीं क्या वहां पर कालेज खोलने का विचार किया जाएगा ?

चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी : जो बैकवर्ड एरियाज़ हैं, जहां कालेज नहीं है वहां पर कालेज खोलने की कोशिश की जा रही है ।

UPGRADATION OF GOVERNMENT PRIMARY SCHOOLS TO MIDDLE STANDARD IN TEHSIL UNA, DISTRICT HOSHIARPUR

*7526. **Shri Surinder Nath Gautam :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state the number and names of Government Primary Schools proposed to be upgraded to the Middle Standard in the Backward/Hilly areas of Tehsil Una distrcit Hoshiarpur, during the year 1965 ?

Shri Ram Partap Garg (Chief Parliamentary Secretary) : The question of upgrading Primary Schools to Middle Standard in the State is yet under consideration.

श्री सुरिन्द्र नाथ गौतम : इन स्कूलों को अप ग्रेड करने का फैसला कब तक हो जाएगा ?

Chief Parliamentary Secretary : Provision has been made in the budget. We hope to upgrade some schools in the next year.

श्री अमर सिंह : मैं यह पूछना चाहता हूँ कि आखिर इन स्कूलों को अपग्रेड करने का सरकार ने क्राइटेरिया क्या बनाया है क्योंकि कई स्कूलों की बिल्डिंगें तैयार हैं फिर भी उनको अपग्रेड नहीं किया जा रहा है ?

मुख्य मन्त्री : ऐसे स्कूल जिनकी इमारतें और दूसरी सारी चीज़ें सरकार के हवाले करने के लिये मैनेजिंग कमेटियों ने दरखास्तें दे रखी हैं उनको अपग्रेड करने के लिए प्रैफरेंस दी जाएगी ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : Sir, may I ask the Chief Parliamentary Secretary whether any Primary/Middle School has been upgraded to the Middle Standard/High School respectively, during the year 1964-65;if not, the reasons therefor ?

मुख्य मन्त्री : इसके लिये सैपेरेट नोटिस चाहिए ।

चौधरी रणबीर सिंह : क्या मुख्य मंत्री जी बतलायेंगे कि जिन स्कूलों ने यह सारी कंडीशन्ज़ पूरी कर दी हों क्या उनको प्राइमरी से मिडल और मिडल से हाई स्कूल करने के लिए तैयार हैं ?

मुख्य मन्त्री : अप ग्रेड करने के लिये ऐसे मकामात को न सिर्फ तरजीह दी जाएगी बल्कि टाप प्रायरटी भी दी जाएगी ।

चौधरी बालू राम : मुख्य मंत्री जी ने फरमाया है कि जो स्कूल सारी कंडीशन्ज़ को पूरा करते होंगे उनको अपग्रेड किया जाएगा । मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या एक क्राइटेरिया यह भी रखा गया था कि डिस्टैंस का भी ख्याल रखा जाएगा कि चार मील पर एक मिडल या हाई स्कूल ज़रूर हो तो अपग्रेड करते वक्त इस बात को भी ध्यान में रखा जाएगा ?

मुख्य मन्त्री : गवर्नमेंट की यह ज़बरदस्त खाहिश है कि चार पांच मील के फासले पर मिडल और हाई स्कूल कायम करे लेकिन सारा इनहिसार फंडज़ के मिलने पर है कि कितने हैं । जितने फंडज़ मिलते जायेंगे उसके मुताबक स्कूलों का जाल फैलाते जायेंगे ।

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਅਪਗਰੇਡਿੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸਕੂਲ ਅਪਗਰੇਡ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਫੰਡਜ਼ ਵਗੈਰਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਐਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਜਮਾਂ ਕਰਾਉ ਇਹ ਜੋ ਡਿਸਕ੍ਰਿਮੀਨੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਵਜਾਹ ਹੈ ?

मुख्य मन्त्री : मैंने अर्ज़ किया है कि जिन स्कूलों की बिलडिंग्ज़ और दूसरी सारी चीज़ें सरकार के हवाले करने के लिये लोगों ने दरखास्तें दी हैं उनको प्रैफरेंस दी जाएगी लेकिन इसके मायने यह नहीं हैं कि जहां पर ऐसा नहीं किया जाएगा उन जगहों को नज़रअंदाज़ कर दिया जाएगा । हरगिज़ नहीं । उनका भी ख्याल रखा जाएगा लेकिन परायरटी उनको दी जाएगी जिन्होंने यह सारी चीज़ें सरकार के हवाले कर दी हैं ।

चौधरी देवी लाल : चीफ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि यह उनकी जबरदस्त खाहिश है और जितने फंडज़ मिलते जाएंगे उसके मुताबिक स्कूल अपग्रेड करते चले जायेंगे । मैं पूछना चाहता हूँ कि आया सरकार की इस ज़बरदस्त खाहिश को रूलिंग पार्टी के ऐम. ऐल. एज़ बदल तो नहीं देंगे ? दूसरी बात मैं यह पूछना चाहता हूँ कि क्या सरकार इस बात को ध्यान में रखेगी कि जिन स्कूलों के संगे बुनियाद मिनिस्टरों ने रखे हुए हैं क्योंकि कई स्कूल ऐसे हैं जिन के बुनियादी पत्थर हमारे राओ सूरज मल ने और पंडित मोहन लाल ने रखे हुए हैं उनकी तरफ सरकार अपनी तवज्जुह पहले देगी और उन किए हुए वायदों को ध्यान में रखेगी ?

मुख्य मन्त्री : चौधरी देवी लाल जी की नेक खाहिशात और नेक इरादों को ख्याल में रखा जाएगा ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਕੂਲ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ, ਪੈਸੇ ਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਦੇਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰੈਫਰੈਂਸ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਲੇਕਿਨ ਕੁਝ ਬੈਕਵਰਡ ਇਲਾਕੇ ਐਸੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿਥੇ ਅਪਗਰੇਡ ਤਾਂ ਕੀ, ਸਕੂਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰੈਫਰੈਂਸ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ?

मुख्य मन्त्री : चौथे प्लान में हम ऐजुकेशन को ज्यादा से ज्यादा अहमियत देना चाहते हैं और उस वक्त इन सारी चीज़ों को मलहूज़ रखेंगे ।

Pandit Chiranji Lal Sharma : On a point of Order, Sir. The hon. Chief Minister while replying to the supplementary question of Chaudhri Devi Lal has said that he would keep in view the wishes of Chaudhri Devi Lal. May I know, Sir, whether the reply was in the affirmative or in the negative ?

Mr. Speaker : It is for the hon. Member to judge this.

Pandit Chiranji Lal Sharma : The question hour is meant to elicit information from the Government. Will the hon. Chief Minister be pleased to state whether the pronouncements made by the outgoing Ministry will be honourned by the present Government ?

Mr. Speaker : This is no a point of Order. This is a supplementary question.

श्री सागर राम गुप्ता : आन ए प्वायंट आफ आर्डर । सरदार गुरनाम सिंह जी ने पूछा था कि क्या बैकवर्ड एरियाज़ को भी प्रैफरेंस दी जाएगी तो उन्होंने कहा कि चौथे प्लान में प्रोविज़न रख दिया है । मैं यह जानना चाहता हूँ कि क्या यह मुनासिब जवाब था और इससे वह इत्तलाह मिल जाती है जो मांगी गई थी ?

Mr. Speaker : This is not point of Order.

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਸਰ। ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਟਾਪ ਪਰਾ- ਇਰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Mr. Speaker : This is no point of order

श्रीमती ओम् प्रभा जैन : मुख्य मंत्री जी ने बताया है कि इस साल के बजट में जो पैसे रखे गए हैं उनके मुताबिक अपग्रेडिंग हो जाएगी । मैं पूछना चाहती हूँ कि जितना प्रोवीज़न रखा गया है उसके मुताबिक कितने प्राइमरी और मिडल स्कूल अपग्रेड होने हैं ?

मुख्य मन्त्री : यह बजट पास होने के बाद सारी स्कीम वर्क आउट की जायेगी ।

Mr. Speaker : Next question, please. It stands in the name of Shri Surinder Nath Gautam.

Shri Surinder Nath Gautam : Supplementary Question, Sir.

Mr. Speaker : No, please. He may put his question otherwise I will pass on to the next question.

COMPLAINT AGAINST THE HEADMISTRESS GOVERNMENT GIRLS HIGH SCHOOL, NANGAL

*7527. **Shri Surinder Nath Gautam** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether it is a fact that Government received a complaint against the Headmistress, Government Girls High School, Nangal;

(b) whether it is a also a fact that an enquiry into the said com plaint was held by the Department;

(c) if the answer to part (b) above be in the affirmative, the action, if any, taken or proposed to be taken on the report of the enquiry officer ?

Shri Ram Partap Garg (Chief Parliamentary Secretary) : (a) Yes.

(b) Yes.

(c) She was charge-sheeted and her explanation is under examination.

NOMINATION OF MEMBERS OF NOTIFIED AREA COMMITTEE, FARIDABAD

*7325. **Shri Mohan Lal** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the name of the authority which passed the order of appointment or nomination of seventeen persons as members of the Notified Area Committee, Industrial Township, Faridabad, in Gurgaon District, whose names have been gazetted in the *Punjab Government Gazette*, dated January, 1965;

[Shri Mohan Lal]

(b) whether the election of the Vice-President of the said Notified Area Committee has been held, if so, when and the name of the person who has been elected to this post ?

Shri Ram Partap Garg (Chief Parliamentary Secretary) : (a) Government.

(b) Yes. Sarvshri Krishan Chawla and K. N. Gulati were elected Senior Vice-President and Junior Vice-President, respectively, of the Notified Area Committee, Faridabad Township, on 20th January, 1965.

श्री मोहन लाल : क्या मुख्य मंत्री कृपया बतायेंगे कि श्री कृष्ण चावला, जिन्हें नोटीफाइड एरिया कमेटी, फरीदाबाद का मैम्बर नामजद किया गया, क्या वह लोकल गवर्नमेंट मिनिस्टर का दामाद है ?

मुख्य मन्त्री : किसी मिनिस्टर के रिश्तेदारी का कोई ख्याल नहीं किया जाता। इसके लिए रिक्मैंडेशन नीचे से मंगवाते हैं और उसके मुताबिक अच्छे आदमी नामज़द कर दिये जाते हैं। मेरे इल्म में यह बात नहीं है कि श्री कृष्ण चावला लोकल गवर्नमेंट मिनिस्टर का दामाद है।

श्री मोहन लाल : स्पीकर साहिब, मेरा सवाल बिलकुल रैलेवेंट था लेकिन चीफ मिनिस्टर साहब ने ठीक जवाब नहीं दिया। मैं मुख्य मंत्री से पूछना चाहता हूँ कि क्या लोकल गवर्नमेंट मिनिस्टर ने स्वयं उसको नॉमीनेट किया ?

मुख्य मन्त्री : ऐसी कोई बात नहीं है। नीचे से जो रिक्मैंडेशन आती हैं उस को शत प्रतिशत ऐक्सैप्ट कर लिया जाता है।

श्री मोहन लाल : स्पीकर साहिब, मेरे सवाल का जवाब नहीं आया। मैंने पूछा था कि श्री कृष्ण चावला को क्या लोकल गवर्नमेंट मिनिस्टर ने खुद उस कमेटी में नामीनेट किया ?

मुख्य मन्त्री : इसके बारे में मैं अर्ज़ करना चाहता हूँ कि जिस तरह से पहले नोमीनेशन्ज़ के लिये प्रोसीजर था उसी के मुताबिक अब भी अडाप्ट किया गया। जिस तरह पहले लोकल गवर्नमेंट मिनिस्टर को पावर थी उसी तरह अब पावर है। डिप्टी कमिश्नर से यहां पर रिक्मैंडेशन्ज़ आती हैं और उसके मुताबिक नामज़द कर दिए जाते हैं।

कामरेड राम प्यारा : क्या मुख्य मंत्री साहिब कृपया बतायेंगे कि सब नौमनेटिड मैम्बर्ज़ फरीदाबाद में ही रहते हैं या इधर उधर भी रहते हैं ?

मुख्य मन्त्री : इस कमेटी के लिये वहां पर रहने वाले लोग नामीनेट किए गए।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼: ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਪਰੋਸੀਜਰ ਨੌਮੀਨੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਕੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਕਾਇਦਗੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ?

मुख्य मन्त्री : इसके बारे में जो प्रोसीजर अडाप्ट किया हुआ है उसके मुताबिक काम किया जाता है।

श्री मोहन लाल : क्या मुख्य मंत्री साहिब बताने की कृपा करेंगे कि जिस वक्त लोकल ग..मेंट मिनिस्टर ने अपने दामाद को नोमीनेट किया था क्या उन्होंने उस वक्त चीफ मिनि..टर साहिब को फाइल आर्डरज़ के लिये भेजी थी ?

मुख्य मन्त्री : मेरी पालिसी है कि मैं नार्मली मिनिस्टर के काम में दखल नहीं देता हूँ।

चौधरी देवी लाल : मुख्य मंत्री ने जवाब देते हुए बताया है कि नार्मली मिनिस्टर के काम में दखल नहीं देते हैं। क्या मुख्य मन्त्री साहिब कृपया बतायेंगे कि मिड टर्मज़ ट्रांस्फर में वह क्यों इंटरफीरेंस करते हैं ? क्या इस नोटीफाईड ऐरिया कमेटी के चेयरमेन के बर्खिलाफ चीफ मिनिस्टर साहब के नोटिस में कोई शिकायत आई है ?

मुख्य मन्त्री : इस किस्म की हिदायत पहले चीफ मिनिस्टर ने इशू की हुई थी और उस के लिए चीफ मिनिस्टर से अभी भी मंजूरी ली जाती है लेकिन इस सिलसिले में चीफ मिनिस्टर से मंजूरी लेने की कोई जरूरत नहीं है ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਕੰਸਰਨਡ ਮਨਿਸਟਰ ਨੇ ਇਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਨਾਮੀਨੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਟੈਲੀਫੋਨ ਭੀ ਕੀਤਾ ?

मुख्य मन्त्री : मेरे इल्म में ऐसी कोई बात नहीं । जहां तक मैं समझता हुं कि यह गलत बात है।

ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਕਦ ਫਰੀਦਾਬਾਦ ਟਾਊਨਸ਼ਿਪ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਈਲੈਕਟਿਡ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇਗੀ ?

मुख्य मन्त्री : वहां पर जल्दी से जल्दी इस बारे प्रबन्ध किया जाएगा !

श्री मोहन लाल : मुख्य मंत्री साहिब ने जवाब देते हुए फरमाया है कि उनकी पालिसी है कि वह किसी मिनिस्टर के काम में दखल नहीं देते हैं। मेरा सवाल यह है कि वह आदमी लोकल गवर्नमेंट मिनिस्टर का दामाद है । क्या कंसर्ड मिनिस्टर ने खुद ही आर्डर कर दिये थे अथवा उसने फाइनल आर्डर्ज़ लेने के लिये चीफ मिनिस्टर को फाइल भेजी थी ?

मुख्य मन्त्री : मेरे पास इस वक्त इन्फर्मेशन नहीं है इसके लिये सैपरट नोटिस दिया जाए, पता करके बताया जा सकता है।

श्री अध्यक्ष : आनरबल मैम्बर ने पूछा है क्या वह फाइल आपको फाइनल आर्डर्ज़ के लिये भेजी गई थी ? (The Hon. Member has asked whether file was sent to him for final order.)

मुख्य मन्त्री : मेरे पास फाइल नहीं भेजी गई ।

श्री अध्यक्ष : पंडित मोहन लाल, जवाब आ गया है कि फाइल नहीं भेजी गई । (The hon. Chief Minister has replied that the file was not sent to him)

श्री मोहन लाल : स्पीकर साहिब, कंसर्ड मिनिस्टर यहां पर मौजूद नहीं हैं । इसके बारे में उनसे कुछ ज़रूरी सवाल पूछने हैं । इसलिये इस सवाल को पोस्टपोन कर दिया जाए ।

Mr. Speaker : The questions are being replied by the hon. Chief Minister.

श्री मोहन लाल : क्या यह अमर वाकिया है कि वहां पर श्री कृष्ण चावला के सम्बन्ध में कोई प्रोटैस्ट इश्तहार निकाले थे कि प्रबोध चन्द्र वहां पर अपनी कुंबापरवरी कर रहे हैं ?

मुख्य मन्त्री : मेरे पास एसा कोई इश्तहार नहीं आया है। (शोर)

चौधरी देवी लाल : चीफ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि मिड टर्मज़ ट्रांस्फर्ज़ के बारे में इस किस्म की इंस्ट्रक्शन्ज पहले जारी हुई थी......

Mr. Speaker : Put your supplementry please.

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब, उसके बर्खलाफ लैजिस्लेटर्ज़ के पास इश्तहार मौजूद हैं लेकिन चीफ मिनिस्टर को कोई इल्म नहीं है।क्या इस तरह चीफ मिनिस्टर साहिब रहने के काबिल हैं ?

Mr. Spaeker : It is not a supplementary question.

श्री फतह चन्द विज : क्या मुख्य मंत्री साहिब बतायेंग कि वहां पर 17 मेम्बर नौमीनेट किए गए और क्या उनमें एक श्री कल्याण सिंह भी मैंबर नोमिनेट किया गया । यह वह आदमी है जो कि समगलर है और उसको 6 साल की सज़ा हुई है । यह पार्टीशन के वक्त इस ओर तबदील होकर यहां पर आया था । उसको पहले भी नामीनेट किया गया था और बाद में उसकी नॉमीनेशन कैंसल करदी थी ? क्या यह ठीक बात है और अब सरकार इसकी नॉमीनेशन कैंसल करने के लिय तैयार है ?

मुख्य मन्त्री : माननीय मेम्बर ने जो इल्ज़ाम लगाये हैं उसके बारे में अगर उन के पास कोई इन्फर्मेशन है तो वह हमारे पास भेज दें । उस बारे में जांच पड़ताल करके उसको रिमूव कर दिया जाएगा ।

श्री सागर राम गुप्ता : चीफ मिनिस्टर साहिब ने सवाल का जवाब देते हुए फरमाया है कि वह नार्मली मिनिस्टर के काम में दखल नहीं देते हैं । अगर कोई मिनिस्टर गलत फैसला करता है और चीफ मिनिस्टर के नोटिस में वह बात लाए तो क्या वह उस पर गौर करने के लिय तैयार हैं । जैसा कि मैंने भिवानी इम्प्रूवमेंट ट्रस्ट के बारे में इनके नोटिस में लाया था ?

मुख्य मन्त्री : जिस ओर श्री सागर राम गुप्त ने ध्यान दिलाया है उसमें एक और पहलू भी है । उसके हक में वहां के लोगों ने मेरे पास रिप्रीजेंटेशन भी भेजी हुई है ।

श्री मोहन लाल : क्या मुख्य मंत्री साहिब बतायेंगे कि क्या श्री कृष्ण चावला को उस नोटीफाईड एरिया कमेटी का सीनियर वाइस चेयरमैन चुना गया है । क्या लोगों से आम शिकायत आई है कि उसकी इलैक्शन नौमीनटिड मेम्बरों के द्वारा गवर्नमेंट की इंटरफीरेंस और इन्फलूएंस की वजह से की गई और क्या चीफ मिनिस्टर इसकी जांच पड़ताल करने के लिये तैयार हैं ?

मुख्य मन्त्री : मेरे नोटिस में ऐसी कोई बात नहीं आई । गवर्नमेंट ने डायरैक्टली या इनडायरैक्टली किसी तरह से चुनाव में दखल नहीं दिया । (शोर.......विघ्न)

Shri Mohan Lal : Mr. Speaker, I wish to state that the answers given by Government are most unsatisfactory. I would, therefore, request that half an hour discussion on it may be allowed.

Chaudhri Hardwari Lal : One of the hon. Members, a moment ago, referred to the name of a nominated person, Shri Kalyan Singh, that he is a smuggler, and the Chief Minister said that he would make enquiries, etc. May I know if the name of this person was also recommended by the Deputy Commissioner for nomination ?

मुख्य मन्त्री : जो रिकुमैंडेशनज़ डी. सी. की तरफ से आई थीं हमने उनको मंजूर किया है, मालूम नहीं कि वाक्यात क्या हैं । मैंने आन दी फ्लोर आफ दी हाउस कहा है कि मैम्बर साहिब मेरे नोटिस में लाएं अगर वाक्यात दुरुस्त हुए तो उसको रीमूव करने के लिये गौर किया जाएगा । (शोर...........विघ्न)

चौधरी देवी लाल : स्पीकर साहिब, इधर से मोहतरिमा डिप्टी स्पीकर साहिबा खड़ी थीं, आपका ध्यान इधर भी आना चाहिए ।

श्री अध्यक्ष : मैं बीबी जी से पूछ लेता हूँ । (I will enquire from her whether she has to say anything.)

श्रीमती शन्नो देवी : स्पीकर साहिब, मैं आपकी मार्फत चीफ मिनिस्टर साहिब का ध्यान इधर दिलाना चाहती हूँ कि इन्होंने पालिसी मैटर के मुताल्लिक कहा है कि जो रिकुमैंडेशन्ज़ नीचे से हो कर आती हैं उन पर ध्यान दिया जाता है। क्यों कि मुताल्लिका अफसरान वहां होते हैं और मुताल्लिका एम. एल. एज़. भी होते हैं। मैं उन के नोटिस में लाना चाहती हूँ कि जमना नगर में इम्प्रूवमेंट ट्रस्ट का जो पहले चेयरमैन मुकर्रर किया गया था और जो अब मुकर्रर किया गया है उसके मुताल्लिक रीपोर्ट है कि वह अननोन आदमी है जब मुताल्लिका मिनिस्टर से पूछा गया तो उन्होंने जवाब दिया कि 25 मैम्बरों ने यहां से दरखास्त की थी। इसलिये मैं उनका ध्यान दिलाना चाहती हूं कि मुताल्लिका अफसरान और मुताल्लिका मेम्बरान की रिकुमैंडेशन की तरफ आपको ध्यान देना चाहिए।

श्री फतेह चन्द विज : आन ए प्वायंट आफ आडर सर। मैंने अभी अभी कल्याण सिंह के बारे में चीफ मिनिस्टर साहिब का ध्यान दिलाया था। उसके मुताल्लिक उस फाईल में जो गैज़िट नहीं की गई थी सब कुछ मौजूद है। उस के बारे में मैं ने और क्या सबूत देना है?

मुख्य मन्त्री : इससे पहले भी वह मेम्बर रह चुके हैं लेकिन किसी ने एतराज़ नहीं किया। (He had been a member before this also but no body objected to that.)

श्री ओम् प्रकाश अग्निहोत्री : अभी अभी चीफ मिनिस्टर साहिब ने फरमाया है कि जितने नाम रिकुमैंड होकर आते हैं उन सब को नामीनेट किया गया है। मैं जानाना चाहता हूँ कि जितने मैम्बर किसी कमेटी में नामिनेट किये जाते हैं उतने ही नामों की रिकुमैंडेशन आती है या कि पैनल से भी लिये जाते हैं?

Mr. Speaker: This is not a point of order. This can be a supplementary question.

श्रीमती शन्नो देवी : आन ए प्वायंट आफ आर्डर। स्पीकर साहिब, मैं आपकी विसातत से चीफ मिनिस्टर साहिब का ध्यान दिलाना चाहती हूँ। जो कुछ पहले हुआ मैं उनके ध्यान में लाना चाहती हूँ। जगाधरी इम्प्रूवमेंट ट्रस्ट के चेयरमैन पब्लिक सर्विस कमिशन के मेम्बर बन चुके हैं। मैंबर भी हैं और आज चेयरमैन भी हैं। इसलिये अगर पहले से कोई गल्ती हो गई हो तो उसको दुरुस्त कर लेना चाहिए।

मुख्य मन्त्री : जगाधरी के चेयरमैन का इस्तीफा आ गया है। नया चेयरमैन मुकर्रर करने के लिये कार्यवाही हो रही है। हालांकि इस बात से सवाल का कोई ताल्लुक नहीं है। मैं चैक करूँगा अगर कोई ऐसी बात है तो देख लेंगे।

KHARAK PUNIA WATER SUPPLY SCHEME IN HISSAR DISTRICT

***7178. Shri Amar Singh** : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state whether any amount is proposed to be allocated for the Kharak Punia water supply scheme in tehsil Hansi, district

Hissar, if so, when, how much and the date by which the scheme is likely to be completed ?

Shri Ram Partap Garg (Chief Parliamentary Secretary) : Not yet please.

श्री अमर सिंह : चीफ मिनिस्टर साहिब ने जून में एलान किया था कि स्कीम बनाई जा रही है। वहां पर आस पास में ऐसे गांव हैं जहां कि पानी की किल्लत है। में पूछना चाहता हूँ कि उन गांव के लिये वाटर सप्लाई स्कीम देनें में क्या हर्ज है ?

चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी 7800. गांव के लिये वाटर सप्लाई स्कीम चल रही है। थर्ड फाईव ईयर प्लान में फंड बहुत लिमिटिड थे । नैक्सट प्लान में ज्यादा फंड सप्लाई करने की कोशिश की जा रही है। स्कीम तैयार की जा रही है। और गौर हो रहा है कि इसको टाप प्रायरटी दी जाए। कंसिडर कर रहे हैं।

श्री अमर सिंह : मेरा स्पेसिफिक कुएश्चन यह है कि कब तक स्कीम तैयार होकर फाइनलाईज़ हो जायेगी ?

चीफ पार्लिमेन्टरी सैक्रेटरी : मैंने अर्ज़ किया कि स्कीम तैयार हो रही है उसको टाप प्रायरटी देने के लिये गौर हो रहा है। बहुत जल्द तैयार हो जाएगी ।

श्रीमती ओम प्रभा जैन : क्या यह बात मुख्य मन्त्री के नोटिस में है कि चौथे प्लेन में पंजाब को 17 करोड़ रुपया वाटर सप्लाई स्कीमज़ के तहत पापुलेशन बेसिज़ पर मिल सकता है परन्तु सरकार ने सिर्फ 5 करोड़ की स्कीम ही बना कर दी है तो क्या मुख्य मन्त्री जी पंजाब की बढ़ती हुई वाटर सप्लाई स्कीमज़ की डिमांड के पेशे-नज़र गवर्नमेंट आफ इंडिया से ज्यादा पैसे की मांग करेगी ?

मुख्य मन्त्री : अभी तो ड्राफ्ट प्लान डिस्कस की जाएगी और इन सारी बातों को मद्देनज़र रखा जाएगा ।

श्री अमर सिंह : क्या आनरेबल चीफ पार्लियामेंटरी सैक्रेटरी साहिब फरमायेंगे कि गवर्नमेंट ने ऐज़े मैटर आफ पालिसी इस बात का फैसला कर लिया है कि वहां वाटर सप्लाई स्कीम दी जानी चाहिए ।

चीफ पार्लिमेंटरी सैक्रेटरी : मैंने अर्ज़ की है कि स्कीम को प्रायरटी बेसिज़ पर कंसीडर किया जा रहा है । जल्दी ही फाइनलाईज़ हो जाएगी । गवर्नमेंट इस बात के लिये एंकशस है कि वहां पर पानी की स्कीम चालू की जाए।

RURAL HEALTH CENTER/AYURVEDIC HOSPITAL, VILLAGE SEHOL, DISTRICT, GURGAON

***7280. Shri Roop Lal Mehta :** Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state the time by which the recently

[Shri Roop Lal Mehta]

built Rural Health Centre as well as the Ayurvedic Hospital at Village Sehol, Palwal Tehsil, district Gurgaon are likely to start functioning ?

Shri Ram Partap Garg (Chief Parliamentary Secretary) : There is no proposal for the opening of a Rural Health Centre at village Sehol. As for the Ayurvedic Hospital to be started there, arrangements for the purchase of equipment are being made and the post of Chikitsak (Physician Incharge) has already been advertised through the Punjab Public Service Commission. As soon as the necessary arrangements are complete, the hospital will start functioning.

TOUR BY THE CHIEF MINISTER TO DELHI FROM 6TH JULY, 1964 TO 10TH FEBRUARY, 1965

***7268. Chaudhri Devi Lal** : Will the Chief Minister be pleased to state —

(a) the number of times he visited Delhi from 6th July, 1964 upto 10th February, 1965, and the purpose of each such visit;

(b) the total number of days and nights he has spent at Chandigarh during the said period ?

Shri Ram Kishan : (a) A statement is laid on the Table of the House.
(b) 95 days and 90 nights.

STATEMENT

Number of Times Chief Minister Visited Delhi From 6th July, 1964 to 10th February, 1965

S. Number	Purpose of visit
1.	Discussion with Prime Minister, Home Minister of India and Speaker.
2.	Ditto
3.	Ditto
4.	Meeting with Punjab M.Ps., Union Ministers and Public Meeting of Freedom fighters and Sanatn Dharam gathering.
5.	Meeting of Small Scale Industries Convention.
6.	Meetings of National Defence Council, P.R. Committee of N.D.C., Citizens Council and met certain Central Ministers.
7.	Attended Flood Control meeting.
8.	Foundation Stone of Textile Mill at Gurgaon.
9.	Meeting of Punjab and Delhi Chamber of Commerce.
10.	Visited P.A.P. Boarder pickets, addressed farmers amd growers and traders meeting and presided over Saragarhi memorial Day Functions.
11.	Meetings with Central Ministers.
12.	Presided over Electricity Worker's Convention.
13.	Addressed Rotary Club, attended meeting of Negotiating Committee.
14.	On way to Bombay.
15.	Return from Bombay met Central Ministers at Delhi.
16.	Private.
17.	Presided over School functions, Industrial Cooperative Bank and Baba Kharak Singh anniversary.
18.	Meeting with American and Pakistani Ambassadors.
19.	Meeting of Northern Zonal Council.
20.	Return journey from Jaipur.
21.	Conference on food situation by Government of India.
22.	Meetings with Central Ministers.
23.	Ditto.
24.	Meeting of National Savings Advisory Board.

S. Number	Purpose of visit
25.	Chief Ministers Conference.
26.	Meeting with Planning Commission.
27.	Meeting of Indian Soldiers Sailors Board.
28.	Public Meetings.
29.	Meeting of National Defence Council-Committee on Industry, Power and Transport.
30.	Meeting with Central Food Minister.
31.	Meeting of the Board of Industries.
32.	Meeting regarding News Print Project to be set up in Punjab.
33.	Meeting with Prime Minister and Home Minister of India.

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 6 ਜੁਲਾਈ, 1964 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 10 ਫਰਵਰੀ, 1965 ਤਕ 95 ਦਿਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਨੇ ਦਿਨ ਜਾ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਚੱਕਰ ਮਾਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸੂਬੇ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਆਪਣਾ ਡਿਜ਼ਿਗਨੇਸ਼ਨ ,ਮਨਿਸਟਰ ਫਾਰ ਦਿੱਲੀ ਅਫੇਅਰਜ਼ ਰਖ ਲੈਣ ਅਤੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ?

मुख्य मन्त्री : दिल्ली के चक्कर सूबे की भलाई के लिये ही लगाए गए हैं। एक एक आईटम बताई गई है ।

चौधरी देवी लाल : 234 दिन में चीफ मिनिस्टर साहिब सिर्फ 95 दिन ही चंडीगढ़ में रहे । एडमिनिस्ट्रेशन का ढंग भी कुछ ऐसा ही हो गया है। एडमिनिस्ट्रेशन रिफार्मज़ कमेटी की रिपोर्ट तो पता नहीं कब आएगी, हर काम चंडीगढ़ में होता है, पटवारियों की तबदीलियां और मास्टरों की तबदीलियां यहां पर होती हैं। इसके लिये एम.एल.एज़ यहां पर चक्कर लगाते रहते हैं और यह दिल्ली गए हुए होते हैं । क्या कुछ ऐसी बात नहीं हो सकती कि यहां आने वालों को इत्तलाह दे दी जाए कि चीफ मिनिस्टर साहिब फलां दिन दिल्ली जा रहे हैं, जाकर उनको दिल्ली में ही मिल लें ?

मुख्य मन्त्री : पब्लिक की दरखास्त पर दिल्ली के इलावा और जगहों के भी दौरे किये हैं ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ : ਕੀ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਨ ਦਿੱਲੀ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕੀ ਇਹ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਲੀ ਹੀ ਕੋਈ ਦਫਤਰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ ?

मुख्य मन्त्री : हर एक एम. ऐल. ए. जो भी यहां पर तशरीफ लाए हैं उनको मिलता हूं और उनकी खाहिशात पर पूरी तरह से अमल किया जाता है ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ : ਕੀ ਮਾਨਯੋਗ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਦੱਸਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇਨਜ਼ਰ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੌਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਬੜਾ ਕ੍ਰਿਟੀਸਿਜ਼ਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਗੋਂ ਨੂੰ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੌਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰਟੇਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ ?

मुख्य मन्त्री : जो भी सरकारी काम होगा उसके लिये जहां जहां भी मुझे जाना पड़ेगा उसको किसी तरह भी कट शार्ट नहीं कर सकता ।

Mr. Speaker : Sardar Gurdial Singh Dhillon.

(The hon. Member rose to put a supplementary.)

Mr. Speaker : Question Hour is now over. More supplementaries on this question can be asked at the next sitting.

WRITTEN ANSWERS TO STARRED QUESTIONS LAID ON THE TABLE OF THE HOUSE UNDER RULE 45

SPEECH MADE BY EDUCATION MINISTER IN DEV SAMAJ COLLGEE, AMBALA.

***7324. Shri Mohan Lal :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether he is aware of the fact that the Education Minister, while making a speech in the Dev Samaj College, Ambala on 6th December, 1964 as reported in the Press on 7th December, 1964 started that cement and sugar were available in the black market in any quantity;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative the steps taken by the Government to put an end to the reported black market of cement and sugar ?

Shri Ram Kishan : (a) No, sir.

(b) However, the Government have taken following steps to check black marketing in cement and sugar;

(i) with a view to increase availability of these commodities and remove shortage thereof the Government of India have repeatedly been requested to increase the allocations of cement and sugar for the State.

(ii) Intensive checking of sugar and cement depots is being done by the District Food Officers.

(iii) Surprise check up of cement and sugar depots are also conducted by Headquarters Officers.

(iv) Spot verification of the requirements of applicants in respect of sugar and cement are also being conducted to eliminat chances of any unauthorised drawls.

(v) to check malpractices in sugar distribution cent per cent rechecking of cards of consumers/establishments has also been taken up.

VISIT BY EDUCATION AND LOCAL GOVERNMENT MINISTER AT BATALA ON 27TH NOVEMBER, 1964

***7326. Shri Mohan Lal :** Will the Chief Minister be pleased to state whether the Education and Local Government Minister paid a visit

to Batala, district Gurdaspur on 27th November, 1964, if so, the purpose of his visit ?

Shri Ram Kishan : On his way to Amritsar from Kapurthala on 27th November, 1964 the Education Minister dropped at Batala to see his ailing brother for an hour or so, Journey to the extent of excess mileage covered from Jullundur to Amritsar via Kapurthala and Batala and direct route from Jullundur to Amritsar via Rayya has been treated as private one.

SPECIAL ESTABLISHMENT BOARD

***6915. Chaudhri Hardwari Lal :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the object of the appointment of the Special Establishment Board consisting of five senior most officers of the Government in July, 1964;

(b) the total number of representations so far received and entertained by the Board;

(c) the number of cases disposed of by the said Board or the number of recommendations made by the Board to the Government;

(d) the total number of recommendations of the said Board accepted by the Government so far ?

Shri Ram Kishan : (a) The objects of the appointment of State Establishment Board are given in Government order dated the 11th August, 1964, a copy of which is laid on the Table of the House.

(b) The Board received 1,770 rerpresentations upto 15th September 1964, which was the last date for receiving representation. 631 representations out of them have been admitted for consideration. In 547 cases the Board has sent for the Administrative Department files to examine the admissibility. The remaining are either inadmissible or their admissibility is under consideration.

(c) The Board has made recommendations on 65 cases.

(d) Government have accepted the recommendations in 7 cases so far. The remaining recommendations are under consideration of Government.

ORDER

The Governor of the Punjab is pleased to constitute a Board to be designated the State Establishment Board with the following members:—

1. Shri A. L. Fletcher, ICS., Financial Commissioner. Revenue, Punjab.
2. Shri B. S. Grewal, ICS., Financial Commissioner. Taxation, Punjab.
3. Shri G. S. Kahlon, ICS., Chief Secretary to Government, Punjab.
4. Shri Saroop Krishen, ICS., Financial Commissioner, Planning, Punjab.
5. Shri Gurdial Singh I.P., Inspector-General of Police, Punjab.

[Chief Minister]

Shri A. L. Fletcher will be the Chairman of the Board. In his absence the next senior member will preside.

The quorum for the meetings of the Board will be three members.

2. the functions of the Board will be as under:—

(1) To advise Government on representations in cases of undeserved supersession, demotion, reversion, or victimisation, and in cases in which special posts and grades were created or special powers and allowances were sanctioned for individual officers without justification during the last five years.

(2) To examine on representation, or on its own initiative, the annual confidential reports recorded in the last five years in respect of officers holding key posts (excluding the members of the Board) in cases in which these reports give a biased assessment of the worth and capacity of these officers, and to forward to Government its considered opinion about them for suitable notes being recorded on their personal files.

(3) To advise Government on all cases of cadre posts manned by non-cadre officers.

(4) To draw up a list of key posts and prescribe for each post the normal tenure as well as to advise Government on the suitability of officers for such key posts.

(5) To advise Government in cases of premature transfer of officers holding key posts.

(6) To advise Government on proposed supersessions of officers entitled to key posts.

(7) To study the systems of annual reporting on officers prevailing in other States and make suitable recommendations to ensure that the worth and the capacity of officers are assessed in an objective manner.

(8) To advise Government on the grouping of Departments with Secretaries, in order to increase efficiency.

(9) To scrutinise the existing staff, upto Assistant Secretaries, in various Departments of the Secretariat, with a view to effecting economies.

(10) To advise Government on the removal of any existing anomalies or defects in the Administration.

Sd/-G. S. Kahlon,
Chief Secretary to Government, Punjab.

Chandigarh,
Dated the 11th August, 1964.

CHARGE-SHEETED OFFICERS EXONERATED BY GOVERNMENT

***6914. Chaudhri Hardwari Lal :** Will the Chief Minister be pleased to state the broad reasons for which the Government Officials mentioned by him in the Statement made in the House at the conculding stage of the last Session, in connection with the follow-up action on the Das Commission Report , were charge-sheeted and also the broad reasons for which certain of these officers have already been finally exonerated by the Government ?

Shri Ram Kishan : These Government officials were charge-sheeted in connection with the cases mentioned against their names in the statement dated 24th September, 1964, on the Basis of Mr. Krishnaswamy's Report,

broadly for not maintaining absolute integrity and devotion to duty and committing mis-conduct, etc. The charges against six of these officials have been dropped because their explanations were considered satisfactory.

COMMUNICATION FROM LEGISLATOR OF KARNAL REGARDING FOLLOW-UP ACTION ON DAS COMMISSION REPORT

*7189. **Comrade Ram Piara** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether he received any communication from any Legislator of Karnal District during the month of January, 1965, regarding follow-up action on Das Commission Report; if so, the name of the Legislator and a copy of the communication received from him be laid on the Table of the House;

(b) whether any reply has been sent to the said Legislator; if so, a copy thereof be laid on the Table;

(c) the names and designations of the officials and non-officials mentioned in that communication;

(d) whether it is a fact that the persons mentioned in the said communication have been exonerated, if so, by whom and the detailed reasons for exonerating them;

(e) whether any officer who conducted the enquiries, recommended for the exoneration of the personnel mentioned in the said communication; if so, the designation of the recommending authority and the names of the personnel so recommended;

(f) whether any letter to any officer mentioned in the said communication exonerating him of the charges has been issued; if so, to whom and when;

(g) the details of the charges on which the show cause notices, if any, were issued to any of the persons mentioned in the communication ?

Shri Ram Kishan : (a) *First part* : Yes.

Second part : Comrade Ram Piara, M.L.A.

Third part : It is regretted that it is not in the public interest to place a copy of this communication on the Table of the House.

(b) *First part* : Yes.

Second part : It is not in the public interest to place a copy of the reply on the Table of the House.

(c) It is not in the public interest to divulge these names and designations.

(d) Two of the officers, mentioned in the said communication were charge-sheeted in connection with the affairs of the Neelam Cinema, Chandigarh, and the Ramgarh Dhani land, respectively. Their explanations have

[Chief Minister]

been considered by Government and found satisfactory. Government have, therefore, dropped the charges against them.

(e) No formal enquiry was held nor was any considered necessary. The explanations of the officers were considered at the Secretariat and Govern ment levels.

(f) Yes. The officers concerned were informed that their explanations had been considered by Government and the charges against them dropped. The communications were issued by a Secretary to Government . It is not in the public interest to say anything beyond that.

(g) It is not in the public interest to divulge the contents of the charge-sheets.

RE-INSTATEMENT OF SHRI R. P. KAPUR, I. C. S. (UNDER SUSPENSION)

***5916. Chaudhri Hardwari Lal :** Will the Chief Ministerbe pleased to state—

(a) whether it isa fact that a Committee of three Senior most officers of the Government appointed to look into the case of Mr. R. P. Kapur, I.C.S. (Uuder suspension) recommended his immediate reinstatement;

(b) whether it is also a fact that the state Government submitted to the Union Home Ministry, the report of the said Committee and its own recommendation that Shri Kapur be reinstated forthwith;

(c) the reasons, if any, intimated by the Union Home Ministry to the State Government why Shri Kapur could not be reinstated forthwith ?

Shri Ram Kishan : (a) A committee of three senior most officers of the Government was appointed to look into the case of Shri R. P. Kapur, I.C.S., under suspension. But different members of the Committee made conflicting recommendations.

(b) It is a fact that the State Government submitted the whole case to the Union Home Ministry for opinion and advice. But it is not a fact that the State Government made any recommendation of its own on the question of re-instatement of Shri Kapur.

(c) The reply of the Union Home Ministry is still awaited.

APPOINTMENT OF SPECIAL MAGISTRATES TO TRY CASES UNDER THE UNTOUCHABILITY (OFFENCES) ACT, 1955

***7026. Shri Rup Singh Phul :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether Government on advice from theUnion Government have appointed any Special Magistrates in the State to try cases of offences Committed under the untouchability (offences)

Act, 1955, if so, their names and number with the number of cases so far tried by them;

(b) if no such Magistrates have so far been appointed whether there is any proposal to do so now, if not, reasons therefor ?

Chaudhri Rizaq Ram (Public Works Minister) : (a) No.

(b) In view of the fact that untouchability is not being practised in the Punjab State in any acute form, Government do not consider it necessary to appoint any Special Magistrates to try cases of offences committed under the untouchability (offences) Act, 1955.

GOVERNMENT INSTITUTIONS NAMED AFTER INDIVIDUALS

***7049. Chaudhri Devi Lal:** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether it is a normal practice to name Government Institutions after individuals who might contribute some amount towards the cost of the buildings housing such institutions;

(b) if the answer to part (a) above be in the negative, the conditions which private individuals must satisfy to persuade the Government to name any Government institution after them;

(c) the circumstances in which the Pawan Kumar Industrial Institute, Gurdaspur, was named after Shri Pawan Kumar (deceased) s/o the present Education and Local Government Minister, Punjab, and the total amount contributed by him towards the cost of the building of the said institution alongwith the total cost which the Government will incur on the building and the maintenance of the said institute ?

Shri Ram Kisham : (a) No.

(b) No such conditions have been laid down. Every such case is decided keeping in view its merits and circumstances.

(c)It was in pursuance of a commitment madeby the then Chief Minister to commemorate the memory of Shri Pawan Kumar (deceased). Shri Prabodh Chandra has donated Rs. 20,000. Government will incur an expendidure of about Rs. 17.77 lacs.

INSECTICIDES AND SPRAYERS MANUFACTURING PLANT

***7661. Sardar Gurmit Singh :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state whether there is any scheme under the consideration of the Government to set up Plants for manufacturing insecticides and sprayers in the State for supplying them to the farmers at cheaper rates; if so, the steps so far taken in this respect and the time by which it is likely to be implemented ?

Shri Ram Kishan : No, sir.

POULTRY SHEDS CONSTRECTED IN GOVERNMENT RESIDENTIAL QUARTERS AT CHANDIGARH

*7866. **Sardar Jasdev Singh Sandhu :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) whether poultry birds can be kept in Government residential quarters at Chandigarh, if so, the maximum number of birds that can be kept in a quarter;

(b) whether the Government are aware of the fact that some officials have constructed poultry sheds on both sides of the quarters even in the shared accommodation, causing inconvenience to their co-allottees;

(c) whether Government is further aware of the fact that such officials are keeping such birds for business purposes in these quarters, if so, the action, if any, taken against them;

(d) whether any representations have been received by the Chief Secretary; Secretary, Capital Project; Estate Officer and the Secretary, House Allotment Committee, against the construction of Poultry sheds and the keeping of poultry birds in the Government quarters during the period from 1st July, 1964, to date, if so, the action taken thereon, if no action has been taken, the reasons therefor ?

Shri Ram Kishan : A statement containing the required information is laid on the Table of the House.

STATEMENT

(a) Yes. 25 birds can be kept in Government residential houses built on plots of the area of two kanals and above;

(b) Yes.

(c) and (d) Yes. The matter is being placed for consideration before the next meeting of the Capital Project Advisory Committee and further action will be taken in the light of recommendations of the Committee.

PLYING OF BUSES ON BARWALA-JIND ROAD VIA KHOT KALAN KACHA ROAD, ETC., IN HISSAR DISTRICT

*7179. **Shri Amar Singh :** Will the Chief Minister be please to state:—

(a) whether any survey for plying buses from Barwala to Jind via Khot Kalan Kacharoad and in the famine-stricken area of Tosham has been made, if so, the date when it was completed and with what result;

(b) whether any bus service is proposed to be started to provide transport facilities to the big villages of the said area ?

Shri Ram Kishan : A statment containing the required information is laid on the Table of the House.

STATEMENT

(a) and (b) Two daily return services are already plying on Barwala-Jind via Khot Kalan route. A survey was done on the following routes only and was completed on 26th January, 1965 and the position found is indicated against each:—

(i) Bhiwani-Kairu-Obra-Behal-Jhumpa	There is already one service available on this route and two services are operating between Bhiwani and Kairu. Increase of services between Bhiwani and Jhumpa is under consideration.
(ii) Bhiwani-Siwani via Tosham	Service are already available between Bhiwani and Tosham. It has been decided to allow two daily return trips between Tosham and Siwani. Tosham is also connected with Hissar with five services.
(ii) Hissar-Loharu via Rodham	One daily return trip was allowed on this route on 30th March, 1964. An additional return trip has been allowed on 16th February, 1965.

STARTING BUS SERVICE ON CERTIAN ROADS IN KANGRA DISTRICT

*7295. **Shri Amar Nath Sharma** : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the date of completion of the roads connecting,
  (i) Naurah with the Pathankot-Kulu Road, and
  (ii) Khudian with the Kangra-Nadaun Road in district Kangra;

(b) whether a bus service has started functioning on the said roads; if not, the reasons therefor and the time by which it is likely to be started ?

Shri Ram Kishan : (a) (i) February, 1962.

(ii) March, 1958.

(b) (i) No.

(ii) Both these routes are not motorable.

(iii) Question does not arise.

FAIR PRICE SHOPS

*7193. **Shri Rup Singh Phul** : Will the Chief Minister be pleased to state the number of fair Price Shops so far opened by Government in the Urban and Rural areas of the State, district-wise ?

Shri Ram Kishan : The required information is placed on the Table of the House.

S. No.	Name of District/ Circle	Total number of fair price Shops opened
1.	Karnal	136
2.	Ludhiana	451
3.	Ambala	236
4.	Simla	54
5.	Dharamsala	565
6.	Jullundur	400
7.	Gurgaon	177
8.	Patiala	127
9.	Sangrur	351
10.	Rohtak	413
11.	Hoshiarpur	147
12.	Bhatinda	105
13.	Ferozepur	329
14.	Hissar	418
15.	Kulu	42
16.	Narnaul	302
17.	Gurdaspur	217
18.	Amritsar	1551
	Total	6,021

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

COMMUNIST DETENUS

2348. Comrade Makhan Singh Tarsikka: Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names and addresses of Communist detenus at present lodged in different jails of the State and the class in which they have been kept;

(b) the amount which each one of them is getting daily as diet money;

(c) the names of the detenus who applied for family allowance and the details of action; if any, taken by the Government on those applications and a copy each of the same be laid on the Table of the House ?

Shri Ram Kishan : The requisite information is given in the enclosed statement.

STATEMENT

	Names of Detenus	Address	Class	Diet Allowance Daily
				Rs. P.
(a) and (b)	Chattar Singh	Village Kultajpur, district Narnaul, now at Hansi, district Hissar.	B. Class	1.75
2.	Satya Mandan	Resident of Mandi, now Mohalla Nalapur, Narnaul	Ditto	1.75
3.	Vidya Dev, Longowal	Village Longowal, district Sangrur	Ditto	1.75
4.	Chanan Singh Dhut	village Dhut Kalan, P. S. Hariana, district Hoshiarpur	Ditto	1.75
5.	Fauja Singh Bhullar	village Bhullar, P. S. Lopoke, district Amritsar	Ditto	1.75
6.	Dalip Singh Tapiala	village Tapiala, district Amritsar	Ditto	1.75
7.	Gajjan Singh	village Tapiana, P. S. Sardulgarh, district Bhatinda	Ditto	1.75
8.	Daya Singh Prem	village Kand wala Nazar Khan, P. S. Sadar Fazilka now Akalgarh, district Ferozepore.	Ditto	1.75
9.	Makhan Singh Tarsikka	village Tarsikka, P.S. Jandiala, district Amritsar	Ditto	1.75
10.	Darshan Singh Jhabal	village Jhabal, P. S. Jhabal, district Amritsar	Ditto	1.75
11.	Gurbux Singh Dakota	Santa Majra, P. S. Kharar, district Ambala	Ditto	1.75
12.	Bhag Singh Sajjon	village Sajjon, P.S. Sadar, Hoshiarpur, district Hoshiarpur	Ditto	1.75
13.	Satwant Singh	Ludhiana now at Sangrur	Ditto	1.75
14.	Harnam Singh C amak	Lohat Badi, district Sangrur	Ditto	1.75
15.	Bhim Singh Advocate	Rajpura, district Patiala	Ditto	1.75
16.	Chanan Singh Brar	village Phide Kalan, now Barwali, P. S. Muktsar, district Ferozepur	Ditto	1.75
17.	Raghbir Singh Jhakkar	Village Jarai, P.S. Salhaaz, Distt. Rohtak now at Jhajiar	Ditto	1.75
18.	Rachhpal Singh	Resident of Hissar	Ditto	1.75
19.	Ram Singh Harianu	village Harianau, P. S. Kot Kapura, District Bhatinda	Dtto	1.75
20.	Udhe Singh Keshav	editor Lal Lehar, Rohtak	Ditto	1.75
21.	Hazara Singh	village Jassan, P. S. Ramdas, district Amritsar	Ditto	1.75
22.	Janak Singh Bhattal	village Bhattal, district, Sangrur	Ditto	1.75

[Chief Minister]

Name of Detenus	Address	Class	Diet Allowance Daily
			Rs. P.
23. Dharam Singh	village Jandla, P. S. Sadar Karnal, district Karnal	Ditto	1.75
24. Gandharab Sen	village Nurmahal, district Jullundur	Ditto	1.75
25. Ghuman Singh Ugrahan	village Ugrahan, district Sangrur	Ditto	1.75
26. Balbir Singh	village Attarsinghwala, P. S. and district Bhatinda	Ditto	1.75
27. Gurbux Singh Atta	village Atta, P.S. Phillaur, district Jullundur	Ditto	1.75
28. Dr. Bhag Singh	village Maksudpur, P.S. Mahalpur, district Hoshiarpur	Ditto	1.75
29. Hardit Singh Bhattal	village Bhattal, district Sangrur	Ditto	1.75
30. Prem Chand Bhardwaj	village Dera Bassi, P.S. Dera Bassi, district Patiala	Ditto	1.75
31. Mange Ram Vats	village Mandanti, district Rohtak	Ditto	1.75
32. Gian Singh	Palwal, district Gurgaon	Ditto	1.75
33. Gurcharan Singh	village Randhawa, P. S. Phillaur, now at Bhatinda	Ditto	1.75
34. Ram Kishan Bharolian	village Bharolian, P.S. Una, district Hoshiarpur	Ditto	1.75
35. Rachhpal Singh	village Burj Hari Sngh, P.S. Raikot, district Ludhiana	Ditto	1.75
36. Dhanpat Rai Nahar	village Shankar, district Jullundur	Ditto	1.75
37. K. R. Palta	Central College, Sector 22, Chandigarh	Ditto	1.75
38. Kishori Lal Rattan	village Dharampur, P. S. Hajipur, district Hoshiarpur	Ditto	1.75
39. Ishar Singh Sodhi	Railway Road, Ambala City	Ditto	1.75
40. Dharam Singh Kasni	village Kasni, Dadri, district Mohindergarh	Ditto	1.75
41. Kesar Singh	village Surapur, P. S. Banga, district Jullundur	Ditto	1.75
42. Kartar Singh	village Gujjapir, P. S. Ajnala, district Amritsar	Ditto	1.75
43. Hazara Singh	village Deo, P. S. Tarn Taran, district Amritsar	Ditto	1.75
44. Amarmeet Singh	village Dewanwali, P. S. Saddar Batala, district Gurdaspur.	Ditto	1.75
45. Sulakhan Singh	village Batala, district Gurdaspur	Ditto	1.75

	Names of Detenus	Address	Class	Diet Allowance Daily
				Rs. P.
46.	Karnail Singh Phide	village Phide Kalan, distt., Bhatinda	C Class	Allowed diet on the same sca as allowed to criminal prisoners of C Class
47.	Bishen Singh	village Bianpur, P. S. Dina Nagar, district Gurdaspur	Ditto	Ditto
48.	Sarwan Singh Cheema	village Cheema, P.S. Nurmahal, district Jullundur	Ditto	Ditto
49.	Mehar Singh	village Khanpur, P.S. Kharar, district Ambala	Ditto	Ditto
50.	Gurnam Singh	village Sibbian, P. S. Sadar Bhatinda	C Class	Ditto
51.	Ganda Singh	of Sangrur	Ditto	Ditto
52.	Devki Nandan	village Baluba, P. S. Narnaul, district Mohindergarh	Ditto	Ditto
53.	Bhajan Singh	village Jassar, P. S. Sadar, Ludhiana, now Canal Colony, Ferozepore Road, Ludhiana.	Ditto	Ditto

(c) part one.

1. Shri Keshar Singh
2. Shri Dhanpat Rai Nahar
3. Shri Bhajan Singh
4. Shri Ishar Singh Sodhi
5. Shri Krishan Raj Palta
6. Shri Gian Singh
7. Shri Prem Chand Bhardwaj
8. Shri Ram Kishan Bharolian
9. Shri Devki Nandan
10. Shri Dharam Singh
11. Shri Mehar Singh
12. Shri Ganda Singh

[Chief Minister]

13. Shri Darshan Singh Jhabal
14. Shri Satya Madan
15. Shri Janak Singh
16. Shri Vidya Dev
17. Shri Daya Singh
18. Shri Ghuman Singh
19. Shri Udhai Singh Keshav
20. Shri Kartar Singh
21. Shri Raghbir Singh Jhakhar
22. Shri Bishan Singh

Part two.

The applications of the above mentioned 22 detenus for the grant of family allowance are under consideration of the Government. As regards the demand for laying on the Table of the House a copy each of the application for grant of family allowance, submitted by the above mentioned 22 detenus it is stated that the time and labour involved will not be commensurate with any benefit sought to be derived therefrom.

DIET AND FAMILY ALLOWANCE TO COMMUNIST DETENUS

2349. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the names and addresses of communists who remained as detenus in the State Jails during the period 1949-50 and 1950-51 and the amount of daily diet allowance granted to each of them;

(b) the names of the detenus who had been getting family allowances in addition to the amount mentioned in part (a) above ?

Shri Ram Kishan : The time and labour involved in collecting the requisite information will not be commensurate with any possible benefit sought to be derived therefrom.

REGISTERED FACTORIES IN THE STATE

2350. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the number, names, addresses and places of location of the registered factories in the State at present;

(b) the names of the factories registered during the years 1962-63, 1963-64 and 1964-65 with their location stating the names of the proprietors, the Managing Directors and the Directors of the said concerns ?

Chaudhri Rizaq Ram: At present there are 5,111 registered factories in the State. The other information asked for is available with the Chief

Inspector of Factories, Punjab. However, preparation of the requisite information involves a lot of labour and expenditure which would not be commensurate with any possible advantage.

DOCTORS POSTED IN JAILS

2353. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the names of doctors, with their qualifications and pay scales working at present in District and Central Jails of the State jail-wise ?
(b) the details of the allowances sanctioned to the said doctors in addition to their pay;
(c) the amount of the jail allowance and an allowance for working in the police line which the said doctors are entitled to get;
(d) the names of the doctors working in District Jails who are getting the allowances mentioned in part (c) above and also of those who are not getting them, stating the reasons for the same ?

Shri Ram Kishan (Chief Minister) : A statement giving the requisite information is enclosed.

(a) STATEMENT

Sr. No.	Name of the Jail	Name of the Doctor and Qualifications	Pay-scale
1.	Central Jail, Ambala ..	(1) Dr. Dharam Pal, M.B.,B.S. (Gazetted)	Rs 250—25—375/25—500/25—750
		(2) Dr. P. D. Bhandari, L.C.P. & S. (Non-Gazetted)	Rs 150—10—200/15—275/15—380
2.	Central Jail, Ferozepur ..	(1) Dr. D. S. Grewal, M.B.,B.S. (Gazetted)	Rs. 250—25—375/25—500/25—750
		(2) Dr. Brij Bhushan, M.B.B.S. (Gazetted)	
3.	Central Jail, Patiala ..	(1) Dr. K. K. Dhawan, L.M.S. (Gazetted)	Rs 250—25—375/25—500/25—750
		(2) Dr. Balwant Singh, M.B.,B.S. (Gazetted)	Rs 250—25—375/25—500/25—750
4.	District Jail, Jullundur ..	Dr. Chanan Singh Dhaliwal, L.S.M.F. (Gazetted)	Rs 250—25—375/25—500/25—750
5.	District Jail, Gurdaspur ..	Dr. H. C. Mehta, M.B.,B.S. (Gazetted)	Rs 250—25—375/25—500/25—750
6.	District Jail, Amritsar ..	Dr. Mohinder Singh Bhatia, M.B.,B.S. (Gazetted)	Rs 250—25—375/25—500/25—750
7.	District Jail, Bhatinda ..	Dr. Surinder Dua, M.B.,B.S. (Gazetted)	Rs 250—25—375/25—500/25—750
8.	District Jail, Rohtak ..	Dr. Madan Gopal Gupta, M.B.,B.S. (Gazetted)	Rs 250—25—375/25—500/25—750
9.	District Jail, Hissar ..	Dr. Sudarshan Kumar, M.B..B.S. (Gazetted)	Rs 250—25—375/25—500/25—750
10.	B. I. and J. Jail, Faridkot ..	Dr. S. P. Puri, P.I.G.R.I. (Gazetted)	Rs 250—25—375/25—500/25—750
11.	District Jail, Ludhiana ..	Dr. Ram Chand Puri, L.S.M.F. (Non-Gazetted)	Rs 150—10—200/15—275/15—380
12.	District Jail, Sangrur ..	Dr. Bhagat Ram, L.S.M.F. (Non-Gazetted)	Rs 150—10—200/15—275/15—380
13.	District Jail, Nabha ..	Dr. Raghbir Singh Sabhiki, L.S.M.F. (Non-Gazetted)	Rs 150—10—200/15—275/15—380

(b) The above-mentioned gazetted/non-gazetted doctors attached to Central/District Jails are paid Rs 100/- per mensem and Rs 30/- per mensem respectively as non-practising allowance in addition to their pay. Other allowances like Temporary Allowance and Dearness allowance, etc., are also admissible to them at the rates as sanctioned to other employees by the State Government from time to time.

(c) No other jail allowances are paid to the said doctors for working at jails except those given in part (b) above. A special pay of Rs 10/- per mensem (each) is allowed to part time doctors sanctioned for Police Department.

(d) No doctors working in the District Jails are getting the allowance mentioned in part (c) above.

INDUSTRIAL LOANS GRANTED IN AMRITSAR DISTRICT

2354. Comrade Makhan Singh Tarsikka: Will the Chief Minister be pleased to state the names of the persons and of the firms granted Industrial Loans during the years 1960-61, 1961-62, 1962-63 and 1963-64, respectively, in Amritsar District, with the amount of loan granted to each ?

Shri Ram Kishan : It is not in public interest to disclose the names of the loanees as it adversely affects their business.

FIRMS ETC. GETTING QUOTA OF ZINC ETC. IN AMRITSAR DISTRICT

2355. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state:—

(a) th names of the firms and of individuals in Amritsar District who are at present getting quotas of Zinc, Copper, Tin, and Stainless Steel;

(b) the names of the firms and of individuals referred to in part (a) above who have actually installed the machinery for the utilization of the said metals ?

Shri Ram Kishan : (a) The requisite information is given in the following statements 'A', 'B', 'C', and 'D'.

(b) All the parties have installed necessary machinery except the Kaligars whose names are given in statement 'C'.

"A"

List of Parties getting Quota of Copper and Zinc pertaining to District Amritsar

1. M/s Hari Om Metal Works, Jandiala Guru.
2. M/s Puran Singh-Jagat Singh, Jandiala Guru.
3. M/s Tara Chand -Nikka Mal, Jandiala Guru.
4. M/s Bhagat Ram-Lal Chand, Jandiala Guru.
5. M/s Ghanna Mal-Girdhari Lal, Jandiala Guru.
6. M/s Ram Parkash-Chaman Lal, Jandiala Guru.
7. M/s Budhu Mal-Chhajju Mal, Jandiala Guru.
8. M/s Guranditta Mal-Ganda Mal, Jandiala Guru.
9. Shri Mansa Ram, s/o Shri Prem Chand , Jandiala Guru.
10. M/s Kundan Lal-Sardari Lal, Jandiala Guru.
11. M/s Narpat Ram-Girdhari Lal, Jandiala Guru.
12. Shri Chaman Lal, s/o Shri Lal Chand, Jandiala Guru.
13. Shri Sarbas Singh, s/o S. Barket Singh, Jandiala Guru.
14. M/s Sham Lal-Kotu Mal, Jandiala Guru.
15. M/s Kala Mal-Ram Dass, Jandiala Guru.
16. M/s Manohar Lal-Mulakh Raj, Jandiala Guru.
17. M/s Gurbax Singh-Kuldip Singh, Jandiala Guru.
18. M/s Sardari Lal-Mehar Chand, Jandiala Guru.
19. M/s Sunder Lal-Charan Dass, Jandiala Guru.
20. M/s Jit Singh-Kuldip Singh, Jandiala Guru.
21. M/s Mulakh Raj-Ganesh Dass, Jandiala Guru.
22. M/s Ujjagar Singh-Barket Singh, Jandiala Guru.
23. Shri Harjeet Singh, s/o Shri Atma Singh, Jandiala Guru.
24. Comrade Gulab Singh, s/o Shri Atama Singh, Jandiala Guru.

[Chief Minister]

25. Shri Brij Lal, s/o Shri Bhagat Ram, Jandiala Guru.
26. M/s Sant Ram-Raghbir Dass, Jandiala Guru.
27. M/s Panna Lal-Gori Mal, Jandiala Guru.
28. Shri Kundan Lal, s/o Shri Bela Singh, Jandiala Guru.
29. Shri Gopal Singh, s/o Shri Baldev Singh, Jandiala Guru.
30. M/s Sudha Singh-Baldev Singh, Jandiala Guru.
31. Shri Harnam Singh, s/o Shri Bhagwan Singh, Jandiala Guru.
32. M/s Bhagwan Singh-Ram Singh, Jandiala Guru.
33. M/s Mangal Singh-Shori Lal, Jandiala Guru.
34. M/s Mohan Singh-Gopal Singh, Jandiala Guru.
35. M/s Labh Singh-Taker Singh, Jandiala Guru.
36. M/s Puran Chand-Hira Lal, Jandiala, Guru.
37. M/s Lakha Singh-Teja Singh, Jandiala Guru.
38. Shri Charan Dass, s/o Sh. Lal Chand, Jandiala Guru.
39. M/s Malu Mal-Dugra Dass, Jandiala Guru.
40. M/s Jit Lal-Piara Lal, Jandiala Guru.
41. M/s Ladhu Shah-Moti Ram, Jandiala Guru.
42. M/s Sawan Mal-Amin Chand, Jandiala Guru.
43. M/s Parkash Singh-Dhola Ram, Jandiala Guru.
44. M/s Devi Dass-Ram Parkash, Bazar Kaserian, Amritsar.
45. Shri Lal Chand s/o Nank Chand, Bazar Kaserian, Amritsar.
46. M/s Sunder SinghtTara Singh Bazar Kaserian, Amritsar.
47. M/s Hans Raj Vig, Bazar Kaserian, Amritsar.
48. M/s Des Raj Vig, Bazar Kaserian, Amritsar.
49. Shri Kundan Lal, s/o Dhanpat Mal, Bazar Kaserian, Amritsar.
50. Shri Chaman Lal, s/o Sh. Kalu Mal, Bazar Kaserian, Amritsar.
51. Shri Manohar Lal, s/o Sh. Radha Ram, Bazar Kaserian, Amritsar.
52. Shri Des Raj Malhotra, s/o Sh. Bura Mal, Bazar Kaserian, Amritsar.
53. Shri Karam Chand S/o Sh. Chajju Ram Bazar Kaserain, Amritsar.
54. M/s Som Nath-Malook Raj, Kt. Karam Singh, Amritsar.
55. M/s Balli Singh-Bhagwan Singh, o/s Ghee Mandi, Amritsar.
56. M/s The Amritsar Thathiar Co-op. Industrial Society Ltd., Bazar Kaserian, Amritsar.
57. M/s The Jandiala Friends Utensils Production-cum-Sale Co-op. Indl. Society, Ltd., Jandiala Guru.
58. M/s General Industries Outside Ghee Mandi Gate, Amritsar.
59. M/s Manohar Industries, Jandiala Guru.
60. M/s Vijjay Metal Foundary and Engg. Works, Bazar Bakerwana, Amritsar.
61. M/s The Amritsar New Asia Production-cum-Sale Co-op. Industrial Society, Karkahana Bazar, Amritsar.
62. M/s Harnam Singh-Santa Singh, Kot Baba Deep Singh, Amritsar.
63. M/s Bharat Metal Industries, Chowk Chintpurni, Amritsar Cooper only.
64. M/s Hales (India) Mfg. Co., Chowk Chintpurni, Amritsar.
65. M/s Harsha Industries, G. T. Road, Chheharta.
66. M/s S.C. Engg. Co., Miran Kot Road, Amritsar.
67. M/s Metropole Sound Products, G.T. Road, Chheharta, Amritsar.

"B"

List of Tin Allottees in respect of district Amritsar

1. M/s The Spangles and Glue Manufactures, Bazar Kaserian, Amritsar.
2. M/s Manhoar Industries, Jandiala Guru.

"C"

List of Tin Allottees in respect of district Amritsar (Kaligars only)

1. Shri Buta Singh, s/o Shri Jai Singh, Gate Hakiman, Amritsar.
2. Shri Habs Raj, s/o Mangal Dass, Gate Hakiman, Amritsar.
3. Shri Mulakh Raj, s/o Shri Jagan Nath, Daim Ganj, Amritsar.
4. Shri Kishan Gopal, s/o Shri Mehar Chand Jandiala Guru.
5. Shri Hans Raj, s/o Shri Labhu Ram, Jandiala Giuru.
6. Shri Banarsi Dass, s/o Shri Kesa Mall, Jandiala Guru.
7. Shri Kishori Lal, s/o Shri Mehar Chand , Jandiala Guru.
8. Shri Rallia Ram, s/o Shri Gurmukh Singh, Jandiala Guru.
9. Shri Behar Singh, s/o Shri Arjan Dass , noor de Baran, Tarn Taran.
10. Shri Sham Lal, s/o Shri Narpal Rai, Chow Nange, Tarn Taran.

11. Shri Mulakh Raj, s/o Shri Ram Chand, Tarn Taran.
12. Shri Lajja Ram, s/o Shri Lal Chand, Tarn Taran.
13. Shri Madan Lal, s/o Shri Sawan Mal, village Noshera Panwan.
14. Sarsvhri Janki Das, Tarsem Lal, Village and Post Office Fatehabad.
15. Shri Sohan Lal, s/o Shri Yash Pal, V. and P. O. Fatehbad.
16. Shri Sawarn Pal, s/o Shri Gulzari Lal, V. and P.O. Cholla Sahib.
17. Shri Puran Chand, V. and P.O. Cholla Sahib.
18. Sarvshri Harbans Lala-Roshan Lal, V. and P.O. Fatehabad.
19. Sarvshri Jagan Nath-Karam Chand, Naushera Building, Chowk Ram Bagh, Amritsar.
20. Shri Pindi Dass, V. and P.O. Khalchian.
21. Shri Narinjan Singh, Kalighar, village Kachha Pacca.
22. Shri Mangal Singh, s/o Shri Wazir Singh, Guru Ram Dass Nagar, Amritsar.
23. Shri Sardari Lal, s/o Shri Rakkha Ram, Kot Baba Deep Singh,Amritsar.
24. Shri Puran Chand, s/o Shri Hari Chand, Bazar Bakerwana, Amritsar.
25. Sarvshri Hans Raj-Panna Lall, Kucha Kherdeen, Ram Bagh , Amritsar.
26. Shri Barket Ram, s/o Shri Hakieman Rai, Sharifpura, Amritsar.
27. Shri Faqurie Chand, s/o Lachhman Dass, Sharifpura. Amritsar.
28. Shri Sohan Lal, Kucha Kherdeen, Ram Bagh, Amritsar.
29. Shri Rattan Lal, s/o Shri Sohan Lal, Kucha Kherdeen, Amritsar.
30. Shri Sardari Lal, s/o Shri Panna Lal, Ram Bagh, Kucha Kherdeen, Amritsar.
31. Sarvshri Des Raj-Lal Chand, Ram Bagh, Kucha Karam Chand, Amritsar.
32. Shri Kundan Lal, s/o Shri Kansi Ram, Kucha Karam Chand, Amritsar.
33. Shri Gian Chand, s/o Shri Daulat Ram, Ram Bagh, Amritsar.
34. Shri Puran Chand, s/o Shri Dewan Singh, Ram Bagh, Amritsar.
35. Shri Hans Raj, s/o Shri Daulat Ram, Ram Bagh, Amritsar.
36. Shri Gurbachan Singh, s/o Shri Kapoor Singh, Sharifpura, Amritsar.
37. Shri Hans Raj, s/o Shri Sant Ram, Ganj, Amritsar.
38. Shri Bihari Lal, s/o Shri Sohan Lal, Tehsil Pura, Amritsar.
39. Shri Surat Mal, s/o Shri Durjan Das . Tehsil Pura, Amritsar.
40. Shri Dewan Chand, s/o Shri Natha Mal, Rani Bazar, Amritsar.
41. Shri Ram Lubhaya, s/o Shri Des Raj s/o Lala Karam Chand, Kucha Kalu, Lohar Majitha. (Amritsar).
42. Shri Ram Singh, s/o Shri Shiv Narain Singh, tehsil Moti Bagh, B. Dhebist, Amritsar.
43. Shri Ralia Singh, s/o Ganga Ram, Chowk Hakiman, Amritsar.
44. Shri Tilak Raj, s/o Shri Atama Ram, Tehsil Pura, Amritsar.
45. Shri Hans Raj, s/o Shri Atma Ram, Tehsil Pura, Amritsar.
46. Shri Sohan Lal, s/o Shri Bura Mal, Sharifpura, Amritsar.
47. Shri Nand Lal, s/o Shri Barket Ram, Sharifpura, Amritsar.
48. Shri Lal Chand, s/o Shri Mool Raj. Sharifpura, Amritsar.
49. Shri Chuni Lal, s/o Shri Gopi Ram, Sharifpura, Amritsar.
50. Shri Des Raj, s/o Shri Mela Ram, Sharifpura, Amritsar.
51. Shri Amar Nath, s/o Shri Mela Ram, Sharifpura, Amritsar.
52. Shri Gopi Chand, s/o Shri * Gali Mallian, T/S Khazana, Amritsar.
53. Shri Ghani Lal, s/o Shri Devi Dass, Kt. Khazana, Amritsar.
54. Shri Rattan Chand, s/o Shri Ganga Ram, Khazana Gate, Amritsar.
55. Shri Mohan Lal, s/o Shri Munshi Ram, Kt. Khazana Gate, Amritsar.
56. Shri Baldev Raj, s/o Shri Mangal Dass, Gali Khazana, Amritsar.
57. Shri Hans Raj, s/o Shri Shanker Dass, Kt. Sufaid, Amritsar.
58. Shri Lal Chand, s/o Shri Ishar Dass, Kt. Sufaid, Amritsar.
59. Shri Dewan Chand, s/o Shri Ishar Dass, Gali Sultania, Amritsar.
60. Shri Harbans Lal, s/o Shri Karam Chand, Dapai Road, Amritsar.
61. Sarvshri Hans Raj-Karam Chand, Dhpi Road, Dam ganj, Amritsar.
62. Shri Madhoo Ram, s/o Shri Bali Ram, Husain Pura, Amritsar.
63. Shri Kasturi Lal, s/o Shri Lachhman Dass, Tarsikka.
64. Shri Kishan Singh, s/o Shri Mian Singh, Naushehra Panwan.
65. Shri Gopal Dass, s/o Shri Atma Ram, Bazar Kaseran, Amritsar.
66. Shri Ralla Ram, s/o Shri Gopi Ram, Bazar Keseran, Amritsar.
67. Shri Chiman Lal, s/o Shri Hari Chand, Bazar Kesera, Amritsar.
68. Shri Hans Raj, s/o Shri Hari Ram, Kot Baba Deep Singh, Amritsar.
69. Shri Behari Lal, s/o Shri Bali Ram, Ram Bagh Kucha Khardeen, Amritsar.
70. Shri Sohan Singh, s/o Shri Ganda Singh, Ram Bagh Kucha Kherdeen, Amritsar.
71. Shri Ram Parkash, s/o Shri Barket Ram, Ram Bagh, Kucha Kherdeen, Amritsar
72. Sarvshri Gurbax Rai-Amar Nath, Ram Bagh, Kucha Kherdeen, Amritsar.
73. Shri Amar Nath, s/o Shri Lal Chand, Ram Bagh, Kucha Kherdeen, Amritsar.
74. Shri Parshotam Lal, s/o Shri Behari Lal, Ram Bagh, Kucha Kherdeen, Amritsar.
75. Shri Piara Lal, s/o Shri Thakar Dass, Ram Bagh, Kucha Kherdeen, Amritsar,
76. Shri Ram Rakkha Mal, s/o Shri Gopi Ram, Sharifura, Amritsar,

* Not legible in Government reply.

[Chief Minister]

77. Shri Ram Dass, s/o Shri Narpat Ram, B. Tarn Taran.
78. Shri Santa Singh, s/o Shri Ghasita Singh, Nange Paran, Tarn Taran.
79. Shri Wakil Singh, s/o Shri Lahori Mal, Mohalla Gujjar Mal, Jaswal.
80. Shri Yog Raj, s/o Shri Hira Lal, Majjtha Road, opposite Ashoka Optical,Amritsar.
81. Shri Roor Chand, s/o Shri Thakar Dass, Majitha Road, Amritsar.
82. Shri Ajit Singh, s/o Shri Kundan Singh, near Bus Stand, Patti.
83. Shri Sher Singh, s/o Shri Kundan Singh, Gate Wala, Amritsar.
84. Shri Kundan Singh, s/o Shri Bagh Singh, Chowk Quaxian, Amritsar.
85. Shri Kundan Lal, s/o Shri Karam Chand, Kucha Karam Chand, Amritsar.
86. Shri Babu Ram, s/o Shri Sundar Dass, Ram Bagh, Amritsar.
87. Shri Musha, s/o Shri Lal Chand, Ram Bagh, Amritsar.
88. Sarvshri Gurdip Singh-Durga Singh, Kucha Kherdeen, Amritsar.
89. Sarvshri Karam Chand-Beli Ram, Ram Bagh, Kucha Kherdeen, Amritsar.
90. Shri Kimiti Lal, s/o Shri Chuni Lal, Kucha Kherdeen, Ram Bagh, Amritsar.
91. Shri Dardhan Lal, s/o Shri Dewan Chand, Kucha Kherdeen, Amritsar.
92. Shri Kharaiti Ram, s/o Shri Daulat Ram, Ram Bagh, Jailwali Ram Bagh, Amritsar.
93. Sarvshri Kartar Singh-Narain Singh, Ram Bagh Gate, Amritsar.
94. Shri Munshi Ram, s/o Shri Aroor Mal, Nawan Kot, Amritsar.
95. Shri Harbans Lal, s/o Shri Gian Chand, Nawan Kot, Amritsar.
96. Shri Banarsi Lal, s/o Shri Ram Rakha, Nawan Kot, Amritsar.
97. Shri Sardari Lal, s/o Shri Rool Mal, Nawan Kot, Amritsar.
98. Shri Dhani Ram, s/o Shri Lal Chand, Nawan Kot, Amritsar.
99. Shri Natha Singh, s/o Shri Santa Singh.
100. Shri Hans Raj, s/o Shri Gian Chand, Nawan Kot, Amritsar.
101. Shri Guranditta Mal, s/o Shri Amar Nath, Ram Bagh, Amritsar.
102. Shri Valaiti Lal, s/o Shri Daulat Ram, Ram Bagh, Amritsar.
103. Shri Girdhari Lal, s/o Shri Hari Chand, Bhagwan Wala, Amritsar.
104. Shri Prem Nath, s/o Shri Bawa Ram, V. and P.O. Fatehabad.
105. Shri Barket Ram, s/o Shri Jiwan Mal, Tehsil Pura, Amritsar.
106. Shri Mohan Lal, s/o Shri Raj Kumar, V. and P.O. Fatehbad.
107. Shri Diwan Chand, s/o Shri Haveli Ram, Bazar Keserian, Amritsar.
108. Shri Jit Lal, s/o Shri Karam Chand, Amritsar.
109. Shri Man Singh, s/o Shri Bhala Singh Chowk Putlighar Amritsar.
110. Sarvshri Gian Chand-Mathura Dass, Kucha Kherdeen , Ram Bagh, Amritsar.
111. Shri Dana Singh, s/o Shri Avtar Singh, Railway Road, Tarn Taran.
112. Shri Batna Singh, s/o Shri Bural Singh, Village Nawarangra Bad, Tarn Taran district Amritsar.
113. Shri Tara Chand, s/o Shri Lal Chand, Kucha Karam Chand, Ram Bagh, Amritsar.
114. Shri Sardari Lal, s/o Shri Kesar Dass, Kucha Karam Chand, Ram Bagh, Amritsar.
115. Shri Sunder Dass, s/o Shri Beli Ram, Kucha Kherdeen, Ram Bagh Gate, Amritsar.
116. Shri Barket Ram, s/o Shri Bali Ram, Kucha Kherdeen, Amritsar.
117. Shri Parkash Chand, s/o Shri Lal Chand, Kucha Kherdeen, Amritsar.
118. Shri Bari Chand, s/o Shri Moti Ram, Katra Karam Singh, Amritsar.
119. Shri Sant Ram, s/o Shri Rakha Mal, Amritsar.
120. Shri Sewa Ram, s/o Shri Chand Mal, village Sarhali, district Amritsar.
121. Shri Meya Ram, s/o Shri Jagat Ram, Gate Bhagian Wala, Amritsar.
122. Shri Kimti Lal, s/o Shri Kesar Mal, Kucha Kherdeen, Amritsar.
123. Shri Raja Ram, s/o Shri Lachman Dass, Dayanand Nagar, Amritsar.
124. Shri Shadi Lal, s/o Shri Parmjit Village and P. O. Fatehbad.
125. Shri Natha Ram, s/o Shri Haveli Ram, Bazar Keserian, Amritsar.
126. Shri Piara Lal, s/o Shri Naresh Kumar, village and P.O. Fatehbad.
127. Shri Girdhari Lal, s/o Shri Beli Ram, Kucha Kherdeen, Amritsar.
128. Shri Darshan Lal, s/o Shri Sat Pal, Ram Bagh, Kucha Kherdeen, Amritsar.
129. Shri Girdhari Lal. s/o Shri Lachman Dass, Diam Gunj, Amritsar.
130. Shri Kundan Lal, s/o Shri Diwan Chand, Ram Bagh, Amritsar.
131. Shri Madhu Lal, s/o Shri Tulsi Ram, Jandiala Guru.
132. Sarvshri Lal Chand-Pyare Lal, Fatehbad.

'D'

List of Stainless Steel

1. M/s Kartar Industries, Outside Ram Bagh Gate, Amritsar.
2. M/s Bali Singh -Bhagwan Singh, O/s Ghee Mandi Hate, Amritsar.

SCHOOLS AND COLLEGES IN AMRITSAR DISTRICT

2356. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state —

(a) the number and location at present, of Government Girls and Boys Primary, Middle, High and Higher Secondary Schools and Colleges meant exclusively for girls in the Amritsar District including Amritsar City together with the number of students studying in each block-wise;

(b) the number of the students mentioned above belonging to (i) the Harijan Communities, (ii) other Backward classes declared as such by the State Government, (iii) Jat Community, (iv) Kamboj Community and other Communities ?

Shri Prabodh Chandra : The time and the labour involved in collecting the information will not be commensurate with any possible benefit to be obtained.

PRIVATELY MANAGED SCHOOLS TAKEN OVER BY GOVERNMENT IN AMRITSAR DISTRICT

2357. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the names of privately managed High Schools taken over by the Government in Amritsar District during the years 1962-63, 1963-64, and 1964-65;

(b) the financial position of and the number of class-rooms in each school at the time when it was taken over by the Government;

(c) the reasons, if any, for not taking over the Khalsa High School, Tarsikka, Janta High School, Khalchian, Gram Panchayat High School, Bhorshi Rajputan so far;

(d) the names and qualifications of the teachers of the schools referred to in part (a) above, who have been absorbed in Government service;

(e) the names of the teachers mentioned in part (d) above, whose appointment/absorption as such has since been approved by S.S.S. Board ?

Shri Prabodh Chandra : (a) The names of High Schools taken over in Amritsar District during the years 1962-63, 1963-64 and 1964-65, are as under:—

1962-63	1963-64	1964-65
G.N.P. High School, Bhangali	Naween Janta High School, Harse Chhina	Janta High School, Bhakna

[Education and Local Government Minister]

(b) The requisite information is as follows.
(c) Paucity of financial resources.
(d) and (e) The requisite information is enclosed.

Part (b) **Statement showing the financial position and the number of class-rooms in each school taken over in Amritsar District as mentioned in part (a) of the reply.**

Sr. No.	Name of School	Finacncial position	Number of Class rooms
1.	G.N.P. High School, Bhangali	The financial position was weak and the amount in school accounts was nil.	8
2.	Naween Janta High School, Harse Chhina	The financial position was weak and the amount in school accounts was nil.	8
3.	Janta High School, Bhakna.	The amount in the school accounts was nil. However, a sum of Rs. 6,000was lying as Reserve fund of the school pledged to the Inspector of Schools, Jullundur which was surrendered to Government in lieu of partial payment of three years deficite.	8

Part (d) **Statement showing the names and qualifications of the teachers of the schools referred to in part (a) of the Question who have been absorbed in Government service**

Sr. No.	Name of School	Name of the teacher	Qualifications
1.	Government High School, Bhangali	(i) Shri Satpal Sewak	M.A.,B.T.
		(ii) Shri Raghbir Singh	B.A.,B.Ed.
		(iii) Smt. Charanjit Kaur	B.A.,B.T.
		(iv) Smt. Harbans Kaur	B.A.,B.Ed.
		(v) Smt. Pushpa Devi	Matric (English) Prabhakar, L.T.C.
		(vi) Smt. Surrinder Kaur, Sood	Matric Giani L.T.C.
2.	Naween Janta High School, Harse Chinna	(i) Shri Kishore Chand Grover	B.A.,B.T.
		(ii) Smt. Jagjit Kaur Gill	B.A.,B.T.
		(iii) Shri Sukhminderjit Singh Chhina	B.A.,B.T.
		(iv) Shri Sudesh Kumar	Matric, Special Certificate in Drawing
3.	Janta High School, Bhakna	(i) Shri Satnam Singh	M.A.,B.T.
		(ii) Shri Sarbjit Singh	B.A.,B.T.
		(iii) Shri Sukhdev Singh	M.A.,B.T.
		(iv) Shri Jarnail Singh	Matric, Special Certificate in Drawing
		(v) Shri Surinder Singh	Matric, L.T.C.
		(vi) Shri Gurdial Singh	F.A., L.T.C.

Part (e) Statement showing the names of the Teachers mentioned in part (d) above, whose appointment /absorption as such has since been approved by Subordinate Services Selection Board, Punjab

Sr. No.	*Name of the Teacher.*
1.	Shri Satpal Sewak
2.	Shri Raghbir Singh
3.	Smt. Charanjit Karur
4.	Smt. Harbans Kaur
5.	Smt. Puspa Devi
6.	Smt. Surrinder Kaur Sood

Area of Land Under Irrigation In Amritsar District

2358. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the total area of land under irrigation at present in Amritsar District and percentage thereof under cultivation, tehsil-wise and Irrigation Division-wise separately;

(b) the details of the steps Government propose to take, to increase the irrigation facilities in Amritsar District ?

Chaudhri Rizaq Ram :

(a) Total area under irrigation (C.C.A)— 9,39,846 acres.

Actual irrigation during 1963-64 8,63,839 acres.

The statement showing area under irrigation (C.C.A.) and actual irrigation during 1963-64, tehsil-wise, Canal Division-wise and percentage thereof is enclosed.

(b) Irrigation is being rapidly increased by running higher supplies in channels, by giving temporary shoots and by extending the channels. Non-perennial irrigation facilities are also extended with the supplies withdrawn from Pakistan from 10th April to 20th September.

[Public Works and Welfare Minister]

UPPER BARI DOAB CANAL CIRCLE, AMRITSAR

Statement showing Area under Irrigation (C.C.A.) and Actual Irrigation during 1963-64, Tehsil-wise, Canal Division-wise and Percentage thereof.

Tehsil	C.C.A. Area under Irrigation				Actual Irrigation				Percentage			
	Madhopur Division	Majitha Division	Jandiala Division	Total	Madhopur Division	Majitha Division	Jandiala Division	Total	Madhopur Division	Majitha Division	Jandiala Division	Total
Amritsar	74,897	142,694	100,542	318,133	52,982	111,048	48,145	212,175	70.74	77.82	48	66.6
Ajnala	12,344	139,712	Nil	152,056	4,076	108,253	Nil	112,329	33.02	77.49	—	73.8
Tarn Taran	3,970	110,261	199,102	313,333	3,546	112,290	206,564	322,400	89.32	101.84	103.74	102.9
Patti	—	56,972	99,352	156,324	—	56,510	160,425	216,935	—	99.17	161	138.7
Total	91,211	449,639	398,996	939,846	60,604	388,101	415,134	863,839	66.4	86.3	104	91.91

PROMOTION OF SUB-INSPECTORS AND INSPECTORS OF POLICE

2360. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) the names of Sub-Inspectors of Police who were promoted as Inspectors of Police during the years 1963-64 and 1964-65, stating the length of their permanent service as Sub-Inspectors and also district of their posting at the time of promotion;

(b) the names of Inspectors, who were promoted as DSPs in the years 1963-64 and 1964-65, with the names of their home districts ?

Sardar Darbara Singh : (a) A list showing names and other particulars of Sub-Inspectors (both Permanent and Officiating) who were promoted during the years 1963-64 and 1964-65, is laid on the Table of the House.

(b) A list of Inspectors who were promoted as DSPs in the years 1963-64 and 1964-65 with the names of their home districts is also laid down on the Table of the House.

List of Sub-Inspectors who were promoted to officiate as Inspectors during 1963-64 and 1964-65

Sr. No.	Name	Place of posting at the time of promotion	Length of permenent service as SI at the time of promotion	Remarks
1963-64			YM	
1.	Shri Harnam Singh, PAP/23	P.A.P. ..	12-3	
2.	Shri Des Raj, PAP/68	P.A.P. ..	12-3	
3.	Shri Chaju Ram, PAP/103	P.A.P. ..	9-0	
4.	Shri Raj Kumar, PAP/7	(Sports Deptt.) ..	5-4	
5.	Shri Dewan Chand, J/76	SIG Staff Ludhiana ..	6-11	
6.	Shri Gurbhai Singh, APBn/8	P.A.P. ..	12-4	
7.	Shri Shamsher Singh, PAP/12	P.A.P. ..	9-0	
8.	Shri Charanjit Singh, PAP/1	P.A.P. ..	6-11	
9.	Shri Sawan Ram, PR/28	Nangal ..	16-0	
10.	Shri Kartar Singh, J/72	Ludhiana ..	15-1	
11.	Shri Succha Singh, PAP/50	P.A.P. ..	10-0	
12.	Shri Mohinder Singh J/32	Jullundur ..	9-4	
13.	Shri Kundan Singh, PAP/11	M MPS (Sangrur) ..	9-0	
14.	Shri Dara Singh, PAP/104	Nangal ..	9-0	
15.	Shri Hukam Chand, PAP/105	P.A.P. ..	9-0	
16.	Shri Jatinder Pal, B/87	Ferozepur ...	8-2	
17.	Shri Bidhi Chand, B/89	Ferozepur ...	10-0	
18.	Shri Pritam Singh, PAP/109	SIB/Amritsar ..	7-4	
19.	Shri Prabh Dyal Singh, PAP/115	SIB/ASR ..	7-4	
20.	Shri Amrik Singh, PAP/108	SIB/ASR ..	7-4	
21.	Shri Daya Ram, PR/57	Mohindergarh ..	15-6	
22.	Shri Sant Singh, APB/22	SIB/ASR ..	6-5	
23.	Shri Gurdev Singh, A/41	Karnal ..	6-0	

[Home and Development Minister]

Sl. No.	Name	Place of posting at the time of promotion	Length of permanent service as SI at the time of promotion	Remarks
1963-64—*contd.*			Y M	
24.	Shri Narinjan Singh, J/67	Jullundur	6-1	
25.	Shri Ram Singh, PR/76	Patiala	5-11	
26.	Shri Makhan Singh, J/40	Kapurthala	5-10	
27.	Shri Devi Dutt, PR/154	Patiala Range	5-8	
28.	Shri Gurbachan Lal, APB/10	Gurdas pur	5-8	
29.	Shri Joginder Singh, PR/5	Sangrur	5-8	
30.	Shri Pritam Singh, PAP/63	P.A.P.	5-4	
31.	Shri Raghbir Singh, J/74	Hoshiarpur	5/1	
32.	Shri Ved Parkash, PAP/18	P.A.P.	5-1	
33.	Shri Jagir Singh, PR/80	Sangrur	5-0	
34.	Shri Surjit Singh, PR/81	Bhatinda	5-0	
35.	Shri Gurcharn Singh, APB/15	SHO Moga	5-0	
36.	Shri Sagar Chand, PAP/128	P.A.P.	5-1	
37.	Shri Jaswant Rai, B/51	SIT/Amritsar	4-9	
38.	Shri Shiv Narain, PR/88	PTS/Phillaur	4-7	
39.	Shri Pashaura Singh, PR/43	CID	4-7	
40.	Shri Balbir, PAP/95	P.A.P.	4-11	
41.	Shri Hans Raj, PAP/95	P.A.P.	4-7	
42.	Shri Jale Ram, PAP/85	P.A.P.	5-3	
43.	Shri Amrit Kumar, PAP/120	SIB/ASR	4-7	
44.	Shri Harbans Lal, PAP/116	Escort Guard Chandigarh	4-7	
45.	Shri Sat Pal, PAP/113	P.A.P.	6-1	
46.	Shri Surjit Singh, A/120	Ambala	4-6	
47.	Shri Madan Gopal, J/18	Jullundur	4-1	
48.	Shri Prithi Nath, J/30	CID/Jull.	1-4	
49.	Shri Inder Singh, J/27	Jullundur	1-4	
50.	Shri Pritam Singh, J/28	Ludhiana	1-4	
51.	Shri Mewa Singh, J/17	Ludhiana	1-0	
52.	Shri Naubat Rai, J/60	Ludhiana	1-0	
53.	Shri Sardar Singh, J/8	Ludhiana	1-0	
54.	Shri Hans Raj Singh PAP/142	P.A.P.	0-11	
55.	Shri Ram Saran Dass, B/9	SIB/ASR	0-5	
56.	Shri Dalip Singh, B/13	Gurdaspur	0-5	
57.	Shri Udham Singh, B/23	SIB/ASR	0-5	
58.	Shri Dewan Chand, B/11	Gurdaspur	0-5	
59.	Shri Karnail Singh, PAP/136	P.A.P.	0-2	
60.	Shri Balbir Singh, PAP/125	P.A.P.	0-2	
61.	Shri Jagdish Chander, PAP/127	SIB	0-2	
62.	Shri Ganga Ram, PAP/129	P.A.P.	0-2	
		S.I.s on probation		
63.	Shri Randhir Singh, R/4	CID/Simla	On probation	
64.	Shri P. B. Ram, A/130	CID/Ludhiana	On probation	
65.	Shri Gurdip Singh, R/21	GRP/Amritsar	On probation	
66.	Shri Ashwani Kumar, R/35	GRP Ambala	On probation	
		Offg. S. Is.	*Length of service as offg. SI*	
67.	Shri Iqbal Singh, 18/PR	Spl. Staff Amritsar	17-2	
68.	Shri Nand Lal, 134/A	Vigilance Deptt.	11-11	

Sl. No.	Name	Place of posting at the time of promotion	Length of permanent service as SI at the time of promotion	Remarks
1963-64—*concld*		*Offg. S.Is*—concld.	*Length of service as Off. S.I.*	
			Y.M	
69.	Shri Baldev Singh, 21/A	PTS	12-8	
70.	Shri Ramji Dass, 58/B	Ferozepur	11-1	
71.	Shri Joginder Singh, 11/B	Amritsar	11-1	
72.	Shri Jagdish Dutt, 69/B	On deputation to G.O.I.	11-1	
73.	Shri Dilwar Singh, 70/B	CID	11-1	
74.	Shri Sujan Singh, 59/B	Gurdaspur	11-1	
75.	Shri Mulkh Raj, 7/B	On deputation to G.O.I.	11/1	
76.	Shri Sohan Lal, 61/B	Gurdaspur	11-1	
77.	Shri Vas Dev, 6/A	Ambala	8-2	
78.	Shri Gurdial Singh, 60/B	Gurdaspur	10-3	
79.	Shri Manmohan Singh, 15/J	Kangra	12-2	
80.	Shri Khazan Singh, 8/B	Amritsar	8-9	
81.	Shri Gurbir Singh, 12/B	Ferozepur	9-8	
82.	Shri Joginder Singh, 69/J	Ludhiana	9-5	
83.	Shri Resham Singh, 13/B	CID/Amritsar	9-1	
84.	Shri Hardas Singh, 73/B	Amritsar	8-7	
85.	Shri Wattan Singh, 75/B	Ferozepur	8-2	
86.	Shr Baldev Krishan, 16/J	SIB	7-9	
87.	Shri Fauja Singh, 80/B	Amritsar	7-9	
88.	Shri Jasmer Singh, 51/B	Amritsar	6-3	
89.	Shri Balram Gill, 115/B	Gurdaspur	7-2	
90.	Shri Parphool Singh, 86/B	Ferozepur	7-2	
91.	Shri Harbans Lal, 87/B	Amritsar	7-2	
92.	Shri Bal Singh, 87/J	Jullundur	7-2	
93.	Shri Mohinder Singh, 81/B	CID/ASR	7-2	
94.	Shri Joginder Singh, 22/A	Hissar	6-6	
95.	Shri Kirpal Singh, 1/A	Karnal	6-5	
96.	Shri Jang Bahadur, 134/J	Hoshiarpur	5-8	
97.	Shri Pritam Singh, 114/J	Spl. Staff Amritsar	5-4	
98.	Shri Daljit Singh, 59/A	SIB	10-7	
1964-65				
	(*a*) *Permanent S.I.s*		*Length of Pt. Service at S.I on promotion*	
99.	Shri Shamsher Singh, PR/3	CID/Sangrur	10-8	
100.	Shri Jaswant Singh, PAP/47	P.A.P.	12-10	
101.	Shri Ishwari Dutt, PAP/82	P.A.P.	10-6	
102.	Shri Chanan Singh, PR/34	Sangrur	16-1	
103.	Shri Puran Singh, A/34	Karnal	15-7	
104.	Shri Prem Singh, A/96	Gurgaon	15-5	
105.	Shri Harbans Singh, B/48	Amritsar	14-1	
106.	Shri Zail Singh, PAP/65	P.A.P.	10-8	
107.	Shri Piara Singh, PAP/53	P.A.P.	9-7	
108.	Shri Jagdish Chander, PAP/32	P.A.P.	8-6	
109.	Shri Piara Lal, R/34	GRP/Kalka	7-6	
110.	Shri Piare Lal, B/96	On deputation to G.O.I.	7-6	
111.	Shri Pala Singh, B/55	Ferozepur	6-8	
112.	Shri Ram Chander, A/48	Ambala ..	6-5	
113.	Shri Darshan Singh, R/10	GRP/Ambala	5-9	
114.	Shri K. L. Dutt, CID/22	SIB/ASR	5-5	
115.	Shri Ranbir Saran, PR/89	Patiala	5-3	
116.	Shri Kartar Singh, PR/90	Sangrur	5-3	

[Home and Development Minister]

Sl. No.	Name	Place of posting at time of promotion	Length of permanent service as SI at the time of promotion	Remarks
1964-65—*contd.*	**(a) Permanent S.Is.**—*concld.*			
			Y M	
117.	Shri Gurdev Singh, PR/91	Patiala	5-3	
118.	Shri Gurdev Singh, PR/140	Bhatinda	3-10	
119.	Shri Jagdish Chander, A/17	On deputation to G.O.I.	3-1	
120.	Shri Banarsi Dass, B/35	Gurdaspur	1-7	
121.	Shri Sucha Singh, PAP/140	P.A.P.	1-6	
122.	Shri Harivansh Lal, R/17	SIB	1-1	
123.	Shri Swaran, Singh PAP/145	P.A.P.	0-9	
124.	Shri Surjit Singh, PAP/146	P.A.P.	0-9	
125.	Shri Atma Ram, A/9	SIT/Ambala	0-5	
126.	Shri Joginder Singh, A/66	Gurgaon	0-5	
127.	Shri Surjit Singh, A/42	Rohtak	0-5	
128.	Shri Gurdarshan Singh, A/129	Ambala	0-5	
129.	Shri Zile Singh, A/106	Rohtak	0-5	
130.	Shri Sohan Lal, A/8	Gurgaon	0-5	
131.	Shri Iqbal Singh, A/85	Ambala	0-5	
132.	Shri Harcharan Singh, A/114	Karnal	0-5	
	(b) Offg. S. I.s.			
			Length of service as offg. S.I.	
133.	Shri Pannu Ram, 14/A	Ambala	12-8	
134.	Shri Iqbal Singh, 144/PR	C.I.D.	11-8	
135.	Shri Brij Mohan Singh, 41/PR	SIB	5-11	
136.	Shri Harcharn Singh, 108/B	Ferozepur	8-2	
137.	Shri Mool Singh, 84/B	Ferozepur	6-6	
138.	Shri Amar Nath, 15/B	Gurdaspur	8-1	
139.	Shri Balwant Singh, 40/PR	Patiala	6-7	
140.	Shri Kartar Singh, 20/J	P.T.S.	7-1	
141.	Shri Gajinder Singh, 117/B	Ferozepur	5-9	
142.	Shri Brij Mohan Mathur, 33/PR	SIB	5-7	
143.	Shri Nirbhai Singh, 108/PR	Patiala	6-7	
144.	Shri Darshan Singh, 70/J	Hoshiarpur	6-8	
145.	Shri Ram Rachhpal, 122/B	On deputation to S.I.B.	6-1	
146.	Shri Shamsher Singh, 112/PR	Bhatinda	5-11	
147.	Shri Hukam Chand, 25/J	On deputation to S.I.B.	5-5	
148.	Shri Sewa Singh, 34/J	Kangra	5-1	
149.	Shri Gurbhajan Singh, 130/J	C.I.D.	5-4	
	Permanent S.I.s			
150.	Shri Harbans Lal, CID/20	C.I.D. /ASR	13-6	
151.	Shri Durga Dass, CID/21.	CID/Rohtak	8-9	
152.	Shri Tejvir Singh, A/101	Ambala	4-6	
153.	Shri Surrinder Kumar, APB/17	P.A.P.	1-4	
154.	Shri Ved Parkash, A/68	CID/Amritsar	0-9	
155.	Shri Shiv Dyal, R/27	GRP/Bhatinda	15-0	
156.	Shri Jaswant Singh, PAP/20	On deputation to SIB	10-6	

Sl. No.	Name	Place of posting at the time of promotion	Length of permanent service as SI at the time of promotion	Remarks
1964-65—*contd.*		**Permanent S.I.s**—*concld.*	Y M	
157.	Shri Puran Singh, PAP/84	P.A.P.	11-5	
158.	Shri Yog Raj, A/39	Ambala	10-1	
159.	Smt. Raj Vasu Deva, B/83	Amritsar	10-1	
160.	Shri Karam Singh, PAP/99	P.A.P.	9-3	
161.	Shri Sain Dass, PAP/79	P.A.P.	8-10	
162.	Shri Chaman Singh, B/102	CID/Amritsar	8-5	
163.	Shri Amar Nath, PR/32	Sangrur	8-5	
164.	Shri Amar Nath, R/15	On deputation to Northern Rly.	8-1	
165.	Shri Kharaiti Lal, PAP/8	P.A.P.	7-4	
166.	Shri Ajit Singh, PAP/112	P.A.P.	7-4	
167.	Shri Hari Singh, PAP/71	P.A.P.	7-4	
168.	Shri Kundan Singh, CID/23	C.I.D.	6-10	
169.	Shri Bir Singh, PAP/60	P.A.P.	6-1	
170.	Shri Surinder Singh, PAP/74	P.A.P.	6-1	
171.	Shri Kharaiti Lal, A/109	Ambala	6-1	
172.	Shri Shanti Sarup, A/133	CID/Ambala	6-0	
173.	Shri Sohan Singh, J/32	Jullundur	2-10	
174.	Shri Arjan Dev, J/54	Kangra	2-6	
175.	Shri Shadi Lal, R/9	GRP/Ludhiana	1-7	
776.	Shri Moti Singh, A/7	Ambala	1-4	
177.	Shri Ramji Lal, A/58	Gurgaon	1-4	
178.	Shri Gaje Singh, A/60	Karnal	1-4	
179.	Shri Mohinder Singh, A/102	Rohtak	1-4	
180.	Shri Chandan Singh, A/177	Karnal	1-4	
181.	Shri Charan Dass, R/16	On deputation to SIB	1-2	
182.	Shri Gurdial Singh, PR/11	Bhatinda	0-9	
183.	Shri Charan Dass, R/11	GRP/Kalka	0-2	
184.	Shri Jagdish Mittar, R/26	GRP	0-2	
		Offg. S.Is	*Length of service as Offg. S.I.s.*	
185.	Shri Partap Singh, 97/B	On deputation to SIB	15-3	
186.	Shri Ram Dass Raj, 98/B	On deputation to S.I.B.	16-7	
187.	Shri Kidar Nath, 74/J	SIT/Jullundur	16-7	
188.	Shri Sohan Singh, 45/B	Amritsar	14-1	
189.	Shri Bhag Singh, 19/R	GRP	13-0	
190.	Shri Ram Chand, 57/B	Ferozepur	13-3	
191.	Shri Raj Kumar, 9/B	On deputation to S.I.B.	12-7	
192.	Shri Sulakhan Singh, 72/B	CID/Amritsar	12-7	
193.	Shri Ujagar Singh, 12/J	On deputation to S.I.B.	11-11	
194.	Shri Lal Singh, 37/PR	Bhatinda	7-11	

[Home and Development Minister]

List of Inspectors who were promoted as D.S.P.s. in the years 1963-64 and 1964-65, with the names of their home districts

Sr. No.	Name of Inspector promoted as D.S.P.	Date of promotion	Home District
1963-64			
1.	Shri Ram Murti, P/62	3-5-63	Amritsar
2.	Shri Ram Sarup, P/63	4-5-63	Kapurthala
3.	Shri Joginder Singh, P/65	2-5-63	Ferozepur
4.	Shri Charan Singh, P/67	4-5-63	Jullundur/Hissar
5.	Shri Ujagar Singh, P/77	11-5-63	Hoshiarpur
6.	Shri Pritam Singh, P/68	15-5-63	Patiala
7.	Shri Gurdial Singh, P/81	11-5-63	Ferozepur
8.	Shri Pritam Singh, P/51	11-5-63	Patiala
9.	Shri Hardam Singh, P/56	18-5-63	Sangrur
10.	Shri Sukhjinder Singh, P/87	13-5-63	Kapurthala
11.	Shri Raghbir Singh, P/88	6-5-63	Mahendergarh
12.	Shri Raj Singh, P/61	9-5-63	Rohtak
13.	Shri Daulat Ram, P/113	3-5-63	Amritsar
14.	Shri Guran Dita, P/161	11-5-63	Amritsar
15.	Shri Jog Raj, P/73	2-5-63	Gurdaspur
16.	Shri Satdev Singh, P/91	25-7-63	Ambala
17.	Shri Inderjit Singh, P/102	4-6-63	Jullundur
18.	Shri Mangal Singh, P/39	3-6-63	Hoshiarpur
19.	Shri Gurbax Singh, P/162	16-5-63	Hoshiarpur
20.	Shri Bhajan Singh, P/163	6-5-63	Kapurthala
21.	Shri Harbans Singh, P/164	16-5-63	Amritsar
22.	Shri Om Parkash, P/165	15-5-63	Ambala
23.	Shri Malik Chand, P/166	16-5-63	Not settled
24.	Shri Charan Singh, P/167	16-5-63	Amritsar
25.	Shri Jaspal Singh, P/147	23-9-63	Ludhiana
26.	Shri Shamsher Singh, P/149	19-9-63	Rohtak
27.	Shri Surjit Singh, P/150	26-9-63	Ludhiana
28.	Shri Raj Kumar Mehta, P/152	30-9-63	Saharanpur
29.	Shri Dharampal Singh, P/168	12-9-63	Sangrur
30.	Shri Thakar Dass, P/169	23-9-63	Amritsar
31.	Shri Fateh Chand, P/170	17-9-63	Jullundur
32.	Shri Ram Sarup, P/139	22-9-63	Karnal
33.	Shri Sunder Singh, P/171	21-9-63	Hoshiarpur
34.	Shri Rambel Singh, P/172	28-9-63	Amritsar
35.	Shri Bakshi Ram, P/173	18-9-63	Gurdaspur
36.	Shri Baldev Singh, P/174	13-9-63	Hoshiarpur
37.	Shri Mohan Singh, P/175	28-9-63	Not Settled
38.	Shri Prem Kumar, P/176	13-9-63	Jullundur
39.	Shri Pritam Singh, P/177	23-9-63	Ferozepur
40.	Shri Waryam Singh, P/178	14-9-63	Hoshiarpur
41.	Shri Randhir Singh, P/179	26-9-63	Patiala
42.	Shri Tikka Singh, P/180	25-9-63	Ambala
43.	Shri Ascharj Lal, P/181	11-9-63	Ambala
44.	Shri Gulzara Singh, P/182	20-10-63	Sangrur
45.	Shri Lajpat Rai, P/183	28-9-63	Karnal
46.	Shri Harinder Singh, P/184	23-9-63	Ambala
47.	Shri Tara Singh, P/185	17-9-63	Ludhiana
48.	Shri Pran Nath, P/186	14-9-63	Ambala
49.	Shri Krishan Lal, P/187	1-10-63	Ambala
50.	Shri Pritam Singh, P/188	1-10-63	Bhatinda
51.	Shri Umrao Singh, P/189	22-9-63	Amritsar
52.	Shri Gandhari Singh, P/190	11-9-63	Gurdaspur
53.	Shri Parmohinder Singh, P/191	27-9-63	Bhatinda
54.	Shri Harjit Singh, P/192	27-9-63	Sangrur
55.	Shri Dev Dutt, P/193	26-9-63	Jullundur
56.	Shri Pritam Singh, P/195	18-10-63	Amritsar
57.	Shri Lal Chand, P/198	11-9-63	Amritsar

Sl. No.	Name of Inspector promoted as D.S.P.	Date of promotion	Home District
1963-64 (*concld*)			
58.	Shri Gurbax Singh, P/199	29-11-63	Ambala
59.	Shri Chandgi Ram, P/200	11-11-63	Rothak
60.	Shri Badri Sharma, P/203	5-11-63	Not settled
61.	Shri Bhag Singh, P/156	5-11-63	Hoshiarpur
62.	Shri Gurbachan Singh, P/159	4-11-63	Ambala
1964-65			
1.	Shri Gurbachan Singh Bahia, P/71	31-10-64	Bhatinda/Patiala
2.	Shri Hardit Singh, P/86	12-11-64	Patiala/Ludhiana
3.	Shri Moti Ram, P/154	15-6-64	Patiala/Ludhiana
4.	Shri Lakhi Ram, P/48	8-6-64	Rothak
5.	Shri Ujjal Singh P/151	30-5-64	Ludhiana/Ambala
6.	Shri Sube Ram, P/197	9-6-64	Rohtak/Delhi
7.	Shri Joginder Singh, P/201	30-5-64	Ambala
8.	Shri Om Parkash, P/202	2-9-64	Jullundur
9.	Shri Dewan Chand, P/204	7-9-64	Gurdaspur
10.	Shri Krishan Chander, P/206	9-9-64	Ferozepur
11.	Shri Siri Ram, P/207	14-9-64	Rohtak
12.	Shri Manmohan Singh, P/208	9-9-64	Patiala
13.	Shri Umrao Singh, P/41	9-9-64	Ludhiana
14.	Shri Buland Iqbal Narain, P/52	9-9-64	Ambala
15.	Shri Brij Lal, P/157	1-11-64	Karnal
16.	Shri Uttam Singh, P/158	6-11-64	Jullundur
17.	Shri Raghbir Singh, P/160	11-11-64	Ludhiana
18.	Shri Des Raj, P/97	9-9-64	Hissar
19.	Shri Brij Lal, P/209	11-9-64	Not settled
20.	Shri Mohinder Singh, P/213	8-9-64	Gurdaspur
21.	Shri Kulwant Rai, P/216	3.9-64	Ambala
22.	Shri Naubat Rai, P/222	29-8-64	Ambala
23.	Shri Harbans Lal, P/231	11-9-64	Ambala

AWARD AND SETTLEMENTS IN AMRITSAR DISTRICT

2363. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state; the details of the awards and of the settlements which still remain un-implemented in Amritsar District alongwith the date on which each such award was given or settlement made and the action taken by the Labour Department and the Collector, Amritsar, in this connection ?

Chaudhri Rizaq Ram : A statement showing the details of awards/settlements pertaining to Amritsar District which are still to be implemented up to 31st December, 1964 is attached.

(Public Works and Welfare Minister)

Sr. No.	Name of the Establishment	Date of award/-Settlement	Details	Action taken	Action of Collector
1.	Kundan Textile Mills, Amritsar	March, 1960 (Award)	Payment of Rs. 185 to Shri Santokh Singh	The management failed to make payment of the due amount and accordingly recovery certificate was issued—*vide* No. 39108, dated 21st September, 1960. The management obtained a decree against the said workman and the recovery proceedings were stayed. The management lost the case on 21st March, 1964 in the court of Shri O. P. Aggarwal, Sub Judge, Amritsar and the stay order was vacated. The file containing recovery proceedings was again forwarded to the Tehsildar on 10th October, 1964. The Labour Inspector has been directed to intimate the progress of the recovery proceedings.	The case is pending with the Tehsildar Amritsar
2.	Laxmi Screw Factory, Amritsar	21st March, 1963 (Award)	Payment of Rs. 165 and Rs. 140 *plus* earned wages and retrenchment compensation	The establishment was closed and the machinery sold. The whereabouts of partners were also not known for some times. The labour Inspector, Ludhiana and the Shop Inspector, Rupar have been asked to impress upon the persons to make payment to the extent noted in the award. The rest of the claim of the worker required computation from a Labour Court. No claim application in the prescribed form has been made by the complainant so far. The union too has failed to respond to the communications addressed to them.	Does not require any further action till the amount is got computed by the worker and claim application is sent.

3.	Khanna Silk Mills (P) Ltd., Amritsar	25th November, 1964 (Award)	Grant of dearness allowance of Rs 8 instead of Rs 4	No complaint from the workmen/union has been received. The claim requires computation from a Labour Court under Section 33-C of the Industrial Disputes Act, 1947. The Labour Inspector, Amritsar, has been directed to ensure its implementation and his report is awaited.	Ditto
4.	Vimal Textile Mills, Amritsar	22nd December, 1964 (Award)	Reinstatement of Shri Dharampal, Workman	No complaint from the workman/union has been received. However, the Labour Inspector of the area has been directed to ensure implementation of the award. Action will be intiated on receipt of the report from the field staff.	Does not require any action
5.	Municipal Committee, Tarn Taran	5th November, 1964 (Award)	Regarding payment of Rs 100 to Shri Rakha	No complaint from the workmen/union has been received. The Municipal Committee are reported to be prepared to pay but the worker is not forthcoming.	Ditto
6.	Bharat Calico Printing Mills (P) Ltd., Amritsar	30th August, 1958 (Settlement)	1. Payment of bonus up to the year ending 31st March, 1962 2. Formation of Joint Committee 3. Grant of ad hoc increment 4. Formation of Production Committee	The management failed to make payment of bonus for the years 1960-61, 1961-62 in terms of the settlement. The concerned workmen approached the Labour Court, Jullundur, for computation. The said court computed the amount in respect of 42 workmen,—*vide* its order dated 26th August, 1963 and in respect of 5 workmen on 26th October, 1963. The management was served with notices but inspite of promises made by them, the payment was not made. Accordingly recovery certificates issued to the Collector, Amritsar, on 16th April, 1964 and 22nd February, 1965. Reminders were sent on 6th August, 1964, 30th September, 1964, and 18th January, 1965. In addition a D. O. letter was addressed to the Tehsildar concerned. The Labour Officer and the Labour Inspector of the area are in touch with the Collector to get the recovery effected expeditiously.	The recovery is pending with the Tehsildar, Amritsar and the Collector Amritsar has asked him to expedite matter vide his endorsement No. DRA/iii/13/156 dated 30th January, 1965.

Public Works and Welfare Minister)

1	2	3	4	5	6
	Bharat Calico Printing Mills (P) Ltd. Amritsar—*concld*			A prosecution for non-implementation of the settlement has already been filed with the Lobour Court Rohtak and the same is still pending Another Prosecution has also been recommended to Government.	
7.	Municipal Committee, Amritsar	28th December, 1963,(Agreement)	1. Introdcution of Gratuity Scheme 2. Paymnet of Rs 85/ to sweepers 3. Duty hours 4. Festival Holidays 5. Casual leaves 6. Compensation in lieu of weekly rest 7. Supply of uniforms 8. Increments 9. Construction of rest room	Some of the items required computation in terms of money and the union was advised accordingly. As far the rest of he the items the Labour Inspector of the area is pursuing the matter with committee. The authorities are arranging a meeting for the purpose. Action will be taken on receipt of the final report of theLabour Inspector.	Does not require any action by Collector.
8.	Punjab Woolen Mills, Chheharta	16th December, 1964 (Settlement)	Payment of Rs. 60 for manufacturing of a certain quality	No complaint from the workmen/union has so far been received. However, the Labour Inspector of the area has been directed to ensure implementation. Further action, if necessary, will be initiated on receipt of the report of field staff.	Ditto

UNIONS IN AMRITSAR DISTRICT

2364. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state the total number of complaints received from various Unions in Amritsar District by the Inspector of Factories, Amritsar, during the year 1964-65, and the action, if any, taken on each such complaint and the names of the Unions which made the said complaints ?

Chaudhri Rizaq Ram : A statement containing the requisite information is enclosed.

[Minister for Public Works and Welfare]

STATEMENT

Sr. No.	Name of the Union	Name of the factory	Date of receipt	Nature of complaint	Action taken
1.	Amritsar Textile Labour Union, Amritsar	Hanuman Textile Mills, Amritsar	6th May, 1964	Accident to Shri Hari Lal	The factory was inspected by the Factory Inspector, Amritsar, on 20th May, 1964 and the management was prosecuted for violation of section 21 of the Factories Act.
2.	Textile Karamchari Sabha, Amritsar	Sialkot Textile Mills, Amritsar	23rd May, 1964	Accident to Shri Sham Lal	The matter was enquired into by the Factory Inspector, Amritsar, on 3rd June, 1964 and it was learnt by him that the machinery of the factory was shifted to some other place two years back. Necessary reply was sent to the Trade Union, accordingly.
3.	Ditto	Subash Textile Mills, Amritsar	17th June, 1964	Accident to Shri Darshan Singh	The factory was inspected by the Factory Inspector, Amritsar, on 18th June, 1964 and he was asked to prosecute the management for violation of sections 21 and 24 of the Act.
4.	Iron and Steel Workers Union, Amritsar	Dril Machine Corporation, Amritsar	9th June 1964	Accident to Shri Mohan Lal	The factory was inspected by Factory Inspector, Amritsar on 22nd June, 1964. As the accident was not caused due to any violation of the Factory Act, the same was filed.
5.	Textile Mazdur Ekta Union, Amritsar	New Bharat Dyeing and Finishing Mills, Amritsar	19th June, 1964	Regarding Rule 110 and 95	The factory was inspected by the Factory Inspector, Amritsar on 24th June, 1964. The management was prosecuted for violation of rule 110 and warned for the other item.
6.	Ditto	Lal Textile Finishing Mills, Amritsar	14th July, 1964	Accident to Shri Atma Singh and Karam Singh	The name of the factory mentioned in the complaint was wrong. However, the accident occurred in Modern Woollen Mills which was not covered under the Factories Act. Any how the workers were paid compensation through Labour Inspector II, Amritsar.

7.	Textile Karamchari Sabha, Amritsar	D.A. Chopra Textiles Mills, Amritsar	27th June, 1964	Reg. correction of names of workers	Necessary corrections were got done by the Factory Amritsar in the presence of the complaint and necessary reply was sent to the Trade Union.
8.	Textile Mazdur Ekta Union, Amritsar	Lal Textile Finishing Mills, Amritsar	9th July, 1964	Accident to Shri Karam Singh-I and Karam Singh-II	The position is the same as given against Sr. No. 6 above.
9.	Textile Karamchari Sabha, Amritsar	J. V. Silk Mills, Amritsar	7th July, 1964	Inspection under Factory Act, 1948	The factory was inspected by Factory Inspector, Amritsar on 7th July, 1964 but the same was not found covered under Factory, Act, 1948. The Trade Union was informed accordingly.
10.	Ditto	Nand Kishore Khanna Silk Mills, Amritsar	3rd August, 1964	Regarding violation of section 40 and 45	The factory was inspected on 5th August, 1964, by the Factory Inspector, Amritsar and action against the management was taken in accordance with the policy of the Department.
11.	Textile Mazdur Ekta Union, Amritsar	Aruna Textile Mills, Amritsar	2nd July, 1964	Regarding leave cards to Workers	The factory was inspected by Factory Inspector, Amritsar on 1st August, 1964 and the management was prosecuted.
12.	Textile Karamchari Sabha, Amritsar	K. S. Silk Mills, Amritsar	25th August, 1964	Regarding section 20 and Rule 46	The factory was inspected by the Factory Inspector on 25th September, 1964 and action taken in accordance with the policy of the Department.
13.	I. N.T.U.C., Amritsar	Sunco Indurtries, Amritsar	25th August, 1964	Regarding section 11,45 and Rule 44	The complaint was addressed to Medical Inspector of Factories, Amritsar, and copy endorsed to Factory Inspector, Amritsar, for information only. Hence no action was taken by Factory Inspector.
14.	Ditto	Municipal Workshop, Amritsar	2nd September, 1964	Fatal accident to Shri Swarn Singh	The Factory Inspector, Amritsar enquired into the accident on 6th September, 1964 and found that the Electric Sub-Station where the accident occurred was not covered under the Factory Act, 1948. The Trade Union was informed accordingly.

[Minister for Public Works and Welfare]

1	2	3	4	5	6
15.	Textile Karamchari Sabha, Amritsar	Sat Paul Chakki Wala, Amritsar	11th September, 1964	Accident to Shri Mast Ram	The Establishment was not covered under the Factories Act. Hence no action was taken by the Factory Inspector, Amritsar.
16.	Iron and Steel Workers Union, Amritsar	National Mechanical Industries, Amritsar	24th September, 1964	Regarding Issues of leaves cards etc.	The Factory Inspector, Amritsar could not trace out the factory of this name and hence the union was informed accordingly.
17.	Textile Mazdur Ekta Union, Amritsar	Chopra Textile Factory, Amritsar	18th September, 1964	Accident to Shri Om Parkash	The matter was enquired into by the Factory Inspector, Amritsar and found that the management did not employ any worker of the name of Shri Om Parkash. The Trade Union was informed accordingly.
18.	Textile Mazdur Union, Amritsar	Neelam Printing Mills, Amritsar	26th September, 1964	Accident to Shri Barsati Lal	The accident occurred in a factory which was not covered under the Factories Act. Hence no action was taken by the Factory Inspector, Amritsar.
19..	Textile Mazdur Ekta Union, Amritsar	Chopra Textile Mills, Amritsar	28th September, 1964	Accident to Shri Om Parkash	The matter was enquired by the Factory Inspector, Amritsar. No worker of the name of Shri Om Parkash was employed in the factory. The Trade Union was informed accordingly.
20.	Textile Karamchari Sabha, Amritsar	Kamla Textile Mills, Amritsar	2nd November, 1964	Regarding Closure of factory	The Factory Inspector, Amritsar replied to the Trade Union to refer the matter to the Labour Inspector/Conciliation Officer.
21.	Textile Mazdur Ekta Union, Amritsar	Balaki Ram Balkishan Textile Mills, Amritsar	25th November, 1964	Regarding non-entry of 18 workers in attendence register	The Factory was inspected by the Factory Inspector, Amritsar on 26th November, 1964 and the attendance of 18 workers was found duly marked.

22.	Ditto	Ditto	3rd December, 1964	Regarding issue of leave cards	The factory was inspected by the Inspector of Factories on 10th December, 1964 and found that the workers had acknowledged the receipt of leave books. However, duplicate copies of leave books were got issued to workers and Trade Union informed accordingly
23.	Iron and Metal Workers Union, Amritsar	Bharat Industries, Amritsar	23rd December, 1964	Accident to Shri Bawa Singh	The matter was enquired into by the Inspector of Factories, Amritsar, on 23rd December, 1964, but the Estt. was not found covered under Factories Act. The union was informed accordingly.
24.	Textile Mazdur Ekta Union, Amritsar	Standard Glue Works, Amritsar	19th December, 1964	Accident to Shri Dhorai	The factory was inspected and the management was prosecuted for violation of section 33 of Factories Act, 1948.
25.	Chemical Workers Union, Amritsar	Prabhat Glass Beads, Amritsar	31st December, 1964	Regarding attendance of workers and leave cards	The factory was inspected by the Inspector of Factories, Amritsar and it was found that attendance of all the w orkers was marked and leave cards were not due to workers. The Trade Union was replied on 6th February, 1965 by the Factories Inspector.
26.	Textile Labour Association, Amritsar	Fine Textiles, Amritsar	14th January, 1965	Accident to Shri Karam Chand	The factory was inspected by the Inspector of Factories, Amritsar on 28th January, 1965 and reported the matter to the Chief Inspector of Factories, Punjab. The matter is still under correspondence, as the statements of more workers are to be recorded.
27.	Bhartiya Mazdur Sangh, Amritsar	Jawala Flour Mills, Amritsar	6th February, 1965	Accident to Shri Munna Lal	The accident had not been caused due to any violation of Factories Act, 1948 and hence no action was taken against the management.
28.	Textile Mazdur Ekta Union, Amritsar	Raj Finishing Mills, Amritsar	18th January, 1965	Regarding sections 21 and 40	The factory was inspected by Factory Inspector, Amritsar on 20th January, 1965 and the same was found closed. The Trade Union was informed accordingly.

[Minister for Public Works and Welfare]

1	2	3	4	5	6
29.	Amritsar General Mazdur Union, Amritsar	National Rice and General Mills, Amritsar	18th January, 1965	Accident to Shri Siri Ram	The matter was enquired into by the Inspector of Factories, Amritsar and found that Shri Siri Ram was never employed in this factory. The Trade Union was informed accordingly.
30.	Textile Karamchari Sabha, Amritsar	Vijaylaxmi Textile Mills, Amritsar	18th January, 1965	Regarding Rule 110	The factory Inspector, Amritsar could not locate the factory and the Trade Union was requested by him to intimate correct name and address of the factory.

REPORT LODGED WITH SADDAR POLICE STATION, KARNAL

2365. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether any report (Parcha) was lodged by Shri Ram Chand s/o Sobha Ram against more than thirty persons on 13th September, 1964 in the Saddar Police Station, Karnal, if so, a copy of the F.I.R. be laid on the Table of the House together with the details of the action taken by the Police within ten days of the F.I.R.;

(b) whether any of the persons mentioned in the F.I.R. referred to in part (a) were arrested by the P. S. Saddar u/s 107/151, if so, their number and names;

(c) whether it is a fact that Shri Chitwant Singh D.S.P. was deputed to conduct the enquiries on the spot, if so, the date when he was deputed and the date when he visited the spot;

(d) whether he visited the spot in a Police Jeep;

(e) whether it is a fact that he took in his jeep, Shri Ram Sarup and Har Sarup; two accused mentioned in the F.I.R., if so, the reasons therefor;

(f) whether it is a fact that Shri Chitwant Singh, D.S.P.,was asked by the S.P., Karnal, to give in writing the fact whether he did or did not take the two aforesaid persons (mentioned in the F.I.R.) in his jeep, if so, a copy of his statement be laid on the Table of the House;

(g) whether it is a fact that the S.P., Karnal, was ordered by him to go himself to the spot as the complainant had no confidence in the said D.S.P.,if so, the date when the S.P.,Karnal,visited the spot, if he did not visit the spot, the reasons therefor;

(h) whether it is a fact that the (Parcha) challan of the F.I.R. dated 13th September, 1964 has not been put up in the Court, if so, the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes, on 14th September, 1964 (and not 13th September, 1964). Copies of the F.I.R. are given to the complainants and also sent to the Ilaqa Magistrates and may be seen with them. The case is sub-judice in Revenue Court and any information regarding details of action taken by the police, will prejudice the proceedings of the Court.

(b) Yes. 25 persons of Nanhu Ram party and 17 persons of complainant party. Their names are given in the enclosed list.

(c) Nanhu Ram submitted a complaint dated 18th September, 1964, alleging that their crops had been destroyed by Godha Ram and his party. The D.S.P. went to the spot on 19th September, 1964 and conducted the enquiry.

(d) Yes.

[Minister for Home and Development]

(e) Har Sarup met the Police Party headed by D.S.P. in the way, per chance. He accompanied them to point out the spot only. Ram Sarup, however, did not meet the D.S.P. on that day.

(f) Yes. It is, however, not in public interest to lay a copy of the report of the D.S.P. on the Table of the House.

(g) Yes, but S.P. Karnal called both the parties at P.S. Saddar Karnal and heard their view-points. It was amicably decided that the parties would maintain *status quo* on the said land,till the matter was finally decided by the Revenue Court. In view of this, S.P. Karnal did not deem it advisable to go to the spot.

(h) Yes. The case was, however, sent up for cancellation on 29th October, 1964.

LIST

Nhanu Ram's party (25 persons) : Ram Sarup s/o Ram Tilak, Har Sarup s/o Ram Tilak, Dhan Singh s/o Abhey Ram, Dedeli s/o Phula, Rashid s/o Amam Ali, Chamela s/o Mahboob Ali, Ibrahim s/o Kuli, Mehru s/o Ali Ditta, Asahak Ali, s/o Ajmat Ali, Wmudin s/o Manu, Kalu s/o Shera, Umre s/o Wazir, Nathu s/o Ali Mohd, Hiru s/o Hasidu, Babu s/o Janu, Hejla s/o Jhenwher, Phappen s/o Urru, Risat Ali s/o Ismyal, Rasila s/o Manimur, Ram Pirta s/o Pampila, Mastu s/o Lakhu, Modi s/o Mughli, Latif s/o Mughli are Muslims and residents of Kunda Ghat, etc.

Godha Ram's party (17 persons) : Kishan Chand s/o Sobha Ram, Budu s/o Kotu Ram, Uttam Chand s/o Kotu Ram, Mool Chand s/o Kalu Ram, Hukam Chand s/o Hamat Ram, Prem Chand s/o Lal Chand, Vishnu Ram s/o Topa Dass, Bhagwan Dass s/o Nebh Raj, Ram Chand s/o Sobha Ram, Sher Singh s/o Prem Singh, Mohan Lal, s/o Ram Chand , Ram Chand s/o Nebh Raj, Vir Bhan s/o Kewal Ram, Bhagwan Dass s/o Nebh Raj, Sobha Ram s/o Sidhu Ram, Sewa Ram s/o Sidhu and Gondha Ram s/o Karam Chand.

SUMMONING OF CERTAIN POLICE OFFICERS OF SADDRR POLICE KARNAL BY THE COURT

2366. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether the S.H.O. and A.S.I. of Saddar Police, Karnal, were summoned by the Court of Shri Ram Parkash, M.I.C., Karnal u/s 330,I.P.C.,on the complaint lodged by Amar Singh Jheenwar of Kundan Kalan,Tehsil Karnal, during the period from 1st January, 1965 to date, if so, the charges against the S.H.O. & A.S.I. for which they were summoned as accused;

(b) whether the said Police Officials appeared in the Court as accused, if so, when ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes. S.I. and A.S.I., P. S. Sardar Karnal have been summoned u/s 330 I.P.C. by Judicial Magistrate, Karnal to appear in his Court on 8th March, 1965 alleging torture for extracting confession in case F.I.R. No. 6, dated 2nd January, 1965 u/s 7,10,55 of Essential Commodities Act, P.S. Saddar, Karnal.

(b) The matter is subjudice.

ENQUIRY AGAINST EX-SARPANCH OF VILLAGE PANCHAYAT NIGDU, BLOCK NILOKHERI, DISTRICT KARNAL

2367. **Comrade Ram Piara :** Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether he received any complaint from any Legislator of District Karnal during the month of September, 1964 against Shri Ram Kishan Ex-Sarpanch of Village Panchayat, Nigdu, Block Nilokheri, district Karnal, if so; a copy of the same be laid on the Table of the House;

(b) whether any complaints against the Ex-Sarpanch were received by the department from the Village Panchayat Nighdu, during the period from 1st July, 1964 , to date, if so; a copy thereof be laid on the Table of the House;

(c) whether any enquiries have been conducted by the Government into any of the complaints referred to part (a) and (b) above, if so, by whom, when and with what result;

(d) whether any amount has been recovered or is outstanding against the said Ex-Sarpanch as a result of the said enquiry/ enquiries , if so, how much and the date when it was recovered, if it has not been recovered, the reasons therefor;

(e) the number of enquiries referred to in part (c) above which have been completed and also the number of enquiries which are still in progress;

(f) the number of reports of completed enquiries referred to in part (c) above on which action has been taken together with the number of those in which action is yet to be taken ?

Sardar Darbara Singh : A statement showing the information is as follows.

(a) Yes, copy enclosed at annexure 'A'.

(b) Yes, copy enclosed at annexure 'B'.

(c) Yes, the enquiry was conducted by the Assistant Director of Panchayats, Ambala on 8th November, 1964, and the Block Development and Panchayat Officer, Nilokheri, was asked to assess the loss u/s 105 of the Punjab Gram Panchayat Act, 1952.

(d) The Ex-Sarpanch has been served with a notice by the Block Development and Panchayat Officer, Nilokheri, for the loss of Rs. 2,997.75 caused to the Panchayat by him. The question of recovery is to be takan up after he has been afforded opportunity to explain his position, as provided under law.

(e) Only one enquiry was conducted. The result thereof is reported in (d) above.

(f) Only one enquiry was conducted as reported in (d) above. No other enquiry is pending.

[Minister for Home and Development]

'ANNEXURE' A

Phone No. 172,
L/309, Model Town,
Karnal.
14th September, 1964

From

Ram Piara Comrade, M.L.A.

To

Sardar Darbara Singh,
Home and Development Minister,
Punjab, Chandigarh.

Subject:— Inquiry against Shri Ram Kishan, Ex-Sarpanch, Panchayat Nighdu, Block Nilokheri.

Dear Friend,

Please find enclosed here one application from Shri Sohan Singh of village Nighdu who besides other complaints has now alleged that Ram Kishan Ex-Sarpanch recovered Rs. 395 as the cost of Trees and Wells which was to be deposited in Panchayat Funds but he has deposited only Rs. 20 whereas the remaining Rs. 375 has been embezzeled by him and this fact has only come to the notice of new Panchayat in which Ram Kishan has ceased to be a member.

Please find enclosed herewith a copy of the complaint already filed by the villagers of Nighdhu in the year 63, the subject of which is 'Embezzlement of Public funds by Shri Ram Kishan Sarpanch of village Nigdhu, P. S. Nissang, Tehsil and District Karnal' and is marked as enclosure No. 1.

On this complaint, the enquiry was conducted by the District Development and Panchayat Officer who acted according to them as partisam Officer. According to the complainants the D.D.P.O. is closely related to Nishan Singh the well known undesirable henchman of Kairon.

So in his enquiry report he did not above mention the embezzlement of more than 5,000 in the construction of School Building. He has accounted for in the Panchayat Register about 12,000 whereas the District Engineer Karnal assessed the cost of construction about 7,104.

Please find enclosed herewith the certified copy of judgment given by D.D.P.O. marked as enclosure No. 2.

On the persual of complaint and judgment given by D.D.P.O. will show that the D.D.P.O. has not dealt with the contents of the complaints but he has very tactfully helped the accused.

If the officers have to shield corruption, then, how we shall be able to eradicate it.

Under the above mentioned circumstances I would urge upon you to kindly depute some officer from Chandigarh who may look into the allegation and if these are found to be correct, stern action should be taken not only against Shri Ram Kishan, ex-Sarpanch but against the D.D.P.O. also. Look into and favour a line in reply.

Thanking You.

Yours faithfully.

Sd/- Ram Piara, M.L.A
Karna

'ANNEXURE' "B"

To,

Sardar Darbara Singh,
Home and Development Minister,
Punjab, Chandigarh.

Sir,

We beg to say that Shri Ram Kishan was the Sarpanch of our village Nigdu who worked as such from 1961 to 1963. During the period of his tenure of 3 years he had-misappropriated in the Panchayat funds and in the development works. There is documentary evidence with respect to this.

2. That during the year 1963 in the beginning of the year we made complaint against Shri Ram Kishan Sarpanch but the Officers concerned did not care and intentionally helped the said Ram Kishan . A sum of Rs. 472 was found due from the Sarpanch and they did not care for the rest of the complaint. In one main item of the construction of school building a sum of Rs. 5,304 was embezzled. As at the time of enquiry by the District Engineer it was reported by the District Engineer that according to the measurements of the work a sum of Rs. 7,104 was reported to have been spent, but the Sarpanch had shown Rs. 12,408.86 Np. to have spent on the school building. So it is quite clear that a sum of Rs. 5,304 has been embezzled.

3. That the enquiry made by the D.D.P.O. is partial and just like an officer under the influence of one party. We can produce evidence if the enquiry is entrusted to some high officer. If we prove to the allegations then the D.D.P.O. should also be dealt with as found by the enquiry officer.

4. That he recovered Rs. 395 for the Panchayat in respect of trees, wells but deposited Rs. 20 only and so Rs. 375 are still with him which he has misappropriated for this also an enquiry should be held.

Yours faithfully,

Sd/- (in Urdu)
Sohan Singh, Social Worker,
village Nigdu, tehsil and
district Karnal.

Dated, 12th September, 1964.

2. Sd/- Narpat Singh Rajput
(in Urdu)

(3) Sd/- Diwan Singh Lambardar,
(in Urdu)

(4) Sd/- Samali Singh Rajput,
(in Urdu)

5. Sd/- Rulia Rajput,
(in Urdu)

ENQUIRY AGAINST THE CHAIRMAN, PANCHAYAT SAMITI, KARNAL

2368. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether any enquiry against the Chairman of the Panchayat Samiti, Karnal, was conducted by the Development Department during the period 1st August, 1964, todate, regarding the misuse or unfair distribution of Cement, if so, when, by whom and with what result;

[Comrade Ram Piara]

(b) whether any irregularities have been detected during the course of the said enquiry, if so, the details thereof;

(c) if the reply to part (a) above be in the affirmative whether any action has so far been taken or is proposed to be taken by the Department, if so, the details thereof ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes, an enquiry was conducted on 7th November, 1964 by Shri D.S. Chawdhary, Deputy Secretary Development I and it was found that on 16th September, 1964, the Chairman adopted a method of distribution of Cement which was not only irregular, but also open to serious objection.

(b) The Chairman had issued permits on 16th September, 1964 at the house of one Ved Pal, two days before the date fixed for the purpose.

(c) Since the term of office of the Chairman expired in the meanwhile and the Deputy Commissioners were directed not to allow the Chairman to act as such, no action could be taken against the Chairman.

COMPLAINT FROM A LEGISLATOR OF DISTRICT KARNAL

2370. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether he or the S. P. Karnal received any complaint from any Legislator of district Karnal during the month of July, 1964, on the subject of "Harassment to my witnesses", if so, a copy of the same be laid on the Table of the House;

(b) whether any reply by the Minister or the S.P. Karnal was given to the said Legislator, if so, a copy of the same be laid on the Table of the House;

(c) whether any communication from him or his office was sent to the S.P. Karnal, on the subject/complaint referred to in part (a) above, if so, a copy of the same be laid on the Table of the House;

(d) whether any enquiry was conducted by the Police into the said complaint, if so, by whom, when, and with what result;

(e) whether Government have received any enquiry report in respect of the said complaint from the S. P. Karnal, if so, a copy thereof be laid on the Table of the House;

(f) whether any statements were recorded or obtained from the persons mentioned in the said complaint by the said Enquiry Officer, if so, a copy thereof be laid on the Table of the House;

(g) whether any action on the basis of the said enquiry has been taken by the Government; if so, the details thereof ;

(h) whether any reminder from the said Legislator (complaint) has been received by him during the month of November, 1964,

in connection with the complaint referred to in part (a) above, if so, a copy of the same be laid on the Table of the House together with the details of the action, if any, taken thereon ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes. A letter dated 22nd July, 1964 was received from Comrade Ram Piara, M.L.A. A copy of it is laid on the Table of the House.

(b) No. No reply was sent in writing to Comrade Ram Piara by S.P. Karnal. However, Shri Ram Piara was requested by S.P. Karnal to see him in this connection vide his memo No. 2911-PII, dated 12th November, 1964 on 16th November, 1964. The Legislator did not see him on the due date and again he was requested to see him on the 23rd November, 1964 vide his memo No. 3022-PII, dated 21st November 1964. Accordingly, the Legislator met him on 23rd November, 1964 and the result of enquiry was communicated to the Legislator. He felt fully satisfied that no harassment was being caused to his witnesses.

(c) Yes. A copy of it is as follows.

(d) Yes. An enquiry was conducted by Shri Chitwant Singh, D.S.P., into the said complaint who reported that Sarvshri Dalel Singh and Gurdial Singh were trying to give political colour to every matter of their village. There was party faction but it was not so alarming . The local Police was directed to be vigilant and to take immediate necessary action in case of apprehension of breach of peace.

(e) Yes. It is not in public interest to lay a copy of the Enquiry Report on the Table of the House.

(f) Yes. It is not in public interest to lay copies of the statements on the Table of the House.

(g) No. The matter is under consideration.

(h) No.

To,

The Superintendent of Police,
Karnal.

Subject : HARASSMENT TO MY WITNESSES.

Dear Sir,

I want to bring to your kind notice that Shri Dalel Singh and Shri Gurdial Singh my witnesses who appeared before the District Magistrate, Meerut in a complaint lodged by me against Sardar Partap Singh and others, are facing lot of harassment at the hands of Shri Dhan Singh Sarpanch Bhaini Khurd, Shri Ved Pal, Headmaster village Bheni Khurd, Baru Ram Lambardar, Harphool Singh s/o Shri Sharan , Paras Ram Chaukidar etc. and now practically they are aprrehending danger to their lives. The above mentioned are not so powerful but their wirepullers are influential and they are Inder Singh and Sardar Pritam Singh of Nilokheri and Sardar Gurinder Singh of Shamgarh. They are using every sort of tactics so as to help Sardar Nishan Singh, Joginder Singh, Shri Kairon, his son and others and that is why they are harassing them. A part of the Government machienery is also helping and for the present the role of Darshan Singh, Block Education Officer, and Shri Balak Singh, N.T. Recoveries along with the role the present Tehsildar under the influence of the above mentioned can be proved through record and facts. When you will depute anyone of your confidence then they will show the partisan spirit exhibited

[Minister for Home and Development]

by officers. This is a very serious matter and so it is necessary to bring it to your notice. Further steps are to be taken by you much before the situation is deteriorated.

Hoping to be favoured with an immediate acknowledgement and oblige.

Thanking you.

Yours faithfully,

Ram Piara, M.L.A., Karnal

Copy of D.O. No. 8369/H, dated 25th September, 1964, from the A.I.G. of Police, Punjab, Chandigarh to the Superintendent of Police, Karnal.

I am desired to refer you to the enquiry report dated the 16th September, 1964, of the Deputy Superintendent of Police, Headquarters, on the complaint of Shri Ram Piara, M.L.A., received with your Memo No. 2334-PII, dated the 17th September, 1964, and to point out that the complaint in question has not been dealt with properly. Shri Ram Piara, M.L.A., has stated therein that the witnesses did appear in the court but they were being harassed ever since and they apprehended danger to their lives. The Deputy Superintendent of Police, has dealt with the matter a bit carelessly in that he did not associate the complainant with the enquiry.

I am, therefore, desired to request you to kindly look into the matter personally and to send for the information of Government an immediate report on it after associating Shri Ram Piara, M.L.A., with the enquiry.

CASES REFERRED FOR REGISTRATION TO THE DISTRICT POLICE, KARNAL BY THE CIVIL SUPPLIES DEPARTMENT, KARNAL

2372. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether the S.P. Karnal, received any request during the period from 1st July, 1964, todate, from the Civil Supplies Department, Karnal for registration of any case/cases against certain persons found guilty by it, if so, the names of such persons, the date on which the case of each person was referred, the date when it was registered and the name of the Police Station where it was registred, giving the provision of law under which it was registered;

(b) whether any of the cases referred to in part (a) above were not registered by the Police, if so, the reasons therefor in each case;

(c) whether the challans of the cases referred to in part (a) above have been put up in the Courts, if so; when, if not the reasons therefor;

(d) whether any of the cases referred to in part (c) above have been decided; if so, the result in case;

(e) whether the District Police referred back any of the cases mentioned in part (a) to the Civil Supplies Department, if so, their details together with the reasons in each case;

(f) whether any statements of the officials of the Civil Supplies Department in respect of the said cases have been forwarded to the Police, if so, the details of each case and the names of the officials whose statements have been forwarded;

(g) whether in respect of any of the said case/cases the District Police has been reminded by the Civil Supplies Department Karnal, if so, the number of reminders received in each case together with the particulars of the case regarding which reminders have been received. ?

Sardar Darbara Singh

(a) Yes. 16 cases were referred by the Civil Supplies Department. The details in each case are as under:—

	Name of persons against whom the complaints were received	Date on which received	Date of registration of case	Name of Police Station	Provision of law under which registered
1.	Jyoti Parshad s/o Jiwan Mal of Karnal	13-2-65	13-2-65	City Karnal	u/s 7 of E.C. Act, 1955
	Gauri Datt s/o Ghulab Chand, r/o Karnal				
2.	M/s Abnashi Lal-Gopal Krishan	22-2-65	Not registered as yet	—	Information relates to offence u/s 7 E.C. Act.
	M/s Rajinder Paul-Sat Paul				
	M/s Devi Chand-Prem Chand				
	M/s Manohar Lal-Sunder Dass				
	M/s Kundan Lal-Balak Ram of Karnal				
3.	M/s Banarsi Dass-Inder Sain	25-2-65	Ditto	—	Ditto
	M/s Jai Parkash-Om Parkash				
	M/s Ladha Mal-Bishen Dass				
	M/s Chhaju Mal-Ram Sarup of Karnal				
4.	Shri Thaker Dass s/o Motam Dass of Karnal	13-2-65	13-2-65	Sadar Karnal	u/s 7 E.C. Act, 1955
5.	Mehnga Ram s/o Gurdas Ram r/o P. S. Hariana	10-8-64	10-8-64	Samalkha	Ditto

[Minister for Home and Development]

	1	2	3	4	5
	Ramesh Chand s/o Shiv Charn r/o Shilta Mandir Hoshiarpur				
	Gurbachan Singh s/o Kartar Chand, r/o P. S. Hariana				
	Bala Singh, s/o Bhag Mal, r/o P. S. Sadar Hoshiarpur				
6.	Name of accused not given (not arrested so far)	8-1-65	8-1-65	Samalkha	u/s 7 E.C. Act, 1955
7.	Raghbir s/o Shri Prem Singh, r/o Amritsar	23-2-65	23-2-65	Ditto	Ditto
8.	Shri Des Raj s/o Shri Jamnu	19-2-65	19-2-65	Thaska Miranji	Ditto
	Raj Krishan s/o Shri Des Raj, r/o Karnal				
9.	Shri Jhau Singh s/o Shri Lachhman Singh, r/o Shahbad	26-10-64	26-10-65	Shahabad	u/s 420IPC
	Joginder Singh s/o Jhau Singh, r/o Shahbad				
10.	M/s Gopi Nath-Yada Ram of Ladwa	1-9-64	Not registered so far. The papers after preliminary enquiry were sent to the Civil Supplies Office Karnal with some queries and have not so far been received back. The information supplied pertained to some irregularities by the depot holder.		
11.	Sagir Chand r/o Neelokheri	25-1-65	25-1-65	Butana	u/s 7 E.C. Act, 1955
12.	Ramji Lal, Harijan, Coal Depot Holder of Ladwa	22-11-64	Not registered as no cognizable offence was made out. The information related to excess charges in the sale of coal.		
13.	Sukh Dev, Station Master, Babarpur	26-9-64	26-9-64	Rly. Karnal	u/s 7 E.C. Act, 1955
14.	M/s Dewan Chand-Mohan Lal of Phowa	30-12-64	30-12-64	Ditto	Ditto
	Sunder Lal, Goods Clerk of Kurukeshtra				
15.	M/s Kuria Mal-Kidar Nath of Gharaunda	30-12-64	30-12-64	Ditto	Ditto
	Station Master, Gharaunda				
16.	M/s Telu Ram-Ram Chander of Gharaunda and Station Master, Gharanundra.	30-12-64	30-12-64	Ditto	Ditto

(b) Yes. Four cases were not registered. In two cases (Sr. No.2 and 3 above) S.P. Karnal has asked for copies of notifications and orders contravened by the accused from the Civil Supplies Department. In the 3rd case (Sr. No. 10 above) after preliminary enquiry the matter was referred back to the Civil Supplies Deptt. for further guidance. But the 4th case (Sr. No. 12 above) was not registered as no cognizable offence was made out. The details have been given against each case in part (a).

(c) Cases mentioned at Sr. Nos. 14, 15 and 16 are pending in Court. Case mentioned at Sr. No. 13 in part (a) has been cancelled. The remaining 8 cases are likely to be put in Court shortly as the investigation is at the final stage.

(d) Nil.

(e) Yes. One case mentioned at Sr. No. 10 of Part (a) above. Reasons already given against it.

(f) Nil.

(g) Nil.

COMMUNICATION FROM A LEGISLATOR REGARDING ARMS LICENCES

2374. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether he received any communication from any Legislator of Karnal District during the period from 17th February, 1965, to date on the subject 'Arms licences in the State with undesirables' if so, a copy thereof be laid on the Table of the House;

(b) whether any enquiry has been started or any agency has been asked to look into the details of the Arms Holders in the State, if not, the reasons therefor ?

Sardar Darbara Singh: (a) Yes. A copy thereof is laid on the Table of the House.

(b) The District Magistrates are already reviewing the arms licences in their districts with a view to cancelling those which may be in the possession of undesirable persons. No further enquiry is considered necessary.

Copy of letter dated the 17th/20th February, 1965, from Comrade Ram Piara, M.L.A. L/309, Model Town, Karnal to Sardar Darbara Singh ji, Home Minister, Punjab, Chandigarh.

Subject:—Arm licences in the State with undesirables.

I had sent you a copy under registered cover of my telegrams dated 10th February, 1965 given by me to the President P.M. and H.M. of India and I presume that you have gone through the contents of the same.

It is my definite opinion that the lawlessness etc., is partly due to the encouragement by the previous cabinet and patronage of certain undesirables by Shri Mohan Lal the former

[Minister for Home and Development]

Home Minister. Therefore I am to suggest and demand the setting up of a Committee of fearless Legislators plus officers who may look into the justification of the Arm licences issued by the Former Cabinet within the last six years. This factor is most important to reduce the lawlessness in future.

Another allied point also needs thrashing . That is to trace the Officers who have been actually patronising the undesirables either on their own accord or on the instance of highe rups including the deceased Shri Kairon and Shri Mohan Lal. I am in the know that certain undesirables had been enjoying the privilege to lunch and dine with the Ministers/ Officers and some times at their dining tables.

I am to quote one example for the present.

Shri Kairon as C.M. visited Kheri Sharaf Ali in March 1963 and took his lunch at Assandh with a man though in a status yet in the Police records also. According to the best of my information practically all the ten members of Panchayat at Assandh had boycotted the Lunch. The M.L.A. of that constituency though sitting on the T. benches also did not join that lunch because of the fact that Shri Kairon was surrounded by the undesirables and others did not appreciate this assembly. Such must have happened in every District of the State.

Under the circumstances I am of the definite opinion that if the present Government really means to bring a better atmosphere and reduce the influence of the undesirables on the public as well as on administration, then Government must set up the committee which may go into all these details mentioned above and any other which may help us in cleaning the public life.

Hoping to be favoured with a line in reply.
Thanking you.

COMMUNICATIONS FROM A LEGISLATOR REGARDING ASSESSMENT OF SURPLUS AREA IN VILLAGE SHAMGARH, TEHSIL KARNAL

2375. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Revenue be leased to state:—

(a) whether he and or the Financial Commissioner, Revenue, received any communication from any Legislator of Karnal District regarding the alleged irregularities committed by the Revenue Authorities at the instance of Shri Gurinder Singh, Land Lord of Shamgarh,tehsil Karnal, in connection with the assessment of surplus area and land under his garden, if so, a copy of the communication be laid on the Table of the House;

(b) whether any enquiry into the contents of the said communication has been ordered/conducted, if so, when by whom ordered and the approximate period, if any, fixed for the completion of the enquiry;

(c) the total area owned by S. Gurinder Singh of Shamgarh in 1950, with the details of the areas owned by him in the different villages in the State;

(d) the total area owned by the person mentioned in part (c) above, which has been declared surplus village-wise;

(e) the total area, if any, allowed to be retained by the said person and his sons over and above the ceiling imposed on land together with the area left with him or his sons on account of its being under a Garden or Orchard;

(f) the names and designations of the Revenue Officers who assessed the surplus lands of village Shamgarh , tehsil Karnal and other villages where S. Gurinder Singh of Shamgarh and his sons owned lands ?

Sardar Harinder Singh Major : (a) Yes. A copy of the letter received by the Financial Commissioner, Revenue, from Comrade Ram Piara, M.L.A., Karnal, is enclosed.

(b) (i) Yes. Financial Commissioner, Revenue, ordered an enquiry on 23rd February, 1965.

(ii) No time limit fixed.

(c) 528 Standard Acres and 6 units in the following villages:—

1. Shamgarh..	522.1 S.As.
2. Dodwa..	6.4$\frac{3}{4}$ S.As.
Total	528.6 S.As.

Shamgarh..	66.1$\frac{1}{2}$ S.As.
Dodwa..	3.1 S.As.
Laliani—	1.13$\frac{1}{2}$ S.As.
Total	71.00 S.As.

(e) (i) Nil.

(ii) Area exempted on account of gardens:—

Shri Gurinder Singh	4.10$\frac{3}{4}$ S.As.
Shri Gurjit Singh s/o Shri Gurinder Singh	1.10$\frac{1}{4}$ S.As.
Total	6.5$\frac{1}{4}$ S.As.

(f) Shri Jhanda Singh , Collector (Agrarian).

Copy of letter No. R-73/M/T Karnal, dated the 20th February, 1965, from Ram Piara, Comrade , M.L.A. to Shri A.L. Fletcher, I.C.S., Financial Commissioner, Revenue, Punjab, Chandigarh

Subject:—Irregularities committed by the Revenue authorities on the instance of Shri Gurinder Singh Land lord of Shamgarh, tehsil Karnal regarding Garden and assessing surplus areas.

I have been given to understand that one Sardar Gurinder Singh Land lord of Sham Garh , tehsil Karnal being a big land owner has been very clever enough and with the help of Revenue staff, he has so managed that surplus area has not been declared so much as it should have been.

Further according to the information given to me, the garden was planted at a later date but has been shown of earlier date.

There appears to be many irregularities which have named the surplus pool. Some time I had taken up the issue of village Goli, tahsil Karnal, and on enquiry the area of about three hundred acres was declared surplus where as it was only ten acres declared earlier.

[Revenue Minister]

So I am to suggest that some strong revenue officer with efficient staff be deputed to look into the Revenue Records of this village Shamgarh tehsil Karnal and of other villages where Sardar Gurinder Singh of Sham garh owns lands.

I may add that as he was at the beck and call of late Shri Kairon who visited many a time his house, therefore, he could easily influence the Revenue staff and others. Due to Shri Kairon's help he became Chairman Zila Parishad Karnal. The election of Zila Parishad remained pending and pending till Shri Mohinder Singh Bedi the Deputy Commissioner, Karnal managed votes for him. In order to satisfy the Depu y Commissioner a number of literate voters had to become illiterate, so as to be marked by Deputy Commissioner.

So far as the garden is concerned, the plants would have to be examined of their age. I am sure that their life must be less than shown in the Revenue Records.

Hoping to be favoured with an immediate acknowledgemen and an order for enquiry.

Zinc, Copper and Tin Imported in Punjab

***2376. Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Chief Minister be pleased to state—

(a) the total quantity of Zinc, Copper and Tin imported by the Government, after getting permission of the Central Government, during the years, 1963-64 and 1964-65, together with the details of their distribution, districtwise;

(b) the names and addresses of the individuals of firms who were given quotas of five tons or more of the metals referred to in part (a) above, districtwise;

(c) the names of the individual utensil makers (Thathiars) Utensil Makers Associations or Factory owners who were given quotas of the metals referred to in part (a) above during the said years in Jandiala Guru (district Amritsar), Batala, (district Gurdaspur) and Jagadhri (district Ambala) together with the quantity thereof given in each case;

(d) the names of the Utensil Makers Associations functioning at present at Jandiala Guru, district Amritsar, together with the names of their office bearers and members along with the quotas of the aforesaid metals sanctioned to each of them, recently ?

Shri Ram Kishan : The time and labour involved in collecting the requisite information is not commensurate with the benefit sought to be derived therefrom.

IMPORT OF METALS AND OF RAW MATERIAL

2377. Comrade Makhan Singh, Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state:—

(a) the names of the metals and of raw materials (required for metal work) imported by the Government after getting permission of the Central Government, during the years 1963-64

and 1964-65 together with the quantity and value thereof separately;

(b) the name with addresses of the individuals or firms who were given the metals and materials referred to in part (a) above during the said period together with the quantity thereof given in each case;

(c) the quantities for which Essentiality Certificates in favour of the firms or individuals referred to above were recommended by the District Industries Officers to the Provincial authorities together with the quantities for which the said essentiality certificates were further recommended by the Provincial Industries officials to the Central Government in each case ?

Shri Ram Kishan : The time and labour involved in collecting the requisite information will not be commensurate with the benefit sought to be derived therefrom.

SCHOOLS FOR BOYS AND GIRLS IN JANDIALA GURU, DISTRICT AMRITSAR

2378. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) whether it is a fact that sufficient area of common land was set apart by the local people during the consolidation operations for the Government Girls High School and Government Boys Higher Secondary School at Jandiala Guru, district Amritsar, if so, the area thereof in ordinary acres;

(b) the steps taken by the Government for constructing the said school, buildings;

(c) whether there is any proposal under the consideration of Government to construct the building for the boys Higher Secondary School at the new site and to shift the Government Girls High School in that building so that the Girls High School may remain within the precincts of the city , if so, the time by which the same is likely to be finalised ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes, 4 acres and 15 marlas.

(b) No steps have yet been taken for the construction of the building at the new site due to National Emergency and paucity of funds.

(c) There is no proposal at present for the construction of a building for Boys Government Higher Secondary School, Jandiala Guru at the new site. The question of shifting the Girls High School in the building of the boys school can only arise when a new building is constructed at the new site

---

CONSTRUCTION OF HANSI-JULANA ROAD

2379. Chaudhri Tek Ram : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the plan in which provision has been made for the construction of a road from Hansi (Hissar) to Julana (Sangrur) through Villages Bhatal, Bas, Mohala, Barchhapar, etc.,

(b) whether there is any proposal to extend the already sanctioned road from Sorkhi to Kungar in Hansi Tehsil (Hissar) either to Bawani Khera or Talu or both in order to have a link with Bhiwani ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) This road does not find a place in any scheme of III Five Year Plan nor it is being considered at present for inclusion in the IV Plan.

(b) No.

Veterinary Hospitals in Tehsil Hansi, District Hissar

2380. Chaudhri Tek Ram : Will the Minister for Home and Development be pleased to state:—

(a) the total number of Veterinary Hospitals in tehsil Hansi, district Hissar;

(b) whether there is any scheme under the consideration of the Government for opening/more hospitals in the said tehsils; if so, the time by which it is likely to be implemented ?

Sardar Darbara Singh : (a) Six hospitals and three dispensaries.

(b) *First part* : No.

Second part : Question does not arise.

Quota Holders of Rectified and Methylated Spirit in Amritsar District

2384. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state the names of persons and firms with their addresses who are quota holders of rectified and methylated spirit in Amritsar district, with the quantity being received by each of them monthly, quarterly or yearly.

Shri Prabodh Chandra : A statement is enclosed.

Statment showing the names of licensees for wholesale and retail sale of denatured spirit and retail sale of rectified spirit with their limit of possession at a time and the names of licensces in form L 1 and L 2 under the Medicinal and Toilet Preparations (Excise duties) Act, 1955 with the Quota of rectified spirit fixed annualy.

	Licenses in form L1 and L 2 under the Medicinal and Toilet Preparations (Excise Duties) Act. 1955.	Annual quota fixed	
L-1			
1.	M/s National Laboratories, Chheharta	1,050	Bulk gallons
2.	M/s India Chemical Works, Amritsar	1,050	Bulk gallons
3.	M/s ASOC Chemical Works, Khasa	1,050	Bulk gallons
L-2.			
1.	Dr. Lakshi Chand Khanna, Kt. Beli Ram, Amritsar	570	Bulk litres
2.	Dr. Madan Lal Khanna, Kt. Beli Ram, Amritsar	45	Bulk gallons
3.	Dr. Roshan Lal Aggarwal, Hall Bazar, Amritsar	20	gallons
4.	M/s International Chemical Corporation (India) opposite Khalsa College, Amritsar	100	Bulk litres
5.	M/s Bhaion Ke Dukan, Regd. Karmon Deori. Amritsar	450	Liters

	L-19 (Rectified spirit)	Limit of possession at a time (no quota has been fixed)	
	1	2	
1.	M/s Sukhdev Singh and sons Hall Bazar, Amritsar	40	Bulk litres
2.	M/s Siri Ram Ganga Ram, Hall Bazar, Amritsar	45	Bulk Litres
3.	M/s Punjab Distilling Industries, Ltd., Khasa	22	Bulk Litres
L-17 (Methylated spirit)			
1.	S. Surjan Singh, Queens, Road, Amritsar	9,100	Bulk liters
2.	Shri Surinder Singh, Chowk, Farid, Amritsar	4,550	Ditto
3.	M/s Siri Ram-Ganga Ram, Hall Bazar, Amritsar	250	Ditto
4.	M/s Malik Singh and Sons, Hall Bazar, Amritsar	250	Ditto
5.	M/s Sukhdev Singh and Sons, Hall Bazar, Amritsar	1,136	Ditto
6.	M/s B. Kesar Singh and Sons. Hall Bazar, Amritsar	450	Ditto
7.	Dr. Madan Lal Khanna, Hall Bazar, Amritsar	250	Ditto
8.	M/s Khushal Singh and Sons, Bazar Maisewan, Amritsar	1,360	Ditto

[Minister for Education and Local Government]

	1	2	
9.	Shri Harbhajan Singh s/o Shri Shori Mal, Ram Bagh, Amritsar	600	Bulk litres
10.	M/s Partap Singh s/o Shri Joginder Singh, Hall Bazar, Amritsar	250	Ditto
11.	M/s Kartar Singh s/o Shri Partap Singh, Putlighar, Amritsar	250	Ditto
12.	H. Sehgal and Co., Putligarh, Amritsar	280	Ditto
13.	M/s National Laboratories, Chheharta	250	Ditto
14.	M/s Roop Lal-Sat Pall, Chowk Phullanwala, Amritsar	400	Ditto
15.	Shri Madan Lal, Bheron Asthan, Amritsar	400	Ditto
16.	Shri Chuni Lal, Bazar Pasham wala, Amritsar	650	Ditto
17.	Shri Sobha Singh of Kohinoor Paints, Chheharta	500	Ditto
18.	M/s N. S. Sobh Singh, Misri Bazar, Amritsar	250	Ditto
19.	Shri Parma Nand s/o Shri Khusi Ram, Amritsar	250	Ditto
20.	Shri Gurbachan Singh-Dayal Singh Bazar Kathian, Amritsar	250	Ditto
21.	M/s Kishore Brothers, Cooper Road, Amritsar	250	Ditto
22.	M/s B. Utam Singh-Kesar Singh, Darshani Deori, Amritsar	250	Ditto
23.	M/s Friends Chemist, Chawal Mandi, Amritsar	250	Ditto
24.	Shri Sher Singh s/o Shri Narain Singh , Bazar Sodhian Amritsar	550	Ditto
25.	M/s Gurbakhash Singh and sons, Tarn Taran	250	Ditto
26.	M/s Gurdit Singh-Nata Singh, Tarn Taran (ASR)	250	Ditto
27.	Shri Harsharn Singh, Tarn Taran	250	Ditto
28.	M/s Tek Chand -Sohan Lal of Jandiala	250	Ditto
29.	M/s Ajaib Singh-Joginder Singh of Bhikhiwind	250	Ditto
30.	Shri Ranjit Singh s/o Roopa Singh, Bazar Pashamwala, Amritsar	350	Ditto
31.	Shri Inder Singh Dhanta, Dhanta Chemical Works, Patti	250	Ditto
32.	The Punjab Distilling Industries Ltd., Khasa	250	Ditto
33.	Shri Raghbir Singh Kataria of Kataria General Store, Hall Bazar, Amritsar	250	Ditto
34.	Shri Muni Lal Kt. Mohar Singh, Amritsar	250	Bulk litres

1		2
35. M/s Ram Lal-Yogesh Chander, Lohgarh, Amritsar	300	Bulk Litres
36. M/s Kanshi Ram-Sham Lal, Bazar Papran, Amritsar	2,500	Ditto
37. Shri Ganga Singh, Papran Bazar, Amritsar	900	Ditto
38. M/s R.S. Marjara and Co., Hall Bazar, Amritsar	250	Ditto
39. Shri Harbhajan Singh s/o Shri Amir Chand , Bagh Jallian wala, Amritsar	2,278	Ditto
40. Shri Inder Singh of Sohal Medical Hall, Patti	250	Ditto
41. The General Manager, Amritsar Cooperative Consumers Store Limited Cooper Road, Amritsar (ASR)	1,000	Ditto
42. M/s R.N. Balbir Singh, Ram Bagh, Amritsar	2,200	Ditto
43. M/s Harbans Lall-Jaswant Singh, Kot Baba Deep Singh, Amritsar	500	Ditto
44. Shri Ram Rattan Singh, Chowk Baba Sahib, Amritsar	250	Ditto
45. Shri Ram Labhaya, Kt. Khazana, Amritsar	250	Ditto
46. M/s Tek Chand and sons, Ram Tirth Road, Amritsar	250	Ditto
47. Shri Roshan Lal s/o Shri Puran Chand Guru Ka Mahal, Amritsar	500	Ditto

Expenditure on Defective Buses of Punjab Roadways in Certain Depots

2386. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state:—

(a) the number of buses with the Jullundur, Amritsar, Pathankot and Chandigarh Depots of the Punjab Roadways, respectively ?

(b) the number of defective buses in each of the said depots;

(c) the monthly expenditure on the repairs and for buying spare parts etc. for the buses mentioned in part (b) above, depot-wise;

(d) the detailed list of the workshop staff, mechanical and other at present working in the workshops of the Depots mentioned in part (a) above with their present pay scales.

Shri Ram Kishan: (a)

Punjab Roadways , Jullundur	198
Punjab Roadways, Amritsar	233
Punjab Roadways, Pathankot	145
Punjab Roadways, Chandigarh	137

(b) None excepting 9 in case of Punjab Roadways, Pathankot.

(c) It will entail a total expenditure of about Rs. 25,000/- to complete engine overhaul and repair/replacement of gear boxes etc. of the above 9 vehicles. The question of giving monthly expenditure does not arise.

(d) List is placed on the Table of the House.

[Chief Minister]

Workshop, Staff of Punjab Roadways, Jullundur

Sr. No.	Designation	Grade	No. of Posts
1.	Service Station Incharge	125-5-250	3
2.	Ditto	125-5-175 (Body Building)	1
3.	Head Mechanic	25-5-175	5
4.	Head Electrician	125-5-175	1
5.	Mechanics	75-5-150	31
6.	Calibrating Mechanic	75-5-150	2
7.	Instrument Mechanic	75-5-150	1
8.	Borar	75-5-150	1
9.	Fitters	80-4-100/5-130	20
10.	Calibrator Fitter	80-4-10)/5-150	1
11.	Tyre-man	80-4-100/5-130	4
12.	Volcanizer	80-4-100-/5-130	1
13.	Radiator Repairer	80-4-100/5-130	1
14.	Carpenter	80-4-100/5-130	10
15.	Black-smith	80-4-100/5-130	7
16.	Tinsmith	80-4-100/5-130	2
17.	Upholster	80-4-100/5-130	4
18.	Painter	80-4-100/5-130	7
19.	Turner	80-4-100/5-130	2
20.	Welder	80-4-100/5-130	3
21.	Electrician	80-4-100/5-130	9
22.	Battery Attendant	80-4-100/5-130	2
23.	Assistant Fitters	45-2-75	31
24.	Assistant Radiator Repairer	45-2-75	1
25.	Assistant Electrician	45-2-75	10
26.	Assistant Upholster	45-2-75	1
27.	Assistant Painter	45-2-75	2
28.	Assistant Blacksmith	45-2-75	2
29.	Assistant Carpenters	45-2-75	3

S. No.	Designation	Grade	No. of posts
30.	Assistant Tyreman	45-2-75	3
31.	Assistant Welder	45-2-75	1
32.	Cleaners	30-½-35	37
33.	Helpers	30-½-35	10
34.	Sweepers	30-½-35	19

Workshop Staff of Punjab Roadways, Amritsar

Sr. No.	Designation	No. of posts	Scale of pay
			Rs.
1.	Service Station Incharge	3	125-5-250
2.	Head Mechanic	4	125-5-175
3.	Head Electrician	1	125-5-175
4.	Mechanics	38	75-5-150
5.	Borer	1	75-5-150
6.	Machinist	1	75-5-150
7.	Instrument Mechanic	1	75-5-150
8.	Calibrator Mechanic	1	75-5-150
9.	Vulcanizer	1	80-4-100/5-130
10.	Fitter	37	80-4-100/5-130
11.	Electrician	11	80-4-100/5-130
12.	Blacksmith	12	80-4-100/5-130
13.	Carpenter	17	80-4-100/5-130
14.	Tyreman	6	80-4-100/5-130
15.	Upholster	5	80-4-100/5-130
16.	Welder	5	80-4-100/5-130
17.	Painter	8	80-4-100/5-130
18.	Radiator Repairer	3	80-4-100/5-130
19.	Tin-smith	2	80-4-100/5-130
20.	Turner	2	80-4-100/5-130

[Chief Minister]

S. No.	Designation	No. of posts	Scale of pay
21.	Battery Attendant	2	80-4-100/5-130
22.	Assistant Fitter	31	45-2-75
23.	Assistant Electrician	11	45-2-75
24.	Assistant Tyreman	5	45-2-75
25.	Assistant Carpenter	7	45-2-75
26.	Assistant Blacksmith	3	45-2-75
27.	Assistant Painter	4	45-2-75
28.	Assistant R/Repairer	2	45-2-75
29.	Assistant Upholster	1	35-1-50
30.	Assistant Welder	2	35-1-50
31.	Helper	11	30-½-35
32.	Store Boy	8	30-½-35
33.	Cleaners	68	30-½-35
34.	Sweepers	17	30-½-35

Workshop Staff of Punjab Roadways, Pathankot

Sr. No.	Name of post	No.	Pay scale
1.	Service Station Incharge	3	125-5-250
2.	Head Electrician	1	125-5-175
3.	Head Mechanic	3	125-5-175
4.	Mechanics	27	75-5-150
5.	Fitters	24	80-4-100/5-130
6.	Borer	1	75-5-150
7.	Battery Attendant	2	80-4-100/5-130
8.	Carpenters	5	80-4-100/5-130
9.	Welders	2	80-4-100/5-130
10.	Turner	1	80-4-100/5-130
11.	Painters	1	80-4-100/5-130
12.	Tyreman	5	80-4-100/5-130
13.	Electrician	3	80-4-100/5-130

S. No.	Name of posts	No.of Post	Pay scale
14.	Upholster	1	80-4-100/5-130
15.	Radiator Repairer	1	80-4-100/5-130
16.	Blacksmith	3	80-4-100/5-130
Semi Skilled			
1.	Assistant Fitter	19	45-2-75
2.	Assistant Carpenter	1	45-2-75
3.	Assistant Tyreman	2	45-2-75
4.	Assistant Welder	1	45-2-75
5.	Assistant Electrician	3	45-2-75
6.	Assistant Battery Attendent	1	45-2-75
7.	Assistant Painters	3	45-2-75
8.	Assistant Radiator Repairers	1	45-2-75
9.	Assistant Upholsters	2	45-2-75
10.	Assistant Turner	1	45-2-75
11.	Assistant Blacksmith	2	45-2-75
Unskilled			
1.	Cleaners	32	30-½-35
2.	Helpers	2	30-½-35
3.	Water Carrier	2	30-½-35
4.	Store Boy	1	30-½-35
Skilled on Daily Wages			
1.	Fitters	2	At the rate of Rs. 5 per day and Rs. 4 per day
2.	Electricians	3	
3.	Blacksmith	3	
4.	Carpenter	2	
5.	Turner	1	
6.	Assistant Fitter	4	
7.	Assistant Electrician	2	At the rate of Rs. 2-5 per day
8.	Assistant Welder	1	
9.	Cleaners	8	
10.	Store Boy	3	
11.	Chowkidars	2	
12.	Sweepers	1	

[Chief Minister]

Workshop Staff of Punjab Roadways, Chandigarh

Sr. No.	Name of post	Number of posts	Scale of pay
1.	Service Station Incharge	2	125-5-250
2.	Head Mechanic	2	125-5-175
3.	Head Electrician	1	125-5-175
4.	Mechanics	23	75-5-150
5.	Borer	1	75-5-150
6.	Welder	1	80-4-100/5-130
7.	Tin Smith	1	80-4-100/5-130
8.	Turner	1	80-4-100/5-130
9.	Calibrator Mechanic	1	80-4-100/5-130
10.	Radiator Repairer	1	80-4-100/5-130
11.	Battery Attendant	1	80-4-100/5-130
12.	Tyreman	2	80-4-100/5-130
13.	Upholster	2	80-4-100/5-130
14.	Painter	5	80-4-100/5-130
15.	Electrician	4	80-4-100/5-130
16.	Carpenter	8	80-4-100/5-130
17.	Blacksmith	7	80-4-100/5-130
18.	Fitters	13	80-4-100/5-130
19.	Assistant Painter	2	45-2-75
20.	Assistant Welder	3	45-2-75
21.	Assistant Electrician	4	45-2-75
22.	Assistant Carpenter	1	45-2-75
23.	Assistant Blacksmith	1	45-2-75
24.	Assistant Upholster	1	45-2-75
25.	Assistant Radiatory Repairer	1	45-2-75
26.	Assistant Battery Attendent	1	45-2-75
27.	Assistant Fitters	25	45-2-75
28.	Washing Boy	1	30-½-35
29.	Helper	13	30-½-35
30.	Cleaner	24	30-½-35

Pay Scales of Employees in the Jails in the State

2387. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state :—

(a) the year in which the present jail Manual was enforced in the jails of the State;

(b) the details of grades and pay scales of the employees in the Jails Department (Gazetted and non-gazetted) at the time of the enforcement of the Jail Manual for the first time in the State;

(c) whether the Government has ever revised the pay scales of the Jail Employees upto this time, if so, when and the details of the revision on each occasion , if they have not been revised the reasons therefor;

(d) the present pay scales of the employees of the Jails Department from the I.G. of Prisons, to the Warders and the allowances to which they are entitled;

(e) whether it is a fact that the rate of increments of the Jail teachers, technical staff, Assistant Superintendent, Senior Assistant Superintendent, Deputy Superintendent II Grade, Deputy Superintendent I Grade is the same, if so, the reasons therefor ?

Shri Ram Kishan : The time and labour involved in collecting the requisite information will not be commensurate with any possible benefit sought to be derived therefrom.

Employees in Public Relations Department

2388. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state:—

(a) the number and names of employees holding Class I, II, III, and IV posts separately, districtwise, in the Public Relations Department, Punjab before the recent retrenchment together with their educational qualifications and home addresses;

(b) the names of those among them who have been retrenched recently, together with the reasons therefor ?

Shri Ram Kishan : (a and b) The Statements A and B are enclosed. Since the home addresses of all the employees are not readily available, the same cannot be given at such a short notice.

[Chief Minister]

STATEMENT 'A'

List of Staff Before Retrenchment

Hissar District

Sr. No.	Name	Designation	Qualifications
1.	Shri Shanker Lal	Supervisor	Matric
2.	Shri Yadavindera Singh	Do	B.A.
3.	Shri Sukhwant Singh	Do	F.A.
4.	Shrimati Raj Josh	Do	Matric
5.	Shri Pat Ram Verma	Organiser	Middle
6.	Shri Shiv Singh	Do	F. A.
7.	Shrimati Jai Devi	Rural Publicity Worker	Middle
8.	Shri Krishan Dutt Shastri	Ditto	Shastri
9.	Shri Jassa Ram	Ditto	Knows Hindi
10.	Shri Phool Singh	Ditto	Ditto
11.	Shri Des Raj	Ditto	Middle
12.	Shri Mangal Sain	Ditto	Knows Hindi
13.	Shri Sunder Dass	Ditto	Middle
14.	Shri Ram Lal	Ditto	Do
15.	Shri Girdhari Lal	Ditto	Matric
Rohtak District			
1.	Shri Chander Bhan	Supervisor	Matric
2.	Shri Dayal Chand Miglani	Do	Matric, Gyani
3.	Shri B. R. Wadhera	Do	B. A., B.T.
4.	Shrimati Gulab Kaur	Do	B.A.
5.	Shrimati Shakuntla Kumari	Do	Middle
6.	Shri Davinder Singh	Organiser	Matric
7.	Shri Chander Bhan	Rural Publicity Worker	Passed Hindi Rattan
8.	Shri Ram Singh	Ditto	Matric
9.	Shri Sobha Ram	Ditto	Do
10.	Shri Siri Ram	Ditto	Do
11.	Shri Deya Kishan	Ditto	Matric and Adib Fazil
12.	Shri Yad Ram	Ditto	Ditto
13.	Shri Ram Narain	Ditto	Middle
14.	Shri Mange Ram	Ditto	Primary
15.	Shri Munshi Ram	Ditto	Middle
16.	Shri Partap Singh	Ditto	Do
Gurgaon District			
1.	Shri Mohinder Singh Mann	Supervisor	F. A.
2.	Shri Om Parkash Bhardwaj	Do	B. A.
3.	Shri Hari Ram Arya	Do	Matric
4.	Shri Sativir Singh Rana	Do	M. A.
5.	Shrimati Savitri Malik	Do	M. A., B. T.
6.	Shri Gobind Ram	Organiser	Under Matric
7.	Shri Jagdish Sharma	Do	Ditto
8.	Shrimati Tara Devi	Do	Matric, Hindi Sahyatya Rattan
9.	Shrimati Shakuntla Kumari	Do	Matric, J. B. T.
10.	Shri Dharam Paul Singh	Rural Publicity Worker	Under Matric
11.	Shri Krishan Chander	Ditto	Primary
12.	Shri Ram Chander	Ditto	Middle
13.	Shri Kundan Lal	Ditto	Do
14.	Shri Abdul Majid	Ditto	Do

S. No.	Name	Designation	Qualifications
Karnal District			
1.	Shri Hira Nand Swami	Supervisor	F. A.
2.	Shrimati Daya Kumari	Do	Matric
3.	Shri Chatter Said Goel	Do	Matric
4.	Shri Krishan Murari	Organiser	Do
5.	Shri Sohan Singh Parwana	Do	Matric
6.	Shri Randhir Singh	Rural Publicity Worker	Lower Middle
7.	Shri Babu Ram	Ditto	Ditto
8.	Shri Chattar Singh Parchha	Ditto	Under Matric
9.	Shri Pali Ram	Ditto	Do
10.	Shri Uttam Chand	Ditto	Lower Middle
11.	Shri Nishan Singh	Ditto	—
12.	Shri Siri Dutt	Ditto	Prabhakar
13.	Shri Parma Nand	Ditto	I. A. V. S., equivalent to Matric
14.	Shri Prem Kishan	Ditto	Middle
Ambala District			
1.	Shri A. N. Kaviser	Supervisor	Middle
2.	Shri R. P. Dhawan	Do	B. A.
3.	Shri Gurmukh Singh	Do	Matric
4.	Shri Rajbir Singh	Do	B. A.
5.	Shri Ravinder Singh	Do	B.A. ,L.L.R., J.D
6.	Shri Subhash Narula	Do	B.A., L.L.B.,J.D.
7.	Shri A. K. Saigal	Do	M. A.
8.	Shrimati Sharda Sethi	Do	M. A.
9.	Shrimati Bhupinder Paul Kaur	Do	Matric
10.	Shrimati Raj Bedi	Do	Matric
11.	Shrimati Promilla Kapoor	Do	—
12.	Shri Arjan Singh	Organsier	F. A.
13.	Shrimati Krishana Devi	Do	F. A.
14.	Shrimati Abnash Kaur	Do	M. A.
15.	Shrimati Kusam Lata Jain	Do	Matric
16.	Shri Imam Din	Rural Publicity Worker	Knows Urdu
17.	Shrimati Asha Malik	Ditto	F. A.
18.	Shri Kirori Shah	Dt tto	9th Class
19.	Shrimari Kunti Devi	Ditto	—
20.	Shri Asa Singh	Ditto	—
21.	Shri Mehtab Singh	Ditto	—
22.	Shri Sohan Singh	Ditto	Matric
23.	Shri Qammar-ud-Din	Ditto	—
24.	Shri Gian Singh	Ditto	—
Simla District			
1.	Shri B. I. Mehra	Supervisor	B. A.
2.	Shrimati Raman Saran	Do	M. A.
3.	Shri B. J. Kapoor	Organiser	—
4.	Shri Yash Ram Bhardwaj	Rural Publicity Worker	—
5.	Shrimati Satya Devi	Ditto	Can read Hindi only
Kangra District			
1.	Shri S. D. Qammar	Supervisor	Matric
2.	Shri Vinod Kumar Lakhan Pal	Ditto	B. A.
3.	Shri Shivdev Singh Pathania	Organiser	B. A.
4.	Shri C. R. Prem	Do	Matric
5.	Shri Amar Singh	Do	Middle

[Chief Minister]

S. No.	Name	Designation	Qualifications
6.	Shri Gurdip Singh	Do	F. A.
7.	Shrimati Shakuntla Klair	Do	—
8.	Shri Sushil Chand Rattan	Do	Rattan, Matric
9.	Shri Rup Chand Misra	Do	Under Matric
10.	Shri Amar Nath	Do	—
11.	Shri Dharm Paul	Do	—
12.	Shrimati Sukarma Sharma	Organiser	Matric, Prabhakar
13.	Shrimati Raj Rani Bali	Do	Lower Middle
14.	Shrimati Janki Devi	Do	Knows Hindi
15.	Shri Vijay Sharma	Rural Publicity Worker	Middle
16.	Shri Gopal Singh	Ditto	Lower Middle
17.	Shri Chander Sekhar	Ditto	Proficiency in Sanskrit and Hindi
18.	Shri Bharat Singh	Ditto	Middle
19.	Shri Chuni Lal	Ditto	Lower Middle
20.	Shri Lachhi Ram Verma	Ditto	Matric
21.	Shri Amar Chand Goswami	Ditto	Under Matric
22.	Shri Jagdish Singh	Ditto	—
23.	Shri Khimi Ram	Ditto	—
24.	Shri Tulsi Ram	Ditto	Middle
25.	Shri Lachhi Ram Sharma	Ditto	Shastri
26.	Shri Durga Dass	Ditto	Matric
27.	Shri Lachman Singh	Ditto	Lower Middle
28.	Shri Saje Ram	Ditto	Under Matric
Hoshiarpur District			
1.	Shri Kans Raj Gohar	Supervisor	Middle , J. V.
2.	Shri Rajinder Kumar	Ditto	B. A.
3.	Shri Khushi Ram Shukla	Organiser	Matric
4.	Shri Sukhdev Mittar	Do	Middle
5.	Shri Baldev Singh	Rural Publicity Worker	Middle
6.	Shri Arjan Dass	Ditto	Middle
7.	Shri Hazara Singh	Ditto	Middle
8.	Shri Gandhi Ram	Ditto	Under Matric
9.	Shri Karam Singh	Ditto	Middle
10.	Shri Chint Ram	Ditto	Middle
11.	Shri Charan Dass	Ditto	Primary
12.	Shri Jiwan Singh Taj	Ditto	Middle
13.	Shri Permeshwari Dass	Ditto	Primary
14.	Shri Faquir Chand	Ditto	9th Class
Jullundur District			
1.	Shri Sukhpal Vir Singh Hasrat	Supervisor	M. A.
2.	Shri S. K. Saroor	Do	Matric
3.	Shri Ram Nath Azad	Supervisor	Middle
4.	Shri Sant Kumar Junija	Do	B. A.
5.	Shri Om Parkash	Organiser	Matric
6.	Shrimati Shanti Devi	Do	F. A., Prabhakar
7.	Shrimati Hardeep Kaur	Do	Middle (Punjabi)
8.	Shri Jaswant Singh	Rural Publicity Worker	Matric
9.	Shri Kartar Singh	Ditto	Primary
10.	Shri Darshan Singh	Ditto	Under Matric
11.	Shri Chanan Ram	Ditto	Middle
12.	Shri Joginder Singh	Ditto	Matric
13.	Shri Jangli Dass	Ditto	Matric
14.	Shrimati Jasbir Kaur	Ditto	Middle
15.	Shri Gurcharan Singh	Ditto	Under Matric
16.	Shri Gian Chand Gill	Ditto	Matric
17.	Shri Ravinder Singh	Ditto	Under Matric
18.	Shri Bhim Sain	Ditto	
19.	Shri Daulat Ram	Ditto	Under Matric

S. No.	Name	Designation	Qualifications
Ferozepur District			
1.	Shri Harbhajan Singh	Supervisor	B. A.
2.	Shri Swaran Singh Randhawa	Do	B. A., B. T.
3.	Shri Amar Singh Narshad	Do	B. A.
4.	Shrimati Pushpa Jain	Do	M. A.
5.	Shri Narinder Kumar Beri	Organiser	B. A.
6.	Shri Vijay Kumar	Do	Matric
7.	Shrimati Swadesh Kumari	Do	B. A., L. L. B.
8.	Shri Bhola Singh	Rural Publicity Worker	Middle
9.	Shri Ram Chand	Ditto	Under Matric
10.	Shri Mohinder Singh	Ditto	Under Matric
11.	Shri Gurbachan Singh Brar	Ditto	Matric
12.	Shri David Gazi	Ditto	Matric
13.	Shri Sardara Singh	Ditto	Middle
14.	Shrimati Avtar Kaur	Ditto	Middle
15.	Shri Wassan Singh	Ditto	Under Matric
Ludhiana District			
1.	Shri Babu Ram	Supervisor	Senior Cambridge
2.	Shrimati Joginder Kaur	Do	F. Sc.
3.	Shri Karnail Singh	Organiser	Matric
4.	Shri Ram Singh Jhabewal	Do	—
5.	Shri Balkishan Modgil	Do	Matric
6.	Shri Randhir Singh	Rural Publicity Worker	Knows Punjabi
7.	Shri Naginder Singh	Ditto	Under Matric
8.	Shri Inder Singh	Ditto	Matric
9.	Shri Mohinder Singh	Ditto	Under Matric
10.	Shri Ajail Singh	Ditto	F. A. (English)
11.	Shrimati Sharan Kaur	Ditto	Middle
12.	Shri Mulk Raj Sharma	Ditto	Matric
13.	Shri Hazara Singh	Ditto	Middle
14.	Shri Kehar Singh	Ditto	Hons. in Punjabi
Amritsar District			
1.	Shri Gian Chand Chuhan	Supervisor	Matric
2.	Shri Chattar Singh	Do	F. A., Gyani
3.	Shri Puran Singh	Do	Read and write Punjabi
4.	Shri Parshotam Dass	Do	F. A.
5.	Shrimati Gurdarshan Kaur	Do	M. A., B. T.
6.	Shrimati Gurmeet Kaur	Do	M. A.
7.	Shri Swaran Singh	Organiser	F. A.
8.	Shrimati Abnash Kaur	Do	Under Matric
9.	Shrimati Sukesh Kapur	Do	Matric
10.	Shri Wassan Singh	Rural Publicity Worker	Read and write Punjabi
11.	Shri Gurnam Singh	Ditto	Read and write Urdu
12.	Shri Jagir Singh	Ditto	Patwar
13.	Shri Karnail Singh	Ditto	Read and write Punjabi
14.	Shri Barkat Ram	Ditto	Read and write Urdu
15.	Shri Shingara Singh	Ditto	Read and write Urdu and Punjabi
16.	Shri Dharam Singh	Ditto	Read and write Punjabi
17.	Shri Ajail Singh	Ditto	Knows Punjabi

[Chief Minister]

S. No.	Name	Designation	Qualifications
18.	Shri Arjan Singh	Rural Publicity Worker	Middle
19.	Shri Kesho Dass Parwana	Ditto	Read and write Urdu
20.	Shri Kaka Singh	Ditto	Read and write Urdu
21.	Shri Kehar Singh	Ditto	Matric
22.	Shri Anoop Singh	Ditto	Matric
23.	Shri Banta Singh	Ditto	Read upto 6th
24.	Shri Puran Singh	Ditto	Primary
25.	Shrimati Gurdas Kaur	Ditto	Under Matric
26.	Shri Sucha Singh Safri	Ditto	Read and write Punjabi
27.	Shri Atma Singh	Ditto	Middle
28.	Shri Kartar Singh	Ditto	Middle
29.	Shri Chet Singh	Ditto	Read and write Punjabi
30.	Shri Vir Singh	Ditto	Read and write Punjabi
Gurdaspur District			
1.	Shri Puran Chand	Supervisor	Matric
2.	Shri Sat Paul	Do	B. A.
3.	Shri Parlok Singh	Do	Under Matric
4.	Shrimati Sarla Prasher	Do	B. A., B. T.
5.	Shrimati Swadesh Seikhri	Organiser	F. A.
6.	Shrimati Indra Mohni	Do	Matric
7.	Shrimati Lal Devi	Rural Publicity Worker	—
8.	Shri Devi Sharan Sharma	Ditto	Knows Hindi Punjabi and Urdu
9.	Shri Arjan Singh	Ditto	Primary
10.	Shri Ram Murti	Ditto	—
11.	Shri Gulzar Singh	Ditto	—
12.	Shri Baldev Raj	Ditto	Middle
13.	Shri Jagat Ram	Ditto	Knows Punjabi
14.	Shri Piara Singh	Ditto	Read and write Punjabi
15.	Shri Chhaju Ram	Ditto	Middle
16.	Shri Bhagu Ram	Ditto	Middle
Patiala District			
1.	Shri Sulakhan Singh	Supervisor	B. A., L.L.B.
2.	Shri Harpal Singh Bedi	Do	Matric, Gyani
3.	Shri Gurcharn Singh Kohli	Organiser	Matric
4.	Shrimati Jaswant Kaur	Do	Can read
5.	Shrimati Swatanter Kapur	Do	F. A., Prabhakar
6.	Shri Janak Singh	Rural Publicity Worker	Can read, write Punjabi and Urdu
7.	Shri Dalip Singh	Ditto	Under Matric
8.	Shri Pala Singh Pal	Ditto	Can read and write Punjabi
9.	Shri Babu Ram	Ditto	Middle
10.	Shrimati Partap Kaur	Ditto	—
11.	Shrimati Kartar Kaur	Ditto	Knows Punjabi
Kapurthala District			
1.	Shri Mohinder Singh	Supervisor	F. A.
2.	Shri Narinder Nath Sharma	Organiser	F. Sc.
3.	Shrimati Pritam Kharbanda	Do	B. A.
4.	Shri Piara Singh	Rural Publicity Worker	Lower Middle

Sr. No.	Name	Designation	Qualification
5.	Shri Bhagat Ram	Rural Publicity Worker	Read and write Punjabi
6.	Shrimati Diya Vati	Ditto	5th Class
7.	Shrimati Prem Kumari Sondhi	Ditto	Middle
8.	Shri Inder Singh	Ditto	Middle
9.	Shri Harbans Singh	Ditto	Matric
Sangrur District			
1.	Shri Basant Kumar Sharde	Supervisor	B. A., L.L.B.
2.	Shri Hari Singh	Supervisor	M. A.
3.	Shri Tulsi Ram	Organiser	Middle
4.	Shri Babu Singh	Do	Matric
5.	Shrimati Kusam Lata Bedi	Do	Read and write Hindi
6.	Shrimati Padma Bendal	Rural Publicity Worker	Matric
7.	Shri Bhagat Ram	Ditto	Middle
8.	Shri Munshi Ram	Ditto	Bhushan
9.	Shri Virsa Singh	Ditto	Matric
10.	Shri Rameshwar Sharma	Ditto	Gyani, Matric
11.	Shri Chet Ram	Ditto	Middle
12.	Shri Gurbax Singh	Ditto	Middle
13.	Shri Banarsi Dass	Ditto	Knows Urdu
14.	Shri Ram Sarup	Ditto	Middle
Karnal District			
1.	Shri Bishan Sarup Kaushik	Organiser	—
2.	Shri R. D. Joshi	Do	Knows Hindi
3.	Shri Udmi Ram	Rural Publicity Worker	—
4.	Shrimati Shanti Devi	Ditto	Middle
Bhatinda District			
1.	Shri Jagmohan Singh	Supervisor	B. A., B.T.
2.	Shri N. S. Shad	Do	Matric
3.	Shrimati Gurdial Kaur	Do	M. A., B.T.
4.	Shri Natha Singh	Organiser	Under Matric
5.	Shri Raj Singh	Rural Publicity Worker	Read and write Hindi, Urdu and Punjabi
6.	Shri Bhag Singh	Ditto	Read and write Punjabi
7.	Shrimati Surjit Kaur	Ditto	—
8.	Shri Darshan Singh	Ditto	Under Matric

[Chief Minister]

STATEMENT 'B'

List of Persons Whose Services Were Retrenched as a Result of Reorganisation of the Department

District	Sr. No.	Name	Designation	Reasons
Hissar	1.	Shri Yadvindra Singh	Supervisor	Reorganisation of the Field Publicity Wing of the Public Relations Department.
	2.	Shri Sukhwant Singh	Do	
	3.	Shrimati Raj Josh	Do	
	4.	Shri Pat Ram Verma	Organiser	
	5.	Shrimati Jai Devi	Rural Publicity Worker	
	6.	Shri Krishan Datt	Ditto	
	7.	Shri Jassa Ram	Ditto	
	8.	Shri Phool Singh	Ditto	
	9.	Shri Des Raj	Ditto	
	10.	Shri Mangal Sain	Ditto	
	11.	Shri Sunder Dass	Ditto	
	12.	Shri Ram Lal	Ditto	
	13.	Shri Girdhari Lal	Ditto	
Rohtak	1.	Shri Dyal Chand	Supervisor	
	2.	Shri B. R. Wadhera	Do	
	3.	Shrimati Gulab Kaur	Do	
	4.	Shri Davinder Singh	Organiser	
	5.	Shri Chander Bhan	R. P. W.	
	6.	Shri Ram Singh	Ditto	
	7.	Shri Sobha Ram	Ditto	
	8.	Shri Siri Ram	Ditto	
	9.	Shri Daya Kishan	Ditto	
	10.	Shri Yad Ram	Ditto	
	11.	Shri Ram Narain	Ditto	
	12.	Shri Mange Ram	Ditto	
	13.	Shri Munshi Ram	Ditto	
	14.	Shri Partap Singh	Ditto	
Gurgaon	1.	Shri Mohinder Singh	Supervisor	
	2.	Shri Om Parkash	Do	
	3.	Shri Hari Ram Arya	Do	
	4.	Shri Govind Ram	Organiser	
	5.	Shri Jagdish Sharma	Do	
	6.	Shrimati Tara Devi	Do	
	7.	Shri Dharm Paul Singh	R. P. W.	
	8.	Shri Krishan Chander	Ditto	
	9.	Shri Ram Chander	Ditto	
	10.	Shri Kundan Lal	Ditto	
	11.	Shri Abdul Majid	Ditto	
Karnal	1.	Shri Hira Nand Swami	Supervisor	
	2.	Shrimati Daya Kumari	Do	
	3.	Shri Krishan Murari	Organiser	
	4.	Shri Sohan Singh Parwana	Do	
	5.	Shri Randhir Singh	R. P. W.	
	6.	Shri Babu Ram	Ditto	
	7.	Shri Chater Singh	Ditto	
	8.	Shri Pali Ram	Ditto	
	9.	Shri Uttam Chand	Ditto	
	10.	Shri Nishan Singh	Ditto	
	11.	Shri Siri Dutt Sanehi	Ditto	
	12.	Shri Parma Nand	Ditto	
	13.	Shri Ram Kishan	Ditto	

District	Sr. No. Name	Designation	Reason
Ambala	1. Shri Ravinder Singh	Supervisor	Reorganisation of the Field Publiciiy Wing of the Pubtic Relations Department.
	2. Shri Arjan Singh	Organiser	
	3. Shrimati Krishna Devi	Ditto	
	4. Shrimati Abnash Kaur	Do	
	5. Shri Imam Din	R. P. W.	
	6. Shrimati Asa Malik	Ditto	
	7. Shri Kirori Shah	Ditto	
	8. Shrimati Kunti Devi	Ditto	
	9. Shri Asa Singh	Ditto	
	10. Shri Mehtab Singh	Ditto	
	11. Shri Qammar-ud-din	Ditto	
	12. Shri Sohan Singh	Ditto	
	13. Shri Gian Singh	Ditto	
Simla	1. Shri Yash Ram Bhardwaj	R. P. W.	
	2. Shrimati Satya Devi	Ditto	
Kangra	1. Shri S. D. Qammar	Supervisor	
	2. Shri Shiv Dev Singh	Organiser	
	3. Shri C. R. Prem	Do	
	4. Shri Amar Singh	Do	
	5. Shri Gurdip Singh	Do	
	6. Shrimati Shakuntla Klair	Do	
	7. Shrimati Janki Devi	R. P. W.	
	8. Shri Vijay Sharma	Ditto	
	9. Shri Gopal Singh	Ditto	
	10. Shri Chander Seikher	Ditto	
	11. Shri Bharat Singh	Ditto	
	12. Shri Chuni Lal	Ditto	
	13. Shri Lachhi Ram Verma	Ditto	
	14. Shri Amar Chand Goswami	Ditto	
	15. Shri Jagdish Singh	Ditto	
	16. Shri Khimi Ram	Ditto	
	17. Shri Tulsi Ram	Ditto	
	18. Shri Lachhi Ram Sharma	Ditto	
	19. Shri Durga Dass	Ditto	
	20. Shri Lachman Singh	Ditto	
Hoshiarpur	1. Shri Kans Raj Gohar	Supervisor	
	2. Shri Khushi Ram Shukla	Organiser	
	3. Shri Sukhdev Mitter	Do	
	4. Shri Baldev Singh	R. P. W.	
	5. Shri Arjan Dass	Ditto	
	6. Shri Hazara Singh	Ditto	
	7. Shri Gandhi Ram	Ditto	
	8. Shri Karam Singh	Ditto	
	9. Shri Chint Ram	Ditto	
	10. Shri Jiwan Singh	Ditto	
	11. Shri Parmeshwari Dass	Ditto	
	12. Shri Charan Dass	Ditto	
	13. Shri Faquir Chand	Ditto	
Jullundur	1. Shri Ram Nath Azad	Supervisor	
	2. Shri Sant Kumar Juneja	Do	
	3. Shri Om Parkash	Organiser	
	4. Shrimati Shanti Devi	Do	
	5. Shrimati Hardeep Kaur	Do	
	6. Shri Jawand Singh	R. P. W.	Ditto
	7. Shri Karta Singh	Ditto	
	8. Shri Darshan Singh	Ditto	
	9. Shri Chanan Ram	Ditto	
	10. Shri Joginder Singh	Ditto	

[Chief Minister]

District	Sr. No.	Name	Designation	Reasons
	11.	Shri Jangli Dass	R. P. W.	
	12.	Shrimati Jasbir Kaur	Ditto	
	13.	Shri Gurcharn Singh	Ditto	
	14.	Shri Gian Chand	Ditto	
	15.	Shri Raminder Singh	Ditto	
	16.	Shri Bhim Singh	Ditto	
	17.	Shri Daulat Ram	Ditto	
Ferozepur	1.	Shri Harbhajan Singh	Supervisor	
	2.	Shri Swaran Singh	Do	
	3.	Shri Amar Singh Nasad	Do	
	4.	Shri Narinder Kumar Beri	Organiser	
	5.	Shri Vijay Kumar	R. P. W.	
	6.	Shri Bhola Singh	Ditto	
	7.	Shri Ram Chand	Ditto	
	8.	Shri Mohinder Singh	Ditto	
	9.	Shri Gurbachan Singh	Ditto	
	10.	Shri David Gazi	Ditto	
	11.	Shri Sardara Singh	Ditto	
	12.	Shrimati Avtar Kaur	Ditto	
	13.	Shri Wassan Singh	Ditto	
Ludhiana	1.	Shrimati Joginder Kaur	Supervisor	
	2.	Shri Karnail Singh	Organiser	
	3.	Shri Ram Singh	Do	
	4.	Shri Bal Kishan Moudgil	Do	
	5.	Shri Randhir Singh	Worker	
	6.	Shri Maginder Singh	Do	
	7.	Shri Inder Singh	Do	
	8.	Shri Mohinder Singh	Do	
	9.	Shri Ajaib Singh	Do	
	10.	Shrimati Sharan Kaur	Do	
	11.	Shri Mulkh Raj Sharma	Do	
	12.	Shri Hazara Singh	Do	
	13.	Shri Kehar Singh	Do	
Amritsar	1.	Shri Gian Chand	Supervisor	
	2.	Shri Chatter Singh	Do	
	3.	Shri Puran Singh	Do	
	4.	Shri Parshotam Dass	Do	
	5.	Shrimati Gurdarshan Kaur	Do	
	6.	Shrimati Gurmit Kaur	Do	
	7.	Shri Swarn Singh	Organiser	
	8.	Shrimati Abnash Kaur	Do	
	9.	Shrimati Sukesh Kapoor	Do	
	10	Shri Wasan Singh	R. P. W.	
	11.	Shri Gurnam Singh	Ditto	
	12.	Shri Jagir Singh	Ditto	
	13.	Shri Karnail Singh	Ditto	
	14.	Shri Barket Ram	Ditto	
	15.	Shri Shingara Singh	Ditto	
	16.	Shri Dharam Singh	Ditto	
	17.	Shri Ajit Singh	Ditto	
	18.	Shri Arjan Singh	Ditto	
	19.	Shri Kesho Dass Parwana	Ditto	
	20.	Shri Kaka Singh	Ditto	
	21.	Shri Kehar Singh	Ditto	
	22.	Shri Anoop Singh	Ditto	

District	Sr. No.	Name	Designation	Reasons
	23.	Shri Banta Singh	R.P.W.	Reorganisation of the Field Publicity Wing of the Public Relation Department.
	24.	Shri Puran Singh	Ditto	
	25.	Shrimati Gurdas Kaur	Ditto	
	26.	Shri Sucha Singh Safri	Ditto	
	27.	Shri Atma Singh	Ditto	
	28.	Shri Karta Singh	Ditto	
	29.	Shri Chet Singh	Ditto	
	30.	Shri Vir Singh	Ditto	
Gurdaspur	1.	Shri Sat Paul	Supervisor	
	2.	Shri Parlok Singh	Do	
	3.	Shrimati Sarla Prashar	Do	
	4.	Shrimati Swadesh Seikhri	Organiser	
	5.	Shrimati Indra Mohini	Do	
	6.	Shrimati Lal Devi	R. P. W.	
	7.	Shri Devi Sharn Sharma	Ditto	
	8.	Shri Arjan Singh	Ditto	
	9.	Shri Ram Murti	Ditto	
	10.	Shri Gulzar Singh	Ditto	
	11.	Shri Baldev Raj	Ditto	
	12.	Shri Jagat Ram	Ditto	
	13.	Shri Piara Singh	Ditto	
	14.	Shri Chhaju Ram	Ditto	
	15.	Shri Phagu Ram	Ditto	
Patiala	1.	Shri Harpal Singh Bedi	Supervisor	
	2.	Shri Gurcharan Singh	Organiser	
	3.	Shri Janak Singh	Worker	
	4.	Shri Dalip Singh	Do	
	5.	Shri Pala Singh	Do	
	6.	Shri Babu Ram	Do	
	7.	Shrimati Partap Kaur	Do	
	8.	Shrimati Kartar Kaur	Do	
Sangrur	1.	Shri Hari Singh	Supervisor	
	2.	Shri Tulsi Ram	Organiser	
	3.	Shri Kusam Lala Bedi	Do	
	4.	Shri Padma Bindal	Worker	
	5.	Shri Bhagat Ram	Do	
	6.	Shri Virsa Singh	Do	
	7.	Shri Munsi Ram	Do	
	8.	Shri Rameshwar Sharma	Do	
	9.	Shri Chet Ram	Do	
	10.	Shri Gurbax Singh	Do	
	11.	Shri Banarsi Dass	Do	
	12.	Shri Ram Sarup	Do	
Kapurthala	1.	Shri Mohinder Singh	Supervisor	
	2.	Shrimati Pritam Kharbanda	Organiser	
	3.	Shri Piara Singh	Worker	
	4.	Shri Bhagat Ram	Do	
	5.	Shrimati Vidya Vati	Do	
	6.	Shrimati Prem Kumari Sondhi	Do	
	7.	Shri Inder Singh	Do	
	8.	Shri Harbans Singh	Do	
Narnaul	1.	Shri R. D. Joshi	Organiser	
	2.	Shri Udmi Ram	Worker	
	3.	Shri Shanti Devi	Do	
Bhatinda	1.	Shrimati Gurdial Kaur	Supervisor	
	2.	Shri Natha Singh	Organiser	
	3.	Shri Raj Singh	Worker	
	4.	Shri Bhag Singh	Do	
	5.	Shrimati Surjit Kaur	Do	
	6.	Shri Darshan Singh	Do	

SUGAR QUOTA FOR HALWAIS, ETC. IN AMRITSAR AND JANDIALA

2389. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state the names and addresses of the Restaurants, Halwais, Attars, Hakims, Tea Stall holders, Jam makers, etc., separately, who have been allotted monthly sugar quotas in Amritsar City and Jandiala Town of Amritsar District as at present together with the quantity of sugar allotted in each case ?

Shri Ram Kishan : The time and labour involved in collecting the information will not be commensurate with any possible benefit to be derived from it.

SOCIAL WORKERS IN AMRITSAR DISTRICT

2390. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the number, names and qualifications of Male and Female, Social Workers at present working in Amritsar District along with their home addresses;

(b) the dates of their posting and their headquarters at present;..

(c) the details of the work done by each such social worker as mentioned in part (a) from 1st January, 1964, upto date ?

Chaudhri Rizaq Ram : A statement is laid on the Table of the House.

There are seven Lady Social Workers and six Male Social Workers at present working in the Amritsar District. The other information is as under:—

Sr. No.	Name	Qualification	Home address	Date of posting	Place of posting (Hd. qr.)	Work done from 1-1-64 todate
1	2	3	4	5	6	7
	Male Social Workers					
1.	Shri Surjit Lal	Matric	village Mallha Sodhian, district Jullundur	May, 1962	Sohian Kalan	Working in the District Welfare Office, Amritsar.
2.	Shri Banta Ram	Matric	village Saloh, district Jullundur	May, 1961	Rokha	Working under Milk Scheme for recovery and also helping in the implementation of land scheme.
3.	Shri Hari Krishan	Matric and passed Course in rural leadership	village Kotla Khurd, district Hoshiarpur	May, 1962	Valtoha	Working with Tehsil Welfare Officer, Patti in connection with recovery under Milk Scheme.
4.	Shri Som Nath	M.A.	Balmiki Mohalla, Hoshiarpur	October, 1964	Kot Khera	Working in the office of the District Welfare Officer, Hoshiarpur in connection with the implementation of land scheme.
5.	Shri Sohan Lal	Matric	village Sadhapur, district Jullundur	May, 1962	Naushehra Panuwan	Supervising the construction work of houses at village Dhotian and also rendering help to Tehsil Welfare Officer, Tar Taran under land purchase scheme.
6.	Shri Sucha Singh	Matric	village Khera Dhariwala, district Amritsar	January, 1965	Gumanpur	Working under the Milk Scheme in connection with recovery of loan.

[Public Works and Welfare Minister]

1	2	3	4	5	6	7
	Lady Social Workers					
1.	Smt. Puran Kaur	Middle, Holds Diploma in Tailoring	C/o Secretary, District Congress Committee, Majitha House, Amritsar	24th May, 1961	Valtoha	Teaching cleanliness, song, games, good behaviour to the children by organising Balwadi Classes. Also imparting training to women in sewing and tailoring. Holds classes for adult education.
2.	Smt. Harbans Kaur	Middle, Holds Diploma in Tailoring	village and Post Office Laukha, district Amritsar	May, 1962	Naushehra Panuwan	Ditto
3.	Smt. Kirpal Kaur	Ditto	Street No. 3. Kot Atma Singh. Amritsar	October, 1964	Gumanpura	Ditto
4.	Smt. Mohinder Kaur	Ditto	Gali Sangal Wali, Amritsar	December, 1961	Sohian Kalan	Ditto
5.	Smt. Satya Devi	Ditto	Multani Gali, Batala, district Gurdaspur	October, 1964	Rokha	Ditto
6.	Smt. Kartar Kaur	Matric got training in Tailoring	village Chhajjalwadi, Thana Jandiala, district Amritsar	February, 1965	Kot Khera	Ditto
7.	Smt. Balbir Kaur	Middle Certificate in Tailoring	Qr. No. 570. Nangal Township. district Hoshiarpur	May, 1964	Nagoke	Ditto

Loans Given For Buying She-Buffalos in Amritsar District

***2391. Comrade Makhan Singh Tarsikka :** Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state:—

(a) the names of persons with their home addresses who were given loans in the year 1963-64 and 1964-65 through the District Welfare Officer, Amritsar, for buying she-buffalos for supplying milk to Government Dairies in Amritsar District;

(b) the criteria kept in view for giving such loans.

Chaudhri Rizaq Ram: (a) A statement is laid on the Table of the House (b) Loans were given to those Harijans who were already in this trade and were residing near the Milk Collection Centres in Amritsar District.

Names of the persons (with addresses) given loan for buying she-buffalos during 1963-64 in Amritsar District

Sr. No.	Name and parentage of the beneficiary
1	2
	1. Village Mehta
1.	Santokh Singh, s/o Bachan Singh.
2.	Allah Singh, s/o Phulla Singh.
3.	Lal Singh, s/o Sher Singh.
4.	Lachhman Kaur, w/o Piara Singh.
5.	Gurmej Singh, s/o Dalip Singh.
6.	Ajit Singh, s/o Kesar Singh.
7.	Gian Singh, s/o Udham Singh.
8.	Zail Singh, s/o Rala Singh.
9.	Garib Singh, s/o Amar Singh.
10.	Mohinder Singh, s/o Tara Singh.
11.	Pritam Singh, s/o Ram Singh.
12.	Harnam Singh, s/o Phula Singh.
13.	Gurbachan Singh, s/o Jaib Singh.
14.	Pala Singh, s/o Atoo Singh.
15.	Piara Singh, s/o Sunder Singh.
16.	Chet Singh, s/o Labh Singh.
17.	Baga Singh, s/o Chandu.
18.	Tar Singh, s/o Jiwan Singh.
19.	Kartar Singh, s/o Rala Singh.
20.	Shangara Singh, s/o Bachan Singh.
21.	Bachan Singh, s/o Rula Singh.
22.	Dipa, s/o Chandu.
23.	Mohinder Singh, s/o Bachan Singh.
24.	Tara Singh, s/o Kanhaya Singh.
25.	Ram Lok, s/o Chandu Ram.
26.	Narain Singh, s/o Ala Singh.
27.	Mohan Singh, s/o Dula Singh.
28.	Fauja Singh, s/o Phula Singh.
29.	Bhadhur Singh, s/o Labh Singh.
30.	Harbans Singh, s/o Amar Singh.
31.	Makhan Singh, s/o Chanda.
32.	Bachan Singh, s/o Chanda Singh.
33.	Chanan Singh, s/o Tara Chand.

[Public Works and Welfare Minister]

1	2
34.	Bachan Singh, s/o Ala Singh.
35.	Deva Singh, s/o Sawan Singh.
36.	Karam Singh, s/o Kesar Singh.
37.	Massu, s/o Kesar Singh.
38.	Jwand Singh, s/o Sadhu.
39.	Kail Singh, s/o Ralla Singh.
40.	Mohinder Kaur, w/o Hazara Singh.
41.	Hari Singh, s/o Mohan Singh.
42.	Harnam Singh, s/o Isher Singh.

II. Village Khan Kot

1. Bishan Singh, s/o Gurdit Singh.
2. Karam Singh, s/o Sunder Singh.
3. Karam Singh, s/o Maghar Singh.
4. Dipa, s/o Sain.
5. Tara Singh, s/o Atma Singh.
6. Adho, s/o Maghar.
7. Bahadur Singh, s/o Palla Singh.
8. Mohinder Singh, s/o Maghar Singh.
9. Gurmej Singh, s/o Ujaggar Singh.
10. Nazar Singh, s/o Hira Singh.
11. Chanan Singh, s/o Hazara Singh.
12. Naranjan Singh, s/o Hazara Singh.
13. Hazara Singh, s/o Ishar Singh.
14. Bahadur Singh, s/o Hira Singh.
15. Shangara Singh, s/o Ujaggar Singh.
16. Darshan Singh, s/o Bahadur Singh.
17. Tara Singh, s/o Lal Singh.
18. Mohinder Singh, s/o Chanda Singh.
19. Hakam Singh, s/o Sohan Singh.
20. Rala Singh, s/o Labh Singh.
21. Mahan Singh, s/o Mohinder Singh.
22. Hazara Singh, s/o Sadhu Singh.
23. Arjan Singh, s/o Sadhu Singh.
24. Sata Singh, s/o Bhala Singh.
25. Amar Singh, s/o Sunder Singh.
26. Chanda Singh, s/o Ala Singh.
27. Ala Singh, s/o Sohva Singh.
28. Bhan Singh' s/o Gurdit Singh.
29. Sadhu Singh, s/o Chanda Singh.
30. Darshan Singh, s/o Ala Singh.
31. Gian Singh, s/o Ala Singh.
32. Hazara Singh, s/o Paul Singh.
33. Shangara Singh, s/o Khera Singh.
34. Arur Singh, s/o Kesar Singh.
35. Sohan Singh, s/o Jwahar Singh.
36. Jit Singh, s/o Karam Singh.
37. Hazara Singh, s/o Atma Singh.
38. Harnam Singh, s/o Kesar Singh.
39. Darshan Singh, s/o Mohan Singh.
40. Buta Singh, s/o Jwahar Singh.
41. Dyali , w/o Paul Singh.

III. Village Udho Nangal

1. Kartar Singh, s/o Bhola Singh.
2. Sohan Singh, s/o Phula Singh.
3. Sohinder Singh, s/o Bhadur Singh.
4. Ujagar Singh, s/o Attar Singh.
5. Dalip Singh, s/o Mangal Singh.
6. Massa Singh, s/o Khiwan Singh.

1	2
7.	Bhadur Singh, s/o Jiwan Singh.
8.	Bur Singh, s/o Harnam Singh.
9.	Gurbax Singh, s/o Assa Singh.
10.	Boota Singh, s/o Sadh Singh.
11.	Sadhu Singh, s/o Assa Singh.
12.	Gurbax Singh, s/o Mangal Singh.
13.	Rara Singh, s/o Wadhawa Singh.
14.	Fauja Singh, s/o Wadhawa Singh.
15.	Dara Singh, s/o Wadhawa Singh.
16.	Joginder Singh, s/o Gurbax Singh.
17.	Pritam Singh, s/o Ishar Singh.
18.	Mehnga Singh, s/o Ishar Singh.
19.	Piara Singh, s/o Kesar Singh.
20.	Banta Singh, s/o Kesar Singh.
21.	Surat Singh, s/o Bhan Singh.
22.	Mohindi, s/o Khaiti.
23.	Arror Singh, s/o Harnam Singh.
24.	Arjan Singh, s/o Shata Singh.
25.	Bachan Singh, s/o Harnam Singh.
26.	Fauja Singh, s/o Labh Singh.
27.	Karam Singh, s/o Rulda Singh.
28.	Lacchman Singh, s/o Wadhawa Singh.
IV.	**Village Jodha Nagri**
1.	Karnail Singh, s/o Hazara Singh.
2.	Teja Singh, s/o Dogar Singh.
3.	Hazara Singh, s/o Ghanaya Singh.
4.	Banta Singh, s/o Kanya Singh.
5.	Chanan Singh, s/o Ujagar Singh.
6.	Mohinder Kaur, w/o Puran Singh.
7.	Dalip Singh, s/o Chuha Singh.
8.	Harnam Singh, s/o Jagat Singh.
9.	Ujager Singh, s/o Tota Singh.
10.	Narain Kaur, w/o Charan Singh.
11.	Charan Singh, s/o Rura Singh.
12.	Teja Singh, s/o Sunder Singh.
13.	Santokh Singh, s/o Hazara Singh.
14.	Mangal Singh, s/o Labha Singh.
15.	Arjan Singh, s/o Santa Singh.
16.	Dhan Kaur, w/o Ujager Singh.
17.	Puran Singh, s/o Sadha Singh.
18.	Parkash Kaur, c/o Banta Singh.
19.	Nanain Kaur, w/o Harnam Singh.
20.	Mehanga Singh, s/o Jhanda Singh.
21.	Harbans Singh, s/o Surain Singh.
22.	Charan Kaur, w/o Bachan Singh.
23.	Piara Singh, s/o Ujagar Singh.
24.	Bachan Singh, s/o Kapur Singh.
V.	**Village Amarkot**
1.	Mohinder Singh, s/o Mota Singh.
2.	Jawand Singh, s/o Kesar Singh.
3.	Teja Singh, s/o Acchar Singh.
4.	Santa Singh, s/o Labha Singh.
5.	Acchar Singh, s/o Labha Singh.
6.	Tara Singh, s/o Surain Singh.
7.	Mohinder Singh, s/o Asa Singh.
8.	Udham Singh, s/o Jag Singh.
9.	Bur Singh, s/o Hira Singh.
10.	Hari Singh, s/o Deva Singh.
11.	Banta Singh, s/o Narain Singh.
12.	Hardip Singh, s/o Sohan Singh.

[Public Works and Welfare Minister]

1	2
13.	Dalip Singh, s/o Phuman Singh.
14.	Bhan Kaur, w/o Puran Singh.
15.	Shangara Singh, s/o Mehanga Singh.
16.	Labh Singh, s/o Hakam Singh.
17.	Sadhu Singh, s/o Deva Singh.
18.	Piara Singh, s/o Jwanda Singh.
19.	Narain Singh, s/o Fauja Singh.
20.	Salakhan Singh, s/o Hari Singh.
21.	Mohinder Kaur, w/o Mohinder Singh.
22.	Parkash Singh, s/o Santa Singh.
23.	Ajaib Singh, s/o Teja Singh.
24.	Amrik Singh, s/o Shangara Singh.
25.	Dalip Singh, s/o Nihal Singh.
26.	Gurnam Kaur, w/o Santa Singh.
27.	Karam Singh, s/o Hazara Singh.
28.	Sher Singh, s/o Khushal Singh.
29.	Hazara Singh, s/o Jamit Singh.
30.	Mohinder Singh, s/o Nihal Singh.
31.	Karnail Singh, s/o Asa Singh.
VI.	**Village Majitha**
1.	Naranjan Singh, s/o Deva Singh.
2.	Karam Singh, s/o Sohan Singh.
3.	Bachan Singh, s/o Sunder Singh.
4.	Joginder Singh, s/o Sohan Singh.
5.	Amrik Singh, s/o Maya Singh.
6.	Dara Singh, s/o Naranjan Singh.
7.	Sohan Singh, s/o Meja Singh.
8.	Kehar Singh, s/o Khata Singh.
9.	Mangal Singh, s/o Labh Singh.
10.	Chanchal Singh, s/o Udham Singh.
11.	Bawa Singh, s/o Sher Singh.
12.	Bawa Singh, s/o Vir Singh.
13.	Bhagat Singh, s/o Vir Singh.
14.	Jaila Singh, s/o Surana.
15.	Karnail Singh, s/o Surana.
16.	Surana, s/o Kasala.
17.	Gian Singh, s/o Sadhu Singh.
18.	Mohanda Singh, s/o Piara Singh.
19.	Sandha Singh, s/o Piara Singh.
20.	Dharam Singh, s/o Sohan Singh.
21.	Shanti, w/o Sohan Singh.
22.	Santokh Singh, s/o Vir Singh.
23.	Surain Singh, s/o Lachhman Singh.
24.	Bahadur Singh, s/o Kaka Singh.
25.	Gurmukh Singh, s/o Magher Singh.
26.	Gian Singh, s/o Arjan Singh.
27.	Naranjan Singh, s/o Narain Singh.
28.	Sham Singh, s/o Arjan Singh.
29.	Deva Singh, s/o Assa Singh.
30.	Mansa Singh, s/o Sher Singh.
31.	Vir Singh, s/o Jiwan Singh.
32.	Asa Singh, s/o Kesar Singh.
33.	Karnail Singh, s/o Vir Singh.
34.	Mohinder Singh, s/o Bali.
35.	Shingara Singh, s/o Sadhu Singh.
36.	Kehru, s/o Santa.
37.	Shingara Singh, s/o Mehar Singh.
38.	Kishan Singh, s/o Sunder Singh.
39.	Giro, w/o Karam Singh.
40.	Mohinder Singh, s/o Ganga Singh.
41.	Bali Ram, s/o Naina.

1	2
42.	Nand Singh, s/o Santokh Singh.
43.	Inder Singh, s/o Naghya Singh.
44.	Santokh Singh, s/o Sham Singh.
45.	Gulzar Singh, s/o Virru.
46.	Gian Chand, s/o Kirpa Ram.
47.	Kartar Singh, s/o Kehna Singh.
48.	Harnam Singh, s/o Kirpa Singh.
49.	Bachan Singh, s/o Buta Singh.
50.	Arjan Singh, s/o Vir Singh.
51.	Surjan Singh, s/o Vir Singh.
52.	Karnail Singh, s/o Mansa Singh.
53.	Buta Singh, s/o Sohan Singh.
54.	Shingara Singh, s/o Kesar Singh.
55.	Gulsar Singh, s/o Bhagat Singh.
56.	Manajar Singh, s/o Paul Singh.
57.	Hazara Singh, s/o Wadhawa Singh.
58.	Banta Singh, s/o Lal Singh.
59.	Bhan Singh, s/o Kala Singh.
60.	Assu s/o Jewan Singh.
61.	Buta Singh, S/o Hem Singh.
62.	Swaran Singh, s/o Pritam Singh.
63.	Surain Singh, so Isher Singh.
64.	Dalip Singh, s/o Kartar Singh.
65.	Sunder Singh, s/o Labh Singh.
66.	Mamgal Singh, s/o Janda Singh.
67.	Bhagat Singh, s/o Jawa Singh.
VII.	**Bopa Rai**
1.	Surain Singh, s/o Mohan Singh.
2.	Hardit Singh, s/o Kala Singh.
3.	Chindo, w/o Gujjar Singh.
4.	Kundan Singh, s/o Chanohal Singh.
5.	Shangara Singh, s/o Ujagar Singh.
6.	Mangoo, w/o Sajjan Singh.
7.	Harbans Kaur, w/o Mohinder Singh.
8.	Lachhman Singh, s/o Sunder Singh.
VIII.	**Village Shaheed**
1.	Jagir Singh, s/o Dara Singh.
2.	Sajjan Singh, s/o Bazir Singh.
3.	Arjan Singh, s/o Jagat Singh.
4.	Ajit Singh, s/o Jawala Singh.
5.	Sham Singh, s/o Wadhawa Singh.
6.	Chanan Singh, s/o Wazir Singh.
7.	Ajit Singh, s/o Chanan Singh.
8.	Tara Singh, s/o Bhagat Singh.
9.	Bhira Singh, s/o Dara Singh.
10.	Bhan Singh, s/o Rur Singh.
11.	Sucha Singh, s/o Kishan Singh.
12.	Kundan Singh, s/o Gurmukh Singh.
13.	Narain Singh, s/o Balka Singh,.
14.	Kundan Singh, s/o Kishan Singh.
15.	Bahal Singh, s/o Ganda Singh.
16.	Kashmir Singh, s/o Atma Singh.
17.	Lakha Singh, s/o Hari Singh.
18.	Chanan Singh, s/o Kishan Singh.
19.	Ganga Singh, s/o Katha Singh.
20.	Thakur Singh, s/o Katha Singh,
21.	Bara Singh, s/o Bahal Singh.
22.	Udham Singh, s/o Kishan Singh.
23.	Acchar Singh, s/o Mahan Singh.

[Public Works and Welfare Minister]

1	2
24.	Kundan Singh, s/o Santa Singh.
25.	Gopal Singh, s/o Harnam Singh.
26.	Hazara Singh, s/o Bhada Singh.
27.	Karnail Singh, s/o Ram Singh.
28.	Dan Singh, s/o Jawala Singh.
29.	Chanan Singh, s/o Isher Singh.
30.	Chanan Singh, s/o Harnam Singh.
IX.	**Ughruolakh**
1.	Dalip Singh, s/o Hira Singh.
2.	Chanan Singh, s/o Utam Singh.
3.	Kundan Singh, s/o Ala Ditta.
4.	Rakha, s/o Udham.
5.	Darshan Singh, s/o Shanker Singh.
6.	Chanan Singh, s/o Mehnga Singh.
7.	Pritam Singh, s/o Mada Singh.
8.	Jaswant Singh, s/o Ram Singh.
9.	Bachan Singh, s/o Sohan Singh.
10.	Sewa Singh, s/o Biru.
11.	Achhar Singh, s/o Narain Singh.
12.	Tara Singh, s/o Ganga Singh.
13.	Sadhu, s/o Jwanda.
14.	Makhan Singh, s/o Pala Singh.
15.	Bir Mal, s/o Khema.
X.	**Rokha Colony**
1.	Kartar Singh, s/o Ala Singh.
2.	Surain Singh, s/o Wadhawa Singh.
3.	Kesar Singh, s/o Narain Singh.
4.	Mohan Singh, s/o Sunder Singh.
5.	Chanchal Singh, s/o Banta Singh.
6.	Gurbir Singh, s/o Kartar Singh.
7.	Bannu Ram, s/o Gaughar Ram.
8.	Rattan Singh, s/o Ganga Singh.
9.	Mohinder Singh, s/o Jagat Singh.
10.	Gopal Dass, s/o Gahana Ram.
11.	Des Raj, s/o Sunder.
12.	Amar Nath, s/o Kesar Dass.
13.	Charan Dass, s/o Munshi Ram.
XI.	**Village Ghariyala**
1.	Makhan, s/o Ghula.
2.	Buta, s/o Bhula.
3.	Ajaiba, s/o Suraina.
4.	Fauja, s/o Suraina.
5.	Ghula, s/o Kalu.
6.	Nama, s/o Nandu.
7.	Bhula, s/o Jwanda.
8.	Mehar Chand, s/o Jwanda.
9.	Sucha, s/o Ghula.
10.	Joginder, s/o Kapura.
11.	Barkat, s/o Kapura.
12.	Haidyat, s/o Balu.
13.	Tara Singh, s/o Jasa Singh.
14.	Dula, s/o Kalu.
15.	Thakar Dass, s/o Ujjagar.
16.	Kundan Singh, s/o Jasa Singh.
17.	Bhadur Singh, s/o Chandu.

1	2
18.	Kala, s/o Chanda.
19.	Mohna, s/o Balwant.
20.	Inder, s/o Isher.
21.	Thakar, s/o Issa.
22.	Sulakhana Singh, s/o Sudagar Singh.
23.	Bhali, s/o Labhu.
24.	Karnail, s/o Tara Singh.
25.	Mohana, s/o Rura.
26.	Shangara, s/o Jiwan Singh.
27.	Gujjar, s/o Fajja.
28.	Phagga Singh, s/o Ghulla.
29.	Gulam, s/o Bhagu.
30.	Bhag, s/o Bhulla.
31.	Ajiba, s/o Sham Singh.
32.	Tara Singh, s/o Jiwan Singh.
33.	Piara Singh. s/o Wassava Singh.
34.	Jallo, s/o Magher.

No loans were given during 1964-65.

DISTRICT TEHSIL WELFARE OFFICERS IN THE STATE

2392. Comrade Makhan Singh Tarsikka;—Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state:—

(a) the number and names of District and Tehsil Welfare Officers working at present in the State together with their home addresses.

(b) the names of officers referred in part (a) above who are:—

(i) Matriculates.

(ii) under Matric but middle pass, and

(iii) Below Middle;

(c) the present pay scales of the officials mentioned in part (a) above and also the names of those among them who belong to classes other than Harijans ?

Chaudhri Rizaq Ram:—A Statement is laid on the Table of the House.

[Public Works and Walfare Minister]

There are 15 District Welfare Officers and 73 Tehsil Welfare Officers in the State.

The information is as under:—

Sr. No.	Name	Designation	Home address	Qualifications	Pay scale	Harijan/ Non-Harijan
1	2	3	4	5	6	7
1. District Amritsar						
1.	Shri Mohinder Singh	District Welfare Officer,	Nasrali, P. O. Mandi Gobindgarh, district Patiala	Matric	170-10-250/10-350	Harijan
2.	Shri Salig Ram	Tehsil Welfare Officer, Tarn Taran	Village Mehar Patheli, P.O. Dhadar, Tehsil Dasuya, district Hoshiarpur	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
3.	Shri Kartar Chand	Tehsil Welfare Officer, Amritsar	Village Ludhar, P. O. Bagowal, district Amritsar	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
4.	Shri Mohan Singh	Tehsil Welfare Officer, Ajnala	Village Kot Baba Deep Dingh, Bazar No. 4, Amritsar	Matric	60-4-80/5-100	Backward Class
5.	Shri Arjan Singh	Tehsil Welfare Officer, Patti	Gate Hakimwala Gali Machianwal, House No. 4158/9, Amritsar	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
2. District Ambal						
6.	Shri Kartar Singh	District Welfare Officer	Village and P. O. Sarhale-kalan, tehsil Garshankar, district Hoshiarpur	Graduate	170-10-250/10-350	Harijan
7.	Shri Prabhdayal Singh	Tehsil Welfare Officer, Ambala	Village and P. O. Bhawangarh, district Sangrur	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
8.	Shri Attar Singh	Tehsil Welfare Officer, Kharar	Village Thariawal, P.O. Bangali, district Amritsar	Graduate	60-4-80/5-100	Harijan
9.	Shri Natha Singh	Tehsil Welfare Officer, Naraingarh	Ward No. 6, Railway Road, Ambala City	Under Matric	60-4-80/5-100	Harijan

10. Shri Hans Raj	Tehsil Welfare Officer, Nalagarh	Village and P. O. Sialba Majri, tehsil Kharar	Matric	60-4-80/5-100	Vimukat Jatis
11. Shri Nandu Ram	Tehsil Welfare Officer, Jagadhri	Village and P. O. Tan wal via Barara, district Ambala	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
12. Shri Achhar Singh	Tehsil Welfare Officer, Rupar	Village Bhalri, P. O. Santokhgarh district Hoshiarpur	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
3. **District Bhatinda**					
13. Shri Manphul Singh	District Welfare Officer, Bhatinda	Village and P.O. Sabuana, tehsil Fazilka, district Ferozepur	B.A., B.T.	170-10-250/10-350	Non-Harijan
14. Shri Tara Singh	Tehsil Welfare Officer, Bhatinda	Village and P. O. Bhotna, district Sangrur	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
15. Shri Shanti Sarup	Tehsil Welfare Officer, Faridkot	Ward No. 3, Muktsar, District Ferozepur	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
16. Shri Partap Singh	Tehsil Welfare Officer, Mansa	Village Tarkhan Majra, District Patiala	Matric	80-5-150	
4. **District Ferozepur**					
17. Shri Kartar Singh Kler	District Welfare Officer, Ferozepur	Village Kaon Kekalan, tehsil Jagraon, district Ludhiana	Equivalent to Matric	170-10-250/10-350	Harijan
18. Shri Arjan Singh	Tehsil Welfare Officer, Ferozepur	Village Gumti Khurd, P.O. Jaitu, district Bhatinda	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
19. Shri Sant Ram	Tehsil Welfare Officer, Fazilka	Mohalla Dhurman Lajpat Rai, Road Jagraon, district Ludhiana	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
20. Shri Matu Ram	Tehsil Welfare Officer, Moga	Arya Nagar, Moga, District Ferozepur	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
21. Shri Hazura Singh	Tehsil Welfare Officer, Muktsar	Village and P. O. Mahsian, tehsil Jagraon	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
22. Shri Charan Singh	Tehsil Welfare Officer, Zira	Kanianagate, Faridkot	F.A.	60-4-80/5-100	Harijan

[Public Works and Welfare Minister]

1	2	3	4	5	6	7
5.	**District Gurdaspur**					
23.	Shri Avtar Singh	District Welfare Officer, Gurdaspur	Raipur Pir Bakhash-Wala, tehsil and district Kapurthala	B.A., L.L.B.	170-10-250/10-350	Backward Classes
24.	Shri Mohan Singh	Tehsil Welfare Officer, Gurdaspur	Village and P.O. Bhagowal, Patti Bazar, district Gurdaspur	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
25.	Shri Inder Dev	Tehsil Welfare Officer, Pathankot	Village Awankha, P.O. Dina Nagar, district Gurdaspur	Under Matric	60-4-80/5-100	Harijan
26.	Shri Lal Chand	Tehsil Welfare Officer, Batala	Mohalla Ali, G. T. Road, Jullundur City	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
6.	**District Gurgaon**					
27.	Shri Hakam Singh	Tehsil Welfare Officer, Gurgaon	Village Padiala, tehsil Sirhind, district Ambala	F.A. and Giani	80-5-150	Harijan
28.	Shri Hari Singh Kler	Tehsil Welfare Officer, Palwal	Villag[illegible] Kaon Ke Kalan, tehsil Jag[illegible]n, district Ludhiana	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
29.	Shri Ram Phal	Tehsil Welfare Officer, Balabhgarh	Village and P.O. Madina Danghi, district Rohtak	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
30.	Shri Ram Nath	Tehsil Welfare Officer, Rewari	Harijan Basti Dharuhera Road, Rewari	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
31.	Shri Kitab Singh	Tehsil Welfare Officer, Nuh	Village and P.O. Farmana (Meham) tehsil Gohana, district Rohtak	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
32.	Shri Gulzar Singh	Tehsil Welfare Officer, Ferozepur Zhirka	Village Pandori Arayan, tehsil Zira, district Ferozepur	Matric	60-4-80/5-100	Harijan

7 District Hissar					
33. Shri Om Parkash Shukla	District Welfare Officer, Hissar	Village and P. O. Lasara via Phillaur, district Jullundur	M. A., B.T.	170-10-250/10-350	Non-Harijan
34. Shri Ajmer Singh	Tehsil Welfare Officer, Hissar	Chandigarh, Sector 21-A	Matric	80-5-150	Harijan
35. Shri Mehar Chand	Tehsil Welfare Officer, Bhiwani	Subhash Nagar Dholi-gate, Gurgaon	Middle	60-4-80/5-100	Harijan
36. Shri Vir Singh	Tehsil Welfare Officer, Fetehabad	Village Monak, tehsil, Karnal	Matric	60-4-80/5-100	Vimukat Jatis
37. Shri Kewal Singh	Tehsil Welfare Officer, Sirsa	Village Khurd, P. O. Lasara, district Jullundur	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
38. Shri Chander Singh	Tehsil Welfare Officer, Hansi	Village Muana , tehsil Kaithal, district Karnal	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
8 District Hoshiarpur					
39. Shri Sohan Singh	District Welfare Officer, Hoshiarpur	Bharariwal, Outside Hakima gate, district Amritsar	Matric	170-10-250/10-350	Harijan
40. Shri Hazara Ram	Tehsil Welfare Officer, Hoshiarpur	Village Bhogpur, Sugar Mill, district Jullundur	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
41. Shri Amar Singh	Tehsil Welfare Officer, Una	106, Model House Colony, Nakodar Road Jullundur	Under Matric Junior Vernacular	60-4-80/5-100	Harijan
42. Shri Hukam Chand	Tehsil Welfare Officer, Garh Shanker	Mohalla Karar Khan, Jullundur City	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
43. Shri Jagdish Singh	Tehsil Welfare Officer, Dasuya	Village Chohan, district Hoshiarpur	Matric	80-5-150	Backward Classes
9 District Jullundur					
44. Shri Mohan Singh	District Welfare Officer	Village and P.O. Mandiphul, district Sangrur	F.A.	170-10-250/10-350	Harijan

[Public Works and Welfare Minister]

1	2	3	4	5	6	7
45.	Shri Randhir Singh	Tehsil Welfare Officer, Jullundur	Village and P.O. Kotkhera, district Amritsar	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
46.	Shri Munshi Ram	Tehsil Welfare Officer, Nakodar (Head Quarter Chandigarh)	Mohalla Abadpur, Jullundur City	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
47.	Shri Gurcharn Dass	Tehsil Welfare Officer, Phillaur	Village and P. O. Hajipur, tehsil Dasuya, district Hoshiarpur	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
48.	Shri Tarsem Lal	Tehsil Welfare Officer, Nawanshahar	Village and P. O. Hadiabad, tehsil Phagwara, district Kapurthala	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
10	**District Kapurthala**					
49.	Shri Sadhu Singh	Tehsil Welfare Officer, Kapurthala	Village Wariana, tehsil and district Jullundur	Matric	80-5-150	Harijan
50.	Shri Jagan Nath	Tehsil Welfare Officer, Phagwara	Village and P.O. Hardokhanpur district Hoshiarpur	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
11	**District Karnal**					
51.	Shri Hazara Singh	District Welfare Officer, Karnal	Mohalla Prem Nagar, Phagwara	(F.A. English only)	170-10-250/10-350	Harijan
52.	Shri Surinder Singh	Tehsil Welfare Officer, Thanesar	Village Bir Bidalwa, P. O. Nigdo, district Karnal	Matric	60-4-80/5-100	Vimukat Jatis
53.	Shri Sadhu Ram	Tehsil Welfare Officer, Kaithal	Village Bir Bidalwa, P. O. Nigdo, district Karnal	Under Matric	60-4-80/5-100	Vimukat Jatis
54.	Shri Baldev Singh	Tehsil Welfare Officer, Panipat	Model Town Hoshiarpur	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
55.	Shri Nachhtar Singh	Tehsil Welfare Officer, Karnal	Village and P.O. Khanna, district Ludhiana	Matric	60-4-80/5-100	Harijan

12 District Kangra					
56. Shri Harnam Singh	District Welfare Officer (under transfer)	Village Rajgarh, P. O. Doraha, district Ludhiana	Matric	Drawing his own pay in Grade 80-5-150	Harijan
57. Shri Krishan Dev	Tehsil Welfare Officer, Dharamsala	Village and P. O. Gaggal, district Kangra	Matric	60-4-80/5-100	Non-Harijan
58. Shri Bachan Singh	Tehsil Welfare Officer, Dehra	Village and P. O. Jharowal D. B. Nanak, district Gurdaspur	Matric	60-4-80/5-100	Vimukat Jatis
59. Shri Ram Nath	Tehsil Welfare Officer, Hamirpur	C/o Intensive Area, P. O. Samloti, district Kangra	Matric	60-4-80/5-100	Non-Harijan
60. Shri D. Harish	Tehsil Welfare Officer, Nurpur	Village Narhan, tehsil Dera, district Kangra	Matric	60-4-80/5-100	Vimukat Jatis
61. Shri Om Parkash	Tehsil Welfare Officer, Palampur	Village and P. O. Jawala Mukhi, tehsil Dehra, district Kangra	Matric	60-4-80/5-100	Backward Classes
62. Vacant	Kulu	—	—	—	—
13 District Ludhiana					
63. Shri Ram Lal	District Welfare Officer	Mohalla Ali, Brandroth Road, Jullundur City	B.A.	170-10-250/10-350	Harijan
64. Shri Rup Chand	Tehsil Welfare Officer, Ludhiana	Village and P. O. Randhawa Masandan, district Jullundur	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
65. Shri Dalip Singh	Tehsil Welfare Officer, Jagraon	Village and P. O. Birk, district Ludhiana	B. A.	60-4-80/5-100	Harijan
66. Shri Jagat Singh	Tehsil Welfare Officer, Samrala	Village Threeke, P.O. Badowal	Under Matric	60-4-80/5-100	Harijan
14 District Mohindergarh					
67. Shri Sarup Chand	District Welfare Officer, Narnaul	House No. 200-B, New Colony, Gurgaon	Matric	170-10-250/10-350	Non-Harijan
68. Shri Prehlad Ram	Tehsil Welfare Officer, Mohindergarh	Village and P.O. Bawania, district Mohindergarh	Matric	60-4-80/5-100	Harijan

[Public Works and Welfare Minister]

1	2	3	4	5	6	7
69.	Shri Lotan Singh	Tehsil Welfare Officer, Narnaul	Village Bhagwi, tehsil Dadri District Mohindergarh	Matric	80-5-150	Harijan
70.	Shri Chet Ram	Tehsil Welfare Officer, Dadri	Village Ikas, P.O. Jind, district Sangrur	Under Matric	80-5-150	Harijan
15	**District Patiala**					
71.	Shri Harinder Singh	District Welfare Officer,Patiala	Viallage Kheri Panditan, tehsil Rajpura, district Patiala	M.A.	170-10-250/10-350	Non-Harijan
72.	Shri Babu Singh	Tehsil Welfare Officer, Patiala	Village and P. O. Balanwali, district Bhatinda	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
73.	Shri Kaka Singh	Tehsil Welfare Officer, Nabha	Village Quilla, P.O. Malerkotla, district Sangrur	Matric	80-5-150	Harijan
74.	Shri Baldev Singh	Tehsil Welfare Officer, Rajpura	Village and P. O. Khubra, tehsil Kharar	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
75.	Shri Bhagat Singh	Tehsil Welfare Officer, Sirhind	2/39, Bassi Pathana District Patiala	Matric	80-5-150	Harijan
16	**District Rohtak**					
76.	Shri Krishan Gopal	District Welfare Officer, Rohtak	House No. 2821, IQBAL GANJ Road, Ambala	B.A.	170-10-250/10-350	Non-Harijan
77.	Shri Sube Singh	Tehsil Welfare Officer, Rohtak	Kheri Daya, P.O. Kharkhauda, district Rohtak	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
78.	Shri Darayo Singh	Tehsil Welfare Officer, Gohana	Village Padana, P.O. Jind, district Sangrur	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
79.	Shri Dhanpat Singh	Tehsil Welfare Officer, Jhajjar	Village Nimberwali, P.O. Manhera, tehsil Dadri, district Narnaul	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
80.	Shri Chuni Lal	Tehsil Welfare Officer, Sonepat	Banso gate Balmik Mander, Karnal	Matric	60-4-80/5-100	Harijan

17 District Sangrur					
81. Shri Rattan Singh	District Welfare Officer, Sangrur	Village Kaon Kekalan, tehsil Jagraon, district Ludhiana	B.A.	170-10-250/10-350	Harijan
82. Shri Bakhshish Singh	Tehsil Welfare Officer, Sangrur	Village Ladhawali, district Jullundur	Indian Army English Ist Class	60-4-80/5-100	Harijan
83. Shri Janak Singh	Tehsil Welfare Officer, Barnala	Village Sham Nagar, Rajpura, (Patiala)	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
84. Shri Shangara Singh	Tehsil Welfare Officer, Malerkotla (H. Q. Patti)	Village and P.O. Tharu, district Amritsar	F.A.	60-4-80/5-100	Vimukat Jatis
85. Shri Ram Dass Singh	Tehsil Welfare Officer, Sunam	Village Moranwali, tehsil Malerkotla district Sangrur	Matric	80-5-150	Harijan
86. Shri Atma Singh	Tehsil Welfare Officer, Narwana	Galwali gate, Amritsar	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
87. Shri Chattar Singh	Tehsil Welfare Officer, Jind	Village Khanda Kheri, district Rohtak	Matric	60-4-80/5-100	Harijan
18 District Simla					
88. Shri Hari Singh	Tehsil Welfare Officer, Kandaghat (H.Q. Simla)	Village Silar, P.O. Garhkhel, Kandaghat	Matric	80-5-150	Harijan

Joint Seniority List of I.P.S. Cadre

2393. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether the Government maintains a joint seniority list of I.P.S. Officers and other Gazetted Police Officers at present working in the State Service, if so, a copy thereof be laid on the Table of the House together with the dates of birth and the dates when each of them joined Government service;

(b) whether any of the officers mentioned in part (a) above have been given selection grade, if so, the date in each case;

(c) the present pay scales of all the officers mentioned in part (a) above together with the details of other facilities given to them ?

Sardar Darbara Singh : (a) No joint seniority list of I.P.S. officers and other gazetted police officers at present borne on the cadre of this State is maintained. Separate lists in respect of I.P.S. officers and Deputy Superintendents of police are maintained. A copy of each of them is placed on the Table of the House.

(b) A list of I.P.S. officers and Deputy Superintendents of police, who have been promoted to the selection grade is also placed on the Table of the House.

(c) A statement showing the present pay scales etc. is placed on the Table of the House.

(i) **Seniority List of I.P./I.P.S. Officers borne on the Punjab Cadre as on 5th March, 1965**

Sr. No.	Name	Date of Birth	Date of joining Police service
1.	Shri Gurdial Singh	15-6-08	3-2-32
2.	Shri Kanwar Shamsher Singh	23-10-13	27-1-36
3.	Shri Balbir Singh	20-9-12	6-2-37
4.	Shri Ram Singh	20-9-09	1-1-35
5.	Shri F. B. Manley	23-6-19	24-12-39
6.	Shri Piare Lal	21-12-09	22-8-33
7.	Shri A. Kumar	27-12-20	16-4-43
8.	Shri J. R. Chhabra	13-5-21	29-6-48
9.	Shri H. C. Saxena	1-8-14	3-4-50
10.	Shri Bhagwan Singh Rosha	5-2-14	1-4-36
11.	Shri A. S. Midha	15-2-23	8-6-48
12.	Shri Ajaib Singh	11-3-09	1-4-30
13.	Shri D. S. Grewal	19-8-22	1-10-49
14.	Shri B. N. Muttoo	24-11-17	1-4-50
15.	Shri M. L. Puri	9-2-17	1-4-50
16.	Shri J. C. Vachher	22-2-17	1-4-50
17.	Shri B. R. Chadha	20-12-18	1-4-50
18.	Shri Randip Singh	19-9-19	3-1-52
19.	Shri V. N. Bakshi	4-8-19	1-4-50
20.	Shri P. A. Rosha	1-7-23	14-9-48
21.	Shri Hem Raj Talwar	16-1-24	14-9-48

1	2	3	4
22.	Shri S. N. Mathur	11-12-24	14-9-48
23.	Shri Gurpuran Singh	19-4-09	22-4-33
24.	Shri Puran Singh	20-3-09	1-4-31
25.	Shri Madan Gopal Singh	2-9-19	1-1-41
26.	Shri Ranjit Singh	13-2-24	1-1-44
27.	Shri S. S. Bawa	13-8-24	15-1-50
28.	Shri Harjit Singh	15-11-25	1-11-50
29.	Shri Surrindera Nath	2-9-26	1-11-50
30.	Shri B. S. Danewalia	3-8-25	4-11-50
31.	Shri Birbal Nath	16-9-26	9-7-51
32.	Shri J. S. Bawa	21-2-26	13-7-51
33.	Shri M. S. Bhatnagar	26-10-27	12-9-52
34.	Shri P. C. Wadhwa	10-10-28	3-10-52
35.	Shri Dalip Singh	20-8-14	10-4-39
36.	Shri A. C. Pushong	29-9-16	20-3-36
37.	Shri J. S. Bakshi	17-3-08	1-4-31
38.	Shri Parkash Chand	11-4-26	5-11-53
39.	Shri Brijinder Singh	15-9-24	15-1-49
40.	Shri Manmohan Singh	11-6-26	7-3-49
41.	Shri Dharam Singh	2-4-27	20-3-49
42.	Shri Inder Mohan Mahajan	9-9-24	4-4-49
43.	Shri Avinash Chandra	6-10-23	5-9-49
44.	Shri V. K. Kalia	17-3-29	14-10-54
45.	Shri Inderjit Verma	2-3-29	28-10-54
46.	Shri Baljit Rai Sur	1-6-28	14-10-54
47.	Shri Bakhtawar Singh	2-2-21	30-11-43
48.	Shri M. K. Luthra	20-9-14	1-4-35
49.	Shri Harpal Singh	4-12-22	1-12-42
50.	Shri V. S. Seigell	11-6-31	20-1-55
51.	Shri C. K. Sawhney	28-11-30	7-10-55
52.	Shri Daljit Singh	26-6-22	20-4-41
53.	Shri Gurbhagat Singh	1-3-14	1-4-36
54.	Shri M. S. Bawa	8-11-31	7-10-55
55.	Shri Inderjit Singh Sodhi	19-1-32	7-10-55
56.	Shri Baljit Singh Dhaliwal	29-12-31	7-10-55
57.	Shri Krishan Kumar	10-9-32	25-10-56
58.	Shri D. D. Kashyap	1-10-28	25-10-56
59.	Shri M. L. Bhanot	15-1-34	26-10-57
60.	Shri G. S. Mander	21-11-33	26-10-57
61.	Shri P. S. Shukla	15-1-35	14-12-57
62.	Shri K. L. Dewan	11-7-30	30-11-57
63.	Shri Hans Raj Swan	15-7-30	26-10-57
64.	Shri Pritam Singh Bhinder	11-9-34	24-10-58
65.	Shri J. S. Anand	2-12-36	24-10-58
66.	Shri S. S. Brar	9-3-36	30-10-59
67.	Shri Dalbir Singh	1-1-35	30-10-59
68.	Shri K. K. Zutshi	12-11-34	30-10-59
69.	Shri H. C. Jatav	2-3-34	30-10-59
70.	Shri Kalyan Rudra	11-5-38	12-7-60
71.	Shri Rattan Lal	8-12-31	17-5-60
72.	Shri H. S. Sekhon	15-3-37	6-6-61
73.	Shri R. R. Singh	5-4-34	1-6-61
74.	Shri Surjit Singh	4-2-35	9-7-62
75.	Shri P. S. Hura	15-4-36	26-12-62
76.	Shri Lachhman Dass	13-4-37	12-7-62
77.	Shri Jai Prakash Atray	11-11-41	10-7-63
78.	Shri Inderjit Singh Bindra	22-12-41	10-7-63
79.	Shri Ramesh Sehgal	22-12-40	10-7-63
80.	Shri Ramesh Chandra Sharma	24-1-39	10-7-63
81.	Shri Sube Singh	27-5-40	14-7-63
82.	Shri Lekh Ram Bhagat	4-12-30	29-8-63

[Home Minister]

Superintendents of Police of State Police (Substantive List III of Pepsu)

1.	Shri Siasat Singh	22-11-11	18-1-36
2.	Shri Balwant Singh	13-5-13	19-12-37

Superintendents of Police (Wireless) : (He has no Seniority among IPS Officers)

Shri D. C. Chakarvarti	20-1-14	9-1-57

(ii) **Seniority list of substantive D. S. Ps. borne on the State Police Service Cadre as on 5th March, 1965.**

Sr. No.	Name	Date of Birth	Date of joining Police Service	Remarks
1.	Shri Ram Singh Brar	13-3-10	16-11-38	Offg. as S. P.
2.	Shri Gurdev Singh Sidhu	16-8-24	4-2-42	
3.	Shri Joginder Singh	4-12-17	16-1-42	Offig: as S. P.
4.	Shri Tarlok Singh	1-1-11	1-4-29	Ditto
5.	Shri Balraj Kapur	16-4-26	2-4-53	On deputation
6.	Shri Harjeet Singh	15-9-26	2-4-53	Offig. as S.P.
7.	Shri M. S. Chhibber	12-12-27	31-5-53	Ditto
8.	Shri G. D. Ohri	7-8-09	25-6-35	Ditto
9.	Shri Baij Nath Datta	25-4-08	25-4-29	Ditto
10.	Shri Sukhdev Singh	28-7-18	1-2-46	—
11.	Shri Gursharan Singh Jeji	1-11-24	13-7-46	Offg. as S. P.
12.	Shri Inderjit Singh	3-5-24	21-2-47	
13.	Shri Kuldip Singh	1-1-28	30-8-49	Offg. as S.P.
14.	Shri Narinder Singh	19-9-26	3-9-49	Ditto
15.	Shri Ram Sarup	24-4-08	24-4-30	D. S. P. Selection Grade Offg. as S. P.
16.	Shri Surrendra Nath	20-8-10	1-7-35	Ditto
17.	Shri Bahal Singh	3-4-08	9-4-28	Ditto
18.	Shri Ranbir Singh Yadav	15-12-31	1-10-55	Offg. a S.P.
19.	Shri Shiv Dass	22-8-13	1-4-36	On deputation to Govt. of India
20.	Shri Amar Singh	15-4-14	1-4-36	Offg. as S. P.
21.	Shri Kasturi Lal	1-4-18	10-4-39	Ditto
22.	Shri Sukhdev Singh Palta	1-2-14	1-4-36	Ditto
23.	Shri E. F. Deatker	2-2-15	4-2-40	Ditto
24.	Shri Parkash Chand Sawhney	1-2-13	1-4-35	Ditto
25.	Shri Roshan Lal Kapur	31-10-08	1-11-27	Ditto
26.	Shri Sukhpal Singh	14-11-19	1-4-39	Ditto
27.	Shri Bhagwant Sarup	31-12-16	1-4-37	Ditto
28.	Shri Hari Singh	23-3-12	1-4-38	Ditto
29.	Shri V. P. Jadav	15-7-19	8-4-57	
30.	Shri Surjit Singh	5-10-21	15-4-47	Offg. as S. P.
31.	Shri Harnam Singh	17-2-09	20-3-33	
32.	Shri B. L. Chhibber	25-11-25	11-7-48	Offg. as S. P.
33.	Shri Surrinderpal Singh	21-2-25	5-2-49	On deputation to Govt. of India
34.	Shri Harbaksh Singh	8-5-27	14-4-49	Ditto
35.	Shri A. K. Datta	28-11-26	30-4-49	Ditto
36.	Shri Harbans Singh	29-3-14	1-4-38	
37.	Shri Rajinder Singh	18-1-17	1-5-36	On deputation to Govt. of India
38.	Shri Y. S. Nakai	30-7-34	4-6-58	

Sr. No.	Name	Date of birth	Date of joining Police Service	Remarks
39.	Shri Dharam Singh Mohi	26-6-34	22-7-58	
40.	Shri Chanchal Singh	20-3-12	1-4-35	
41.	Shri Ujagar Singh	18-10-11	17-9-39	Offg. as S.P.
42.	Shri Sant Singh	19-8-10	6-4-34	Ditto
43.	Shri Gurdev Singh	1-2-15	2-2-38	Ditto
44.	Shri Jodh Singh	28-3-08	1-4-33	Ditto
45.	Shri Avtar Singh Pannu	21-9-24	27-7-48	
46.	Shri Banar Singh	5-6-24	14-4-49	
47.	Shri Gurbaksh Singh Uppal	4-2-15	1-4-39	
48.	Shri Achhar Singh	2-2-30	3-5-59	
49.	Shri Gurvinder Singh Bhullar	8-9-34	15-5-59	
50.	Shri Dilbagh Singh	9-2-33	5-4-60	
51.	Shri Sher Jang Bahadur Ohri	21-2-36	11-4-60	
52.	Shri Guriqbal Singh Bhullar	10-9-36	17-5-61	
53.	Shri Sultan Akbar Khan	29-9-37	17-5-61	
54.	Shri Surjit Singh Bains	24-3-37	1-6-62	
55.	Shri Karnail Singh Kailey (Proby)	22-3-35	1-6-62	

List of Officers who have been promoted to the Selection Grade:—

Name of the Officers	Date from which promoted
I.P.S. Officers	
1. Shri J. C. Vachher, IPS.	10-7-58 to 5-4-59 and 14-4-59 to 22-3-60
2. Shri S. N. Mathur, IPS.	31-5-59
3. Shri Ranjit Singh, IPS.	20-4-60
4. Shri B. R. Chadha, IPS.	9-7-62
5. Shri Randip Singh, IPS.	9-7-62
6. Shri P. A. Rosha, IPS.	1-12-62
7. Shri Puran Singh, IPS.	1-12-62
8. Shri M. L. Puri, IPS.	17-12-62
9. Shri H. R. K. Talwar, IPS.	1-7-63
10. Shri Madan Gopal Singh	10-1-64
State Police Service Officers	
1. Shri Ram Sarup	15-2-61
2. Shri Surendra Nath	6-4-61
3. Shri Bahal Singh	26-2-62

Statement Showing the pay scales admissible to gazetted Police Officers:—

Indian Police Service

Jr. Scale of IPS	Rs. 400-400-450-30-600-35-670-EB-35-690.
Sr. Scale of IPS	Rs. 740-(6th year or under)-40-1100-50/2-1250—50-1300.

[Home Minister]

Selection Grade	Rs. 1400.
Dy. Inspector-General of Police (IPS)	Rs. 1600-100-1800.
Deputy Inspector-General of Police (I.P.)	Rs. 1950-50-2100.
Inspector General of Police (IPS.)	Rs. 2250.
Inspector-General of Police of Indian Police.	Rs. 2500-125-3000.
S. P. Wireless	Rs. 600-40-1000-1000-1050-1050-1100-1100-1150
Superintendents of Police (List III Officers of Pepsu)	Rs. 450-1000.

The pay of State of Police Service Officers on promotion to the senior scale of IPS is fixed under the IPS (Pay) Rules, 1954.

Deputy Superintendent of Police	Rs. 300-25-475/25-650/30-800.
Deputy Superintendent of Police, Selection Grade	Rs. 900/-

There are no special facilities admissible to the gazetted officers in the Police Department. They get special pay, when posted to posts where special pay is attached.

Technical Training Centre At Jandiala Guru District Amritsar

2394. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state whether the Government propose to open a technical training Centre at Jandiala Guru, district Amritsar, if so, the time by which it is likely to be opened ?

Shri Prabodh Chandra (Education and Local Government Minister)
Part A—No.
Part B—Does not arise.

Brick Kiln Licences in Amritsar District

2397. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Chief Minister be pleased to state:—

(a) the names of firms or individuals who were given licences for brick kilns in Amritsar Dictrict during the year, 1961-62, 1962-63 and 1963-64.

(b) the total No. of bricks burnt by the Kilns mentioned in part (a) above annually and the quantity of coal supplied to each of them separately annually.

(c) the names and addresses of brick Kilns licences at present in the District Amritsar and the quantity of coal they are getting annually ?

Shri Ram Kishan : A statement containing the requisite information is as follows.

ANNEXURE I

(Para A and B)

Sr. No.	Name and address of firms/ period in which licence issued	Bricks burnt by each in the year			Coal received by each in the year in wagons		
		1961-62	62-63	63-64	1961-62	62-63	63-64
	1961-62						
1.	Shri Ram Singh Dhotia Kalan ..	7,55,000	—	—	15	—	—
2.	Shri Munshi Ram Aggarwal, Tarn Taran	—	—	—	—	—	—
3.	M/s National Brick Kiln Industrial, V. Ghannupura	—	—	—	—	—	24
4.	M/s Kalian Farming Coop. Society, Dibrupura	—	—	—	—	—	—
	1962-63						
5.	M/s Dhotia Brick Kiln Society, Dhotia ..	—	—	16,25,135	—	10½	14
6.	M/s Jandiala Coop. Industrial Society, Jandiala ..	—	—	—	—	4½	9
7.	Shri Nikka Singh, Ahluwala, Amritsar	—	—	—	—	—	—
8.	Shri Sardari Lal Malhotra, Amritsar	—	—	24,41,000	—	4	35¾
9.	Col. Sir, Boota Singh Nashehra, Sangh-1	—	—	—	—	4	—
10.	Shri Amarjit Singh, Bhogowal ..	—	2,53,500	19,27,500	—	11½	15
11.	Gram Panchayat, Dal Patti ..	—	—	3,38,500	—	7	23
12.	Shri Narender Chand, Khawria	—	—	23,34,050	—	3	40
13.	Shri Thakar Singh, Amritsar	—	—	—	—	4	18
14.	M/s Sur Singh Brick Kiln Coop. Industrial Society	—	—	37,00.000	—	14½	20
15.	Shri Sham Sunder Bhatia	—	—	24,88,060	—	—	48
	1963-64						
16.	M/s Tur Coop. Agr. Society	—	—	2,00,000	—	—	10
17.	Shri Pritam Singh, Ghanpur ..	—	—	16,02,700	—	—	48
18.	Shri Tarlok Singh, Chhehartta ..	—	—	—	—	—	22
19.	Shri Ram Parkash, Marwalia, Majitha	—	—	—	—	—	—
20.	Shri Chaman Lal Dawa, Sarhali ..	—	—	—	—	—	—
21.	Shri Mohinder Singh Bal	—	—	—	—	—	—

ANNEXTURE II

[Chief Minister] Para (C)

List of Brick Kilns, Amritsar District

Sr. No.	Name and address	Remarks
1.	M/s Gupta Bros., Bagh Rama Nand, Amritsar	Now the Coal is being arranged by the B.K.O's as there is no control on the movement and distribution of slack coal, at present.
2.	M/s Hari Chand Hans Raj, opposite Medical College, Amritsar.	
3.	M/s Hari Chand-Hans Raj, opposite Medical College, Amritsar.	
4.	M/s Hari Chand-Hans Raj, Katra Charat Singh, Amritsar.	
5.	M/s Kunj Lal-Aggarwal and Co, 47, Katra Sher Singh, Amritsar.	
6.	Shri Sohan Singh, s/o Shri Kartar Singh, Beas.	
7.	Shri Kansi Ram-Sandhu Ram, Tangra.	
8.	M/s Khushi Ram-Bua Ditta, village Ghumanpur.	
9.	M/s Sadhu Ram-Bua Ditta, village Sathiala.	
10.	M/s Haveli Ram Bhalla and Sons, 19, Majitha Road, Amritsr.	
11.	M/s Bricks Manf. Association, Patti.	
12.	M/s Hargopal Bhalla and Sons, Chheharta.	
13.	M/s Mangal Singh-Sarup Singh, Raja Sansi.	
14.	M/s Lachhaman Singh Sandhu, 16, Ranjit Pura, Amritsar.	
15.	M/s Gopal Chand Bhatia, Bhatia and Bros., Hakam Singh Road, Amritsar.	
16.	M/s Gupta Bros., Bagh Ram Nand, Amritsar.	
17.	M/s Dwarka Dass-Mohan Lal O/s Sultanwind Gate, Amritsar.	
18.	M/s Bahadur Singh, village Uhdo-Nangal (district Amritsar)	
19.	M/s Rajinder Singh Bros., V. and P.O. Sialka, district Amritsar.	
20.	M/s Kairon Coop. Brick Kiln Society, Kairon.	
21.	M/s Beant Singh and Co., village Botala.	
22.	M/s Karta Ram-Dwan Chand, Jalalpur, Sathiala.	
23.	M/s Piara Lal-Rakha Ram, village Nangli.	
24.	M/s Rallia Ram-Puran Chand, B.K.O. Muradpur, tehsil Tarn Taran.	
25.	M/s Majha Bricks Supply Co., 20, Akali Market, Amritsar.	
26.	M/s Munshi Ram, s/o Shri Jewan Mal, village Bal Khurd.	
27.	M/s Sardari Lal Gupta, O/s Sultanwind Gate, Amritsar	
28.	M/s Munshi Ram-Amar Nath, Ghamnpur Kala.	
29.	M/s Lachhaman Singh and Sons, Ranjitpura, Amritsar.	
30.	M/s Basant Singh-Kung Lal, Nathu Pur, tehsil Tarn-Taran.	
31.	Shri Puran Singh, village Harsa-Chhina.	
32.	M/s Kairon Brick Kiln Society, Kairon (district Amritsar)	
33.	M/s Bhalla and Co., C/o Hargopal Bhalla, Chheharta.	
34.	M/s Waryam Singh and Sons, 48, Hide Market, Amritsar.	
35.	M/s Tara Chand-Dwarka Dass, village Chananke.	
36.	M/s Majha Bricks Mfg. Co., C/o Shri Gurdit Singh, Labour Road, Patti.	
37.	Shri Surinder Singh, Ward No. 2, Patti.	
38.	Shri Munshi Ram-Mukhtiar Singh, village Bal Kalan.	
39.	M/s Kishan Chand-Lachhaman Dass, village Pahawind.	
40.	M/s Kunj Lal Aggarwal and Co., 47, Katra Sher Singh, Amritsar.	
41.	Shri Gurdial Singh, 30, Circular Road, Amritsar.	
42.	M/s Lekh Raj Gupta, Bazar Mai Sewan, Amritsar.	
43.	M/s Kahan Chand Khanna, Katra Charat Singh, Amritsar.	
44.	Shri Sat Paul Sharma, Darshani Gate, Jandiala Guru.	
45.	M/s Gurdit Singh and Co., village Khalra.	
46.	M/s Hazara Singh-Sohan Singh, village Metewalgal, P. O. Mabowal, tehsil Ajnala.	

Sr. No.	Name and address	Remarks
47.	M/s Tara Chand, s/o Hari Chand, Kucha Ardasian, Amritsar.	
48.	Shri Behari Lal, s/o Shri Hari Chand, Kucha Ardasian, Amritsar.	
49.	Shri Sardari Lal, s/o Shri Hari Chand, Kucha Ardasian, Amritsar.	
50.	M/s Karta Ram-Bachan Singh, village Buttar Kalan.	
51.	M/s Hira Singh-Harnam Singh, village Jethuwal.	
52.	M/s Gurbachan Singh-Garkirtan Singh, Attari.	
53.	Shri Sudershan Kumar, Kucha Ardarian, Amritsar.	
54.	M/s Longo Mal Cooperative Society, village Longo Mal, tehsil Ajnala.	
55.	M/s Ramesh Kumar-Manohar Lal, 19, Majitha Road, Amritsar.	
56.	M/s Lachhaman Dass-Shori Lal, village Fetehgarh Churian.	
57.	Shri Birj Mohan, s/o Shri Gian Chand, Tarn-Taran.	
58.	M/s Moti Ram Aggarwal and Co., village Mahal.	
59.	Shri Sardari Lal Khanna, s/o Shri Ram Dass, B.K.O. Fatehbad.	
60.	Shri Gurunanak Bricks Works, Amritsar.	
61.	Shri Ram Singh, s/o Lala Assa Ram, Gehri Jandiala Guru.	
62.	M/s Hans Raj-Dewan Singh, Sarli Kalan, P. O. Sarli Khurd near Jandiala.	
63.	M/s Madan Mohan and Co., c/o Madan Mohan Aggarwal, Katra Ahluwalia, Amritsar.	
64.	M/s S. S. Sant Singh and Co., Chheharta.	
65.	M/s Prem Nath-Tulsi Ram, Gurcharan Singh, Gehri.	
66.	Shri Darshan Singh, village Varpal.	
67.	M/s Nagoke Brick Kiln Cooperative Society Ltd., Majitha.	
68.	Shri Harnam Singh Nagi, O/s Bhagtanwala Gate, Amritsar.	
69.	Shri Balwant Singh, s/o Shri Tehal Singh, O/s Bhagatwala Gate, Amritsar.	
70.	M/s Janta Finance Pvt., Ltd., Pandore Varieh.	
71.	M/s Jagan Nath-Sudershan Kumar Majitha, Ward No. 5.	
72.	Shri Roshan Lal Bhalla, Majitha.	
73.	Shri Roshan Lal Bhalla, Bal Kalan.	
74.	M/s Waryam Singh and Sons, Hide Market, Amritsar.	
75.	M/s Arjan Dass-Kuldip Chand, 19, Majitha Road, Amritsar.	
76.	M/s Gajinder Singh-Randhir Singh, 48, Hide Market, Amritsar.	
77.	M/s Santokh Singh, 49, Hide Market, Amritsar.	
78.	M/s Dasaundi Ram-Faqir Chand, Varowal.	
79.	M/s Balwant Rai-Tarsem Lal, Outside Gilwali Gate, Amritsar.	
80.	M/s Parma Nand-Faquir Chand, Bazar Sattowala, Chahal Road, Amritsar.	
81.	M/s Parma Nand-Faquir Chand, Bazar Sattowala, Amritsar	
82.	M/s Raja Ram-Sardari Lal, Rampura.	
83.	M/s Anant Ram-Ramesh Kumar and Co., Gilwali Gate, Amritsar.	
84.	Shri Sant Singh, s/o Shri Dhul Singh, 52, Hide Market, Amritsar.	
85.	M/s Dawarka Dass-Mohan Lal, Ajnala.	
86.	Secretary, Radha Swami Colony, Dera Baba Jaimal Singh.	
87.	Shri Udam Singh, Khadoor Sahib.	
88.	M/s Dawarka Dass-Mohan Lal, Court Road, Amritsar.	
89.	M/s Tara Singh, Harbhajan Singh c/o Sewa Singh and Co., Churswal.	
90.	M/s Parkash Chand-Harbans Lal, B.K.O., Choula Sahib.	
91.	M/s Kala Ghampur Bricks Kiln Cooperative Society Ltd., Ghamupur.	

[Chief Ministea]

Sr. No.	Name and address	Remarks
92.	M/s Jabowal Kiln Cooperative Society (Multipurpose), village Jabowal.	
93.	M/s Wasawa Ram and Co., 12, Ram Nagar Race Cource Road, Amritsar.	
94.	M/s Dawarka Dass and Sons, 55, Court Road, Amritsar.	
95.	M/s Ghiala Cooperative Industrial Society Ltd., Ghiala.	
96.	Shri Ram Singh, Dhot Kalan.	
97.	M/s Munshi Ram Aggarwal and Co., Tarn Taran.	
98.	M/s National Brick Kiln Industries, 2448/2, Chhatiwind Gate, Amritsar.	
99.	M/s Khanna Farming Cooperative Society, Dhibbipur.	
100.	M/s Dhotian Brick Kiln Cooperative Industrial Society, Dhotian.	
101.	M/s Jandiala Industrial Cooperative Estate Ltd., Jandiala	
102.	M/s Mehar Singh, s/o Nikka Singh Ahluwalia, Kt. Ahluwalia. Amritsar.	
103.	Shri Sardari Lal, the Mall, Amritsar.	
104.	Col. Sir Buta Singh, Nowshera Nangli.	
105.	Shri Amarjit Singh, s/o Gurbachan Singh, village Nowshera Nangli.	
106.	Village Panchayat, village Dull, tehsil Patti.	
107.	Shri Narinder Chand Khanna, The Mall, Amritsar.	
108.	M/s Thakur Singh-Darshan Singh, House No. 47/9, Gali No. 2, Amritsar.	
109.	Shri Sur Singh, Brick Kiln Co-operative Industrial Society Sur Singh.	
110.	Shri Sham Sunder Bhatia, 29, The Mall Road, Amritsar.	
111.	Tur Cooperative Agr. Bricks Society, Tur.	
112.	Shri Pritam Singh-Sohan Singh, near Kaka Kot Khalsa, Amritsar.	
113.	Shri Tarlok Singh, village Kathania, c/o M/s Hargopal Bhalla and Sons, Chheharta.	
114.	Shri Mohinder Singh, Bal.	
115.	Shri Mitpal Singh.	
116.	The Khiala Kalan Bricks Kiln Production-cum-Sale, c/o Sarpanch Panchayat, Chogwan.	
117.	Shri Ram Parkash, Majitha.	
118.	Shri Chaman Lal Bawa, Patti.	
119.	M/s Chain Singh-Parkash Chand, village Manushwal.	
120.	The Community Development Bhatha c/o Shri Kunj Lal, Kt. Sher Singh, Amritsar.	
121.	Shri Gulzari Lal Sharma, V. and P. O., Dhand.	
122.	Shri Lekh Ram, B.K.O. Harike.	
123.	M/s Ram Lubhia-Hari Krishan, House No.......Harike.	
124.	M/s Tara Singh-Kartar Singh, village Nonian.	
125.	M/s United Brick Kiln Co., Bhani Gilan.	

ACCIDENT ON PONG DAM

2399. Comrade Ram Chandra : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the number of workers employed in the Pong Dam, who received;

(i) minor

(ii) major and serious injuries, alongwith the nature of injuries and;

(iii) who were killed, while working on said Dam during the year 1964-65 to date ?

Chaudhri Rizaq Ram : Workmen who met with accidents during the year 1964-65 to date (i.e. 1st March, 1964 to 28th February, 1965):—

(i) Minor : 240

(ii) Major and serious 7

Nature of injuries

1. Injuries on foot and leg.
2. Commpound fracture left tibia.
3. Compound fracture left elbow.
4. Injuries on right hand fingers.
5. Injuries on left hand fingers.
6. Head Injury.
7. Left hand injuries.

(iii) Fatal—7

ACCIDENT ON PONG DAM

2400. Comrade Ram Chandra : Will the Minister for Public Works and Welfare with reference to the reply to Un-Starred Question No. 1615 included in the list of questions for 15th September, 1964 be pleased to state—

(a) whether compensation has since been paid to:—

(i) all the persons referred to in part (b) (ii) of the said reply who received serious injuries;

(ii) to the heirs of all the 16 persons, who, according to part (b) (iii) of the reply, where killed;

(b) whether any of the persons died while working at the Pong Dam after the reply to the said question was given ,if so, their number, the amount of compensation paid to the heirs of each and the date when it was paid ?

Chaudhri Rizaq Ram :

(a) (i) Compensation has since been paid to all, excepting one;

(ii) Excepting in two cases, compensation has since been paid to the Legal heirs.

(b) Two Fatal accidents occurred and compensation papers in respect of one accident have been sent to Legal Remembrancer for admissibility of Compensation. In the second case, Compensation papers are being completed.

EVICTION NOTICES SERVED ON PEOPLE IN PONG DAM AREA

2401. Comrade Ram Chandra : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the number of eviction notices served on the people living in the Pong Dam area, category-wise;

(b) the number of cases in which evictions have already been effected;

[Comrade Ram Chandra]

(c) the area of land and the number of houses in the said area already taken into possession by the Government;

(d) whether compensation has since been paid to all the evicted persons, if not, the number of those to whom compensation has not yet been paid ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Category-wise notices served on the people of Pong Dam reservoir area are as under:—

Category	*Number of Notices served*
(i) Land owners	126
(ii) Non-landowners	1
Total	127

(b) Evictions have already been effected in 14 cases.

(c) The Government has so far taken over possession of 4,556.67 acres of land and 14 houses in the Pong Dam reservoir area.

(d) Yes. Compensation has since been paid to all the evicted persons.

SETTLEMENT OF OUSTEES OF PONG DAM AREA IN RAJASTHAN

2402. Comrade Ram Chandra : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state whether Government have finalised any plan for resettling the oustees of the Pong Dam Area, with the Rajasthan Government, if so, the details of the said plan and the action taken to rehabilitate the people of Kangra District in Rajisthan ?

Chaudhri Rizaq Ram : Plan for the resettlement of oustees has not yet been finalized. The matter is being pursued vigorously with Rajasthan Government/Government of India.

Steps taken to rehabilitate the people of the affected area are as under:—

1. Government have already appointed two senior officers, viz. Deputy Commissioner, Resettlement and Rehabilitation and Deputy Registrar, Co-operative Societies. A Rehabilitation Committee including one M.P., two M.L.As. and Chairman, Block Samiti, Mangowal, district Kangra, has also been set up to look after their day to day difficulties.

2. The Rajasthan Government have allotted the oustees of Beas Project fourth priority for allotment of land in Rajasthan. Punjab Government have not agreed to this and have requested the Government of India as well as Rajasthan Government to give the oustees first priority in the matter of allotment of land in Rajasthan.

3. The question of settlement of oustees in one compact block has already been considered.Due to practical difficulties, it is not possible to resettle all the oustees in one compact block. Efforts are being made to give compact area in each block to the oustees as far as possible.

4. The demand of oustees for free transportation, Rehabilitation grant and exempting them from payment of registration fee etc. is under consideration. The oustees will be allotted land in Rajasthan as soon as a decision on the outstanding issues of the colonisation policy is taken. The matter has been taken up with the Government of India by the Chief Minister to decide the colonisation policy without any further delay.

5. It has already been decided to allot 31¼ acres of land to each oustee family. The question of price of land has not so far been decided.

6. It has been decided to advance Rs. 2,000 as house building loan to each oustee family.

7. From the above, it is clear that every facility is being given to the oustees. The only points requiring settlement are under:—

   1. Sale price of land and mode of payment thereof;
   2. percentage of land to be auctioned,
   3. Priorities for allotment of land.

For the settlement of these points, the Chief Minister has requested the Union Minister for Irrigation and Power to convene a meeting of the representatives of the Government of Punjab and Rajasthan. As soon as the outstanding issues are decided , the resettlement of oustees will start.

Villages Effected by Construction of Pong Dam

2403. Comrade Ram Chandra : Will the Minister for Public Works and Welfare, be pleased to state the exact area of land proposed to be submerged in the Pong Dam and the names of important Villages of Nurpur and Dehra tehsils affected by the construction of the Dam ?

Chaudhri Rizaq Ram : 65,105 acres of land are likely to submerge as per present estimate. Names of important villages of Nurpur and Dehra Tehsils affected by the construction of the Dam are as under:—

Villages in Thesil Dehra

1. Ghampur
2. Katran
3. Khaspur
4. Bohala
5. Ghai
6. Sothal
7. Duhki
8. Narhana
9. Rail
10. Gardhiwal
11. Chotwal
12. Bahghar
13. Kalohr
14. Dodru
15. Haler Anaur
16. Anaur
17. Amb
18. Bhalwal
19. Mohara
20. Kandi
21. Barla
22. Kasba
23. Badhal
24. Batwar
25. Sarkapra
26. Bathu
27. Poth
28. Bachohlar
29. Anur
30. Thehra

[Minister for Public Workes and Welfare]

31. Bari
32. Dugha
33. Nangal
34. Ladhiara
35. Khatnaur
36. Badopal
37. Panjrol
38. Ghorial
39. Kohli Balta
40. Nangal
41. Banuri
42. Jainal
43. Bassi
44. Siota
45. Gadroli
46. Padal
47. Dhameta
48. Ghiori
49. Nangal
50. Dhiliara
51. Bara
52. Sanehot
53. Dehra Gopipur
44. Ghalaur
55. Bongta
56. Bahtoli Phakorian
56. a Ranyal
57. Nagrota
58. Garot
59. Bari
60. Khoriyan
61. Haripur
62. Guler
63. Nandpur Bhatoli
64. Bhial.
65. Ladrot
66. Ambala
67. Anoh
68. Jonat
69. Jhoan Kaithal
70. Dodoha
71. Baslehra
72. Ghanaur
73. Balaspur
74. Dhangor Bass
75. Bharoli
76. Kathong
77. Dhawala
78. Sanot
79. Kaloha
80. Kohosam
81. Naleti
82. Garli

Villages in Nurpur Tehsil :

1. Harsar
2. Guglora
3. Fatehpur
4. Ghalwara
5. Jawali
6. Palli
7. Palta
8. Jakhara
9. Paplah
10. Bharmur
11. Nana

TAKING OVER OF PRIVATELY MANAGED SCHOOLS

2404. Comrade Gurbakash Singh Dhaliwal : Will the Minister for Education and Local Government, be pleased to state—

(a) the date when the policy of taking ever privately managed schools was adopted;

(b) the number and names of the privately managed schools so far taken over in pursuance of the said policy, district-wise, together with the number of staff of each such schools;

(c) whether the pay scales of the staff of the said schools have been fixed, if so, the criteria adopted for this purpose;

(d) whether it is also a fact that the said staff has been given the initial pay of the scale irrespective of the duration of their length of service;

(e) whether there is any proposal under the consideration of the Government to fix the pay of the said staff keeping in view the length of their previous service; if so, the details thereof;

(f) whether it is also a fact that the trained P.T.Is. of schools referred to in part (b) above have not so far been adjusted against regular posts; if so, the reason therefor;

(g) whether the facilities provided to the staff of the said schools by the previous managements, have been provided to them by the Government also, if not, the reasons therefor ?

Shri Prabodh Chandra : (a) 4th May, 1960.

(b) (i) 94.

(ii) The list of privately managed schools so far taken over is enclosed. The number of members of the staff of each school will be supplied to the Hon'ble Member shortly; as it is being collected from the field.

(c), (d) and (e) The staff of privately managed schools taken over by the Government are at present getting the initial pay in the Government scales. It has, however, been decided to adopt the following principles for fixation of their pay:—

(i) A teacher whose pay is less than the mimnium of the Government scale may be given the minimum of the Government scale.

(ii) In other cases where the pay is more than the minimum of the Government scale he should continue to get the personal pay and the amount of his personal pay which he may be getting more than the minium of the Government pay scale may be adjusted in his future increments;

(f) No. Only 27 P.T.Is., who do not possess the qualifications prescribed by Government for recruitment as P.T.Is. have not been absorbed on regular basis because their candidature has not been approved by the Subordinate Services Selection Board, Punjab.

(g) The trained teachers of privately managed schools taken over by Government were to be treated as fresh entrants. All facilities admissible under the rules to other Government employees are also available to them. The question of providing facilities, if any, enjoyed by them while in private service, does not arise..

[Education and Local Government Minister]

District-wise list of Privately-managed schools so far taken over by Governmant.

Sr. No.	Name of the School		Date of take over
1	2		3
	Amritsar District		
1.	Majha Khalsa High School, Khalra	...	10-11-61
2.	National High School, Sathiala	..	23-11-61
3.	Khalsa High School, Bhai Adli (Chola Sahib)	..	1-12-61
4.	B. V. S. Khalsa High School, Dhotian	..	2-12-61
5.	B. B. S. High School, Sangatpura	..	6-1-62
6.	G. N. P. High School, Majitha	..	23-1-62
7.	G. N. P. High School, Bhangali	..	30-5-62
8.	Naween Janta High School, Harse Chhina	..	5-12-63
9.	Janta High School, Bhakna	...	15-5-64
	Jullundur District		
10.	G. N. Sikh Kanya Mahavidalaya, Khurdpur	...	4-9-61
11.	Panchayat High School, Khiwa	...	25-11-61
12.	Khalsa High School, Samrai Jandiala	...	13-2-61
13.	Khalsa High School, Kalra	..	6-1-62
14.	Guru Ravi Dass Primary School, Butian Mandi	..	12-2-62
15.	Sant Hira Dass Khalsa Middle School, Chitti	..	15-2-62
16.	B. M. National High School, Daroli Kalan.	..	15-3-62
17.	Khalsa High School, Shankar	..	15-3-62
18.	Khalsa High School, Adampur	..	29-3-62
19.	Dona Public (Panchayat) A. V. Middle School, Uggi	...	24-4-62
	Gurdaspur District		
20.	G. N. Khalsa High School, Harpur Dhandoi	..	1-2-62
21.	Dyal Singh High School, Mirzajan	..	6-3-62
22.	Lala Lajpat Rai High School, Sujanpur	..	23-7-62
23.	S. D. High School, Tibber.	...	21-8-62
	Ferozepur District		
24.	G. N. Higher Secondary School, Mahtabgarh	..	15-3-62
25.	G.N. D. Malwa Khalsa Higher Secondary School, Guru Tegh Bahadurgarh		20-8-62
26.	Khalsa High School, Amargarh Parao Mahna	..	5-5-62
	Ludhiana District		
27.	G. N. P. High School, Kohara	...	6-1-62
28.	B. B. S. Girls Middle School, Karkrala Kalan	...	6-1-62
29.	Girls High School, Hargobindpur	..	1-2-62
30.	S. R. S. Khalsa High School, Barsal	...	26-2-62
31.	G. G. S. Khalsa High School, Kamalpura	...	26-2-62
32.	Public National High School, Pherurain Acharwal	...	23-3-62
33.	M. K. Khalsa Girls High School, Dholan	...	29-3-62
34.	Khalsa High School, Kila Raipur	...	22-6-62
35.	Panchayat High School, Manuke	...	4-7-62
36.	Public Girls High School, Dakha		5-12-63
	Hoshiarpur District		
37.	National High School, Ambota	...	10-11-61
38.	T. H. M. High School, Nasrala	...	10-11-61
39.	Khalsa Higher Secondary School, Mahilpur	...	1-12-61

1	2	3
	Hoshiarpur District—*concld*	
40.	S. D. R. High School, Amb	1-62
41.	Public High School, Saloh	6-1-62
42.	S. D. High School, Kuthera Jaswalan	5-2-62
43.	Doaba Saini High School, Khudda	6-3-62
44.	Khalsa Higher Secondary School, Pajjo Deota Soos	20-3-62
45.	S. S. High School, Prithipur	29-3-62
46.	Public High School, Dhusara	29-3-62
47.	Janta High School, Jowar	4-7-62
48.	Rajput High School, Fatehpur Bhatlan	5-7-62
49.	P. A. V. Higher Secondary School, Gondpur Banehra	8-9-62
50.	G. H. Khalsa Higher Secondary School, Khauspur Hiran	29-10-62
51.	S. D. High School, Kiratpur Sahib	1-11-62
52.	Mahatma Hans Raj Kanya Primary Pathshala, Bajwara	1-11-62
53.	H. C. S. M. High School, Polian Prohita	18-2-65
	Kangra District	
54.	S. D. High School, Shahpur	27-11-61
55.	S. D. High School, Sari Molag	13-12-61
56.	S. D. High School, Sujanpur Tira	13-12-61
57.	B. B. High School, Mair	13-12-61
58.	Z. S. D. (Panchayat) High School, Krishan Nagar	6-1-62
59.	Panchayat High School, Kotla	23-1-62
60.	M. G. M. S. D. High School, Nagrota Surian	1-2-62
61.	S. D. High School, Lad hauri	5-2-62
62.	Z. A. V. High School, Sulah	24-4-62
63.	H. A. V. High School, Dheera	16-2-62
64.	S. D. High School, Khaira	26-5-62
65.	S. D. High School, Kakkar	25-6-62
66.	M. S. L. S. D. Higher Secondary School, Bhareri	18-9-62
67.	S. D. Co-Educational High School, Palampur	1-4-63
68.	R. H. S. D. Higher Secondary School, Haripur	7-2-64
69.	D. A. V. High School, Bhawarna	6-7-64
70.	S. D. High School, Jawalamukhi	5-3-65
	Karnal District	
71.	Gandhi Samarak High School, Katla Heri	8-5-62
72.	K. S. D. High School, Kirmuch	16-11-62
73.	S. D. A. S. High School, Pundri	1-9-64
	Rohtak District	
74.	V. S. High School, Rajlugarhi	16-11-61
75.	Public High School, Chharra	27-11-61
76.	G. M. High School, Gorar	1-12-61
77.	D. A. V. High School, Karainthi	2-12-61
78.	H. V. High School, Nilauthi	2-12-61
	Hissar District	
79.	S. K. Janta High School, Dhana Khurd	7-12-61
	Gurgaon District	
80.	National High School, Badshahpur	25-11-61
81.	Rajput High School, Bhondsi	27-11-61
82.	Jat High School, Hodal	16-12-61
83.	S. K. High School, Kanwali	6-1-62
84.	Janta Higher Secondary School, Kund	18-1-62
	Patiala District	
85.	R. P. (Panchayat) High School, Nogawan	9-6-62
86.	Public Middle School, Shamaspur	21-2-62
87.	S. G. H. G. Khalsa Higher Secondary School, Mandi Gobindgarh	5-11-63
88.	Mata Gujri Girls Higher Secondary School, Fatehgarh Sahib	4-4-64

[Education and Local Government Minister]

1	2	3
Sangrur District		
89.	Sant Ishar Dass High School, Moom ..	19-4-62
90.	Public High School, Sherpur ..	23-5-62
Bhatinda District		
91.	Public High School, Hari Nau ..	15-6-62
Mohindergarh District		
92.	G. M. High School, Gokalpur ..	16-12-61
93.	R. A. V. Middle School, Sagarpur ..	6-1-62
94.	A. V. High School, Birhi Kalan ..	5-10-62

TEACHERS/TEACHRESSES WHO IMPROVED THEIR ACADEMIC QUALIFICATIONS

2406. Comrade Gurbakash Singh Dhaliwal : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the total number of teachers/teachresses working against J.B.T/O.T./S.V. posts who improved their academic qualifications during the years 1963-64 and 1964-65, district-wise;

(b) the total number of teachers/teachresses mentioned in part (a) above who have been adjusted permanently/temporarily in the grade of Masters/Mistresses during the said period, if none has been adjusted, the reasons therefor ?

Shri Prabodh Chandra : A statement giving the requisite information is laid on the Table of the House.

(b) 102 (temporarily). The suitability of 344 un-adjusted B.T./B.Ed. Teachers who fulfilled the condition of Subject Combination was assessed by the Departmental Promotion Committee in February, 1965 and the candidates recommended would be absorbed on regular basis, on receipt of the recommendations.

STATEMENT

Name of District	Number
Ambala	.. 46
Patiala	.. 36
Karnal	.. 38
Ludhiana	.. 31
Amritsar	.. 37
Jullundur	. 25

Name of district		Number
Hoshiarpur	...	15
Sangrur	...	37
Kapurthala	..	6
Hissar	..	27
Gurgaon	...	32
Gurdaspur	..	30
Mohindergarh	...	7
Bhatinda	...	33
Rothak	...	24
Kangra (Including Kulu and Lahaul and Spiti)	...	41
Simla	...	4
Ferozepur	...	23
Total	..	492

PROVINCIALISATION OF SCHOOLS RUN BY THE LOCAL BODIES

2407. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Education and Local Government, be pleased to state—

(a) whether the benefit of provident fund is being given to the provincialised schools teachers/teachresses/masters/mistresses who were above 30 years of age at the time when the schools were taken over;

(b) if the answer to part (a) above is in the negative, the reasons therefor;

(c) the date when the schools run by the Local Bodies were provincialised ?

Shri Prabodh Chandra : (a) Yes, to those who were contributors to the Fund under the Local Bodies concerned.

(b) The case of those who were non-contributors under the Local Bodies, being temporary, is still under the consideration of Government.

(c) 1st October, 1957, in respect of the Local Bodies of erstwhile Punjab and 1st June, 1958, in respect of the Local Bodies of erstwhile Pepsu.

COMPLAINTS AGAINST THE SARPANCH OF VILLAGE PANCHAYAT TAKHAN WADH, BLOCK MOGA-I, DISTRICT FEROZEPUR

2409. Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether Government have received any complaints from the Panches of village Takhan Wadh, block Moga-I, district Ferozepur against the Sarpanch of that village for holding the Gram Panchayat meetings at his residential house, if so, the number thereof with the dates of their receipt;

(b) whether it is also a fact that the Panchayat Samiti Moga-I, also passed a resolution regarding the aforesaid complaint; if so, a copy of the same be laid on the Table of the House;

(c) the details of the action so far taken or being taken by the Government in connection with (a) and (b) above ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes. Two complaints were received on 4th August, 1964 and 26th February, 1965, respectively.

(b) Yes. A general resolution was passed by the Samiti. A copy is as follows.

(c) The Sarpanch Gram Panchayat, Takhanwadh was directed three times to hold meetings at a common place. A show-cause notice has already been issued asking him to state as to why action should not be taken against him for violating the aforesaid directions.

Copy of the Resolution mentioned at (b) above.

ਅੱਜ ਮਿਤੀ 18-12-64 ਨੂੰ 11 ਵਜੇ ਮੀਟਿੰਗ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀ ਦੀ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਮੀਟਿੰਗ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ ਪਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ।

ਅਜੰਡਾ

ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਈਟਮ	ਇਹ ਨੋਟਸ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਸਰਪੰਚ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਅਜਲਾਸ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਮਕਾਨ ਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਹਾਊਸ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਰਕੂਲਰ ਰਾਹੀਂ ਸੂਚਤ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸਾਂਝੇ ਥਾਂ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ

ਕਾਰਜ ਸਾਧਕ ਅਫਸਰ,
ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀ ਮੋਗਾ—1

CONSTRUCTION OF BRIDGE ON SAHOKE DRIN

2413. **Sardar Teja Singh** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state:—

(a) whether the Government propose to construct bridges on the Sahoke Drain connecting villagesSamah and Kalan, and Matri and Gurthari, respectively; if so, when;

(b) if the answer to part (a) above be in the negative, alternate arrangement, if any, Government proposes to make to enable residents of the said villages to cross the said drain ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes. It will, however, be constructed when the funds are available.

(b) In view of (a) above, question does not arise.

CONSTRUCTION OF BRIDGE ON SIRHIND DRIN

2414. **Sardar Taja Singh** : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) whether the Government propose to construct a bridge on the Sirhind Drain connecting villages Hodla Kalan and Hiron Khurd, if so, when;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative, the alternative arrangements, if any, Government proposes to make for going across the said deep drain ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Yes. It will, however, be constructed when the funds are available.

(b) In view of (a) above, question does not arise.

CALL-ATTENTION NOTICE

Mr. Speaker : There is a Call-Attention Motion (No. 16) from Shri Gian Chand.

Shri Gian Chand : Sir, I call the attention of the Minister incharge of Transport in the Punjab to a matter of urgent public importance, namely, the imposition of Goods Tax in the case of vehicles plying on hilly roads @ 50% above that charged in the case of vehicles plying on roads in the plains, especially when the Summary of Income, in respect of hilly road vehicles, comes to much less than that of vehicles plying on roads in the plains and which anomalous position merits bringing down the rate ofGoods Tax in respect of hilly road vehicles down to that charged as Passenger Tax, i.e. 17% taking into consideration the poor plight of backward hilly areas in the State.

Mr. Speaker : This is admitted. The Government may please make a statement about it.

LEAVE OF ABSENCE

Mr. Speaker : I have received the following letter from Comrade Makhan Singh Tarsikka, M.L.A.

> "Most my I beg to submit that as I am a detenue under D.I.R. without trial, therefore, I am unable to attend the proceedings of the House due to unavoidable circumstances. Kindly grant me leave from the attendance the House during the period of my detention".

Has the hon. Member the leave of absence asked for ?

(Voices : Yes).

The leave was granted.

PAPERS LAID ON THE TABLE

Chief Minister (Shri Ram Kishan) : Sir, I beg to lay on the Table the Annual Report on the working of the Punjab Public Service Commission for the period from the 1st April, 1963 to 31st March, 1964, as presented to the Governor, together with the Memorandum explaining the reasons for the non-acceptance of the advice of the Commission as required under Article 323 (2) of the Constitution.

ਕਾਮਰੇਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ : On a point of information, Sir, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, "ਇੰਡੀਅਨ ਆਬਜ਼ਰਵਰ" ਨੂੰ ਬੈਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਮੋਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਅਖ਼ਬਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਾਰਲ ਸਟੈਂਡਰਡ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਤੁਸਾਂ ਕੋਈ ਫ਼ੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

Mr. Speaker : As promised, I have passed on that motion to the Chief Minister for taking appropriate action.

PERSONAL EXPLANATION BY SHRI RAM PARKASH.

श्री राम प्रकाश : On a point of personal explanation, Sir. स्पीकर साहिब, 5 मार्च, 1965, को जब मैं इस हाउस में मौजूद नहीं था बाबू अजीत कुमार ने, जो कि मेरे दोस्त भी हैं, पता नहीं किस गलत फहमी में मेरे खिलाफ कुछ एलीगेशन्ज़ लगाईं जो कि बिल्कुल बेसलैस थीं, जिनमें कोई असलियत नहीं थी। इस सम्बन्ध में मैं सिर्फ इतना ही अर्ज़ करना चाहता हूँ कि मैं कई सालों से इस विधान सभा का मैंबर चला आ रहा हूँ और एक ही कांस्टीचुएंसी से भारी अक्सरियत से चुना गया हूँ। सिर्फ यही अर्ज़ करूँगा कि मेरे भाई को कोई गलत फहमी हो गई है। इसलिये वह अपने एलीगेशन्ज़ को जो कि उन्होंने मेरे खिलाफ लगाईं, वापिस ले लें। ठीक है, कि यूं ही किसी के खिलाफ कोई ऐलीगेशन लगा देना कोई बड़ी बात नहीं।

ਬਾਬੂ ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ : ਜਿਹੜੀ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਸੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਇਨ-ਕੁਆਇਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਹਰ ਹਾਲ, ਮੈਂ ਕੋਈ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਵਿਦਡਰਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

Mr. Speaker : Yesterday, Sardar Ajaib Singh Sandhu also made reference to certain allegation made by Sardar Jai Inder Singh against him. I enquired from Sardar Jai Inder Singh and he says that he did not make that allegation. It should be treated as withdrawn.

DEMANDS FOR GRANTS

19—GENERAL ADMINISTRATION AND 23—POLICE

Chief Minister (Shri Ram Kishan) : Sir, I beg to move—

> that a sum not exceeding Rs 4,47,34,400 be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year, 1965-66, in respect of charges under head 19—General Administration.

Mr. Speaker : It would be better if the Hon. Chief Minister moves the other demand also so that these can be discussed together.

Chief Minister : I beg to move, Sir,—

> that a sum not exceeding Rs 12,51,24,770 be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1965-66, in respect of charges under head 23—Police.

Mr. Speaker : Motions moved—

> that a sum not exceeding Rs 4,47,34,400 be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year 1965-66, in respect of charges under head 19—General Administration.

> that a sum not exceeding Rs 12,51,24,770 be granted to the Governor to defray the charges that will come in the course of payment for the year, 1965-66, in respect of charges under head 23—Police.

The-cut motions received from various hon. Members on these demands will be deemed to have been read and moved and can be discussed along with the main motions.

The hon. Members may, however, indicate the demand on which they intend to speak.

DEMAND No. 9

(19—General Administration)

1. **Comrade Gurbaksh Singh Dhaliwal :**
   That the demand be reduced by Rs 100.

2. **Principal Rala Ram Dhaliwal:**
   That the demand be reduced by Re. 1.

3. **Shri Rup Singh Phul :**
   That the demand be reduced by Re 1.

4. **Sardar Pritam Singh Sahoke :**
   That the demand be reduced by Rs 100,

5. **Chaudhri Ran Singh :**
That the demand be reduced by Rs. 100/-

6. **Comrade Ram Chandra :**
That the demand be reduced by Re. 1/-.

7. **Sardar Prem Singh Prem :**
That the demand be reduced by Rs. 100/-.

8. **Chaudhri Darshan Singh :**
That the demand be reduced by Rs. 100/-.

9. **Shri Fateh Chand Vij :**
That the demand be reduced by Rs. 100/-.

10. **Shri Babu Dayal Sharma :**
That the demand be reduced by Re. 1/-.

DEMAND No. 12

(23-Police)

1. **Comrade Gurbakhsh Singh Dhaliwal:**
That the demand be reduced by Rs. 100/-.

2. **Principal Rala Ram :**
That the demand be reduced by Re. 1/-.

3. **Shri Rup Singh Phul :**
That the demand be reduced by Re. 1/-.

4. **Shri Roop Lal Mehta :**
That the demand be reduced by Re. 1/-.

5. **Shri Babu Dayal Sharma :**
That the demand be reduced by Re. 1/-.

Mr. Speaker : Sardar Ajaib Singh to initiate the discussion.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ (ਮੋਰਿੰਡਾ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੱਜ ਹਾਊਸ ਨੇ ਜਨਰਲ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਡੀਮਾਂਡਜ਼ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜਨਰਲ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਉੱਤੇ 4,47,34,400 ਰੁਪਿਆ ਔਰ ਪੁਲਿਸ ਉੱਤੇ 12,51,24,770 ਰੁਪਿਆ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਨਰਲ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੀ ਸਾਡੀ ਇਹ ਨਵੀਂ ਕਾਮਰੇਡ ਸਰਕਾਰ ਆਈ ਹੈ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੀ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਔਰ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਜਿਹੜੀ ਸਾਡੀ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਹੈ ਉਹ ਵਜ਼ਾਰਤ ਨਾਲੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਹੈ ਉਹ ਜਨਰਲ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਨਾਲੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਦੋ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸਵਾਰ ਹੈ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਨੇ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਇਕ ਆਨਰੇਬਲ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ

ਉਸ ਚਿੱਠੀ ਉੱਤੇ ਆਰਡਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅੰਬਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਇਕ ਕਲਰਕ ਦੀ ਬਦਲੀ ਖਰੜ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਰਡਰ ਦੀ ਇਤਨੀ ਪਰਵਾਹ ਹੋਈ ਕਿ ਡੀ. ਸੀ. ਨੇ ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ ਕਾਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਰਡਰਜ਼ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਉਲਟੇ ਉਸ ਕਲਰਕ ਦੀ ਜਵਾਬ ਤਲਬੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੀ ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਐਗਜ਼ੇਕਟਿਵ ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਥੇ ਈਵਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਜੁਡੀਸ਼ਰੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਦਖ਼ਲ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਐਗਜ਼ਕਟਿਵ ਦਾ ਰੋਲ ਹੈ ਉਹੀ ਪਲੇ ਕਰਾਂਗੇ, ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਹਾਈਕੋਰਟ ਕਰੇਗੀ। ਪਰ ਇਥੇ ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਇਕ ਐਸ. ਡੀ. ਐਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤਬਦੀਲ ਹੋਇਆ ਐਜ਼ ਚੀਫ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ। ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਉਥੇ ਲਗਿਆਂ ਹੋਏ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਹਤਕ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਔਰ ਰੋਹਤਕ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਕੇ. ਸੀ. ਗਰੋਵਰ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਔਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਉਥੋਂ ਤਬਦੀਲ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਚੀਫ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਲੱਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ ਔਰ ਮਾੜੀ ਥਾਂ ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਵਜ਼ਾਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਔਰ। ਪਹਿਲੇ ਉਹ ਰੋਹਤਕ ਵਿਚ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਚੀਫ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਲੱਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਔਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲੇ ਚੀਫ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਲੱਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਮਿਤਸਰ ਲੱਗਿਆਂ ਕੁਲ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਹੋਏ ਸਨ। ਔਰ ਉਸ ਦੀ ਟਰਾਂਸਫਰ ਹਾਲੇ ਡਿਊ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਟਰਾਂਸਫਰ ਡਿਊ ਨਹੀਂ ਸੀ ਔਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬੀਫੋਰ ਟਾਈਮ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਫਿਰ ਦੂਜੀ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਇਹ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਉਹ ਚੀਫ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਐਸ. ਡੀ. ਐਮ. ਲੱਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਡਿਮੋਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 1954 ਵਿਚ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਰਹਿ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਰੀਪਰੇਜ਼ੈਂਟੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਥੋਂ ਨਾ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਜਜ ਨੇ ਉਸ ਤੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਨਾ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਤੇ ਫਿਰ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਨੇ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਲੇਕਿਨ ਇਥੇ ਜਿਹੜੇ ਸੈਕਰੇਟਰੀਏਟ ਵਿਚ ਅਫ਼ਸਰ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਨਾ ਰਖਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਥੇ ਸ਼੍ਰੀ ਕੇ. ਸੀ. ਗਰੋਵਰ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ, ਜਦ ਉਥੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਲਿਆਂਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਸੈਸ਼ਨ ਜਜ ਨੇ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਲਿਆਂਦਾ ਔਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਪਹਿਲੇ ਉਥੇ ਚੀਫ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਉਥੇ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੇ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਰਡਰ ਕਰ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਤੋਂ ਪੁਛੇ ਬਗੈਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਔਰ ਜਿਹੜਾ ਨਵਾਂ ਆਦਮੀ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਆਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੇ ਐਡਜਸਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਸੈਕਰੇਟੇਰੀਏਟ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਗਈ, ਜਿਹੜੀ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਜਾਂ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸੈਸ਼ਨ ਜਜ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ, ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਔਰ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ, ਉਸ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਉਥੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਖ ਹੈ ਔਰ ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਹਾਊਸ ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਧਕਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਿਲ ਕੇ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ। ਮੈਥੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਪਰਕਾਸ਼ ਜਿਹੜੇ ਪਰਸਨਲ ਐਕਸਪਲੇਨੇਸ਼ਨ ਤੇ ਬੋਲੇ ਹਨ, ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਬਾਲਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਕੁਟ ਖਾਧੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤੇ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹਰੀਜਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਸੀ ਔਰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੇਸ ਵੀ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦਾ ਬਣਿਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਬੜਾ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਜਾ ਕੇ ਜਦ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਔਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਬਦਲ ਤਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਲੇਕਿਨ ਬਦਲ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਨੇ ਵਿਚ ਚੀਫ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਔਰ ਜਿਹੜਾ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਪਹਿਲੇ ਲੁਧਿਆਨੇ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਬਾਲੇ ਵਿਚ ਐਸ. ਡੀ. ਐਮ. ਲੱਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਕ ਹੋਰ ਕੇਸ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਚੀਫ਼ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਤੋਂ ਪੁਛੇ ਬਗੈਰ ਔਰ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਵਜ੍ਹਾ ਜਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਜੇਕਰ ਸਜ਼ਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਯਾ ਤਾਂ ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਪਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਯਾ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਵਜ੍ਹਾ ਦੇ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਉਥੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਮੈਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਬਹੁਤ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਇਥੇ ਜਿਹੜੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਅਫ਼ਸਰ ਹਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਬਿਲਕੁਲ ਬੰਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਔਰ ਮੈਂ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਰਡਰਜ਼ ਤਾਂ ਇਮ-ਪਲੀਮੈਂਟ ਕਰਾਇਆ ਕਰੋ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ, ਚਾਹੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦੇ ਹੋਣ ਚਾਹੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਦੇ ਹੋਣ, ਕਹਿਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਰਡਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਵਜ਼ੀਰ ਇਮਪਲੀਮੈਂਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਮੈਂ ਹੋਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਖਰੜ ਦੀ ਮਿਊਂਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਕ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ 23 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਕੇ, ਉਥੇ ਜਿਹੜੇ 12 ਹਰੀਜਨ ਐਮਪਲਾਈ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਐਮਪਲਾਈਜ਼ ਨੇ ਰੀਪਰੀਜ਼ੈਨਟੇਸ਼ਨ ਦਿਤੀ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ, ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮਤਾਬਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਕੱਢਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੀਪਰੀਜ਼ੈਨਟੇਸ਼ਨ ਇਥੇ ਆਈ ਔਰ ਮੇਰਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ 20 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉਸ ਰੈਜ਼ੋਲਿਊਸ਼ਨ ਨੂੰ ਐਨੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਲੇਕਿਨ ਅਜੀਬ ਗੱਲ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਸ ਆਰਡਰ ਦੀ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਇਹ ਪਰਵਾਹ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਉਹ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਖਰੜ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਇਥੇ ਸੈਕਟਰੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਫਸਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਬੈਠਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਰਡਰ ਨੂੰ ਇਮਪਲੀਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇ ਰਿਹਾ। ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 12 ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਰਵਿਸ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਔਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਗਵਰਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਰਡਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਪਰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਉਸ ਆਰਡਰ ਨੂੰ ਇਮਪਲੀਮੈਂਟ ਕਰਾਨ ਵਿਚ ਇਹ ਐਡਮਨਿਟਰੇਸ਼ਨ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੂਜੀ ਡੀਮਾਂਡ ਪੁਲਸ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਇਤਨੀ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਮਪਲੀਮੈਂਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਲਾਸ 3 ਤੇ ਕਲਾਸ 4 ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਨਸੈਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਔਰ ਉਸ ਦਿਨ ਵੀ ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਐਨਾਊਂਸਮੈਂਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਅੱਜ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕਨਸੈਸ਼ਨ ਗਰੀਬ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਔਰ ਛੋਟੇ ਥਾਣੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਨਸੈਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ; ਉਹ ਗਰੀਬ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਤੇ ਥਾਣੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਿੰਗਾਈ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਮਹਿੰਗਾਈ ਨਾਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਫੈਕਟਿਡ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਐਮਪਲਾਈਜ਼ ਹਨ।

ਫਿਰ ਕਲ੍ਹ ਇਥੇ ਫਾਈਨੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਔਰ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੀਜ਼ਰ-ਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਸਿਨੀਆਰਟੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਹਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਆਰਡਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚ ਪਰੋਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 5 ਫੀਸਦੀ ਹਰੀਜਨ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਹੈਡ ਆਫ ਦੀ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰੋਮੋਸ਼ਨਜ਼ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ। ਪਿੱਛੇ ਅਸੀਂ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਘਲੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਅਗਰ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]

12 ਸਤੰਬਰ, 1963 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਵੇਕੈਂਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਔਰ ਉਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਰੋਮੋਸ਼ਨ ਹੋਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰੋਮੋਸ਼ਨਾਂ ਦਾ 10 ਫੀ ਸਦੀ ਹਿੱਸਾ (9 ਫੀ ਸਦੀ ਸ਼ੈਡਿਊਲਡ ਕਾਸਟਸ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਇਕ ਫੀ ਸਦੀ ਬੈਕਵਰਡ ਕਲਾਸਿਜ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ) ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਔਰ ਇਸ ਆਰਡਰ ਵਿਚ ਇਹ ਕਲੀਅਰ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪਰੋਮੋਸ਼ਨਾਂ ਹਰ ਕੈਟੇਗਰੀ ਦੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਲਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਮਗਰ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਆਰਡਰਜ਼ ਹਨ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਕਲੀਅਰ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਕੈਟੇਗਰੀ ਦੇ ਵਿਚ 10% ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਈ ਵਾਰ ਵੈਲਫੇਅਰ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੀ ਕਲੈਰੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਘਲੀ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਹੈਡ ਆਫ ਦੀ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਬਲਕਿ ਜੇਕਰ ਮੁਖਤਲਫ ਕੈਟੇਗਰੀਜ਼ ਦੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੈਡ ਕਲਰਕ, ਅਸਿਸਟੈਂਟ, ਕਲਰਕ ਅਤੇ ਚਪੜਾਸੀ ਰਲਾ ਕੇ 10 ਬੰਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਚਪੜਾਸੀ ਨੂੰ ਕਲਰਕ ਬਣਾ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੀਜ਼ਰੇਵੇਸ਼ਨ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਰੈਜ਼ਰਵੇਜ਼ਨ ਨੂੰ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰੋ। ਹਰੀਜਨ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਨਾਜ਼ਾਇਜ਼ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰੈਕਟਰ ਰੋਲ ਖਰਾਬ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ 35 ਸਾਲ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਹਰ ਸਿਖ ਅਫ਼ਸਰ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੜਾ ਮਿਹਨਤੀ ਅਤੇ ਲਾਇਕ ਵਰਕਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਦੋ ਦੋ ਇਨਕਰੀਮੈਂਟਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਹੁਣ ਜਦ ਦੀ ਇਹ ਰੈਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਆਈ ਹੈ ਉਹ ਨਾਲਾਇਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਅਹਿਲ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕਰੈਕਟਰ ਰੋਲ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਕਿਤੇ ਪਰੋਮੋਸ਼ਨ ਨਾ ਲੈ ਜਾਵੇ। ਇਹੀ ਹਾਲ ਬਾਕੀਆਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰੇ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਰਡਰਜ਼ ਨੂੰ ਅਰਨੈਸਟਲੀ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟ ਕਰੋ। ਅਸੀਂ ਇਕ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਬੇਸਡ ਸੋਸਾਇਟੀ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਹੀ ਬਣੇਗੀ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ, ਜੋ ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਦਬੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਉਪਰ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਕਰੈਕਟਰ ਰੋਲ ਵਿਚ ਐਂਟਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਰਡਰਜ਼ ਨੂੰ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟ ਨਾ ਕਰਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਡਰ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਹੋਇਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਰਡਰਜ਼ ਨੇ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕੂੰਡਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਰਡਰਜ਼ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਹੀ ਲੈ ਲਵੇ ਘਟੋ ਘੱਟ ਫਿਰ ਇਹ ਤਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਤਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਐਂਪਾਲਾਈ ਹਰੀਜਨ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਰਿਪੋਰਟ ਮਿਲ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਐਕਸਟ੍ਰਾਆਰਡੀਨਰੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵੈਲਫੇਅਰ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੇ ਆਰਡਰਜ਼ ਦੀ ਉਲੰਘਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨ ਕਹਿਣਾ ਕਹਾਉਣਾ ਹੀ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ......

ਸ਼੍ਰੀ ਸਪੀਕਰ : ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਕਿੰਨਾ ਟਾਈਮ ਲਵੋਗੇ। (How much more time the hon. ember needs ?)

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ : 10 ਮਿੰਟ।

ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਆਰਡਰਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ 9 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ੋਰ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮਗਰ ਕਰਦੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਚਕਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਵਿਚ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀਜਨ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋ ਇਹ ਜੇ ਬਗ਼ਾਵਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਮੰਗਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੋ । 35 ਹਰੀਜਨ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਹਿੰਦ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਜਜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਇਸ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕਰੇ । ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਿਚ ਲਾਇਕ ਵਕੀਲ ਵੀ ਹਨ, ਜਜ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਇਹ ਅਹੁਦਾ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕਰੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿਚ ਇਕ ਹਰੀਜਨ ਜਜ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ਜਿਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਸਿਮਪੇਥੈਟੀਕਲੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ । ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ 10 ਮੀਲ ਦੇ ਰੇਡੀਅਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਅਗਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਲਵੇ, ਥੜੀ ਬਣਾ ਲਵੇ ਜਾਂ ਗਲੀ ਪੱਕੀ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਐਸਟੇਟ ਅਫ਼ਸਰ ਉਸ ਨੂੰ ਢਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸੇ ਰੇਡੀਅਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਨਸੈਸ਼ਨ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ । ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਲੋਅਰ ਐਮਪਲਾਈਜ਼ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹਾਊਸ ਰੈਂਟ ਦੀਆਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ 10 ਮੀਲ ਦੇ ਰੇਡੀਅਸ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਸਕੂਲ ਹਨ, ਦਫ਼ਤਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਐਮਪਲਾਈਜ਼ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਕੂਲ ਤਾਂ ਮਨੀਮਾਜਰੇ, ਖਰੜ ਜਾਂ ਮੁਲਾਂਪੁਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਸਰੇ ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਹਾਊਸ ਰੈਂਟ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਇਹ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ 10 ਮੀਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਕਾਨ ਗਿਰਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਇਸ ਏਰੀਏ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਹਾਊਸ ਰੈਂਟ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਕਿਉਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ?

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਜੋ ਮੈਂ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜੋ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰਜ਼ ਬਾਰੇ ਇਥੇ ਰਖੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰ ਦਾ ਕੰਮ ਇਕ ਹੋਲ ਟਾਈਮ ਜਾਬ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਪਾਸ ਇਤਨੇ ਸਾਧਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹੋਸਟਲ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਅਤੇ ਫਲੈਟਸ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਘੱਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਇਕ ਲੈਜਿਸਲੇਟਰ ਦਾ ਕੰਮ-ਪਨੇਟਰੀ ਅਲਾਊਂਸ 300 ਰੁਪਏ. ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਕਈ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫ਼ਸਰ 3,000 ਰੁਪਏ. ਜਾਂ 3,500 ਰੁਪਏ ਤਨਖਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ 10%ਕਿਰਾਇਆ ਕਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਗਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ C.A. ਦਾ 50 % ਤਕ ਕਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ ਲਈ ਫਲੈਟ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਚਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਬਜਾਏ ਦੋ ਰੁਪਏ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਸਟਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਡੇਢ ਰੁਪਿਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਵਰਨਾ 300 ਰੁਪਏ

[ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ]
ਵਿਚੋਂ 150 ਰੁਪਏ ਤਾਂ ਕਿਰਾਏ ਵਿਚ ਕਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਡੇੜ੍ਹ ਸੌ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਨੂੰ ਟ੍ਰਾਂਸ-ਪੋਰਟ ਤੇ ਟੈਲੀਫੂਨ ਦੀਆਂ ਫੈਸਿਲਟੀਜ਼ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਮੈਡੀਕਲ ਫੈਸਿਲਿਟੀਜ਼ ਗਜ਼ਟਿਡ ਅਫਸਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਕਕਦੇ। ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਤਜਵੀਜ਼ ਰਖੀ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਗ ਹੈ। ਅਗਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੋਗੇ ਤਾਂ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਪੇਟ ਪਾਲਣ ਲਈ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਗੇ......

Mr. Speaker: Wind up please.

ਸਰਦਾਰ ਅਜਾਇਬ ਘਿਸੰ ਸੰਧੂ : ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਖਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਟ੍ਰੇਜ਼ਰੀ ਬੈਂਚਾਂ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੈਠੇ ਹਨ ਜੋ ਬੜੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਆਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਆਸਾਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੋਟਸ ਵਿਚ ਲਿਆਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋ ਡਿਸਕ੍ਰੀਮੀਨੇਸ਼ਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਕੁਰਪਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਐਡਿਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜੋ ਡਿਸਕ੍ਰਿਮੀਨੇਸਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਅਫਸਰ ਤੁਹਾਡੇ ਆਰਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮਿਸਾਲਾਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਫ਼ਸਰ ਡਿਸਕ੍ਰਿਮੀਨੇਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਤਰਾਂ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਚਲਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਫੌਰੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਵਲੋਂ ਛੋਟੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹਰੀਜਨ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਇਮਤਿਆਜ਼ੀ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹਕੂਮਤ ਲਈ ਕਾਫੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਲੋੜ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਲੋਕ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈਜਾਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਸਰਵਿਸਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭਰਨ ਕੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਇਹ ਚਾਹੁਣਗੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨਗੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਧਰੇ ਦੇ ਧਰੇ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਭਲੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕੋਗੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਇਕ ਜਨਰਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸਰਵਿਸਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਐਮ. ਐਲ. ਏਜ਼. ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਆਰਡਰਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਐਮ. ਐਲ. ਏ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮੈਂਟ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਮਨਿਸਟਰ ਹੋ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਪੱਖ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਉ ਅਤੇ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਉ ਤਾਕਿ ਤਰੱਕੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰੋਗੇ। ਧੰਨਵਾਦ।

11. a.m.

श्री मोहन लाल (बटाला) :स्पीकर साहिब, जिन हालात में आज से आठ महीने पहले यह गवर्नमेंट बनी थी उनमें ज्यादा ध्यान जनरल ऐडमिनिस्ट्रेशन की तरफ देना स्वाभाविक और ज़रूरी था। मुझे इस बात की खुशी है कि जब से यह हकूमत बनी है चीफ मिनिस्टर और इन के साथी इस बात की आवश्यकता शिद्दत को महसूस करते हैं और चाहते हैं कि पंजाब में प्योर, साफ और सुथरी एडमिनिस्ट्रेशन लोगों को मिले। और इसके लिये बार बार इन्होंने और इनके साथियों ने कहा भी है और एलान भी किए हैं। इन एलानों को और इन बातों को सुन कर खुशी हुई थी कि यह लोगों को साफ और शुद्ध एडमिनिस्ट्रेशन देना चाहते हैं ज़ाहर है कि यह परिणाम हासिल करने के लिये ज़रूरी है कि मिनिस्टरों का कानफिडेन्स एडमिनिस्ट्रेशन में हो और एडमिनिस्ट्रेशन का कानफिडेन्स मिनिस्टरों और लोगों पर हो और लोगों का कानफिडेन्स एडमिनिस्ट्रेशन और मिनिस्ट्री पर हो। और पूरे तौर पर हो और मैं यकीन के साथ कह सकता हूँ कि लोगों को जनता को और चुने हुए मैम्बरों को हरेक की यह खाहिश थी कि इस तरह की एडमिनिस्ट्रेशन सूबे में रहे और हर कोई इस में मदद करे। अब इस बात को देखना है कि किस हद तक ऐसी एडमिनिस्ट्रेशन को देने में यह सरकार कामयाब हुई है। और इस बात को चीफ मिनिस्टर और उन के साथियों को देखना होगा। हर बात की कामयाबी को देखने के लिये कोई टैस्ट होता है जिससे जाना जाता है कि कहां तक कामयाबी हुई है। एडमिनिस्ट्रेशन कितना साफ और सुथरा हो गया है और कुरप्शन ज्यादा बढ़ी है या नहीं और क्या किसी काम में डीले होती है या नहीं अथवा किसी को इन्साफ मिलता है या नहीं और डैमोक्रेटिक राइट्स लोगों के सुरक्षित हैं या नहीं। कानून और कायदा के मुताबिक और बगैर किसी सिफारिश के काम होता है या नहीं। जो शिकायतें एडमिनिस्ट्रेशन के खिलाफ आती हैं या दूसरों के खिलाफ आती हैं उन्हें सुना जाता है कि नहीं और फिर उन शिकायतों को दूर किया जाता है कि नहीं और क्या लोगों को इस बात की तसल्ली हो जाती है कि उनकी बात को सुना गया है और कोई डीले नहीं की गई। यह हैं मोटी मोटी बातें जिनको सामने रख कर जांच की जाती है कि एडमिनिस्ट्रेशन किस हद तक अच्छा है।

जहां तक रिश्वत और कुरप्शन का संबंध है मैं अपनी राए इस वक्त आपके सामने नहीं रखना चाहता और न ही किसी और आम आदमी की राय आपके सामने रखना चाहता हूँ। परन्तु एक मिनिस्टर साहिब की ही राय आपके सामने रखूंगा। मैं आपके सामने मौजूदा एजुकेशन मिनिस्टर की राय रखना चाहता हूँ। यह इनकी एक रिपोर्टिड स्पीच है जो कि 9–11–64 की प्रताप अखबार में छपी है। यह मोतबर अखबार है और इन का एक दूसरे पर कानफिडेन्स भी है। आप फरमाते हैं कि:

"आज रिश्वत के बगैर कोई काम नहीं चल सकता। चपड़ासी से लेकर अफ़सर तक सब कुरप्ट हैं।" वज़ीर तालीम श्री प्रबोध चन्द्र का एलान। यह भाषण इन्होंने

[श्री मोहन लाल]

एक सम्मेलन की सदारत करते हुए दिया । क्या इसके बाद किसी और को कोई राए देने की ज़रूरत रह जाती है? (विघ्न) मैं यह अर्ज कर रहा था कि यह बात इन्होंने खुद फरमाई है। चौधरी देवी लाल को गिला होगा कि यह वज़ीर साहिब ब्यान देते हैं और बाद में वापिस ले लेते हैं और माफी मांग लेते हैं। मैं इस बात में नहीं जाना चाहता । मैं तो सिर्फ इतनी ही गुज़ारिश करना चाहता हूँ कि इस राए की मौजूदगी में और किसी की राए लेने की सरकार को ज़रूरत नहीं । अब इस पर गवर्नमेंट को और मिनिस्टरी को सोचना है और संजीदगी के साथ देखना है कि क्या एड-मिनिस्ट्रेशन में कुरप्शन नहीं रही और शुद्धता आ गई है । मैं लोगों की राए सरकार के सामने नहीं रखना चाहता । यहां पर ही बस नहीं। आप वज़ीर तालीम की एक और राए का मुलाहज़ा करें। यह इनकी 7-12-64 की स्पीच मिलाप में छपी है मैं उनकी स्पीच का आपको हवाला देता हूँ। आपने कहा है:

"श्री प्रबोध चन्द्र जी ने कहा कि सीमेंट और चीनी ब्लैक मारकिट में जितनी चाहो खरीद की जा सकती है ।"

यानी उन्होंने खुद इस बात को तसलीम किया है कि चीनी और सीमेंट की ब्लैक होती है और कुरप्शन है।

यहां पर होम मिनिस्टर साहिब बैठे हैं जो कुरप्शन और ब्लैक मारकिट के इनचार्ज भी हैं और उम्मीद है कि वह इस बात को संजीदगी से सोचेंगे और विचार करेंगे कि उनके अपने कोलीग की इस बारे में क्या राए है । जहां तक जनरल एड-मिनिस्ट्रेशन और इस में इन्टरफियरेंस की बात है, मैं बहुत दूर तक भागना नहीं चाहता शायद इतना वक्त मेरे पास न हो, मैं अपने ज़िले का ही ज़िक्र करना चाहता हूँ।

Minister for Home and Development : I am not incharge of corruption or black-market. I am anti.

श्री मोहन लाल: मैं यह बात दावे से कह सकता हूँ, स्पीकर साहिब, और इस बात की आम चर्चा है, लोगों का यह इम्प्रेशन है कि गुरदासपुर के ज़िला में जितनी इंटरफियरेंस आज उस मिनिस्टर साहिब की तरफ से एडमिनिस्ट्रेशन में होती है इतनी आज तक इससे पहले कभी भी नहीं हुई थी। एक के बाद दूसरे को बुलाया जाता है, मिसलें मंगवाई जाती हैं, यहां तक ही नहीं उनको जबानी हदायात दी जाती हैं कि यह काम इस तरह से करना है और किसी का इस चीज़ का इतना कोटा जोड़ दो और किसी का इतना कोटा काट दो । इस तरह से ज़ाती मुदाखलत की जाती है। मैं यकीन से कह सकता हूँ कि आज जितनी इंटरफियरेंस गुरदासपुर के ज़िले में एडमिनि-स्ट्रेशन की तरफ से होती है आज तक कभी भी नहीं हुई । इस बात का ज़िक्र आम चर्चा हर कोई जिम्मेदार पब्लिक मैन करता है कि किस तरह एक म्युनिसिपल कमेटी के प्रैज़ीडेंट को इधर उधर भागना पड़ा । किस तरह एक मैंबर को रिमूव करने के लिये

प्रयत्न हुआ है, किसी प्रैज़ीडेंट को हटाने के लिये उस पर इलज़ाम लगाए गए और इस तरह की कई एक कार्रवाही हुई । मैं इसके मुताल्लक कोई खास बात तफसील से नहीं कहना चाहता क्योंकि चीफ मिनिस्टर साहिब के पास शिकायतें जा रही हैं और मैंने भी उनको लिख कर भेजा है। मैं कह नहीं सकता कि इनकी जांच पड़ताल कहां तक हो पाई है लेकिन यह बात मुझे बड़े अफसोस से कहनी पड़ती है कि इसके मुताल्लिक आज तक मुझे कोई इतलाह नहीं मिली ।

चंद एक मोटी मोटी बातें मैं आपकी खिदमत में रखना ज़रूरी समझता हूँ। पिछले सितंबर का वाक्या है, इस मुआमले को कामरेड शमशेर सिंह जोश भी जानते हैं। धारीवाल म्युनिसिपल कमेटी के प्रैज़ीडेंट श्री राजकुमार ने कमेटी की ईंटों और सीमेंट की चोरी पकड़ी। उन्होंने इस सम्बन्ध में तहरीरी शिकायात चीफ मिनिस्टर साहिब को भेजीं। वह खुद एक दफा नहीं बल्कि 2-3 दफा उन्हें मिले भी। चीफ मिनिस्टर साहिब ने उनको यकीन दिलाया कि इनको इनसाफ मिलेगा । तहकीकात होगी और सारी जांच पड़ताल होगी । यही नहीं इस हाउस के 8-10 लैजिस्लेटर्ज़ ने इस सिलसिले में लिख कर दिया जिसमें कामरेड शमशेर सिंह जोश और इनके साथी शामिल हैं। मगर इस मामला के मुताल्लिक आज तक कोई जांच पड़ताल मालूम नहीं हुई । यह अभी तक ज़ेरे गौर है । यह सरकार कैसे लोगों का कान्फीडेंस लेगी । श्री राजकुमार की जिसके खिलाफ वह शिकायत है वह म्युनिसिपल कमिश्नर भी थे और म्यूनिसिपैल्टी के इंजनीयर भी थे और मौजूदा ऐजुकेशन मिनिस्टर के वह हकीकी बहनोई हैं। इनके खिलाफ यह शिकायत थी कि जब म्युनिसिपल कमेटी के सीमेंट और ईंटों की चोरी हुई तो इस में बतौर कमिश्नर और इंजीनियर के इनकी जिम्मेवारी थी। लैजिस्लेटर्ज़ के लिखने के बावजूद आज 7 महीने के बाद भी यह मामला ज़ेरे गौर है । अब आप ही अंदाज़ा लगायें कि यह कैसे लोगों का कान्फीडेंस लेंगे । अगर कोई और होता तो यह एक साधारण बात समझी जा सकती थी मगर इसमें एजूकेशन मिनिस्टर का इतना नजदीकी रिश्तेदार इनवाल्वड है । इस लिये मैं चीफ मिनिस्टर साहिब से कहूँगा कि जो भी इनक्वायरी वह करना चाहते हैं वह जल्दी से जल्दी करवाने की कृपा करें । और लोगों को कान्फीडैंस में लायें ।

11-2-64 को गुरदासपुर म्युनिसिपल कमेटी के प्रैज़ीडेंट का चुनाव था । खुद ऐजुकेशन मिनिस्टर, जो लोकल सैल्फ गवर्नमेंट के इनचार्ज भी हैं भी इस चुनाव में दिलचस्पी रखते थे । जिसको वह प्रैज़ीडेंट बनाना चाहते थे वह बन नहीं सका और कांग्रेस पार्टी का नौमीनी वहां का प्रैज़ीडेंट बना । मगर जब इलैक्शन के नतीजा को गज़ट करने का सवाल आया तो आप अपने डिपार्टमेंट के सैक्रेटरी से एक तार भिजवाते हैं कमिश्नर साहिब को कि गज़ट रोक दिया जाये । गज़ट करने के इख्तयार कमिश्नर साहिब को हैं और ऐसे मामले में गवर्नमेंट कहीं भी पिक्चर में नहीं आती । फिर भी तार गवर्नमेंट का जाता है कि इस नतीजा को गज़ट न होने दिया जाये। गज़ट काफी देर रुका रहा। मिनिस्टर साहिब की जब मर्ज़ी हुई, यह पता नहीं कि किन हालात में हुई, तो फिर गज़ट होने दिया गया । अगर यह

[श्री मोहन लाल]

मिनिस्टीरियल लैवल पर इंटरफियरेंस नहीं है तो और क्या है ? यह बात मैं चीफ मिनिस्टर साहिब और उनके साथियों के नोटिस में लाना चाहता हूँ कि हमारी यह दिली खाहश है कि हम एडमिनिस्ट्रेशन में अपना अथवा लोगों का पक्का विश्वास देखें और हर लैजिस्लेटर इसमें इमदाद करे तभी तो लोगों का कान्फीडेंस लिया जा सकता है। मगर जब कोई हमारे या लोगों के नोटिस में ऐसी बात आती है तो सब का कान्फीडेंस शेक हो जाता है। यह बात मैं चीफ मिनिस्टर साहिब और उन के साथी होम मिनिस्टर साहिब की खिदमत में इसलिये रख रहा हूँ ताकि वह ऐसी बातें रोक कर लोगों में कानफीडेंस पैदा करें । इंटरफियरैंस चाहे जायज़ है या नाजायज़, मगर बिना कानूनी अधिकार के दखल दिया जाना ही एक नामुनासिब बात है ।

यहां पर सवालात किये गये कि लोकल सैलफ गवर्नमेंट मिनिस्टर अपने दामाद को Notified Area Committee, Faridabad का मैम्बर खुद नामीनेट कराते हैं तो चीफ मिनिस्टर का इस मामले में प्रोटैक्शन देना, ऐसा दिखाई देता है जिससे ऐडमिनिस्ट्रेशन में लोगों का कान्फीडेंस शेक होना लाज़मी है। चाहिए तो यह था कि उन के रिश्तेदार के नामीनेशन की फाईल जैसे थी वैसी ही चीफ मिनिस्टर को भेजी जाती। मगर इस को पर्सनल लैवल पर डील करना अनुचित था। जैसे मैंने पहले अर्ज़ किया मिनिस्टर साहिब ने अपने दामाद को फरीदाबाद नोटीफाईड एरिया कमेटी का मैंबर नामीनेट किया और फिर वाईस प्रैज़ीडेंट बनवाया गया । इस कमेटी का Deputy Commissioner ऐक्स आफिशियो चेयरमैन होता है। नोटीफाइड एरिया कमेटी फरीदाबाद में है और इसकी इंडस्ट्रियल टाउन होने की वजह से अहमियत है।

चीफ पार्लियामैंट्री सैक्रैटरी : जनाब स्पीकर साहब, आनरेबल मैंबर जिनका जिक्र कर रहे हैं वह फरीदाबाद में ही रहते हैं और वहीं पर उनकी इंडस्ट्री है।

श्री मोहन लाल : यही तो मैं कह रहा हूँ और मैं बहुत अच्छी तरह से जानता हूँ कि उनकी एक इंडस्ट्री है । कारखाने के वह मालिक हैं। लेकिन मैं जो कुछ कहना चाहता हूँ वह यह है कि उन्हें अपने दामाद को नॉमीनेट करने से पहले चीफ मिनिस्टर साहब से पूछना चाहिए था या उन्हें करवाना ही था तो चीफ मिनिस्टर साहब से करवा लेते । तो, स्पीकर साहब, इन्होंने चीफ मिनिस्टर साहब से पूछने की कोई ज़रूरत ही नहीं समझी। और मैं जो कह रहा हूँ वह ऐसी बात नहीं है जिसे कोई जानता न हो। यह तो आम लोगों में चर्चा है, और इश्तहार छपे हैं । मैं तो यह बात इसलिये कह रहा हूँ ताकि सरकार को यह मौका मिले कि वह अपनी पोज़ीशन को क्लैरीफाई कर सके ।

चौधरी देवी लाल : यह कहो हमको मौका मिले क्योंकि सरकार तो तुम्हारी ही है।

कामरेड जंगीर सिंह जोगा : पंडित मोहन लाल अपना भी ज़िक्र कर दें कि इन्होंने अपने ज़माने में भटिंडा में एक म्युनिसिपल कमिश्नर को सालों तक गज़ट ही नहीं किया था ।

श्री मोहन लाल : स्पीकर साहिब, इनकी इंटरप्शन की तरफ मैं अभी ध्यान नहीं देता । मैंने एक फैहरिस्त देखी है जिसमें मिनिस्टर साहब ने अपनी लाइबिलीटीज़ और ऐसैट्स का ज़िक्र किया है। इसमें पहला आइटम है, लैंड का । इसमें लिखा है कि 6 acres at Gurdaspur, one factory plot measuring 6000 yards, one residential plot measuring 1,200 yards at Faridabad. वहां दो प्लाट्स हैं मिनिस्टर साहब के एक 6 हज़ार गज़ और दूसरा 1,200 गज है मैं जो बात कहना चाहता हूँ वह यह है कि जो 6 एकड़ आफ लैंड ऐट गुरदासपुर कही गई है—मैं चीफ मिनिस्टर साहब के नोटिस में लाना चाहता हूँ लेकिन वह इस वक्त यहां नहीं हैं, होम मिनिस्टर साहब यहां बैठे हैं, उन्हीं से यह अर्ज़ करूँगा कि वह इसी बात की यानी इस 6 एकड़ लैंड की जांच पड़ताल कर लें । यह सिर्फ प्लाट ही नहीं है, इस पर तो कई महीनों से 10 या 12 कमरों की बहुत बड़ी कोठी बननी शुरू हुई है । और उसके इर्द-गिर्द चहारदीवारें बनी हुई हैं, बीच में ट्यूब वैल लगा हुआ है । जब एक मिनिस्टर इस तरह से बात करता है तो मैं स्पीकर साहब यह कहना चाहता हूँ कि पब्लिक को हमारी गुड ऐडमिनिस्ट्रेशन का यकीन कैसे आएगा ? वह नहीं आ सकेगा । मुझे ताज्जुब है कि जिस प्लाट पर कोठी बनी है, उसको महज़ एक सिम्पल पीस आफ लैंड यह किस तरह से शो करते हैं । उस कोठी पर कितना रुपया लगा है, यह मेरे कहने की बात नहीं है लोगों के अलग अलग अंदाज़े हैं, चीफ मिनिस्टर खुद अन्दाज़ा लगवा सकते हैं मैं क्या बतलाऊं । लेकिन यह तो एक मामूली इंसान भी समझ सकता है कि लैंड में और कोठी में कितना अंतर है । और फिर इतनी बड़ी कोठी में तो और भी ज्यादा फर्क होता है । तो मैं यही दुहराना चाहता हूँ कि जब इस तरह के स्टेटमेंट दिये जाएं तो पब्लिक लाइफ में लोगों को कैसे सरकार में कान्फीडेंस पैदा होगा ।

स्टेटमेंट आफ ऐसेट्स एंड लाइबिलिटीज़ में लिखा है:—

> "My eldest son, Pawan Kumar, who died two years back had purchased two leyland buses by getting a loan of Rs. 1,80,000 from the National Bank of Lahore, Pathankot Branch".

मैं एक फैक्चुअल इनफरमेशन जो मिनिस्टर साहब अपने स्टटेमेंट आफ एसेट्स और लाइबिलीटीज़ में दे रहे हैं वह हाउस के सामने रख रहा हूँ। जिसमें यह खुद मानते हैं कि मेरे माइनर लड़के पवन कुमार ने दो बसें खरीदीं जिसका परमिट जम्मू और काश्मीर की गवर्नमेंट की तरफ से मिला था । इन बसों के नम्बर चौधरी देवीलाल ने यहां पेश किये थे । तो यह दो बसें खरीदी गईं जिनका परमिट जम्मू काश्मीर गवर्नमेंट ने उस वक्त दिया था जब वह माइनर था। इन बसिज़ के लिये एक लाख 80 हज़ार रुपया

[श्री मोहन लाल]

एक बैंक से लोन लिया था । अब आप अंदाज़ा लगाइए कि दो बसिज़ के लिये इतना बड़ा लोन कौन और क्यों देगा, यह अंदाजा लगाना आप सब पर छोड़ता हूँ । मैं इसमें ज्यादा नहीं जाना चाहता यह तो इनका फरिस्त सम्पत्ति चौधरी हरद्वारीलाल ने सब के सामने हाउस के मेज़ पर रखा है और अब यह पब्लिक प्रापरटी बन गया है । मैंबर साहबान खुद जांच पड़ताल कर लें । मैं तो इसके मुताल्लिक एक बात अर्ज़ किया चाहता हूँ कि वह जो 6 एकड़ ज़मीन है, जिस पर कोठी बनी है उसके लिये यह कहते हैं कि सिर्फ एक सिम्पल पीस आफ लैंड है हालांकि उस पर कोठी खड़ी है । मैं होम मिनिस्टर साहब को बतलाना चाहता हूँ कि वह इसको देखें और आशा करता हूँ कि एक आदमी भेज कर जल्दी ही मालूम कर लें कि कोठी बनी है या नहीं ।

मैं यह भी कहना चाहता हूँ कि वह 6 एकड़ ज़मीन कहां से आई । वह ज़मीन मौज़ा रामनगर में जो पंचायत है उसकी ज़मीन है। और यह ज़मीन मौज़ा गौंड की है। एक रैजोल्यूशन 24-2-63 को पंचायत ने पास किया कि इस ज़मीन को बेचने के लिये मंजूरी ली जाए और 16-8-63 को फिर रैजोल्यूशन पास किया गया कि पंचायत के डाइरैक्टर की तरफ से मंजूरी आ गई कि लैंड को फरोख्त कर दिया जाए । लेकिन मैं होम मिनिस्टर साहब को यह कहना चाहता हूँ जो वह पंचायत और डिवैलपमेंट डिपार्टमेंट के इंचार्ज मिनिस्टर भी हैं, वह देखें कि जो 1-11-63 को रजिस्ट्री हुई है वह पंचायत की तरफ से नहीं हुई । जो पंचायत को फायदा होना था वह नहीं हो पाया । यह जो रजिस्ट्री कराई गई यह शेयरहोल्डर्स से कराई गई और पंचायत एक तरफ धरी की धरी रह गई और अपनी ज़मीन से महरूम रह गई । यह मुझे नहीं पता उन्होंने कोई इस सिलसिले में दावा किया है या नहीं ।

Mr. Speaker : If they have filed a suit then the matter is subjudice.

श्री मोहन लाल : अभी तक मुझे इस बात का नहीं पता ।

कामरेड राम चन्द्र : on a point of order, Sir. स्पीकर साहिब, पण्डित जी को स्पीच करते आधा घण्टा हो गया है । ऐसे ही बजट स्पीच के वक्त हुआ था । मुझ को सिर्फ 10 मिनट ही मिले थे । जितना टाइम इनको दिया जाता है उतना ही हमें दिया जाना चाहिए ।

Mr. Speaker : I did not interrupt the Member even once when he was speaking on that day.

कामरेड रामचन्द्र : आपने एक दो दफा मुझे रोका था तभी तो मैं ने स्पीच बन्द की थी । आपको गलतफहमी है ।

Khan Abdul Ghaffar Khan : Sir, the hon. Member (Comrade Ram Chandra) has said that this is *Galat biani*. This is reflection on the Chair.

Mr. Speaker : I do not take it in that spirit.

श्री मोहन लाल : एक बहुत ज़रूरी चीज़ मैं आपके सामने रखना चाहूंगा। ऐजूकेशन मिनिस्टर साहिब ने एक दिन यहां पर स्टेटमेंट दिया था जिस में कहा था कि मैंने जो मेरी प्रापर्टी पाकिस्तान में रही उसका कोई क्लेम नहीं लिया और न ही क्लेम पुट किया था। उन्होंने फिर कहा कि अगर ऐसा साबत हो जाए तो मैं न सिर्फ मिनिस्टरी से बल्कि पब्लिक लाइफ से और इस हाउस की मैम्बरशिप से भी रिटायर हो जाऊंगा। तीन मार्च को जो उन्होंने यहां पर स्पीच दी थी उसका कुछ हिस्सा मैं हाउस को पढ़ कर सुनाना चाहता हूँ और उसका फैसला आप पर रहा, मेरे पर नहीं। उन्होंने कहा मैं उन के अल्फाज़ कोट कर रहा हूँ: "मेरे मुताल्लिक और आदर्श फेक्टरी के मुताल्लिक जैसे भी सवालात हुए हैं उनके बारे में मैं इस हाउस को बात साफ कर देना चाहता हूँ कि मैंने इस फेक्टरी पर 24 हजार के करीब जोकि गवर्नमेंट ने मेरे क्लेम्ज़ की शक्ल में मंजूर किये थे वह लगाए हैं। 15 हज़ार रुपया मैंने रिहैबिलिटेशन डीपार्टमेंट से लोन लिया है और 30/40 हज़ार के करीब मैंने जेवरात लोगों के पास गिरवी रख कर इस फैक्टरी पर लगाए हैं।"

मैं, स्पीकर साहिब, दोहराना चाहता हूँ उनके वह अल्फाज़ जहां पर इन्होंने कहा कि "24 हज़ार के करीब जो कि गवर्नमेंट ने मेरे क्लेम्ज़ की शकल में मंजूर किये थे वह मैंने लगाए हैं।" अब मैं किसी बहस में क्या पड़ूँ कानक्लुज़न आप पर और मैम्बरों पर छोड़ता हूँ। यह उनकी अपनी स्पीच जो उन्होंने विधान सभा में तीन मार्च को दी थी वह मैं पढ़ रहा हूँ "24 हज़ार रुपए के क्लेम जोकि गवर्नमेंट ने मंजूर किए हैं।" इससे नतीजा आप निकाल लीजिये। मैं इससे ज्यादा और कुछ नहीं कहूँगा। सिर्फ एक बात का और ज़िक्र करूँगा क्योंकि मिनिस्टर साहिब स्टेटमेंट देकर या स्पीच कर के उसे वापिस लेने के आदी हो गए हैं। मैं इसके बारे में थोड़ा सा ज़रूर कहना चाहता हूँ चौधरी देवीलाल मुझे मुआफ करेंगे। पब्लिक लाइफ के इंट्रेस्ट और एडमिनिस्ट्रेशन की प्योरिटी के लिये मैं उस बात का ज़िक्र ज़रूर करना चाहूँगा। आप जानते हैं कि ऐजुकेशन मिनिस्टर साहिब ने चौधरी देवीलाल के मुताल्लिक न सिर्फ इलज़ामात लगाए बल्कि बार-बार दुहराया। 25-12-64 की 'प्रताप' में उन्होंने कहा "चौधरी देवीलाल को मैंने कभी कांग्रेसी नहीं माना वह तो "कैरों के पाकेट एडीशन हैं।" पंजाब के वज़ीरे तालीम श्री प्रबोध चन्द्र ने 29-12-64 की 'प्रताप' अखबार में फिर कहा कि मैं अपने चौधरी देवीलाल के मुताल्लिक इल्ज़ामात को रीइट्रेट करता हूँ "प्रोग्रैसिव इंडीपैंडेंट पार्टी के लीडर चौधरी देवी लाल कैरों के पाकेट एडीशन हैं और उनका आपस में हलवे मांडे का झगड़ा है।" फिर स्पीकर साहिब, 14-2-65 को चौधरी देवीलाल ने एक लम्बे चिट्ठे में 11/12 charges पंजाब के वज़ीर तालीम पर लगाए जिनमें आदर्श फैक्टरी के बारे, और बसों के मुताल्लिक जो पवन कुमार के नाम पर ली गई और चलाई गई ज़िक्र था। और यह भी इलज़ाम लगाया था कि इंडस्ट्री डीपार्टमेंट आदर्श फैक्टरी को फ़ायदा पहुंचाने के लिये कुछ रिकार्ड को डैस्ट्राय करने की कोशिश कर रहा है। इसके बाद फिर 22-2-65 को श्री प्रबोध चन्द्र कहते हैं कि

[श्री मोहन लाल] .
मैंने चौधरी देवी लाल को कैरों का पाकेट एडीशन कहा था और अपने लफज़ वापिस लेने के लिए तैयार नहीं हूँ । यह 'मिलाप' में भी है, हिन्द 'समाचार' में भी है और 'ट्रिब्यून' में भी रिपोर्टिड है । मैं तो सिर्फ यह अर्ज़ करना चाहता हूँ कि तीन, चार दफा अलज़ामात लगाने के बाद जब ऐजुकेशन मिनिस्टर साहिब के खिलाफ चौधरी देवी लाल जब स्पैसिफिक चार्जिज़ लगाते हैं और उसकी कापी यूनियन होम मिनिस्टर को भेजते हैं तो चैलेंज होता है कि पब्लिक लाइफ से रिटायर हो जाएंगे, इन्क्वायरी शुरु हो जाएगी तो मैं अस्तीफा दे दूंगा । तो यह सब कुछ होने के बाद कैसे इन दोनों की सुलह सफाई होती है। मेरी इतलाह है कि चौधरी देवी लाल पर लगातार कई दिनों की कोशिशें होती रहीं और उन्हें कहा गया कि जाने दो, छोड़ दो, मुआफ कर दो । चौधरी देवीलाल से सुलह कर ली गई कोई बात नहीं । लेकिन जो चार्जिज़ देवी लाल के लगाए हुए अखबारात में छपे, जिनकी कापी यूनियन होम मिनिस्टर को भेजी गई वह स्पैसिफिक चार्जिज़ हैं। मैं अपने चीफ़ मिनिस्टर साहिब और होम मिनिस्टर साहिब से आपके जरिये प्रार्थना करूंगा कि एडमिनिस्ट्रेशन और पब्लिक लाइफ की प्योरिटी का तकाज़ा है कि आप उन चार्जिज़ की जांच पड़ताल करवाएं । क्या हुआ अगर देवीलाल जी से प्रबोध चन्द्र जी ने मुआफी मांग ली, यहां भी, होस्टल में भी और फिर यहां पर कह दिया कि वह तो मैंने मज़ाक में बात कही थी । आप अंदाज़ा लगाएं तीन-चार दफा चार्जिज़ दोहराये जाते हैं, यह भी कहा गया कि मैं उन अल्फाज़ को वापस लेने के लिये तैयार नहीं । आप अंदाज़ा लगाएं ऐसी पब्लिक लाइफ हमें कहां ले जाएगी ।

फिर हाउस में आकर अगर यह कहा जाए कि मैंने तो यह लाइट मूड में कहा था तो इससे ज्यादा और क्या मज़ाक होगा पब्लिक लाइफ के साथ । मैं अर्ज़ करूँगा कि एक नहीं इसी तरह की कई स्टेटमेंट्स दी गई हैं। मैं पूछता हूँ कि कैसे कान्फीडेंस पैदा होगा लोगों में हमारी बातों का और हमारी इस तरह स्टेटमैंट्स का (घंटी) जालन्धर के मीडियेटर्ज़ मिनिस्टरों के बीच में पड़े सुलह सफाई हुई, बाकायदा एक आफीशल ढंग से ऐजुकेशन मिनिस्टर प्रेस कान्फ्रेंस करते हैं, पब्लिक रीलेशन्ज़ डीपार्टमेंट की तरफ से प्रेस वालों को इन्वीटेशन्ज़ जाती हैं, ऐंट्रटेनमैंट होती है और फिर बाकायदा जशन के साथ ऐलान होता है कि त्रिमूर्ति के इख्तलाफात खत्म हो गए हैं और इस तरह का यकीन दिलाया है चीफ मिनिस्टर साहिब ने और फलां ने और फलां ने लेकिन दूसरे दिन इस से मुनकर हो जाते हैं। इन हालात में पब्लिक लाइफ में कैसे कन्फीडेंस पैदा होगा और और कैसे purity in public life की बात चलेगी । अभी कल ही मैंने उन्हीं वज़ीर साहिब की तकरीर के बारे में जो उन्होंने एक कालिज में दी एक काल-अटैनशन मोशन दी लेकिन यह उस से भी मुनकर हो गए । चौधरी देवीलाल जी से सुलह हुई स्टेटमेंट से मुनकर हो गए, काल-अटैनशन मोशन आई तो मुनकर हो गए, प्रैस कान्फ्रेंस में एलान किया फिर बाद में मुनकर हो गए । आखिर यह क्या हो रहा है । आज ही मेरा एक सवाल था अफसोस है इस पर सप्लीमैंट्री न हो सके। वह यह था कि 27 अक्टूबर या नवम्बर की बात है कि वह बटाला में तशरीफ ले गये थे । उस दिन वहां फैक्ट्री एसोसिएशन की मीटिंग थी जिसमें

उनका कुछ कन्फीडेंस या नो-कन्फीडेंस का झगड़ा चलता था। वहां पर इन्होंने लगातार 4/5 घंटे क्याम किया, सारा ज़ोर लगा कर कन्वैसिंग की, हर किस्म के हरबे इस्तेमाल किए लेकिन सवाल का जवाब आया कि हां गए थे एक घंटे के लिये एक बीमार भाई को देखने के लिये। आप अंदाज़ा लगाएं कि सैंकड़ों आदमियों ने उनको वहां देखा, बीसियों पुलिसमैन इन के इशारे से वहां खड़े थे और यह कई घंटे वहां कन्वैसिंग करते रहे और जो कुछ वहां पर हुआ वह तो सबजुडिस है वह मैं नहीं कहता लेकिन यह मुनकर हो गए और भाई की तीमारदारी की बातें करते हैं। आज कहां हैं वह वज़ीर साहिब ? मैं बताता हूँ। वह कल से फिर वहां गुरदासपुर गए हैं क्योंकि कल वहां ज़िला परिषद् के चेयरमैन की इलैक्शन है और उनका अपना आदमी उसमें उम्मीदवार है इसलिये उसे जिताने गए हैं। वह आदमी जो इनका उम्मीदवार है वह बसों में इनका 40 हजार रुपये का हिस्सेदार है। जब सवाल करके पूछेंगे तो जवाब आएगा कि मुझे तो पता ही नहीं कि कोई इलैक्शन था या नहीं था। पिछली दफा जिस दिन ज़िला परिषद् मैम्बरों की कोआपशन थी वहां गए और मैंबर की काफी कन्वैसिंग की उनका रुख मोड़ा और उस कोआपशन पर असर अंदाज़ हुए। जब पूछेंगे तो फिर यही जवाब आ जाएगा कि हां फलां की तीमारदारी करने गये थे। मैं कहना चाहता हूँ कि पब्लिक लाइफ में और ऐडमिनिस्ट्रेशन में प्योरिटी और कन्फीडेंस लाने के लिए ज़रूरी है कि हम नमूने के तौर पर पेश होकर बताएं। जब एक मिनिस्टर के मुताल्लिक इस किस्म के शकूक लोगों में पैदा हों तो आप अंदाज़ा लगा सकते हैं (घंटी)............

आवाजें : यह भी बता दें कि आप क्या चाहते हैं ? (शोर)

श्री मोहन लाल : स्पीकर साहिब, वैसे तो मेरे पास कई बातें करने के लिए थीं लेकिन अगर आप इजाजत नहीं देते तो मैं खत्म कर देता हूँ और मैं आपको, होम मिनिस्टर साहिब और चीफ मिनिस्टर साहिब को यकीन दिलाता हूँ कि जो कुछ मैंने कहा वह इसलिये कहा है ताकि जहां पर लोगों के दिलों में शकूक पैदा होते हैं पब्लिक के नुमाइंदों के बारे में वह रफा हो सकें और अपने गुड कंडक्ट के ज़रिये हम ऐडमिनिस्ट्रेशन और पब्लिक लाइफ को अच्छा बनाने में मददगार बन सकें। इन अलफ़ाज़ के साथ मैं आपका शुक्रिया अदा करता हूँ जो आपने वक्त दिया।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा (गनौर) : स्पीकर साहिब, आज जनरल ऐडमिनिस्ट्रेशन और पुलिस की मांगों पर इकट्ठी बहस हो रही है जिसमें हिस्सा लेने के लिए मैं खड़ा हुआ हूँ। हमें पिछले कई दिनों से यह जो भाई गैलरियों में बैठे हैं बाहर पूछते हैं कि क्या बात है कि इस दफा आपोज़ीशन कुछ ठंडी है तो उनको हमारा यही जवाब था कि अपोज़ीशन के फरायज़ अब वह भाई अदा कर रहे हैं जो ट्रैयरी बैंचों पर बैठे हैं यानी इस घर को आग लग गई इस घर के चिराग से (खूब, खूब की आवाजें) मैं समझता हूँ कि अब हमारे पास कुछ रह नहीं जाता जो कहें। पिछले सैशनों में वही मिसालें कुरपशन, नैपोटिज्म, फेवरिटज्म की यह बैंचिज़ इधर से दिया करते थे अब खुशी की बात

[पंडित चिरंजी लाल शर्मा]

है कि यह मिसालें उधर से आनी शुरू हो गई हैं। स्पीकर साहिब, कल चीफ मिनिस्टर साहिब ने बड़ी वलवलाअंगेज़ तकरीर की और पुलिस के बजट के बारे में खास तौर पर हवाला देते हुए फरमाया कि मासको शहर का इतना बजट है, टोकियो का इतना है, न्यूयार्क का 28 करोड़ है और लंडन शहर का इतना बजट है। मैंने उनकी इस पुरतनम तकरीर को बड़े गौर से सुना और इस नतीजे पर पहुंचा कि हमारे चीफ मिनिस्टर साहिब की इन्टरनेशनल स्टडी बहुत ज्यादा है वरना वह बम्बई, कलकत्ता जैसे अपने शहरों का हवाला दे सकते थे। मुझे हैरानी इस बात की है कि उन्होंने हवाला तो उन मुल्कों का दिया है जो आज चांद सितारों पर प्लैट फार्म बनाने की फिकर में हैं। भला उन मुल्कों के बजट का मुकाबला हमारे पंजाब के बजट से कैसे किया जा सकता है जिसका बाल बाल मकरूज़ है और हम उसे लौटाने की फिकर में हैं। अब उन मुल्कों में जरायम कितने होते हैं यह तो चीफ मिनिस्टर साहिब ही बेहतर जानते हैं लेकिन जहां तक हमारे पुलिस ऐडमिनिस्ट्रेशन का संबंध है मुझे यह कहते हुए हिचकिचाहट नहीं होती कि वह मफलूज होता जा रहा है। मैं अपने अलाके की बात करता हूँ। मैं सरदार प्रताप सिंह के कत्ल की बात को छोड़ता हूँ। हां, जिस दिन हकूमत ऐलान करेगी कि उसने मुलज़मान को गिरफ्तार कर लिया है, उस दिन मैं पहला शख्स हूँगा जो सरकार को मुबारिकबाद देगा। लेकिन हमारी खुशकिस्मती है कि इस वक्त हाउस में होम मिनिस्टर साहिब मौजूद हैं। मैं उनके नोटिस में लाना चाहता हूँ कि सोनीपत तहसील के अन्दर राई थाने के पास दिन दिहाड़े लोगों की जेबों पर डाका डाला जाता है। यह डाका दिन के 9 बजे के करीब मारा गया। जब हम पिछले शनिवार को अपने घर गए तो वहां पर लोग इकट्ठे हुए थे और सारा किस्सा मुझे सुनाया। मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि यहां की जनरल एडमिनिस्ट्रेशन की हालत दिन-ब-दिन खराब होती जा रही है। यही नहीं मैं और मिसाल हाउस में रखना चाहता हूँ। पलड़ी गांव में यू०पी० के झीवर का 1,200 रुपया छीन लिया गया। रोहात गांव सोनीपत-रोहतक रोड पर है-वहां पर छोटू जाट अपने गांव को जा रहा था और वहां पर उससे 825 रुपये छीन लिये जाते हैं। वृहस्पति और शुक्रवार को सोनीपत के अन्दर दो डाके डाले गए। वहां पर 10,12 आदमी इकट्ठे हो आए और डाका मारा। वहां पर एक आदमी को कत्ल भी कर दिया गया। वहां पर रात को डब्ल स्टोरी हाउस से तिजोरी तक तोड़ कर रुपया छीन लिया गया। मैं होम मिनिस्टर साहिब से अर्ज़ करना चाहता हूँ कि वहां पर पुलिस फोर्स भी कैरों के मर्डर हो जाने के बाद मौजूद है लेकिन उसका आम जनता को कोई फायदा नहीं है: अगर सरकार समझती है कि पंजाब में अभी पुलिस फोर्स कम है तो वह हम से इस अमले के लिये और रुपये की मंजूरी ले लें लेकिन इस प्रकार की वारदात नहीं होनी चाहिए। जब हम असेम्बली से छुट्टी करके वहां पर गए तो पता चला कि इस प्रकार की वारदात वहां पर हुई। मेरे काबल दोस्त चौधरी मुख्तियार सिंह भी मेरी इस बात पर मुहर लगायेंगे कि यह सब बातें मुझे वहां के लोगों ने बताई। मैंने जब यह बातें वहां के थानेदार से पूछीं तो उसने कहा कि पंडित जी, आप गवर्नमेंट को सिफारिश करें कि यह पुलिस लाईन वहां से उठा दी जाए क्योंकि उसे दो

हजार रुपया खर्च करना पड़ता है। वहां पर पुलिस अफसर दिल्ली में काम कर आते हैं और रात को वहां पर ठहरते हैं। उन के लिये खाने का प्रबन्ध करना पड़ता है। उनको खाने के लिये मुर्गों का इन्तज़ाम करना पड़ता है। उसे काफी रुपया खर्च करना पड़ता है। यह बात विद सैंस आफ रिस्पौंसिबिल्टी से कमूनीकेट करता हूँ। यह मायूस-कुन बातें हैं और इनकी हौसला शिकनी होनी चाहिए।

[*Deputy* Speaker *in the Chair.*]

डिप्टी स्पीकर साहिबा, जहां तक जनरल एडमिनिस्ट्रेशन का ताल्लुक है मैं यह कह सकता हूँ और पंडित मोहन लाल ने मेरे से पहले एजूकेशन मिनिस्टर की स्पीच का रैफरैंस दिया। उन्होंने फरमाया कि कुरप्शन नैपोटिज्म, रैड-टेपिज्म, आदि चपड़ासी से लेकर अफसर तक फैली हुई है। सरकार का अहम सीनियर मिनिस्टर यह बात कहता है। में इस इल्ज़ाम को दोहराता हूँ कि कुरप्शन, फेवरेटिज्म, रैड-टपिज्म इन्क्रीज़ पर है डिक्रीज़ पर नहीं है। इसकी इन्क्वायरी करवा कर देख लें।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, यहां पर लीगल रीमैंब्रैंसर का डिपार्टमेंट है। अभी 5–7 दिन हुए एक असिस्टैंट लीगल रीमैंबरैंसर की एप्वायंटमेंट हुई। तीन लैजिस्लेटर्ज़ फिनांस मिनिस्टर साहिब के पास जाते हैं और उस पर नाजायज दबाव डालते हैं। उस आदमी की एप्वायंटमेंट होती है। मैं उसका हाउस में ज़िकर करना मुनासिब नहीं समझता हूँ। लेकिन उसके नाम के पीछे तुलसी लिखा जाता है। 1962 में सुप्रीम कोर्ट ने रूलिंग दी कि अगर एक केडर की दो पोस्ट्स हों तो उन के मुख्तलिफ ग्रेड्ज़ नहीं हो सकते हैं लेकिन इन लैजिस्लेटर्ज़ के दबाव से फिनांस मिनिस्टर से नाजायज काम करवाया है। मैंने यह बात चीफ मिनिस्टर के नोटिस में लाई लेकिन यह महकमा होम मिनिस्टर के अंडर है। इसलिये यह बात इन के नोटिस में लाना चाहता हूँ। आप मेरे साथ सैक्रीटेरियट में जाएं, मैं आपको दिखा सकता हूँ कि सैक्रीटेरियट के अन्दर कितनी फरस्ट्रेशन फैली हुई है। उस महकमे के लोगों ने 10 रीप्रीजैंटेशन दीं वहां पर पर्सनल इंट्रीव्यू सीक की गई लेकिन कुछ नहीं बना। अगर यह बात ठीक साबित न हो तो मेरे ऊपर थूकें। (विघ्न) डिप्टी स्पीकर साहिबा मैं जज़बातों से मुतहरक नहीं होता। मैं यह अर्ज करना चाहता हूँ कि सरदार प्रताप सिंह कैरों की हकूमत के बाद इस सरकार ने इम्मेज बनाया था कि उन के मुंह सियाही के धब्बे नहीं लगेंगे। मैं इनका लवैविशर हूँ। मैं समझता हूँ कि अगर इनकी खामियों को इनके सामने न लाऊँ तो मैं भी इन के साथ गुनाहगार हूँगा। यह हाउस ही ऐसा है जहां पर अपने और लोगों के ग्रीवैंसिज वैंटीलेट कर सकते हैं। मेरे पास बहुत सी मिसालें हैं लेकिन वक्त की कमी के कारण यहां पर रख नहीं सकता। लोगों के तबादले इंडीविजुअल के कहने पर किए जाते हैं। उन को कई तरह से विक्टेमाइज़ किया जाता है। अगर सरकार ने हम से सर्टीफिकेट लेना है तो इन्हें पुरानी पालेसियों को तरक करना होगा। मेरे से पहले पंडित मोहन लाल, साबिका होम मिनिस्टर साहिब ने अपनी लम्बी तकरीर करते हुए चन्द इंस्टांसिज़ कोट कीं। मेरे ख्याल में वह मिसालें काफी हैं।

[पंडित चिरंजी लाल शर्मा]

डिप्टी स्पीकार साहिबा, कल चीफ मिनिस्टर साहिब ने एक घंटा तकरीर की। मैंने उनसे मज़ाक में कहा कि चीफ मिनिस्टर साहिब,

इस निगाहें लुत्फ के उम्मीदवार हम भी हैं
एक नज़रे करम इधर भी

जब हरियाना का नाम लेते हैं तो वह हमारे साथ मज़ाक करते हैं। जिन से यह बात सैर के वक्त करते हैं तो वह हमें मज़ाक करते हैं। मैं समझता हूँ कि इस हकूमत को कोई गैरत नहीं है। जहां तक हमारे हकों का ताल्लुक है चीफ मिनिस्टर साहिब ने अपनी स्पीच में सिर्फ डेढ़ मिनट ही रैफरैंस किया। यह बड़े दुख की बात है। उन्होंने सिर्फ हिन्दी रिजन की तरफ डेढ़ मिनट दिया जिसकी आबादी 43 प्रतिशत के लगभग है और रकबा पंजाबी रिजन से ज्यादा है। चीफ पार्लियामेंट्री सैक्रेटरी साहिब ने एक सवाल का जवाब देते हुए बताया कि पंजाब में 38 कालिज हैं तो मैंने पूछा कि हिन्दी रिजन में 8-9 कालिज क्यों? तो उन्होंने जवाब दिया कि पढ़ने वालों के अदादोशुमार से कालज खोले जाते हैं। यह हमारी हकूमत का रवैया है। अगर फिगर्ज़ देखे जाएं तो पता चलेगा कि हमारा इलाका हर लिहाज़ से पीछे है। मैं यह इलज़ाम सरकार के ऊपर ही नहीं बल्कि कांग्रेस पार्टी पर लगाता हूँ कि यह हमारे साथ मज़ाक किया जा रहा है। कल ही कौंसिल के चेयरमैन का इलैक्शन हुआ। वहां श्री दुर्गादास खन्ना को चुना गया। मैं उनकी काबलियत का एहतराम करता हूँ। उनकी बहुत ही कुर्बानी है। मुझे उनकी इलैक्शन पर कोई गिला नहीं है। मुझे उनकी इलैक्शन पर कोई शिकायत नहीं है। मुझे गिला है तो यह कि हमारे इलाके के चंद एम० एल० ए० सीज़० को सात महीने तक टुकड़े दिखाते रहे, अपना स्वागत करवाते रहे और कहते रहे कि अचकन और कोट सिलवा लो। इन्होंने उन के साथ मज़ाक किया, हमारी गैरत को उभारा और कल यहां से जब हम बाहर निकले तो कहने लगे कि बना लिया चेयरमैन हरियाने का। होम मिनिस्टर साहिब बैठे हैं, हकूमत के अहम मैम्बर हैं और जो अहमियत इनको हकूमत में हासिल है वह हम जानते हैं। हम इस इम्तयाज़ी सलूक को जो हमारे साथ हो रहा है कभी बरदाश्त नहीं करेंगे। जेनरल एडमिनिस्ट्रेशन का रुपया मांगा जा रहा है; हम से मालगुज़ारी मांगते हैं, हम से दूसरे टैक्स मांगते हैं लेकिन जब हम रीप्रीज़ैंटेशन मांगते हैं कि हमारा वज़ीर बनाओ तो कामराज साहिब की इजाज़त हमारे रास्ते में हायल होती है। डिप्टी स्पीकर साहिबा, अगर मैं वह फैक्टस और फिगर्ज़ जो मैंने स्क्रूटेनाईज़ किये हैं देने लगूं तो आपको पता चलेगा कि हमारे साथ क्या सलूक किया जा रहा है। देखिए हमारे हिंदी रिजन का रकबा 27,323 मुरब्बा मील है, पंजाबी रिजन का रकबा 19,981 मुरब्बा मील है। हिंदी रिजन की पापुलेशन 8,785,377 है और पंजाबी रिजन की पापुलेशन 11,521,439 है। अगर हम इरीगेशन की तरफ जाएं तो हिन्दी रिजन का इरीगेटिड एरिया 34 फीसदी है पंजाबी रिजन में 55 परसेंट है। मैं आप से क्या अर्ज़ करूँ, पंजाबी रिजन में रिजस्टिर्ड फैक्टरियां 3,672 हैं और

[12.00 (margin time mark)]

इस के मुकाबले में हिन्दी रिजन में केवल 1,063 रिजिस्टर्ड फैक्टरियां हैं। आप सर्विसिज़ को देख लें, एजूकेशन को देख लें, इंडस्ट्री को देख लें, हम रोएं तो कहां कहां रोएं? हमारा सब्रो तहम्मल का पैमाना लबरेज होने वाला है। मैं कहता हूँ कि अगर हमको इन कुर्सियों पर फेयर रीप्रिजैंटेशन नहीं दोगे तो हम "नो टैक्सेशन विदयाउट रीप्रिजैंटेशन" का नारा बुलंद करेंगे। इस हकूमत के खिलाफ देहात में घूम घूम कर यह संदेश पहुंचाएंगे कि हमारे ही कंधों पर हमारा जनाज़ा निकाला जा रहा है........

एक आवाज़ : इधर आ जाओ।

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : हम उधर भी आ जायेंगे, लेकिन उधर आने वाला सामान पैदा करिए। हम टुकड़ों के मुहताज नहीं हैं। अगर हमें इसी तरह से घस्यारे समझ कर रौंदते चले गए तो इधर क्या और उधर क्या। मैं अर्ज़ कर रहा था कि हम रुपया देते हैं, मालगुज़ारी देते हैं टैक्स देते हैं लेकिन जब सांझा मांगते हैं तो कल चीफ मिनिस्टर साहिब ने बड़े तमतराक से बताया कि हम हरियाने की डीवैलपमेंट करने जा रहे हैं, हम हिसार और रोहतक को डिवीजन बनाने जा रहे हैं। डिप्टी स्पीकर साहिबा, क्या मैं आपकी विसातत से होम मिनिस्टर साहिब से और इस हकूमत से पूछ सकता हूँ कि अगर हिसार और रोहतक में डिवीज़न बना दोगे तो क्या हमारा उससे पेट भर जाएगा? जैनरल एडमिनिस्ट्रेशन पर रुपया मांगा जा रहा है। कल यहां पर संधू साहिब ने उसका ज़िक्र किया जो कि हरिजनों के साथ सौतेली मां का सलूक किया जा रहा है। जो सलूक हरिजनों और बैकवर्ड क्लासिज़ के साथ किया जा रहा है मैं उसकी तरफ ध्यान दिलाना चाहता हूँ। होम मिनिस्टर साहिब सुन रहे हैं। जिस वक्त इनकी नैया भंवर में होती है, जिस वक्त इनको इलैक्शन लड़ने होते हैं, जिस वक्त दर दर जाकर इनको भीख मांगनी होती है, तो यह सब से पहले इन लोगों के पास जाते हैं, जिनको महात्मा गांधी ने हरिजनों का नाम दिया है। उन लोगों के सहारे आप लोग इन कुर्सियों पर जलवा अफ्रोज हैं। जब इलैक्शन आते हैं तो उन लोगों को गुलिस्तां और बोस्तां की कहानियां सुनाई जाती हैं, सबज़बाग़ दिखाये जाते हैं और हरी भरी खेती के किस्से सुनाये जाते हैं। उन के सामने बड़ी-बड़ी योजनाएं रखी जाती हैं। लेकिन जब इलैक्ट होकर मुन्तखिब होकर यहां आ बैठे फिर मुहरे खामोशी सबत हो जाती है। क्या मैं आपकी हकूमत से पूछ सकता हूँ कि आपने 1962 में हरिजन कल्याण टैक्स लगाया था, तीन साल का अरसा हो गया है तीन करोड़ चौरासी लाख रुपया पंजाब की जनता से वसूल किया था कि हरिजनों के उद्धार के लिये खर्च करेंगे, क्या किया है आपने उन के लिये? आपके पास क्या एक्सप्लेनेशन है इस बात का, तीन साल तक क्यों आप रुपया हड़प करके बैठे रहे? क्यों तीन साल तक वह रुपया खर्च नहीं किया? पंजाब में देहात की आबादी 79.9 फीसदी है। उनमें 21 फीसदी हरिजन बसते हैं। उन के पास खाने को टुकड़ा नहीं है, रहने के लिये मकान नहीं है, पहनने के लिये कपड़ा नहीं है। 9×9 फुट और 10×10 फुट कोठड़ियां होती हैं जिनमें वह खुद रहते हैं, वहीं पर बीवी, बेटा, लड़की और अगर दामाद आ जाए

[पंडित चिरंजी लाल शर्मा]
तो वह भी वहां पर रहता है। किसी के पास बकरी हो तो वह भी वहीं पर बांधी जाती है। क्या दिया है आपने उनको ? हां नम्बरदारी दे दी है और वह भी पंचोतरे के बिना । इनके साथ ही एक और तबका है जिसके सहारे आप जिंदा है। वह हैं बैकवर्ड क्लासिज़, पिछड़ी हुई क्लासिज़ । देहात में जाइए ज्यादा तादाद इन की वहां बसती है । वे लोग हैं छीपी, कुम्हार, खाती, लोहार और भड़भूंजे । दो से 5 फीसदी तक इनकी आबादी वहां पर है 17,18 साल हो गए हैं आज़ादी मिले लेकिन आपने उन बैकवर्ड क्लासिज़ की बहबूदी के लिये क्या किया है ? एक फीसदी भी उनकी हालत में सुधार नहीं हुआ । आज कुम्हार वही चीरा बांधता है, मिट्टी ढोता है, वही मटके बना कर अपना गुजारा करता है । यही हालत झीवर की है उसकी हालत भी रुपये में एक पैसा नहीं सुधरी । इनकी बेहतरी की स्कीमें कागज़ों में, पेपर्ज पर, जो पैम्फलेट्स और बुकलेट्स छापी जाती हैं उनमें तो ज़रूर हैं। लेकिन देहात में जाकर देखो। उनके पास ज़मीन नहीं है, रहने के लिये मकान नहीं हैं, ज़राए मुआश नहीं हैं । क्या किया है उन लोगों के लिये आपने ? मैं अर्ज़ करना चाहता हूँ कि उन लोगों की बहुत बुरी हालत है, फाका कशी में जीवन कट रहा है उनका । सैंट्रल गवर्नमेंट को एप्रोच करो इन लोगों की हालत को सुधारने के लिये रोज़गार मुहैया करने के लिये साधन जुटाओ । देहात में काटेज इंडस्ट्री कायम करो । उन के बच्चों के अंदर तालीम का प्रभाव बढ़ाने के लिये इन्सपायरेशन पैदा करो, उनमें जागृति लाओ ।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आपके द्वारा एक और चीज़ की तरफ सरकार का ध्यान दिलाना चाहता हूँ । सरदार गुरदयाल सिंह ने यहां पर पंचायती राज का ज़िक्र किया था । जो कुछ उन्होंने पंचायती राज के इलेक्शन्ज़ के बारे में कहा मैं उसकी ताईद करता हूँ। यह पंचायती राज, यह ग्राम समितियां या ज़िला परिषद्—इस थ्री-टायर सिस्टम ने देहात की ऐसी फ़िज़ा खराब कर दी है जोकि कभी नहीं हुई। जिन देहात के अंदर पहले प्रेम और मुहब्बत की मुर्ली बजा करती थी आज वहां पंचायती राज की मेहरबानी से बुग्ज़ोअनाद का नाकूस फूंका जा रहा है। भाई को भाई का दुश्मन बनाया जा रहा है। इतनी कशमकश, इतनी खैंचातानी हो गई है कि लोग एक दूसरे के खून के प्यासे बन रहे हैं। होता क्या है । हमने अपनी आंखों से देखा । यह जो पंचायत समितियों की इलैक्शंज़ हैं, डिप्टी स्पीकर साहिबा, इनकी तरफ आपकी मार्फत मैं होम मिनिस्टर साहिब की तवज्जो खास तौर पर मबज़ूल कराना चाहता हूँ कि जितनी रिश्वत इन में चली है, जितनी बेईमानी इनमें चली है, जिस कदर ज़मीर फरोशी इन में हुई है, जिस कदर लोग बिके हैं, वोटर बिके हैं और जिस कदर उनको शराबें पिलाई गई हैं उसके पेशेनज़र मैं कह सकता हूँ कि इन पंचायत समितियों की इलैक्शंज में एक एक वोट पर सवा तीन हजार रुपया खर्च किया गया, उनको कुरुक्षेत्र बनारस और पता नहीं किन किन-तीर्थों की यात्रा कराई गई और ऐन वक्त पर राए दिलवाई गई । मैं नाम नहीं लेना चाहता, मुनासिब नहीं समझता मगर हैरानगी होती है कि उनको किस कदर फैसिलीटीज दी जाती हैं। इतना ही नहीं मैं ज़िला परिषदों की बाबत भी अर्ज़ करना चाहता हूँ। मैं पूरे

ज़ोर से यह कहना चाहता हूँ कि अगर आपने यहां पर पंचायती राज को कामयाब बनाना है तो यह जो थ्री-टायर सिस्टम रायज किया गया है पहले इसको उठाओ। ज़िला परिषदों का डायरैक्ट इलैक्शन कराओ। अगर कुरप्शन को डिसकरेज करना है, शराबबाजी को डिसकरेज करना है, ज़मीर फरोशी को खत्म करना है। तो आपको चाहिए कि जिला परिषदों की डायरैक्ट इलैक्शन कराओ। तभी यह बुराईयां खत्म हो सकती हैं। होम मिनिस्टर साहिब, आपके नोटिस में आया होगा कि बहादुरगढ़ म्युनिसिपल कमेटी का इलैक्शन था। उस केस की बाबत मैं ज्यादा तो नहीं कहना चाहता क्योंकि मैटर सबजूडिस है लेकिन सिर्फ एक फिकरे में कहना चाहता हूँ, पता नहीं सच है या झूठ, एक मैम्बर को कहा जाता है कि अगवा कर लिया गया। तो क्या है यह इलैक्शंज ? लानत है इस किस्म के पंचायती राज पर। इससे ज्यादा अगर कहूँ तो अच्छी बात नहीं होगी।

इसके बाद में कुछ ऐडमिनिस्ट्रेशन के बारे में भी अर्ज़ करना चाहता हूँ कि यह जो सिस्टम आफ हालीडेज़ इस पंजाब का है यह निहायत डिफैक्टिव है। सरदार प्रताप सिंह कैरों की हकूमत में बहुत सी गलत चीज़ें हुईं, आपने उनको इसलिये अनडू किया है कि वह अच्छी नही थीं। आपने ज़ैलदारी सिस्टम को उड़ाया, सफेदपोश सिस्टम को उड़ाया, आनरेरी सब-रजिस्ट्रारों और आनरेरी मैजिस्ट्रेट्स की स्कीम को उड़ाया, स्टैम्प ड्यूटी कम की.......इन सभी बातों के लिये आप मुबारिकबाद के मुस्तहिक हैं। लेकिन यह जो टस्सल चली, जिसको मैटर आफ प्रैस्टीज तसव्वर किया गया हाई कोर्ट और गवर्नमेंट के बीच कि अगर वह सोमवार को छुट्टी करें तो आप मंगलवार को छुट्टी करेंगे यह जनता को निहायत परेशानी में डाले हुए हैं। मैंने-डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह सवाल पिछले सैशन में भी उठाया था। अब भी बैंच और बार में यह चीज़ चल रही है। जूडीशल मैजिस्ट्रेट्स चूंकि हाईकोर्ट के मातहत हैं इसलिये वह उन दिनों में ही छुट्टी करते हैं जब हाईकोर्ट आबज़र्व करती है। ऐग्जैक्टिव मैजिस्ट्रेट्स चूंकि गवर्नमेंट के अंडर हैं इसलिये वह उन्हीं दिनों छुट्टी कर सकते हैं जब कि दूसरे गवर्नमेंट आफिसिज़ बन्द होते हैं। इस तरह से हमारे जैसे जो वकील हैं उन के लिये मुसीबत यह हो गई है कि हमारे लिये कोई छुट्टी का दिन ही नहीं रहा। यह एक प्रैक्टिकल डिफिकल्टी है जोकि मैं आपके नोटिस में लाया हूँ। इस बात का मैंने पहिले भी जिक्र किया था लेकिन जैसा कि मैंने बताया है, मालूम यह हुआ कि यह तो हाई कोर्ट और गवर्नमेंट के बीच एक मैटर आफ प्रैस्टीज बना हुआ है। उधर हाईकोर्ट नहीं मानी इधर गवर्नमेंट नहीं मानी। एक क्रैडिट ले लिया गया कि हमने छुट्टियां कम करदी हैं। तीस त्योहारों की छुट्टियां कम करके लोगों के मज़हबी ज़ज़बात को तो ठेस पहुंचाई। इसके साथ ही इनकनवीनियेंस में भी अज़ाफ़ा किया। इसलिये मैं आपकी मार्फत गवर्नमेंट से मोदबाना गुजारिश करता हूँ कि आप चीफ जस्टिस साहिब से बात कीजिये और आपस में मिल कर छुट्टियों की एक ऐसी लिस्ट बनाएं जिससे उन प्रैक्टिकल डिफिकल्टी को अबूर किया जा सके जिसका मैंने ज़िक्र किया है।

उपाध्यक्षा : कृपा करके आप वाइंड अप कीजिये। (Please wind up now.)

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : बस, अब दो बातें अपने हलके के बारे में भी अर्ज़ करके खत्म करता हूँ। डिप्टी स्पीकर साहिबा, जिस वक्त यह नई वज़ारत बनी और कामरेड राम किशन साहिब ने हकूमत की बागडोर सम्भाली तो उन्होंने अज़ राहे करम दो, तीन, चार सर्कुलर लैजिस्लेटर्ज़ को ऐड्रेस किये थे जिनमें उन्होंने लिखा था "यू आर आलवेज़ वैलकम टू मी" आपकी जो जो शिकायतें हैं जो तकलीफें हैं वह आप मेरे पास लाएं, हकूमत ने यह फैसला कर लिया है कि विदाउट डिस्टिंक्शन आपोज़ीशन और ट्रेज़री बैंचिज़ के सभी मैम्बर साहिबान की कान्स्टीचुएंसीज़ में काम शुरू किये जायेंगे। डिप्टी स्पीकर साहिबा, मेरी कान्स्टीचुएंसी गनौर है। तीन साल मुझे लैजिस्लेटर बने हुए हो गए हैं। सवा लाख लोगों की मैं नुमाइन्दगी करता हूँ लेकिन मैं कह सकता हूँ कि इस अर्सा में एक इंच भी वहां सड़क नहीं बनाई गई कोई स्कूल अपग्रेड नहीं किया गया। तमाम हलके के अन्दर शायद एक गर्ल्ज़ प्राइमरी स्कूल है वरना और कोई प्राइमरी स्कूल तक नहीं। गनौर-शाहपुर सड़क के लिये जब चौधरी लहरी सिंह वज़ीर थे 4,92,000 रुपया सैंक्शन हुआ था। मौजूदा होम मिनिस्टर जब पी. डब्ल्यू. डी. मिनिस्टर थे उस वक्त बेशुमार सवाल किए गए। जवाब यह आया कि उस सड़क को बनाया जा रहा है। मैंने उनको पर्सनली चिट्ठियां लिखीं। उन्होंने मेरे सामने सैक्रेटरी मुतअल्लिका को डी. ओ. लैटर लिखा कि यह काम जल्दी किया जाए लेकिन वही ढाक के तीन पात। 35,000 रुपये का बजट उस रोड के लिये निकला लेकिन पड़ा वहां पर एक कंकर तक नहीं। डिस्ट्रिक्ट लैवल कमेटी में भी बिल्कुल गलत बयानी ऐक्स. ई. ऐन. की तरफ से की जाती है कि वह अंडर कन्स्ट्रक्शन है। जिस गनौर की बाबत हकूमत यह एलानात करती है कि वहां पर इंडस्ट्रियल डिवैलपमेंट करना चाहते हैं उस जगह का यह हाल कि वहां पर कोई सड़क न बनाई जाए, लड़कियों के लिये कोई मिडल स्कूल नहीं, तमाम के तमाम खादर के एरिया में कोई हाई स्कूल नहीं। एक तरफ तो आप इस बात को कबूल करते हैं कि खादर का इलाका बैकवर्ड इलाका है। इसको बैकवर्ड इलाके के तौर पर ट्रीट करके इसकी डिवैलपमेंट करनी है पर अफसोस से कहना पड़ता है कि एक आना भी वहां पर खर्च नहीं हुआ। मैं स्टेट इन्डस्ट्रीज़ बोर्ड का खुद मैंबर हूँ। मुझे इस बात का पूरा पता है कि वहां की डिवेलपमेंट करने के लिये कोई इनीशिएटिव नहीं लिया जाता कि यहां पर भी कुछ काम शुरू किये जाएं। मैं इस मौके पर साफ तौर पर कह देना चाहता हूँ कि यह बुलन्दबांग दावे कि आप आपोज़ीशन के मैम्बरान और उन के इलाकों के साथ किसी तरह का कोई डिस्क्रिमिनेटरी ट्रीटमेंट नहीं करना चाहते झूठे साबत होंगे अगर आने वाले दो सालों के अन्दर आपने अपनी जिन्दादिली का सबूत न दिया। अगर आप इसी तरह से पार्शिएलिटी का सबूत देते रहे तो यह चीज़ें अच्छी नहीं होंगी।

अब एक मिनट और लेकर, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं खत्म कर दूंगा। प्योर फूड इंस्पैक्टर्ज़ की बाबत भी कुछ अर्ज़ करना ज़रूरी समझता हूँ। शायद यह महकमा भी सरदार दरबारा सिंह जी का है या चीफ मिनिस्टर का। बहर हाल, मैं यह कहने जा रहा था कि अगर हमें खाने पीने की चीज़ें प्योर न मिलें, दूध प्योर न हो, हल्दी, मिर्च,

नमक प्योर न हो, दही प्योर न हो, घी प्यार न हो तो क्या हक है हमें ज़िन्दा रहने का ? कैसे कह सकते हैं आप कि हमारी ऐडमिनिस्ट्रेशन प्योर है ? प्योर फूड इन्स्पैक्टर को दफा 30 के अख्तियारात हैं । डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैंने पहले भी सदन में तजवीज़ किया था कि अगर आप पंजाब के अन्दर जनता को अच्छी खुराक मुहैया करना चाहते हो, खुराक प्योर देना चाहते हो तो इस एक्ट को बदलो । यह सारी पावर्ज़ गज़टिड आफिसर्ज़ को दो । उनको ऐम्पावर किया जाए, न सिर्फ ऐम्पावर किया जाए और ऐक्ट को बदला जाए बल्कि उनको डायरैक्टिव इशू किया जाए जो कि मैनडेटरी हो कि खुद महीने महीने नहीं बल्कि हफतावार रेड्ज़ करें और इस तरह से एडल्टरेशन करने वालों को पकड़ें । डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं यह बात सब-डिविज़नल एडवाइज़री कमेटी में डिस्ट्रिक्ट लैवल पर डिस्ट्रिक्ट अथारिटीज़ को भी पूरे ज़ोर से कहता चला आया हूँ कि लोगों को प्योर फूड नहीं मिलती । यहां तक कि कोका कोला भी रीफिल करके भेजा जाता है । हैरानगी की बात है कि कमेटी के एक क्लर्क को, जिसे 80 रुपये माहवार तन्खाह मिलती हो, आप प्योर फूड इन्स्पैक्टर की इतनी ज़बरदस्त पावर्ज़ दे देते हैं कि व्यापारियों की, दुकानदारों की उसके हाथों में जान होती है। उसके लिये बन्धे हुए पैसे होते हैं। तो मैं आपकी मार्फत गवर्नमेंट से पुरज़ोर मुतालबा करता हूँ कि इस तरफ फौरी तौर पर ध्यान दिया जाए। शहरों और कस्बों में लोग इनसे निहायत नालां हैं। ऐसी गवाहियां रखते हैं जो उन के अंगूठे के नीचे दबे हुए होते हैं। शहादत दिलवाई, केस बनाया और सर्टिफिकेट लिख कर भेज दिया । उस तरह जितने पैसे तै हुए होते हैं उनमें से आधे आप ले लिये और आधे गवाहों को दे दिये । इसलिये और ज्यादा न कहता हुआ यह अर्ज़ करूँगा कि इस बुराई को दूर करने के लिये खास तौर पर ध्यान दिया जाए। इन अल्फाज़ के साथ मैं आपका शुक्रिया अदा करता हूँ।

कामरेड रामचन्द्र (नूरपुर) : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मुझे इस मौके पर गालब का एक शेर याद आ गया है :

की मेरे कत्ल के बाद उसने जफा से तोबा
हाय उस ज़ूद पशेमां का पशेमां होना ।

पंडित मोहन लाल आठ साल तक सरदार प्रताप सिह कैरों की वज़ारत में रहे । उस वक्त तो वह उन के अहदे हकूमत की दाद देते रहे लेकिन उनके कत्ल के बाद उन्हें आज यह ख्याल आ गया कि ऐडमिनिस्ट्रेशन की भी कोई सैंकटिटी होनी चाहिए। काश ! सरदार प्रताप सिंह की जिन्दगी में ही इन्हें ऐडमिनिस्ट्रेशन की सैंकटिटी का कोई ख्याल आता और उन्हें सही सलाह मशविरा देते । उस वक्त उन से जो फायदा उन्होंने उठाया वह न उठाते और इस लाइन पर चलने का उन्हें मशविरा देते। लेकिन जैसे कहते हैं। "जीते हाथी का लाख और मरे हुए का सवा लाख", पंडित मोहन लाल जी ने उस वक्त जितनी जायदाद बनाई उसका भी हिसाब किया जा सकता है । डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं वसूक के साथ कहना चाहता हूँ कि जब पंडित मोहन लाल कौंसिल के मैंबर बने यह मालूम किया जाए कि उस वक्त इनकी कितनी जायदाद थी, कितना

[कामरेड राम चन्द्र]

टैक्स देते थे और यह भी पता लगाया जाए कि आज उनकी कितनी जायदाद है। असल में, डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह जो आठ साल थे इनमें पंजाब के अन्दर लाकानूनी का दौर दौरा था ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ ਮੈਡਮ। ਕਾਮਰੇਡ ਜੀ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੁਝ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰਕੇ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸਹੀ ਔਰ ਮੁਕੰਮਲ ਗੱਲ ਦੱਸਣ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ।

उपाध्यक्षा : मैं कल एक ऐसी जगह पर थी जहां पर कुछ ऐसी बातें नहीं सुनी गईं । मैं इस एवान को एक बात सुनाना चाहती हूँ और उसी तरह के ख्यालात आपके सामने रखना चाहती हूँ कि आजकल इस तरह से हो रहा है कि पहले एक तरफ से एक स्टेटमेंट निकलती है और दूसरे रोज़ दूसरी तरफ से स्टेटमेंट निकलती है और कुछ लोग कहते हैं कि यह बात इस तरह नहीं है और दूसरे लोग कहते हैं कि यह बात इस तरह नहीं है और इस तरह से है और हमारे पास इसका सबूत है। इसलिये मैं चाहती हूँ कि या तो एक बार फैसला हो जाए कि जिस किसी के पास जितना सबूत है वह पेश कर दे दूसरा उसको झूठा साबत कर सकता है तो कर दे। (Yesterday I was at a place where such things could not be heard. I want to tell one thing to this House and express my view before you that things have come to such a pass that first a statement is given by one side and the next day a rejoinder is given by the other side. Then contradictions and counter-contradictions are made by some people and again there are others who say that they have got proof with them. Therefore, I want that this thing should be settled once for all and any one who has got proof should put forward that and the other party should disprove that, if they can.)

कामरेड राम चन्द्र : डिप्टी स्पीकर साहिबा, आप के ख्यालात बड़े नेक हैं और मैं आप से इस बारे में सहमत हूं कि यह चीज़ें नहीं होनी चाहिएं। मैं आज बोलना नहीं चाहता था लेकिन क्योंकि उनकी तरफ से जो यहां पर आठ सालों से हकूमत चलाने में शामल रहे थे और जब आज वह यहां पर बोले तो उन की तरफ से इस किस्म की बातें कही गईं तो उनका जवाब देना मैंने ज़रूरी समझा और मैं उनकी बातों का जवाब दे रहा हूं क्योंकि मैंने समझा कि तसवीर का एक रुख पेश किया जा रहा है और दूसरा रुख ....

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम। आपोजीशन की तरफ से मैं आपको कहता हूँ कि यह भी सच बोलते हैं और वह भी सच बोलते हैं इसलिये इनकी सचाई भी आ जाने दें ताकि हाउस को सही पोज़ीशन का पता चल सके। (हंसी)

उपाध्यक्षा : अगर सारा हाउस मिल कर मुनासब समझे तो मुझे आरबीट्रेटर मान ले तो मैं सब फैसले एक ही दिन में कर दूं। (हंसी) (If the House thinks, proper and unanimously agrees to appoint me as arbitrator I can bring about the rapprochement in a day.)

(*Laughter*)

कामरेड राम चन्द्र : तो मैं अर्ज़ करने लगा था कि पिछले जो आठ साल गुजरे हैं उनमें पंजाब ने क्या क्या देखा है। पंजाब की जनता देखती रही है कि किस तरह से फावड़ों से दौलत के अम्बार इकट्ठे किये जाते रहे हैं, किस तरह से मुकट हाउस पर कब्ज़ा किया गया था और किस तरह से जैसे किसान हर छै महीने बाद अपनी नई फसल काटता है उसी तरह से हर छै माह बाद यहां एक सिनेमा तैयार हो जाता रहा है और कोल्ड स्टोरेज तैयार होते रहे हैं। या फरीदा बाद में कारखाना लग जाता था। वह सब कुछ पिछले आठ सालों में पंजाब में होता रहा है और किसी की मजाल नहीं थी कि कोई इस पर आपत्ति उठाए। सरकारी अफसरान भी डरते थे और उनकी मजाल नहीं थी कि वह इनके रास्ते में कोई एतराज़ करें। यहां तक होता रहा है कि डाईरैक्टर इन्डस्ट्रीज़ अपने नीचे के अफसर को तार देता है कि जब तक सरदार सुरेन्द्र सिंह कैरों की लोहे की ज़रूरत पूरी न हो जाए उस वक्त तक किसी को लोहे का कोटा न दिया जाए और आज उन आठ सालों के बाद अब यह कहने लगे हैं....

उपाध्यक्षा : कामरेड जी क्योंकि पंडित मोहन लाल ने कुछ बातें कही हैं, आप उनके बारे में तो बेशक कह लें लेकिन मेरी राय में आपको सरदार प्रताप सिंह और उनकी फैमिली के बारे में इस वक्त कुछ नहीं कहना चाहिए। (Since Shri Mohan Lal said certain things here, the hon. Member Comrade Ram Chandra may also say something about him, but he should not say anything about S. Partap Singh Kairon and his family at this stage.)

कामरेड राम चन्द्र : डिप्टी स्पीकर साहिबा, राए अपनी अपनी होती है। आप मुझे कहने दें जो कुछ मैं कहना चाहता हूँ।

तो फिर मैं आपको याद दिलाना चाहता हूँ कि ट्रान्स्पोर्ट में किस तरह से स्कैन्डल हुआ था। किस तरह से एक खानदान को एजेंसी दिलाई गई थी। हमारे उस वक्त के चीफ मिनिस्टर साहब ने एक सिफारशी चिट्ठी लिखी थी कि यह बहुत अच्छे आदमी हैं इसलिये मोटरों की एजैंसी इनको दी जाए और वह खानदान उनके खानदान की सिफारिश करके उन्हें मोटर एजंसी दे देता है। जहां पर ऐसा सब कुछ होता रहा है वह एडमिनिस्ट्रेशन कैसी चलती थी। उस एडमिनिस्ट्रेशन में यहीं पर बस नहीं बल्कि और बहुत कुछ होता रहा है। बेशुमार पुलिस अफसरों को पकड़ कर उन पर मुकदमें चला दिये गए थे और वह लोग तब जाकर बरी हुए जब उनका केसटराई करने के लिये एक स्पेशल मैजिस्ट्रेट मुकर्रर हुआ। उस वक्त पुलिस वालों की भी यह मजाल नहीं थी कि वह सही

[कामरेड राम चन्द्र]

काम भी कर सकें । इसी तरह से बड़े से बड़े अफसर की यह मजाल नहीं थी कि वह judiciously कोई काम सरअंजाम दे सके। जिस तरह से एक कमिश्नर की हालत की गई थी वह उस हकूमत का सब से बड़ा अन्धेर था मुझे एक शेर याद आया है –

लिखेगा किलके कुदरत दुनिया की हिस्टरी में
अन्धेरा हो रहा था बिजली की रोशनी में ।

हालत यहां तक हो चुकी थी कि जब यहां पर सवाल पूछा जाता था तो जवाब मिलता था कि फलां मिसल तो जल गई है, जब किसी दूसरी मिसल के बारे में पूछा जाता था तो जवाब मिलता था कि वह मिसल तो मिल नहीं रही, इसी तरह से। तीसरी के बारे में यह जवाब दिया जाता था कि उस मिसल के वर्क फट गए हैं और चौथी के बारे में कहा जाता था कि वह हमारे महकमा में गुम हो गई है । इस तरह से मिसलें गुम होती रही हैं। मैं हकूमत से मुतालबा करता हूँ कि जहां इस तरह से कोई मिसल गुम की जाए या किसी रजिस्टर के वर्क नाबूद किये जाएं तो इस काम को गुनाहे अज़ीम में शामल किया जाए और ऐसा करने वालों के लिये सख्त सजा मुकर्रर की जाए और इस तरह से जितनी भी मिसलें गुम हुई हैं या डेस्ट्राए की गई हैं उनके ऐसा करने वालों को सख्त सज़ा मिलनी चाहिए । मैंने जैसा कि पहले कहा है कि यहां पर जो पहले हकूमत थी उनकी तमाम बातें निराली थीं । यहां पर या तो फाइलें ही गुम हो जाती थीं या उनमें से वर्क फाड़ दिये जाते थे या रजिस्ट्रों में से वर्क फाड़ कर गुम कर दिये जाते थे । जब किसी आदमी की उमर के मुताल्लिक पूछा गया तो मास्टर कहता है कि —

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਆਨ ਏ ਪੁਆਇੰਟ ਆਫ ਆਰਡਰ, ਮੈਡਮ । ਮੈਂ ਇਹ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੇ ਆਨਰੇਬਲ ਮੈਂਬਰ ਮਰ ਗਏ ਹਨ ਕੀ ਉਹ ਅੰਡਰ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹਨ ਜਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਅਧ ਮੁਰਦਾ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਅੰਡਰ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਹੈ । ਕੈਰੋਂ ਸਾਹਿਬ, ਤਾਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅੌਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਨਿਮਿਆਂ ਬਾਰੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਚਾਰਜਿਜ਼ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜੇ ਇਹ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਕਹਿ ਲੈਣ । ਇਹ ਤਾਂ ਬੜੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਿਸਕਸ਼ਨ ਦੀ ਤਵਕੋ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

Comrade Ram Chandra : It is a question of comparing both the administrations. Then alone we can find out whether this administration has faired better or not. If bad old things have disappeared a better administration has come in.

(*Interruption*)

Deputy Speaker : Order Please.

कामरेड राम चन्द्र : तो मैं अर्ज़ कर रहा था....

उपाध्यक्षा : जैसा कि मैंने पहले दरख्वास्त की है कि सरदार प्रतापसिंह के मर्डर के बाद उनका ज़िक्र न करें तो बेहतर होग । वैसे आप को हक हासल है कि

जो आप कहना चाहें तो कह सकते हैं। (I would again request the hon. Member that he should refrain from discussing Sardar Partap Singh after his murder though I concede that he has every right to say what ever he may like to say.)

कामरेड रामचन्द्र : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं यह अर्ज़ कर रहा हूँ कि मैं सरदार प्रतापसिंह का जिक्र नहीं कर रहा हूँ। मैं तो पुराने समय की एडमिनिस्ट्रेशन का ज़िक्र कर रहा हूँ।

श्री सुरेन्द्र नाथ गौतम : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम। मैं इस बात पर आपकी रूलिंग चाहता हूँ कि क्या कोई आनरेबल मैम्बर गवर्नमेंट के बारे में यह कह सकता है कि वह अर्ध मुरदा है? सरदार गुरनाम सिंह जो हाई कोर्ट के रिटायर्ड जज हैं ने कहा है कि मौजूदा गवर्नमेंट अर्ध मुरदा है।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ : ਮੈਂ ਅਰਧ ਮੁਰਦਾ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਅੌਰ ਇਸ ਨੂੰ ਇਨਡੀਸਾਈਸਿਵ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।

कामरेड राम चन्द्र : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं तो अर्ज़ कर रहा था कि किन हालात में इन के खिलाफ चार्जिज़ लगाये गए थे और किस तरह से फाइलें जो थीं वह गुम कर दी गई थीं। सिर्फ यही नहीं कि फाइलें ही गुम की गई हों यहां तक होता रहा है कि गवाहों को भी अग़वा कर लिया जाता रहा है। और एक ट्रिब्यूनल ने फैसला दिया कि चूंकि एक गवाह गुम कर दिया गया है और यह एक वज़ीर की जिम्मदारी है इस लिये उसको जीतने पर भी कोई हरजाना नहीं मिल सकता। आज कुछ जायदाद है जो कि आप को मिल रही है उसके मुताल्लिक कहा जाता है कि महकमा को करीब तीस लाख रुपया सेल्ज़ टैक्स का लेना है। एक ज़माना वह भी था कि जब यहां से दौलत बाहर फारेन मुल्कों में जमा कराने के लिये ले जाई जाती थी और यह वह लोग करते थे जिनका यहां पर राज था, वह न सेल्ज़ टैक्स देते थे, न बिजली का बिल देते थे, न रैस्ट-हाउस का और गैस्ट हाउस का टैलीफोन का किराया देते थे...........

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम। मेरा प्वायंट आफ आर्डर यह है कि एडमिनिस्ट्रेशन का कम्पैरेज़न तो होना चाहिए मगर जहां चीफ मिनिस्टर साहिब न्यूयार्क और मास्को का यहां से कम्पैरज़न करते हैं मगर यह पीछे की तरफ जा रहे हैं। मुकाबला करना है तो राजस्थान या यू० पी० वगैरह स्टेट्स से करें। दास कमिशन को भी देख चुके। हाउस का टाइम ज़ाया हो रहा है।

उपाध्यक्षा : मुझे अफसोस है कि मैंने पंडित जी की पूरी स्पीच नहीं सुनी अगर पंडित जी ने प्रबोध चन्द्र जी की जायदाद गिनाई तो आप पंडित जी की गिनाएं, सुरिन्द्र गुरिन्द्र की बात छोड़ दें। (I am sorry, I have not heard Pandit

[उपाध्यक्षा]

Mohan Lal's speech in full. If he referred to Shri Prabodh Chandra's property the hon. Member can refer to Pandit Mohan Lal's property but he should not refer to the property of Surinder or Gurinder.)

कामरेड रामचन्द्र : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं आपकी राए की कदर करता हूं। मैं पंडित मोहन लाल जी की जायदाद का भी जिक्र करता हूँ जैसा कि आपने मुझे सुनाया है, मैं आपका मशकूर हूँ।

उपाध्यक्षा : मैंने कुछ सुझाया नहीं है, मैंने तो कहा.....(विघ्न) कि आप उधर न जाएं। (विघ्न) (I have not suggested that, what I actuall mean is that the hon. Member should not digress).

(*Interruptions*)

काकरेड राम चन्द्र : मैं इस पर ज़रूर अमल करूँगा।

आप जानत हैं कि उस वक्त सैंकड़ों आसामियां पब्लिक सर्विस कमिशन और सबार्डिनेट सर्विसिज़ सीलैक्शन बोर्ड के परव्यू से निकाल ली गई और एक शख्स ने सूबे में ज़ाती हकूमत कायम कर ली, मुज़ारों को बेखल किया और बहुत सी ऐसी बातें कीं। जिस तरीके से उन लोगों को संगरूर में ढानी गांव से निकाला गया उसको सुन कर रौंगट खड़ हो जाते हैं। लोग दिन को घर में होते हैं रात को उनको गुन्डों के ज़रिये निकाल दिया जाता है, और वह जमीन एक आदमी को दे दी जाती है।

फिर हरिजनों की बात है। हरिजन आज कहते हैं कि हमें ज़मीन नहीं मिलती मगर आठ साल तक इनकी आवाज़ नहीं निकल सकी और जो हरिजनों को और मुज़ारों को उनकी ज़मीनों से बेदखल किया गया है वह एक अलमनाक दासताँ है मगर हमारी यह हुकूमत उस वक्त उनकी रक्षा नहीं कर सकी.........

श्री जगन्नाथ : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम,। यह कह रहे हैं कि हमारी हुकूमत थी यह तो उस वक्त प्रजातन्त्र पार्टी बनाए बैठे थे।

कामरेड राम चन्द्र : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं यह कहना चाहता हूँ कि यह यह चीज़ें थीं जो यहां पर आठ साल तक पंजाब में होती रहीं। मगर आज कोई बताए कि कोई वजीर अपने लिये जायदाद बना रहा है या अपने दोस्तों या रिश्तेदारों के लिये बना रहा है? यह चीज़ें हैं जो इन दो ऐडमिनिस्ट्रेशन्ज़ का फर्क बताती हैं। यही नहीं मुझे कई अफसरों और क्लर्कों वगैरह से मिलने का मौका मिला है। वह कहते हैं कि कामरेड साहिब, जितना सकून अब हमें हासिल है उतना सकून पहले कभी न था, अब हम से नाजायज़ बातें नहीं कही जातीं, गलत नोट नहीं लिखवाये जाते और यह नहीं कहा जाता कि जिम्मेदारी तुम लो, जेल तुम जाओ और फायदा हम उठाएं या हमारे रिश्तेदार उठाएं। जो सकून इस वज़ारत ने पैदा करने की कोशिश की है उसके लिये यह काबिले तारीफ है। (तालियां) (विघन) डिप्टी स्पीकर साहिबा, आपने कहा कि जो लोग मर गये हैं उनका ज़िक्र न करो मैं अर्ज करता हूं...... (विघ्न).....अधमरे हैं।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह जो कहा जा रहा है कि म्युनिसिपल कमेटियों की ईंटें चुराई गईं, रेत चुराई गई मैं अर्ज़ करूँ कि अगर कोई चोरी हुई है तो तहकीकात होनी चाहिए और कार्यवाही करनी चाहिए लेकिन मैं यह कहना चाहता हूँ कि जब अमृतसर में नहर की रेत और ईंटें चुराई गई और सीमेंट चुराया गया तो मैं पूछता हूँ कि यह साबका होम मिनिस्टर उस वक्त कहां थे ? अमृतसर के डाक्टर बलदेव प्रकाश और दूसरे लोगों ने शास्त्री जी को तारें दीं कि यहां पर नहर बनने के लिये ईंटें और सीमेंट जमा होता है मगर महल बनाने के लिये उठा लिया जाता है और मुलज़म को पकड़ा नहीं जा रहा । (विघ्न)

डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह कहा गया कि करीबी रिश्तादारों की मदद हो रही है । ठीक है, साहिब हो रही होगी । अगर उन की मदद हुई है और वह इस चीज़ के मुस्तहिक नहीं थे तो तहकीकात कराई जाए लेकिन अगर किसी आदमी को उसकी अपनी जाती हैसीयत में किसी बात का हक पहुंचता है तो कोई एतराज़ नहीं कर सकता । लेकिन एक बात मैं पूछना चाहता हूँ कि क्या यह अमर वाक्या नहीं है कि पंडित मोहन लाल के रिश्तादारों ने पहले कभी खांड की तजारत नहीं की थी लेकिन जब गुरदासपुर में खांड का सिन्डीकेट बना तो उनको उसका मैम्बर बनाया गया .... (एक आवाज़ : चेयरमैन बनाया गया । तो यह कैसे हुआ ? इसका भी पता लगना चाहिए । कहा गया कि इन्होंने अपने दामाद को नामज़द करा दिया । उनके दामाद एक बा-रसूख आदमी हैं और एक बड़े सम्मानित शहरी हैं । किसी भी शहरी को नामज़द किया जा सकता है । वज़ीर का दामाद होना कोई कसूर नहीं है लेकिन मैं कहना चाहता हूँ कि अगर यह बात ग़लत हुई है तो पंडित जी ने अपने लड़के को एक मामूली कलर्क से तहसीलदार कैसे बनाया ? यह केस अच्छी तरह से देखने के काबिल है कि कई लोगों को सुपरसीड करके उसको जो तरक्की दी गई, क्या वह जायज़ थी । (विघ्न) जिस तरीके से उसको पी. सी. एस. बनाया गया । यह मालूम किया जाए कि क्या पंडित जी ने कोई ग़लत बात तो नहीं की थी........

उपाध्यक्षा : आप जैसे ओल्ड रैवोल्यूशनरी से तो यह उम्मीद की जाती है कि आप ग़लत बात को ग़लत कहें और सही बात को सही कहें । (An old revolutionary like the hon. Member is expected to state the facts whether they are right or wrong.)

श्री मंगल सेन : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम । यहां पर हाउस में एक आनरेबल मन्त्री के बारे में निकाले गए होम मिनिस्टर ने कुछ बातें कही हैं । उसको काउन्टर करते हुए कामरेड साहिब कुछ कहना चाहते हैं तो आप उनको कैसे रोक सकते हैं ?

उपाध्यक्षा : चेयर के और भी फर्ज़ होते हैं । मैं रोक नहीं रही । मैंने तो यह कहा है कि यह पुराने रैवोल्यूशनरी हैं, जो फैक्ट हो वह ब्यान करें और किसी भी गलत बात को तसलीम न करें । (There are other duties of the Chair also. I am not stopping the hon. Member. I have said that he is an old revolutionary, he should state the facts and should admit no wrong point.)

चौधरी देवी लाल : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम । उन्होंने कुछ कहा तो उसके जवाब में इन्होंने कुछ कहा है । क्या इन्हें हक नहीं है कि अपने रिश्तादारों को

[चोधरी देवी लाल]

एप्वायंट करा सकें । इनको भी हक होना चाहिए । अगर दोनों की इन्क्वायरी हो जाए तो हमें कोई एतराज़ नहीं होगा । (विघ्न)

कामरेड रामचन्द्र : डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह कहा गया कि आज हमारे लोकल सैल्फ गवर्नमेंट के मिनिस्टर जो बाहर गये हैं तो किसी इलैक्शन के सिलसले में गए हैं । मैं अर्ज करूँ कि इलैक्शन में जाना या उस सिलसिले में काम करना एक पालेटीशन को मना नहीं है मगर आप जानते हैं कि किस तरह से डाक्टर गोपी चन्द जैसे शरीफ आदमी से हाउस को मुलतवी करा दिया गया ताकि हिलते हुए सिंहासन के बचाने के लिये असैम्बली के सौ मैम्बरों को दिल्ली पहुंचाया जा सके । (आपोज़ीशन की तरफ से शेम, शेम)। यह फर्क होता है दो एडमिनिस्ट्रेशनज़ के वर्किंग का । (*Interruptions by Shri Mangal Sein*)

ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਡਾਕਟਰ ਮੰਗਲ ਸੈਨ ਜੀ ਬੋਲੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਤਾਂ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਪ ਕਰਾਉ।

श्री मंगल सेन : बीबी जी, अगर कांग्रेस बैंचिज़ वाले तमाशा दिखाएं तो हमें देखने में क्या एतराज़ हो सकता है। (हंसी) हम पैसे खर्च के यहां आये हैं । (हंसी) (विघ्न)

पंडित चिरंजी लाल शर्मा : आन ए प्वायंट आफ आर्डर, मैडम । क्या डिप्टी स्पीकर या स्पीकर को बीबी जी कह कर ऐड्रेस किया जा सकता है ?

श्री मंगल सेन : हम इन्हें मां के बराबर समझते हैं ।

उपाध्यक्षा : यहां पर हाउस में यह भी कहा गया कि डिप्टी स्पीकर बकवास करती है । (विघ्न) (It has also been said in this House that the Deputy Speaker talks rot.) (*Interruption*)

कामरेड रामचन्द्र : डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं इस बात का ज़िक्र नहीं करना चाहता कि किस तरीके से पंडित मोहन लाल ने अपने रिश्तेदार को शराब का ठेका दे दिया ।

अब मैं सरदार प्रतापसिंह के कत्ल का जिक्र करना चाहता हूँ। इस कत्ल का सब को दुख है और अफसोस है । लेकिन मैं इस सरकार को इस बात के लिये मुबारिकबाद देता हूँ कि इतने हंगामी हालात के बावजूद अपनी कोशिशों को जारी रखा और सुराग लगाने में कोई कसर उठा नहीं रखी । (प्रशंसा) डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं इस बात को दोहराना चाहता हूँ कि 50 हजार रुपये का इनाम का एलान सरकार ने कातलों का पता लगाने के लिये किया। फिर किस तरह उसी दिन मिनिस्टर वहां पर पहुंचे । तीन-चार चोटी के अफसर वहां पर लगाए गए । और बावजूद तरह तरह से अफसरान को प्रेशान करने के और तरह तरह के ब्यान देने और कई तरफ से दबाव डालने के पुलिस अफसरान ने पूरी तनदेही से काम किया और इस बात की

कोशिश की कि कात्लों का सुराग लगाया जाए । यह ठीक है कत्ल होते हैं और कात्ल भाग जाते हैं और उनकी तलाश करना सरकार की जिम्मेदारी है लेकिन कई बार सुराग मिलने में देरी हो जाया करती है और कई बार सुराग मिलता ही नहीं।

अंग्रेज़ के वक्त में सांडर्स का कत्ल हुआ। उस वक्त माइटी ब्रिटिश हकूमत थी और सारे देश की पुलिस ने ज़ोर लगाया। लोगों को परेशानी उठानी पड़ी। हमारे कई दोस्त पकड़े गए। मैं भी पकड़ा गया और खन्ना साहिब जो कल ही अपर हाउस के मैंबर चुने गए हैं वह भी पकड़े गए। लेकिन छः माह तक इस बात का इल्म न हो सका कि कात्ल कौन था और पुलिस सारा ज़ोर लगा कर भी छः माह तक सुराग न लगा सकी। (विघ्न)

उपाध्यक्षा : आज आप 22 मिनट तक बोल चुके हैं आपको अब गिला नहीं रहना चाहिए कि आपको टाइम नहीं मिला। आप और 3 मिनट में वाइन्ड अप करदें। (The hon. Member has spoken for 22 minutes. He should not have any grouse now that he has not been given sufficient time to speak. I would request the hon. Member to wind up within three minutes.)

कामरेड रामचन्द्र : अगर आप कहती हैं तो मैं जल्दी खत्म कर दूंगा। पिछली बार दूसरों को 55 मिन्ट दिए गए और मुझे 15 मिन्ट। इसलिये मैंने स्पीकर साहिब से अर्ज़ किया था कि मुझे वक्त दिया जाए। आज पंडित मोहन लाल जी 40 मिनट बोले हैं और मुझे कहा जा रहा है कि वाइन्ड अप करो। अगर आप चाहती हैं तो मैं अभी बैठ जा जाता हूँ।

उपाध्यक्षा : मैंने आपको बैठ जाने को नहीं कहा। मैंने तो इतना ही कहा है कि आप 22 मिन्ट तक बोल चुके हैं और 3 मिनट में वाइन्ड आप कर दें क्योंकि आपकी पार्टी के और भी मैम्बर बोलना चाहते हैं। (I have not asked the hon. Member to resume his seat. I have pointed out that he has spoken for 22 minutes and he may please wind up within three minutes as some more members of his party want to speak.)

कामरेड राम चन्द्र : मैं एक ही चीज के लिये इस मौजूदा सरकार को खराजेतहसीन अदा करना चाहता हूँ। इस बारे में मैं अर्ज़ कर रहा था कि सान्डर्ज़ का कत्ल हुआ और हालांकि ब्रिटिश गवर्नमेंट चांक चौबन्द और चुस्त थी मगर इतने रोब दाब के बावजूद यह पता न लगा सकी कि सान्डर्ज का कत्ल किसने किया है। इसी तरह बहावलपुर हाऊस में बंब फटा कोई पता न चला। फिर रावी के किनारे तजरुबा करता हुआ भगवती चरन हलाक हो गया और कोई पता न चला इस तरह की और भी कई मिसालें हैं लेकिन यह इस बात का लाइसेंस नहीं कि सुराग न लगाया जाए। सुराग लगाना हकूमत का फर्ज़ है और अगर इस केस के बारे में आप इन्तज़ार करते

[कामरेड राम चन्द्र]

और ब्यान न देते तो अच्छा होता । इस सरकार पर एतमाद रखते यहां की पुलस पर एतमाद रखते और तरीका ए तहकीकात पर एतमाद रखते तो इस सुराग को लगाने में मदद मिलती । यहां की पुलिस ने जिस चुस्ती से और जिस ईमानदारी से और बावजूद इस तरह की प्रेरशानियों के होते हुए सुराग लगाने की कोशिश की है उसके लिये उन्हें दाद देनी चाहिए । और इस बात पर लोगों को मुतमैयन होना चाहिए कि कल सैंट्रल गवर्नमेंट ने और पंजाब की सरकार ने भी इस बाता का एलान किया है कि हम सुराग के नज़दीक पहुंच गये हैं। और मुझे तो पूरा यकीन है कि बावजूद तोमतराज़ी के दूशनतराज़ी के और गाली ग्लोच के हमारी पुलिस ने अपने सुराग लगाने में कामयाबी होगी । मैं इसके लिये सरकार को मुबारिकबाद देता हूँ। यह अच्छा काम कर रही है और बावजूद इन सब बातों के अपनी मन्ज़लें मकसूद से पीछे नहीं हटे । जो इस गवर्नमेंट के वज़ीर हैं वह अपनी शराफ़त के लिये अपनी दयान्तदारी के लिये और फर्ज़शनासी के लिये माने जाते हैं और मैं इन्हें इसके लिये खराजेतहसीन पेश करता हूँ । यह हम जानते हैं कि इन्हें किन सहालात में से गुज़रना पड़ा। और सारी एडमिनिस्ट्रेशन को किन हालत में से गुज़रना पड़ा। जहां तक अफसरान का ताल्लुक है उस समय इनमें से कइयों को मजबूर हो कर गलत काम करना पड़ा और दूसरों को किसी डर के नीचे आ कर काम करना पड़ा । और अब हालत को बेहतर बनाया जा रहा है।

अब मैं दास कमिशन के बारे में अर्ज़ करना चाहता हूँ (विघ्न)

उपाध्यक्षा : आपको शायद इस बात का इल्म हो कि दास कमिशन को डिसकस करने के लिये 2 दिन रखे गये हैं और आप उस वक्त बोल लें । (The hon. Member might be aware that two days have been yearmarked to discuss the Das Commission Report. The hon. Member can refer to this matter then.)

Comrade Ram Chandra : Madam, I know my duty. Please do not pre judge what I have to say.

मेरी कहने की मुराद यह थी कि दास कमिशन की रपोर्ट आई उसके सम्बन्ध में follow up action की कार्यवाही पर तरह तरह की बातें कही गईं कि लोगों को प्रेशान किया जा रहा है। यह बात गलत है । अगर एडमिनिस्ट्रेशन में कोई नुक्स आ गया है और उसकी तहकीकात वक्त की सरकार कराये तो इस पर इस तरह का इलज़ाम लगाना मौजूं नहीं। यह सरकार इस तहकीकात द्वारा अपना कर्तव्य पालन कर रही है और स: प्रतापसिंह के कत्ल का सुराग लगाने के लिये पुलिस ने जो सरतोड़ कोशिश की है उसके लिये मैं सरकार को फिर बधाई देता हूँ।

ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਡੀਮਾਂਡਾਂ ਤੇ ਸਦਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਜਨਰਲ

ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵੇਲੇ ਡਿਕਟੇਟਰਾਨਾ ਰਾਜ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਵਜ਼ਾਰਤ ਵਿਚ ਜਮੂਰੀਅਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਾਹ ਆਇਆ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੇਲ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਬੇਹਿਸ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਹਾਵੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਕ ਦੋ ਬੇਨਤੀਆਂ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਸਾਡੇ ਵਿਦਿਅਕ ਮੰਦਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀਆਂ ਇਕ ਦੋ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਮਹਿਕਮਾ ਤਾਲੀਮ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇਹ ਤਬਾਦਲੇ ਅਯੋਗ ਸਨ ਇਸ ਆਰਡਰ ਨੂੰ ਰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੈਵੇਨਿਯੂ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੜਾਂ ਮਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਤਕਾਵੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਪਾਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹਰ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੇ ਇਕ ਸਰਕੂਲਰ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਆਪਣੇ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਰੈਵੇਨਿਯੂ ਮਨਿਸਟਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤਕਾਵੀਆ ਵਸੂਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਕਾਵੀਆਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਵਸੂਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੀਹੈਬਿਲੀਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਸਾਹਿਬ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਵਸਾਊ ਨਹੀਂ ਉਜਾੜੂ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਪਿਛਲੇ ਸਤਾਰਾਂ ਸਾਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਸੇਬਾ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ ਜੋ ਉਜੜ ਕੇ ਆਏ ਸਨ।

ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਬੇਹਿਸ ਹੋਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿਘ ਵੇਲੇ ਵੀ ਸੈਕਟਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਮੁਦਾਖਲਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਸ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਮਾਨੀਆਂ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ । ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਬਾਗਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਨਾ ਛਡੋ। ਸੈਕਟਰੀ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਛੇਤੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਛੋਟੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਾਲੇ ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਉਹੀ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਹੀ ਚਲੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਪਟਵਾਰੀ ਸਕੂਲ ਟੀਚਰ ਵਗੈਰਾ। ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਦੋਂ ਗੱਲਾਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਭਾਸ਼ਨ; ਕੰਮ ਕੋਈ ਭਾਵੇਂ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਐਲਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਕੰਮ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਬੜਾ ਛੇਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਐਂਪਲਾਈਜ਼ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਖ਼ਿਆਲ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਉਹ ਮੈਸੂਰ ਸਟੇਟ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਭਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਿਟ ਸਮਝਿਆ ਇਹ ਤਾਂ ਉਹੀ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਫੇਰ ਇਹ ਕਹਿਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਲੱਡਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਬੜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਹਾਇਤਾ ਨਿਰੀ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਣੀ। ਤੁਸੀਂ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਚਾ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰੱਖੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਤੇ ਹੀ ਕਰ ਦਿਦੇ ਹੋ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਨਾਉਣੀਆਂ ਮੁਲਕ ਵਾਸਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇਹ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਸਿਵਾਏ

[ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ]

ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਹੀ ਨਿਕੰਮੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਢਾਂਚਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਤਬਾਹ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਕੰਮ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਗ਼ਬਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਵੀ ਦੋ ਰਾਇਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਕਿ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਨੂੰ ਇਸ ਹੋ ਰਹੀ ਤਬਾਹੀ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਚਮੜੇ ਰੰਗਣ ਦਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਹੈ । 4 ਸਾਲ ਕੋਈ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਨਤਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕੇ। ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੈਸਾ ਲਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਬੰਦ ਪਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆ ਲਾਇਆ ਜ਼ਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਸਿਵਾਏ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਦੇ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅੱਜ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਡੀਮਾਂਡ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਡੀਮਾਂਡ ਤੇ ਖਰਚ ਵਧਦਾ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਜਰਾਇਮ ਦੇ ਅਦਾਦੋ ਸ਼ੁਮਾਰ ਵੇਖੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰਾਇਮ ਦੇ ਅਦਾਦ ਸ਼ਮਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਘਟੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਘਟੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਧਦੇ ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਖਰਚ ਵੀ ਵਧਾਇਆ ਹੈ । 1956-57 ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਤੇ 4,4,00,000 ਦਾ ਖ਼ਰਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ 1961-62 ਵਿਚ ਇਹ 6 ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਹ 9,62, 00, 000—ਹੈ। ਜਰਾਇਮ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ 1963 ਵਿਚ 486 ਕਤਲ, 5 ਡਕਾਇਤੀਆਂ ਅਤੇ 5 ਖੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਹੋਈਆਂ ਪਰ 1964 ਵਿਚ 537 ਕਤਲ, 2 ਡਕਾਇਤੀਆਂ ਅਤੇ 53ਖੋਹਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। 1963 ਦੇ ਵਿਚ 53,282 ਕੇਸ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਏ ਅਤੇ 1964 ਵਿਚ 51,723 ਕੇਸ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਏ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਦਾ ਦੋ ਸ਼ੁਮਾਰ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲ੍ਹਿਸ ਤੇ ਖਰਚ ਵਧਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਰਾਇਮ ਘਟੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਸਲੀ ਤਸਵੀਰ ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਕ ਦੋ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਹ ਕੋਈ ਡੇਢ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਈ, ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਮੁਆਮਲੇ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹੀ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਧਨੌਲੇ ਤੇ ਥਾਣੇ ਦਾ ਵਾਕਾ ਹੈ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਬਰਨਾਲੇ ਦੀਆਂ ਅਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਚੋਰੀ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਧਨੌਲੇ ਗਿਆ ਅਲੈਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਚੋਰੀ ਬਰਾਮਦ ਕਰਾਵਾਂਗੇ ਅਜੇ ਅਲੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕਾ ਲਈਏ। D.S,P. ਅਤੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਕੁਦਰਤੀ ਉਸ ਪਿੰਡ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੇ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਚੋਰੀ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਵੇਂ ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹੀ ਦਰਜ ਨਹੀਂ । 2 ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਰੀਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਕਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ 2-4 ਦਿਨ ਹੋਏ ਸ. ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਧੌਲਾ ਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਅਦਾਦੋ ਸ਼ੁਮਾਰ ਇਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਹਜ਼ਾਰਾ ਕੇਸ ਐਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਦਰਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡ ਹਰੀ ਗੜ੍ਹ ਥਾਨਾ ਖਮਾਣੋਂ ਦਾ ਇਕ ਫੌਜੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ । ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਰੀਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਗਈ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਤਲ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਤਕ ਦੀਆਂ ਵੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਹੀ ਦਾ ਵਾਕਾ ਹੈ 16 ਜਨਵਰੀ 1965 ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਹਲਕੇ ਵਿਚ D.S.P. ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਖਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਹੁਟੀ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਿੰਡ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਜਦੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਗਈ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਥਾਣੇ ਅੰਦਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਫੇਰ ਛਡਿਆ। 9 ਫਰਵਰੀ, 1965 ਦਾ ਵਾਕਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨੇ ਧੂ ਕੇ ਲਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਕਢਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ਖਮੀ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜੇ ਤਕ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਬਠਿੰਡਾ ਥਾਣਾ ਫੂਲ ਵਿਚ ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਦੋ ਕਤਲ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕੋਈ ਪੁਛਦਾ ਤਕ ਨਹੀਂ। ਦਿਨ ਦੇ 12 ਵਜੇ ਪਿੰਡ ਸੇਲਬਰਾ ਦੇ ਨੰਬਰਦਾਰ ਦਾ ਕਤਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਪਿੰਡ ਪਕੀ ਸੜਕ ਤੇ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਥਾਨਾ 3 ਮੀਲ ਹੈ ਪਰ ਵਕੂਏ ਤੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

1.00 p.m.। ਜਿਹੜਾ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਉਥੇ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਐਸ. ਪੀ., ਆਈ.ਜੀ. ਵਗੈਰਾ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਕੁਰਪਟ ਹੈ । ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿਉ। ਮਗਰ ਕੋਈ ਇਨਕੁਆਇਰੀ ਹੁਣ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਕਤ ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਨੇ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਈਸੰਸ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਲਾਈਸੰਸ ਕੈਂਸਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਬਲਾਕ ਸੰਮਿਤੀਆਂ ਔਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਬਦਸਤੂਰ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਫਲਦੀ ਫੂਲਦੀ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਔਰ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਤੇ ਮੁਤੱਲਿਕ ਔਰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਕ ਪੰਜ ਪੰਜ ਅਫ਼ਸਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਮੌਕੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਥੇ ਕੋਈ, ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਅਟੈਂਡ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣਾ ਫੰਕਸ਼ਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ।

ਇਕ ਜਿਹੜਾ ਪਟਵਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਿੰਡ ਦਾ ਖੁਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜਦ ਰਜਿਸਟਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਰ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਪੱਤਰ ਪਟਵਾਰੀ ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 40 ਤੋਂ 400 ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਕੇ ਰਜਿਸਟਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਗਰ ਦਰਜ ਕੋਈ ਰਜਿਸਟਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਨ-ਕੁਆਇਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ।

ਪੈਪਸੂ ਤੋੜਨ ਦੀ ਅਸੀਂ ਹਾਮੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਇਸ ਵਲ ਕੋਈ ਖ਼ਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ, ਮਗਰ ਇਥੇ ਰੋਜ਼ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੀਜਨ ਦਾ ਝਗੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਹਰਿਆਨੇ ਵਾਲੇ ਹਰਿਆਨਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਖਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਵਾਂਗਾ ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਮੈਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਹੈ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਟੈਨੇਂਸੀ ਐਕਟ ਬਾਰੇ । ਜਦ ਉਹ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਬਕਾਇਆ ਜ਼ਮੀਨਾਂ

[ਕਾਮਰੇਡ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ]

ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ । ਮਗਰ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਗਿਲਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਟੈਨੇਂਸੀ ਐਕਟ ਵਿਚ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੋਈ 8 ਤਰਮੀਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਔਰ ਜਿਹੜਾ ਉਸਦਾ ਪਰਪਜ਼ ਸੀ ਉਹ ਖਤਮ ਕਰ ਛੱਡਿਆ ਹੈ । ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਸਜੈਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਬਾਰੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਹੀ ਐਕਟ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਦ ਅਗਰੇਜ਼ ਇਥੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਜ਼ਮੀਨ ਬਾਰੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਔਰ ਉਹ 100 ਸਾਲ ਤਕ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ (ਘੰਟੀ) ਮਗਰ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਸਾਲ ਐਕਟ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਤਰਮੀਮ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਔਰ ਨਾ ਹੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸੁਧਰਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਦਾ ਦਮ ਭਰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਠੋਸ ਕਦਮ ਚੁਕੋ । ਜਿਹੜੀ ਸੀਮੇਂਟ ਫੈਕਟਰੀ ਤੁਸੀਂ ਪਬਲਿਕ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹੋ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪਾ ਸਕਣ।

ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ (ਜਹਾਨ ਖੇਲਾਂ) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜੋ ਆਪ ਨੇ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਪ੍ਰਬੰਧ ਕਲੀਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਗਰ ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਰਾਹੀਂ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੇ ਇਲਕਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁਦਾਖਲਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਬਲਾਕ ਨੰਬਰ 2 ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤਅਲੁਕਾਤ ਸਨ—ਤਅੱਲੁਕਾਤ ਹੋਣ ਭੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਗ ਦੇ ਵਿਚ ਅੰਬਾਂ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਟਹਿਣੀ ਨੂੰ ਸਤ ਸਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅੰਬ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੇ ਘਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ, ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹੜੀ ਸਰਪਲਸ ਹੋਣੀ ਸੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੇ ਲਕੋਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੁਦਾਖ਼ਲਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਸਮਾਂ ਮੁਕਰਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵੋਟਰ ਦਾ ਨਾਮ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਜਾਂ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਲੇਕਿਨ ਉਥੇ ਇਕ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫ਼ਸਰ ਨੇ ਉਸ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਆਰਡਰ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵੋਟਰ ਦਾ ਨਾਮ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਦਾ ਵੋਟਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫੇਰ ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਪੋਲਿੰਗ ਹੋਈ ਉਸ ਦਿਨ ਇਕ ਐਸੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਵੋਟ ਪੋਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫ਼ਸਰ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬੈਜ ਨਾਥ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਛੁਟੀ ਦਵਾਈ ਗਈ ਔਰ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਦੋਂ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵੋਟਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬੜਾ ਪਰੈਸ਼ਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਸਾਂਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੋਟਰਾਂ ਤੇ ਦਬਾ ਪਾਇਆ । ਜੁਆਇੰਟ ਰਜਿਸਟਰਾਰ, ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਉਥੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਔਰ ਬੈਂਕਾਂ ਵਲੋਂ ਚੁਣੇ ਗਏ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਉਸੇ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵੋਟ ਦਿਉ। ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਔਰ ਉਹ ਵਾਪਸ ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫ਼ਸਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮਦਾਖਲਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਸਗੋਂ ਭੈੜੇ ਰਵੱਈਏ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਇਆ ਔਰ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ । ਇਕ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦਾ ਲੜਕਾ ਵੋਟਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਬੁਲਾ ਕੇ

ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾ' ਵੋਟ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦੇਵੇ । ਇਥੋਂ ਤਕ ਮਦਾਖਲਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਹੋਮਗਾਰਡ ਦੇ ਆਨਰੇਰੀ ਕਮਾਂਡਰ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਲੇਕਿਨ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਉਹ ਕਾਮਯਾਬ ਫੇਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ।

डाक्टर मंगल सेन : डिप्टी स्पीकर साहिबा, कोरम नहीं है ।

(ਕੋਰਮ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵਜਾਈ ਗਈ)

ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ : ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਮ ਪਿਆਲਾ, ਹਮ ਨਵਾਲਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਹਾਰ ਗਏ ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਸ ਦੀ ਪੈਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਮਵਾਦ ਬਨਾਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਲਗੇ । ਜਿਹੜੇ ਉਥੇ ਫਾਰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਲਾਕ ਦੇ ਕਲਰਕ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਫਾਰਮ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਜਾ ਮਗਰ ਕਲਰਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੇਸ਼ਕ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫ਼ਸਰ ਹੋ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਰਸੀਦ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਉਥੋਂ ਦੇ ਫਾਰਮ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ । ਚੁਨਾਂਚੇ ਉਸ ਨੇ ਰਸੀਦ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਥੇ ਫਾਰਮ ਦਿੱਤੇ । ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਨਾਜ਼ਾਇਜ਼ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਮਗਰ ਉਹ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ । ਜਿਥੇ ਐਡਮਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਫ ਸੁਥਰੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿਤ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਆਪਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਹੋਈ ਹੈ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨਫੀਰੀਅਰ ਈਵੈਕਵੀ ਲੈਂਡ ਦੇਣੀ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਵਿਚ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਛਾਂ ਪਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਗ਼ਲਤ ਹੋਈ ਹੈ । ਲਗਾਤਾਰ ਡੇਢ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਹ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਲਮਕਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਬਜਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਸਬੰਧੀ ਸਾਰੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ । ਪਰ ਮਾਰਚ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਰਖ ਲਈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਮੀਟਿੰਗ ਇਨਫੀਰੀਅਰ ਲੈਂਡ ਦੇ ਬਾਰੇ ਭੀ ਤਿਨ ਵਜੇ ਰਖ ਲਈ। ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਐਡਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਮਗਰ ਦੋ ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦੋ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਬੁਲਾ ਕੇ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਨੀਤੀ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਏਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਕਾਫੀ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਮਗਰ ਮੈਂ ਕੁਝ ਇਕ ਸੁਝਾਉ ਹੋਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਗਰ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗਾਈ ਰੋਕਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਮਿਲੇ । ਵਪਾਰੀ ਜਿਹੜੇ ਸਟਾਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਈਸੈਂਸ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸਟਾਕ ਗੌਰਮੈਂਟ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਹਿਸਾਬ ਰਖਣ ਤਾਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਲੋੜ ਪਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਕਿਤਨਾ ਹੈ ਔਰ ਉਹ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ : ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ ਜੀ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਖਤਮ ਕਰੋ । (The hon. Member, Chaudhri Ram Rattan Should please finish his speech within one minute.)

ਚੌਧਰੀ ਰਾਮ ਰਤਨ : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਜੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹਲਵਾਹਕ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਕੰਡੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਐਸਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮਗਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਇਨਫੀਰੀਅਰ ਈਵੈਕੁਈ ਲੈਂਡ ਸੀ ਉਹ ਇਨਫੀਰੀਅਰ ਈਵੈਕੁਈ ਲੈਂਡ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜੰਗਲਾਤ ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਥੋੜੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਤੇ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਸਿਰਫ ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਕੰਡੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜੋ 85 ਫੀ ਸਦੀ ਹਰੀਜਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (ਘੰਟੀ) ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੈਂ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦਰਦ (ਖੰਨਾ, ਐਸ. ਸੀ.) : ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਅਸੀਂ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਬਜਟ ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬੜਾ ਚਰਚਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹਰਿਆਣੇ ਨਾਲ ਬੜੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਫੈਕਟਰ ਇਸ ਵਿਚ ਇੰਟਰੋਡਿਊਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੈਪਸੂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਧੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਇਧਰ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ੋਨ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਕੋ ਸੈਕਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਅਤੇ ਧੱਕਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ Booker T. Washington ਇਕ ਨੀਗਰੋਜ਼ ਦਾ ਲੀਡਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਰੀਐਕਸ਼ਨਰੀ ਅਤੇ ਪਿਛੇ ਖਿਚੂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦੇ ਗਰੀਬ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੈਕਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੁਲਿਟੀਕਲ ਪਾਵਰ ਸ਼ੇਅਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ, ਜੋ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨਫਲੂਐਨਸਿੰਗ ਪਾਵਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਕਨਾਮਿਕ ਪਾਵਰ ਸ਼ੇਅਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਕਸਵਟੀ ਤੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਜੇ ਪਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪਰਤਖ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪਾਵਰ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਪਾਵਰ ਕਿਸੇ ਭੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸੱਚਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਡਾਕਟਰ ਗੋਪੀਚੰਦ, ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਹੁਣ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਆਈ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਨਾਲ, ਨਾ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਪਾਵਰ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਕਨੌਮਿਕ ਪਾਵਰ ਸ਼ੇਅਰ ਕਰਨ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕੀਤੀ । ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਮੌਜੂਦਾ ਮਨਿਸਟਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈ ਲਓ। ਕਿਤਨੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਪੂਰਾ ਮਨਿਸਟਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਿਸ ਕੋਲ ਹਰੀਜਨ ਆਪਣਾ ਦੁਖ ਰੋ ਸਕਨ । ਜਦੋਂ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਮੁਸੀਬਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਹੋਵੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਜਨਰਲ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਰੀਜਨ ਹੀ ਡਟ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਅਤੇ ਇਕਨੌਮਿਕ ਪਾਵਰ ਦੀ ਤਕਸੀਮ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਗਨੋਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੌਧਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿਘ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 42 ਲਖ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਲੀਡਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਨੇ ਇਕ ਭਿਖਾਰੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਪਟੀ ਮਨਿਸਟਰੀ ਹੀ ਕਬੂਲ ਕਰਕੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ

ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ 17 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਦਰਅਸਲ ਮਸਲਾ ਕੀ ਹੈ ਇਹ ਭੀ ਲਭਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਹਰੀਜਨਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਇਕਨਾਮਕ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਹੈ, ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਮਸਲਾ ਦੂਸਰੀ ਥਾਂ ਤੇ ਹੈ। ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਦਾ ਮਸਲਾ ਇਕਨੌਮਿਕ ਮਸਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਹਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਡੀ.ਸੀ. ਕਿਤਨੇ ਲਏ ਹਨ, ਪੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਅਫ਼ਸਰ ਨਾਮੀਨੇਟਿਡ ਕਿਤਨੇ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਕਿਤਨੇ ਐਸ. ਪੀ. ਸਾਡੇ ਬਣਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਪੁਛਦੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ 21 ਫੀਸਦੀ ਰੈਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਤੇ 10 ਫੀਸਦੀ ਜੋ ਤਰਕੀਆਂ ਵਿਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਕੀਤੀ ਉਹ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਤੇ ਛੂਆਛਾਤ ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਇਕ ਹੀ ਗੱਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕਨਾਮਿਕ ਜ਼ਰਾਏ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹਿਸੇਦਾਰ ਬਣਾਉ ਤਾਂ ਹੀ ਸਾਡਾ ਕਲਿਆਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ 386 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਟੈਮਪਰੇਰੀ ਟੈਕਸੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਰਾਹੀਂ ਇਕਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ 114 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮੈਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਇਸ ਨਾਲ ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਕਾਨ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਤਲਕ ਹੈ ਜੇਕਰ ਪੰਜ ਜੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਫੈਮਿਲੀ ਤਸੱਵਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਮਕਾਨਾਂ ਲਈ ਹਰੀਜਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਅਰਬ 30 ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬਿਜ਼ਨਸ ਲਈ ਇਕ ਫੈਮਿਲੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਇਕ ਅਰਬ 30 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਇਹ ਕੁਲ 260 ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਹੜਾ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਜਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੀ ਫੈਮਿਲੀ 12 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲਗ ਭਗ 14, 15 ਕਰੋੜ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਐਨਾ ਕੁਝ ਸਰਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਲਾਰੇ ਲਾਕੇ ਠੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਸਕੀਮ ਮੈਂ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਤੇ ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਉਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰੇ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰੈਵੋਲਿਊਸ਼ਨ ਆਈ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆਈ ਰੂਸ ਵਿਚ ਜਾਂ ਚੀਨ ਵਿਚ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਲਿਆਂਦਿਆਂ ਆਈ। ਭੁੱਖੇ ਮਰਦੇ ਲੋਕ ਹੀ ਰੈਵੋਲਿਊਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਸਟੇਜ ਐਸੀ ਵੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਗਰੀਬ ਹਰੀਜਨ ਜੋ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਦਬੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕਨਾਮਿਕ ਕੰਨਡੀਸ਼ਨ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿਛਲੇ 17 ਸਾਲ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਸ਼ੈਡੂਲਡ ਕਾਸਟਸ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਐਸਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਉ ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰੇ ਕਿ ਪਿਛਲੇ 17 ਸਾਲ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਇਕ-ਨਾਮਿਕ ਕੰਨਡੀਸ਼ਨ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਹਰਿਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੀ ਵਜਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਈ ਕਮੇਟੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਸਾਡੇ ਸਵਰਗੀਆ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹਰੀਜਨ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਤਕਰੀਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹਰੀਜਨਾਂ ਲਈ ਉਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀਆਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਇਕ

[ਸਰਦਾਰ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦਰਦ]

ਸ਼ੇਅਰ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ :

ਜ਼ਾਹਦ ਪੀਤਾ ਗਿਆ ਔਰ ਕਹਿਤਾ ਗਿਆ

ਬੜੀ ਬੇਮਜ਼ਾ ਹੈ—ਯੇਹ ਅਛੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਹਰ ਹਰੀਜਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹੈ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਗੱਲ ਨਾਲ ਉਹ ਸਹਿਮਤ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਜਨਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕਨਾਮਿਕ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਹਰੀਜਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਸਕੀਮ ਮਨਿਸਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ ਭੇਜੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਜੇਕਰ ਉਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਇਮਪਲੀਮੈਂਟ ਕਰ ਦਿਉ ਤਾਂ ਉਹ ਹਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਲਨਾਈਜ਼ ਕਰ ਦਿਓ । ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕੌਮੀਕਰਨ ਕਰ ਦਿਓ ਤਾਂ ਆਪੋ-ਜ਼ੀਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਕਿ ਕੋਲਡ ਸਟੋਰੇਜ, ਸਿਨਮੇ , ਬਿਗ ਇੰਡਸਟਰੀ, ਅਰਬਨ ਪਰਾਪਰਟੀ ਤੇ ਬੈਂਕਸ ਵਗੈਰਾ ਨੈਸ਼ਨਲਾਈਜ਼ ਕਰੋ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ੋਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਧਕਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਨਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਇਥੇ ਠੀਕ ਢੁਕਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕੁੜੀਆਂ ਸਨ। ਇਕ ਜਟ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਘੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੰਧਾਰਾ ਲੈਕੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਰਸਾਤ ਦਾ ਮੌਸਮ ਸੀ ਪਰ ਬਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਸੋਕਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੱਟੀ ਦੇ ਘਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਕੁੜੀ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਰੱਬਾ ਮੀਂਹ ਪਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਸਾਡੀ ਫਸਲ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਹ ਆਦਮੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਰੱਬ ਕਰਕੇ ਬਾਰਸ਼ ਪੈ ਜਾਵੇ । ਜਦੋਂ ਉਹ ਘੁਮਾਰ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਾੜੀ ਮਾੜੀ ਬੂੰਦਾ ਬਾਂਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ । ਉਸ ਦੀ ਕੁੜੀ ਘੁਮਾਰੀ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਜੇ ਬਰਸਾਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਆਵੀ ਕਚੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਵਾ ਗਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਹ ਆਦਮੀ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਰੱਬ ਕਰਕੇ ਬਰਸਾਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਵਕਤ ਉਹ ਮੁੜ ਘਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਔਰਤ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤੁਹਾਡਾ ਚਿਹਰਾ ਉਤਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸੁਖ ਤਾਂ ਹੈ ? ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਿਸੇ ਸੂਰਤ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਬਰਸਾਤ ਪੈ ਗਈ ਤਾਂ ਘੁਮਾਰੀ ਮਰ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਬਰਸਾਤ ਨਾ ਪਈ ਤਾਂ ਜੱਟੀ ਮਰ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜੋ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਐਸੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹਨ। ਸੋ ਇਸ ਲਈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਗਰੀਬ ਮਰ ਜਾਣਗੇ ਜਾਂ ਅਮੀਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਹਾਈ ਪਾਵਰ Law ਕਮੀਸ਼ਨ ਮੁਕਰਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਵੇਖੇ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ ਜੋ ਸ਼ੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਦ ਹੀ ਸ਼ੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆ ਸਕਾਂਗੇ ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹਰੀਜਨ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹੋਰ ਬਰਾਦਰੀਆਂ ਦੇ ਹਨ ਬਚ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਜਵਾੜੇ, ਮਹਾਰਾਜੇ, ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਜ਼, ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ, ਲਖਪਤੀ, ਤੇ ਕਰੋੜ-ਪਤੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਹੀ ਬਚਨਗੇ । ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਲਿਆਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿਉ (ਘੰਟੀ) । ਬਸ ਜੀ ਮੈਂ, ਇਕ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਲਾਰਡ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਜੋ ਦੂਸਰੀ

ਲੜਾਈ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜਰਨੈਲ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਦੂਜੀ ਜੰਗੇ ਅਜ਼ੀਮ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ Nation ਵਲੋਂ ਚਰਚਲ ਨੂੰ ਟਰੀਬਿਊਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ :—

"We Soldiers hate these politicians".

ਜਦੋਂ ਦੂਜੀ ਵਰਲਡ ਵਾਰ ਦੇ ਬਾਅਦ ਬ੍ਰਿਟਸ਼ ਨੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਚਰਚਲ ਨੂੰ ਟਰੀਬਿਊਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਹ ਟਰੀਬਿਊਟ ਫੀਲਡ ਮਾਰਸ਼ਲ ਮੌਂਟਗੁਮਰੀ ਨੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ । ਇਹ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਚੀਫ ਆਫ ਦੀ ਆਰਮੀ ਸਟਾਫ ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਚਰਚਲ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ 'We soldiers hate these politicians.' ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਸ਼ਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਚਰਚਲ ਵੀ ਪੋਲੀਟੀਸ਼ਨ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਇਸ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ he is bitterly hated by these politicians. ਇਸ ਦੀ ਅਗੇ ਬੈਕ ਗਰਾਊਂਡ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਰਮਨੀ ਦੀ ਫੌਜ ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਆਰਮੀ ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਈ। ਮੌਂਟਗੁਮਰੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਆਰਮੀ ਹਥਿਆਰ ਅਤੇ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਟੀਆ ਸੀ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਫੌਜ ਜਰਮਨ ਫੌਜ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ 10 ਮਿੰਟ ਜਮਕੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਫੌਜ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਰੀਟਰੀਟ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਜਦੋਂ ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦੇ ਵਾਰ ਸੈਕਟਰੀ ਨੇ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਵਿਚ ਸਟੇਟਮੈਂਟ ਦਿਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਆਰਮੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ ਭੇਜੀ ਗਈ, ਉਹ ਇੰਨੀ ਵੈਲਇਕੁਇਪਡ ਅਤੇ ਵੈਲ-ਟਰੇਂਡ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਬੈਸਟ ਫੌਜ ਨੂੰ ਡੀਫੀਟ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇੰਨਾ ਵੱਡਾ ਝੂਠ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਆਦਮੀ ਹੀ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਪੁਲੀਟੀ-ਸ਼ਨਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਨਾਹ ਛੁਪਾਉਣ ਲਈ ਕੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਜੰਗੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨੀ ਸਿਵਿਲ ਗੌਰਮਿਟ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਗੁਮਰਾਹ ਕੀਤਾ । ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਕਸਪੀਰੀਐਂਸਡ ਅਤੇ ਕਾਬਲ ਜਨਰਲਜ਼ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਮੋਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰੋਮੋਸ਼ਨ ਨੂੰ ਡੀਜ਼ਰਵ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੀਮੋਟ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਜਨਰਲਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਫਰੰਟ ਤੋਂ ਦੂਜਾ ਫਰੰਟ ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਨ ਰੀਟਰੀਟ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ, ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਫੌਜ ਵਿਚ ਟੈਰਰ ਫੈਲ ਗਈ। ਪੁਲੀਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗ਼ਲਤੀ ਦਲੇਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤਸਲੀਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਬਲਕਿ ਉਸ ਉੱਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਡਿਪਟੀ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿਸਟਰੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰੀਪੀਟ ਹੋਈ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । (ਘੰਟੀ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਇੰਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਫਸਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕੰਮ ਕਰਵਾਏ ਅਤੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬਦਨਾਮ ਹੋਣਾ ਪਿਆ । ਉਹ ਇੰਨਾ ਪਾਵਰਫੁਲ ਸੀ ਕਿ ਅਫ਼ਸਰ ਤਾਂ ਕੀ, ਪੁਲੀਟੀਸ਼ਨਜ਼ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਸਨ । ਜਦੋਂ ਦਾਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਫਾਈਂਡਿੰਗਜ਼ ਆਈਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਪਾਲੀਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਊਪਰ

[ਸਰਦਾਰ ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦਰਦ]

ਨਹੀਂ ਲਈ, ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਆਨੈਸਟੀ ਦਾ ਤਕਾਜ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪਾਲੀਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਫਾਦ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਫਸਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕੰਮ ਕਰਾਏ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਕੰਧੇ ਉੱਤੇ ਲੈਂਦੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿਮੇਂਦਾਰੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੇ ਕੰਧੇ ਉੱਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤੀ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੌਰਮਿੰਟ ਬੈਂਚਾਂ ਵਲੋਂ ਅਤੇ ਆਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਬੈਂਚਾਂ ਵਾਲੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕੋਸਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਕਿੰਨਾਂ ਚੰਗਾ ਬਜਟ ਬਣਾ ਲਈਏ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਕ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਦੋਂ ਤਕ ਕੋਈ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ।

श्री मंगल सेन (रोहतक): उपाध्यक्षा महोदया, आज हाउस में बजट पर बहस का छठा दिन है । मैंने हाउस में दोनों तरफ से बोलने वाले सदस्यों के विचारों को बड़े गौर से सुना । मैंने कल मुख्य मन्त्री जी का रिकार्ड भी बड़े गौर से सुना ।

Deputy Speaker ; Please withdraw these words.

श्री मंगल सैन : मैं रिकार्ड का शब्द वापस लेता हूँ। पिछली सरकार बदली। लोगों ने संतोष का सांस लिया। उस सरकार की तबदीली के बाद जनता कुछ प्रसन्न हुई, लोगों को आराम मिलने की आशा हुई । लोग महसूस करते थे कि अब आतंक से बच जायेंगे । उस वक्त एक आदमी का राज था । उसी की हिम्म पर सारा काम होता था । लोग भी उसको कोसते थे । मैं भी पिछली सरकार को कोसता था लेकिन मैं जिस संस्कृति का पुजारी हूँ उसके अनुसार मृत व्यक्ति की निन्दा नहीं करनी चाहिए बल्कि उसकी प्रशंसा ही करनी चाहिए उसके बाद नए मुख्य मंत्री कामरेड रामकिशन बने । उन्होंने जालन्धर में महात्मा गांधी, जोकि हमारे राष्ट्रपिता हैं, की मूर्ति के सम्मुख सौगन्ध खाई और पंजाब की जनता को विश्वास दिलाया कि उनकी सरकार प्रशासनिक ढंग से कार्य करेगी और प्रशासन गंगा की तरह पवित्र बना देंगे । डिप्टी स्पीकर साहिबा, यह सुन कर लोगों को बहुत खुशी हुई । लोग महसूस करने लगे कि उनको इन्साफ मिलेगा, लोगों को पुलिस द्वारा नाजायज सताया नहीं जाएगा । गरीब लोगों को ऊपर उठने का मौका मिलेगा । इन बातों को सुने हुए चन्द ही महीने मुश्किल से निकले थे कि लोगों की महंगाई ने कमर तोड़नी शुरू कर दी । पंजाब के गांवों और शहरों में इसके विरुद्ध आवाज उठी । इसके विरुद्ध प्रदर्शन भी हुए। लोगों ने रोष प्रकट करने के लिये हड़तालें भी कीं और कई जगहों पर भूख हड़तालें भी हुई । डिप्टी स्पीकर साहिबा, अच्छी एडमिनिस्ट्रेशन भाषणों से नहीं देखी जाती । जनता यह नहीं देखती कि वह कैसी पोशाक पहनते हैं, कैसी शक्ल है, अपनी मूंछें किस तरह से फड़काते हैं। लोग इस तरह से संतुष्ट नहीं होते हैं। अवाम का इन बातों से कोई ताल्लुक नहीं है । जनता यह चाहती है कि उनको रोजमर्रा की चीजें मिलती रहें । यह तो समाजवाद का राज्य चाहते हैं। मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि आजकल जनता की भलाई कौन सोचता है । इस बात का अन्दाज़ा लगाया जा सकता है कि इन के समय भी वह लोगों को रोजमर्रा की चीजें मुहैय्या नहीं कर रहे

हैं मुलाज़मों को महंगाई के कारण राहत नहीं मिल रही है। सरकार ने लोगों को सस्ते दामों पर डिपो तो खोल दिये हैं लेकिन वहां पर चीज़ें नहीं मिल रही हैं। मैं समझता हूँ कि यह सरकार पिछली सरकार जैसी ही है। (विघ्न) इस वक्त चौधरी सुन्दर सिंह कुछ कहना चाहते हैं। मैं उन से प्रार्थना करना चाहता हूँ कि वह मेरी बातों की ओर ग़ौर से ध्यान दें। मैं निवेदन करना चाहता हूँ कि इस हाउस में गुरदासपुर की सियासत का ही ज्यादा चर्चा चलता रहा। पिछले गृह मन्त्री के पापों की कहानी पंजाब के लोगों के मुंह पर है। दास कमीशन की रिपोर्ट में लिखा हुआ है कि वह कुरप्ट थे। वह अब कई तरह की बातें करते हैं। मैं उन से पूछना चाहता हूँ कि उनके अहद में पिंगलवाड़ा को किस तरह सिनमा में तबदील कर दिया गया था। वह भी लोकल मिनिस्टर रहे। उन्होंने इन्वैस्टीगेशन के बग़ैर कई कमेटी के ग्रानरेबल मैम्बरों को डिस्क्वालीफाई किया। बटाला के कुछ म्युनिसिपल कमिश्नरज़ को म्युनिसिपल एक्ट 1911 की धारा 16 के अधीन बिना नोटिस दिये और बिना एक्सप्लेनेशन लिये निकाल दिया। जब सुप्रीम कोर्ट से जूत पड़ा तो—(विघ्न) डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं इस चक्कर में नहीं पड़ना चाहता हूँ, मैं इतनी ही अर्ज़ करना चाहता हूं कि कुछ लोगों को चार्जशीट किया गया। यह सरकार कहती थी कि हम उनको सज़ा देंगे। किसी को मुआफ नहीं करेंगे। इसके बारे में कामरेड राम किशन ने क्या किया? दास कमीशन ने अपना फैसला दिया। उसके ऊपर एक कमेटी बनाई गई जिसका हैड कृष्णास्वामी बनाया गया। उसने अपनी रिपोर्ट तैयार की। वह रिपोर्ट हाई कमांड को भेजी गई। यहां हाउस में सवाल पूछा गया था तो मुख्य मंत्री ने कहा कि यह सीक्रेट डाकूमेंट है। दास कमीशन ने अपनी सारी प्रोसीडिंग्ज़ ओपन कीं लेकिन अब यह सब चीज़ें सीक्रेट होती जा रही हैं। इसकी वजह साफ है कि मुख्य मन्त्री साहिब इनके गुनाहों को मुआफ करना चाहते हैं क्योंकि इन लोगों ने गुप्त रूप से मुख्य मंत्री की सहायता करने के लिये वायदा किया हुआ है। मैं सरकार से पूछना चाहता हूँ कि वह इनको नाजायज़ ढंग से क्यों शैल्टर दे रहे हैं। उस कमेटी की रिपोर्ट हाउस के टेबल पर क्यों नहीं रखी जाती है? अब हमारी सरकार की ओर से ट्रांजेक्शन्ज़ की लीगल वैलिडिटी देखने के लिये एक कमेटी बनाई गई है जिसका हैड श्रीवास्तवा बनाया गया है। इसी तरह से उनके द्वारा सब गुनाहों को छुपाने के लिये किया जा रहा है। यहां पर अब सरकार स्पेशल कमेटी बना रही है। मैं आपको बताऊं कि कितनी कमेटियां इन्होंने बना रखी हैं। विजीलैंस कमिशन, लैंड डीवैल्पमेंट एंड सीड कारपोरेशन, कास्ट आफ प्रोडक्शन कमेटी, हरियाना डीवैल्पमेंट कमेटी, डिस्ट्रिक्ट डीवैल्पमेंट कमेटियां, स्माल स्केल इंडस्ट्रियल कमेटीज़, हाई पावर और एक्सपोर्ट प्रोमोशन कमेटी, और न जाने कौन कौन सी कमेटियाँ इन्होंने बना रखी हैं। लेकिन इनका परिणाम क्या निकल रहा है, परिणाम वही ढाक के तीन पात। इन्होंने पंजाब के अवाम के साथ बड़ा धोखा किया है? कहते हैं कि सरदार प्रतापसिंह कैरों बुरे थे, मैं भी कहता हूँ कि बुरे थे और पहले भी कहता था क्योंकि उन्होंने इम्प्रूवमैंट ट्रस्ट्स में, सबार्डीनेट बोर्ड में, पब्लिक सर्विस कमिशन में और एडवोकेट जैनरल की अप्वायंटमेंट में ऐसा एलीमैंट लगा रखा था जो कि पोलीटिकली डिस्ग्रंटल्ड था। पोस्टें

[**श्री मंगल सेन**]

पबलिक सर्विस कमिशन के परव्यू से निकाल कर डिस्ग्रंटल्ड एलीमेंट भरती कर दिया लेकिन मैं कामरेड साहिब से पूछना चाहता हूँ कि इन्होंने भी भिवानी के इम्प्रूवमेंट ट्रस्ट का चेयरमैन क्यों ऐसा आदमी एप्वायंट किया है जोकि पोलीटीकली डिस्ग्रंटल्ड है। इन्हों ने भी दोआबिया साहिब को पसंद नहीं किया, क्यों इसलिये कि वह सरदार प्रतापसिंह का आदमी था ? कौशल साहिब को क्यों एडवोकेट जनरल एप्वायंट किया गया ? क्या उन के मुकाबले का और कोई वकील पंजाब में नहीं मिलता था ? पंजाब में सरासर पोलीटिकल फेवरटिज्म हो रहा है। जिन गुनाहों और पापों के कारण सरदार प्रतापसिंह कैरों बदनाम था कामरेड साहिब की हकूमत भी वही पाप और गुनाह करती दिखाई दे रही है । कुरुक्षेत्र यूनिवर्सिटी में भी पोलीटीकल आदमी लगाया गया है । चाहिए था कि किसी स्कालर को लगाते, कोई मैन आफ लैटर्ज़ लगाया जाता, किसी ऐसे आदमी को लगाया जाता जो कि ऐजूकेशनिस्ट होता। जान बूझ कर ऐजूकेशन- इन्स्टीच्यूशन्ज़ में जहां पर शुद्ध और पवित्र तौर पर शिक्षा मिलनी चाहिए राजनैतिक पक्षपात किया जा रहा है। मैं आप के द्वारा डिप्टी स्पीकर साहिबा, बताना चाहता हूँ कि इन्हें पता नहीं है कि इसका परिणाम क्या निकलने वाला है । नवयुवक जिनका हृदय बहुत स्वच्छ और साफ होता है उनके कोमल हृदय में ऐसी बातें अंकित की जा रही हैं जिससे देश का भला नहीं होगा । यहां पर बहुत चर्चा किया गया है कि पिछले 8,9 महीनों में हमने पंजाब की आमदनी बहुत बढ़ा दी है कि साहिब यहां पर बहुत शान्ति और ला एंड आर्डर रहा । डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं कैरों साहिब के जमाने की बात तो नहीं करता वह तो पुरानी बातें हैं। आप अब भी रोज़ अखबारों में पढ़ती हैं कि किस तरह से पुलिस लोगों को घरों से बुला कर उनको टारचर करती है उनको सताती है कि बेचारे दम तोड़ देते हैं और डाक्टर बयान दे देते हैं कि साहिब वह तो हार्ट फेल्योर से मर गया । कोई कहता है कि साहिब उसने कुत्ते मारने की गोली खा ली । मैं अर्ज़ करता हूँ कि ला एंड आर्डर का बहुत बुरा हाल हो गया है । सांपले का थाना आपने सुना होगा । कह रहे हैं कि एडमिनिस्ट्रेशन को गंगा की भांति पवित्र बनादेंगे। मैं कहता हूँ कि यह तो गंदे नाले की सढ़ांध से भी ज्यादा खराब हो गई है । थानेदार जो कि ला एंड आर्डर का कस्टोडियन होता है कानून शिकनी करने वाले को सज़ा दिलवाता है उस थानेदार के खिलाफ कुरप्शन की शिकायत थी लेकिन जब उसको पकड़ने के लिये पहुंचे तो वह दीवार फांद कर भाग गया । मैंने कहा भई क्या बात है थानेदार दार साहिब दीवारें फांदते फिरते हैं तो वह कहने लगे कि, 'थानेदार ने होर की करना ए दीवारां हीं टप्पणियां ने ।" झज्जर म्यूनिसिपलटी में गुन्डागरदी होती है। पुलिस गुंडों को और कानून शिकनी करने वालों को प्रोत्साहन देती है। मेरे दोस्त पंडित चिरंजीलाल ने सोनीपत की बात दोहरा दी है । वहां पर डाका पड़ा, एक नौजवान का कत्ल हो गया, नौजवान की बुढ़िया मां डाकुओं ने मार डाली और नौजवान के बूढ़े बाप को गश पर गश आ रही है और वह आज भी बहोश पड़ा हुआ है गुनाहगारों का, जुर्म करने वालों का अभी तक पता नहीं लगा । कहते हैं जी कि कामरेड साहिब के राज में सब अच्छा है । शांति और संतोष है कुछ गड़बड़ नहीं होती। मुझे रंज होता है; कहते हैं कि मैं देश में समाजवाद लाना चाहता हूँ गरीबों को ऊपर उठाना चाहता हूँ। डिप्टी स्पीकर साहिबा, समाजवाद की परिभाषा संसार के सभी देशों में तो एक ही है लेकिन हिन्दोस्तान में

समाजवाद की परिभाषा भिन्न है और पंजाब में समाजवाद की परिभाषा बाकी के हिन्दोस्तान से भी अलग है । यहां समाजवादी समझे जाते हैं कर्म चंद थापड़ एंड कम्पनी, राए बहादुर जानकीदास जो समाजवादी समझे जाते हैं । उस दिन मैंने आपकी बात मान ली थी और मैंने बात बदल दी थी लेकिन आज फिर रीपीट करता हूं । मैंने २७-२-६५ को कहा था आज मार्च की 12 तारीख हो गई है आज तेरह चौदह दिन हो गए हैं उस बात को किये हुए लेकिन मेरी बात का सरकार पर कुछ असर नहीं हुआ । एटलस फैक्टरी के सामने भूख हड़ताल हो रही है सात आदमी पकड़े गए हैं । चूंकि हमारी सरकार समाजवादी है सोशलिस्ट है गरीबों का भला करना चाहती है इसलिये इसने गरीब मज़दूरों को पकड़ लिया है जो कहते हैं कि हमारा गुज़ारा, नहीं होता हमारा प्रोडक्शन कार्ड ठीक करो, लेबर वैलफेयर बोर्ड का इलैक्शन होना चाहिए । यहां पर उनकी पुकार सरकार को सुनाई नहीं देती । जब हम चौराहे में खड़े होकर कहते हैं तो वे सरमाएदार कहते हैं कि पुलिस हमारी ज़रखरीद है, गुलाम है, मिनिस्टर हमारी कोठियों में आकर खाना खाते हैं, ठहरते हैं । मैं सरदार हरेन्द्र सिंह की इनटेगरिटी पर डाउट नहीं करता मैं उनकी बात करता हूँ जोकि ऊपर से मोमन बने हुए हैं और अंदर से काफर हैं । मैं सामने बैठे हुए डिप्टी मिनिस्टर से पूछना चाहता हूँ कि क्यों साहिब आपने पिछले सात महीनों में पांच हज़ार रुपया टी॰ए॰ का बना लिया है और अभी कहते हो कि मुझे प्रोमोट करो, पूरा वज़ीर बनाओ, आप वहां दो बार हो आए आपको गरीबों की झोपड़ी में जाने का मौका नहीं मिला, तड़पते हुए गरीबों की आहें तुम्हारे कानों तक नहीं पहुंच सकीं, उन के साथ हमदर्दी जाहर करने के लिये आपकी ज़बान से एक शब्द तक नहीं निकला । राए बहादुर जानकी नाथ की कोठी पर रैफ्रीजेरेटर के ठंडे रसगुल्ले खाने के लिय चले गए, मुझे लज्जा आती है । या तो सरकार कह दे कि हमारे नज़दीक सोशलिज्म का मतलब यह है कि जो सरमाएदार है उसको और सरमाएदार बनाया जाए, जो जागीरदार है उस पर मेहरबानी करके और जागीर दी जाए जो राजे महाराजे पहले ही से माला माल हो रहे हैं उनको और माला माल किया जाए ।

Deputy Speaker : Please wind up.

श्री मंगल सेन : अच्छा जी, मैं कुरप्शन के बारे एक बात कह लूं । यह महकमा होम मिनिस्टर साहिब का है वह बैठे नहीं हैं । आपने कलानौर गांव में नरानां गांव का नाम सुना होगा, आप भी वहां पर जाती रही हैं । सारे एरिया को आप जानती हैं । वहां का सरपंच 3,500 रुपया गबन कर गया । मैं होम मिनिस्टर साहिब के पास पहुंचा, एग्रीकल्चर के भी वही मिनिस्टर हैं और पंचायतों के भी वही मिनिस्टर हैं इन्होंने इन्क्वायरी के लिये डिप्टी डायरैक्टर को भेजा । लेकिन जब वह कलानौर पहुंचा तो पीछे से तार आ गया कि वापस आ जाओ । वह कागज उसी बी. डी. ओ. को पकड़ा आया और उसने और सरपंच, ने जोकि दोनों मसेरे भाई खाने पीने वाले थे वह सारा रुपया डकार लिया । मैं सरदार दरबारा सिंह के पास फिर आया, उन्होंने इन्क्वायरी के लिये डायरेक्टर को भेजा । लेकिन अभी डायरेक्टर बिस्तर बांध कर जा ही रहा था कि चीफ मिनिस्टर साहिब ने उसको रोक दिया कि मत जाओ वह आदमी मेरी जान पहचान का है । डिप्टी स्पीकर साहिबा, 6 बार आर्डर हुए और 6 बार कैनसल हुए । मैं आन दी

[श्री मंगल सैन]

फ्लोर ग्राफ दी हाउस यह इल्ज़ाम लगाता हूँ कि आखिर में वह मुजरिम साबत हुआ। फिर कहते हैं कि हम एडमिनिस्ट्रेशन को गंगा की तरह पवित्र करेंगे, यह पवित्र करने जा रहे हैं या कि और भी ज्यादा गंदला करने जा रहे हैं। बहुत सी ऐसी मिसालें दी जा सकती हैं लेकिन आपका टाइम नहीं लेना चाहता।

कल मुख्य मन्त्री महोदय ने कहा कि हम हरियाणा को विकसित करना चाहते हैं और इस उद्देश्य के लिये ही एक कमेटी बनाई गई है। उपाध्यक्ष महोदया, आपको पता है कि इस कमेटी में किन किन व्यक्तियों को लिया गया है। घुम घुमा कर बस अपने इर्दगिर्द के लोगों को ही। हरियाणा में पुलिटीकल पवायंट ग्राफ व्यू से जहां हमारी पार्टी के तीन ऐम. ऐल. एज़, हैं, दो कौंसिल के मैम्बर हैं तीन पार्लियामेंट के मैंबर हैं उनको इस पर कोई प्रतिनिधित्व नहीं दिया गया। गोया पुलिटीकली हमें अछूत समझा गया है, हमें इस कमेटी के पास नहीं फटकने दिया। कहा गया, बड़े तमतराक से कहा गया कि साहिब, हम रोहतक को डिविज़नल सैंटर बनाने जा रहे हैं। मैं भी जानता हूँ कि अम्बाला एक कोने में पड़ा है, आप भी मानती हैं........

उपाध्यक्षा : आप मुझ को बीच में न लाएं आप अपने विचारों को ही हाउस के सामने रखिए। अगर मुझ से पूछा जाय तो मैं अम्बाला को डिविज़न ही रखे जाने के हक में हूँ। रोहतक एक अलग डिविज़न बेशक बना लिया जाए। (The hon. Member should not refer to me in this matter. He should express his individual views. If it was left to me, I am in favour of Ambala continuing a Division. Let there be a separate Rohtak Division).

श्री मंगल सैन : बहुत अच्छा जी, मैं आपकी बात नहीं कहता। ठीक है कि रोहतक एक डिविज़नल सैंटर बनाया जाना चाहिए क्योंकि यह हरियाणा का मर्कज़ है लेकिन इसके साथ ही कल कामरेड साहिए ने यह भी कहा कि यह बात मत समझिए कि पंजाब किसी एक इलाके का नाम है, पंजाब की हर एक कान्स्टीचुएंसी को, हर एक इलाके को डिवैल्प किया जाएगा और उन पर खर्चा किया जाएगा। तकरीर तो यहां पर खूब ज़ोरों के साथ कर दी लेकिन मैं उन से पूछना चाहता हूँ कि रोहतक पर कितना रुपया खर्च किया है आपने ? प्रताप सिंह कैरों के गले पर अंगूठा दिया गया इसका मतलब कुछ और न समझ लें मेरे कहने का मतलब यह है कि उनको रिक्वैस्ट करके मनवाया गया और कुछ रुपया वहां पर कालेज के लिए खर्च हुआ (घंटी) बहर हाल, डिप्टी स्पीकर साहिबा, मैं यह निवेदन करना चाहता हूँ कि वहां पर उस इलाके में विद्या नहीं, सड़कें नहीं। फिर कल यहां पर हरियाणा की बैकवर्डनैस के बारे में कम्युनिस्ट दोस्तों ने, अकाली भाइयों ने और दूसरों ने यह कहा था कि इनको अलग कर दो। क्यों भाई जब हमसे रुपया उगराने का माल खाने का मामला आता है तो उस वक्त हरियाणे को, रोहतक को आगे कर दो और जब हम दुखी होकर कुछ मांग

करने के लिये जद्दोजहद करते हैं तो हमको अलग कर दो ? क्या ऐसी ही है आप की जहनियत ? क्या जब जालन्धर अपने विकास के लिये मांग करेगा तो उसको अलग कर दोगे, क्या जब अमृतसर या तरन तारन के लोग आपसे कुछ मांग करेंगे तो उस वक्त भी आप यही कहोगे कि इनको अलग कर दो ? आखिर यह क्या मज़ाक है ? हम तो यह समझते हैं कि इस वक्त भी जो पंजाब है वह छोटा है, इकानामीकली सैल्फ सफिशैंट नहीं, इसको अगर आर्थिक तौर पर आत्मनिर्भर बनाना है तो इसके साथ हिमाचल को भी मिला दो ताकि देश की सुरक्षा के लिहाज़ से यह मज़बूत बने क्योंकि जितनी छोटी रियासत होगी खर्चा उसका उतना ही ज्यादा बढ़ेगा । लेकिन अफसोस के साथ कहना पड़ता है कि हरियाणा के साथ सौतेली मां का सलूक किया जा रहा है। सरदार प्रताप सिंह रहे तो हरियाणा को नज़र अन्दाज़ किया गया, उससे पहिले सच्चर साहिब और डाक्टर गोपीचन्द भार्गव रहे तो हरियाणे की कोई परवाह नहीं की गई : (घंटी) बस उपाध्यक्षा महोदया, मैं वाइंड अप ही कर रहा हूँ। मैं निवेदन करना चाहता हूँ कि हरियाणा की डिवैल्पमेंट के लिये जो आपने कमेटी बनाई है इसकी टर्म्ज़ आफ रैफरैंस भी वेग है और जो रिप्रजैंटेशन इस पर दी गई है वह भी वेग है चाहिए तो यह था कि उस पर प्रदेश के सभी पुलिटिकल आईडियालोजीज़ के लोगों को जगह दी जाती ताकि वह सभी मिल कर इस क्षेत्र के आर्थिक, सामाजिक, औद्योगिक और व्यवसायिक और जिस प्रकार के भी पिछड़ेपन हैं उनको दूर करने के लिये योजनाएं बना कर लोगों का सही प्रतिनिधित्व कर सकते, तभी वह इलाका ठीक हो सकता है, तभी उस इलाके के रहने वाले लोग, गांव और शहरों में रहने वाले लोग सुखी हो सकते हैं।

डिप्टी स्पीकर साहिबा, पंडित मोहन लाल जी को भी कुछ प्रसाद देना था लेकिन चूंकि आप घंटी पर हाथ रखे बैठी हैं। इसलिये ज्यादा नहीं कहूँगा । वह कहते हैं कि यह बेईमान हैं और यह कहते हैं कि वह बेईमान हैं। चलो दोनों को सच मान लेते हैं। किसी को झूठ नहीं मानते । लेकिन, डिप्टी स्पीकर साहिबा, एक बार तो सारा फैसला होना चाहिए चाहे वह फैसला आप खुद ही करदें कि कौन झूठा है और कौन सच्चा । और जो झूठा साबित हो जाए उसको कह दें कि वह पब्लिक लाईफ से रिटायर हो जाए। आप भी बार बार यहां पर फरमाती हैं कि हाउस में कोई डिगनिटी होनी चाहिए, कोई डैकोरम होना चाहिए । लेकिन यहां पर अलज़ाम तराशियां की जाती हैं। कोई कहता है कि वह चोर है, कोई कहता है कि उसने यहां पर जमीन लेकर कोठियां बना ली कोई कहता है कि स्वर्गीय लड़के के नाम पर परमिट ले लिये और ट्रक चलाए जा रहे हैं। कोई कहता है इन्होंने अपनी फैक्टरी लगा ली. कोई कहता है कि नालायक लड़के को पी. सी. ऐस. अफसर बना दिया। इस तरह एक दूसरे पर अलज़ाम लगा कर सारे वायुमंडल को दूषित किया जा रहा है। इसलिये मैं प्रार्थना करूँगा कि इस के बारे में आप कोई रास्ता निकालिये ताकि इस कथा को हमेशा के लिए खत्म किया जाए । आप का बहुत बहुत धन्यवाद । कभी मौका देंगी तो बाकी वलवले फिर निकाल लूंगा ।

प्रिंसीपल रला राम (मुकेरियां): उपाध्यक्षा महोदया, जिन हालात में सरदार प्रताप सिंह कैरों मिनिस्टरी से अलग हुए और जो हालात बाद में पैदा हुए वह निहायत ही गैरमामूली

[प्रिंसीपल रला राम]

थे । इस बात से कोई इनकार नहीं कर सकता और आप स्वयं जानती हैं कि सरदार प्रतापसिंह कैरों बड़े शक्तिशाली व्यक्ति और जबरदस्त ऐडमिनिस्ट्रेटर थे । उन के बाद जो यहां पर तब्दीलियां आई उनकी महज़ तब्दीलियां ही नहीं कहा जा सकता बल्कि हमें यह कहना चाहिए कि एक तरह से पंजाब के अन्दर बहुत भारी क्रान्ति आई । उस क्रान्ति के अन्दर यह कोई मामूली बात नहीं थी कि सारी ऐडमिनिस्ट्रेशन को, सारे स्टेट के काम को आसानी से सम्भाला जा सके। अगर इन हालत को हम मद्देनज़र रखें तो यह कहने में कई झिझक नहीं है कि कामरेड राम किशन जी ने और उनकी मिनिस्टरी ने जिन हालात के अन्दर पंजाब के ऐडमिनिस्ट्रेशन को सम्भाला वह बहुत मुश्किल थे, बड़े ट्राइंग थे और यह चीज़ बज़ातेखुद बड़ी क्रैडिटेबल है कि उन्होंने उन पर आहिस्ता आहिस्ता इस प्रकार से काबू पाया कि हम यह समझते हैं कि अब हालांत इस किस्म के बन गये हैं जिन में कामरेड रामकिशन जी का यह मन्त्रिमण्डल पंजाब के लागों की सभी उम्मीदों को पूरा कर सकता है (प्रशंसा) इसलिये उन बातों का और उन एचीवमैंटस का जायज़ा लेने के लिये, जोकि पिछले सात आठ महीनों में हुई हैं, हमें उन गैर मामूली हालात को नज़र अंदाज नहीं करना है । मैं तो यह समझता हूँ कि अगर घटिया दर्जे की वज़ारत होती तो शायद इन हालात के अन्दर अपने पांव पर ही खड़ी न हो सकती, पंजाब को संभालना तो बिल्कुल दरकिनार रहा । इसलिये जिस सबर और हिम्मत के साथ, जिस काबलियत के साथ कामरेड राम किशन और उनके साथियों ने हालात को संभाला, वह मैं समझता हूँ कि निहायत क्रैडिटेबल है । उसके लिये जहां मैं मन्त्रिमंडल को बधाई देता हूँ वहां पर वह पार्टी भी जोकि उन के साथ सहयोग करती रही है और भविष्य में भी करती रहेगी, इस क्रैडिट में भागीदार हैं ।

उपाध्यक्षा महोदया, बजट की बहस में हिस्सा लेते हुए कई दोस्तों की तरफ से यह कहा गया, मज़ाक किया गया, कि मिनिस्टरी में कोई मैट्रिक पास है कोई मैट्रिक से ज्यादा है । उपाध्यक्षा महोदया, मैं आप के दृष्टिगोचर यह बात लाना चाहता हूँ कि ऐडमिनिस्ट्रेशन के क्षेत्र में यह जो डिगरियां हैं यह कोई बहुत ज्यादा काऊंट नहीं करतीं । अगर डिगरियां हों तो और भी अच्छा है, एक आभूषण है, गहना है, किन्तु अगर डिगरियां न भी हों तो उन बिना भी व्यक्ति एक बहुत अच्छा ऐडमिनिस्ट्रेटर बन सकता है। एक नहीं अनेकों मिसालें इस सम्बन्ध में दी जा सकती हैं जहां पर कि अच्छे अच्छे ऐडमिनिस्ट्रेटर कोई बहुत ज्यादा पढ़े लिखे नहीं थे । आपको मालूम ही है कि यहीं पंजाब के अन्दर महाराजा रणजीत सिंह हुए हैं। वह अनपढ़ थे अबकर भी अनपढ़ था इतना ही नहीं मैं आपको अमरीका का उदाहरण देता हूँ वहां का प्रैज़ीडैंट एंड्यू जैकसन, जिनकी गिनती अमरीका के सब से बड़े और उच्च कोटि के सफल प्रैज़ीडैंट्स में की जाती है, वह भी अनपढ़ था। उसकी बाबत तो हिस्टोरियन यह लिखते हैं कि वह प्रैज़ीडैंट रूज़वैल्ट से भी ज्यादा सफल रहा । एक हिस्टोरियन लिखता है :—

"He could not spell out his name and he could hardly write one sentence grammatically correct."

यह बात उस महान अमेरिकन प्रैज़ीडैंट की बाबत इतिहासकार कहता है । यह लियाकत तो परमात्मा की दी हुई चीज होती है। मैं समझता हूँ कि यह ऐसी कोई बात नहीं है कि कोई मैट्रिक पास है, बी.ए. पास है या ऐम.ए. पास है, । यह बात तो देखी जाएगी उन एचीवमैंटस से जो कि यह मिनिस्टरी करती है। पिछले सात आठ महीनों के शासन में इन्होंने यह साबित कर दिया है कि जो उम्मीदें हमारे पंजाब राज्य के लोग उन पर लगाए हुए हैं वह उनको सफलता के साथ पूरा करेंगे । आखिर आप देखए कि इस छोटे से अर्से में इस मिनिस्टरी ने ऐग्जैक्टिव से जुडीशरी को अलग कर दिया है, सब रजिस्ट्रारों के अन्दर नुक्स देखे तो उनको हटा दिया, सफैदपोश और जैलदारों की संस्था को खत्म कर दिया जिसकी बाबत यहां पर यह शिकायत की जाती रही है कि वह एंटीडैमाक्रैटिक है ।

यह जो सब बातें हैं यह कोई गैर मामूली बातें नहीं हैं। यह काबले फख्र बातें हैं। फिर जिन हालात में इसने इन चीजों पर काबू पाया वह कोई गैर मामूली हालात नहीं थे । यह ठीक है कि महंगाई बड़े ज़ोरों पर यहां आई और इतने ज़ोर की आई कि कोलाहल मच गया और यह भी ठीक है कि कोलाहल मचाने वाले भी किसी हद तक ठीक थे लेकिन यह सारे हिन्दुस्तान की समस्या थी और इसको सुलझाया गया यह इस मिनिस्टरी के लिये काबले फख्र बात है । अगर एक कदम भी यह मिनिस्ट्री, इस महगाई में गल्त उठाती तो इसका नतीजा सारे राज्य के लिए खतरनाक हो सकता था । अगर यह नाजायज़ तौर पर जमींदारों पर हाथ डालती, जैसा कि कई भाइयों की तरफ से कहा भी गया था तो भी हालत खराब हो सकते थे और इसी तरह से अगर व्यापारियों को यह गलत तरीके से हैण्डल करती तो भी हालात और खराब हो सकते थे । इसलिये मैं यह समझता हूँ कि मिनिस्टरी इस बात के लिये बधाई की पात्र है।

उपाध्यक्षा महोदया, मैं अब एक बात जनरल एडमिनिस्ट्रेशन के मुताल्लिक आपके द्वारा कहना चाहता हुँ । मैं यह नहीं कहता कि यह एडमिनिस्ट्रेशन पर्फेक्ट है या यह पूरण है और इसके अन्दर दोष नहीं है । जो इसको चला रहे हैं वह भी ऐसा ही महसूस करते हैं। और चाहते हैं कि हम सब मिल कर इसको सहयोग दें और इसके हाथों को मज़बूत करें ताकि यह इन दोशों को दूर कर सकें । इस सम्बन्ध में सब से पहली बात जो मैं कहना चाहता हूँ वह यह है कि जहां तक डिस्पोज़ल आफ बिज़नेस का ताल्लुक है कि काम आफिसिज़ के अन्दर चले और जो लोगों की शिकायतें हों और उनकी जो रिप्रीज़ेंटेशन्ज़ हों उनके बारे में भी काम जल्दी किया जाए, इस बारे में मैं समझता हूँ कि काफी काम इस बारे में अभी बाकी है । उपाध्यक्षा महोदया, मैंने काफी दफ्तरों में देखा है कि जहां हर आदमी को दफ्तर में साढ़े छे घंटे काम करना चाहिए, यह मेरा वचार है कि वहां वह तीन साढे तीन घंटे से ज्यादा नहीं करता और इसका नतीजा यह होता है कि काम जो होता है वह एरियाज़ में पड़ा रहता है । इसके लिये जहां मैं सरकारी कर्मचारियों को जिम्मेवार समझता हूँ वहां सुप्रवीजन को भी ज़िम्मेवार

[प्रिंसीपल रला राम]

समझता हूँ मुझे कई आफिसिज़ में जाने का मौका मिला है और मैं यह समझता हूँ और मैं अपने तजुरबे की बिना पर कह सकता हूँ कि गवर्नमेंट अभी अपने दफ्तरों में अपने कर्मचारियों से साढ़े छे घंटे काम नहीं ले रही और न ही वह दे रहे हैं और यही वजह है कि पब्लिक के अन्दर शिकायतें होती हैं और फाइलें जो होती हैं वह काफी दिन और महीने बल्कि साल साल पड़ी रहती हैं और जब तक............

(The honourable Member was still in possession of the House when it adjourned)

2.00 p. m. | *The Sabha then adjourned till 2.00 P.M. on Monday the 15th, March, 1965.*

1389/22——-65—130—C., P. & S., Pb., Patiala.

APPENDIX to

PUNJAB VIDHAN SABHA DEBATES Vlo. I., No. 17

Dated the 12*th* *March,* 1965

UNSTARRED QUESTIONS AND ANSWERS

SEED FARMS IN AMRITSAR DISTRICT

2351. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Ministei for Home and Development be pleased to state :—

(a) the total income derived farm-wise, during the last three years, from he Government Seed Farm located in Amritsar District;

(b) the quantity of seed of wheat, paddy, surgarcane, etc., produced by the said farms during the said period ;

(c) the names of the officials, who control or supervise the said farms, farm-wise, with their qualifications;

(d) the total annual expenditure being incurred on the establishment of the said farms, farm-wise ?

Sardar Darbara Singh : (a), (b), (c), and (d) Two statements giving the required information are as follows .

Statement I showing the information in respect of part (a), (c) and (d) of unstarred Assembly Question No. 2351

Serial No.	Name of Farm	Year	Income derived	Name of official controlling the farmwith qualification		Total expenditure on Estt. annually
1	2	3	4	5		6
			Rs			Rs
1.	Kulla	1961-62	3,079.44	Gurcharan Singh, Agriculture Inspector	B.Sc. Agr.	1,349.87
		1962-63	2,366.42	Ditto	Ditto	1,469.56
		1963-64	3.409.30	Jhanda Singh, Agriculture Inspector	Ditto	901.00
2.	Bahmniwala	1961-62	970.46	Gurcharan Singh, Agriculture Inspector	Ditto	1,408.04
		1962-63	1,290.32	Ditto	Ditto	1,293.00
		1963-64	2,537.73	Jhanda Singh, Agriculture Inspector	Ditto	874.00
3.	Dyal Bharang	1961-62	584.42	Harchand Singh, Agriculture Inspector	Ditto	2,359.00
		1962-63	2,998.10	Joginder Singh, Agriculture Inspector	Ditto	1,819.50
		1963-64	1,419.06	Ditto	Ditto	1,116.38
4.	Khabe Dogran	1961-62	2,696.28	Pritam Singh, Agriculture Inspector	Ditto	2,212.85
		1962-63	2,337.51	Ditto	Ditto	2,437.50
		1963-64	3,742.24	Gurmit Singh, Agriculture Inspector	Ditto	1,113.38
5.	Fatehabad ..	1961-62	4,219.55	Bawa Singh, Agriculculture Inspector	Ditto	2,204.27
		1962-63	3,269.35	Gurbachan Singh, Agriculture Inspector	Ditto	2,481.40
		1963-64	3,937.92	Mokam Singh, Agriture Inspector	Ditto	946.38
6.	Ajnala ..	1961-62	1,233.56	Harchand Singh, Agriculture Inspector	Ditto	2,359.00
		1962-63	2,140.71	Joginder Singh, Agriculture Inspector	Ditto	1,819.50
		1963-64	840.21	Ditto	Ditto	1,116.38
7.	Usman ..	1961-62	5,673.68	Amrit Singh, Agriculture Inspector	Ditto	2,186.75
		1962-63	2,774.85	Ditto	Ditto	2,498.83
		1963-64	5,056.64	Pritam Singh, Agriculculture Inspector	Ditto	1,122.39

1	2	3	4	5		6
			Rs.			Rs.
8.	Manawala ..	1961-62	741.48	Baldev Singh, Agriculture Inspector	B. Sc. Agri	1,589.40
		1962-63	756.17	Resham Singh, Agriculture Inspector	Ditto	1,715.63
		1963-64	756.47	Parshotam Singh, Agriculture Inspector	Ditto	464.00
9.	Mehar Bhan Pura	1961-62	2,825.40	Baldev Singh, Agriculture Inspector	Ditto	1,553.70
		1962-63	3,263.60	Resham Singh, Agriculture Inspector	Ditto	2,501.63
		1963-64	4,411.69	Ditto	Ditto	936.38
10.	Behalipur ..	1961-62	1,222.52	Arjan Singh, Agriculture Inspector	Ditto	2,275.75
		1962-63	2,908.89	Ram Singh, Agriculture Inspector	Ditto	2,294.00
		1963-64	1,200.89	Bawa Singh, Agriculture Inspector	Ditto	

Statement II showing information in respect of part (b) of the Assembly Question No. 2351 (unstarred)

Quantity of Seed Produced

Serial No.	Name of Seed Farm	Name of Crop	Yield in quintals		
			1961-62	1962-63	1963-64
1	2	3	4	5	6
1.	Kulla ..	Basmati ..	2 97 00	3 06 00	..
		Jhona ..	18 76 00	11 37 00	6 89 00
		Jantar ..	4 07 00	4 38 00	..
		Wheat ..	94 00 00	110 83 00	126 50 00
		Gram ..	7 76 00	24 54 00	..
2.	Bahmniwala ...	Jhona ..	6 20 00	3 56 00	...
		Wheat ..	34 50 00	68 85 00	36 00 00
		Gram	8 68 00	11 47 00	..
		Toria	..	..	6 20 00
3.	Dayal Bharang ..	Jhona ..	69 77 00	53 49 00	50 40 00
		Basmati ..	42 77 00	20 16 00	94 69 00
		Wheat ..	77 48 00	21 34 00	50 10 00

1	2	3	4	5	6
4.	Khabe Dogran	.. Jhona	.. 26 01 00	21 00 00	21 75 00
		Basmati	.. 3 08 00	14 31 00	17 30 00
		Wheat	.. 84 29 00	108 26 00	149 68 00
		Gram	.. ..	7 20 00	..
5.	Fatehabad	.. Jantar	.. 4 48 00	8 23 00	..
		Wheat	.. 181 62 00	228 81 00	275 00 00
6.	Ajnala	.. Wheat	.. 68 66 00	42 82 00	63 75 00
7.	Usman	.. Jantar	.. 6 65 00	..	2 60 00
		Wheat	.. 110 85 00	191 00 00	115 20 00
8.	Manawala	.. Wheat	.. 27 65 00	22 60 00	34 00 00
9.	Meharbanpura	.. Wheat	.. 165 55 00	174 30 00	164 00 00
		Jhona	.. ..	..	28 77 00
10.	Bhalipur	.. Jhona	.. 86 50 00	63 00 00	14 55 00
		Basmati	.. ..	..	4 44 00
		Wheat	.. 65 40 00	80 20 00	122 00 00
		Gram	.. ..	..	33 06 00

MALARIA ERADICATION UNITS

2352. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state :—

(a) the details of the Malaria Eradication Units working in district Amritsar, with their headquarters and the names of the officials incharge of each unit with their academic qualifications and pay-scales ;

(b) the names of the Malaria Surveillance Inspectors working in Amritsar district with their headquarters and pay-scales and the name of the villages under the control of each ;

(c) the names of village workers, incharge of the Malaria Eradication work in the villages in the Amritsar and Tarn Taran Tehsils of Amritsar District with the names of the villages under their charge ?

Shri Prabodh Chandra : A statement is as follows.

STATEMENT

(a) Dr. Sohan Lal, L.S.M.F.,
Malaria Officer, Amritsar,
in pay-scale of Rs 275—15—470-/15—500/20—700.

Shri Wassan Singh (Qualified Malaria Inspector)
Assistant Unit Officer,
in the scale of Rs 150—10—250.

Sub-units Four
1. Amritsar East.
2. Amritsar West.
3. Patti (previously Tarn Taran).
4. Majitha

Name of Sub-Unit	Name of Senior Malaria Inspector/Malaria Inspector working	Grade	Qualification
1	2	3	4
1. Amritsar West ..	Shri Amar Dass, S.M.I.	Rs 150—7—206	Matric Trained Sanitary Inspector and Malaria Inspector
	Shri M.P. Sharma Malaria Inspector	80—5—110/ 5—150	Ditto
2. Amritsar East	Shri Shamir Singh, Malaria Inspector	80—5—110/ 5—150	F.Sc. (Medical) Trained Sanitary Inspector and Malaria Inspector
	Shri K.K. Nayyar, Malaria Inspector	80—5—110/ 5—150	Matric, Trained Sanitary Inspector and Malaria Inspector
3. Patti (Previously Tarn Taran)	1. Shri Birinder Singh, Malaria Inspector	80—5—110/ 5—150	Matric, trained Sanitary Inspector and Malaria Inspector
	2. Shri Brijpal Singh Malaria Inspector	80—5—110/ 5—150	B.A., Trained Sanitary Inspector and Malaria Inspector
4. Majitha ..	1. Shri Lal Chand, Malaria Inspector	80—5—110/ 5—150	Matric, Trained Sanitary Inspector and Malaria Inspector
	2. Shri Ajit Singh Malaria Inspector	80—5—110/ 5—150	Ditto

Ajnala Sub Unit is a part of Amritsar District but for National Malaria Eradication Programme, it is in Gurdaspur District.

Dr. H.B.S. Bains, L.S.M.F.
Malaria Officer, Gurdaspur.
In the scale of Rs 275—15—470/15—500/20—700.

Shri Charan Singh, Matric (Qualified Malaria Inspector.)
Assistant Unit Officer.
In the grade of Rs 150—10—250.

Name of sub-unit	Name of Senior Malaria Inspector/Malaria Inspector	Grade of pay	Qualification
		Rs	
Ajnala ..	1. Shri Vikrampal Singh Malaria Inspector	80—5—110/5—150	Matric, Trained Sanitary Inspector and Malaria Inspector
	2. Shri Satish Chander ..	80—5—110/5—150	Matric Trained Sanitary Inspector and Malaria Inspector

Jandiala Guru at Tarn Taran Sub-Unit is a part of district Amritsar but for N.M.E.P. (National Malaria Eradication Programme) it is in Kapurthala Unit.

Dr. Som Nath, L.C.P. and S. (Bombay)
Malaria Officer, Kapurthala.
In the grade of Rs 275—15—470/15—500/20—700

Shri Gurdial Singh Sodhi, Matric (Qualified Malaria Inspector)
Assistant Unit Officer.
In the grade of Rs 150—10—250.

Name of sub-unit	Name of Senior Malaria Inspector/Malaria Inspector	Grade of pay	Qualification
		Rs	
Jandiala Guru ..	1. Shri Hazura Singh, Senior Malaria Inspector	150—7—206	F.Sc. (Non-Medical qualified Sanitary Inspector and Malaria Inspector
	2. Shri Ajit Singh, Malaria Inspector	80—5—110/5—150	F.A. (qualified Sanitary Inspector and Malaria Inspector)

Name of Surveillance Inspector Surveillance worker	Headquarters	Pay-scale	Name of villages under their control
1	2	3	4
(b) & (c)			
1. Shri Dhian Singh S.I.	Rayya ..	Rs 80—5—110/ 5—150	He is the incharge of the folllowing four sections from 1 to 4. Total No. of villages under him are 56.
(a) Sh. Ajit Singh, S.W.	Khilchian	50—3—80	Tangra, Khilchian, Mochhal, Madhopur, Bonian, Doulke, Joranangal, Sidhar, Butari, Lohranawali, Kohali, Railway Station Butari (12)
(b) Sh. Raj Kumar, S.W.	Bias ..	50—3—80	Beas, Budha Theh, Luch Garh, Warrich, Dehra Baba Jaimal Singh, Bal Sarai, Badehl Pur, Thathian, Chhapianwala, Umre-Nangal, Daulo Nangal, Jallowal, Lakhuwa, Jodhe, Rayya Khurd (15)
(c) Sh. Sulekh Chand S.W.	Baba-Bakala	50—3—80	Wadala Khurd, Rajdhan, Dhand, Wadala Kalan, Baba Bukala, Rayya Kalan, Naranjan Pur, Loh-garh, Danyal, Dhianpur, Fattuwal, Kalar guman, (12)
(d) Sh. Gurdev Singh, S.W.	Tarsikka	50—3—80	Tarsikka, Malowal, Kot-Khera, Rasulpur, Talwandi, Ranikalan, Narain garh, Kotla, Jabowal, Sargras, Shahpur, Jodenangal Raipur, Dhariwal, Sarja, Ramchak Barian (17)
2. Sh. Anand Kumar Anand, S.I.	Mananwala	80—5—110/ 5—150	He is incharge of following four sections from 5 to 8 Total Number of villages under him are 40.
(a) Sh. Chanchal Singh, S.W.	Manan Wala	50—3—80	Mananwala Kalan, Mananwala Khurd, Moga, Railway Station Mananwala, Talwandi Dogian, Maharbanpur, Dhire-kot, Wadali, Dogran, Amar-kot, Devidaspura, Balian, Rest House Colony, Gahri, Gadli, Beman, Khalra, Bhagwan (16)

1	2	3	4
		Rs	
(b) Sh. Rewail Singh, S.W.	Wallah	50—3—80	Wallah, Maqbool pura, Bilajwant Singh, Kothian, Nabipur, Khark, Joraphatak Kishangarh, Dharam pura, Kangra Colony, Mulanpur (10)
(c) Sh. Makhan Singh, S.W.	Verka	50—3—80	Verka, Fatehgarh-Sukar-chak, Dhup-sari, Tung-pain (4)
(d) Sh. Harjinder Singh, S.W.	Rasulpur	50—3—80	Saidolal, Lala, Akal-garh, Noorpur Malik-pur, Jand, Wadala, Joal, Resulpur, Fateh-pur, Chhapari (10)
3. Shmt. Satya Sharma Lady Amritsar Suveillance Inspector A.S.R	Local	80—5—110/5—150	She is incharge of the following four sections situated in local Amritsar.
(a) Shmt. Swarna Devi, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Local Amritsar
(b) Shmt. Charanjit Kaur, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
(c) Shmt. Balvinder Kaur, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
(d) Shmt. Kuldip Kaur, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
4. Shmt. Jasbir Kaur, .. L.S.I.	Ditto	80—5—110/5—150	She is incharge of the following four sections situated in Amritsar proper.
(a) Shmt. Suran Kanta, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Local Amritsar
(b) Shmt. Reshmo Malhotra, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
(c) Shmt. Parminder Kaur, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
(d) Shmt. Sita Devi, .. L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
5. Shmt. Gurjit Bhullar L.S.I.	Ditto	80—5—110/5—150	She is incharge of the four following sections in Amritsar proper
(a) Shmt. Sudesh Sharma, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Local Amritsar
(b) Shmt. Bimla Sharma, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
(c) Shmt. Krishana Sharma, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
(d) Shmt. Krishana Kanta, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto

1	2	3	4
6. Sh: Gurcharn Singh S.I.	Majitha,	30—5—110/ 5—150	He is incharge of four section having 37 villages of Bhoma, Wadala Wiram, Ghosal Zamindaran, Gusal Afgan, Gusal Boriwal, Budha-Teh, Uman pura, Kotla Gujran, Bhagwa, Madipura, Anait pura, Bahadar kalan, Bahadur khurd, Bahadur johal, Majitha, Hamza, Athwal, Nangal Panwan, Dadupura, Nagkalan, Nagnow, Harian, Chande, Ram pur Targarh, Sapori-Wind, Nag Khurd, Nag Sima, Sohian Kalan, Bal khurd, Bal Kalan, Loharka kalan , Loharke khurd, Doburji, Birbalpura Galowal, Jethu Nangal. (37)
7. Sh. Roshan Lal, S.I.	Kathunangal	80—5—10/ 5—150	He is incharge of four sections having 57 villages
(a) Sh. Wasan Singh S.W.	Jathuwal	50—3—80	Rupo wali Kalan, Rupo wali Khurd, Talwandi Dodehla, Makhan Wind, Malluwal, Kushi pura, Chugawan, Mudel, Jahangir, Sohian Khurd, Jagatpur Bazaz, Jethuwal, Manian Koharan.
(b) Sh. Kirpal Singh, S.W.	Kathu Nangal	50—3—80	Kaler, Mangat, Dadian, Rakhnag, Gopal pur, Maj wind, Kotla Tarkhan, Saidan, Bigiwal, Kotla pritue, Dial Garh, Patal puri, Ludhar, Ajaibwali, Man, Kathu Nangal.
(c) Sh. Baldev Singh, S.W.	Chawinda Devi	50—3—80	Ramdiwali, Kot Hardiaram, Kairogarh, Sainiwali, Magosoi, Rangeelpura, Shahzad Abdul, Chavinda Devi.
(d) Sh. Hari Chand, S.W.	Shyam Nagar	50—3—80	Dhing Nangal, Bhainian, Jalalpur, Kotla Sultan-Singh, Jajian, Raman, Chank, Tarpain, Kotla Majha Singh, Burj Nonabad, Marhi Khurd, Marhi Kalan, Tharewal, Sham Nagar, Barewal Kang (57 Villages)

1	2	3	4
8. Sh. Rajpal Nanda, S.I.	Jaintipur	80—5—110/ 5—150	He is incharge of four sections having 62 villages.
(a) Sh. Hansa Singh S.W.	Do	50—3—80	Chacko wali, Gujarpura, Bhangali Kalan, Bhangali Khurd, Talwandi, Bhakarpura, Jaintipur, Kotli dole Shah, Sarhali, Sarhali, Loharke, Kotli Mallian, Kotla Khadarbal,
(b) Sh. Kashmir Singh, S.W.	Udoke Kalan	50—3—80	Jam ke, Attwal, Udoke Kalan, Udoke Khurd, Kalar Bain, Kalar Bada, Bage, Rupowal. Taprian, Khazi kot, Mehmoodpura, Salke, Sidhwan, Tahli Sahib, Fattu, Bilga Bela Chak, Bathu-Chak
(c) Sh. Baldev Singh, S.W.	Raipur	50—3—80	Nizampur, Hadiat pur Dhadi, Nawan Pind, Chima, Raipur, Moga Saria, Meera Chack, Mamian Bramnan, Gill, Chatiwind, Mokkandpura, Khazala, Diwan Bahadur, Bhillar Hans, Mian-Bahadur, Saidpur
(d) Shri Bawa Singh, S.W.	Chogawan	50—3—80	Tandel Kalan, Boparai, Bhoe, Tandel Khurd, Dhillowal, Nibalwind, Malikwal, Bhalowali, Ramdiwali, Khidowali, Panwan, Gadar-Zada, Chogawan, Babowal, Paire-Kalan, Tar pur, (62 villages)
9. Sh. Mohinder Singh Sehgal, S.I.	Mehta	80—5—110/ 5—150	He is incharge of four sections having 56 villages
(a) Sh. Gurbachan Singh S.W.	Chanarke	50—3—80	Arjan manga, Chanel, Bheo Wal, Gansham-pur, Suropada, Jalal, Usman Khurd, Usman kalan, Usman Kalan, Dharm Chand, Batike, Wanjan Wala, Balara, Surai, Sahalpur, Kot Hayat, Murampur Kalan, Jaspal, Merapur Khurd, Singhpura
(b) Sh. Basant Singh, S.W.	Mehta	50—3—80	Mehta, Khab ke, Chung, Doburji, Saidoke, Nangli, Kot Wind, Nawabpur Udo Nangal, Maliq Nangal, Tegpur Mehta Khurd

1		2	3	4
(c)	Sh. Hazara Singh, S.W.	Gugerbhana	50—3—80	Gujar Bhana, Palla, Dhardo, Sathiala, Buttar Kalan, Butter Khurd, Dialgarh
(d)	Sh. Gholla Singh, S.W.	Butala	50—3—80	Butala, Julari, Gazial, Kamoke, Devindas pura, Siron Naga, Bhaini, Siro Bag, Thanewal, Kahnpur, Jalalpur, Khashi, Kartarpur, Jaimalpur, Satowal, Rajdiwal, Shahpur, Tapiala.
10.	Sh. Chaman Lal, S.I.	Tarn Taran	80—5—110/ 5—150	He is incharge of four sections having 28 villages
(a)	Sh. Rawail Singh, S.W.	Chabal	50—3—80	Chabal,Hirapur, Swarga-puri, Tatle, Sheikh, Nurpur, Mamboo, Malluwal, Bojian, Bhaini, Jeobala, Gill, Meerpur, Majupur, (14)
(b)	Sh. Jarnail Singh, S.W.	Tarn Taran	50—3—80	Palasur, Bug, Dhalke, Khera, Gorkha, and Tarn Taran local (6)
(c)	Sh. Gurcharan Singh, S.W.	Ditto	50—3—80	Tarn Taran local, Piddi, Balipur, Jodhpur, (4)
(d)	Sh. Baldev Singh, S.W.	Ditto	50—3—80	Kot-Dharam-Chand Kalan, Kot-Dharam Chand-Khurd, Tarn Taran local, Jarmast-pura, Bagipur, Kot Jaspat.
11.	Sh. Purshottam Lal Malhotra, S.I.	Sarhali	80—5—110/ 5—150	He is incharge of four sections having 33 villages names given below the names of Surveillance Workers.
(a)	Sh. Harjinder Singh, S.W.	Naushehra Panuwan	5—3—80	Naushehra Panuwan, Sheron, Jatta, Cham-bal, Jallewal, Keeda (6)
(b)	Sh. Surinder Singh, S.W.	Sarhali	50—3—80	Sarhali, Durgapur, Tha-tha, Burj Nathoke, Sakri (5)
(c)	Sh. Sham Kumar, S.W.	Surj Rai ka	50—3—80	Nidor, Burj Raika , Pringri, Saidpur, Kot, Datta, Dadehar Sahib, Nabipur, Bangota , Batho Paini. (9)

1	2	3	4
(d) Sh. Baldev Singh, S.W.	Harike	50—3—80	Hari ke, Janke, Burj-Bhola, Burj Dev-Singh, Kirtowal, Khurd, Jindowali, Alipur, Rattogudda, Bholi, Thathian, Kirtowal-Kalan, Nathupur. (12)
12. Sh. Mohinder Singh, S.I.	Kairon	80—5—110/5—150	He is incharge of four sections having 37 villages
(a) Sh. Sucha Singh, S.W.	Manochal	50—3—80	Manochal, Ahamadpur, Burgori, Lakhana, Thapa, Kamalpir, Shahbazpur, Sakhira, Galalipur, Kohalka, Manochal Khurd (11)
(b) Sh. Ram Labhaya, S.W.	Jardo ki Sarhali	50—3—80	Jaura, Takhto chak, Mughal chak, Jando-ke, Dial, Shahpur, Chutala, Ruroasal, Sarhali Khurd. (8)
(c) Sh. Nathu Ram, S.W.	Lauka	50—3—80	Nandpur, Khabaraj, Junda Kalan, Nathu chak, Sarhali Mandan, Lauka (7)
(d) Sh. Avtar Singh, S.W.	Kairon	50—3—80	Gopala, Manan ke, Wan, Bua Patti, Bigepur, Dialraj, Jaimalpur, Uboke, Bahamniwala, Kullah, Kairon (11)
13. Sh. Raghbir Singh, S.I.	Patti	80—5—110/5—150	He is incharge of four sections having 30 villages
(a) Sh. Rarlok Singh, S.W.	Sabra	50—3—80	Sabra, Tung, Jyoti-Shah, Patti local,
(b) Sh. Tarsem Lal S.W.	Patti	50—3—80	Dhakharpur, Sangham Asal, Bagupur. Mughalwala, Garden-Colony, Patti-local
(c) Sh. Om Parkash, S.W.	Maniala-Jai Singh	50—3—80	Kacha Pacca, Bopa Rai Maniala, Manakhpur, Danga, Akbarpur, Pragpur, Dhariwal, Chusalwal.
(d) Sh. Sardul Singh, S.W.	Dialpur	50—3—80	Dialpur, Makhi Kalan-Makhi Khurd, Tatah Khoja, Kalsian-Kalan, Bhamni, Burchand, Surwind, Gorkh wind (30)
14. Champa Kumari, L.S.I.	Amritsar local	80—5—110/5—150	She is incharge of four sections of local Amritsar

1	2	3	4
(a) Saroj Kapur, L.S.W.	Amritsar Local	50—3—80	Local Amritsar
(b) Santosh Kapur, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
(c) Balbir Kaur, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
(d) Dalhir Kaur, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
15. Balbir Gandhi, L.S.I.	Ditto	80—5—110/ 5—150	She is incharge of following three sections of Amritsar local.
(a) Krishna Kumari, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Local Amritsar
(b) Narinder Kumari, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
(c) Swarn Kohli, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
16. Promila Prabhakar, L.S.I.	Ditto	80—5—11 5—150	She is incharge of four sections of local, Amritsar
(a) Charanjit Arora, L.S.W.	Ditto	50—3—800	Local Amritsar
(b) Upinder Kaur, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
(c) Harbans Bhatla L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
(d) Amarjit L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
17. Sh. Romesh Chopra, L.S.I.	Ditto	80—5—110/ 5—150	She is incharge of four sections of Amritsar proper.
L.S.I.			
(a) Kamaljit, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Local Amritsar
(b) Narrinder, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
(c) Prem Lata, L.S.W. ..	Ditto	50—3—80	Ditto
(d) Ajit Paul, L.S.W.	Ditto	50—3—80	Ditto
18. Bal Krishan, S.I.	.. Chheharta	80—5—110/ 5—150	He is incharge of four sections having 35 villages
(a) Sh. Madan Lal, S.W.	Kot Khalsa	50—3—80	Kot Khalsa, Poriwal, Ratehpur, Dhand, Kirtangarh, Iban, Sangna, Patha-Parma-Nand, Patha-Vijay Singh Rest House (10)

	1	2	3	4
(b)	Sh. Surrinder Kumar, S.W.	Chheheratta	50—3—80	Khapar-Kheri, Guru Ji, Wadari, Shori- M Surgal Mill, Khalsa, College. O. C. M. Mill, Chhehertta, Railway Colony, Guru Nanak Pura (9)
(c)	Sh. Kewal Krishan, S.W.	Do	50—3—80	Kot Nasir Khan, Kotli Mian Khan, Ramu-wala, Chhehertta, Basarke, Bhaini, (9)
(d)	Sh. Girdhari Lal S.W.	Khalsa Distillery	50—3—80	Ghuamanpura, Mullan-Bahram, Rampur, Chak Mukand, Khasa Distty. Khassa vill-age, Khurmanian, Kathiana, Hamidpur, Chheherta (10)
19.	Sh. Romesh Paul, S.I.	Gopal Nagar	80—5—110/ 5—150	He is incharge of four following sections having 29 villages
(a)	Sh. Ravinder Kumar, S.W.	Chanupur	50—3—80	Chheherta, Ghanupur, Kalay, Wadala, Maha-Dual-Kalan, Gamsa-bad, Daul Khud, Kotla Dialsingh. (9)
(b)	Sh. Balkar Singh, S.W.	Sumtala	50—3—80	Gandasinghwala, Nau-shera, Nangli, Murad-pur, Rampur, Miran-Jail quarters, Heir Bals Chander, Kambo, Rorian wala (12)
(c)	Sh. Jagdev Singh, S.W.	Gopal Nagar	50—3—80	Gopal Nagar, Mustafi bad, Pondori Warach Vijay Nagar, Naushera, Tung Kalan
(d)	Sh. Jagdish Raj, S.W.	Amritsar Local	50—3—80	Amtitsar Local
20.	Sh. Jaswant Singh, S.I.	Head Quarter	80—5—110/ 5—150	Reserve Head Quarter
21.	Sh. Balbir Singh, S.I.	Bhikhi Wind	80—5—110/ 5—150	He is incharge of four sections with 41 villages
(a)	Sh. Joginder Singh, S.W.	Sursingh	50—3—80	Suring, Publey, Singh-pura, Dhun, Chhrewal, Frandeipur
(b)	Sh. Shiv Singh, S.W.	Mussa	50—3—80	Mussa, Dubli, Mauluwal, Chak-Sikander, Aima, Panjwar Kalan, Bhura, Sarian, Panj-war Khurd, Padri, Kalan, Padri Khurd, Dhindiwali, Jahan Kalan, Khurd Bhuja-wala.

	1	2	3	4
(c)	Sh. Dial Singh, S.W.	Khalra	50—3—80	Khalra, Aminshah, Narela, Thekkulla , Mugal Chak, Gillpan, Beeram, Sidhwan, Narli.
(d)	Sh. Karaminder Singh, S.W.	Bhiki Wind	50—3—80	Adda Bhiki wind and village, Sandpura, Pahuwind, Bler, Kala Banka, Sugga, Niani, Theh. Brahman, Sandpur (11)
22.	Sh, Harbhajan Singh, S.I.	Algaon	80—5—110/ 5—150	He is incharge of four sections having 46 villages
(a)	Sh. Dial Singh, S.W.	Algaon	50—3—80	Algaon Kothi, Vara Sher Singh and Terkhana, Nawan Pind Jagjitpur, Algaon Khurd, Algaon Kalan, Bani Messa Singh, Chung, Mari Johar Singh, Mari Samara, Mari Samara, Mari Nonabad, Mari Boharwali, Teh Mari Chela, Bhagwanpur (16)
(b)	Sh. Kashmir Singh, S.W.	Mari Megha	50—3—80	Mari megha, Mari Khumbo ka, Daraj ka Phalwanka, Dall, Mari, Udoke, Kalsian, Dodey, Daleri (9)
(c)	Sh. Ajaib Singh, S.W.	Mehmoodpur	50—3—80	Mehmoodpur, Billianwala, Dibipur, Lakhna, Bhudal, Bhudal Kalan, Dholan, Beharwal, Cheema Khurd, Surga Merja, Theh.
(d)	Sh. Mohinder Singh, S.W.	Rajoka	50—3—80	Rajoke, Plo Patti, Wan, Bassarke, Chak Bamboo, Theh. Jamel Hundal Madder (8)
23.	Sh. Kundan Singh, S.I.	Gharala	80—5—110/ 5—150	He is incharge of four sections (38)
(a)	Sh. Jaswant Singh, S.W.	Gharala	50—3—80	Gharyala, Thatta, Gharyali, Mane Ke, Valtoha Mandi, Kaleke, Gharyala, Havilian. (7)
(b)	Sh. Balkar Singh	Vernala	50—3—80	Vernala Bhai Ladhu, Man, Poonian, Gharvali, Jand, Dasuwal, Ram Khera (8)

1	2	3	4
(c) Sh. Harish Chander	Dubli	50—3—80	Dubli, Cheem, Barwala Shadi, Jorshngwala, Saido, Sitoko Dumni-wali, Godai Ke (9)
(d) Sh. Dial Singh ..	Bhangala	50—3—80	Bhangla, Jodhsinghwla, Rassulpur, Ramsingh-wala, Radhal Ke, Tut, Chugian, Muthianwala, Talwindi Sobhasingh, Talwani Masusingh, Kot Budh, Killa, Bangla, Talwandi, Mohar Singh (14)
24. Sh. Shamir Singh, S.I.	Khem Karan	80—5—110/ 5—150	He is incharge of four sections with 26 villages
(a) Sh. Harcharan Singh, S.W.	Khem Karan	50—3—80	Khem karan, Rattoke, Ramuwal, Bhura Kareen, Kalia,, San-katra.
(b) Sh. Hardip Singh	Masatgarh	50—3—80	Masatgarh, Doolnawan, Noorwala, Kals, Khemkaran, Machike, Manwan, Kalangir (8)
(c) Sh. Kewal Krishan	Assal	50—3—80	Mehdipur, Gajjal, Bhura Kalan, Rattoke, Chak-walian, Assal, Bhura Kareen (7)
(d) Sh. Ajit Singh	Valtoha	50—3—80	Valtoha, Kotli Wassa-Singh. Serian Valtoha, Bahadur Nagar, Val-toha Havelian (5)
25. Sh. Kidar Nath, S.I.	Attari ..	80—5—110/ 5—150	He is incharge of four sections with 46 villages
(a) Sh. Gulzari Lal, S.W.	Attari	50—3—80	Attari, Khangarh, Wagha-border, Burj, Attal-garh, Battan Kalan, Mode, Pul Kangri, Rattan Khurd, Dhanoey Kalan, Khurd (10)
(b) Sh. Sohan Singh, S.W.	Garinda	80—5—110/ 5—150	Hoshiar Nagar, Guru Sat Sultan Singh Rail-way, Station Chit Kot, Lahorimal, Gharinda, Gharinda, Dhodi wind, Bahadur pur, Rani ke, Ran garh, Kaonke, Dhodhe (13)
(c) Sh. Baldev Singh, S.W.	Mehwa	50—3—80	Dhalla, Naushera, Danoke, Bhani Rajputan, Rajatal, Galoowal, Bagrian, Mahewa, Neshta, Rora wlal Kl and Khurd (12)

1	2	3	4
		Rs.	
(d) Sh. Surjit Singh, S.W.	Bhaghna Kl	50—3—80	Bhagna Kalan and Khurd, Chicha, Kalawala, Ladewala, Khama, Bassarke, Nathupura, Maluwala, Haria. Kalar (11)
26. Sh. Joginderpal, S.I.	Kassal	80—5—110/5—150	He is incharge of four sections having 42 villages
(a) Sh. Harjit Singh, S.W.	Kassal	50—3—80	Kassel, Dhand, Jagatpura, Thath Garh, Mianpur (5)
(b) Sh. Surrinderpal, S.W.	Gidri Bhaghiria	50—3—80	Khardi ke, Ama Kalan and Khurd, Thatha, Gidri Bhaghiari, Kot Sewan, Burj, Doda, Chappa, Gandi wind, Mankpur, Bal Baudha Sahib (12)
(c) Sh. Satnam Singh, S.W.	Serai Amant Khan	50—3—80	Serial Amant Khan, Bhuse, Jathuwal, Kalse, Lehain, Gehri, Burj, Chahal, Cheema Kalan and Khurd Rasulpur and Havalian
(d) Sh. Balwant Rai, S.W.	Sohal	50—3—80	Sohal, Gagobua, Thathi, Bhuchar Kalan and Khurd, Chinna Bidhi Chand, Mana Mallian.

Questions A and B

Name of Malaria Surveillance Inspector/ Surveillance Worker	Headquarter	Pay Scale	Villages under their charge
1	2	3	4
1. Sh. Sat Pal, S.I. ..	Sultan Wind	80—5—110/5—150	He is incharge of the following four ections:-
(a) Sh. Maloo Singh, S.W.	Pandor Sidhwan	50—3—80	Nurdi, Jharu, Kairowal, Matewal, Johal, Pandori Takhatmal, Pandori Rehman, Lalu Ghuman, Pandori Ram Singh, Pandori Hussan, Pandori Sidhwan, Thathe, Khera.
(b) Sh. Ajit Singh, S.W.	Bohoru	50—3—80	Chabba, Sangra, Gilwali, Balchack, Kotmit Singh, Bodh, Ibban-Khurd, Mandiala, Bohru, Manan and Chabal.

1	2	3	4
		Rs.	
(c) Sh. Megh Raj, S.W.	Dobrji	50—3—80	Varpal, Gohalwar, Wanchiri, Rate Wal, Kotli, Behla, Daburji, Kondry.
(d) Sh. Shangar Singh, S.W.	Sultan Wind	50—3—80	Sultan Wind, Daburji, Jheete Kalan, Rampura, Bhagat Pura, Mehma, Pandori and Chatiwind.
2. Sh. Kamaljit, S.I. ..	Nanak Sar ..	80—5—110/5—150	He is incharge of the following four sections:-
(a) Sh. Chamel Singh, S.W.	Nanak Sar	50—3—80	Nanaksar, Fatehchak, Mugla Chak, Kazi Kot Khurd, Aladinpur, Rasulpur, Pandori Gola, Bachre, Muradpur, Kaler, Bagrian, Malia.
(b) Sh. Joginder Singh, S.W.	Bath	50—3—80	Denewal, Bhaini, Sheikhfatta, Pakhoki, Deo, Bath, Bhullar, Jawandhe, Alwalpur, Sanghe, Malchak, Narangabad, Jh^ndair, Duggalwal.
(c) Sh. Jaipal, S.W.	Jandiala Guru	50—3—80	Jandiala Guru, Malian, Chohan, Nazirpur, Nawa Kot.
(d) Sh. Amar Singh, S.W.	Bandala	50—3—80	Rajwala, Khabe, Joga-Singhwala, Shefipur, Kandgil, Bandala, Butt, Nawan Pind, Nandwala, Nangal, Janian, Sukhewala, Thathian, Bishanpur, Kishanpur and Noney.
3. Sh. Sukhwant Singh, S.I.	Mian Wind	80—5—110/5—150	He is incharge of the following four sections :—
(a) Sh. Kuldip Singh, S.W.	Pheruman	50—3—80	Wazirbhullar, Mehtabkot, Bhalogola, Belengal, Chimanbath, Raya, Tong, Hussainpur, Pheruman, Jalupur and Uppal
(b) Sh. Manohar Singh	Jalalabad	50—3—80	Hothian, Hiharipur, Warowal, Bawak, Warowal, Afgana, Bodal Kirl, Rampur, Jalalabad, Gagrewal, Khojkipur, Ghoga, Bhaliapur, Sindher, Bahadurpur and Fazilpur.

1	2	3	4
		Rs.	
(c) Sh. Amrik Singh,	Mian Wind	50—3—80	Mian Wind, Gillakaler, Badeshe, Delanwala, Sarian Talwandi, Bodewal, Nizer, Madd, Bhinder, Sakinwali, Allowal, Nasso Nangal' Thathian, Bhaini, Rattangarh.
(d) Sh. Gurdeep Singh	Chhajal Wadi	50—3—80	Dharar, Targarh, Gunowal, Jhahangir, Kaziwal, Chhajalwadi, Trimowal, Khellar, Bhorsian Rajputan, Bhorsian Brahmna.
4. Sh. Harbans Singh, S.I.	Khadoor Sahib	80—5—110/ 5—150	He is incharge of the following four sections :—
(a) Sh. Tarlok Singh, S.W.	Kang	50—3—80	Muglani, Biring, Banian, Dulchipur, Gasitpur, Kang, Kang Khurd, Reshiana, Malmori, Shangarpur, Waran Lalpur, Sheikh Chak, Kalla.
(b) Balwant Singh, S.W.	Khadoor Sahib	50—3—80	Nagoke, Khadoor Sahib, Voinpoin, Tur, Tanda, Bhrowal
(c) Sh. Narinder Singh, S.W.	Fatehabad	50—3—80	Kawan, Pindian, Gondwal, Amritpur, Dhunda, Bhail, Nankdike, Bhoin, Kehella, Chapri, Khan, Khawas Pur, Fatehabad, Jhoadiar.
(d) Sh. Jagtar Singh, S.W.	Ekalgadda	50—3—80	Sanger, Nathoke, Kotli, Chakkera Khan, Ahmadpur, Dhota, Sangarkot, Sarli Kalan, Khakh, Sarli Khurd, Ekalgadda, Takhtuchak, Jatiumra, Sainsra, Malla, Kuriwal, Mandhiala, Mathrewal.
5. Sh. Hans Raj, S.I.	Chola Sahib	80—5—110/ 5—150	He is incharge of the following four sections :—
(a) Sh. Mukhtiar Singh	Dhotian	50—3—80	Bangalipur, Kaler, Dugri, Seronkd, Dhotian, Kot Mehmad Khan, Phelo-Ke, Kishangarh, Bhuthal, Bhai ke, Wariam old, Warian New, Thathian, Mahantan, Usman.

1	2	3	4
		Rs.	
(b) Sh. Surinder Singh, S.W.	Jamarai	50—3—80	Chak Mehar, Dilawalpur, Chamba Khurd, Kalwan, Bhattail, Sujjasingh, Rahal Chahal, Sangatpur, Munde Pind, Giyarpur, Tohal, Kalar, Lohar, Jamarai, Dera Sahib.
(c) Sh. Arjan Singh	Chohla Sahib	50—3—80	Sohawa, Billy, Mohanpur, Waring, Brumpura, Raniwala, Chola-Khurd, Pakhupura, Ghorka, Chola Sahib.
(d) Sh. Har Singh ..	Gandi Wind	50—3—80	Gandi Wind, Dhattala, Mehrana, Kiriain, Marar, Kambo, Chamba Kalan, Dhum, Kuruwal, Rato-Ke, Ruriwala, Khere.

List of villages of Ajnala Tehsil, district Amritsar, Section-wise and Sector-wise with their Headquarters and surveillance Staff working there.

Name of Surveillance Inspector/Surveillance Worker	Headquarters	Pay-scale	Name of villages under their control
1	2	3	4
		Rs.	
Sh.Harbans Singh, Sandhu S.I.	Fatehgarh Churian	80—5—110/ 5—150	He is incharge of the following villages:—
Tejinder Singh, S.W.	Sanagatpura	50—3—80	Kandowali, Maju Pura, Chaitan Pura, Sangatpura, Machhi Nangal, Bal Bawa, Nawan-Pind, Lashkari Nangal Talwändi Nahar, Bohar Wala, Talwandi Spari Mal, Jhandher, Kot Kesra Singh, Hardo Puttli, Mohan Bhandarian, Chak Sakandar, Kotla Sadar, Nizam Pura, Pheruvarian, Loharka.
Sh. Tarsem Lal, S.I. ..	Ajnala	80—5—110/ 5—150	He is incharge of the following villages :—
Sh. Pritam Singh, S.W. ..	Vachoa	50—3—80	Kaimpur, Tera Kalan, Tera Khurd, Khatrai Kalan, Khatrai Khurd, Mukam, Kamalpur, Bath, Sehsra (3 portion), Chaukey Wali, Guru Ka Bagh, Kotli Sakianwali, Dhariwal, Vachhoa.
Sh. Baldev Singh, S.I.	Rajasansi	80—5—110/ 5—150	Ucha Qila, Vichla Quila, Niwan Quila, Dadri, Lala Afgana, Jauns, Mohal, Matia, Ugar Aulakh, Kotla, Dalam, Bhala Pind, Razian, Mehlanwala, Teri, Bhoewali.
Sh. Ajit Singh, S.W.	Rajasansi	50—3—80	

1	2	3	4
		Rs.	Rajasansi, Saidupur, Aerodrome, Rodala, Adliwala, Bua Nangali, Maglani Kot, Ranewali, Lodhe Kalan, Lodhe Khurd, Malu Nangle, Jagdeo Kalan, Pathan Nangle, Mehl Jandial Santu Nangle.
Sh. Baldev Singh, S.I.	.. Rajasansi	80—5—110/ 5—150	He is incharge of the following villages:—
Sh. Gian Singh, S.W.	.. Kohali	50—3—80	Kohali, Chainpur, Bala-gan, Bawanwal, Bhite-wadh, Kotli Sakka, Mule Ke, Jaja, Maman-wala, Bagge, Dhari-wal, Slimpur, Jhajh-Moti, Toal Nangle, Barnali.
Sh. Aroor Singh, S.W.	.. Khila Kalan	50—3—80	Khiala Kalan and Khurd, Madoke, Barar, Chawinda, Beharwal, Lavin, Padri, Nur Pur, Kalowal, Chhidan, Kotla, Kaler, Ram Tirath, Boparai, Baj Singh, Boparai Kalan and Khurd.
(Vacant) S.I.	.. Ramdas	80—5—110/ 5—150	
Sh. Santokh Singh, S.W.	Ramdas	50—3—80	Pandori, Kotli Shahabib, Mehmad Mandianwala, Gagar, Singho Ke, Sisoke, Shahzada, Kamalpur Puku, Kasuwala, Saran, Ghonewala, Jatta, Pasnia, Mashiwala, Ramdas, Kot Birbux, Bauli, Railway quar-ters, Haveli D. Singh, Shampur, Khana, Dharamabad.
Sh. Sadhu Ram, S.W.	Thoba	50—3—80	Kotliamb, Anayatpur, Dial Bahtti, Galib, Dadian, Suffian, Chahar Pur, and Pind, Badhaichima Pind, Kot Rajada, Sultan Mahl, Lonoo Mahl, Amu Said, Gago Mahal, Kalo Mahal, Kalo Mahal, Bajura, Dujowal, Samrai, Bhah-dal, Dhurian, Thoba, Kotli, Perawal, Lakho-wal, Awan, Malakpur, Jangle, Rooriwal, Darya Moosa, Pickets Chawa, Panjgarian, Nangal Sohal, Kan-wan, Bhagwanpur, Kotla.

1	2	3	4
		Rs.	
Sh. Sucha Singh, S.I. ..	Fatehgarh Churian	80—5—110/ 5—150	Harar Kalan and Khurd, Surepur, Ghamiari, Bhoregill, Harar, Bhuregill, Dialpura, Khanowal, Nassar, Kotla, Urdhan, Mugal-Kot, Matte Nangal, Dial Bharang, Gaure Nangal, Sudhar, Nano-ke, Makowal, Jassal, Talwandi Bhagwan, Madho Shanga, Kural-lian, Haller.
S. W. Post vscant			
Sh. Tarsem Pal, S.I.	Ajnala	80—5—110/5—150	
Sh. Inder Singh, S.W. ..	Ajnala	50—3—80	Riar, Bollian, Jastarwal, Chhima, Omarpur, Vainjanwala, Kotli Kortana, Phulechak, Pandoori, Gujarpur, Kothey, Rokhey, Gujapir, Anjanala, Bhakhe Hari, Bhakhe, Raipur.
Sh. Darshan Singh, S.W.	Sarangdev	50—3—80	Dial Barlas, Hasham-pura, Shaliwal, Pap-majimian, Jafar Kot, Sheikh Batti, Bik-rala, Jairam Kot, Ponge, Charkaulakh, Talwandi Raidadi, Chhana, Rai Pur Kalan, Khanowal, Suner Garh Picket, Kalam Dogar, Sarang-dev, Balarwali picker, Garanghgarh, Fateh-wali, Chakdogar, Chana, Tera Raj-putan, Dala Raj-putan, Bhtan Pura, Shahuwali, Charate-wali, Bhanshing Pura, picket, Jagdev Khurd. Bal gill, Shahpur Picket, Gurala, Kotli, Alewal, Chak Bala, Lakhowal, Dinewal.
Sh. Balkar Singh, S.W.	Bhindi Savandan	50—3—80	Mohle Ke, Chakkanwali, Kot Dasaundi, Toot, Kalowal, Dug-picket, Wara, Whera, Chhana, Khanwal, Surj Picket, Toor, Dhupsari, Kutti-wal, Bhindi Aulakh Khurd and Kalan , Bhindi Nain, Ogra, Bhagupora, Thalla, Khusa Pura, Warian, Bhindi Savadan, Chak Fateh Khan, Maindi Kalan, Bha-lot, Bhandal, Kotli Khera, Nepal, Jasraoor, Moharpatti, Tilna, Awanbasal, Kotla and Motla.

1	2	3	4
Sh. Surinder Singh, S.I.	Chogwan	Rs. 80—5—110/ 5—150	Chogawan, Tipala, Bhular, Kamirpur, Chak Kharmal Khan Pareet Nangal, Chack Missari Khan, Saurian, Mehmadpura, Kakar Trem, Awan-Lakha Singh, Dharam Kot, Shampur, Alampur, Kot Sidhu, Othi,-an, Issarpur, Ram Lal.
S.I. and S.W. Post vacant	Ditto		Ranian village and Pinds, Shamsher Tower, Kharar, Man ka, Panju Rai, Nawjiwan, Mari Gujjan, Hetampur, Bhagupur Kalan, Sarangra, Bhiluwal Kotaho, Thawal Pacca, Mandian Wala, Madhe Bravaro Ke Lehrain, Kawan, Lan ke.
Sh. Pritam Singh, S.W.	Bachi wind	50—3—80	Dale Ke, Shaura, Chela-ke, Kamas ke, Vania ke, Thathi, Thatha, Dohar, Kiral Garh, Bhanbwan, Bella, Jai Kot, Sidhwan, Bachi wind, Monala, Mule Kot and Picket, Umbar and Picket. Dhariwal, Makhan pura, Chackaloux, Pandoori, Gagar Mal, Ram Kot and Picket.

COMPLAINTS AGAINST TEACHERS/TEACHRESSES WORKING IN GOVERNMENT SCHOOLS IN VILLAGE SABRAON, TEHSIL PATTI, DISTRICT AMRITSAR

2359. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Education and Local Government be pleased to state—

(a) the names, academic qualifications and the home villages of the teachers and teachresses working at present in the Government Primary and Government High School, of village Sabraon, tehsil Patti, district Amritsar;

(b) the dates on which, the teachers/teachresses referred to in para (a) above joined the said schools ;

(c) whether the department in 1963-64 and 1964-65 received any complaints against some of the said teachers/teachresses for taking part in village party factions or political activities, if so, the details thereof be laid on the Table of the House ?

Shri Prabodh Chandra : (a) and (b) A statement giving the requisite information is as follows.

(c) Yes. It is not administratively desirable to place details of the complaints on the Table of the House.

Statement showing the particulars of the members of staff of Government High and Primary Schools, Sabhraon

Serial No.	Name of the Teacher/Master.	Academic qualifications.	Home Address	Date of joining in the present School
1	2	3	4	5
		Government High School, Sabhraon		
1.	Sh. Harrinder Singh, Headmaster	B.Sc. M.Ed.	26—Gopal Nagar, Amritsar	1-5-1962
2.	Sh. Ajit Singh, Master ..	B.Sc.	Village Chhibranwali, P. O. Khunan, District Ferozepur	8-4-1964
3.	Sh. Inderjit Singh, Master ..	B.A.B.T.	Village and P. O. Kot Mehta (Amritsar)	26-6-1964
4.	Sh. Bahadur Singh, Teacher ..	Middle-/J.V./ Gyani/O.T.	Village and P. O. Sabhraon, (Amritsar)	19-6-1953
5.	Sh. Dharam Singh, P.T.I. ..	Matric/Trd. P.T.I.	Village and P. O. Bahadurpur (Hoshiarpur)	6-5-1964
6.	Sh. Harnam Singh, Teacher ..	Gyani/O.T./ Rattan.	Village and P. O. Allowal (Amritsar)	12-5-1962
7.	Sh. Pran Nath, Teacher ..	F.A./J.B.T./ Prabhakar.	128/6, Patti (Amritsar)	2-2-1963
8.	Sh. Darshan Singh, Teacher	Matric/A. and Crafts.	Village and P. O. Rashiana (Amritsar)	1-9-1964
		Government Primary School, Sabhraon		
9.	Sh. Ujagar Singh, Teacher ..	Matric/J.V.	Villge and P. O. Sabhraon (Amritsar)	18-10-1938
10.	Sh. Lahori Ram, Teacher ..	Matric/ J.T.	Ditto	1-5-1962
11.	Sh. Pritam Singh, Teacher ..	Matric/J.B.T.	Ditto	1-5-1963
12.	Sh. Shangara Singh, Teacher ..	Matric/J.B.T.	Ditto	28-6-1963
13.	Sh. Deep Chand, Teacher ..	Matric/J.V.	Village and P. O. Patti (Amritsar)	21-8-1957

1	2	3	4	5
14.	Sh. Rajinder Kumar, Teacher	F.A./ J.B.T.	Amritsar ..	1-5-1962
15.	Sh. Balbir Singh, Teacher ..	Matric/J.B.T.	Village and P. O. Sabhraon (Amritsar)	17-9-1963
16.	Sh. Harbhajan Singh, Teacher	Matric/ J.B.T.	Ditto	17-9-1963
17.	Shmt. Pritam Kaur, Teacher ..	Ditto	Ditto	23-9-1963
18.	Shmt. Mohinder Kaur, Teacher	Ditto	Ditto	14-9-1963
19.	Shmt. Harbans Kaur ..	Matric/Special Certificate	Ditto	1-5-1962

ARRESTS MADE UNDER DEFENCE OF INDIA RULES IN DISTRICT KARNAL

2369. Comrade Ram Paira : Will the Minister for Home and Development be pleased to state :

(a) The names of the persons arrested under the Defence of India Rules by the police during the period from 1st July, 1964, to date in the District of Karnal, Police station-wise stating the dates of their arrests and the amount of bail accepted in each case ;

(b) whether the said persons were arrested for some specific offences or on the report of the C.I.D. or any other agency, giving the details in each case;

(c) whether any of the said persons were arrested twice, if so, their names and the details of the offences for which they were arrested in each case ;

(d) whether any of the persons referred to in paras (a), and (c) above were bailed-out/before arrest, if so, their names, together with the reasons for the same;

(e) whether the challans have been put up in the courts in respect of the said cases, if so, their details together with the reasons for not putting up the challans in respect of their cases;

(f) whether any of the said cases have been decided by the courts, if so, the result in each case ?

Sardar Darbara Singh : (a), (b), (c), (d), (e) and (f) A statement is as follows.

Statement showing the Names of the persons arrested under defence of India Rules from 1st July, 1964 to date Police Station-wise in District Karnal

Serial No.	Police Station	Name of persons	Date of arrest	Amount of bail accepted in each case	Detail of offences and the source of information	Any of person arrested twice, if so, their names and details of the offence in each case	Whether (a) and (c) were bailed-out before arrest if so, their, names with reasons for the same	Whether the chal-lan has been put in court or reason for not putting in court	Cases decided with result
		(A)			(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
				Rs					
1.	Shahabad ..	No arrest has been made	..	..	FIR No. 19, dated 17th January, 1965 u/s 125 (2) DIR on Police report (Sukhdev S.I.)	..	..	Under investigation Accused not named record being Chec-ked	..
2.	Gharaunda ..	Siri Ram, son of Banwari Kha-lik	28-12-1964	2,000.00	FIR No. 217 dated 28th December, 1964 u/ s 125 (2) DIR on Police re-port (A.S.I. Banar-si Dass)	..	..	Put in court	Pending trial
3.	Do	No arrest has been made	..	..	FIR No. 211 dated, 20th December, 1964 u/s 125 (2) DIR through Assis-tant Registrar Co-Operative Socie-ties.	..	..	The case sent for cancellation as no offence was made out	..
4.	Sadar Karnal	Tara Chand, son of Mangal	15-11-1964	2,000.00	FIR No. 341, datad 15th November, 1964 u/s 125 (2) DIR on Police re-port (H.C. Raja Ram)	..	..	Pending investigation for want of expert opinion	..

	Saddar Karnal (Concl)	2. Parma Nand. son of Duni Chand	21-11-1964	2,000.00	FIR No. 341, dated, 15th November, 1964 u/s 125 (2) DIR on Police report (H.C. Raja Ram)	..	..	Pending investigation for want of expert opinion	..
5.	Ditto	1. Ran Singh, son of Mahi Ram	12-2-1965	2,000.00	FIR No. 47, dated, 11th February, 1965 u/s 125 (2) DIR on the report of Shri K. C. Gupta General, Manager Sugar Mill, Panipat	..	..	Under investigation the licence produced by accused was found to be forged one	..
		2. Sukhi Ran, son of Ran Singh	18-2-1965	2,000.00					
6.	Samalkha	1. Muni Ram, son of Jiria	3-7-1964	4,000.00 each	FIR No. 81, dated 3rd July, 1964 u/s 125 (2) DIR on Police Report (S.I. Daulat Ram)	..	..	Put in court	Pending trial
		2. Bhandu, Son of Neki							
7.	Samalkka	Ram Dhari, son of Deepa, Sis Ram, sons of Raj Ram and Arjan Singh, son of Jhandu	3-7-1964	4.000.00 each for Sis Ram and Ram Dhari and Rs. 3,000.00 for Arjan	FIR No. 82, dated 3rd July, 1964 u/s 125 (2) on Police report (S. I. Daulat Ram)	..	..	Ditto	Ditto
8.	Do	Prabhu, son of Jug Lal, Rasala, son of Mansa, Rasala, son of Man Singh, Dai Ram, son of Molu	3-7-1964	4,000.00 each	FIR No. 83, dated, 3rd July, 1964 u/s 125 (2) DIR on Police Report (H. C. Satbir Singh)	..	..	Ditto	Ditto
9.	Sadar Pani-Pat	Ram Sarup, son of Asam, Ramu Ram Sub-Inspector Co-Operative Society	28-9-1964	3,000.00 each	FIR No. 137, dated 28th September, 1964 u/s 125 (2) DIR on Police report (S.I. Chandan Singh)	..	..	Ditto	Ditto

Serial No.	Police Station	Name of persons	Date of arrest	Amount of bail accepted in each case	Detail of offences and the source of information	Any person arrested twice, if so, their names and details of the offence in each case	Whether (a) and (c) were bailed-out before arrest if so, their names with reasons for the same	Whether the chal-an has been put in court or reason for not putting in court	Cases decided with result
				(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
10.	Sadar Pani-pat	Hakimu	2-2-1965	Rs. 2,000.00	FIR No. 40, dated, 2nd February, 1965 u/s 125 (2) DIR on Police Report (A.S.I. Joginder Singh)	..	..	Put in court	Pending Trial
11.	Ditto	Hasin, son of Todar	2-2-1965	2,000.00	FIR No. 41, dated 2nd February, 1965 u/s 125 (2) DIR on Police re-port (A.S.I. Jogin-der Singh)	..	..	Ditto	Ditto
12.	Ditto	Sadhu, Jogi, Bal-jit, Zila Singh, Budhu, Ram Johri, Shugan	4-1-1965	2,000.00 each	F.I.R. No. 3, dated 4th January, 1965 u/s 125 (2) DIR on Police report (A.S.I. Dalip Singh)	..	..	Ditto	Ditto
13.	Radur ..	Chander/Krishan son of Kanshi	5-1-1965	2,000.00	FIR No. 1, dated 5th January, 1965 u/s 125 (2) DIR on Police report (H.C. Rameshwar Dass)	..	..	Under investigation for want of cer-tain documents	..

14.	Kaithal ..	Basu, son of Kero	25-8-1964	1,000.00	FIR No. 146, dated, 25th August, 1964 u/s 125 (2) DIR on Police report (A.S.I. Kartar Singh)	..	..		The accused was sentenced to pay a fine of Rs 20 in default to under go 20 days R.I.
15.	Urlana ..	Sukhbir Singh, son of Dharam Singh	7-1-1965	2,000.00	FIR No. 4, dated, 3rd January, 1965 u/s 125 (2) DIR on Police report (C. 1244 Sher Singh)	..	..	Put in Court	Pending trial
16.	City Karnal..	Agia Ram, son of Jiwan Dass, 50 m Parkash, son of Budhu Ram	1-8-1964 2-8-1964	2.000.00 each	FIR No. 171, dated 1st August, 1964 u/s 125 (2) DIR on Police Report (S.I. Chandan Singh)	..	..	Ditto	Ditto
17.	Ditto	Anant, son of Gobind Ram, Som Parkash, Son of Budhu Ram	1-8-1964 2-8-1964	2,000.00 each	FIR No. 172, dated 1st August, 1964 u/s 125 (2) DIR on Police report (A.S.I. Shiv Nath Singh)	Som Parkash accused was also arrested in case FIR No. 171, dated 1-8-1964	..	Ditto	Ditto
18.	Ditto	Bal Krishan, son of Lakhshmi Narain, Som Parkash, son of Budhu Ram	Ditto	2,000.00 each	FIR No. 173, dated 1st August, 1964 u/s 125 (2) DIR on Police report (H.C. Khan Chand)	Som Parkash accused was also arrested in case FIR No. 172 dated 1-8-1964	..	Ditto	Ditto

Serial No.	Police Station	Name of persons	Date of arrest	Amount of bail accepted in each case	Detail of offences and the source of information	Any person arrested twice, if so, their names and details of the offence in each case	Whether (a) and (c) were bailed-out before arrest if so, their names with reasons for the same	Whether the challan has been put in court or reason for not putting in court	Cases decided with results
				(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	(F)
19.	City Karnal	Som Parkash, son of Budhu Ram, Raitu Ram, son of Bishamber Dass, Man Singh, son of Har Dai, Hari Ram, son of Telu Ram	2-8-1964 2-8-1964 25-8-1964 28-8-1964	2,000.00 each	FIR No. 174, dated 1st August, 1964 u/s 125 (2) DIR on Police report (S.I. Chandan Singh)	Som Parkash accused was also arrested in case FIR No. 173 dated 1-8-1964	Man Singh accused was released on interim bail	Put in Court	Pending trial
20.	Ditto ..	Tara Chand, son of Jhandu, Ishwar, son of Tara Chand	16-1-1965	2,000.00 each	FIR No. 190, dated 25th August, 1964 u/s 125 (2) DIR on Private report (Om Parkash, son of Hari Ram Karnal)	..	On interim bail	Ditto	Ditto
21.	Ditto ..	Raghbir Singh, son of Balwant Singh	11-9-1964	2,000.00	FIR No. 206 dated 11th September, 1964 u/s 125 (2) DIR on Police report (H.C. C.I.D. Karnal)	..	..	Ditto	The accused was sentenced to pay a fine of Rs 100.00 or indefault to undergo 3 months R.I.

22.	City Karnal ..	Sham Ram, son of Nathu Ram, Kishan Chand Son of Rahmel Dass	12-9-1964 12-9-1964	2.000.00 each	FIR No 208, dated 12th September, 1964 u/s 125 (2) DIR on Police report (H.C. Khan Chand)	..	..	The case was sent for cancellation as no cognizable offence was made out	..
23.	Indri ..	Bhagat Ram, son of Uhe Ram	28-7-1964	2,000.00	FIR No. 48, dated 28th July, 1964 u/s 125 (2) DIR on Police report (H.C. Durga Parshad)	..	..	Put in Court	Pending trial
24.	Do ..	Atam Parkash, son of Bosa Ram	2-8-1964	2,000.00	FIR No. 51, dated 2nd August, 1964 u/s 125 (2) DIR on Police report (A.S.I. Kirpal Singh)	..	..	The case was sent for cancellation as no cognizable offence was made out.	..
25.	Do	Bhartu, son of Kundan, Munshi, son of Chhaju	3-8-1964	2,000.00 each	FIR No. 52, dated 3rd August, 1964 u/s 125 (2) DIR on Police report (C. 125 Baljit Singh)	..	..	Put in Court	Pending trial
26.	Do ..	Sadhu, son of Kanshi	29-10-1964	2,000.00	FIR No. 75, dated 29th October, 1964 u/s 125 (2) DIR on Police report (H.C. Roop Singh)	..	..	Ditto	Ditto
27.	Do ..	Hari Ram, son of Ram Singh	29-10-1964	2,000.00	FIR 90, dated 29th December, 1964 u/s 125 (2) DIR on Police report (A.S.I. Raja Ram)	..	..	Ditto	Ditto

COMMUNICATION FROM A LEGISLATOR OF KARNAL DISTRICT

2371. Comrade Ram Piara : Will the Minister for Home and Development be pleased to state—

(a) whether he received any communication from any Legislator of Karnal District during the month of August-September, 1964 with a complaint from Shri Dalel Singh, Member, Panchayat Samiti, Nilokheri against Shri Inder Singh, Member Panchayat Samiti, Nilokheri on the subject "Misuse of power by Shri Inder Singh, Member, Panchayat Samiti, Nilokheri", if so, a copy thereof be laid on the Table of the House ;

(b) whether any reply was sent by him to the said Legislator in the month of September, 1964, if so, a copy thereof be laid on the Table of the House ;

(c) whether any enquiry into the said complaint was conducted, if so, by whom and when and a copy of the enquiry report be laid on the Table of the House ;

(d) whether any action on the basis of the said enquiry report has been taken or is proposed to be taken by the Government, if so, the datails thereof ;

(e) whether it is a fact that a show-cause notice was issued by the Department to Shri Inder Singh referred to in part (a) above, if so, when and with what results;

(f) whether he received any communication from the said Legislator during the period from Ist October, 1964, to date alleging that the Development Commissioner is helping the said Shri Inder Singh, if so, a copy of the same be laid on the Table of the House ?

Sardar Darbara Singh : (a) Yes, a copy of the communication of Comrade Ram Piara, M.L.A., along with a copy of complaint from Shri Dalel Singh, Member, Panchayat Samiti, Nilokheri is laid on the Table of the House.

(b) No reply was sent to the legislator but an enquiry was ordered.

(c) Yes, an enquiry was held by Shri D.S. Chowdhary, Deputy Secretary, Development I, on 6th October, 1964. It will not be in the public interest to place the copy of the enquiry report on the Table of the House.

(d) The then Block Development and Panchayat Officer, Nilokheri was responsible for the whole affair and Shri Inder Singh, Member, Panchayat Samiti, Nilokheri did not come in the picture. Action against the B.D.P.O. is being taken.

(e) Yes, a show-cause notice was issued to Shri Inder Singh Member, Panchayat Samiti, Nilokheri on 24th November, 1964. His explanation was considered convincing and no action was taken against him.

(f) No such communication was received from the Legislator.

RAM PIARA COMRADE
M.L.A.

NILOKHERI

Regd.

U.O. No. 2908.HDM-64/
dated 10-9-64

Phone No. 172
L/309 Model Town,
Karnal 29-5-64

Please look into this for immediate action.

Sd/- Darbara Singh,
HDM 4-9-64

To

S. Darbara Singh ji,
Home Minister, Punjab.

Subject :—Misuse of Power by Shri Inder Singh, Member Panchayat Samiti, Nilokheri.

Dear Friend,

Please find enclosed herewith an application from Shri Dalel Singh, member Panchayat Samiti, Nilokheri.

The complaint is self-explanatory and so I shall urge you to kindly order for the enquiry at your earliest convenience for which I shall be greatful to you.

Thanking you.

Yours faithfully,
Sd/- Ram Piara,
M.L.A.,

To

The Honourable S. Darbara Singh,
Home and Development Minister,
Chandigarh.

Subject.—Misuse of Power by Shri Inder Singh, Member, Panchayat Samiti, Nilokheri.

SIR,

I may bring to your kind notice that S. Inder Singh a close associate of S. Partap Singh Kairon, former Chief Minister, Punjab has been misusing his power and authority as Member of the Samiti. He has got his son Shri Gurpal Singh appointed in the Poultry Piggery Farm of Panchayat Samiti in village Nilokheri. He was neither trained nor qualified at the time of appointment. Moreover his selection did not come before samiti nor B. D. O. issued the letter of appointment. It was later got done through the Social Education and Panchayat Officer who is conniving with him. Shri Gurpal Singh is put Incharge of Food Store and he takes it to his home where he has kept poultry for himself.

It is submitted for an early enquiry and action in the matter.

Yours faithfully,

Dated 28th August, 1964

Sd/- DALEL SINGH,

Member, Panchayat Samiti, Nilokheri,
Village and P. O. Bhaini Khurd,
tehsil and district, Karnal.

———

CASES REFERRED FOR REGISTRATION BY THE CIVIL SUPPLIES DEPARTMENT TO THE DISTRICT POLICE, KARNAL

2373. Comrade Ram Piara : Will the Chief Minister be pleased to state :

(a) whether the Civil Supplies Department; Karnal referred any cases for registration to the District Police, Karnal during the period 1st June, 1964 to date, if so, the names of the persons against whom the cases were referred, the dates when these were referred , the basis on which and the authority to whom these were referred;

(b) whether before referring the said case for registration any enquiry by the Civil Supplies Department was conducted, if so, the details thereof;

(c) whether the statements of certain officials of the Civil Supplies Department were recorded by the Civil Supplies Department, Karnal, if so, their names, the dates, when and the cases in respect of which these were recorded;

(d) whether statements referred to in part (c) above were forwarded to the District Police, Karnal, if so, when;

(e) whether in any of the said cases any reminders have been issued by the Civil Supplies Department to the District Police, Karnal, if so, the date of each reminder and the particulars of the case/cases in which reminder/reminders have been issued;

(f) whether any of the cases referred to in part (a) above have so far been decided by the Courts, if so, their particulars and with what results;

(g) whether it is a fact that the Civil Supplies Department purposely delayed the reference of the said case to the District Police Karnal, for registration of cases, if so, the reasons therefor ?

Shri Ram Kishan : A statement containing the requisite information is as follows.

STATEMENT

Serial No.	Name of the Person	Date when referred	Basis on which referred	Authority to which referred	Serial No. of case					
			(a)		(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)
1.	Sh. Gurbax Singh, son of Sh. Bachan Singh.	2-6-1964	Contravention of Pb. Rice Procurement Levy Order, 1958	Station House Officer, Samalkha	(1) No	No	No	No	Not known	No
	Sh. Mehar Singh, son of Sh. Narinjan Singh	2-6-1964								
2.	Sarvshri Phool Chand and Piara Singh	20-7-1964	Contravention of clause 7 (2) of the Punjab Hoarding and Profiteering Prevention Order, 1963.	S.P. Karnal	(2) Yes, the Enquiry Officer, Karnal conducted preliminary enquiries	Do	Do	Do	Ditto	Do
3.	Sh. Gurbax Singh, son of Sh. Kartar Singh	10-8-1964	Export of grams outside the State	S.H.O., Samalkha	(3) No.	Do	Do	Do	Ditto	Do
	Sh. Mengha Ram, son of Sh. Gurdas									
	Sh. Ramesh Chander, son of Sh. Shiv Charan Dass									
	Sh. Paul Singh, son of Sh. Bhagmal Jat									
4.	Sh. Bhagwan Singh	27-8-1964	As in case of Serial No. 2	S.P. Karnal	(4) As in Serial No. 2	Do	Do	Do	Ditto	Do
5.	Shmt. Suhagwanti	3-9-1964	Ditto	Ditto	(5) Ditto	Do	Do	Do	Ditto	Do

Serial No.	Name of the Person	Date when referred (a)	Basis on which referred	Authority to which referred	Serial No. of case (b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)
6.	Sh. Retu Ram and Sh. Jai Narain	4-9-1964	As in case of Serial No. 2	S.P. Karnal	(6) As in Serial No. 2	No	No	No	Not known	No
7.	Sh. Surat Singh, Sh. Harphool Sh. Ram Bhag Sh. Dhan Singh Sirpanch	11-9-1964	Ditto	Ditto	(7) Ditto	Do	Do	Yes, on 17th October, 1964 and 27th February, 1965	Ditto	Do
8.	Sh. Sukhdev, Station Master, Babarpur	24-9-1964	Contravention of clause 3 of the Punjab Gram (Regulation of Distribution) Order, 1964	S.H.O., Railway Police Station Karnal	(8) Yes, enquiry was conducted to know the fact of the case	Do	Do	No	The case was cancelled by Ilaqa Magistrate vide Order dated 31st December, 1964	Do
9.	Sh. Brij Mohan	23-10-1964	As in case of Serial No. 2	S.P. Karnal	(9) As in case of Serial No. 2	Do	Do	Do	Not known	Do
10.	M/s Dewan Chand-Mohan Lal, Pehowa Station Master, Kurukshetra	5-11-1964	As in case of Serial No. 8	S.H.O., Railway Police, Karnal	(10) On the report of I.F. and S. Kurukshetra	Do	Do	Do	Still under investigation	Do
11.	M/s Kuria Mal-Kidar Nath, Gharaunda Station Master, Ghauranda	27-11-1964	As in case of Serial No. 8	S.H.O., Railway Police, Karnal	(11) As in case of Serial No. 8	Do	Do	Do	Still under investigation	No
12.	M/s Telu Ram-Ram Chander, Ghauranda Station Master, Gharaunda	27-11-1964	Ditto	Ditto	(12) Ditto	Do	Do	Do	Ditto	Do

13.	Sh. Manohar Lal, son of Shri Chanan Dass Driver, Jagadhari	8-1-1965	Export of Rice to Delhi without Movement Chit	S.H.O., Samalkha	(13) No.	Do	Do	Do	Not known	Do
14.	Sh. Jhabar Dass, son of Notan Dass, Jamna camp Karnal-1	12-2-1965	Storage of Rice without Licence.	S.H.O., Karnal	(14) No	Do	Do	Do	No	No
15.	M/s Gori Datt-Joti Parshad, Karnal	13-2-1965	Contravention of clause 3 of the Punjab Khandsari and Gur Dealers Licensing Order, 1963	S.H.O., City Karnal	(15) As in case of Serial No. 8	No	No	No	Still under investigation	No
16.	M/s Abnashi Lal-Gopal Krishan M/s Rajinder Paul-Sat Paul, M/s Devi Chand-Prem Chand M/s Manohar Lal-Sunder Dass, M/s Kundan Lal-Alak Ram	18/19-2-1965	Contravention of clause 4 (ii) of the Punjab Paddy Price Control Order, 1964	S.P., Karnal	(16) Ditto	Do	Do	Do	Ditto	Do
17.	Sh. Des Raj, son of Sh. Jamna Ram, Village Jhansa	19-2-1965	Storage of paddy without Licence	S.H.O., Thanesar	(17) No	Do	Do	Do	Not known	Do
18.	M/s Banarsi Dass-Inder Sain, M/s Jai Parkash -Om Parkash, M/s Ladha Mal-Bishan Dass, M/s Chhaju Mal-Ram Saroop	25-2-1965	Contravention of Clause 3 of the Punjab Gram (Regulation of Distribution) Order, 1964	S.P., Karnal	(18) As in case of Serial No. 8	Do	Do	Do	Still under investigation	
19.	M/s Ravi Parkash Salekh Chand, Panipat	25-2-1965	Contravention of Punjab Rice Dealers, Licensing Order, 1957	Ditto	(19) Ditto	Do	Do	Do	Ditto	Do

ELECTRIFICATION OF VILLAGES

2395. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state —

(a) the total number of villages electrified in the State district-wise, upto date and the number of villages, yet to be electrified;

(b) the criteria, if any, fixed for determining priority for the electrification of villages ;

(c) the minimum target, if any, fixed for the electrification of villages in the State ;

(d) the causes of delay, if any, in the electrification of villages ;

(e) the details of the facilities provided to the consumers of electricity in the rural areas for agriculture and industry, separately;

(f) the total number of Government and privately-owned tube-wells in the State district-wise, which have so far been energised;

(g) the number of tube-wells on the waiting list for which power has been sanctioned but which have not so far been supplied electricity, district-wise ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) Statement is attached as annexure 'A'.

(b) The matter is under consideration.

(c) The target of 1,600 villages was fixed for 3rd Five-Year Plan which had already been achieved in the first two years of the Plan.

(d) Paucity of funds and material.

(e) A separate seniority list is being maintained for agricultural connections, distinct from other connections. Such connections are provided expeditiously subject to availability of funds and material. In case of applications for which Test Reports have been received up to 30th November, 1964, efforts are being made to give connections by the end of the current financial year.

Tarrif for agricultural connections has been kept very low as compared to what is even warranted by the actual cost of energy viz. 9 paisa per Unit against 25 paisa per unit.

This rate is even lower than the rate for the equivalent Industrial load.

The financial justification formula for agricultural connections has been kept lower than for Urban Industrial connections viz. 12½ per cent of the cost of work, for Industrial connections as against 18 per cent for other connections.

Regarding Industrial consumers in Rural areas the rate as applicable viz. 9.38 paisa per unit for the first 1,500 Units and 7.81 paisa per unit for all Units in excess of 1500 Units, to the agricultural load is applied up to a load of 10 h.p. As against this, the rate for Urban areas for the same quantum of load for Industries is somewhat higher, i.e. 10.94 paisa per unit for the first 500 Units, 9.38 paisa per unit for the next 1,000 units and 7.81 paisa per unit for all units in excess of 1,500 units. Other facilities given to tube-well consumers recently are indicated in the attached Note. (Annexure 'B')

(f) List attached (Annexure 'C').

(g) Information regarding number of tube-wells, district-wise for which power has been sanctioned but which have not so far been supplied electricity is not readily available and its collection from field offices will involve huge time and labour. However, the total number of tube-well applications for which test reports have been received but to which connections have not been given is about 1,233.

ANNEXURE 'A'

Serial No.	Name of District		Number. of villages electrified up to December, 1964	Villages yet to be electrified as per 1951-Census
1.	Mohindergarh	..	71	491
2.	Kapurthala	..	106	595
3.	Simla	..	123	1,042
4.	Patiala	..	293	1,288
5.	Jullundur	..	382	772
6.	Ambala	..	294	2,134
7.	Ludhiana	..	332	484
8.	Bhatinda	..	88	518
9.	Sangrur	..	177	909
10.	Gurgaon	..	229	1,230
11.	Karnal	..	255	1,076
12.	Amritsar	..	807	355
13.	Kangra	..	346	492
14.	Ferozepur	..	289	1,168
15.	Hissar	..	182	832
16.	Rohtak	..	258	510
17.	Hoshiarpur	..	294	1,759
18.	Gurdaspur	..	607	858
	Total	..	5,133	16,513

ANNEXURE 'B'

The number of tube-wells connected during the last three years was as under:—

1961-62	..	2,224
1962-63	..	3,181
1963-64	..	5,326

2. During the current year plan allocation for Power Distribution Schemes was only Rs 232 lacs against the expenditure of Rs 546 lacs in 1961-62, Rs 684 lacs in 1962-63 and Rs 425 lacs in 1963-64. On the basis of this plan allocation only about 1,450 tube-wells could be energised during the current year. The Board, however, allocated an additional sum of Rs 2 crores for the purpose by considerably straining its financial position. As a result 4,564 tube-wells have been energised during the current year upto the end of January, 1965 and the total number of tube-wells connections by the end of the current financial year is expected to be somewhat more than the number connected during the last year. Efforts are at present being concentrated on giving connections to tubewells, test reports in respect of which have been received before 1st December, 1964.

3. The Government of India have promised additional funds to the tune of Rs 2 crores for tube-well connections for the next financial year. If these funds are received over and above the plan allocation for Power Distribution Schemes which is Rs 248 lacs only about 7 to 10,000 tube-well connections will be given during 1965-66.

4. Since the main bottleneck in the way of giving even larger number of tube-well connections is the paucity of funds, the Board have decided that for mobilizing additional resources for this purpose priority in the matter of tube-well connections may be given to an applicatnt who deposits Rs 2,000 or the cost of connection whichever is less with the Board as advance. This amount will be adjusted against the Bills of the consumer after he gets the connection.

5. The Board have decided that in the case of tube-well the period of notice after which a consumer is disconnected for non-payment of energy bills may be increased from seven days to fourteen days. This will allow a little longer time for the tubewell owners to arrange for payment of their bills as compared to other categories of consumers.

6. The Board have fixed a limit of three months for the grant of tube-well connections in future after the test report is received. This is intended to be the maximum limit and normally efforts would be made provided necessary funds are available to give connections in a much shorter period.

7. There have been some complaints about the harassment to applicants for connections particularly those for tube-well connections by the Line Superintendents through rejection of their test reports on flimsy grounds. In order to exercise a check over this. instructions are being issued that where a test report is rejected by the Line Superintendent he must inform his S.D.O. and obtain his approval. In case the Line Superintendent points out any defects even in the second Test Report the S.D.O. should personally verify that Test Report to ensure that flimsy objections are not raised merely to harass the consumers.

ANNEXURE 'C'

Statement showing total number of Agricultural consumers up to 31st December, 1964

			Number
1.	Amritsar	..	2,828
2.	Gurdaspur	..	1,861
3.	Kangra	..	25
4.	Jullundur	..	3,959
5.	Hoshiarpur	..	1,323
6.	Ludhiana	..	2,622
7.	Bhatinda	..	209
8.	Ferozepur	..	1,227
9.	Sangrur	..	1,160
10.	Patiala	..	1,764
11.	Simla	..	..
12.	Ambala	..	1,602
13.	Rohtak	..	699
14.	Hissar	..	444
15.	Gurgaon	..	2,080
16.	Karnal	..	3,891
17.	Kapurthala	..	1,775
18.	Mohindergarh	..	601
19.	Lahaul Spiti	..	..
	Total	..	27,075

TUBEWELL CONNECTIONS APPLICATIONS PENDING IN TEHSIL AMRITSAR

2396. Comrade Makhan Singh Tarsikka : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the total number of applications for tube-well-connections pending in tehsil Amritsar at present together with their details, village-wise, and the names and addresses of such applicants;

(b) the number of applicants out of those referred to in part (a) above which have been pending for the last six months or more together with their details, village wise, with the names of the applicants ?

Chaudhri Rizaq Ram : (a) 278, Statement attached (Annexure 'A')

(b) 68. Statement attached (Annexure 'B').

ANNEXURE 'A'

Serial No.	Application No.	Date	Connected load	Name and Address	Name of Office/ Sub-office
1	2	3	4	5	6
			B.H.P.		
1.	4481	6th May, 1964	.. 7.5	Sh. Joginder Singh, village and P. O. Wadala	.. Fatehgarh Churian Sub-Division
2.	4564	19th August, 1964	.. 5	Sh. Kartar Singh, village and P. O. Modhipur	..
3.	4733	19th October, 1964	.. 7.5	Sh. Dalip Singh, village and P. O. Wadala	
4.	4854	11th December, 1964	.. 5	Sh. Bota Singh, village and P. O. Modhipur	..
5.	4884	31st December, 1964	.. 5	Sh. Udham Singh, village and P. O. Wadala	
6.	2575	1st September, 1964	.. 7.5	Sh. Iqbal Singh, village Kherebad	.. Harsa Chhina Sub-Division
7.	2664	18th November, 1964	.. 7.5	Sh. Bela Singh, village Kambo	
8.	2696	29th December, 1964	.. 7.5	Sh. Bawa Singh, village and P. O. Hair	
9.	2697	29th December, 1964	.. 7.5	Sh. Jasbir Singh, village and P. O. Hair	
10.	2736	18th February, 1965	.. 5	Sh. Tehal Singh, village Kherebad	
11.	3061	7th July, 1964	.. 5	Sh. Santokh Singh, village Rakh Nag	
12.	566	9th June, 1964	.. 5	Sh. Teja Singh, village Chandey	.. Majitha Sub-Division
13.	3062	7th July, 1964	.. 5	Sh. Bej Singh, village Rakh Nag	
14.	3090	4th March, 1964	.. 5	Sh. Mangal Singh, village Nangal	
15.	3111	14th August, 1964	.. 7.5	Sh. Bakhshish Singh, village Bham Gill	
16.	3175	23rd October, 1964	.. 10	Sh. Pala Singh, village Pandori	

17.	3177	28th October, 1964	..	5	Sh. Rulda Singh, village Bal Kalan	
18.	3185	5th November, 1964	..	5	Sh. Lachhman Singh, village Sohian Kalan	
19.	3213	12th November, 1964	..	7.5	Sh. Joginder Singh, village Murad Pur	
20.	3213	27th November, 1964	..	3	Sh. Amar Nath, village and P. O. Majitha	
21.	3217	4th December, 1964	..	10	Sh. Pritam Singh, village Bal Kalan	
22.	3222	9th December, 1964	..	7.5	Sh. Chanchal Singh, village Pandori	
23.	3227	14th December, 1964	..	5	Sh. Labh Singh, village Nangali	..
24.	3230	14th February, 1964	..	3	Sh. Ajaib Singh, village Pandori	
25.	3240	23rd December, 1964	..	7.5	Sh. Gurpal Singh, village Sohian Kalan	
26.	3241	23rd December, 1964	..	5	Sh. Arur Singh, village Sohian Kalan	
27.	3242	24th December, 1964	..	5	Sh. Sukhaw Singh, village Majitha	
28.	3248	4th January, 1965	..	5	Sh. Naranjan Singh, village Nag Khurd	
29.	3247	4th January, 1965	..	5	Sh. Mohan Singh, village Nag Khurd	
30.	3249	4th January, 1965	..	5	Sh. Teja Singh, village Nag Khurd	
31.	3261	5th January, 1965	..	5	Sh. Bela Singh, village Bal Kalan	
32.	3262	5th January, 1965	..	5	Sh. Wassan Singh, village Bal Kalan	
33.	3279	25th January, 1965	..	5	Sh. Partap Singh, village Nag Khurd	
34.	597	1st October, 1964	..	5	Sh. Sharan Singh, village Ghan Gita	
35.	645	22nd January, 1965	..	5	Sh. Sohan Singh, village Talwara	
36.	6656	31st March, 1964	..		Sh. Jarnail Singh, village Tung Bala	Demand Notice issued vide Memo No.2370 dated 2nd May, 1964
37.	6923	26th August, 1964	..		Sh. Gurbax Singh, G. T. Road, Amritsar	.. Demand Notice issued vide Memo No. 5916, dated 28th December, 1964

1	2	3	4	5	6
38.	3015	20th August, 1964	..	Sh. Surjan Singh, G. T. Road, Amritsar	.. Test report receiverd for verification, dated 26th February, 1965
39.	3113	21st August, 1964	..	Sh. Tara Singh, village Darika	.. Demand Notice issued on 15th January, 1965
40.	15291	10th November, 1964	..	Sh. Avtar Singh village Thamdah	.. S.C.O. No. 1/10950, dated 9th March, 1965
41.	15380	10th December, 1964	..	Sh. Jagir Singh, village Bopa Rai Kalan	D.N. issued No. 563 dated 22nd February, 1965
42.	15415	28th December, 1964	..	Sh. Jarnail Singh, village Dhapai	.. D.N. issued No. 427 dated 8th February, 1965
43.	15389	14th December, 1964	..	Sh. Mukhtar Singh, village Kathania	.. D.N. issued No. 496 dated 18th February, 1965
44.	15452	31st December, 1964	..	Sh. Jaswant Singh, village Wadala Bhitwawad	.. D.N. issued No. 444 of 9th February, 1965
45.	15470	18th January, 1965	..	Sh. Harjinder Singh, village Khurmania	.. D.N. issued No. 4940 dated 18th February, 1965
46.	15476	19th January, 1965	..	Sh. Harbans Singh, village Guman Pura	.. Case unjustified
47.	15890	23rd January, 1965	..	Sarpanch, Gram Panchayat village Khapar Kheri	.. D. N. No. 792 dated 4th March, 1965
48.	15506	30th January, 1965	..	Sh. Ajit Singh, village Khurmania	.. D.N. No. 495 dated 18th February, 1965
49.	15518	2nd February, 1965	..	Shri Mohinder Singh, Village Bopa Rai	.. D. N. No. 794 dated 9th March, 1965
50.	15515	2nd February, 1965	..	Sh. Santokh Singh, village Kotli Nasir	.. D.N. No. 793 dated 9th March, 1965
51.	15519	2nd February, 1965	..	Sh. Swarn Singh, Khana kmukand	.. D. N. No. 975 dated 9th March, 1965
52.	15529	11th February, 1965	..	Sh. Dayal Singh, village Kathiana	.. D. N. No. 796 dated 9th March, 1965
53.	15581	22nd February, 1965	..	Sh. Ram Singh, village Iban Kalan	.. Formalities have not been completed by the consumer.
54.	15599	26th February, 1965	..	Shri Mohan Dass, village Khapar Kheri	.. Ditto

STATEMENT No. A.

Serial No.	Name of Applicant	Name of village
	TARN TARAN SUB-DIVISION (GOHALWAR SUB-OFFICE)	
1.	Sh. Sucha Singh, son of Sh. Gurdial Singh ..	Varpal
2.	Sh. Amir Singh, son of Sh. Sher Singh ..	Do
3.	Sh. Jiwan Singh, son of Sh. Santa Singh ..	Pandori Mehman
	CHABHAL SUB-DIVISION	
	Nil.	
	BHIKHIWIND SUB-DIVISION	
	Nil.	
	JANDIALA SUB-DIVISION	
1.	Sh. Narinjan Singh ..	Manawala
2.	Sh. Ishar Singh ..	Rakhmanawala
3.	Sh. Gurinder Dass ..	Jandiala Guru
4.	Sh. Bahadur Singh ..	Ditto
5.	Sh. Daljit Singh ..	Nijjar Pura
6.	Sh. Wish Nath ..	Rakhcheeta
7.	Smt. Tej Kaur ..	Mehargan Pura
8.	Sh. Amin Chand ..	Manawala
9.	Sh. Hazara Singh ..	Devidas Pura
10.	Sh. Teh Singh ..	Ditto
11.	Sh. Bachan Singh ..	Wadali Dogran
12.	Sh. Surain Singh ..	Mehargan Pura
13.	Sh. Saudagar Singh ..	Wadali Dogran
14.	Sarvshri Hakam Singh-Amar Singh ..	Nawan Kot
15.	Sarvshri Joginder Singh-Santa Singh ..	Bhattiwala
16.	Sarvshri Mela Singh-Kesar Singh ..	Mehargan Pura
17.	Sarvshri Hazara Singh-Banta Singh ..	Devidas Pura
	BUNDALA SUB-OFFICE	
18.	Sh. Gurmej Singh ..	Nangal Guru
19.	Sh. Amar Singh ..	Bundala
20.	Sh. Kartar Singh ..	Nawan Pind

1	2	3
21.	Sh. Bhagwant Singh	.. Bundala
22.	Sh. Dalbir Singh	.. Do
23.	Sh. Gian Singh	.. Do
24.	Sh. Gujjar Singh	.. Thathian
25.	Sh. Darshan Singh	.. Do
26.	Sh. Bakhshish Singh	.. Bundala
	TANGRA SUB-OFFICE	
27.	Sh. Hazara Singh	.. Mallian
28.	Sh. Chanan Singh	.. Do
29.	Sh. Inder Singh	.. Chohan
30.	Sh. Tarlok Singh	.. Mallian
31.	Sh. Dial Singh	.. Chohan
32.	Sh. Lachhman Singh	.. Rasulpur
33.	Sh. Banta Singh	.. Do
34.	Sh. Sunder Singh	.. Do
35.	Sh. Boota Singh	.. Muchal
36.	Sh. Surain Singh	.. Do
37.	Sh. Gian Singh	.. Taragarh
38.	Sh. Teja Singh	.. Chajal Waddi
39.	Sh. Harnam Singh	.. Ditto
40.	Sh. Avtar Singh	.. Ditto
41.	Sh. Chanan Singh	.. Ditto
42.	Sh. Teja Singh	.. Ditto
43.	Sh. Balwant Singh	.. Ditto
44.	Capt. Kartar Singh	.. Tara Garh
45.	Sh. Jagat Singh	.. Ditto
46.	Sh. Sohan Singh	.. Mehsan Pura
47.	Sh. Jagot Singh	.. Bhoowal
48.	Sh. Darshan Singh	.. Buttar
49.	Sh. Amar Singh	.. Do
50.	Sh. Jagjit Singh	.. Dhardeo
51.	Sh. Darshan Singh	.. Do

1	2	3
52.	Sh. Harjit Singh	.. Dhardeo
53.	Sh. Saudagar Singh	.. Do
54.	Sh. Santa Singh	.. Mahsan Pura
55.	Sh. Mohan Singh	.. Ditto
56.	Sh. Jaswant Rai	.. Buttar
57.	Sh. Jaswant Rai	.. Do
58.	Sh. Thankar Singh	.. Dhardeo
59.	Sh. Kesar Singh	.. Do
60.	Sh. Sohan Singh	.. Do
61.	Sh. Gurmit Singh	.. Khabe Rajputan
62.	Sh. Madho Singh	.. Ditto
63.	Sh. Ghan Singh	.. Ditto
64.	Sh. Joginder Singh	.. Ditto
65.	Sh. Kartar Singh	.. Ditto
66.	Sh. Kundan Singh	.. Jallal
67.	Sh. Sawarn Singh	.. Khabe Rajputan
68.	Sh. Bhan Singh	.. Ditto
69.	Sh. Inder Singh	.. Ditto
70.	Sh. Shangara Singh	.. Saidpur
71.	Sh. Harnam Singh	.. Do
72.	Sh. Surinder Singh	.. Takka Pur
73.	Sh. Samund Singh	.. Mehta
74.	Sh. Balwant Singh	.. Dharmu Chak
75.	Sh. Dewan Singh	.. Dhardeo
76.	Sh. Sawarn Singh	.. Mehta
77.	Sh. Sadhu Singh	.. Buttar
78.	Sh. Sohan Singh	.. Dhardeo
79.	Sh. Basant Singh	.. Do
80.	Sh. Santa Singh	.. Do
81.	Sh. Karam Singh	.. Arjan Managa
82.	Sh. Harbans Singh	.. Bhalaipur
83.	Sh. Bhagail Singh	.. Do

1	2	3
84.	Sh. Darshan Singh	.. Judhar
85.	Sh. Bhan Singh	.. Do
86.	Sh. Hazara Singh	.. Saggian Wali
87.	Sh. Jeewan Singh	.. Narajanpur
88.	Sh. Thakar Singh	.. Suggian Wali
89.	Agricultural Officer	.. Bhalaipur
90.	Sh. Amrik Singh	.. Do
91.	Sh. Joginder Singh	.. Bhorchi Rajputan
92.	Sh. Lachhman Singh	.. Kalikote
93.	Sh. Kehar Singh	.. Butari
94.	Sh. Milkha Singh	.. Johru Nangal
95.	Sh. Ujjagar Singh	.. Rammu Chak
96.	Sh. Dalip Singh	.. Bhinder
97.	Sh. Rattan Singh	.. Bhaniar
98.	Sh. Surjan Singh	.. Jaspal.
99.	Sh. Hazara Singh	.. Sarja
100.	Sh. Labh Singh	.. Sudhar
101.	Sh. Jaswant Singh	.. Do
102.	Sh. Satnam Singh	.. Jodha Nagri
103.	Sh. Kesar Singh	.. Phulka
104.	Sh. Tara Singh	.. Munchal
105.	Sh. Teja Singh	.. Do
106.	Sh. Makhan Singh	.. Do
107.	Sh. Arjan Singh	.. Khalchian
108.	Sh. Inder Singh	.. Banian
109.	Sh. Sawarn Singh	.. Dhuika
110.	Sh. Udham Singh	.. Munchal
111.	Sh. Saman Singh	.. Banian
112.	Sh. Chaman Singh	.. Naranjan Pura
113.	Sh. Narinder Singh	.. Suggianwal
114.	Sh. Assa Singh	.. Munchal

1	2	3
115.	Sh. Darbara Singh	.. Bhinder
116.	Sh. Fauja Singh	.. Munchal
117.	Sh. Sukhdev Singh	.. Saggian Wal
118.	Sh. Naranjan Singh	.. Sudhari
119.	Sh. Sumand Singh	.. Banian
120.	Capt. Rajinder Singh	.. Bhinder
121.	Sh. Rattan Singh	.. Butari
122.	Harnam Singh	.. Bodiwal
123.	Sh. Bishan Singh	.. Munchal
124.	Sh. Puran Singh	.. Sudhar
125.	Sh. Chanan Singh	.. Vadala Kalan
126.	Sh. Jagir Singh	.. Ditto
127.	Sh. Joginder Singh	.. Tarsika
128.	Smt. Jeevo	.. Sudhar
129.	Smt. Ram Kaur	.. Bodewal
130.	Sh. Ajaib Singh	.. Do
131.	Sh. Kishan Singh	.. Bhalai Pur
132.	Sh. Madho Ram	.. Munchal
133.	Sh. Kartar Singh	.. Sudhar Rajputan
134.	Sh. Partap Singh	.. Ditto
135.	Sh. Jarnail Singh	.. Ditto
136.	Sarpanch	.. Kalekote
137.	Sh. Surain Singh	.. Bhorshi Rajputan
138.	Sh. Santa Singh	.. Ditto
139.	Sh. Harnam Singh	.. Ditto
140.	Sh. Santa Singh	.. Ditto
141.	Sh. Taja Singh	.. Jahowal
142.	Sh. Sadhu Singh	.. Bhorshi Rajputan
143.	Sh. Bahadur Singh	.. Dhutka
144.	Sh. Inder Singh	.. Jhoro Nangal
145.	Sh. Narinder Singh	.. Dhutka
146.	Sh. Kartar Singh	.. Bhorshi Rajputan

1	2	3
147.	Sh. Mohan Singh	.. Bhorshi Rajputan
148.	Sh. Inder Singh	.. Dhutka
149.	Sh. Rattan Singh	.. Kalekote
150.	Sh. Makhan Singh	.. Dhutka
151.	Sh. Naranjan Singh	.. Pheroman
152.	Sh. Wasakha Singh	.. Ghage
153.	Sh. Chaman Singh	.. Rayya
154.	Sh. Hazara Singh	.. Pheruman
155.	Sh. Fauja Singh	.. Bhalaipur
156.	Sh. Dharam Singh	.. Bhinder
157.	Sh. Suba Singh	.. Bhalipur
158.	Sh. Surat Singh	.. Bhopumgal
159.	Sh. Banta Singh	.. Bhalaipur
160.	Sh. Mukhtar Singh	.. Pheroman
161.	Sh. Ujagar Singh	.. Bhalozal
162.	Sh. Charan Singh	.. Bhinder
163.	Sh. Ajain Singh	.. Hussainpur
164.	Sh. Teja Singh	.. Do
165.	Sh. Hari Singh	.. Boota Singh
166.	Sh. Labh Singh	.. Bhalojal
167.	Sh. Sohan Singh	.. Do
168.	Sh. Bhan Singh	.. Gagrowal
169.	Sh. Sujan Mohan Singh Sukhjinder Singh	.. Budhan Thej
170.	Sh. Jagat Singh	.. Ballsera
171.	Sh. Mula Singh	.. Lakhowal
172.	Sh. Narang Singh	.. Do
173.	Sh. Charan Singh	.. Jodhey
174.	Sh. Jawand Singh-Ralla Ram	.. Wazi Bhalla
175.	Sh. Inder Singh	.. Ballsera
176.	Sh. Bishan Singh	.. Do
177.	Sh. Gopal Singh-Mohan Singh	.. Lakhuwal
178.	Sh. Sadhu Singh	.. Sathiala

1	2	3
179.	Sh. Bachan Singh-Ganda Singh	.. Lakuwal
180.	Sh. Dilawar Singh	.. Jodhey
181.	Sh. Uttam Chand	.. Khaulive
182.	Sh. Kharaiti Ram	.. Do
183.	Sh. Mehar Singh	.. Do
184.	Sh. Mangal Singh	.. Do
185.	Sh. Kartar Singh	.. Do
186.	Sh. Harnam Singh	.. Do
187.	Sh. Atma Singh	.. Do
188.	Sh. Dalip Singh	.. Do
189.	Sh. Hazara Singh	.. Do
190.	Sh. Karnail Singh	.. Do
191.	Sh. Gurdit Singh	.. Butala
192.	Sh. Satnam Singh	.. Do
193.	Sh. Mohan Singh	.. Do
194.	Smt. Jaswant Kaur	.. Do
195.	Sh. Piara Singh	.. Do
196.	Sh. Labh Singh	.. Do
197.	Sh. Boota Singh	.. Do
198.	Sh. Sukhwinder Singh	.. Do
199	Sh. Dal Singh	.. Do
200.	Sh. Amarjit Singh	.. Do
201.	Smt. Harbhajan Kaur	.. Do
202.	Sh. Gurmukh Singh	.. Do
203.	Sh. Santokh Singh	.. Do
204.	Sh. Mohinder Singh	.. Sathiala
205.	Sh. Tara Singh	.. Do
206.	Sh. Charanjit Lal	.. Do
207.	Sh. Harbans Singh	.. Do
208.	Sh. Bacheri Singh	... Do
209.	Sh. Mohan Singh	.. Baba Bakala
210.	Sh. Lakha Singh	.. Ditto

1	2	3
211.	Sh. Ram Charan	.. Baba Bakala
212.	Sh. Ajaib Singh	.. Ditto
213.	Sh. Bihari Lal	.. Ditto
214.	Sh. Gurdial Singh	.. Ditto
215.	Sh. Dalip Singh	.. Ditto
216.	Sh. Munsha Singh	.. Shah Pur
217.	Sh. Mohinder Singh	.. Jhalari
218.	Sh. Kartar Singh	.. Do
219.	Sh. Karnail Singh	.. Do
220.	Sh. Kahan Singh	.. Do
221.	Sh. Gurbachan Singh	.. Do

ANNEXURE 'B'

Serial No.	Application No.	Date	Connected load	Name and address	Name of Office/ Sub Office
1	2	3	4	5	6
			B.H.P.		
1.	4481	6th May, 1964	7.5	Sh. Joginder Singh, village Wadala	Fatehgarh Churian Sub-Division
2.	4564	19th May, 1964	5	Sh. Kartar Singh, village Modipur	Ditto
3.	2575	1st September, 1964	7.5	Sh. Iqbal Singh, village Kherebad	Harsa Chhina Sub-Division
4.	3061	7th July, 1964	5	Sh. Santokh Singh, village Rakh Nag	Majitha Sub-Office
5.	566	9th June, 1964	5	Sh. Yeja Singh, Village Chandey	Ditto
6.	3062	7th July, 1964	5	Sh. Baj Singh Village Rakh Nag	Ditto
7.	3090	4th August, 1964	5	Sh. Mangal Singh, village Nangal	Ditto
8.	3111	14th August, 1964	7.5	Sh. Bakhshish Singh, village Bham Gill	Ditto
9.	1605	9th March, 1964		Sh. Puran Singh village Mehnian	S. C. O. issued on 26th February, 1965
10.	1614	12th March, 1964		Sh. Ajit Singh, village Meran Chak	S. C. O. issued on 27th January, 1965
11.	1615	12th March, 1964		Sh. Gian Singh	S. C. O. issued on 3rd February, 1965
12.	1616	12th March, 1964		Sh. Gurbachan Singh	S. C. O. D. N. Notice issued dated 25th September, 1964
13.	1635	6th April, 1964		Sh. Jiwan Singh, village Tirath Pura	S. C. D. issued on 28th February, 1965
14.	1637	6th April, 1964		Sh. Jagir Singh, village Mehnian	S. C. O. issued on 11th February, 1965

1	2	3	4	5	6
15.	1638	6th April, 1964	..	Sh. Lachman Singh, village Mehnian	.. S.C.O. issued on 21st January, 1965
16.	829	20th August, 1964	..	Sh. Sucha Singh, village Verpal	
17.	822	27th August, 1964	..	Sh. Amir Singh, village Verpal	
18.	7638	11th June, 1964	..	Sh. Niranjan Singh, Manawala	
19.	7672	17th July, 1964	..	Shri. Ishar Singh, Rakhmanawala	
20.	787	28th April, 1964		Sh. Gurmej Singh, Nangal Guru	
21.	788	4th May, 1964	..	Sh. Amar Singh, Bundala	
22.	796	9th June, 1964	..	Sh. Kartar Singh, Nawapind	
23.	311	15th May, 1964	..	Shri Hazara Singh, Mallian	
24.	232	3rd June, 1964	..	Sh. Chanan Singh, Mallian	
25.	335	9th June, 1964	..	Sh. Inder Singh, Chohan	
26.	337	10th June, 1964	..	Shri. Tarlok Singh, Mallian	
27.	339	12th June, 1964	..	Sh. Dial Singh, Chohan	
28.	358	17th August, 1964	..	Sh. Lachhman Singh, Rasulpur	
29.	363	17th August, 1964	..	Sh. Sunder Singh, Rasulpur	
30.	364	17th August 1964	..	Sh. Banta Singh, Rasulpur	
31.	1534	16th January, 1964	..	Sh. Chan Singh, Khabe Rajputan	
32.	1545	1st March, 1964	..	Sh. Joginder Singh Khabe Rajputan	
33.	1572	27th March, 1964	..	Sh. Kartar Singh, Khabe Rajputan	

34.	1639	10th August, 1964	..	Sh. Kundan Singh, Jallal
35.	1560	18th April, 1964	..	Swaran Singh, Khabe Rajputan
36.	1565	18th April, 1964	..	Bhan Singh, Khabe Rajputan
37.	1567	22nd April, 1964	..	Sh. Inder Singh, Khabe Rajputan
38.	1550	15th May, 1964	..	Sh. Shangara Singh, Siadpur
39.	1511	4th February, 1964	..	Sh. Sohan Singh, Mehsanpura
40.	1428	14th August, 1964	..	Sh. Jagat Singh, Bhoewal
41.	1520	13th February, 1964		Sh. Amar Singh, Bhuttar
42.	1521	13th February, 1964	..	Darshan Singh, Bhuttar
43.	1523	24th February, 1964	..	Sh. Jagjit Singh, Dhardeo
44.	1524	24th February, 1964	..	Sh. Darshan Singh, Dhardeo
45.	1525	24th February, 1964	..	Sh. Harjit Singh, Dhardeo
46.	1526	24th February, 1964	..	Sh. Sudagar Singh, Dhardeo
47.	1559	15th May, 1964	..	Sh. Santa Singh, Mehsan Pura
48.	1569	22nd May, 1964	..	Sh. Mohan Singh, Mehsan Pura
49.	1531	13th March, 1964	..	Sh. Jaswant Rai, Buttar
50.	1532	13th March, 1964	..	Sh. Jaswant Rai, Buttar
51.	1527	3rd March, 1964	..	Sh. Thakur Singh, Dhardeo
52.	1528	3rd March, 1964	..	Sh. Kesar Singh, Dhardeo
53.	1529	3rd March, 1964	..	Sh. Sohan Singh, Dhardeo
54.	1662	18th April, 1964	..	Sh. Gurdit Singh Khabe Rajputan

	2	3	4	5	6
55.	1663	18th April, 1964	..	Sh. Madho Singh, Khabe Rajputan	
56.	1584	13th March, 1964	..	Harbans Singh, Bhurshipur	
57.	1305	1st April, 1964	..	Bhagail Singh, Bhurshipur	
58.	1509	19th May, 1964	..	Sh. Jeewan Singh, Naranjan Pur	
59.	1616	22nd May, /964	..	Agricultural Officer, Bhalaipur	
60.	1532	24th July, 1964	..	Sh. Amrik Singh, Bhalaipur	
61.	1537	28th July, 1964	..	Sh. Joginder Singh, Bhurshi Rajputan	
62.	987	13th July, 1964	..	Sh. Mohan Singh, Bhudhan Theh.	
63.	988	13th July, 1964	..	Sh. Jagat Singh, Lakhuwal	
64.	1491	26th March, 1964	...	Sh. Makhan Singh, Lakhuwal	
65.	1515	24th July, 1964	..	Sh. Bahadur Singh, Lakhuwal	
66.	1516	28th May, 1964	...	Sh. Tej Kaur, Lakhuwal	
67.	1513	18th July, 1964	..	Sh. Chaman Singh, Gaggan Bhana	
68.	1236	24th June, 1964	...	Sh. Charan Singh, Rayya	

LEATHER DEMONSTRATION CENTRE IN VILLAGES RAUNTA, BLOCK NIHAL SINGH WALA, TEHSIL MOGA, DISTRICT FEROZEPORE.

2408. Comrade Gurbaksh Singh Dhaliwal : Will the Chief Minister be pleased to state :

(a) whether it is a fact that a Leather Demonstration Centre was opened in village Raunta in Block Nihal Singh Wala, Tehsil Moga, District Ferozepore, in the year 1961-62;

(b) if the answer to part (a) above be in the affirmative , the total number of trainees so far trained at the said Centres, stating the amount of stipend given to each trainee;

(c) whether all the trainees mentioned above have been paid the stipend amount in full,

(d) if the reply to part (c) above be in the negative the number of trainees to whom the stipend amount is yet to be paid and the total amount due to them on this account;

(e) whether Government/authorities concerned have received any representations from the said trainees, if so, the number thereof and the action taken thereon so far, if no action has been taken the reasons thereof ?

Shri Ram Kishan : (a) No Leather Demonstration Centre was opened in village Raunta in Block Nihal Singh Wala, Tehsil Moga, District Ferozepore in the year 1961-62.

(b) to (e) Do not arise.

ELECTRIFICATION OF CERTAIN VILLAGES IN DISTRICT BHATINDA

2410. Sardar Tej Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state—

(a) the number of villages which have been electrified so far in Bhikhi, Budhlada, Bareta and Boha circles in district Bhatinda;

(b) the number of villages in the said circles proposed to be electrified during current year;

(c) whether the Government propose to supply electricity to the cultivators in village Phaphre Bhaike in the near future, where nearly fifty tubewells have already been installed; if so, when ?

Chaudhri Rizaq Ram (a) :

		Number
(i)	Bhikhi L/D Subsidiary Project Estimate ..	2
(ii)	Budhlada L/D Subsidiary Project Estimate ..	5

(iii) Breta L/D Subsidiary Project Estimate .. 5

(iv) Boha L/D Subsidiary Project Estimate .. Nil

(b) (i) Jawahar-key (electrification completed).

(c) Yes, during the year 1965-66, subject to availability of funds.

ELECTRIFICATION OF VILLAGES IN HISSAR DISTRICT

2424. Shri Amar Singh : Will the Minister for Public Works and Welfare be pleased to state the number and names of villages, tehsil-wise, in Hissar District which were electrified from January, 1961 to-date, together with the names of villages which are proposed to be electrified in the said district, tehsil-wise during the Fourth Plan ?

Chaudhri Rizaq Ram : 1. A statement is as follows.

2. The names of the villages to be electrified during the Fourth Plan have not yet been finanlised by the Board.

STATEMENT

District Hissar (1961-62)

Serial No.	Name of Place	Tehsil	Date of energization	Remarks
1	2	3	4	5
1.	Budanpur ..	Hissar	22nd June, 1961	
2.	Budana ..	Do	23rd June, 1961	
3.	Bhanji Badshahpur ..	Do	8th December, 1961	
4.	Chilowal ..	Do	22nd June, 1961	
5.	Churpur ..	Do	22nd June, 1961	
6.	Daulatpur ...	Do	8th December, 1961	
7.	Faridpur ...	Do	8th December, 1961	
8.	Girnu ...	Do	22nd June, 1961	
9.	Hadiarwala ..	Do	22nd June, 1961	
10.	Haudalwala ..	Do	22nd June, 1961	
11.	Hasnagarh ..	Do	1st December, 1961	
12.	Himatpur ..	Do	20th December, 1961	
13.	Kalarbehni ...	Do	7th May, 1961	
14.	Laluwal ..	Do	22nd June, 1961	
15.	Litani ..	Do	1st December, 1961	

1	2	3	4	5
16.	Manunpur	.. Hissar	22nd June, 1961	
17.	Malipur	.. Do	23rd June, 1961	
18.	Mewand Khurd	.. Do	21st October, 1961	
19.	Nathuwal	.. Do	22nd June, 1961	
20.	Nawangown	.. Do	8th December, 1961	
21.	Mewand Kalan	.. Do	21st October, 1961	
22.	Parabuwala	.. Do	7th May, 1961	
23.	Pur Majra	.. Do	20th January, 1962	
24.	Rainwala	.. Do	22nd June, 1961	
25.	Simbalwala	.. Do	20th December, 1961	
26.	Daryapur	.. Fatehbad	1961-62	
27.	Gijlla Khera	.. Do	30th March, 1962	
28.	Khanni Kheri	.. Do	1961-62	
29.	Khuranwali	.. Do	30th March, 1962	
30.	Karmauli	.. Do	30th March, 1962	
31.	Sahidan Wali	.. Do	30th March, 1962	
32.	Bogunwali	.. Bhiwani	1961-62	
33.	Tosham	.. Do	1961-62	
34.	Kherka	.. Sirsa	4th February, 1962	
35.	Kueyan	.. Do	4th March, 1962	
36.	Mirpur	.. Do	4th March, 1962	
37.	Narali Kalan	.. Do	30th March, 1962	
38.	Patli	.. Do	30th March, 1962	
39.	Panjuwana	.. Do	4th March, 1962	
40.	Paniwala Mota	.. Do	4th March, 1962	
41.	Raguwana	.. Do	4th March. 1962	
42.	Sahuwal	.. Do	4th March, 1962	
43.	Mirchapur	.. Hansi	23rd June, 1961	
44.	Rajthal	.. Do	6th May, 1961	
45.	Biran	.. Bhiwani	1961-62	
46.	Bapura	.. Do	1961-62	
47.	Kana Khera	.. Hissar	22nd June, 1961	
48.	Baguwali	.. Sirsa	10th March, 1962	

Statement showing the Towns and Villages electrified in Hissar District, Tehsilwise During the year 1962-63.

Serial No.	Name of Place	Tehsil	Date of energisation
1	2	3	4
1.	Dangkalan	.. Bhiwani	21st June, 1962
2.	Dang Khurd	.. Do	21st June, 1962
3.	Rewari	.. Do	18th June, 1962
4.	Chang	.. Do	November, 1962
5.	Plartia Bhima	.. Do	28th May, 1963
6.	Shakrupura	.. Hissar	1st August, 1962
7.	Kheda	.. Do	4th July, 1962
8.	Balak	.. Do	4th July, 1962
9.	Karori	.. Do	4th July, 1962
10.	Dhani	.. Do	3rd September, 1962
11.	Pinghal	.. Do	3rd September, 1962
12.	Bugana	.. Do	3td September, 1962
13.	Degra	.. Do	18th October, 1962
14.	Lalloada	.. Do	15th December, 1962
15.	Lohakhera	.. Do	18th October, 1962
16.	Budhaikhera	.. Do	18th October, 1962
17.	Nangla	.. Do	15th December, 1962
18.	Nanglai	.. Do	15th December, 1962
19.	Sarsouda	.. Do	20th March, 1963
20.	Bichpuri	.. Do	6th March, 1963
21.	Kamblwala	.. Do	28th February, 1963
22.	Badan	.. Do	28th February, 1963
23.	Haidawala-Bilaspur Tohana	.. Do	Now Village formed
24.	Chillewala Bilaspur Tohana	.. Do	The allottees of Bhakra area people
25.	Sanipura	.. Do	3rd September, 1962
26.	Rajli	.. Hansi	3rd September, 1962
27.	Kanoh	.. Fatehbad	4th July, 1962
28.	Pabra	.. Do	4th July, 1962

1	2	3	4
29.	Bodiwala	.. Fatehbad	1962
30.	Dhing	.. Sirsa	February, 1963
31.	Gokhawali	.. Do	February, 1963
32.	Roheranwali	.. Do	February, 1963
33.	Anand Garh	.. Sirsa	February, 1963
34.	Odhan	.. Do	February, 1963
35.	Modhiwali	.. Do	February, 1963
36.	Alika	.. Do	August, 1962

Statement showing Places Electrified in Hissar District during 1963-64

Serial No.	Name of Place	Tehsil	Date of energisation
1.	Bheri (Akbarpur)	.. Hissar	4th May, 1963
2.	Uklana	.. Do	4th May, 1963
3.	Sarwerpur	.. Fatehabad	8th December, 1963
4.	Budheri	.. Bhiwani	11th December, 1963
5.	Beru Wala Gudha	.. Sirsa	27th February, 1964
6.	Tara Gudha	.. Do	26th February, 1964
7.	Khaja Khera	.. Do	26th February, 1964
8.	Dhana Kalan	.. Hansi	22nd February, 1964
9.	Jeora	.. Hissar	31st March, 1964
10.	Kanheri	.. Do	31st March, 1964

Places Electrified in Hissar District from April, 1964 to January, 1965

Serial No.	Name of Place	Tehsil	Date of energisation
1.	Majand	.. Hansi	..
2.	Rajpura	.. Hansi	..
3.	Mugalpura	.. Hissar	..
4.	Runhant	.. Hansi	..